Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

ନମୋ ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ

ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯେ

ମହାନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥା

ଗନ୍ଥାରମ୍ଭକଥା

ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗିଂ ଘାତେନ୍ତୋ, ନନ୍ଦିରାଗଞ୍ଚ ମୂଲତୋ;

ଭାୱେନ୍ତଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ, ଫୁସି ଯୋ ଅମତଂ ପଦଂ।

ପାପୁଣିତ୍ୱା ଜିନୋ ବୋଧିଂ, ମିଗଦାଯଂ ୱିଗାହିଯ;

ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତେତ୍ୱା, ଥେରଂ କୋଣ୍ଡଞ୍ଞମାଦିତୋ।

ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ କୋଟୀନଂ, ବୋଧେସି ତାପସୋ ତହିଂ;

ୱନ୍ଦେହଂ ସିରସା ତଞ୍ଚ, ସଦ୍ଧସତ୍ତାନମୁତ୍ତମଂ।

ତଥା ଧମ୍ମୁତ୍ତମଞ୍ଚେୱ, ସଙ୍ଘଞ୍ଚାପି ଅନୁତ୍ତରଂ;

ସଂଖିତ୍ତେନ ହି ଯୋ ୱୁତ୍ତଂ, ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ୱିଭାଗସୋ।

ସାରିପୁତ୍ତୋ ମହାପଞ୍ଞୋ, ସତ୍ଥୁକପ୍ପୋ ଜିନତ୍ରଜୋ;

ଧମ୍ମଚକ୍କଂ ୱିଭାଜେତ୍ୱା, ମହାନିଦ୍ଦେସମବ୍ରୱି;

ପାଠୋ ୱିସିଟ୍ଠୋ ନିଦ୍ଦେସୋ, ତଂନାମୱିସେସିତୋ ଚ।

ତଂ ସାରିପୁତ୍ତଂ ଜିନରାଜପୁତ୍ତଂ, ଥେରଂ ଥିରାନେକଗୁଣାଧିୱାସଂ;

ପଞ୍ଞାପଭାୱୁଗ୍ଗତଚାରୁକିତ୍ତିଂ, ସୁନୀଚୱୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଅଥୋ ନମିତ୍ୱା।

ଖମାଦଯାଦିଯୁତ୍ତେନ , ଯୁତ୍ତମୁତ୍ତାଦିୱାଦିନା;

ବହୁସ୍ସୁତେନ ଥେରେନ, ଦେୱେନ ଅଭିଯାଚିତୋ।

ମହାୱିହାରୱାସୀନଂ , ସଚ୍ଛାଯମ୍ହି ପତିଟ୍ଠିତୋ;

ଗହେତଙ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱାନ, ପୋରାଣେସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯଂ।

ଅୱୋକ୍କମେନ୍ତୋ ସମଯଂ ସକଞ୍ଚ, ଅନାମସନ୍ତୋ ସମଯଂ ପରଞ୍ଚ;

ପୁବ୍ବୋପଦେସଟ୍ଠକଥାନଯଞ୍ଚ, ଯଥାନୁରୂପଂ ଉପସଂହରନ୍ତୋ।

ଞାଣପ୍ପଭେଦାୱହନସ୍ସ ତସ୍ସ, ଯୋଗୀହି ନେକେହି ନିସେୱିତସ୍ସ;

ଅତ୍ଥଂ ଅପୁବ୍ବଂ ଅନୁୱଣ୍ଣଯନ୍ତୋ, ସୁତ୍ତଞ୍ଚ ଯୁତ୍ତିଞ୍ଚ ଅନୁକ୍କମେନ୍ତୋ।

ଆରଭିସ୍ସଂ ସମାସେନ, ମହାନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନଂ;

ସଦ୍ଧମ୍ମବହୁମାନେନ, ନାତ୍ତୁକ୍କଂସନକମ୍ୟତା।

ୱକ୍ଖାମହଂ ଅଟ୍ଠକଥଂ ଜନସ୍ସ, ହିତାଯ ସଦ୍ଧମ୍ମଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥଂ;

ସକ୍କଚ୍ଚ ସଦ୍ଧମ୍ମପଜୋତିକଂ ତଂ, ସୁଣାଥ ଧାରେଥ ଚ ସାଧୁ ସନ୍ତୋତି।

ତତ୍ଥ ''ପାଠୋ ୱିସିଟ୍ଠୋ ନିଦ୍ଦେସୋ, ତଂନାମୱିସେସିତୋ ଚା''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଦୁୱିଧୋ ପାଠୋ – ବ୍ଯଞ୍ଜନପାଠୋ, ଅତ୍ଥପାଠୋ ଚ। ତେସୁ ବ୍ଯଞ୍ଜନପାଠୋ ଅକ୍ଖରପଦବ୍ଯଞ୍ଜନଆକାରନିରୁତ୍ତିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ଛବ୍ବିଧୋ। ଅତ୍ଥପାଠୋ ସଙ୍କାସନପକାସନୱିୱରଣୱିଭଜନୌତ୍ତାନୀକରଣପଞ୍ଞତ୍ତିୱସେନ ଛବ୍ବିଧୋ। ତତ୍ଥ ତୀସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ପରିସୁଦ୍ଧପଯୋଗଭାୱେନ ୱିସୁଦ୍ଧକରୁଣାନଂ ଚିତ୍ତେନ ପୱତ୍ତିତଦେସନା ୱାଚାହି ଅକଥିତତ୍ତା ଅଦେସିତତ୍ତା ଅକ୍ଖରମିତି ସଞ୍ଞିତା, ତଂ ପାରାଯନିକବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ମନସା ପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହାନଂ ୱସେନ ଭଗୱତା ରତନଘରେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସମ୍ମସିତପଟ୍ଠାନମହାପକରଣୱସେନ ଚ ଅକ୍ଖରଂ ନାମାତି ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଥ ୱା ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ ପଦଂ ଅକ୍ଖରମିତି ଗହେତବ୍ବଂ ''ସଟ୍ଠିୱସ୍ସସହସ୍ସାନୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ପେ। ୱ। ୮୦୨; ଜା। ୧।୪।୫୪; ନେତ୍ତି। ୧୨୦) ୱିଯ। ଏତ୍ଥ ହି ସକାର ନକାର ସୋକାରାଦୀନି ଅକ୍ଖରମିତି, ଏକକ୍ଖରଂ ୱା ପଦଂ ଅକ୍ଖରମିତି ଏକେ। ''ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମହାୱ। ୧୪; ୱିଭ। ୨୦୩; ମ। ନି। ୩।୩୭୪; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ୱିଭତ୍ତ୍ୟନ୍ତଂ ଅତ୍ଥଜୋତକଂ ଅକ୍ଖରପିଣ୍ଡଂ ପଦଂ। ''ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୧୦୯; ସୁ। ନି। ୮୭୮; ମହାନି। ୧୦୭; ଚୂଳନି। ଅଜିତମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୬; ନେତ୍ତି। ୪୫) ବହୁଅକ୍ଖରେହି ଯୁତ୍ତଂ ପଦଂ ନାମ। ସଂଖିତ୍ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଦଂ ୱିଭାୱେତି। ପଦେନ ଅଭିହିତଂ ବ୍ଯଞ୍ଜଯତି ବ୍ଯତ୍ତଂ ପାକଟଂ କରୋତୀତି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ, ୱାକ୍ଯମେୱ। ''ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦା''ତି ସଙ୍ଖେପେନ କଥିତମତ୍ଥଂ। ''କତମେ ଚତ୍ତାରୋ? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଛନ୍ଦସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତି। ୱୀରିଯଚିତ୍ତୱୀମଂସସମାଧିପଧାନସଙ୍ଖାରସମନ୍ନାଗତଂ ଇଦ୍ଧିପାଦଂ ଭାୱେତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୪୩୧; ସଂ। ନି। ୫।୮୧୩; ଦୀ। ନି। ୩। ୩୦୬; ଅ। ନି। ୪।୨୭୬) ପାକଟକରଣଭାୱେନ ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ନାମ। ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିଭାଗପକାସୋ ଆକାରୋ। ''ତତ୍ଥ କତମୋ ଛନ୍ଦୋ? ଯୋ ଛନ୍ଦୋ ଛନ୍ଦିକତା କତ୍ତୁକମ୍ୟତା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ୱିଭ। ୪୩୩) କଥିତବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ଅନେକୱିଧେନ ୱିଭାଗକରଣଂ ଆକାରୋ ନାମ। ଆକାରାଭିହିତସ୍ସ ନିବ୍ବଚନଂ ନିରୁତ୍ତି। ''ଫସ୍ସୋ, ୱେଦନା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧) ଆକାରେନ କଥିତଂ ''ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ୱେଦିଯତୀତି ୱେଦନା''ତି ନୀହରିତ୍ୱା ୱଚନଂ ନିରୁତ୍ତି ନାମ। ନିବ୍ବଚନୱିତ୍ଥାରୋ ନିସ୍ସେସତୋ ଦେସୋତି ନିଦ୍ଦେସୋ, ୱେଦିଯତୀତି ୱେଦନାତି ନିବ୍ବଚନଲଦ୍ଧପଦଂ ''ସୁଖା ଦୁକ୍ଖା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା, ସୁଖଯତୀତି ସୁଖା, ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖା, ନେୱ ଦୁକ୍ଖଯତି ନ ସୁଖଯତୀତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା''ତି ଅତ୍ଥୱିତ୍ଥାରୋ ନିରୱସେସେନ କଥିତତ୍ତା ନିଦ୍ଦେସୋ ନାମ।

ଏୱଂ ଛବ୍ବିଧାନି ବ୍ଯଞ୍ଜନପଦାନି ଜାନିତ୍ୱା ଚ ଛସୁ ଅତ୍ଥପଦେସୁ ସଙ୍ଖେପତୋ କାସନା ଦୀପନା ସଙ୍କାସନା, ''ମଞ୍ଞମାନୋ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ବଦ୍ଧୋ ମାରସ୍ସ ଅମଞ୍ଞମାନୋ ମୁତ୍ତୋ ପାପିମତୋ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ସଙ୍ଖେପେନ ଅତ୍ଥଦୀପନା ସଙ୍କାସନା ନାମ। ଏସୋ ପନ ଥେରୋ ''ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ଏୱଂ ସଙ୍ଖେପଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ 'ଅଞ୍ଞାତଂ ଭଗୱା, ଅଞ୍ଞାତଂ ସୁଗତା'''ତି କଥେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ପଟିୱିଜ୍ଝି।

ଉପରି ୱତ୍ତବ୍ବମତ୍ଥଂ ଆଦିତୋ କାସନା ଦୀପନା ପକାସନା, ''ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଦିତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମହାୱ। ୫୪; ସଂ। ନି। ୪।୨୮) ପଚ୍ଛା କଥିତବ୍ବମତ୍ଥଂ ପଠମୱଚନେନ ଦୀପନା ପକାସନା ନାମ। ଏୱଂ ପଠମଂ ଦୀପିତଂ ଅତ୍ଥଂ ପୁନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦୀପନେନ ''କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସବ୍ବଂ ଆଦିତ୍ତଂ? ଚକ୍ଖୁ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଦିତ୍ତଂ, ରୂପା ଆଦିତ୍ତା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ମହାୱ। ୫୪; ସଂ। ନି। ୪।୨୮) କଥିତେସୁ ''ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସଙ୍ଖେପେନ ୱୁତ୍ତଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀ''ତି କଥିତତ୍ତା ଦ୍ୱେ ଅତ୍ଥପଦାନି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ସଂଖିତ୍ତସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରାଭିଧାନଂ ସକିଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ପୁନପି ଅଭିଧାନଂ ୱିୱରଣଂ, ''କୁସଲା ଧମ୍ମା''ତି (ଧ। ସ। ୧) ସଙ୍ଖେପେନ ନିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ। ''କତମେ ଧମ୍ମା କୁସଲା? ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧) ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିତ୍ଥାରଣଂ ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ପୁନ କଥନଂ

ୱିୱରଣଂ ନାମ।

ତଂ ୱିଭାଗକରଣଂ ୱିଭଜନଂ, ‘‘ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ’’ତି (ଧ। ସ। ୧) ୱିୱରିତେ କୁସଲେ ଧମ୍ମେ ‘‘ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି, ୱେଦନା ହୋତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୧) ୱିଭାଗକରଣଂ ୱିଭଜନଂ ନାମ। ୱିୱରସ୍ସ ୱିତ୍ଥାରାଭିଧାନେନ ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ଚ ଉପମାଭିଧାନେନ ପଟିପାଦନଂ ଉତ୍ତାନୀକରଣଂ, ୱିୱରଣେନ ୱିୱରିତତ୍ଥସ୍ସ ‘‘କତମୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ହୋତି? ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଫସ୍ସୋ ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସନା’’ତି (ଧ। ସ। ୨) ଅତିୱିୱରିତ୍ୱା କଥନଞ୍ଚ ୱିଭଜନେନ ୱିଭତ୍ତସ୍ସ ‘‘ସେଯ୍ୟଥାପି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଗାୱୀ ନିଚ୍ଚମ୍ମା, ଏୱମେୱ ଖ୍ୱାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଫସ୍ସାହାରୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋତି ୱଦାମୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୬୩) ଏୱମାଦିଉପମାକଥନଞ୍ଚ ଉତ୍ତାନୀକରଣଂ ନାମ। ଧମ୍ମଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମଦେସନେନ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନେକୱିଧେନ ସୋମନସ୍ସୁପ୍ପାଦନଞ୍ଚ ଅତିଖିଣବୁଦ୍ଧୀନଂ ଅନେକୱିଧେନ ଞାଣସ୍ସ ତିଖିଣଭାୱକରଣଞ୍ଚ ପଞ୍ଞତ୍ତି ନାମ, ତେସଂ ସୁଣନ୍ତାନଂ ତଂଚିତ୍ତତୋସନେନ ତଂଚିତ୍ତନିସାମନେନ ଚ ପଞ୍ଞାଯତୀତି ପଞ୍ଞତ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭଗୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସଯତି, ପଦେହି ପକାସଯତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ୱିୱରତି, ଆକାରେହି ୱିଭଜତି, ନିରୁତ୍ତୀହି ଉତ୍ତାନୀକରୋତି, ନିଦ୍ଦେସେହି ପଞ୍ଞାପଯତୀତି। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ବୁଦ୍ଧା ଭଗୱନ୍ତୋ ଏକଚ୍ଚେ ୱେନେଯ୍ୟେ ଏକସ୍ମିଂ ଦେସନେ ଅକ୍ଖରେହି ଅତ୍ଥସଙ୍କାସନଂ କରୋନ୍ତି… ପେ… ନିଦ୍ଦେସେହି ଅତ୍ଥପଞ୍ଞାପନଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ଅଥ ୱା ଅକ୍ଖରେହି ସଙ୍କାସଯିତ୍ୱା ପଦେହି ପକାସଯତି, ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ୱିୱରିତ୍ୱା ଆକାରେହି ୱିଭଜତି, ନିରୁତ୍ତୀହି ଉତ୍ତାନୀକତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସେହି ପଞ୍ଞାପଯତି । କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଏୱରୂପେନ ଧମ୍ମଦେସନେନ ଏକଚ୍ଚେସୁ ଠାନେସୁ ଏକଚ୍ଚାନଂ ୱେନେଯ୍ୟାନଂ ୱିନଯତୀତି।

ଅଥ ୱା ଅକ୍ଖରେହି ଉଗ୍ଘାଟଯିତ୍ୱା ପଦେହି ପକାସେନ୍ତୋ ୱିନଯତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୁଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନେହି ୱିୱରିତ୍ୱା ଆକାରେହି ୱିଭଜନ୍ତୋ ୱିନଯତି ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୁଂ, ନିରୁତ୍ତୀହି ଉତ୍ତାନୀକତ୍ୱା ନିଦ୍ଦେସେହି ପଞ୍ଞାପେନ୍ତୋ ୱିନଯତି ନେଯ୍ୟଂ। ଇତି ୱେନେଯ୍ୟୱସେନପି ଯୋଜେତବ୍ବମେୱ।

ଅତ୍ଥତୋ ପନେତ୍ଥ କତମୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନପାଠୋ, କତମୋ ଅତ୍ଥପାଠୋତି? ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତାନଂ ଯୋ ଅତ୍ଥାୱଗମକୋ ସଦ୍ଦପଞ୍ଞତ୍ତିକସଦ୍ଦୋ, ସୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନପାଠୋ । ଯୋ ତେନ ଅଭିସମେତବ୍ବୋ ଲକ୍ଖଣରସାଦିସହିତୋ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଅତ୍ଥପାଠୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁନପି ସନ୍ଧାଯଭାସିତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନଭାସିତୋ ସାୱସେସପାଠୋ ଅନୱସେସପାଠୋ ନୀତୋ ନେଯ୍ୟୋତି ଛବ୍ବିଧୋ ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ଅନେକତ୍ଥୱତ୍ତା ସନ୍ଧାଯଭାସିତୋ ‘‘ମାତରଂ ପିତରଂ ହନ୍ତ୍ୱା, ରାଜାନୋ ଦ୍ୱେ ଚ ଖତ୍ତିଯେ’’ତି ଏୱମାଦି (ଧ। ପ। ୨୯୪)। ଏକତ୍ଥୱତ୍ତା ବ୍ୟଞ୍ଜନଭାସିତୋ ‘ମନୋପୁବ୍ବଙ୍ଗମା ଧମ୍ମା’’ତି ଏୱମାଦି (ଧ। ପ। ୧।୨; ନେତ୍ତି। ୮୯, ୯୨; ପେଟକୋ। ୧୪)। ସାୱସେସୋ ‘‘ସବ୍ବଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଆଦିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଏୱମାଦି (ମହାୱ। ୫୪; ସଂ। ନି। ୪।୨୮)। ୱିପରୀତୋ ଅନୱସେସୋ ‘‘ସବ୍ବେ ଧମ୍ମା ସବ୍ବାକାରେନ ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗୱତୋ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀ’’ତି ଏୱମାଦି (ମହାନି। ୧୫୬; ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସୋ ୮୫; ପଟି। ମ। ୩।୫)। ଯଥା ୱଚନଂ, ତଥା ଅୱଗନ୍ତବ୍ବୋ ନୀତୋ ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ଏୱମାଦି। ଯୁତ୍ତିଯା ଅନୁସ୍ସରିତବ୍ବୋ ନେଯ୍ୟୋ ‘‘ଏକପୁଗ୍ଗଲୋ ଭିକ୍ଖୱେ’’ତି ଏୱମାଦି (ଅ। ନି। ୧।୧୭୦)।

ଅତ୍ଥୋ ପନ ଅନେକପ୍ପକାରୋ ପାଠତ୍ଥୋ ସଭାୱତ୍ଥୋ ଞାଯତ୍ଥୋ ପାଠାନୁରୂପୋ ନପାଠାନୁରୂପୋ ସାୱସେସତ୍ଥୋ ନିରୱସେସତ୍ଥୋ ନୀତତ୍ଥୋ ନେଯ୍ୟତ୍ଥୋ ଇଚ୍ଚାଦି। ତତ୍ଥ ଯୋ ଅପ୍ପସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ଞାପନତ୍ଥମୁଚ୍ଚାରିଯତେ, ସୋ ପାଠତ୍ଥୋ ‘‘ସାତ୍ଥଂ ସବ୍ୟଞ୍ଜନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧; ଦୀ। ନି। ୧।୧୯୦) ୱିଯ। ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣରସାଦିସଭାୱତ୍ଥୋ ‘‘ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ଭାୱେତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ୱିଭ। ୪୮୫; ସଂ। ନି। ୫।୩) ୱିଯ। ଯୋ ଞାଯମାନୋ ହିତାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ସୋ ଞାତୁଂ ଅରହତୀତି ଞାଯତ୍ଥୋ – ‘‘ଅତ୍ଥୱାଦୀ ଧମ୍ମୱାଦୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୯, ୧୯୪; ୩।୨୩୮; ମ। ନି। ୧। ୪୧୧) ୱିଯ। ଯଥାପାଠଂ ଭାସିତୋ ପାଠାନୁରୂପୋ ‘‘ଚକ୍ଖୁ , ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରାଣକମ୍ମ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୧୪୬) ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁମପି କମ୍ମନ୍ତି। ବ୍ୟଞ୍ଜନଚ୍ଛାଯାଯ ଅତ୍ଥଂ ପଟିବାହଯମାନେନ ୱୁତ୍ତୋ ଅତ୍ଥୋ ନପାଠାନୁରୂପୋ, ସୋ ପାଠତୋ ଅନନୁଞ୍ଞାତୋ ଅକତପଟିକ୍ଖେପୋ ୱିଯୁତ୍ତୋ। ସୋ ଚ ସଙ୍ଗହେତବ୍ବମ୍ପି ଅସଙ୍ଗହେତ୍ୱା, ପରିୱଜ୍ଜେତବ୍ବମ୍ପି ୱା କିଞ୍ଚି ଅପରିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ପରିସେସଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତୋ ସାୱସେସତ୍ଥୋ ‘‘ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ ରୂପେ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ (ସଂ। ନି। ୪।୬୦; ମହାନି। ୧୦୭)। ସବ୍ବେ ତସନ୍ତି ଦଣ୍ଡସ୍ସ, ସବ୍ବେ ଭାଯନ୍ତି ମଚ୍ଚୁନୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୨୯) ୱିଯ। ୱିପରୀତୋ ନିରୱସେସତ୍ଥୋ ‘‘ସନ୍ଧାୱିତଂ ସଂସରିତଂ ମମଞ୍ଚେୱ ତୁମ୍ହାକଞ୍ଚ (ଦୀ। ନି। ୨।୧୫୫; ମହାୱ। ୨୮୭; ନେତ୍ତି। ୧୧୪)। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖୱେ, କୋ ମନ୍ତା କୋ ସଦ୍ଧାତା…ପେ… ଅଞ୍ଞତ୍ର ଦିଟ୍ଠପଦେହୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୭।୬୬) ୱିଯ। ସଦ୍ଦୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ ନୀତତ୍ଥୋ ‘‘ରୂପା ସଦ୍ଦା ରସା ଗନ୍ଧା, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ଚ ମନୋରମା’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧, ୧୬୫; ମହାୱ। ୩୩) ୱିଯ। ସମ୍ମୁତିୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ ନେଯ୍ୟତ୍ଥୋ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱଲାହକୂପମା ପୁଗ୍ଗଲା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୧୦୧-୧୦୨) ୱିଯ। ଏୱମିଧ ପାଠଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ୱିୱରିତ୍ୱା ଠିତୋ ଅସଂହୀରୋ ଭୱତି ପରୱାଦୀହି ଦୀଘରତ୍ତଂ ତିତ୍ଥୱାସେନ।

ଇତି ଅସଂହୀରଭାୱେନ ଯାୱ ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପଦଂ, ତାୱ ୱତ୍ତୁଂ ସକ୍କୋତି। ସଙ୍ଖେପୱିତ୍ଥାରନଯେନ ହେତୁଦାହରଣାଦୀହି ଅୱବୋଧଯିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ।

ଏୱଂୱିଧୋ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ପରଞ୍ଚ ସୋଧେତୁଂ ସମତ୍ଥଭାୱେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଦିଟ୍ଠିମଲୱିରହିତତ୍ତା ସୁଚି। ଦୁସ୍ସୀଲୋ ହି ଅତ୍ତାନଂ ଉପହନତି, ତେନ ନାଦେୟ୍ୟୱାଚୋ ଚ ଭୱତି ସବ୍ବୋହାରମାନୋ ଇଧ ନିଚ୍ଚାତୁରୋ ୱେଜ୍ଜୋୱ। ଦୁଦ୍ଦିଟ୍ଠି ପରଂ ଉପହନତି, ନାୱସ୍ସୟୋ ଚ ଭୱତି ୱାଳଅଗହାକୁଲୋ ଇୱ କମଲସଣ୍ଡୋ। ଉଭୟୱିପନ୍ନୋ ପନ ସବ୍ବଥାପି ଅନୁପାସନୀୟୋ ଭୱତି ଗୂଥଗତମିୱ ଛୱାଲାତଂ ଗୂଥଗତୋ ୱିୟ ଚ କଣ୍ହସପ୍ପୋ। ଉଭୟସମ୍ପନ୍ନୋ ପନ ସବ୍ବଥାପି ଉପାସନୀୟୋ ସେୱିତବ୍ବୋ ଚ ୱିଞ୍ଞୂହି, ନିରୁପଦ୍ଦୱୋ ଇୱ ରତନାକରୋ, ଏୱଂ ଭୂତୋ ଏୱଂ ଅମଚ୍ଛରୋ ଅହୀନାଚରିୟମୁଟ୍ଠି। ସୁତ୍ତସୁତ୍ତାନୁଲୋମଆଚରିୟୱାଦଅତ୍ତନୋମତିସଙ୍ଖାତାନଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଅପରିଚ୍ଚାଗୀ, ତେସଂ ୱସେନ ବ୍ୟାଖ୍ୟାତୋ।

''ଏକଂସୱଚନଂ ଏକଂ, ୱିଭଜ୍ଜୱଚନଂ ପଦଂ;

ତତିୟଂ ପଟିପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ଚତୁତ୍ଥଂ ପନ ଠାପୟେ''ତି।

ଏତେସଂ ୱା ଅପରିଚ୍ଚାଗୀ। ତତୋ ଏୱ ସୋତୂନଂ ହିତେ ନିୟୁତ୍ତତ୍ତା ନେସଂ ଅୱବୋଧନଂ ପତି ଅକିଲାସୁ ଭୱତୀତି। ଆହ ଚେତ୍ଥ –

''ପାଠତ୍ଥୱିଦସଂହୀରୋ, ୱତ୍ତା ସୁଚି ଅମଚ୍ଛରୋ;

ଚତୁନ୍ନଂ ଅପରିଚ୍ଚାଗୀ, ଦେସକସ୍ସ ହିତାନ୍ୱିତୋ''ତି।

ଏତ୍ଥ ଦେସକସ୍ସାତି ଦେସକୋ ଅସ୍ସ, ଭୱେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ହିତାନ୍ୱିତୋତି ହିତେ ଅନୁଗତୋ ହିତଚିତ୍ତୋ। ସୋ ଏସୋ ସୁଚିତ୍ତା ପିୟୋ, ଚତୁନ୍ନଂ ଅପରିଚ୍ଚାଗିତ୍ତା ଗରୁ, ଅସଂହୀରତ୍ତା ଭାୱନୀୟୋ, ଦେସକତ୍ତା ୱତ୍ତା, ହିତାନ୍ୱିତତ୍ତା ୱଚନକ୍ଖମୋ, ପାଠତ୍ଥୱିଦତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରକଥଂ କତ୍ତା, ଅମଚ୍ଛରତ୍ତା ନ ଚାଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜକୋ ଇତି –

''ପିୟୋ ଗରୁ ଭାୱନୀୟୋ, ୱତ୍ତା ଚ ୱଚନକ୍ଖମୋ;

ଗମ୍ଭୀରଞ୍ଚ କଥଂ କତ୍ତା, ନୋ ଚାଟ୍ଠାନେ ନିୟୋଜକୋ''ତି। (ଅ। ନି। ୭।୩୭; ନେତ୍ତି। ୧୧୩);

''ଅଭିହିତୋ ଦେସକୋ ସୋ, ତାୱ ଦାନି ଅଭିଧୀୟତେ''।

ତତ୍ଥ ଧମ୍ମଗରୁତ୍ତା କଥଂ ନ ପରିଭୱତି, ଆଚରିୟଗରୁତ୍ତା କଥିକଂ ନ ପରିଭୱତି, ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦିଗୁଣପଟିମଣ୍ଡିତତ୍ତା ଅତ୍ତାନଂ ନ ପରିଭୱତି, ଅସଠାମାୟାୱିତ୍ତା ଅମତାଭିମୁଖତ୍ତା ଚ ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଭୱତି, ସୁମେଧତ୍ତା ୟୋନିସୋ ମନସି କରୋତୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ପଞ୍ଚହି, ଭିକ୍ଖୱେ, ଧମ୍ମେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ସୁଣନ୍ତୋ ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଭବ୍ବୋ ନିୟାମଂ ଓକ୍କମିତୁଂ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ସମ୍ମତ୍ତଂ। କତମେହି ପଞ୍ଚହି? ନ କଥଂ ପରିଭୋତି, ନ କଥିକଂ ପରିଭୋତି, ନ ଅତ୍ତାନଂ ପରିଭୋତି, ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଧମ୍ମଂ ସୁଣାତି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ, ୟୋନିସୋ ମନସି କରୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୫୧)।

ତଂଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତତ୍ତା ଭାୱନଂ ଭଜତୀତି। ଆହ ଚେତ୍ଥ –

''ଧମ୍ମାଚରିୟଗରୁ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାଦିଗୁଣମଣ୍ଡିତୋ;

ଅସଠାମାୟାୱିକସ୍ସ, ସୁମେଧୋ ଅମତାଭିମୁଖୋ''। –

ଇତି ୱତ୍ତା ଚ ସୋତା ଚ।

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୟୋ ଅତିଅଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା କଥିତତ୍ତା ମହାସମୁଦ୍ଦମହାପଥୱୀ ୱିୟ ମହା ଚ ସୋ ନିଦ୍ଦେସୋ ଚାତି ମହାନିଦ୍ଦେସୋ, ତଂ ମହାନିଦ୍ଦେସଂ ୱଣ୍ଣୟିସ୍ସାମି।

ତଦେତଂ ମହାନିଦ୍ଦେସଂ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ ଗମ୍ଭୀରଂ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥଂ ଲୋକୁତ୍ତରପ୍ପକାସକଂ ସୁଞ୍ଞତପ୍ପଟିସଂୟୁତ୍ତଂ

ପଟିପତ୍ତିମଗ୍ଗଫଲୱିସେସସାଧନଂ ପଟିପତ୍ତିପଟିପକ୍ଖପଟିସେଧନଂ ଯୋଗାୱଚରାନଂ ଞାଣୱରରତନାକରଭୂତଂ ଧମ୍ମକଥିକାନଂ ଧମ୍ମକଥାୱିଲାସୱିସେସହେତୁଭୂତଂ ସଂସାରଭୀରୁକାନଂ ଦୁକ୍ଖନିସ୍ସରଣତଦୁପାଯଦସ୍ସନେନ ଅସ୍ସାସଜନନତ୍ଥଂ ତପ୍ପଟିପକ୍ଖନାସନତ୍ଥଞ୍ଚ ଗମ୍ଭୀରତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଅନେକେସଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପଦାନଂ ଅତ୍ଥୱିୱରଣେନ ସୁଜନହଦଯପରିତୋସଜନନତ୍ଥଂ, ତଥାଗତେନ ଅରହତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣମହାଦୀପୋଭାସେନ ସକଲଜନୱିତ୍ଥତମହାକରୁଣାସିନେହେନ ୱେନେଯ୍ୟଜନହଦଯଗତକିଲେସନ୍ଧକାରୱିଧମନତ୍ଥଂ ସମୁଜ୍ଜଲିତସ୍ସ ସଦ୍ଧମ୍ମମହାପଦୀପସ୍ସ ତଦଧିପ୍ପାଯୱିକାସନସିନେହପରିସେକେନ ପଞ୍ଚୱସ୍ସସହସ୍ସମତିଚିରସମୁଜ୍ଜଲନମିଚ୍ଛତା ଲୋକାନୁକମ୍ପକେନ ସତ୍ଥୁକପ୍ପେନ ଧମ୍ମରାଜସ୍ସ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ଆଯସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତତ୍ଥେରେନ ଭାସିତଂ ସୁତ୍ୱା ଆଯସ୍ମା ଆନନ୍ଦୋ ପଠମମହାସଙ୍ଗୀତିକାଲେ ଯଥାସୁତମେୱ ସଙ୍ଗହଂ ଆରୋପେସି।

ସୋ ପନେସ ୱିନଯପିଟକଂ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକନ୍ତି ତୀସୁ ପିଟକେସୁ ସୁତ୍ତନ୍ତପିଟକପରିଯାପନ୍ନୋ, ଦୀଘନିକାଯୋ ମଜ୍ଝିମନିକାଯୋ ସଂଯୁତ୍ତନିକାଯୋ ଅଙ୍ଗୁତ୍ତରନିକାଯୋ ଖୁଦ୍ଦକନିକାଯୋତି ପଞ୍ଚସୁ ମହାନିକାଯେସୁ ଖୁଦ୍ଦକମହାନିକାଯପରିଯାପନ୍ନୋ, ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ ୱେଯ୍ୟାକରଣଂ ଗାଥା ଉଦାନଂ ଇତିୱୁତ୍ତକଂ ଜାତକଂ ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମଂ ୱେଦଲ୍ଲନ୍ତି ନୱସୁ ସତ୍ଥୁସାସନଙ୍ଗେସୁ ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ଗାଥଙ୍ଗୱେଯ୍ୟାକରଣଙ୍ଗଦ୍ୱଯସଙ୍ଗହିତୋ।

''ଦ୍ୱାସୀତି ବୁଦ୍ଧତୋ ଗଣ୍ହିଂ, ଦ୍ୱେସହସ୍ସାନି ଭିକ୍ଖୁତୋ;

ଚତୁରାସୀତି ସହସ୍ସାନି, ଯେ ମେ ଧମ୍ମା ପୱତ୍ତିନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୧୦୨୭) –

ଧମ୍ମଭଣ୍ଡାଗାରିକତ୍ଥେରେନ ପଞ୍ଚସୁ ଠାନେସୁ ଏତଦଗ୍ଗଂ ଆରୋପିତେନ ପଟିଞ୍ଞାତାନଂ ଚତୁରାସୀତିଯା ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସାନଂ ଭିକ୍ଖୁତୋ ଗହିତେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ ଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସହସ୍ସେସୁ ଅନେକସତଧମ୍ମକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତୋ। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ୱଗ୍ଗା ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗୋ ପାରାଯନୱଗ୍ଗୋ ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତଞ୍ଚ, ଏକେକସ୍ମିଂ ୱଗ୍ଗେ ସୋଳସ ସୋଳସ କତ୍ୱା ଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତଞ୍ଚାତି ତେତ୍ତିଂସ ସୁତ୍ତାନି କାମସୁତ୍ତାଦିଖଗ୍ଗୱିସାଣସୁତ୍ତପରିଯୋସାନାନି । ଏୱଂ ଅନେକଧା ୱୱତ୍ଥାପିତସ୍ସ ଇମସ୍ସ ମହାନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଅନୁପୁବ୍ବପଦୱଣ୍ଣନଂ କରିସ୍ସାମି। ଅଯଞ୍ହି ମହାନିଦ୍ଦେସୋ ପାଠତୋ ଅତ୍ଥତୋ ଚ ଉଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତେନ ଚ ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବୋ ଚ, ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତେନାପି ସକ୍କଚ୍ଚଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହିତବ୍ବୋ ଧାରେତବ୍ବୋ ଚ। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ଗମ୍ଭୀରତ୍ତା ଇମସ୍ସ ମହାନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଲୋକହିତାଯ ଲୋକେ ଚିରଟ୍ଠିତତ୍ଥନ୍ତି।

୧। ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗୋ

୧। କାମସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

ତତ୍ଥ କାମସୁତ୍ତଂ ଆଦି। ତସ୍ମିଂ ‘‘କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା’’ତି ଗାଥା ଆଦି। ସା ଉଦ୍ଦେସନିଦ୍ଦେସପଟିନିଦ୍ଦେସଵସେନ ତିଧା ଠିତା। ‘‘କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସା’’ତି ଏଵମାଦି ଉଦ୍ଦେସୋ। ‘‘କାମାତି ଉଦ୍ଦାନତୋ ଦ୍ଵେ କାମା – ଵତ୍ଥୁକାମା ଚ କିଲେସକାମା ଚା’’ତି ନିଦ୍ଦେସୋ। ‘‘କତମେ ଵତ୍ଥୁକାମା? ମନାପିକା ରୂପା’’ତି ଏଵମାଦି ପଟିନିଦ୍ଦେସୋ।

୧। ତତ୍ଥ କାମନ୍ତି ମନାପିଯରୂପାଦିତେଭୂମକଧମ୍ମସଙ୍ଖାତଂ ଵତ୍ଥୁକାମଂ। କାମଯମାନସ୍ସାତି ଇଚ୍ଛମାନସ୍ସ। ତସ୍ସ ଚେତଂ ସମିଜ୍ଝତୀତି ତସ୍ସ କାମଯମାନସ୍ସ ସତ୍ତସ୍ସ ତଂ କାମସଙ୍ଖାତଂ ଵତ୍ଥୁ ସମିଜ୍ଝତି ଚେ, ସଚେ ସୋ ତଂ ଲଭତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଦ୍ଧା ପୀତିମନୋ ହୋତୀତି ଏକଂସଂ ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ହୋତି। ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ଵା। ମଚ୍ଚୋତି ସତ୍ତୋ। ଯଦିଚ୍ଛତୀତି ଯଂ ଇଚ୍ଛତି। ଇଦଂ ପନ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଦତ୍ଥସମ୍ବନ୍ଧମତ୍ତମେଵ, ଵିତ୍ଥାରତୋ ପନ ଉପରି ପାଳିଯଂ ଆଗତନଯେନେଵ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚ ଇମସ୍ମିଂ, ଏଵଂ ଇତୋ ପରଂ ସବ୍ବେସୁପୀତି।

କାମାତି ଉଦ୍ଦିସିତବ୍ବପଦଂ। ଉଦ୍ଦାନତୋତି ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବପଦଂ। ଉଦ୍ଦାନତୋତି ଵଗ୍ଗଵସେନ ‘‘ମଚ୍ଛୁଦ୍ଦାନଂ କିଣେଯ୍ଯା’’ତି ଆଦୀସୁ ଵିଯ। ଅଥ ଵା ଉପରୂପରି ଦାନତୋ ଉଦ୍ଦାନଂ, ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ସୋଧନତୋ ବ୍ଯଵଦାନଟ୍ଠେନ ଵୋଦାନଂ ଵିଯ। ଵିତ୍ଥାରକରଣଭାଵେନ ଵା। କାମା ଇତି ପାଠସେସଂ କତ୍ଵା ଵୁତ୍ତଂ। ଦ୍ଵେତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ , ନ ଏକଂ, ନ ତଯୋ। ଵତ୍ଥୁକାମା ଚାତି ମନାପିଯରୂପାଦିଵତ୍ଥୁକାମା ଚ। ଉପତାପନଟ୍ଠେନ ଵିବାଧନଟ୍ଠେନ ଚ କିଲେସକାମା ଚ। ତେସୁ ଵତ୍ଥୁକାମୋ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ଯୋ, କିଲେସକାମୋ ପହାତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ଵତ୍ଥୁକାମୋ କିଲେସକାମେନ ପତ୍ଥଯିତବ୍ବୋତି କାମୀଯତୀତି କାମୋ। କିଲେସକାମୋ ଵତ୍ଥୁକାମାନଂ ପଚ୍ଚାସୀସନସ୍ସ କାରଣଭାଵେନ କାମୀଯତେ ଅନେନାତି କାମୋ। ତତ୍ଥ ରୂପାଦିକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତୋ ଵତ୍ଥୁକାମୋ, ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧେ ସଙ୍ଗହିତୋ କିଲେସକାମୋ। ଛହି ଵିଞ୍ଞାଣେହି ଵିଜାନିତବ୍ବୋ ଵତ୍ଥୁକାମୋ, ମନୋଵିଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତବ୍ବୋ କିଲେସକାମୋ। କିଲେସାନଂ ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣଟ୍ଠେନ ଚ ଵତ୍ଥୁକାମୋ।

‘‘ନେତେ କାମା ଯାନି ଚିତ୍ରାନି ଲୋକେ, ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋ ପୁରିସସ୍ସ କାମୋ;

ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଚିତ୍ରାନି ତଥେଵ ଲୋକେ, ଅଥେତ୍ଥ ଧୀରା ଵିନଯନ୍ତି ଛନ୍ଦ’’ନ୍ତି। (ଅ। ନି। ୬।୬୩);

ନନ୍ଦମାଣଵକ- (ଧ। ପ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୬୮ ଉପ୍ପଲଵଣ୍ଣତ୍ଥେରୀଵତ୍ଥୁ) ସୋରେଯ୍ଯସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତାଦୀନଂ (ଧ। ପ। ୪୩) ଵତ୍ଥୂନି ଚେତ୍ଥ ନିଦସ୍ସନଂ। କିଲେସକାମୋ ତାପନଟ୍ଠେନ ବାଧନଟ୍ଠେନ ଚ ସଯଂ କାମେତୀତି କାମୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହି ଚେତଂ ‘‘ରତ୍ତୋ ଖୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ରାଗେନ ଅଭିଭୂତୋ ପରିଯାଦିନ୍ନଚିତ୍ତୋ ଅତ୍ତବ୍ଯାବାଧାଯପି ଚେତେତି, ପରବ୍ଯାବାଧାଯପି ଚେତେତି, ଉଭଯବ୍ଯାବାଧାଯପି ଚେତେତୀ’’ତି ଚ ‘‘ରତ୍ତୋ ଖୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ପାଣମ୍ପି ହନତି, ଅଦିନ୍ନମ୍ପି ଆଦିଯତି, ପରଦାରମ୍ପି ଗଚ୍ଛତି, ମୁସାପି ଭଣତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୫୪) ଚ ଏଵମାଦି ନିଦସ୍ସନଂ।

ତମେଵ ପଟିନିଦ୍ଦେସଵସେନ ଵିତ୍ଥାରେତ୍ଵା ଵତ୍ଥୁକାମୋ – ‘‘କତମେ ଵତ୍ଥୁକାମା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କତମେତି କଥେତୁକମ୍ଯତାପୁଚ୍ଛା। ପଞ୍ଚଵିଧା ହି ପୁଚ୍ଛା, ତାସଂ ଵିଭାଗୋ ଉପରି ପାଳିଯଂଯେଵ ଆଵି ଭଵିସ୍ସତି। ତାସୁ ଅଯଂ କଥେତୁକମ୍ଯତାପୁଚ୍ଛା। ତତ୍ଥ ମନାପିକାତି ମନଂ ଅପ୍ପାଯନ୍ତି ଵଡ୍ଢେନ୍ତୀତି ମନାପା, ମନାପା ଏଵ ମନାପିକା। ରୂପାତି କମ୍ମଚିତ୍ତୋତୁଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଵସେନ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକା ରୂପାରମ୍ମଣା। ରୂପଯନ୍ତୀତି ରୂପା, ଵଣ୍ଣଵିକାରଂ ଆପଜ୍ଜମାନା ହଦଯଙ୍ଗତଭାଵଂ ପକାସେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ଥ କେନଟ୍ଠେନ ରୂପନ୍ତି? ରୁପ୍ପନଟ୍ଠେନ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଵତା –

‘‘କିଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖଵେ, ରୂପଂ ଵଦେଥ? ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତସ୍ମା ‘ରୂପ’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। କେନ ରୁପ୍ପତି? ସୀତେନପି ରୁପ୍ପତି, ଉଣ୍ହେନପି ରୁପ୍ପତି, ଜିଘଚ୍ଛାଯପି ରୁପ୍ପତି, ପିପାସାଯପି ରୁପ୍ପତି, ଡଂସମକସଵାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସେନପି ରୁପ୍ପତି। ରୁପ୍ପତୀତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖଵେ, ତସ୍ମା ‘ରୂପ’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୭୯)।

ତତ୍ଥ ରୁପ୍ପତୀତି କୁପ୍ପତି ଘଟ୍ଟୀଯତି ପୀଳିଯତି, ଭିଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୀତେନ ତାଵ ରୁପ୍ପନଂ ଲୋକନ୍ତରିକନିରଯେ ପାକଟଂ। ମହିଂସକରଟ୍ଠାଦୀସୁପି ହିମପାତସୀତଲେସୁ ପଦେସେସୁ ଏତଂ ପାକଟମେଵ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତା ସୀତେନ ଭିନ୍ନଚ୍ଛିନ୍ନସରୀରା ଜୀଵିତକ୍ଖଯମ୍ପି ପାପୁଣନ୍ତି।

ଉଣ୍ଣେନ ରୁପ୍ପନଂ ଅୱୀଚିମହାନିରଯେ ପାକଟଂ। ତତ୍ଥ ହି ତତ୍ତାଯ ଲୋହପଥୱିଯା ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନାଦିକରଣକାଲେ ସତ୍ତା ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି।

ଜିଘଚ୍ଛାଯ ରୁପ୍ପନଂ ପେତ୍ତିୱିସଯେ ଚେୱ ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକାଲେ ଚ ପାକଟଂ। ପେତ୍ତିୱିସଯସ୍ମିଞ୍ହି ସତ୍ତା ଦ୍ୱେ ତୀଣି ବୁଦ୍ଧନ୍ତରାନି କିଞ୍ଚିଦେୱ ଆମିସଂ ହତ୍ଥେନ ଗହେତ୍ୱା ମୁଖେ ପକ୍ଖିପନ୍ତା ନାମ ନ ହୋନ୍ତି, ଅନ୍ତୋଉଦରଂ ଆଦିତ୍ତସୁସିରରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ହୋତି। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖେ କଞ୍ଜିକମତ୍ତମ୍ପି ଅଲଭିତ୍ୱା ମରଣସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି।

ପିପାସାଯ ରୁପ୍ପନଂ କାଲକଞ୍ଜିକାଦୀସୁ ପାକଟଂ। ତତ୍ଥ ହି ସତ୍ତା ଦ୍ୱେ ତୀଣି ବୁଦ୍ଧନ୍ତରାନି ହଦଯତେମନମତ୍ତଂ ୱା ଜିୱ୍ହାତେମନମତ୍ତଂ ୱା ଉଦକବିନ୍ଦୁମ୍ପି ଲଦ୍ଧୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ''ପାନୀଯଂ ପିୱିସ୍ସାମା''ତି ନଦିଂ ଗତାନଂ ଜଲଂ ୱାଲୁକାତଲଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖନ୍ତାନମ୍ପି ସମୁଦ୍ଦୋ ପିଟ୍ଠିପାସାଣୋଯେୱ ହୋତି। ତେ ସୁସ୍ସନ୍ତା ବଲୱଦୁକ୍ଖପୀଳିତା ୱିରୱନ୍ତି। ଡଂସାଦୀହି ରୁପ୍ପନଂ ଡଂସମକ୍ଖିକାଦିବହୁଲେସୁ ପଦେସେସୁ ପାକଟଂ। ଟଂ ପନ – ''କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ସନିଦସ୍ସନଂ? ସପ୍ପଟିଘ''ନ୍ତି ଆଦିନା ନଯେନ ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୬୫୬, ୬୫୮) ୱିତ୍ଥାରିତମେୱ।

ସପ୍ପନ୍ତୀତି ସଦ୍ଦା, ଉଦାହରୀଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉତୁଚିତ୍ତୱସେନ ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନିକା ସଦ୍ଦା। ଗନ୍ଧଯନ୍ତୀତି ଗନ୍ଧା, ଅତ୍ତନୋ ୱତ୍ଥୂନି ସୂଚଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ରସନ୍ତି ତେ ସତ୍ତାତି ରସା, ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଫୁସୀଯନ୍ତୀତି ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା। ଏତେ ଗନ୍ଧାଦଯୋ ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକାୱ । ତେସଂ ୱିଭାଗୋ ଅଭିଧମ୍ମେ (ଧ। ସ। ୬୨୨-୬୨୪) ୱିତ୍ଥାରିତୋଯେୱ।

ତମେୱତ୍ଥଂ ୱିତ୍ଥାରୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅତ୍ଥରଣା ପାୱୁରଣା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ନିପଜ୍ଜିଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥରଣା। ସରୀରଂ ୱେଠେତ୍ୱା ପାରୁପୀଯନ୍ତୀତି ପାୱୁରଣା। ଅନ୍ତୋଜାତାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଦାସୀ ଚ ଦାସୋ ଚ ଦାସିଦାସା। ଖେତ୍ତଂ ନାମ ଯସ୍ମିଂ ପୁବ୍ବଣ୍ଣଂ ରୁହତି। ୱତ୍ଥୁ ନାମ ଯସ୍ମିଂ ଅପରଣ୍ଣଂ ରୁହତି। ଯତ୍ଥ ୱା ଉଭଯମ୍ପି ରୁହତି, ତଂ ଖେତ୍ତଂ। ତଦତ୍ଥାଯ କତଭୂମିଭାଗୋ ୱତ୍ଥୁ। ଖେତ୍ତୱତ୍ଥୁସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ୱାପୀତଳାକାଦୀନିପି ସଙ୍ଗହିତାନି। ହିରଞ୍ଞନ୍ତି କହାପଣୋ। ସୁୱଣ୍ଣନ୍ତି ଜାତରୂପଂ। ତେସଂ ଗହଣେନ ଲୋହମାସକୋ ଜତୁମାସକୋ ଦାରୁମାସକୋତି ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଗାମନିଗମରାଜଧାନିଯୋତି ଏକକୁଟିକାଦି ଗାମୋ। ଆପଣଯୁତ୍ତୋ ନିଗମୋ। ଏକସ୍ସ ରଞ୍ଞୋ ଆଣାପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ରାଜଧାନୀ। ରଟ୍ଠନ୍ତି ଜନପଦେକଦେସଂ। ଜନପଦୋତି କାସିକୋସଲାଦିଜନପଦୋ। କୋସୋତି ଚତୁବ୍ବିଧୋ କୋସୋ – ହତ୍ଥୀ ଅସ୍ସୋ ରଥୋ ପତ୍ତି। କୋଟ୍ଠାଗାରନ୍ତି ତିୱିଧଂ କୋଟ୍ଠାଗାରଂ – ଧନକୋଟ୍ଠାଗାରଂ ଧଞ୍ଞକୋଟ୍ଠାଗାରଂ ୱତ୍ଥକୋଟ୍ଠାଗାରଂ। ଯଂ କିଞ୍ଚୀତି ଅନୱସେସପରିଯାଦାନୱଚନଂ। ରଜନୀଯନ୍ତି ରଞ୍ଜେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ।

ଇତୋ ପରଂ ତିକୱସେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ଅତୀତତ୍ତିକଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକହୀନତ୍ତିକଓକାସତ୍ତିକସଂଯୋଗତ୍ତିକକାମାୱଚରତ୍ତିକୱସେନ ଛତ୍ତିକେ ଆହ। ତତ୍ଥ ଅତୀତତ୍ତିକେ ତାୱ ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଉପ୍ପାଦାଦିକ୍ଖଣଂ ୱା ପତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତାତି ଅତୀତା। ତଦୁଭଯମ୍ପି ନ ଆଗତାତି ଅନାଗତା। ତଂ ତଂ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା। ଇଦଂ ଭୱେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ପଟିସନ୍ଧିତୋ ହି ପଟ୍ଠାଯ ଅତୀତଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତା ଅନନ୍ତରଭୱେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତା ହୋନ୍ତୁ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ୱା, ସବ୍ବେ ଅତୀତାଯେୱ ନାମ। ଚୁତିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅନାଗତଭୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତନକା କାମା ଅନନ୍ତରଭୱେ ୱା ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତୁ କପ୍ପକୋଟିସତସହସ୍ସମତ୍ଥକେ ୱା, ସବ୍ବେ ଅନାଗତାଯେୱ ନାମ। ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିଅନ୍ତରେ ପୱତ୍ତା କାମା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନା ନାମ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତତ୍ତିକେ ''ଏୱଂ ପୱତ୍ତମାନା ମଯଂ ଅତ୍ତାତି ଗହଣଂ ଗମିସ୍ସାମା''ତି ଇମିନା ୱିଯ ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିକାରଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପୱତ୍ତା ପାଟିପୁଗ୍ଗଲିକା କାମା ଅଜ୍ଝତ୍ତା କାମା ନାମ। ତତୋ ବହିଭୂତା ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧା ୱା ଅନିନ୍ଦ୍ରିଯବଦ୍ଧା ୱା ବହିଦ୍ଧା ନାମ। ତତିଯପଦଂ ତଦୁଭଯୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ହୀନତ୍ତିକେ ହୀନାତି ଲାମକା। ମଜ୍ଝିମାତି ହୀନପଣୀତାନଂ ମଜ୍ଝେ ଭୱାତି ମଜ୍ଝିମା। ଅୱସେସା ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ପଣୀତା। ଅପି ଚ ଉପାଦାଯୁପାଦାଯ ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନେରଯିକାନଞ୍ହି କାମା କୋଟିପ୍ପତ୍ତା ହୀନା ନାମ। ତେ ଉପାଦାଯ ତିରଚ୍ଛାନେସୁ ନାଗସୁପଣ୍ଣାନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ସେସତିରଚ୍ଛାନଗତାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି କାମା ହୀନା। ତେ ଉପାଦାଯ ମହେସକ୍ଖପେତାନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ଅୱସେସାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନା। ତେ ଉପାଦାଯ ଜାନପଦାନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ପଚ୍ଚନ୍ତୱାସୀନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନା। ତେ ଉପାଦାଯ ଗାମଭୋଜକାନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ତେସଂ ପରିଚାରିକାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନା। ତେ ଉପାଦାଯ ଜନପଦସାମିକାନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ତେସଂ ପରିଚାରିକାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନା। ତେ ଉପାଦାଯ ପଦେସରାଜୂନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ତେସଂ ଅମଚ୍ଚାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନା। ତେ ଉପାଦାଯ ଚକ୍କୱତ୍ତିରଞ୍ଞୋ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ତସ୍ସ ଅମଚ୍ଚାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତସ୍ସପି

ହୀନା। ତେ ଉପାଦାୟ ଭୁମ୍ମଦେୱାନଂ କାମା ପଣୀତା ନାମ। ତେସଂ ପରିଚାରିକାନଂ ଦେୱାନଂ କାମା ମଜ୍ଝିମା ନାମ। ତେସମ୍ପି ହୀନା। ତେ ଉପାଦାୟ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନଂ କାମା ପଣୀତାତିଆଦିନା ନୟେନ ଯାୱ ଅକନିଟ୍ଠଦେୱାନଂ କାମା ମତ୍ଥକପ୍ପତ୍ତା ପଣୀତା ନାମ। ଏୱଂ ଉପାଦାୟୁପାଦାୟ ହୀନମଜ୍ଝିମପଣୀତତା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଓକାସତ୍ତିକେ ଆପାୟିକା କାମାତି ଅୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତେସୁ ଅପଗତଅୟେସୁ ଚତୂସୁ ଅପାୟେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତକାମା ଆପାୟିକା। ମନୁସ୍ସେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତକାମା ମାନୁସିକା। ଦେୱେସୁ ନିବ୍ବତ୍ତକାମା ଦିବ୍ବା।

ସଂୟୋଗତ୍ତିକେ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତାନଂ କାମାନଂ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ ଠପେତ୍ୱା ନେରୟିକେ ସେସଅପାୟସତ୍ତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଚାତୁମହାରାଜିକେ ଦେୱେ ଉପାଦାୟ ଯାୱ ତୁସିତକାୟିକାନଞ୍ଚ ଦେୱାନଂ କାମା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତା କାମା ନାମ। ପକତିପଟିୟତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ଅତିରେକେନ ରମିତୁକାମତାକାଲେ ଯଥାରୁଚିତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ରମନ୍ତୀତି ନିମ୍ମାନରତୀନଂ ଦେୱାନଂ କାମା ନିମ୍ମିତା କାମା ନାମ। ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଞତ୍ୱା ପରେହି ନିମ୍ମିତେ ଆରମ୍ମଣେ ୱେସୱତ୍ତନ୍ତୀତି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀନଂ କାମା ପରନିମ୍ମିତା କାମା ନାମ। ପରିଗ୍ଗହିତାତି ''ମୟ୍ହଂ ଏତ''ନ୍ତି ଗହିତା କାମା। ଅପରିଗ୍ଗହିତାତି ତଥା ଅପରିଗ୍ଗହିତା ଉତ୍ତରକୁରୁକାନଂ କାମା। ମମାୟିତାତି ତଣ୍ହାୱସେନ ''ମମ ଏତ''ନ୍ତି ଗହିତା। ଅମମାୟିତାତି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖା।

ସବ୍ବେପି କାମାୱଚରା ଧମ୍ମାତି ''ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରୟଂ ପରିୟନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୮୭) ନୟେନ ୱୁତ୍ତେସୁ କାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ପରିୟାପନ୍ନା। ତତ୍ରାୟଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଉଦ୍ଦାନତୋ ଦ୍ୱେ କାମା, ୱତ୍ଥୁକାମୋ ଚ କିଲେସକାମୋ ଚାତି। ତତ୍ଥ କିଲେସକାମୋ ଅତ୍ଥତୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ। ୱତ୍ଥୁକାମୋ ତେଭୂମକଂ ୱଟ୍ଟଂ। କିଲେସକାମୋ ଚେତ୍ଥ କାମେତୀତି କାମୋ। ଇତରୋ କାମୀୟତୀତି। ଯସ୍ମିଂ ପନ ପଦେସେ ଦୁୱିଧୋପେସୋ କାମୋ ପୱତ୍ତିୱସେନ ଅୱଚରତି, ସୋ ଚତୁନ୍ନଂ ଅପାୟାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଛନ୍ନଞ୍ଚ ଦେୱଲୋକାନଂ ୱସେନ ଏକାଦସୱିଧୋ ପଦେସୋ କାମୋ ଏତ୍ଥ ଅୱଚରତୀତି କାମାୱଚରୋ। ତତ୍ଥ ପରିୟାପନ୍ନଧମ୍ମେ ସନ୍ଧାୟ ''ସବ୍ବେପି କାମାୱଚରା ଧମ୍ମା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତନୋ ସଭାୱଂ ଧାରେନ୍ତୀତି ଧମ୍ମା। ରୂପାୱଚରା ଧମ୍ମାତି ''ହେଟ୍ଠତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ପରିୟନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ଅକନିଟ୍ଠେ ଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୮୯) ନୟେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ରୂପାୱଚରଧମ୍ମାନଂ ୱସେନ ସବ୍ବେପି ଧମ୍ମା ରୂପାୱଚରା। ଅରୂପାୱଚରା ଧମ୍ମାତି ''ହେଟ୍ଠତୋ ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନୂପଗେ ଦେୱେ ପରିୟନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାୟତନୂପଗେ ଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୧୨୯୧) ନୟେନ ୱୁତ୍ତା ସବ୍ବେପି ଅରୂପାୱଚରା ଧମ୍ମା । ତତ୍ଥ ରୂପେ ଅୱଚରନ୍ତୀତି ରୂପାୱଚରା। ଅରୂପେ ଅୱଚରନ୍ତୀତି ଅରୂପାୱଚରା। ତଣ୍ହାୱତ୍ଥୁକାତି ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ତଣ୍ହାୟ ୱତ୍ଥୁଭୂତା। ତଣ୍ହାରମ୍ମଣାତି ତଣ୍ହାପୱତ୍ତିୱସେନ ତଣ୍ହାୟ ଆରମ୍ମଣଭୂତା। କାମନୀୟଟ୍ଠେନାତି ପଚ୍ଚାସୀସିତବ୍ବଟ୍ଠେନ। ରଜନୀୟଟ୍ଠେନାତି ରଞ୍ଜେତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ। ମଦନୀୟଟ୍ଠେନାତି କୁଲମଦାଦିମଦଂ ଉପ୍ପାଦନୀୟଟ୍ଠେନ।

ତତ୍ଥ ''କତମେ ୱତ୍ଥୁକାମା? ମନାପିକା ରୂପା''ତିଆଦିଂ କତ୍ୱା ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ରଜନୀୟଂ ୱତ୍ଥୁ''ତି ପରିୟୋସାନଂ ସୱିଞ୍ଞାଣକଅୱିଞ୍ଞାଣକୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱସେସଂ ଏକଚତୁକ୍କାଦିକଛକ୍କନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁକାମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା କିଲେସକାମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କତମେ କିଲେସକାମା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦୋତି ଦୁବ୍ବଲରାଗୋ। ରାଗୋତି ତତୋ ବଲୱତରୋ । ଉପରି ତୟୋପି ରାଗା ଇମେହି ବଲୱତରା। କାମେସୂତି ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ। କାମଛନ୍ଦୋତି କାମସଙ୍ଖାତୋ ଛନ୍ଦୋ, ନ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ, ନ ଧମ୍ମଛନ୍ଦୋ। କାମନୱସେନ ରଜ୍ଜନୱସେନ ଚ କାମୋୟେୱ ରାଗୋ କାମରାଗୋ। କାମନୱସେନ ନନ୍ଦନୱସେନ ଚ କାମୋୟେୱ ନନ୍ଦୀ କାମନନ୍ଦୀ। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ କାମତ୍ଥଂ ୱିଦିତ୍ୱା ତଣ୍ହାୟନଟ୍ଠେନ କାମତଣ୍ହା। ସିନେହନଟ୍ଠେନ କାମସ୍ନେହୋ। ପରିଡୟ୍ହନଟ୍ଠେନ କାମପରିଳାହୋ। ମୁଚ୍ଛନଟ୍ଠେନ କାମମୁଚ୍ଛା। ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠାପନଟ୍ଠେନ କାମଜ୍ଝୋସାନଂ। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଓଘେହି ଓସୀଦାପେତୀତି କାମୋଘୋ। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଯୋଜେତୀତି କାମୟୋଗୋ। ଦଳ୍ହୱସେନ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଗ୍ଗହଣଂ ଉପାଦାନଂ। ଚିତ୍ତଂ ନୀୱରତି ପରିୟୋନନ୍ଧତୀତି ନୀୱରଣଂ।

ଅଦ୍ଦସନ୍ତି ଅଦ୍ଦକ୍ଖିଂ। କାମାତି ଆଲପନଂ। ତେତି ତୱ। ମୂଲନ୍ତି ପତିଟ୍ଠଂ। ସଙ୍କପ୍ପାତି ପରିକପ୍ପେନ। ନ ତଂ ସଙ୍କପ୍ପୟିସ୍ସାମୀତି ତଂ ପରିକପ୍ପନଂ ନ କରିସ୍ସାମି। ନ ହୋହିସୀତି ନ ଭୱିସ୍ସସି।

ଇଚ୍ଛମାନସ୍ସାତି ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତସ୍ସ। ସାଦିୟମାନସ୍ସାତି ଅସ୍ସାଦିୟମାନସ୍ସ। ପତ୍ଥୟମାନସ୍ସାତି ପତ୍ଥନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ପିହୟମାନସ୍ସାତି ପାପୁଣିତୁଂ ଇଚ୍ଛଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଅଭିଜପ୍ପମାନସ୍ସାତି ତଣ୍ହାୱସେନ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତସ୍ସ। ଅଥ ୱା ଅଭିୱଦନ୍ତସ୍ସ।

ଖତ୍ତିୟସ୍ସ ୱାତିଆଦି ଚତୁଜାତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଗହଟ୍ଠସ୍ସ ୱା ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ୱାତି ଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଦେୱସ୍ସ ୱା ମନୁସ୍ସସ୍ସ ୱାତି ଉପପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ।

ଇଚ୍ଛତୀତି ନିପୁଜ୍ଜତି। ସମିଚ୍ଛତୀତି ସମ୍ମା ନିପୁଜ୍ଜତି। ଇଚ୍ଛତି ୱିସେସରୂପପଟିଲାଭୱସେନ। ଲଭତି ଦସ୍ସନୀଯରୂପପଟିଲାଭୱସେନ। ପଟିଲଭତି ପସାଦନୀଯରୂପପଟିଲାଭୱସେନ। ଅଧିଗଚ୍ଛତି ସଣ୍ଠାନରୂପପଟିଲାଭୱସେନ। ୱିନ୍ଦତି ଛୱିପ୍ପସାଦରୂପପଟିଲାଭୱସେନ। ଅଥ ୱା ପୁଞ୍ଞମହତ୍ତେନ ଇଚ୍ଛତି। ଜାତିମହତ୍ତେନ ଲଭତି। ଇସ୍ସରିଯମହତ୍ତେନ ପଟିଲଭତି। ସୁଖମହତ୍ତେନ ଅଧିଗଚ୍ଛତି। ସମ୍ପତ୍ତିମହତ୍ତେନ ୱିନ୍ଦତୀତି।

ଏକଂସୱଚନନ୍ତି ଏକକୋଟ୍ଠାସୱଚନଂ। ''ଏକଂସଂ ଚୀୱରଂ କତ୍ୱା (ପାରା। ୩୪୯, ୩୬୭), ଏକଂସବ୍ୟାକରଣୀଯୋ ପଞ୍ହୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୧୨; ଅ। ନି। ୪।୪୨) ୱିଯ ଅନେକଂସଗହଣପଟିକ୍ଖେପୋ। ନିସ୍ସଂସଯୱଚନନ୍ତି ସଂସଯୱିରହିତୱଚନଂ, ସନ୍ଦେହପଟିକ୍ଖେପୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକ୍କଙ୍ଖାୱଚନନ୍ତି ''କଥମିଦଂ କଥମିଦ''ନ୍ତି କଙ୍ଖାପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନନ୍ତି ଦ୍ୱିଧାଭାୱଂ ଦ୍ୱେଜ୍ଝଂ, ତଂଅଭାୱେନ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନଂ। ଦ୍ୱିଧାଭାୱୱିରହିତଂ ''ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝୱଚନା ବୁଦ୍ଧା''ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ୱିମତିପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅଦ୍ୱେଳ୍ହକୱଚନନ୍ତି ଦ୍ୱିହଦଯାଭାୱେନ ଅଦ୍ୱେଳ୍ହକଂ। ''ଇତିହାସ, ଇତିହାସା''ତି ଦ୍ୱେଳ୍ହକପଟିକ୍ଖେପୱଚନଂ। ନିଯୋଗୱଚନନ୍ତି ଏକସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଦ୍ୱେ ନ ଯୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନିଯୋଗୱଚନଂ ଦ୍ୱିଧାପଥପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପନ ''ନିଯୋଗା ଅନାଗତାରମ୍ମଣା ନତ୍ଥୀ''ତି ଆଗତଂ। ଅପଣ୍ଣକୱଚନନ୍ତି ପଲାସରହିତଂ ସାରୱଚନଂ ଅୱିରଦ୍ଧକାରଣଂ ''ଅପଣ୍ଣକଂ ଠାନମେକେ''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୧।୧।୧) ୱିଯ, ଅପଣ୍ଣକମଣି ୱିଯ ସପ୍ପତିଟ୍ଠୱଚନଂ। ଅୱତ୍ଥାପନୱଚନମେତନ୍ତି ଏତଂ ୱଚନଂ ଓତରିତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠିତଂ ସନ୍ତିଟ୍ଠାପନଂ ଠପନଂ।

ଯାନି ଇମସ୍ମିଂ ମହାନିଦ୍ଦେସେ ୱିଭତ୍ତିଂ ଆରୋପିତାନି ପଦାନି, ତାନି ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନି ତୀହି କାରଣେହି ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନାନା ହୋନ୍ତାନି ଚତୂହି କାରଣେହି ନାନା ଭୱନ୍ତି। ଅପରଦୀପନା ପନେତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। କଥଂ? ତାନି ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ ୱାତି ଇମେହି ତୀହି କାରଣେହି ୱିଭତ୍ତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତତ୍ଥ ''କୋଧୋ କୁଜ୍ଝନା କୁଜ୍ଝିତତ୍ତଂ, ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନା ଦୁସ୍ସିତତ୍ତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୦୬୬) ଏୱଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ହି ଏକୋୱ କୋଧୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଏୱଂ ୱିଭତ୍ତିଂ ଲଭତି। ''ଇଚ୍ଛତି ସମିଚ୍ଛତି ଲଭତି ପଟିଲଭତି ଗଚ୍ଛତି ଅଧିଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଏୱଂ ପନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ''ପଣ୍ଡିଚ୍ଚଂ କୋସଲ୍ଲଂ ନେପୁଞ୍ଞଂ ୱେଭବ୍ୟା ଚିନ୍ତା ଉପପରିକ୍ଖା''ତି (ଧ। ସ। ୧୬) ଏୱଂ ଅତ୍ଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତେସୁ ପୀତିପଦନିଦ୍ଦେସେ ତାୱ ଇମା ତିସ୍ସୋ ୱିଭତ୍ତିଯୋ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପୀତି ପାମୋଜ୍ଜନ୍ତି ହି ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ହୋତି। ଆମୋଦନା ପମୋଦନା ପହାସୋତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ। ୱିତ୍ତି ତୁଟ୍ଠି ଓଦଗ୍ୟଂ ଅତ୍ତମନତାତି ଅତ୍ଥୱସେନ। ଇମିନା ନଯେନ ସବ୍ବପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ୱିଭତ୍ତିଗମନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ନାନା ହୋନ୍ତାନିପି ନାମନାନତ୍ତେନ ଲକ୍ଖଣନାନତ୍ତେନ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନାତି ଇମେହି ଚତୂହି କାରଣେହି ନାନା ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ''କତମୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ବ୍ୟାପାଦୋ ହୋତି? ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଦୋସୋ ଦୁସ୍ସନା''ତି ଏତ୍ଥ ବ୍ୟାପାଦୋତି ୱା ଦୋସୋତି ୱା ଦ୍ୱେପି ଏତେ କୋଧୋ ଏୱ, ନାମେନ ପନ ନାନତ୍ତଂ ଗତାତି ଏୱଂ ନାମନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ରାସଟ୍ଠେନ ଚ ପଞ୍ଚପି ଖନ୍ଧା ଏକୋୱ ଖନ୍ଧୋ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ପନ ରୂପଂ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ୱେଦନା ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା, ଚେତନା ଚେତଯିତଲକ୍ଖଣା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଇମିନା ଲକ୍ଖଣନାନତ୍ତେନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ହୋନ୍ତି। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ପାପକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦାଯ…ପେ… ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି ପଦହତୀ''ତି (ୱିଭ। ୩୯୦; ଦୀ। ନି। ୨।୪୦୨) ଏକମେୱ ୱୀରିଯଂ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ଚତୂସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତଂ। ଏୱଂ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

''ଚତ୍ତାରୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମା କୋଧଗରୁତା, ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା, ମକ୍ଖଗରୁତା, ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା, ଲାଭଗରୁତା, ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା, ସକ୍କାରଗରୁତା, ନ ସଦ୍ଧମ୍ମଗରୁତା''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୪୪) ପନ ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇମାନି ପନ ଚତ୍ତାରି ନାନତ୍ତାନି ନ ପୀତିଯାୟେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତି, ସବ୍ବେସୁପି ଯଥାଲାଭୱସେନ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ପୀତିଯା ହି ପୀତୀତି ନାମଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚିତ୍ତନ୍ତି ନାମଂ। ପୀତି ଚ ଫରଣଲକ୍ଖଣା, ୱେଦନା ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣା, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା, ଚେତନା ଚେତଯିତଲକ୍ଖଣା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ।

ତଥା ପୀତି ଫରଣକିଚ୍ଚା, ୱେଦନା ଅନୁଭୱନକିଚ୍ଚା, ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନକିଚ୍ଚା, ଚେତନା ଚେତଯିତକିଚ୍ଚା, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଜାନନକିଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ କିଚ୍ଚନାନତ୍ତେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଟିକ୍ଖେପନାନତ୍ତଂ ପୀତିପଦେ ନତ୍ଥି।

ଅଲୋଭାଦିନିଦ୍ଦେସେ ପନ ‘‘ଅଲୋଭୋ ଅଲୁବ୍ଭନା ଅଲୁବ୍ଭିତତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୩୫) ନଯେନ ଲବ୍ଭତୀତି ଏୱଂ ପଟିକ୍ଖେପନାନଭେନ ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏୱଂ ସବ୍ବପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ନାନତ୍ତଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅପରଦୀପନା ପନ ପଦତ୍ଥୁତି ୱା ହୋତି ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ୱାତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତେନ ୱିଯ ହି ସକିମେୱ ‘‘ପୀତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଏତଂ ପଦଂ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତୱିଭୂସିତଂ ନାମ ନ ହୋତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ ‘‘ପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ ଆମୋଦନା ପମୋଦନା ହାସୋ ପହାସୋ ୱିତ୍ତୀ’’ତି (ଧ। ସ। ୯) ୱୁତ୍ତେ ଫୁଲ୍ଲିତମଣ୍ଡିତୱିଭୂସିତଂ ନାମ ହୋତି। ଯଥା ହି ଦହରକୁମାରଂ ନହାପେତ୍ୱା ମନୋରମଂ ୱତ୍ଥଂ ପରିଦହାପେତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ପିଳନ୍ଧାପେତ୍ୱା ଅକ୍ଖୀନି ଅଞ୍ଜେତ୍ୱା ଅଥସ୍ସ ନଲାଟେ ଏକମେୱ ମନୋସିଲାବିନ୍ଦୁଂ କରେଯ୍ୟୁଂ, ନ ତସ୍ସ ଏତ୍ତାୱତା ଚିତ୍ତତିଲକୋ ନାମ ହୋତି, ନାନାୱଣ୍ଣେହି ପନ ପରିୱାରେତ୍ୱା ବିନ୍ଦୂସୁ କତେସୁ ଚିତ୍ତତିଲକୋ ନାମ ହୋତି। ଏୱଂ ସମ୍ପଦମିଦଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଯଂ ପଦତ୍ଥୁତି ନାମ।

ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ପନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭଣନମେୱ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ। ଯଥା ହି ‘‘ଆୱୁସୋ’’ତି ୱା ‘‘ଭନ୍ତେ’’ତି ୱା ‘‘ଯକ୍ଖୋ’’ତି ୱା ‘‘ସପ୍ପୋ’’ତି ୱା ୱୁତ୍ତେ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି, ‘‘ଆୱୁସୋ ଆୱୁସୋ, ଭନ୍ତେ ଭନ୍ତେ, ଯକ୍ଖୋ ଯକ୍ଖୋ, ସପ୍ପୋ ସପ୍ପୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ପନ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତି, ଏୱମେୱ ସକିଂଦେୱ ଯଟ୍ଠିକୋଟିଯା ଉପ୍ପୀଳେନ୍ତେନ ୱିଯ ‘‘ପୀତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତମତ୍ତେ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ନ ହୋତି, ପୁନପ୍ପୁନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ଅତ୍ଥୱସେନ ‘‘ପୀତି ପାମୋଜ୍ଜଂ ଆମୋଦନା ପମୋଦନା ହାସୋ ପହାସୋ ୱିତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେଯେୱ ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ ନାମ ହୋତୀତି ଏୱଂ ଅପରଦୀପନା ଦ୍ୱେ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛତି। ଏତିସ୍ସାପି ୱସେନ ଲବ୍ଭମାନକପଦନିଦ୍ଦେସେସୁ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତତ୍ଥ ପୀନଯତୀତି ପୀତି। ସା ସମ୍ପିଯାଯନଲକ୍ଖଣା, କାଯଚିତ୍ତପୀଣନରସା ଫରଣରସା ୱା, ଓଦଗ୍ୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଯା ପଞ୍ଚକାମଗୁଣପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତାତି ଯା ରୂପାଦିପଞ୍ଚକାମକୋଟ୍ଠାସପଟିସଂଯୁତ୍ତା ପୀତି, ସା ପୀନଯତୀତି ପୀତି, ଇଦଂ ସଭାୱପଦଂ। ପମୁଦିତସ୍ସ ଭାୱୋ ପାମୋଜ୍ଜଂ। ଆମୋଦନାକାରୋ ଆମୋଦନା। ପମୋଦନାକାରୋ ପମୋଦନା। ଯଥା ୱା ଭେସଜ୍ଜାନଂ ୱା ତେଲାନଂ ୱା ଉଣ୍ହୋଦକସୀତୋଦକାନଂ ୱା ଏକତୋ କରଣଂ ‘‘ମୋଦନା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମଯମ୍ପି ପୀତିଧମ୍ମାନଂ ଏକତୋ କରଣେନ ମୋଦନା। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପନ ମଣ୍ଡେତ୍ୱା ‘‘ଆମୋଦନା ପମୋଦନା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ହାସେତୀତି ହାସୋ। ପହାସେତୀତି ପହାସୋ, ହଟ୍ଠପହଟ୍ଠାକାରାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିତ୍ତୀତି ୱିତ୍ତଂ, ଧନସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ଅଯଂ ପନ ସୋମନସ୍ସପଚ୍ଚଯତ୍ତା ୱିତ୍ତିସରିକ୍ଖତାଯ ୱିତ୍ତି। ଯଥା ହି ଧନିନୋ ଧନଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ପୀତିମତୋପି ପୀତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ‘‘ୱିତ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତା। ତୁଟ୍ଠୀତି ସଭାୱସଣ୍ଠିତାଯ ପୀତିଯା ଏତଂ ନାମଂ। ପୀତିମା ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାଯଚିତ୍ତାନଂ ଉଗ୍ଗତତ୍ତା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତତ୍ତା ‘‘ଉଦଗ୍ଗୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଉଦଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱୋ ଓଦଗ୍ୟଂ।

ଅତ୍ତନୋ ମନତା ଅତ୍ତମନତା। ଅନଭିରଦ୍ଧସ୍ସ ହି ମନୋ ଦୁକ୍ଖପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ନ ଅତ୍ତନୋ ମନୋ ନାମ ହୋତି, ଅଭିରଦ୍ଧସ୍ସ ସୁଖପଦଟ୍ଠାନତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ମନୋ ନାମ ହୋତି, ଇତି ଅତ୍ତନୋ ମନତା ଅତ୍ତମନତା, ସକମନତା, ସକମନସ୍ସ ଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ପନ ଯସ୍ମା ନ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅତ୍ତନୋ ମନତା, ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ପନେସା ଭାୱୋ ଚେତସିକୋ ଧମ୍ମୋ, ତସ୍ମା ‘‘ଅତ୍ତମନତା ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

ଚିତ୍ତୱିଚିତ୍ତତାଯ ଚିତ୍ତଂ। ଆରମ୍ମଣଂ ମିନମାନଂ ଜାନାତୀତି ମନୋ। ମାନସନ୍ତି ମନୋ ଏୱ, ‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ଯ୍ୱାଯଂ ଚରତି ମାନସୋ’’ତି (ମହାୱ। ୩୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧) ହି ଏତ୍ଥ ପନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତକଧମ୍ମୋ ‘‘ମାନସୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ।

‘‘କଥଞ୍ହି ଭଗୱା ତୁଯ୍ହଂ, ସାୱକୋ ସାସନେ ରତୋ;

ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ ସେକ୍ଖୋ, କାଲଂକଯିରା ଜନେ ସୁତା’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) –

ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ ‘‘ମାନସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ମନୋ ଏୱ ମାନସଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନୱସେନ ହେତଂ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ।

ହଦଯନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ୱା ତେ ଖିପିସ୍ସାମି, ହଦଯଂ ୱା ତେ ଫାଲେସ୍ସାମୀ’’ତି (ସୁ। ନି। ଆଳୱକସୁତ୍ତଂ; ସଂ। ନି। ୧।୨୩୭; ୨୪୬) ଏତ୍ଥ ଉରୋ ‘‘ହଦଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ‘‘ହଦଯା ହଦଯଂ ମଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞାଯ ତଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୬୩) ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ୱକ୍କଂ ହଦଯ’’ନ୍ତି (ଖୁ। ପା। ୩। ଦ୍ୱତିଂସାକାରୋ; ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦) ଏତ୍ଥ ହଦଯୱତ୍ଥୁ। ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତମେୱ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ ‘‘ହଦଯ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତମେୱ

ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ପଣ୍ଡରଂ, ଭଓଙ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ – ''ପଭସ୍ସରମିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୯)। ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ପନ ଅକୁସଲମ୍ପି ଗଙ୍ଗାଯ ନିକ୍ଖନ୍ତା ନଦୀ ଗଙ୍ଗା ୱିଯ ଗୋଧାୱରିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା ଗୋଧାୱରୀ ୱିଯ ଚ ''ପଣ୍ଡର''ନ୍ତେ୍ୱୱ ୱୁତ୍ତଂ।

ମନୋ ମନାଯତନନ୍ତି ଇଧ ପନ ମନୋଗ୍ଗହଣଂ ମନସ୍ସେୱ ଆଯତନଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ। ତେନେତଂ ଦୀପେତି ''ନଯିଦଂ ଦେୱାଯତନଂ ୱିଯ ମନସ୍ସ ଆଯତନତ୍ତା ମନାଯତନଂ, ଅଥ ଖୋ ମନୋ ଏୱ ଆଯତନଂ ମନାଯତନ''ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆକରଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଆଯତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଲୋକେ ''ଇସ୍ସରାଯତନଂ, ୱାସୁଦେୱାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ''ଆଯତନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ''ସୁୱଣ୍ଣାଯତନଂ, ରଜତାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋ। ସାସନେ ପନ ''ମନୋରମେ ଆଯତନେ, ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୩୮) ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ''ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ''ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆଯତନେ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୦୨; ୫।୨୩; ମ। ନି। ୩।୧୫୮) କାରଣଂ। ଇଧ ପନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଠାନଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନାତି ତିଧାପି ୱଟ୍ଟତି।

ଫସ୍ସାଦଯୋ ହି ଧମ୍ମା ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଜାଯନ୍ତୀତି ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନପି ଏତଂ ଆଯତନଂ। ବହିଦ୍ଧା ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ଆରମ୍ମଣଭାୱେନେତ୍ଥ ଓସରନ୍ତୀତି ସମୋସରଣଠାନଟ୍ଠେନପି ଆଯତନଂ। ଫସ୍ସାଦୀନଂ ପନ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାରଣତ୍ତା କାରଣଟ୍ଠେନପି ଆଯତନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଦେୱ ମନନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ମନୋ ଏୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ।

ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଖନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ରାସିଆଦିୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୫୧) ଏତ୍ଥ ହି ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ''ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫) ଗୁଣଟ୍ଠେନ। ''ଅଦ୍ଦସା ଖୋ ଭଗୱା ମହନ୍ତଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୧-୨୪୨) ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତଟ୍ଠେନ। ଇଧ ପନ ରୁଳ୍ହିତୋ ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ରାସଟ୍ଠେନ ହି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକଦେସୋ ଏକଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ମା ଯଥା ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଏକଦେସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ''ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମେୱ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକଦେସଭୂତଂ ଏକମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂଳ୍ହିତୋ ''ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଜ୍ଜା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ତେସଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପଦେ ଏକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ମିନନଟ୍ଠେନ ମନୋ, ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଭାୱଟ୍ଠେନ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ୱା ଧାତୂତି ତୀହି ନାମେହି ୱୁତ୍ତଂ। ସହଗତୋତି ଅୱିଜହିତୋ। ସହଜାତୋତି ସଦ୍ଧିଂ ନିଗ୍ଗତୋ। ସଂସଟ୍ଠୋତି ସଂସଗ୍ଗୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋତି ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତୋ। କତମେହି ପକାରେହୀତି? ଏକୁପ୍ପାଦାଦୀହି। ନତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାତି? ଆମନ୍ତା। ଇତି ହି ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ପଟିକ୍ଖେପେ ''ନନୁ ଅତ୍ଥି କେଚି ଧମ୍ମା କେହିଚି ଧମ୍ମେହି ସହଗତା ସହଜାତା ସଂସଟ୍ଠା ଏକୁପ୍ପାଦା ଏକନିରୋଧା ଏକୱତ୍ଥୁକା ଏକାରମ୍ମଣା''ତି (କଥା। ୪୭୩) ଏୱଂ ଏକୁପ୍ପାଦତାଦୀନଂ ୱସେନ ସମ୍ପଯୋଗତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇତି ଇମେହି ଏକୁପ୍ପାଦତାଦୀହି ସମଂ ପକାରେହି ଯୁତ୍ତୋ ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ଏକୁପ୍ପାଦୋତି ଏକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ, ନ ୱିନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକନିରୋଧୋତି ଏକତୋ ନିରୋଧୋ। ଏକୱତ୍ଥୁକୋତି ହଦଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ଏକୱତ୍ଥୁକୋ। ଏକାରମ୍ମଣୋତି ରୂପାଦିୱସେନ ଏକାରମ୍ମଣୋ।

ଏତ୍ଥ ସହଗତସଦ୍ଦୋ ତବ୍ଭାୱେ, ୱୋକିଣ୍ଣେ, ଆରମ୍ମଣେ, ନିସ୍ସଯେ, ସଂସଟ୍ଠେତି ପଞ୍ଚସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଦିସ୍ସତି ଜିନୱଚନେ। ''ଯାଯଂ ତଣ୍ହା ପୋନୋଭୱିକା ନନ୍ଦିରାଗସହଗତା''ତି (ମହାୱ। ୧୪; ୱିଭ। ୨୦୩; ମ। ନି। ୩।୩୭୪; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଏତ୍ଥ ତବ୍ଭାୱେ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ନନ୍ଦିରାଗଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଯା, ଭିକ୍ଖୱେ, ୱୀମଂସା କୋସଜ୍ଜସହଗତା କୋସଜ୍ଜସମ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୮୩୨) ଏତ୍ଥ ୱୋକିଣ୍ଣେ, ଅନ୍ତରନ୍ତରା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନେନ କୋସଜ୍ଜେନ ୱୋକିଣ୍ଣାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ''ଲାଭୀ ହୋତି ରୂପସହଗତାନଂ ୱା ସମାପତ୍ତୀନଂ ଅରୂପସହଗତାନଂ ୱା ସମାପତ୍ତୀନ''ନ୍ତି (ପୁ। ପ। ୩-୬) ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେ, ରୂପାରମ୍ମଣାନଂ ଅରୂପାରମ୍ମଣାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞାସହଗତଂ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୮) ଏତ୍ଥ ନିସ୍ସଯେ, ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସାଯ ଅଟ୍ଠିକସଞ୍ଞଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପଟିଲଦ୍ଧନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଇଦଂ ସୁଖଂ ଇମାଯ ପୀତିଯା ସହଗତଂ ହୋତି ସହଜାତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୭୮) ଏତ୍ଥ ସଂସଟ୍ଠେ, ସଂମିସ୍ସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଇମସ୍ମିମ୍ପି ଠାନେ ସଂସଟ୍ଠେ ଆଗତୋ।

ସହଜାତସଦ୍ଦୋ ''ସହଜାତଂ ପୁରେଜାତଂ ପଚ୍ଛାଜାତ''ନ୍ତି (ପଟ୍ଠା। ୧।୧।୪୩୫) ଏତ୍ଥ ୱିଯ ସହଜାତୋ। ସଂସଟ୍ଠସଦ୍ଦୋ ''ଗିହୀହି ସଂସଟ୍ଠୋ''ତି ଚ, ''ଏୱଂ ସଂସଟ୍ଠୋ, ଭନ୍ତେ''ତି (ସଂ। ନି। ୩।୩) ଚାତି ଏୱମାଦୀସୁ ସଂସଗ୍ଗେ। ''କିସେ ଥୂଲେ ୱିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସଂସଟ୍ଠା ଯୋଜିତା ହଯା''ତି (ଜା। ୨।୨୨। ୭୦) ଏତ୍ଥ ସଦିସେ।

‘‘ପୁଚିମନ୍ଦପରିୱାରୋ, ଅମ୍ବୋ ତେ ଦଧିୱାହନ;

ମୂଲଂ ମୂଲେନ ସଂସଟ୍ଠଂ, ସାଖା ସାଖା ନିସେୱରେ’’ତି। (ଜା। ୧।୨।୭୨) –

ଏତ୍ଥ ଉପଚିତୋ। ‘‘ଚିତ୍ତସଂସଟ୍ଠା ଧମ୍ମା’’ତି (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୫୯) ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ । ଇଧ ପନ ଯୋ ଫଲପ୍ପଦାନେ ଅୱିଯୋଗଧମ୍ମୋ ୱିନିବ୍ଭୋଗଂ ଅକତ୍ୱା ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଧମ୍ମୋ ହୁତ୍ୱା ‘‘ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂୱିସଯୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ସହଗତୋ’’ତି ୱତ୍ୱା ପଚ୍ଛତୋ ପଚ୍ଛତୋ ଆଗତସୁତ୍ତେନ ୱିଯ ସୋ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସହଜାତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏକତୋ ଉପ୍ପନ୍ନରୂପାରୂପଂ ୱିଯ ସୋପି ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସଂସଟ୍ଠୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଖୀରୋଦକଂ ୱିଯ ଚ ସୋପି ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନିବ୍ଭୋଗଂ କାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତ୍ତେନ ହି ସହୁପ୍ପନ୍ନା ଧମ୍ମା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଅତ୍ଥି ଖୀରତେଲଂ ୱିଯ। ତଥା ୱିପ୍ପଯୁତ୍ତାପି ଖୀରତୋ ଅପନୀତଂ ନୱନୀତଂ ୱିଯ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଏକୁପ୍ପାଦାଦିଲକ୍ଖଣୋଯେୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକୁପ୍ପାଦୋ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ଏତ୍ଥ ଏକୁପ୍ପାଦସହଜାତାନଂ କିଂ ନାନତ୍ତଂ? ଉପ୍ପାଦେ ଅନ୍ତରୱିରହିତୋ ଏକୁପ୍ପାଦୋ। ଖୀରକାଲମୁତ୍ତସ୍ସାପି ଦଧିନୋ ମଥନେ ମଥନେ ପାକଟଂ ନୱନୀତଂ ୱିଯ ପୁରେଭତ୍ତପଚ୍ଛାଭତ୍ତୱସେନ ଏକଦିୱସମେୱ ଜାତୋ ୱିଯ ସୋ ନ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଏକକ୍ଖଣେ ନିବ୍ବତ୍ତୋତି ସହଜାତୋ। ଏକୱତ୍ଥୁକୋତି ପତିଟ୍ଠତ୍ତେନ ଏକପରିଚ୍ଛେଦେନ ଏକୱତ୍ଥୁକୋ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ଏକୱତ୍ଥୁକତା ୱିଯ ଠାନନ୍ତରୱିରହିତୋ। ଏକାରମ୍ମଣୋତି ଅନିଯତେକାରମ୍ମଣୋ ନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯାତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ମଚ୍ଚୋତି ମୂଲପଦଂ। ରୂପାଦୀସୁ ସତ୍ତୋ ଲଗ୍ଗୋ ଲଗ୍ଗିତୋତି ସତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ସତ୍ତୋ ସତ୍ତୋତି, ଭନ୍ତେ, ୱୁଚ୍ଚତି, କିତ୍ତାୱତା ନୁ ଖୋ, ଭନ୍ତେ, ‘ସତ୍ତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି? ରୂପେ ଖୋ, ରାଧ, ଯୋ ଛନ୍ଦୋ ଯୋ ରାଗୋ ଯା ନନ୍ଦୀ ଯା ତଣ୍ହା, ତତ୍ର ସତ୍ତୋ ତତ୍ର ୱିସତ୍ତୋ, ତସ୍ମା ‘ସତ୍ତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୧୬୧; ମହାନି। ୭)। ସତ୍ତଯୋଗେନ ୱା ସତ୍ତୋ। ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତିଂ ନରତୀତି ନରୋ। ମନୁନୋ ପୁତ୍ତୋତି ମାନୱୋ। ଉପକରଣେନ ସଯଂ ପୋସଯତୀତି ପୋସୋ। ପୁଂ ୱୁଚ୍ଚତି ନିରଯୋ, ତଂ ଗଲତୀତି ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଧାରେତୀତି ଜୀୱୋ। ଚୁତିତୋ ଜାତିଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଜାଗୁ। ଜିଯତୀତି ଜନ୍ତୁ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଇନ୍ଦଗୁ। ଅଥ ୱା ଇନ୍ଦଭୂତେନ କମ୍ମୁନା ଗଚ୍ଛତୀତି ଇନ୍ଦଗୁ। ‘‘ହିନ୍ଦଗୂ’’ତିପି ପାଠୋ। ହିନ୍ଦନ୍ତି ମରଣଂ, ତଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ହିନ୍ଦଗୁ। ମନୁତୋ ଜାତୋତି ମନୁଜୋ। ଯଂ ସାଦିଯତୀତି ଯଂ ରୂପାଦିଂ ଅସ୍ସାଦିଯତି। ସେସଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ଇତୋ ପରଂ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ତେନାହ ଭଗୱା –

‘‘କାମଂ କାମଯମାନସ୍ସ…ପେ… ଲଦ୍ଧା ମଚ୍ଚୋ ଯଦିଚ୍ଛତୀ’’ତି;

ଇତୋ ପରଂ ଏତ୍ତକମ୍ପି ଅୱତ୍ୱା ୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱକ୍ଖାମ।

୨।ତସ୍ସଚେ କାମଯାନସ୍ସାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କାମେ ଇଚ୍ଛମାନସ୍ସ, କାମେନ ୱା ଯାଯମାନସ୍ସ। ଛନ୍ଦଜାତସ୍ସାତି ଜାତତଣ୍ହସ୍ସ। ଜନ୍ତୁନୋତି ସତ୍ତସ୍ସ। ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତୀତି ତେ କାମା ପରିହାଯନ୍ତି ଚେ। ସଲ୍ଲୱିଦ୍ଧୋୱ ରୁପ୍ପତୀତି ଅଥ ସୋ ଅଯୋମଯାଦିନା ସଲ୍ଲେନ ୱିଦ୍ଧୋ ୱିଯ ପୀଳୀଯତି। ଇତୋ ପରଂ ୱୁତ୍ତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱୁତ୍ତେସୁ ଯଂ ଯଂ ଅନୁତ୍ତାନଂ, ତଂ ତଦେୱ କଥଯିସ୍ସାମି।

ଚକ୍ଖୁପୀଣନଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପାପୁଣନୱସେନ ଯାଯତି ଗଚ୍ଛତି । ଦସ୍ସନୀଯୱସେନ ପିଯତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଅପ୍ପାପେତୀତି ନିଯ୍ଯତି। ସୱନୀଯଂ ହୁତ୍ୱା କଣ୍ଣସୋତପୀଣନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ପରିକଡ୍ଢତୀତି ୱୁଯ୍ହତି। ସରିତଙ୍ଗ ହୁତ୍ୱା ଚିତ୍ତପୀଣନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଗହେତ୍ୱା ଉପସଂହରୀଯତୀତି ସଂହରୀଯତି। ଯଥାତି ଓପମ୍ମତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ହତ୍ଥିନା ଯାଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ହତ୍ଥିଯାନେନ ୱା, ୱାଇତି ୱିକପ୍ପତ୍ଥୋ। ଅସ୍ସେନ ଯାଯତି ଗଚ୍ଛତୀତି ଅସ୍ସଯାନେନ ୱା। ଗୋଯୁତ୍ତଂ ୱଯ୍ହାଦିଯାନଂ ଗୋଯାନଂ, ତେନ ଗୋଯାନେନ। ଅଜଯାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଚ୍ଚୱସେନ ଜାତୋ ସଞ୍ଜାତୋ।

ଆରମ୍ମଣପିଯତ୍ତୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଆରମ୍ମଣମନାପଭାୱେନ ପାତୁଭୂତୋ। ଅଥ ୱା କାମରାଗୱସେନ ଜାତୋ ସଞ୍ଜାତୋ। କାମନନ୍ଦିୱସେନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତୋ। କାମତଣ୍ହାୱସେନ କାମସିନେହୱସେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୱସେନ କାମପରିଳାହୱସେନ ଚ ପାତୁଭୂତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତେ ୱା କାମା ପରିହାଯନ୍ତୀତି ତେ ୱତ୍ଥୁକାମାଦଯୋ ପରିହାଯନ୍ତି ୱିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ସୋ ୱା କାମେହି ପରିହାଯତୀତି ଏସୋ ଖତ୍ତିଯାଦିପୁଗ୍ଗଲୋ ୱତ୍ଥୁକାମାଦିକାମେହି ପରିହାଯତି ୱିଗଚ୍ଛତି ‘‘ପୁବ୍ବେୱ ମଚ୍ଚଂ ୱିଜହନ୍ତି ଭୋଗା, ମଚ୍ଚୋ ଧନେ ପୁବ୍ବତରଂ ଜହାତୀ’’ତି (ଜା। ୧।୫।୨) ଏୱମାଦୀସୁ

ୱିଯା କଥନ୍ତି କେନ ପକାରେନା ତିଟ୍ଠନ୍ତସ୍ସେୱାତି ଧରନ୍ତସ୍ସେୱ। ତେ ଭୋଗେତି ତେ ୱତ୍ଥୁକାମାଦଯୋ ଭୋଗେ। ରାଜାନୋ ୱାତି ପଥଵ୍ୟାଦିରାଜାନୋ। ହରନ୍ତୀତି ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଅପହରନ୍ତି ୱା। ଚୋରା ୱାତି ସନ୍ଧିଚ୍ଛେଦାଦିକା। ଅଗ୍ଗି ୱାତି ଦାୱଗ୍ଗିଆଦି। ଦହତୀତି ଝାପେତି ଭସ୍ମଂ କରୋତି। ଉଦକଂ ୱାତି ଓଘାଦିଉଦକଂ । ୱହତୀତି ଗହେତ୍ୱା ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପାପେତି। ଅପ୍ପିଯା ୱାତି ଅକନ୍ତା ଅମନାପା। ଦାଯାଦା ହରନ୍ତୀତି ଦାଯଜ୍ଜୱିରହିତା ଅସ୍ସାମିକା ହରନ୍ତି। ନିହିତଂୱାତି ନିଧାନଂ କତ୍ୱା ଠପିତଂ। ନାଧିଗଚ୍ଛତୀତି ନ ୱିନ୍ଦତି ନ ପଟିଲଭତି, ନ ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁପ୍ପଯୁତ୍ତାତି ୱିସମପଯୋଗେନ ଯୋଜିତା କସିୱାଣିଜ୍ଜାଦିକମ୍ମନ୍ତା। ଭିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭେଦଂ ପାପୁଣନ୍ତି, ନ ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଭଞ୍ଜନ୍ତି ରଥଂ ଅଯାନକା''ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୧।୨୯୬) ସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କୁଲେ ୱା କୁଲଙ୍ଗାରୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ଖଣ୍ଡିଯାଦିକୁଲେ କୁଲଝାପକୋ କୁଲେ ଅନ୍ତିମପୁରିସୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି । ''କୁଲଙ୍କରୋ''ତିପି ପାଠୋ। ଯୋ ତେ ଭୋଗେ ୱିକିରତୀତି ଯୋ ଏସୋ କୁଲେ ପଚ୍ଛିମକୋ ତେ ହିରଞ୍ଞାଦିକେ ଭୋଗେ ଖେପେତି। ୱିଧମତୀତି ୱିଯୋଗଂ କରୋତି, ଦୂରେ ଖିପତି। ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ନାସେତି ଅଦସ୍ସନଂ ଗମେତି। ଅଥ ୱା ଇତ୍ଥିଧୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିକିରତି। ସୁରାଧୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଧମତି। ଅକ୍ଖଧୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଦ୍ଧଂସେତି। ୱିକିରତି ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଆଯଂ ଅଜାନନେନ। ୱିଧମତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମୁଖଂ ଅଜାନନେନ। ୱିଦ୍ଧଂସେତି ଠପିତଟ୍ଠାନେ ଆରକ୍ଖଂ ଅସଂୱିଧାନେନାତି ଏୱମାଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

ଅନିଚ୍ଚତାଯେୱ ଅଟ୍ଠମୀତି ୱିନାସଭାୱୋ ଏୱ ଅଟ୍ଠମୋ। ହାଯନ୍ତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ ଯନ୍ତି। ପରିହାଯନ୍ତୀତି ନ ପୁନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ପରିଧଂସେନ୍ତୀତି ଠାନତୋ ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି। ପରିପତନ୍ତୀତି ପଗ୍ଘରନ୍ତି। ଅନ୍ତରଧାଯନ୍ତୀତି ଅନ୍ତରଧାନଂ ଅଦସ୍ସନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱିପ୍ପଲୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣା ହୁତ୍ୱା ଅପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ତିଟ୍ଠନ୍ତେୱତେ ଭୋଗେତି ତେସଂ ଧନାନଂ ଠିତକାଲେ ''ତିଟ୍ଠନ୍ତେ ନିବ୍ବୁତେ ଚାପୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ (ୱି। ୱ। ୮୦୬) ୱିଯ। ସୋତି ସୋ ଭୋଗସାମିକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଚୱତି ଦେୱଲୋକତୋ। ମରତି ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ। ୱିପ୍ପଲୁଜ୍ଜତି ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦିଲୋକତୋ। ଅଥ ୱା ହାଯତି ଧଞ୍ଞକୋଟ୍ଠାଗାରୱସେନ। ପରିହାଯତି ଧନକୋଟ୍ଠାଗାରୱସେନ। ପରିଧଂସତି ବଲିବଦ୍ଦହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିୱସେନ। ପରିପତତି ଦାସିଦାସୱସେନ। ଅନ୍ତରଧାଯତି ଦାରାଭରଣୱସେନ। ନସ୍ସତି ଉଦକାଦିୱସେନାତି ଏକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ଅଯୋମଯେନାତି କାଳଅଲୋହାଦିନିବ୍ବତ୍ତେନ। ସଲ୍ଲେନାତି କଣ୍ଡେନ। ଅଟ୍ଠିମଯେନାତି ମନୁସ୍ସଟ୍ଠିଂ ଠପେତ୍ୱା ଅୱସେସେନ। ଦନ୍ତମଯେନାତି ହତ୍ଥିଦନ୍ତାଦିନା। ୱିସାଣମଯେନାତି ଗୋୱିସାଣାଦିନା। କଟ୍ଠମଯେନାତି ୱେଳୁଉକଟ୍ଠାଦିନା। ୱିଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସଲ୍ଲାନଂ ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ପହଟୋ। ରୁପ୍ପତୀତି ୱିକିରତି, ୱିକାରଂ ଆପଜ୍ଜତି। କୁପ୍ପତୀତି ଚଲତି, କୋପଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଘଟ୍ଟୀଯତୀତି ଘଟ୍ଟିତୋ ହୋତି। ପୀଳୀଯତୀତି ପୀଳିତୋ ହୋତି, ଲଦ୍ଧପ୍ପହାରୋ କୁପ୍ପତି। ''ତତିଯଦିୱସେ ସଲାକଂ ପୱେସେତ୍ୱା ଧୋୱନକାଲେ ଘଟ୍ଟୀଯତି। ଖାରପ୍ପଦାନେ ପୀଳୀଯତି। ପହାରଧୋୱନେ ୱା ରୁପ୍ପତି। ତସ୍ମିଂ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପାଦନେ କୁପ୍ପତି। ସଲାକପୱେସନେ ପୀଳୀଯତି। ଖାରପ୍ପଦାନେ ଘଟ୍ଟୀଯତୀ''ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ବ୍ୟାଧିତୋତି ଲଦ୍ଧପ୍ପହାରୋ ହୁତ୍ୱା ପୀଳିତୋ। ଦୋମନସ୍ସିତୋତି ଦୋମନସ୍ସପ୍ପତ୍ତୋ। ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱାତି ପକତିଭାୱଂ ଜହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥାଭାୱଂ ଉପନୀତେନ, ଅନ୍ତୋସୋସାଦି ସୋକୋ ଚ ୱାଚାୱିପ୍ପଲାପୋ ପରିଦେୱୋ ଚ କାଯପୀଳଅନାଦି ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଚିତ୍ତପୀଳଅନାଦି ଦୋମନସ୍ସଞ୍ଚ ଭୁସୋ ଆଯାସୋ ଉପାଯାସୋ ଚ। ଏତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ସୋକାଦଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ସମୁଦାଚାରଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି।

୩। ତତିଯଗାଥାଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯୋ ପନ ଇମେ କାମେ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନେନ ୱା ସମୁଚ୍ଛେଦେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ପାଦେନ ସପ୍ପସ୍ସ ସିରଂ ୱିଯ ପରିୱଜ୍ଜେତି, ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ସବ୍ବଲୋକଂ ୱିପ୍ଫାରେତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଲୋକେ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ ସତୋ ହୁତ୍ୱା ସମତିୱତ୍ତତୀତି।

ଯୋତି ୱିଭଜିତବ୍ବଂ ପଦଂ। ଯୋ ଯାଦିସୋତିଆଦୀନି ତସ୍ସ ୱିଭଜନପଦାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ଯସ୍ମା ଯୋତି ଅତ୍ଥପଦଂ। ତଞ୍ଚ ଅନିଯମେନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଦୀପେତି। ତସ୍ମା ତସ୍ସ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନିଯମେନ ପୁଗ୍ଗଲଦୀପକଂ ଯୋ-ସଦ୍ଦମେୱ ଆହ। ତସ୍ମା ଏତ୍ଥ ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ଯୋତି ଯୋ କୋଚୀତି। ଯସ୍ମା ଯୋ ଯୋ କୋଚି ନାମ, ସୋ ଅୱସ୍ସଂ ଯଥାଲିଙ୍ଗଯଥାଯୁତ୍ତଯଥାୱିହିତଯଥାପ୍ପକାରଯଥାଠାନପତ୍ତଯଥାଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୱସେନ ଏକେନାକାରେନ ପଞ୍ଞାଯତି, ତସ୍ମା ତଂ ତତ୍ଥ ଞାପେତୁଂ ତଂ ଭେଦଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ଯାଦିସୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯାଦିସୋତି ଲିଙ୍ଗୱସେନ ଯାଦିସୋ ୱା ତାଦିସୋ ୱା ହୋତୁ, ଦୀଘୋ ୱା ରସ୍ସୋ ୱା କାଳୋ ୱା ଓଦାତୋ ୱା ମଙ୍ଗୁରଚ୍ଛୱି ୱା କିସୋ ୱା ଥୂଲୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥାଯୁତ୍ତୋତି ଯୋଗୱସେନ ଯେନ ୱା ତେନ ୱା ଯୁତ୍ତୋ ହୋତୁ, ନୱକମ୍ମଯୁତ୍ତୋ ୱା ଉଦ୍ଦେସଯୁତ୍ତୋ ୱା ୱାସଧୁରଯୁତ୍ତୋ ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥାୱିହିତୋତି ଯଥାଠପିତୋ ନୱକମ୍ମାଧିଟ୍ଠାଯିକାଦିୱସେନ। ଯଥାପକାରୋତି ଯଥାପକାରେନ ପତିଟ୍ଠିତୋ ପଦୀପନାଯକାଦିୱସେନ।

ଯଂ ଠାନସ୍ସ ଓଳୋକିତ ପଦ ଯଂ ଠାନନ୍ତରଂ ପତ୍ତୋ ସେନାପତିସେଟ୍ଠିଟ୍ଠାନାଦିଓସେନ। ଯଂ ଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋତି ଯେନ ଧମ୍ମେନ ଉପାଗତୋ ଧୁତଙ୍ଗାଦିଓସେନ।

ଓିକ୍ଖମ୍ଭନତୋ ୱାତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧୀତି କିଲେସାନଂ ଦୂରୀକରଣତୋ ୱା ଘଟପ୍ପହାରେନ ସେୱାଲାନଂ ୱିଯ। ସମୁଚ୍ଛେଦତୋ ୱାତି ପୁନ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ କତ୍ୱା ଅଚ୍ଚନ୍ତତୋ ମଗ୍ଗେନ କିଲେସାନଂ ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲତୋ ପହାନୱସେନ ସମୁଚ୍ଛେଦତୋ ୱା। ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲୂପମା କାମାତିଆଦୀନି ଏକାଦସ ପଦାନି ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି।

ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋପୀତିଆଦୀନି ଛ ପଦାନି ମରଣସ୍ସତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋପି, ଉପସମାନୁସ୍ସତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋପୀତି ଇମାନି ଚ ଉପଚାରଜ୍ଝାନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଆନାପାନସ୍ସତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋପି, କାଯଗତାସତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋପି, ପଠମଂ ଝାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋପୀତିଆଦୀନି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋପୀତି ପରିଯୋସାନାନି ଅପ୍ପନାଜ୍ଝାନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲୂପମା କାମାତି ସୁନିକ୍କନ୍ତଂ ନିକ୍କନ୍ତଂ ନିମ୍ମଂସଂ ଲୋହିତମକ୍ଖିତଂ ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲଂ ଉପମା ଏତେସଂ କାମାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲୂପମା କାମା। ଅପ୍ପସ୍ସାଦଟ୍ଠେନାତି ''ଅପ୍ପଂ ପରିତ୍ତଂ ସୁଖସ୍ସାଦଂ ଆଦୀନଓ୍ୱୋ ଏତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ''ତି ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ। ପସ୍ସନ୍ତୋତି ''ଯାୱଦେୱ ପନ ସୋ କୁକ୍କୁରୋ କିଲମଥସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା''ତି ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସନ୍ତୋ। ପରିୱଜ୍ଜେତୀତି ଦୂରଙ୍ଗମେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''ସେଯ୍ୟଥାପି , ଗହପତି, କୁକ୍କୁରୋ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁବ୍ବଲ୍ୟପରେତୋ ଗୋଘାତକସୂନଂ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତୋ ଅସ୍ସ, ତମେନଂ ଦକ୍ଖୋ ଗୋଘାତକୋ ୱା ଗୋଘାତକନ୍ତେୱାସୀ ୱା ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲଂ ସୁନିକ୍କନ୍ତଂ ନିକ୍କନ୍ତଂ ନିମ୍ମଂସଂ ଲୋହିତମକ୍ଖିତଂ ଉପସୁମ୍ଭେଯ୍ୟ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗହପତି, ଅପି ନୁ ଖୋ ସୋ କୁକ୍କୁରୋ ଅମୁଂ ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲଂ ସୁନିକ୍କନ୍ତଂ ନିକ୍କନ୍ତଂ ନିମ୍ମଂସଂ ଲୋହିତମକ୍ଖିତଂ ପଲେହନ୍ତୋ ଜିଘଚ୍ଛାଦୁବ୍ବଲ୍ୟଂ ପଟିୱିନେଯ୍ୟା''ତି? ''ନୋ ହେତଂ, ଭନ୍ତେ''। ''ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ''? ''ଅଦୁଞ୍ହି, ଭନ୍ତେ, ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲଂ ସୁନିକ୍କନ୍ତଂ ନିକ୍କନ୍ତଂ ନିମ୍ମଂସଂ ଲୋହିତମକ୍ଖିତଂ, ଯାୱଦେୱ ପନ ସୋ କୁକ୍କୁରୋ କିଲମଥସ୍ସ ୱିଘାତସ୍ସ ଭାଗୀ ଅସ୍ସା''ତି। ''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗହପତି, ଅରିଯସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି 'ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାଯାସା, ଆଦୀନଓ୍ୱୋ ଏତ୍ଥ ଭିଯ୍ୟୋ'ତି। ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାଯ ଦିସ୍ୱା ଯାଯଂ ଉପେକ୍ଖା ନାନତ୍ତା ନାନତ୍ତସିତା , ତଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯାଯଂ ଉପେକ୍ଖା ଏକତ୍ତା ଏକତ୍ତସିତା, ଯତ୍ଥ ସବ୍ବସୋ ଲୋକାମିସୁପାଦାନା ଅପରିସେସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି, ତମେୱୁପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତୀ''ତି (ମ॰ ନି॰ ୨।୪୨)।

ଗିଜ୍ଝାଦୀହି ସାଧାରଣା ମଂସପେସି ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ମଂସପେସୂପମା। ବହୂନଂ ସାଧାରଣଟ୍ଠେନ ବହୁସାଧାରଣା। ଆଦିତ୍ତଂ ତିଣୁକ୍କଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ତିଣୁକ୍କୂପମା। ଅନୁଦହନଟ୍ଠେନାତି ହତ୍ଥାଦିଝାପନଟ୍ଠେନ। ସାଧିକପୋରିସପ୍ପମାଣା ୱୀତଚ୍ଚିକାନଂ ୱୀତଧୂମାନଂ ଅଙ୍ଗାରାନଂ ପୂରା ଅଙ୍ଗାରକାସୁ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ଅଙ୍ଗାରକାସୂପମା। ମହାପରିଳାହଟ୍ଠେନାତି ମହନ୍ତପରିତାପନଟ୍ଠେନ। ଆରାମରାମଣେଯ୍ୟାଦିକଂ ସୁପିନଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ସୁପିନକୂପମା। ଇତ୍ତରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନାତି ଅପ୍ପତ୍ୱା, ନ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନଟ୍ଠେନ। ଯାଚିତେନ ଲଦ୍ଧଂ ଯାନାଦିଭଣ୍ଡଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ଯାଚିତକୂପମା। ତାୱକାଲିକଟ୍ଠେନାତି ଅନିବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ। ସମ୍ପନ୍ନଫଲରୁକ୍ଖୋ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ରୁକ୍ଖଫଲୂପମା। ସମ୍ଭଞ୍ଜନପରିଭଞ୍ଜନଟ୍ଠେନାତି ସାଖାଭଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଚେୱ ସମନ୍ତତୋ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ରୁକ୍ଖପାତନଟ୍ଠେନ ଚ। ଅସି ଚ ସୂନା ଚ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ଅସିସୂନୂପମା। ଅଧିକୁଟ୍ଟନଟ୍ଠେନାତି ଛିନ୍ଦନଟ୍ଠେନ। ସତ୍ତିସୂଲଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ସତ୍ତିସୂଲୂପମା। ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନାତି ନିପତେତ୍ୱା ଗମନଟ୍ଠେନ। ଭଯଜନନଟ୍ଠେନ ସପ୍ପସିରଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ସପ୍ପସିରୂପମା। ସପ୍ପଟିଭଯଟ୍ଠେନାତି ସହ ଅଭିମୁଖେ ଭଯଟ୍ଠେନ। ଦୁକ୍ଖଜନନଂ ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧଂ ଉପମା ଏତେସନ୍ତି ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୂପମା। ମହାଭିତାପନଟ୍ଠେନାତି ମହନ୍ତଅଭିତାପକାଯପୀଳାଉପ୍ପାଦନଟ୍ଠେନାତି କାମଂ ପରିୱଜ୍ଜେତୀତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସେଯ୍ୟଥାପି, ଗହପତି, ଗିଜ୍ଝୋ ୱା କଙ୍କୋ ୱା କୁଲଲୋ ୱା ମଂସପେସିଂ ଆଦାଯ ଉଡ୍ଡୀଯେଯ୍ୟ, ତମେନଂ ଗିଜ୍ଝାପି କଙ୍କାପି କୁଲଲାପି ଅନୁପତିତ୍ୱା ଅନୁପତିତ୍ୱା ୱିତଚ୍ଛେଯ୍ୟୁଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗହପତି, ସଚେ ସୋ ଗିଜ୍ଝୋ ୱା କଙ୍କୋ ୱା କୁଲଲୋ ୱା ତଂ ମଂସପେସିଂ ନ ଖିପ୍ପମେୱ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ସୋ ତତୋନିଦାନଂ ମରଣଂ ୱା ନିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ , ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ''ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ''। ''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗହପତି, ଅରିଯସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି 'ମଂସପେସୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା…ପେ… ତମେୱୁପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଗହପତି, ପୁରିସୋ ଆଦିତ୍ତଂ ତିଣୁକ୍କଂ ଆଦାଯ ପଟିୱାତଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗହପତି, ସଚେ ସୋ ପୁରିସୋ ତଂ ଆଦିତ୍ତଂ ତିଣୁକ୍କଂ ନ ଖିପ୍ପମେୱ ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ତସ୍ସ ସା ଆଦିତ୍ତା ତିଣୁକ୍କା ହତ୍ଥଂ ୱା ଦହେଯ୍ୟ, ବାହୁଂ ୱା ଦହେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଂ ଦହେଯ୍ୟ, ସୋ ତତୋନିଦାନଂ ମରଣଂ ୱା ନିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି? ''ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ''। ''ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗହପତି, ଅରିଯସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି 'ତିଣୁକ୍କୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାଯାସା…ପେ… ତମେୱୁପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତି। ସେଯ୍ୟଥାପି, ଗହପତି, ଅଙ୍ଗାରକାସୁ ସାଧିକପୋରିସା ପୂରା ଅଙ୍ଗାରାନଂ ୱୀତଚ୍ଚିକାନଂ ୱୀତଧୂମାନଂ। ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ଜୀୱିତୁକାମୋ ଅମରିତୁକାମୋ ସୁଖକାମୋ ଦୁକ୍ଖପଟିକ୍କୂଲୋ, ତମେନଂ ଦ୍ୱେ ବଲୱନ୍ତୋ ପୁରିସା ନାନାବାହାସୁ ଗହେତ୍ୱା ଅଙ୍ଗାରକାସୁଂ ଉପକଡ୍ଢେଯ୍ୟୁଂ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି ଗହପତି, ଅପି ନୁ ସୋ ପୁରିସୋ ଇତି ଚିତି ଚେୱ କାଯଂ

ସନ୍ନାମେୟ୍ୟା’’ତି? ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’। ‘‘ତଂ କିସ୍ସହେତୁ’’? ‘‘ୱିଦିତଞ୍ହି, ଭନ୍ତେ, ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ‘ଇମଞ୍ଚ ଅହଂ ଅଙ୍ଗାରକାସୁଂ ପପତିସ୍ସାମି, ତତୋନିଦାନଂ ମରଣଂ ୱା ନିଗଚ୍ଛିସ୍ସାମି ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖ’’’ନ୍ତି। ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ ଗହପତି ଅରିୟସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘ଅଙ୍ଗାରକାସୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା…ପେ… ତମେୱୂପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତି। ସେୟ୍ୟଥାପି, ଗହପତି, ପୁରିସୋ ସୁପିନକଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ ଆରାମରାମଣେୟ୍ୟକଂ ୱନରାମଣେୟ୍ୟକଂ ଭୂମିରାମଣେୟ୍ୟକଂ ପୋକ୍ଖରଣିରାମଣେୟ୍ୟକଂ, ସୋ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ନ କିଞ୍ଚି ପଟିପସ୍ସେୟ୍ୟ। ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗହପତି, ଅରିୟସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘ସୁପିନକୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା…ପେ… ତମେୱୂପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତି। ସେୟ୍ୟଥାପି, ଗହପତି, ପୁରିସୋ ଯାଚିତକଂ ଭୋଗଂ ଯାଚିତ୍ୱା ଯାନଂ ୱା ପୋରିସେୟ୍ୟଂ ପୱରମଣିକୁଣ୍ଡଲଂ। ସୋ ତେହି ଯାଚିତକେହି ଭୋଗେହି ପୁରକ୍ଖତୋ ପରିୱୁତୋ ଅନ୍ତରାପଣଂ ପଟିପଜ୍ଜେୟ୍ୟ। ତମେନଂ ଜନୋ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ ୱଦେୟ୍ୟ ‘ଭୋଗୀ ୱତ ଭୋ ପୁରିସୋ, ଏୱଂ କିର ଭୋ ଭୋଗିନୋ ଭୋଗାନି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀ’ତି। ତମେନଂ ସାମିକା ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥେୱ ତାନି ପସ୍ସେୟ୍ୟୁଂ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥେୱ ତାନି ହରେୟ୍ୟୁଂ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି, ଗହପତି, ଅଲଂ ନୁ ଖୋ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅଞ୍ଞଥତ୍ତାୟା’’ତି? ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’। ‘‘ତଂ କିସ୍ସହେତୁ’’? ‘‘ସାମିନୋ ହି, ଭନ୍ତେ, ତାନି ହରନ୍ତୀ’’ତି। ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗହପତି, ଅରିୟସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘ଯାଚିତକୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା…ପେ… ତମେୱୂପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତି। ସେୟ୍ୟଥାପି, ଗହପତି, ଗାମସ୍ସ ୱା ନିଗମସ୍ସ ୱା ଅୱିଦୂରେ ତିବ୍ବୋ ୱନସଣ୍ଡୋ, ତତ୍ରସ୍ସ ରୁକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନଫଲୋ ଚ ଉପପନ୍ନଫଲୋ ଚ। ନ ଚସ୍ସୁ କାନିଚି ଫଲାନି ଭୂମିୟଂ ପତିତାନି। ଅଥ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଫଲତ୍ଥିକୋ ଫଲଗୱେସୀ ଫଲପରିୟେସନଂ ଚରମାନୋ। ସୋ ତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନଫଲଞ୍ଚ ଉପପନ୍ନଫଲଞ୍ଚ। ତସ୍ସ ଏୱମସ୍ସ ‘ଅୟଂ ଖୋ ରୁକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନଫଲୋ ଚ ଉପପନ୍ନଫଲୋ ଚ, ନତ୍ଥି ଚ କାନିଚି ଫଲାନି ଭୂମିୟଂ ପତିତାନି, ଜାନାମି ଖୋ ପନାହଂ ରୁକ୍ଖଂ ଆରୋପିତୁଂ। ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ରୁକ୍ଖଂ ଆରୋହିତ୍ୱା ଯାୱଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଖାଦେୟ୍ୟଂ, ଉଚ୍ଛଙ୍ଗଞ୍ଚ ପୂରେୟ୍ୟ’ନ୍ତି? ସୋ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ଆରୋହିତ୍ୱା ଯାୱଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଖାଦେୟ୍ୟ, ଉଚ୍ଛଙ୍ଗଞ୍ଚ ପୂରେୟ୍ୟ। ଅଥ ଦୁତିୟୋ ପୁରିସୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ ଫଲତ୍ଥିକୋ ଫଲଗୱେସୀ ଫଲପରିୟେସନଂ ଚରମାନୋ ତିଣ୍ହଂ କୁଠାରିଂ ଆଦାୟ। ସୋ ତଂ ୱନସଣ୍ଡଂ ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱା ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟ ସମ୍ପନ୍ନଫଲଞ୍ଚ ଉପପନ୍ନଫଲଞ୍ଚ। ତସ୍ସ ଏୱମସ୍ସ ‘ଅୟଂ ଖୋ ରୁକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନଫଲୋ ଚ ଉପପନ୍ନଫଲୋ ଚ, ନତ୍ଥି ଚ କାନିଚି ଫଲାନି ଭୂମିୟଂ ପତିତାନି, ନ ଖୋ ପନାହଂ ଜାନାମି ରୁକ୍ଖଂ ଆରୋହିତୁଂ। ଯଂନୂନାହଂ ଇମଂ ରୁକ୍ଖଂ ମୂଲତୋ ଛେତ୍ୱା ଯାୱଦତ୍ଥଞ୍ଚ ଖାଦେୟ୍ୟଂ, ଉଚ୍ଛଙ୍ଗଞ୍ଚ ପୂରେୟ୍ୟ’ନ୍ତି। ସୋ ତଂ ରୁକ୍ଖଂ ମୂଲତୋୱ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ। ତଂ କିଂ ମଞ୍ଞସି , ଗହପତି, ଅମୁକୋ ସୋ ପୁରିସୋ ପଠମଂ ରୁକ୍ଖଂ ଆରୂଳ୍ହୋ, ସଚେ ସୋ ନ ଖିପ୍ପମେୱ ଓରୋହେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ ସୋ ରୁକ୍ଖୋ ପପତନ୍ତୋ ହତ୍ଥଂ ୱା ଭଞ୍ଜେୟ୍ୟ ପାଦଂ ୱା ଭଞ୍ଜେୟ୍ୟ ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ଅଞ୍ଞତରଂ ୱା ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଂ ଭଞ୍ଜେୟ୍ୟ, ସୋ ତତୋନିଦାନଂ ମରଣଂ ୱା ନିଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ମରଣମତ୍ତଂ ୱା ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି? ‘‘ଏୱଂ, ଭନ୍ତେ’’। ‘‘ଏୱମେୱ ଖୋ, ଗହପତି, ଅରିୟସାୱକୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି ‘ରୁକ୍ଖଫଲୂପମା କାମା ୱୁତ୍ତା ଭଗୱତା ବହୁଦୁକ୍ଖା ବହୁପାୟାସା, ଆଦୀନୱୋ ଏତ୍ଥ ଭିୟ୍ୟୋ’ତି। ଏୱମେତଂ ଯଥାଭୂତଂ ସମ୍ମପ୍ପଞ୍ଞାୟ ଦିସ୍ୱା ଯାୟଂ ଉପେକ୍ଖା ନାନତ୍ତା ନାନତ୍ତସିତା, ତଂ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଯାୟଂ ଉପେକ୍ଖା ଏକତ୍ତା ଏକତ୍ତସିତା। ଯତ୍ଥ ସବ୍ବସୋ ଲୋକାମିସୂପାଦାନା ଅପରିସେସା ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତି। ତମେୱୂପେକ୍ଖଂ ଭାୱେତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୪୩-୪୮)।

ଏୱଂ ଅଟ୍ଠିକଙ୍କଲାଦିକଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୂପମପରିୟୋସାନତୋ ୱିପସ୍ସନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଉପଚାରସମାଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଂ ଭାୱେନ୍ତୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ସତି ଏୱ ଅନୁସ୍ସତି। ପୱତ୍ତିତବ୍ବଟ୍ଠାନମ୍ହିୟେୱ ଚ ପୱତ୍ତତ୍ତା ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତସ୍ସ କୁଲପୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୁରୂପା ସତୀତିପି ଅନୁସ୍ସତି। ବୁଦ୍ଧଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତି। ଅରହତାଦିବୁଦ୍ଧଗୁଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ତଂ ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଂ। ଭାୱେନ୍ତୋତି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ବ୍ରୂହେନ୍ତୋ। ଧମ୍ମଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି ଧମ୍ମାନୁସ୍ସତି, ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିଧମ୍ମଗୁଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସଙ୍ଘଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି ସଙ୍ଘାନୁସ୍ସତି, ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିସଙ୍ଘଗୁଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସୀଲଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି ସୀଲାନୁସ୍ସତି, ଅତ୍ତନୋ ଅଖଣ୍ଡତାଦିସୀଲଗୁଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଚାଗଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି ଚାଗାନୁସ୍ସତି, ଅତ୍ତନୋ ମୁତ୍ତଚାଗତାଦିଚାଗଗୁଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଦେୱତା ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି ଦେୱତାନୁସ୍ସତି, ଦେୱତା ସକ୍ଖିଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସଦ୍ଧାଦିଗୁଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଆନାପାନେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି ଆନାପାନସ୍ସତି, ଆନାପାନନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ମରଣଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ସତି ମରଣସ୍ସତି, ଏକଭୱପରିୟାପନ୍ନଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତମରଣାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

କୁଚ୍ଛିତାନଂ କେସାଦୀନଂ ପଟିକ୍କୂଲାନଂ ଆୟତ୍ତା ଆକରତ୍ତା କାୟୋତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେ ସରୀରେ ଗତା ପୱତ୍ତା ସତି କାୟଗତାସତି, ତାଦିସଂ ୱା କାୟଂ ଗତା ସତି ‘‘କାୟଗତସତୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ରସ୍ସଂ ଅକତ୍ୱା ‘‘କାୟଗତାସତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। କେସାଦିକେସୁ କାୟକୋଟ୍ଠାସେସୁ ପଟିକ୍କୂଲନିମିତ୍ତାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉପସମଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ଅନୁସ୍ସତି। ଉପସମାନୁସ୍ସତି, ସବ୍ବଦୁକ୍ଖୂପସମାରମ୍ମଣାୟ ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ। ପୀତିସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ।

ସୁଖଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ। ଉପେକ୍ଖାଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାସମ୍ପୟୁତ୍ତଂ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ…ପେ… ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଭାୱେନ୍ତୋପି କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେତୀତି।

ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମୁଚ୍ଛେଦେନ କାମାନଂ ପହାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋପୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗସୋତସ୍ସ ଆପଜ୍ଜନଂ ସୋତାପତ୍ତି, ସୋତାପତ୍ତିଯା ମଗ୍ଗୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୋ। ଅପାଯଗମନୀଯେ କାମେତି ଯେହି ଅପାଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ଅପାଯଗମନୀଯେ କାମେ ସମୁଚ୍ଛେଦତୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ପରିୱଜ୍ଜେତି। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସକିଂଯେୱ ଇମଂ ଲୋକଂ ଆଗଚ୍ଛତୀତି ସକଦାଗାମୀ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗୋ। ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ। ଓଳାରିକେତି ପରିଳାହପ୍ପତ୍ତେ। ପଟିସନ୍ଧିୱସେନେୱ କାମଭୱଂ ନାଗଚ୍ଛତୀତି ଅନାଗାମୀ, ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗୋ। ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ। ଅନୁସହଗତେତି ସୁଖୁମଭାୱପ୍ପତ୍ତେ। କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା, କିଲେସାରୀନଂ ହତତ୍ତା, ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ ଅରାନଂ ହତତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱା, ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା ଚ ଅରହଂ, ଅରହତୋ ଭାୱୋ ଅରହତ୍ତଂ। କିଂ ତଂ? ଅରହତ୍ତଫଲଂ। ଅରହତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ। ତଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଂ ଭାୱେନ୍ତୋ। ସବ୍ବେନ ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବେନାକାରେନ ସବ୍ବଂ। ସବ୍ବଥା ସବ୍ବନ୍ତି ସବ୍ବପ୍ପକାରେନ ସବ୍ବଂ। ଅସେସଂ ନିସ୍ସେସନ୍ତି ନିରୱସେସଂ ଗନ୍ଧମତ୍ତମ୍ପି ଅଟ୍ଠପେତ୍ୱା। ଅଥ ୱା ସବ୍ବେନସବ୍ବଂ ମୂଲୱସେନ। ସବ୍ବଥା ସବ୍ବଂ ଆକାରନିପ୍ପଦେସୱସେନ। ଅସେସଂ ନିସ୍ସେସଂ ଭାୱନାନିପ୍ପଦେସୱସେନ। ତଥା ପୁରିମେନ ଦୁଚ୍ଚରିତାଭାୱେନ। ଦୁତିଯେନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନାଭାୱେନ। ତତିଯେନ ଅନୁସଯାଭାୱେନ ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ସପ୍ପୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅହୀତି ଯୋ କୋଚି ସରନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତି। କେନଟ୍ଠେନାତି କେନ ଅତ୍ଥେନ। ସଂସପ୍ପନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯସ୍ମା ସମ୍ମା ସଂସରନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ସପ୍ପୋ। ଭୁଜନ୍ତୋତି ୱଙ୍କୱଙ୍କୋ ହୁତ୍ୱା। ପନ୍ନସିରୋତି ନିପନ୍ନସୀସୋ ହୁତ୍ୱା। ସିରେନ ସୁପତୀତି ସୀସଂ ଭୋଗନ୍ତରେ କତ୍ୱା ସୁପନଭାୱେନ ସିରସା ସୁପତୀତି ସରୀସପୋ। ବିଲେ ସଯତୀତି ବିଲାସଯୋ। ''ବିଲସଯୋ''ତିପି ପାଠୋ, ତଂ ସୁନ୍ଦରଂ। ଗୁହାଯଂ ସେତୀତି ଗୁହାସଯୋ। ଦାଠା ତସ୍ସ ଆୱୁଧୋତି ତସ୍ସ ସପ୍ପସ୍ସ ଦୁୱେ ଦାଠା ପହରଣସତ୍ଥସଙ୍ଖାତୋ ଆୱୁଧୋ। ୱିସଂ ତସ୍ସ ଘୋରନ୍ତି ତସ୍ସ ସପ୍ପସ୍ସ ବ୍ଯାପକସଙ୍ଖାତଂ ୱିସଂ ଦାରୁଣଂ କକ୍ଖଳଂ। ଜିୱ୍ହା ତସ୍ସ ଦୁୱିଧାତି ତସ୍ସ ସପ୍ପସ୍ସ ଦ୍ୱେଧା ଜିୱ୍ହା। ଦ୍ୱୀହି ଜିୱ୍ହାହି ରସଂ ସାଯତୀତି ଦୁୱିଧାହି ଜିୱ୍ହାହି ରସଂ ଜାନାତି ଅସ୍ସାଦଂ ୱିନ୍ଦତି ସାଦିଯତୀତି। ଜୀୱିତୁଂ କାମଯତୀତି ଜୀୱିତୁକାମୋ। ଅମରିତୁଂ କାମଯତୀତି ଅମରିତୁକାମୋ। ସୁଖଂ କାମଯତୀତି ସୁଖକାମୋ। ଦୁକ୍ଖପ୍ପଟିକ୍କୂଲୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ଅନିଚ୍ଛମାନୋ। ପାଦେନାତି ଅତ୍ତନୋ ପାଦେନ। ସପ୍ପସିରନ୍ତି ସପ୍ପସ୍ସ ସୀସଂ। ୱଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଦୂରତୋ ୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ୱିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ତସ୍ସ ପମାଣେନ। ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ସମନ୍ତତୋ। ଅଭିନିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯାତି ଚତୁହତ୍ଥପ୍ପମାଣେନ। ଅଥ ୱା ପୁରିମେନ ସୀସତୋ। ଦୁତିଯତତିଯେନ ଦ୍ୱୀହି ପସ୍ସେହି। ଚତୁତ୍ଥେନ ପଚ୍ଛତୋ। ''କାମେ ପନ ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପରିଯେସନମୂଲଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ପତ୍ତସ୍ସ ଆରକ୍ଖମୂଲଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ୱିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ଅଞ୍ଞାଣପରିଳାହଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯ। ୱିନାସମୁଖେ ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁଭାୱେନ ଅଭିନିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯା''ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ରଞ୍ଜନୱସେନ ରାଗୋ। ବଲୱରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସାରାଗୋ। ୱିସଯେ ସତ୍ତାନଂ ଅନୁ ଅନୁ ନଯନତୋ ଅନୁନଯୋ। ଅନୁରୁଜ୍ଝତୀତି ଅନୁରୋଧୋ, କାମେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ଭୱେ ସତ୍ତା ଏତାଯ ନନ୍ଦନ୍ତୀତି ନନ୍ଦୀ, ସଯଂ ୱା ନନ୍ଦତୀତି ନନ୍ଦୀ। ନନ୍ଦୀ ଚ ସା ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ ଚାତି ନନ୍ଦିରାଗୋ। ତତ୍ଥ ଏକସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ସକିଂ ଉପ୍ପନ୍ନା ତଣ୍ହା ନନ୍ଦୀ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ନନ୍ଦିରାଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଚିତ୍ତସ୍ସ ସାରାଗୋତି ଯୋ ହେଟ୍ଠା ''ବଲୱରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ସାରାଗୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ ସାରାଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଚ୍ଛନ୍ତି ଏତାଯ ଆରମ୍ମଣାନୀତି ଇଚ୍ଛା। ବହଲକିଲେସଭାୱେନ ମୁଚ୍ଛନ୍ତି ଏତାଯ ପାଣିନୋତି ମୁଚ୍ଛା। ଗିଲିତ୍ୱା ପରିନିଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଗହଣୱସେନ ଅଜ୍ଝୋସାନଂ। ଇମିନା ସତ୍ତା ଗିଜ୍ଝନ୍ତି ଗେଧଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଗେଧୋ। ବହଲଟ୍ଠେନ ୱା ଗେଧୋ। ''ଗେଧଂ ୱା ପନ ପୱନସଣ୍ଡ''ନ୍ତି ହି ବହଲଟ୍ଠେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ । ଅନନ୍ତରପଦଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ, ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ୱା ଗେଧୋତି ପଲିଗେଧୋ। ସଜ୍ଜନ୍ତି ଏତେନାତି ସଙ୍ଗୋ। ଲଗ୍ଗନଟ୍ଠେନ ୱା ସଙ୍ଗୋ। ଓସୀଦନଟ୍ଠେନ ପଙ୍କୋ। ଆକଡ୍ଢନୱସେନ ଏଜା। ''ଏଜା ଇମଂ ପୁରିସଂ ପରିକଡ୍ଢତି ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ଭୱସ୍ସ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯା''ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ ମାଯା। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତାନଂ ଜନନଟ୍ଠେନ ଜନିକା। ''ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସଂ, ଚିତ୍ତମସ୍ସ ୱିଧାୱତୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୫୫) ହି ୱୁତ୍ତଂ। ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତେ ଦୁକ୍ଖେନ ସଂଯୋଜଯମାନା ଜନେତୀତି ସଞ୍ଜନନୀ। ଘଟନଟ୍ଠେନ ସିବ୍ବିନୀ। ଅଯଞ୍ହି ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ସତ୍ତେ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ସିବ୍ବତି ଘଟେତି ତୁନ୍ନକାରୋ ୱିଯ ପିଲୋତିକାଯ ପିଲୋତିକଂ, ତସ୍ମା ''ଘଟନଟ୍ଠେନ ସିବ୍ବିନୀ''ତି ୱୁତ୍ତା। ଅନେକପ୍ପକାରଂ ୱିସଯଜାଲଂ ତଣ୍ହାୱିପ୍ଫନ୍ଦିତନିୱେସସଙ୍ଖାତଂ ୱା ଜାଲମସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ଜାଲିନୀ।

ଆକଡ୍ଢନଟ୍ଠେନ ସୀଘସୋତା ସରିତା ୱିଯାତି ସରିତା। ଅଲ୍ଲଟ୍ଠେନ ୱା ସରିତା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ସରିତାନି ସିନେହିତାନି ଚ ସୋମନସ୍ସାନି ଭୱନ୍ତି ଜନ୍ତୁନୋ''ତି (ଧ। ପ। ୩୪୧)। ଅଲ୍ଲାନି ଚେୱ ସିନିଦ୍ଧାନି ଚାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ଅନଯବ୍ଯସନାପାଦନଟ୍ଠେନ କୁମ୍ଭାନୁବନ୍ଧସୁତ୍ତକଂ ୱିଯାତି ସୁତ୍ତଂ।

ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ସୁଖନ୍ତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖବେ, ନନ୍ଦିରାଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତି (ସଂ॰ ନି॰ ୨।୧୫୯)। ରୂପାଦୀସୁ ୱିତ୍ତତତ୍ଥେନ ୱିସତ୍ତା। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ସତ୍ତେ ଆଯୂହାପେତୀତି ଆଯୂହିନୀ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତୁଂ ଅପଦାନତୋ ସହାଯଟ୍ଠେନ ଦୁତିଯା। ଅଯଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଉକ୍କଣ୍ଠିତୁଂ ନ ଦେତି, ଗତଗତଟ୍ଠାନେ ପିଯସହାଯୋ ୱିଯ ଅଭିରମାପେତି। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ, ଦୀଘମଦ୍ଧାନସଂସରଂ;

ଇତ୍ଥଭାୱଞ୍ଞଥାଭାୱଂ, ସଂସାରଂ ନାତିୱତ୍ତତୀ’’ତି। (ଇତିୱୁ॰ ୧୫; ଅ॰ ନି॰ ୪।୯; ମହାନି॰ ୧୯୧; ଚୂଳନି॰ ପାରାଯନାନୁଗୀତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୭);

ପଣିଧାନକଟ୍ଠେନ ପଣିଧି। ଭୱନେତ୍ତୀତି ଭୱରଜ୍ଜୁ। ଏତାଯ ହି ସତ୍ତା ରଜ୍ଜୁଯା ଗୀୱାଯଂ ବଦ୍ଧା ଗୋଣା ୱିଯ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ନିଯ୍ଯନ୍ତି। ତଂ ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ୱନତି ଭଜତି ଅଲ୍ଲୀଯତୀତି ୱନଂ, ୱନତି ଯାଚତୀତି ୱା ୱନଂ। ୱନଥୋତି ବ୍ୟଞ୍ଜନେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅନତ୍ଥଦୁକ୍ଖାନଂ ୱା ସମୁଟ୍ଠାପନଟ୍ଠେନ ଗହନଟ୍ଠେନ ଚ ୱନଂ ୱିଯାତି ୱନଂ। ବଲୱତଣ୍ହାଯେତଂ ନାମଂ। ଗହନତରଟ୍ଠେନ ପନ ତତୋ ବଲୱତରା ୱନଥୋ ନାମ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ୱନଂ ଛିନ୍ଦଥ ମା ରୁକ୍ଖଂ, ୱନତୋ ଜାଯତେ ଭଯଂ;

ଛେତ୍ୱା ୱନଞ୍ଚ ୱନଥଞ୍ଚ, ନିବ୍ବନା ହୋଥ ଭିକ୍ଖୱୋ’’ତି। (ଧ॰ ପ॰ ୨୮୩);

ସନ୍ଥୱନୱସେନ ସନ୍ଥୱୋ, ସଂସଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସୋ ଦୁୱିଧୋ – ତଣ୍ହାସନ୍ଥୱୋ ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୋ ଚ। ତେସୁ ଇଧ ତଣ୍ହାସନ୍ଥୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସିନେହୱସେନ ସ୍ନେହୋ। ଆଲଯକରଣୱସେନ କମ୍ପମାନା ଅପେକ୍ଖତୀତି ଅପେକ୍ଖା। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ‘‘ଇମାନି ତେ ଦେୱ ଚତୁରାସୀତି ନଗରସହସ୍ସାନି କୁସାୱତୀରାଜଧାନିପ୍ପମୁଖାନି, ଏତ୍ଥ ଦେୱ ଛନ୍ଦଂ ଜନେହି ଜୀୱିତେ ଅପେକ୍ଖଂ କରୋହୀ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୨୬୬)। ଆଲଯଂ କରୋହୀତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ପାଟିଯେକ୍କେ ପାଟିଯେକ୍କେ ଆରମ୍ମଣେ ବନ୍ଧତୀତି ପଟିବନ୍ଧୁ, ଞାତକଟ୍ଠେନ ୱା ପାଟିଯେକ୍କୋ ବନ୍ଧୂତିପି ପଟିବନ୍ଧୁ। ନିଚ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତଟ୍ଠେନପି ସତ୍ତାନଂ ତଣ୍ହାସମୋ ବନ୍ଧୁ ନାମ ନତ୍ଥି। ଆରମ୍ମଣାନଂ ଅସନତୋ ଆସା। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣତୋ ଚେୱ ତିତ୍ତିଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱାୱ ପରିଭୁଞ୍ଜନତୋ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଆସୀସନୱସେନ ଆସୀସନା। ଆସୀସିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆସୀସିତତ୍ତଂ।

ଇଦାନି ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ରୂପାସା’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆସୀସନୱସେନ ଆସାତି ଆସାଯ ଅତ୍ଥଂ ଗହେତ୍ୱା ରୂପେ ଆସା ରୂପାସା। ଏୱଂ ନୱପି ପଦାନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି, ପରିକ୍ଖାରଲୋଭୱସେନ ଛଟ୍ଠଂ। ତଂ ୱିସେସତୋ ପବ୍ବଜିତାନଂ, ତତୋ ପରାନି ତୀଣି ଅତିୱିଯୱତ୍ଥୁୱସେନ ଗହଟ୍ଠାନଂ। ନ ହି ତେସଂ ଧନପୁତ୍ତଜୀୱିତେହି ଅଞ୍ଞଂ ପିଯତରଂ ଅତ୍ଥି। ‘‘ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ, ଇଦଂ ମଯ୍ହ’’ନ୍ତି ୱା ‘‘ଅସୁକେନ ମେ ଇଦଂ ଦିନ୍ନଂ, ଇଦଂ ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ସତ୍ତେ ଜପ୍ପାପେତୀତି ଜପ୍ପା। ପରତୋ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତାନି, ତତୋ ପରଂ ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ୱିଭଜିତୁଂ ଆରଦ୍ଧତ୍ତା ପୁନ ‘‘ଜପ୍ପା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜପ୍ପନାକାରୋ ଜପ୍ପନା। ଜପ୍ପିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଜପ୍ପିତତ୍ତଂ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସଯେ ଲୁମ୍ପତି ଆକଡ୍ଢତୀତି ଲୋଲୁପୋ, ଲୋଲୁପସ୍ସ ଭାୱୋ ଲୋଲୁପ୍ପଂ। ଲୋଲୁପ୍ପନାକାରୋ ଲୋଲୁପ୍ପାଯନା। ଲୋଲୁପ୍ପସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ ଲୋଲୁପ୍ପାଯିତତ୍ତଂ।

ପୁଚ୍ଛଞ୍ଜିକତାତି ଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ଲାଭଟ୍ଠାନେସୁ ପୁଚ୍ଛଂ ଚାଲଯମାନା ସୁନଖା ୱିଯ କମ୍ପମାନା ୱିଚରନ୍ତି, ତଂ ତସ୍ସା କମ୍ପନତଣ୍ହାଯ ନାମଂ। ସାଧୁ ମନାପମନାପେ ୱିସଯେ କାମେତୀତି ସାଧୁକାମୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ସାଧୁକମ୍ୟତା। ମାତାମାତୁଚ୍ଛାତିଆଦିକେ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ରାଗୋତି ଅଧମ୍ମରାଗୋ। ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେପି ବଲୱା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଲୋଭୋ ୱିସମଲୋଭୋ। ‘‘ରାଗୋ ୱିସମ’’ନ୍ତିଆଦିୱଚନତୋ (ୱିଭ॰ ୯୨୪) ୱା ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱା ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଅଧମ୍ମଟ୍ଠେନ ଅଧମ୍ମରାଗୋ। ୱିସମଟ୍ଠେନ ୱିସମଲୋଭୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆରମ୍ମଣାନଂ ନିକାମନୱସେନ ନିକନ୍ତି। ନିକାମନାକାରୋ ନିକାମନା। ପତ୍ଥଯନୱସେନ ପତ୍ଥନା। ପିହାଯନୱସେନ ପିହନା। ସୁଟ୍ଠୁ ପତ୍ଥନା ସମ୍ପତ୍ଥନା। ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ତଣ୍ହା କାମତଣ୍ହା। ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ତଣ୍ହା ଭୱତଣ୍ହା। ଉଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେ ୱିଭୱେ ତଣ୍ହା ୱିଭୱତଣ୍ହା। ସୁଦ୍ଧେ ରୂପଭୱସ୍ମିଂଯେୱ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା। ଅରୂପଭୱେ ତଣ୍ହା ଅରୂପତଣ୍ହା। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତୋ ରାଗୋ, ନିରୋଧେ ତଣ୍ହା ନିରୋଧତଣ୍ହା। ରୂପେ ତଣ୍ହା ରୂପତଣ୍ହା। ସଦ୍ଦେ ତଣ୍ହା ସଦ୍ଦତଣ୍ହା। ଗନ୍ଧତଣ୍ହାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଓଘାଦଯୋ ୱୁତ୍ତତ୍ଥାୱ।

କୁସଲଧମ୍ମେ ଆୱରତୀତି ଆୱରଣଂ। ଛାଦନୱସେନ ଛଦନଂ। ସତ୍ତେ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ବନ୍ଧତୀତି ବନ୍ଧନଂ। ଚିତ୍ତଂ ଉପହନ୍ତ୍ୱା କିଲିସ୍ସତି ସଂକିଲିଟ୍ଠଂ କରୋତୀତି ଉପକ୍କିଲେସୋ। ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ଅନୁ ଅନୁ ସେତୀତି ଅନୁସଯୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ, ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପଦାନେନ କୁସଲୱାରଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଚୋରା ମଗ୍ଗେ ପରିଯୁଟ୍ଠିଂସୁ, ଧୁତ୍ତା ମଗ୍ଗେ ପରିଯୁଟ୍ଠିଂସୂ’’ତିଆଦୀସୁ (ଚୂଳୱ॰ ୪୩୦) ହି ମଗ୍ଗଂ ଗଣ୍ହିଂସୂତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏୱମିଧାପି ଗହଣଟ୍ଠେନ ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପଲିୱେଠନଟ୍ଠେନ ଲତା ୱିଯାତି ଲତା। ‘‘ଲତା ଉପ୍ପଜ୍ଜ ତିଟ୍ଠତୀ’’ତି (ଧ। ପ। ୩୪୦) ଆଗତଟ୍ଠାନେପି ଅଯଂ ତଣ୍ହା ଲତାତି ୱୁତ୍ତା। ୱିୱିଧାନି ୱତ୍ଥୂନି ଇଚ୍ଛତୀତି ୱେୱିଚ୍ଛଂ। ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ମୂଲନ୍ତି ଦୁକ୍ଖମୂଲଂ। ତସ୍ସେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିଦାନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନିଦାନଂ। ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଇତୋ ପଭୱତୀତି ଦୁକ୍ଖପ୍ପଭୱୋ। ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ପାସୋ ୱିଯାତି ପାସୋ, ମାରସ୍ସ ପାସୋ ମାରପାସୋ। ଦୁରୁଗ୍ଗିଲନଟ୍ଠେନ ବଳିସଂ ୱିଯାତି ବଳିସଂ, ମାରସ୍ସ ବଳିସଂ ମାରବଳିସଂ। ତଣ୍ହାଭିଭୂତା ମାରସ୍ସ ୱିସଯଂ ନାତିକ୍କମନ୍ତି, ତେସଂ ଉପରି ମାରୋ ୱସଂ ୱତ୍ତେତୀତି ଇମିନା ପରିଯାଯେନ ମାରସ୍ସ ୱିସଯୋତି ମାରୱିସଯୋ। ସନ୍ଦନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ନଦୀ ତଣ୍ହାନଦୀ। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରଣଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ଜାଲଂ ତଣ୍ହାଜାଲଂ। ଯଥା ସୁନଖା ଗଦ୍ଦୂଲବଦ୍ଧା ଯଦିଚ୍ଛକଂ ନିଯ୍ଯନ୍ତି, ଏୱଂ ତଣ୍ହାବଦ୍ଧା ସତ୍ତାତି ଦଳ୍ହବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ଗଦ୍ଦୂଲଂ ୱିଯାତି ଗଦ୍ଦୂଲଂ, ତଣ୍ହାୱ ଗଦ୍ଦୂଲଂ ତଣ୍ହାଗଦ୍ଦୂଲଂ। ଦୁପ୍ପୂରଣଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାୱ ସମୁଦ୍ଦୋ ତଣ୍ହାସମୁଦ୍ଦୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଯନଟ୍ଠେନ ଅଭିଜ୍ଝା। ଲୁବ୍ଭନ୍ତି ଏତେନ, ସଯଂ ୱା ଲୁବ୍ଭତି, ଲୁବ୍ଭନମତ୍ତମେୱ ୱା ତନ୍ତି ଲୋଭୋ। ସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଂ ଅକୁସଲାନଂ ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ମୂଲଂ।

ୱିସତ୍ତିକାତୀତି ୱିସତ୍ତିକା ଇତି। କେନଟ୍ଠେନାତି କେନ ସଭାୱେନ। ୱିସତାତି ୱିତ୍ଥଟା ରୂପାଦୀସୁ। ୱିସାଲାତି ୱିପୁଲା। ୱିସଟାତି ତେଭୂମକବ୍ଯାପକୱସେନ ୱିସଟା। ପୁରିମୱଚନମେୱ ତକାରସ୍ସ ଟକାରଂ କତ୍ୱା ବ୍ଯଞ୍ଜନୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ୱିସକ୍କତୀତି ପରିସପ୍ପତି ସହତି ୱା। ରତ୍ତୋ ହି ରାଗୱତ୍ଥୁନା ପାଦେନ ତାଳିଯମାନୋପି ସହତି। ଓସକ୍କନଂ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ ୱା ‘‘ୱିସକ୍କନ’’ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ‘‘କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପତୀ’’ତି କେଚି ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ୱିସଂହରତୀତି ତଥା ତଥା କାମେସୁ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସନ୍ତୀ ୱିୱିଧେହି ଆକାରେହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିମୁଖପ୍ପୱତ୍ତିତୋ ଚିତ୍ତଂ ସଂହରତି ସଙ୍ଖିପତି, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ହରତି, ୱହତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିସଂୱାଦିକାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଂ ନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ୱିସଂୱାଦିକା ହୋତି। ଦୁକ୍ଖନିବ୍ବତ୍ତକସ୍ସ କମ୍ମସ୍ସ ହେତୁଭାୱତୋ ୱିସମୂଲା, ୱିସଂ ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖାଦିଭୂତା ୱେଦନା ମୂଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସମୂଲା। ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯତ୍ତା ୱିସଂ ଫଲଂ ଏତିସ୍ସାତି ୱିସଫଲା। ଯାଯ ତଣ୍ହାଯ ରୂପାଦିକସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସେୱ ପରିଭୋଗୋ ହୋତି, ନ ଅମତସ୍ସାତି ସା ‘‘ୱିସପରିଭୋଗା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ସବ୍ବତ୍ଥ ନିରୁତ୍ତିୱସେନ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତସ୍ସା ୱିସଯଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ‘‘ୱିସାଲା ୱା ପନ ସା ତଣ୍ହା ରୂପେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱିସାଲା ୱା ପନାତି ମହନ୍ତୀ ଏୱ ତଣ୍ହାଯନଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା, ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତା। କୁଲେ ଗଣେତିଆଦୀନି ଏକାଦସ ପଦାନି ଲୋଲୁପ୍ପାଦୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। କାମଧାତୁତ୍ତିକୋ କମ୍ମୱଟ୍ଟୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ, କାମଭୱତ୍ତିକୋ ୱିପାକୱଟ୍ଟୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ସଞ୍ଞାଭୱତ୍ତିକୋ ସଞ୍ଞାୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ, ଏକୱୋକାରଭୱତ୍ତିକୋ ଖନ୍ଧୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ। ଅତୀତତ୍ତିକୋ କାଲୱସେନ, ଦିଟ୍ଠଚତୁକ୍କୋ ଆରମ୍ମଣୱସେନ, ଅପାଯତ୍ତିକୋ ଓକାସୱସେନ, ଖନ୍ଧତ୍ତିକୋ ନିସ୍ସତ୍ତନିଜ୍ଜୀୱୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋତି ଞାତବ୍ବଂ। ତତ୍ରାଯଂ ସଙ୍ଖେପେନ ଅତ୍ଥଦୀପନା ୱିଭାୱନା ଚ –

‘‘ତତ୍ଥ କତମା କାମଧାତୁ? ହେଟ୍ଠତୋ ଅୱୀଚିନିରଯଂ ପରିଯନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତିଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଏତ୍ଥାୱଚରା ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନା ଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନା ରୂପଂ ୱେଦନା ସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରା ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଧାତୁ’’ (ଧ। ସ। ୧୨୮୭)।

‘‘ତତ୍ଥ କତମା ରୂପଧାତୁ? ହେଟ୍ଠତୋ ବ୍ରହ୍ମଲୋକଂ ପରିଯନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ଅକନିଟ୍ଠେ ଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଏତ୍ଥାୱଚରା ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନା ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରିସ୍ସ ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ରୂପଧାତୁ’’ (ଧ। ସ। ୧୨୮୯)।

‘‘ତତ୍ଥ କତମା ଅରୂପଧାତୁ? ହେଟ୍ଠତୋ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୁପଗେ ଦେୱେ ପରିଯନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା ଉପରିତୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନୁପଗେ ଦେୱେ ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଏତ୍ଥାୱଚରା ଏତ୍ଥ ପରିଯାପନ୍ନା ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମସୁଖୱିହାରିସ୍ସ ୱା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମା, ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅରୂପଧାତୂ’’ତି (ଧ। ସ। ୧୨୯୧)। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘କାମଧାତୂତି କାମଭୱୋ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ରୂପଧାତୂତି ରୂପଭୱୋ, ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅରୂପଧାତୂତି ଅରୂପଭୱୋ, ଚତ୍ତାରୋ ଖନ୍ଧା ଲବ୍ଭନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଥ ୱା କାମରାଗସଙ୍ଖାତେନ କାମେନ ଯୁତ୍ତା ଧାତୁ କାମଧାତୁ, କାମସଙ୍ଖାତା ୱା ଧାତୁ କାମଧାତୁ। କାମଂ ପହାଯ ରୂପେନ ଯୁତ୍ତା ଧାତୁ ରୂପଧାତୁ, ରୂପସଙ୍ଖାତା ୱା ଧାତୁ ରୂପଧାତୁ। କାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ପହାଯ ଅରୂପେନ ଯୁତ୍ତା ଧାତୁ ଅରୂପଧାତୁ, ଅରୂପସଙ୍ଖାତା ୱା ଧାତୁ ଅରୂପଧାତୁ। ତା ଏୱ ଧାତୁଯୋ ପୁନ ଭୱପରିଯାଯେନ ୱୁତ୍ତା। ଭୱନ୍ତୀତି ହି ଭୱାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସଞ୍ଞାଯ ଯୁତ୍ତୋ ଭୱୋ, ସଞ୍ଞାୱତଂ ୱା ଭୱୋ, ସଞ୍ଞା ୱା ଏତ୍ଥ ଭୱେ ଅତ୍ଥୀତି ସଞ୍ଞାଭୱୋ। ସୋ କାମଭୱୋ ଚ ଅସଞ୍ଞାଭୱମୁତ୍ତୋ ରୂପଭୱୋ ଚ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱମୁତ୍ତୋ ଅରୂପଭୱୋ ଚ ହୋତି।

ନ ସଞ୍ଞାଭୱୋ ଅସଞ୍ଞାଭୱୋ, ସୋ ରୂପଭୱେକଦେସୋ। ଓଳାରିକତ୍ତାଭାୱତୋ ନେୱସଞ୍ଞା, ସୁଖୁମତ୍ତେନ ସବ୍ଭାୱତୋ ନାସଞ୍ଞାତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା, ତାଯ ଯୁତ୍ତୋ ଭୱୋ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ। ଅଥ ୱା ଓଳାରିକାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅଭାୱା ସୁଖୁମାଯ ଚ ଭାୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞା ଅସ୍ମିଂ ଭୱେତି ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଭୱୋ, ସୋ ଅରୂପଭୱେକଦେସୋ। ଏକେନ ରୂପକ୍ଖନ୍ଧେନ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ଭୱୋ, ଏକୋ

ୱା ୱୋକାରୋ, ଅସ୍ସ ଭୱସ୍ସାତି ଏକୱୋକାରଭୱୋ, ସୋ ଅସଞ୍ଞାଭୱୋଏୱ। ଚତୂହି ଅରୂପକ୍ଖନ୍ଧେହି ୱୋକିଣ୍ଣୋ ଭୱୋ, ଚତ୍ତାରୋ ୱା ୱୋକାରା ଅସ୍ସ ଭୱସ୍ସାତି ଚତୁୱୋକାରଭୱୋ, ସୋ ଅରୂପଭୱୋ ଏୱ। ପଞ୍ଚହି ଖନ୍ଧେହି ୱୋକିଣ୍ଣୋ ଭୱୋ, ପଞ୍ଚ ୱା ୱୋକାରା ଅସ୍ସ ଭୱସ୍ସାତି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱୋ, ସୋ କାମଭୱୋ ଚ ରୂପଭୱେକଦେସୋ ଚ ହୋତି। ଅତୀତତ୍ତିକୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟୋୱ। ଦିଟ୍ଠନ୍ତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ। ସୁତନ୍ତି ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ। ମୁତନ୍ତି ଫୁସିତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବାନି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକାନି ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାରମ୍ମଣାନି। ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ମନସା ଜାନିତବ୍ବଂ ଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ତେସୁ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। ୱିସଟା ୱିତ୍ଥତାତି ମହନ୍ତା ପତ୍ଥଟା।

ଅପାୟଲୋକେତି ୱଡ୍ଢିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅୟସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଅପାୟୋ, ତସ୍ମିଂ ଅପାୟଲୋକେ। ଖନ୍ଧଲୋକେତି ରାସଟ୍ଠେନ ରୂପାଦୟୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଏୱ ଲୋକୋ। ଧାତୁଲୋକେତି ସୁଞ୍ଞତଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଧାତୁଆଦୟୋ ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁୟୋ ଏୱ ଲୋକୋ। ଆୟତନଲୋକେତି ଆୟତନାଦୀହି କାରଣେହି ଦ୍ୱାଦସାୟତନାନି ଏୱ ଲୋକୋ। ସବ୍ବେପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋ, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଲୋକେ ୱିସଟା ୱିତ୍ଥଟାତି ୱିସତ୍ତିକା। ସତୋତି ସରତୀତି ସତୋ, ପୁଗ୍ଗଲେନ ସତି ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ ସରଣଲକ୍ଖଣା ସତି। ସରନ୍ତି ତାୟ, ସୟଂ ୱା ସରତି, ସରଣମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ସତି। ସା ପନେସା ଅପିଲାପନଲକ୍ଖଣା, ଅସମ୍ମୋସନରସା, ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ୱିସୟାଭିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଥିରସଞ୍ଞାପଦଟ୍ଠାନା, କାୟାଦିସତିପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନା ୱା। ଆରମ୍ମଣେ ଦଳ୍ହପତିଟ୍ଠିତତ୍ତା ପନ ଏସିକା ୱିୟ, ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀନଂ ରକ୍ଖଣତୋ ଦୋୱାରିକୋ ୱିୟ ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ତସ୍ସା ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସତୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସତିପଟ୍ଠାନମାହ। ତତ୍ଥ କାୟେତି ରୂପକାୟେ। ରୂପକାୟୋ ହି ଇଧ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାନଂ କେସାଦୀନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଟ୍ଠେନ ହତ୍ଥିକାୟରଥକାୟାଦୟୋ ୱିୟ ''କାୟୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୟଥା ଚ ସମୂହଟ୍ଠେନ, ଏୱଂ କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆୟଟ୍ଠେନ। କୁଚ୍ଛିତାନଞ୍ହି ପରମଜେଗୁଚ୍ଛାନଂ ସୋ ଆୟୋତିପି କାୟୋ। ଆୟୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ତତ୍ରାୟଂ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଆୟନ୍ତି ତତୋତି ଆୟୋ। କେ ଆୟନ୍ତୀତି? କୁଚ୍ଛିତା କେସାଦୟୋ। ଇତି କୁଚ୍ଛିତାନଂ କେସାଦୀନଂ ଆୟୋତି କାୟୋ।

କାୟାନୁପସ୍ସନାତି କାୟସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନା, କାୟଂ ୱା ଅନୁପସ୍ସନା, ''କାୟେ''ତି ଚ ୱତ୍ୱାପି ପୁନ ''କାୟାନୁପସ୍ସନା''ତି ଦୁତିୟଂ କାୟଗ୍ଗହଣଂ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତେନ ନ କାୟେ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନା ଚିତ୍ତଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ୱା, ଅଥ ଖୋ କାୟାନୁପସ୍ସନାୟେୱାତି କାୟସଙ୍ଖାତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ କାୟାନୁପସ୍ସନାକାରସ୍ସେୱ ଦସ୍ସନେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସତୋ ୱୱତ୍ଥାନଂ ଦସ୍ସିତଂ ହୋତି, ତଥା ନ କାୟେ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା, ନାପି କେସଲୋମାଦିୱିନିମୁତ୍ତଇତ୍ଥିପୁରିସାନୁପସ୍ସନା। ୟୋପି ଚେତ୍ଥ କେସଲୋମାଦିକୋ ଭୂତୁପାଦାୟସମୂହସଙ୍ଖାତୋ କାୟୋ, ତତ୍ଥାପି ନ ଭୂତୁପାଦାୟୱିନିମୁତ୍ତଏକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା, ଅଥ ଖୋ ରଥସମ୍ଭାରାନୁପସ୍ସକସ୍ସ ୱିୟ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସମୂହାନୁପସ୍ସନା, ନଗରାୱୟୱାନୁପସ୍ସକସ୍ସ ୱିୟ କେସଲୋମାଦିସମୂହାନୁପସ୍ସନା, କଦଲିକ୍ଖନ୍ଧପତ୍ତୱଟ୍ଟିୱିନିଭୁଜକସ୍ସ ୱିୟ ରିତ୍ତମୁଟ୍ଠିୱିନିୱେଠକସ୍ସ ୱିୟ ଚ ଭୂତୁପାଦାୟସମୂହାନୁପସ୍ସନାୟେୱାତି ସମୂହୱସେନେୱ କାୟସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁନୋ ନାନପ୍ପକାରତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତେନ ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ନ ହେତ୍ଥ ୟଥାୱୁତ୍ତସମୂହୱିନିମୁତ୍ତୋ କାୟୋ ୱା ଇତ୍ଥୀ ୱା ପୁରିସୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ୱା କୋଚି ଧମ୍ମୋ ଦିସ୍ସତି, ୟଥାୱୁତ୍ତଧମ୍ମସମୂହମତ୍ତେୟେୱ ପନ ତଥା ତଥା ସତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସଂ କରୋନ୍ତି। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ୟଂ ପସ୍ସତି ନ ତଂ ଦିଟ୍ଠଂ, ୟଂ ଦିଟ୍ଠଂ ତଂ ନ ପସ୍ସତି;

ଅପସ୍ସଂ ବଜ୍ଝତେ ମୂଳ୍ହୋ, ବଜ୍ଝମାନୋ ନ ମୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୭୩; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧୦୬);

ଘନୱିନିବ୍ଭୋଗାଦିଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଆଦିସଦ୍ଦେନ ଚେତ୍ଥ ଅୟମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଞ୍ହି ଏତସ୍ମିଂ କାୟେ କାୟାନୁପସ୍ସନାୟେୱ , ନ ଅଞ୍ଞଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା। ୟଥା ଅନୁଦକଭୂତାୟପି ମରୀଚିୟା ଉଦକାନୁପସ୍ସନା ହୋତି, ନ ଏୱଂ ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାସୁଭଭୂତେୟେୱ ଇମସ୍ମିଂ କାୟେ ନିଚ୍ଚସୁଖତ୍ତସୁଭଭାୱାନୁପସ୍ସନା , ଅଥ ଖୋ କାୟାନୁପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚଦୁକ୍ଖାନତ୍ତାସୁଭାକାରସମୂହାନୁପସ୍ସନାୟେୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଥ ୱା ୟ୍ୱାୟଂ ମହାସତିପଟ୍ଠାନେ ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅରଞ୍ଞଗତୋ ୱା…ପେ… ସୋ ସତୋୱ ଅସ୍ସସତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୪; ମ। ନି। ୧।୧୦୭) ନୟେନ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଦିଚୁଣ୍ଣିକଜାତଅଟ୍ଠିକପରିୟୋସାନୋ କାୟୋ ୱୁତ୍ତୋ, ୟୋ ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ ସତିପଟ୍ଠାନକଥାୟଂ

‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ପଥଵୀକାଯଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି। ଆପୋକାଯଂ। ତେଜୋକାଯଂ। ଵାଯୋକାଯଂ। କେସକାଯଂ। ଲୋମକାଯଂ। ଛଵିକାଯଂ। ଚମ୍ମକାଯଂ। ମଂସକାଯଂ। ରୁହିରକାଯଂ। ନ୍ହାରୁକାଯଂ। ଅଟ୍ଠିକାଯଂ। ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜକାଯ’’ନ୍ତି କାଯୋ ଵୁତ୍ତୋ, ତସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସ ଇମସ୍ମିଂଯେଵ କାଯେ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାତି ଏଵମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ଅଥ ଵା କାଯେ ‘‘ଅହ’’ନ୍ତି ଵା ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ଵା ଏଵଂ ଗହେତବ୍ବସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଅନନୁପସ୍ସନତୋ ତସ୍ସ ତସ୍ସେଵ ପନ କେସଲୋମାଦିକସ୍ସ ନାନାଧମ୍ମସମୂହସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନତୋ କାଯେ କେସାଦିସମୂହସଙ୍ଖାତକାଯାନୁପସ୍ସନାତି ଏଵମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅପି ଚ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସତି, ନୋ ନିଚ୍ଚତୋ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୩।୩୫) ଅନୁକ୍କମେନ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ଆଗତନଯସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସେଵ ଅନିଚ୍ଚଲକ୍ଖଣାଦିନୋ ଆକାରସମୂହସଙ୍ଖାତସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଅନୁପସ୍ସନତୋପି କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାତି ଏଵମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଯଂ ପନ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନସାଧାରଣୋ ଅତ୍ଥୋ।

ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ସତିଗୋଚରୋପି, ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାଵକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯଵୀତିଵତ୍ତତାପି, ସତିପି। ‘‘ଚତୁନ୍ନଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ସମୁଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଦେସିସ୍ସାମି, ତଂ ସୁଣାଥ ସାଧୁକଂ ମନସି କରୋଥ…ପେ… କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖଵେ, କାଯସ୍ସ ସମୁଦଯୋ? ଆହାରସମୁଦଯା କାଯସମୁଦଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୮) ହି ସତିଗୋଚରୋ ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି । ତଥା ‘‘କାଯୋ ଉପଟ୍ଠାନଂ, ନୋ ସତି, ସତି ଉପଟ୍ଠାନଞ୍ଚେଵ ସତି ଚା’’ତିଆଦୀସୁପି (ପଟି। ମ। ୩।୩୫)। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପତିଟ୍ଠାତି ଅସ୍ମିନ୍ତି ପଟ୍ଠାନଂ। କା ପତିଟ୍ଠାତି? ସତି। ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ପଧାନଟ୍ଠାନନ୍ତି ଵା ପଟ୍ଠାନଂ, ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ, ହତ୍ଥିଟ୍ଠାନଅସ୍ସଟ୍ଠାନାଦୀନି ଵିଯ।

‘‘ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଯଦରିଯୋ ସେଵତି, ଯଦରିଯୋ ସେଵମାନୋ ସତ୍ଥା ଗଣମନୁସାସିତୁମରହତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୦୪, ୩୧୧) ଏତ୍ଥ ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାଵକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯଵୀତିଵତ୍ତତା ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପଟ୍ଠପେତବ୍ବତୋ ପଟ୍ଠାନଂ, ପଵତ୍ତଯିତବ୍ବତୋତି ଅତ୍ଥୋ। କେନ ପଟ୍ଠପେତବ୍ବୋତି? ସତିଯା, ସତିଯା ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନନ୍ତି। ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଭାଵିତା ବହୁଲୀକତା ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ ପରିପୂରେନ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୧୪୭) ପନ ସତିଯେଵ ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଵୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପତିଟ୍ଠାତୀତି ପଟ୍ଠାନଂ, ଉପଟ୍ଠାତି ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ଵା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ଵା ପଵତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିଯେଵ ପଟ୍ଠାନନ୍ତି ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଅଥ ଵା ସରଣଟ୍ଠେନ ସତି, ଉପଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ପଟ୍ଠାନଂ। ଇତି ସତି ଚ ସା ପଟ୍ଠାନଞ୍ଚାତିପି ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଇଦମିଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଭାଵେନ୍ତୋତି ଵଦେନ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ଯଂ ତିଧା ପଟିପନ୍ନେସୁ ସାଵକେସୁ ସତ୍ଥୁନୋ ପଟିଘାନୁନଯଵୀତିଵତ୍ତତା ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ସୁତ୍ତେନ ଗହେତବ୍ବଂ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗଵତା –

‘‘ତଯୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଯଦରିଯୋ ସେଵତି, ଯଦରିଯୋ ସେଵମାନୋ ସତ୍ଥା ଗଣମନୁସାସିତୁମରହତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୩।୩୦୪, ୩୧୧) ଇତି ଖୋ ପନେତଂ ଵୁତ୍ତଂ, କିଞ୍ଚେତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଵୁତ୍ତଂ। ଇଧ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ଥା ସାଵକାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି ଅନୁକମ୍ପକୋ ହିତେସୀ ଅନୁକମ୍ପଂ ଉପାଦାଯ ‘‘ଇଦଂ ଵୋ ହିତାଯ ଇଦଂ ଵୋ ସୁଖାଯା’’ତି। ତସ୍ସ ସାଵକା ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି, ନ ସୋତଂ ଓଦହନ୍ତି, ନ ଅଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତି, ଵୋକ୍କମ୍ମ ଚ ସତ୍ଥୁ ସାସନା ଵତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତୋ ନ ଚେଵ ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅନତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂଵେଦେତି , ଅନଵସ୍ସୁତୋ ଚ ଵିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ପଠମଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। ଯଦରିଯୋ…ପେ… ମରହତି।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ସତ୍ଥା…ପେ… ଇଦଂ ଵୋ ସୁଖାଯାତି। ତସ୍ସ ଏକଚ୍ଚେ ସାଵକା ନ ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି…ପେ… ଵତ୍ତନ୍ତି। ଏକଚ୍ଚେ ସାଵକା ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି…ପେ… ନ ଚ ଵୋକ୍କମ୍ମ ସତ୍ଥୁ ସାସନା ଵତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତୋ ନ ଚେଵ ଅନତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅନତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂଵେଦେତି, ନ ଚ ଅତ୍ତମନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଅତ୍ତମନତଂ ପଟିସଂଵେଦେତି। ଅନତ୍ତମନତା ଚ ଅତ୍ତମନତା ଚ ତଦୁଭଯଂ ଅଭିନିଵଜ୍ଜେତ୍ଵା ଉପେକ୍ଖକୋ ଵିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ଦୁତିଯଂ…ପେ…।

‘‘ପୁନ ଚପରଂ…ପେ… ଇଦଂ ଵୋ ସୁଖାଯାତି। ତସ୍ସ ସାଵକା ସୁସ୍ସୂସନ୍ତି…ପେ… ଵତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ର, ଭିକ୍ଖଵେ, ତଥାଗତୋ ଅତ୍ତମନୋ ଚେଵ ହୋତି, ଅତ୍ତମନତଞ୍ଚ ପଟିସଂଵେଦେତି, ଅନଵସ୍ସୁତୋ ଚ ଵିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଇଦଂ ଵୁଚ୍ଚତି, ଭିକ୍ଖଵେ, ତତିଯ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୧୧)।

ଏଵଂ ପଟିଘାନୁନଯେହି ଅନଵସ୍ସୁତତା ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସତିତାଯ ତଦୁଭଯଂ ଵୀତିଵତ୍ତତା ‘‘ସତିପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧାନମେଵ କିର ନିଚ୍ଚଂ ଉପଟ୍ଠିତସତିତା ହୋତି, ନ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧାଦୀନନ୍ତି।

ଵେଦନାସୁ ଵେଦନାନୁପସ୍ସନାତିଆଦୀସୁ ଵେଦନାଦୀନଂ ପୁନ ଵଚନେ ପଯୋଜନଂ କାଯାନୁପସ୍ସନାଯଂ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତ୍ଵା

ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅୟମ୍ପି ସାଧାରଣତ୍ଥୋ। ସୁଖାଦୀସୁ ଅନେକପ୍ପଭେଦାସୁ ୱେଦନାସୁ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଏକେକୱେଦନାନୁପସ୍ସନା। ସରାଗାଦିକେ ସୋଳସପ୍ପଭେଦେ ଚିତ୍ତେ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଏକେକଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା। କାୟୱେଦନାଚିତ୍ତାନି ଠପେତ୍ୱା ସେସତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ୱିସୁଂ ୱିସୁଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଏକେକଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ସତିପଟ୍ଠାନସୁତ୍ତନ୍ତେ ୱୁତ୍ତନୟେନ ନୀୱରଣାଦିଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାତି। ଏତ୍ଥ ଚ କାୟେତି ଏକୱଚନଂ, ସରୀରସ୍ସ ଏକତ୍ତା । ଚିତ୍ତେତି ଏକୱଚନଂ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ସଭାୱଭେଦାଭାୱତୋ ଜାତିଗ୍ଗହଣେନ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୟଥା ଚ ୱେଦନାଦୟୋ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା, ତଥାନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ୱେଦନାସୁ ୱେଦନାନୁପସ୍ସନା, ଚିତ୍ତେ ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା, ଧମ୍ମେସୁ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନାତି ୱେଦିତବ୍ବା। କଥଂ ୱେଦନା ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା? ସୁଖା ତାୱ ୱେଦନା ଦୁକ୍ଖତୋ, ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ସଲ୍ଲତୋ, ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ଅନିଚ୍ଚତୋ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ୟଥାହ –

''ୟୋ ସୁଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଦ୍ଦ, ଦୁକ୍ଖମଦ୍ଦକ୍ଖି ସଲ୍ଲତୋ;

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ ସନ୍ତଂ, ଅଦ୍ଦକ୍ଖି ନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ;

ସ ୱେ ସମ୍ମଦ୍ଦସୋ ଭିକ୍ଖୁ, ପରିଜାନାତି ୱେଦନା''ତି। (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୩);

ସବ୍ବା ଏୱ ଚେତା ଦୁକ୍ଖତୋପି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ୟଂ କିଞ୍ଚି ୱେଦୟିତଂ, ତଂ ଦୁକ୍ଖସ୍ମିନ୍ତି ୱଦାମୀ''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୫୯)। ସୁଖଦୁକ୍ଖତୋପି ଚ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ୟଥାହ ''ସୁଖା ୱେଦନା ଠିତିସୁଖା, ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖା। ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ଠିତିଦୁକ୍ଖା, ୱିପରିଣାମସୁଖା। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ଞାଣସୁଖା, ଅଞ୍ଞାଣଦୁକ୍ଖା''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୬୫)। ଅପି ଚ ଅନିଚ୍ଚାଦିସତ୍ତୱିପସ୍ସନାୱସେନାପି ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା। ଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁପି ଚିତ୍ତଂ ତାୱ ଆରମ୍ମଣାଧିପତିସହଜାତଭୂମିକମ୍ମୱିପାକକିରିୟାଦିନାନତ୍ତଭେଦାନଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିସତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନଂ ସରାଗାଦିସୋଳସଭେଦାନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବଂ। ଧମ୍ମା ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାନଂ ସୁଞ୍ଞତଧମ୍ମସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାଦିସତ୍ତାନୁପସ୍ସନାନଂ ସନ୍ତାସନ୍ତାଦୀନଞ୍ଚ ୱସେନ ଅନୁପସ୍ସିତବ୍ବା।

ଇମେ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାଚିତ୍ତେସୁ ଲବ୍ଭନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେନେୱ ହି ଚିତ୍ତେନ କାୟଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଅଞ୍ଞେନ ୱେଦନଂ, ଅଞ୍ଞେନ ଚିତ୍ତଂ, ଅଞ୍ଞେନ ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତେୟେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀତି। ଆଦିତୋ ହି କାୟଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଆଗତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସତି କାୟାନୁପସ୍ସନା ନାମ, ତାୟ ସତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ନାମ। ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସତି କାୟାନୁପସ୍ସନା ନାମ, ତାୟ ସତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କାୟାନୁପସ୍ସୀ ନାମ।

ୱେଦନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଧମ୍ମେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଆଗତସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନାମ, ତାୟ ସତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ନାମ। ୱିପସ୍ସନଂ ଉସ୍ସୁକ୍କାପେତ୍ୱା ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ପତ୍ତସ୍ସ ମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନାମ, ତାୟ ସତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସୀ ନାମ, ଏୱଂ ତାୱ ଦେସନା ପୁଗ୍ଗଲେ ତିଟ୍ଠତି, କାୟେ ପନ ''ସୁଭ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା କାୟପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି କାୟାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ୱେଦନାୟ ''ସୁଖ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା ୱେଦନାପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ୱେଦନାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ଚିତ୍ତେ ''ନିଚ୍ଚ''ନ୍ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା ଚିତ୍ତପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ଧମ୍ମେସୁ ''ଅତ୍ତା''ତି ୱିପଲ୍ଲାସପ୍ପହାନା ଧମ୍ମପରିଗ୍ଗାହିକା ସତି ମଗ୍ଗେନ ସମିଜ୍ଝତୀତି ଧମ୍ମାନୁପସ୍ସନା ନାମ। ଇତି ଏକାୱ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତା ସତି ଚତୁକିଚ୍ଚସାଧକଟ୍ଠେନ ଚତ୍ତାରି ନାମାନି ଲଭତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ''ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ପନ ଏକଚିତ୍ତେୟେୱ ଲବ୍ଭନ୍ତୀ''ତି।

ପୁନ ଉପକାରୱସେନ ଚ ଅପରିହୀନୱସେନ ଚ ଗୁଣୱସେନ ଚ ଅପରେ ତୟୋ ଚତୁକ୍କା ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଅସତିପରିୱଜ୍ଜନାୟାତି ନ ସତି ଅସତି, ସତି ଏତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ୱା ଅସତି, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିୟା ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ପରିୱଜ୍ଜନାୟାତି ସମନ୍ତତୋ ୱଜ୍ଜନେନ। ଭତ୍ତନିକ୍ଖିତ୍ତକାକସଦିସେ ହି ମୁଟ୍ଠସତିପୁଗ୍ଗଲେ ପରିୱଜ୍ଜନେନ ଉପଟ୍ଠିତସତିପୁଗ୍ଗଲସେୱନେନ ଠାନନିସଜ୍ଜାଦୀସୁ ସତିସମୁଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ ନିନ୍ନପୋଣପବ୍ଭାରଚିତ୍ତତାୟ ଚ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସତିକରଣୀୟାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ସତିୟା କାତବ୍ବାନଂ ଧମ୍ମାନଂ। କତତ୍ତାତି କତଭାୱେନ। ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗାନଂ କତତ୍ତା, ଭାୱିତତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତିପରିବନ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ହତତ୍ତାତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦୀନଂ ନାସିତଭାୱେନ। ସତିନିମିତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠତ୍ତାତି ସତିୟା କାରଣାନଂ କାୟାଦିଆରମ୍ମଣାନଂ ଅନଟ୍ଠଭାୱେନ।

ସତିୟାସମନ୍ନାଗତତ୍ତାତି ସତିୟା ସମ୍ମା ଆଗତତ୍ତା ଅପରିହୀନତ୍ତା ଚ। ୱସିତତ୍ତାତି ୱସିଭାୱପ୍ପତ୍ତେନ। ପାଗୁଞ୍ଞତାୟାତି ପଗୁଣଭାୱେନ। ଅପଚ୍ଚୋରୋହଣତାୟାତି ଅନିୱତ୍ତନଭାୱେନ ଅପଚ୍ଚୋସକ୍କନଭାୱେନ।

ସତ୍ତତ୍ତାତି ସଭାୱେନ ୱିଜ୍ଜମାନତ୍ତା। ସନ୍ତତ୍ତାତି ନିବ୍ବୁତସଭାୱତ୍ତା। ସମିତତ୍ତାତି କିଲେସାନଂ ୱୂପସମିତଭାୱତ୍ତା। ସନ୍ତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତାତି ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେହି ଅପରିହୀନତ୍ତା। ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିଆଦୟୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ। ସରଣକୱସେନ ସତି, ଇଦଂ ସତିୟା ସଭାୱପଦଂ। ପୁନପ୍ପୁନଂ

ସରଣତୋ ଅନୁସ୍ସରଣଓସେନ ଅନୁସ୍ସତି। ଅଭିମୁଖଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱିଯ ସରଣତୋ ପଟିସରଣଓସେନ ପଟିସ୍ସତି। ଉପସଗ୍ଗଓସେନ ୱା ଓଡ୍ଢିତମତ୍ତମେଓ। ସରଣାକାରୋ ସରଣତା। ଯସ୍ମା ପନ ସରଣତାତି ତିଣ୍ଣଂ ସରଣାନମ୍ପି ନାମଂ, ତସ୍ମା ତଂ ପଟିସେଧେତୁଂ ପୁନ ସତିଗ୍ଗହଣଂ କତଂ। ସତିସଙ୍ଖାତା ସରଣତାତି ଅଯଞ୍ହେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ସୁତପରିଯତ୍ତସ୍ସ ଧାରଣଭାଓତୋ ଧାରଣତା। ଅନୁପୱିସନସଙ୍ଖାତେନ ଓଗାହନଟ୍ଠେନ ଅପିଲାପନଭାୱୋ ଅପିଲାପନତା। ଯଥା ହି ଉଦକେ ଲାବୁକଟାହାଦୀନି ପଲଓନ୍ତି, ନ ଅନୁପୱିସନ୍ତି, ନ ତଥା ଆରମ୍ମଣେ ସତି। ଆରମ୍ମଣଞ୍ହି ଏସା ଅନୁପୱିସତି, ତସ୍ମା ‘‘ଅପିଲାପନତା’’ତି ୱୁତ୍ତା। ଚିରକତଚିରଭାସିତାନଂ ନ ସମ୍ମୁସ୍ସନଭାଓତୋ ଅସମ୍ମୁସ୍ସନତା। ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣେ ଜୋତନଲକ୍ଖଣେ ଚ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ସତିସଙ୍ଖାତଂ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ସତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ପମାଦେ ନ କମ୍ପତୀତି ସତିବଲଂ। ଯାଥାଓସତି ନିଯ୍ୟାନସତି କୁସଲସତୀତି ସମ୍ମାସତି। ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ଅଙ୍ଗୋତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ପସଟ୍ଠୋ ସୁନ୍ଦରୋ ୱା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ସତିଯେଓ ସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ।

ଏକାଯନମଗ୍ଗୋତି ଏକମଗ୍ଗୋ, ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ ନ ଦ୍ୱେଧାପଥଭୂତୋତି ଏଓମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଥ ୱା ଏକେନ ଅଯିତବ୍ବୋତି ଏକାଯନୋ। ଏକେନାତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯ ୱୂପକଟ୍ଠେନ ପୱିୱିତ୍ତଚିତ୍ତେନ। ଅଯିତବ୍ବୋ ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୋ, ଅଯନ୍ତି ୱା ଏତେନାତି ଅଯନୋ, ସଂସାରତୋ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ । ଏକସ୍ସ ଅଯନୋ ଏକାଯନୋ। ଏକସ୍ସାତି ସେଟ୍ଠସ୍ସ। ସବ୍ବସତ୍ତାନଂ ସେଟ୍ଠୋଓ ଭଗଓା, ତସ୍ମା ‘‘ଭଗଓତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ତେନ ଅଞ୍ଞେପି ଅଯନ୍ତି, ଏଓଂ ସନ୍ତେପି ଭଗଓତୋଓ ସୋ ଅଯନୋ ତେନ ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା। ଯଥାହ ‘‘ସୋ ହି ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭଗଓା ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା’’ତିଆଦି (ମ॰ ନି॰ ୩।୭୯)। ଅଯତୀତି ୱା ଅଯନୋ, ଗଚ୍ଛତି ପଓତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଅଯନୋ ଏକାଯନୋ। ଇମସ୍ମିଂଯେଓ ଧମ୍ମୱିନଯେ ପଓତ୍ତତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ ‘‘ଇମସ୍ମିଂ ଖୋ, ସୁଭଦ୍ଦ, ଧମ୍ମୱିନଯେ ଅରିଯୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ମଗ୍ଗୋ ଉପଲବ୍ଭତୀ’’ତି (ଦୀ॰ ନି॰ ୨।୨୧୪)। ଦେସନାଭେଦୋଯେଓ ହେସୋ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଏକୋଓ। ଅପି ଚ ଏକଂ ଅଯତୀତି ଏକାଯନୋ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାମୁଖଭାଓନାନଯେନ ପଓତ୍ତୋପି ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେଓ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥାହ ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି –

‘‘ଏକାଯନଂ ଜାତିଖଯନ୍ତଦସ୍ସୀ, ମଗ୍ଗଂ ପଜାନାତି ହିତାନୁକମ୍ପୀ;

ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ, ତରିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ’’ନ୍ତି। (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୩୮୪, ୪୦୯);

ମଗ୍ଗୋତି କେନଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗୋ? ନିବ୍ବାନଂ ଗମନଟ୍ଠେନ, ନିବ୍ବାନତ୍ଥିକେହି ମଗ୍ଗନୀଯଟ୍ଠେନ ଚ। ଉପେତୋତି ଆସନ୍ନଂ ଗତୋ। ସମୁପେତୋତି ତତୋ ଆସନ୍ନତରଂ ଗତୋ। ଉଭଯେନାପି ସତିଯା ଅପରିହୀନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଗତୋତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତୋ। ସମୁପଗତୋତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ‘‘ଉପାଗତୋ ସମୁପାଗତୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ଉଭଯେନାପି ସତିସମୀପଂ ଆଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପପନ୍ନୋତି ଅୱିଯୋଗାପନ୍ନୋ। ସମୁପପନ୍ନୋତି ପରିପୁଣ୍ଣୋ। ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅୱିକଲୋ ୱିଜ୍ଜମାନୋ। ‘‘ଉପେତୋ ସମୁପେତୋତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ପଓତ୍ତଂ କଥିତଂ। ଉପଗତୋ ସମୁପଗତୋତି ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ପଟିୱେଧୋ। ଉପପନ୍ନୋ ସମୁପପନ୍ନୋ ସମନ୍ନାଗତୋତି ତୀହି ପଦେହି ପଟିଲାଭୋ କଥିତୋ’’ତି ଏଓମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ଲୋକେ ୱା ସା ୱିସତ୍ତିକାତି ଯା ଏସା ଅନେକପ୍ପକାରେନ ୱୁତ୍ତା ୱିସତ୍ତିକା, ସା ଖନ୍ଧଲୋକେ ଏଓ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଖନ୍ଧେହି ପଓତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲୋକେ ୱା ତଂ ୱିସତ୍ତିକନ୍ତି ଖନ୍ଧଲୋକେ ଏଓ ପଓତ୍ତଂ ଏତଂ ୱିସତ୍ତିକସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ। ତରତି କାମେ ପରିଓଜ୍ଜେନ୍ତୋ। ଉତ୍ତରତି କିଲେସେ ପଜହନ୍ତୋ। ପତରତି ତେସଂ ପତିଟ୍ଠାହେତୁଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ। ସମତିକ୍କମତି ସଂସାରଂ ଅତିକ୍କମନ୍ତୋ। ୱୀତିଓତ୍ତତି ପଟିସନ୍ଧିଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଂ କରୋନ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ତରତି ଉତ୍ତରତି କାଯାନୁପସ୍ସନେନ। ପତରତି ୱେଦନାନୁପସ୍ସନେନ। ସମତିକ୍କମତି ଚିତ୍ତାନୁପସ୍ସନେନ। ଅଥ ୱା ତରତି ସୀଲେନ। ଉତ୍ତରତି ସମାଧିନା। ପତରତି ୱିପସ୍ସନାଯ। ସମତିକ୍କମତି ମଗ୍ଗେନ। ୱୀତିଓତ୍ତତି ଫଲେନାତି ଏଓମାଦିନା ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୪। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯୋ ଏକଂ ସାଲିଖେତ୍ତାଦିଖେତ୍ତଂ ୱା ଘରଓତ୍ଥାଦିଓତ୍ଥୁଂ ୱା କହାପଣସଙ୍ଖାତଂ ହିରଞ୍ଞଂ ୱା ଗୋଅସ୍ସାଦିଭେଦଂ ଗଓାସ୍ସଂ ୱା ଅନ୍ତୋଜାତାଦିଦାସେ ୱା ଭତକାଦିକମ୍ମକରେ ୱା ଇତ୍ଥିସଞ୍ଞିତା ଥିଯୋ ୱା ଞାତିବନ୍ଧଓାଦିବନ୍ଧୂ ୱା ଅଞ୍ଞେ ୱା ମନାପିଯରୂପାଦିକେ ପୁଥୁକାମେ ଅନୁଗିଜ୍ଝତୀତି। ସାଲିକ୍ଖେତ୍ତନ୍ତି ଯତ୍ଥ ସାଲିଯୋ ୱିରୁହନ୍ତି। ୱୀହିକ୍ଖେତ୍ତାଦୀସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ୱୀହୀତି ଅଓସେସୱୀହଯୋ। ମୋଦଯତୀତି ମୁଗ୍ଗୋ। ଘରଓତ୍ଥୁନ୍ତି ଘରପତିଟ୍ଠାପନତ୍ଥଂ କତାକତଭୂମିଭାଗୋ। କୋଟ୍ଠକଓତ୍ଥାଦୀସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। କୋଟ୍ଠକୋତି ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠାଦି। ପୁରେତି ଘରସ୍ସ ପୁରତୋ। ପଚ୍ଛାତି ଘରସ୍ସ ପଚ୍ଛତୋ। ଏତ୍ଥ ଆରାମେନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ ତୋସେନ୍ତୀତି ଆରାମୋ, ପୁପ୍ଫେନପି ଫଲେନପି ଛାଯାଯପି ଦକେନପି ରମନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପସୁକାଦଯୋତି ଏଳକାଦଯୋ। ଅନ୍ତୋଜାତକୋତି ଅନ୍ତୋଘରଦାସିଯା କୁଚ୍ଛିମ୍ହି ଜାତୋ। ଧନକ୍କୀତକୋତି ଧନେନ କୀଣିତ୍ୱା ପରିଓତ୍ତେତ୍ୱା ଗହିତୋ। ସାମଂ ୱାତି ସଯଂ ୱା। ଦାସବ୍ୟନ୍ତି ଦାସସ୍ସ ଭାୱୋ ଦାସବ୍ୟଂ, ତଂ ଦାସବ୍ୟଂ। ଉପେତୀତି ଉପଗଚ୍ଛତି। ଅକାମକୋ ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ଅରୁଚିଯା ୱା

କରମରାନୀତୋ।

ତେ ଚତ୍ତାରୋ ପୁନପି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଆମାୟ ଦାସାପି ଭଵନ୍ତି ହେକେ’’ତି ଆହ। ଆମାୟ ଦାସାତି ଅନ୍ତୋଜାତଦାସା। ‘‘ଯନ୍ତ ଦାସୋ ଆମଜାତୋ ଠିତୋ ଥୁଲ୍ଲାନି ଗଚ୍ଛତୀ’’ତି ଏତ୍ଥାପି ଏତେଵ ଵୁତ୍ତା। ଧନେନ କୀତାତି ଧନଦାସା। ସାମଞ୍ଚ ଏକେତି ସଯଂ ଦାସା। ଭଯାପଣୁନ୍ନାତି ଅକାମଦାସା। ଭଯେନ ପଣୁନ୍ନା ଖିପିତା।

ଭତକାତି ଭତିଯା ଜୀଵନକା। କସିକମ୍ମାଦିକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୀତି କମ୍ମକରା। ଉପଜୀଵିନୋତି ସମ୍ମନ୍ତନାଦିନା ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନିସ୍ସଯଂ କତ୍ୱା ଜୀଵନ୍ତୀତି ଉପଜୀଵିନୋ।

ଇତ୍ଥୀତି ଧିଯତି ଏତିସ୍ସଂ ଗବ୍ଭୋତି ଇତ୍ଥୀ। ପରିଗ୍ଗହୋତି ସହାଯୀ ସସ୍ସାମିକା। ମାତାପିତିବନ୍ଧଵାପି ଞାତିବନ୍ଧୁ। ସଗୋତ୍ତୋ ଗୋତ୍ତବନ୍ଧୁ। ଏକାଚରିଯକୁଲେ ଵା ଏକଜାତିମନ୍ତଂ ଵା ଉଗ୍ଗହିତମନ୍ତୋ ମନ୍ତବନ୍ଧୁ। ଧନୁସିପ୍ପାଦିସବ୍ଭିଂ ଉଗ୍ଗହିତକୋ ସିପ୍ପବନ୍ଧୁ। ‘‘ମିତ୍ତବନ୍ଧଵାତିପି ବନ୍ଧୂ’’ତି କତ୍ଥଚି ପୋତ୍ଥକେ ପାଠୋ ଦିସ୍ସତି।

ଗିଜ୍ଝତୀତି କିଲେସକାମେନ ପତ୍ଥେତି। ଅନୁଗିଜ୍ଝତୀତି ଅନୁ ଅନୁ ଗିଜ୍ଝତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ପତ୍ଥେତି। ପଲିଗିଜ୍ଝତୀତି ସମନ୍ତତୋ ପତ୍ଥେତି। ପଲିବଜ୍ଝତୀତି ଵିସେସେନ ପତ୍ଥେତି। ‘‘ଓଠଆରିକଵେନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହଵସେନ ଗିଜ୍ଝତି, ଅନୁଗିଜ୍ଝତି, ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହଵସେନ ପଲିଗିଜ୍ଝତି, ପଲିବଜ୍ଝତୀ’’ତି ଏଵମେକେ ଵଣ୍ଣଯନ୍ତି।

୫। ପଞ୍ଚମଗାଥାଯଂ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବଲଖ୍ୟା କିଲେସା ବଲୀଯନ୍ତି ସହନ୍ତି ମଦ୍ଦନ୍ତି। ସଦ୍ଧାବଲାଦିଵିରହେନ ଵା ଅବଲଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅବଲା କିଲେସା ବଲୀଯନ୍ତି, ଅବଲତ୍ତା ବଲୀଯନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ଵା ତଂ କାମଗିଦ୍ଧଂ କାମରକ୍ଖଂ କାମପରିଯେସନ୍ତଞ୍ଚ ସୀହାଦଯୋ ଚ ପାକଟପରିସ୍ସଯା, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଚ ଅପାକଟପରିସ୍ସଯା ମଦ୍ଦନ୍ତି। ତତୋ ଅପାକଟପରିସ୍ସଯେହି ଅଭିଭୂତଂ ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ଭିନ୍ନଂ ନାଵଂ ଉଦକଂ ଵିଯ ଅନ୍ଵେତି।

ଅବଲାତି ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ବଲନ୍ତି ଅବଲା, ବଲଵିରହିତା। ଦୁବ୍ବଲାତି ମନ୍ଦପଯୋଗାବଲେନ କଉଵକିଚ୍ଚଵିରହିତା । ଅପ୍ପବଲାତି ଅପ୍ପଂ ପରିତ୍ତଂ ଏତେସଂ ବଲନ୍ତି ଅପ୍ପବଲା, ଯୁଜ୍ଝିତୁଂ ଅସମତ୍ଥା। ଅପ୍ପଥାମକାତି ଅପ୍ପୋ ପରିତ୍ତୋ ଥାମୋ ଏତେସଂ ଵାଯାମୋ ଉସ୍ସାହୋତି ଅପ୍ପଥାମକା। ହୀନା ନିହୀନା ପଯୋଗହୀନେନ। ଓମକା ଥାମହୀନେନ। ଲାମକା ପଚ୍ଚଯହୀନେନ। ଛତୁକ୍କା ଅଜ୍ଝାସଯହୀନେନ। ପରିତ୍ତା ପଉିହୀନେନ। ସହନ୍ତୀତି ମଦ୍ଦନ୍ତି ଘଟ୍ଟନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ପରିସହନ୍ତୀତି ସବ୍ବତୋ ମଦ୍ଦନ୍ତି। ଅଭିଭଵନ୍ତି ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଵସେନ। ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଵସେନ। ପରିଯାଦିଯନ୍ତି ସୁପ୍ପୋସେତ୍ୱା ଠାନେନ। ମଦ୍ଦନ୍ତି କୁସଲୁପ୍ପତ୍ତିନିଵାରଣେନ।

ସଦ୍ଧାବଲନ୍ତି ସଦ୍ଦହନ୍ତି ଏତାଯ, ସଯଂ ଵା ସଦ୍ଦହତି, ସଦ୍ଦହନମତ୍ତମେଵ ଵା ଏସାତି ସଦ୍ଧା। ସା ସଦ୍ଦହନଲକ୍ଖଣା, ଓକପ୍ପନଲକ୍ଖଣା ଵା, ସମ୍ପସାଦନରସା ଉଦକପ୍ପସାଦକମଣି ଵିଯ। ପକ୍ଖନ୍ଦନରସା ଵା ଓଘୁତ୍ତରଣୋ ଵିଯ। ଅକାଲୁସିଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅଧିମୁତ୍ତିପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଵା। ସଦ୍ଧେଯ୍ୟଵତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନା, ସୋତାପତ୍ତିଯଙ୍ଗପଦଟ୍ଠାନା ଵା। ସା ହତ୍ଥଵିତ୍ତବୀଜାନି ଵିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଅସଦ୍ଧିଯେ ନ କମ୍ପତୀତି ସଦ୍ଧାବଲଂ। ଵୀରିଯବଲନ୍ତି ଵୀରସ୍ସ ଭାଵୋ ଵୀରିଯଂ, ଵୀରାନଂ ଵା କମ୍ମଂ ଵୀରିଯଂ, ଵିଧିନା ଵା ନଯେନ ଉପାଯେନ ଈରଯିତବ୍ବଂ ପଵତ୍ତଯିତବ୍ବନ୍ତି ଵୀରିଯଂ। ତଂ ପନେତଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ପଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଵୀରିଯଂ, ସହଜାତାନଂ ଉପତ୍ଥମ୍ଭନରସଂ, ଅସଂସୀଦନଭାଵପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ‘‘ସଂଵିଗ୍ଗୋ ଯୋନିସୋ ପଦହତୀ’’ତି ଵଚନତୋ (ଅ॰ ନି॰ ୪।୧୧୩) ସଂଵେଗପଦଟ୍ଠାନଂ, ଵୀରିଯାରମ୍ଭଵତ୍ଥୁପଦଟ୍ଠାନଂ ଵା। ସମ୍ମା ଆରଦ୍ଧଂ ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ମୂଲନ୍ତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୋସଜ୍ଜେ ନ କମ୍ପତୀତି ଵୀରିଯବଲଂ। ସତିଯା ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ଵୁତ୍ତାନେଵ।

ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀତି ସତିବଲଂ। ସହଜାତାନି ସମ୍ମା ଆଧୀଯତି ଠପେତୀତି ସମାଧି। ସୋ ପାମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣୋ ଅଵିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣୋ ଵା, ସହଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମ୍ପିଣ୍ଡନରସୋ ନ୍ହାନିଯଚୁଣ୍ଣାନଂ ଉଦକଂ ଵିଯ, ଉପସମପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଞାଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ଵା। ‘‘ସମାହିତୋ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପସ୍ସତୀ’’ତି ହି ଵୁତ୍ତଂ। ଵିସେସତୋ ସୁଖପଦଟ୍ଠାନୋ ନିଵାତେ ପଦୀପଚ୍ଚୀନଂ ଠିତି ଵିଯ ଚେତସୋ ଠିତୀତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀତି ସମାଧିବଲଂ। ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। କିଂ ପଜାନାତି? ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା (ମହାଵ॰ ୧୫) ନଯେନ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ସା ଯଥାସଭାଵପଟିଵେଧଲକ୍ଖଣା, ଅକ୍ଖଲିତପଟିଵେଧଲକ୍ଖଣା ଵା କୁସଲିସ୍ସାସଖିତ୍ତଉସୁପଟିଵେଧୋ ଵିଯ, ଵିସଯୋଭାସନରସା ପଦୀପୋ ଵିଯ, ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ଅରଞ୍ଞଗତସୁଦେସକୋ ଵିଯ। ଅଵିଜ୍ଜାଯ ନ କମ୍ପତୀତି ପଞ୍ଞାବଲଂ। ହିରିବଲଂ ଓତ୍ତପ୍ପବଲନ୍ତି ଅହିରିକେ ନ କମ୍ପତୀତି

ହିରିବଲଂ। ଅନୋତ୍ତପ୍ପେ ନ କମ୍ପତୀତି ଓତ୍ତପ୍ପବଲଂ। ଅଯଂ ଉଭଯୱସେନ ଅତ୍ତୱଣ୍ଣନା ହୋତି। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ହିରୀଯତୀତି ହିରୀ, ଲଜ୍ଜାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତେହି ଏୱ ଓତ୍ତପ୍ପତୀତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ, ପାପତୋ ଉବ୍ବେଗସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ।

ତେସଂ ନାନାକରଣଦୀପନତ୍ଥଂ – ''ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଅଧିପତି, ଲଜ୍ଜାଦିଲକ୍ଖଣେନ ଚା''ତି ଇମଂ ମାତିକଂ ଠପେତ୍ୱା ଅଯଂ ୱିତ୍ଥାରକଥା ୱୁତ୍ତା – ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ ନାମ, ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ। ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ ନାମ, ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ। ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତା ହିରୀ ନାମ, ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ। ସପ୍ପତିସ୍ସୱଲକ୍ଖଣା ହିରୀ ନାମ, ୱଜ୍ଜଭୀରୁକଭଯଦସ୍ସାୱିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ।

ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ହିରିଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ସମୁଟ୍ଠାପେତି – ଜାତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ୱଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ସୂରଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା, ବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା। କଥଂ? ''ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ନ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନାନଂ କମ୍ମଂ, ହୀନଜଚ୍ଚାନଂ କେୱଟ୍ଟାଦୀନଂ ଇଦଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ଜାତିସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ତାୱ ଜାତିଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ''ପାପକରଣଂ ନାମେତଂ ଦହରେହି କତ୍ତବ୍ବଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ୱଯେ ଠିତସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱଯଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ''ପାପକମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଦୁବ୍ବଲଜାତିକାନଂ କମ୍ମଂ, ମାଦିସସ୍ସ ସୂରଭାୱସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ସୂରଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ତଥା ''ପାପକମ୍ମଂ ନାମେତଂ ଅନ୍ଧବାଲାନଂ କମ୍ମଂ, ନ ପଣ୍ଡିତାନଂ। ମାଦିସସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଇଦଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନ ଯୁତ୍ତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ବାହୁସଚ୍ଚଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପାଣାତିପାତାଦିପାପଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ହିରିଂ ଚତୂହି କାରଣେହି ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଚ ପନ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେ ହିରିଂ ପୱେସେତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ହିରୀ ନାମ ହୋତି। କଥଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ? ''ସଚେ ତ୍ୱଂ ପାପକମ୍ମଂ କରିସ୍ସସି, ଚତୂସୁ ପରିସାସୁ ଗରହପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସସି –

''ଗରହିସ୍ସନ୍ତି ତଂ ୱିଞ୍ଞୂ, ଅସୁଚିଂ ନାଗରିକୋ ଯଥା;

ୱଜ୍ଜିତୋ ସୀଲୱନ୍ତେହି, କଥଂ ଭିକ୍ଖୁ କରିସ୍ସସୀ''ତି। (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାମାୱଚରକୁସଲ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସକଥା) –

ଏୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋ ହି ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠିତେନ ଓତ୍ତପ୍ପେନ ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି, ଏୱଂ ବହିଦ୍ଧାସମୁଟ୍ଠାନଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ ହୋତି।

କଥଂ ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ ନାମ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ''ମାଦିସସ୍ସ ସଦ୍ଧାପବ୍ବଜିତସ୍ସ ବହୁସ୍ସୁତସ୍ସ ଧୁତଙ୍ଗଧରସ୍ସ ନ ଯୁତ୍ତଂ ପାପକମ୍ମଂ କାତୁ''ନ୍ତି ପାପଂ ନ କରୋତି। ଏୱଂ ଅତ୍ତାଧିପତି ହିରୀ ନାମ ହୋତି। ତେନାହ ଭଗୱା ''ସୋ ଅତ୍ତାନଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ପଜହତି, କୁସଲଂ ଭାୱେତି, ସାୱଜ୍ଜଂ ପଜହତି, ଅନୱଜ୍ଜଂ ଭାୱେତି, ସୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାମାୱଚରକୁସଲ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସକଥା; ଅ। ନି। ୩।୪୦)।

କଥଂ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ? ଇଧେକଚ୍ଚୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଲୋକଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଯଥାହ –

''ମହା ଖୋ ପନାଯଂ ଲୋକସନ୍ନିୱାସୋ, ମହନ୍ତସ୍ମିଂ ଖୋ ପନ ଲୋକସନ୍ନିୱାସେ ସନ୍ତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନୋ, ତେ ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତି, ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି। ତେପି ମଂ ଏୱଂ ଜାନେଯ୍ୟୁଂ 'ପସ୍ସଥ ଭୋ ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ ସଦ୍ଧାଯ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତି ପାପକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ'ତି। ଦେୱତାପି ଖୋ ସନ୍ତି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତିନିଯୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକା ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନିଯୋ, ତା ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତି, ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତି। ତାପି ମଂ ଏୱଂ ଜାନେଯ୍ୟୁଂ 'ପସ୍ସଥ ଭୋ ଇମଂ କୁଲପୁତ୍ତଂ ସଦ୍ଧାଯ ଅଗାରସ୍ମା ଅନଗାରିଯଂ ପବ୍ବଜିତୋ ସମାନୋ ୱୋକିଣ୍ଣୋ ୱିହରତି ପାପକେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀ'ତି। ସୋ ଇତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖତି 'ଆରଦ୍ଧଂ ଖୋ ପନ ମେ ୱୀରିଯଂ ଭୱିସ୍ସତି ଅସଲ୍ଲୀନଂ, ଉପଟ୍ଠିତା ସତି ଅସମ୍ମୁଟ୍ଠା, ପସ୍ସଦ୍ଧୋ କାଯୋ ଅସାରଦ୍ଧୋ, ସମାହିତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗ'ନ୍ତି। ସୋ ଲୋକଂଯେୱ ଅଧିପତିଂ କରିତ୍ୱା ଅକୁସଲଂ ପଜହତି, କୁସଲଂ ଭାୱେତି, ସାୱଜ୍ଜଂ ପଜହତି, ଅନୱଜ୍ଜଂ ଭାୱେତି, ସୁଦ୍ଧଂ ଅତ୍ତାନଂ ପରିହରତୀ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧ କାମାୱଚରକୁସଲ ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସକଥା; ଅ। ନି। ୩।୪୦)।

ଏୱଂ ଲୋକାଧିପତି ଓତ୍ତପ୍ପଂ ନାମ ହୋତି। ''ଲଜ୍ଜାସଭାୱସଣ୍ଠିତା ହିରୀ, ଭଯସଭାୱସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଲଜ୍ଜାତି ଲଜ୍ଜନାକାରୋ, ତେନ ସଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତା ହିରୀ। ଭଯନ୍ତି ଅପାଯଭଯଂ, ତେନ ସଭାୱେନ ସଣ୍ଠିତଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ। ତଦୁଭଯମ୍ପି ପାପପରିୱଜ୍ଜନେ ପାକଟଂ ହୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଯଥା ନାମ ଏକୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ଲଜ୍ଜିତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ଏକଂ ଦିସ୍ୱା ଲଜ୍ଜନାକାରପ୍ପତ୍ତୋ ଭୱେଯ୍ୟ ହୀଳିତୋ, ଏୱମେୱ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ

ଲଜ୍ଜୀଧମ୍ମଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ଅପାୟଭୟଭୀତୋ ହୁତ୍ୱା ପାପକମ୍ମଂ ନ କରୋତି।

ତତ୍ରିଦଂ ଓପମ୍ମଂ – ଯଥା ହି ଦ୍ୱୀସୁ ଅୟୋଗୁଳେସୁ ଏକୋ ସୀତଲୋ ଭଵେୟ୍ୟ ଗୂଥମକ୍ଖିତୋ, ଏକୋ ଉଣ୍ହୋ ଆଦିତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତୋ ସୀତଲଂ ଗୂଥମକ୍ଖିତତ୍ତା ଜିଗୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନ ଗଣ୍ହାତି, ଇତରଂ ଡାହଭୟେନ। ତତ୍ଥ ସୀତଲସ୍ସ ଗୂଥମକ୍ଖନଜିଗୁଚ୍ଛାୟ ଅଗଣ୍ହନଂ ଵିୟ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଲଜ୍ଜୀଧମ୍ମଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ, ଉଣ୍ହସ୍ସ ଡାହଭୟେନ ଅଗଣ୍ହନଂ ଵିୟ ଅପାୟଭୟେନ ପାପସ୍ସ ଅକରଣଂ ଵେଦିତବ୍ବଂ।

“ସପ୍ପତିସ୍ସଵଲକ୍ଖଣା ହିରୀ, ଵଜ୍ଜଭୀରୁକଭୟଦସ୍ସାଵିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପ”ନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ଦ୍ୱୟଂ ପାପପରିଵଜ୍ଜନେ ଏଵ ପାକଟଂ ହୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା ସତ୍ଥୁମହତ୍ତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା ଦାୟଜ୍ଜମହତ୍ତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣା ସବ୍ରହ୍ମଚାରିମହତ୍ତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାତି ଚତୂହି କାରଣେହି ସପ୍ପତିସ୍ସଵଲକ୍ଖଣଂ ହିରିଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋତି। ଏକଚ୍ଚୋ ଅତ୍ତାନୁଵାଦଭୟଂ ପରାନୁଵାଦଭୟଂ ଦଣ୍ଡଭୟଂ ଦୁଗ୍ଗତିଭୟନ୍ତି ଚତୂହାକାରେହି ଵଜ୍ଜଭୀରୁକଭାଵଦସ୍ସାଵିଲକ୍ଖଣଂ ଓତ୍ତପ୍ପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ପାପଂ ନ କରୋତି। ତତ୍ଥ ଜାତିମହତ୍ତପଚ୍ଚଵେକ୍ଖଣାଦୀନି ଚେଵ ଅତ୍ତାନୁଵାଦଭୟାଦୀନି ଚ ଵିତ୍ଥାରେତ୍ୱା କଥେତବ୍ବାନି। ଏଵଂ ଵୁତ୍ତଂ ସତ୍ତଵିଧଂ ବଲଂ ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ନତ୍ଥି, ତେ କିଲେସା ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସହନ୍ତି…ପେ… ପରିୟାଦିୟନ୍ତି ମଦ୍ଦନ୍ତୀତି।

ଦ୍ୱେ ପରିସ୍ସୟାତି ପାକଟାପାକଟଵସେନ ଦ୍ୱେ ଏଵ ଉପଦ୍ଦଵା, ନ ଏକଂ, ନ ତୀଣି। ତେ ଵିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ “କତମେ ପାକଟପରିସ୍ସୟା”ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କୋକାତି କେକା। ଅୟମେଵ ଵା ପାଠୋ। ଚୋରାତି ଚୋରିୟକମ୍ମେହି ଯୁତ୍ତା। ମାଣଵାତି ସାହସିକକମ୍ମେହି ଯୁତ୍ତା। କତକମ୍ମାତି ସନ୍ଧିଚ୍ଛେଦାଦିକତଚୋରିକକମ୍ମା। ଅକତକମ୍ମାତି ତଂ କମ୍ମଂ କାତୁଂ ନିକ୍ଖନ୍ତା। ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସୂତି ଭଵେୟ୍ୟୁନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁରୋଗୋତି ଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନରୋଗୋ, ରୁଜତୀତି ରୋଗୋ। ଚକ୍ଖୁରୋଗୋତିଆଦୟୋ ଵତ୍ଥୁଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବା। ନିବ୍ବତ୍ତିତପସାଦାନଞ୍ହି ରୋଗୋ ନାମ ନତ୍ଥି। କଣ୍ଣରୋଗୋତି ବହିକଣ୍ଣରୋଗୋ। ମୁଖରୋଗୋତି ମୁଖେ ଉପ୍ପନ୍ନରୋଗୋ। ଦନ୍ତରୋଗୋତି ଦନ୍ତସୂଲଂ। କାସୋତି ଖୟରୋଗୋ। ସାସୋତି ସ୍ୱାସୋ ଉଗ୍ଗାରରୋଗୋ। ପିନାସୋତି ବହିନାସିକାୟ ରୋଗୋ। ଡାହୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୋ ଉଣ୍ହୋ। ମୁଚ୍ଛାତି ସତିଵିସ୍ସଜ୍ଜନକା। ପକ୍ଖନ୍ଦିକାତି ଲୋହିତପକ୍ଖନ୍ଦିକା ଅତିସାରୋ। ସୂଲାତି ଆମସୂଲା କୁଚ୍ଛିଵାତୋ। ଵିସୂଚିକାତି ମହନ୍ତୋ ଵିରେଚନକୋ। କିଲାସୋତି ସବଲୋ। ସୋସୋତି ସୁକ୍ଖନକୋ ସୋସବ୍ୟାଧି। ଅପମାରୋତି ଅମନୁସ୍ସଗ୍ଗାହୋ ଵେରିୟକ୍ଖାବାଧୋ। ଦଦ୍ଦୂତି ଦଦ୍ଦୁପୀଳକା। କଣ୍ଡୂତି ଖୁଦ୍ଦକପୀଳକା। କଚ୍ଛୂତି ମହାକଚ୍ଛୁ। ରଖସାତି ନଖେହି ଵିଲିଖିତଟ୍ଠାନେ ରୋଗୋ। “ନଖସା”ତିପି ପାଠୋ। ଵିତଚ୍ଛିକାତି ହତ୍ଥତଲପାଦତଲେସୁ ହୀରଂ ହୀରଂ କତ୍ୱା ଫାଲେନ୍ତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରୋଗୋ। ଲୋହିତପିତ୍ତନ୍ତି ସୋଣିତପିତ୍ତଂ, ରତ୍ତପିତ୍ତନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମଧୁମେହୋତି ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଉକ୍କଟ୍ଠରୋଗୋ। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ “ଅପି ଚ ମଧୁମେହୋ ଆବାଧୋ ଉକ୍କଟ୍ଠୋ”ତି (ପାଚି। ୧୫)।

ଅଂସାତି ଅରିସରୋଗୋ। ପୀଳକାତି ଲୋହିତପୀଳକା। ଭଗଂ ଦାଲୟତୀତି ଭଗନ୍ଦଲା, ଵଚ୍ଚମଗ୍ଗଂ ଫାଲେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାତି ପିତ୍ତେନ ସମୁଟ୍ଠାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତି ଏତେସନ୍ତି ପିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା। ତେ କିର ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ ହୋନ୍ତି। ସେମ୍ହସମୁଟ୍ଠାନାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ। ସନ୍ନିପାତିକାତି ଵାତପିତ୍ତସେମ୍ହାନଂ ସନ୍ନିପାତେନ ଏକୀଭାଵେନ ଉପ୍ପନ୍ନା। ଆବାଧଟ୍ଠେନ ଆବାଧା। ଉତୁପରିଣାମଜାତି ଉତୁପରିଣାମେନ। ଅକୁଣ୍ହାତି ସୀତେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକରୋଗା। ଵିସମପରିହାରଜାତି ଅତିଟ୍ଠାନନିସଜ୍ଜାଦିନା ଵିସମପରିହାରେନ ଜାତା। ଓପକ୍କମିକାତି ଵଧବନ୍ଧନାଦିନା ଉପକ୍କମେନ ଜାତା। କମ୍ମଵିପାକଜାତି ବଲଵକମ୍ମଵିପାକସମ୍ଭୂତା। ସୀତଂ ଉଣ୍ହଂ…ପେ… ସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଇମେ ପାକଟା ଏଵ। ଇତି ଵାତି ଏଵଂ ଵା। ଇମେ ଵୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ।

କତମେ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନପରିସ୍ସୟାତି ଅପାକଟା ଅଚ୍ଛାଦିତୌପଦ୍ଦଵା କତମେତି ପୁଚ୍ଛତି। ତତ୍ଥ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ପାଣାତିପାତଅଦିନ୍ନାଦାନମିଚ୍ଛାଚାରଚେତନା ଵେଦିତବ୍ବା। ଵଚୀଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ମୁସାଵାଦପିସୁଣଵାଚାଫରୁସଵାଚାସମ୍ଫପ୍ପଲାପଚେତନା ଵେଦିତବ୍ବା। ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟୋ ଵେଦିତବ୍ବା। କାୟେ ପଵତ୍ତଂ, କାୟତୋ ଵା ପଵତ୍ତଂ, ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ, କିଲେସପୂତିକତ୍ତା ଵା ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତନ୍ତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଵଚୀମନୋଦୁଚ୍ଚରିତେସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ।

କାମୀୟନ୍ତୀତି କାମା, ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା। କାମେସୁ ଛନ୍ଦୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ। କାମୟତୀତି ଵା କାମୋ, କାମୋ ଏଵ ଛନ୍ଦୋ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ନ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଛନ୍ଦୋ, ନ ଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଵା। କାମତଣ୍ହାଵ ଏଵଂନାମିକା। କୁସଲଧମ୍ମେ ନୀଵରତୀତି ନୀଵରଣଂ, କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଏଵ ନୀଵରଣଂ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀଵରଣଂ। ଏଵଂ ସେସେସୁପି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ତେନ ଚିତ୍ତଂ ପୂତିଭାଵଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ବ୍ୟାପାଦୟତି ଵା ଵିନୟାଚାରରୂପସମ୍ପତ୍ତିହିତସୁଖାଦୀନୀତି ଵା ବ୍ୟାପାଦୋ। ଥିନନତା ଥିନଂ। ମିଦ୍ଧନତା ମିଦ୍ଧଂ, ଅନୁସ୍ସାହସଂହନନତା ଅସତ୍ତିଵିଘାତତା ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଥିନଞ୍ଚ ମିଦ୍ଧଞ୍ଚ ଥିନମିଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଥିନଂ ଅନୁସ୍ସାହନଲକ୍ଖଣଂ, ଵୀରିୟଵିନୋଦନରସଂ, ସଂସୀଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ। ମିଦ୍ଧଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାଲକ୍ଖଣଂ, ଓନହନରସଂ, ଲୀନଭାଵପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ପଚଲାୟିକାନିଦ୍ଦାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ଵା। ଉଭୟମ୍ପି ଅରତିତନ୍ଦୀଵିଜମ୍ଭିତାଦୀସୁ ଅୟୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି।

ଉଦ୍ଧତସ୍ସ ଭାୱୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ତଂ ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣଂ ୱାତାଭିଘାତଚଲଜଲଂ ୱିଯ, ଅନୱଟ୍ଠାନରସଂ ୱାତାଭିଘାତଚଲଧଜପଟାକଂ ୱିଯ, ଭନ୍ତତ୍ତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ ପାସାଣାଭିଘାତସମୁଦ୍ଧତଭସ୍ମଂ ୱିଯ , ଚେତସୋ ଅୱୂପସମୋ ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନଂ। ଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପୋତି ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ତଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପଲକ୍ଖଣଂ, କତାକତାନୁସୋଚନରସଂ, ୱିପ୍ପଟିସାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କତାକତପଦଟ୍ଠାନଂ ଦାସବ୍ଯଂ ୱିଯ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ । ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ଚ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଞ୍ଚ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସଭାୱଂ ୱା ୱିଚିନନ୍ତୋ ଏତାଯ କିଚ୍ଛତି କିଲମତୀତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସା ସଂସଯଲକ୍ଖଣା, ସଂସପ୍ପନରସା, ଅନିଚ୍ଛଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅନେକଂସଗ୍ଗାହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନା। ପଟିପତ୍ତିଅନ୍ତରାଯକରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

ରଞ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ ରାଗୋ। ଦୁସ୍ସନଲକ୍ଖଣୋ ଦୋସୋ। ମୁଯ୍ହନଲକ୍ଖଣୋ ମୋହୋ। କୁଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣୋ କୋଧୋ, ଚଣ୍ଡିକ୍କଲକ୍ଖଣୋ ୱା, ଆଘାତକରଣରସୋ, ଦୂସନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଉପନନ୍ଧନଲକ୍ଖଣୋ ଉପନାହୋ, ୱେରଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜନରସୋ, କୋଧାନୁବନ୍ଧଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ ''ପୁବ୍ବକାଲଂ କୋଧୋ, ଅପରକାଲଂ ଉପନାହୋ''ତିଆଦି (ୱିଭ। ୮୯୧)।

ପରଗୁଣମକ୍ଖନଲକ୍ଖଣୋ ମକ୍ଖୋ। ତେସଂ ୱିନାସନରସୋ, ତଦଚ୍ଛାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଯୁଗଗ୍ଗାହଲକ୍ଖଣୋ ପଳାସୋ, ପରଗୁଣେହି ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣାନଂ ସମୀକରଣରସୋ, ପରେସଂ ଗୁଣପ୍ପମାଣେନ ଉପଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ପରସମ୍ପତ୍ତିଖୀଯନଲକ୍ଖଣା ଇସ୍ସା, ତସ୍ସ ଅକ୍ଖମନଲକ୍ଖଣା ୱା, ତତ୍ଥ ଅନଭିରତିରସା, ତତୋ ୱିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିନିଗୂହନଲକ୍ଖଣଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯା ପରେହି ସାଧାରଣଭାୱଂ ଅକ୍ଖମନରସଂ, ସଙ୍କୋଚନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

କତପାପପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାଯା, ତସ୍ସ ନିଗୂହନରସା, ତଦାୱରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣପ୍ପକାସନଲକ୍ଖଣଂ ସାଠେଯ୍ଯଂ, ତେସଂ ସମୁଦାହରଣରସଂ, ସରୀରାକାରେହିପି ତେସଂ ୱିଭୂତକରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉଦ୍ଧୁମାତଭାୱଲକ୍ଖଣୋ ଥମ୍ଭୋ, ଅପ୍ପତିସ୍ସୱୱୁତ୍ତିରସୋ, ଅମଦ୍ଦୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। କରଣୁତ୍ତରିଯଲକ୍ଖଣୋ ସାରମ୍ଭୋ, ୱିପଚ୍ଚନୀକତାରସୋ, ଅଗାରୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ଉଣ୍ଣତିଲକ୍ଖଣୋ ମାନୋ, ଅହଂକାରରସୋ, ଉଦ୍ଧୁମାତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଅବ୍ଭୁଣ୍ଣତିଲକ୍ଖଣୋ ଅତିମାନୋ, ଅତିୱିଯ ଅହଂକାରରସୋ, ଅଚ୍ଚୁଦ୍ଧୁମାତଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ।

ମତ୍ତଭାୱଲକ୍ଖଣୋ ମଦୋ, ମଦଗ୍ଗହଣରସୋ, ଉମ୍ମାଦପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ । ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱୋସ୍ସଗ୍ଗଲକ୍ଖଣୋ ପମାଦୋ, ୱୋସ୍ସଗ୍ଗାନୁପ୍ପଦନରସୋ, ସତିୱିପ୍ପୱାସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋତି ଏୱଂ ଇମେସଂ ଧମ୍ମାନଂ ଲକ୍ଖଣାଦୀନି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଯମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ, ୱିତ୍ଥାରୋ ପନ ''ତତ୍ଥ କତମୋ କୋଧୋ''ତିଆଦିନା ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୮୯୧) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିସେସତୋ ଚେତ୍ଥ ଆମିସଗିଦ୍ଧୋ ଅତ୍ତନା ଅଲଭନ୍ତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଲାଭିନୋ କୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ସ ସକିଂ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କୋଧୋ କୋଧୋଯେୱ। ତଦୁତ୍ତରି ଉପନାହୋ। ସୋ ଏୱଂ କୁଦ୍ଧୋ ଉପନଯ୍ହନ୍ତୋ ଚ ସନ୍ତେପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଲାଭିନୋ ଗୁଣଂ ମକ୍ଖେତି ''ଅହମ୍ପି ତାଦିସୋ''ତି ଚ ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହାତି। ଅଯମସ୍ସ ମକ୍ଖୋ ଚ ପଳାସୋ ଚ, ସୋ ଏୱଂ ମକ୍ଖୀ ପଳାସୀ ତସ୍ସ ଲାଭସକ୍କାରାଦୀସୁ ''କିଂ ଇମସ୍ସ ଇମିନା''ତି ଇସ୍ସତି ପଦୁସ୍ସତି, ଅଯମସ୍ସ ଇସ୍ସା। ସଚେ ପନସ୍ସ କାଚି ସମ୍ପତ୍ତି ହୋତି, ତସ୍ସା ତେନ ସାଧାରଣଭାୱଂ ନ ସହତି, ଇଦମସ୍ସ ମଚ୍ଛେରଂ। ଲାଭହେତୁ ଖୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତେପି ଦୋସେ ପଟିଚ୍ଛାଦେତି, ଅଯମସ୍ସ ମାଯା। ଅସନ୍ତେପି ଗୁଣେ ପକାସେତି, ଇଦମସ୍ସ ସାଠେଯ୍ଯଂ। ସୋ ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନୋ ସଚେ ପନ ଯଥାଧିପ୍ପାଯଂ ଲାଭଂ ଲଭତି, ତେନ ଥଦ୍ଧୋ ହୋତି ଅମୁଦୁଚିତ୍ତୋ ''ନ ଇଦଂ ଏୱଂ କାତବ୍ବ''ନ୍ତି ଓୱଦିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯୋ, ଅଯମସ୍ସ ଥମ୍ଭୋ। ସଚେ ପନ ନଂ କୋଚି କିଞ୍ଚି ୱଦତି ''ନ ଇଦଂ ଏୱଂ କାତବ୍ବ''ନ୍ତି, ତେନ ସାରଦ୍ଧଚିତ୍ତୋ ହୋତି, ଭାକୁଟିକମୁଖୋ ''କୋ ମେ ତ୍ୱ''ନ୍ତି ପସଯ୍ହଭାଣୀ, ଅଯମସ୍ସ ସାରମ୍ଭୋ। ତତୋ ଥମ୍ଭେନ ''ଅହମେୱ ସେଯ୍ଯୋ''ତି ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞନ୍ତୋ ମାନୀ ହୋତି। ସାରମ୍ଭେନ ''କେ ଇମେ''ତି ପରେ ଅତିମଞ୍ଞନ୍ତୋ ଅତିମାନୀ, ଅଯମସ୍ସ ମାନୋ ଚ ଅତିମାନୋ ଚ। ସୋ ତେହି ମାନାତିମାନେହି ଜାତିମଦାଦିଅନେକରୂପଂ ମଦଂ ଜନେତି, ମତ୍ତୋ ସମାନୋ କାମଗୁଣାଦିଭେଦେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପମଜ୍ଜତି, ଅଯମସ୍ସ ମଦୋ ଚ ପମାଦୋ ଚାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସବ୍ବେ କିଲେସାତି ସବ୍ବେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ଉପତାପନଟ୍ଠେନ ୱିବାଧନଟ୍ଠେନ ଚ କିଲେସା। କିଲେସପ୍ପତିକତ୍ତା ଦୁଚ୍ଚରିତା। କିଲେସଦରଥକରଣଟ୍ଠେନ ଦରଥା। ଅନ୍ତୋଡାହାଦିକରଣଟ୍ଠେନ ପରିଳାହା। ସଦା ତାପନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାପା। ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଟ୍ଠେନ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଟ୍ଠେନ ଚ ସବ୍ବେ

ଅକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରା।

କେନଟ୍ଠେନାତି କେନ ଅତ୍ଥେନ। ଅଭିଭୱନାଦିତିୱିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପରିସହନ୍ତୀତି ପରିସ୍ସଯା’’ତିଆଦିମାହ। ପରିସହନ୍ତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି ଅଭିଭୱନ୍ତି। ପରିହାନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତୀତି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପରିଚ୍ଚଜନାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ତତ୍ରାସଯାତି ତସ୍ମିଂ ସରୀରେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ଆସଯନ୍ତି ନିୱସନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତେ ପରିସ୍ସଯାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ ଉପଦ୍ଦୱା। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତରାଯାଯାତି ଉପରି ୱଡ୍ଢନାନଂ ସମ୍ମାପଟିପଦାଦିତୋ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତରଧାନାଯ ଅଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି। ସମ୍ମାପଟିପଦାଯାତି ସୁନ୍ଦରାଯ ପସତ୍ଥାଯ ୱା ପଟିପଦାଯ, ନ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦାଯ। ଅନୁଲୋମପଟିପଦାଯାତି ଅୱିରୁଦ୍ଧପଟିପଦାଯ, ନ ପଟିଲୋମପଟିପଦାଯ। ଅପଚ୍ଚନୀକପଟିପଦାଯାତି ନ ପଚ୍ଚନୀକପଟିପଦାଯ, ଅପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଟିପଦାଯ। ଅନ୍ୱତ୍ଥପଟିପଦାଯାତି ଅତ୍ଥଅନୁଗତାଯ ପଟିପଦାଯ, ଉପରୂପରି ୱଡ୍ଢିତାଯ ପଟିପଦାଯ। ଯଥା ଅତ୍ଥୋ, ତଥା ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବାଯ ପଟିପଦାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ‘‘ଅଭତ୍ଥପଟିପଦାଯା’’ତିପି ପାଠଇ, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପଦାଯାତି ଧମ୍ମୋ ନାମ ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମୋ। ଅନୁଧମ୍ମୋ ନାମ ୱିପସ୍ସନାଦି। ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନୁରୂପା ଧମ୍ମପଟିପଦା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପଦା, ତସ୍ସା ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପଦାଯ।

ସୀଲେସୁ ପରିପୂରିକାରିତାଯାତି ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲେସୁ ପାରିପୂରିଂ କତ୍ୱା ଠିତତାଯ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରତାଯାତି ‘‘ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୩; ଅ। ନି। ୩।୧୬; ମ। ନି। ୨।୨୪; ଚୂଳନି। ମେତ୍ତଗୂମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୧୮) ନଯେନ ୱୁତ୍ତେସୁ ମନଚ୍ଛଟ୍ଠେସୁ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ ସୁଗୋପିତଦ୍ୱାରଭାୱସ୍ସ। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତାଯାତି ପଟିଗ୍ଗହଣାଦୀସୁ ପମାଣଯୁତ୍ତତାଯ। ଅଲଂସାଟକାଦିଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ମିତଭୋଜନତାଯ।

ଜାଗରିଯାନୁଯୋଗସ୍ସାତି ‘‘ଦିୱସଂ ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯ ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୬; ମ। ନି। ୨।୨୪) ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ପଞ୍ଚ ଜାଗରଣଧମ୍ମେ ଅନୁଯୋଗସ୍ସ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସାତି ସଦ୍ଧକମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱନାନୁଯୁତ୍ତାନଂ ସଦ୍ଧଯୋଗୀନଂ ସବ୍ବଦା ଉପକାରକସ୍ସ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞସ୍ସ।

ସତିପଟ୍ଠାନାନନ୍ତି ଆରମ୍ମଣେସୁ ଓକ୍କନ୍ତିତ୍ୱା ପକ୍ଖନ୍ଦିତ୍ୱା ଉପଟ୍ଠାନତୋ ପଟ୍ଠାନଂ, ସତିଯେୱ ପଟ୍ଠାନଂ ସତିପଟ୍ଠାନଂ। କାଯୱେଦନାଚିତ୍ତଧମ୍ମେସୁ ପନସ୍ସା ଅସୁଭଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାନତ୍ତାକାରଗହଣୱସେନ ସୁଭସୁଖନିଚ୍ଚତ୍ତସଞ୍ଞାପହାନକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ଚ ପୱତ୍ତିତୋ ଚତୁଧା ପଭେଦୋ ହୋତି, ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ।

ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନନ୍ତି ପଦହନ୍ତି ଏତେନାତି ପଧାନଂ, ସୋଭନଂ ପଧାନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ସମ୍ମା ୱା ପଦହନ୍ତି ଏତେନାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ସୋଭନଂ ୱା ତଂ କିଲେସୱିରୂପପୱତ୍ତିୱିରହତୋ, ପଧାନଞ୍ଚ ହିତସୁଖନିପ୍ଫାଦକଟ୍ଠେନ ସେଟ୍ଠଭାୱାୱହନତୋ, ପଧାନଭାୱକରଣତୋ ଚାତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନଂ, ୱୀରିଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଉପ୍ପନ୍ନାନୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନଂ ଅକୁସଲକୁସଲାନଂ ପହାନାନୁପ୍ପତ୍ତିଉପ୍ପାଦଟ୍ଠିତିକିଚ୍ଚସାଧନୱସେନ ପୱତ୍ତିତୋ ପନସ୍ସ ଚତୁଧା ପଭେଦୋ ହୋତି, ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନଂ।

ଚତୁନ୍ନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଛନ୍ଦୱୀରିଯଚିତ୍ତୱୀମଂସାସୁ ଏକେକୋ ଇଜ୍ଝତୀତି ଇଦ୍ଧି, ସମିଜ୍ଝତି ନିପ୍ଫଜ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଜ୍ଝନ୍ତି ୱା ଏତାଯ ସତ୍ତା ଇଦ୍ଧା ୱୁଦ୍ଧା ଉକ୍କଂସଗତା ହୋନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧି। ପଠମେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯେୱ ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ଇଦ୍ଧିକୋଟ୍ଠାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁତିଯେନ ଅତ୍ଥେନ ଇଦ୍ଧିଯା ପାଦୋତି ଇଦ୍ଧିପାଦୋ, ପାଦୋତି ପତିଟ୍ଠା ଅଧିଗମୁପାଯୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ହି ଯସ୍ମା ଉପରୂପରିୱିସେସସଙ୍ଖାତଂ ଇଦ୍ଧିଂ ପଜ୍ଜନ୍ତି ପାପୁଣନ୍ତି, ତସ୍ମା ପାଦୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ।

ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନନ୍ତି ବୋଧିଯା, ବୋଧିସ୍ସ ୱା ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଯା ଏସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀ ଯାଯ ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନାଯ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚପତିଟ୍ଠାନାଯୂହନକାମସୁଖତ୍ତକିଲମଥାନୁଯୋଗୌଚ୍ଛେଦସସ୍ସତାଭିନିୱେସାଦୀନଂ ଅନେକେସଂ ଉପଦ୍ଦୱାନଂ ପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ସତିଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ଅରିଯସାୱକୋ ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ବୁଜ୍ଝତୀତି କିଲେସସନ୍ତାନନିଦ୍ଦାଯ ଉଟ୍ଠହତି, ଚତ୍ତାରି ୱା ଅରିଯସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ନିବ୍ବାନମେୱ ୱା ସଚ୍ଛିକରୋତି, ତସ୍ସା ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିସଙ୍ଖାତାଯ ବୋଧିଯା ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ଝାନଙ୍ଗମଗ୍ଗଙ୍ଗାଦୀନି ୱିଯ। ଯୋ ପନେସ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଏତାଯ ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗିଯା ବୁଜ୍ଝତୀତି କତ୍ୱା ଅରିଯସାୱକୋ ‘‘ବୋଧୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ବୋଧିସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତିପି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା ସେନଙ୍ଗରଥଙ୍ଗାଦଯୋ ୱିଯ। ତେନାହୁ ଅଟ୍ଠକଥାଚରିଯା ‘‘ବୁଜ୍ଝନକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅଙ୍ଗାତି ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗା’’ତି। ତେସଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ।

ଅରିଯସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସାତି ଅରିଯୋତି ତଂତଂମଗ୍ଗୱଜ୍ଝକିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା ଅରିଯଭାୱକରତ୍ତା ଅରିଯଫଲପଟିଲାଭକରତ୍ତା ଚ ଅରିଯୋ। ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ଅସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଚତୁରଙ୍ଗିକା ୱିଯ ସେନା, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ୱିଯ ଚ ତୂରିଯଂ ଅଙ୍ଗମତ୍ତମେୱ ହୋତି, ଅଙ୍ଗୱିନିମୁତ୍ତୋ ନତ୍ଥି। ନିବ୍ବାନଂ

ମଗ୍ଗତି, କିଲେସେ ୱା ମାରେନ୍ତୋ ଗଚ୍ଛତୀତି ମଗ୍ଗୋ, ତସ୍ସ ଅରିୟସ୍ସ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଭାୱନାନୁୟୋଗସ୍ସ। ଇମେସଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଧମ୍ମାନଂ। ଅନ୍ତରାୟାୟାତି ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଅନ୍ତରାୟାୟ ଅନ୍ତରଧାନାୟ ଲୋକିୟକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ପରିଚ୍ଚାଗାୟ।

ତେସୁ ଲୋକୁତ୍ତରକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଟ୍ଠେନ ପରିସ୍ସୟା ନାମ। ତେ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝମାନା ଉପଦ୍ଦୱଂ ନାୱହନ୍ତି। ତତ୍ଥେତେତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଏତେ। ପାପକାତି ଲାମକା। ଅତ୍ତଭାୱସନ୍ନିସ୍ସୟାତି ଅତ୍ତଭାୱଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ତଭାୱସନ୍ନିସ୍ସୟା। ଦକେତି ଉଦକେ।

ୱୁତ୍ତଂହେତନ୍ତି କଥିତଞ୍ହି ଏତଂ। ସାନ୍ତେୱାସିକୋତି ଅନ୍ତେୱାସିକସଙ୍ଖାତେନ କିଲେସେନ ସହ ୱସତୀତି ସାନ୍ତେୱାସିକୋ। ସାଚରିୟକୋତି ସମୁଦାଚରଣସଙ୍ଖାତେନ କିଲେସେନ ସହ ୱସତୀତି ସାଚରିୟକୋ।

ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ଉପରି ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମୁଦାଚରନ୍ତି। ସରସଙ୍କପ୍ପାତି ନାନାରମ୍ମଣେ ସଂସରଣୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ପରିକପ୍ପା। ସଂୟୋଜନିୟାତି ଆରମ୍ମଣଭାୱଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସଂୟୋଜନସମ୍ବନ୍ଧନେନ ସଂୟୋଜନାନଂ ହିତା। ତ୍ୟସ୍ସାତି ତେ ପାପକା ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ। ଅନ୍ତୋ ୱସନ୍ତୀତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଚିତ୍ତେ ନିୱସନ୍ତି। ଅନ୍ୱାସୱନ୍ତୀତି କିଲେସସନ୍ତାନଂ ଅନୁଗନ୍ତ୍ୱା ଭୁସଂ ସୱନ୍ତି ଅନୁବନ୍ଧନ୍ତି। ତେ ନନ୍ତି ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଏତେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା। ସମୁଦାଚରନ୍ତୀତି ସମ୍ମା ଆଚରନ୍ତି ପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

କିଲିସ୍ସନଟ୍ଠେନ ମଲା। ସତ୍ତୁଅତ୍ଥେନ ଅମିତ୍ତା। ୱେରିଅତ୍ଥେନ ସପତ୍ତା। ହନନଟ୍ଠେନ ୱଧକା। ପଚ୍ଚାମିତ୍ତଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା। ଅଥ ୱା ମଲା ସୂରିୟସ୍ସୋପକ୍କିଲେସୱଲାହକା ୱିୟ। ଅମିତ୍ତା ସୂରିୟସ୍ସ ଧୂମଂ ୱିୟ। ସପତ୍ତା ସୂରିୟସ୍ସ ହିମଂ ୱିୟ। ୱଧକା ସୂରିୟସ୍ସ ରଜଂ ୱିୟ। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ସୂରିୟସ୍ସ ରାହୁ ୱିୟ। “ମଲା ସୁୱଣ୍ଣସ୍ସ ମଲଂ ୱିୟ ଚିତ୍ତପ୍ପଭାନାସକା। ଅମିତ୍ତା କାଠଅଲୋହମଲଂ ୱିୟ ଚିତ୍ତେ ସିନିଦ୍ଧଭାୱନାସକା, ସପତ୍ତା ୟୁଗନଦ୍ଧଂ ୟୁଜ୍ଝନ୍ତା ସପତ୍ତା ୱିୟ ଚିତ୍ତେ ପତିଟ୍ଠିତଧମ୍ମଧଂସକା। ୱଧକା ମନୁସ୍ସଘାତକା ୱିୟ ଧମ୍ମଘାତକା। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକା ରଞ୍ଞୋ ଉପଗତସ୍ସ ୱିନାସୋ ୱିୟ ମୋକ୍ଖମଗ୍ଗସ୍ସ ପଟିସେଧକା”ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ଅନତ୍ଥଜନନୋତି ନ ଅତ୍ଥଂ ଅନତ୍ଥଂ, ତଂ ଅନତ୍ଥଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅନତ୍ଥଜନନୋ। କୋ ସୋ? ଲୋଭୋ। ଚିତ୍ତପ୍ପକୋପନୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ପକୋପନୋ ଚଲନୋ, କୁସଲଂ ନିୱାରେତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ରୁନ୍ଧତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୟମନ୍ତରତୋ ଜାତନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେୟେୱ ଜାତଂ, ଅନତ୍ଥଜନନାଦିଭୟହେତୁ। ତଂ ଜନୋ ନାୱବୁଜ୍ଝତୀତି ତଂ ଭୟଂ ବାଲମହାଜନୋ ଅୱଗନ୍ତ୍ୱା ଓତରିତ୍ୱା ନ ଜାନାତି। ଅତ୍ଥନ୍ତି ଲୁଦ୍ଧୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋକିୟଲୋକୁତ୍ତରଅତ୍ଥଂ ନ ଜାନାତି। ଧମ୍ମନ୍ତି ତସ୍ସ ହେତୁଂ। ଅନ୍ଧତମନ୍ତି ବହଲନ୍ଧକାରଂ। ୟନ୍ତି ୟସ୍ମା, ୟଂ ନରଂ ୱା। ସହତେତି ଅଭିଭୱତି।

ଅଚ୍ଛତ୍ତନ୍ତି ସକସନ୍ତାନେ। ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛନ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅହିତାୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାୟ । ତଦୁଭୟେନ ଅଫାସୁୱିହାରାୟ। ଅହିତାୟାତି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖତ୍ଥାୟ। ଦୁକ୍ଖାୟାତି କାୟିକଦୁକ୍ଖତ୍ଥାୟ। ଅଫାସୁୱିହାରାୟାତି ତଦୁଭୟେନ ନ ସୁଖୱିହାରତ୍ଥାୟ। ଅଥ ୱା “ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଭୱଙ୍ଗଚଲନତୋ ପଟ୍ଠାୟ ୟାୱ ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନା, ତାୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ନାମ। ୱୋଟ୍ଠବ୍ବନଂ ପନ ପତ୍ୱା ଅନିୱତ୍ତନଭାୱେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ନାମା”ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ତଚସାରଂୱ ସମ୍ଫଲନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଫଲେନ ନାସିତଂ ତଚସାରସଙ୍ଖାତଂ ୱେଳୁ ୱିୟ। ଅରତୀତି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉକ୍କଣ୍ଠିତତା। ରତୀତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣେ ଅଭିରତି। ଲୋମହଂସୋତି କଣ୍ଟକସଦିସୋ ହୁତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଲୋମୋ। ଇତୋନିଦାନାତି ଅୟଂ ଅତ୍ତଭାୱୋ ନିଦାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ ଏତେସନ୍ତି ଇତୋନିଦାନା। ଇତୋଜାତି ଇତୋ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ଜାତା। ଇତୋ ସମୁଟ୍ଠାୟ ମନୋୱିତକ୍କାତି ୟଥା ଦୀଘସୁତ୍ତକେନ ପାଦେ ବଦ୍ଧଂ କାକଂ କୁମାରକା ତସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ପରିୟନ୍ତଂ ଅଙ୍ଗୁଲିଂ ୱେଠେତ୍ୱା ଓସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି, ସୋ ଦୂରଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି ପୁନ ତେସଂ ପାଦମୂଲେୟେୱ ପତତି, ଏୱମେୱ ଇତୋ ଅତ୍ତଭାୱତୋ ସମୁଟ୍ଠାୟ ପାପୱିତକ୍କା ଚିତ୍ତଂ ଓସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତି।

“ସାନ୍ତେୱାସିକୋ”ତିଆଦିକଂ ପଠମସୁତ୍ତଂ କିଲେସେନ ସହୱାସଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। “ତୟୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅନ୍ତରାମଲା”ତିଆଦିକଂ ଦୁତିୟଂ କୁସଲଧମ୍ମମଲୀନକରଣୱସେନ ଅତ୍ତାନତ୍ଥସ୍ସ ଅଜାନନୱସେନ ଚ। “ତୟୋ ଖୋ, ମହାରାଜ, ପୁରିସସ୍ସ ଧମ୍ମା ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା”ତିଆଦିକଂ ତତିୟଂ ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସୟଘାତନୱସେନ। “ରାଗୋ ଚ ଦୋସୋ ଚ ଇତୋନିଦାନା”ତିଆଦିକଂ ଚତୁତ୍ଥଂ କିଲେସାନଂ ପତିଟ୍ଠାଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ।

ତତୋ ତତୋ ପରିସ୍ସଯତୋତି ତମ୍ହା ତମ୍ହା ଉପଦ୍ଦୱା। ତଂ ପୁଗ୍ଗଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରକିଲେସସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁ ଏତି ମାତୁ ପଚ୍ଛତୋ ଖୀରପିୱକୋ ୱିଯ। ଅନୁଗଚ୍ଛତୀତି ସମୀପଂ ଗଚ୍ଛତି ଚୋରଘାତକୋ ୱିଯ ୱଜ୍ଝପ୍ପତ୍ତସ୍ସ । ଅନ୍ୱାଯିକଂ ହୋତୀତି ସମ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି ଧମ୍ମଗଚ୍ଛିକାଯ ପରିଚ୍ଛେଦୋ ୱିଯ। ଜାତିଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତିସଦ୍ଦସ୍ସ ତାୱ ଅନେକେ ଅତ୍ଥା ପୱେଦିତା। ଯଥା –

ଭୱୋ କୁଲଂ ନିକାଯୋ ଚ, ସୀଲଂ ପଞ୍ଞତ୍ତି ଲକ୍ଖଣଂ;

ପସୂତି ସନ୍ଧି ଚେୱାତି, ଜାତିଅତ୍ଥା ପୱେଦିତା।

ତଥା ହିସ୍ସ ‘‘ଏକମ୍ପି ଜାତିଂ ଦ୍ୱେପି ଜାତିଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ପାରା। ୧୨; ଦୀ। ନି। ୧।୩୧; ମ। ନି। ୨।୨୫୭) ଭୱୋ ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଅକ୍ଖିତ୍ତୋ ଅନୁପକ୍କୁଟ୍ଠୋ ଜାତିୱାଦେନା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୩୦୩) ଏତ୍ଥ କୁଲଂ। ‘‘ଅତ୍ଥି, ୱିସାଖେ, ନିଗଣ୍ଠା ନାମ ସମଣଜାତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୩।୭୧) ଏତ୍ଥ ନିକାଯୋ। ‘‘ଯତୋହଂ, ଭଗିନି, ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଜାତୋ ନାଭିଜାନାମୀ’’ତି (ମ। ନି। ୨।୩୫୧) ଏତ୍ଥ ଅରିଯସୀଲଂ। ‘‘ତିରିଯା ନାମ ତିଣଜାତି ନାଭିଯା ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ନଭଂ ଆହଚ୍ଚ ଠିତା ଅହୋସୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୯୬) ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଞତ୍ତି। ‘‘ଜାତି ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତା’’ତି (ଧାତୁ। ୭୧) ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଂ। ‘‘ସମ୍ପତିଜାତୋ, ଆନନ୍ଦ, ବୋଧିସତ୍ତୋ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧; ମ। ନି। ୩।୨୦୭) ଏତ୍ଥ ପସୂତି। ‘‘ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀ’’ତି (ମହାୱ। ୧; ଉଦା। ୧; ମ। ନି। ୧।୪୦୩; ସଂ। ନି। ୨।୫୩; ୱିଭ। ୨୨୫; କଥା। ୪୫୦) ଚ, ‘‘ଜାତିପି ଦୁକ୍ଖା’’ତି (ମହାୱ। ୧୪; ୱିଭ। ୧୯୦; ଦୀ। ନି। ୨।୩୮୭; ମ। ନି। ୨।୩୭୩; ସଂ। ନି। ୫।୧୦୮୧; ପଟି। ମ। ୨।୩୦) ଚ ଏତ୍ଥ ପରିଯାଯତୋ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣୋ, ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପନ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଯେ ଯେ ଖନ୍ଧା ପାତୁଭୱନ୍ତି, ତେସଂ ତେସଂ ପଠମପାତୁଭାୱୋ ଜାତି ନାମ।

କସ୍ମା ପନେସା ଜାତି ଦୁକ୍ଖାତି ଚେ? ଅନେକେସଂ ଦୁକ୍ଖାନଂ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ। ଅନେକାନି ହି ଦୁକ୍ଖାନି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ତତ୍ଥ କାଯିକଚେତସିକା ଦୁକ୍ଖୱେଦନା ସଭାୱତୋ ଚ ନାମତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ‘‘ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ସୁଖୱେଦନା ୱିପରିଣାମେନ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିହେତୁତୋ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ। ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ଚେୱ ଅୱସେସା ଚ ତେଭୂମକା ସଙ୍ଖାରା ଉଦଯବ୍ବଯପୀଳିତତ୍ତା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ।

କଣ୍ଣସୂଲଦନ୍ତସୂଲରାଗଜପରିଳାହଦୋସମୋହଜପରିଳାହାଦି କାଯିକଚେତସିକୋ ଆବାଧୋ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବତୋ ଉପକ୍କମସ୍ସ ଚ ଅପାକଟଭାୱତୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ। ଅପାକଟଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣାଦିସମୁଟ୍ଠାନୋ ଆବାଧୋ ଅପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଜାନିତବ୍ବତୋ ଉପକ୍କମସ୍ସ ଚ ପାକଟଭାୱତୋ ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଦୁକ୍ଖଂ। ପାକଟଦୁକ୍ଖନ୍ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଠପେତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ସେସଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚୱିଭଙ୍ଗେ ଆଗତଂ ଜାତିଆଦି ସବ୍ବମ୍ପି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ପନ ନିପ୍ପରିଯାଯଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ତତ୍ରାଯଂ ଜାତି ଯଂ ତଂ ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତାଦୀସୁ (ମ। ନି। ୩।୨୪୬ ଆଦଯୋ) ଭଗୱତାପି ଉପମାୱସେନ ପକାସିତଂ ଆପାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ଯଞ୍ଚ ସୁଗତିଯମ୍ପି ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖା।

ତତ୍ରିଦଂ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକାଦିଭେଦଂ ଦୁକ୍ଖଂ – ଅଯଞ୍ହି ସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ନ ଉପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରିକାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ଅଥ ଖୋ ହେଟ୍ଠା ଆମାସଯସ୍ସ ଉପରି ପକ୍କାସଯସ୍ସ ଉଦରପଟଲପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକାନଂ ୱେମଜ୍ଝେ ପରମସମ୍ବାଧେ ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେ ନାନାକୁଣପଗନ୍ଧପରିଭାୱିତେ ଅସୁଚିପରମଦୁଗ୍ଗନ୍ଧପୱନୱିଚରିତେ ଅଧିମତ୍ତଜେଗୁଚ୍ଛେ କୁଚ୍ଛିପ୍ପଦେସେ ପୂତିମଚ୍ଛପୂତିକୁମ୍ମାସଚନ୍ଦନିକାଦୀସୁ କିମି ୱିଯ ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସୋ ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତୋ ଦସ ମାସେ ମାତୁକୁଚ୍ଛିସମ୍ଭୱେନ ଉସ୍ମନା ପୁଟପାକଂ ୱିଯ ପଚ୍ଚମାନୋ ପିଟ୍ଠପିଣ୍ଡି ୱିଯ ସେଦିଯମାନୋ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣାଦିୱିରହିତୋ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଚ୍ଚନୁଭୋତୀତି, ଇଦଂ ତାୱ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ସୋ ମାତୁ ସହସା ଉପକ୍ଖଲନଗମନନିସୀଦନୱୁଟ୍ଠାନପରିୱତ୍ତନାଦୀସୁ ସୁରାଧୁତ୍ତହତ୍ଥଗତୋ ଏଳଅକୋ ୱିଯ ଅହିତୁଣ୍ଡିକହତ୍ଥଗତୋ

ସତ୍ତପୋତକୋ ୱିଯ ଚ ଆକଡ୍ଢନପରିକଡ୍ଢନଓଧୂନନନିଦ୍ଧୁନନାଦିନା ଉପକ୍କମେନ ଅଧିମତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱତି, ଯଞ୍ଚ ମାତୁ ସୀତୁଦକପାନକାଲେ ସୀତନରକୁପପନ୍ନୋ ୱିଯ ଉଣ୍ହଯାଗୁଭତ୍ତାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଅଙ୍ଗାରୱୁଟ୍ଠିସମ୍ପରିକିଣ୍ଣୋ ୱିଯ ଲୋଣମ୍ବିଲାଦିଅଜ୍ଝୋହରଣକାଲେ ଖାରାପଟିଚ୍ଛକାଦିକମ୍ମକାରଣପତ୍ତୋ ୱିଯ ତିବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୋତି, ଇଦଂ ଗବ୍ଭପରିହରଣମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନସ୍ସ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭାଯ ମାତୁଯା ମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁହଜ୍ଜାଦୀହିପି ଅଦସ୍ସନାରହେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ଛେଦନଫାଲନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ଗବ୍ଭୱିପତ୍ତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ୱିଜାଯମାନାଯ ମାତୁଯା କମ୍ମଜେହି ୱାତେହି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ନରକପପାତଂ ୱିଯ ଅତିଭଯାନକଂ ଯୋନିମଗ୍ଗଂ ପଟିପାତିଯମାନସ୍ସ ପରମସମ୍ବାଧେନ ଚ ଯୋନିମୁଖେନ ତାଳଚ୍ଛିଗ୍ଗଳେନ ୱିଯ ମହାନାଗସ୍ସ ନିକଡ୍ଢିଯମାନସ୍ସ ନରକସତ୍ତସ୍ସ ୱିଯ ଚ ସଙ୍ଘାତପବ୍ବତେହି ୱିଚୁଣ୍ଣିଯମାନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ୱିଜାଯନମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ଜାତସ୍ସ ତରୁଣୱଣସଦିସସୁଖୁମାଲସରୀରସ୍ସ ହତ୍ଥଗ୍ଗହଣନ୍ହାପନଧୋୱନଚୋଳପରିମଜ୍ଜନାଦିକାଲେ ସୂଚିମୁଖଖୁରଧାରାହି ୱିଜ୍ଝନଫାଲନସଦିସଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ବହିନିକ୍ଖମନମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ତତୋ ପରଂ ପୱତ୍ତିଯଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ୱଧେନ୍ତସ୍ସ ଅଚେଲକୱତାଦିୱସେନ ଆତାପନପରିତାପନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ କୋଧୱସେନ ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି, ଇଦଂ ଅତ୍ତୂପକ୍କମମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ।

ଯଂ ପନ ପରତୋ ୱଧବନ୍ଧନାଦୀନି ଅନୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ପରୂପକ୍କମମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି।

ଇତି ଇମସ୍ସ ସବ୍ବସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅଯଂ ଜାତି ୱତ୍ଥୁମେୱ ହୋତି, ଇଦଂ ଜାତିଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି।

ଜରାଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୁୱିଧା ଜରା – ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ ଖଣ୍ଡିଚ୍ଚାଦିସମ୍ମତୋ ସନ୍ତତିଯଂ ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନୋ ଖନ୍ଧପୁରାଣଭାୱୋ ଚ, ସା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ପନେସା ଦୁକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଚେୱ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ। ଯଂ ହିଦଂ ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସିଥିଲଭାୱତୋ ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିକାରୱିରୂପତା ଯୋବ୍ବନୱିନାସବଲୂପଘାତସତିମତିୱିପ୍ପୱାସପରପରିଭୱାଦିଅନେକପଚ୍ଚଯଂ କାଯିକଚେତସିକଂ ଦୁକ୍ଖମୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଜରା ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

''ଅଙ୍ଗାନଂ ସିଥିଲଭାୱା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱିକାରତୋ;

ଯୋବ୍ବନସ୍ସ ୱିନାସେନ, ବଲସ୍ସ ଉପଘାତତୋ।

''ୱିପ୍ପୱାସା ସତାଦୀନଂ, ପୁତ୍ତଦାରେହି ଅତ୍ତନୋ;

ଅପ୍ପସାଦନୀଯତୋ ଚେୱ, ଭିଯ୍ୟୋ ବାଲତ୍ତପତ୍ତିଯା।

''ପପ୍ପୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ଯଂ ମଚ୍ଚୋ, କାଯିକଂ ମାନସଂ ତଥା;

ସବ୍ବମେତଂ ଜରାହେତୁ, ଯସ୍ମା ତସ୍ମା ଜରା ଦୁଖା''ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୨; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୨);

ଇଦଂ ଜରାଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ବ୍ଯାଧୀତି ୱିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଆଦହତି ୱିଦହତୀତି ବ୍ଯାଧି। ବ୍ଯାଧଯତି ତାପଯତି କମ୍ପଯତୀତି ୱା ବ୍ଯାଧି।

ମରଣଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏତ୍ଥାପି ଦୁୱିଧଂ ମରଣଂ ସଙ୍ଖତଲକ୍ଖଣଞ୍ଚ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ଜରାମରଣଂ ଦ୍ୱୀହି ଖନ୍ଧେହି ସଙ୍ଗହିତ''ନ୍ତି (ଧାତୁ। ୭୧)। ଏକଭୱପରିଯାପନ୍ନଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯପବନ୍ଧୱିଚ୍ଛେଦୋ ଚ, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''ନିଚ୍ଚଂ ମରଣତୋ ଭଯ''ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୮୧; ଜା। ୧।୧୧।୮୮)। ତଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ଜାତିପଚ୍ଚଯା ମରଣଂ ଉପକ୍କମମରଣଂ ସରସମରଣଂ ଆଯୁକ୍ଖଯମରଣଂ ପୁଞ୍ଞକ୍ଖଯମରଣନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ନାମଂ। ପୁନ ଖଣିକମରଣଂ ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୱତ୍ତେ ରୂପାରୂପଧମ୍ମାନଂ ଭେଦୋ ଖଣିକମରଣଂ ନାମ। ତିସ୍ସୋ ମତୋ ଫୁସ୍ସୋ ମତୋତି ଇଦଂ ପରମତ୍ଥତୋ ସତ୍ତସ୍ସ ଅଭାୱା, ସସ୍ସଂ ମତଂ, ରୁକ୍ଖୋ ମତୋତି ଇଦମ୍ପି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଭାୱା ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ନାମ। ଖୀଣାସୱସ୍ସ

ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକା କାଲକିରିଯା ସମୁଚ୍ଛେଦମରଣଂ ନାମ। ବାହିରସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଠପେତ୍ୱା ଇତରଂ ସମ୍ମୁତିମରଣଞ୍ଚ ଇଧ ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପବନ୍ଧୱିଚ୍ଛେଦନଭାୱେନ ସଙ୍ଗହିତଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପନ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖଂ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପାପସ୍ସ ପାପକମ୍ମାଦି-ନିମିତ୍ତମନୁପସ୍ସତୋ;

ଭଦ୍ଦସ୍ସାପସହନ୍ତସ୍ସ, ୱିଯୋଗଂ ପିଯୱତ୍ଥୁକଂ;

ମୀଯମାନସ୍ସ ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ମାନସଂ ଅୱିସେସତୋ।

‘‘ସବ୍ବେସଞ୍ଚାପି ଯଂ ସନ୍ଧି-ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦନାଦିକଂ;

ୱିତୁଜ୍ଜମାନମମ୍ମାନଂ, ହୋତି ଦୁକ୍ଖଂ ସରୀରଜଂ।

‘‘ଅସଯ୍ହମପ୍ପତିକାରଂ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସେତସ୍ସିଦଂ ଯତୋ;

ମରଣଂ ୱତ୍ଥୁ ତେନେତଂ, ଦୁକ୍ଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତ’’ନ୍ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୩; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୩);

ସୋକପରିଦେୱଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସୁପାଯାସଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୋକାଦୀସୁ ସୋକୋ ନାମ ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅନ୍ତୋନିଜ୍ଝାନଲକ୍ଖଣୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାପୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଚେୱ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ୱତ୍ଥୁଭାୱତୋ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ସତ୍ତାନଂ ହଦଯଂ ସୋକୋ, ସଲ୍ଲଂ ୱିଯ ୱିତୁଜ୍ଜତି;

ଅଗ୍ଗିତତ୍ତୋୱ ନାରାଚୋ, ଭୁସଞ୍ଚ ଡହତେ ପୁନ।

‘‘ସମାୱହତି ଚ ବ୍ୟାଧି-ଜରାମରଣଭେଦନଂ;

ଦୁକ୍ଖମ୍ପି ୱିୱିଧଂ ଯସ୍ମା, ତସ୍ମା ଦୁକ୍ଖୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୪; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୪);

ପରିଦେୱୋ ନାମ ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ୱଚୀପଲାପୋ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନସ୍ସ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଯଂ ସୋକସଲ୍ଲୱିହତୋ ପରିଦେୱମାନୋ, କଣ୍ଠୋଟ୍ଠତାଲୁତଲସୋସଜମପ୍ପସଯ୍ହଂ;

ଭିଯ୍ୟୋଧିମତ୍ତମଧିଗଚ୍ଛତିଯେୱ ଦୁକ୍ଖଂ, ଦୁକ୍ଖୋତି ତେନ ଭଗୱା ପରିଦେୱମାହା’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୫; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୫);

ଦୁକ୍ଖଂ ନାମ କାଯପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ କାଯିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ପନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଚେୱ ମାନସଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପୀଳେତି କାଯିକମିଦଂ, ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ମାନସଂ ଭିଯ୍ୟୋ;

ଜନଯତି ଯସ୍ମା ତସ୍ମା, ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱିସେସତୋ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୬-୧୯୭; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୬);

ଦୋମନସ୍ସଂ ନାମ ଚିତ୍ତପୀଳନଲକ୍ଖଣଂ ମାନସଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଦୁକ୍ଖଂ ପନସ୍ସ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଚେୱ କାଯିକଦୁକ୍ଖାୱହନତୋ ଚ। ଚେତୋଦୁକ୍ଖସମପ୍ପିତା ହି କେସେ ପକିରିଯ କନ୍ଦନ୍ତି, ଉରାନି ପତିପିସେନ୍ତି, ଆୱଟ୍ଟନ୍ତି, ୱିୱଟ୍ଟନ୍ତି, ଛିନ୍ନପପାତଂ ପପତନ୍ତି, ସତ୍ଥଂ ଆହରନ୍ତି, ୱିସଂ ଖାଦନ୍ତି, ରଜ୍ଜୁଯା ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତି, ଅଗ୍ଗିଂ ପୱିସନ୍ତି, ନାନପ୍ପକାରଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପୀଳେତି ଯତୋ ଚିତ୍ତଂ, କାଯସ୍ସ ଚ ପୀଳନଂ ସମାୱହତି;

ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଦୋମନସ୍ସମ୍ପି, ଦୋମନସ୍ସଂ ତତୋ ଅହୂ’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୬-୧୯୭; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୭);

ଉପାୟାସୋ ନାମ ଞାତିବ୍ୟସନାଦୀହି ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଧିମତ୍ତଚେତୋଦୁକ୍ଖପ୍ପଭାୱିତୋ ଦୋସୋୟେୱ। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧପରିୟାପନ୍ନୋ ଏକୋ ଧମ୍ମୋତି ଏକେ। ଦୁକ୍ଖୋ ପନସ୍ସ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଭାୱତୋ ଚିତ୍ତଂ ପରିଦହନତୋ କାୟସ୍ସ ୱିହନନତୋ ଚ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଚିତ୍ତସ୍ସ ଚ ପରିଦହନା, କାୟସ୍ସ ୱିହନନତୋ ଚ ଅଧିମତ୍ତଂ;

ଯଂ ଦୁକ୍ଖମୁପାୟାସୋ, ଜନେତି ଦୁକ୍ଖୋ ତତୋ ୱୁତ୍ତୋ’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୮; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୮);

ଏତ୍ଥ ଚ ମନ୍ଦଗ୍ଗିନା ଅନ୍ତୋଭାଜନେ ପାକୋ ୱିୟ ସୋକୋ, ତିକ୍ଖଗ୍ଗିନା ପଚ୍ଚମାନସ୍ସ ଭାଜନତୋ ବହି ନିକ୍ଖମନଂ ୱିୟ ପରିଦେୱୋ, ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତାୱସେସସ୍ସ ନିକ୍ଖମିତୁମ୍ପି ଅପ୍ପହୋନ୍ତସ୍ସ ଅନ୍ତୋଭାଜନେୟେୱ ଯାୱ ପରିକ୍ଖୟା ପାକୋ ୱିୟ ଉପାୟାସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ନେରୟିକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ନିରୟେ ପଞ୍ଚୱିଧବନ୍ଧନାଦିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି, ତଂ ଦେୱଦୂତସୁତ୍ତେନ ଦୀପେତବ୍ବଂ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଜାୟେଥ ନୋ ଚେ ନରକେସୁ ସତ୍ତୋ, ତତ୍ଥଗ୍ଗିଦାହାଦିକମପ୍ପସୟ୍ହଂ;

ଲଭେଥ ଦୁକ୍ଖଂ ନୁ କୁହିଂ ପତିଟ୍ଠଂ, ଇଚ୍ଚାହ ଦୁକ୍ଖାତି ମୁନୀଧ ଜାତି’’ନ୍ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୧);

ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିକଂଦୁକ୍ଖନ୍ତି ତିରଚ୍ଛାନେସୁ କସାପତୋଦତାଳନୱିଜ୍ଝନାଦିକଂ ଅନେକୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି, ତଂ ବାଲପଣ୍ଡିତସୁତ୍ତତୋ ଗହେତବ୍ବଂ। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଦୁକ୍ଖଂ ତିରଚ୍ଛେସୁ କସାପତୋଦଦଣ୍ଡାଭିଘାତାଦିଭୱଂ ଅନେକଂ;

ଯଂ ତଂ କଥଂ ତତ୍ଥ ଭୱେୟ୍ୟ ଜାତିଂ, ୱିନା ତହିଂ ଜାତି ତତୋପି ଦୁକ୍ଖା’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୧);

ପେତ୍ତିୱିସୟିକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପେତେସୁ ପନ ଖୁପ୍ପିପାସ ୱାତାତପାଦିନିବ୍ବତ୍ତଂ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଲୋକନ୍ତରେ ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେ ଅସୟ୍ହସୀତାଦିଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଅନ୍ୱେତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପେତେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ପନ ଖୁପ୍ପିପାସାୱାତାତପାଦିପ୍ପଭୱଂ ୱିଚିତ୍ତଂ;

ଯସ୍ମା ଅଜାତସ୍ସ ନ ତତ୍ଥ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମାପି ଦୁକ୍ଖଂ ମୁନି ଜାତିମାହ।

‘‘ତିବ୍ବନ୍ଧକାରେ ଚ ଅସୟ୍ହସୀତେ, ଲୋକନ୍ତରେ ଯଂ ଅସୁରେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ;

ନ ତଂ ଭୱେ ତତ୍ଥ ନ ଚସ୍ସ ଜାତି, ଯତୋ ଅୟଂ ଜାତି ତତୋପି ଦୁକ୍ଖା’’ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୧);

ମାନୁସିକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ମନୁସ୍ସେସୁ ୱଧବନ୍ଧନାଦିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ‘‘ଅୟଞ୍ହି ସତ୍ତୋ ମାତୁକୁଚ୍ଛିମ୍ହି ନିବ୍ବତ୍ତମାନୋ ନ ଉପ୍ପଲପଦୁମପୁଣ୍ଡରିକାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତତୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଯଂ ଜାତିଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ତାୱ ଗବ୍ଭୋକ୍କନ୍ତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ଗବ୍ଭେ ଠିତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ପନ ‘‘ସୋ ମାତୁ ସହସା ଉପକ୍ଖଲନଗମନନିସୀଦନା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଯଂ ତିକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ଗବ୍ଭେ ଠିତିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ଗବ୍ଭା ୱୁଟ୍ଠାନମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ‘‘ଯଂ ପନସ୍ସ ମୂଳ୍ହଗବ୍ଭାୟ ମାତୁୟା ମିତ୍ତାମଚ୍ଚସୁହଜ୍ଜାଦୀହିପି ଅଦସ୍ସନାରହେ ଦୁକ୍ଖୁପ୍ପତ୍ତିଟ୍ଠାନେ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଯଂ ଦୁକ୍ଖଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଂ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଯଞ୍ଚାପି ଗୂଥନରକେ ୱିୟ ମାତୁଗବ୍ଭେ,

ସତ୍ତୋ ୱସଂ ଚିରମତୋ ବହି ନିକ୍ଖମନଞ୍ଚ;

ପସ୍ସୋତି ଦୁକ୍ଖମତିଘୋରମିଦମ୍ପି ନତ୍ଥି,

ଜାତିଂ ୱିନା ଇତିପି ଜାତି ଅଯଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖା।

''କିଂ ଭାସିତେନ ବହୁନା ନନୁ ଯଂ କୁହିଞ୍ଚି,

ଅତ୍ଥୀଧ କିଞ୍ଚିରପି ଦୁକ୍ଖମିଦଂ କଦାଚି;

ନେୱତ୍ଥି ଜାତିୱିରହେ ଯଦତୋ ମହେସି,

ଦୁକ୍ଖାତି ସବ୍ବପଠମଂ ଇମମାହ ଜାତି''ନ୍ତି। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୧୯୧; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୪୧);

ଜାତସ୍ସୂପନିବନ୍ଧକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଜାତସ୍ସ ଉପନିବନ୍ଧନଂ ନ୍ହାନଲେପନଖାଦନପିୱନାଦିଜଗ୍ଗନଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ଜାତସ୍ସ ପରାଧେଯ୍ୟକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପରସ୍ସ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଆଯତ୍ତଂ ଇସ୍ସରିଯଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ''ସବ୍ବଂ ପରୱସଂ ଦୁକ୍ଖ''ନ୍ତି ହି ୱୁତ୍ତଂ। ଅତ୍ତୂପକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ଅତ୍ତନାୱ ଅତ୍ତାନଂ ୱଧେନ୍ତସ୍ସ ଅଚେଲକୱତାଦିୱସେନ ଆତାପନପରିତାପନାନୁଯୋଗମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ କୋଧୱସେନ ଅଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଉବ୍ବନ୍ଧନ୍ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖଂ ହୋତି, ଇଦଂ ଅତ୍ତୂପକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ପରୂପକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ପରତୋ ୱଧବନ୍ଧନାଦୀନି ଅନୁଭୱନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଇଦଂ ପରୂପକ୍କମଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖନ୍ତି କାଯିକଚେତସିକା ଦୁକ୍ଖା ୱେଦନା ସଭାୱତୋ ଚ ନାମତୋ ଚ ଦୁକ୍ଖତ୍ତା ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ, ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ଚେୱ ଅୱସେସା ଚ ତେଭୂମକସଙ୍ଖାରା ଉଦଯବ୍ବଯପୀଳିତତ୍ତା ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ, ଇଦଂ ସଙ୍ଖାରଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସୁଖୱେଦନା ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖସ୍ସ ହେତୁତୋ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ, ଇଦଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି।

ମାତୁମରଣନ୍ତି ମାତୁଯା ମରଣଂ। ପିତୁମରଣନ୍ତି ପିତୁନୋ ମରଣଂ। ଭାତୁମରଣନ୍ତି ଜେଟ୍ଠକନିଟ୍ଠଭାତୂନଂ ମରଣଂ। ଭଗିନିମରଣନ୍ତି ଜେଟ୍ଠକନିଟ୍ଠଭଗିନୀନଂ ମରଣଂ। ପୁତ୍ତମରଣନ୍ତି ପୁତ୍ତାନଂ ମରଣଂ। ଧୀତୁମରଣନ୍ତି ଧୀତୂନଂ ମରଣଂ। ଞାତିବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଞାତୀନଂ ବ୍ୟସନଂ, ଚୋରରୋଗଭଯାଦୀହି ଞାତିକ୍ଖଯୋ, ଞାତିୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଞାତିବ୍ୟସନେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ ଅଭିଭୂତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଞାତିବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ତଂ ଞାତିବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଯଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଭୋଗାନଂ ବ୍ୟସନଂ ଭୋଗବ୍ୟସନଂ, ରାଜଚୋରାଦିୱସେନ ଭୋଗକ୍ଖଯୋ, ଭୋଗୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଂ ଭୋଗବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ରୋଗବ୍ୟସନନ୍ତି ରୋଗୋ ଏୱ ବ୍ୟସନଂ ରୋଗବ୍ୟସନଂ। ରୋଗୋ ହି ଆରୋଗ୍ୟଂ ବ୍ୟସତି ୱିନାସେତୀତି ବ୍ୟସନଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଂ ରୋଗବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ସୀଲବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ସୀଲସ୍ସ ବ୍ୟସନଂ ସୀଲବ୍ୟସନଂ, ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଂ ସୀଲବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନାସଯମାନା ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ବ୍ୟସନଂ ଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଂ, ୱୁତ୍ତନଯେନ ତଂ ଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନ୍ୱେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ଅନିପ୍ଫନ୍ନାନି, ପଚ୍ଛିମାନି ତୀଣି ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ତିଲକ୍ଖଣାହତାନି। ପୁରିମାନି ଚ ତୀଣି ନେୱ କୁସଲାନି ନାକୁସଲାନି। ସୀଲଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଦ୍ୱଯଂ ଅକୁସଲଂ।

ଯଥାତି ଓପମ୍ମୋ। ଭିନ୍ନଂ ନାୱନ୍ତି ସିଥିଲବନ୍ଧନଂ ନାୱଂ, ଜଜ୍ଜରୀଭୂତଂ ୱା ପଦରୁଗ୍ଘାଟିମଂ ୱା। ଦକମେସିନ୍ତି ଉଦକଦାଯିଂ ଉଦକପ୍ପୱେସନିଂ। ତତୋ ତତୋ ଉଦକଂ ଅନ୍ୱେତୀତି ତତୋ ତତୋ ଭିନ୍ନଟ୍ଠାନତୋ ଉଦକଂ ପୱିସତି। ପୁରତୋପୀତି ନାୱାଯ ପୁରିମଭାଗତୋପି। ପଚ୍ଛତୋପୀତି ତସ୍ସା ପଚ୍ଛିମଭାଗତୋପି। ହେଟ୍ଠତୋପୀତି ଅଧୋଭାଗତୋପି। ପସ୍ସତୋପୀତି ଉଭଯପସ୍ସତୋପି। ଯଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପାଠାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ ସଦା ସତୋତି କାଯଗତାସତିଆଦିଭାୱନାଯ ଜନ୍ତୁ, ସଦା ସତୋ ହୁତ୍ୱା ୱିକ୍ଖମ୍ଭନସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ରୂପାଦୀସୁ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ସବ୍ବପ୍ପକାରମ୍ପି କିଲେସକାମଂ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ କାମାନି ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ତେ କାମେ ପହାଯ ତପ୍ପହାନକରମଗ୍ଗେନେୱ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଓଘଂ ତରେଯ୍ୟ ତରିତୁଂ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ। ତତୋ ଯଥା ପୁରିସୋ ଗରୁକଂ ନାୱଂ ଉଦକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକାଯ ନାୱାଯ ଅପ୍ପକସିରେନେୱ ପାରଗୂ ଭୱେଯ୍ୟ ପାରଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଏୱମେୱଂ ଅତ୍ତଭାୱନାୱଂ କିଲେସୂଦକଗରୁକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଅତ୍ତଭାୱେନ ପାରଗୂ ଭୱେଯ୍ୟ। ସବ୍ବଧମ୍ମପାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାନେନାତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ତସ୍ମାତି ଯସ୍ମା ଜାତିଆଦିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନ୍ୱେତି, ତସ୍ମା। ତଂକାରଣା ତଂହେତୂତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯସ୍ମା ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଦୁକ୍ଖଂ ଏତଂ ଅନ୍ୱେତି, ତଂହେତୁ। ଯସ୍ମା ଅନ୍ୱେତି ତପ୍ପଚ୍ଚଯା, ଯସ୍ମା ଅନ୍ୱେତି ତଂନିଦାନନ୍ତି ଏୱଂ ପଦଯୋଜନା କାତବ୍ବା। ହେତୂତିଆଦୀନି କାରଣୱେୱଚନାନି।

କାରଣଞ୍ହି ତେନ ତସ୍ସ ଫଲଂ ହିନୋତି ପୱତ୍ତତୀତି ହେତୁ। ତଂ ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫଲଂ ଏତି ପୱତ୍ତତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। ‘‘ହନ୍ଦ ନଂ ଗଣ୍ହଥା’’ତି ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ନିଦେତୀତି ନିଦାନଂ।

‘‘ତଂକାରଣାତି ଅକାରଣନିକ୍କାରଣପଟିସେଧୋ। ତଂହେତୂତି ଅହେତୁମହାଭୂତହେତୁପଟିସେଧୋ। ତପ୍ପଚ୍ଚଯାତି ଅପ୍ପଚ୍ଚଯେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅସାଧାରଣପଚ୍ଚଯପଟିସେଧୋ । ତଂନିଦାନାତି ଅନିଦାନେନ ସହ ଆଗମାଧିଗମନିଦାନପଟିସେଧୋ’’ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଏତଂ ଆଦୀନୱଂ ସମ୍ପସ୍ସମାନୋତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଉପଦ୍ଦୱଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ସମ୍ମା ପସ୍ସମାନୋ ଦକ୍ଖମାନୋ।

ସଦାତି ମୂଲପଦଂ। ପୁନ ସଦାତି ଅତ୍ଥପଦଂ। ସଦାତି ସବ୍ବଦିୱସେ। ସବ୍ବଦାତି ସବ୍ବସ୍ମିଂ କାଲେ। ସବ୍ବକାଲନ୍ତି ପୁବ୍ବଣ୍ହାଦିସବ୍ବକାଲଂ। ନିଚ୍ଚକାଲନ୍ତି ଦିୱସେ ଦିୱସେ। ଧୁୱକାଲନ୍ତି ଅବୋଚ୍ଛିନ୍ନକାଲଂ। ସତତନ୍ତି ନିରନ୍ତରଂ। ସମିତନ୍ତି ଏକୀଭୂତଂ। ଅବୋକିଣ୍ଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଂ। ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖନ୍ତି ପଟିପାଟିଯା ଘଟିତଂ ‘‘ପୋଙ୍ଖାନୁପୋଙ୍ଖଂ ଅୱିରାଧିତଂ ଉପଟ୍ଠାତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୧୧୧୫) ୱିଯ। ଉଦକୂମିକଜାତନ୍ତି ନିବ୍ବୌଦକଊମିତରଙ୍ଗଂ ୱିଯ। ଅୱୀଚୀତି ଅୱିରଳଂ। ସନ୍ତତୀତି ଅନୁପଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ସହିତନ୍ତି ଘଟିତଂ ଏକୀଭୂତଂ ୱା ‘‘ସହିତଂ ମେ, ଅସହିତଂ ତେ’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୦୨) ୱିଯ। ଫସ୍ସିତନ୍ତି ଫୁସିତଂ ‘‘ନିୱାତେ ଫୁସିତଗ୍ଗଲେ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ। ପୁରେଭତ୍ତଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତନ୍ତି ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଦିୱାକାଲୱିଭାଗୱସେନ। ପୁରିମଂ ଯାମଂ ମଜ୍ଝିମଂ ଯାମଂ ପଚ୍ଛିମଂ ଯାମନ୍ତି ତୀଣି ରତ୍ତିୱିଭାଗୱସେନ। କାଳେ ଜୁଣ୍ହେତି ଅଦ୍ଧମାସୱସେନ। ୱସ୍ସେ… ପେ… ଗିମ୍ହେତି ତୀଣି ଉତୁୱସେନ। ପୁରିମେ ୱଯୋଖନ୍ଧେ…ପେ… ପଚ୍ଛିମେ ୱଯୋଖନ୍ଧେତି ତୀଣି ୱଯୋୱିଭାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତାନୀତି ଞାତବ୍ବଂ।

ସତୋତି ଚତୂହି କାରଣେହି ସତୋ। ‘‘କାଯେ କାଯାନୁପସ୍ସନାସତିପଟ୍ଠାନଂ ଭାୱେନ୍ତୋ ସତୋ’’ତିଆଦୀନି ‘‘ଏୱଂ ସମୁଚ୍ଛେଦତୋ କାମେ ପରିୱଜ୍ଜେଯ୍ଯା’’ତି ପରିଯୋସାନାନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ। ଅପି ଚ ସତ୍ତତ୍ତା ସତୋତି ତୀସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ସତ୍ତଭାୱେନ ୱା ତଯୋ କିଲେସେ ପଟିକ୍କମାପେତୁଂ ସତ୍ତିଭାୱେନ ୱା ସତତ୍ତା ସତୋ। ସନ୍ତତ୍ତାତି କିଲେସୋପକ୍କିଲେସେ ପଲାପେତ୍ୱା ଠାନେନ ଚ ଆରମ୍ଭଣେନ ଚ ପମୋଚେତ୍ୱା ସନ୍ତତ୍ତା ସତୋ। ସମିତତ୍ତାତି ଇଟ୍ଠଫଲଦାଯକପୁଞ୍ଞେନ ଚ ଅନିଟ୍ଠଫଲଦାଯକପାପେନ ଚ ସମିତତ୍ତା ସତୋ। ସନ୍ତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତୋତି ସପ୍ପୁରିସଧମ୍ମେ ଭଜନତୋ ବୁଦ୍ଧାଦିଅରିଯପୁଗ୍ଗଲେ ସେୱନତୋ ସନ୍ତଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ସତୋ।

ୱତ୍ଥୁକାମେ ପରିଜାନିତ୍ୱାତି ଏତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ତେଭୂମକେ ୱତ୍ଥୁକାମେ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା। ପହାଯାତି କିଲେସକାମେ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା। ପଜହିତ୍ୱାତି ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। କିଂ କଚୱରଂ ୱିଯ ପିଟକେନାତି? ନ ହି, ଅପି ଚ ଖୋ ତଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ତରିତ୍ୱା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା। କିଂ ବଲିବଦ୍ଦମିୱ ପତୋଦେନାତି ? ନ ହି, ଅଥ ଖୋ ତଂ ବ୍ୟନ୍ତିଂ କରିତ୍ୱା ୱିଗତନ୍ତଂ କରିତ୍ୱା। ଯଥାସ୍ସ ଅନ୍ତୋପି ନାୱସିସ୍ସତି, ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି, ତଥା ତଂ କରିତ୍ୱା। କଥଂ ପନ ତଂ ତଥା କତନ୍ତି? ଅନଭାୱଂ ଗହେତ୍ୱା ଅନୁ ଅଭାୱଂ ଗମେତ୍ୱା। ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ଯଥା ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନା ହୋନ୍ତି, ତଥା କରିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏସ ନଯୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦନୀୱରଣାଦୀସୁ।

କାମୋଘନ୍ତିଆଦୀସୁ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକରାଗୋ ଅୱସୀଦନଟ୍ଠେନ ‘‘କାମୋଘୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଭୱୋଘୋତି ରୂପାରୂପଭୱେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୋ ଝାନନିକନ୍ତି ଚ। ଦିଟ୍ଠୋଘୋତି ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠାଦିସହଗତା ଭୱେ ପତ୍ଥନାଯେୱ, ଦିଟ୍ଠୋଘୋ ଭୱୋଘେ ଏୱ ସମୋଧାନଂ ଗଚ୍ଛତି। ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ କାମଗୁଣେ ଅସ୍ସାଦତୋ ମନସି କରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ କାମୋଘୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ କାମୋଘୋ ସଂୱଡ୍ଢତି। ମହଗ୍ଗତଧମ୍ମେ ଅସ୍ସାଦତୋ ମନସି କରୋତୋ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଭୱୋଘୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ସଂୱଡ୍ଢତି। ତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଚତୁୱିପଲ୍ଲାସପଦଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଅନୁପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ଅୱିଜ୍ଜୋଘୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଚ ସଂୱଡ୍ଢତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତନଯପଚ୍ଚନୀକତୋ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବୋ।

ଅପ୍ପଣିହିତୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିପନ୍ନୋ କାମୋଘଂ, ଅନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଭୱୋଘଂ, ସୁଞ୍ଞତୱିମୋକ୍ଖଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଅୱିଜ୍ଜୋଘଞ୍ଚ ତରେଯ୍ଯ। ପଠମମଗ୍ଗୱସେନ ତରେଯ୍ଯ, ଦୁତିଯମଗ୍ଗୱସେନ ଉତ୍ତରେଯ୍ଯ, ତତିଯମଗ୍ଗୱସେନ ପତରେଯ୍ଯ, ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗୱସେନ ସମତିକ୍କମେଯ୍ଯ, ଫଲୱସେନ ୱୀତିୱତ୍ତେଯ୍ଯାତି। ଅଥ ୱା ‘‘କାମୋଘୱସେନ ତରେଯ୍ଯ, ଭୱୋଘୱସେନ ଉତ୍ତରେଯ୍ଯ, ଦିଟ୍ଠୋଘୱସେନ ପତରେଯ୍ଯ, ଅୱିଜ୍ଜୋଘୱସେନ ସମତିକ୍କମେଯ୍ଯ, ସବ୍ବୋଘୱସେନ ୱୀତିୱତ୍ତେଯ୍ଯା’’ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ଗରୁକନ୍ତି ନ ସଲ୍ଲହୁକଂ। ଭାରିକନ୍ତି ଭାରଭଣ୍ଡଂ ଏତ୍ଥ ଠପଯନ୍ତୀତି ଭାରିକଂ। ଉଦକଂ ସିତ୍ୱାତି ଉଦକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା। ଓସିଞ୍ଚିତ୍ୱାତି ଅତିରେକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା। ଛଡ୍ଡେତ୍ୱାତି ପାତେତ୍ୱା। ଲହୁକାଯାତି ସଲ୍ଲହୁକାଯ। ଖିପ୍ପନ୍ତି ସୀଘଂ। ଲହୁନ୍ତି ତଂଖଣଂ। ଅପ୍ପକସିରେନେୱାତି ନିଦୁକ୍ଖେନେୱ। ପାରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅମତଂ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ସକ୍କାଯଓରତୋ ପାରଭୂତଂ ପାରଂ। ତଣ୍ହାୱାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ କଥୀଯତି। ଯୋସୋତି ଯୋ ଏସୋ। ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତିଆଦି ସବ୍ବଂ

ନିବ୍ବାନମେୱ। ଯସ୍ମା ହି ତଂ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରୱିପ୍ଫନ୍ଦିତାନି ସମନ୍ତି ୱୂପସମନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ଚେତଂ ଆଗମ୍ମ ସବ୍ବେ ଉପଧୟୋ ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି, ସବ୍ବା ତଣ୍ହା ଖୀଯନ୍ତି, ସବ୍ବେ କିଲେସରଜ୍ଜା ୱିରଜ୍ଜନ୍ତି, ସବ୍ବଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ତସ୍ମା ''ସବ୍ବୂପଧିପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗୋ, ତଣ୍ହକ୍ଖଯୋ, ୱିରାଗୋ, ନିରୋଧୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯା ପନେସା ତଣ୍ହା ଭୱେନ ଭୱଂ, ଫଲେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ କମ୍ମଂ ୱିନତି ସଂସିବ୍ବତୀତି କତ୍ୱା ୱାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ୱାନତୋତି ନିବ୍ବାନଂ। ପାରଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତୱସେନ ଏକତୋ ୱୁଟ୍ଠାନଗୋତ୍ରଭୁଞାଣେନ ନିବ୍ବାନପାରଂ ପାପୁଣେଯ୍ୟ। ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ ନିମିତ୍ତପୱତ୍ତେହି ଉଭତୋୱୁଟ୍ଠାନମଗ୍ଗଞାଣେନ ନିବ୍ବାନପାରଂ ୱିସେସେନ ପାପୁଣେଯ୍ୟ। ଫୁସେଯ୍ୟ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଫଲଚିତ୍ତୱସେନ ନିବ୍ବାନପାରଂ ଫୁସେଯ୍ୟ। ସଚ୍ଛିକରେଯ୍ୟ ଗୁଣୱସେନ ଫୁସିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ନିବ୍ବାନପାରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରେଯ୍ୟ। ଅଥ ୱା ''ପଠମମଗ୍ଗେନ ପାରଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ଦୁତିଯେନ ଅଧିଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ତତିଯେନ ଫୁସେଯ୍ୟ, ଚତୁତ୍ଥେନ ସଚ୍ଛି କରେଯ୍ୟା''ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଯୋପି ପାରଂ ଗନ୍ତୁକାମୋତି ଯୋ କୋଚି ୱିପସ୍ସନାଞାଣେ ଠିତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ, ସୋପି ଅୱସ୍ସଂ ତତ୍ଥ ଗମିସ୍ସତୀତି ପାରଗୂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ଓତିଣ୍ଣୋମ୍ହି ଜାତିଯା ଜରାଯ ମରଣେନ ସୋକେହି ପରିଦେୱେହି ଦୁକ୍ଖେହି ଦୋମନସ୍ସେହି ଉପାଯାସେହୀ''ତିଆଦି । ପୁବ୍ବଭାଗେ ଅଜ୍ଝାସଯୱସେନ ୱିପସ୍ସନାଯୋଗେନ ଚ, ସୋପି ପାରଗୂ ନାମ। ଯୋପି ପାରଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ଯୋପି ମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀ ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗଚ୍ଛତି, ସୋପି ପାରଗୂ ନାମ। ଯୋପି ପାରଂ ଗତୋତି ଯୋପି ମଗ୍ଗେନ କିଚ୍ଚଂ ନିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଫଲେ ଠିତୋ ନିବ୍ବାନପାରଙ୍ଗତୋ, ସୋପି ପାରଗୂ ନାମ।

ତଂ ଜିନୱଚନେନ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ ଭଗୱତା – ତିଣ୍ଣୋ ପାରଙ୍ଗତୋ ଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ''ତିଆଦିମାହ। ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂତି ଅଧିଗତେନ ଞାଣେନ ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗନ୍ତୁକାମୋ ଗଚ୍ଛତି, ଗତୋତି ପାରଗୂ। ପରିଞ୍ଞାପାରଗୂତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପାରଗୂ। ପହାନପାରଗୂତି ସମୁଦଯପକ୍ଖିକାନଂ କିଲେସାନଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନଯେନ ପାରଗୂ। ଯୋ ହି ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ପରିଜାନାତି, ସୋ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନାତି ଞାତପରିଞ୍ଞାଯ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯାତି। ତତ୍ଥ କତମା ଞାତପରିଞ୍ଞା? ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ଜାନାତି ''ଇମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା, ଇମେ ବାହିରା, ଇଦମସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ, ଇମାନି ରସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନପଦଟ୍ଠାନାନୀ''ତି, ଅଯଂ ଞାତପରିଞ୍ଞା। କତମା ତୀରଣପରିଞ୍ଞା? ଏୱଂ ଞାତଂ କତ୍ୱା ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ସବ୍ବଧମ୍ମଂ ତୀରେତି ''ଅନିଚ୍ଚତୋ ଦୁକ୍ଖତୋ ରୋଗତୋ''ତିଆଦିନା (ସଂ। ନି। ୩।୧୨୨), ଅଯଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞା। କତମା ପହାନପରିଞ୍ଞା? ଏୱଂ ତୀରଯିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗେନ ଧମ୍ମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗଂ ପଜହତି, ଅଯଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାତି। ଇମା ପରିଞ୍ଞାଯୋ ସନ୍ଧାଯ ''ସୋ ଅଭିଞ୍ଞାପାରଗୂ ପରିଞ୍ଞାପାରଗୂ ପହାନପାରଗୂ''ତି ଆହ।

ଭାୱନାପାରଗୂତି ଭାୱନାଯ କୋଟିଂ ପତ୍ୱା ମଗ୍ଗୱସେନ ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗତୋ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାପାରଗୂତି ଫଲନିବ୍ବାନୱସେନ ସଚ୍ଛି କିରିଯାଫଲନିବ୍ବାନପାରଂ ଗତୋ। ସମାପତ୍ତିପାରଗୂତି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ପାରଂ ପତ୍ତୋ। ସବ୍ବଧମ୍ମାନନ୍ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାଦିସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ। ସବ୍ବଦୁକ୍ଖାନନ୍ତି ଜାତିଦୁକ୍ଖାଦିସବ୍ବଦୁକ୍ଖାନଂ। ସବ୍ବକିଲେସାନନ୍ତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିସବ୍ବକିଲେସାନଂ। ଅରିଯମଗ୍ଗାନନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗାଦିଚତୁନ୍ନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗାନଂ । ନିରୋଧସ୍ସାତି ନିବ୍ବାନସ୍ସ। ସବ୍ବସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ସବ୍ବାସମ୍ପି ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ। ସୋତି ସୋ ଅରିଯୋ। ୱସିପ୍ପତ୍ତୋତି ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା କନ୍ତଭାୱଂ ଇସ୍ସରିଯଭାୱଂ ନିପ୍ଫନ୍ନଭାୱଂ ପତ୍ତୋ। ପାରମିପ୍ପତ୍ତୋତି ପାରମୀତି ଅୱସାନଂ ନିଟ୍ଠାନଂ, ଉତ୍ତମଭାୱଂ ୱା ତଂ ପତ୍ତୋ। କତ୍ଥ ପତ୍ତୋତି ଆହ ''ଅରିଯସ୍ମିଂ ସୀଲସ୍ମି''ନ୍ତିଆଦି। ତତ୍ଥ ଅରିଯସ୍ମିଂ ସୀଲସ୍ମିନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସେ ସୀଲସ୍ମିଂ। ଅରିଯସ୍ମିଂ ସମାଧିସ୍ମିନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସେ ସମାଧିସ୍ମିଂ। ଅରିଯାଯ ପଞ୍ଞାଯାତି ନିଦ୍ଦୋସାଯ ପଞ୍ଞାଯ। ଅରିଯାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯାତି ନିଦ୍ଦୋସାଯ ଫଲୱିମୁତ୍ତିଯା। ପୁରିମେନ ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱା ଗହିତା, ଦୁତିଯେନ ୱାଯାମସତିସମାଧଯୋ ଗହିତା, ତତିଯେନ ୱିତକ୍କସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହିତା, ଚତୁତ୍ଥେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସେସଧମ୍ମା ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅନ୍ତଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଖାରଲୋକନ୍ତଂ ଗତୋ। ଅନ୍ତପ୍ପତ୍ତୋତି ତମେୱ ଲୋକନ୍ତଂ ଫଲେନ ପତ୍ତୋ। କୋଟିଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ସଙ୍ଖାରକୋଟିଂ ଗତୋ। କୋଟିପ୍ପତ୍ତୋତି ତମେୱ କୋଟିଂ ଫଲେନ ପତ୍ତୋ। ପରିଯନ୍ତଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ଖନ୍ଧାଯତନାଦିଲୋକପରିଯନ୍ତଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ପରିୱଟୁମଂ କତ୍ୱା ଗତୋ। ପରିଯନ୍ତପ୍ପତ୍ତୋତି ତମେୱ ଲୋକଂ ଫଲେନ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ପତ୍ତୋ। ୱୋସାନଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ଅୱସାନଂ ଗତୋ। ୱୋସାନପ୍ପତ୍ତୋତି ଫଲେନ ଅୱସାନଂ ପତ୍ତୋ। ତାଣଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ତାଯନଂ ଗତୋ। ତାଣପ୍ପତ୍ତୋତି ଫଲେନ ତାଯନଂ ପତ୍ତୋ। ଲେଣଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ନିଲୀଯନଂ ଗତୋ। ଲେଣପ୍ପତ୍ତୋତି ତଂ ଫଲେନ ନିଲୀଯନଂ ପତ୍ତୋ। ସରଣଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ପତିଟ୍ଠଂ ଗତୋ। ସରଣପ୍ପତ୍ତୋତି ଫଲେନ ସରଣଂ ପତ୍ତୋ । ଅଭଯଗତୋତି ମଗ୍ଗେନ ନିବ୍ଭଯଂ ଗତୋ। ଅଭଯପ୍ପତ୍ତୋତି ଫଲେନ ନିବ୍ଭଯଂ ନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତୋ। ଅଚ୍ଚୁତଗତୋତି ଚୁତିୱିରହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଗତୋ। ଅଚ୍ଚୁତପ୍ପତ୍ତୋତି ତଂ ଫଲେନ ପତ୍ତୋ। ଅମତଗତୋତି ମରଣରହିତଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଗତୋ। ଅମତପ୍ପତ୍ତୋତି ତଂ ଫଲେନ ପତ୍ତୋ। ନିବ୍ବାନଗତୋତି ତଣ୍ହାୱାନତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଂ ନିବ୍ବାନଂ ମଗ୍ଗେନ ଗତୋ। ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତୋତି ତମେୱ ଫଲେନ ପତ୍ତୋ। ସୋୱୁଟ୍ଠୱାସୋତି ସୋ ଅରହା ଦସସୁ ଅରିଯୱାସେସୁ ୱସି ପରିୱସି ୱୁଟ୍ଠୋ ୱୁଟ୍ଠାତି ଚ ୱୁଟ୍ଠୱାସୋ। ଚିଣ୍ଣଚରଣୋତି ସୀଲେନ ସହ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିଣ୍ଣୱସୀତି ଚିଣ୍ଣଚରଣୋ। ଗତଦ୍ଧୋତି ସଂସାରଦ୍ଧାନଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ଗତଦିସୋତି ସୁପିନନ୍ତେନପି ଅଗତପୁବ୍ବଂ ନିବ୍ବାନଦିସଂ ଗତୋ। ଗତକୋଟିକୋତି ଅନୁପାଦିସେସନିବ୍ବାନକୋଟିଂ ଗତୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ। ପାଲିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋତି ରକ୍ଖିତବ୍ରହ୍ମଚରିଯୋ। ଉତ୍ତମଦିଟ୍ଠିପ୍ପତ୍ତୋତି ଉତ୍ତମଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ପତ୍ତୋ। ପଟିୱିଦ୍ଧାକୁପ୍ପୋତି ଅକୁପ୍ପଂ ଅଚଲନଂ

ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋ। ସଚ୍ଛିକତନିରୋଧୋତି ନିରୋଧଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକତ୍ୱା ଠିତୋ।

ଦୁକ୍ଖଂ ତସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତି ତିୱିଧଂ ଦୁକ୍ଖଂ ତେନ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଂ। ଅଭିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ସଭାୱଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୱସେନ ସୋଭନେନ ଆକାରେନ ଜାନିତବ୍ବଂ। ଅଭିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅଧିକେନ ଞାଣେନ ଞାତଂ। ପରିଞ୍ଞେୟ୍ୟନ୍ତି ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୱସେନ କିଚ୍ଚସମାପନ୍ନୱସେନ ଚ ବ୍ୟାପିତ୍ୱା ପରିଜାନିତବ୍ବଂ। ପରିଞ୍ଞାତନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଞାତଂ। ଭାୱେତବ୍ବନ୍ତି ୱଡ୍ଢେତବ୍ବଂ। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବନ୍ତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତବ୍ବଂ। ଦୁୱିଧା ହି ସଚ୍ଛିକିରିୟା ପଟିଲାଭସଚ୍ଛିକିରିୟା ଆରମ୍ମଣସଚ୍ଛିକିରିୟା ଚାତି।

ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘୋତି ଏତ୍ଥ ପଲିଘୋତି ୱଟ୍ଟମୂଲିକା ଅୱିଜ୍ଜା। ଅୟଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖିପନଟ୍ଠେନ ''ପଲିଘୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେସ ତସ୍ସା ଉକ୍ଖିତ୍ତତ୍ତା ''ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ସଂକିଣ୍ଣପରିଖୋତି ପରିଖା ୱୁଚ୍ଚତି ପୁନବ୍ଭୱଦାୟକୋ ଭୱେସୁ ଜାୟନୱସେନ ଚେୱ ସଂସରଣୱସେନ ଚ ''ଜାତିସଂସାରୋ''ତି ଲଦ୍ଧନାମାନଂ ପୁନବ୍ଭୱକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚୟୋ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରୋ। ସୋ ହି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକରଣୱସେନ ପରିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ''ପରିଖା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେସ ତସ୍ସା ସଂକିଣ୍ଣତ୍ତା ୱିକିଣ୍ଣତ୍ତା ''ସଂକିଣ୍ଣପରିଖୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅବ୍ବୂଳ୍ହେସିକୋତି ଏସିକାତି ୱଟ୍ଟମୂଲିକା ତଣ୍ହା। ଅୟଞ୍ହି ଗମ୍ଭୀରାନୁଗତଟ୍ଠେନ ''ଏସିକା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେନେସ ତସ୍ସା ଅବ୍ବୂଳ୍ହତ୍ତା ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଛଡ୍ଡିତତ୍ତା ''ଅବ୍ବୂଳ୍ହେସିକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରଗ୍ଗଳୋତି ଅଗ୍ଗଳଂ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ଓରମ୍ଭାଗଜନକାନି କାମଭୱେ ଉପ୍ପତ୍ତିପଚ୍ଚୟାନି ଓରମ୍ଭାଗିୟାନି। ଏତାନି ହି ମହାକୱାଟଂ ୱିୟ ନଗରଦ୍ୱାରଂ ଚିତ୍ତଂ ପିଦହିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ''ଅଗ୍ଗଳ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି । ତେନେସ ତେସଂ ନିରଗ୍ଗଳଅତ୍ତା ଭିନ୍ନତ୍ତା ''ନିରଗ୍ଗଳୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଅରିୟୋତି ନିକ୍କିଲେସୋ ପରିସୁଦ୍ଧୋ। ପନ୍ନଦ୍ଧଜୋତି ପାତିତମାନଦ୍ଧଜୋ। ପନ୍ନଭାରୋତି ଖନ୍ଧଭାରକିଲେସଭାରଅଭିସଙ୍ଖାରଭାରପଞ୍ଚକାମଗୁଣଭାରା ପନ୍ନା ଓରୋପିତା ଅସ୍ସାତି ପନ୍ନଭାରୋ। ଅପି ଚ ଇଧ ମାନଭାରସ୍ସେୱ ଓରୋପିତତ୍ତା ''ପନ୍ନଭାରୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୱିସଂଯୁତ୍ତୋତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ସବ୍ବକିଲେସେହି ଚ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ। ଇଧ ପନ ମାନଯୋଗେନେୱ ୱିସଂଯୁତ୍ତତ୍ତା ''ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଥେରେନ ମଗ୍ଗେନ କିଲେସେ ଖେପେତ୍ୱା ନିରୋଧସୟନୱରଗତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ନିବ୍ବାନାରମ୍ମଣଂ ଫଲସମାପତ୍ତିଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ୱିହରଣକାଲୋ ଦସ୍ସିତୋ। ଯଥା ହି ଦ୍ୱେ ନଗରାନି ଏକଂ ଚୋରନଗରଂ, ଏକଂ ଖେମନଗରଂ। ଅଥ ଏକସ୍ସ ମହାଯୋଧସ୍ସ ଏୱଂ ଇଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜେୟ୍ୟ ''ଯାୱିମଂ ଚୋରନଗରଂ ତିଟ୍ଠତି, ତାୱ ଖେମନଗରଂ ଭୟତୋ ନ ମୁଚ୍ଚତି। ଚୋରନଗରଂ ଅନଗରଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ସନ୍ନାହଂ କତ୍ୱା ଖଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଚୋରନଗରଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ନଗରଦ୍ୱାରେ ଉସ୍ସାପିତେ ଏସିକତ୍ଥମ୍ଭେ ଖଗ୍ଗେନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଦ୍ଧିଂ ଦ୍ୱାରବାହାହି କୱାଟଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପଲିଘଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପାକାରଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ପରିଖଂ ସଂକିରିତ୍ୱା ନଗରସୋଭନତ୍ଥାୟ ଉସ୍ସାପିତେ ଧଜେ ପାତେତ୍ୱା ନଗରଂ ଅଗ୍ଗିନା ଝାପେତ୍ୱା ଖେମନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଉପରିପାସାଦମାରୁୟ୍ହ ଞାତିଗଣପରିୱୁତୋ ସୁରସଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ଚୋରନଗରଂ ୱିୟ ସକ୍କାୟୋ, ଖେମନଗରଂ ୱିୟ ନିବ୍ବାନଂ, ମହାଯୋଧୋ ୱିୟ ଯୋଗାୱଚରୋ। ତସ୍ସେୱଂ ହୋତି ''ଯାୱ ସକ୍କାୟୱଟ୍ଟଂ ୱଟ୍ଟତି, ତାୱ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସକମ୍ମକାରଣେହି ଅଟ୍ଠନୱୁତିରୋଗେହି ପଞ୍ଚୱୀସତିମହବ୍ଭୟେହି ଚ ପରିମୁଚ୍ଚନଂ ନତ୍ଥୀ''ତି। ସୋ ମହାଯୋଧୋ ୱିୟ ସନ୍ନାହଂ ସୀଲସନ୍ନାହଂ କତ୍ୱା ପଞ୍ଞାତିଣ୍ହଖଗ୍ଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଖଗ୍ଗେନ ଏସିକତ୍ଥମ୍ଭେ ୱିୟ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ତଣ୍ହେସିକଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା, ସୋ ଯୋଧୋ ସଦ୍ୱାରବାହକଂ ନଗରକୱାଟଂ ୱିୟ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟସଂଯୋଜନଗ୍ଗଳଂ ଉଗ୍ଘାଟେତ୍ୱା, ସୋ ଯୋଧୋ ପଲିଘଂ ୱିୟ ଅୱିଜ୍ଜାପଲିଘଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା, ସୋ ଯୋଧୋ ପାକାରଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ପରିଖଂ ୱିୟ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରପାକାରଂ ଭିନ୍ଦନ୍ତୋ ଜାତିସଂସାରପରିଖଂ ସଂକିରିତ୍ୱା, ସୋ ଯୋଧୋ ନଗରସୋଭନତ୍ଥାୟ ଉସ୍ସାପିତେ ଧଜେ ୱିୟ ମାନଦ୍ଧଜେ ପାତେତ୍ୱା ସକ୍କାୟନଗରଂ ଝାପେତ୍ୱା, ସୋ ଯୋଧୋ ଖେମନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଉପରିପାସାଦେ ସୁରସଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋ ୱିୟ ନିବ୍ବାନନଗରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ଅମତନିରୋଧାରମ୍ମଣଂ ଫଲସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ଅନୁଭୱମାନୋ କାଲଂ ୱୀତିନାମେତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା (ଅ॰ ନି॰ ୫.୭୧) –

''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘୋ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅୱିଜ୍ଜା ପହୀନା ହୋତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲା ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା ଅନଭାୱଂକତା ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମା। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଉକ୍ଖିତ୍ତପଲିଘୋ ହୋତି।

''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସଂକିଣ୍ଣପରିଖୋ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପୋନୋଭୱିକୋ ଜାତିସଂସାରୋ ପହୀନୋ ହୋତି…ପେ… ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ସଂକିଣ୍ଣପରିଖୋ ହୋତି।

''କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅବ୍ବୂଳ୍ହେସିକୋ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ତଣ୍ହା ପହୀନା ହୋତି…ପେ… ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅବ୍ବୂଳ୍ହେସିକୋ ହୋତି।

''କଥଞ୍ଚ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ନିରଗ୍ଗଳୋ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଞ୍ଚୋରମ୍ଭାଗିୟାନି ସଂଯୋଜନାନି ପହୀନାନି ହୋନ୍ତି…ପେ… ଏୱଂ ଖୋ,

ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ନିରଗ୍ଗଳଓ ହୋତି।

‘‘କଥଞ୍ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅରିୟୋ ପନ୍ନଦ୍ଧଜୋ ପନ୍ନଭାରୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ହୋତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅସ୍ମିମାନୋ ପହୀନୋ ହୋତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲୋ ତାଲାୱତ୍ଥୁକତୋ ଅନଭାୱଂକତୋ ଆୟତିଂ ଅନୁପ୍ପାଦଧମ୍ମୋ। ଏୱଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଅରିୟୋ ପନ୍ନଦ୍ଧଜୋ ପନ୍ନଭାରୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ ହୋତି (ଅ। ନି। ୫।୭୧)।

‘‘ଏୱଂ ୱିମୁତ୍ତଚିତ୍ତଂ ଖୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁଂ ସୈନ୍ଦା ଦେୱା ସବ୍ରହ୍ମକା ସପଜାପତିକା ଅନ୍ୱେସଂ ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି ‘ଇଦଂନିସ୍ସିତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞାଣ’’’ନ୍ତି (ମ। ନି। ୧।୨୪୬)।

ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନୋତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିପଞ୍ଚଙ୍ଗାନି ୱିୱିଧେହି ଉପାୟେହି ପଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କଥଞ୍ଚାୱୁସୋ , ଭିକ୍ଖୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନୋ ହୋତି? ଇଧାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁନୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ପହୀନୋ ହୋତି, ବ୍ୟାପାଦୋ ପହୀନୋ ହୋତି, ଥିନମିଦ୍ଧଂ ପହୀନଂ ହୋତି, ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ପହୀନଂ ହୋତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀନା ହୋତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନୋ ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩। ୩୪୮, ୩୬୦)।

ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋତି ଛନ୍ନଂ ଅଙ୍ଗାନଂ ପୂରେତ୍ୱା ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣେ ପଟିଘାନୁନୟଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପେକ୍ଖାୱସେନ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ହୁତ୍ୱା ୱିହରଣୱସେନ ଛଳଙ୍ଗାନି ପୂରେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ କତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ‘‘ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ’’ତି ୱୁତ୍ତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କଥଞ୍ଚାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତି? ଇଧାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ନ ଦୁମ୍ମନୋ, ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ସୋତେନ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା…ପେ… ଘାନେନ ଗନ୍ଧଂ ଘାୟିତ୍ୱା, ଜିୱ୍ହାୟ ରସଂ ସାୟିତ୍ୱା, କାୟେନ ଫୋଟ୍ଠବ୍ବଂ ଫୁସିତ୍ୱା, ମନସା ଧମ୍ମଂ ୱିଞ୍ଞାୟ ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ନ ଦୁମ୍ମନୋ, ଉପେକ୍ଖକୋ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ। ଏୱଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଛଳଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୮, ୩୬୦)।

ଏକାରକ୍ଖୋତି ସତିଆରକ୍ଖେନ ଏକୋ ଉତ୍ତମୋ ଆରକ୍ଖୋ ଅସ୍ସାତି ଏକାରକ୍ଖୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କଥଞ୍ଚାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଏକାରକ୍ଖୋ ହୋତି? ଇଧାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ସତାରକ୍ଖେନ ଚେତସା ସମନ୍ନାଗତୋ ୱିହରତି। ଏୱଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଏକାରକ୍ଖୋ ହୋତୀ’’ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୮, ୩୬୦)।

ଚତୁରାପସ୍ସେନୋତି ପଞ୍ଞାୟ ପଟିସେୱନପରିୱଜ୍ଜନୱିନୋଦନପଜହନାନଂ ୱସେନ ଚତୁନ୍ନଂ ଅପସ୍ସୟାନଂ ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଅପରିୱତ୍ତମାନାନଂ ୱସେନ ଚତୁରାପସ୍ସେନୋ, ତେସଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

‘‘କଥଞ୍ଚାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ଚତୁରାପସ୍ସେନୋ ହୋତି? ଇଧାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ସଙ୍ଖାୟେକଂ ପଟିସେୱତି, ସଙ୍ଖାୟେକଂ ପରିୱଜ୍ଜେତି। ସଙ୍ଖାୟେକଂ ୱିନୋଦେତି, ସଙ୍ଖାୟେକଂ ପଜହତୀ’’ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୩।୩୪୮, ୩୬୦) ନୟେନ ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ।

ପଣୁନ୍ନପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚୋତି ‘‘ଇଦମେୱ ଦସ୍ସନଂ ସଚ୍ଚଂ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ପାଟିଏକ୍କଂ ଗହିତତ୍ତା ପଚ୍ଚେକସଙ୍ଖାତାନି ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚାନି ପଣୁନ୍ନାନି ନିହଟାନି ପହୀନାନି ଅସ୍ସାତି ପଣୁନ୍ନପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚୋ।

ସମୱୟସଟ୍ଠେସନୋତି ଏତ୍ଥ ଅୱୟାତି ଅନୂନା। ସଟ୍ଠାତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠା। ସମ୍ମା ଅୱୟା ସଟ୍ଠା ଏସନା ଅସ୍ସାତି ସମୱୟସଟ୍ଠେସନୋ। ସମ୍ମା ୱିସ୍ସଟ୍ଠସବ୍ବଏସନୋତି ଅତ୍ଥୋ। କେୱଲୀତି ପରିପୁଣ୍ଣୋ। ୱୁସିତୱାତି ୱୁସିତବ୍ରହ୍ମଚରିୟୋ, ଗରୁସଂୱାସେ ଅରିୟମଗ୍ଗେପି ଦସସୁ ଅରିୟୱାସେସୁପି ୱୁସିତୱନ୍ତୋ। ଉତ୍ତମପୁରିସୋତି ଖୀଣକିଲେସତ୍ତା ୱିସେସପୁରିସୋ ଆଜଞ୍ଞପୁରିସୋ। ପରମପୁରିସୋତି ଉତ୍ତମପୁରିସୋ, ପରମଂ ୱା ପଟିଲାଭଂ ପତ୍ତତ୍ତା ଉତ୍ତମଂ ପତ୍ତଙ୍ଗଂ ଅରହତ୍ତପଟିଲାଭଂ ପତ୍ତୋ ଅନୁତ୍ତରପୁଞ୍ଞକ୍ଖେତ୍ତଭୂତୋ ଉତ୍ତମପୁରିସୋ, ତେନେୱଞ୍ଞେନ ପରମପୁରିସୋ। ଅନୁତ୍ତରଂ ସମାପତ୍ତିଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁଂ ଅମତଂ ପଟିଲାଭଂ ପତ୍ତତ୍ତା ପରମପତ୍ତିପ୍ପତ୍ତୋ। ଅଥ ୱା ‘‘ଘରାୱାସେ ଆଦୀନୱଂ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ସାସନପତ୍ତିସନୱସେନ ଉତ୍ତମପୁରିସୋ। ଅତ୍ତଭାୱେ ଆଦୀନୱଂ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ୱିପସ୍ସନାପତ୍ତିସନୱସେନ ପରମପୁରିସୋ। କିଲେସେ ଆଦୀନୱଂ ସଞ୍ଜାନିତ୍ୱା ଅରିୟଭୂମନ୍ତରଂ

ପଣ୍ଡିଟ୍ଠୋ ପରମପଣ୍ଡିସ୍ପତ୍ତୋତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ନେୱାଚିନତୀତି କୁସଲାକୁସଲାନଂ ପହୀନତ୍ତା ତେସଂ ୱିପାକଂ ନ ୱଡ୍ଢେତି। ନାପଚିନତୀତି ଫଲେ ଠିତତ୍ତା ନ ୱିଦ୍ଧଂସେତି। ଅପଚିନିତ୍ୱା ଠିତୋତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପହାନେ ଠିତତ୍ତା କିଲେସେ ୱିଦ୍ଧଂସେତ୍ୱା ଠିତୋ। ଇତୋ ପରଂ ତୀହିପି ପଦେହି ମଗ୍ଗଫଲୱସେନେୱ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ନେୱ ପଜହତୀତି ପହାତବ୍ବାଭାୱେନ କିଲେସେ ନ ପଜହତି। ନ ଉପାଦିୟତୀତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ଗହେତବ୍ବାଭାୱତୋ ତେହି ନ ଗଣ୍ହାତି। ପଜହିତ୍ୱା ଠିତୋତି ଚଜିତ୍ୱା ଠିତୋ। ନେୱ ସଂସିବ୍ବତୀତି ତଣ୍ହାୱସେନ ନେୱ ସଂସିବ୍ବତି। ନ ଉସ୍ସିନେତୀତି ମାନୱସେନ ନ ଉକ୍କଂସତି। ୱିସିନିତ୍ୱା ଠିତୋତି ତଣ୍ହାସଂସୀୱନଂ ଅକତ୍ୱା ଠିତୋତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। ନେୱ ୱିଧୂପେତୀତି କିଲେସଗ୍ଗିଂ ନ ନିବ୍ବାପେତି। ନ ସନ୍ଧୂପେତୀତି କିଲେସଗ୍ଗିଂ ନ ଜାଲାପେତି। ୱିଧୂପେତ୍ୱା ଠିତୋତି ତଂ ନିବ୍ବାପେତ୍ୱା ଠିତୋ।

ଅସେକ୍ଖେନସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନାତି ସିକ୍ଖିତବ୍ବାଭାୱେନ ଅସେକ୍ଖେନ ୱାଚାକମ୍ମନ୍ତାଜୀୱସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେନ ସୀଲରାସିନା ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଠିତୋ, ଅପରିହୀନଭାୱେନ ଠିତୋ। ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେନାତି ୱାୟାମସତୀହି ସମ୍ପୟୁତ୍ତେନ ସମାଧିନା। ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେନାତି ଫଲୱିମୁତ୍ତିସମ୍ପୟୁତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧେନ। ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧେନାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ। ସଚ୍ଚଂ ସମ୍ପଟିପାଦିୟିତ୍ୱାତି ଚତୁଅରିୟସଚ୍ଚଂ ସଭାୱୱସେନ ସକସନ୍ତାନେ ସମ୍ପାଦିୟିତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଏଜଂ ସମତିକ୍କମିତ୍ୱାତି କମ୍ପନତଣ୍ହଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। କିଲେସଗ୍ଗିନ୍ତି ରାଗାଦିକିଲେସଗ୍ଗିଂ। ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱାତି ଖେପେତ୍ୱା ନିବ୍ବାପେତ୍ୱା। ଅପରିଗମନତାୟାତି ସଂସାରେ ଅଗମନଭାୱେନ ପୁନାଗମନାଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। କଟଂ ସମାଦାୟାତି ଜୟଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା। ମୁତ୍ତିପଟିସେୱନତାୟାତି ସବ୍ବକିଲେସେହି ମୁଚ୍ଚିତ୍ୱା ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣସେୱନୱସେନ। ଅଥ ୱା ସବ୍ବକିଲେସେହି ମୁତ୍ତଫଲସମାପତ୍ତିସେୱନୱସେନ। ମେତ୍ତାୟ ପାରିସୁଦ୍ଧିୟାତି ଉପକ୍କିଲେସମୁତ୍ତାୟ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱେ ଠିତାୟ ମେତ୍ତାୟ ଠିତୋ। କରୁଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଅଚ୍ଚନ୍ତପାରିସୁଦ୍ଧିୟାତି ଅତିକ୍କନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧିୟା ଅନ୍ତଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଅତମ୍ମୟତାୟାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନା ''ତମ୍ମୟା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେସଂ ଅଭାୱୋ ଅତମ୍ମୟତା, ତାୟ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମାନୱିରହିତତାୟ ଠିତୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ –

''ସୋ ତାଦିସୋ ଲୋକୱିଦୂ ସୁମେଧୋ, ସବ୍ବେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅତମ୍ମୟୋ ମୁନୀ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୪୦)। ଏତ୍ଥାପି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିମୁତ୍ତତ୍ତାତି ସବ୍ବକିଲେସେହି ମୁତ୍ତଭାୱେନ। ସନ୍ତୁସ୍ସିତତ୍ତାତି ୟଥାଲାଭୟଥାବଲୟଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୱସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠଭାୱେନ ଠିତୋ।

ଖନ୍ଧପରିୟନ୍ତେତି ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ଝାପେତ୍ୱା ଅନ୍ତେ ଅୱସାନେ ଠିତୋ , ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ୱା ପରିୟନ୍ତଂ, ତସ୍ମିଂ ପରିୟନ୍ତେ। ଧାତୁପରିୟନ୍ତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଧାତୁପରିୟନ୍ତେତି ଅଟ୍ଠାରସନ୍ନଂ ଧାତୂନଂ ପରିୟନ୍ତେ। ଆୟତନପରିୟନ୍ତେତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଆୟତନାନଂ। ଗତିପରିୟନ୍ତେତି ନିରୟାଦିପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଗତୀନଂ। ଉପପତ୍ତିପରିୟନ୍ତେତି ସୁଗତିଦୁଗ୍ଗତୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତିୟା। ପଟିସନ୍ଧିପରିୟନ୍ତେତି କାମରୂପାରୂପଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିୟା । ଭୱପରିୟନ୍ତେତି ଏକୱୋକାରଚତୁପଞ୍ଚସଞ୍ଞୀଅସଞ୍ଞୀନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀକାମରୂପଅରୂପଭୱାନଂ। ସଂସାରପରିୟନ୍ତେତି ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନାନଂ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନପୱତ୍ତିୟା। ୱଟ୍ଟପରିୟନ୍ତେତି କମ୍ମୱିପାକକିଲେସୱଟ୍ଟାନଂ ପରିୟନ୍ତେ। ଅନ୍ତିମେ ଭୱେତି ଅୱସାନେ ଉପପତ୍ତିଭୱେ। ଅନ୍ତିମେ ସମୁସ୍ସୟେ ଠିତୋତି ଅୱସାନେ ସମୁସ୍ସୟେ ସରୀରେ ଠିତୋ। ଅନ୍ତିମଦେହଧରୋତି ଅନ୍ତିମଂ ଅୱସାନଦେହଂ ସରୀରଂ ଧାରେତୀତି ଅନ୍ତିମଦେହଧରୋ। ଅରହାତି ଆରକତ୍ତା ଅରୀନଂ, ଅରାନଞ୍ଚ ହତତ୍ତା, ପଚ୍ଚୟାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱା ଅରହା।

ତସ୍ସାୟଂ ପଚ୍ଛିମକୋଟି ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅୟଂ ସମୁସ୍ସୟୋ ଅନ୍ତଭାୱୋ ଅୱସାନୋ। ଚରିମୋତି ଅପ୍ପୋ ମନ୍ଦୋ ଚରିମୋ ଆଲୋପୋ, ଚରିମଂ କବଳଂ ୱିୟ। ପୁନ ପଟିସନ୍ଧିୟା ନତ୍ଥିଭାୱଂ ସନ୍ଧାୟ ''ଜାତିମରଣସଂସାରୋ, ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ପୁନବ୍ଭୱୋ''ତି ଆହ। ଜନନଂ ଜାତି, ମରନ୍ତି ତେନାତି ମରଣଂ, ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନା ସଂସାରପୱତ୍ତି ଚ ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ପୁନ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ଗାଥଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ ତେନାହ ଭଗୱା –

''ତସ୍ମା ଜନ୍ତୁ…ପେ… ନାୱଂ ସିତ୍ୱାୱ ପାରଗୂ''ତି।

ଇମସ୍ମିଂ ସୁତ୍ତେ ଯଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ନ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ପାଠାନୁସାରେନ ଗହେତବ୍ବଂ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାୟ

କାମସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୨। ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭। ଦୁତିୟେ – ସତ୍ତୋତି ଲଗ୍ଗୋ। ଗୁହାୟନ୍ତି କାୟୋ। କାୟୋ ହି ରାଗାଦୀନଂ ୱାଳଆନଂ ୱସନୋକାସତୋ ‘‘ଗୁହା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ବହୁନାଭିଛନ୍ନୋତି ବହୁନା ରାଗାଦିକିଲେସଜାତେନ ଅଭିଚ୍ଛନ୍ନୋ। ଏତେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତିଟ୍ଠନ୍ତି ରାଗାଦିୱସେନ ତିଟ୍ଠନ୍ତୋ। ମୋହନସ୍ମିଂ ପଗାଳ୍ହୋତି ମୋହନଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାମଗୁଣୋ। ଏତ୍ଥ ହି ଦେୱମନୁସ୍ସା ମୁୟ୍ହନ୍ତି ତେସୁ ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ ହୁତ୍ୱା; ଏତେନ ବାହିରବନ୍ଧନଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଦୂରେ ୱିୱେକା ହି ତଥାୱିଧୋ ସୋତି ସୋ ତଥାରୂପୋ ନରୋ ତିୱିଧାପି କାୟୱିୱେକାଦିୱିୱେକା ଦୂରେ , ଅନାସନ୍ନୋ। କିଂକାରଣା? କାମା ହି ଲୋକେ ନ ହି ସୁପ୍ପହାୟାତି ଯସ୍ମା ଲୋକେ କାମା ସୁପ୍ପହାୟା ନ ହୋନ୍ତି, ତସ୍ମାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସତ୍ତୋତି ହି ଖୋ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ‘‘ସତ୍ତୋ, ନରୋ, ମାନୱୋ’’ତି ଏୱମାଦିନା ନୟେନ କଥିତୋୟେୱ। ଗୁହା ତାୱ ୱତ୍ତବ୍ବାତି ଗୁହା ତାୱ କଥେତବ୍ବା। କାୟୋତି ୱାତିଆଦୀସୁ ଅୟଂ ତାୱ ପଦୟୋଜନା – କାୟୋ ଇତି ୱା ଗୁହା ଇତି ୱା…ପେ… କୁମ୍ଭୋ ଇତି ୱାତି। ତତ୍ଥ କାୟୋତି ‘‘କୁଚ୍ଛିତାନଂ ଆୟୋତି କାୟୋ’’ତିଆଦିନା ହେଟ୍ଠା ସତିପଟ୍ଠାନକଥାୟଂ ୱୁତ୍ତୋୟେୱ। ରାଗାଦିୱାଳଆନଂ ୱସନୋକାସଟ୍ଠେନ ଗୁହା, ‘‘ପଟିଚ୍ଛାଦନଟ୍ଠେନା’’ତିପି ଏକେ। ‘‘ଦୂରଙ୍ଗମଂ ଏକଚରଂ, ଅସରୀରଂ ଗୁହାସୟ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୩୭) ୱିୟ। ରାଗାଦୀହି ଝାପନଟ୍ଠେନ ଦେହୋ ‘‘ତେ ହିତ୍ୱା ମାନୁସଂ ଦେହ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୩୨ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ) ୱିୟ। ପମଦ୍ଦକରଣଟ୍ଠେନ ସନ୍ଦେହୋ ‘‘ଭିଜ୍ଜତି ପୂତିସନ୍ଦେହୋ, ମରଣନ୍ତଞ୍ହି ଜୀୱିତ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୪୮) ୱିୟ। ସଂସାରେ ସଞ୍ଚରଣଟ୍ଠେନ ନାୱା ‘‘ସିଞ୍ଚ ଭିକ୍ଖୁ ଇମଂ ନାୱଂ, ସିତ୍ତା ତେ ଲହୁମେସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୩୬୯) ୱିୟ। ଇରିୟାପଥସ୍ସ ଅଧିଭାୱଟ୍ଠେନ ରଥୋ ‘‘ରଥୋ ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋ, ଝାନକ୍ଖୋ ଚକ୍କୱୀରିୟୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୪) ୱିୟ। ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ଧଜୋ ‘‘ଧଜୋ ରଥସ୍ସ ପଞ୍ଞାଣ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଜା। ୨।୨୨।୧୮୪୧) ୱିୟ।

କିମିକୁଲାନଂ ଆୱାସଭାୱେନ ୱମ୍ମିକୋ ‘‘ୱମ୍ମିକୋତି ଖୋ, ଭିକ୍ଖୁ, ଇମସ୍ସେତଂ ଚାତୁମହାଭୂତିକସ୍ସ କାୟସ୍ସ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୨୫୧) ୱିୟ। ଯଥେୱ ହି ବାହିରକୋ ୱମ୍ମିକୋ, ୱମତି ୱନ୍ତକୋ ୱନ୍ତୁସ୍ସୟୋ ୱନ୍ତସିନେହସମ୍ବଦ୍ଧୋତି ଚତୂହି କାରଣେହି ‘‘ୱମ୍ମିକୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସୋ ହି ଅହିନକୁଲୌନ୍ଦୂରଘରଗୋଳିକାଦୟୋ ନାନପ୍ପକାରେ ପାଣକେ ୱମତୀତି ୱମ୍ମିକୋ। ଉପଚିକାହି ୱନ୍ତକୋତି ୱମ୍ମିକୋ। ଉପଚିକାହି ୱମିତ୍ୱା ମୁଖତୁଣ୍ଡକେହି ଉକ୍ଖିତ୍ତପଂସୁଚୁଣ୍ଣେନ କଟିପ୍ପମାଣେନପି ପୋରିସପ୍ପମାଣେନପି ଉସ୍ସିତୋତି ୱମ୍ମିକୋ। ଉପଚିକାହି ୱନ୍ତଖେଳଅସିନେହେନ ଆବଦ୍ଧତାୟ ସତ୍ତସତ୍ତାହଂ ଦେୱେ ୱସ୍ସନ୍ତେପି ନ ୱିପ୍ପକିରୀୟତି, ନିଦାଘେପି ତତୋ ପଂସୁମୁଟ୍ଠିଂ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ମୁଟ୍ଠିନା ପୀଳିୟମାନେ ସିନେହୋ ନିକ୍ଖମତି, ଏୱଂ ୱନ୍ତସିନେହେନ ସମ୍ବଦ୍ଧୋତି ୱମ୍ମିକୋ। ଏୱମୟଂ କାୟୋପି ‘‘ଅକ୍ଖିମ୍ହା ଅକ୍ଖିଗୂଥକୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ନାନପ୍ପକାରଂ ଅସୁଚିକଲିମଲଂ ୱମତୀତି ୱମ୍ମିକୋ। ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧଖୀଣାସୱା ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ନିକନ୍ତିପରିୟାଦାନେନ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା ଗତାତି ଅରିୟେହି ୱନ୍ତକୋତିପି ୱମ୍ମିକୋ। ଯେହି ଚାୟଂ ତୀହି ଅଟ୍ଠିସତେହି ଉସ୍ସିତୋ ନହାରୁସମ୍ବଦ୍ଧୋ ମଂସାୱଲେପନୋ ଅଲ୍ଲଚମ୍ମପରିୟୋନଦ୍ଧୋ ଛୱିରଞ୍ଜିତୋ ସତ୍ତେ ୱଞ୍ଚେତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅରିୟେହି ୱନ୍ତମେୱାତି ୱନ୍ତୁସ୍ସୟୋତିପି ୱମ୍ମିକୋ। ‘‘ତଣ୍ହା ଜନେତି ପୁରିସଂ, ଚିତ୍ତମସ୍ସ ୱିଧାୱତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୫୫-୫୭) ଏୱଂ ତଣ୍ହାୟ ଜନିତତ୍ତା ଅରିୟେହି ୱନ୍ତେନେୱ ତଣ୍ହାସିନେହେନ ସମ୍ବଦ୍ଧୋ ଅୟନ୍ତି ୱନ୍ତସିନେହେନ ସମ୍ବଦ୍ଧୋତିପି ୱମ୍ମିକୋ। ଯଥା ଚ ୱମ୍ମିକସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ନାନପ୍ପକାରା ପାଣକା ତତ୍ଥେୱ ଜାୟନ୍ତି, ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ କରୋନ୍ତି, ଗିଲାନା ସୟନ୍ତି, ମତା ନିପତନ୍ତି। ଇତି ସୋ ତେସଂ ସୂତିଘରଂ ୱଚ୍ଚକୁଟି ଗିଲାନସାଲା ସୁସାନଞ୍ଚ ହୋତି। ଏୱଂ ଖତ୍ତିୟମହାସାଲାଦୀନମ୍ପି କାୟୋ ‘‘ଅୟଂ ଗୋପିତରକ୍ଖିତୋ ମଣ୍ଡିତପସାଦିତୋ ମହାନୁଭାୱାନଂ କାୟୋ’’ତି ଅଚିନ୍ତେତ୍ୱା ଛୱିନିସ୍ସିତା ପାଣା ଚମ୍ମନିସ୍ସିତା ପାଣା ମଂସନିସ୍ସିତା ପାଣା ନହାରୁନିସ୍ସିତା ପାଣା ଅଟ୍ଠିନିସ୍ସିତା ପାଣା ଅଟ୍ଠିମିଞ୍ଜନିସ୍ସିତା ପାଣାତି ଏୱଂ କୁଲଗଣନାୟ ଅସୀତିମତ୍ତାନି କିମିକୁଲସହସ୍ସାନି ଅନ୍ତୋକାୟସ୍ମିଂୟେୱ ଜାୟନ୍ତି, ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱଂ କରୋନ୍ତି, ଗେଲଞ୍ଞେନ ଆତୁରିତାନି ସୟନ୍ତି, ମତାମତା ନିପତନ୍ତି। ଇତି ଅୟମ୍ପି ତେସଂ ପାଣାନଂ ସୂତିଘରଂ ୱଚ୍ଚକୁଟି ଗିଲାନସାଲା ସୁସାନଞ୍ଚ ହୋତୀତି ‘‘ୱମ୍ମିକୋ’’ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ।

ମନାପାମନାପପତନଟ୍ଠେନ ନଗରଂ ‘‘ସକ୍କାୟନଗର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ରୋଗାଦୀନଂ ନୀଳଅଭାୱେନ କୁଲାୱକଭାୱେନ ନୀଳଅଂ ‘‘ରୋଗନୀଳଅଂ ପଭଙ୍ଗୁର’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୧୪୮) ୱିୟ। ପଟିସନ୍ଧିୟା ନିୱାସଗେହଟ୍ଠେନ କୁଟି ‘‘ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରାୟଂ କୁଟିକାୟଂ ପସକ୍କିୟା’’ତିଆଦୀସୁ (ଥେରଗା। ୧୨୫) ୱିୟ। ପୂତିଭାୱେନ ଗଣ୍ଡୋ ‘‘ରୋଗୋତି ଭିକ୍ଖୱେ, ଗଣ୍ଡୋତି ଭିକ୍ଖୱେ, ସଲ୍ଲୋତି ଭିକ୍ଖୱେ, କାୟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନ’’ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୯। ୧୫) ୱିୟ। ଭିଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ କୁମ୍ଭୋ ‘‘କୁମ୍ଭୂପମଂ କାୟମିମଂ ୱିଦିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ପ। ୪୦) ୱିୟ। କାୟସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଚତୁମହାଭୂତମୟସ୍ସ କୁଚ୍ଛିତଧମ୍ମାନଂ ଆୟସ୍ସ ଅଧିୱଚନଂ, କଥନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଗୁହାୟନ୍ତି ସରୀରସ୍ମିଂ । ସତ୍ତୋତି ଅଲ୍ଲୀନୋ। ୱିସତ୍ତୋତି ୱଣ୍ଣରାଗାଦିୱସେନ ୱିୱିଧୋ ଅଲ୍ଲୀନୋ। ସଣ୍ଠାନରାଗୱସେନ ଆସତ୍ତୋ। ତତ୍ଥେୱ ‘‘ସୁଭଂ ସୁଖ’’ନ୍ତି ଗହଣୱସେନ ଲଗ୍ଗୋ। ଅତ୍ତଗ୍ଗହଣୱସେନ

ଲଗ୍ଗିତୋ। ପଲିବୁଦ୍ଧୋତି ଫସ୍ସରାଗଓସେନ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଭିତ୍ତିଖିଲେତି ଭିତ୍ତିଯଂ ଆକୋଟିତଖାଣୁକେ। ନାଗଦନ୍ତେତି ତଥେଓ ହତ୍ଥିଦନ୍ତସଦିସେ ଓଙ୍କଦଣ୍ଡକେ। ସତ୍ତନ୍ତି ଭିତ୍ତିଖିଲେ ଲଗ୍ଗଂ। ଓିସତ୍ତନ୍ତି ନାଗଦନ୍ତେ ଲଗ୍ଗଂ। ଆସତ୍ତନ୍ତି ଚୀଓରଓଂସେ ଲଗ୍ଗଂ। ଲଗ୍ଗନ୍ତି ଚୀଓରରଜ୍ଜୁଯା ଲଗ୍ଗଂ। ଲଗ୍ଗିତନ୍ତି ପୀଠପାଦେ ଲଗ୍ଗଂ। ପଲିବୁଦ୍ଧନ୍ତି ମଞ୍ଚପାଦେ ଲଗ୍ଗନ୍ତି ଏଓମାଦିନା ନଯେନ ଯୋଜେତଙ୍ଗଂ।

ଲଗ୍ଗନାଧିଓଚନନ୍ତି ଓିସେସେନ ଅଲ୍ଲୀଯନକଥନଂ। ଛନ୍ନୋତି ଓୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି କିଲେସେହି ଛାଦିତୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଓସେନ ଉପରୂପରି ଛନ୍ନୋତି ଉଚ୍ଛନ୍ନୋ। ଆଓୁତୋତି ଆଓରିତୋ। ନିଓୁତୋତି ଓାରିତୋ। ଓଫୁତୋତି ଅଓତ୍ଥରିତ୍ୱା ଛାଦିତୋ। ପିହିତୋତି ଭାଜନେନ ଉକ୍କୁଲିମୁଖଂ ଓିଯ ପଲିଗୁଣ୍ଠିତୋ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋତି ଆଓଟୋ। ପଟିକୁଜ୍ଜିତୋତି ଅଧୋମୁଖଂ ଠପିତୋ। ତତ୍ଥ ତିଣପଣ୍ଣାଦୀହି ଛାଦିତଂ ଓିଯ ଛନ୍ନୋ। ଉଚ୍ଛନ୍ନୋ ନଦିଂ ଆଓରଣସେତୁ ଓିଯ। ଆଓୁତୋ ଜନସଞ୍ଚରଣମଗ୍ଗାଓରଣଂ ଓିଯ।

ଓିନିବଦ୍ଧୋ ମାନଓସେନାତି ନାନାଓିଧେନ ମାନାତିମାନଓସେନ ନାନାଓିଧେ ଆରମ୍ମଣେ ବଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ପରାମଟ୍ଠୋ ଦିଟ୍ଠିଓସେନାତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠୀନଂ ଓସେନ ପରାମଟ୍ଠୋ ଆମସିତ୍ୱା ଗହିତୋ। ଓିକ୍ଖେପଗତୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଓସେନାତି ଆରମ୍ମଣେ ଅସଣ୍ଠିତଟ୍ଠେନଓସେନ ଚିତ୍ତଓିକ୍ଖେପଂ ପତ୍ତୋ ଉପଗତୋ। ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋ ଓିଚିକିଚ୍ଛାଓସେନାତି ରତନତ୍ତଯାଦୀସୁ କଙ୍ଖାସଙ୍ଖାତାଯ ଓିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଓସେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ ଅପ୍ପତ୍ତୋ। ଥାମଗତୋ ଅନୁସଯଓସେନାତି ଦୁନ୍ନୀହରଣଅପ୍ପହୀନାନୁସଯଓସେନ ଥିରଭାଓଂ ପତ୍ତୋ ଉପଗତୋ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି।

ରୂପୂପଯନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୂପଯଓସେନ ରୂପଂ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା। ଓିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠମାନଂ ତିଟ୍ଠତୀତି ତସ୍ମିଂ ଆରମ୍ମଣେ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ତିଟ୍ଠନ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତି। ରୂପାରମ୍ମଣଂରୂପପତିଟ୍ଠନ୍ତି ରୂପମେଓ ଆରମ୍ମଣଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ରୂପମେଓ ପତିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା। ନନ୍ଦୂପସେଚନନ୍ତି ସପ୍ପୀତିକତଣ୍ହୋଦକେନ ଆସିତ୍ତଂ ଓିଞ୍ଞାଣଂ। ଓୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଓୁଦ୍ଧିଭାଓଂ। ଓିରୂଳ୍ହିନ୍ତି ଜଓନଓସେନ ଉପରିତୋ ଓିରୂଳ୍ହିଭାଓଂ। ଓେପୁଲ୍ଲନ୍ତି ତଦାରମ୍ମଣଓସେନ ଓେପୁଲ୍ଲଂ।

ଅତ୍ଥିରାଗୋତିଆଦୀନି ଲୋଭସ୍ସେଓ ନାମାନି। ସୋ ହି ରଞ୍ଜନଓସେନ ରାଗୋ, ନନ୍ଦନଓସେନ ନନ୍ଦୀ, ତଣ୍ହାଯନଓସେନ ତଣ୍ହାତି ଓୁଚ୍ଚତି। ପତିଟ୍ଠିତଂ ତତ୍ଥ ଓିଞ୍ଞାଣଂ ଓିରୂଳ୍ହନ୍ତି କମ୍ମଂ ଜଓାପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଆକଡ୍ଢନସମତ୍ଥତାଯ ପତିଟ୍ଠିତଞ୍ଚେଓ ଓିରୂଳ୍ହଞ୍ଚ। ଯତ୍ଥାତି ତେଭୂମକଓଟ୍ଟେ ଭୁମ୍ମଂ। ସବ୍ବତ୍ଥ ଓା ପୁରିମପଦେ ଏତଂ ଭୁମ୍ମଂ। ଅତ୍ଥି ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଓୁଦ୍ଧୀତି ଇଦଂ ଇମସ୍ମିଂ ଓିପାକଓଟ୍ଟେ ଠିତସ୍ସ ଆଯତିଂ ଓଟ୍ଟହେତୁକେ ସଙ୍ଖାରେ ସନ୍ଧାଯ ଓୁତ୍ତଂ। ଯତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭଓାଭିନିବ୍ବତ୍ତୀତି ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଆଯତିଂ ପୁନବ୍ଭଓାଭିନିବ୍ବତ୍ତି ଅତ୍ଥି। ତତ୍ଥ ପୁରିମସୁତ୍ତଂ ରୂପାଦିଆରମ୍ମଣଲଗ୍ଗନଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ, ଦୁତିଯସୁତ୍ତଂ ତଦେଓାରମ୍ମଣଂ ଅଭିନନ୍ଦନଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ, ତତିଯଂ ଓିଞ୍ଞାଣପତିଟ୍ଠାନଓସେନ ଓୁତ୍ତଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଚତୁବ୍ବିଧଆହାରଓସେନ, କୁସଲାକୁସଲଓିଞ୍ଞାଣପତିଟ୍ଠାନଓସେନ ଓୁତ୍ତନ୍ତି ଞାତଙ୍ଗଂ।

ଯେଭୁଯ୍ୟେନାତି ପାଯେନ। ମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ଓିସେସେନ ମୁଯ୍ହନ୍ତି। ସମ୍ପମୁଯ୍ହନ୍ତୀତି ସବ୍ବାକାରେନ ମୁଯ୍ହନ୍ତି। ଅଥ ଓା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମ୍ମୁଯ୍ହନ୍ତି, ମୁତାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ସମ୍ପମୁଯ୍ହନ୍ତି। ଅଓିଜ୍ଜାଯ ଅନ୍ଧୀକତାତି ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ ଅଞ୍ଞାଣାଯ ଅଓିଜ୍ଜାଯ ଅନ୍ଧୀକତା। ''ଗତା''ତି ଓା ପାଠୋ, ଅନ୍ଧଭାଓଂ ଉପଗତାତି ଅତ୍ଥୋ। ପଗାଳ୍ହୋତି ପଓିଟ୍ଠୋ। ଓଗାଳ୍ହୋତି ହେଟ୍ଠାଭାଗଂ ପଓିଟ୍ଠୋ। ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋତି ଅଧିଓଗାହିତ୍ୱା ଅଓତ୍ଥରିତ୍ୱା ଓିସେସେନ ପଓିଟ୍ଠୋ ନିମୁଗ୍ଗୋତି ଅଧୋମୁଖଂ ହୁତ୍ୱା ପଓିଟ୍ଠୋ। ଅଥ ଓା ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗେନ ଓଗାଳ୍ହୋ। ସଓନସଂସଗ୍ଗେନ ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ। ଓଚନସଂସଗ୍ଗେନ ନିମୁଗ୍ଗୋ। ସପ୍ପୁରିସସଂସଗ୍ଗଓିରହିତୋ ଓା ଓଗାଳ୍ହୋ। ସଦ୍ଧମ୍ମସେଓନଓିରହିତୋ ଓା ଅଜ୍ଝୋଗାଳ୍ହୋ। ଧମ୍ମାନୁଧମ୍ମପଟିପତ୍ତିଓିରହିତୋ ଓା ନିମୁଗ୍ଗୋ।

ଓିଓେକାତି ଓିଓିତ୍ତି, ଓିଓିଚନଂ ଓା ଓିଓେକୋ। ତଯୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। କାଯଓିଓେକୋତି କାଯେନ ଓିଓିତ୍ତି, ଓିନା ଅପସକ୍କନଂ। ଚିତ୍ତଓିଓେକାଦୀସୁପି ଏସେଓ ନଯୋ। ଇଧ ଭିକ୍ଖୁତି ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ। ସଂସାରେ ଭଯଂ ଇକ୍ଖନତୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଓିଓିତ୍ତନ୍ତି ସୁଞ୍ଞଂ, ଅପ୍ପସଦ୍ଦଂ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଦେଓ ହି ସନ୍ଧାଯ ଓିଭଙ୍ଗେ ''ଓିଓିତ୍ତନ୍ତି ସନ୍ତିକେ ଚେପି ସେନାସନଂ ହୋତି, ତଞ୍ଚ ଅନାକିଣ୍ଣଂ ଗହଟ୍ଠେହି ପବ୍ବଜିତେହି, ତେନ ତଂ ଓିଓିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଓିଭ॰ ୫୨୬) ଓୁତ୍ତଂ। ସେତି ଚେଓ ଆସତି ଚ ଏତ୍ଥାତି ସେନାସନଂ, ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀନମେତମଧିଓଚନଂ। ତେନାହ –

''ସେନାସନନ୍ତି ମଞ୍ଚୋପି ସେନାସନଂ, ପୀଠମ୍ପି… ଭିସିପି… ବିମ୍ବୋହନମ୍ପି… ଓିହାରୋପି… ଅଡ୍ଢଯୋଗୋପି… ପାସାଦୋପି… ଅଟ୍ଟୋପି… ମାଳଓପି… ଲେଣମ୍ପି… ଗୁହାପି… ରୁକ୍ଖମୂଲମ୍ପି… ଓେଳୁଗୁମ୍ବୋପି… ଯତ୍ଥ ଓା ପନ ଭିକ୍ଖୂ ପଟିକ୍କମନ୍ତି, ସବ୍ବମେତଂ ସେନାସନ''ନ୍ତି (ଓିଭ॰ ୫୨୭)।

ଅପି ଚ ଓିହାରୋ ଅଡ୍ଢଯୋଗୋ ପାସାଦୋ ହମ୍ମିଯଂ ଗୁହାତି ଇଦଂ ଓିହାରସେନାସନଂ ନାମ। ମଞ୍ଚୋ ପୀଠଂ ଭିସି ବିମ୍ବୋହନନ୍ତି ଇଦଂ ମଞ୍ଚପୀଠସେନାସନଂ ନାମ। ଚିମିଲିକା ଚମ୍ମଖଣ୍ଡୋ ତିଣସନ୍ଥାରୋ ପଣ୍ଣସନ୍ଥାରୋତି ଇଦଂ ସନ୍ଥତସେନାସନଂ ନାମ। ଯତ୍ଥ ଓା ପନ ଭିକ୍ଖୂ ପଟିକ୍କମନ୍ତି,

ଇଦଂ ଓକାସସେନାସନଂ ନାମାତି ଏୱଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସେନାସନଂ ହୋତି। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ସେନାସନଗ୍ଗହଣେନ ଗହିତମେୱ।

ଇଧ ପନସ୍ସ ସକୁଣସଦିସସ୍ସ ଚାତୁଦ୍ଦିସସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁଚ୍ଛୱିକସେନାସନଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅରଞ୍ଞଂ ରୁକ୍ଖମୂଲ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅରଞ୍ଞନ୍ତି ''ନିକ୍ଖମିତ୍ୱା ବହି ଇନ୍ଦଖୀଲା ସବ୍ବମେତଂ ଅରଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୨୯) ଇଦଂ ଭିକ୍ଖୁନୀନଂ ୱସେନ ଆଗତଂ। ''ଆରଞ୍ଞକଂ ନାମ ସେନାସନଂ ପଞ୍ଚଧନୁସତିକଂ ପଚ୍ଛିମ''ନ୍ତି (ପାରା। ୬୫୪) ଇଦଂ ପନ ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅନୁରୂପଂ। ତସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ ଧୁତଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୧) ୱୁତ୍ତଂ। ରୁକ୍ଖମୂଲନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସନ୍ଦଚ୍ଛାଯଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ରୁକ୍ଖମୂଲଂ। ପବ୍ବତନ୍ତି ସେଲଂ। ତତ୍ଥ ହି ଉଦକସୋଣ୍ଡୀସୁ ଉଦକକିଚ୍ଚଂ କତ୍ୱା ସୀତାଯ ରୁକ୍ଖଚ୍ଛାଯାଯ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ନାନାଦିସାସୁ ଖାଯମାନାସୁ ସୀତେନ ୱାତେନ ବୀଜିଯମାନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି। କନ୍ଦରନ୍ତି କଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦକଂ, ତେନ ଦାରିତଂ, ଉଦକେନ ଭିନ୍ନଂ ପବ୍ବତପଦେସଂ। ଯଂ ''ନଦୀତୁମ୍ବ''ନ୍ତିପି ''ନଦୀକୁଞ୍ଜ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହି ରଜତପଟ୍ଟସଦିସା ୱାଲୁକା ହୋନ୍ତି, ମତ୍ଥକେ ମଣିୱିତାନଂ ୱିଯ ୱନଗହନଂ, ମଣିଖନ୍ଧସଦିସଂ ଉଦକଂ ସନ୍ଦତି। ଏୱରୂପଂ କନ୍ଦରଂ ଓରୁଯ୍ହ ପାନୀଯଂ ପିୱିତ୍ୱା ଗତ୍ତାନି ସୀତାନି କତ୍ୱା ୱାଲୁକଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ପଂସୁକୂଲଚୀୱରଂ ପଞ୍ଞପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋତୋ ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି। ଗିରିଗୁହନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନଂ ଅନ୍ତରଂ, ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ୱା ଉମଙ୍ଗସଦିସଂ ମହାୱିୱରଂ। ସୁସାନଲକ୍ଖଣଂ ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୩୪) ୱୁତ୍ତଂ।

ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଗାମନ୍ତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରଟ୍ଠାନଂ ଯତ୍ଥ ନ କସନ୍ତି ନ ୱପନ୍ତି। ତେନେୱାହ ''ୱନପତ୍ଥନ୍ତି ଦୂରାନମେତଂ ସେନାସନାନଂ ଅଧିୱଚନ''ନ୍ତିଆଦି (ୱିଭ। ୫୩୧)। ଅବ୍ଭୋକାସନ୍ତି ଅଚ୍ଛନ୍ନଂ। ଆକଙ୍ଖମାନୋ ପନେତ୍ଥ ଚୀୱରକୁଟିଂ କତ୍ୱା ୱସତି। ପଲାଲପୁଞ୍ଜନ୍ତି ପଲାଲରାସିଂ। ମହାପଲାଲପୁଞ୍ଜତୋ ହି ପଲାଲଂ ନିକ୍କଡ୍ଢିତ୍ୱା ପବ୍ଭାରଲେଣସଦିସେ ଆଲଯେ କରୋନ୍ତି, ଗଚ୍ଛଗୁମ୍ବାଦୀନମ୍ପି ଉପରି ପଲାଲଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠା ନିସିନ୍ନା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତି। ସବ୍ବମେତଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ ''କାଯେନ ୱିୱିତ୍ତୋ ୱିହରତୀ''ତିଆଦି। ଏକୋ ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି ପୱତ୍ତଯତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇରିଯତୀତି ଇରିଯାପଥଂ ୱତ୍ତଯତି। ୱତ୍ତତୀତି ଇରିଯାପଥୱୁତ୍ତିଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ପାଲେତୀତି ଇରିଯାପଥଂ ରକ୍ଖତି। ଯପେତୀତି ଯପଯତି। ଯାପେତୀତି ଯାପଯତି।

ପଠମଂଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି କୁସଲଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିସ୍ସ। ନୀୱରଣେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ଉପଚାରେନ ନୀୱରଣେହି ୱିୱିତ୍ତମ୍ପି ସମାନଂ ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯଂ ସୁଟ୍ଠୁ ୱିୱିତ୍ତଂ ନାମ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ନୀୱରଣେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ହୋତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏସେୱ ନଯୋ ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତିସୁଖଦୁକ୍ଖେହି ଦୁତିଯତତିଯଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ସମାପନ୍ନାନନ୍ତି। ରୂପସଞ୍ଞାଯାତି କୁସଲୱିପାକକିରିଯୱସେନ ପଞ୍ଚଦସନ୍ନଂ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନାନଂ ସଞ୍ଞାଯ। ପଟିଘସଞ୍ଞାଯାତି ଚକ୍ଖୁରୂପାଦିସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ଉପ୍ପନ୍ନାଯ କୁସଲାକୁସଲୱିପାକୱସେନ ଦ୍ୱିପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତାଯ ପଟିଘସଞ୍ଞାଯ ଚ। ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଯାତି ନାନାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତାଯ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସକାମାୱଚରସଞ୍ଞାଯ ଚ ଚିତ୍ତଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ହୋତି ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତି।

ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସାତି ଏତ୍ଥ ନାସ୍ସ ଅନ୍ତୋତି ଅନନ୍ତଂ, ଆକାସଂ ଅନନ୍ତଂ ଆକାସାନନ୍ତଂ, ଆକାସାନନ୍ତମେୱ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ, ତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନମସ୍ସ ସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଦେୱାନଂ ଦେୱାଯତନମିୱାତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ, କସିଣୁଗ୍ଘାଟିମାକାସାରମ୍ମଣଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ କୁସଲକିରିଯଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ। ରୂପସଞ୍ଞାଯାତି ସଞ୍ଞାସୀସେନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନତୋ ଚେୱ ତଦାରମ୍ମଣତୋ ଚ। ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନମ୍ପି ହି ''ରୂପ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯), ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ''ବହିଦ୍ଧା ରୂପାନି ପସ୍ସତି ସୁୱଣ୍ଣଦୁବ୍ବଣ୍ଣାନୀ''ତିଆଦୀସୁପି (ପଟି। ମ। ୧।୨୦୯)। ତସ୍ମା ଇଧ ରୂପେ ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞାସୀସେନ ରୂପାୱଚରଜ୍ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ରୂପେ ସଞ୍ଞା ଅସ୍ସାତି ରୂପସଞ୍ଞଂ, ରୂପମସ୍ସ ନାମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ପଥୱୀକସିଣାଦିଭେଦସ୍ସ ତଦାରମ୍ମଣସ୍ସ ଚେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତାଯ କୁସଲୱିପାକକିରିଯାୱସେନ ପଞ୍ଚଦସୱିଧାଯ ଝାନସଙ୍ଖାତାଯ ରୂପସଞ୍ଞାଯ। ଏତାଯ ଚ ପଥୱୀକସିଣାଦିୱସେନ ଅଟ୍ଠୱିଧାଯ ଆରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତାଯ ରୂପସଞ୍ଞାଯ।

ପଟିଘସଞ୍ଞାଯାତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ୱତ୍ଥୂନଂ ରୂପାଦୀନଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ପଟିଘାତେନ ସମୁପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ପଟିଘସଞ୍ଞା, ରୂପସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଯଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମା ପଟିଘସଞ୍ଞା? ରୂପସଞ୍ଞା ସଦ୍ଦସଞ୍ଞା ଗନ୍ଧସଞ୍ଞା ରସସଞ୍ଞା ଫୋଟ୍ଠବ୍ବସଞ୍ଞା, ଇମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ପଟିଘସଞ୍ଞାଯୋ''ତି (ୱିଭ। ୬୦୩)। ତା କୁସଲୱିପାକା ପଞ୍ଚ ଅକୁସଲୱିପାକା ପଞ୍ଚାତି ଏତାଯ ପଟିଘସଞ୍ଞାଯ।

ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଯାତି ନାନତ୍ତେ ଗୋଚରେ ପୱତ୍ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ, ନାନତ୍ତାଯ ୱା ସଞ୍ଞାଯ। ଯଥାହ – ''ତତ୍ଥ କତମା ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା? ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ୱା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସମଙ୍ଗିସ୍ସ ୱା ସଞ୍ଞା ସଞ୍ଜାନନା ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତଂ, ଇମା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଯୋ''ତି (ୱିଭ। ୬୦୪) ଏୱଂ ୱିଭଙ୍ଗେ ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ତା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ଅସମାପନ୍ନସ୍ସ ମନୋଧାତୁମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁସଙ୍ଗହିତା ସଞ୍ଞା ରୂପସଦ୍ଦାଦିଭେଦେ ନାନତ୍ତେ ନାନାସଭାୱେ ଗୋଚରେ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ଯସ୍ମା ଚେସା ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲସଞ୍ଞା, ଏକାଦସ

କାମାଓଚରକୁସଲୱିପାକସଞ୍ଞା, ଦ୍ୱେ ଅକୁସଲୱିପାକସଞ୍ଞା , ଏକାଦସ କାମାଓଚରକିରିଯସଞ୍ଞାତି ଏୱଂ ଚତୁଚତ୍ତାଲୀସମ୍ପି ସଞ୍ଞା ନାନତ୍ତା ନାନାସଭାୱା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅସଦିସା, ତସ୍ମା ''ନାନତ୍ତସଞ୍ଞା''ତି ୱୁତ୍ତା, ତାଯ ନାନତ୍ତସଞ୍ଞାଯ।

ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ରୂପସଞ୍ଞାପଟିଘସଞ୍ଞାନାନତ୍ତସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତାହି ସଞ୍ଞାହି ଝାନଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ହୋତି ୱିନା ହୋତି ଅପସକ୍କନଂ ହୋତି। ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନନ୍ତି ଏତଦେୱ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନମସ୍ସାତି ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନଂ, ଆକାସେ ପୱତ୍ତୱିଞ୍ଞାଣାରମ୍ମଣସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାଯ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅକିଞ୍ଚନଂ, ଅନ୍ତମସୋ ଭଙ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ଅସ୍ସ ଅୱସିଟ୍ଠଂ ନତ୍ଥୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅକିଞ୍ଚନସ୍ସ ଭାୱୋ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ, ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନୱିଞ୍ଞାଣାପଗମସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞଂ ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆଯତନମସ୍ସାତି ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ, ଆକାସେ ପୱତ୍ତିତୱିଞ୍ଞାଣାପଗମାରମ୍ମଣଝାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତଂ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ତାଯ ୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚାଯତନସଞ୍ଞାଯ ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ।

ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଭାୱତୋ ତଂ ''ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ସା ସଞ୍ଞା ହୋତି, ତଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୬୨୦) ''ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ''ତି ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତଞ୍ଞେୱ ''ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନଂ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋତି, ସଙ୍ଖାରାୱସେସସମାପତ୍ତିଂ ଭାୱେତି, ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସନ୍ତତୋ ମନସି କରୋତୀତି ''ସନ୍ତାୱତାଯଂ ସମାପତ୍ତି, ଯତ୍ର ହି ନାମ ନତ୍ଥିଭାୱମ୍ପି ଆରମ୍ମଣଂ କରିତ୍ୱା ଠସ୍ସତୀ''ତି ଏୱଂ ସନ୍ତାରମ୍ମଣତାଯ ନଂ ''ସନ୍ତା''ତି ମନସି କରୋତି। ତଂ ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନଂ ଅପ୍ପେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନସ୍ସ ତାଯ ଆକିଞ୍ଚଞ୍ଞାଯତନସଞ୍ଞାଯ ଝାନଚିତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତି।

ସୋତାପନ୍ନସ୍ସାତି ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ତସ୍ସ। ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯାତି ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକାଯ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯା। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯାତି ଅଟ୍ଠସୁ ଠାନେସୁ କଙ୍ଖାଯ। ସୀଲବ୍ବତପରାମାସାତି ''ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି, ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ପରାମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠାନୁସଯାତି ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସଯକା ଦିଟ୍ଠାନୁସଯା। ତଥା ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯା। ତଦେକଟ୍ଠେହି ଚାତି ତେହି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦୀହି ଏକତୋ ଠିତେହି ଚ। ଉପତାପେନ୍ତି ୱିବାଧେନ୍ତି ଚାତି କିଲେସା, ତେହି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଯାଦିକିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତି। ଏତ୍ଥ ''ତଦେକଟ୍ଠ''ନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଏକଟ୍ଠଂ ପହାନେକଟ୍ଠଂ ସହଜେକଟ୍ଠଞ୍ଚ। ଅପାଯଗମନୀଯା ହି କିଲେସା ଯାୱ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ନ ପହୀଯନ୍ତି, ତାୱ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାହି ସହ ଏକସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଠିତାତି ପହାନେକଟ୍ଠା। ଦସସୁ ହି କିଲେସେସୁ ଇଧ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛା ଏୱ ଆଗତା। ଅନୁସଯେସୁ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯା ଆଗତା। ସେସା ପନ ଅପାଯଗମନୀଯୋ ଲୋଭୋ ଦୋସୋ ମୋହୋ ମାନୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଅଟ୍ଠ କିଲେସା ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାହି ସହ ପହାନେକଟ୍ଠା ହୁତ୍ୱା ତ୍ୱୀହି ଅନୁସଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀଯନ୍ତି। ରାଗଦୋସମୋହପମୁଖେସୁ ୱା ଦିଯଡ୍ଢେସୁ କିଲେସସହସ୍ସେସୁ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ପହୀଯମାନାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ପହୀନା, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯେହି ସହ ଅପାଯଗମନୀଯା ସବ୍ବକିଲେସା ପହାନେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀଯନ୍ତି। ସହଜେକଟ୍ଠା ପନ ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଚ ସହ ଏକେକସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ଠିତା ଅୱସେସକିଲେସା।

ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ହି ଚତ୍ତାରି ଦିଟ୍ଠିସହଗତାନି ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଞ୍ଚାତି ପଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାନି ପହୀଯନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତ୍ୱୀସୁ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତଅସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେସୁ ପହୀଯମାନେସୁ ତେହି ସହଜାତୋ ଲୋଭୋ ମୋହୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ କିଲେସା ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀଯନ୍ତି, ତ୍ୱୀସୁ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତସସଙ୍ଖାରିକଚିତ୍ତେସୁ ପହୀଯମାନେସୁ ତେହି ସହଜାତୋ ଲୋଭୋ ମୋହୋ ଥିନଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ କିଲେସା ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀଯନ୍ତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତଚିତ୍ତେ ପହୀଯମାନେ ତେନ ସହଜାତୋ ମୋହୋ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅହିରିକଂ ଅନୋତ୍ତପ୍ପନ୍ତି ଇମେ କିଲେସା ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ପହୀଯନ୍ତି। ତେହି ଦୁୱିଧେକଟ୍ଠେହି କିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ହୋତୀତି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ୱିଚ୍ଚତି, ଫଲଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ୱିଯୁତ୍ତଂ ଅପସକ୍କିତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ସକଦାଗାମିସ୍ସ ଓଳାରିକା କାମରାଗସଞ୍ଞୋଜନାତି ଓଳାରିକଭୂତା କାଯଦ୍ୱାରେ ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭାୱେନ ଥୂଲଭୂତା ମେଥୁନରାଗସଙ୍ଖାତା ସଞ୍ଞୋଜନା। ସୋ ହି କାମଭୱେ ସଞ୍ଞୋଜେତୀତି ''ସଞ୍ଞୋଜନ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଟିଘସଞ୍ଞୋଜନାତି ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞୋଜନା। ସୋ ହି ଆରମ୍ମଣେ ପଟିହଞ୍ଞତୀତି ''ପଟିଘ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତେ ଏୱ ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା। ଅଣୁସହଗତାତି ସୁଖୁମଭୂତା କାମରାଗସଞ୍ଞୋଜନା ପଟିଘସଞ୍ଞୋଜନା ଅଣୁସହଗତା କାମରାଗାନୁସଯା ପଟିଘାନୁସଯାତି ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସଯନୱସେନ ସୁଖୁମଭୂତା କାମରାଗପଟିଘାନୁସଯା। ତଦେକଟ୍ଠେହି ଚାତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥେହି ଦୁୱିଧେକଟ୍ଠେହି କିଲେସେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିମୁତ୍ତଂ ସୁଞ୍ଞଂ ହୋତି।

ଅରହତୋତି କିଲେସାରୀନଂ ହତତ୍ତା “ଅରହା”ତି ଲଦ୍ଧନାମସ୍ସ। ରୂପରାଗାତି ରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗା । ଅରୂପରାଗାତି ଅରୂପଭୱେ ଛନ୍ଦରାଗା। ମାନାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା ମାନା ଏୱ। ତଥା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଅୱିଜ୍ଜାମାନାନୁସଯାଦଯୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା। ଏତେସୁ ଉଣ୍ଣତିଲକ୍ଖଣୋ ମାନୋ। ଅୱୂପସମଲକ୍ଖଣଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ। ଅନ୍ଧଭାୱଲକ୍ଖଣା ଅୱିଜ୍ଜା। ରୂପରାଗଅରୂପରାଗୱସେନ ପୱତ୍ତା ଭୱରାଗାନୁସଯା। ତଦେକଟ୍ଠେହି ଚାତି ତେହି ଏକତୋ ଠିତେହି ଚ କିଲେସେହି। ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବନିମିତ୍ତେହୀତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅକୁସଲକ୍ଖନ୍ଧେ ଉପାଦାଯ “ବହିଦ୍ଧା”ତି ସଙ୍ଖଂ ଗତେହି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ବହିଦ୍ଧା ପୱତ୍ତେହି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରନିମିତ୍ତେହି ମଗ୍ଗଚିତ୍ତଂ ୱିୱିଚ୍ଚତି ୱିନା ହୋତି ଅପସକ୍କତି, ଫଲଚିତ୍ତଂ ୱିୱିତ୍ତଂ ୱିଯୁତ୍ତଂ ଅପସକ୍କିତଂ ହୋତି।

ତତ୍ଥ କିଲେସପଟିପାଟିଯା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ଅନୁସଯାନଂ ଅଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କିଲେସପଟିପାଟିଯା ହି କାମରାଗାନୁସଯପଟିଘାନୁସଯାନଂ ତତିଯମଗ୍ଗେନ ଅଭାୱୋ ହୋତି, ମାନାନୁସଯସ୍ସ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ, ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାନଂ ପଠମମଗ୍ଗେନ, ଭୱରାଗାନୁସଯାୱିଜ୍ଜାନୁସଯାନଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନେୱ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ପନ ପଠମମଗ୍ଗେନ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାନଂ ଅଭାୱୋ ହୋତି, ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ କାମରାଗାନୁସଯପଟିଘାନୁସଯାନଂ ତନୁଭାୱୋ, ତତିଯମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବସୋ ଅଭାୱୋ, ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ମାନାନୁସଯଭୱରାଗାନୁସଯାୱିଜ୍ଜାନୁସଯାନଂ ଅଭାୱୋ ହୋତି। ଚିତ୍ତୱିୱେକୋତି ମହଗ୍ଗତଲୋକୁତ୍ତରଚିତ୍ତାନଂ କିଲେସେହି ସୁଞ୍ଞଭାୱୋ, ତୁଚ୍ଛଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଉପଧିୱିୱେକୋତି କିଲେସକ୍ଖନ୍ଧଅଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତାନଂ ଉପଧୀନଂ ସୁଞ୍ଞଭାୱୋ। ଉପଧିଂ ତାୱ ଦସ୍ସେତୁଂ “ଉପଧି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି କିଲେସା ଚା”ତିଆଦିମାହ। ରାଗାଦଯୋ ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ଉପତାପେନ୍ତି ୱିବାଧେନ୍ତୀତି କିଲେସା ଚ। ଉପାଦାନଗୋଚରା ରୂପାଦଯୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଚ। ଉପାଦାନସମ୍ଭୂତା ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରା ଚ। ଅମତନ୍ତି ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ମରଣସଙ୍ଖାତଂ ମତନ୍ତି ଅମତଂ, କିଲେସୱିସପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅଗଦନ୍ତିପି ଅମତଂ। ସଂସାରଯୋନିଗତିଉପପତ୍ତିୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ସଂସିବ୍ବତି ୱିନତୀତି ତଣ୍ହା “ୱାନ”ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତଂ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ନିବ୍ବାନଂ। ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନନ୍ତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାଯ ଅପଗତସରୀରାନଂ। ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମେ କାମାଦିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତେ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିକେ ଅଭିରତାନଂ ତନ୍ନିନ୍ନାନଂ। ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନନ୍ତି ଉତ୍ତମପରିସୁଦ୍ଧଭାୱଫଲଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତାନଂ। “ଉପକ୍କିଲେସାଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ, କିଲେସେହି ମୁତ୍ତଭାୱେନ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ। ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନେନ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ, ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନ”ନ୍ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ନିରୂପଧୀନନ୍ତି ୱିଗତୂପଧୀନଂ। ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନନ୍ତି ସଙ୍ଖାରାରମ୍ମଣଂ ଚଜିତ୍ୱା ୱିଗତସଙ୍ଖାରଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଉପଗତାନଂ। ୱିସଙ୍ଖାରଗତଂ ଚିତ୍ତନ୍ତି ଏତ୍ଥପି ହି ନିବ୍ବାନମେୱ “ୱିସଙ୍ଖାର”ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିଦୂରେତି ୱିୱିଧେ ଦୂରେ। ସୁୱିଦୂରେତି ସୁଟ୍ଠୁ ୱିଦୂରେ। ନ ସନ୍ତିକେତି ନ ସମୀପେ। ନ ସାମନ୍ତାତି ନ ଏକପସ୍ସେ। ଅନାସନ୍ନେତି ଅନଚ୍ଚନ୍ତସମୀପେ। ୱିୱେକଟ୍ଠେତି ଅତିଦୂରେ, ୱିଗତେତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଦିସୋତି ତଂସଦିସୋ। ତସ୍ସଣ୍ଠିତୋତି ତେନ ଆକାରେନ ଠିତୋ। ତପ୍ପକାରୋତି ତେନ ପକାରେନ ଠିତୋ। ତପ୍ପଟିଭାଗୋତି ତଂକୋଟ୍ଠାସିକୋ। ଅଥ ୱା “ଅତ୍ତଭାୱଗୁହାଯ ଲଗ୍ଗଭାୱେନ ତାଦିସୋ। କିଲେସେହି ଛନ୍ନଭାୱେନ ତସ୍ସଣ୍ଠିତୋ। ମୋହନସ୍ମିଂ ପଗାଢହଭାୱେନ ତପ୍ପକାରୋ। ତୀହି ୱିୱେକେହି ଦୂରଭାୱେନ ତପ୍ପଟିଭାଗୋତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ଦୁପ୍ପହାଯାତି ସୁଖେନ ପହାତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତି। ଦୁଚ୍ଚଜାତି ସୁଖେନ ଜହିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜାତି ସବ୍ବାକାରେନ ଜହିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଦୁନ୍ନିମ୍ମଦଯାତି ନିମ୍ମଦଂ ଅମଦଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଦୁବ୍ବିନିୱେଠଯାତି ୱିନିୱେଠନଂ ମୋଚନଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଦୁତ୍ତରାତି ଉତ୍ତରିତ୍ୱା ଅତିକ୍କନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଦୁପ୍ପତରାତି ୱିସେସେତ୍ୱା ତରିତୁଂ ନ ସକ୍କା। ଦୁସ୍ସମତିକ୍କମାତି ଦୁକ୍ଖେନ ଅତିକ୍କମିତବ୍ବା। ଦୁବ୍ବିନିୱତ୍ତାତି ନିୱତ୍ତେତୁଂ ଦୁକ୍କରା। ଅଥ ୱା “ପକତିୱସେନ ଦୁପ୍ପରିଚ୍ଚଜା। ଗୋଣପତାସଂ ୱିଯ ଦୁନ୍ନିମ୍ମଦଯା। ନାଗପାସଂ ୱିଯ ଦୁବ୍ବିନିୱେଠଯା। ଗିମ୍ହସମଯେ ମରୁକନ୍ତାରଂ ୱିଯ ଦୁତ୍ତରା ଦୁପ୍ପତରା। ବ୍ଯଗ୍ଘପରିଗ୍ଗହିତା ଅଟୱୀ ୱିଯ ଦୁସ୍ସମତିକ୍କମା। ସମୁଦ୍ଦୱୀଚି ୱିଯ ଦୁବ୍ବିନିୱତ୍ତାତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

୮। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ “ଦୂରେ ୱିୱେକା ହି ତଥାୱିଧୋ”ତି ସାଧେତ୍ୱା ପୁନ ତଥାୱିଧାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମତଂ ଆୱି କରୋନ୍ତୋ “ଇଚ୍ଛାନିଦାନା”ତିଆଦିଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଇଚ୍ଛାନିଦାନାତି ତଣ୍ହାହେତୁକା। ଭୱସାତବଦ୍ଧାତି ସୁଖୱେଦନାଦିମ୍ହି ଭୱସାତେନ ବଦ୍ଧା। ତେ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚାତି ତେ ଭୱସାତୱତ୍ଥୁଭୂତା ଧମ୍ମା। ତେ ୱା ତତ୍ଥ ବଦ୍ଧା ଇଚ୍ଛାନିଦାନା ସତ୍ତା ଦୁପ୍ପମୋଚଯା। ନ ହି ଅଞ୍ଞମୋକ୍ଖାତି ଅଞ୍ଞେ ଚ ମୋଚେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। କାରଣୱଚନଂ ୱା ଏତଂ। ତେ ସତ୍ତା ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚା। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞେନ ମୋଚେତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତି। ଯଦି ସତ୍ତା ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟୁଂ, ସକେନ ଥାମେନ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଅଯମସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ। ପଚ୍ଛା ପୁରେ ୱାପି ଅପେକ୍ଖମାନାତି ଅନାଗତେ ଅତୀତେ ୱା କାମେ ଅପେକ୍ଖମାନା। ଇମେ ୱ କାମେ ପୁରିମେ ୱ ଜପ୍ପନ୍ତି ଇମେ ୱା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କାମେ ପୁରିମେ ୱା ଦୁୱିଧେପି ଅତୀତାନାଗତେ ବଲୱତଣ୍ହାଯ ପତ୍ଥଯମାନା। ଇମେସଞ୍ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ “ତେ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚା ନ ହି ଅଞ୍ଞମୋକ୍ଖା”ତି ଇମିନାୱ ସହ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇତରଥା ଅପେକ୍ଖମାନା ଜପ୍ପଂ କିଂ କରୋନ୍ତି, କିଂ ୱା କତାତି ନ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟୁଂ।

ଭୱସାତବଦ୍ଧାତି ଭୱେ ସାତଂ ଭୱସାତଂ, ତେନ ଭୱସାତେନ ସୁଖସ୍ସାଦେନ ବଦ୍ଧା ହୁତ୍ୱା ଠିତା। ତଂ ଭାଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଏକଂ ଭୱସାତଂ – ସୁଖା ୱେଦନା’’ତିଆଦିମାହ। ଯୋବ୍ବନଭାୱୋ ଯୋବ୍ବଞ୍ଞଂ। ଅରୋଗଭାୱୋ ଆରୋଗ୍ୟଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପୱତ୍ତଭାୱୋ ଜୀୱିତଂ। ଲାଭୋତି ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଲାଭୋ। ଯସୋତି ପରିୱାରୋ। ପସଂସାତି କିତ୍ତି। ସୁଖନ୍ତି କାଯିକଚେତସିକଂ ସୁଖଂ। ମନାପିକା ରୂପାତି ମନୱଡ୍ଢନକା ରୂପା। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଚକ୍ଖୁସମ୍ପଦାତି ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ସମ୍ପଦା। ‘‘ମଯ୍ହଂ ଚକ୍ଖୁ ସମ୍ପନ୍ନଂ ମଣିୱିମାନେ ଉଗ୍ଘାଟିତସୀହପଞ୍ଜରଂ ୱିଯ ଖାଯତୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଂ ସୁଖସ୍ସାଦଂ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଚକ୍ଖୁସମ୍ପଦା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସୋତସମ୍ପଦାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁଖାଯ ୱେଦନାଯ ସାତବଦ୍ଧା…ପେ… ୱିବଦ୍ଧାତି ୱିୱିଧାକାରେନ ବଦ୍ଧା। ଆବଦ୍ଧାତି ୱିସେସେନ ଆଦିତୋ ବଦ୍ଧା। ଲଗ୍ଗାତି ଆରମ୍ମଣେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅପ୍ପିତା। ଲଗ୍ଗିତାତି ନାଗଦନ୍ତେ ଫାଣିତୱାରକୋ ୱିଯ ଲଗ୍ଗିତା। ଯମେତ୍ଥ ଚ ଅୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ସତ୍ତୋ ୱିସତ୍ତୋତିଆଦିମ୍ହି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗହେତବ୍ବଂ।

ନ ହି ଅଞ୍ଞମୋକ୍ଖାତି ନ ପରେହି ମୋକ୍ଖା। ତେ ୱା ଭୱସାତୱତ୍ଥୂ ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚାତି ଭୱେ ସୁଖସ୍ସାଦୱତ୍ଥୁଭୂତା ଧମ୍ମା ତେ ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ଦୁକ୍ଖା। ସତ୍ତା ୱା ଏତ୍ତୋ ଦୁମ୍ମୋଚଯାତି ସତ୍ତା ଏୱ ୱା ଏତସ୍ମା ଭୱସାତୱତ୍ଥୁତୋ ମୋଚେତୁଂ ଦୁକ୍ଖା।

ଦୁରୁଦ୍ଧରାତି ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଦୁକ୍ଖା। ଦୁସ୍ସମୁଦ୍ଧରାତି ସମନ୍ତତୋ ଛିନ୍ନତଟେ ନରକାୱାଟେ ପତିତୋ ୱିଯ ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିତୁଂ ଦୁକ୍ଖା। ଦୁରୁଟ୍ଠାପଯାତି ଉଟ୍ଠାପେତୁଂ ଦୁକ୍ଖା। ଦୁସ୍ସମୁଟ୍ଠାପଯାତି ସୁଖୁମଅତ୍ତଭାୱଂ ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାପନଂ ୱିଯ ଉସ୍ସାପେତୁଂ ଅତିୱିଯ ଦୁକ୍ଖା।

ତେ ଅତ୍ତନା ପଲିପପଲିପନ୍ନାତି ଗମ୍ଭୀରକଦ୍ଦମେ ଯାୱ ସୀସତୋ ନିମୁଗ୍ଗା ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ପରଂ ପଲିପପଲିପନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧରିତୁନ୍ତି ଅପରଂ ତଥେୱ ନିମୁଗ୍ଗଂ ହତ୍ଥେ ୱା ସୀସେ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ସୋ ୱତ ଚୁନ୍ଦାତି ସୋତି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରପୁଗ୍ଗଲନିଦ୍ଦେସୋ। ତସ୍ସ ‘‘ଯୋ’’ତି ଇମଂ ଉଦ୍ଦେସୱଚନଂ ଆହରିତ୍ୱା ଯୋ ଅତ୍ତନା ପଲିପପଲିପନ୍ନୋ, ସୋ ୱତ , ଚୁନ୍ଦ, ପରଂ ପଲିପପଲିପନ୍ନଂ ଉଦ୍ଧରିସ୍ସତୀତି। ଏୱଂ ସେସପଦେସୁ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପଲିପପଲିପନ୍ନୋତି ଗମ୍ଭୀରକଦ୍ଦମେ ନିମୁଗ୍ଗୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯଥା, ଚୁନ୍ଦ, କୋଚି ପୁରିସୋ ଯାୱ ସୀସତୋ ଗମ୍ଭୀରକଦ୍ଦମେ ନିମୁଗ୍ଗୋ, ପରମ୍ପି ତଥେୱ ନିମୁଗ୍ଗଂ ହତ୍ଥେ ୱା ସୀସେ ୱା ଗହେତ୍ୱା ଉଦ୍ଧରିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି। ନ ହି ତଂ କାରଣମତ୍ଥି, ଯେନ ସୋ ତଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଥଲେ ପତିଟ୍ଠାପେଯ୍ଯାତି। ଅଦନ୍ତୋ ଅୱିନୀତୋ ଅପରିନିବ୍ବୁତୋତି ଏତ୍ଥ ପନ ଅନିବ୍ବିସେୱନତାଯ ଅଦନ୍ତୋ। ଅସିକ୍ଖିତୱିନଯତାଯ ଅୱିନୀତୋ। ଅନିବ୍ବୁତକିଲେସତାଯ ଅପରିନିବ୍ବୁତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ତାଦିସୋ ପରଂ ଦମେସ୍ସତି ନିବ୍ବିସେୱନଂ କରିସ୍ସତି, ୱିନେସ୍ସତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖାପେସ୍ସତି। ପରିନିବ୍ବାପେସ୍ସତି ତସ୍ସ କିଲେସେ ନିବ୍ବାପେସ୍ସତି।

ନଞ୍ଞତ୍ର ଅଞ୍ଞୋକୋଚୀତି ଅଞ୍ଞୋ କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ମୋଚେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି। ସକେନ ଥାମେନାତି ଅତ୍ତନୋ ଞାଣଥାମେନ। ବଲେନାତି ଞାଣବଲେନ। ୱୀରିଯେନାତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚେତସିକୱୀରିଯେନ। ପୁରିସପରକ୍କମେନାତି ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନେନ ମହନ୍ତୱୀରିଯେନ।

ନାହଂ ସହିସ୍ସାମୀତି ଅହଂ ନ ସହିସ୍ସାମି ନ ସକ୍କୋମି, ନ ୱାଯମିସ୍ସାମୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପମୋଚନାଯାତି ପମୋଚେତୁଂ। କଥଂକଥିନ୍ତି ସକଙ୍ଖଂ। ଧୋତକାତି ଆଲପନଂ। ତରେସୀତି ତରେଯ୍ଯାସି।

‘‘ଅତ୍ତନା ହି କତଂ ପାପଂ, ଅତ୍ତନା ସଂକିଲିସ୍ସତି;

ଅତ୍ତନା ଅକତଂ ପାପଂ, ଅତ୍ତନାୱ ୱିସୁଜ୍ଝତି;

ସୁଦ୍ଧୀ ଅସୁଦ୍ଧି ପଚ୍ଚତ୍ତଂ, ନାଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞଂ ୱିସୋଧଯେ’’ତି। (ଧ। ପ। ୧୬୫; କଥା। ୭୪୩) –

ଏତ୍ଥାଯମତ୍ଥୋ – ଯେନ ଅତ୍ତନା ଅକୁସଲଂ କମ୍ମଂ କତଂ ହୋତି, ସୋ ଚତୂସୁ ଅପାଯେସୁ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୋ ଅତ୍ତନାୱ ସଂକିଲିସ୍ସତି। ଯେନ ପନ ଅତ୍ତନା ଅକତଂ ପାପଂ, ସୋ ସୁଗତିଞ୍ଚେୱ ଅଗତିଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅତ୍ତନାୱ ୱିସୁଜ୍ଝତି। କୁସଲକମ୍ମସଙ୍ଖାତା ସୁଦ୍ଧି ଅକୁସଲକମ୍ମସଙ୍ଖାତା ଚ ଅସୁଦ୍ଧି ପଚ୍ଚତ୍ତଂ କାରକସତ୍ତାନଂ ଅତ୍ତନିଯେୱ ୱିପଚ୍ଚତି। ଅଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅଞ୍ଞଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ନ ୱିସୋଧଯେ ନେୱ ୱିସୋଧେତି, ନ କିଲେସେତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତିଟ୍ଠତେୱ ନିବ୍ବାନନ୍ତି ଅମତମହାନିବ୍ବାନଂ ତିଟ୍ଠତିଯେୱ। ନିବ୍ବାନଗାମିମଗ୍ଗୋତି ପୁବ୍ବଭାଗୱିପସ୍ସନାତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ। ତିଟ୍ଠାମହଂ ସମାଦପେତାତି ଅହଂ ଗଣ୍ହାପେତା ପତିଟ୍ଠାପେତା ତିଟ୍ଠାମି। ଏୱଂଓୱଦିଯମାନା ଏୱଂ ଅନୁସାସିଯମାନାତି ମଯା ଏୱଂ ଓୱଦିଯମାନା ଏୱଂ

ଅନୁସାସିୟମାନା। ଏତ୍ଥ ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱଦନ୍ତୋ ଓୱଦତି ନାମ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅନୁସାସନ୍ତୋ ''ଅୟସୋପି ତେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତିଆଦିୱସେନ ଅନାଗତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନୁସାସତି ନାମ। ସମ୍ମୁଖା ୱଦନ୍ତୋପି ଓୱଦତି ନାମ, ପରମ୍ମୁଖା ଦୂତଂ ସାସନଂ ୱା ପେସେନ୍ତୋ ଅନୁସାସତି ନାମ। ସକିଂ ୱଦନ୍ତୋପି ଓୱଦତି ନାମ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅନୁସାସତି ନାମ। ଓୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ୱା ଅନୁସାସତି ନାମ। ଅପ୍ପେକଚ୍ଚେତି ଅପି ଏକଚ୍ଚେ, ଏକେତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେନ୍ତୀତି ଖୟୱୟସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ତଂ ଅତୀତନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ, ଅଚ୍ଚନ୍ତଞ୍ଚ ତଂ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନତ୍ତା ନିଟ୍ଠଞ୍ଚାତି ଅଚ୍ଚନ୍ତନିଟ୍ଠଂ, ଏକନ୍ତନିଟ୍ଠଂ, ସତତନିଟ୍ଠନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତନିବ୍ବାନଂ ଆରାଧେନ୍ତି ସମ୍ପାଦେନ୍ତି। ନାରାଧେନ୍ତୀତି ନ ସମ୍ପାଦେନ୍ତି, ନ ପଟିଲଭନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ କ୍ୟାହନ୍ତି ଏତେସୁ କିଂ ଅହଂ, କିଂ କରୋମୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମଗ୍ଗକ୍ଖାୟୀତି ପଟିପଦାମଗ୍ଗକ୍ଖାୟୀ । ଆଚିକ୍ଖତି କଥେତି। ଅତ୍ତନା ପଟିପଜ୍ଜମାନା ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟୁନ୍ତି ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତା ମୟଂ ମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟୁଂ।

ଅତୀତଂ ଉପାଦାୟାତି ଅତୀତଂ ପଟିଚ୍ଚ। କଥଂ ପୁରେ ଅପେକ୍ଖଂ କରୋତୀତି କେନ ପକାରେନ ଇଚ୍ଛଂ ଓଲୋକନଂ କରୋତି। ଏୱଂରୂପୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଦୀଘରସ୍ସଅଣୁକଥୂଲାଦିୱସେନ ଏୱଂଜାତିକୋ ଏୱରୂପୋ ଅଭୱିଂ। ତତ୍ଥ ନନ୍ଦିଂ ସମନ୍ୱାନେତୀତି ତସ୍ମିଂ ରୂପାରମ୍ମଣେ ତଣ୍ହଂ ସମ୍ମା ଆନୟତି ଉପନେତି। ୱେଦନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

''ଇତି ମେ ଚକ୍ଖୁ''ତିଆଦୟୋ ୱତ୍ଥୁଆରମ୍ମଣୱସେନ ତଣ୍ହୁପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ। ଇତି ରୂପାତୀତି ଏୱଂ ରୂପା ଇତି। ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧନ୍ତି ତେସୁ ଚକ୍ଖୁରୂପେସୁ ଦୁବ୍ବଲସଙ୍ଖାତୋ ଛନ୍ଦୋ ଚ ବଲୱସଙ୍ଖାତୋ ରାଗୋ ଚ, ତେନ ଛନ୍ଦରାଗେନ ପଟିବଦ୍ଧଂ ଅଲ୍ଲୀନଂ। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଜୱନଚିତ୍ତଂ। ଛନ୍ଦରାଗପଟିବଦ୍ଧତ୍ତା ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଜୱନୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ଛନ୍ଦରାଗେନ ବଦ୍ଧଭାୱା। ତଦଭିନନ୍ଦତୀତି ତଂ ଆରମ୍ମଣଂ ତଣ୍ହାୱସେନ ଅଭିନନ୍ଦତି।

ଯାନିସ୍ସତାନୀତି ଯାନି ଅସ୍ସ ତାନି। ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତେ। ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏକତୋ। ହସିତଲପିତକୀଳିତାନୀତି ଦନ୍ତୱିଦଂସାଦିହସିତାନି ଚ, ୱଚୀଭେଦଂ କତ୍ୱା ଲପିତାନି ଚ, କାୟଖିଡ୍ଡାଦିକୀଳିତାନି ଚ। ତଦସ୍ସାଦେତୀତି ତଂ ଅସ୍ସାଦୟତି ଅସ୍ସାଦଂ ୱିନ୍ଦତି ସାଦିୟତି। ତଂ ନିକାମେତୀତି ତଂ ନିକାମୟତି ପଚ୍ଚାସୀସତି। ୱିତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତୁଟ୍ଠିଂ ପାପୁଣାତି।

ସିୟନ୍ତି ଭୱେୟ୍ୟଂ। ଅପ୍ପଟିଲଦ୍ଧସ୍ସ ପଟିଲାଭାୟାତି ଅପ୍ପତ୍ତସ୍ସ ପାପୁଣନତ୍ଥାୟ। ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହତୀତି ଚିତ୍ତଂ ଠପେତି। ଚେତସୋ ପଣିଧାନପଚ୍ଚୟାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଠପନକାରଣା।

ସୀଲେନ ୱାତି ପଞ୍ଚସୀଲାଦିସୀଲେନ ୱା। ୱତେନ ୱାତି ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନେନ ୱା। ତପେନ ୱାତି ୱୀରିୟସମାଦାନେନ ୱା। ବ୍ରହ୍ମଚରିୟେନ ୱାତି ମେଥୁନୱିରତିୟା ୱା। ଦେୱୋ ୱାତି ମହାନୁଭାୱୋ ଦେୱରାଜା ୱା। ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱାତି ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ୱା।

ଜପ୍ପନ୍ତାତି ଗୁଣୱସେନ କଥେନ୍ତା। ପଜପ୍ପନ୍ତାତି ପକାରେନ କଥେନ୍ତା। ଅଭିଜପ୍ପନ୍ତାତି ୱିସେସେନ କଥେନ୍ତା, ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱା ୱଡ୍ଢିତଂ।

୯। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାୟ ''ଦୂରେ ୱିୱେକା ହି ତଥାୱିଧୋ''ତି ସାଧେତ୍ୱା ଦୁତିୟଗାଥାୟ ଚ ତଥାୱିଧାନଂ ଧମ୍ମତଂ ଆୱି କତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସଂ ପାପକରଣଂ ଆୱି କରୋନ୍ତୋ ''କାମେସୁ ଗିଦ୍ଧା''ତି ଗାଥମାହ।

ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେ ସତ୍ତା କାମେସୁ ପରିଭୋଗତଣ୍ହାୟ ଗିଦ୍ଧା, ପରିୟେସନାଦିମନୁଯୁତ୍ତତ୍ତା ପସୁତା, ସମ୍ମୋହମାପନ୍ନତ୍ତା ପମୂଳ୍ହା, ଅୱଗମନତାୟ ମଚ୍ଛରିୟତାୟ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ୱଚନଂ ଅନାଦିୟତାୟ ଚ ଅୱଦାନିୟା, କାୟୱିସମାଦିମ୍ହି ୱିସମେ ନିୱିଟ୍ଠା, ଅନ୍ତକାଲେ ମରଣଦୁକ୍ଖୂପନୀତା, ''କିଂସୁ ଭୱିସ୍ସାମ ଇତୋ ଚୁତାସେ''ତି ପରିଦେୱୟନ୍ତୀତି।

ଗିଦ୍ଧାତି କାମରାଗେନ ଗିଦ୍ଧା। ଗଧିତାତି ସଙ୍କପ୍ପରାଗେନ ପଚ୍ଚାସୀସମାନା ହୁତ୍ୱା ଗଧିତା। ମୁଚ୍ଛିତାତି କାମତଣ୍ହାୟ ମୁଚ୍ଛାପରେତା। ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନାତି କାମନନ୍ଦିୟା ଅଧିଓସନ୍ନା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟା। ଲଗ୍ଗାତି କାମସିନେହେନ ଅଲ୍ଲୀନା। ଲଗ୍ଗିତାତି କାମପରିଳାହେନ ଏକୀଭୂତା। ପଲିବୁଦ୍ଧାତି କାମସଞ୍ଞାୟ ଆୱଟ୍ଟିତା। ଅଥ ୱା ''ଦିଟ୍ଠିଦସ୍ସନେ ଗିଦ୍ଧା। ଅଭିଣ୍ହଦସ୍ସନେ ଗଧିତା। ସଂସଗ୍ଗକିରିୟସ୍ମିଂ ମୁଚ୍ଛିତା। ୱିସ୍ସାସକିରିୟସ୍ମିଂ ଅଜ୍ଝୋସନ୍ନା। ସିନେହୱଳ୍ଢଅଞ୍ଜସ୍ମିଂ ଲଗ୍ଗା। ଦ୍ୱୟଂଦ୍ୱୟସମାପତ୍ତିମ୍ହି ଲଗ୍ଗିତା। ଅପରାପରଂ ଅମୁଞ୍ଚମାନା ହୁତ୍ୱା ପଲିବୁଦ୍ଧା''ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ଏସନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତି। ଗୱେସନ୍ତୀତି ମଗ୍ଗୟନ୍ତି। ପରିୟେସନ୍ତୀତି ସବ୍ବାକାରେନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଅଥ ୱା ଦିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ସୁଭାସୁଭଂ ଅତ୍ଥି, ନତ୍ଥୀତି ଏସନ୍ତି। ସୁଭାସୁଭାରମ୍ମଣେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ୱା ୱଳଞ୍ଜନତ୍ଥାୟ ପିୟଂ କରୋନ୍ତା ଗୱେସନ୍ତି। ଚିତ୍ତୱସେନ ଏସନ୍ତି। ପୟୋଗୱସେନ ଗୱେସନ୍ତି। କରଣୱସେନ ପରିୟେସନ୍ତି। ତେ ଦୁୱିଧେ କାମେ ପଟିଚ୍ଚ ଓତରିତ୍ୱା ଚରନ୍ତୀତି ତଚ୍ଚରିତା। ତେ ଚ କାମେ ବହୁଲଂ ଯେଭୁୟ୍ୟେନ ୱଡ୍ଢେନ୍ତି ପୱତ୍ତୟନ୍ତୀତି

ତଙ୍କହୁଲା। ତେ ଚ କାମେ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ରହନ୍ତୀତି ତଗ୍ଗରୁକା। ତେସୁ କାମେସୁ ନିନ୍ନା ନମିତା ହୁତ୍ୱା ୱସନ୍ତୀତି ତନ୍ନିନ୍ନା। ତେସୁ କାମେସୁ ସନ୍ନିନ୍ନା ହୁତ୍ୱା ୱସନ୍ତୀତି ତପ୍ପୋଣା। ତେସୁ କାମେସୁ ଅୱଲମ୍ବିତା ହୁତ୍ୱା ତେସୁୟେୱ ନମିତା ୱସନ୍ତୀତି ତପ୍ପବ୍ଭାରା। ତେସୁ କାମେସୁ ଅୱତ୍ଥରିତ୍ୱା ମୁଚ୍ଛାପରେତପ୍ପସଙ୍ଗା ହୁତ୍ୱା ୱଦନ୍ତୀତି ତଦଧିମୁତ୍ତା। ତେ ଚ କାମେ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ୱସନ୍ତୀତି ତଦଧିପତେଯ୍ୟା। ଅଥ ୱା "ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ଇଟ୍ଠଭାୱେନ ତଚ୍ଚରିତା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ କନ୍ତଭାୱେନ ତଙ୍କହୁଲା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ମନାପଭାୱେନ ତଗ୍ଗରୁକା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ପିଯଭାୱେନ ତନ୍ନିନ୍ନା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ କାମୁପସଂହିତଭାୱେନ ତପ୍ପୋଣା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ରଜନୀଯଭାୱେନ ତପ୍ପବ୍ଭାରା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ମୁଚ୍ଛନୀଯଭାୱେନ ତଦଧିମୁତ୍ତା। ଆରମ୍ମଣସ୍ସ ବନ୍ଧନୀଯଭାୱେନ ତଦଧିପତେଯ୍ୟା"ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ରୂପେପରିୟେସନ୍ତୀତିଆଦୀସୁ ପରିୟେସନ୍ତୀତି ଅଲଦ୍ଧସ୍ସ ଲାଭାଯ ଏସନୱସେନ। ପଟିଲଭନ୍ତୀତି ହତ୍ଥଗତୱସେନ। ପରିଭୁଞ୍ଜନ୍ତୀତି ୱଠଅଞ୍ଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଞାତଙ୍କଂ। କଲହଂ ୱିୱାଦଂ କରୋତୀତି କଲହକାରକୋ। ତସ୍ମିଂ ନିଯୁତ୍ତୋତି କଲହପସୁତୋ। କମ୍ମକାରକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଗୋଚରେ ଚରନ୍ତୋତି ୱେସିଯାଦିଗୋଚରେ, ସତିପଟ୍ଠାନାଦିଗୋଚରେ ୱା ଚରମାନୋ। ତେସୁ ନିଯୁତ୍ତୋ ଗୋଚରପସୁତୋ। ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନୱସେନ ଝାନଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଝାଯୀ। ତସ୍ମିଂ ନିଯୁତ୍ତୋ ଝାନପସୁତୋ।

ଅୱଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅପାଯଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ମଚ୍ଛରିନୋତି ସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ନିଗୁହନ୍ତା। ୱଚନନ୍ତି କଥନଂ। ବ୍ଯପଥନ୍ତି ୱାକ୍ଯପଥଂ। ଦେସନନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନୱାଦଂ। ଅନୁସିଟ୍ଠିନ୍ତି ଅନୁସାସନିଂ। ନାଦିଯନ୍ତୀତି ନ ଗଣ୍ହନ୍ତି ନ ଗରୁଂ କରୋନ୍ତି। "ନ ପଟିସ୍ସନ୍ତୀ"ତି ୱା ପାଠୋ, ସୋୟେୱ ଅତ୍ଥୋ। ୱୁତ୍ତୋ ମଚ୍ଛରିଯଦସ୍ସନତ୍ଥଂ "ପଞ୍ଚ ମଚ୍ଛରିଯାନି ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯ"ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆୱାସେ ମଚ୍ଛରିଯଂ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ। ସେସପଦେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଆୱାସୋ ନାମ ସକଲାରାମୋପି ପରିୱେଣମ୍ପି ଏକୋୱରକୋପି ରତ୍ତିଟ୍ଠାନାଦୀନିପି। ତେସୁ ୱସନ୍ତା ସୁଖଂ ୱସନ୍ତି, ପଚ୍ଚଯେ ଲଭନ୍ତି। ଏକୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱତ୍ତସମ୍ପନ୍ନସ୍ସେୱ ପେସଲସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତତ୍ଥ ଆଗମନଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଆଗତୋପି "ଖିପ୍ପଂ ଗଚ୍ଛତୂ"ତି ଚିନ୍ତେସି, ଇଦଂ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ। ଭଣ୍ଡନକାରକାଦୀନଂ ପନ ତତ୍ଥ ୱାସଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ନ ହୋତି।

କୁଲନ୍ତି ଉପଟ୍ଠାକକୁଲମ୍ପି ଞାତିକୁଲମ୍ପି। ତତ୍ଥ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ କୁଲମଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି। ପାପପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପନ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅନିଚ୍ଛତୋପି ମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ନ ହୋତି। ସୋ ହି ତେସଂ ପସାଦଭେଦାଯ ପଟିପଜ୍ଜତି। ପସାଦଂ ରକ୍ଖିତୁଂ ସମତ୍ଥସ୍ସେୱ ପନ ଭିକ୍ଖୁନୋ ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମନଂ ଅନିଚ୍ଛତୋ ମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ହୋତି।

ଲାଭୋତି ଚତୁପଚ୍ଚଯଲାଭୋୱ। ତଂ ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ସୀଲୱନ୍ତେୟେୱ ଲଭନ୍ତେ "ମା ଲଭତୂ"ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ଲାଭମଚ୍ଛରିଯଂ ହୋତି। ଯୋ ପନ ସଦ୍ଧାଦେଯ୍ୟଂ ୱିନିପାତେତି, ଅପରିଭୋଗଦୁପ୍ପରିଭୋଗାଦିୱସେନ ୱିନାସେତି, ପୂତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତମ୍ପି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ନ ଦେତି, ତଂ ଦିସ୍ୱା "ସଚେ ଇମଂ ଏସ ନ ଲଭେଯ୍ୟ, ଅଞ୍ଞୋ ସୀଲୱା ଲଭେଯ୍ୟ, ପରିଭୋଗଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟା"ତି ଚିନ୍ତେନ୍ତସ୍ସ ମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ସରୀରୱଣ୍ଣୋପି ଗୁଣୱଣ୍ଣୋପି। ତତ୍ଥ ସରୀରୱଣ୍ଣେ ମଚ୍ଛରୀ "ପରୋ ପାସାଦିକୋ ରୂପୱା"ତି ୱୁତ୍ତେ ତଂ ନ କଥେତୁକାମୋ ହୋତି। ଗୁଣୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରୀ ପରସ୍ସ ସୀଲେନ ଧୁତଙ୍ଗେନ ପଟିପଦାଯ ଆଚାରେନ ୱଣ୍ଣଂ ନ କଥେତୁକାମୋ ହୋତି।

ଧମ୍ମୋତି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମୋ ଚ ପଟିୱେଧଧମ୍ମୋ ଚ। ତତ୍ଥ ଅରିଯସାୱକା ପଟିୱେଧଧମ୍ମଂ ନ ମଚ୍ଛରାଯନ୍ତି, ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଦ୍ଧଧମ୍ମେ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ପଟିୱେଧଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ତଂ ପନ ପଟିୱେଧଂ "ପରେ ଜାନନ୍ତୂ"ତି ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତନ୍ତିଧମ୍ମେୟେୱ ପନ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଯଂ ଗୁଳ୍ହଂ ଗନ୍ଥଂ ୱା କଥାମଗ୍ଗଂ ୱା ଜାନାତି, ତଂ ଅଞ୍ଞେ ନ ଜାନାପେତୁକାମୋ ହୋତି। ଯୋ ପନ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ଧମ୍ମଂ ୱା ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରୀ ନାମ ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଲୋଲୋ ହୋତି, କାଲେନ ସମଣୋ ହୋତି , କାଲେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, କାଲେନ ନିଗଣ୍ଠୋ। ଯୋ ହି ଭିକ୍ଖୁ "ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପୱେଣିଆଗତଂ ତନ୍ତିଂ ସଣ୍ହଂ ସୁଖୁମଂ ଧମ୍ମନ୍ତରଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଆଲୁଳେସ୍ସତୀ"ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ଧମ୍ମାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି ନାମ। ଯୋ ପନ "ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ସଣ୍ହୋ ସୁଖୁମୋ, ସଚାଯଂ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାକରିତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଆୱିକତ୍ୱା ନସ୍ସିସ୍ସତୀ"ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମଂ ଉପପରିକ୍ଖିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲାନୁଗ୍ଗହେନ ନ ଦେତି ନାମ। ଯୋ ପନ "ସଚାଯଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ଗଣ୍ହିସ୍ସତି, ଅମ୍ହାକଂ ସମଯଂ ଭିନ୍ଦିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ଭୱିସ୍ସତୀ"ତି ନ ଦେତି, ଅଯଂ ଧମ୍ମମଚ୍ଛରୀ ନାମ ହୋତି।

ଇମେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ମଚ୍ଛରିଯେସୁ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ତାୱ ଯକ୍ଖୋ ୱା ପେତୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ଆୱାସସ୍ସ ସଙ୍କାରଂ ସୀସେନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱିଚରତି। କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ତସ୍ମିଂ କୁଲେ ଅଞ୍ଞେସଂ ଦାନମାନନାଦୀନି କରୋନ୍ତେ ଦିସ୍ୱା "ଭିନ୍ନଂ ୱତିଦଂ କୁଲଂ ମମା"ତି ଚିନ୍ତଯତୋ ଲୋହିତମ୍ପି ମୁଖତୋ

ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି, କୁଚ୍ଛିୱିରେଚନମ୍ପି ହୋତି, ଅନ୍ତାନିପି ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡାନି ହୁତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତି। ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱା ଗଣସ୍ସ ୱା ସନ୍ତକେ ଲାଭେ ମଚ୍ଛରାଯିତ୍ୱା ପୁଗ୍ଗଲିକପରିଭୋଗଂ ୱିଯ ପରିଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଯକ୍ଖୋ ୱା ପେତୋ ୱା ମହାଅଜଗରୋ ୱା ହୁତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତତି। ସରୀରୱଣ୍ଣଗୁଣୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରେନ ପନ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ ଚ ଅତ୍ତନୋୱ ୱଣ୍ଣଂ ୱଣ୍ଣେତି, ପରେସଂ ୱଣ୍ଣେ ''କିଂ ୱଣ୍ଣୋ ଏସୋ''ତି ତଂ ତଂ ଦୋସଂ ୱଦନ୍ତୋ ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମଞ୍ଚ କସ୍ସଚି କିଞ୍ଚି ଅଦେନ୍ତୋ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣୋ ଚେୱ ଏଳମୂଗୋ ଚ ହୋତି।

ଅପି ଚ ଆୱାସମଚ୍ଛରିଯେନ ଲୋହଗେହେ ପଚ୍ଚତି, କୁଲମଚ୍ଛରିଯେନ ଅପ୍ପଲାଭୋ ହୋତି, ଲାଭମଚ୍ଛରିଯେନ ଗୂଥନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ୱଣ୍ଣମଚ୍ଛରିଯେନ ଭୱେ ଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣୋ ନାମ ନ ହୋତି, ଧମ୍ମମଚ୍ଛରିଯେନ କୁକ୍କୁଳନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତତୀତି।

ମଚ୍ଛରାଯନୱସେନ ମଚ୍ଛରିଯଂ। ମଚ୍ଛରାଯନାକାରୋ ମଚ୍ଛରାଯନା। ମଚ୍ଛରେନ ଅଯିତସ୍ସ ମଚ୍ଛେରସମଙ୍ଗିନୋ ଭାୱୋ ମଚ୍ଛରାଯିତତ୍ତଂ। ''ମଯ୍ହମେୱ ହୋନ୍ତୁ, ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସା''ତି ସବ୍ବାପି ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୋ ବ୍ୟାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ୱିୱିଚ୍ଛୋ, ୱିୱିଚ୍ଛସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେୱିଚ୍ଛଂ, ମୁଦୁମଚ୍ଛରିଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। କଦରିଯୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅନାଦରୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଦରିଯଂ, ଥଦ୍ଧମଚ୍ଛରିଯସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ତେନ ହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ପରମ୍ପି ପରେସଂ ଦଦମାନଂ ନିୱାରେତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''କଦରିଯୋ ପାପସଙ୍କପ୍ପୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଅନାଦରୋ;

ଦଦମାନଂ ନିୱାରେତି, ଯାଚମାନାନ ଭୋଜନ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୩୨);

ଯାଚକେ ଦିସ୍ୱା କଟୁକଭାୱେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଞ୍ଚତି ସଙ୍କୋଚେତୀତି କଟୁକଞ୍ଚୁକୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଟୁକଞ୍ଚୁକତା। ଅପରୋ ନଯୋ – କଟୁକଞ୍ଚୁକତା ୱୁଚ୍ଚତି କଟଚ୍ଛୁଗ୍ଗାହୋ। ସମତିତ୍ତିକପୁଣ୍ଣାଯ ହି ଉକ୍ଖଲିଯା ଭତ୍ତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ସବ୍ବତୋଭାଗେନ ସଙ୍କୁଟିତେନ ଅଗ୍ଗକଟଚ୍ଛୁନା ଗଣ୍ହାତି ପୂରେତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ମଚ୍ଛରିପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ସଙ୍କୁଚତି, ତସ୍ମିଂ ସଙ୍କୁଚିତେ କାଯୋପି ତଥେୱ ସଙ୍କୁଚତି ପଟିକୁଟତି ପଟିନିୱତ୍ତତି ନ ସମ୍ପସାରୀଯତୀତି ମଚ୍ଛେରଂ ''କଟୁକଞ୍ଚୁକତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଗ୍ଗହିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ପରେସଂ ଉପକାରକରଣେ ଦାନାଦିନା ଆକାରେନ ଯଥା ନ ସମ୍ପସାରୀଯତି, ଏୱଂ ଆୱରିତ୍ୱା ଗହିତଭାୱୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ। ଯସ୍ମା ପନ ମଚ୍ଛରିପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ପରେସଂ ଅଦାତୁକାମୋ ହୋତି, ପରସନ୍ତକଂ ଗଣ୍ହିତୁକାମୋ। ତସ୍ମା ''ଇଦଂ ଅଚ୍ଛରିଯଂ ମଯ୍ହମେୱ ହୋତୁ, ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସା''ତି ପୱତ୍ତିୱସେନସ୍ସ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିନିଗୂହନଲକ୍ଖଣତା ପରସମ୍ପତ୍ତିଗ୍ଗହଣଲକ୍ଖଣତା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଖନ୍ଧମଚ୍ଛରିଯମ୍ପି ମଚ୍ଛରିଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଖାତଂ ଉପପତ୍ତିଭୱଂ ଅଞ୍ଞେହି ଅସାଧାରଣଂ ''ଅଚ୍ଛରିଯଂ ମଯ୍ହମେୱ ହୋତୁ, ମା ଅଞ୍ଞସ୍ସା''ତି ପୱତ୍ତଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ ଖନ୍ଧମଚ୍ଛରିଯଂ ନାମ। ଧାତୁଆଯତନମଚ୍ଛରିଯେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଗାହୋତି ଗାହନିଚ୍ଛଯୱସେନ ଗହଣଂ। ଅୱଦଞ୍ଞୁତାଯାତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧାନମ୍ପି କଥିତଂ ଅଜାନନଭାୱେନ। ଯାଚକାନଂ ଅଦଦମାନୋ ହି ତେହି କଥିତଂ ନ ଜାନାତି ନାମ। ଜନା ପମତ୍ତାତି ସତିୱିପ୍ପୱାସା ଜନା। ୱଚନନ୍ତି ସଙ୍ଖେପୱଚନଂ। ବ୍ୟପ୍ପଥନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରୱଚନଂ। ଦେସନନ୍ତି ଉପମଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଅତ୍ଥସନ୍ଦସ୍ସନୱଚନଂ। ଅନୁସିଟ୍ଠିନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସଂଲକ୍ଖାପନୱଚନଂ। ଅଥ ୱା ଦସ୍ସେତ୍ୱା କଥନଂ ୱଚନଂ ନାମ। ଗଣ୍ହାପେତ୍ୱା କଥନଂ ବ୍ୟପ୍ପଥଂ ନାମ। ତୋସେତ୍ୱା କଥନଂ ଦେସନଂ ନାମ। ପଦସ୍ସେତ୍ୱା କଥନଂ ଅନୁସିଟ୍ଠି ନାମ। ଅଥ ୱା ପରିତାପଦୁକ୍ଖଂ ନାସେତ୍ୱା କଥନଂ ୱଚନଂ ନାମ। ପରିଳାହଦୁକ୍ଖଂ ନାସେତ୍ୱା କଥନଂ ବ୍ୟପ୍ପଥଂ ନାମ। ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ନାସେତ୍ୱା କଥନଂ ଦେସନଂ ନାମ। ଭୱଦୁକ୍ଖଂ ନାସେତ୍ୱା କଥନଂ ଅନୁସିଟ୍ଠି ନାମ। ଅଥ ୱା ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚପରିଞ୍ଞାପଟିୱେଧଯୁତ୍ତଂ ୱଚନଂ। ସମୁଦଯସଚ୍ଚପହାନପଟିୱେଧଯୁତ୍ତଂ ବ୍ୟପ୍ପଥଂ। ନିରୋଧସଚ୍ଚସଚ୍ଛିକିରିଯପଟିୱେଧଯୁତ୍ତଂ ଦେସନଂ। ମଗ୍ଗସଚ୍ଚଭାୱନାପଟିୱେଧଯୁତ୍ତଂ ଅନୁସିଟ୍ଠୀତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଏକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ନସ୍ସୁସ୍ସନ୍ତୀତି ନ ସୁଣନ୍ତି। ନ ସୋତଂ ଓଦହନ୍ତୀତି ସୱନତ୍ଥଂ କଣ୍ଣସୋତଂ ନ ଠପେନ୍ତି। ନ ଅଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେନ୍ତୀତି ଜାନନତ୍ଥଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତି। ଅନସ୍ସୱାତି ୱଚନଂ ଅସୁଣମାନା। ଅୱଚନକରାତି ସୁଣମାନାପି ୱଚନଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଅୱଚନକରା। ପଟିଲୋମୱୁତ୍ତିନୋତି ପଟାଣୀ ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତନକା । ଅଞ୍ଞେନେୱ ମୁଖଂ କରୋନ୍ତୀତି କରୋନ୍ତାପି ମୁଖଂ ନ ଦେନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିସମେତି କାଯସୁଚରିତାଦିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ସମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ୱିସମଂ, ତସ୍ମିଂ ୱିସମେ। ନିୱିଟ୍ଠାତି ପୱିଟ୍ଠା ଦୁନ୍ନୀହରା। କାଯକମ୍ମେତି କାଯତୋ ପୱତ୍ତେ, କାଯେନ ୱା ପୱତ୍ତେ କାଯକମ୍ମେ। ୱଚୀକମ୍ମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ତତ୍ଥ କାଯକମ୍ମୱଚୀକମ୍ମମନୋକମ୍ମାନି ଦୁଚ୍ଚରିତୱସେନ ୱିଭତ୍ତାନି, ପାଣାତିପାତାଦଯୋ ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥୱସେନ ୱିଭତ୍ତାତି ଞାତବ୍ବଂ। ଅଯଂ

ତାଏେତ୍ଥ ସାଧାରଣପଦଏଣ୍ଣନା, ଅସାଧାରଣେସୁ ପନ ପାଣସ୍ସ ଅତିପାତୋ ପାଣାତିପାତୋ, ପାଣଏଧୋ ପାଣଘାତୋତି ଏୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାଣୋତି ଚେତ୍ଥ ଏୋହାରତୋ ସତ୍ତୋ, ପରମତ୍ଥତୋ ଜୀଏିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ତସ୍ମିଂ ପନ ପାଣେ ପାଣସଞ୍ଞିନୋ ଜୀଏିତିନ୍ଦ୍ରିୟୁପଚ୍ଛେଦକୌପକ୍କମସମୁଟ୍ଠାପିତା କାୟଏଚୀଦ୍ୱାରାନଂ ଅଞ୍ଞତରଦ୍ୱାରପଏତ୍ତା ଏଧକଚେତନା ପାଣାତିପାତୋ। ସୋ ଗୁଣଏିରହିତେସୁ ତିରଚ୍ଛାନଗତାଦୀସୁ ପାଣେସୁ ଖୁଦ୍ଦକେ ପାଣେ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ମହାସରୀରେ ମହାସାଏଜ୍ଜୋ। କସ୍ମା? ପୟୋଗମହନ୍ତତାୟ, ପୟୋଗସମତ୍ତେପି ଏତ୍ଥୁମହନ୍ତତାୟ। ଗୁଣଏନ୍ତେସୁ ମନୁସ୍ସାଦୀସୁ ଅପ୍ପଗୁଣେ ପାଣେ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ମହାଗୁଣେ ମହାସାଏଜ୍ଜୋ। ସରୀରଗୁଣାନଂ ପନ ସମଭାଏେ ସତି କିଲେସାନଂ ଉପକ୍କମାନଞ୍ଚ ମୁଦୁତାୟ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ତିବ୍ବତାୟ ମହାସାଏଜ୍ଜୋତି ଏେଦିତବ୍ବୋ।

ତସ୍ସ ପଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପାଣୋ ପାଣସଞ୍ଞିତା ଏଧକଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କମୋ ତେନ ମରଣନ୍ତି। ଛପ୍ପୟୋଗା – ସାହତ୍ଥିକୋ ଆଣତ୍ତିକୋ ନିସ୍ସଗ୍ଗିୟୋ ଥାଏରୋ ଏିଜ୍ଜାମୟୋ ଇଦ୍ଧିମୟୋତି। ଇମସ୍ମିଂ ପନତ୍ଥେ ଏିତ୍ଥାରିୟମାନେ ଅତିପପଞ୍ଚୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ନଂ ନ ଏିତ୍ଥାରୟିସ୍ସାମ। ଅଞ୍ଞଞ୍ଚ ଏଏରୂପଂ , ଅତ୍ଥିକେହି ପନ ସମନ୍ତପାସାଦିକଂ ଏିନୟଟ୍ଠକଥଂ (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧୭୨) ଓଲୋକେତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅଦିନ୍ନସ୍ସ ଆଦାନଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ, ପରସ୍ସ ହରଣଂ ଥେୟ୍ୟଂ ଚୋରିକାତି ଏୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅଦିନ୍ନନ୍ତି ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ, ୟତ୍ଥ ପରୋ ୟଥାକାମକାରିତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଦଣ୍ଡାରହୋ ଅନୁପଏଜ୍ଜୋ ଚ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପନ ପରପରିଗ୍ଗହିତେ ପରପରିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞିନୋ ତଦାଦାୟକୌପକ୍କମସମୁଟ୍ଠାପିକା ଥେୟ୍ୟଚେତନା ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ। ତଂ ହୀନେ ପରସନ୍ତକେ ଏତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜଂ, ପଣୀତେ ମହାସାଏଜ୍ଜଂ। କସ୍ମା? ଏତ୍ଥୁପଣୀତତାୟ, ଏତ୍ଥୁସମତ୍ତେ ସତି ଗୁଣାଧିକାନଂ ସନ୍ତକେ ଏତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମହାସାଏଜ୍ଜଂ। ତଂ ତଂ ଗୁଣାଧିକଂ ଉପାଦାୟ ତତୋ ତତୋ ହୀନଗୁଣସ୍ସ ସନ୍ତକେ ଏତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜଂ।

ତସ୍ସ ପଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ ପରପରିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞିତା ଥେୟ୍ୟଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କମୋ ତେନ ହରଣନ୍ତି। ଛପ୍ପୟୋଗା ସାହତ୍ଥିକାଦୟୋଏ। ତେ ଚ ଖୋ ୟଥାନୁରୂପଂ ଥେୟ୍ୟାଏହାରୋ ପସୟ୍ହାଏହାରୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାଏହାରୋ ପରିକପ୍ପାଏହାରୋ କୁସାଏହାରୋତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଅଏହାରାନଂ ଏସେନ ପଏତ୍ତନ୍ତି। ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପୋ। ଏିତ୍ଥାରୋ ପନ ସମନ୍ତପାସାଦିକାୟଂ ଏୁତ୍ତୋ।

କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋତି ଏତ୍ଥ ପନ କାମେସୂତି ମେଥୁନସମାଚାରେସୁ। ମିଚ୍ଛାଚାରୋତି ଏକନ୍ତନିନ୍ଦିତୋ ଲାମକାଚାରୋ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅସଦ୍ଧମ୍ମସେଏନାଧିପ୍ପାୟେନ କାୟଦ୍ୱାରପ୍ପଏତ୍ତା ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନଏୀତିକ୍କମଚେତନା କାମେସୁମିଚ୍ଛାଚାରୋ।

ତତ୍ଥ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନଂ ନାମ ପୁରିସାନଂ ତାଏ ମାତୁରକ୍ଖିତା ପିତୁରକ୍ଖିତା ମାତାପିତୁରକ୍ଖିତା ଭାତୁରକ୍ଖିତା ଭଗିନିରକ୍ଖିତା ଞାତିରକ୍ଖିତା ଗୋତ୍ତରକ୍ଖିତା ଧମ୍ମରକ୍ଖିତା ସାରକ୍ଖା ସପରିଦଣ୍ଡାତି ମାତୁରକ୍ଖିତାଦୟୋ ଦସ, ଧନକ୍କୀତା ଛନ୍ଦଏାସିନୀ ଭୋଗଏାସିନୀ ପଟଏାସିନୀ ଓଦପତ୍ତକିନୀ ଓଭତଚୁମ୍ବଟକା ଦାସୀ ଚ ଭରିୟା କମ୍ମକାରୀ ଚ ଭରିୟା ଧଜାହଟା ମୁହୁତ୍ତିକାତି ଏତା ଧନକ୍କୀତାଦୟୋ ଦସାତି ଏୀସତି ଇତ୍ଥିୟୋ। ଇତ୍ଥୀସୁ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାରକ୍ଖସପରିଦଣ୍ଡାନଂ ଦସନ୍ନଞ୍ଚ ଧନକ୍କୀତାଦୀନନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସନ୍ନଂ ଇତ୍ଥୀନଂ ଅଞ୍ଞେ ପୁରିସା, ଇଦଂ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନଂ ନାମ।

ସୋ ପନେସ ମିଚ୍ଛାଚାରୋ ସୀଲାଦିଗୁଣରହିତେ ଅଗମନୀୟଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ସୀଲାଦିଗୁଣସମ୍ପନ୍ନେ ମହାସାଏଜ୍ଜୋ। ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା – ଅଗମନୀୟଏତ୍ଥୁ ତସ୍ମିଂ ସେଏନଚିତ୍ତଂ ସେଏନପୟୋଗୋ ମଗ୍ଗେନ ମଗ୍ଗପଟିପତ୍ତିଅଧିଏାସନନ୍ତି। ଏକୋ ପୟୋଗୋ ସାହତ୍ଥିକୋ ଏଏ।

ମୁସାତି ଏିସଂଏାଦନପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସ ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକୋ ଏଚୀପୟୋଗୋ କାୟପୟୋଗୋ ଏା। ଏିସଂଏାଦନାଧିପ୍ପାୟେନ ପନସ୍ସ ପରଏିସଂଏାଦକକାୟଏଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାଏାଦୋ। ଅପରୋ ନୟୋ – ମୁସାତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ଏତ୍ଥୁ। ଏାଦୋତି ତସ୍ସ ଭୂତତୋ ତଚ୍ଛତୋ ଏିଞ୍ଞାପନଂ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅତଥଂ ଏତ୍ଥୁଂ ତଥତୋ ପରଂ ଏିଞ୍ଞାପେତୁକାମସ୍ସ ତଥାଏିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାଏାଦୋ। ସୋ ୟମତ୍ଥଂ ଭଞ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପତାୟ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ମହନ୍ତତାୟ ମହାସାଏଜ୍ଜୋ। ଅପି ଚ ଗହଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଅଦାତୁକାମତାୟ ''ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିନୟପ୍ପଏତ୍ତୋ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ସକ୍ଖିନା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ଏୁତ୍ତୋ ମହାସାଏଜ୍ଜୋ। ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅପ୍ପକମ୍ପି ତେଲଂ ଏା ସପ୍ପିଂ ଏା ଲଭିତ୍ୱା ହସାଧିପ୍ପାୟେନ ''ଅଜ୍ଜ ଗାମେ ତେଲଂ ନଦୀ ମଞ୍ଞେ ସନ୍ଦତୀ''ତି ପୂରଣକଥାନୟେନ ପଏତ୍ତୋ ଅପ୍ପସାଏଜ୍ଜୋ, ଅଦିଟ୍ଠଂୟେଏ ପନ ଦିଟ୍ଠନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଏଦନ୍ତାନଂ ମହାସାଏଜ୍ଜୋ।

ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ଅତଥଂ ଏତ୍ଥୁ ଏିସଂଏାଦନଚିତ୍ତଂ ତଜ୍ଜୋ ଏାୟାମୋ ପରସ୍ସ ତଦତ୍ଥଏିଜାନନନ୍ତି। ଏକୋ ପୟୋଗୋ ସାହତ୍ଥିକୋଏ। ସୋ ଚ କାୟେନ ଏା କାୟପଟିବଦ୍ଧେନ ଏା ଏାଚାୟ ଏା ପରଏିସଂଏାଦକକିରିୟାକରଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତାୟ ଚେ କିରିୟାୟ ପରୋ ତମତ୍ଥଂ ଜାନାତି, ଅୟଂ କିରିୟସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନାକ୍ଖଣେୟେଏ ମୁସାଏାଦକମ୍ମୁନା ବଜ୍ଝତି।

ପିସୁଣୱାଚାତିଆଦୀସୁ ଯାଯ ୱାଚାଯ ଯସ୍ସ ତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି, ତସ୍ସ ହଦଯେ ଅତ୍ତନୋ ପିଯଭାୱଂ ପରସ୍ସ ଚ ସୁଞ୍ଞଭାୱଂ କରୋତି, ସା ପିସୁଣୱାଚା। ଯାଯ ପନ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପରମ୍ପି ଫରୁସଂ କରୋତି, ଯା ୱାଚା ସଯମ୍ପି ଫରୁସା ନେୱ କଣ୍ଣସୁଖା ନ ହଦଯଙ୍ଗମା, ଅଯଂ ଫରୁସୱାଚା। ଯେନ ସମ୍ଫଂ ପଲପତି ନିରତ୍ଥକଂ, ସୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ। ତେସଂ ମୂଲଭୂତାପି ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚାଦିନାମମେୱ ଲଭତି, ସା ଏୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାତି।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ପରେସଂ ୱା ଭେଦାଯ ଅତ୍ତନୋ ପିଯକମ୍ୟତାଯ ୱା କାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚା। ସା ଯସ୍ସ ଭେଦଂ କରୋତି , ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜା।

ତସ୍ସା ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ଭିନ୍ଦିତବ୍ବୋ ପରୋ ''ଇତି ଇମେ ନାନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ୱିନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ଭେଦପୁରେକ୍ଖାରତା ୱା, ''ଇତି ଅହଂ ପିଯୋ ଭୱିସ୍ସାମି ୱିସ୍ସାସିକୋ''ତି ୱିଯକମ୍ୟତା ୱା, ତଜ୍ଜୋ ୱାଯାମୋ, ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନନ୍ତି।

ପରସ୍ସ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକକାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନା ଫରୁସୱାଚା। ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକୋପି ପଯୋଗୋ ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାଯ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି। ମାତାପିତରୋ ହି କଦାଚି ପୁତ୍ତକେ ଏୱମ୍ପି ୱଦନ୍ତି ''ଚୋରା ୱୋ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ କରୋନ୍ତୂ''ତି, ଉପ୍ପଲପତ୍ତମ୍ପି ଚ ନେସଂ ଉପରି ପତନ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯା ଚ କଦାଚି ନିସ୍ସିତକେ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି ''କିଂ ଇମେ ଅହିରିକା ଅନୋତ୍ତପ୍ପିନୋ ଚରନ୍ତି, ନିଦ୍ଧମଥ ନେ''ତି। ଅଥ ଚ ନେସଂ ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାଯ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି, ଏୱଂ ୱଚନସଣ୍ହତାଯ ଅଫରୁସୱାଚାପି ନ ହୋତି। ନ ହି ମାରାପେତୁକାମସ୍ସ ''ଇମଂ ସୁଖଂ ସଯାପେଥା''ତି ୱଚନଂ ଅଫରୁସୱାଚା ହୋତି, ଚିତ୍ତଫରୁସତାଯ ପନେସା ଫରୁସୱାଚାୱ, ସା ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ପୱତ୍ତିତା। ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜା। ତସ୍ସା ତଯୋ ସମ୍ଭାରା – ଅକ୍କୋସିତବ୍ବୋ ପରୋ କୁପିତଚିତ୍ତଂ ଅକ୍କୋସନନ୍ତି।

ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପିକା କାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଅକୁସଲଚେତନା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ। ସୋ ଆସେୱନମନ୍ଦତାଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ଆସେୱନମହନ୍ତତାଯ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିନିରତ୍ଥକକଥାପୁରେକ୍ଖାରତା ତଥାରୂପୀକଥାକଥନଞ୍ଚାତି।

ଅଭିଜ୍ଝାଯତୀତି ଅଭିଜ୍ଝା, ପରଭଣ୍ଡାଭିମୁଖୀ ହୁତ୍ୱା ତନ୍ନିନ୍ନତାଯ ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସା ''ଅହୋ ୱତ ଇଦଂ ମମାସ୍ସା''ତି ଏୱଂ ପରଭଣ୍ଡାଭିଜ୍ଝାଯନଲକ୍ଖଣା। ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ ୱିଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା ମହାସାୱଜ୍ଜା ଚ। ତସ୍ସା ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପରଭଣ୍ଡଂ ଅତ୍ତନୋ ପରିଣାମନଞ୍ଚାତି। ପରଭଣ୍ଡୱତ୍ଥୁକେ ହି ଲୋଭେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ନ ତାୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି, ଯାୱ ''ଅହୋ ୱତିଦଂ ମମାସ୍ସା''ତି ଅତ୍ତନୋ ନ ପରିଣାମେତି।

ହିତସୁଖଂ ବ୍ୟାପାଦଯତୀତି ବ୍ୟାପାଦୋ, ସୋ ପରୱିନାସାଯ ମନୋପଦୋସଲକ୍ଖଣୋ। ଫରୁସୱାଚା ୱିଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ ଚ। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପରସତ୍ତୋ ଚ ତସ୍ସ ଚ ୱିନାସଚିନ୍ତାତି। ପରସତ୍ତୱତ୍ଥୁକେ ହି କୋଧେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ନ ତାୱ କମ୍ମପଥଭେଦୋ ହୋତି, ଯାୱ ''ଅହୋ ୱତାଯଂ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜେଯ୍ୟ ୱିନସ୍ସେଯ୍ୟା''ତି ତସ୍ସ ୱିନାସଂ ନ ଚିନ୍ତେସି।

ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗହଣାଭାୱେନ ମିଚ୍ଛା ପସ୍ସତୀତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ସା ''ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ''ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିପରୀତଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣା। ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ ୱିଯ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା ମହାସାୱଜ୍ଜା ଚ।

ସଞ୍ଞୀ, ଅସଞ୍ଞୀ, ନେୱସଞ୍ଞୀନାସଞ୍ଞୀ ଭୱିସ୍ସାମାତି ରୂପାଦିୱସେନ କଙ୍ଖନ୍ତି। ଭୱିସ୍ସାମ ନୁ ଖୋ ମଯନ୍ତିଆଦିନା ଅତ୍ତାନଂ କଙ୍ଖନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଭୱିସ୍ସାମ ନୁ ଖୋ। ନ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମାତି ତସ୍ସ ସସ୍ସତାକାରଞ୍ଚ ଉଚ୍ଛେଦାକାରଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯ ଅନାଗତେ ଅତ୍ତାନଂ ୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ ଅୱିଜ୍ଜମାନତଞ୍ଚ କଙ୍ଖନ୍ତି। କିଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମାତି ଜାତିଲିଙ୍ଗୁପପତ୍ତିଯୋ ନିସ୍ସାଯ ''ଖତ୍ତିଯା ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମ, ବ୍ରାହ୍ମଣୱେସ୍ସସୁଦ୍ଦଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ଅଞ୍ଞତରା''ତି କଙ୍ଖନ୍ତି। କଥଂ ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମାତି ସଣ୍ଠାନାକାରଂ ନିସ୍ସାଯ ''ଦୀଘା ନୁ ଖୋ ଭୱିସ୍ସାମ, ରସ୍ସଓଦାତକଣ୍ହପମାଣିକଅପ୍ପମାଣିକାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରା''ତି କଙ୍ଖନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ଇସ୍ସରନିମ୍ମାନାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ 'କେନ ନୁ ଖୋ କାରଣେନ ଭୱିସ୍ସାମା'ତି ହେତୁତୋ କଙ୍ଖନ୍ତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। କିଂ ହୁତ୍ୱା କିଂ ଭୱିସ୍ସାମ ନୁ ଖୋ ମଯନ୍ତି ଜାତିଆଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ''ଖତ୍ତିଯା ହୁତ୍ୱା ନୁ ଖୋ ବ୍ରାହ୍ମଣା ଭୱିସ୍ସାମ…ପେ… ଦେୱା ହୁତ୍ୱା ମନୁସ୍ସା''ତି ଅତ୍ତନୋ ପରମ୍ପରଂ କଙ୍ଖନ୍ତି। ସବ୍ବତ୍ଥେୱ ପନ ଅଦ୍ଧାନନ୍ତି କାଲାଧିୱଚନମେତଂ।

୧୦। ଯସ୍ମା ଏତଦେୱ ତସ୍ମା ହି ସିକ୍ଖେଥ…ପେ… ଆହୁ ଧୀରାତି। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖେଥାତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ଆୱଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଇଧେୱାତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ। ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖିତବ୍ବାତି ସିକ୍ଖା। ତିସ୍ସୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖାତି ଅଧିକଂ ଉତ୍ତମଂ ସୀଲନ୍ତି ଅଧିସୀଲଂ, ଅଧିସୀଲଞ୍ଚ ତଂ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ସିକ୍ଖା ଚାତି ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା। ଏସ ନଯୋ ଅଧିଚିତ୍ତଅଧିପଞ୍ଞାସିକ୍ଖାସୁ।

କତମଂ ପନେତ୍ଥ ସୀଲଂ, କତମଂ ଅଧିସୀଲଂ, କତମଂ ଚିତ୍ତଂ, କତମଂ ଅଧିଚିତ୍ତଂ, କତମା ପଞ୍ଞା, କତମା ଅଧିପଞ୍ଞାତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ପଞ୍ଚଙ୍ଗଦସଙ୍ଗସୀଲଂ ତାୱ ସୀଲମେୱ । ତଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି ଲୋକେ ପୱତ୍ତତି । ଉପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ତସ୍ମିଂ ସୀଲେ ବୁଦ୍ଧାପି ସାୱକାପି ମହାଜନଂ ସମାଦପେନ୍ତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ କମ୍ମୱାଦିନୋ ଚ ଧମ୍ମିକା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଚ ମହାରାଜାନୋ ମହାବୋଧିସତ୍ତା ଚ ସମାଦପେନ୍ତି, ସାମମ୍ପି ପଣ୍ଡିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସମାଦିୟନ୍ତି। ତେ ତଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପରିପୂରେତ୍ୱା ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୋନ୍ତି।

ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ପନ ‘‘ଅଧିସୀଲ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ସୂରିୟୋ ୱିୟ ପଜ୍ଜୋତାନଂ ସିନେରୁ ୱିୟ ପବ୍ବତାନଂ ସବ୍ବଲୋକିୟସୀଲାନଂ ଅଧିକଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତମଞ୍ଚ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେୟେୱ ଚ ପୱତ୍ତତି, ନ ୱିନା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦା। ନ ହି ତଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞୋ ସତ୍ତୋ ଠପେତୁଂ ସକ୍କୋତି। ବୁଦ୍ଧାୟେୱ ପନ ସବ୍ବସୋ କାୟୱଚୀଦ୍ୱାରଅଜ୍ଝାଚାରସୋତଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ତଂ ସୀଲସଂୱରଂ ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରତୋପି ଚ ମଗ୍ଗଫଲସମ୍ପୟୁତ୍ତମେୱ ସୀଲଂ ଅଧିସୀଲଂ।

କାମାୱଚରାନି ପନ ଅଟ୍ଠ କୁସଲଚିତ୍ତାନି ଲୋକିୟଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତାନି ଚ ଏକଜ୍ଝଂ କତ୍ୱା ଚିତ୍ତମେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦାନୁପ୍ପାଦେ ଚସ୍ସ ପୱତ୍ତି, ସମାଦପନଂ ସମାଦାନଞ୍ଚ ସୀଲେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱିପସ୍ସନାପାଦକଂ ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଚିତ୍ତଂ ପନ ‘‘ଅଧିଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଞ୍ହି ଅଧିସୀଲଂ ୱିୟ ସୀଲାନଂ, ସବ୍ବଲୋକିୟଚିତ୍ତାନଂ ଅଧିକଞ୍ଚେୱ ଉତ୍ତମଞ୍ଚ, ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦେୟେୱ ଚ ହୋତି, ନ ୱିନା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦା। ତତୋପି ଚ ମଗ୍ଗଫଲଚିତ୍ତମେୱ ଅଧିଚିତ୍ତଂ।

‘‘ଅତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥି ୟିଟ୍ଠ’’ନ୍ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତଂ (ମ। ନି। ୨।୯୪) ପନ କମ୍ମସ୍ସକତାଞାଣଂ ପଞ୍ଞା। ସା ହି ବୁଦ୍ଧେ ଉପ୍ପନ୍ନେପି ଅନୁପ୍ପନ୍ନେପି ଲୋକେ ପୱତ୍ତତି। ଉପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ତସ୍ସା ପଞ୍ଞାୟ ବୁଦ୍ଧାପି ସାୱକାପି ମହାଜନଂ ସମାଦପେନ୍ତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ବୁଦ୍ଧେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ କମ୍ମୱାଦିନୋ ଚ ଧମ୍ମିକା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ଚକ୍କୱତ୍ତୀ ଚ ମହାରାଜାନୋ ମହାବୋଧିସତ୍ତା ଚ ସମାଦପେନ୍ତି, ସାମମ୍ପି ପଣ୍ଡିତା ସତ୍ତା ସମାଦିୟନ୍ତି। ତଥା ହି ଅଙ୍କୁରୋ ଦସୱସ୍ସସହସ୍ସାନି ମହାଦାନଂ ଅଦାସି। ୱେଲାମୋ ୱେସ୍ସନ୍ତରୋ ଅଞ୍ଞେ ଚ ବହୂ ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା ମହାଦାନାନି ଅଦଂସୁ। ତେ ତଂ କୁସଲଂ ଧମ୍ମଂ ପରିପୂରେତ୍ୱା ଦେୱେସୁ ଚ ମନୁସ୍ସେସୁ ଚ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱିଂସୁ।

ତିଲକ୍ଖଣାକାରପରିଚ୍ଛେଦକଂ ପନ ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ ‘‘ଅଧିପଞ୍ଞା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ହି ଅଧିସୀଲଅଧିଚିତ୍ତାନି ୱିୟ ସୀଲଚିତ୍ତାନଂ, ସବ୍ବଲୋକିୟପଞ୍ଞାନଂ ଅଧିକା ଚେୱ ଉତ୍ତମା ଚ, ନ ଚ ୱିନା ବୁଦ୍ଧୁପ୍ପାଦା ଲୋକେ ପୱତ୍ତତି। ତତୋପି ଚ ମଗ୍ଗଫଲପଞ୍ଞାୱ ଅଧିପଞ୍ଞା।

ଇଦାନି ଏକେକଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କତମା ଅଧିସୀଲସିକ୍ଖା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲୱା ହୋତି, ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ ୱିହରତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଇଧାତି ୱଚନଂ ପୁବ୍ବଭାଗକରଣୀୟସମ୍ପଦାୟ ସମ୍ପନ୍ନସ୍ସ ସବ୍ବପକାରସୀଲପରିପୂରକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସନ୍ନିସ୍ସୟଭୂତସାସନପରିଦୀପନଂ, ଅଞ୍ଞସାସନସ୍ସ ଚ ତଥାଭାୱପଟିସେଧନଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ…ପେ… ସୁଞ୍ଞା ପରପ୍ପୱାଦା ସମଣେଭି ଅଞ୍ଞେହୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧। ୧୩୯-୧୪୦)। ଭିକ୍ଖୂତି ତସ୍ସ ସୀଲସ୍ସ ପରିପୂରକସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପରିଦୀପନଂ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ଇଦମସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରେ ପତିଟ୍ଠିତଭାୱପରିଦୀପନଂ। ୱିହରତୀତି ଇଦମସ୍ସ ତଦନୁରୂପୱିହାରସମଙ୍ଗୀଭାୱପରିଦୀପନଂ। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଇଦମସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସ୍ସ ଉପକାରକଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ। ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭୟଦସ୍ସାୱୀତି ଇଦମସ୍ସ ପାତିମୋକ୍ଖତୋ ଅଚୱନଧମ୍ମତାପରିଦୀପନଂ। ସମାଦାୟାତି ଇଦମସ୍ସ ସିକ୍ଖାପଦାନଂ ଅନୱସେସତୋ ଆଦାନପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖତୀତି ଇଦମସ୍ସ ସିକ୍ଖାୟ ସମଙ୍ଗୀଭାୱପରିଦୀପନଂ। ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଇଦମସ୍ସ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଧମ୍ମପରିଦୀପନଂ।

ତତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୂତି ସଂସାରେ ଭୟଂ ଇକ୍ଖତୀତି ଭିକ୍ଖୁ। ସୀଲମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସୀଲୱାତି ଏତ୍ଥ ସୀଲନ୍ତି ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଂ। କିମିଦଂ ସୀଲନଂ ନାମ? ସମାଧାନଂ ୱା, କାୟକମ୍ମାଦୀନଂ ସୁସୀଲ୍ୟୱସେନ ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପଧାରଣଂ ୱା, କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାୱସେନ ଆଧାରଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତଦେୱ ହି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥଦ୍ୱୟଂ ସଦ୍ଦଲକ୍ଖଣୱିଦୂ ଅନୁଜାନନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେ ପନ ‘‘ଅଧିସେୱନଟ୍ଠେନ ଆଚାରଟ୍ଠେନ ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସିରଟ୍ଠେନ ସୀତଲଟ୍ଠେନ ସିୱଟ୍ଠେନ ସୀଲ’’ନ୍ତି ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ସୀଲନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ତସ୍ସ, ଭିନ୍ନସ୍ସାପି ଅନେକଧା;

ସନିଦସ୍ସନତ୍ତଂ ରୂପସ୍ସ, ୟଥା ଭିନ୍ନସ୍ସନେକଧା।

ଯଥା ହି ନୀଲପୀତାଦିଭେଦେନନେକଧା ଭିନ୍ନସ୍ସାପି ରୂପାଯତନସ୍ସ ସନିଦସ୍ସନତ୍ତଂ ଲକ୍ଖଣଂ ନୀଲାଦିଭେଦେନ ଭିନ୍ନସ୍ସାପି ସନିଦସ୍ସନଭାୱାନତିକ୍କମନତୋ। ତଥା ସୀଲସ୍ସ ଚେତନାଦିଭେଦେନ ଅନେକଧା ଭିନ୍ନସ୍ସାପି ଯଦେତଂ କାଯକମ୍ମାଦୀନଂ ସମାଧାନୱସେନ, କୁସଲାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ପତିଟ୍ଠାୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ସୀଲନଂ, ତଦେୱ ଲକ୍ଖଣଂ ଚେତନାଦିଭେଦେନ ଭିନ୍ନସ୍ସାପି ସମାଧାନପତିଟ୍ଠାଭାୱାନତିକ୍କମନତୋ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣସ୍ସ ପନସ୍ସ –

ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟୱିଦ୍ଧଂସନତା, ଅନୱଜ୍ଜଗୁଣୋ ତଥା;

କିଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ, ରସୋ ନାମ ପୱୁଚ୍ଚତି।

ତସ୍ମା ଇଦଂ ସୀଲଂ ନାମ କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନ ରସେନ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟୱିଦ୍ଧଂସନରସଂ, ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ରସେନ ଅନୱଜ୍ଜରସନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ସୋଚେଯ୍ୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ତଯିଦଂ ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୁଭି;

ଓତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ହିରୀ ଚେୱ, ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱଣ୍ଣିତଂ।

ତଯିଦଂ ସୀଲଂ ''କାଯସୋଚେଯ୍ୟଂ ୱଚୀସୋଚେଯ୍ୟଂ ମନୋସୋଚେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତସୋଚେଯ୍ୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ସୋଚେଯ୍ୟଭାୱେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତି ଗହଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। ହିରୋତ୍ତପ୍ପଞ୍ଚ ପନ ତସ୍ସ ୱିଞ୍ଞୂହି ପଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ୱଣ୍ଣିତଂ, ଆସନ୍ନକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ହିରୋତ୍ତପ୍ପେ ହି ସତି ସୀଲଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ତିଟ୍ଠତି ଚ, ଅସତି ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ନ ତିଟ୍ଠତି ଚାତି ଏୱଂୱିଧେନ ସୀଲେନ ସୀଲୱା ହୋତି। ଏତଂ ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱା ୱିରମନ୍ତସ୍ସ, ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ୱା ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଚେତନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ୱେଦିତବ୍ବା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ''କିଂ ସୀଲନ୍ତି? ଚେତନା ସୀଲଂ, ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ, ସଂୱରୋ ସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସୀଲ''ନ୍ତି (ପଟି। ମ। ୧।୩୯)।

ତତ୍ଥ ଚେତନା ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱା ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ୱତ୍ତପଟିପତ୍ତିଂ ୱା ପୂରେନ୍ତସ୍ସ ଚେତନା। ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀହି ୱିରମନ୍ତସ୍ସ ୱିରତି। ଅପି ଚ ଚେତନା ସୀଲଂ ନାମ ପାଣାତିପାତାଦୀନି ପଜହନ୍ତସ୍ସ ସତ୍ତକମ୍ମପଥଚେତନା। ଚେତସିକଂ ସୀଲଂ ନାମ ''ଅଭିଜ୍ଝଂ ପହାଯ ୱିଗତାଭିଜ୍ଝେନ ଚେତସା ୱିହରତୀ''ତିଆଦିନା (ଦୀ। ନି। ୧।୨୧୭) ନଯେନ ସଂଯୁତ୍ତମହାୱଗ୍ଗେ ୱୁତ୍ତା ଅନଭିଜ୍ଝାବ୍ୟାପାଦସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମା। ସଂୱରୋ ସୀଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚୱିଧେନ ସଂୱରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରୋ ସତିସଂୱରୋ ଞାଣସଂୱରୋ ଖନ୍ତିସଂୱରୋ ୱୀରିଯସଂୱରୋ। ତସ୍ସ ନାନାକରଣଂ ଉପରି ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଅୱୀତିକ୍କମୋ ସୀଲନ୍ତି ସମାଦିନ୍ନସୀଲସ୍ସ କାଯିକୱାଚସିକୋ ଅୱୀତିକ୍କମୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ସଂୱରସୀଲଂ, ଅୱୀତିକ୍କମସୀଲନ୍ତି ଇଦମେୱ ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ସୀଲଂ। ଚେତନାସୀଲଂ, ଚେତସିକଂ ସୀଲନ୍ତି ପରିଯାଯତୋ ସୀଲନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ପାତିମୋକ୍ଖନ୍ତି ସିକ୍ଖାପଦସୀଲଂ। ତଞ୍ହି ଯୋ ନଂ ପାତି ରକ୍ଖତି, ତଂ ମୋକ୍ଖେତି ମୋଚେତି ଆପାଯିକାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେହି, ତସ୍ମା ''ପାତିମୋକ୍ଖ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଆଚାରେନ ଚେୱ ଗୋଚରେନ ଚ ସମ୍ପନ୍ନୋ। ଅଣୁମତ୍ତେସୂତି ଅପ୍ପମତ୍ତକେସୁ। ୱଜ୍ଜେସୂତି ଅକୁସଲଧମ୍ମେସୁ। ଭଯଦସ୍ସାୱୀତି ଭଯଦସ୍ସୀ। ସମାଦାଯାତି ସମ୍ମା ଆଦିଯିତ୍ୱା। ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସମାଦିଯିତ୍ୱା ସିକ୍ଖତି। ଅପି ଚ ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ଯଂକିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖାକୋଟ୍ଠାସେସୁ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ କାଯିକଂ ୱା ଚେତସିକଂ ୱା, ତଂ ସବ୍ବଂ ସମାଦାଯ ସିକ୍ଖତି।

ଖୁଦ୍ଦକୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋତି ସଙ୍ଘାଦିସେସାଦିସାୱସେସୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ। ମହନ୍ତୋତି ପାରାଜିକାଦିନିରୱସେସୋ। ଯସ୍ମା ପନ ପାତିମୋକ୍ଖସୀଲେନ ଭିକ୍ଖୁ ସାସନେ ପତିଟ୍ଠାତି ନାମ , ତସ୍ମା ତଂ ''ପତିଟ୍ଠା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପତିଟ୍ଠହତି ୱା ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ, କୁସଲା ଧମ୍ମା ଏୱ ୱା ଏତ୍ଥ ପତିଟ୍ଠହନ୍ତୀତି ପତିଟ୍ଠା। ଅଯମତ୍ଥୋ ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠାଯ ନରୋ ସପଞ୍ଞୋ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୨୩, ୧୯୨) ଚ, ''ପତିଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ମହାରାଜ, ସୀଲଂ ସବ୍ବେସଂ କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନ''ନ୍ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୯) ଚ , ''ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ଖୋ, ମହାରାଜ…ପେ… ସବ୍ବେ କୁସଲା ଧମ୍ମା ନ ପରିହାଯନ୍ତୀ''ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୯) ଚ ଆଦିସୁତ୍ତୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତଦେତଂ ପୁବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ ଆଦି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ତସ୍ମାତିହ ତ୍ୱଂ ଉତ୍ତିଯ ଆଦିମେୱ ୱିସୋଧେହି କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ। କୋ ଚାଦି କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ, ସୀଲଞ୍ଚ ସୁୱିସୁଦ୍ଧଂ ଦିଟ୍ଠି ଚ ଉଜୁକା''ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୮୨)। ଯଥା ହି ନଗରୱଡ୍ଢକୀ ନଗରଂ ମାପେତୁକାମୋ ପଠମଂ ନଗରଟ୍ଠାନଂ ସୋଧେତି, ତତୋ ଅପରଭାଗେ ୱୀଥିଚତୁକ୍କସିଙ୍ଘାଟକାଦିପରିଚ୍ଛେଦେନ ୱିଭଜିତ୍ୱାୱ ନଗରଂ ମାପେତି। ଏୱମେୱ ଯୋଗାୱଚରୋ ଆଦିତୋ ସୀଲଂ ୱିସୋଧେତି,

ତତୋ ଅପରଭାଗେ ସମାଧିୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନାନି ସଚ୍ଛିକରୋତି। ଯଥା ୱା ପନ ରଜକୋ ପଠମଂ ତୀହି ଖାରେହି ୱତ୍ଥଂ ଧୋୱିତ୍ୱା ପରିସୁଦ୍ଧେ ୱତ୍ଥେ ଯଦିଚ୍ଛକଂ ରଙ୍ଗଜାତଂ ଉପନେତି, ଯଥା ୱା ପନ ଛେକୋ ଚିତ୍ତକାରୋ ରୂପଂ ଲିଖିତୁକାମୋ ଆଦିତୋୱ ଭିତ୍ତିପରିକମ୍ମଂ କରୋତି, ତତୋ ଅପରଭାଗେ ରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏୱମେୱ ଯୋଗାୱଚରୋ ଆଦିତୋୱ ସୀଲଂ ୱିସୋଧେତ୍ୱା ଅପରଭାଗେ ସମଥୱିପସ୍ସନାଦଯୋ ଧମ୍ମେ ସଚ୍ଛିକରୋତି। ତସ୍ମା ସୀଲଂ ‘‘ଆଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଦେତଂ ଚରଣସରିକ୍ଖତାଯ ଚରଣଂ। ଚରଣାତି ହି ପାଦା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯଥା ହି ଛିନ୍ନଚରଣସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଦିସଂ ଗମନାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନ ଜାଯତି, ପରିପୁଣ୍ଣପାଦସ୍ସେୱ ଜାଯତି, ଏୱମେୱ ଯସ୍ସ ସୀଲଂ ଭିନ୍ନଂ ହୋତି ଖଣ୍ଡଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣଂ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଗମନାଯ ଞାଣଗମନଂ ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ପନ ତଂ ଅଭିନ୍ନଂ ହୋତି ଅଖଣ୍ଡଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ, ତସ୍ସ ନିବ୍ବାନଗମନାଯ ଞାଣଗମନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ତସ୍ମା ସୀଲଂ ‘‘ଚରଣ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଦେତଂ ସଂଯମନୱସେନ ସଂଯମୋ। ସଂୱରଣୱସେନ ସଂୱରୋତି ଉଭଯେନାପି ସୀଲସଂଯମୋ ଚେୱ ସୀଲସଂୱରୋ ଚ କଥିତୋ। ୱଚନତ୍ଥୋ ପନେତ୍ଥ ସଂଯମେତି ୱୀତିକ୍କମୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ , ପୁଗ୍ଗଲଂ ୱା ସଂଯମେତି ୱୀତିକ୍କମୱସେନ ତସ୍ସ ୱିପ୍ଫନ୍ଦିତୁଂ ନ ଦେତୀତି ସଂଯମୋ। ୱୀତିକ୍କମସ୍ସ ପୱେସନଦ୍ୱାରଂ ସଂୱରତି ପିଦହତୀତି ସଂୱରୋ।

ମୋକ୍ଖନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ମୁଖଭୂତଂ ୱା। ଯଥା ହି ସତ୍ତାନଂ ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଆହାରୋ ମୁଖେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗାନି ଫରତି, ଏୱଂ ଯୋଗିନୋପି ଚତୁଭୂମକକୁସଲଂ ସୀଲମୁଖେନ ପୱିସିତ୍ୱା ଅତ୍ଥସିଦ୍ଧିଂ ସମ୍ପାଦେତି। ତେନ ‘‘ମୋକ୍ଖ’’ନ୍ତି। ପମୁଖେ ସାଧୂତି ପାମୋକ୍ଖଂ, ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ସେଟ୍ଠଂ ପଧାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। କୁସଲାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ସମାପତ୍ତିଯାତି ଚତୁଭୂମକକୁସଲାନଂ ପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ପାମୋକ୍ଖଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ସେଟ୍ଠଂ ପଧାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତି କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚ ୱିନା ହୁତ୍ୱା ଅପକ୍କମିତ୍ୱା। ଯୋ ପନାଯମେତ୍ଥ ଏୱକାରୋ, ସୋ ନିଯମତ୍ଥୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯସ୍ମା ଚ ନିଯମତ୍ଥୋ, ତସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରଣସମଯେ ଅୱିଜ୍ଜମାନାନମ୍ପି କାମାନଂ ତସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭାୱଂ କାମପରିଚ୍ଚାଗେନେୱ ଚସ୍ସ ଅଧିଗମଂ ଦୀପେତି। କଥଂ? ‘‘ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀ’’ତି ଏୱଞ୍ହି ନିଯମେ କରିଯମାନେ ଇଦଂ ପଞ୍ଞାଯତି, ନୂନିମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ କାମା ପଟିପକ୍ଖଭୂତା, ଯେସୁ ସତି ଇଦଂ ନ ପୱତ୍ତତି ଅନ୍ଧକାରେ ସତି ପଦୀପୋଭାସୋ ୱିଯ, ତେସଂ ପରିଚ୍ଚାଗେନେୱ ଚସ୍ସ ଅଧିଗମୋ ହୋତି ଓରିମତୀରପରିଚ୍ଚାଗେନ ପାରିମତୀରସ୍ସେୱ। ତସ୍ମା ନିଯମଂ କରୋତୀତି।

ତତ୍ଥ ସିଯା ‘‘କସ୍ମା ପନେସ ପୁବ୍ବପଦେଯେୱ ୱୁତ୍ତୋ ନ ଉତ୍ତରପଦେ, କିଂ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ଅୱିୱିଚ୍ଚାପି ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରେଯ୍ଯା’’ତି? ନ ଖୋ ପନେତଂ ଏୱଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ତଂନିସ୍ସରଣତୋ ହି ପୁବ୍ବପଦେ ଏୱ ଏସ ୱୁତ୍ତୋ। କାମଧାତୁସମତିକ୍କମନତୋ ହି କାମରାଗପଟିପକ୍ଖତୋ ଚ ଇଦଂ ଝାନଂ କାମାନମେୱ ନିସ୍ସରଣଂ। ଯଥାହ – ‘‘କାମାନମେତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଯଦିଦଂ ନେକ୍ଖମ୍ମ’’ନ୍ତି (ଇତିୱୁ। ୭୨)। ଉତ୍ତରପଦେପି ପନ ଯଥା ‘‘ଇଧେୱ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସମଣୋ, ଇଧ ଦୁତିଯୋ ସମଣୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୩୯) ଏତ୍ଥ ଏୱକାରୋ ଆନେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ। ନ ହି ସକ୍କା ଇତୋ ଅଞ୍ଞେହିପି ନୀୱରଣସଙ୍ଖାତେହି ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହି ଅୱିୱିଚ୍ଚ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରିତୁଂ। ତସ୍ମା ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି ୱିୱିଚ୍ଚେୱ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀତି ଏୱଂ ପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଦଦ୍ୱଯେପି ଚ କିଞ୍ଚାପି ୱିୱିଚ୍ଚାତି ଇମିନା ସାଧାରଣୱଚନେନ ତଦଙ୍ଗୱିୱେକାଦଯୋ କାଯୱିୱେକାଦଯୋ ଚ ସବ୍ବେପି ୱିୱେକା ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତଥାପି ପୁବ୍ବଭାଗେ କାଯୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ କାଯୱିୱେକଚିତ୍ତୱିୱେକସମୁଚ୍ଛେଦୱିୱେକନିସ୍ସରଣୱିୱେକା।

କାମେହୀତି ଇମିନା ପନ ପଦେନ ଯେ ଚ ଇଧ ‘‘କତମେ ୱତ୍ଥୁକାମା ମନାପିକା ରୂପା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱତ୍ଥୁକାମା ୱୁତ୍ତା, ଯେ ଚ ଇଧେୱ ୱିଭଙ୍ଗେ ‘‘ଛନ୍ଦୋ କାମୋ ରାଗୋ କାମୋ ଛନ୍ଦରାଗୋ କାମୋ ସଙ୍କପ୍ପୋ କାମୋ ରାଗୋ କାମୋ ସଙ୍କପ୍ପରାଗୋ କାମୋ’’ତି ଏୱଂ କିଲେସକାମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ସବ୍ବେପି ସଙ୍ଗହିତା ଇଚ୍ଚେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଏୱଞ୍ହି ସତି ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତି ୱତ୍ଥୁକାମେହିପି ୱିୱିଚ୍ଚେୱାତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ତେନ କାଯୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି।

ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀତି କିଲେସକାମେହି ସବ୍ବାକୁସଲେହି ୱା ୱିୱିଚ୍ଚାତି ଅତ୍ଥୋ ଯୁଜ୍ଜତି। ତେନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ପୁରିମେନ ଚେତ୍ଥ ୱତ୍ଥୁକାମେହି ୱିୱେକୱଚନତୋ ଏୱ କାମସୁଖପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଦୁତିଯେନ କିଲେସକାମେହି ୱିୱେକୱଚନତୋ ନେକ୍ଖମ୍ମସୁଖପରିଗ୍ଗହୋ ୱିଭାୱିତୋ ହୋତି । ଏୱଂ ୱତ୍ଥୁକାମକିଲେସକାମୱିୱେକୱଚନତୋଯେୱ ଚ ଏତେସଂ ପଠମେନ ସଂକିଲେସୱତ୍ଥୁପ୍ପହାନଂ, ଦୁତିଯେନ ସଂକିଲେସପ୍ପହାନଂ। ପଠମେନ ଲୋଲଭାୱସ୍ସ ହେତୁପରିଚ୍ଚାଗୋ, ଦୁତିଯେନ ବାଲଭାୱସ୍ସ। ପଠମେନ ଚ ପଯୋଗସୁଦ୍ଧି, ଦୁତିଯେନ ଆସଯପୋସନଂ ୱିଭାୱିତଂ ହୋତୀତି ଞାତବ୍ବଂ । ଏସ ତାୱ ନଯୋ ‘‘କାମେହୀ’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତକାମେସୁ ୱତ୍ଥୁକାମପକ୍ଖେ ।

କିଲେସକାମପକ୍ଖେ ପନ ଛନ୍ଦୋତି ଚ ରାଗୋତି ଚ ଏଓମାଦୀହି ଅନେକଭେଦୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋଓ ''କାମୋ''ତି ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସୋ ଚ ଅକୁସଲପରିଯାପନ୍ନୋପି ସମାନୋ ''ତତ୍ଥ କତମୋ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ, କାମୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ଝାନପଟିପକ୍ଖତୋ ୱିସୁଂ ୱୁତ୍ତୋ। କିଲେସକାମତ୍ତା ୱା ପୁରିମପଦେ ୱୁତ୍ତୋ, ଅକୁସଲପରିଯାପନ୍ନତ୍ତା ଦୁତିଯପଦେ। ଅନେକଭେଦତୋ ଚସ୍ସ କାମତୋତି ଅୱତ୍ୱା କାମେହୀତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଅକୁସଲଭାୱେ ୱିଜ୍ଜମାନେ ''ତତ୍ଥ କତମେ ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା, କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୬୪) ଉପରିଝାନଙ୍ଗାନଂ ପଚ୍ଚନୀକପଟିପକ୍ଖଭାୱଦସ୍ସନତୋ ନୀୱରଣାନେୱ ୱୁତ୍ତାନି। ନୀୱରଣାନି ହି ଝାନଙ୍ଗପଚ୍ଚନୀକାନି ତେସଂ ଝାନଙ୍ଗାନେୱ ପଟିପକ୍ଖାନି, ୱିଦ୍ଧଂସକାନି ୱିଘାତକାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଥା ହି ''ସମାଧି କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖୋ, ପୀତି ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ, ୱିତକ୍କୋ ଥିନମିଦ୍ଧସ୍ସ, ସୁଖଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚସ୍ସ, ୱିଚାରୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯା''ତି ପେଟକେ ୱୁତ୍ତଂ।

ଏଓମେତ୍ଥ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହୀତି ଇମିନା କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି, ୱିୱିଚ୍ଚ ଅକୁସଲେହି ଧମ୍ମେହୀତି ଇମିନା ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି ନୀୱରଣାନଂ। ଅଗ୍ଗହିତଗ୍ଗହଣେନ ପନ ପଠମେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ, ଦୁତିଯେନ ସେସନୀୱରଣାନଂ। ତଥା ପଠମେନ ତୀସୁ ଅକୁସଲମୂଲେସୁ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣଭେଦୱିସଯସ୍ସ ଲୋଭସ୍ସ, ଦୁତିଯେନ ଆଘାତୱତ୍ଥୁଭେଦାଦିୱିସଯାନଂ ଦୋସମୋହାନଂ। ଓଘାଦୀସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ପଠମେନ କାମୋଘକାମଯୋଗକାମାସୱକାମୁପାଦାନଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥକାମରାଗସଂଯୋଜନାନଂ, ଦୁତିଯେନ ଅୱସେସଓଘଯୋଗାସୱୌପାଦାନଗନ୍ଥସଂଯୋଜନାନଂ। ପଠମେନ ଚ ତଣ୍ହାଯ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ, ଦୁତିଯେନ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକାନଞ୍ଚ। ଅପି ଚ ପଠମେନ ଲୋଭସମ୍ପଯୁତ୍ତଅଟ୍ଠଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ, ଦୁତିଯେନ ସେସାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାନଂ ୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱିୱେକୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପହାନଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସୱିତକ୍କଂ ସୱିଚାର''ନ୍ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣୋ ୱିତକ୍କୋ, ଆରମ୍ମଣାନୁମଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣୋ ୱିଚାରୋ। ସନ୍ତେପି ଚ ନେସଂ କତ୍ଥଚି ଅୱିଯୋଗେ ଓଳାରିକଟ୍ଠେନ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ ଚ ଘଣ୍ଟାଭିଘାତୋ ୱିଯ ଚେତସୋ ପଠମାଭିନିପାତୋ ୱିତକ୍କୋ, ସୁଖୁମଟ୍ଠେନ ଅନୁମଜ୍ଜନସଭାୱେନ ଚ ଘଣ୍ଟାନୁରୱୋ ୱିଯ ଅନୁପବନ୍ଧୋ ୱିଚାରୋ। ୱିପ୍ଫାରୱା ଚେତ୍ଥ ୱିତକ୍କୋ ପଠମୁପ୍ପତ୍ତିକାଲେ ପରିପ୍ଫନ୍ଦନଭୂତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତୁକାମସ୍ସ ପକ୍ଖିନୋ ପକ୍ଖୱିକ୍ଖେପୋ ୱିଯ, ପଦୁମାଭିମୁଖପାତୋ ୱିଯ ଚ ଗନ୍ଧାନୁବନ୍ଧଚେତସୋ ଭମରସ୍ସ। ସନ୍ତୱୁତ୍ତି ୱିଚାରୋ ନାତିପରିପ୍ଫନ୍ଦନଭାୱୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଆକାସେ ଉପ୍ପତିତସ୍ସ ପକ୍ଖିନୋ ପକ୍ଖପ୍ପସାରଣଂ ୱିଯ, ପରିବ୍ଭମନଂ ୱିଯ ଚ ପଦୁମାଭିମୁଖପତିତସ୍ସ ଭମରସ୍ସ ପଦୁମସ୍ସ ଉପରିଭାଗେ।

ଦୁକନିପାତଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ''ଆକାସେ ଗଚ୍ଛତୋ ମହାସକୁଣସ୍ସ ଉଭୋହି ପକ୍ଖେହି ୱାତଂ ଗହେତ୍ୱା ପକ୍ଖେ ସନ୍ନିସୀଦାପେତ୍ୱା ଗମନଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେ ଚେତସୋ ଅଭିନିରୋପନଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ, ୱାତଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ପକ୍ଖେ ଫନ୍ଦାପଯମାନସ୍ସ ଗମନଂ ୱିଯ ଅନୁମଜ୍ଜନଭାୱେନ ପୱତ୍ତୋ ୱିଚାରୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେନ ପୱତ୍ତିଯଂ ଯୁଜ୍ଜତି। ସୋ ପନ ନେସଂ ୱିସେସୋ ପଠମଦୁତିଯଜ୍ଝାନେସୁ ପାକଟୋ ହୋତି। ଅପି ଚ ମଲଗ୍ଗହିତଂ କଂସଭାଜନଂ ଏକେନ ହତ୍ଥେନ ଦଳ୍ହଂ ଗହେତ୍ୱା ଇତରେନ ହତ୍ଥେନ ଚୁଣ୍ଣତେଲୱାଲଣ୍ଡୁପକେନ ପରିମଜ୍ଜନ୍ତସ୍ସ ଦଳ୍ହଗ୍ଗହଣହତ୍ଥୋ ୱିଯ ୱିତକ୍କୋ। ପରିମଜ୍ଜନହତ୍ଥୋ ୱିଯ ୱିଚାରୋ। ତଥା କୁମ୍ଭକାରସ୍ସ ଦଣ୍ଡପ୍ପହାରେନ ଚକ୍କଂ ଭମଯିତ୍ୱା ଭାଜନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପୀଳନହତ୍ଥୋ ୱିଯ ୱିତକ୍କୋ। ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ସଞ୍ଚରଣହତ୍ଥୋ ୱିଯ ୱିଚାରୋ। ତଥା ମଣ୍ଡଲଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ସନ୍ନିରୁମ୍ଭିତ୍ୱା ଠିତକଣ୍ଟକୋ ୱିଯ ଅଭିନିରୋପନୋ ୱିତକ୍କୋ। ବହି ପରିବ୍ଭମନକଣ୍ଟକୋ ୱିଯ ଅନୁମଜ୍ଜମାନୋ ୱିଚାରୋ। ଇତି ଇମିନା ଚ ୱିତକ୍କେନ ଇମିନା ଚ ୱିଚାରେନ ସହ ୱତ୍ତତି ରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ପୁପ୍ଫେନ ଚ ଫଲେନ ଚାତି ଇଦଂ ଝାନଂ ''ସୱିତକ୍କଂ ସୱିଚାର''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱିୱେକଜନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱିୱିତ୍ତି ୱିୱେକୋ, ନୀୱରଣୱିଗମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱିତ୍ତୋତି ୱା ୱିୱେକୋ, ନୀୱରଣୱିୱିତ୍ତୋ ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମରାସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା ୱିୱେକା, ତସ୍ମିଂ ୱା ୱିୱେକେ ଜାତନ୍ତି ୱିୱେକଜଂ। ପୀତିସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପିଣଯତୀତି ପୀତି, ସା ସମ୍ପିଯାଯନଲକ୍ଖଣା। ସା ପନେସା ଖୁଦ୍ଦିକାପୀତି , ଖଣିକାପୀତି, ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି, ଉବ୍ବେଗାପୀତି, ଫରଣାପୀତୀତି ପଞ୍ଚୱିଧା ହୋତି।

ତତ୍ଥ ଖୁଦ୍ଦିକାପୀତି ସରୀରେ ଲୋମହଂସମତ୍ତମେୱ କାତୁଂ ସକ୍କୋତି। ଖଣିକାପୀତି ଖଣେ ଖଣେ ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦସଦିସା ହୋତି। ଓକ୍କନ୍ତିକାପୀତି ସମୁଦ୍ଦତୀରଂ ୱୀଚି ୱିଯ, କାଯଂ ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଓକ୍କମିତ୍ୱା ଭିଜ୍ଜତି। ଉବ୍ବେଗାପୀତି ବଲୱତୀ ହୋତି, କାଯଂ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଂ କତ୍ୱା ଆକାସେ ଲଙ୍ଘାପନପ୍ପମାଣପତ୍ତା।

ଫରଣାପୀତି ଅତିବଲୱତୀ ହୋତି। ତାଯ ହି ଉପ୍ପନ୍ନାଯ ସକଲସରୀରଂ ଧମିତ୍ୱା ପୂରିତୱତ୍ଥି ୱିଯ ମହତା ଉଦକୋଘେନ ପକ୍ଖନ୍ଦପବ୍ବତକୁଚ୍ଛି ୱିଯ ଚ ଅନୁପରିପ୍ଫୁଟଂ ହୋତି। ସା ପନେସା ପଞ୍ଚୱିଧା ପୀତି ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଦୁୱିଧଂ ପସ୍ସଦ୍ଧିଂ ପରିପୂରେତି କାଯପସ୍ସଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଚିତ୍ତପସ୍ସଦ୍ଧିଞ୍ଚ, ପସ୍ସଦ୍ଧି ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସୁଖଂ ପରିପୂରେତି କାଯିକଂ ଚେତସିକଞ୍ଚ, ସୁଖଂ ଗବ୍ଭଂ ଗଣ୍ହନ୍ତଂ ପରିପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ତିୱିଧଂ

ସମାଧିଂ ପରିପୂରେତି ଖଣିକସମାଧିଂ ଉପଚାରସମାଧିଂ ଅପ୍ପନାସମାଧିଞ୍ଚାତି। ତାସୁ ଯା ଅପ୍ପନାସମାଧିସ୍ସ ମୂଲଂ ହୁତ୍ୱା ୱଡ୍ଢମାନା ସମାଧିସମ୍ପଯୋଗଙ୍ଗତା ଫରଣାପୀତି, ଅଯଂ ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅଧିପ୍ପେତା ପୀତୀତି।

ଇତରଂ ପନ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ, ଯସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସୁଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଖନଂ ୱା ସୁଖଂ, ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖାଦତି ଖଣତି ଚ କାଯଚିତ୍ତାବାଧନ୍ତି ସୁଖଂ, ସୋମନସ୍ସୱେଦନାଯେତଂ ନାମଂ। ତଂ ସାତଲକ୍ଖଣଂ। ସନ୍ତେପି ଚ ନେସଂ କତ୍ଥଚି ଅୱିପ୍ପଯୋଗେ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣପଟିଲାଭତୁଟ୍ଠି ପୀତି, ପଟିଲଦ୍ଧରସାନୁଭୱନଂ ସୁଖଂ। ଯତ୍ଥ ପୀତି, ତତ୍ଥ ସୁଖଂ, ଯତ୍ଥ ସୁଖଂ, ତତ୍ଥ ନ ନିଯମତୋ ପୀତି। ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତା ପୀତି, ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧସଙ୍ଗହିତଂ ସୁଖଂ। କନ୍ତାରଖିନ୍ନସ୍ସ ୱନନ୍ତୋଦକଦସ୍ସନସୱନେସୁ ୱିଯ ପୀତି, ୱନଚ୍ଛାଯପ୍ପୱେସନୌଦକପରିଭୋଗେସୁ ୱିଯ ସୁଖଂ। ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପାକଟଭାୱତୋ ଚେତଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତି ଅଯଞ୍ଚ ପୀତି ଇଦଞ୍ଚ ସୁଖଂ ଅସ୍ସ ଝାନସ୍ସ, ଅସ୍ମିଂ ୱା ଝାନେ ଅତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ଝାନଂ ''ପୀତିସୁଖ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଅଥ ୱା ପୀତି ଚ ସୁଖଞ୍ଚ ପୀତିସୁଖଂ ଧମ୍ମୱିନଯାଦଯୋ ୱିଯ। ୱିୱେକଜଂ ପୀତିସୁଖଂ ଅସ୍ସ ଝାନସ୍ସ, ଅସ୍ମିଂ ୱା ଝାନେ ଅତ୍ଥୀତି ଏୱମ୍ପି ୱିୱେକଜଂପୀତିସୁଖଂ। ଯଥେୱ ହି ଝାନଂ, ଏୱଂ ପୀତିସୁଖମ୍ପେତ୍ଥ ୱିୱେକଜମେୱ ହୋତି, ତଞ୍ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଅଲୋପସମାସଂ କତ୍ୱା ଏକପଦେନେୱ ''ୱିୱେକଜଂପୀତିସୁଖ''ନ୍ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ପଠମନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ପଠମଂ, ଇଦଂ ପଠମଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତିପି ପଠମଂ। ଝାନନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ ଝାନଂ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଞ୍ଚାତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପଥୱୀକସିଣାଦିଆରମ୍ମଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯନ୍ତୀତି ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନନ୍ତି ସଙ୍ଖ୍ୟଂ ଗତା। ୱିପସ୍ସନାମଗ୍ଗଫଲାନି ପନ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ନାମ। ତତ୍ଥ ୱିପସ୍ସନା ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣସ୍ସ ଉପନିଜ୍ଝାନତୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ। ୱିପସ୍ସନାଯ କତକିଚ୍ଚସ୍ସ ମଗ୍ଗେନ ଇଜ୍ଝନତୋ ମଗ୍ଗୋ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ, ଫଲଂ ପନ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଉପନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ। ତେସୁ ଇଧ ପୁବ୍ବଭାଗେ ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ, ଲୋକୁତ୍ତରମଗ୍ଗକ୍ଖଣେ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତସ୍ମା ଆରମ୍ମଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ଲକ୍ଖଣୂପନିଜ୍ଝାନତୋ ଚ ପଚ୍ଚନୀକଝାପନତୋ ଚ ଝାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଉପସମ୍ପଜ୍ଜାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା, ପାପୁଣିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପସମ୍ପାଦଯିତ୍ୱା ୱା, ନିପ୍ଫାଦେତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିହରତୀତି ତଦନୁରୂପେନ ଇରିଯାପଥୱିହାରେନ ଇରିଯତି, ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଝାନସମଙ୍ଗୀ ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଇରିଯନଂ ୱୁତ୍ତିଂ ଅଭିନିପ୍ଫାଦେତି।

ତଂ ପନେତଂ ପଠମଜ୍ଝାନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନଂ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ତିୱିଧକଲ୍ଯାଣଂ, ଦସଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଂ। ତତ୍ଥ କାମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ବ୍ଯାପାଦୋ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ନୀୱରଣାନଂ ପହାନୱସେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୱିପ୍ପହୀନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ନ ହି ଏତେସୁ ଅପ୍ପହୀନେସୁ ଝାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତେନସ୍ସେତାନି ପହାନଙ୍ଗାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। କିଞ୍ଚାପି ହି ଝାନକ୍ଖଣେ ଅଞ୍ଞେପି ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ପହୀଯନ୍ତି, ତଥାପି ଏତାନେୱ ୱିସେସେନ ଝାନନ୍ତରାଯକରାନି। କାମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ହି ନାନାୱିସଯପ୍ପଲୋଭିତଂ ଚିତ୍ତଂ ନ ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣେ ସମାଧିଯତି, କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଭିଭୂତଂ ୱା, ତଂ ନ କାମଧାତୁପ୍ପହାନାଯ ପଟିପଦଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ବ୍ଯାପାଦେନ ୱା ଆରମ୍ମଣେ ପଟିହଞ୍ଞମାନଂ ନ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତତି। ଥିନମିଦ୍ଧାଭିଭୂତଂ ଅକମ୍ମଞ୍ଞଂ ହୋତି। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚକୁକ୍କୁଚ୍ଚପରେତଂ ଅୱୂପସନ୍ତମେୱ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ଭମତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ ଉପହତଂ ଝାନାଧିଗମସାଧିକଂ ପଟିପଦଂ ନାରୋହତି। ଇତି ୱିସେସେନ ଝାନନ୍ତରାଯକରତ୍ତା ଏତାନେୱ ପହାନଙ୍ଗାନୀତି ୱୁତ୍ତାନି।

ଯସ୍ମା ପନ ୱିତକ୍କୋ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପେତି, ୱିଚାରୋ ଅନୁପବନ୍ଧତି, ତେହି ଅୱିକ୍ଖେପାଯ ସମ୍ପାଦିତପଯୋଗସ୍ସ ଚେତସୋ ପଯୋଗସମ୍ପତ୍ତିସମ୍ଭୱା ପୀତି ପୀଣନଂ ସୁଖଞ୍ଚ ଉପବ୍ରୂହନଂ କରୋତି। ଅଥସ୍ସ ସେସସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା ଏତେହି ଅଭିନିରୋପନାନୁବନ୍ଧନପୀଣନୁପବ୍ରୂହନେହି ଅନୁଗ୍ଗହିତା ଏକଗ୍ଗତା ଏକତ୍ତାରମ୍ମଣେ ସମଂ ସମ୍ମା ଚ ଆଧିଯତି। ତସ୍ମା ୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରୋ ପୀତି ସୁଖଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତତା ୱେଦିତବ୍ବା। ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ହି ଏତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଝାନଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ହୋତି। ତେନସ୍ସ ଏତାନି ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତସ୍ମା ନ ଏତେହି ସମନ୍ନାଗତଂ ଅଞ୍ଞଦେୱ ଝାନଂ ନାମ ଅତ୍ଥୀତି ଗହେତବ୍ବଂ। ଯଥା ପନ ଅଙ୍ଗମତ୍ତୱସେନେୱ ଚତୁରଙ୍ଗିନୀ ସେନା, ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକଂ ତୂରିଯଂ, ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକୋ ଚ ମଗ୍ଗୋତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମିଦମ୍ପି ଅଙ୍ଗମତ୍ତୱସେନେୱ ପଞ୍ଚଙ୍ଗିକନ୍ତି ୱା ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତନ୍ତି ୱା ୱୁଚ୍ଚତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଏତାନି ଚ ପଞ୍ଚଙ୍ଗାନି କିଞ୍ଚାପି ଉପଚାରକ୍ଖଣେପି ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଉପଚାରେ ପକତିଚିତ୍ତତୋ ବଲୱତରାନି। ଇଧ ପନ ଉପଚାରତୋପି ବଲୱତରାନି ରୂପାୱଚରଲକ୍ଖଣପ୍ପତ୍ତାନି ନିପ୍ଫନ୍ନାନି। ଏତ୍ଥ ହି ୱିତକ୍କୋ ସୁୱିସଦେନ ଆକାରେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନିରୋପଯମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିଚାରୋ ଅତିୱିଯ ଆରମ୍ମଣଂ ଅନୁମଜ୍ଜମାନୋ। ପୀତିସୁଖଂ ସବ୍ବାୱନ୍ତମ୍ପି କାଯଂ ଫରମାନଂ । ତେନେୱାହ – ''ନାସ୍ସ କିଞ୍ଚି ସବ୍ବାୱତୋ କାଯସ୍ସ ୱିୱେକଜେନ

ପୀତିସୁଖେନ ଅପ୍ଫୁଟଂ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୨୨୬)। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାପି ହେଟ୍ଠିମମ୍ହି ସମୁଗ୍ଗପଟଲେ ଉପରିମଂ ସମୁଗ୍ଗପଟଲଂ ୱିଯ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଫୁସିତା ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯମେତେସଂ ଇତରେହି ୱିସେସୋ। ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା କିଞ୍ଚାପି ''ସୱିତକ୍କଂ ସୱିଚାର''ନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ପାଠେ ନ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠା, ତଥାପି ୱିଭଙ୍ଗେ (ୱିଭ। ୫୬୫) ''ଝାନନ୍ତି ୱିତକ୍କୋ ୱିଚାରୋ ପୀତି ସୁଖଂ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା''ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଅଙ୍ଗମେୱ। ଯେନ ହି ଅଧିପ୍ପାଯେନ ଭଗୱତା ଉଦ୍ଦେସୋ କତୋ, ସୋଯେୱ ତେନ ୱିଭଙ୍ଗେ ପକାସିତୋତି।

ତିୱିଧକଲ୍ୟାଣଂ

ତିୱିଧକଲ୍ୟାଣଂ ଦସଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନୱସେନତିୱିଧକଲ୍ୟାଣତା। ତେସଂଯେୱ ଚ ଆଦିମଜ୍ଝପରିଯୋସାନାନଂ ଲକ୍ଖଣୱସେନ ଦସଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ରାଯଂ ପାଠଇ –

''ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦି, ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ, ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନଂ, ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦି। ଆଦିସ୍ସ କତି ଲକ୍ଖଣାନି? ଆଦିସ୍ସ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି – ଯୋ ତସ୍ସ ପରିପନ୍ଥୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ଯଞ୍ଚ ପରିପନ୍ଥତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି, ଯଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଚିତ୍ତଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି, ଯଞ୍ଚ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ତତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତି। ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ଆଦି, ଆଦିସ୍ସ ଇମାନି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – 'ପଠମଂ ଝାନଂ ଆଦିକଲ୍ୟାଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି ତିଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚା'ତି।

''ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ। ମଜ୍ଝସ୍ସ କତି ଲକ୍ଖଣାନି? ମଜ୍ଝସ୍ସ ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି – ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ସମଥପଟିପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି। ଯଞ୍ଚ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ସମଥପଟିପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି, ଯଞ୍ଚ ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି। ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ମଜ୍ଝେ, ମଜ୍ଝସ୍ସ ଇମାନି ତୀଣି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି – 'ପଠମଂ ଝାନଂ ମଜ୍ଝେକଲ୍ୟାଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି ତିଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚା'ତି।

''ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନଂ। ପରିଯୋସାନସ୍ସ କତି ଲକ୍ଖଣାନି? ପରିଯୋସାନସ୍ସ ଚତ୍ତାରି ଲକ୍ଖଣାନି – ତତ୍ଥ ଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଏକରସଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ତଦୁପଗୱୀରିଯୱାହନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା, ଆସେୱନଟ୍ଠେନ ସମ୍ପହଂସନା। ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ସମ୍ପହଂସନା ପରିଯୋସାନଂ, ପରିଯୋସାନସ୍ସ ଇମାନି ଚତ୍ତାରି ଲକ୍ଖଣାନି। ତେନ ୱୁଚ୍ଚତି 'ପଠମଂ ଝାନଂ ପରିଯୋସାନକଲ୍ୟାଣଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଚତୁଲକ୍ଖଣସମ୍ପନ୍ନଞ୍ଚା'''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୧୫୮)।

''ତତ୍ର ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ନାମ ସସମ୍ଭାରିକୋ ଉପଚାରୋ। ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ନାମ ଅପ୍ପନା। ସମ୍ପହଂସନା ନାମ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା''ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଯସ୍ମା ପନ ''ଏକତ୍ତଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧିପକ୍ଖନ୍ଦଞ୍ଚେୱ ହୋତି ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହିତଞ୍ଚ ଞାଣେନ ଚ ସମ୍ପହଂସିତ''ନ୍ତି ପାଠଇଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତସ୍ମା ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯମେୱ ଆଗମନୱସେନ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ କିଚ୍ଚୱସେନ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା, ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନାଦିଭାୱସାଧନେନ ପରିଯୋଦାପକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ସମ୍ପହଂସନା ଚ ୱେଦିତବ୍ବା।

କଥଂ ? ଯସ୍ମିଞ୍ହି ୱାରେ ଅପ୍ପନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତସ୍ମିଂ ଯୋ ନୀୱରଣସଙ୍ଖାତୋ କିଲେସଗଣୋ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପରିପନ୍ଥୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତଂ ୱିସୁଜ୍ଝତି। ୱିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ଆୱରଣୱିରହିତଂ ହୁତ୍ୱା ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି। ମଜ୍ଝିମସମଥନିମିତ୍ତଂ ନାମ ସମପ୍ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପନାସମାଧିଯେୱ। ତଦନନ୍ତରଂ ପନ ପୁରିମଚିତ୍ତଂ ଏକସନ୍ତତିପରିଣାମନଯେନ ତଥତ୍ତଂ ଉପଗଚ୍ଛମାନଂ ମଜ୍ଝିମଂ ସମଥନିମିତ୍ତଂ ପଟିପଜ୍ଜତି ନାମ, ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନତ୍ତା ତଥତ୍ତୁପଗମନେନ ତତ୍ଥ ପକ୍ଖନ୍ଦତି ନାମ। ଏୱଂ ତାୱ ପୁରିମଚିତ୍ତେ ୱିଜ୍ଜମାନାକାରନିପ୍ଫାଦିକା ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣେଯେୱ ଆଗମନୱସେନ ପଟିପଦାୱିସୁଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଏୱଂ ୱିସୁଦ୍ଧସ୍ସ ପନ ତସ୍ସ ପୁନ ୱିସୋଧେତବ୍ବାଭାୱତୋ ୱିସୋଧନେ ବ୍ୟାପାରଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ୱିସୁଦ୍ଧଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି ନାମ। ସମଥଭାୱୂପଗମନେନ ସମଥପଟିପନ୍ନସ୍ସ ପୁନ ସମାଧାନେ ବ୍ୟାପାରଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ସମଥପଟିପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି ନାମ। ସମଥପଟିପନ୍ନଭାୱତୋ ଏୱ ଚସ୍ସ କିଲେସସଂସଗ୍ଗଂ ପହାଯ ଏକତ୍ତେନ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସ ପୁନ ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନେ ବ୍ୟାପାରଂ ଅକରୋନ୍ତୋ ଏକତ୍ତୁପଟ୍ଠାନଂ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି ନାମ। ଏୱଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଯ କିଚ୍ଚୱସେନ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହନା ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯେ ପନେତେ ଏୱଂ ଉପେକ୍ଖାନୁବ୍ରୂହିତେ ତତ୍ଥ ଜାତା ସମାଧିପଞ୍ଞାସଙ୍ଖାତା ଯୁଗନଦ୍ଧଧମ୍ମା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅନତିୱତ୍ତମାନା ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତା, ଯାନି ଚ

ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି ନାନାକିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତତ୍ତା ୱିମୁତ୍ତିରସେନ ଏକରସାନି ହୁତ୍ୱା ପୱତ୍ତାନି, ୟଞ୍ଚେସ ତଦୁପଗଂ ତେସଂ ଅନତିୱତ୍ତନଏକରସଭାୱାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ ୱୀରିୟଂ ୱାହୟତି, ୟା ଚସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ପୱତ୍ତା ଆସେୱନା, ସବ୍ବେପି ତେ ଆକାରା ୟସ୍ମା ଞାଣେନ ସଂକିଲେସୱୋଦାନେସୁ ତଂ ତଂ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ ଆନିସଂସଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା ତଥା ତଥା ସମ୍ପହଂସିତତ୍ତା ୱିସୋଧିତତ୍ତା ପରିୟୋଦାପିତତ୍ତା ନିପ୍ଫନ୍ନାୱ, ତସ୍ମା ‘‘ଧମ୍ମାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନାଦିଭାୱସାଧନେନ ପରିୟୋଦାପକସ୍ସ ଞାଣସ୍ସ କିଚ୍ଚନିପ୍ଫତ୍ତିୱସେନ ସମ୍ପହଂସନା ୱେଦିତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମାତି ୱିତକ୍କସ୍ସ ଚ ୱିଚାରସ୍ସ ଚାତି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱୂପସମା ସମତିକ୍କମା, ଦୁତିୟଜ୍ଝାନକ୍ଖଣେ ଅପାତୁଭାୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଦୁତିୟଜ୍ଝାନେ ସବ୍ବେପି ପଠମଜ୍ଝାନଧମ୍ମା ନ ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞେୟେୱ ହି ପଠମଜ୍ଝାନେ ଫସ୍ସାଦୟୋ, ଅଞ୍ଞେ ଇଧ। ଓଳାରିକସ୍ସ ପନ ଓଳାରିକସ୍ସ ଅଙ୍ଗସ୍ସ ସମତିକ୍କମା ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପରେସଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଅଧିଗମୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା’’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଇଧ ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ‘‘ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ପଚ୍ଚତ୍ତ’’ନ୍ତି (ୱିଭ। ୫୭୩) ଏତ୍ତକମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ୟସ୍ମା ନିୟକଜ୍ଝତ୍ତଂ ଅଧିପ୍ପେତଂ, ତସ୍ମା ଅତ୍ତନି ଜାତଂ, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି ଅୟମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ସମ୍ପସାଦନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ସଦ୍ଧା। ସମ୍ପସାଦନୟୋଗତୋ ଝାନମ୍ପି ସମ୍ପସାଦନଂ, ନୀଲୱଣ୍ଣୟୋଗତୋ ନୀଲୱତ୍ଥଂ ୱିୟ। ୟସ୍ମା ୱା ତଂ ଝାନଂ ସମ୍ପସାଦନସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱୂପସମନେନ ଚ ଚେତୋ ସମ୍ପସାଦୟତି, ତସ୍ମାପି ‘‘ସମ୍ପସାଦନ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ସମ୍ପସାଦନଂ ଚେତସୋତି ଏୱଂ ପଦସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ପୁରିମସ୍ମିଂ ପନ ଅତ୍ଥୱିକପ୍ପେ ଚେତସୋତି ଏତଂ ଏକୋଦିଭାୱେନ ସଦ୍ଧିଂ ୟୋଜେତବ୍ବଂ।

ତତ୍ରାୟଂ ଅତ୍ଥୟୋଜନା – ଏକୋ ଉଦେତୀତି ଏକୋଦି, ୱିତକ୍କୱିଚାରେହି ଅନଜ୍ଝାରୂଳ୍ହତ୍ତା ଅଗ୍ଗୋ ସେଟ୍ଠୋ ହୁତ୍ୱା ଉଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଟ୍ଠୋପି ହି ଲୋକେ ଏକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିତକ୍କୱିଚାରୱିରହିତୋ ୱା ଏକୋ ଅସହାୟୋ ହୁତ୍ୱାତିପି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅଥ ୱା ସମ୍ପୟୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଉଦାୟତୀତି ଉଦି, ଉଟ୍ଠାପେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଏକୋ ଚ ସୋ ଉଦି ଚାତି ଏକୋଦି, ସମାଧିସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଇତି ଇମଂ ଏକୋଦିଂ ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତୀତି ଇଦଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନଂ ଏକୋଦିଭାୱଂ। ସୋ ପନାୟଂ ଏକୋଦି ୟସ୍ମା ଚେତସୋ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ନ ଜୀୱସ୍ସ। ତସ୍ମା ଏତଂ ‘‘ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ନନୁ ଚାୟଂ ସଦ୍ଧା ପଠମଜ୍ଝାନେପି ଅତ୍ଥି, ଅୟଞ୍ଚ ଏକୋଦିନାମକୋ ସମାଧି, ଅଥ କସ୍ମା ଇଦମେୱ ‘‘ସମ୍ପସାଦନଂ ଚେତସୋ ଏକୋଦିଭାୱ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଅଦୁଞ୍ହି ପଠମଜ୍ଝାନଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭେନ ୱୀଚିତରଙ୍ଗସମାକୁଲମିୱ ଜଲଂ ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ସତିୟାପି ସଦ୍ଧାୟ ସମ୍ପସାଦନନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ନ ସୁପ୍ପସନ୍ନତ୍ତାୟେୱ ଚେତ୍ଥ ସମାଧିପି ନ ସୁଟ୍ଠୁ ପାକଟୋ, ତସ୍ମା ଏକୋଦିଭାୱନ୍ତିପି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଝାନେ ୱିତକ୍କୱିଚାରପଲିବୋଧାଭାୱେନ ଲଦ୍ଧୋକାସା ବଲୱତୀ ସଦ୍ଧା, ବଲୱସଦ୍ଧାସହାୟପଟିଲାଭେନେୱ ଚ ସମାଧିପି ପାକଟୋ। ତସ୍ମା ଇଦମେୱ ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରନ୍ତି ଭାୱନାୟ ପହୀନତ୍ତା ଏତସ୍ମିଂ, ଏତସ୍ସ ୱା ୱିତକ୍କୋ ନତ୍ଥୀତି ଅୱିତକ୍କଂ। ଇମିନାୱ ନୟେନ ଅୱିଚାରଂ। ଏତ୍ଥାହ ‘‘ନନୁ ଚ ‘ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା’ତି ଇମିନାପି ଅୟମତ୍ଥୋ ସିଦ୍ଧୋ। ଅଥ କସ୍ମା ପୁନ ୱୁତ୍ତଂ ‘ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର’’’ନ୍ତି? ୱୁଚ୍ଚତେ – ଏୱମେତଂ, ସିଦ୍ଧୋୱାୟମତ୍ଥୋ। ନ ପନେତଂ ତଦତ୍ଥଦୀପକଂ, ନନୁ ଅୱୋଚୁମ୍ହ ‘‘ଓଳାରିକସ୍ସ ପନ ଓଳାରିକସ୍ସ ଅଙ୍ଗସ୍ସ ସମତିକ୍କମା ପଠମଜ୍ଝାନତୋ ପରେସଂ ଦୁତିୟଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ସମଧିଗମୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା’ତି ଏୱଂ ୱୁତ୍ତ’’ନ୍ତି।

ଅପି ଚ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା ଇଦଂ ସମ୍ପସାଦନଂ, ନ କିଲେସକାଲୁସ୍ସିୟସ୍ସ। ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମା ଏକୋଦିଭାୱଂ, ନ ଉପଚାରଜ୍ଝାନମିୱ ନୀୱରଣପ୍ପହାନା, ନ ପଠମଜ୍ଝାନମିୱ ଚ ଅଙ୍ଗପାତୁଭାୱାତି ଏୱଂ ସମ୍ପସାଦନଏକୋଦିଭାୱାନଂ ହେତୁପରିଦୀପକମିଦଂ ୱଚନଂ। ତଥା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା ଇଦଂ ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାରଂ, ନ ତତିୟଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନାନି ୱିୟ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ୱିୟ ଚ ଅଭାୱାତି, ଏୱଂ ଅୱିତକ୍କଅୱିଚାରଭାୱସ୍ସ ହେତୁପରିଦୀପକଞ୍ଚ, ନ ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱମତ୍ତପରିଦୀପକଂ। ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱମତ୍ତପରିଦୀପକମେୱ ପନ ‘‘ଅୱିତକ୍କଂ ଅୱିଚାର’’ନ୍ତି ଇଦଂ ୱଚନଂ। ତସ୍ମା ପୁରିମଂ ୱତ୍ୱାପି ପୁନ ୱତ୍ତବ୍ବମେୱାତି।

ସମାଧିଜନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନସମାଧିତୋ ସମ୍ପୟୁତ୍ତସମାଧିତୋ ୱା ଜାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ପଠମମ୍ପି ସମ୍ପୟୁତ୍ତସମାଧିତୋ ଜାତଂ, ଅଥ ଖୋ ଅୟମେୱ ସମାଧି ‘‘ସମାଧୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଅରହତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରକ୍ଖୋଭୱିରହେନ ଅତିୱିୟ ଅଚଲତ୍ତା ସୁପ୍ପସନ୍ନତ୍ତା ଚ। ତସ୍ମା ଇମସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ଇଦମେୱ ‘‘ସମାଧିଜ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପୀତିସୁଖନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ଦୁତିଯନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ଦୁତିଯଂ। ଇଦଂ ଦୁତିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତିପି ଦୁତିଯଂ।

ପୀତିଯା ଚ ୱିରାଗାତି ୱିରାଗୋ ନାମ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ପୀତିଯା ଜିଗୁଚ୍ଛନଂ ୱା ସମତିକ୍କମୋ ୱା । ଉଭିନ୍ନଂ ପନ ଅନ୍ତରା ଚ-ସଦ୍ଦୋ ସମ୍ପିଣ୍ଡନତ୍ଥୋ, ସୋ ୱୂପସମଂ ୱା ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମଂ ୱା। ତତ୍ଥ ଯଦା ୱୂପସମମେୱ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି, ତଦା ପୀତିଯା ୱିରାଗା ଚ, କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ୱୂପସମା ଚାତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମିସ୍ସା ଚ ଯୋଜନାଯ ୱିରାଗୋ ଜିଗୁଚ୍ଛନତ୍ଥୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୀତିଯା ଜିଗୁଚ୍ଛନା ଚ ସମତିକ୍କମା ଚାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଯଦା ପନ ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମଂ ସମ୍ପିଣ୍ଡେତି, ତଦା ପୀତିଯା ଚ ୱିରାଗା, କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମାତି ଏୱଂ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଇମିସ୍ସା ଚ ଯୋଜନାଯ ୱିରାଗୋ ସମତିକ୍କମନତ୍ଥୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ପୀତିଯା ଚ ସମତିକ୍କମା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମାତି ଅଯମତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

କାମଞ୍ଚେତେ ୱିତକ୍କୱିଚାରା ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେଯେୱ ୱୂପସନ୍ତା, ଇମସ୍ସ ପନ ଝାନସ୍ସ ମଗ୍ଗପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଞ୍ଚେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମା''ତି ହି ୱୁତ୍ତେ ଇଦଂ ପଞ୍ଞାଯତି ''ନୂନ ୱିତକ୍କୱିଚାରୱୂପସମୋ ମଗ୍ଗୋ ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସା''ତି। ଯଥା ଚ ତତିଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ ଅପ୍ପହୀନାନମ୍ପି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠାଦୀନଂ ''ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଓରମ୍ଭାଗିଯାନଂ ସଂଯୋଜନାନଂ ପହାନା''ତି (ମ। ନି। ୨।୧୩୨-୧୩୩) ଏୱଂ ପହାନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନଂ ୱଣ୍ଣଭଣନଂ ହୋତି, ତଦଧିଗମାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କାନଂ ଉସ୍ସାହଜନକଂ, ଏୱମେୱ ଇଧ ଅୱୂପସନ୍ତାନମ୍ପି ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ୱୂପସମୋ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ୱଣ୍ଣଭଣନଂ ହୋତି, ତେନାଯମତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋ ''ପୀତିଯା ଚ ସମତିକ୍କମା ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଞ୍ଚ ୱୂପସମା''ତି।

ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀତି ଏତ୍ଥ ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖତୀତି ଉପେକ୍ଖା, ସମଂ ପସ୍ସତି, ଅପକ୍ଖପତିତା ହୁତ୍ୱା ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତାଯ ୱିସଦାଯ ୱିପୁଲାଯ ଥାମଗତାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ତତିଯଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀ ''ଉପେକ୍ଖକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଉପେକ୍ଖା ପନ ଦସୱିଧା ହୋତି – ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ୱୀରିଯୁପେକ୍ଖା ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱେଦନୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ଝାନୁପେକ୍ଖା ପାରିସୁଦ୍ଧୁପେକ୍ଖାତି।

ତତ୍ଥ ଯା ''ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତି ନ ଦୁମ୍ମନୋ, ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତି ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ''ତି (ମ। ନି। ୬।୧) ଏୱମାଗତା ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଛସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠଛଳାରମ୍ମଣାପାଥେ ପରିସୁଦ୍ଧପକତିଭାୱାୱିଜହନାକାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''ଉପେକ୍ଖାସହଗତେନ ଚେତସା ଏକଂ ଦିସଂ ଫରିତ୍ୱା ୱିହରତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୫୫୬; ମ। ନି। ୧।୭୭) ଏୱମାଗତା ସତ୍ତେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଂ ଭାୱେତି ୱିୱେକନିସ୍ସିତ''ନ୍ତି (ମ। ନି। ୨।୨୪୭) ଏୱମାଗତା ସହଜାତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ମଜ୍ଝତ୍ତାକାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''କାଲେନ କାଲଂ ଉପେକ୍ଖାନିମିତ୍ତଂ ମନସି କରୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୩।୧୦୩) ଏୱମାଗତା ଅନଚ୍ଚାରଦ୍ଧନାତିସିଥିଲୱୀରିଯସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ୱୀରିଯୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''କତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସମଥୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, କତି ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି? ଅଟ୍ଠ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ସମଥୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଦସ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ୱିପସ୍ସନାୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ୧।୫୭) ଏୱମାଗତା ନୀୱରଣାଦିପଟିସଙ୍ଖାସନ୍ତିଟ୍ଠନାଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ କାମାୱଚରଂ କୁସଲଂ ଚିତ୍ତଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ହୋତି ଉପେକ୍ଖାସହଗତ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୫୦) ଏୱମାଗତା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖସଙ୍ଖାତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ୱେଦନୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''ଯଦତ୍ଥି ଯଂ ଭୂତଂ, ତଂ ପଜହତି, ଉପେକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତୀ''ତି (ମ। ନି। ୩।୭୧-୭୨; ଅ। ନି। ୭।୫୫) ଏୱମାଗତା ୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ଛନ୍ଦାଦୀସୁ ଯେୱାପନକେସୁ ଆଗତା ସହଜାତାନଂ ସମୱାହିତଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀ''ତି ଏୱମାଗତା ଅଗ୍ଗସୁଖେପି ତସ୍ମିଂ ଅପକ୍ଖପାତଜନନୀ ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ଝାନୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ଯା ପନ ''ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୬୫; ଦୀ। ନି। ୧।୨୩୨) ଏୱମାଗତା ସବ୍ବପଚ୍ଚନୀକପରିସୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚନୀକୱୂପସମନେପି ଅବ୍ୟାପାରଭୂତା ଉପେକ୍ଖା, ଅଯଂ ପାରିସୁଦ୍ଧୁପେକ୍ଖା ନାମ।

ତତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ଚ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରୁପେକ୍ଖା ଚ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା ଚ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା ଚ ଝାନୁପେକ୍ଖା ଚ ପାରିସୁଦ୍ଧୁପେକ୍ଖା ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଏକା, ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୱ ହୋତି। ତେନ ତେନ ଅୱତ୍ଥାଭେଦେନ ପନସ୍ସା ଅଯଂ ଭେଦୋ । ଏକସ୍ସାପି ସତୋ ସତ୍ତସ୍ସ କୁମାରଯୁୱଥେରସେନାପତିରାଜାଦିୱସେନ ଭେଦୋ ୱିଯ, ତସ୍ମା ତାସୁ ଯତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା, ନ ତତ୍ଥ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଦଯୋ। ଯତ୍ଥ ୱା ପନ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୁପେକ୍ଖା, ନ ତତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଦଯୋ ହୋନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଯଥା ଚେତାସଂ ଅତ୍ଥତୋ ଏକୀଭାୱୋ, ଏୱଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାନମ୍ପି। ପଞ୍ଞା ଏୱ ହି ଏସା, କିଚ୍ଚୱସେନ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନା, ଯଥା ହି ପୁରିସସ୍ସ ସାଯଂ ଗେହଂ ପୱିଟ୍ଠଂ ସପ୍ପଂ ଅଜପଦଦଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିଯେସମାନସ୍ସ ତଂ ଥୁସକୋଟ୍ଠକେ ନିପନ୍ନଂ ଦିସ୍ୱା ''ସପ୍ପୋ ନୁ ଖୋ ନୋ''ତି ଅୱଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ସୋୱତ୍ଥିକତ୍ତଯଂ ଦିସ୍ୱା ନିବ୍ବେମତିକସ୍ସ ''ସପ୍ପୋ ନ ସପ୍ପୋ''ତି ୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱମେୱ ଯା ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ୱିପସ୍ସନାଞାଣେନ ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯେ ଦିଟ୍ଠେ ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନିଚ୍ଚଭାୱାଦିୱିଚିନନେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅଯଂ ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖା। ଯଥା ପନ ତସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଅଜପଦଦଣ୍ଡକେନ ଗାଳ୍ହଂ ସପ୍ପଂ ଗହେତ୍ୱା ''କିନ୍ତାହଂ ଇମଂ ସପ୍ପଂ ଅୱିହେଠେନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଞ୍ଚ ଇମିନା ଅଡଂସାପେନ୍ତୋ ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟ''ନ୍ତି ମୁଞ୍ଚନାକାରମେୱ ପରିଯେସତୋ ଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା ହୋତି, ଏୱମେୱ ଯା ଲକ୍ଖଣତ୍ତଯସ୍ସ ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଆଦିତ୍ତେ ୱିଯ ତଯୋ ଭୱେ ପସ୍ସତୋ ସଙ୍ଖାରଗ୍ଗହଣେ ମଜ୍ଝତ୍ତତା, ଅଯଂ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖା। ଇତି ୱିପସ୍ସନୁପେକ୍ଖାଯ ସିଦ୍ଧାଯ ସଙ୍ଖାରୁପେକ୍ଖାପି ସିଦ୍ଧାୱ ହୋତି। ଇମିନା ପନେସା ୱିଚିନନଗ୍ଗହଣେସୁ ମଜ୍ଝତ୍ତତାସଙ୍ଖାତେନ କିଚ୍ଚେନ ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନାତି। ୱୀରିଯୁପେକ୍ଖା ପନ ୱେଦନୁପେକ୍ଖା ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅୱସେସାହି ଚ ଅତ୍ଥତୋ ଭିନ୍ନାଯେୱାତି। ଆହ ଚେତ୍ଥ –

''ମଜ୍ଝତ୍ତବ୍ରହ୍ମବୋଜ୍ଝଙ୍ଗଛଳଙ୍ଗଝାନସୁଦ୍ଧିଯୋ;

ୱିପସ୍ସନା ଚ ସଙ୍ଖାରୱେଦନାୱୀରିଯଂ ଇତି।

''ୱିତ୍ଥାରତୋ ଦସୋପେକ୍ଖା-ଛମଜ୍ଝତ୍ତାଦିତୋ ତତୋ;

ଦୁୱେ ପଞ୍ଞା ତତୋ ଦ୍ୱୀହି, ଚତସ୍ସୋୱ ଭୱନ୍ତିମା''ତି।

ଇତି ଇମାସୁ ଉପେକ୍ଖାସୁ ଝାନୁପେକ୍ଖା ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା। ସା ମଜ୍ଝତ୍ତଲକ୍ଖଣା, ଅନାଭୋଗରସା , ଅବ୍ୟାପାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ପୀତିୱିରାଗପଦଟ୍ଠାନାତି। ଏତ୍ଥାହ – ''ନନୁ ଚାଯଂ ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାୱ ହୋତି, ସା ଚ ପଠମଦୁତିଯଜ୍ଝାନେସୁପି ଅତ୍ଥି। ତସ୍ମା ତତ୍ରାପି 'ଉପେକ୍ଖକୋ ଚ ୱିହରତୀ'ତି ଏୱମଯଂ ୱତ୍ତବ୍ବା ସିଯା, ସା କସ୍ମା ନ ୱୁତ୍ତା''ତି? ଅପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚତୋ। ଅପରିବ୍ୟତ୍ତଞ୍ହି ତସ୍ସା ତତ୍ଥ କିଚ୍ଚଂ, ୱିତକ୍କାଦୀହି ଅଭିଭୂତତ୍ତା। ଇଧ ପନାଯଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରପୀତୀହି ଅନଭିଭୂତତ୍ତା ଉକ୍ଖିତ୍ତସିରା ୱିଯ ହୁତ୍ୱା ପରିବ୍ୟତ୍ତକିଚ୍ଚା ଜାତା, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତାତି।

ସତୋଚ ସମ୍ପଜାନୋତି ଏତ୍ଥ ସରତୀତି ସତୋ। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜାନୋ। ଇତି ପୁଗ୍ଗଲେନ ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଞ୍ଚ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସରଣଲକ୍ଖଣା ସତି, ଅସମ୍ମୁସ୍ସନରସା ଆରକ୍ଖପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା। ଅସମ୍ମୋହଲକ୍ଖଣଂ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ତୀରଣରସଂ, ପୱିଚଯପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଇଦଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ପୁରିମଜ୍ଝାନେସୁପି ଅତ୍ଥି, ମୁଟ୍ଠସ୍ସତିସ୍ସ ହି ଅସମ୍ପଜାନସ୍ସ ଉପଚାରମତ୍ତମ୍ପି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ପଗେୱ ଅପ୍ପନା। ଓଳାରିକତ୍ତା ପନ ତେସଂ ଝାନାନଂ ଭୂମିଯଂ ୱିଯ ପୁରିସସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗତି ସୁଖା ହୋତି, ଅବ୍ୟତ୍ତଂ ତତ୍ଥ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞକିଚ୍ଚଂ। ଓଳାରିକଙ୍ଗପ୍ପହାନେନ ପନ ସୁଖୁମତ୍ତା ଇମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଖୁରଧାରାଯଂ ୱିଯ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞକିଚ୍ଚପରିଗ୍ଗହିତା ଏୱ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଗତି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବାତି ଇଧେୱ ୱୁତ୍ତଂ। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଯଥା ଧେନୁପଗୋ ୱଚ୍ଛୋ ଧେନୁତୋ ଅପନୀତୋ ଅରକ୍ଖିଯମାନୋ ପୁନଦେୱ ଧେନୁଂ ଉପଗଚ୍ଛତି, ଏୱମିଦଂ ତତିଯଜ୍ଝାନସୁଖଂ ପୀତିତୋ ଅପନୀତମ୍ପି ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାରକ୍ଖେନ ଅରକ୍ଖିଯମାନଂ ପୁନଦେୱ ପୀତିଂ ଉପଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ, ପୀତିସମ୍ପଯୁତ୍ତମେୱ ସିଯା, ସୁଖେ ୱାପି ସତ୍ତା ସାରଜ୍ଜନ୍ତି। ଇଦଞ୍ଚ

ଅତିମଧୁରସୁଖଂ, ତତୋ ପରଂ ସୁଖାଭାୱା। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞାନୁଭାୱେନ ପନେତ୍ଥ ସୁଖେ ଅସାରଜ୍ଜନା ହୋତି, ନୋ ଅଞ୍ଞଥାତି ଇମମ୍ପି ଅତ୍ଥୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ଇଦମିଧେୱ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଇଦାନି ସୁଖଞ୍ଚ କାଯେନ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଏତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ତତିଯଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗିନୋ ସୁଖପଟିସଂୱେଦନାଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଯସ୍ମା ତସ୍ସ ନାମକାଯେନ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ। ଯଂ ୱା ତଂ ନାମକାଯସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସୁଖଂ, ତଂସମୁଟ୍ଠାନେନସ୍ସ ଯସ୍ମା ଅତିପଣୀତେନ ରୂପେନ ରୂପକାଯୋ ଫୁଟୋ, ଯସ୍ସ ଫୁଟତ୍ତା ଝାନା ୱୁଟ୍ଠିତୋପି ସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେଯ୍ୟ, ତସ୍ମା ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସୁଖଞ୍ଚ କାଯେନ ପଟିସଂୱେଦେତୀ’’ତି ଆହ।

ଇଦାନି ଯଂ ତଂ ଅରିଯା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀତି ଏତ୍ଥ ଯଂଝାନହେତୁ ଯଂଝାନକାରଣା ତଂ ତତିଯଜ୍ଝାନସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲଂ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅରିଯା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତି ଦେସେନ୍ତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତି ପଟ୍ଠପେନ୍ତି ୱିୱରନ୍ତି ୱିଭଜନ୍ତି ଉତ୍ତାନୀକରୋନ୍ତି ପକାସେନ୍ତି, ପସଂସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିନ୍ତି? ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀତି। ତଂ ତତିଯଜ୍ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା।

କସ୍ମା ପନ ତଂ ତେ ଏୱଂ ପସଂସନ୍ତୀତି? ପସଂସାରହତୋ। ଅଯଞ୍ହି ଯସ୍ମା ଅତିମଧୁରସୁଖେ ସୁଖପାରମିପ୍ପତ୍ତେପି ତତିଯଜ୍ଝାନେ ଉପେକ୍ଖକୋ, ନ ତତ୍ଥ ସୁଖାଭିସଙ୍ଗେନ ଆକଡ୍ଢୀଯତି। ଯଥା ଚ ପୀତି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଏୱଂ ଉପଟ୍ଠିତସତିତାଯ ସତିମା। ଯସ୍ମା ଚ ଅରିଯକନ୍ତଂ ଅରିଯଜନସେୱିତମେୱ ଚ ଅସଂକିଲିଟ୍ଠଂ ସୁଖଂ ନାମକାଯେନ ପଟିସଂୱେଦେତି, ତସ୍ମା ପସଂସାରହୋ। ଇତି ପସଂସାରହତୋ ନଂ ଅରିଯା ତେ ଏୱଂ ପସଂସାହେତୁଭୂତେ ଗୁଣେ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ଉପେକ୍ଖକୋ ସତିମା ସୁଖୱିହାରୀ’’ତି ଏୱଂ ପସଂସନ୍ତୀତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତିଯନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ତତିଯଂ, ଇଦଂ ତତିଯଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତିପି ତତିଯଂ।

ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନାତି କାଯିକସୁଖସ୍ସ ଚ କାଯିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ପହାନା। ପୁବ୍ବେୱାତି ତଞ୍ଚ ଖୋ ପୁବ୍ବେୱ, ନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକ୍ଖଣେ। ସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାନଂ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମାତି ଚେତସିକସୁଖସ୍ସ ଚ ଚେତସିକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚାତି ଇମେସମ୍ପି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁବ୍ବେୱ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମା, ପହାନା ଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କଦା ପନ ନେସଂ ପହାନଂ ହୋତି? ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ ଉପଚାରକ୍ଖଣେ। ସୋମନସ୍ସଞ୍ହି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରକ୍ଖଣେଯେୱ ପହୀଯତି, ଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସସୁଖାନି ପଠମଦୁତିଯତତିଯଜ୍ଝାନାନଂ ଉପଚାରକ୍ଖଣେସୁ। ଏୱମେତେସଂ ପହାନକ୍କମେନ ଅୱୁତ୍ତାନଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯୱିଭଙ୍ଗେ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଉଦ୍ଦେସକ୍କମେନେୱ ଇଧାପି ୱୁତ୍ତାନଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖସୋମନସ୍ସଦୋମନସ୍ସାନଂ ପହାନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଯଦି ପନେତାନି ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପଚାରକ୍ଖଣେଯେୱ ପହୀଯନ୍ତି, ଅଥ କସ୍ମା ‘‘କତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ ୱିୱିଚ୍ଚେୱ କାମେହି…ପେ… ପଠମଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି, ଏତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି। କତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ… ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ… ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତି? ଇଧ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁ, ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା…ପେ… ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଏତ୍ଥ ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୫୧୦) ଏୱଂ ଝାନେସ୍ୱେୱ ନିରୋଧୋ ୱୁତ୍ତୋତି। ଅତିସଯନିରୋଧତ୍ତା। ଅତିସଯନିରୋଧୋ ହି ନେସଂ ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀସୁ, ନ ନିରୋଧୋଯେୱ। ନିରୋଧୋଯେୱ ପନ ଉପଚାରକ୍ଖଣେ ନାତିସଯନିରୋଧୋ।

ତଥା ହି ନାନାୱଜ୍ଜନେ ପଠମଜ୍ଝାନୂପଚାରେ ନିରୁଦ୍ଧସ୍ସାପି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଡଂସମକସାଦିସମ୍ଫସ୍ସେନ ୱା ୱିସମାସନୁପତାପେନ ୱା ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯଂ। ଉପଚାରେ ୱା ନିରୁଦ୍ଧମ୍ପେତଂ ନ ସୁଟ୍ଠୁ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି, ପଟିପକ୍ଖେନ ଅୱିହତତ୍ତା। ଅନ୍ତୋଅପ୍ପନାଯଂ ପନ ପୀତିଫରଣେନ ସବ୍ବୋ କାଯୋ ସୁଖୋକ୍କନ୍ତୋ ହୋତି, ସୁଖୋକ୍କନ୍ତକାଯସ୍ସ ଚ ସୁଟ୍ଠୁ ନିରୁଦ୍ଧଂ ହୋତି ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପଟିପକ୍ଖେନ ୱିହତତ୍ତା। ନାନାୱଜ୍ଜନେଯେୱ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୂପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ଦୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଯସ୍ମା ଏତଂ ୱିତକ୍କୱିଚାରପଚ୍ଚଯେପି କାଯକିଲମଥେ ଚିତ୍ତୁପଘାତେ ଚ ସତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ୱିତକ୍କୱିଚାରାଭାୱେ ନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯତ୍ଥ ପନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତତ୍ଥ ୱିତକ୍କୱିଚାରଭାୱେ। ଅପ୍ପହୀନାଯେୱ ଚ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନୂପଚାରେ ୱିତକ୍କୱିଚାରାତି ତତ୍ରସ୍ସ ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଦୁତିଯଜ୍ଝାନେ, ପହୀନପ୍ପଚ୍ଚଯତ୍ତା। ତଥା ତତିଯଜ୍ଝାନୂପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ସୁଖିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପୀତିସମୁଟ୍ଠାନପଣୀତରୂପଫୁଟକାଯସ୍ସ ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ତତିଯଜ୍ଝାନେ। ତତିଯଜ୍ଝାନେ ହି ସୁଖସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଭୂତା ପୀତି ସବ୍ବସୋ ନିରୁଦ୍ଧାତି। ତଥା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୂପଚାରେ ପହୀନସ୍ସାପି ସୋମନସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଆସନ୍ନତ୍ତା, ଅପ୍ପନାପତ୍ତାଯ ଉପେକ୍ଖାଯ ଅଭାୱେନ ସମ୍ମା ଅନତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଚ ସିଯା ଉପ୍ପତ୍ତି, ନ ତ୍ୱେୱ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ। ତସ୍ମା ଏୱ ଚ ‘‘ଏତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅପରିସେସଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀ’’ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପରିସେସଗ୍ଗହଣଂ କତନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ‘‘ଅଥେୱଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ଝାନସ୍ସୁପଚାରେ ପହୀନାପି ଏତା ୱେଦନା ଇଧ କସ୍ମା ସମାହଟା’’ତି? ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ। ଯା ହି ଅଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ସା ସୁଖୁମା ଦୁୱିଞ୍ଞେଯ୍ୟା, ନ ସକ୍କା ସୁଖେନ ଗହେତୁଂ, ତସ୍ମା ଯଥା ନାମ ଦୁଟ୍ଠସ୍ସ ଯଥା ୱା ତଥା ୱା ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଗହେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟସ୍ସ ଗୋଣସ୍ସ ସୁଖଗହଣତ୍ଥଂ ଗୋପୋ ଏକସ୍ମିଂ ୱଜେ ସବ୍ବା ଗାୱୋ ସମାହରତି, ଅଥେକେକଂ ନୀହରନ୍ତୋ ପଟିପାଟିଯା ଆଗତଂ ‘‘ଅଯଂ ସୋ ଗଣ୍ହଥ ନ’’ନ୍ତି ତମ୍ପି ଗାହାପେତି, ଏୱମେୱ ଭଗୱା ସୁଖଗ୍ଗହଣତ୍ଥଂ ସବ୍ବା ଏତା ସମାହରୀତି। ଏୱଞ୍ହି ସମାହଟା ଏତା ଦସ୍ସେତ୍ୱା ‘‘ଯଂ ନେୱ ସୁଖଂ, ନ ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ସୋମନସ୍ସଂ, ନ ଦୋମନସ୍ସଂ, ଅଯଂ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା ୱେଦନା’’ତି ସକ୍କା ହୋତି ଏସା ଗାହଯିତୁଂ।

ଅପି ଚ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନତ୍ଥଞ୍ଚାପି ଏତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଦୁକ୍ଖପ୍ପହାନାଦଯୋ ହି ତସ୍ସା ପଚ୍ଚଯା। ଯଥାହ – ‘‘ଚତ୍ତାରୋ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ପଚ୍ଚଯା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ସମାପତ୍ତିଯା। ଇଧାୱୁସୋ, ଭିକ୍ଖୁ ସୁଖସ୍ସ ଚ ପହାନା ...ପେ... ଚତୁତ୍ଥଂ ଝାନଂ ଉପସମ୍ପଜ୍ଜ ୱିହରତି। ଇମେ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯା ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖାଯ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିଯା ସମାପତ୍ତିଯା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୪୫୮)। ଯଥା ୱା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପହୀନାପି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଆଦଯୋ ତତିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ‘‘ତତ୍ଥ ପହୀନା’’ତି ୱୁତ୍ତା, ଏୱଂ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥମ୍ପେତସ୍ସ ଝାନସ୍ସେତା ଇଧ ୱୁତ୍ତାତିପି ୱେଦିତବ୍ବା। ପଚ୍ଚଯଘାତେନ ୱା ଏତ୍ଥ ରାଗଦୋସାନଂ ଅତିଦୂରଭାୱଂ ଦସ୍ସେତୁମ୍ପେତା ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତାସୁ ହି ସୁଖଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ, ସୋମନସ୍ସଂ ରାଗସ୍ସ, ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସସ୍ସ, ଦୋମନସ୍ସଂ ଦୋସସ୍ସ। ସୁଖାଦିଘାତେନ ଚ ତେ ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ରାଗଦୋସା ହତାତି ଅତିଦୂରେ ହୋନ୍ତୀତି।

ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖନ୍ତି ଦୁକ୍ଖାଭାୱେନ ଅଦୁକ୍ଖଂ, ସୁଖାଭାୱେନ ଅସୁଖଂ। ଏତେନେତ୍ଥ ସୁଖଦୁକ୍ଖପଟିପକ୍ଖଭୂତଂ ତତିଯୱେଦନଂ ଦୀପେତି, ନ ଦୁକ୍ଖସୁଖାଭାୱମତ୍ତଂ। ତତିଯୱେଦନା ନାମ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖା, ଉପେକ୍ଖାତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ସା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱିପରୀତାନୁଭୱନଲକ୍ଖଣା, ମଜ୍ଝତ୍ତରସା, ଅୱିଭୂତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ସୁଖନିରୋଧପଦଟ୍ଠାନାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଉପେକ୍ଖାଯ ଜନିତସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଂ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ଝାନେ ସୁପରିସୁଦ୍ଧା ସତି, ଯା ଚ ତସ୍ସା ସତିଯା ପାରିସୁଦ୍ଧି, ସା ଉପେକ୍ଖାଯ କତା, ନ ଅଞ୍ଞେନ। ତସ୍ମା ଏତଂ ‘‘ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧି’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାଯ ଏତ୍ଥ ସତି ପାରିସୁଦ୍ଧି ହୋତି, ସା ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ନ କେୱଲଞ୍ଚେତ୍ଥ ତାଯ ସତିଯେୱ ପରିସୁଦ୍ଧା, ଅପି ଚ ଖୋ ସବ୍ବେପି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମା, ସତିସୀସେନ ପନ ଦେସନା ୱୁତ୍ତା।

ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଅଯଂ ଉପେକ୍ଖା ହେଟ୍ଠାପି ତୀସୁ ଝାନେସୁ ୱିଜ୍ଜତି, ଯଥା ପନ ଦିୱା ସୂରିଯପ୍ପଭାଭିଭୱା ସୋମ୍ମଭାୱେନ ଚ ଅତ୍ତନୋ ଉପକାରକତ୍ତେନ ୱା ସଭାଗାଯ ରତ୍ତିଯା ଅଲାଭା ଦିୱା ୱିଜ୍ଜମାନାପି ଚନ୍ଦଲେଖା ଅପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତି ଅପରିଯୋଦାତା, ଏୱମଯମ୍ପି ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଚନ୍ଦଲେଖା ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମତେଜାଭିଭୱା ସଭାଗାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାରତ୍ତିଯା ଅପଟିଲାଭା ୱିଜ୍ଜମାନାପି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଭେଦେସୁ ଅପରିସୁଦ୍ଧା ହୋତି। ତସ୍ସା ଚ ଅପରିସୁଦ୍ଧାଯ ଦିୱା ଅପରିସୁଦ୍ଧଚନ୍ଦଲେଖାଯ ପଭା ୱିଯ ସହଜାତାପି ସତିଆଦଯୋ ଅପରିସୁଦ୍ଧାୱ ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ତେସୁ ଏକମ୍ପି ‘‘ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧି’’ନ୍ତି ନ ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ୱିତକ୍କାଦିପଚ୍ଚନୀକଧମ୍ମତେଜାଭିଭୱାଭାୱା ସଭାଗାଯ ଚ ଉପେକ୍ଖାୱେଦନାରତ୍ତିଯା ପଟିଲାଭା ଅଯଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖାଚନ୍ଦଲେଖା ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧା, ତସ୍ସା ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତା ପରିସୁଦ୍ଧଚନ୍ଦଲେଖାଯ ପଭା ୱିଯ ସହଜାତାପି ସତିଆଦଯୋ ପରିସୁଦ୍ଧା ହୋନ୍ତି ପରିଯୋଦାତା। ତସ୍ମା ଇଦମେୱ ‘‘ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧି’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଚତୁତ୍ଥନ୍ତି ଗଣନାନୁପୁବ୍ବତା ଚତୁତ୍ଥଂ। ଇଦଂ ଚତୁତ୍ଥଂ ଉପ୍ପନ୍ନନ୍ତିପି ଚତୁତ୍ଥଂ।

ପଞ୍ଞୱା ହୋତୀତି ପଞ୍ଞା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ପଞ୍ଞୱା। ଉଦଯତ୍ଥଗାମିନିଯାତି ଉଦଯଗାମିନିଯା ଚେୱ ଅତ୍ଥଗାମିନିଯା ଚ। ସମନ୍ନାଗତୋତି ପରିପୁଣ୍ଣୋ। ଅରିଯାଯାତି ନିଦ୍ଦୋସାଯ। ନିବ୍ବେଧିକାଯାତି ନିବ୍ବେଧପକ୍ଖିକାଯ। ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯଗାମିନିଯାତି ନିବ୍ବାନଗାମିନିଯା। ସୋ ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ଏୱମାଦୀସୁ ‘‘ଏତ୍ତକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ଇତୋ ଭିଯ୍ୟୋ’’ତି ସବ୍ବମ୍ପି ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପଟିୱିଜ୍ଝତି। ତସ୍ସ ଚ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ନିବ୍ବତ୍ତିକଂ ତଣ୍ହଂ ‘‘ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯୋ’’ତି। ତଦୁଭଯମ୍ପି ଯଂ ଠାନଂ ପତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଂ ତେସଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧୋ’’ତି। ତସ୍ସ ଚ ସମ୍ପାପକଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ‘‘ଅଯଂ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା’’ତି ସରସଲକ୍ଖଣପଟିୱେଧେନ ଯଥାଭୂତଂ ପଜାନାତି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱଂ ସରୂପତୋ ସଚ୍ଚାନି ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି କିଲେସୱସେନ ପରିଯାଯତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଇମେ ଆସୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାଯୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତାସଂ ପାରିପୂରିକ୍କମଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇମା ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାଯୋ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟା’’ତିଆଦିମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପଚ୍ଚେକଂ ପରିପୂରେତୁଂ ଆୱଜ୍ଜନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ଆୱଜ୍ଜିତ୍ୱାପି ‘‘ଅଯଂ ନାମ ସିକ୍ଖା’’ତି ଜାନନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ଜାନିତ୍ୱା ପୁନପ୍ପୁନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ପସ୍ସିତ୍ୱା ଯଥାଦିଟ୍ଠଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ଚିତ୍ତଂ ଅଚଲଂ କତ୍ୱା ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ତଂତଂସିକ୍ଖାସମ୍ପଯୁତ୍ତସଦ୍ଧାୱୀରିଯସତିସମାଧିପଞ୍ଞାହି ସକସକକିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋପି ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାଭିଜାନନକାଲେପି ତଂ ତଂ କିଚ୍ଚଂ କରୋନ୍ତୋପି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାଯୋ ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ, ଅଧିସୀଲଂ ଆଚରେଯ୍ୟ, ଅଧିଚିତ୍ତଂ ସମ୍ମା ଚରେଯ୍ୟ, ଅଧିପଞ୍ଞଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତେଯ୍ୟ।

ଇଧାତି ମୂଲପଦଂ। ଇମିସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦୀହି ଦସହି ପଦେହି ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଖାତଂ ସକଲଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧସାସନମେୱ କଥିତଂ। ତଞ୍ହି ବୁଦ୍ଧେନ ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସେୱ ଖମନୱସେନ ଖନ୍ତି, ରୁଚ୍ଚନୱସେନ ରୁଚି, ଗହଣୱସେନ ଆଦାଯୋ, ସଭାୱଟ୍ଠେନ ଧମ୍ମୋ, ସିକ୍ଖିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ୱିନଯୋ, ତଦୁଭଯେନପି ଧମ୍ମୱିନଯୋ, ପୱୁତ୍ତୱସେନ ପାୱଚନଂ, ସେଟ୍ଠଚରିଯଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ, ଅନୁସିଟ୍ଠିଦାନୱସେନ ସତ୍ଥୁସାସନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ''ଇମିସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା''ତିଆଦୀସୁ ଇମିସ୍ସା ବୁଦ୍ଧଦିଟ୍ଠିଯା ଇମିସ୍ସା ବୁଦ୍ଧଖନ୍ତିଯା ଇମିସ୍ସା ବୁଦ୍ଧରୁଚିଯା ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧଆଦାଯେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧୱିନଯେ।

''ଯେ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି 'ଇମେ ଧମ୍ମା ସରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ୱିରାଗାଯ, ସଞ୍ଞୋଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ୱିସଞ୍ଞୋଗାଯ, ଆଚଯାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ଅପଚଯାଯ, ମହିଚ୍ଛତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ, ଅସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା, ସଙ୍ଗଣିକାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି , ନୋ ପୱିୱେକାଯ, କୋସଜ୍ଜାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭାଯ, ଦୁବ୍ଭରତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ସୁଭରତାଯା'ତି। ଏକଂସେନ, ଗୋତମି, ଧାରେଯ୍ୟାସି 'ନେସୋ ଧମ୍ମୋ, ନେସୋ ୱିନଯୋ, ନେତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'ନ୍ତି।

''ଯେ ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି 'ଇମେ ଧମ୍ମା ୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ସରାଗାଯ…ପେ… ସୁଭରତାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ଦୁବ୍ଭରତାଯା'ତି। ଏକଂସେନ, ଗୋତମି, ଧାରେଯ୍ୟାସି 'ଏସୋ ଧମ୍ମୋ, ଏସୋ ୱିନଯୋ, ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୮।୫୩; ଚୂଳୱ। ୪୦୬) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମୱିନଯେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧପାୱଚନେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧବ୍ରହ୍ମଚରିଯେ ଇମସ୍ମିଂ ବୁଦ୍ଧସାସନେତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପି ଚେତଂ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସଙ୍ଖାତଂ ସକଲଂ ସାସନଂ ଭଗୱତା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପଚ୍ଚଯତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିପୁବ୍ବଙ୍ଗମତ୍ତା ଚ ଦିଟ୍ଠି। ଭଗୱତୋ ଖମନୱସେନ ଖନ୍ତି। ରୁଚ୍ଚନୱସେନ ରୁଚି। ଗହଣୱସେନ ଆଦାଯୋ। ଅତ୍ତନୋ କାରକଂ ଅପାଯେସୁ ଅପତମାନଂ କତ୍ୱା ଧାରେତୀତି ଧମ୍ମୋ। ସୋୱ ସଂକିଲେସପକ୍ଖଂ ୱିନେତୀତି ୱିନଯୋ। ଧମ୍ମୋ ଚ ସୋ ୱିନଯୋ ଚାତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। କୁସଲଧମ୍ମେହି ୱା ଅକୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଏସ ୱିନଯୋତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ତେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ –

''ଯେ ଚ ଖୋ ତ୍ୱଂ, ଗୋତମି, ଧମ୍ମେ ଜାନେଯ୍ୟାସି 'ଇମେ ଧମ୍ମା ୱିରାଗାଯ ସଂୱତ୍ତନ୍ତି, ନୋ ସରାଗାଯ…ପେ… ଏକଂସେନ ଗୋତମି ଧାରେଯ୍ୟାସି 'ଏସୋ ଧମ୍ମୋ, ଏସୋ ୱିନଯୋ, ଏତଂ ସତ୍ଥୁସାସନ'''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୮।୫୩; ଚୂଳୱ। ୪୦୬)।

ଧମ୍ମେନ ୱା ୱିନଯୋ, ନ ଦଣ୍ଡାଦୀହୀତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଦଣ୍ଡେନେକେ ଦମଯନ୍ତି, ଅଙ୍କୁସେହି କସାହି ଚ;

ଅଦଣ୍ଡେନ ଅସତ୍ଥେନ, ନାଗୋ ଦନ୍ତୋ ମହେସିନା''ତି। (ଚୂଳୱ। ୩୪୨; ମ। ନି। ୨।୩୫୨);

ତଥା –

''ଧମ୍ମେନ ନୀଯମାନାନଂ, କା ଉସୂଯା ୱିଜାନତ''ନ୍ତି। (ମହାୱ। ୬୩);

ଧମ୍ମାଯ ୱା ୱିନଯୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମତ୍ଥଞ୍ହେସ ୱିନଯୋ, ନ ଭୱଭୋଗାମିସତ୍ଥଂ। ତେନାହ ଭଗୱା ''ନଯିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତି ଜନକୁହନତ୍ଥ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୫) ୱିତ୍ଥାରୋ। ପୁଣ୍ଣତ୍ଥେରୋପି ଆହ ''ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୯)। ୱିସିଟ୍ଠଂ ୱା ନଯତୀତି ୱିନଯୋ। ଧମ୍ମତୋ ୱିନଯୋ ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ସଂସାରଧମ୍ମତୋ ହି ସୋକାଦିଧମ୍ମତୋ ୱା ଏସ ୱିସିଟ୍ଠଂ ନିବ୍ବାନଂ ନଯତି। ଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ୱିନଯୋ, ନ ତିତ୍ଥକରାନନ୍ତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ଧମ୍ମଭୂତୋ ହି ଭଗୱା, ତସ୍ସେୱ ୱିନଯୋ।

ଯସ୍ମା ୱା ଧମ୍ମା ଏୱ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟା ପହାତବ୍ବା ଭାୱେତବ୍ବା ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବା ଚ, ତସ୍ମା ଏସ ଧମ୍ମେସୁ ୱିନଯୋ, ନ ସତ୍ତେସୁ ନ ଜୀୱେସୁ ଚାତି ଧମ୍ମୱିନଯୋ। ସାତ୍ଥସବ୍ୟଞ୍ଜନତାଦୀହି ଅଞ୍ଞେସଂ ୱଚନତୋ ପଧାନଂ ୱଚନନ୍ତି ପୱଚନଂ, ପୱଚନମେୱ ପାୱଚନଂ। ସବ୍ବଚରିଯାହି ୱିସିଟ୍ଠଚରିଯଭାୱେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ। ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ସତ୍ଥୁଭୂତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ସାସନନ୍ତି ସତ୍ଥୁସାସନଂ। ସତ୍ଥୁଭୂତଂ ୱା ସାସନନ୍ତିପି ସତ୍ଥୁସାସନଂ। ''ସୋ ୱୋ ମମଚ୍ଚଯେନ ସତ୍ଥା''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୨୧୬) ହି ଧମ୍ମୱିନଯୋୱ ସତ୍ଥା''ତି ୱୁତ୍ତୋତି ଏୱମେତେସଂ ପଦାନଂ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଯସ୍ମା ପନ ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ସାସନେ ସଵ୍ବପ୍ପକାରଜ୍ଝାନନିଵ୍ଵତ୍ତକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଦିସ୍ସତି, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ର, ତସ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ''ଇମିସ୍ସା''ତି ଚ ''ଇମସ୍ମି''ନ୍ତି ଚ ଅଯଂ ନିଯମୋ କତୋତି ୱେଦିତଵ୍ବୋ।

ଜୀୱନ୍ତି ତେନ ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମାତି ଜୀୱିତଂ। ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଟଂ କାରେତୀତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଜୀୱିତମେୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ତଂ ପୱତ୍ତସନ୍ତତାଧିପତେଯ୍ୟଂ ହୋତି। ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ପନ ଅତ୍ତନା ଅୱିନିଭୁତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ତେସଂ ପୱତ୍ତନରସଂ, ତେସଂଯେୱ ଠପନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, ଯାପଯିତଵ୍ବଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନଂ। ସନ୍ତେପି ଚ ଅନୁପାଲନଲକ୍ଖଣାଦିମ୍ହି ୱିଧାନେ ଅତ୍ଥିକ୍ଖଣେଯେୱ ତଂ ତେ ଧମ୍ମେ ଅନୁପାଲେତି, ଉଦକଂ ୱିଯ ଉପ୍ପଲାଦୀନି। ଯଥାସକଂ ପଚ୍ଚଯେହି ଉପ୍ପନ୍ନେପି ଚ ଧମ୍ମେ ପାଲେତି, ଧାତି ୱିଯ କୁମାରଂ, ସଯଂପୱତ୍ତିତଧମ୍ମସମ୍ବନ୍ଧେନେୱ ଚ ପୱତ୍ତତି, ନିଯାମକୋ ୱିଯ ନାୱଂ। ନ ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ପୱତ୍ତଯତି, ଅତ୍ତନୋ ଚ ପୱତ୍ତଯିତଵ୍ବାନଞ୍ଚ ଅଭାୱା। ନ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣେ ଠପେତି, ସଯଂ ଭିଜ୍ଜମାନତ୍ତା, ଖୀଯମାନୋ ୱିଯ ୱଟ୍ଟିସିନେହୋ ପଦୀପସିଖଂ, ନ ଚ ଅନୁପାଲନପୱତ୍ତନଟ୍ଠପନାନୁଭାୱୱିରହିତଂ , ଯଥାୱୁତ୍ତକ୍ଖଣେ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସାଧନତୋତି ଦଟ୍ଠଵ୍ବଂ। ଠିତିପରିତ୍ତତାଯ ୱାତି ଠିତିକ୍ଖଣସ୍ସ ମନ୍ଦତାଯ ଥୋକତାଯ। ଅପ୍ପକନ୍ତି ମନ୍ଦଂ ଲାମକଂ। ସରସପରିତ୍ତତାଯ ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତାନଂ କିଚ୍ଚାନଂ ସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ୱା ଅପ୍ପତାଯ ଦୁଵ୍ବଲତାଯ।

ତେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କାରଣଂ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''କଥଂ ଠିତିପରିତ୍ତତାଯା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ''ଅତୀତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଜୀୱିତ୍ଥାତି ଏୱମାଦି ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିଯଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ନିରୁଜ୍ଝନକାଲେ ସଵ୍ବସ୍ମିଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ଅନିରୁଜ୍ଝନ୍ତେପି ରୂପତୋ ଅରୂପସ୍ସ ପଟ୍ଠାନଭାୱେନ ଅରୂପଜୀୱିତଂ ସନ୍ଧାଯ, ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ୱା ସଦ୍ଧିଂ ସଵ୍ବେସଂ ରୂପାରୂପାନଂ ନିରୁଜ୍ଝନଭାୱେନ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ, ଚତୁୱୋକାରଭୱେ ରୂପସ୍ସ ଅଭାୱେନ ଚତୁୱୋକାରଭୱଂ ସନ୍ଧାଯ କଥିତ''ନ୍ତି ୱେଦିତଵ୍ବଂ। ଅତୀତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ଅତୀତଚିତ୍ତସ୍ସ ଭଙ୍ଗକ୍ଖଣସମଙ୍ଗୀକାଲେ ତଂସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋ ''ଜୀୱିତ୍ଥ'' ଇତି ୱତ୍ତୁଂ ଲଵ୍ଭତି। ନ ଜୀୱତୀତି ''ଜୀୱତୀ''ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲଵ୍ଭତି। ନ ଜୀୱିସ୍ସତୀତି ''ଜୀୱିସ୍ସତୀ''ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲଵ୍ଭତି। ଅନାଗତେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଜୀୱିସ୍ସତୀତି ଅନାଗତଚିତ୍ତସ୍ସ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନକ୍ଖଣସମଙ୍ଗୀକାଲେ ''ଜୀୱିସ୍ସତୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ଲଵ୍ଭତି। ନ ଜୀୱତୀତି ''ଜୀୱତୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲଵ୍ଭତି। ନ ଜୀୱିତ୍ଥାତି ''ଜୀୱିତ୍ଥ''ଇତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲଵ୍ଭତି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଚିତ୍ତକ୍ଖଣେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତକ୍ଖଣସମଙ୍ଗୀକାଲେ। ଜୀୱତୀତି ''ଇଦାନି ଜୀୱତୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ଲଵ୍ଭତି। ନ ଜୀୱିତ୍ଥାତି ''ଜୀୱିତ୍ଥ''ଇତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲଵ୍ଭତି। ନ ଜୀୱିସ୍ସତୀତି ''ଜୀୱିସ୍ସତୀ''ତିପି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଲଵ୍ଭତି।

ଜୀୱିତଂଅତ୍ତଭାୱୋ ଚ ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚାତି ଅଯଂ ଗାଥା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଲଵ୍ଭମାନାଯ ଦୁକ୍ଖାଯ ୱେଦନାଯ ଗହିତତ୍ତା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱମେୱ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତଵ୍ବା। କଥଂ? ଜୀୱିତନ୍ତି ଜୀୱିତସୀସେନ ସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧୋ। ଅତ୍ତଭାୱୋତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ। ''ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା''ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନା ଅନ୍ତୋକରିତ୍ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚାତି ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ, ଚିତ୍ତଂ ଇତି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ କଥିତତ୍ତାଯେୱ ଖନ୍ଧଲକ୍ଖଣେନ ଏକଲକ୍ଖଣଭାୱେନ ଲକ୍ଖଣାକାରୱସେନ ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋପି କଥିତୋତି ୱେଦିତଵ୍ବୋ। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ଅରୂପଧମ୍ମଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା କମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନାଦିରୂପସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତନଭାୱେନ ଏକଚିତ୍ତସମାଯୁତ୍ତାତି ଅରୂପପଧାନଭାୱୋ କଥିତୋ ହୋତି। କଥଂ? ଅସଞ୍ଞସତ୍ତେ ରୂପମ୍ପି ଇଧ୍ଦୁପଚିତକମ୍ମବଲଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ପୱତ୍ତତି, ନିରୋଧସମାପନ୍ନାନଂ ରୂପମ୍ପି ପଠମସମାପନ୍ନସମାପତ୍ତିବଲଂ ଅମୁଞ୍ଚିତ୍ୱାୱ ପୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେପି ରୂପପୱତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକମେୱ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନସଭାୱସ୍ସ ଅରୂପଧମ୍ମସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିଟ୍ଠାନେ ରୂପପୱତ୍ତିଯା ପଧାନକାରଣଭାୱେନ ଏକଚିତ୍ତସମାଯୁତ୍ତାତି ଚିତ୍ତପଧାନଭାୱୋ କଥିତୋତି ୱେଦିତଵ୍ବୋ।

ଏୱଂ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିଯଂ ରୂପପୱତ୍ତିଯା ପଧାନଭୂତଚିତ୍ତନିରୋଧେନ ରୂପେ ଧରମାନେଯେୱ ପୱତ୍ତାନଂ ନିରୋଧୋ ନାମ ହୋତୀତି ଅରୂପଧମ୍ମୱସେନ ଏୱ ''ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତେ ଖଣୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ଚୁତିଚିତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ କଥିତାତି ୱେଦିତଵ୍ବା। ଏୱଂ କଥିଯମାନେ ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚାତି କାଯିକଚେତସିକସୁଖୱେଦନା ଚ କାଯିକଚେତସିକଦୁକ୍ଖୱେଦନା ଚ ଚୁତିଚିତ୍ତକ୍ଖଣେ ଅହୋନ୍ତୀପି ଏକସନ୍ତତିୱସେନ ଚୁତିଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ନିରୁଜ୍ଝତୀତି କଥିତା। ଚତୁୱୋକାରଭୱଂ ୱା ସନ୍ଧାଯ କଥିତାତିପି ୱେଦିତଵ୍ବା। କଥଂ ? ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅତ୍ତଭାୱୋତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱୁତ୍ତଭାୱେନ ଅତ୍ତଭାୱୋତି ସଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧୋୱ ଗହିତୋ। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ କାଯିକସୁଖଦୁକ୍ଖଦୋମନସ୍ସଂ ଅହୋନ୍ତମ୍ପି ସୁଖଦୁକ୍ଖା ଚାତି ୱେଦନାସାମଞ୍ଞତୋ ଲଵ୍ଭମାନୋ ୱେଦନାକ୍ଖନ୍ଧୋ ଗହିତୋତି ୱେଦିତଵ୍ବଂ। ସେସଂ ୱୁତ୍ତସଦିସମେୱ। ଇମେସୁ ଚ ତୀସୁ ୱିକପ୍ପେସୁ କେୱଲାତି ଧୁୱସୁଖସୁଭଅତ୍ତା ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ତେହି ଅୱୋମିସ୍ସା। ଲହୁସୋ ୱତ୍ତତି ଖଣୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକତାଯ ଲହୁକୋ ଅତିପରିତ୍ତୋ ଜୀୱିତାଦୀନଂ ଖଣୋ ୱତ୍ତତି।

ଏକତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଚିତ୍ତାନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନୀ''ତି ଗାଥମାହ। ଚୁଲ୍ଲାସୀତିସହସ୍ସାନି, କପ୍ପା ତିଟ୍ଠନ୍ତି ଯେ ମରୂତି ଯେ ଦେୱଗଣା ଚତୁରାସୀତି କପ୍ପସହସ୍ସାନି ଆଯୁଂ ଗହେତ୍ୱା ନେୱସଞ୍ଞାନାସଞ୍ଞାଯତନେ ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ''ଯେ ନରା''ତିପି ପାଠଇ। ନ ତ୍ୱେୱ ତେପି ଜୀୱନ୍ତି, ଦ୍ୱୀହି

ଚିତ୍ତସମୋହିତାତି ତେପି ଦେୱା ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ସମୋହିତା ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା ଯୁଗନଦ୍ଧେନ ଚିତ୍ତେନ ନ ତୁ ଏୱ ଜୀୱନ୍ତି, ଏକେନେକେନ ଚିତ୍ତେନ ଜୀୱନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇଦାନି ମରଣକାଲଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଯେ ନିରୁଦ୍ଧା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯେ ନିରୁଦ୍ଧାତି ଯେ ଖନ୍ଧା ନିରୁଦ୍ଧା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତା। ମରନ୍ତସ୍ସାତି ମତସ୍ସ। ତିଟ୍ଠମାନସ୍ସ ୱାତି ଧରମାନସ୍ସ ୱା। ସଙ୍ଗେପି ସଦିସା ଖନ୍ଧାତି ଚୁତିତୋ ଉଦ୍ଧଂ ନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧା ୱା ପୱତ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧା ୱା ପୁନ ଘଟେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଗେପି ଖନ୍ଧା ସଦିସା। ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକାତି ନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପୁନ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧାନାଭାୱେନ ଗତା ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିକାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି।

ଇଦାନି ତୀସୁ କାଲେସୁ ନିରୁଦ୍ଧକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅନନ୍ତରା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅନନ୍ତରା ଚ ଯେ ଭଗ୍ଗା, ଯେ ଚ ଭଗ୍ଗା ଅନାଗତାତି ଯେ ଖନ୍ଧା ଅନନ୍ତରାତୀତା ହୁତ୍ୱା ଭିନ୍ନା ନିରୁଦ୍ଧା, ଯେ ଚ ଅନାଗତା ଖନ୍ଧା ଭିଜ୍ଜିସ୍ସନ୍ତି। ତଦନ୍ତରେତି ତେସଂ ଅନ୍ତରେ ନିରୁଦ୍ଧାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଖନ୍ଧାନଂ। ୱେସମଂ ନତ୍ଥି ଲକ୍ଖଣେତି ୱିସମସ୍ସ ଭାୱୋ ୱେସମଂ, ତଂ ୱେସମଂ ନତ୍ଥି, ତେହି ନାନତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଲକ୍ଖୀୟତୀତି ଲକ୍ଖଣଂ, ତସ୍ମିଂ ଲକ୍ଖଣେ।

ଇଦାନି ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧେହି ଅସମ୍ମିସ୍ସଭାୱଂ କଥେନ୍ତୋ ‘‘ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ ନ ଜାତୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ ନ ଜାତୋତି ଅଜାତେନ ଅପାତୁଭୂତେନ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧେନ ନ ଜାତୋ ନ ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ଏତେନ ଅନାଗତକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧେନ ଅସମ୍ମିସ୍ସଭାୱଂ କଥେସି। ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ଜୀୱତୀତି ଖଣପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେନ ୱତ୍ତମାନକ୍ଖନ୍ଧେନ ଜୀୱତି। ଏତେନ ଏକକ୍ଖଣେ ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ନ ଜୀୱତୀତି କଥିତଂ। ଚିତ୍ତଭଗ୍ଗା ମତୋତି ଦ୍ୱୀହି ଚିତ୍ତେହି ଏକକ୍ଖଣେ ଅଜୀୱନଭାୱେନ ଚିତ୍ତଭଙ୍ଗେନ ମତୋ। ‘‘ଉପରିତୋ ଚିତ୍ତଭଙ୍ଗା’’ତିପି ପାଠଇ, ତଂ ଉଜୁକମେୱ। ପଞ୍ଞତ୍ତି ପରମତ୍ଥିୟାତି ‘‘ରୂପଂ ଜୀରତି ମଚ୍ଚାନଂ, ନାମଗୋତ୍ତଂ ନ ଜୀରତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୧।୭୬) ୱଚନକ୍କମେନ ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତଂ ନ ଜୀରଣସଭାୱେନ ପରମା ଠିତି ଏତିସ୍ସାତି ପରମତ୍ଥିୟା, ସଭାୱଟ୍ଠିତିକାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଦତ୍ତୋ ମତୋ, ମିତ୍ତୋ ମତୋ’’ତି ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତମେୱ ହି ତିଟ୍ଠତି। ଅଥ ୱା ପରମତ୍ଥିୟାତି ପରମତ୍ଥିକା। ପରମୋ ଅତ୍ଥୋ ଏତିସ୍ସାତି ପରମତ୍ଥିକା। ଅଜଟାକାସୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତିୟା ନତ୍ଥିଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କଥନଂ ୱିୟ ମତୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତି ନତ୍ଥିଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ କଥିୟତି, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଭଙ୍ଗସଙ୍ଖାତଂ ଧମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ କଥିୟତି।

ଅନିଧାନଗତାଭଗ୍ଗାତି ଯେ ଖନ୍ଧା ଭିନ୍ନା, ତେ ନିଧାନଂ ନିହିତଂ ନିଚୟଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅନିଧାନଗତା। ପୁଞ୍ଜୋ ନତ୍ଥି ଅନାଗତେତି ଅନାଗତେପି ନେସଂ ପୁଞ୍ଜଭାୱୋ ରାସିଭାୱୋ ନତ୍ଥି। ନିବ୍ବତ୍ତାୟେୱ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନା ଠିତିକ୍ଖଣେ ୱୟଧମ୍ମାୱ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। କିମିୱ? ଆରଗ୍ଗେ ସାସପୂପମାତି ସୂଚିମୁଖେ ସାସପୋ ୱିୟ।

ଇଦାନି ଖନ୍ଧାନଂ ଦସ୍ସନଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନିବ୍ବତ୍ତାନ’’ନ୍ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ ଧମ୍ମାନନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ। ଭଙ୍ଗୋ ନେସଂ ପୁରକ୍ଖତୋତି ଏତେସଂ ଭେଦୋ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ଠପିତୋ। ପଲୋକଧମ୍ମାତି ନସ୍ସନସଭାୱା। ପୁରାଣେହି ଅଧିସ୍ସିତାତି ପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନେହି ଖନ୍ଧେହି ନ ମିସ୍ସିତା ନ ସଂସଗ୍ଗା।

ଇଦାନି ଖନ୍ଧାନଂ ଅଦସ୍ସନଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଦସ୍ସନତୋ ଆୟନ୍ତୀ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅଦସ୍ସନତୋ ଆୟନ୍ତୀତି ଅଦିସ୍ସମାନାୟେୱ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଭଙ୍ଗା ଗଚ୍ଛନ୍ତିଦସ୍ସନନ୍ତି ଭେଦା ଭଙ୍ଗତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଅଦସ୍ସନଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ୱିଜ୍ଜୁପ୍ପାଦୋୱ ଆକାସେତି ୱିୱଟାକାସେ ୱିଜ୍ଜୁଲତାନିଚ୍ଛରଣଂ ୱିୟ। ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱୟନ୍ତି ଚାତି ପୁବ୍ବନ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି ଚ, ନସ୍ସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ଉଦେତି ଆପୂରତି ୱେତି ଚନ୍ଦୋ’’ତି (ଜା। ୧।୫।୩) ଏୱମାଦୀସୁ ୱିୟ।

ଏୱଂ ଠିତିପରିତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସରସପରିତ୍ତତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ସରସପରିତ୍ତତାୟା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସାସୂପନିବଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରପୱିସନନାସିକୱାତପଟିବଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ। ପସ୍ସାସୋତି ବହିନିକ୍ଖମନନାସିକୱାତୋ। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସୋତି ତଦୁଭୟଂ। ମହାଭୂତୂପନିବଦ୍ଧନ୍ତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକାନଂ ପଥୱୀଆପତେଜୱାୟାନଂ ମହାଭୂତାନଂ ପଟିବଦ୍ଧଂ ଜୀୱିତଂ। କବଳୀକାରାହାରୂପନିବଦ୍ଧନ୍ତି ଅସିତପୀତାଦିକବଳୀକାରଆହାରେନ ଉପନିବଦ୍ଧଂ। ଉସ୍ମୂପନିବଦ୍ଧନ୍ତି କମ୍ମଜତେଜୋଧାତୂପନିବଦ୍ଧଂ। ୱିଞ୍ଞାଣୂପନିବଦ୍ଧନ୍ତି ଭୱଙ୍ଗୱିଞ୍ଞାଣୂପନିବଦ୍ଧଂ। ୟଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘ଆୟୁ ଉସ୍ମା ଚ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ୟଦା କାୟଂ ଜହନ୍ତିମ’’ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୩।୯୫)।

ଇଦାନି ନେସଂ ଦୁବ୍ବଲକାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ମୂଲମ୍ପି ଇମେସଂ ଦୁବ୍ବଲ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ମୂଲମ୍ପୀତି ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ମୂଲଭୂତମ୍ପି। ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଞ୍ହି କରଜକାୟୋ ମୂଲଂ। ମହାଭୂତାଦୀନଂ ଅୱିଜ୍ଜାକମ୍ମତଣ୍ହାହାରା। ଇମେସନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ଅସ୍ସାସାଦୀନଂ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟିକାରଣୱସେନ ୱୁତ୍ତାନଂ। ଏତେସୁ ହି ଏକେକସ୍ମିଂ ଅସତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟଂ ନ ତିଟ୍ଠତି। ଦୁବ୍ବଲନ୍ତି ଅପ୍ପଥାମଂ। ପୁବ୍ବହେତୂପୀତି ଅତୀତଜାତିୟଂ ଇମସ୍ସ ୱିପାକୱଚ୍ଚସ୍ସ ହେତୁଭୂତା

କାରଣସଙ୍ଖାତା ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାରତଣ୍ହୁପାଦାନଭୱାପି। ଇମେସଂ ଦୁଵ୍ବଲା ଯେ ପଚ୍ଚଯା ତେପି ଦୁଵ୍ବଲାତି ଯେ ଆରମ୍ମଣାଦିସାଧାରଣପଚ୍ଚଯା। ପଭାୱିକାତି ପଧାନଂ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିକା ଭୱତଣ୍ହା। ସହଭୂମୀତି ସହଭୱିକାପି ରୂପାରୂପଧମ୍ମା। ସମ୍ପଯୋଗାପୀତି ଏକତୋ ଯୁତ୍ତାପି ଅରୂପଧମ୍ମା। ସହଜାପୀତି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନାପି। ଯାପି ପଯୋଜିକାତି ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଯୋଜେତୁଂ ନିଯୁତ୍ତାତି ପଯୋଜିକା, ୱଟ୍ଟମୂଲକା ତଣ୍ହା। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ‘‘ତଣ୍ହାଦୁତିଯୋ ପୁରିସୋ’’ତି (ଇତିୱୁ। ୧୫, ୧୦୫)। ନିଚ୍ଚଦୁଵ୍ବଲାତି ନିରନ୍ତରେନ ଦୁଵ୍ବଲା। ଅନୱଟ୍ଠିତାତି ନ ଅୱଟ୍ଠିତା, ଓତରିତ୍ୱା ନ ଠିତା। ପରିପାତଯନ୍ତି ଇମେତି ଇମେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପାତଯନ୍ତି ଖେପଯନ୍ତି। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସାତି ଅଞ୍ଞୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ, ଏକୋ ଏକସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ହି-ଇତି କାରଣତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ନହି ତାଯିତାତି ତାଯନୋ ରକ୍ଖକୋ ନତ୍ଥି। ନ ଚାପି ଠପେନ୍ତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞଂ ଠପେତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଯୋପିନିଵ୍ବତ୍ତକୋ ସୋ ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ଯୋପି ଇମେସଂ ଉପ୍ପାଦକୋ ଧମ୍ମୋ, ସୋ ଇଦାନି ନତ୍ଥି।

ନ ଚ କେନଚି କୋଚି ହାଯତୀତି କୋଚି ଏକୋପି କସ୍ସଚି ୱସେନ ନ ପରିହାଯତି। ଗନ୍ଧଵ୍ବା ଚ ଇମେ ହି ସଵ୍ବସୋତି ସଵ୍ବେ ହି ଇମେ ଖନ୍ଧା ସଵ୍ବାକାରେନ ଭଙ୍ଗଂ ପାପୁଣିତୁଂ ଯୁତ୍ତା। ପୁରିମେହି ପଭାୱିତା ଇମେତି ପୁଵ୍ବହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ଇମେ ୱତ୍ତମାନକା ଉପ୍ପାଦିକା। ଯେପି ପଭାୱିକାତି ଯେପି ଇମେ ୱତ୍ତମାନକା ଉପ୍ପାଦକା ପୁଵ୍ବହେତୁପଚ୍ଚଯା। ତେ ପୁରେ ମତାତି ତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରପଚ୍ଚଯା ୱତ୍ତମାନଂ ଅପାପୁଣିତ୍ୱା ପଠମମେୱ ମରଣଂ ପତ୍ତା। ପୁରିମାପି ଚ ପଚ୍ଛିମାପି ଚାତି ପୁରିମା ପୁଵ୍ବହେତୁପଚ୍ଚଯାପି ଚ ପଚ୍ଛିମା ୱତ୍ତମାନେ ପଚ୍ଚଯସମୁପ୍ପନ୍ନା ଚ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ନ କଦାଚି ମଦ୍ଦସଂସୂତି ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ କିସ୍ମିଞ୍ଚି କାଲେ ନ ଦିଟ୍ଠପୁଵ୍ବା। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ।

ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଦେୱାନନ୍ତି ଧତରଟ୍ଠୱିରୂଳ୍ହକୱିରୂପକ୍ଖକୁୱେରସଙ୍ଖାତା ଚତୁମହାରାଜା ଇସ୍ସରା ଏତେସନ୍ତି ଚାତୁମହାରାଜିକା। ରୂପାଦୀହି ଦିଵ୍ବନ୍ତି କୀଳନ୍ତୀତି ଦେୱା। ତେ ସିନେରୁପଵ୍ବତସ୍ସ ୱେମଜ୍ଝେ ହୋନ୍ତି। ତେସୁ ଅତ୍ଥି ପଵ୍ବତଟ୍ଠକାପି, ଅତ୍ଥି ଆକାସଟ୍ଠକାପି। ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପଵ୍ବତଂ ପତ୍ତା। ଖିଡ୍ଡାପଦୋସିକା ମନୋପଦୋସିକା ସୀତୱଲାହକା ଉଣ୍ହୱଲାହକା ଚନ୍ଦିମା ଦେୱପୁତ୍ତୋ ସୂରିଯୋ ଦେୱପୁତ୍ତୋତି ଏତେ ସଵ୍ବେପି ଚାତୁମହାରାଜିକଦେୱଲୋକଟ୍ଠା ଏୱ ତେସଂ ଚାତୁମହାରାଜିକାନଂ ଜୀୱିତଂ। ଉପାଦାଯାତି ପଟିଚ୍ଚ। ପରିତ୍ତକନ୍ତି ୱୁଦ୍ଧିପଟିସେଧୋ। ଥୋକନ୍ତି ମନ୍ଦକାଲଂ, ଦୀଘଦିୱସପଟିସେଧୋ। ଖଣିକନ୍ତି ମନ୍ଦକାଲଂ, କାଲନ୍ତରପଟିସେଧୋ। ଲହୁକନ୍ତି ସଲ୍ଲହୁକଂ, ଅଲସପଟିସେଧୋ। ଇତରନ୍ତି ସୀଘବଲୱପଟିସେଧୋ । ଅନଦ୍ଧନୀଯନ୍ତି କାଲୱସେନ ନ ଅଦ୍ଧାନକ୍ଖମଂ। ନଚିରଟ୍ଠିତିକନ୍ତି ଦିୱସେନ ଚିରଂ ନ ତିଟ୍ଠତୀତି ନଚିରଟ୍ଠିତିକଂ, ଦିୱସପଟିସେଧୋ।

ତାୱତିଂସାନନ୍ତି ତେତ୍ତିଂସଜନା ତତ୍ଥ ଉପପନ୍ନାତି ତାୱତିଂସା। ଅପି ଚ ତାୱତିଂସାତି ତେସଂ ଦେୱାନଂ ନାମମେୱାତିପି ୱୁତ୍ତଂ। ତେପି ଅତ୍ଥି ପଵ୍ବତଟ୍ଠକା, ଅତ୍ଥି ଆକାସଟ୍ଠକା, ତେସଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପଵ୍ବତଂ ପତ୍ତା। ତଥା ଯାମାଦୀନଂ। ଏକଦେୱଲୋକେପି ହି ଦେୱାନଂ ପରମ୍ପରା ଚକ୍କୱାଳପଵ୍ବତଂ ଅପ୍ପତ୍ତା ନାମ ନତ୍ଥି। ଦିଵ୍ବସୁଖଂ ଯାତା ପଯାତା ସମ୍ପତ୍ତାତି ଯାମା। ତୁଟ୍ଠା ପହଟ୍ଠାତି ତୁସିତା। ପକତିପଟିଯତ୍ତାରମ୍ମଣତୋ ଅତିରେକେନ ନିମ୍ମିତୁକାମକାଲେ ଯଥାରୁଚିତେ ଭୋଗେ ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ରମନ୍ତୀତି ନିମ୍ମାନରତୀ। ଚିତ୍ତାଚାରଂ ଞତ୍ୱା ପରେହି ନିମ୍ମିତେସୁ ଭୋଗେସୁ ୱସଂ ୱତ୍ତେନ୍ତୀତି ପରନିମ୍ମିତୱସୱତ୍ତୀ। ବ୍ରହ୍ମକାଯେ ବ୍ରହ୍ମଘଟାଯ ନିଯୁତ୍ତାତି ବ୍ରହ୍ମକାଯିକା। ସଵ୍ବେପି ପଞ୍ଚୱୋକାରବ୍ରହ୍ମାନୋ ଗହିତା।

ଗମନିଯୋତି ଗନ୍ତଵ୍ବୋ। ସମ୍ପରାଯୋତି ପରଲୋକୋ। ଯୋ ଭିକ୍ଖୱେ ଚିରଂ ଜୀୱତି, ସୋ ୱସ୍ସସତନ୍ତି ଯୋ ଚିରଂ ତିଟ୍ଠମାନୋ, ସୋ ୱସ୍ସସତମତ୍ତଂ ତିଟ୍ଠତି। ଅପ୍ପଂ ୱା ଭିଯ୍ୟୋତି ୱସ୍ସସତତୋ ଉପରି ତିଟ୍ଠମାନୋ ଦ୍ୱେ ୱସ୍ସସତାନି ତିଟ୍ଠମାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ହୀଳେଯ୍ୟ ନନ୍ତି ନଂ ଜୀୱିତଂ ଅୱଞ୍ଞାତଂ କରେଯ୍ୟ, ଲାମକତୋ ଚିନ୍ତେଯ୍ୟ। ‘‘ହୀଳେଯ୍ୟାନ’’ନ୍ତି ଚ ପଠନ୍ତି। ଅଚ୍ଚଯନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କମନ୍ତି। ଅହୋରତ୍ତାତି ରତ୍ତିନ୍ଦିୱପରିଚ୍ଛେଦା। ଉପରୁଜ୍ଝତୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ନିରୁଜ୍ଝତି, ଅଭାୱଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ଆଯୁ ଖିଯ୍ୟତି ମଚ୍ଚାନନ୍ତି ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁସଙ୍ଖାରୋ ଖଯଂ ଯାତି। କୁନ୍ନଦୀନଂୱ ଓଦକନ୍ତି ଯଥା ଉଦକଚ୍ଛିନ୍ନାଯ କୁନ୍ନଦିଯା ଉଦକଂ, ଏୱଂ ମଚ୍ଚାନଂ ଆଯୁ ଖିଯ୍ୟତି। ପରମତ୍ଥତୋ ହି ଅତିପରିତ୍ତୋ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତକ୍ଖଣୋ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକମତ୍ତୋଯେୱ। ଯଥା ନାମ ରଥଚକ୍କଂ ପୱତ୍ତମାନମ୍ପି ଏକେନେୱ ନେମିପଦେସେନ ପୱତ୍ତତି, ତିଟ୍ଠମାନମ୍ପି ଏକେନେୱ ତିଟ୍ଠତି, ଏୱମେୱ ଏକଚିତ୍ତକ୍ଖଣିକଂ ସତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତଂ ତସ୍ମିଂ ଚିତ୍ତେ ନିରୁଦ୍ଧମତ୍ତେ ସତ୍ତୋ ନିରୁଦ୍ଧୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଧୀରାତି ଧୀରା ଇତି। ପୁନ ଧୀରାତି ପଣ୍ଡିତା। ଧିତିମାତି ଧିତି ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଧିତିମା। ଧିତିସମ୍ପନ୍ନାତି ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଧୀକତପାପାତି ଗରହିତପାପା। ତଂଯେୱ ପରିଯାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଧୀ ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଜାନାତୀତି ପଞ୍ଞା। କିଂ ପଜାନାତି? ‘‘ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ପଞ୍ଞାପନୱସେନ ପଞ୍ଞା’’ତି ୱୁତ୍ତା। କିନ୍ତି ପଞ୍ଞାପେତି? ‘‘ଅନିଚ୍ଚଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନତ୍ତା’’ତି ପଞ୍ଞାପେତି। ସାୱ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଭିଭୱନତୋ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠେନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣେ ୱା ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତିପି ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ, ପଞ୍ଞାୱ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଂ ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସା ପନେସା ଓଭାସନଲକ୍ଖଣା, ପଜାନନଲକ୍ଖଣା ଚ; ଯଥା ହି ଚତୁଭିତ୍ତିକେ ଗେହେ ରତ୍ତିଭାଗେ ଦୀପେ ଜଲିତେ ଅନ୍ଧକାରଂ ନିରୁଜ୍ଝତି,

ଆଲୋକୋ ପାତୁଭଓତି, ଏଓମେଓ ଓଭାସନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା। ପଞ୍ଞୋଭାସସମୋ ଓଭାସୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ପଞ୍ଞଓତୋ ହି ଏକପଲ୍ଲଙ୍କେନ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ଏକାଲୋକା ହୋତି। ତେନାହ ଥେରୋ –

''ଯଥା, ମହାରାଜ, ପୁରିସୋ ଅନ୍ଧକାରେ ଗେହେ ତେଲପ୍ପଦୀପଂ ପଓେସେୟ୍ୟ, ପଓିଟ୍ଠୋ ପଦୀପୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ଓିଦ୍ଧଂସେତି, ଓଭାସଂ ଜନେତି, ଆଲୋକଂ ଓିଦଂସେତି, ପାକଟାନି ଚ ରୂପାନି କରୋତି; ଏଓମେଓ ଖୋ, ମହାରାଜ, ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଅଓିଜ୍ଜନ୍ଧକାରଂ ଓିଦ୍ଧଂସେତି, ଓିଜ୍ଜୋଭାସଂ ଜନେତି, ଞାଣାଲୋକଂ ଓିଦଂସେତି, ପାକଟାନି ଅରିୟସଚ୍ଚାନି କରୋତି। ଏଓଂ ଖୋ, ମହାରାଜ, ଓଭାସନଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା''ତି (ମି। ପ। ୨।୧।୧୫)।

ଯଥା ପନ ଛେକୋ ଭିସକ୍କୋ ଆତୁରାନଂ ସପ୍ପାୟାସପ୍ପାୟାନି ଭୋଜନାଦୀନି ଜାନାତି, ଏଓଂ ପଞ୍ଞା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା କୁସଲାକୁସଲେ ସେଓିତବ୍ବାସେଓିତବ୍ବେ ହୀନପ୍ପଣୀତକଣ୍ହସୁକ୍କସପ୍ପଟିଭାଗଅପ୍ପଟିଭାଗେ ଧମ୍ମେ ପଜାନାତି। ଓୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଧମ୍ମସେନାପତିନା ''ପଜାନାତି ପଜାନାତୀତି ଖୋ, ଆଓୁସୋ, ତସ୍ମା ପଞ୍ଞଓାତି ଓୁଚ୍ଚତି। କିଞ୍ଚ ପଜାନାତି? ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ପଜାନାତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୪୪୯) ଓିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ଏଓମସ୍ସା ପଜାନନଲକ୍ଖଣତା ଓେଦିତବ୍ବା।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଯଥାସଭାଓପଟିଓେଧଲକ୍ଖଣା ପଞ୍ଞା, ଅକ୍ଖଲିତପଟିଓେଧଲକ୍ଖଣା ଓା, କୁସଲିସ୍ସାସଖିତ୍ତଉସୁପଟିଓେଧୋ ଓିୟ। ଓିସୟୋଭାସରସା, ପଦୀପୋ ଓିୟ। ଅସମ୍ମୋହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅରଞ୍ଞଗତସୁଦେସକୋ ଓିୟ।

ଖନ୍ଧଧୀରାତି ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁଞାଣଂ ପଓତ୍ତେନ୍ତୀତି ଖନ୍ଧଧୀରା। ଅଟ୍ଠାରସସୁ ଧାତୂସୁ ଞାଣଂ ପଓତ୍ତେନ୍ତୀତି ଧାତୁଧୀରା। ସେସେସୁପି ଇମିନା ନୟେନ ଅତ୍ଥୋ ନେତବ୍ବୋ। ତେ ଧୀରା ଏଓମାହଂସୂତି ଏତେ ପଣ୍ଡିତା ଏଓଂ କଥୟିଂସୁ। କଥେନ୍ତୀତି ''ଅପ୍ପକଂ ପରିତ୍ତକ''ନ୍ତି କଥୟନ୍ତି। ଭଣନ୍ତୀତି ''ଥୋକଂ ଖଣିକ''ନ୍ତି ଭାସନ୍ତି। ଦୀପୟନ୍ତୀତି ''ଲହୁକଂ ଇତ୍ତର''ନ୍ତି ପତିଟ୍ଠପେନ୍ତି। ଓୋହରନ୍ତୀତି ''ଅନଦ୍ଧନିୟଂ ନଚିରଟ୍ଠିତିକ''ନ୍ତି ନାନାଓିଧେନ ବ୍ୟଓହରନ୍ତି।

୧୧। ଇଦାନି ଯେ ତଥା ନ କରୋନ୍ତି, ତେସଂ ବ୍ୟସନପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପସ୍ସାମୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ପସ୍ସାମୀତି ମଂସଚକ୍ଖୁଆଦୀହି ପେକ୍ଖାମି। ଲୋକେତି ଅପାୟାଦିମ୍ହି। ପରିଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଫନ୍ଦମାନଂ। ପଜଂ ଇମନ୍ତି ଇମଂ ସତ୍ତକାୟଂ। ତଣ୍ହାଗତନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ଗତଂ ଅଭିଭୂତଂ ନିପାତିତନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ଭଓେସୂତି କାମଭଓାଦୀସୁ। ହୀନା ନରାତି ହୀନକମ୍ମନ୍ତା ନରା। ମଚ୍ଚୁମୁଖେ ଲପନ୍ତୀତି ଅନ୍ତକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତେ ମରଣମୁଖେ ପରିଦେଓନ୍ତି। ଅଓୀତତଣ୍ହାସେତି ଅଓିଗତତଣ୍ହା। ଭଓାତି କାମଭଓାଦିକା। ଭଓେସୂତି କାମଭଓାଦିକେସୁ। ଅଥ ଓା ଭଓାଭଓେସୂତି ଭଓଭଓେସୁ, ପୁନପ୍ପୁନଭଓେସୂତି ଓୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ପସ୍ସାମୀତି ମଂସଚକ୍ଖୁନାପି ପସ୍ସାମୀତି ଦୁଓିଧଂ ମଂସଚକ୍ଖୁ – ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ପସାଦଚକ୍ଖୂତି। ତତ୍ଥ ଯୋୟଂ ଅକ୍ଖିକୂପକେ ପତିଟ୍ଠିତୋ ହେଟ୍ଠା ଅକ୍ଖିକୂପକଟ୍ଠିକେନ ଉପରି ଭମୁକଟ୍ଠିକେନ ଉଭତୋ ଅକ୍ଖିକୂଟେହି ବହିଦ୍ଧା ଅକ୍ଖିଲୋମେହି ପରିଚ୍ଛିନ୍ନୋ ଅକ୍ଖିକୂପକମଜ୍ଝା ନିକ୍ଖନ୍ତେନ ନ୍ହାରୁସୁତ୍ତକେନ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗେ ଆବଦ୍ଧୋ ସେତକଣ୍ହମଣ୍ଡଲଓିଚିତ୍ତୋ ମଂସପିଣ୍ଡୋ, ଇଦଂ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁ ନାମ। ଯୋ ପନ ଏତ୍ଥ ସିତୋ ଏତ୍ଥ ପଟିବଦ୍ଧୋ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାୟ ପସାଦୋ, ଇଦଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ନାମ। ଇଦମଧିପ୍ପେତଂ। ତଦେତଂ ତସ୍ସ ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁନୋ ସେତମଣ୍ଡଲପରିକ୍ଖିତ୍ତସ୍ସ କଣ୍ହମଣ୍ଡଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ଅଭିମୁଖେ ଠିତାନଂ ସରୀରସଣ୍ଠାନୁପ୍ପତ୍ତିପଦେସେ ଦିଟ୍ଠମଣ୍ଡଲେ ସତ୍ତସୁ ପିଚୁପଟଲେସୁ ଆସିତ୍ତତେଲଂ ପିଚୁପଟଲାନି ଓିୟ ସତ୍ତକ୍ଖିପଟଲାନି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ପମାଣତୋ ଊକାସିରମତ୍ତଂ ଚକ୍ଖୁଓିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ଓତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାଓଂ ସାଧୟମାନଂ ତିଟ୍ଠତି।

ତଂ ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ତେନ ମଂସଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସାମି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାତି ''ଅଦ୍ଦସଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖଓେ, ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଓିସୁଦ୍ଧେନା''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୪) ଏଓଂଓିଧେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା। ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନାତି ''ଓିରଜଂ ଓୀତମଲଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୁଂ ଉଦପାଦୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୩୯୫; ମହାଓ। ୧୬) ଏଓଂ ଆଗତେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା। ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନାତି ''ଅଦ୍ଦସଂ ଖୋ ଅହଂ, ଭିକ୍ଖଓେ, ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ଲୋକଂ ଓୋଲୋକେନ୍ତୋ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୩) ଏଓମାଗତେନ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା। ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନାତି ''ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ଓୁଚ୍ଚତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି (ଚୂଳନି। ଧୋତକମାଣଓପୁଚ୍ଛାଇଦ୍ଦେସ ୩୨; ମୋଘରାଜମାଣଓପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫) ଏଓମାଗତେନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା। ପସ୍ସାମୀତି ମଂସଚକ୍ଖୁନା ହତ୍ଥତଲେ ଠପିତାମଲକଂ ଓିୟ ରୂପଗତଂ ମଂସଚକ୍ଖୁନା। ଦକ୍ଖାମୀତି ସଞ୍ଜାନାମି ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଚୁତୂପପାତଂ। ଓଲୋକେମୀତି ଅଓଲୋକେମି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଚତୁସଚ୍ଚଂ। ନିଜ୍ଝାୟାମୀତି ଚିନ୍ତେମି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧାପଞ୍ଚମକାନି ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି। ଉପପରିକ୍ଖାମୀତି ସମନ୍ତତୋ ଇକ୍ଖାମି ପରିଯେସାମି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁନା ପଞ୍ଚ ନେୟ୍ୟପଥେ।

ତଣ୍ହାଫନ୍ଦନାୟ ଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଚଲନାୟ ଚଲମାନଂ। ଇତୋ ପରଂ ଦିଟ୍ଠିଫନ୍ଦନାଦିଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଫନ୍ଦମାନପରିୟୋସାନଂ ଓୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେଓ। ସମ୍ଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଫନ୍ଦମାନଂ। ଓିପ୍ଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ନାନାଓିଧେନ ଚଲମାନଂ। ଓେଧମାନନ୍ତି କମ୍ପମାନଂ। ପଓେଧମାନନ୍ତି ପଧାନେନ

କମ୍ପମାନଂ। ସମ୍ପୱେଧମାନନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କମ୍ପମାନଂ। ଉପସଗ୍ଗେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ।

ତଣ୍ହାନୁଗତନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ଅନୁପୱିଟ୍ଠଂ। ତଣ୍ହାୟାନୁସଟନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ଅନୁପହଟଂ। ତଣ୍ହାୟାସନ୍ନନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ନିମୁଗ୍ଗଂ। ତଣ୍ହାୟ ପାତିତନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ଖିତ୍ତଂ। ‘‘ପରିପାତିତ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ଅଭିଭୂତନ୍ତି ତଣ୍ହାୟ ମଦ୍ଦିତଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟଂ। ପରିୟାଦିନ୍ନଚିତ୍ତନ୍ତି ଖେପେତ୍ୱା ଗହିତଚିତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଓଘେନ ଗତଂ ୱିୟ ତଣ୍ହାଗତଂ। ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପପଙ୍କେହି ପତିତ୍ୱା ଗତଂ ୱିୟ ତଣ୍ହାନୁଗତଂ। ଉଦକପିଟ୍ଠିଂ ଛାଦେତ୍ୱା ପତ୍ଥଟନୀଲିକା ଉଦକପିଟ୍ଠି ୱିୟ ତଣ୍ହାନୁସଟଂ। ୱଙ୍କକୂପେ ନିମୁଗ୍ଗଂ ୱିୟ ତଣ୍ହାୟାସନ୍ନଂ। ରୁକ୍ଖଗ୍ଗତୋ ପତିତ୍ୱା ନରକେ ପତିତଂ ୱିୟ ତଣ୍ହାପାତିତଂ। ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପଂ ସଂୟୋଗଂ ୱିୟ ତଣ୍ହାୟ ଅଭିଭୂତଂ। ଉପାଦିଣ୍ଣକରୂପପରିଗ୍ଗାହକସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୱିପସ୍ସନଂ ୱିୟ ତଣ୍ହାୟ ପରିୟାଦିନ୍ନଚିତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା କାମଚ୍ଛନ୍ଦେନ ତଣ୍ହାଗତଂ। କାମପିପାସାୟ ତଣ୍ହାନୁଗତଂ। କାମାସୱେନ ତଣ୍ହାନୁସଟଂ। କାମପରିଳାହେନ ତଣ୍ହାୟାସନ୍ନଂ। କାମଜ୍ଝୋସାନେନ ତଣ୍ହାୟ ପାତିତଂ। କାମୋଘେନ ତଣ୍ହାୟ ଅଭିଭୂତଂ। କାମୁପାଦାନେନ ତଣ୍ହାୟ ପରିୟାଦିନ୍ନଚିତ୍ତନ୍ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। କାମଭୱେତି କାମାୱଚରେ। ରୂପଭୱେତି ରୂପାୱଚରେ। ଅରୂପଭୱେତି ଅରୂପାୱଚରେ। ତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ପକାସିତଂୟେୱ।

ଭୱାଭୱେସୂତି ଭୱାଭୱେତି ଭୱୋତି କାମଧାତୁ। ଅଭୱୋତି ରୂପାରୂପଧାତୁ। ଅଥ ୱା ଭୱୋତି କାମଧାତୁ ରୂପଧାତୁ। ଅଭୱୋତି ଅରୂପଧାତୁ। ତେସୁ ଭୱାଭୱେସୁ। କମ୍ମଭୱେତି କମ୍ମୱଟ୍ଟେ। ପୁନବ୍ଭୱେତି ପୋନୋଭୱିକେ ୱିପାକୱଟ୍ଟେ। କାମଭୱେତି କାମଧାତୁୟା। କମ୍ମଭୱେତି କମ୍ମୱଟ୍ଟେ। ତତ୍ଥ କମ୍ମଭୱୋ ଭାୱୟତୀତି ଭୱୋ। କାମଭୱେ ପୁନବ୍ଭୱେତି କାମଧାତୁୟା ଉପପତ୍ତିଭୱେ ୱିପାକୱଟ୍ଟେ। ୱିପାକଭୱୋ ଭୱତୀତି ଭୱୋ। ରୂପଭୱାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘କାମଭୱେ ରୂପଭୱେ ଅରୂପଭୱେ’’ତି ଓକାସଭୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ତୀସୁପି ‘‘କମ୍ମଭୱେ’’ତି କମ୍ମଭୱଂ , ତଥା ‘‘ପୁନବ୍ଭୱେ’’ତି ଉପପତ୍ତିଭୱଂ ସନ୍ଧାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ପୁନପ୍ପୁନବ୍ଭୱେତି ଅପରାପରଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୟଂ। ଗତିୟାତି ପଞ୍ଚଗତିୟା ଅଞ୍ଞତରାୟ। ଅତ୍ତଭାୱାଭିନିବ୍ବତ୍ତିୟାତି ଅତ୍ତଭାୱାନଂ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତିୟା। ଅୱୀତତଣ୍ହୋତି ମୂଲପଦଂ। ଅୱିଗତତଣ୍ହୋତି ଖଣିକସମାଧି ୱିୟ ଖଣିକପ୍ପହାନାଭାୱେନ ନ ୱିଗତା ତଣ୍ହା ଏତେସନ୍ତି ଅୱିଗତତଣ୍ହା। ଅଚତ୍ତତଣ୍ହୋତି ତଦଙ୍ଗପ୍ପହାନାଭାୱେନ ଅପରିଚ୍ଚତ୍ତତଣ୍ହା। ଅୱନ୍ତତଣ୍ହୋତି ୱିକ୍ଖମ୍ଭନପ୍ପହାନାଭାୱେନ ନ ୱନ୍ତତଣ୍ହୋତି ଅୱନ୍ତତଣ୍ହା। ଅମୁତ୍ତତଣ୍ହୋତି ଅଚ୍ଚନ୍ତସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନାଭାୱେନ ନ ମୁତ୍ତତଣ୍ହା। ଅପ୍ପହୀନତଣ୍ହୋତି ପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନାଭାୱେନ ନ ପହୀନତଣ୍ହା। ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତଣ୍ହୋତି ନିସ୍ସରଣପ୍ପହାନାଭାୱେନ ଭୱେ ପତିଟ୍ଠିତଂ ଅନୁସୟକିଲେସଂ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠତଣ୍ହା।

୧୨। ଇଦାନି ୟସ୍ମା ଅୱିଗତତଣ୍ହା ଏୱଂ ଫନ୍ଦନ୍ତି ଚ ଲପନ୍ତି ଚ, ତସ୍ମା ତଣ୍ହାୱିନୟେ ସମାଦପେନ୍ତୋ ‘‘ମମାୟିତେ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ମମାୟିତେତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିମମତ୍ତେହି ‘‘ମମ’’ନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ। ପସ୍ସଥାତି ସୋତାରେ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ଏତମ୍ପୀତି ଏତମ୍ପି ଆଦୀନୱଂ। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ୱେ ମମତ୍ତାତି ୱେ ଆଲୟା। ୟାୱତାତି ପରିଚ୍ଛେଦନିୟମତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତେନାତି ତଣ୍ହାକୋଟ୍ଠାସେନ, ସଙ୍ଖା ସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକଂ ‘‘ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ। ନି। ୮୮୦) ୱିୟ। ସୀମକତନ୍ତି ଅପରିଚ୍ଛେଦଦୋସୱିରହିତଂ ମରିୟାଦକତଂ ‘‘ତିୟୋଜନପରମଂ ସୀମଂ ସମ୍ମନ୍ନିତୁ’’ନ୍ତି ଆଦୀସୁ (ମହାୱ। ୧୪୦) ୱିୟ। ଓଧିକତନ୍ତି ୱଚନପରିଚ୍ଛେଦଦୋସୱିରହିତଂ ପରିଚ୍ଛେଦକତଂ ସୀମନ୍ତରିକରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ। ପରିୟନ୍ତକତନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦକତଂ। ସୀମନ୍ତରିକରୁକ୍ଖୋ ପନ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ସାଧାରଣଂ, ଅୟଂ ପନ ଏକାବଦ୍ଧତାଲପନ୍ତି ୱିୟ କତନ୍ତି ପରିୟନ୍ତକତଂ। ପରିଗ୍ଗହିତନ୍ତି କାଲନ୍ତରେପି ପରାୟତ୍ତଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ସକାକାରେନ ଗହିତଂ। ମମାୟିତନ୍ତି ଆଲୟକତଂ ୱସ୍ସୂପଗତଂ ସେନାସନଂ ୱିୟ। ଇଦଂ ମମନ୍ତି ସମୀପେ ଠିତଂ। ଏତଂ ମମନ୍ତି ଦୂରେ ଠିତଂ। ଏତ୍ତକନ୍ତି ପରିକ୍ଖାରନିୟମନଂ ‘‘ଏତ୍ତକମ୍ପି ନପ୍ପଟିଭାସେୟ୍ୟା’’ତି ୱିୟ। ଏତ୍ତାୱତାତି ପରିଚ୍ଛେଦତ୍ଥେପି ନିପାତନିୟମନଂ ‘‘ଏତ୍ତାୱତା ଖୋ ମହାନାମା’’ତି ୱିୟ। କେୱଲମ୍ପି ମହାପଥୱିନ୍ତି ସକଲମ୍ପି ମହାପଥୱିଂ।

ଅଟ୍ଠସତଂ ତଣ୍ହାୱିଚରିତନ୍ତି ଅଟ୍ଠୁତ୍ତରସତଂ ତଣ୍ହାଗମନୱିହାରଂ। ଅଟ୍ଠୁତ୍ତରସତଂ କଥଂ ହୋତୀତି ଚେ? ରୂପତଣ୍ହା…ପେ… ଧମ୍ମତଣ୍ହାତି ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରାଦୀସୁ ଜୱନୱୀଥିୟା ପୱତ୍ତା ତଣ୍ହା ‘‘ସେଟ୍ଠିପୁତ୍ତୋ, ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ତୋ’’ତି ଏୱମାଦୀସୁ ପିତିତୋ ଲଦ୍ଧନାମା ୱିୟ ପିତୁସଦିସାରମ୍ମଣେ ଭୂତା। ଏତ୍ଥ ଚ ରୂପାରମ୍ମଣା ରୂପେ ତଣ୍ହାତି ରୂପତଣ୍ହା। ସା କାମରାଗଭାୱେନ ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତମାନା କାମତଣ୍ହା। ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିସହଗତରାଗଭାୱେନ ‘‘ରୂପଂ ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱଂ ସସ୍ସତ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତମାନା ଭୱତଣ୍ହା। ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିସହଗତରାଗଭାୱେନ ‘‘ରୂପଂ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତି ପଚ୍ଛେଦଂ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦେନ୍ତୀ ପୱତ୍ତମାନା ୱିଭୱତଣ୍ହାତି ଏୱଂ ତିୱିଧା ହୋତି। ୟଥା ଚ ରୂପତଣ୍ହା, ତଥା ସଦ୍ଦତଣ୍ହାଦୟୋପୀତି ଏତାନି ଅଟ୍ଠାରସ ତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ହୋନ୍ତି। ତାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତରୂପାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସ, ବହିଦ୍ଧାରୂପାଦୀସୁ ଅଟ୍ଠାରସାତି ଛତ୍ତିଂସ, ଇତି ଅତୀତାନି ଛତ୍ତିଂସ, ଅନାଗତାନି ଛତ୍ତିଂସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ଛତ୍ତିଂସାତି ଅଟ୍ଠସତଂ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକସ୍ସ ଉପାଦାୟ ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ହୋତି, ‘‘ଇତ୍ଥସ୍ମୀ’’ତି ହୋତୀତି ୱା ଏୱମାଦୀନି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକରୂପାଦିନିସ୍ସିତାନି ଅଟ୍ଠାରସ, ବାହିରସ୍ସୁପାଦାୟ ଇମିନା ‘‘ଅସ୍ମୀ’’ତି ହୋତି, ଇମିନା ‘‘ଇତ୍ଥସ୍ମୀ’’ତି ହୋତୀତି ବାହିରରୂପାଦିନିସ୍ସିତାନି ଅଟ୍ଠାରସାତି ଛତ୍ତିଂସ। ଇତି ଅତୀତାନି ଛତ୍ତିଂସ, ଅନାଗତାନି ଛତ୍ତିଂସ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନି ଛତ୍ତିଂସାତି ଏୱମ୍ପି ଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତାନି ହୋନ୍ତି।

ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକାସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀତି ରୂପାଦୀନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ଏକେକସ୍ମିଂ “ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ”ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୦-୧୩୧) ନଯେନ ଚତୁଧା ଗାହୱସେନ ପୱତ୍ତାନି ୱତ୍ଥୂନି କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନା ୱିଜ୍ଜମାନଟ୍ଠେନ ସତି ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକସଙ୍ଖାତେ କାଯେ ଦିଟ୍ଠୀତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠି। ଦସୱତ୍ଥୁକା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି “ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନଂ, ନତ୍ଥି ଯିଟ୍ଠ”ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ଅଯାଥାୱଦିଟ୍ଠି ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଗହଣତୋ ୱା ୱିତଥା ଦିଟ୍ଠି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି, ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା ପଣ୍ଡିତେହି କୁଚ୍ଛିତା ଦିଟ୍ଠୀତିପି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ସା ଅଯୋନିସୋ ଅଭିନିୱେସଲକ୍ଖଣା, ପରାମାସରସା, ମିଚ୍ଛାଭିନିୱେସପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅରିଯାନମଦସ୍ସନକାମତାଦିପଦଟ୍ଠାନା, ପରମୱଜ୍ଜାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଦସୱତ୍ଥୁକା ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକା ଦିଟ୍ଠୀତି ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ, ଅସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ, ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋ”ତି ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା ଏକେକଂ କୋଟ୍ଠାସଂ ପତିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ଗହଣୱସେନ ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି ଦସୱତ୍ଥୁକା ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକା ଦିଟ୍ଠି। ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠୀତି ଯା ଏୱଂଜାତିକା ଦିଟ୍ଠି। ଦିଟ୍ଠିଗତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗତଂ। ଇଦଂ ଦସ୍ସନଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାତି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ, ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ଦୁରତିକ୍କମନଟ୍ଠେନ ଗହନଂ ଦିଟ୍ଠିଗହନଂ ତିଣଗହନୱନଗହନପବ୍ବତଗହନାନି ୱିଯ। ସାସଙ୍କସପ୍ପଟିଭଯଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠିକନ୍ତାରଂ ଚୋରକନ୍ତାରୱାଳଅକନ୍ତାରନିରୁଦକକନ୍ତାରଦୁବ୍ଭିକ୍ଖକନ୍ତାରା ୱିଯ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ ୱିଲୋମନଟ୍ଠେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିୱିସୂକାଯିକଂ। ମିଚ୍ଛାଦସ୍ସନଞ୍ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ସମ୍ମାଦସ୍ସନଂ ୱିନିୱିଜ୍ଝତି ଚେୱ ୱିଲୋମେତି ଚ। କଦାଚି ସସ୍ସତସ୍ସ, କଦାଚି ଉଚ୍ଛେଦସ୍ସ ଗହଣତୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିରୂପଂ ଫନ୍ଦିତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ହି ଏକସ୍ମିଂ ପତିଟ୍ଠାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। କଦାଚି ସସ୍ସତଂ ଅନୁସ୍ସରତି, କଦାଚି ଉଚ୍ଛେଦଂ। ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ବନ୍ଧନଟ୍ଠେନ ସଂଯୋଜନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିସଂଯୋଜନଂ। ସୁସୁମାରାଦଯୋ ୱିଯ ପୁରିସଂ ଆରମ୍ମଣଂ ଦଳ୍ହଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ଗାହୋ। ପତିଟ୍ଠହନତୋ ପତିଟ୍ଠାହୋ। ଅଯଞ୍ହି ବଲୱପୱତ୍ତିଭାୱେନ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଗଣ୍ହାତି। ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ଅଭିନିୱିସତୀତି ଅଭିନିୱେସୋ। ଧମ୍ମସଭାୱଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପରତୋ ଆମସତୀତି ପରାମାସୋ। ଅନତ୍ଥାୱହତ୍ତା କୁଚ୍ଛିତୋ ମଗ୍ଗୋ, କୁଚ୍ଛିତାନଂ ୱା ଅପାଯାନଂ ମଗ୍ଗୋତି କୁମ୍ମଗ୍ଗୋ। ଅଯାଥାୱପଥତୋ ମିଚ୍ଛାପଥୋ। ଯଥା ହି ଦିସାମୂଳ୍ହେନ “ଅଯଂ ଅସୁକଗାମସ୍ସ ନାମ ପଥୋ”ତି ଗହିତୋପି ତଂ ଗାମଂ ନ ସମ୍ପାପେତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେନ “ସୁଗତିପଥୋ”ତି ଗହିତାପି ଦିଟ୍ଠି ସୁଗତିଂ ନ ପାପେତୀତି ଅଯାଥାୱପଥତୋ ମିଚ୍ଛାପଥୋ। ମିଚ୍ଛାସଭାୱତୋ ମିଚ୍ଛତ୍ତଂ। ତତ୍ଥେୱ ପରିବ୍ଭମନତୋ ତରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବାଲାତି ତିତ୍ଥଂ, ତିତ୍ଥଞ୍ଚ ତଂ ଅନତ୍ଥାନଞ୍ଚ ଆଯତନନ୍ତି ତିତ୍ଥାଯତନଂ, ତିତ୍ଥିଯାନଂ ୱା ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଚ ଆଯତନନ୍ତିପି ତିତ୍ଥାଯତନଂ। ୱିପରିଯେସଭୂତୋ ଗାହୋ, ୱିପରିଯେସତୋ ୱା ଗାହୋତି ୱିପରିଯେସଗ୍ଗାହୋ। ଅସଭାୱଗାହୋତି ୱିପରୀତଗ୍ଗାହୋ। “ଅନିଚ୍ଚେ ନିଚ୍ଚ”ନ୍ତି ଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତୱସେନ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଗାହୋ ୱିପଲ୍ଲାସଗ୍ଗାହୋ। ଅନୁପାଯଗାହୋ ମିଚ୍ଛାଗାହୋ। ଅଯାଥାୱକସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ସଭାୱସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ତଥଂ ଯାଥାୱକଂ ସଭାୱନ୍ତି ଗାହୋ “ଅଯାଥାୱକସ୍ମିଂ ଯାଥାୱକ”ନ୍ତି ଗାହୋ। ଯାୱତାତି ଯତ୍ତକା। ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନୀତି ବ୍ରହ୍ମଜାଲେ (ଦୀ। ନି। ୧।୨୯ ଆଦଯୋ) ଆଗତାନି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତାନି।

ଅଚ୍ଛେଦସଂକିନୋପି ଫନ୍ଦନ୍ତୀତି ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ପସଯ୍ହ ବଲକ୍କାରେନ ଗଣ୍ହିସ୍ସନ୍ତୀତି ଉପ୍ପନ୍ନସଂକିନୋପି ଚଲନ୍ତି। ଅଚ୍ଛିନ୍ଦନ୍ତେପୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତେପି। ଅଚ୍ଛିନ୍ନେପୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଗହିତେପି। ୱିପରିଣାମସଂକିନୋପୀତି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥାଭାୱେନ ଆସଂକିନୋପି । ୱିପରିଣାମନ୍ତେପୀତି ୱିପରିୱତ୍ତନକାଲେପି। ୱିପରିଣତେପୀତି ୱିପରିୱତ୍ତିତେପି। ଫନ୍ଦନ୍ତୀତି ଚଲନ୍ତି। ସମ୍ଫନ୍ଦନ୍ତୀତି ସବ୍ବାକାରେନ ଚଲନ୍ତି। ୱିପ୍ଫନ୍ଦନ୍ତୀତି ୱିୱିଧାକାରେନ ଫନ୍ଦନ୍ତି। ୱେଧନ୍ତୀତି ଭଯଂ ଦିସ୍ୱା କମ୍ପନ୍ତି। ପୱେଧନ୍ତୀତି ଛମ୍ଭିତତ୍ତା ଭଯେନ ୱିସେସେନ କମ୍ପନ୍ତି। ସମ୍ପୱେଧନ୍ତୀତି ଲୋମହଂସନଭଯେନ ସବ୍ବାକାରେନ କମ୍ପନ୍ତି। ଫନ୍ଦମାନେତି ଉପଯୋଗବହୁୱଚନଂ। ଅପ୍ପୋଦକେତି ମନ୍ଦୋଦକେ। ପରିତ୍ତୋଦକେତି ଲୁଳିତୋଦକେ। ଉଦକପରିଯାଦାନେତି ଖୀଣୋଦକେ। ବଲାକାହି ୱାତି ୱୁତ୍ତାୱସେସାହି ପକ୍ଖିଜାତୀହି। ପରିପାତିଯମାନାତି ୱିହିଂସିଯମାନା ଘଚ୍ଚିଯମାନା। ଉକ୍ଖିପିଯମାନାତି କଦ୍ଦମନ୍ତରତୋ ନୀହରିଯମାନା ଗିଲିଯମାନା ୱା। ଖଜ୍ଜମାନାତି ଖାଦିଯମାନା। ଫନ୍ଦନ୍ତି କାକେହି। ସମ୍ଫନ୍ଦନ୍ତି କୁଲଲେହି। ୱିପ୍ଫନ୍ଦନ୍ତି ବଲାକାହି। ୱେଧନ୍ତି ତୁଣ୍ଡେନ ଗହିତକାଲେ ମରଣୱସେନ। ପୱେଧନ୍ତି ୱିଜ୍ଝନକାଲେ। ସମ୍ପୱେଧନ୍ତି ମରଣସମୀପେ।

ପସ୍ସିତ୍ୱାତି ଅଗୁଣଂ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ତୁଲଯିତ୍ୱାତି ଗୁଣାଗୁଣଂ ତୁଲଯିତ୍ୱା। ତୀରଯିତ୍ୱାତି ଗୁଣାଗୁଣଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା। ୱିଭାୱଯିତ୍ୱାତି ୱତ୍ଥୁହାନଭାଗିଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱାତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପାପେତ୍ୱା ଆୱେଣିକଂ କତ୍ୱା। ଅଥ ୱା ସଂକିଣ୍ଣଦୋସଂ ମୋଚେତ୍ୱା ୱତ୍ଥୁୱିଭାଗକରଣେନ ପସ୍ସିତ୍ୱା। ଅପରିଚ୍ଛେଦଦୋସଂ ମୋଚେତ୍ୱା ପମାଣକରଣୱସେନ ତୁଲଯିତ୍ୱା। ୱତ୍ଥୁଦୋସଂ ମୋଚେତ୍ୱା ୱିଭାଗକରଣୱସେନ ତୀରଯିତ୍ୱା। ସମ୍ମୋହଦୋସଂ ମୋଚଯିତ୍ୱା ଅଗ୍ଗୱିଭାଗକରଣୱସେନ ୱିଭାୱଯିତ୍ୱା। ଘନଦୋସଂ ମୋଚେତ୍ୱା ପକତିୱିଭାଗକରଣେନ ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା। ପହାଯାତି ପଜହିତ୍ୱା। ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା। ଅମମାଯନ୍ତୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଆଲଯଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। ଅଗଣ୍ହନ୍ତୋତି ଦିଟ୍ଠିଯା ପୁବ୍ବଭାଗେ ପଞ୍ଞାଯ ତଂ ନ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ। ଅପରାମସନ୍ତୋତି ୱିତକ୍କେନ ଉହନଂ ଅକରୋନ୍ତୋ। ଅନଭିନିୱେସନ୍ତୋତି ନିଯାମୋକ୍କନ୍ତିଦିଟ୍ଠିୱସେନ ନପ୍ପୱିସନ୍ତୋ।

ଅକୁବ୍ବମାନୋତି ପରିଗ୍ଗାହତଣ୍ହାୱସେନ ଅକରୋନ୍ତୋ। ଅଜନଯମାନୋତି ପୋନୋଭୱିକତଣ୍ହାୱସେନ ଅଜନଯମାନୋ। ଅସଞ୍ଜନଯମାନୋତି ୱିସେସେନ ଅସଞ୍ଜନଯମାନୋ। ଅନିବ୍ବତ୍ତଯମାନୋତି ପତ୍ଥନାତଣ୍ହାୱସେନ ନ ନିବ୍ବତ୍ତଯମାନୋ। ଅନଭିନିବ୍ବତ୍ତଯମାନୋତି ସବ୍ବାକାରେନ ନ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତଯମାନୋ। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱା ଏତାନି ପଦାନି ୱଡ୍ଢିତାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ଅସ୍ସାଦଂ।

୧୩। ତତୋ ପରାହି ଚତୂହି ଗାଥାହି ଆଦୀନଓଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସୌପାଯଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନିସ୍ସରଣାନିସଂସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତୁଂ, ସଙ୍ଖାହି ୱା ଏତାହି କାମାନଂ ଆଦୀନଓଂ ଓକାରଂ ସଂକିଲେସଞ୍ଚ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ନେକ୍ଖମ୍ମେ ଆନିସଂସଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୂ''ତି ଗାଥାଦ୍ୱଯମାହ। ତତ୍ଥ ଉଭୋସୁ ଅନ୍ତେସୂତି ଫସ୍ସଫସ୍ସସମୁଦଯାଦୀସୁ ଦ୍ୱୀସୁ, ଦ୍ୱୀସୁ ପରିଚ୍ଛେଦେସୁ। ୱିନେଯ୍ୟ ଛନ୍ଦନ୍ତି ଛନ୍ଦରାଗଂ ୱିନେତ୍ୱା। ଫସ୍ସଂ ପରିଞ୍ଞାଯାତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିଫସ୍ସଂ, ଫସ୍ସାନୁସାରେନ ୱା ତଂସମ୍ପଯୁତ୍ତେ ସବ୍ବେପି ଅରୂପଧମ୍ମେ, ତେସଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣୱସେନ ରୂପଧମ୍ମେ ଚାତି ସକଲମ୍ପି ନାମରୂପଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା। ଅନାନୁଗିଦ୍ଧୋତି ରୂପାଦୀସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅଗିଦ୍ଧୋ। ଯଦତ୍ତଗରହୀ ତଦକୁବ୍ବମାନୋତି ଯଂ ଅତ୍ତନା ଗରହତି, ତଂ ଅକୁରୁମାନୋ। ନ ଲିମ୍ପତୀ ଦିଟ୍ଠସୁତେସୁ ଧୀରୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଧିତିସମ୍ପନ୍ନୋ ଧୀରୋ ଦିଟ୍ଠେସୁ ଚ ସୁତେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଲେପାନଂ ଏକେନାପି ଲେପେନ ନ ଲିମ୍ପତି, ଆକାସମିୱ ନିରୁପଲିତ୍ତୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତୋ ହୋତି।

ଫସ୍ସୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋତି ଫସ୍ସୋ ଏକପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଫୁସତୀତି ଫସ୍ସୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ, ଆପାଥଗତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନୋ। ଅଯଞ୍ହି ଅରୂପଧମ୍ମୋପି ସମାନୋ ଆରମ୍ମଣେ ଫୁସନାକାରେନେୱ ପୱତ୍ତତୀତି ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ। ଏକଦେସେନେୱ ଅନଲ୍ଲୀଯମାନୋପି ରୂପଂ ୱିଯ ଚକ୍ଖୁଂ, ସଦ୍ଦୋ ୱିଯ ଚ ସୋତଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରମ୍ମଣଞ୍ଚ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତୀତି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ, ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନପି ରସେନ ''ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଅଟ୍ଠକଥାଯଂ –

''ଚତୁଭୂମକଫସ୍ସୋ ନୋ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ପନ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୋୱ ହୋତି। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ହି ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋତିପି ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋତିପି ନାମଂ। ମନୋଦ୍ୱାରିକସ୍ସ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋତ୍ୱେୱ ନାମଂ, ନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି (ଧ। ସ। ଅଟ୍ଠ। ୧, କାମାୱଚରକୁସଲ, ଧମ୍ମୁଦ୍ଦେସକଥା)।

ଇଦଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ (ମି। ପ। ୨।୩।୮) ଆଭତଂ –

''ଯଥା, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ମେଣ୍ଡା ଯୁଜ୍ଝେଯ୍ୟୁଂ, ଯଥା ଏକୋ ମେଣ୍ଡୋ, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ଦୁତିଯୋ ମେଣ୍ଡୋ, ଏୱଂ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ତେସଂ ସନ୍ନିପାତୋ, ଏୱଂ ଫସ୍ସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ଚ। ଯଥା, ମହାରାଜ, ଦ୍ୱେ ସମ୍ମା ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ଦ୍ୱେ ପାଣୀ ୱଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ଯଥା ଏକୋ ପାଣି, ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ଦୁତିଯୋ ପାଣି, ଏୱଂ ରୂପଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ଯଥା ତେସଂ ସନ୍ନିପାତୋ, ଏୱଂ ଫସ୍ସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଫୁସନଲକ୍ଖଣୋ ଚ ଫସ୍ସୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ ଚା''ତି ୱିତ୍ଥାରୋ।

ଯଥା ୱା ''ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା''ତିଆଦୀସୁ (ଧ। ସ। ୧୩୫୨, ୧୩୫୪) ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନି ଚକ୍ଖୁଆଦିନାମେନ ୱୁତ୍ତାନି, ଏୱମିଧାପି ତାନି ଚକ୍ଖୁଆଦିନାମେନେୱ ୱୁତ୍ତାନୀତି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ତସ୍ମା ''ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁ ଦଟ୍ଠବ୍ବ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଏୱଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦଟ୍ଠବ୍ବନ୍ତି ଇମିନା ନଯେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଚିତ୍ତାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନତୋ ଇମସ୍ମିମ୍ପି ସୁତ୍ତେ କିଚ୍ଚଟ୍ଠେନେୱ ରସେନ ''ସଙ୍ଘଟ୍ଟନରସୋ''ତି ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତିଣ୍ଣଂ ସନ୍ନିପାତସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପନ ଅତ୍ତନୋ କାରଣସ୍ସ ୱସେନ ପୱେଦିତତ୍ତା ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ଅଯଞ୍ହି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ''ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋ''ତି ଏୱଂ କାରଣସ୍ସେୱ ୱସେନ ପୱେଦିତୋତି। ଇମସ୍ସ ଚ ସୁତ୍ତପଦସ୍ସ ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତିଯା ଫସ୍ସୋତି ଅଯମତ୍ଥୋ, ନ ସଙ୍ଗତିମତ୍ତମେୱ ଫସ୍ସୋ।

ଏୱଂ ପୱେଦିତତ୍ତା ପନ ତେନେୱାକାରେନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାତୀତି ''ସନ୍ନିପାତପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଫଲଟ୍ଠେନ ପନ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନେନେସ ୱେଦନାପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ ନାମ ହୋତି। ୱେଦନଂ ହେସ ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାପେତି, ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପ୍ପାଦଯମାନୋ ଚ ଯଥା ବହିଦ୍ଧା ଉଣ୍ହପଚ୍ଚଯାପି ସମାନା ଲାଖାସଙ୍ଖାତଧାତୁନିସ୍ସିତା ଉସ୍ମା ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯେ ମୁଦୁଭାୱକାରୀ ହୋତି, ନ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତେପି ବହିଦ୍ଧା ୱୀତଚ୍ଚିତଙ୍ଗାରସଙ୍ଖାତେ ଉଣ୍ହଭାୱେ। ଏୱଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସଙ୍ଖାତଅଞ୍ଞପଚ୍ଚଯୋପି ସମାନୋ ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅତ୍ତନୋ ନିସ୍ସଯଭୂତେ ଚିତ୍ତେ ଏୱ ଏସ ୱେଦନୁପ୍ପାଦକୋ ହୋତି, ନ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯଭୂତେପି ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଆରମ୍ମଣେୱାତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତଜ୍ଜେନ ସମନ୍ନାହାରେନ ପନ ଇନ୍ଦ୍ରିଯେନ ଚ ପରିକ୍ଖତେ ୱିସଯେ ଅନନ୍ତରାଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଏସ ''ଆପାଥଗତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଫସ୍ସୋ ଯତୋ ସମୁଦେତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ''ଫସ୍ସସମୁଦଯୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ''ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋ''ତି (ମହାୱ। ୧; ୱିଭ। ୨୨୫)। ଅତୀତଦୁକୋ କାଲୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ୱେଦନାଦୁକୋ ''ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା''ତି (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୩୨) ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଉପେକ୍ଖାୱେଦନଂ ସୁଖମେୱ କତ୍ୱା ସୁଖଦୁକ୍ଖୱସେନ, ନାମରୂପଦୁକୋ ରୂପାରୂପୱସେନ, ଆଯତନଦୁକୋ ସଂସାରପୱତ୍ତିୱସେନ, ସକ୍କାଯଦୁକୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧୱସେନ ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ତତ୍ଥ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖା। ୱେଦଯତୀତି ୱେଦନା। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖା। ନମନଲକ୍ଖଣଂ ନାମଂ। ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ

ରୂପଂ। ଚକ୍ଖାଯତନାଦୀନି ଛ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାନି। ରୂପାଯତନାଦୀନି ଛ ବାହିରାନି। ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ୱିଜ୍ଜମାନଟ୍ଠେନ ସକ୍କାଯୋ। ଅୱିଜ୍ଜାକମ୍ମତଣ୍ହାଆହାରଫସ୍ସନାମରୂପା ସକ୍କାଯସମୁଦଯୋ।

ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଚକ୍ଖତୀତି ଚକ୍ଖୁ, ରୂପଂ ଅସ୍ସାଦେତି ୱିଭାୱେତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚକ୍ଖୁତୋ ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ। ସୋ ପନ ଅତ୍ତନା ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ୱେଦନାଯ ସହଜାତଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନିସ୍ସଯୱିପାକଆହାରସମ୍ପଯୁତ୍ତଅତ୍ଥିଅୱିଗତୱସେନ ଅଟ୍ଠଧା ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ସୁଣାତୀତି ସୋତଂ। ତଂ ସସମ୍ଭାରସୋତବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ତନୁତମ୍ବଲୋମାଚିତେ ଅଙ୍ଗୁଲିୱେଠକସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ସୋତତୋ ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ସୋତସମ୍ଫସ୍ସୋ। ଘାନସମ୍ଫସ୍ସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଘାଯତୀତି ଘାନଂ । ତଂ ସସମ୍ଭାରବିଲସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅଜପଦସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନଂ ତିଟ୍ଠତି। ଜୀୱିତମୱ୍ହାଯତୀତି ଜିୱ୍ହା, ସାଯନଟ୍ଠେନ ୱା ଜିୱ୍ହା। ସା ସସମ୍ଭାରଜିୱ୍ହାଯ ଅତିଅଗ୍ଗମୂଲପସ୍ସାନି ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ଉପରିମତଲମଜ୍ଝେ ଭିନ୍ନୁପ୍ପଲଦଲଗ୍ଗସଣ୍ଠାନେ ପଦେସେ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନା ତିଟ୍ଠତି। କୁଚ୍ଛିତାନଂ ସାସୱଧମ୍ମାନଂ ଆଯୋତି କାଯୋ। ଆଯୋତି ଉପ୍ପତ୍ତିଦେସୋ। ଯାୱତା ଇମସ୍ମିଂ କାଯେ ଉପାଦିଣ୍ଣପୱତ୍ତି ନାମ ଅତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ଯେଭୁଯ୍ୟେନ କାଯପ୍ପସାଦୋ କାଯୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରହଂ ୱତ୍ଥୁଦ୍ୱାରଭାୱଂ ସାଧଯମାନୋ ତିଟ୍ଠତି। ମୁନାତୀତି ମନୋ, ୱିଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୋତି ସହାୱଜ୍ଜନଭୱଙ୍ଗଂ; ମନତୋ ପୱତ୍ତୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ।

ଛବ୍ବିଧମ୍ପି ଫସ୍ସଂ ଦୁୱିଧମେୱ ହୋତୀତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ''ତି ଆହ । ମନୋଦ୍ୱାରିକୋ ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ। ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକୋ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାଦିପଟିଘେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ।

ସୁଖୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣେ ସୁଖୱେଦନୀଯୋ। ଦୁକ୍ଖୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣେ ଦୁକ୍ଖୱେଦନୀଯୋ। ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନାଯ ଆରମ୍ମଣେ ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖୱେଦନୀଯୋ। ତତ୍ଥ ସୁଖଯତୀତି ସୁଖଂ, ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ସୁଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଟ୍ଠୁ ୱା ଖନତି, ଖାଦତି ଚ କାଯଚିତ୍ତାବାଧନ୍ତି ସୁଖଂ। ଦୁକ୍ଖଯତୀତି ଦୁକ୍ଖଂ, ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଦୁକ୍ଖିତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଦୁକ୍ଖଂ ନ ସୁଖନ୍ତି ଅଦୁକ୍ଖମସୁଖଂ, ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ।

କୁସଲୋତିଆଦଯୋ ଜାତିୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ କୁସଲୋତି ଏକୱୀସତିକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ଅକୁସଲୋତି ଦ୍ୱାଦସାକୁସଲଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। ଅବ୍ୟାକତୋତି ଅୱସେସୱିପାକକିରିଯାବ୍ୟାକତଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ।

ପୁନ ଭୱପ୍ପଭେଦୱସେନ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ''କାମାୱଚରୋ''ତିଆଦିମାହ। ଚତୁପଞ୍ଞାସକାମାୱଚରଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ କାମାୱଚରୋ। କାମଂ ପହାଯ ରୂପେ ଅୱଚରତୀତି ରୂପାୱଚରୋ, କୁସଲାବ୍ୟାକତୱସେନ ପଞ୍ଚଦସରୂପାୱଚରଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ। କାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ପହାଯ ଅରୂପେ ଅୱଚରତୀତି ଅରୂପାୱଚରୋ, କୁସଲାବ୍ୟାକତୱସେନ ଦ୍ୱାଦସାରୂପାୱଚରଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ।

ଇଦାନି ଅଭିନିୱେସୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସୁଞ୍ଞତୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସୁଞ୍ଞତୋତି ରାଗଦୋସମୋହେହି ସୁଞ୍ଞତ୍ତା ସୁଞ୍ଞତୋ। ରାଗଦୋସମୋହନିମିତ୍ତେହି ଅନିମିତ୍ତତ୍ତା ଅନିମିତ୍ତୋ। ରାଗଦୋସମୋହପଣିଧୀନଂ ଅଭାୱତୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଇଦାନି ୱଟ୍ଟପରିଯାପନ୍ନଅପରିଯାପନ୍ନୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଲୋକିଯୋ''ତିଆଦିମାହ। ଲୋକୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ୱଟ୍ଟଂ , ତସ୍ମିଂ ପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନ ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତୋତି ଲୋକିଯୋ। ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋତି ଉତ୍ତରୋ, ଲୋକେ ଅପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନ ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରୋତି ଲୋକୁତ୍ତରୋ। ଫୁସନାତି ଫୁସନାକାରୋ। ସମ୍ଫୁସନା ସମ୍ଫୁସିତତ୍ତନ୍ତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ।

ଏୱଂ ଞାତଂ କତ୍ୱାତି ଏୱଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଜାନନ୍ତୋ ତୀରେତି ତୀରଯତି, ଉପରି ୱତ୍ତବ୍ବାକାରେନ ଚିନ୍ତେତି। ଅନିଚ୍ଚନ୍ତିକତାଯ ଆଦିଅନ୍ତୱନ୍ତତାଯ ଚ ଅନିଚ୍ଚତୋ ତୀରେତି। ଉପ୍ପାଦୱଯପଟିପୀଳନତାଯ ଦୁକ୍ଖୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖତୋ। ପଚ୍ଚଯଯାପନୀଯତାଯ ରୋଗମୂଲତାଯ ଚ ରୋଗତୋ। ଦୁକ୍ଖତାସୂଲଯୋଗିତାଯ କିଲେସାସୁଚିପଗ୍ଘରତାଯ ଉପ୍ପାଦଜରାଭଙ୍ଗେହି ଉଦ୍ଧୁମାତପରିପକ୍କପଭିନ୍ନତାଯ ଚ ଗଣ୍ଡତୋ। ପୀଳାଜନକତାଯ ଅନ୍ତୋତୁଦନତାଯ ଦୁନ୍ନୀହରଣୀଯତାଯ ଚ ସଲ୍ଲତୋ। ୱିଗରହଣୀଯତାଯ ଅୱଡ୍ଢିଆୱହନତାଯ ଅଘୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଅଘତୋ। ଅସେରିଭାୱଜନକତାଯ ଆବାଧପଦଟ୍ଠାନତାଯ ଚ ଆବାଧତୋ। ଅୱସତାଯ ଅୱିଧେଯ୍ୟତାଯ ଚ ପରତୋ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନତାଯ ପଲୋକତୋ। ଅନେକବ୍ୟସନାୱହନତାଯ ଇତିତୋ। ଅୱିଦିତାନଂୟେୱ ୱିପୁଲାନଂ ଅନତ୍ଥାନଂ ଆୱହନତୋ ସବ୍ବୁପଦ୍ଦୱୱତ୍ଥୁତାଯ ଚ ଉପଦ୍ଦୱତୋ। ସବ୍ବଭଯାନଂ ଆକରତାଯ ଚ ଦୁକ୍ଖୂପସମସଙ୍ଖାତସ୍ସ ପରମସ୍ସାସସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଭୂତତାଯ ଚ ଭଯତୋ। ଅନେକେହି ଅନତ୍ଥେହି ଅନୁବଦ୍ଧତାଯ ଦୋସୂପସଟ୍ଠତାଯ, ଉପସଗ୍ଗୋ ୱିଯ ଅନଧିୱାସନାରହତାଯ ଚ ଉପସଗ୍ଗତୋ। ବ୍ୟାଧିଜରାମରଣେହି ଚେୱ ଲାଭାଦୀହି ଚ ଲୋକଧମ୍ମେହି ପଚଲିତତାଯ ଚଲତୋ।

ଉପକ୍କମେନ ଚେୱ ସରସେନ ଚ ପଭଙ୍ଗୁପଗମନସୀଲତାଯ ପଭଙ୍ଗୁତୋ। ସବ୍ବାୱତ୍ଥାୱିନିପାତିତାଯ, ଥିରଭାୱସ୍ସ ଚ ଅଭାୱତାଯ ଅଧୁୱତୋ। ଅତାଯନତାଯ ଚେୱ ଅଲବ୍ଭନେଯ୍ୟଖେମତାଯ ଚ ଅତାଣତୋ। ଅଲ୍ଲୀଯିତୁଂ ଅନରହତାଯ, ଅଲ୍ଲୀନାନମ୍ପି ଚ ଲେଣକିଚ୍ଚାକାରିତାଯ ଅଲେଣତୋ। ନିସ୍ସିତାନଂ ଭଯସାରକତ୍ତାଭାୱେନ ଅସରଣତୋ। ଯଥାପରିକପ୍ପିତେହି ଧୁୱସୁଭସୁଖତ୍ତଭାୱେହି ରିତ୍ତତାଯ ରିତ୍ତତୋ। ରିତ୍ତତାଯେୱ ତୁଚ୍ଛତୋ, ଅପ୍ପକତ୍ତା ୱା। ଅପ୍ପକମ୍ପି ହି ଲୋକେ ''ତୁଚ୍ଛ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସାମିନିୱାସିୱେଦକ କାରକାଧିଟ୍ଠାଯକୱିରହିତତାଯ ସୁଞ୍ଞତୋ।

ସଯଞ୍ଚ ଅସାମିକଭାୱାଦିତାଯ ଅନତ୍ତତୋ। ପୱତ୍ତିଦୁକ୍ଖତାଯ, ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଆଦୀନୱତାଯ ଆଦୀନୱତୋ। ଅଥ ୱା ଆଦୀନଂ ୱାତି ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ଆଦୀନୱୋ, କପଣମନୁସ୍ସସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଖନ୍ଧାପି ଚ କପଣାଯେୱାତି ଆଦୀନୱସଦିସତାଯ ଆଦୀନୱତୋ। ଜରାଯ ଚେୱ ମରଣେନ ଚାତି ଦ୍ୱେଧା ପରିଣାମପକତିତାଯ ୱିପରିଣାମଧମ୍ମତୋ। ଦୁବ୍ବଲତାଯ, ଫେଗ୍ଗୁ ୱିଯ ସୁଖଭଞ୍ଜନୀଯତାଯ ଚ ଅସାରକତୋ। ଅଘହେତୁତାଯ ଅଘମୂଲତୋ। ମିତ୍ତମୁଖସପତ୍ତୋ ୱିଯ ୱିସ୍ସାସଘାତିତାଯ ୱଧକତୋ। ୱିଗତଭୱତାଯ ୱିଭୱସମ୍ଭୂତତାଯ ଚ ୱିଭୱତୋ। ଆସୱପଦଟ୍ଠାନତାଯ ସାସୱତୋ। ହେତୁପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସଙ୍ଖତତାଯ ସଙ୍ଖତତୋ। ମଚ୍ଚୁମାରକିଲେସମାରାନଂ ଆମିସଭୂତତାଯ ମାରାମିସତୋ। ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣପକତିତାଯ ଜାତିଜରାବ୍ୟାଧିମରଣଧମ୍ମତୋ। ସୋକପରିଦେୱୁପାଯାସହେତୁତାଯ ସୋକପରିଦେୱୁପାଯାସଧମ୍ମତୋ। ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଦୁଚ୍ଚରିତସଂକିଲେସାନଂ ୱିସଯଧମ୍ମତାଯ ସଂକିଲେସଧମ୍ମତୋ। ଅୱିଜ୍ଜାକମ୍ମତଣ୍ହାସଠଆଯତନୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ସମୁଦଯତୋ। ତେସଂ ଅଭାୱେନ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମତୋ। ଫସ୍ସେ ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ମଧୁରସ୍ସାଦେନ ଅସ୍ସାଦତୋ। ଫସ୍ସସ୍ସ ୱିପରିଣାମେନ ଆଦୀନୱତୋ। ଉଭିନ୍ନଂ ନିସ୍ସରଣେନ ନିସ୍ସରଣତୋ ତୀରେତୀତି ସବ୍ବେସୁ ଚ ଇମେସୁ ''ତୀରେତୀ''ତି ପାଠସେସୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ପଜହତୀତି ସକସନ୍ତାନତୋ ନୀହରତି। ୱିନୋଦେତୀତି ତୁଦତି। ବ୍ୟନ୍ତିଂ କରୋତୀତି ୱିଗତନ୍ତଂ କରୋତି। ଅନଭାୱଂ ଗମେତୀତି ଅନୁ ଅନୁ ଅଭାୱଂ ଗମେତି। ଅରିଯମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ ଉଚ୍ଛିନ୍ନଂ ତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାମଯଂ ମୂଲମେତେସନ୍ତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନମୂଲା। ତାଲୱତ୍ଥୁ ୱିଯ ନେସଂ ୱତ୍ଥୁ କତନ୍ତି ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା। ଯଥା ହି ତାଲରୁକ୍ଖଂ ସମୂଲଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁମତ୍ତେ ତସ୍ମିଂ ପଦେସେ କତେ ନ ପୁନ ତସ୍ସ ତାଲସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତି ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ ସମୂଲେ ରୂପାଦିରସେ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତେସଂ ପୁବ୍ବେ ଉପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବଭାୱେନ ୱତ୍ଥୁମତ୍ତେ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ କତେ ସବ୍ବେପି ତେ ''ତାଲାୱତ୍ଥୁକତା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଯସ୍ସେସୋତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏସୋ ଗେଧୋ। ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ଉଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ୱୂପସନ୍ତୋତି ଫଲେନ ୱୂପସନ୍ତୋ। ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧୋତି ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିପ୍ପହାନେନ ପଟିପସ୍ସମ୍ଭିତୋ। ଉପସଗ୍ଗେନ ୱା ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋତି ପୁନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁଂ ଅଭବ୍ବୋ। ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢୋତି ମଗ୍ଗଞାଣଗ୍ଗିନା ଝାପିତୋ। ଅଥ ୱା ୱିସନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଭାଜନେନ ସହ ଛଡ୍ଡିତଂ ୱିଯ ୱତ୍ଥୁନା ସହ ପହୀନୋ। ମୂଲଚ୍ଛିନ୍ନୱିସୱଲ୍ଲି ୱିଯ ସମୂଲଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ସମୁଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଉଦ୍ଧନେ ଉଦକଂ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ନିବ୍ବାପିତଅଙ୍ଗାରଂ ୱିଯ ୱୂପସନ୍ତୋ। ନିବ୍ବାପିତଅଙ୍ଗାରେ ପତିତୌଦକଫୁସିତଂ ୱିଯ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧୋ। ଅଙ୍କୁରୁପ୍ପତ୍ତିଯା ହେତୁଚ୍ଛିନ୍ନବୀଜଂ ୱିଯ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକୋ। ଅସନିପାତୱିସରୁକ୍ଖୋ ୱିଯ ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢୋତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି।

ୱୀତଗେଧୋତି ଇଦଂ ସକଭାୱପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଗତଗେଧୋତି ଇଦଂ ଆରମ୍ମଣେ ସାଲଯଭାୱପରିଚ୍ଚଜନୱସେନ। ଚତ୍ତଗେଧୋତି ଇଦଂ ପୁନ ଅନାଦିଯନଭାୱଦସ୍ସନୱସେନ। ମୁତ୍ତଗେଧୋତି ଇଦଂ ସନ୍ତତିତୋ ୱିନିମୋଚନୱସେନ। ପହୀନଗେଧୋତି ଇଦଂ ମୁତ୍ତସ୍ସାପି କ୍ୱଚି ଅନୱଟ୍ଠାନଦସ୍ସନୱସେନ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠଗେଧୋତି ଇଦଂ ଆଦିନ୍ନପୁବ୍ବସ୍ସ ନିସ୍ସଗ୍ଗଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ୱୀତରାଗୋ ୱିଗତରାଗୋ ଚତ୍ତରାଗୋତି ୱୁତ୍ତନଯେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଗିଜ୍ଝନୱସେନ ଗେଧୋ। ରଞ୍ଜନୱସେନ ରାଗୋ। ନିଚ୍ଛାତୋତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ''ନିଚ୍ଛଦୋ''ତିପି ପାଠୋ, ତଣ୍ହାଛଦନୱିରହିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନିବ୍ବୁତୋତି ନିବ୍ବୁତସଭାୱୋ। ସୀତିଭୂତୋତି ସୀତସଭାୱୋ। ସୁଖପଟିସଂୱେଦୀତି କାଯିକଚେତସିକସୁଖଂ ଅନୁଭୱନସଭାୱୋ। ବ୍ରହ୍ମଭୂତେନାତି ଉତ୍ତମସଭାୱେନ। ଅତ୍ତନାତି ଚିତ୍ତେନ।

କତତ୍ତା ଚାତି ପାପକମ୍ମାନଂ କତଭାୱେନ ଚ। ଅକତତ୍ତା ଚାତି କୁସଲାନଂ ଅକତଭାୱେନ ଚ। କତଂ ମେ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ, ଅକତଂ ମେ କାଯସୁଚରିତନ୍ତିଆଦଯୋ ଦ୍ୱାରୱସେନ ଅୱିରତିୱିରତିୱସେନ କମ୍ମପଥୱସେନ ଚ ୱୁତ୍ତା। ସୀଲେସୁମ୍ହି ନ ପରିପୂରକାରୀତିଆଦଯୋ ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲୱସେନ। ଜାଗରିଯମନନୁଯୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଚଜାଗରଣୱସେନ। ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନାତି ସାତ୍ଥକାଦିସମ୍ପଜଞ୍ଞୱସେନ । ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତିଆଦଯୋ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ। ଦୁକ୍ଖଂ ମେ ଅପରିଞ୍ଞାତନ୍ତିଆଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିଯସଚ୍ଚୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତେ ଅତ୍ଥତୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟାଯେୱ।

ଧୀରୋପଣ୍ଡିତୋତି ସତ୍ତ ପଦା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାଯେୱ। ଅପି ଚ ଦୁକ୍ଖେ ଅକମ୍ପିଯଟ୍ଠେନ ଧୀରୋ। ସୁଖେ ଅନୁପ୍ପିଲୱଟ୍ଠେନ ପଣ୍ଡିତୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥେ କତପରିଚଯଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଞୱା। ଅତ୍ତତ୍ଥପରତ୍ଥେ ନିଚ୍ଚଲଟ୍ଠେନ ବୁଦ୍ଧିମା। ଗମ୍ଭୀରୌତ୍ତାନତ୍ଥେ ଅପଚ୍ଚୋସକ୍କନଟ୍ଠେନ ଞାଣୀ। ଗୁଳ୍ହପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ଥେ ଓଭାସନଟ୍ଠେନ ୱିଭାୱୀ। ନିକ୍କିଲେସବ୍ୟୱଦାନଟ୍ଠେନ ତୁଲାସଦିସୋତି ମେଧାୱୀ। ନ ଲିମ୍ପତୀତି ସଜାତିଯା ନ ଲିମ୍ପତି ଆକାସେ ଲେଖା ୱିଯ। ନ

ପଲିମ୍ପତୀତି ୱିସେସେନ ନ ଲିମ୍ପତି। ନ ଉପଲିମ୍ପତୀତି ସଞ୍ଚୋଗୋ ହୁତ୍ୱାପି ନ ଲିମ୍ପତି ହତ୍ଥତଲେ ଲେଖା ୱିଯ। ଅଲିତ୍ତୋତି ସଞ୍ଚୋଗୋ ହୁତ୍ୱାପି ନ କିଲିସ୍ସତି କାସିକୱତ୍ଥେ ଠପିତମଣିରତନଂ ୱିଯ। ଅପଲିତ୍ତୋତି ୱିସେସେନ ନ କିଲିସ୍ସତି ମଣିରତନେ ପଲିୱେଠିତକାସିକୱତ୍ଥଂ ୱିଯ। ଅନୁପଲିତ୍ତୋତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱାପି ନ ଅଲ୍ଲୀଯତି ପୋକ୍ଖରପତ୍ତେ ଉଦକବିନ୍ଦୁ ୱିଯ। ନିକ୍ଖନ୍ତୋତି ବହି ନିକ୍ଖନ୍ତୋ ବନ୍ଧନାଗାରତୋ ପଲାତୋ ୱିଯ। ନିସ୍ସଟୋତି ପାପପହୀନୋ ଅମିତ୍ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାପିତକିଲିଟ୍ଠୱତ୍ଥୁ ୱିଯ। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତୋ ଗଯ୍ହୂପଗେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି ରତିଂ ନାସେତ୍ୱା ପୁନ ନାଗମନଂ ୱିଯ। ୱିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋତି କିଲେସେହି ଏକତୋ ନ ଯୁତ୍ତୋ ବ୍ୟାଧିନା ମୁତ୍ତଗିଲାନୋ ୱିଯ। ୱିମରିଯାଦିକତେନ ଚେତସାତି ୱିଗତମରିଯାଦକତେନ ଚିତ୍ତେନ, ସବ୍ବଭୱେନ ସବ୍ବାରମ୍ମଣେନ ସବ୍ବକିଲେସେହି ମୁତ୍ତଚିତ୍ତେନାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୪।ସଞ୍ଞଂ ପରିଞ୍ଞାତି ଗାଥାଯ ପନ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଫସ୍ସମେୱ, ଅପି ଚ ଖୋ ପନ କାମସଞ୍ଞାଦିଭେଦଂ ସଞ୍ଞଂ, ସଞ୍ଞାନୁସାରେନ ୱା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ନାମରୂପଂ ତୀହି ପରିଞ୍ଞାହି ପରିଜାନିତ୍ୱା ଇମାଯ ପଟିପଦାଯ ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ୱିତରେଯ୍ୟ ଓଘଂ, ତତୋ ସୋ ତିଣ୍ଣୋଘୋ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପରିଗ୍ଗହେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିକିଲେସପ୍ପହାନେନ ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱମୁନି ରାଗାଦିସଲ୍ଲାନଂ ଅବ୍ବୂଳ୍ହତ୍ତା ଅବ୍ବୂଳ୍ହସଲ୍ଲୋ, ସତିୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତିଯା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଚରଂ, ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତୋ ଚରନ୍ତୋ ତେନ ଅପ୍ପମାଦଚାରେନ ଅବ୍ବୂଳ୍ହସଲ୍ଲୋ ହୁତ୍ୱା ସକପରତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦଂ ନାସୀସତି ଲୋକମିମଂ ପରଞ୍ଚ, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଚରିମଚିତ୍ତନିରୋଧା ନିରୁପାଦାନୋୱ ଜାତୱେଦୋ ପରିନିବ୍ବାତୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠପେସି, ଧମ୍ମନେତ୍ତିଠପନମେୱ କରୋନ୍ତୋ; ନ ତୁ ଇମାଯ ଦେସନାଯ ମଗ୍ଗଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଉପ୍ପାଦେସି, ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦେସିତତ୍ତାତି।

ନୀଲାଦିଭେଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ ସଞ୍ଜାନାତୀତି ସଞ୍ଞା। ସା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସା। ଚତୁଭୂମିକସଞ୍ଞା ହି ନୋସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ନାମ ନତ୍ଥି, ସବ୍ବା ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣାୱ। ଯା ପନେତ୍ଥ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ସଞ୍ଜାନାତି, ସା ପଚ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଣରସା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ସା ୱଡ୍ଢକିସ୍ସ ଦାରୁମ୍ହି ଅଭିଞ୍ଞାଣଂ କତ୍ୱା ପୁନ ତେନ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ତଂ ପଚ୍ଚାଭିଜାନନକାଲେ, ପୁରିସସ୍ସ କାଳତିଲକାଦିଅଭିଞ୍ଞାଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ପୁନ ତେନ ଅଭିଞ୍ଞାଣେନ ''ଅସୁକୋ ନାମ ଏସୋ''ତି ତସ୍ସ ପଚ୍ଚାଭିଜାନନକାଲେ, ରଞ୍ଞୋ ପିଳନ୍ଧନଗୋପକଭଣ୍ଡାଗାରିକସ୍ସ ତସ୍ମିଂ ତସ୍ମିଂ ପିଳନ୍ଧନେ ନାମପଣ୍ଣକଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ''ଅସୁକଂ ପିଳନ୍ଧନଂ ନାମ ଆହରା''ତି ୱୁତ୍ତେ ଦୀପଂ ଜାଲେତ୍ୱା ସାରଗବ୍ଭଂ ପୱିସିତ୍ୱା ପଣ୍ଣଂ ୱାଚେତ୍ୱା ତସ୍ସ ତସ୍ସେୱ ପିଳନ୍ଧନସ୍ସ ଆହରଣକାଲେ ଚ ପୱତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅପରୋ ନଯୋ – ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକୱସେନ ହି ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣା ସଞ୍ଞା, ପୁନସଞ୍ଜାନନପଚ୍ଚଯନିମିତ୍ତକରଣରସା ଦାରୁଆଦୀସୁ ତଚ୍ଛକାଦଯୋ ୱିଯ, ଯଥାଗହିତନିମିତ୍ତୱସେନ ଅଭିନିୱେସକରଣପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ହତ୍ଥିଦସ୍ସକଅନ୍ଧୋ ୱିଯ, ଆରମ୍ମଣେ ଅନୋଗାଳ୍ହୱୁତ୍ତିତାଯ ଅଚିରଟ୍ଠାନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା ୱିଜ୍ଜୁ ୱିଯ, ଯଥାଉପଟ୍ଠିତୱିସଯପଦଟ୍ଠାନା ତିଣପୁରିସକେସୁ ମିଗପୋତକାନଂ ପୁରିସାତି ଉପ୍ପନ୍ନସଞ୍ଞା ୱିଯ। ଯା ପନେତ୍ଥ ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତା ହୋତି, ସା ଞାଣମେୱ ଅନୁୱତ୍ତତି, ସସମ୍ଭାରପଥୱୀଆଦୀସୁ ସେସଧମ୍ମା ପଥୱୀଆଦୀନି ୱିଯାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

କାମପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା କାମସଞ୍ଞା। ବ୍ୟାପାଦପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା। ୱିହିଂସାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ୱିହିଂସାସଞ୍ଞା। ତେସୁ ଦ୍ୱେ ସତ୍ତେସୁପି ସଙ୍ଖାରେସୁପି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। କାମସଞ୍ଞା ହି ପିଯେ ମନାପେ ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା ଅପ୍ପିଯେ ଅମନାପେ ସତ୍ତେ ୱା ସଙ୍ଖାରେ ୱା କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ଓଲୋକନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଯାୱ ୱିନାସନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱିହିଂସାସଞ୍ଞା ସଙ୍ଖାରେସୁ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସଙ୍ଖାରୋ ହି ଦୁକ୍ଖାପେତବ୍ବୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ''ଇମେ ସତ୍ତା ହଞ୍ଞନ୍ତୁ ୱା, ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜନ୍ତୁ ୱା, ୱିନସ୍ସନ୍ତୁ ୱା, ମା ୱା ଅହେସୁ''ନ୍ତି ଚିନ୍ତନକାଲେ ପନ ସତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ନେକ୍ଖମ୍ମପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞା, ସା ଅସୁଭପୁବ୍ବଭାଗେ କାମାୱଚରା ହୋତି, ଅସୁଭଝାନେ ରୂପାୱଚରା, ତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗଫଲକାଲେ ଲୋକୁତ୍ତରା। ଅବ୍ୟାପାଦପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଅବ୍ୟାପାଦସଞ୍ଞା, ସା ମେତ୍ତାପୁବ୍ବଭାଗେ କାମାୱଚରା ହୋତି, ମେତ୍ତାଝାନେ ରୂପାୱଚରା, ତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗଫଲକାଲେ ଲୋକୁତ୍ତରା। ଅୱିହିଂସାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତା ସଞ୍ଞା ଅୱିହିଂସାସଞ୍ଞା, ସା କରୁଣାପୁବ୍ବଭାଗେ କାମାୱଚରା, କରୁଣାଝାନେ ରୂପାୱଚରା, ତଂ ଝାନଂ ପାଦକଂ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନମଗ୍ଗଫଲକାଲେ ଲୋକୁତ୍ତରା। ଯଦା ଅଲୋଭୋ ସୀସଂ ହୋତି, ତଦା ଇତରେ ଦ୍ୱେ ତଦନ୍ୱାଯିକା ଭୱନ୍ତି। ଯଦା ମେତ୍ତା ସୀସଂ ହୋତି, ତଦା ଇତରେ ଦ୍ୱେ ତଦନ୍ୱାଯିକା ଭୱନ୍ତି। ଯଦା କରୁଣା ସୀସଂ ହୋତି, ତଦା ଇତରେ ଦ୍ୱେ ତଦନ୍ୱାଯିକା ଭୱନ୍ତି। ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ରୂପସଞ୍ଞା। ସଦ୍ଦସଞ୍ଞାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଇଦଂ ତସ୍ସାଯେୱ ଆରମ୍ମଣତୋ ନାମଂ। ଆରମ୍ମଣାନଂ ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିୱତ୍ଥୂନିପି ୱୁତ୍ତାନେୱ ହୋନ୍ତି।

ଯା ଏୱରୂପା ସଞ୍ଞାତି ଅଞ୍ଞାପି ''ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା''ତି ଏୱମାଦିକା ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞାତିପି ପରିଯାଯେନ ଛଦ୍ୱାରିକାଯେୱ । ତଯୋ ହି ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ସଯଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ସହଜାତସଞ୍ଞାଯ ''ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା''ତି ନାମଂ କରୋନ୍ତି, ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକା ସଞ୍ଞା, ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସଜା ସଞ୍ଞା ନାମ

ମନୋଦ୍ୱାରିକା ସଞ୍ଞା। ଏତା ଅତିରେକସଞ୍ଞା ପରିଗ୍ଗହିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସଞ୍ଞାତି ସଭାୱନାମଂ। ସଞ୍ଜାନନାତି ସଞ୍ଜାନନାକାରୋ। ସଞ୍ଜାନିତତ୍ତନ୍ତି ସଞ୍ଜାନିତଭାୱୋ।

ଅୱିଜ୍ଜୋଘନ୍ତି ପୂରେତୁଂ ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠେନ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦି ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ, ଅଲଦ୍ଧବ୍ବନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଂ ଅୱିନ୍ଦିଯଂ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ତବ୍ବିପରୀତତୋ କାଯସୁଚରିତାଦି ୱିନ୍ଦିଯଂ ନାମ, ତଂ ୱିନ୍ଦିଯଂ ନ ୱିନ୍ଦତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଖନ୍ଧାନଂ ରାସଟ୍ଠଂ, ଆଯତନାନଂ ଆଯତନଟ୍ଠଂ, ଧାତୂନଂ ସୁଞ୍ଞଟ୍ଠଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଧିପତିଯଟ୍ଠଂ, ସଚ୍ଚାନଂ ତଥଟ୍ଠଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତିପି ଅୱିଜ୍ଜା। ଦୁକ୍ଖାଦୀନଂ ପୀଳନାଦିୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଅତ୍ଥଂ ଅୱିଦିତଂ କରୋତୀତିପି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅନ୍ତୱିରହିତେ ସଂସାରେ ଯୋନିଗତିଭୱୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିସତ୍ତାୱାସେସୁ ସତ୍ତେ ଜୱାପେତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ପରମତ୍ଥତୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦୀସୁ ଜୱତି, ୱିଜ୍ଜମାନେସୁ ଖନ୍ଧାଦୀସୁ ନ ଜୱତୀତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଅପି ଚ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣାନଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାନଞ୍ଚ ଧମ୍ମାନଂ ଛାଦନତୋପି ଅୱିଜ୍ଜା, ତଂ ଅୱିଜ୍ଜୋଘଂ। କାମୋଘୱସେନ ଉତ୍ତରେଯ୍ୟ। ଭୱୋଘୱସେନ ପତରେଯ୍ୟ। ଦିଟ୍ଠୋଘୱସେନ ସମତିକ୍କମେଯ୍ୟ। ଅୱିଜ୍ଜୋଘୱସେନ ୱୀତିୱତ୍ତେଯ୍ୟ। ଅଥ ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହାନୱସେନ ଉତ୍ତରେଯ୍ୟ। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହାନୱସେନ ପତରେଯ୍ୟ। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ପହାନୱସେନ ସମତିକ୍କମେଯ୍ୟ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହାନୱସେନ ୱୀତିୱତ୍ତେଯ୍ୟ। ଅଥ ୱା ‘‘ତରେଯ୍ୟାଦିପଞ୍ଚପଦଂ ତଦଙ୍ଗାଦିପଞ୍ଚପହାନେନ ଯୋଜେତବ୍ବ’’ନ୍ତି କେଚି ୱଦନ୍ତି।

‘‘ମୋନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଞାଣ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତଂ ପଭେଦତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଯା ପଞ୍ଞା ପଜାନନା’’ତିଆଦିମାହ। ତଂ ୱୁତ୍ତନଯମେୱ ଠପେତ୍ୱା ‘‘ଅମୋହୋ ଧମ୍ମୱିଚଯୋ’’ତି ପଦଂ। ଅମୋହୋ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଭାୱନାଯ ପଟିପକ୍ଖୋ ଭାୱନାହେତୁ। ଅମୋହେନ ଅୱିପରୀତଂ ଗଣ୍ହାତି ମୂଳ୍ହସ୍ସ ୱିପରୀତଗ୍ଗହଣତୋ। ଅମୋହେନ ଯାଥାୱଂ ଯାଥାୱତୋ ଧାରେନ୍ତୋ ଯଥାସଭାୱେ ପୱତ୍ତତି। ମୂଳ୍ହୋ ହି ‘‘ତଚ୍ଛଂ ଅତଚ୍ଛଂ, ଅତଚ୍ଛଞ୍ଚ ତଚ୍ଛ’’ନ୍ତି ଗଣ୍ହାତି; ତଥା ଇଚ୍ଛିତାଲାଭଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି। ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ‘‘ତଂ କୁତେତ୍ଥ ଲବ୍ଭା’’ତି ଏୱମାଦିପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣସମ୍ଭୱତୋ ମରଣଦୁକ୍ଖଂ ନ ହୋତି। ସମ୍ମୋହମରଣଞ୍ହି ଦୁକ୍ଖଂ, ନ ଚ ତଂ ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ହୋତି। ପବ୍ବଜିତାନଂ ସୁଖସଂୱାସୋ ହୋତି, ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଯଂ ନିବ୍ବତ୍ତି ନ ହୋତି। ମୋହେନ ହି ନିଚ୍ଚସମ୍ମୂଳ୍ହା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ଉପପଜ୍ଜନ୍ତି । ମୋହପଟିପକ୍ଖୋ ଚ ଅମୋହୋ ମୋହୱସେନ ଅମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱସ୍ସ ଅଭାୱକରୋ। ଅମୋହେନ ଅୱିହିଂସାସଞ୍ଞା ଧାତୁସଞ୍ଞା ମଜ୍ଝିମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ପଟିପଜ୍ଜନଂ, ପଚ୍ଛିମଗନ୍ଥଦ୍ୱଯସ୍ସ ପଭେଦନଞ୍ଚ ହୋତି। ପଚ୍ଛିମାନି ଦ୍ୱେ ସତିପଟ୍ଠାନାନି ତସ୍ସେୱ ଆନୁଭାୱେନ ଇଜ୍ଝନ୍ତି। ଅମୋହୋ ଦୀଘାଯୁକତାଯ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି। ଅମୂଳ୍ହୋ ହି ହିତାହିତଂ ଞତ୍ୱା ଅହିତଂ ପରିୱଜ୍ଜେନ୍ତୋ ହିତଞ୍ଚ ପଟିସେୱମାନୋ ଦୀଘାଯୁକୋ ହୋତି, ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅପରିହୀନୋ ହୋତି। ଅମୂଳ୍ହୋ ହି ଅତ୍ତନୋ ହିତମେୱ କରୋନ୍ତୋ ଅତ୍ତାନଂ ସମ୍ପାଦେତି। ଅରିଯୱିହାରସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତି, ଉଦାସିନପକ୍ଖେସୁ ନିବ୍ବୁତୋ ହୋତି ଅମୂଳ୍ହସ୍ସ ସବ୍ବାଭିସଙ୍ଗତାଯ ଅଭାୱତୋ। ଅମୋହେନ ଅନତ୍ତଦସ୍ସନଂ ହୋତି। ଅସମ୍ମୂଳ୍ହୋ ହି ଯାଥାୱଗହଣକୁସଲୋ ଅପରିଣାଯକଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଅପରିଣାଯକତୋ ବୁଜ୍ଝତି। ଯଥା ଚ ଏତେନ ଅନତ୍ତଦସ୍ସନଂ, ଏୱଂ ଅତ୍ତଦସ୍ସନଂ ମୋହେନ। କୋ ହି ନାମ ଅତ୍ତସୁଞ୍ଞତଂ ବୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ପୁନ ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି।

ତେନ ଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏତେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେନ ଞାଣେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ ସେକ୍ଖାଦଯୋ ମୁନି। ମୋନପ୍ପତ୍ତୋତି ପଟିଲଦ୍ଧଞାଣୋ ମୁନିଭାୱଂ ପତ୍ତୋ। ତୀଣୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ମୋନେଯ୍ୟାନୀତି ମୁନିଭାୱକରା ମୋନେଯ୍ୟକରା ପଟିପଦା ଧମ୍ମା। କାଯମୋନେଯ୍ୟନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଞ୍ଞତ୍ତିକାଯରୂପକାଯୱସେନ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବଂ କାଯମୋନେଯ୍ୟଂ। ୱିଞ୍ଞତ୍ତିୱାଚାସଦ୍ଦୱାଚାୱସେନ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବଂ ୱଚୀମୋନେଯ୍ୟଂ। ମନୋଦ୍ୱାରିକଚିତ୍ତାଦିୱସେନ ପଞ୍ଞାପେତବ୍ବଂ ମନୋମୋନେଯ୍ୟଂ। ତିୱିଧକାଯଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ପହାନନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିତିୱିଧାନଂ କାଯତୋ ପୱତ୍ତାନଂ ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତାନଂ ପଜହନଂ। କାଯସୁଚରିତନ୍ତି କାଯତୋ ପୱତ୍ତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ। କାଯାରମ୍ମଣେ ଞାଣନ୍ତି କାଯଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ପୱତ୍ତଂ କାଯାରମ୍ମଣେ ଞାଣଂ। କାଯପରିଞ୍ଞାତି କାଯଂ ଞାତତୀରଣପ୍ପହାନପରିଞ୍ଞାହି ଜାନନୱସେନ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଂ। ପରିଞ୍ଞାସହଗତୋ ମଗ୍ଗୋତି ଅଜ୍ଝତ୍ତିକଂ କାଯଂ ସମ୍ମସିତ୍ୱା ଉପ୍ପାଦିତମଗ୍ଗୋ ପରିଞ୍ଞାସହଗତୋ। କାଯେ ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପହାନନ୍ତି କାଯେ ତଣ୍ହାଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ପଜହନଂ। କାଯସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାନଂ ନିରୋଧୋ ଆୱରଣୋ, ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ। ୱଚୀସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ୱିତକ୍କୱିଚାରାନଂ ନିରୋଧୋ ଆୱରଣୋ, ଦୁତିଯଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ। ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ସଞ୍ଞାୱେଦନାନଂ ନିରୋଧୋ ଆୱରଣୋ, ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧସମାପତ୍ତିସମାପଜ୍ଜନଂ।

ପଠମଗାଥାଯ କାଯମୁନିନ୍ତିଆଦୀସୁ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନୱସେନ କାଯମୁନି। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନୱସେନ ୱାଚାମୁନି। ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତପ୍ପହାନୱସେନ ମନୋମୁନି। ସବ୍ବାକୁସଲପ୍ପହାନୱସେନ ଅନାସୱମୁନି। ମୋନେଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନନ୍ତି ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନିତ୍ୱା ଫଲେ ଠିତତ୍ତା ମୋନେଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନଂ। ଆହୁ ସବ୍ବପ୍ପହାଯିନନ୍ତି ସବ୍ବକିଲେସେ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ସବ୍ବପ୍ପହାଯିନଂ କଥଯନ୍ତି।

ଦୁତିଯଗାଥାଯ ନିନ୍ହାତପାପକନ୍ତି ଯୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧସଙ୍ଖାତେ ସବ୍ବସ୍ମିମ୍ପି ଆଯତନେ ଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିରହାନି ସବ୍ବପାପକାନି ମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣେନ ନିନ୍ହାଯ ଧୋୱିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ନିନ୍ହାତପାପକଂ ଆହୂତି ଏୱମାଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଅଗାରମଜ୍ଝେ ୱସନ୍ତା ଅଗାରମୁନିନୋ। ପବ୍ବଜ୍ଜୂପଗତା ଅନଗାରମୁନିନୋ। ତତ୍ଥ ସେକ୍ଖା ସେକ୍ଖମୁନିନୋ। ଅରହନ୍ତୋ ଅସେକ୍ଖମୁନିନୋ। ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚେକମୁନିନୋ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ମୁନିମୁନିନୋ।

ପୁନ କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛାୱସେନ ''କତମେ ଅଗାରମୁନିନୋ''ତି ଆହ। ଅଗାରିକାତି କସିଗୋରକ୍ଖାଦିଅଗାରିକକମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତା। ଦିଟ୍ଠପଦାତି ଦିଟ୍ଠନିବ୍ବାନା । ୱିଞ୍ଞାତସାସନାତି ୱିଞ୍ଞାତଂ ସିକ୍ଖତ୍ତଯସାସନଂ ଏତେସନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାତସାସନା। ଅନଗାରାତି କସିଗୋରକ୍ଖାଦିଅଗାରିଯକମ୍ମଂ ଏତେସଂ ନତ୍ଥୀତି ପବ୍ବଜିତା ''ଅନଗାରା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସତ୍ତ ସେକ୍ଖାତି ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ସତ୍ତ। ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସେକ୍ଖା। ଅରହନ୍ତୋ ନ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ଅସେକ୍ଖା। ତଂ ତଂ କାରଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଏକକାୱ ଅନାଚରିଯକାୱ ଚତୁସଚ୍ଚଂ ବୁଜ୍ଝିତୱନ୍ତୋତି ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ପଚ୍ଚେକମୁନିନୋ।

ମୁନିମୁନିନୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ତଥାଗତାତି ଏତ୍ଥ ଅଟ୍ଠହି କାରଣେହି ଭଗୱା ତଥାଗତୋ – ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ, ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ, ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ, ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋତି।

କଥଂ ଭଗୱା ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସବ୍ବଲୋକହିତାଯ ଉସ୍ସୁକ୍କମାପନ୍ନା ପୁରିମକା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା ଆଗତା। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯେନାଭିନୀହାରେନ ପୁରିମକା ଭଗୱନ୍ତୋ ଆଗତା, ତେନେୱ ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ। ଅଥ ୱା ଯଥା ପୁରିମକା ଭଗୱନ୍ତୋ ଦାନସୀଲନେକ୍ଖମ୍ମପଞ୍ଞାୱୀରିଯଖନ୍ତିସଚ୍ଚାଧିଟ୍ଠାନମେତ୍ତୁପେକ୍ଖାସଙ୍ଖାତା ଦସ ପାରମିଯୋ ଦସ ଉପପାରମିଯୋ ଦସ ପରମତ୍ଥପାରମିଯୋତି ସମତିଂସପାରମିଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ଅଙ୍ଗପରିଚ୍ଚାଗଂ ନଯନଧନରଜ୍ଜପୁତ୍ତଦାରପରିଚ୍ଚାଗନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ମହାପରିଚ୍ଚାଗେ ପରିଚ୍ଚଜିତ୍ୱା ପୁବ୍ବଯୋଗପୁବ୍ବଚରିଯଧମ୍ମକ୍ଖାନଞ୍ଞାତତ୍ଥଚରିଯାଦଯୋ ପୂରେତ୍ୱା ବୁଦ୍ଧିଚରିଯାଯ କୋଟିଂ ପତ୍ୱା ଆଗତା, ତଥା ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ। ଯଥା ଚ ପୁରିମକା ଭଗୱନ୍ତୋ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ, ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ, ଚତ୍ତାରୋ ଇଦ୍ଧିପାଦେ, ପଞ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯାନି, ପଞ୍ଚ ବଲାନି, ସତ୍ତ ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ, ଅରିଯଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକଂ ମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପୂରେତ୍ୱା ଆଗତା, ତଥା ଅମ୍ହାକମ୍ପି ଭଗୱା ଆଗତୋ। ଏୱଂ ତଥା ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

''ଯଥା ଚ ଦୀପଙ୍କରବୁଦ୍ଧଆଦଯୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ମୁନଯୋ ଇଧାଗତା;

ତଥା ଅଯଂ ସକ୍ଯମୁନୀପି ଆଗତୋ, ତଥାଗତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ତେନ ଚକ୍ଖୁମା''ତି।

କଥଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ଯଥା ସମ୍ପତିଜାତା ପୁରିମକା ଭଗୱନ୍ତୋ ଗତା। କଥଞ୍ଚ ତେ ଗତା? ତେ ହି ସମ୍ପତିଜାତା ସମେହି ପାଦେହି ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ଉତ୍ତରାଭିମୁଖା ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗତା। ଯଥାହ –

''ସମ୍ପତିଜାତୋ, ଆନନ୍ଦ, ବୋଧିସତ୍ତୋ ସମେହି ପାଦେହି ପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା ଉତ୍ତରାଭିମୁଖୋ ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରେନ ଗଚ୍ଛତି, ସେତମ୍ହି ଛତ୍ତେ ଅନୁଧାରିଯମାନେ ସବ୍ବା ଚ ଦିସା ଅନୁୱିଲୋକେତି, ଆସଭିଞ୍ଚ ୱାଚଂ ଭାସତି – 'ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ଜେଟ୍ଠୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ସେଟ୍ଠୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସ, ଅଯମନ୍ତିମା ଜାତି, ନତ୍ଥି ଦାନି ପୁନବ୍ଭୱୋ'''ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧; ମ। ନି। ୩।୨୦୭)।

ତଞ୍ଚସ୍ସ ଗମନଂ ତଥଂ ଅହୋସି ଅୱିତଥଂ ଅନେକେସଂ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନ। ଯଞ୍ହି ସୋ ସମ୍ପତିଜାତୋ ସମେହି ପାଦେହି ପତିଟ୍ଠାତି, ଇଦମସ୍ସ ଚତୁରିଦ୍ଧିପାଦପଟିଲାଭସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ଉତ୍ତରମୁଖଭାୱୋ ପନସ୍ସ ସବ୍ବଲୋକୁତ୍ତରଭାୱସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ସତ୍ତପଦୱୀତିହାରୋ ସତ୍ତବୋଜ୍ଝଙ୍ଗରତନପଟିଲାଭସ୍ସ। ''ସୁୱଣ୍ଣଦଣ୍ଡା ୱୀତିପତନ୍ତି ଚାମରା''ତି (ସୁ। ନି। ୬୯୩) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଚାମରୁକ୍ଖେପୋ ପନ ସବ୍ବତିତ୍ଥିଯନିମ୍ମଦନସ୍ସ। ସେତଚ୍ଛତ୍ତଧାରଣଂ ଅରହତ୍ତୱିମୁତ୍ତିୱରୱିମଲସେତଚ୍ଛତ୍ତପଟିଲାଭସ୍ସ। ସବ୍ବଦିସାନୁୱିଲୋକନଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାନାୱରଣଞ୍ଞାଣପଟିଲାଭସ୍ସ। ଆସଭିୱାଚାଭାସନଂ ପନ ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯୱରଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନସ୍ସ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଂ। ତଥା ଅଯଂ ଭଗୱାପି ଗତୋ। ତଞ୍ଚସ୍ସ ଗମନଂ ତଥଂ ଅହୋସି ଅୱିତଥଂ ତେସଂଯେୱ ୱିସେସାଧିଗମାନଂ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭାୱେନ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ମୁହୁତ୍ତଜାତୋୱ ଗୱମ୍ପତୀ ଯଥା, ସମେହି ପାଦେହି ଫୁସୀ ୱସୁନ୍ଧରଂ;

ସୋ ୱିକ୍କମୀ ସତ୍ତ ପଦାନି ଗୋତମୋ, ସେତଞ୍ଚ ଛତ୍ତଂ ଅନୁଧାରଯୁଂ ମରୂ।

‘‘ଗନ୍ତ୍ୱାନ ସୋ ସତ୍ତ ପଦାନି ଗୋତମୋ, ଦିସା ୱିଲୋକେସି ସମା ସମନ୍ତତୋ;

ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁପେତଂ ଗିରମବ୍ଭୁଦୀରୟି, ସୀହୋ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନିଟ୍ଠିତୋ’’ତି। (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩୭; ଇତିୱୁ। ଅଟ୍ଠ। ୩୮);

ଏୱଂ ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

ଅଥ ୱା ଯଥା ପୁରିମକା ଭଗୱନ୍ତୋ, ଅୟମ୍ପି ଭଗୱା ତଥେୱ ନେକ୍ଖମ୍ମେନ କାମଚ୍ଛନ୍ଦଂ…ପେ… ପଠମଜ୍ଝାନେନ ନୀୱରଣେ…ପେ… ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାଯ ନିଚ୍ଚସଞ୍ଞଂ…ପେ… ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବକିଲେସେ ପହାଯ ଗତୋ, ଏୱମ୍ପି ତଥା ଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ? ପଥୱୀଧାତୁଯା କକ୍ଖଳତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ, ଆପୋଧାତୁଯା ପଗ୍ଘରଣଲକ୍ଖଣଂ, ତେଜୋଧାତୁଯା ଉଣ୍ହତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ, ୱାଯୋଧାତୁଯା ୱିତ୍ଥମ୍ଭନଲକ୍ଖଣଂ, ଆକାସଧାତୁଯା ଅସମ୍ଫୁଟ୍ଠଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯା ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ।

ରୂପସ୍ସ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ୱେଦନାଯ ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ, ସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରଣଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ।

ୱିତକ୍କସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଚାରସ୍ସ ଅନୁମଜ୍ଜନଲକ୍ଖଣଂ, ପୀତିଯା ଫରଣଲକ୍ଖଣଂ, ସୁଖସ୍ସ ସାତଲକ୍ଖଣଂ, ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାଯ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ, ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନଲକ୍ଖଣଂ।

ସଦ୍ଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅଧିମୋକ୍ଖଲକ୍ଖଣଂ, ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଂ, ସତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ, ପଞ୍ଞିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ପଜାନନଲକ୍ଖଣଂ।

ସଦ୍ଧାବଲସ୍ସ ଅସ୍ସଦ୍ଧିଯେ ଅକମ୍ପିଯଲକ୍ଖଣଂ, ୱୀରିଯବଲସ୍ସ କୋସଜ୍ଜେ, ସତିବଲସ୍ସ ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚେ, ସମାଧିବଲସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ, ପଞ୍ଞାବଲସ୍ସ ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅକମ୍ପିଯଲକ୍ଖଣଂ।

ସତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ପୱିଚଯଲକ୍ଖଣଂ, ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଂ, ପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଫରଣଲକ୍ଖଣଂ, ପସ୍ସଦ୍ଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଉପସମଲକ୍ଖଣଂ, ସମାଧିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ, ଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସ୍ସ ପଟିସଙ୍ଖାନଲକ୍ଖଣଂ।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପସ୍ସ ଅଭିନିରୋପନଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାୱାଚାଯ ପରିଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାକମ୍ମନ୍ତସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାଆଜୀୱସ୍ସ ୱୋଦାନଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାୱାଯାମସ୍ସ ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାସତିଯା ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମାସମାଧିସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ।

ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅଞ୍ଞାଣଲକ୍ଖଣଂ, ସଙ୍ଖାରାନଂ ଚେତନାଲକ୍ଖଣଂ, ୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିଜାନନଲକ୍ଖଣଂ, ନାମସ୍ସ ନମନଲକ୍ଖଣଂ, ରୂପସ୍ସ ରୁପ୍ପନଲକ୍ଖଣଂ, ସଳାଯତନସ୍ସ ଆଯତନଲକ୍ଖଣଂ, ଫସ୍ସସ୍ସ ଫୁସନଲକ୍ଖଣଂ, ୱେଦନାଯ ୱେଦଯିତଲକ୍ଖଣଂ, ତଣ୍ହାଯ ହେତୁଲକ୍ଖଣଂ, ଉପାଦାନସ୍ସ ଗହଣଲକ୍ଖଣଂ, ଭୱସ୍ସ ଆଯୂହନଲକ୍ଖଣଂ, ଜାତିଯା ନିବ୍ବତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ, ଜରାଯ ଜୀରଣଲକ୍ଖଣଂ, ମରଣସ୍ସ ଚୁତିଲକ୍ଖଣଂ।

ଧାତୂନଂ ସୁଞ୍ଞତଲକ୍ଖଣଂ, ଆଯତନାନଂ ଆଯତନଲକ୍ଖଣଂ, ସତିପଟ୍ଠାନାନଂ ଉପଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ସମ୍ମପ୍ପଧାନାନଂ ପଦହନଲକ୍ଖଣଂ, ଇଦ୍ଧିପାଦାନଂ ଇଜ୍ଝନଲକ୍ଖଣଂ, ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଅଧିପତିଲକ୍ଖଣଂ, ବଲାନଂ ଅକମ୍ପିଯଲକ୍ଖଣଂ, ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନଂ ନିଯ୍ୟାନଲକ୍ଖଣଂ, ମଗ୍ଗସ୍ସ ହେତୁଲକ୍ଖଣଂ।

ସଚ୍ଚାନଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ, ସମଥସ୍ସ ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ, ୱିପସ୍ସନାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଲକ୍ଖଣଂ, ସମଥୱିପସ୍ସନାନଂ ଏକରସଲକ୍ଖଣଂ, ଯୁଗନଦ୍ଧାନଂ ଅନତିୱତ୍ତନଲକ୍ଖଣଂ।

ସୀଲୱିସୁଦ୍ଧିଯା ସଂୱରଣଲକ୍ଖଣଂ, ଚିତ୍ତୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଅୱିକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ, ଦିଟ୍ଠିୱିସୁଦ୍ଧିଯା ଦସ୍ସନଲକ୍ଖଣଂ, ଖଯେ ଞାଣସ୍ସ ସମୁଚ୍ଛେଦଲକ୍ଖଣଂ, ଅନୁପ୍ପାଦେ ଞାଣସ୍ସ ପସ୍ସଦ୍ଧିଲକ୍ଖଣଂ, ଛନ୍ଦସ୍ସ ମୂଲଲକ୍ଖଣଂ।

ମନସିକାରସ୍ସ ସମୁଟ୍ଠାନଲକ୍ଖଣଂ, ଫସ୍ସସ୍ସ ସମୋଧାନଲକ୍ଖଣଂ, ୱେଦନାଯ ସମୋସରଣଲକ୍ଖଣଂ, ସମାଧିସ୍ସ ପମୁଖଲକ୍ଖଣଂ, ସତିଯା ଆଧିପତେଯ୍ୟଲକ୍ଖଣଂ, ପଞ୍ଞାଯ ତତୁତ୍ତରିଯଲକ୍ଖଣଂ, ୱିମୁତ୍ତିଯା ସାରଲକ୍ଖଣଂ, ଅମତୋଗଧସ୍ସ ନିବ୍ବାନସ୍ସ ପରିଯୋସାନଲକ୍ଖଣଂ ତଥଂ ଅୱିତଥଂ, ଏତଂ

ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଞାଣଗତିଯା ଆଗତୋ ଅୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ପତ୍ତୋ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ଆଗତୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ? ତଥଧମ୍ମା ନାମ ଚତ୍ତାରି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି। ଯଥାହ –

''ଚତ୍ତାରିମାନି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାନି ଅୱିତଥାନି ଅନଞ୍ଞଥାନି। କତମାନି ଚତ୍ତାରି? 'ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖ'ନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥମେତଂ ଅୱିତଥମେତଂ ଅନଞ୍ଞଥମେତ''ନ୍ତି ୱିତ୍ଥାରୋ (ସଂ। ନି। ୫।୧୦୯୦)।

ତାନି ଚ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋ।

ଅପି ଚ ଜରାମରଣସ୍ସ ଜାତିପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ…ପେ… ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯସମ୍ଭୂତସମୁଦାଗତଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ। ତଥା ଅୱିଜ୍ଜାଯ ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ…ପେ… ଜାତିଯା ଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ ତଥୋ ଅୱିତଥୋ ଅନଞ୍ଞଥୋ। ତଂ ସବ୍ବଂ ଭଗୱା ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ତସ୍ମାପି ତଥାନଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ତଥାଗତୋ। ଏୱଂ ତଥଧମ୍ମେ ଯାଥାୱତୋ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଭଗୱା ଯଂ ସଦେୱକେ ଲୋକେ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅପରିମାଣାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ସବ୍ବାକାରେନ ଜାନାତି ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ଜାନତା ପସ୍ସତା ଚ ତେନ ତଂ ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠାଦିୱସେନ ୱା ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତୱିଞ୍ଞାତେସୁ ଲବ୍ଭମାନକପଦୱସେନ ୱା ''କତମଂ ତଂ ରୂପଂ ରୂପାଯତନଂ? ଯଂ ରୂପଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯ ୱଣ୍ଣନିଭା ସନିଦସ୍ସନଂ ସପ୍ପଟିଘଂ ନୀଲଂ ପୀତକ''ନ୍ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୬୧୬) ନଯେନ ଅନେକେହି ନାମେହି ତେରସହି ୱାରେହି ଦ୍ୱିପଞ୍ଞାସାଯ ନଯେହି ୱିଭଜ୍ଜମାନଂ ତଥମେୱ ହୋତି, ୱିତଥଂ ନତ୍ଥି। ଏସ ନଯୋ ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଆପାଥମାଗଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ସଦ୍ଦାଦୀସୁ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ଭଗୱତା –

''ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସା, ତମହଂ ଜାନାମି…ପେ… ତମହଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସିଂ। ତଂ ତଥାଗତସ୍ସ ୱିଦିତଂ, ତଂ ତଥାଗତୋ ନ ଉପଟ୍ଠାସୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪)।

ଏୱଂ ତଥଦସ୍ସିତାଯ ତଥାଗତୋ। ତତ୍ଥ ତଥଦସ୍ସୀଅତ୍ଥେ ତଥାଗତୋତି ପଦସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

କଥଂ ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଯଂ ରତ୍ତିଂ ଭଗୱା ବୋଧିମଣ୍ଡେ ଅପରାଜିତପଲ୍ଲଙ୍କେ ନିସିନ୍ନୋ ଚତୁନ୍ନଂ ମାରାନଂ ମତ୍ଥକଂ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଯମକସାଲାନମନ୍ତରେ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯି, ଏତ୍ଥନ୍ତରେ ପଞ୍ଚଚତ୍ତାଲୀସୱସ୍ସପରିମାଣେ କାଲେ ପଠମବୋଧିଯମ୍ପି ମଜ୍ଝିମବୋଧିଯମ୍ପି ପଚ୍ଛିମବୋଧିଯମ୍ପି ଯଂ ଭଗୱତା ଭାସିତଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେଯ୍ୟଂ…ପେ… ୱେଦଲ୍ଲଂ। ସବ୍ବଂ ତଂ ଅତ୍ଥତୋ ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ଚ ଅନୁପୱଜ୍ଜଂ ଅନୂନମନଧିକଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୁଣ୍ଣଂ ରାଗମଦନିମ୍ମଦନଂ ଦୋସମୋହମଦନିମ୍ମଦନଂ, ନତ୍ଥି ତତ୍ଥ ୱାଲଗ୍ଗମତ୍ତମ୍ପି ପକ୍ଖଲିତଂ, ସବ୍ବଂ ତଂ ଏକମୁଦ୍ଦିକାଯ ଲଞ୍ଛିତଂ ୱିଯ, ଏକନାଳିଯା ମିତଂ ୱିଯ, ଏକତୁଲାଯ ତୁଲିତଂ ୱିଯ ଚ ତଥମେୱ ହୋତି ଅୱିତଥଂ ଅନଞ୍ଞଥଂ। ଯଥାହ –

''ଯଞ୍ଚ, ଚୁନ୍ଦ, ରତ୍ତିଂ ତଥାଗତୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝତି, ଯଞ୍ଚ ରତ୍ତିଂ ଅନୁପାଦିସେସାଯ ନିବ୍ବାନଧାତୁଯା ପରିନିବ୍ବାଯତି, ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରେ ଭାସତି ଲପତି ନିଦ୍ଦିସତି, ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥେୱ ହୋତି ନୋ ଅଞ୍ଞଥା, ତସ୍ମା 'ତଥାଗତୋ'ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୩।୧୮୮)।

ଗଦଅତ୍ଥୋ ହି ଏତ୍ଥ ଗତସଦ୍ଦୋ। ଏୱଂ ତଥୱାଦିତାଯ ତଥାଗତୋ।

ଅପି ଚ ଆଗଦନଂ ଆଗଦୋ, ୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଆଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦକାରସ୍ସ ତକାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ଏୱମେତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା।

କଥଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ? ଭଗୱତୋ ହି ୱାଚାଯ କାଯୋ ଅନୁଲୋମେତି, କାଯସ୍ସାପି ୱାଚା। ତସ୍ମା ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ ଚ ହୋତି। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ଚସ୍ସ ଯଥା ୱାଚା , କାଯୋପି ତଥା ଗତୋ ପୱତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯଥା ଚ କାଯୋ, ୱାଚାପି ତଥା ଗତା ପୱତ୍ତାତି

ତଥାଗତୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଯଥାୱାଦୀ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତୋ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ। ଇତି ଯଥାୱାଦୀ ତଥାକାରୀ, ଯଥାକାରୀ ତଥାୱାଦୀ। ‘ତସ୍ମା ତଥାଗତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩)। ଏୱଂ ତଥାକାରିତାଯ ତଥାଗତୋ।

କଥଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ? ଉପରି ଭୱଗ୍ଗଂ ହେଟ୍ଠା ଅୱୀଚିଂ ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ତିରିଯଂ ଅପରିମାଣାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ସବ୍ବସତ୍ତେ ଅଭିଭୱତି ସୀଲେନ ସମାଧିନା ପଞ୍ଞାଯ ୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନେନ, ନ ତସ୍ସ ତୁଲା ୱା ପମାଣଂ ୱା ଅତ୍ଥି, ଅଥ ଖୋ ଅତୁଲୋ ଅପ୍ପମେଯ୍ୟୋ ଅନୁତ୍ତରୋ ରାଜାତିରାଜା ଦେୱାନଂ ଅତିଦେୱୋ ସକ୍କାନଂ ଅତିସକ୍କୋ ବ୍ରହ୍ମାନଂ ଅତିବ୍ରହ୍ମା। ତେନାହ –

‘‘ସଦେୱକେ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଲୋକେ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ପଜାଯ ତଥାଗତୋ ଅଭିଭୂ ଅନଭିଭୂତୋ ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁଦସୋ ୱସୱତ୍ତୀ, ତସ୍ମା ‘ତଥାଗତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩)।

ତତ୍ରେୱଂ ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା – ଅଗଦୋ ୱିଯ ଅଗଦୋ। କୋ ପନେସ? ଦେସନାୱିଲାସୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞୁସ୍ସଯୋ ଚ। ତେନ ହେସ ମହାନୁଭାୱୋ ଭିସକ୍କୋ ଦିବ୍ବାଗଦେନ ସପ୍ପେ ୱିଯ ସବ୍ବପରପ୍ପୱାଦିନୋ ସଦେୱକଞ୍ଚ ଲୋକଂ ଅଭିଭୱତି। ଇତି ସବ୍ବଲୋକାଭିଭୱନେ ତଥୋ ଅୱିପରୀତୋ ଦେସନାୱିଲାସମଯୋ ଚେୱ ପୁଞ୍ଞମଯୋ ଚ ଅଗଦୋ ଅସ୍ସାତି ଦକାରସ୍ସ ତକାରଂ କତ୍ୱା ତଥାଗତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏୱଂ ଅଭିଭୱନଟ୍ଠେନ ତଥାଗତୋ।

ଅପି ଚ ତଥାଯ ଗତୋତିପି ତଥାଗତୋ, ତଥଂ ଗତୋତିପି ତଥାଗତୋ। ଗତୋତି ଅୱଗତୋ, ଅତୀତୋ ପତ୍ତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ସକଲଂ ଲୋକଂ ତୀରଣପରିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ଗତୋ ଅୱଗତୋତି ତଥାଗତୋ, ଲୋକସମୁଦଯଂ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ତଥାଯ ଗତୋ ଅତୀତୋତି ତଥାଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଂ ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ତଥାଯ ଗତୋ ପତ୍ତୋତି ତଥାଗତୋ, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନିଂ ପଟିପଦଂ ତଥଂ ଗତୋ ପଟିପନ୍ନୋତି ତଥାଗତୋ। ତେନ ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭଗୱତା –

‘‘ଲୋକୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକସ୍ମା ତଥାଗତୋ ୱିସଂଯୁତ୍ତୋ। ଲୋକସମୁଦଯୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକସମୁଦଯୋ ତଥାଗତସ୍ସ ପହୀନୋ। ଲୋକନିରୋଧୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଲୋକନିରୋଧୋ ତଥାଗତସ୍ସ ସଚ୍ଛିକତୋ। ଲୋକନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା, ଭିକ୍ଖୱେ, ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ଲୋକନିରୋଧଗାମିନୀ ପଟିପଦା ତଥାଗତସ୍ସ ଭାୱିତା। ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ…ପେ… ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସା, ସବ୍ବଂ ତଂ ତଥାଗତେନ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧଂ। ତସ୍ମା ‘ତଥାଗତୋ’ତି ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୩)।

ତସ୍ସ ଏୱମ୍ପି ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଇଦମ୍ପି ଚ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତଭାୱଦୀପନେ ମୁଖମତ୍ତମେୱ। ସବ୍ବାକାରେନ ପନ ତଥାଗତୋୱ ତଥାଗତସ୍ସ ତଥାଗତଭାୱଂ ୱଣ୍ଣେଯ୍ୟ। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧା ତଥାଗତଗୁଣେନାପି ସମସମା, ତସ୍ମା ସବ୍ବେସଂ ୱସେନ ‘‘ତଥାଗତା’’ତି ଆହ।

ଅରହନ୍ତୋତି କିଲେସେହି ଆରକତ୍ତା, ଅରୀନଂ ଅରାନଞ୍ଚ ହତତ୍ତା, ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତା, ପାପକରଣେ ରହାଭାୱା ତଥାଗତୋ ଅରହଂ। ଆରକା ହି ସୋ ସବ୍ବକିଲେସେହି ସୁୱିଦୂରୱିଦୂରେ ଠିତୋ ମଗ୍ଗେନ ସୱାସନାନଂ କିଲେସାନଂ ୱିଦ୍ଧଂସିତତ୍ତାତି ଆରକତ୍ତା ଅରହଂ।

‘‘ସୋ ତତୋ ଆରକା ନାମ, ଯସ୍ସ ଯେନାସମଙ୍ଗିତା;

ଅସମଙ୍ଗୀ ଚ ଦୋସେହି, ନାଥୋ ତେନାରହଂ ମତୋ’’।

ତେ ଚାନେନ କିଲେସାରଯୋ ମଗ୍ଗେନ ହତାତି ଅରୀନଂ ହତତ୍ତାପି ଅରହଂ।

‘‘ଯସ୍ମା ରାଗାଦିସଙ୍ଖାତା, ସବ୍ବେପି ଅରଯୋ ହତା;

ପଞ୍ଞାସତ୍ଥେନ ନାଥେନ, ତସ୍ମାପି ଅରହଂ ମତୋ’’।

ଯଞ୍ଚେତଂ ଅୱିଜ୍ଜାଭୱତଣ୍ହାମଯନାଭିଂ ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଜରାମରଣନେମିଂ ଆସୱସମୁଦଯମଯେନ ଅକ୍ଖେନ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ତିଭୱରଥେ ସମାଯୋଜିତଂ ଅନାଦିକାଲପ୍ପୱତ୍ତଂ ସଂସାରଚକ୍କଂ, ତସ୍ସାନେନ ବୋଧିମଣ୍ଡେ ୱୀରିଯପାଦେହି ସୀଲପଥୱିଯଂ ପତିଟ୍ଠାଯ ସଦ୍ଧାହତ୍ଥେନ କମ୍ମକ୍ଖଯକରଂ ଞାଣଫରସୁଂ ଗହେତ୍ୱା ସବ୍ବେ ଅରା ହତାତି ଅରହଂ।

‘‘ଅରା ସଂସାରଚକ୍କସ୍ସ, ହତା ଞାଣାସିନା ଯତୋ;

ଲୋକନାଥେନ ତେନେସ, ‘ଅରହ’ନ୍ତି ପୱୁଚ୍ଚତି’’।

ଅଗ୍ଗଦକ୍ଖିଣେଯ୍ୟତ୍ତା ଚ ଚୀୱରାଦିପଚ୍ଚଯେ ଅରହତି ପୂଜାୱିସେସଞ୍ଚ, ତେନେୱ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେ ତଥାଗତେ ଯେ କେଚି ମହେସକ୍ଖା ଦେୱମନୁସ୍ସା, ନ ତେ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ପୂଜଂ କରୋନ୍ତି। ତଥା ହି ବ୍ରହ୍ମା ସହମ୍ପତି ସିନେରୁମତ୍ତେନ ରତନଦାମେନ ତଥାଗତଂ ପୂଜେସି, ଯଥାବଲଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞେ ଦେୱା ଚ ମନୁସ୍ସା ଚ ବିମ୍ବିସାରକୋସଲରାଜାଦଯୋ। ପରିନିବ୍ବୁତମ୍ପି ଚ ଭଗୱନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ଛନ୍ନୱୁତିକୋଟିଧନଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅସୋକମହାରାଜା ସକଲଜମ୍ବୁଦୀପେ ଚତୁରାସୀତିୱିହାରସହସ୍ସାନି ପତିଟ୍ଠାପେସି। କୋ ପନ ୱାଦୋ ଅଞ୍ଞେସଂ ପୂଜାୱିସେସାନନ୍ତି ପଚ୍ଚଯାଦୀନଂ ଅରହତ୍ତାପି ଅରହଂ।

‘‘ପୂଜାୱିସେସଂ ସହ ପଚ୍ଚଯେହି, ଯସ୍ମା ଅଯଂ ଅରହତି ଲୋକନାଥୋ;

ଅତ୍ଥାନୁରୂପଂ ଅରହନ୍ତି ଲୋକେ, ତସ୍ମା ଜିନୋ ଅରହତି ନାମମେତଂ’’।

ଯଥା ଚ ଲୋକେ ଯେ କେଚି ପଣ୍ଡିତମାନିନୋ ବାଲା ଅସିଲୋକଭଯେନ ରହୋ ପାପଂ କରୋନ୍ତି, ଏୱମେସ ନ କଦାଚି ପାପଂ କରୋତୀତି ପାପକରଣେ ରହାଭାୱତୋପି ଅରହଂ।

‘‘ଯସ୍ମା ନତ୍ଥି ରହୋ ନାମ, ପାପକମ୍ମେସୁ ତାଦିନୋ;

ରହାଭାୱେନ ତେନେସ, ଅରହଂ ଇତି ୱିସ୍ସୁତୋ’’।

ଏୱଂ ସବ୍ବଥାପି –

‘‘ଆରକତ୍ତା ହତତ୍ତା ଚ, କିଲେସାରୀନ ସୋ ମୁନି;

ହତସଂସାରଚକ୍କାରୋ, ପଚ୍ଚଯାଦୀନ ଚାରହୋ;

ନ ରହୋ କରୋତି ପାପାନି, ଅରହଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି।

ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବେ ବୁଦ୍ଧା ଅରହତ୍ତଗୁଣେନାପି ସମସମା, ତସ୍ମା ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱସେନ ‘‘ଅରହନ୍ତୋ’’ତି ଆହ। ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାତି ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତଥା ହେସ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ, ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ଧମ୍ମେ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ, ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟେ ଧମ୍ମେ ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟତୋ, ପହାତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ପହାତବ୍ବତୋ, ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବତୋ, ଭାୱେତବ୍ବେ ଧମ୍ମେ ଭାୱେତବ୍ବତୋ। ତେନେୱାହ –

‘‘ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟଂ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ, ଭାୱେତବ୍ବଞ୍ଚ ଭାୱିତଂ;

ପହାତବ୍ବଂ ପହୀନଂ ମେ, ତସ୍ମା ବୁଦ୍ଧୋସ୍ମି ବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି। (ସୁ। ନି। ୫୬୩; ମ। ନି। ୨।୩୯୯);

ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖୁ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ମୂଲକାରଣଭାୱେନ ସମୁଟ୍ଠାପିକା ପୁରିମତଣ୍ହା ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଉଭିନ୍ନଂ ଅପ୍ପୱତ୍ତି ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନିରୋଧପଜାନନା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଏକେକପଦୁଦ୍ଧାରେନାପି ସବ୍ବଧମ୍ମେ ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧୋ। ଏସ ନଯୋ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯମନେସୁ। ଏତେନେୱ ଚ ନଯେନ ରୂପାଦୀନି ଛ ଆଯତନାନି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦଯୋ ଛ ୱିଞ୍ଞାଣକାଯା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦଯୋ ଛ ଫସ୍ସା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜା ୱେଦନାଦଯୋ ଛ ୱେଦନା, ରୂପସଞ୍ଞାଦଯୋ ଛ ସଞ୍ଞା, ରୂପସଞ୍ଚେତନାଦଯୋ ଛ ଚେତନା, ରୂପତଣ୍ହାଦଯୋ ଛ ତଣ୍ହାକାଯା, ରୂପୱିତକ୍କାଦଯୋ ଛ ୱିତକ୍କା, ରୂପୱିଚାରାଦଯୋ ଛ ୱିଚାରା, ରୂପକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା, ଦସ କସିଣାନି, ଦସ ଅନୁସ୍ସତିଯୋ, ଉଦ୍ଧୁମାତକସଞ୍ଞାଦିୱସେନ ଦସ ସଞ୍ଞା, କେସାଦଯୋ ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାରା, ଦ୍ୱାଦସାଯତନାନି, ଅଟ୍ଠାରସ ଧାତୁଯୋ, କାମଭୱାଦଯୋ ନୱ ଭୱା, ପଠମାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଝାନାନି, ମେତ୍ତାଭାୱନାଦଯୋ ଚତସ୍ସୋ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାଯୋ, ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିଯୋ, ପଟିଲୋମତୋ ଜରାମରଣାଦୀନି, ଅନୁଲୋମତୋ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦଙ୍ଗାନି ଚ ଯୋଜେତବ୍ବାନି।

ତତ୍ରାୟଂ ଏକପଦଯୋଜନା – ଜରାମରଣଂ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚଂ, ଜାତି ସମୁଦଯସଚ୍ଚଂ, ଉଭିନ୍ନଂ ନିସ୍ସରଣଂ ନିରୋଧସଚ୍ଚଂ, ନିରୋଧପଜାନନା ପଟିପଦା ମଗ୍ଗସଚ୍ଚନ୍ତି ଏୱଂ ଏକେକପଦୁଦ୍ଧାରେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେ ସମ୍ମା ସାମଞ୍ଚ ବୁଦ୍ଧୋ ଅନୁବୁଦ୍ଧୋ ପଟିୱିଦ୍ଧୋ। ଯଂ ୱା ପନ କିଞ୍ଚି ଅତ୍ଥି ନେଯ୍ୟଂ ନାମ, ସବ୍ବସ୍ସ ସମ୍ମା ସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକଞାଣୱସେନ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ତେସଂ ପନ ୱିଭାଗୋ ଉପରି ଆୱି ଭୱିସ୍ସତି। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧା ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧଗୁଣେନାପି ସମସମା, ତସ୍ମା ସବ୍ବେସମ୍ପି ୱସେନ ''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା''ତି ଆହ।

ମୋନେନାତି କାମଞ୍ଚି ମୋନେୟ୍ୟପଟିପଦାସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗଞାଣମୋନେନ ମୁନି ନାମ ହୋତି, ଇଧ ପନ ତୁଣ୍ହୀଭାୱଂ ସନ୍ଧାଯ ''ନ ମୋନେନା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ମୂଳ୍ହରୂପୋତି ତୁଚ୍ଛରୂପୋ। ଅୱିଦ୍ଦସୂତି ଅୱିଞ୍ଞୂ। ଏୱରୂପୋ ହି ତୁଣ୍ହୀଭୂତୋପି ମୁନି ନାମ ନ ହୋତି। ଅଥ ୱା ମୋନେୟ୍ୟମୁନି ନାମ ନ ହୋତି, ତୁଚ୍ଛଭାୱୋ ଚ ପନ ଅଞ୍ଞାଣୀ ଚ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ଚ ତୁଲଂୱ ପଗ୍ଗୟ୍ହାତି ଯଥା ହି ତୁଲଂ ଗହେତ୍ୱା ଠିତୋ ଅତିରେକଂ ଚେ ହୋତି, ହରତି, ଊନଂ ଚେ ହୋତି, ପକ୍ଖିପତି; ଏୱମେୱ ସୋ ଅତିରେକଂ ହରନ୍ତୋ ୱିଯ ପାପଂ ହରତି ପରିୱଜ୍ଜେତି, ଊନକେ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ୱିଯ କୁସଲଂ ପରିପୂରେତି। ଏୱଞ୍ଚ ପନ କରୋନ୍ତୋ ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତଂ ୱରଂ ଉତ୍ତମମେୱ ଆଦାଯ ପାପାନି ଅକୁସଲକମ୍ମାନି ପରିୱଜ୍ଜେତି ସ ମୁନି ନାମାତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ସୋ ମୁନୀତି କସ୍ମା ପନ ସୋ ମୁନୀତି ଚେ? ଯଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତକାରଣଂ, ତେନ ସୋ ମୁନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ମୁନାତି ଉଭୋ ଲୋକେତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଇମସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧାଦିଲୋକେ ତୁଲଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ମିନନ୍ତୋ ୱିଯ ''ଇମେ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକା ଖନ୍ଧା, ଇମେ ବାହିରା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଇମେ ଉଭୋ ଅତ୍ଥେ ମୁନାତି। ମୁନି ତେନ ପୱୁଚ୍ଚତୀତି ତେନ ପନ କାରଣେନ ''ମୁନୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତିଯେୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସତଞ୍ଚାତି ଗାଥାଯ ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ୟ୍ୱାୟଂ ଅକୁସଲକୁସଲପ୍ପଭେଦୋ, ଅସତଞ୍ଚ ସତଞ୍ଚ ଧମ୍ମୋ, ତଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ବହିଦ୍ଧା''ତି ଇମସ୍ମିଂ ସବ୍ବଲୋକେ ପୱିଚଯଞାଣେନ ଅସତଞ୍ଚ ସତଞ୍ଚ ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ। ତସ୍ସ ଞାତତ୍ତା ଏୱ, ରାଗାଦିଭେଦତୋ ସତ୍ତୱିଧଂ ସଙ୍ଗଂ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଭେଦତୋ ଦୁୱିଧଂ ଜାଲଞ୍ଚ ଅତିଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସୋ ତେନ ମୋନସଙ୍ଖାତେନ ପୱିଚଯଞାଣେନ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ମୁନି। ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ପୂଜିତୋତି ଇଦଂ ପନସ୍ସ ଥୁତିୱଚନଂ। ସୋ ହି ଖୀଣାସୱମୁନିତ୍ତା ଦେୱମନୁସ୍ସାନଂ ପୂଜାରହୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତୋତି।

ସଲ୍ଲନ୍ତି ମୂଲପଦଂ। ସତ୍ତ ସଲ୍ଲାନୀତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ରାଗସଲ୍ଲନ୍ତି ରଞ୍ଜନଟ୍ଠେନ ରାଗୋ ଚ ପୀଳଆଜନକତାଯ ଅନ୍ତୋତୁଦନତାଯ ଦୁନ୍ନୀହରଣତାଯ ସଲ୍ଲଞ୍ଚାତି ରାଗସଲ୍ଲଂ। ଦୋସସଲ୍ଲାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅବୂଳ୍ହସଲ୍ଲୋତି ମୂଲପଦଂ। ଅବ୍ବହିତସଲ୍ଲୋତି ନୀହଟସଲ୍ଲୋ। ଉଦ୍ଧତସଲ୍ଲୋତି ଉଦ୍ଧଂ ହଟସଲ୍ଲୋ ଉଦ୍ଧରିତସଲ୍ଲୋ। ସମୁଦ୍ଧତସଲ୍ଲୋତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଉପ୍ପାଟିତସଲ୍ଲୋତି ଲୁଞ୍ଚିତସଲ୍ଲୋ। ସମୁପ୍ପାଟିତସଲ୍ଲୋତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନେୱ।

ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀତି ଦାନାଦୀନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ସକ୍କଚ୍ଚକରଣୱସେନ ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀ। ସତତଭାୱକରଣେନ ସାତଚ୍ଚକାରୀ। ଅଟ୍ଠିତକରଣେନ ଅଟ୍ଠିତକାରୀ। ଯଥା ନାମ କକଣ୍ଟକୋ ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥୋକଂ ତିଟ୍ଠତି, ନ ନିରନ୍ତରଂ ଗଚ୍ଛତି; ଏୱମେୱ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକଦିୱସଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପୂଜଂ ୱା କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ସୁତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ୱା କତ୍ୱା ପୁନ ଚିରସ୍ସଂ କରୋତି, ତଂ ନ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେତି। ସୋ ''ଅସାତଚ୍ଚକାରୀ, ଅନଟ୍ଠିତକାରୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅଯଂ ଏୱଂ ନ କରୋତୀତି ଅଟ୍ଠିତକାରୀ। ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିକୋତି ନିରନ୍ତରକରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରସ୍ସ ଭାୱେନ ନ ଲୀନୱୁତ୍ତିକୋତି ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିକୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କୁସଲକରଣେ ୱୀରିଯଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱେନ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋତି ୱୀରିଯଧୁରସ୍ସ ଅନୋରୋପନେନ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋ, ଅନୋସକ୍କିତମାନସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦୋ ଚ ୱାଯାମୋ ଚାତି ଯୋ ତେସୁ କୁସଲଧମ୍ମେସୁ କତ୍ତୁକମ୍ୟତାଧମ୍ମଚ୍ଛନ୍ଦୋ ଚ ପଯତ୍ତସଙ୍ଖାତୋ ୱାଯାମୋ ଚ। ଉସ୍ସହନୱସେନ ଉସ୍ସାହୋ ଚ। ଅଧିମତ୍ତୁସ୍ସହନୱସେନ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ ଚ। ୱାଯାମୋ ଚେସୋ ପାରଂ ଗମନଟ୍ଠେନ। ଉସ୍ସାହୋ ଚେସୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମନଟ୍ଠେନ। ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ ଚେସୋ ଅଧିମତ୍ତଟ୍ଠେନ। ଅପ୍ପଟିୱାନି ଚାତି ଅନିୱତ୍ତନା ଚ। ସତି ଚ ସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ସରତୀତି ସତି। ସମ୍ପଜାନାତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ, ସମନ୍ତତୋ ପକାରେହି ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାତ୍ଥକସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ସପ୍ପାଯସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଗୋଚରସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ ଅସମ୍ମୋହସମ୍ପଜଞ୍ଞନ୍ତି ଇମସ୍ସ ସମ୍ପଜାନସ୍ସ ୱସେନ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଆତପ୍ପନ୍ତି କିଲେସତାପନୱୀରିଯଂ। ପଧାନନ୍ତି ଉତ୍ତମୱୀରିଯଂ। ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲକରଣେ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ଅନୁଯୋଗୋତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ। ଅପ୍ପମାଦୋତି ନପ୍ପମଜ୍ଜନଂ, ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସୋ।

ଇମଂ ଲୋକଂ ନାସୀସତୀତି ମୂଲପଦଂ। ସକତ୍ତଭାୱନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱଂ। ପରତ୍ତଭାୱନ୍ତି ପରଲୋକେ ଅତ୍ତଭାୱଂ। ସକରୂପୱେଦନାଦଯୋ ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ, ପରରୂପୱେଦନାଦଯୋ ଚ ପରଲୋକେ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ। କାମଧାତୁନ୍ତି କାମଭୱଂ। ରୂପଧାତୁନ୍ତି ରୂପଭୱଂ। ଅରୂପଧାତୁନ୍ତି ଅରୂପଭୱଂ। ପୁନ ରୂପାରୂପୱସେନ ଦୁକଂ ଦସ୍ସେତୁଂ କାମଧାତୁଂ ରୂପଧାତୁଂ ଏକଂ କତ୍ୱା, ଅରୂପଧାତୁଂ ଏକଂ କତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଗତିଂ ୱାତି ପତିଟ୍ଠାନୱସେନ ପଞ୍ଚଗତି ୱୁତ୍ତା। ଉପପତ୍ତିଂ ୱାତି ନିବ୍ବତ୍ତିୱସେନ ଚତୁଯୋନି ୱୁତ୍ତା। ପଟିସନ୍ଧିଂ ୱାତି ତିଣ୍ଣଂ ଭୱାନଂ ଘଟନୱସେନ ପଟିସନ୍ଧି ୱୁତ୍ତା। ଭୱଂ ୱାତି କମ୍ମଭୱୱସେନ। ସଂସାରଂ ୱାତି ଖନ୍ଧାଦୀନଂ ଅବ୍ବୋଚ୍ଛିନ୍ନୱସେନ। ୱଟ୍ଟଂ ୱାତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ ନାସୀସତୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୩। ଦୁଟ୍ଠଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୫। ଦୁଟ୍ଠଟ୍ଠକେ ପଠମଗାଥାଯଂ ତାୱ ତତ୍ଥ ୱଦନ୍ତୀତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଞ୍ଚ ଉପୱଦନ୍ତି। ଦୁଟ୍ଠମନାପି ଏକେ, ଅଥୋପି ୱେ ସଚ୍ଚମନାତି ଏକଚ୍ଚେ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା, ଏକଚ୍ଚେ ତଥସଞ୍ଞିନୋପି ହୁତ୍ୱା ତିତ୍ଥିଯା ତୁଟ୍ଠଚିତ୍ତା, ଯେ ତେସଂ ସୁତ୍ୱା ସଦ୍ଦହିଂସୁ, ତେ ସଚ୍ଚମନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ୱାଦଞ୍ଚ ଜାତନ୍ତି ଏତଂ ଅକ୍କୋସୱାଦଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ମୁନି ନୋ ଉପେତୀତି ଅକାରକତାଯ ଚ ଅକୁପ୍ପନତାଯ ଚ ବୁଦ୍ଧମୁନି ନ ଉପେତି। ତସ୍ମା ମୁନୀ ନତ୍ଥି ଖିଲୋ କୁହିଞ୍ଚୀତି ତେନ କାରଣେନ ଅଯଂ ମୁନି, ରାଗାଦିଖିଲେହି ନତ୍ଥି ଖିଲୋ କୁହିଞ୍ଚୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଦୁଟ୍ଠମନାତି ଉପ୍ପନ୍ନେହି ଦୋସେହି ଦୂସିତଚିତ୍ତା। ୱିରୁଦ୍ଧମନାତି ତେହି କିଲେସେହି କୁସଲସ୍ସ ଦ୍ୱାରଂ ଅଦତ୍ୱା ଆୱରିତଚିତ୍ତା। ପଟିୱିରୁଦ୍ଧମନାତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଆହତମନାତି ପଟିଘେନ ଆହତଂ ଚିତ୍ତଂ ଏତେସନ୍ତି ଆହତମନା। ପଚ୍ଚାହତମନାତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନେୱ। ଆଘାତିତମନାତି ୱିହିଂସାୱସେନ ଆଘାତିତଂ ମନଂ ଏତେସନ୍ତି ଆଘାତିତମନା। ପଚ୍ଚାଘାତିତମନାତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନେୱ। ଅଥ ୱା ''କୋଧୱସେନ ଦୁଟ୍ଠମନା, ଉପନାହୱସେନ ପଦୁଟ୍ଠମନା, ମକ୍ଖୱସେନ ୱିରୁଦ୍ଧମନା, ପଳାସୱସେନ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧମନା, ଦୋସୱସେନ ଆହତପଚ୍ଚାହତମନା, ବ୍ୟାପାଦୱସେନ ଆଘାତିତପଚ୍ଚାଘାତିତମନା। ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଲାଭେନ ଦୁଟ୍ଠମନା ପଦୁଟ୍ଠମନା, ଅଯସେନ ୱିରୁଦ୍ଧମନା ପଟିୱିରୁଦ୍ଧମନା, ଗରହେନ ଆହତପଚ୍ଚାହତମନା, ଦୁକ୍ଖୱେଦନାସମଙ୍ଗୀଭାୱେନ ଆଘାତିତପଚ୍ଚାଘାତିତମନା''ତି ଏୱମାଦିନା ନଯେନ ଏକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଉପୱଦନ୍ତୀତି ଗରହଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ଅଭୂତେନାତି ଅସଂୱିଜ୍ଜମାନେନ।

ସଦ୍ଦହନ୍ତାତି ପସାଦୱସେନ ସଦ୍ଧଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା। ଓକପ୍ପେନ୍ତାତି ଗୁଣୱସେନ ଓତରିତ୍ୱା ଅୱକପ୍ପଯନ୍ତା। ଅଧିମୁଚ୍ଚନ୍ତାତି ସମ୍ପସାଦନୱସେନ ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ତେସଂ କଥଂ ଅଧିୱାସେନ୍ତା। ସଚ୍ଚମନାତି ତଚ୍ଛମନା। ସଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋତି ତଚ୍ଛସଞ୍ଞିନୋ। ତଥମନାତି ଅୱିପରୀତମନା। ଭୂତମନାତି ଭୂତତ୍ଥମନା। ଯାଥାୱମନାତି ନିଚ୍ଚଲମନା। ଅୱିପରୀତମନାତି ନିଚ୍ଛଯମନା। ତତ୍ଥ ''ସଚ୍ଚମନା ସଚ୍ଚସଞ୍ଞିନୋ''ତି ସଚ୍ଚୱାଦିଗୁଣଂ, ''ତଥମନା ତଥସଞ୍ଞିନୋ''ତି ସଚ୍ଚସଦ୍ଧାଗୁଣଂ, ''ଭୂତମନା ଭୂତସଞ୍ଞିନୋ''ତି ଠିତଗୁଣଂ, ''ଯାଥାୱମନା ଯାଥାୱସଞ୍ଞିନୋ''ତି ପଚ୍ଚଯିକଗୁଣଂ, ''ଅୱିପରୀତମନା ଅୱିପରୀତସଞ୍ଞିନୋ''ତି ଅୱିସଂୱାଦଗୁଣଂ କଥିତନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ।

ପରତୋଘୋସୋତି ଅଞ୍ଞେସଂ ସନ୍ତିକା ଉପ୍ପନ୍ନସଦ୍ଦୋ। ଅକ୍କୋସୋତି ଜାତିଆଦୀସୁ ଦସସୁ ଅକ୍କୋସେସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ। ଯୋ ୱାଦଂ ଉପେତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉପୱାଦଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। କାରକୋ ୱାତି କତଦୋସୋ ୱା। କାରକତାଯାତି ଦୋସସ୍ସ କତଭାୱେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋତି କଥିଯମାନୋ। ଉପୱଦିଯମାନୋତି ଦୋସଂ ଉପୱଜ୍ଜମାନୋ। କୁପ୍ପତୀତି କୋପଂ କରୋତି।

ଖୀଲଜାତତାପିନତ୍ଥୀତି ଚିତ୍ତବନ୍ଧଭାୱଚିତ୍ତକଚୱରଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ପଟିଘଖିଲଂ ଜାତଂ ଅସ୍ସାତି ଖିଲଜାତୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଖିଲଜାତତା, ତାପି ନତ୍ଥି ନ ସନ୍ତି। ପଞ୍ଚପି ଚେତୋଖିଲାତି କାମେ ଅୱୀତରାଗୋ, କାଯେ ଅୱୀତରାଗୋ, ରୂପେ ଅୱୀତରାଗୋ, ଯାୱଦତ୍ଥଂ ଉଦରାୱଦେହକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସେଯ୍ୟସୁଖଂ ପସ୍ସସୁଖଂ ମିଦ୍ଧସୁଖଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ୱିହରତି, ଅଞ୍ଞତରଂ ଦେୱନିକାଯଂ ପଣିଧାଯ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ଚରତି ''ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ୱା ୱତେନ ୱା ତପେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ୱା ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି, ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା''ତି (ମ। ନି। ୧।୧୮୬) ଏୱରୂପା ପଞ୍ଚପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ବନ୍ଧଭାୱକଚୱରଭାୱସଙ୍ଖାତା ଚେତୋଖିଲା ନତ୍ଥି।

୧୬। ଇମଞ୍ଚ ଗାଥଂ ୱତ୍ୱା ଭଗୱା ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରଂ ପୁଚ୍ଛି – ''ଏୱଂ ଖୁଂସେତ୍ୱା ୱମ୍ଭେତ୍ୱା ୱୁଚ୍ଚମାନା ଭିକ୍ଖୂ, ଆନନ୍ଦ, କିଂ ୱଦନ୍ତୀ''ତି, ''ନ କିଞ୍ଚି ଭଗୱା''ତି। ''ନ, ଆନନ୍ଦ, 'ଅହଂ ସୀଲୱା'ତି ସବ୍ବତ୍ଥ ତୁଣ୍ହୀ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଲୋକେ ହି ନାଭାସମାନଂ ଜାନନ୍ତି, ମିସ୍ସଂ ବାଲେହି ପଣ୍ଡିତ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୨।୨୪୧) ୱତ୍ୱା ''ଭିକ୍ଖୂ, ଆନନ୍ଦ, ତେ ମନୁସ୍ସେ ଏୱଂ ପଟିଚୋଦେନ୍ତୁ''ତି ଧମ୍ମଦେସନତ୍ଥାଯ ''ଅଭୂତୱାଦୀ ନିରଯଂ ଉପେତୀ''ତି (ଧ। ପ। ୩୦୬; ଉଦା। ୩୮; ଇତିୱୁ। ୪୮; ସୁ। ନି। ୬୬୬) ଇମଂ ଗାଥଂ ଅଭାସି। ଥେରୋ ତଂ ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଭିକ୍ଖୂ ଆହ – ''ମନୁସ୍ସା ତୁମ୍ହେହି ଇମାଯ ଗାଥାଯ ପଟିଚୋଦେତବ୍ବା''ତି। ଭିକ୍ଖୂ ତଥା ଅକଂସୁ। ପଣ୍ଡିତମନୁସ୍ସା ତୁଣ୍ହୀ ଅହେସୁଂ। ରାଜାପି ରାଜପୁରିସେ ସବ୍ବତ୍ଥ ପେସେତ୍ୱା ଯେସଂ ଧୁତ୍ତାନଂ ଲଞ୍ଜଂ ଦତ୍ୱା ତିତ୍ଥିଯା ତଂ ମାରାପେସୁଂ, ତେ ଗହେତ୍ୱା ନିଗ୍ଗଯ୍ହ ତଂ ପୱତ୍ତିଂ ଞତ୍ୱା ତିତ୍ଥିଯେ ପରିଭାସି। ମନୁସ୍ସାପି ତିତ୍ଥିଯେ ଦିସ୍ୱା ଲେଡ୍ଡୁନା ହନନ୍ତି, ପଂସୁନା ଓକିରନ୍ତି ''ଭଗୱତୋ ଅଯସଂ ଉପ୍ପାଦେସୁ''ନ୍ତି। ଆନନ୍ଦତ୍ଥେରୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ଭଗୱତୋ ଆରୋଚେସି, ଭଗୱା ଥେରସ୍ସ ଇମଂ ଗାଥମଭାସି ''ସକଞ୍ହି ଦିଟ୍ଠିଂ… ପେ… ୱଦେଯ୍ୟା''ତି।

ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ – ଯାଯଂ ଦିଟ୍ଠି ତିତ୍ଥିଯଜନସ୍ସ ‘‘ସୁନ୍ଦରିଂ ମାରେତ୍ୱା ସମଣାନଂ ସକ୍ୟପୁତ୍ତିଯାନଂ ଅୱଣ୍ଣଂ ପକାସେତ୍ୱା ଏତେନୁପାଯେନ ଲଦ୍ଧଂ ସକ୍କାରଂ ସାଦିଯିସ୍ସାମା’’ତି ସୋ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ କଥଂ ଅତିକ୍କମେଯ୍ଯ? ଅଥ ଖୋ ସୋ ଅଯସୋ ତମେୱ ତିତ୍ଥିଯଜନଂ ପଚ୍ଚାଗତୋ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଚ୍ଚେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତଂ। ଯୋ ୱା ସସ୍ସତାଦିୱାଦୀ, ସୋପି ସକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ କଥମଚ୍ଚଯେଯ୍ଯ, ତେନ ଦିଟ୍ଠିଚ୍ଛନ୍ଦେନ ଅନୁନୀତୋ ତାଯ ଚ ଦିଟ୍ଠିରୁଚିଯା ନିୱିଟ୍ଠୋ, ଅପି ଚ ଖୋ ପନ ସଯଂ ସମତ୍ତାନି ପକୁବ୍ବମାନୋ ଅତ୍ତନାୱ ପରିପୁଣ୍ଣାନି ତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି କରୋନ୍ତୋ ଯଥା ଜାନେଯ୍ଯ, ତଥେୱ ୱଦେଯ୍ଯାତି।

ଅୱଣ୍ଣଂପକାସଯିତ୍ୱାତି ଅଗୁଣଂ ପାକଟଂ କତ୍ୱା। ସକ୍କାରନ୍ତି ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସକ୍କଚ୍ଚକରଣଂ। ସମ୍ମାନନ୍ତି ଚିତ୍ତେନ ବହୁମାନନଂ। ପଚ୍ଚାହରିସ୍ସାମାତି ଏତଂ ଲାଭାଦିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମ। ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକାତି ଏୱଂଲଦ୍ଧିକା। ଯଥା ତଂ ‘‘ଲାଭାଦିଂ ନିବ୍ବତ୍ତେସ୍ସାମା’’ତି ଏୱଂ ଅଯଂ ଲଦ୍ଧି ତେସଂ ଅତ୍ଥି, ତଥା ‘‘ଅତ୍ଥି ମେ ଖୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଧମ୍ମୋ’’ତି ଏତେସଂ ଖମତି ଚେୱ ରୁଚ୍ଚତି ଚ, ଏୱଂସଭାୱମେୱ ୱା ତେସଂ ଚିତ୍ତଂ ‘‘ଅତ୍ଥି ମେ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି। ତଦା ତେସଂ ଦିଟ୍ଠି ୱା, ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ଖନ୍ତି ୱା, ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ରୁଚି ୱା, ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତିରୁଚୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଲଦ୍ଧି ୱା, ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତିରୁଚିଲଦ୍ଧୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଜ୍ଝାସଯୋ ୱା, ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତିରୁଚିଲଦ୍ଧିଅଜ୍ଝାସଯେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଧିପ୍ପାଯୋ ୱା ହୋତୀତି ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକା…ପେ… ଏୱଂଅଧିପ୍ପାଯା’’ତି ଆହ। ସକଂ ଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଦସ୍ସନଂ। ସକଂ ଖନ୍ତିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ସହନଂ। ସକଂ ରୁଚିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ରୁଚିଂ। ସକଂ ଲଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ। ସକଂ ଅଜ୍ଝାସଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଅଜ୍ଝାସଯଂ। ସକଂ ଅଧିପ୍ପାଯନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଭାୱଂ। ଅତିକ୍କମିତୁନ୍ତି ସମତିକ୍କମିତୁଂ। ଅଥ ଖୋ ସ୍ୱେୱ ଅଯସୋତି ସୋ ଏୱ ଅଯସୋ ଏକଂସେନ। ତେ ପଚ୍ଚାଗତୋତି ତେସଂ ପତିଆଗତୋ। ତେତି ସାମିଅତ୍ଥେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ।

ଅଥ ୱାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଦସ୍ସନଂ। ସସ୍ସତୋତି ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ। ଲୋକୋତି ଅତ୍ତଭାୱୋ। ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞନ୍ତି ଇଦଂ ଏୱ ତଚ୍ଛଂ ତଥଂ, ଅଞ୍ଞଂ ତୁଚ୍ଛଂ। ସମତ୍ତାତି ସମ୍ପୁଣ୍ଣା। ସମାଦିନ୍ନାତି ସମ୍ମା ଆଦିନ୍ନା। ଗହିତାତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଗହିତା।

ପରାମଟ୍ଠାତି ସବ୍ବାକାରେନ ପରାମସିତ୍ୱା ଗହିତା। ଅଭିନିୱିଟ୍ଠାତି ୱିସେସେନ ଲଦ୍ଧପ୍ପତିଟ୍ଠା। ଅସସ୍ସତୋତି ଖୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅନ୍ତୱାତି ସଅନ୍ତୋ। ଅନନ୍ତୱାତି ୱୁଦ୍ଧିଅନନ୍ତୱା। ତଂ ଜୀୱନ୍ତି ସୋ ଜୀୱୋ, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସୋ କତୋ। ଜୀୱୋତି ଚ ଅତ୍ତାଯେୱ। ତଥାଗତୋତି ସତ୍ତୋ, ‘‘ଅରହ’’ନ୍ତି ଏକେ। ପରଂ ମରଣାତି ମରଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ, ପରଲୋକେତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ମରଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ନ ହୋତି। ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ମରଣତୋ ଉଦ୍ଧଂ ହୋତି ଚ ନ ହୋତି ଚ। ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ଉଚ୍ଛେଦୱସେନ ନେୱ ହୋତି, ତକ୍କିକୱସେନ ନ ନ ହୋତି।

ସକାଯଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦଯୋ କରଣୱଚନଂ। ଅଲ୍ଲୀନୋତି ଏକୀଭୂତୋ।

ସଯଂ ସମତ୍ତଂ କରୋତୀତି ଅତ୍ତନା ଊନଭାୱଂ ମୋଚେତ୍ୱା ସମ୍ମା ଅତ୍ତଂ ସମତ୍ତଂ କରୋତି। ପରିପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଅତିରେକଦୋସଂ ମୋଚେତ୍ୱା ସମ୍ପୁଣ୍ଣଂ। ଅନୋମନ୍ତି ହୀନଦୋସଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଅଲାମକଂ। ଅଗ୍ଗନ୍ତି ଆଦିଂ। ସେଟ୍ଠନ୍ତି ପଧାନଂ ନିଦ୍ଦୋସଂ। ୱିସେସନ୍ତି ଜେଟ୍ଠକଂ । ପାମୋକ୍ଖନ୍ତି ଅଧିକଂ। ଉତ୍ତମନ୍ତି ୱିସେସଂ ନ ହେଟ୍ଠିମଂ। ପୱରଂ କରୋତୀତି ଅତିରେକେନ ଉତ୍ତମଂ କରୋତି। ଅଥ ୱା ‘‘ଆସଯଦୋସମୋଚନେନ ଅଗ୍ଗଂ, ସଂକିଲେସଦୋସମୋଚନେନ ସେଟ୍ଠଂ, ଉପକ୍କିଲେସଦୋସମୋଚନେନ ୱିସେସଂ, ପମତ୍ତଦୋସମୋଚନେନ ପାମୋକ୍ଖଂ, ମଜ୍ଝିମଦୋସମୋଚନେନ ଉତ୍ତମଂ, ଉତ୍ତମମଜ୍ଝିମଦୋସମୋଚନେନ ପୱରଂ କରୋତୀ’’ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଅଯଂ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଜାନନୱସେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ। ଅଯଂ ଧମ୍ମୋ ସ୍ୱାକ୍ଖାତୋତି ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଧମ୍ମୋ ସୁଟ୍ଠୁ ଅକ୍ଖାତୋ। ଅଯଂ ଗଣୋ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋତି ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଗଣୋ ସୁଟ୍ଠୁ ପଟିପନ୍ନୋ। ଅଯଂ ଦିଟ୍ଠି ଭଦ୍ଦିକାତି ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ଲଦ୍ଧି ସୁନ୍ଦରା। ଅଯଂ ପଟିପଦା ସୁପଞ୍ଞତ୍ତାତି ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ପୁବ୍ବଭାଗା ଅତ୍ତନ୍ତ ପାଦିପଟିପଦା ସୁଟ୍ଠୁ ପଞ୍ଞତ୍ତା। ଅଯଂ ମଗ୍ଗୋ ନିଯ୍ୟାନିକୋତି ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ନିଯ୍ୟାମୋକ୍ଖନ୍ତିକୋ ମଗ୍ଗୋ ନିଯ୍ୟାନିକୋତି ସଯଂ ସମତ୍ତଂ କରୋତି।

କଥେଯ୍ଯ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’’ତି। ଭଣେଯ୍ଯ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି। ଦୀପେଯ୍ଯ ‘‘ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋ’’ତି। ୱୋହରେଯ୍ଯ ନାନାୱିଧେନ ଗଣ୍ହାପେଯ୍ଯ ‘‘ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତୀ’’ତି।

୧୭। ଅଥ ରାଜା ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ତଂ କୁଣପଂ ଛଡ୍ଡାପେତ୍ୱା ସାଯନ୍ହସମଯଂ ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ଆହ – ‘‘ନନୁ, ଭନ୍ତେ, ଈଦିସେ ଅଯସେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ମଯ୍ହମ୍ପି ଆରୋଚେତବ୍ବଂ ସିଯା’’ତି? ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ଭଗୱା ‘‘ନ, ମହାରାଜ, ‘ଅହଂ ସୀଲୱା ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନୋ’ତି ପରେସଂ ଆରୋଚେତୁଂ ଅରିଯାନଂ ପଟିରୂପ’’ନ୍ତି ୱତ୍ୱା ତସ୍ସା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିଯା ‘‘ଯୋ ଅତ୍ତନୋ ସୀଲୱତାନୀତି ଅୱସେସଗାଥାଯୋ ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ସୀଲୱତାନୀତି ପାତିମୋକ୍ଖାଦୀନି ସୀଲାନି, ଆରଞ୍ଞିକାଦୀନି ଧୁତଙ୍ଗୱତାନି ଚ। ଅନାନୁପୁଟ୍ଠୋତି ଅପୁଚ୍ଛିତୋ। ପାୱାତି ୱଦତି। ଅନରିଯଧମ୍ମଂ

କୁସଲା ତମାହୁ, ଯୋ ଆତୁମାନଂ ସଯମେୱ ପାୱାତି ଯୋ ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ସଯମେୱ ୱଦତି, ତସ୍ସ ତଂ ୱାଦଂ ‘‘ଅନରିଯଧମ୍ମୋ ଏସୋ’’ତି କୁସଲା ଏୱଂ କଥେନ୍ତି।

ଅତ୍ଥି ସୀଲଞ୍ଚେୱ ୱତଞ୍ଚାତି ସୀଲନଟ୍ଠେନ ସୀଲଞ୍ଚେୱ ଅତ୍ଥି, ସମାଦାନଟ୍ଠେନ ୱତଞ୍ଚ ଅତ୍ଥି, ୱତଂ ନ ସୀଲନ୍ତି ୱୁତ୍ତତ୍ଥେନ ୱତଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ନ ସୀଲଂ। କତମନ୍ତି କଥେତୁକମ୍ୟତାପୁଚ୍ଛା। ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲୱାତିଆଦଯୋ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ। ସଂୱରଟ୍ଠେନାତି ସଂୱରଣଟ୍ଠେନ, ୱୀତିକ୍କମଦ୍ୱାରଂ ପିଦହନଟ୍ଠେନ। ସମାଦାନଟ୍ଠେନାତି ତଂ ତଂ ସିକ୍ଖାପଦଂ ସମ୍ମା ଆଦାନଟ୍ଠେନ। ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗନ୍ତି ଅରଞ୍ଞେ ନିୱାସୋ ସୀଲଂ ଅସ୍ସାତି ଆରଞ୍ଞିକୋ, ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ଆରଞ୍ଞିକଙ୍ଗଂ। ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗନ୍ତି ଭିକ୍ଖାସଙ୍ଖାତାନଂ ପରଆମିସପିଣ୍ଡାନଂ ପାତୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ, ପରେହି ଦିନ୍ନାନଂ ପିଣ୍ଡାନଂ ପତ୍ତେ ନିପତନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଉଞ୍ଛତି ତଂ ତଂ କୁଲଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ଗୱେସତୀତି ପିଣ୍ଡପାତିକୋ, ପିଣ୍ଡାଯ ୱା ପତିତୁଂ ୱତମେତସ୍ସାତି ପିଣ୍ଡପାତୀ। ପତିତୁନ୍ତି ଚରିତୁଂ। ପିଣ୍ଡପାତୀ ଏୱ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ, ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ପିଣ୍ଡପାତିକଙ୍ଗଂ। ଅଙ୍ଗନ୍ତି କାରଣଂ ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ଯେନ ସମାଦାନେନ ସୋ ପିଣ୍ଡପାତିକୋ ହୋତି, ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଏତେନେୱ ନଯେନ ରଥିକାସୁସାନସଙ୍କାରକୂଟାଦୀନଂ ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ପଂସୂନଂ ଉପରି ଠିତତ୍ତା ଅବ୍ଭୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ ତେସୁ ପଂସୁକୂଲମିୱାତି ପଂସୁକୂଲଂ। ଅଥ ୱା ପଂସୁ ୱିଯ କୁଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଉଲତୀତି ପଂସୁକୂଲଂ, କୁଚ୍ଛିତଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଲଦ୍ଧନିବ୍ବଚନସ୍ସ ପଂସୁକୂଲସ୍ସ ଧାରଣଂ ପଂସୁକୂଲଂ, ପଂସୁକୂଲଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ପଂସୁକୂଲିକୋ, ପଂସୁକୂଲିକସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗଂ।
ସଙ୍ଘାଟିଉତ୍ତରାସଙ୍ଗଅନ୍ତରୱାସକସଙ୍ଖାତଂ ତିଚୀୱରଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ତେଚୀୱରିକୋ, ତେଚୀୱରିକସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ତେଚୀୱରିକଙ୍ଗଂ। ସପଦାନଚାରିକଙ୍ଗନ୍ତି ଦାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଅୱଖଣ୍ଡନଂ, ଅପେତଂ ଦାନତୋ ଅପଦାନଂ, ଅନୱଖଣ୍ଡନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ସହ ଅପଦାନେନ ସପଦାନଂ, ଅୱଖଣ୍ଡନୱିରହିତଂ, ଅନୁଘରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସପଦାନଂ ଚରିତୁଂ ଇଦମସ୍ସ ସୀଲନ୍ତି ସପଦାନଚାରୀ, ସପଦାନଚାରୀଯେୱ ସପଦାନଚାରିକୋ, ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ସପଦାନଚାରିକଙ୍ଗଂ। ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକଙ୍ଗନ୍ତି ଖଲୂତି ପଟିସେଧନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ପୱାରିତେନ ସତା ପଚ୍ଛା ଲଦ୍ଧଂ ଭତ୍ତଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ନାମ, ତସ୍ସ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତସ୍ସ ଭୋଜନଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଭୋଜନଂ, ତସ୍ମିଂ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଭୋଜନେ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତସଞ୍ଞଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଛାଭତ୍ତଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକୋ, ନ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକୋ ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକୋ, ସମାଦାନୱସେନ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତିରିତ୍ତଭୋଜନସ୍ସେତଂ ନାମଂ, ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ଖଲୁପଚ୍ଛାଭତ୍ତିକଙ୍ଗଂ । ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗନ୍ତି ସଯନଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ନିସଜ୍ଜାଯ ୱିହରିତୁଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ନେସଜ୍ଜିକୋ, ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ନେସଜ୍ଜିକଙ୍ଗଂ। ଯଥାସନ୍ଥତିକଙ୍ଗନ୍ତି ଯଦେୱ ସନ୍ଥତଂ ଯଥାସନ୍ଥତଂ, ‘‘ଇଦଂ ତୁଯ୍ହଂ ପାପୁଣାତୀ’’ତି ଏୱଂ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦିଟ୍ଠସେନାସନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମିଂ ଯଥାସନ୍ଥତେ ୱିହରିତୁଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ଯଥାସନ୍ଥତିକୋ, ତସ୍ସ ଅଙ୍ଗଂ ଯଥାସନ୍ଥତିକଙ୍ଗଂ। ସବ୍ବାନେୱ ପନେତାନି ତେନ ତେନ ସମାଦାନେନ ଧୁତକିଲେସତ୍ତା ଧୁତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଙ୍ଗାନି, କିଲେସଧୁନନତୋ ୱା ଧୁତନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ଞାଣଂ ଅଙ୍ଗଂ ଏତେସନ୍ତି ଧୁତଙ୍ଗାନି। ଅଥ ୱା ଧୁତାନି ଚ ତାନି ପଟିପକ୍ଖାନଂ ଧୁନନତୋ ଅଙ୍ଗାନି ଚ ପଟିପତ୍ତିଯାତିପି ଧୁତଙ୍ଗାନି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥତୋ ୱିଞ୍ଞାତବ୍ବୋ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ସବ୍ବାନେୱ ଚେତାନି ସମାଦାନଚେତନାଲକ୍ଖଣାନି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ଯୋ ସମାଦିଯତି, ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ଯେନ ସମାଦିଯତି, ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଏତେ ଧମ୍ମା। ଯା ସମାଦାନଚେତନା, ତଂ ଧୁତଙ୍ଗଂ। ଯଂ ପଟିକ୍ଖିପତି, ତଂ ୱତ୍ଥୁ’’ନ୍ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୨୩)।

ସବ୍ବାନେୱ ଚ ଲୋଲୁପ୍ପୱିଦ୍ଧଂସନରସାନି, ନିଲ୍ଲୋଲୁପ୍ପଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନାନି, ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦିଅରିଯଧମ୍ମପଦଟ୍ଠାନାନି। ଏୱମେତ୍ଥ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ୱିନିଚ୍ଛଯୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱୀରିଯସମାଦାନମ୍ପୀତି ୱୀରିଯଗ୍ଗହଣମ୍ପି। କାମନ୍ତି ଏକଂସତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚାତି ଛୱି ଚ ନ୍ହାରୁୱଲ୍ଲିଯୋ ଚ। ଅଟ୍ଠି ଚାତି ସବ୍ବା ଅଟ୍ଠିଯୋ ଚ। ଅୱସିସ୍ସତୂତି ତିଟ୍ଠତୁ। ଉପସୁସ୍ସତୁ ମଂସଲୋହିତନ୍ତି ସବ୍ବଂ ମଂସଞ୍ଚ ଲୋହିତଞ୍ଚ ସୁକ୍ଖତୁ। ‘‘ତଚୋ’’ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ‘‘ନ୍ହାରୂ’’ତି ଏକଂ, ‘‘ଅଟ୍ଠୀ’’ତି ଏକଂ, ‘‘ଉପସୁସ୍ସତୁ ମଂସଲୋହିତ’’ନ୍ତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ। ଯଂ ତନ୍ତି ଉପରି ୱତ୍ତବ୍ବପଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ପୁରିସଥାମେନାତି ପୁରିସସ୍ସ କାଯିକେନ ବଲେନ, ବଲେନାତି ଞାଣବଲେନ। ୱୀରିଯେନାତି ଚେତସିକଞାଣୱୀରିଯତେଜେନ। ପରକ୍କମେନାତି ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନେନ ଉସ୍ସାହପ୍ପତ୍ତୱୀରିଯେନ। ପତ୍ତବ୍ବନ୍ତି ଯଂ ତଂ ପାପୁଣିତବ୍ବଂ। ନ ତଂ ଅପାପୁଣିତ୍ୱାତି ତଂ ପତ୍ତବ୍ବଂ ଅପ୍ପତ୍ୱା। ୱୀରିଯସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ ଭୱିସ୍ସତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ୱୀରିଯସ୍ସ ସିଥିଲତ୍ତଂ ଓସୀଦନଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି। ‘‘ପଟ୍ଠାନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ଅଯମେୱତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଚିତ୍ତଂ ଉସ୍ସାହଂ ଗଣ୍ହାପେତି। ପଦହତୀତି ପତିଟ୍ଠାପେତି।

ନାସିସ୍ସନ୍ତି ନ ଖାଦିସ୍ସାମି ନ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମି। ନ ପିୱିସ୍ସାମୀତି ଯାଗୁପାନାଦୀନି ନ ପିୱିସ୍ସାମି। ୱିହାରତୋ ନ ନିକ୍ଖମେତି ସେନାସନତୋ ବହି ନ ନିକ୍ଖମେଯ୍ୟଂ। ନପି ପସ୍ସଂ ନିପାତେସ୍ସନ୍ତି ପସ୍ସଂ ମଞ୍ଚେ ୱା ପୀଠେ ୱା ଭୂମିଯଂ ୱା କଟସନ୍ଥରକେ ୱା ପାତନଂ ଠପନଂ ନ କରିସ୍ସାମି। ତଣ୍ହାସଲ୍ଲେ ଅନୂହତେତି ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତେ କଣ୍ଡେ ଅନୁଦ୍ଧଟେ, ଅୱିଗତେତି ଅତ୍ଥୋ।

ଇମଂ ପଲ୍ଲଙ୍କନ୍ତି ସମନ୍ତତୋ ଆଭୁଜିତଂ ଉରୁବଦ୍ଧାସନଂ। ନ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମୀତି ନ ୱିଜହିସ୍ସାମି। ଯାୱ ମେ ନ ଅନୁପାଦାଯାତି ଚତୂହି ଉପାଦାନେହି ଗହଣଂ

ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା। ଆସୱେହୀତି କାମାସୱାଦୀହି ଚତୂହି ଆସୱେହି। ୱିମୁଚ୍ଚିସ୍ସତୀତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିୟା ନ ମୁଚ୍ଚିସ୍ସତି। ନ ତାୱାହଂ ଇମମ୍ହା ଆସନା ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀତି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ରୁକ୍ଖମୂଲା ନିକ୍ଖମିସ୍ସାମୀତି ଓକାସୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଇମସ୍ମିଞ୍ଞେୱ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମୟଂ ଅରିୟଧମ୍ମଂ ଆହରିସ୍ସାମୀତି ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଗିମ୍ହେତି କାଲୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ପୁରିମେ ୱୟୋଖନ୍ଧେତିଆଦୟୋ ୱୟୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ଆସନା ନ ୱୁଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀତି ନିସିନ୍ନାସନା ନ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମି। ଅଡ୍ଢୟୋଗାତି ନିକୁଣ୍ଡଗେହା। ପାସାଦାତି ଦୀଘପାସାଦା। ହମ୍ମିୟାତି ମୁଣ୍ଡଚ୍ଛଦନଗେହା। ଗୁହାୟାତି ପଂସୁଗୁହାୟ। ଲେଣାତି ମରିୟାଦଛିନ୍ନଛିଦ୍ଦା ପବ୍ବତଲେଣା। କୁଟିୟାତି ଉଲ୍ଲିତ୍ତାଦିକୁଟିୟା। କୂଟାଗାରାତି କଣ୍ଣିକଂ ଆରୋପେତ୍ୱା କତଗେହତୋ। ଅଟ୍ଟାତି ଦ୍ୱାରଟ୍ଟାଲକା। ମାଳାତି ୱଟ୍ଟଗେହା। ଉଦ୍ଦଣ୍ଡୋ ନାମ ଏକୋ ପତିସ୍ସୟୱିସେସୋ। ‘‘ତିଛଦନଗେହୋ’’ତିପି ଏକେ। ଉପଟ୍ଠାନସାଲାତି ସନ୍ନିପାତସାଲା ଭୋଜନସାଲା ୱା। ମଣ୍ଡପାଦୟୋ ପାକଟାୟେୱ। ଅରିୟଧମ୍ମନ୍ତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମଂ, ଅରିୟାନଂ ୱା ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଧମ୍ମଂ। ଆହରିସ୍ସାମୀତି ମମ ଚିତ୍ତସମୀପଂ ଆନୟିସ୍ସାମି ସୀଲେନ। ସମାହରିସ୍ସାମୀତି ୱିସେସେନ ଆନୟିସ୍ସାମି ସମାଧିନା। ଅଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସାମୀତି ପଟିଲାଭୱସେନ ଗମିସ୍ସାମି ତଦଙ୍ଗେନ। ଫସ୍ସୟିସ୍ସାମୀତି ଫୁସିସ୍ସାମି ମଗ୍ଗେନ। ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସାମୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କରିସ୍ସାମି ଫଲେନ। ଅଥ ୱା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଆହରିସ୍ସାମି। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ସମାହରିସ୍ସାମି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗଚ୍ଛିସ୍ସାମି, ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଫସ୍ସୟିସ୍ସାମି, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସଚ୍ଛିକରିସ୍ସାମି। ଦ୍ୱୀସୁପି ନୟେସୁ ଫସ୍ସୟିସ୍ସାମୀତି ନାମକାୟେନ ନିବ୍ବାନଂ ଫୁସିସ୍ସାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପୁଟ୍ଠୋତି ମୂଲପଦଂ, ତସ୍ସ ଅପୁଚ୍ଛିତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପୁଚ୍ଛିତୋତି ଅଜାନାପିତୋ। ଅୟାଚିତୋତି ଅନାୟାଚିତୋ। ଅନଜ୍ଝେସିତୋତି ଅନାଣାପିତୋ , ‘‘ନ ଇଚ୍ଛିତୋ’’ତି ଏକେ। ଅପସାଦିତୋତି ନ ପସାଦାପିତୋ। ପାୱଦତୀତି କଥୟତି। ଅହମସ୍ମୀତି ଅହଂ ଅସ୍ମି ଭୱାମି। ଜାତିୟା ୱାତି ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣଜାତିୟା ୱା। ଗୋତ୍ତେନ ୱାତି ଗୋତମାଦିଗୋତ୍ତେନ ୱା। କୋଲପୁତ୍ତିୟେନ ୱାତି କୁଲପୁତ୍ତଭାୱେନ ୱା। ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟ ୱାତି ସରୀରସୁନ୍ଦରତାୟ ୱା। ଧନେନ ୱାତି ଧନସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱା। ଅଜ୍ଝେନେନ ୱାତି ଅଜ୍ଝାୟକରଣେନ ୱା। କମ୍ମାୟତନେନ ୱାତି କମ୍ମମେୱ କମ୍ମାୟତନଂ, ତେନ କମ୍ମାୟତନେନ, କସିଗୋରକ୍ଖକମ୍ମାଦିନା ୱା। ସିପ୍ପାୟତନେନ ୱାତି ଧନୁସିପ୍ପାଦିନା ୱା। ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେନ ୱାତି ଅଟ୍ଠାରସୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେନ ୱା। ସୁତେନ ୱାତି ବହୁସ୍ସୁତଗୁଣେନ ୱା। ପଟିଭାନେନ ୱାତି କାରଣାକାରଣପଟିଭାନସଙ୍ଖାତଞାଣେନ ୱା। ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ୱା ୱତ୍ଥୁନାତି ଜାତିଆଦୀନଂ ଏକେକେନ ୱତ୍ଥୁନା ୱା।

ଉଚ୍ଚା କୁଲାତି ଖତ୍ତିୟବ୍ରାହ୍ମଣକୁଲା, ଏତେନ ଜାତିଗୋତ୍ତମହତ୍ତଂ ଦୀପେତି। ମହାଭୋଗକୁଲାତି ଗହପତିମହାସାଲକୁଲା, ଏତେନ ଅଡ୍ଢମହତ୍ତଂ ଦୀପେତି। ଉଳାରଭୋଗକୁଲାତି ଅୱସେସୱେସ୍ସାଦିକୁଲା, ଏତେନ ପହୂତଜାତରୂପରଜତାଦିଂ ଦୀପେତି। ଚଣ୍ଡାଲାପି ହି ଉଳାରଭୋଗା ହୋନ୍ତି। ଞାତୋତି ପାକଟୋ। ଯସସ୍ସୀତି ପରିୱାରସମ୍ପନ୍ନୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତିକୋତି ସୁତ୍ତନ୍ତେ ନିୟୁତ୍ତୋ। ୱିନୟଧରୋତି ୱିନୟପିଟକଧରୋ। ଧମ୍ମକଥିକୋତି ଆଭିଧମ୍ମିକୋ। ଆରଞ୍ଞିକୋତିଆଦୟୋ ଧୁତଙ୍ଗପୁବ୍ବଙ୍ଗମପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଲାଭୀତିଆଦୟୋ ରୂପାରୂପଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିୟୋ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପଟିୱେଧଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ପାୱଦତୀତି ମୂଲପଦଂ। କଥେତୀତି ‘‘ପିଟକାଚରିୟୋସ୍ମୀ’’ତି କଥୟତି। ଭଣତୀତି ‘‘ଧୁତଙ୍ଗିକୋମ୍ହୀ’’ତି ପାକଟଂ କରୋତି। ଦୀପୟତୀତି ‘‘ରୂପଜ୍ଝାନଂ ଲାଭୀମ୍ହୀ’’ତି ପରିଦୀପୟତି। ୱୋହରତୀତି ‘‘ଅରୂପଜ୍ଝାନଂ ଲାଭୀମ୍ହୀ’’ତି ୱାକ୍ୟଭେଦଂ କରୋତି।

ଖନ୍ଧକୁସଲାତି ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ସଲକ୍ଖଣସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣେସୁ ଛେକା, ଞାତତୀରଣପହାନୱସେନ କୁସଲାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧାତୁଆୟତନପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ନିବ୍ବାନକୁସଲାତି ନିବ୍ବାନେ ଛେକା। ଅନରିୟାନନ୍ତି ନ ଅରିୟାନଂ। ଏସୋ ଧମ୍ମୋତି ଏସୋ ସଭାୱୋ। ବାଲାନନ୍ତି ଅପଣ୍ଡିତାନଂ। ଅସପ୍ପୁରିସାନନ୍ତି ନ ସୋଭନପୁରିସାନଂ। ଅତ୍ତାତି ଅତ୍ତାନଂ।

୧୮ ।ସନ୍ତୋତି ରାଗାଦିକିଲେସୂପସମେନ ସନ୍ତୋ। ତଥା ଅଭିନିବ୍ବୁତତ୍ତୋ। ଇତି’ହନ୍ତି ସୀଲେସୁ ଅକତ୍ଥମାନୋତି ‘‘ଅହମସ୍ମି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଇତି ସୀଲେସୁ ଅକତ୍ଥମାନୋ, ସୀଲନିମିତ୍ତଂ ଅତ୍ତୁପନାୟିକଂ ୱାଚଂ ଅଭାସମାନୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତମରିୟଧମ୍ମଂ କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ତଂ ଅକତ୍ଥନଂ ‘‘ଅରିୟଧମ୍ମୋ ଏସୋ’’ତି ବୁଦ୍ଧାଦୟୋ ଖନ୍ଧାଦିକୁସଲା ୱଦନ୍ତି। ଯସ୍ସୁସ୍ସଦା ନତ୍ଥି କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେତି ଯସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ରାଗାଦୟୋ ସତ୍ତୁସ୍ସଦା କୁହିଞ୍ଚି ଲୋକେ ନତ୍ଥି। ତସ୍ସ ତଂ ଅକତ୍ଥନଂ ‘‘ଅରିୟଧମ୍ମୋ ଏସୋ’’ତି ଏୱଂ କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ସନ୍ତୋତି ମୂଲପଦଂ। ରାଗସ୍ସ ସମିତତ୍ତାତି ରଞ୍ଜନଲକ୍ଖଣସ୍ସ ରାଗସ୍ସ ସମିତଭାୱେନ। ଦୋସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ୱିଜ୍ଝାତତ୍ତାତି ସବ୍ବପରିଳାହାନଂ ଝାପିତତ୍ତା। ନିବ୍ବୁତତ୍ତାତି ସବ୍ବସନ୍ତାପାନଂ ନିବ୍ବାପିତଭାୱେନ। ୱିଗତତ୍ତାତି ସବ୍ବାକୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ୱିଗତଭାୱେନ ଦୂରଭାୱେନ। ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତାତି ସବ୍ବାକାରେନ ଅଭବ୍ବୁପ୍ପତ୍ତିକଭାୱେନ। ସତ୍ତନ୍ନଂଧମ୍ମାନଂ ଭିନ୍ନତ୍ତା ଭିକ୍ଖୂତି ଉପରି ୱତ୍ତବ୍ବାନଂ ସତ୍ତଧମ୍ମାନଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତଭାୱେନ ଭିକ୍ଖୁ। ସକ୍କାୟଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋତି ଇମେ ତୟୋ କିଲେସା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଭିନ୍ନା, ରାଗୋ ଦୋସୋତି ଇମେ ଦ୍ୱେ କିଲେସା ଓଳାରିକା ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଭିନ୍ନା, ତେ ଏୱ ଅଣୁସହଗତା ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଭିନ୍ନା, ମୋହୋ ମାନୋତି ଇମେ ଦ୍ୱେ କିଲେସା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ

ଭିନ୍ନା। ଅୱସେସେ କିଲେସେ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଭିନ୍ନାସ୍ସ ହୋନ୍ତି ପାପକା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତି ଆହ। ସଂକିଲେସିକାତି କିଲେସପଚ୍ଚଯା। ପୋନୋଭୱିକାତି ପୁନବ୍ଭୱଦାଯିକା। ସଦରାତି କିଲେସଦରଥା ଏତ୍ଥ ସନ୍ତୀତି ସଦରା। ‘‘ସଦ୍ଦରା’’ତିପି ପାଠୋ, ସହଦରଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁକ୍ଖୱିପାକାତି ଫଲକାଲେ ଦୁକ୍ଖଦାଯିକା। ଆଯତିଂ ଜାତିଜରାମରଣିଯାତି ଅନାଗତେ ଜାତିଜରାମରଣସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା।

ପଞ୍ଚେନକତେନ ଅତ୍ତନାତି ଗାଥାଯ ଅଯଂ ପିଣ୍ଡତ୍ଥୋ – ଯୋ ଅତ୍ତନା ଭାୱିତେନ ମଗ୍ଗେନ ପରିନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ, କିଲେସପରିନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତୋ, ପରିନିବ୍ବାନଗତତ୍ତା ଏୱ ଚ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖୋ, ୱିପତ୍ତିସମ୍ପତ୍ତିହାନିୱୁଦ୍ଧିଉଚ୍ଛେଦସସ୍ସତଅପୁଞ୍ଞପୁଞ୍ଞପ୍ପଭେଦଂ ଭୱଞ୍ଚ ୱିଭୱଞ୍ଚ ୱିପ୍ପହାଯ ମଗ୍ଗୱାସଂ ୱୁସିତୱା ଖୀଣପୁନବ୍ଭୱୋତି ଏତେସଂ ଥୁତିୱଚନାନଂ ଅରହୋ ସୋ ଭିକ୍ଖୂତି।

ଇତିହନ୍ତି, ଇଦହନ୍ତୀତି ଦୁୱିଧୋ ପାଠୋ। ଇତୀତି ପଦସନ୍ଧିଆଦଯୋ ସନ୍ଧାଯ ‘‘ଇଦହ’’ନ୍ତି ପାଠଂ ନ ରୋଚେନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଇତୀତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। ପଦସନ୍ଧୀତି ପଦାନଂ ସନ୍ଧି ପଦସନ୍ଧି, ପଦଘଟନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପଦସଂସଗ୍ଗୋତି ପଦାନଂ ଏକୀଭାୱୋ। ପଦପାରିପୂରୀତି ପଦାନଂ ପରିପୂରଣଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଏକୀଭାୱୋ। ଅକ୍ଖରସମୱାଯୋତି ଏକୀଭୂତୋପି ଅପରିପୁଣ୍ଣୋପି ହୋତି, ଅଯଂ ନ ଏୱଂ। ଅକ୍ଖରାନଂ ସମୱାଯୋ ସନ୍ନିପାତୋ ହୋତୀତି ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅକ୍ଖରସମୱାଯୋ’’ତି ଆହ। ବ୍ୟଞ୍ଜନସିଲିଟ୍ଠତାତି ବ୍ୟଞ୍ଜନସମୁଚ୍ଚଯୋ ପଦମୀତି ୱୁତ୍ତାନଂ ବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାନଂ ଅତ୍ଥବ୍ୟତ୍ତିକାରଣାନଂ ୱା ମଧୁରଭାୱତ୍ତା ପାଠସ୍ସ ମୁଦୁଭାୱୋ। ପଦାନୁପୁବ୍ବତାମେତନ୍ତି ପଦାନଂ ଅନୁପୁବ୍ବଭାୱୋ ପଦାନୁପୁବ୍ବତା, ପଦପଟିପାଟିଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମେତନ୍ତି ଏତଂ। କତମନ୍ତି ଚେ? ଇତୀତି ଇଦଂ। ମେତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। କତ୍ଥୀ ହୋତୀତି ‘‘ଅହମସ୍ମି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତି ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେତ୍ୱା କଥନସୀଲୋ ହୋତି। କତ୍ଥତୀତି ୱୁତ୍ତନଯେନ କଥଯତି। ୱିକତ୍ଥତୀତି ୱିୱିଧା କଥଯତି। କତ୍ଥନାତି କଥନା। ଆରତୋତି ଦୂରତୋ ରତୋ। ୱିରତୋତି ଠାନସଙ୍କନ୍ତିୱସେନ ୱିଗତଭାୱେନ ରତୋ। ପଟିୱିରତୋତି ତତୋ ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା ସବ୍ବାକାରେନ ୱିଯୁତ୍ତୋ ହୁତ୍ୱା ରତୋ। ତତ୍ଥ ପିସାଚଂ ୱିଯ ଦିସ୍ୱା ପଲାତୋ ଆରତୋ। ହତ୍ଥିମ୍ହି ମଦ୍ଦନ୍ତେ ୱିଯ ପରିଧାୱିତ୍ୱା ଗତୋ ୱିରତୋ। ଯୋଧସମ୍ପହାରଂ ୱିଯ ପୋଥେତ୍ୱା ମଦ୍ଦେତ୍ୱା ଗତୋ ପଟିୱିରତୋ।

ଖୀଣାସୱସ୍ସାତି ଖୀଣକିଲେସାସୱସ୍ସ। କମ୍ମୁସ୍ସଦୋତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରସଙ୍ଖାତାନଂ କମ୍ମାନଂ ଉସ୍ସଦୋ ଉସ୍ସନ୍ନତା। ଯସ୍ସିମେତି ଯସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଇମେ ଉସ୍ସଦା।

୧୯। ଏୱଂ ଖୀଣାସୱପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ତିତ୍ଥିଯାନଂ ପଟିପତ୍ତିଞ୍ଚ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ‘‘ପକପ୍ପିତା ସଙ୍ଖତା’’ତି। ତତ୍ଥ ପକପ୍ପିତାତି ପରିକପ୍ପିତା। ସଙ୍ଖତାତି ପଚ୍ଚଯାଭିସଙ୍ଖତା। ଯସ୍ସାତି ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସ। ଧମ୍ମାତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ପୁରକ୍ଖତାତି ପୁରତୋ କତା। ସନ୍ତୀତି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଅୱୀୱଦାତାତି ଅୱୋଦାତା। ଯଦତ୍ତନି ପସ୍ସତି ଆନିସଂସଂ, ତଂ ନିସ୍ସିତୋ କୁପ୍ପପଟିଚ୍ଚସନ୍ତିନ୍ତି ଯସ୍ସେତେ ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମା ‘ପୁରକ୍ଖତା ଅୱୋଦାତା ସନ୍ତି, ସୋ ଏୱଂୱିଧୋ ଯସ୍ମା ଅତ୍ତନି ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଞ୍ଚ ସକ୍କାରାଦିଂ, ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚ ଗତିୱିସେସାଦିଂ ଆନିସଂସଂ ସମ୍ପସ୍ସତି, ତସ୍ମା ତଞ୍ଚ ଆନିସଂସଂ, ତଞ୍ଚ କୁପ୍ପତାଯ ଚ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନତାଯ ଚ ସମ୍ମୁତିସନ୍ତିତାଯ ଚ କୁପ୍ପପଟିଚ୍ଚସନ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସିତୋ ଚ ହୋତି। ସୋ ତଂ ନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅତ୍ତାନଂ ୱା ଉକ୍କଂସେଯ୍ୟ, ପରେ ୱା ୱମ୍ଭେଯ୍ୟ ଅଭୂତେହିପି ଗୁଣଦୋସେହି।

ସଙ୍ଖତାତି ମୂଲପଦଂ। ସଙ୍ଖତାତି ପଚ୍ଚଯେହି ସମାଗନ୍ତ୍ୱା କତା। ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅଭିସଙ୍ଖତାତି ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିକତା। ସଣ୍ଠପିତାତି ପଚ୍ଚଯୱସେନେୱ ସମ୍ମା ଠପିତା। ଅନିଚ୍ଚାତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱେନ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନାତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନା। ଖଯଧମ୍ମାତି କମେନ ଖଯସଭାୱା। ୱଯଧମ୍ମାତି ପୱତ୍ତିୱସେନ ପରିହାଯନସଭାୱା। ୱିରାଗଧମ୍ମାତି ଅନିୱତ୍ତୀ ହୁତ୍ୱା ୱିଗଚ୍ଛନସଭାୱା। ନିରୋଧଧମ୍ମାତି ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱା, ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଧମ୍ମା ହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକସ୍ସାତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଯୋ ଗହେତ୍ୱା ଠିତପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ।

ପୁରେକ୍ଖାରାତି ପୁରେ କତା। ତଣ୍ହାଧଜୋତି ଉସ୍ସାପିତଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହାଧଜୋ, ତଣ୍ହାପଟାକା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତଣ୍ହାଧଜୋ। ପୁରେଚାରିକଟ୍ଠେନ ତଣ୍ହା ଏୱ କେତୁ ଅସ୍ସାତି ତଣ୍ହାକେତୁ। ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟୋତି ଛନ୍ଦାଧିପତିୱସେନ, ତଣ୍ହା ଅଧିପତିତୋ ଆଗତାତି ୱା ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟୋ, ତଣ୍ହାଧିପତି ୱା ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତଣ୍ହାଧିପତେଯ୍ୟୋ। ଦିଟ୍ଠିଧଜାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅୱୋଦାତାତି ଅପରିସୁଦ୍ଧା। ସଂକିଲିଟ୍ଠାତି ସଯଂ କିଲିଟ୍ଠା। ସଂକିଲେସିକାତି ତପନୀଯା।

ଦ୍ୱେ ଆନିସଂସେ ପସ୍ସତୀତି ଦ୍ୱେ ଗୁଣେ ଦକ୍ଖତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଞ୍ଚ ଆନିସଂସନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମାନିସଂସଞ୍ଚ। ସମ୍ପରାଯିକନ୍ତି ପରଲୋକେ ପତ୍ତବ୍ବଂ ଆନିସଂସଞ୍ଚ। ଯଂଦିଟ୍ଠିକୋ ସତ୍ଥା ହୋତୀତି ସତ୍ଥା ଯଥାଲଦ୍ଧିକୋ ଭୱତି। ତଂଦିଟ୍ଠିକା ସାୱକା ହୋନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସୁଣନ୍ତା ସାୱକାପି ତଥାଲଦ୍ଧିକା ହୋନ୍ତି। ସକ୍କରୋନ୍ତୀତି ସକ୍କାରପ୍ପତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି। ଗରୁଂ କରୋନ୍ତୀତି ଗରୁକାରପ୍ପତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି। ମାନେନ୍ତୀତି ମନସା ପିଯାଯନ୍ତି। ପୂଜେନ୍ତୀତି ଚତୁପଚ୍ଚଯାଭିହାରପୂଜାଯ ପୂଜେନ୍ତି। ଅପଚିତିଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅପଚିତିପ୍ପତ୍ତଂ କରୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ସକ୍କରିତ୍ୱା ସୁଅଭିସଙ୍ଖତେ ପଣୀତେ କତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ସୋ ସକ୍କତୋ। ଯସ୍ମିଂ ଗରୁଭାୱଂ ପଚ୍ଚୁପେତ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ସୋ ଗରୁକତୋ। ଯଂ ମନସା ପିଯାଯନ୍ତି, ସୋ

ମାନିତୋ। ଯସ୍ସ ସଙ୍କମୈତଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ପୂଜିତୋ। ଯସ୍ସ ଅଭିୱାଦନପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଅଞ୍ଜଲିକମ୍ମାଦିୱସେନ ପରମନିପଚ୍ଚକାରଂ କରୋନ୍ତି, ସୋ ଅପଚିତୋ। କେଚି ‘‘ସକ୍କରୋନ୍ତି କାୟେନ, ଗରୁଂ କରୋନ୍ତି ୱାଚାୟ, ମାନେନ୍ତି ଚିତ୍ତେନ, ପୂଜେନ୍ତି ଲାଭେନା’’ତି ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି। ଅଲଂ ନାଗତ୍ତାୟ ୱାତି ନାଗଭାୱାୟ ନାଗରାଜଭାୱାୟ ୱା ଅଲଂ ପରିୟତ୍ତଂ। ସୁପଣ୍ଣତ୍ତାୟ ୱାତି ସୁପଣ୍ଣରାଜଭାୱାୟ। ଯକ୍ଖତ୍ତାୟ ୱାତି ଯକ୍ଖସେନାପତିଭାୱାୟ। ଅସୁରତ୍ତାୟୱାତି ଅସୁରଭାୱାୟ। ଗନ୍ଧବ୍ବତ୍ତାୟ ୱାତି ଗନ୍ଧବ୍ବଦେୱଘଟେ ନିବ୍ବତ୍ତଭାୱାୟ। ମହାରାଜତ୍ତାୟ ୱାତି ଚତୁନ୍ନଂ ମହାରାଜାନଂ ଅଞ୍ଞତରଭାୱାୟ। ଇନ୍ଦତ୍ତାୟ ୱାତି ସକ୍କଭାୱାୟ। ବ୍ରହ୍ମତ୍ତାୟ ୱାତି ବ୍ରହ୍ମକାୟିକାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଭାୱାୟ। ଦେୱତ୍ତାୟ ୱାତି ସମ୍ମୁତିଦେୱାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଭାୱାୟ। ସୁଦ୍ଧିୟାତି ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାୟ ଅଲଂ ପରିୟତ୍ତଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିୟାତି ସବ୍ବମଲରହିତଅଚ୍ଚନ୍ତପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାୟ। ପରିସୁଦ୍ଧିୟାତି ସବ୍ବାକାରେନ ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାୟ।

ତତ୍ଥ ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିୟଂ ଅଧିପଚ୍ଚଭ୍ଂ ସୁଦ୍ଧିୟା। ଦେୱଲୋକେ ଅଧିପଚ୍ଚଭ୍ଂ ୱିସୁଦ୍ଧିୟା। ବ୍ରହ୍ମଲୋକେ ଅଧିପଚ୍ଚଭ୍ଂ ପରିସୁଦ୍ଧିୟା। ଚତୁରାସୀତିକପ୍ପସହସ୍ସାନି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠଂ ମୁତ୍ତିୟା। ଅନ୍ତରାୟାଭାୱେନ ମୁଚ୍ଚନଟ୍ଠଂ ୱିମୁତ୍ତିୟା। ସବ୍ବାକାରେନ ମୁତ୍ତିୟା ପରିମୁତ୍ତିୟା। ସୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ତସ୍ମିଂ ସମୟେ ପଟିଜିତଭାୱେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ୱିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ପଚ୍ଚଜଂ ଗହେତ୍ୱା ପଟିପତ୍ତିୟା ଯୁତ୍ତଭାୱେନ ୱିୱିଧେନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି। ପରିସୁଜ୍ଝନ୍ତୀତି ନିପ୍ଫତ୍ତିଂ ପାପେତ୍ୱା ସବ୍ବାକାରେନ ସୁଜ୍ଝନ୍ତି। ମୁଚ୍ଚନ୍ତି ତେସଂ ସମୟନ୍ତରଧମ୍ମେନ। ୱିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଓୱାଦେନ। ପରିମୁଚ୍ଚନ୍ତି ଏତସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ଅନୁସାସନେନ। ସୁଜ୍ଝିସ୍ସାମୀତିଆଦୟୋ ଅନାଗତୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଆୟତିଂ ଫଲପାଟିକଙ୍ଖୀତି ଅନାଗତେ ୱିପାକଫଲମାକଙ୍ଖମାନୋ। ଇଦଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ଇଚ୍ଛାମତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠିଗତଞ୍ହି ଇଜ୍ଝମାନଂ ନିରୟଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ୱା ନିପ୍ଫାଦେତି।

ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତୀତି ଅତିଅନ୍ତନିସ୍ସରଣସନ୍ତି। ତଦଙ୍ଗସନ୍ତୀତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦିଗୁଣଙ୍ଗେନ ନୀୱରଣାଦିଅଗୁଣଙ୍ଗଂ ସମେତୀତି ଝାନଂ ତଦଙ୍ଗସନ୍ତି। ସମ୍ମୁତିସନ୍ତୀତି ସମାହାରୱସେନ ଦିଟ୍ଠିସନ୍ତି। ତା ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘କତମା ଅଚ୍ଚନ୍ତସନ୍ତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅମତଂନିବ୍ବାନନ୍ତି ଏୱମାଦୟୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାୟେୱ। ପଠମଂ ଝାନଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ନୀୱରଣା ସନ୍ତା ହୋନ୍ତୀତି ଏୱମାଦୟୋ ଅନ୍ତୋ ଅପ୍ପନାୟଂ ଅତିସୟୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଅପି ଚ ସମ୍ମୁତିସନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଅଧିପ୍ପେତା, ସନ୍ତୀତି ଇତରେ ଦ୍ୱେ ସନ୍ତିୟୋ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ସମ୍ମୁତିସନ୍ତିମେୱ ଦୀପେତି। କୁପ୍ପସନ୍ତିନ୍ତି ୱିପାକଜନକୱସେନ ପରିୱତ୍ତନୱସେନ ଚଲସନ୍ତିଂ । ପକୁପ୍ପସନ୍ତିନ୍ତି ୱିସେସେନ ଚଲସନ୍ତିଂ। ଏରିତସନ୍ତିନ୍ତି କମ୍ପନସନ୍ତିଂ। ସମେରିତସନ୍ତିନ୍ତି ୱିସେସେନ କମ୍ପିତସନ୍ତିଂ। ଚଲିତସନ୍ତିନ୍ତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଘଟ୍ଟିତସନ୍ତିନ୍ତି ପୀଳିତସନ୍ତିଂ। ସନ୍ତିଂ ନିସ୍ସିତୋତି ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତଂ ସନ୍ତିଂ ନିସ୍ସିତୋ। ଅସ୍ସିତୋତି ଆସିତୋ ୱିସେସେନ ନିସ୍ସିତୋ। ଅଲ୍ଲୀନୋତି ଏକୀଭୂତୋ।

୨୦। ଏୱଂ ନିସ୍ସିତେ ତାୱ ‘‘ଦିଟ୍ଠୀନିୱେସା…ପେ… ଆଦିୟତୀ ଚ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତି ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠୀନିୱେସାତି ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସସଙ୍ଖାତାନି ଦିଟ୍ଠିନିୱେସନାନି। ନ ହି ସ୍ୱାତିୱତ୍ତାତି ସୁଖେନ ଅତିୱତ୍ତିତବ୍ବା ନ ହୋନ୍ତି। ଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଛେୟ୍ୟ ସମୁଗ୍ଗହୀତନ୍ତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ ତଂ ତଂ ସମୁଗ୍ଗହିତଂ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଧମ୍ମଂ ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠିନିୱେସା ନ ହି ସ୍ୱାତିୱତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ନରୋ ତେସୁ ନିୱେସନେସୁ, ନିରସ୍ସତୀ ଆଦିୟତୀ ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ଯସ୍ମା ନ ହି ସ୍ୱାତିୱତ୍ତା, ତସ୍ମା ନରୋ ତେସୁଯେୱ ଦିଟ୍ଠିନିୱେସନେସୁ ଅଜସୀଲଗୋସୀଲକୁକ୍କୁରସୀଲପଞ୍ଚାତପମରୁପ୍ପପାତୌକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନକଣ୍ଟକାପସ୍ସୟାଦିଭେଦଂ ସତ୍ଥାରଂ ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ ଗଣାଦିଭେଦଞ୍ଚ ତଂ ତଂ ଧମ୍ମଂ ନିରସ୍ସତି ଚ ଆଦିୟତି ଚ ଜହତି ଚ ଗଣ୍ହାତି ଚ ୱନମକ୍କଟୋ ୱିୟ ତଂ ତଂ ସାଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଏୱଂ ନିରସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ଆଦିୟନ୍ତୋ ଚ ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତତ୍ତା ଅସନ୍ତେହିପି ଗୁଣଦୋସେହି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ଯସାୟସଂ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ। ଦୁରତିୱତ୍ତାତି ଅତିକ୍କମିତୁଂ ଦୁକ୍ଖା। ଦୁତ୍ତରାତି ଦୁଉତ୍ତରା। ଦୁପ୍ପତରା ଦୁସ୍ସମତିକ୍କମା ଦୁବ୍ବିନିୱତ୍ତାତି ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତା।

ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱାତି ସସ୍ସତୱସେନ ନିଚ୍ଛୟଂ କତ୍ୱା। ୱିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତୱସେନ ନାନାୱିଧେନ ୱିନିଚ୍ଛୟଂ କତ୍ୱା। ୱିଚିନିତ୍ୱାତି ପରିୟେସିତ୍ୱା। ପୱିଚିନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ତନିୟୱସେନ ସବ୍ବାକାରେନ ପରିୟେସିତ୍ୱା। ‘‘ନିଚିନିତ୍ୱା ୱିଚିନିତ୍ୱା’’ତିପି ପାଠୋ। ଓଧିଗ୍ଗାହୋତି ଅୱଧିୟିତ୍ୱା ଗାହୋ। ବିଲଗ୍ଗାହୋତି କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ଗାହୋ ‘‘ବିଲସୋ ୱିଭଜିତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୩୬୮; ମ। ନି। ୧।୧୧୧) ୱିୟ। ୱରଗ୍ଗାହୋତି ଉତ୍ତମଗାହୋ। କୋଟ୍ଠାସଗ୍ଗାହୋତି ଅୱୟୱୱସେନ ଗାହୋ। ଉଚ୍ଚୟଗ୍ଗାହୋତି ରାସିୱସେନ ଗାହୋ। ସମୁଚ୍ଚୟଗ୍ଗାହୋତି କୋଟ୍ଠାସୱସେନ ରାସିୱସେନ ଚ ଗାହୋ। ଇଦଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ଇଦମେୱ ସଭାୱଂ। ତଚ୍ଛନ୍ତି ତଥଭାୱଂ ଅୱିପରୀତସଭାୱଂ। ତଥନ୍ତି ୱିପରିଣାମରହିତଂ। ଭୂତନ୍ତି ୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଯାଥାୱନ୍ତି ଯଥାସଭାୱଂ। ଅୱିପରୀତନ୍ତି ନ ୱିପରୀତଂ।

ନିରସ୍ସତୀତି ନିଅସ୍ସତି ୱିକ୍ଖିପତି। ପରୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନାୟ ୱାତି ପରେହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜାପନେନ। ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋ ୱାତି ଅସମ୍ପାପୁଣନ୍ତୋ ୱା ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ପରୋ ୱିଚ୍ଛିନ୍ଦେତୀତି ଅଞ୍ଞୋ ୱିଯୋଗଂ କରୋତି। ନତ୍ଥେତ୍ଥାତି ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ। ସୀଲଂ ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋତି ସୀଲଂ ଅସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ। ସୀଲଂ ନିରସ୍ସତୀତି ସୀଲଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଇତୋ ପରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୨୧। ଯୋ ପନାୟଂ ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତାଦିଦୋସଧୁନନାୟ ପଞ୍ଞାୟ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଧୋନୋ, ତସ୍ସ ଧୋନସ୍ସ ହି…ପେ… ଅନୂପୟୋ ସୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ

ହୋତି? ଧୋନଧମ୍ମସମନ୍ନାଗମା ଧୋନସ୍ସ ଧୁତସବ୍ବପାପସ୍ସ ଅରହତୋ କହଚି ଲୋକେ ତେସୁ ତେସୁ ଭୱେସୁ ସଂକପ୍ପନା ଦିଟ୍ଠି ନତ୍ଥି। ସୋ ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅଭାୱା, ଯାଯ ଚ ଅଉନା କତଂ ପାପକମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେନ୍ତୋ ତିଣ୍ଠିଯା ମାଯାଯ ୱା ମାନେନ ୱା ଏୱଂ ଅଗତିଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତମ୍ପି ମାଯଞ୍ଚ ମାନଞ୍ଚ ପହାଯ ଧୋନୋ ରାଗାଦୀନଂ ଦୋସାନଂ କେନଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ସମ୍ପରାଯେ ୱା ନିରଯାଦୀସୁ ଗତିୱିସେସେସୁ କେନ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ଯ, ଅନୂପଯୋ ସୋ, ସୋ ହି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଉପଯାନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅଭାୱେନ ଅନୂପଯୋତି।

କିଂ କାରଣାତି କେନ କାରଣେନ। ଧୋନା ୱୁଚ୍ଚତି ପଞ୍ଞାତି ଧୋନା ଇତି କିଂକାରଣା ପଞ୍ଞା କଥୀଯତି। ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ତାଯ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ପଞ୍ଞାଯ କାଯତୋ ପୱତ୍ତଂ ଦୁଟ୍ଠୁ କିଲେସପୂତିକତ୍ତା ୱା ଚରିତନ୍ତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଧୁତଞ୍ଚ ଧୋତଞ୍ଚାତି କମ୍ପିତଞ୍ଚ ଧୋୱିତଞ୍ଚ। ସନ୍ଧୋତଞ୍ଚାତି ସମ୍ମା ଧୋୱିତଞ୍ଚ। ନିଦ୍ଧୋତଞ୍ଚାତି ୱିସେସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ନିଦ୍ଧୋତଞ୍ଚ। ରାଗୋ ଧୁତୋ ଚାତିଆଦଯୋ ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗାନଂ ୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବା।

ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ଧୁତା ଚାତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି କମ୍ପିତା ଚଲିତା ଧୋୱିତା। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ "ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିକସ୍ସ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣା ହୋତୀ"ତି ସୁତ୍ତଂ (ଅ। ନି। ୧୦।୧୦୬; ଦୀ। ନି। ୩।୩୬୦) ୱିତ୍ଥାରେତବ୍ବଂ। ସମ୍ମାଞାଣେନାତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଞାଣେନ, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞାଣେନ ୱା। ମିଚ୍ଛାଞାଣନ୍ତି ୱିପରୀତଞାଣଂ ଅଯାଥାୱଞାଣଂ, ପାପକିରିଯାସୁ ଉପଚିନ୍ତାୱସେନ ପାପଂ କତ୍ୱା "ସୁକତଂ ମଯା"ତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାକାରେନ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମୋହୋ। ସମ୍ମାୱିମୁତ୍ତିଯା ମିଚ୍ଛାୱିମୁତ୍ତୀତି ସମୁଚ୍ଛେଦୱିମୁତ୍ତିଯା ୱିପରୀତା ଅଯାଥାୱୱିମୁତ୍ତିଯେୱ ଚେତୋୱିମୁତ୍ତିସଞ୍ଞିତା।

ଅରହା ଇମେହି ଧୋନେଯ୍ଯେହି ଧମ୍ମେହୀତି ରାଗାଦୀହି କିଲେସେହି ଦୂରେ ଠିତୋ ଅରହା ଇମେହି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେହି କିଲେସଧୋୱନେହି ଧମ୍ମେହି ଉପେତୋ ହୋତି। ଧୋନୋତି ଧୋନୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ, ତେନେୱ "ସୋ ଧୁତରାଗୋ"ତିଆଦଯୋ ଆହ।

ମାଯା ୱୁଚ୍ଚତି ୱଞ୍ଚନିକାଚରିଯାତି ୱଞ୍ଚନକିରିଯଂ ୱଞ୍ଚନକରଣଂ ଅସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ୱଞ୍ଚନିକାଚରିଯା। ତସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନହେତୂତି ତେସଂ ଦୁଚ୍ଚରିତାନଂ ଅପ୍ପକାସନକାରଣା। ପାପିକଂ ଇଚ୍ଛଂ ପଣିଦହତୀତି ଲାମକଂ ପତ୍ଥନଂ ପତିଟ୍ଠାପେତି। "ମା ମଂ ଜଞ୍ଞା"ତି ଇଚ୍ଛତୀତି "ମଯ୍ହଂ କତଂ ପାପଂ ପରେ ମା ଜାନିଂସୂ"ତି ପଚ୍ଚାସୀସତି। ସଙ୍କପ୍ପେତୀତି ୱିତକ୍କଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ଜାନଂଯେୱ ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭାରିଯଂ କରୋତି। "ଅମ୍ହାକଂ ୱୀତିକ୍କମଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀ"ତି ଉପସନ୍ତୋ ୱିଯ ଭାସତି। କାଯେନ ପରକ୍କମତୀତି "ମଯା କତଂ ଇଦଂ ପାପକମ୍ମଂ ମା କେଚି ଜାନିଂସୂ"ତି କାଯେନ ୱତ୍ତଂ କରୋତି। ୱିଜ୍ଜମାନଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଚକ୍ଖୁମୋହନମାଯା ଅସ୍ସାତି ମାଯାୱୀ, ମାଯାୱିନୋ ଭାୱୋ ମାଯାୱିତା। କତ୍ୱା ପାପଂ ପୁନ ପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଅତିଚ୍ଚ ଅସ୍ସରତି ଏତାଯ ସତ୍ତୋତି ଅଚ୍ଚସରା। କାଯୱାଚାକିରିଯାହି ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନତୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ୱଞ୍ଚନା। ଏତାଯ ସତ୍ତା ନିକରୋନ୍ତୀତି ନିକତି, ମିଚ୍ଛା କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। "ନାହଂ ଏୱଂ କରୋମୀ"ତି ପାପାନଂ ୱିକ୍ଖିପନତୋ ନିକିରଣା। "ନାହଂ ଏୱଂ କରୋମୀ"ତି ପରିୱଜ୍ଜନତୋ ପରିହରଣା। କାଯାଦୀହି ସଂହରଣତୋ ଗୂହନା। ସମଭାଗେନ ଗୂହନା ପରିଗୂହନା। ତିଣପଣ୍ଣେହି ୱିଯ ଗୂଥଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମେହି ପାପଂ ଛାଦେତୀତି ଛାଦନା। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ଛାଦନା ପରିଚ୍ଛାଦନା। ନ ଉତ୍ତାନିଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅନୁତ୍ତାନିକମ୍ମଂ। ନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅନାୱିକମ୍ମଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଛାଦନା ୱୋଚ୍ଛାଦନା। କତପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ପୁନପି ପାପସ୍ସ କରଣତୋ ପାପକିରିଯା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ କତପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାଯା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି, ଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭସ୍ମପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗାରୋ, ଉଦକପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଖାଣୁ, ପିଲୋତିକପଲିୱେଠିତଂ ୱିଯ ଚ ସତ୍ଥଂ ହୋତି।

ଏକୱିଧେନମାନୋତି ଏକପରିଚ୍ଛେଦେନ ଏକକୋଟ୍ଠାସେନ ମାନୋ। ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଉନ୍ନତୀତି ଯା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅବ୍ଭୁସ୍ସାପନା, ଅଯଂ ମାନୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଅନାମସିତ୍ୱା ନିବ୍ବତ୍ତିତମାନୋୱ ୱୁତ୍ତୋ।

ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନମାନୋତି ଅତ୍ତାନଂ ଉପରି ଠପନମାନୋ। ପରୱମ୍ଭନମାନୋତି ପରେ ଲାମକକରଣମାନୋ। ଇମେ ଦ୍ୱେ ମାନା ଯେଭୁଯ୍ଯେନ ତଥା ପୱତ୍ତାକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତା।

"ସେଯ୍ଯୋହମସ୍ମୀ"ତି ମାନୋତି ଜାତିଆଦୀନି ନିସ୍ସାଯ "ଅହମସ୍ମି ସେଯ୍ଯୋ"ତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ସଦିସମାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱମିମେପି ତଯୋ ମାନା ପୁଗ୍ଗଲୱିସେସଂ ଅନିସ୍ସାଯ ତଥା ପୱତ୍ତାକାରୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତେସୁ ଏକେକୋ ତିଣ୍ଣମ୍ପି ସେଯ୍ଯସଦିସହୀନାନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତତ୍ଥ "ସେଯ୍ଯୋହମସ୍ମୀ"ତି ମାନୋ ସେଯ୍ଯସ୍ସେୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ସେସାନଂ ଅଯାଥାୱମାନୋ। "ସଦିସୋହମସ୍ମୀ"ତି ମାନୋ ସଦିସସ୍ସେୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ସେସାନଂ ଅଯାଥାୱମାନୋ। "ହୀନୋହମସ୍ମୀ"ତି ମାନୋ ହୀନସ୍ସେୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ସେସାନଂ ଅଯାଥାୱମାନୋ।

ଚତୁତ୍ଥିଧେନ ମାନୋ ଲୋକଧମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ପଞ୍ଚୱିଧେନ ମାନୋ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଛବ୍ବିଧେନ ମାନୋ ଚକ୍ଖାଦିସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ମାନଂ ଜନେତୀତି ମାନଂ ଉପ୍ପାଦେତି।

ସତ୍ତୱିଧେନ ମାନନିଦ୍ଦେସେ ମାନୋତି ଉନ୍ନମୋ। ଅତିମାନୋତି ''ଜାତିଆଦୀହି ମଯା ସଦିସୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞନୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ମାନାତିମାନୋତି ''ଅଯଂ ପୁବ୍ବେ ମଯା ସଦିସୋ, ଇଦାନି ଅହଂ ସେଟ୍ଠୋ, ଅଯଂ ହୀନତରୋ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ଅଯଂ ଭାରାତିଭାରୋ ୱିଯ ପୁରିମଂ ସଦିସମାନଂ ଉପାଦାଯ ମାନାତିମାନୋ ନାମାତି ଦସ୍ସେତୁଂ ''ମାନାତିମାନୋ''ତି ଆହ। ଓମାନୋତି ହୀନମାନୋ। ଯୋ ''ହୀନୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନୋ ନାମ ୱୁତ୍ତୋ, ଅଯଂ ଓମାନୋ ନାମ। ଅପି ଚେତ୍ଥ ''ତ୍ୱଂ ଜାତିମା, କାକଜାତି ୱିଯ ତେ ଜାତି। ତ୍ୱଂ ଗୋତ୍ତୱା, ଚଣ୍ଡାଲଗୋତ୍ତଂ ୱିଯ ତେ ଗୋତ୍ତଂ। ତୁଯ୍ହଂ ସରୋ ଅତ୍ଥି, କାକସରୋ ୱିଯ ତେ ସରୋ''ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତାନଂ ହେଟ୍ଠା କତ୍ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ ଅଯଂ ''ଓମାନୋ''ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅଧିମାନୋତି ଚତ୍ତାରି ସଚ୍ଚାନି ଅପ୍ପତ୍ୱା ପତ୍ତସଞ୍ଞିସ୍ସ, ଚତୂହି ମଗ୍ଗେହି କତ୍ତବ୍ବେ କିଚ୍ଚେ ଅକତେଯେୱ କତସଞ୍ଞିସ୍ସ, ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମେ ଅନଧିଗତେ ଅଧିଗତସଞ୍ଞିସ୍ସ , ଅରହତ୍ତେ ଅସଚ୍ଛିକତେ ସଚ୍ଛିକତସଞ୍ଞିସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ଅଧିଗତମାନୋ ଅଧିମାନୋ ନାମ। ଅଯଂ ପନ କସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, କସ୍ସ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି? ଅରିଯସାୱକସ୍ସ ତାୱ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ହି ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନପହୀନକିଲେସାୱସିଟ୍ଠକିଲେସପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସଞ୍ଜାତସୋମନସ୍ସୋ ଅରିଯଗୁଣପଟିୱେଧେ ନିକ୍କଙ୍ଖୋ, ତସ୍ମା ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ''ଅହଂ ସକଦାଗାମୀ''ତିଆଦିୱସେନ ମାନୋ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଦୁସ୍ସୀଲସ୍ସ ଚ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସୋ ହି ଅରିଯଗୁଣାଧିଗମେ ନିରାସୋୱ। ସୀଲୱତୋପି ପରିଚ୍ଚତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନସ୍ସ ନିଦ୍ଦାରାମତାଦିମନୁଯୁତ୍ତସ୍ସ ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି , ପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସ୍ସ ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନେ ଅପ୍ପମତ୍ତସ୍ସ ନାମରୂପଂ ୱୱତ୍ଥପେତ୍ୱା ପଚ୍ଚଯପରିଗ୍ଗହେନ ୱିତିଣ୍ଣକଙ୍ଖସ୍ସ ତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ସଙ୍ଖାରେ ସମ୍ମସନ୍ତସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱିପସ୍ସକସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଉପ୍ପନ୍ନେ ଚ ସୁଦ୍ଧସମଥଲାଭୀ ସୁଦ୍ଧୱିପସ୍ସନାଲାଭୀ ୱା ଅନ୍ତରା ଠପେତି। ସୋ ହି ଦସପି ୱସ୍ସାନି ୱୀସମ୍ପି ୱସ୍ସାନି ତିଂସମ୍ପି ୱସ୍ସାନି ଅସୀତିପି ୱସ୍ସାନି କିଲେସସମୁଦାଚାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ''ଅହଂ ସୋତାପନ୍ନୋ''ତି ୱା ''ସକଦାଗାମୀ''ତି ୱା ''ଅନାଗାମୀ''ତି ୱା ମଞ୍ଞତି, ସମଥୱିପସ୍ସନାଲାଭୀ ପନ ଅରହତ୍ତେଯେୱ ଠପେତି। ତସ୍ସ ହି ସମାଧିବଲେନ କିଲେସା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା, ୱିପସ୍ସନାବଲେନ ସଙ୍ଖାରା ସୁପରିଗ୍ଗହିତା, ତସ୍ମା ସଟ୍ଠିପି ୱସ୍ସାନି ଅସୀତିପି ୱସ୍ସାନି ୱସ୍ସସତମ୍ପି କିଲେସା ନ ସମୁଦାଚରନ୍ତି, ଖୀଣାସୱସ୍ସେୱ ଚିତ୍ତାଚାରୋ ହୋତି। ସୋ ଏୱଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ କିଲେସସମୁଦାଚାରଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ଅନ୍ତରା ଅଟ୍ଠତ୍ୱାୱ ''ଅରହା ଅହ''ନ୍ତି ମଞ୍ଞତି।

ଅସ୍ମିମାନୋତି ରୂପେ ଅସ୍ମୀତିଆଦିନା ନଯେନ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ ''ଅହଂ ରୂପାଦଯୋ''ତି ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ମିଚ୍ଛାମାନୋତି ପାପକେହି କମ୍ମାଯତନସିପ୍ପାଯତନୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନସୁତପଟିଭାନସୀଲବ୍ବତେହି, ପାପିକାଯ ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମାନୋ। ତତ୍ଥ ପାପକଂ କମ୍ମାଯତନଂ ନାମ କେୱଟ୍ଟମଚ୍ଛବନ୍ଧନେସାଦାନଂ କମ୍ମଂ। ପାପକଂ ସିପ୍ପାଯତନଂ ନାମ ମଚ୍ଛଜାଲଖିପକୁମୀନକରଣେସୁ ଚେୱ ପାସଓଡ୍ଡନସୂଲାରୋପନାଦୀସୁ ଚ ଛେକତା। ପାପକଂ ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନଂ ନାମ ଯା କାଚି ପରୂପଘାତୱିଜ୍ଜା। ପାପକଂ ସୁତଂ ନାମ ଭାରତଯୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ। ପାପକଂ ପଟିଭାନଂ ନାମ ଦୁବ୍ଭାସିତଯୁତ୍ତଂ କପ୍ପନାଟକୱିଲପ୍ପନାଦିପଟିଭାନଂ । ପାପକଂ ସୀଲଂ ନାମ ଅଜସୀଲଂ ଗୋସୀଲଂ। ୱତମ୍ପି ଅଜୱତଗୋୱତମେୱ। ପାପିକା ଦିଟ୍ଠି ପନ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠିଗତେସୁ ଯାକାଚି ଦିଟ୍ଠି। ଅଟ୍ଠୱିଧମାନୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

ନୱୱିଧେନ ମାନନିଦ୍ଦେସେ ସେଯ୍ୟସ୍ସ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦଯୋ ନୱ ମାନା ପୁଗ୍ଗଲଂ ନିସ୍ସାଯ ୱୁତ୍ତା। ଏତ୍ଥ ପନ ସେଯ୍ୟସ୍ସ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନୋ ରାଜାନଞ୍ଚେୱ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ରାଜା ହି ''ରଟ୍ଠେନ ୱା ଧନୱାହନେହି ୱା କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି ''ସୀଲଧୁତଙ୍ଗାଦୀହି କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି।

ସେଯ୍ୟସ୍ସ ''ସଦିସୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନୋପି ଏତେସଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ରାଜା ହି ''ରଟ୍ଠେନ ୱା ଧନୱାହନେହି ୱା ଅଞ୍ଞରାଜୂହି ସଦ୍ଧିଂ ମଯ୍ହଂ କିଂ ନାନାକରଣ''ନ୍ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି ''ସୀଲଧୁତଙ୍ଗାଦୀହି ଅଞ୍ଞେନ ଭିକ୍ଖୁନା ମଯ୍ହଂ କିଂ ନାନାକରଣ''ନ୍ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି।

ସେଯ୍ୟସ୍ସ ''ହୀନୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନୋପି ଏତେସଂଯେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଯସ୍ସ ହି ରଞ୍ଞୋ ରଟ୍ଠଂ ୱା ଧନୱାହନାଦୀନି ୱା ନାତିସମ୍ପନ୍ନାନି ହୋନ୍ତି, ସୋ ''ମଯ୍ହଂ ରାଜାତି ୱୋହାରସୁଖମତ୍ତକମେୱ, କିଂ ରାଜା ନାମ ଅହ''ନ୍ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି। ପବ୍ବଜିତୋପି ଅପ୍ପଲାଭସକ୍କାରୋ ''ଅହଂ ଧମ୍ମକଥିକୋ, ବହୁସ୍ସୁତୋ, ମହାଥେରୋତି କଥାମତ୍ତମେୱ, କିଂ ଧମ୍ମକଥିକୋ ନାମାହଂ, କିଂ ବହୁସ୍ସୁତୋ ନାମାହଂ, କିଂ ମହାଥେରୋ ନାମାହଂ, ଯସ୍ସ ମେ ଲାଭସକ୍କାରୋ ନତ୍ଥୀ''ତି ଏତଂ ମାନଂ କରୋତି।

ସଦିସସ୍ସ ''ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନାଦଯୋ ଅମଚ୍ଚାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅମଚ୍ଚୋ ୱା ହି ରଟ୍ଠିଯୋ ୱା ''ଭୋଗଯାନୱାହନାଦୀହି କୋ ମଯା ସଦିସୋ

ଅଞ୍ଞୋ ରାଜପୁରିସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ୱା, ‘‘ମୟ୍ହଂ ଅଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ କିଂ ନାନାକରଣ’’ନ୍ତି ୱା, ‘‘ଅମଚ୍ଚୋତି ନାମମେୱ ମୟ୍ହଂ, ଘାସଚ୍ଛାଦନମତ୍ତମ୍ପି ମେ ନତ୍ଥି, କିଂ ଅମଚ୍ଚୋ ନାମାହ’’ନ୍ତି ୱା ଏତେ ମାନେ କରୋତି।

ହୀନସ୍ସ ‘‘ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନାଦଯୋ ଦାସାଦୀନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଦାସୋ ହି ‘‘ମାତିତୋ ୱା ପିତିତୋ ୱା କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅଞ୍ଞୋ ଦାସୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ଅଞ୍ଞେ ଜୀୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତା କୁଚ୍ଛିହେତୁ ଦାସା ନାମ ଜାତା, ଅହଂ ପନ ପୱେଣୀଆଗତତ୍ତା ସେୟ୍ୟୋ’’ତି ୱା, ‘‘ପୱେଣୀଆଗତଭାୱେନ ଉଭତୋସୁଦ୍ଧିକଦାସତ୍ତେନ ଅସୁକଦାସେନ ନାମ ସଦ୍ଧିଂ କି ମୟ୍ହଂ ନାନାକରଣ’’ନ୍ତି ୱା, ‘‘କୁଚ୍ଛିୱସେନାହଂ ଦାସବ୍ଯଂ ଉପଗତୋ, ମାତାପିତୁକୋଟିଯା ପନ ମେ ଦାସଟ୍ଠାନଂ ନତ୍ଥି , କିଂ ଦାସୋ ନାମ ଅହ’’ନ୍ତି ୱା ଏତେ ମାନେ କରୋତି। ଯଥା ଚ ଦାସୋ, ଏୱଂ ପୁକ୍କୁସଚଣ୍ଡାଲାଦଯୋପି ଏତେ ମାନେ କରୋନ୍ତିଯେୱ।

ଏତ୍ଥ ଚ ସେୟ୍ୟସ୍ସ ‘‘ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅଯାଥାୱମାନା। ତଥା ସଦିସସ୍ସ ‘‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’’ତି, ହୀନସ୍ସ ‘‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋୱ ଯାଥାୱମାନୋ, ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଅଯାଥାୱମାନା। ତତ୍ଥ ଯାଥାୱମାନା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା, ଅଯାଥାୱମାନା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗୱଜ୍ଝା।

ଏତ୍ଥ ଚ ସେୟ୍ୟସ୍ସ ‘‘ସେୟ୍ୟୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋ ଉତ୍ତମସ୍ସ ଉତ୍ତମଟ୍ଠେନ ‘‘ଅହଂ ସେୟ୍ୟୋ’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ, ସେୟ୍ୟସ୍ସ ‘‘ସଦିସୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋ ଉତ୍ତମସ୍ସ ସମଟ୍ଠେନ ‘‘ଅହଂ ସଦିସୋ’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ। ସେୟ୍ୟସ୍ସ ‘‘ହୀନୋହମସ୍ମୀ’’ତି ମାନୋ ଉତ୍ତମସ୍ସ ଲାମକଟ୍ଠେନ ‘‘ଅହଂ ହୀନୋ’’ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନମାନୋ। ଏୱଂ ସେୟ୍ୟମାନୋ ସଦିସମାନୋ ହୀନମାନୋତି ଇମେ ତଯୋ ମାନା ସେୟ୍ୟସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ସଦିସସ୍ସାପି ଅହଂ ସେୟ୍ୟୋ, ସଦିସୋ, ହୀନୋତି ତଯୋ ମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ହୀନସ୍ସାପି ଅହଂ ହୀନୋ, ସଦିସୋ, ସେୟ୍ୟୋତି ତଯୋ ମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି।

ଦସୱିଧମାନନିଦ୍ଦେସେ ଇଧେକଚ୍ଚୋ ମାନଂ ଜନେତୀତି ଏକଚ୍ଚୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ମାନଂ ଜନଯତି। ଜାତିଯା ୱାତି ଖତ୍ତିଯଭାୱାଦିଜାତିସମ୍ପତ୍ତିଯା ୱା। ଗୋତ୍ତେନ ୱାତି ଗୋତମଗୋତ୍ତାଦିନା ଉକ୍କଟ୍ଠଗୋତ୍ତେନ ୱା। କୋଲପୁତ୍ତିଯେନ ୱାତି ମହାକୁଲଭାୱେନ ୱା। ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ୱାତି ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନସରୀରତାଯ ୱା। ସରୀରଞ୍ହି ‘‘ପୋକ୍ଖର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅଭିରୂପଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧନେନ ୱାତି ଧନସମ୍ପନ୍ନଭାୱେନ ୱା, ମୟ୍ହଂ ନିଧାନଗତସ୍ସ ଧନସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଜ୍ଝେନେନ ୱାତି ଅଜ୍ଝାଯନୱସେନ ୱା। କମ୍ମାଯତନେନ ୱାତି ‘‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଛିନ୍ନପକ୍ଖକାକସଦିସା, ଅହଂ ପନ ମହିଦ୍ଧିକୋ ମହାନୁଭାୱୋ’’ତି ୱା, ‘‘ଅହଂ ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ କରୋମି, ତଂ ତଂ ସମିଜ୍ଝତୀ’’ତି ୱା ଏୱମାଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେନ କମ୍ମାଯତନେନ ୱା। ସିପ୍ପାଯତନେନ ୱାତି ‘‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ନିସିପ୍ପା, ଅହଂ ସିପ୍ପୱା’’ତି ଏୱମାଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତେନ ସିପ୍ପାଯତନେନ ୱା। ୱିଜ୍ଜାଟ୍ଠାନେନ ୱାତି ଇଦଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ। ସୁତେନ ୱାତି ‘‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଅପ୍ପସ୍ସୁତା, ଅହଂ ପନ ବହୁସ୍ସୁତୋ’’ତି ଏୱମାଦିସୁତେନ ୱା। ପଟିଭାନେନ ୱାତି ‘‘ଅୱସେସା ସତ୍ତା ଅପ୍ପଟିଭାନା, ମୟ୍ହଂ ପନ ପଟିଭାନସ୍ସ ପମାଣଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ଏୱମାଦିପଟିଭାନେନ ୱା। ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ୱା ୱତ୍ଥୁନାତି ଅୱୁତ୍ତେନ ଅଞ୍ଞେନ ୱତ୍ଥୁନା ୱା। ଯୋ ଏୱରୂପୋ ମାନୋତି ମାନକରଣୱସେନ ମାନୋ। ମଞ୍ଞନା ମଞ୍ଞିତତ୍ତନ୍ତି ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ। ଉସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଉନ୍ନତି। ଯସ୍ସୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଉନ୍ନାମେତି ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଠପେତୀତି ଉନ୍ନାମୋ। ସମୁସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ଧଜୋ। ଉକ୍ଖିପନଟ୍ଠେନ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ସମ୍ପଗ୍ଗାହୋ। କେତୁ ୱୁଚ୍ଚତି ବହୂସୁ ଧଜେସୁ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଧଜୋ । ମାନୋପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅପରାପରେ ଉପାଦାଯ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗତଟ୍ଠେନ କେତୁ ୱିଯାତି କେତୁ, ତଂ କେତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି କେତୁକମ୍ୟଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କେତୁକମ୍ୟତା। ସା ପନ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ନ ଅତ୍ତନୋ। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ ‘‘କେତୁକମ୍ୟତା ଚିତ୍ତସ୍ସା’’ତି। ମାନସମ୍ପଯୁତ୍ତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ କେତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ, କେତୁସଙ୍ଖାତୋ ମାନୋତି। ଧୋନୋ ମାଯଞ୍ଚ ମାନଞ୍ଚ ପହାଯ ପଜହିତ୍ୱା ଯୋ ସୋ ଧୋନୋ ଅରହା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱିନୋଦନବ୍ଯନ୍ତିକରଣାଦିୱସେନ କିଲେସେ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ, ସୋ ତେନ ରାଗାଦିନା କିଲେସେନ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ।

ନେରଯିକୋତି ୱାତି ନିରଯେ ନିବ୍ବତ୍ତକସତ୍ତୋତି ୱା। ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୋ ହେତୁ ନତ୍ଥୀତି ଯେନ ଜନକହେତୁନା ଗତିଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟ, ସୋ ହେତୁ ନତ୍ଥି। ପଚ୍ଚଯୋତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। କାରଣନ୍ତି ଠାନଂ। କାରଣଞ୍ହି ତଦାଯତ୍ତୱୁତ୍ତିତାଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲସ୍ସ ଠାନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ଯେନ ହେତୁନା ଯେନ ପଚ୍ଚଯେନ ଗତିଯାଦୀସୁ ନିବ୍ବତ୍ତେୟ୍ୟ, ତଂ କାରଣଂ ନତ୍ଥି।

୨୨। ଯୋ ପନ ନେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଉପଯାନଂ ଭାୱେନ ଉପଯୋ ହୋତି, ସୋ ଉପଯୋ ହି...ପେ... ଦିଟ୍ଠିମିଧେୱ ସବ୍ବନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଉପଯୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସିତୋ। ଧମ୍ମେସୁ ଉପେତି ୱାଦନ୍ତି ‘‘ରତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ଦୁଟ୍ଠୋ’’ତି ୱା ଏୱଂ ତେସୁ ତେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଉପେତି ୱାଦଂ। ଅନୂପଯଂ କେନ କଥଂ ୱଦେୟ୍ୟାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପ୍ପହାନେନ ପନ ଅନୂପଯଂ ଖୀଣାସୱଂ କେନ ରାଗେନ ୱା ଦୋସେନ ୱା କଥଂ ‘‘ରତ୍ତୋ’’ତି ୱା ‘‘ଦୁଟ୍ଠୋ’’ତି ୱା ୱଦେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ଅନୁପୱଜ୍ଜୋ ଚ ସୋ କିଂ ତିତ୍ଥିଯା ୱିଯ କତପଟିଚ୍ଛାଦକୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଅତ୍ତା ନିରତ୍ତା ନ ହି ତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ତସ୍ସ ହି ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠି ୱା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି

ୱା ନତ୍ଥି, ଗହଣମୁଞ୍ଚନଂ ୱାପି ଅତ୍ତନିରତ୍ତସଞ୍ଞିତଂ ନତ୍ଥି। କିଂ କାରଣା ନତ୍ଥୀତି ଚେ? ଅଧୋସି ସୋ ଦିଟ୍ଠିମିଧେୱ ସବ୍ବନ୍ତି। ଯସ୍ମା ସୋ ଇଧେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ଞାଣମୂନା ସବ୍ବଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅଧୋସି ପଜହି ୱିନୋଦେସୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ତଂ ସୁତ୍ୱା ରାଜା ଅତ୍ତମନୋ ଭଗୱନ୍ତଂ ଅଭିୱାଦେତ୍ୱା ପକ୍କାମୀତି।

ରତ୍ତୋତି ୱାତି ରାଗେନ ରତ୍ତୋତି ୱା। ଦୁଟ୍ଠୋତି ୱାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତେ ଅଭିସଙ୍ଖାରା ଅପ୍ପହୀନାତି ଯେ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରା, ତେ ଅପ୍ପହୀନା। ଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାତି ତେସଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ କମ୍ମାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ନ ପହୀନଭାୱେନ। ଗତିୟା ୱାଦଂ ଉପେତୀତି ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରାୟ କଥନଂ ଉପଗଚ୍ଛତି। ତେନେୱାହ – ''ନେରୟିକୋତି ୱା…ପେ… ୱାଦଂ ଉପେତି ଉପଗଚ୍ଛତୀ''ତି। ୱଦେୟ୍ୟାତି କଥେୟ୍ୟ। ଗହିତଂ ନତ୍ଥୀତି ଗହେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ମୋଚେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

ଯସ୍ସତ୍ଥିଗହିତନ୍ତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ''ଅହଂ ମମା''ତି ଗହିତଂ ଅତ୍ଥି। ତସ୍ସତ୍ଥି ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମୋଚେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥି। ଉପରି ପଦାନି ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଯୋଜେତବ୍ବାନି। ଗହଣଂ ମୁଞ୍ଚନା ସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ଗହଣମୋଚନା ଅରହା ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ବୁଦ୍ଧିପରିହାନିୱୀତିୱତ୍ତୋତି ୱୁଡ୍ଢିଞ୍ଚ ପରିହାନିଞ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ପୱତ୍ତୋ। ସୋ ୱୁଟ୍ଠୱାସୋତିଆଦିଂ କତ୍ୱା ଞାଣଗ୍ଗିନା ଦଡ୍ଢାନୀତି ପରିୟୋସାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟମେୱ। ଅଧୋସୀତି କନ୍ତେସି। ଧୁନି ସନ୍ଧୁନି ନିଦ୍ଧୁନୀତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାୟ

ଦୁଟ୍ଠଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୪। ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୨୩। ଚତୁତ୍ଥେ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକେ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱଦତ୍ଥୋ – ନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଏୱରୂପେନ ଦସ୍ସନେନ ସୁଦ୍ଧି ହୋତି, ଅପି ଚ ଖୋ କିଲେସମଲୀନତ୍ତା ଅସୁଦ୍ଧଂ, କିଲେସରୋଗାନଂ ଅଧିଗମା ସରୋଗମେୱ ଚନ୍ଦାଭଂ ବ୍ରାହ୍ମଣଂ, ଅଞ୍ଞଂ ୱା ଏୱରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ବାଲୋ ଅଭିଜାନାତି ‘‘ପସ୍ସାମି ସୁଦ୍ଧଂ ପରମଂ ଅରୋଗଂ, ତେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେନ ଦସ୍ସନେନ ସଂସୁଦ୍ଧି ନରସ୍ସ ହୋତୀ’’ତି, ସୋ ଏୱଂ ଅଭିଜାନନ୍ତୋ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ‘‘ପରମ’’ନ୍ତି ଞତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଦସ୍ସନେ ସୁଦ୍ଧାନୁପସ୍ସୀ ସମାନୋ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ‘‘ମଗ୍ଗଞାଣ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଚେତି। ତଂ ପନ ମଗ୍ଗଞାଣଂ ନ ହୋତି।

ପରମଂ ଆରୋଗ୍ୟପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ନିବ୍ବାଧିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତଂ। ତାଣପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ତଥା ପାଲନପ୍ପତ୍ତଂ। ଲେଣପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ନିଲୀୟନପ୍ପତ୍ତଂ।ସରଣପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ପତିଟ୍ଠାପତ୍ତଂ, ଦୁକ୍ଖନାସନଂ ୱା ପତ୍ତଂ। ଅଭୟପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ନିବ୍ଭୟଭାୱପ୍ପତ୍ତଂ। ଅଚ୍ଚୁତପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ନିଚ୍ଚଲଭାୱଂ ପତ୍ତଂ। ଅମତପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଅମତଂ ମହାନିବ୍ବାନଂ ପତ୍ତଂ। ନିବ୍ବାନପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ୱାନୱିରହିତଂ ପତ୍ତଂ।

ଅଭିଜାନନ୍ତୋତି ୱିସେସେନ ଜାନନ୍ତୋ। ଆଜାନନ୍ତୋତି ଆଜାନମାନୋ। ୱିଜାନନ୍ତୋତି ଅନେକୱିଧେନ ଜାନମାନୋ। ପଟିୱିଜାନନ୍ତୋତି ତଂ ତଂ ପଟିଚ୍ଚ ୱିଜାନମାନୋ। ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତୋତି ହଦୟେ କୁରୁମାନୋ।

ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂପଦସ୍ସନେନାତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଦସ୍ସନଂ। ଞାଣନ୍ତି ପଚ୍ଚେତୀତି ପଞ୍ଞା ଇତି ସଦ୍ଦହତି। ମଗ୍ଗୋତି ପଚ୍ଚେତୀତି ‘‘ଉପାୟୋ’’ତି ସଦ୍ଦହତି। ପଥୋତି ସଞ୍ଚାରୋ। ନୀୟାନନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ୟାତୀତି ନୀୟାନଂ। ‘‘ନିୟ୍ୟାନ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ।

୨୪।‘‘ଦିଟ୍ଠେନଚେ ସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ଦୁତିୟଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେନ ରୂପଦସ୍ସନସଙ୍ଖାତେନ ଦିଟ୍ଠେନ ୟଦି କିଲେସସୁଦ୍ଧି ନରସ୍ସ ହୋତି, ତେନ ୱା ଞାଣେନ ସୋ ୟଦି ଜାତିଆଦିଦୁକ୍ଖଂ ପଜହାତି, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଅରିୟମଗ୍ଗତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଅସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେନେୱ ସୋ ସୁଜ୍ଝତି, ରାଗାଦୀହି ଉପଧୀହି ସୌପଧିକୋ ଏୱ ସମାନୋ ସୁଜ୍ଝତୀତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପନ୍ନୋ ହୋତି, ନ ଚ ଏୱଂୱିଧୋ ସୁଜ୍ଝତି। ତସ୍ମା ଦିଟ୍ଠୀ ହି ନଂ ପାୱ ତଥା ୱଦାନଂ, ସା ନଂ ଦିଟ୍ଠିୟେୱ ‘‘ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକୋ ଅୟ’’ନ୍ତି କଥେତି, ଦିଟ୍ଠିଅନୁରୂପଂ ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ତଥା ତଥା ୱଦତୀତି।

ରାଗେନ ସହ ୱତ୍ତତୀତି ସରାଗୋ, ରାଗୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ସଦୋସୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୨୫।ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି ତତିୟଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟୋ ପନ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ହୋତି, ସୋ ମଗ୍ଗେନ ଅଧିଗତାସୱକ୍ଖୟୋ ଖୀଣାସୱବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅରିୟମଗ୍ଗଞାଣତୋ ଅଞ୍ଞେନ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତରୂପସଙ୍ଖାତେ ଦିଟ୍ଠେ, ତଥାୱିଧସଦ୍ଦସଙ୍ଖାତେ ସୁତେ, ଅୱୀତିକ୍କମସଙ୍ଖାତେ ସୀଲେ, ହତ୍ଥିୱତାଦିଭେଦେ ୱତେ, ପଥୱିଆଦିଭେଦେ ମୁତେ ଚ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ମିଚ୍ଛାଞାଣେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ନ ଆହାତି। ସେସମସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନାୟ ୱୁତ୍ତଂ। ସୋ ହି ତେଧାତୁକପୁଞ୍ଞେ ସବ୍ବସ୍ମିଞ୍ଚ ପାପେ ଅନୂପଲିତ୍ତୋ, କସ୍ମା? ତସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ତସ୍ସ ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିୟା, ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି ୱା ଗହଣସ୍ସ ପହୀନତ୍ତା ଅତ୍ତଞ୍ଜହୋ, ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଅକରଣତୋ ‘‘ନୟିଧ ପକୁବ୍ବମାନୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ମା ନଂ ଏୱଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଆହ। ସବ୍ବସ୍ସେୱ ଚସ୍ସ ପୁରିମପାଦେନ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ପୁଞ୍ଞେ ଚ ପାପେ ଚ ଅନୂପଲିତ୍ତୋ ଅତ୍ତଞ୍ଜହୋ ନୟିଧ ପକୁବ୍ବମାନୋ ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିମାହାତି। ନାତି ପଟିକ୍ଖେପୋତି ନ ଇତି ପଟିସେଧୋ।

ବାହିତ୍ୱା ସବ୍ବପାପକାନୀତି ଗାଥାୟତ୍ଥୋ – ୟୋ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ ବାହିତ୍ୱା ସବ୍ବପାପକାନି ଠିତତ୍ତୋ ଠିତୋଇଚ୍ଚେୱ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ବାହିତପାପତ୍ତା ଏୱ ଚ ୱିମଲୋ ୱିମଲଭାୱଂ ବ୍ରହ୍ମଭାୱଂ ସେଟ୍ଠଭାୱଂ ପତ୍ତୋ, ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠସମାଧିୱିକ୍ଖେପକରକିଲେସମଲେନ ଅଗ୍ଗମଗ୍ଗଫଲସମାଧିନା ସାଧୁସମାହିତୋ, ସଂସାରହେତୁସମତିକ୍କମେନ ସଂସାରମତିଚ୍ଚ ପରିନିଟ୍ଠିତକିଚ୍ଚତାୟ କେୱଲୀତି ଚ, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଅନିସ୍ସିତତ୍ତା ଅନିସ୍ସିତୋତି ଚ, ଲୋକଧମ୍ମେହି ନିବ୍ବିକାରତ୍ତା ତାଦୀତି ଚ ପୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଥୁତିରହୋ ସ ବ୍ରହ୍ମା ସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୋତି।

ଅଞ୍ଞତ୍ର ସତିପଟ୍ଠାନେହୀତି ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନେ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା। ସମ୍ମପ୍ପଧାନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ସନ୍ତେକେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଏକଚ୍ଚେ ଲୋକସଙ୍କେତେନ ‘‘ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା’’ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରା ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି। ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିକାତି ଦିଟ୍ଠେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛମାନା। ତେ ଏକଚ୍ଚାନଂ ରୂପାନଂ ଦସ୍ସନନ୍ତି ଏତେ ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିକା ଏତେସଂ ରୂପାରମ୍ମଣାନଂ ଓଲୋକନଂ। ମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତୀତି ଇଦ୍ଧିକାରଣଂ ବୁଦ୍ଧିକାରଣଂ

ସବ୍ବସମ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ଅମଙ୍ଗଲଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତୀତି ଅନିଦ୍ଧିକାରଣଂ ନ ବୁଦ୍ଧିକାରଣଂ ନ ସମ୍ପତ୍ତିକାରଣଂ ପତିଟ୍ଠାପେନ୍ତି। ତେ କାଲତୋ ୱୁଟ୍ଠହିତ୍ୱାତି ଏତେ ଦିଟ୍ଠାଦିମଙ୍ଗଲିକା ପୁରେତରମେୱ ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା। ଅଭିମଙ୍ଗଲଗତାନୀତି ୱିସେସେନ ୱୁଦ୍ଧିକାରଣଗତାନି। ରୂପାନି ପସ୍ସନ୍ତୀତି ନାନାୱିଧାନି ରୂପାରମ୍ମଣାନି ଦକ୍ଖନ୍ତି। ଚାଟକସକୁଣନ୍ତି ଏୱଂନାମକଂ। ଫୁସ୍ସୱେଲୁୱଲଟ୍ଠିନ୍ତି ଫୁସ୍ସନକ୍ଖତ୍ତେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତରୁଣବେଲୁୱଲଟ୍ଠିଂ। ଗବ୍ଭିନିତ୍ଥିନ୍ତି ସଗବ୍ଭଂ ଇତ୍ଥିଂ। କୁମାରକଂ ଖନ୍ଧେ ଆରୋପେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତନ୍ତି ତରୁଣଦାରକଂ ଅଂସେ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛମାନଂ। ପୁଣ୍ଣଘଟନ୍ତି ଉଦକପୁଣ୍ଣଘଟଂ। ରୋହିତମଚ୍ଛନ୍ତି ରତ୍ତରୋହିତମଚ୍ଛଂ। ଆଜଞ୍ଞରଥନ୍ତି ସିନ୍ଧୱଯୁତ୍ତରଥଂ। ଉସଭନ୍ତି ମଙ୍ଗଲୋସଭଂ। ଗୋକପିଲନ୍ତି କପିଲଗାୱିଂ।

ପଲାଲପୁଞ୍ଜନ୍ତି ଥୁସରାସିଂ। ତକ୍କଘଟନ୍ତି ଗୋତକ୍କାଦିପୂରିତଚାଟିଂ। ରିତ୍ତଘଟନ୍ତି ତୁଚ୍ଛଘଟଂ। ନଟନ୍ତି ନଟକାଦିଂ। ''ଧୁତ୍ତକିରିଯ''ନ୍ତି ଏକେ। ନଗ୍ଗସମଣକନ୍ତି ନିଚ୍ଚୋଲଅସମଣଂ । ଖରନ୍ତି ଗଦ୍ରଭଂ। ଖରଯାନନ୍ତି ଗଦ୍ରଭଯୁତ୍ତଂ ୱଯ୍ହାଦିକଂ। ଏକଯୁତ୍ତଯାନନ୍ତି ଏକେନ ୱାହନେନ ସଂଯୁତ୍ତଂ ଯାନଂ। କାଣନ୍ତି ଏକକ୍ଖିଉଭଯକ୍ଖିକାଣଂ। କୁଣିନ୍ତି ହତ୍ଥକୁଣିଂ। ଖଞ୍ଜନ୍ତି ଖଞ୍ଜପାଦଂ ତିରିଯଗତପାଦଂ। ପକ୍ଖହତନ୍ତି ପୀଠସପ୍ପିଂ। ଜିଣ୍ଣକନ୍ତି ଜରାଜିଣ୍ଣଂ। ବ୍ୟାଧିକନ୍ତି ବ୍ୟାଧିପୀଳିତଂ। ମତନ୍ତି କାଲଙ୍କତଂ।

ସୁତସୁଦ୍ଧିକାତି ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ସୁତେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛମାନା। ସଦ୍ଦାନଂ ସୱନନ୍ତି ସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାନଂ ସୱନଂ। ୱଡ୍ଢାତି ୱାତିଆଦଯୋ ଲୋକେ ପୱତ୍ତସଦ୍ଦମତ୍ତାନି ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅମଙ୍ଗଲଂ ପନ ''କାଣୋ''ତିଆଦିନା ତେନ ତେନ ନାମେନ ୱୁତ୍ତସଦ୍ଦାଯେୱ। ''ଛିନ୍ଦ''ନ୍ତି ୱାତି ହତ୍ଥପାଦାଦିଚ୍ଛିନ୍ନନ୍ତି ୱା। ''ଭିନ୍ଦ''ନ୍ତି ୱାତି ସୀସାଦିଭିନ୍ନନ୍ତି ୱା। ''ଦଡ୍ଢ''ନ୍ତି ୱାତି ଅଗ୍ଗିନା ଝାପିତନ୍ତି ୱା। ''ନଟ୍ଠ''ନ୍ତି ୱାତି ଚୋରାଦୀହି ୱିନାସିତନ୍ତି ୱା। ''ନତ୍ଥୀ''ତି ୱାତି ନ ୱିଜ୍ଜତୀତି ୱା।

ସୀଲସୁଦ୍ଧିକାତି ସୀଲେନ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛନକା। ସୀଲମତ୍ତେନାତି ସଂୱରଣମତ୍ତେନ। ସଂଯମମତ୍ତେନାତି ଉପରମମତ୍ତେନ। ସଂୱରମତ୍ତେନାତି ଦ୍ୱାରଥକନମତ୍ତେନ। ଅୱୀତିକ୍କମମତ୍ତେନାତି ନ ଅତିକ୍କମିତମତ୍ତେନ। ସମଣୋ ମୁଣ୍ଡିକାପୁତ୍ତୋତି ମାତିତୋ ଲଦ୍ଧନାମଂ। ସମ୍ପନ୍ନକୁସଲନ୍ତି ପରିପୁଣ୍ଣକୁସଲଂ। ପରମକୁସଲନ୍ତି ଉତ୍ତମକୁସଲଂ। ଉତ୍ତମପତ୍ତିପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଉତ୍ତମଂ ଅରହତ୍ତଂ ପାପୁଣିତବ୍ବତଂ ପତ୍ୱା ଠିତଂ। ଅଯୋଜ୍ଝନ୍ତି ପରାଜେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟଂ ସମଣଂ।

ୱତସୁଦ୍ଧିକାତି ସମାଦାନେନ ୱତେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ଇଚ୍ଛନକା। ହତ୍ଥିୱତିକା ୱାତି ସମାଦିନ୍ନଂ ହତ୍ଥିୱତଂ ଏତେସଂ ଅତ୍ଥୀତି ହତ୍ଥିୱତିକା, ସବ୍ବହତ୍ଥିକିରିଯଂ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। କଥଂ? ''ଅଜ୍ଜ ପଟ୍ଠାଯ ହତ୍ଥୀହି କାତବ୍ବଂ କରିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତା ହତ୍ଥୀନଂ ଗମନାକାରଂ ତିଟ୍ଠନାକାରଂ ନିସୀଦନାକାରଂ ସଯନାକାରଂ ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକରଣାକାରଂ, ଅଞ୍ଞେ ହତ୍ଥୀ ଦିସ୍ୱା ସୋଣ୍ଡଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା ଗମନାକାରଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ କରୋନ୍ତୀତି ହତ୍ଥିୱତିକା। ଅସ୍ସୱତିକାଦୀସୁପି ଲବ୍ଭମାନୱସେନ ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ତେସୁ ଅୱସାନେ ଦିସାୱତିକା ୱାତି ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାନଂ ନମସ୍ସନୱସେନ ସମାଦିନ୍ନଦିସାୱତିକା, ଏତେସଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାନଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱତସମାଦାନଂ ସମ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ହତ୍ଥିଆଦୀନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପନେତି। ସଚେ ଖୋ ପନସ୍ସ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି ହୋତି ''ଇମିନାହଂ ସୀଲୱତସମାଦାନବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ଦେୱୋ ୱା ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା ହୋମୀ''ତି ଚିନ୍ତଯନ୍ତସ୍ସ ନିରଯତିରଚ୍ଛାନଯୋନୀନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ ହୋତୀତି ଞାତବ୍ବଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା (ମ। ନି। ୨।୭୯) –

''ଇଧ , ପୁଣ୍ଣ, ଏକଚ୍ଚୋ କୁକ୍କୁରୱତଂ ଭାୱେତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ, କୁକ୍କୁରସୀଲଂ ଭାୱେତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ, କୁକ୍କୁରଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ, କୁକ୍କୁରାକପ୍ପଂ ଭାୱେତି ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ। ସୋ କୁକ୍କୁରୱତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ, କୁକ୍କୁରସୀଲଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ, କୁକ୍କୁରଚିତ୍ତଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ, କୁକ୍କୁରାକପ୍ପଂ ଭାୱେତ୍ୱା ପରିପୁଣ୍ଣଂ ଅବ୍ବୋକିଣ୍ଣଂ କାଯସ୍ସ ଭେଦା ପରଂ ମରଣା କୁକ୍କୁରାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପପଜ୍ଜତି। ସଚେ ଖୋ ପନସ୍ସ ଏୱଂଦିଟ୍ଠି ହୋତି 'ଇମିନାହଂ ସୀଲେନ ୱା ୱତେନ ୱା ତପେନ ୱା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯେନ ୱା ଦେୱୋ ୱା ଭୱିସ୍ସାମି ଦେୱଞ୍ଞତରୋ ୱା'ତି, ସାସ୍ସ ହୋତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିସ୍ସ ଖୋ ଅହଂ, ପୁଣ୍ଣ, ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଗତୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ଗତିଂ ୱଦାମି ନିରଯଂ ୱା ତିରଚ୍ଛାନଯୋନିଂ ୱା। ଇତି ଖୋ, ପୁଣ୍ଣ, ସମ୍ପଜ୍ଜମାନଂ କୁକ୍କୁରୱତଂ କୁକ୍କୁରାନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପନେତି, ୱିପଜ୍ଜମାନଂ ନିରଯ''ନ୍ତି।

ଗନ୍ଧବ୍ବୱତିକାଦଯୋ ଗନ୍ଧବ୍ବାଦୀନଂ ସହବ୍ୟତଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ ନ ଗହେତବ୍ବୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ଗହିତତ୍ତା ନିରଯତିରଚ୍ଛାନଯୋନିମେୱ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଗହେତବ୍ବୋ।

ମୁତସୁଦ୍ଧିକାତି ଫୁସିତେନ ସୁଦ୍ଧିକା। ପଥୱିଂ ଆମସନ୍ତୀତି ସସମ୍ଭାରିକଂ ମହାପଥୱିଂ କାଯେନ ଫୁସନ୍ତି। ହରିତନ୍ତି ଅଲ୍ଲନୀଲସଦ୍ଦଲଂ। ଗୋମଯନ୍ତି ଗୱାଦିଗୋମଯଂ। କଚ୍ଛପନ୍ତି ଅଟ୍ଠିକଚ୍ଛପାଦିଅନେକୱିଧଂ। ଫାଲଂ ଅକ୍କମନ୍ତୀତି ଅଯଫାଲଂ ମଦ୍ଦନ୍ତି। ତିଲୱାହନ୍ତି ତିଲସକଟଂ ତିଲରାସିଂ ୱା। ଫୁସ୍ସତିଲଂ ଖାଦନ୍ତୀତି ମଙ୍ଗଲପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ତିଲଂ ଖାଦନ୍ତି। ଫୁସ୍ସତେଲଂ ମକ୍ଖେନ୍ତୀତି ତଥାରୂପଂ ତିଲତେଲଂ ସରୀରବ୍ଭଞ୍ଜନଂ କରୋନ୍ତି। ଦନ୍ତକଟ୍ଠନ୍ତି ଦନ୍ତପୋଣଂ।

ମତ୍ତିକାଯ ନ୍ହାଯନ୍ତୀତି କୁକ୍କୁଟ୍ଠାଦିକାଯ ସଣ୍ହମତ୍ତିକାଯ ସରୀରଂ ଉବ୍ବଟ୍ଟେତ୍ୱା ନ୍ହାଯନ୍ତି। ସାଟକଂ ନିୱାସେନ୍ତୀତି ମଙ୍ଗଲପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ ୱତ୍ଥଂ ପରିଦହନ୍ତି। ୱେଠନଂ ୱେଠେନ୍ତୀତି ସୀସୱେଠନଂ ପଣ୍ଡୁଣ୍ଣାଦିପଟଂ ସୀସେ ଠପେନ୍ତି ପଟିମୁଞ୍ଚନ୍ତି।

ତେଧାତୁକଂ କୁସଲାଭିସଙ୍ଖାରନ୍ତି କାମଧାତୁରୂପଧାତୁଅରୂପଧାତୂସୁ ପଟିସନ୍ଧିଦାଯକଂ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଂ ପଞ୍ଚଯାଭିସଙ୍ଖାରଂ। ସଙ୍ଗଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ଦ୍ୱାଦସୱିଧଂ ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତଂ ଅକୁସଲଂ। ଯତୋତି ଯଦା। ତେ ଦସୱିଧୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ, ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ, ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଚ ଯଥାନୁରୂପଂ ସମୁଚ୍ଛେଦପ୍ପହାନେନ ପହୀନା ହୋନ୍ତି। ଅତ୍ତଦିଟ୍ଠିଜହୋତି ''ଏସୋ ମେ ଅତ୍ତା''ତି ଗହିତଦିଟ୍ଠିଂ ଜହୋ। ଗାହଂ ଜହୋତି ''ଏସୋହମସ୍ମୀ''ତି ମାନସମ୍ପଯୁତ୍ତଗହଣଂ ଜହୋ। ପୁନ ଅତ୍ତଞ୍ଜହୋତି ''ଏତଂ ମମା''ତି ତଣ୍ହାଗହଣୱସେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିଗହଣୱସେନ ଚ ପରାମସିତ୍ୱା ଗହିତଂ, ପରତୋ ଆମଟ୍ଠଞ୍ଚ, ତସ୍ମିଂ ଅଭିନିୱିଟ୍ଠଞ୍ଚ, ବଲୱତଣ୍ହାୱସେନ ଗିଲିତ୍ୱା ଅଜ୍ଝୋସିତଞ୍ଚ, ବଲୱମୁଚ୍ଛିତଞ୍ଚ। ସଙ୍ଗଂ ତଂ ଚତ୍ତଂ ହୋତୀତିଆଦଯୋ ୱୁତ୍ତନଯାଯେୱ।

୨୬। ଏୱଂ ''ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିମାହା''ତି ୱତ୍ୱା ଇଦାନି ଯେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିଂ ବ୍ରୂୱନ୍ତି, ତେସଂ ତସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନିବ୍ବାହକଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ପୁରିମଂ ପହାଯା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେହି ଅଞ୍ଞତୋ ସୁଦ୍ଧିୱାଦା ସମାନାପି ଯସ୍ସା ଦିଟ୍ଠିଯା ଅପ୍ପହୀନତ୍ତା ଗହଣମୁଞ୍ଚନଂ ହୋତି, ତାଯ ପୁରିମଂ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ପହାଯ ଅପରଂ ନିସ୍ସିତା, ଏଜାସଙ୍ଖାତାଯ ତଣ୍ହାଯ ଅନୁଗତା ଅଭିଭୂତା ରାଗାଦିଭେଦଂ ନ ତରନ୍ତି ସଙ୍ଗଂ, ତଞ୍ଚ ଅତରନ୍ତା ତଂ ତଂ ଧମ୍ମଂ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି ଚ ନିରସ୍ସଜନ୍ତି ଚ ମକ୍କଟୋୱ ସାଖନ୍ତି।

ପୁରିମଂ ସତ୍ଥାରଂ ପହାଯାତି ପୁରିମଗହିତଂ ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ପରଂ ସତ୍ଥାରଂ ନିସ୍ସିତାତି ଅଞ୍ଞଂ ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞଂ ନିସ୍ସିତା ଅଲ୍ଲୀନା। ପୁରିମଂ ଧମ୍ମକ୍ଖାନଂ ପହାଯାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏଜାନୁଗାତି ତଣ୍ହାଯ ଅନୁଗା। ଏଜାନୁଗତାତି ତଣ୍ହାଯ ଅନୁଗତା। ଏଜାନୁସଟାତି ତଣ୍ହାଯ ଅନୁସଟା ପକ୍ଖନ୍ଦା ୱା। ଏଜାଯ ପନ୍ନା ପତିତାତି ତଣ୍ହାଯ ନିମୁଗ୍ଗା ଚ ନିକ୍ଖିପିତା ଚ।

ମକ୍କଟୋତି ୱାନରୋ। ଅରଞ୍ଞେତି ୱିପିନେ। ପୱନେତି ମହାୱନେ। ଚରମାନୋତି ଗଚ୍ଛମାନୋ। ଏୱମେୱାତି ଓପମ୍ମସଂସନ୍ଦନଂ। ପୁଥୂତି ନାନା। ପୁଥୁଦିଟ୍ଠିଗତାନୀତି ନାନାୱିଧାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ଗଣ୍ହନ୍ତି ଚ ମୁଞ୍ଚନ୍ତି ଚାତି ଗହଣୱସେନ ଗଣ୍ହନ୍ତି ଚ ଚଜନୱସେନ ମୁଞ୍ଚନ୍ତି ଚ। ଆଦିଯନ୍ତି ଚ ନିରସ୍ସଜନ୍ତି ଚାତି ପଲିବୋଧଂ କରୋନ୍ତି ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତି ଚ ଖିପନ୍ତି ଚ।

୨୭। ପଞ୍ଚମଗାଥାଯ ଚ ସମ୍ବନ୍ଧୋ – ଯୋ ଚ ସୋ ''ଦିଟ୍ଠୀ ହି ନଂ ପାୱ ତଥା ୱଦାନ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ସଯଂ ସମାଦାଯାତି। ତତ୍ଥ ସଯନ୍ତି ସାମଂ । ସମାଦାଯାତି ଗହେତ୍ୱା। ୱତାନୀତି ହତ୍ଥିୱତାଦୀନି। ଉଚ୍ଚାୱଚନ୍ତି ଅପରାପରଂ, ହୀନପଣୀତଂ ୱା ସତ୍ଥାରତୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ। ସଞ୍ଞସତ୍ତୋତି କାମସଞ୍ଞାଦୀସୁ ଲଗ୍ଗୋ। ୱିଦ୍ୱା ଚ ୱେଦେହି ସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ପରମତ୍ଥୱିଦ୍ୱା ଚ ଅରହା ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣୱେଦେହି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ସାମଂ ସମାଦାଯାତି ସଯମେୱ ଗହେତ୍ୱା। ଆଦାଯାତି ଆଦିଯିତ୍ୱା ଗଣ୍ହିତ୍ୱା। ସମାଦାଯାତି ସମ୍ମା ଆଦାଯ। ଆଦିଯିତ୍ୱାତି ପଲିବୋଧଂ କତ୍ୱା। ସମାଦିଯିତ୍ୱାତି ସମ୍ମା ପଲିବୋଧଂ କତ୍ୱା। ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା। ପରାମସିତ୍ୱାତି ଦସ୍ସିତ୍ୱା। ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱାତି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା। କାମସଞ୍ଞାଦଯୋ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ।

ୱିଦ୍ୱାତି ମେଧାୱୀ। ୱିଜ୍ଜାଗତୋତି ୱିଜାନନଭାୱଂ ଗତୋ। ଞାଣୀତି ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ। ୱିଭାୱୀତି ଞାଣେନ ୱୀମଂସକୋ। ମେଧାୱୀତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ତୁଲିତଞାଣୋ। ପଞ୍ଞାତିଆଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାଯେୱ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ୱିଚିନାତୀତି ଧମ୍ମୱିଚଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ। ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗତ୍ଥୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତୋୱ। ୱୀମଂସାତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମୱିଚିନନା ପଞ୍ଞାୱ। ''ୱୀମଂସା ଧମ୍ମଚିନ୍ତନା''ତି ହି ୱୁତ୍ତା। ୱିପସ୍ସନାତି ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ୱିୱିଧାକାରେନ ପସ୍ସନା ପଞ୍ଞାୱ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠୀତି ସୋଭନା ପସଟ୍ଠା ସୁନ୍ଦରା ମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି। ତେହି ୱେଦେହୀତି ଏତେହେୱ ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣେହି। ଅନ୍ତଗତୋତି ଜାତିଜରାମରଣସ୍ସ ପରିଯୋସାନଂ ଗତୋ। କୋଟିଗତୋତିଆଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯାୱ। ୱେଦାନଂ ୱା ଅନ୍ତଗତୋତି ଜାନିତବ୍ବାନଂ ଅୱସାନପ୍ପତ୍ତୋ। ୱେଦେହି ୱା ଅନ୍ତଗତୋତି ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣୱେଦେହି ୱଟ୍ଟଦୁକ୍ଖସ୍ସ ପରିଯନ୍ତଭାୱେନ ଅନ୍ତସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଗତୋ। ୱିଦିତତ୍ତାତି ୱିଦିତଭାୱେନ ଜାନିତଭାୱେନ।

ୱେଦାନି ୱିଚେଯ୍ୟ କେୱଲାନୀତି ଗାଥାଯ ଅଯମତ୍ଥୋ – ଯୋ ଚତୂହି ମଗ୍ଗଞାଣୱେଦେହି କିଲେସକ୍ଖଯଂ କରୋନ୍ତୋ ଗତୋ, ସୋ ପରମତ୍ଥତୋ

ୱେଦଗୂ ନାମ ହୋତି। ସୋୱ ସବ୍ବସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସନ୍ତସଞ୍ଞିତାନି ୱେଦାନି ତାଯେୱ ମଗ୍ଗଭାୱନାଯ କିଚ୍ଚତୋ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିଦିତ୍ୱା। ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ତମେୱ ସବ୍ବଂ ୱେଦମତିଚ୍ଚ ଯାପି ୱେଦପଚ୍ଚଯା, ଅଞ୍ଞଥା ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ୱେଦନା, ତାସୁ ସବ୍ବୱେଦନାସୁ ୱୀତରାଗୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "କିଂ ପତ୍ତିନମାହୁ ୱେଦଗୁ"ନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୩୩) ପୁଟ୍ଠୋ "ଇଦଂ ପତ୍ତିନ"ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା "ୱେଦାନି ୱିଚେଯ୍ୟ...ପେ... ୱେଦଗୂ ସୋ"ତି ଆହ। ଯସ୍ମା ୱା ଯୋ ପୱିଚଯପଞ୍ଞାଯ ୱେଦାନି ୱିଚେଯ୍ୟ, ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ସବ୍ବଂ ୱେଦମତିଚ୍ଚ ୱତ୍ତତି। ସୋ ସନ୍ତସଞ୍ଞିତାନି ୱେଦାନି ଗତୋ ଞାତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋୱ ହୋତି। ଯୋ ୱେଦନାସୁୱୀତରାଗୋ, ସୋପି ୱେଦନାସଞ୍ଞିତାନି ୱେଦାନି ଗତୋ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ , ଅତିୱେଦନଂ ଗତୋତିପି ୱେଦଗୂ। ତସ୍ମା ତମ୍ପି ଅତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ "ଇଦଂ ପତ୍ତିନ"ନ୍ତି ଅୱତ୍ୱା "ୱେଦାନି ୱିଚେଯ୍ୟ...ପେ... ୱେଦଗୂ ସୋ"ତି ଆହ।

ସମେଚ୍ଚାତି ଞାଣେନ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା। ଅଭିସମେଚ୍ଚାତି ଞାଣେନ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା। ଧମ୍ମନ୍ତି ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ। ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରାତି ସବ୍ବେ ସପ୍ପଚ୍ଚଯା ଧମ୍ମା। ତେ ହି ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା ନାମ। ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଗମ୍ମ କରୀଯନ୍ତୀତି ସଙ୍ଖାରା, ତେ ଏୱଂ ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଗମ୍ମ କତତ୍ତା "ସଙ୍ଖତା"ତି ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। "କମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତା ତେଭୂମକରୂପାରୂପଧମ୍ମା ଅଭିସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା"ତି (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨।୫୮୭) ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱୁତ୍ତା। ତେପି "ଅନିଚ୍ଚା ୱତ ସଙ୍ଖାରା"ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୨।୨୨୧, ୨୭୨; ସଂ। ନି। ୧।୧୮୬) ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରେସୁ ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। "ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପୁରିସପୁଗ୍ଗଲୋ ପୁଞ୍ଞଞ୍ଚେ ସଙ୍ଖାରଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ"ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୨।୫୧) ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାୱ ଆଗତା। ତେଭୂମିକକୁସଲାକୁସଲଚେତନା ଅଭିସଙ୍ଖରଣକସଙ୍ଖାରା ନାମ। "ଯାୱତିକା ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ଗତି, ତାୱତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଅକ୍ଖାହତଂ ମଞ୍ଞେ ଅଟ୍ଠାସୀ"ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୫) ଆଗତଂ କାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯଂ ପଯୋଗାଭିସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। "ସଞ୍ଞାୱେଦଯିତନିରୋଧଂ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଖୋ, ଆୱୁସୋ ୱିସାଖ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ପଠମଂ ନିରୁଜ୍ଝତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ତତୋ କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ତତୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ"ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୪୬୪) ଆଗତା ୱିତକ୍କୱିଚାରା ୱାଚଂ ସଙ୍ଖରୋନ୍ତୀତି ୱଚୀସଙ୍ଖାରା, ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସା କାଯେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି କାଯସଙ୍ଖାରା, ସଞ୍ଞା ଚ ୱେଦନା ଚ ଚିତ୍ତେନ ସଙ୍ଖରୀଯନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରା। ଇଧ ପନ ସଙ୍ଖତସଙ୍ଖାରା ଅଧିପ୍ପେତା। ଅନିଚ୍ଚା ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ। ଦୁକ୍ଖା ପଟିପୀଳନଟ୍ଠେନ। ସବ୍ବେ ଧମ୍ମାତି ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ୱୁତ୍ତା। ଅନତ୍ତା ଅୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଫଲମେତି, ସୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ପଟିଚ୍ଚାତି ନ ୱିନା, ଅପଚ୍ଚକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତୀତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ଚେୱ ପୱତ୍ତତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପିଚ ଉପକାରକଟ୍ଠୋ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠୋ। ଅୱିଜ୍ଜା ଚ ସା ପଚ୍ଚଯୋ ଚାତି ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯୋ, ତସ୍ମା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା। ସଙ୍ଖାରା ସମ୍ଭୱନ୍ତୀତି ନିବ୍ବତ୍ତନ୍ତି, ଏୱଂ ସମ୍ଭୱନ୍ତିସଦ୍ଦସ୍ସ ସେସପଦେହିପି ଯୋଜନା କାତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ କତମା ଅୱିଜ୍ଜା? ଦୁକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଗାମିନିଯା ପଟିପଦାଯ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଅପରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ପୁବ୍ବନ୍ତାପରନ୍ତେ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଇଦପ୍ପଚ୍ଚଯତାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ। କତମେ ସଙ୍ଖାରା? ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ, କାଯସଙ୍ଖାରୋ ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ, ଅଟ୍ଠ କାମାୱଚରକୁସଲଚେତନା, ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଦ୍ୱାଦସ ଅକୁସଲଚେତନା ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଚତସ୍ସୋ ଅରୂପାୱଚରକୁସଲଚେତନା ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରୋ, କାଯସଞ୍ଚେତନା କାଯସଙ୍ଖାରୋ, ୱଚୀସଞ୍ଚେତନା ୱଚୀସଙ୍ଖାରୋ, ମନୋସଞ୍ଚେତନା ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରୋ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ "ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀ"ତି? ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱେ ଭାୱତୋ। ଯସ୍ସ ହି ଦୁକ୍ଖାଦୀସୁ ଅୱିଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତଂ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅପ୍ପହୀନଂ ହୋତି, ସୋ ଦୁକ୍ଖେ ତାୱ ପୁବ୍ବନ୍ତାଦୀସୁ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ସଂସାରଦୁକ୍ଖଂ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଗହେତ୍ୱା ତସ୍ସେୱ ହେତୁଭୂତେ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତି। ସମୁଦଯେ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖହେତୁଭୂତେପି ତଣ୍ହାପରିକ୍ଖାରେ ସଙ୍ଖାରେ ସୁଖହେତୁତୋ ମଞ୍ଞମାନୋ ଆରଭତି। ନିରୋଧେ ପନ ମଗ୍ଗେ ଚ ଅଞ୍ଞାଣେନ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଅନିରୋଧଭୂତେପି ଗତିୱିସେସେ ଦୁକ୍ଖନିରୋଧସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ନିରୋଧସ୍ସ ଚ ଅମଗ୍ଗଭୂତେସୁପି ଯଞ୍ଞାମରତପାଦୀସୁ ନିରୋଧମଗ୍ଗସଞ୍ଞୀ ହୁତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖନିରୋଧଂ ପତ୍ଥଯମାନୋ ଯଞ୍ଞାମରତପାଦିମୁଖେନ ତିୱିଧେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରଭତି।

ଅପି ଚ ସୋ ତାଯ ଚତୂସୁ ସଚ୍ଚେସୁ ଅପ୍ପହୀନାୱିଜ୍ଜତାଯ ୱିସେସତୋ ଜାତିଜରାରୋଗମରଣାଦିଅନେକାଦୀନୱୱୋକିଣ୍ଣମ୍ପି ପୁଞ୍ଞଫଲସଙ୍ଖାତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୁକ୍ଖତୋ ଅଜାନନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଅଧିଗମାଯ କାଯୱଚୀଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରଭେଦଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ଦେୱଚ୍ଛରକାମକୋ ୱିଯ ମରୁପ୍ପପାତଂ। ସୁଖସମ୍ମତସ୍ସାପି ଚ ତସ୍ସ ପୁଞ୍ଞଫଲସ୍ସ ଅନ୍ତେ ମହାପରିଳାହଜନିକଂ ୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତଂ ଅପ୍ପସ୍ସାଦତଞ୍ଚ ଅପସ୍ସନ୍ତୋପି ତପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ସଲଭୋ ୱିଯ ଦୀପସିଖାଭିନିପାତଂ, ମଧୁବିନ୍ଦୁଗିଦ୍ଧୋ ୱିଯ ଚ ମଧୁଲିତ୍ତସତ୍ଥଧାରାଲେହନଂ।

କାମୁପସେୱନାଦୀସୁ ଚ ସୱିପାକେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଚେୱ କିଲେସାଭିଭୂତତାଯ ଚ ଦ୍ୱାରତ୍ତଯପ୍ପୱତ୍ତମ୍ପି ଅପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ବାଲୋ ୱିଯ ଗୂଥକୀଳନଂ, ମରିତୁକାମୋ ୱିଯ ଚ ୱିସଖାଦନଂ। ଆରୁପ୍ପୱିପାକେସୁ ଚାପି ସଙ୍ଖାରୱିପରିଣାମଦୁକ୍ଖତଂ ଅନୱବୁଜ୍ଝମାନୋ ସସ୍ସତାଦିୱିପଲ୍ଲାସେନ ଚିତ୍ତସଙ୍ଖାରଭୂତଂ ଆନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରଂ ଆରଭତି ଦିସାମୂଳ୍ହୋ ୱିଯ ପିସାଚନଗରାଭିମୁଖମଗ୍ଗଗମନଂ। ଏୱଂ ଯସ୍ମା

ଅୱିଜ୍ଜାଭାୱତୋୱ ସଙ୍ଖାରଭାୱୋ, ନ ଅଭାୱତୋ। ତସ୍ମା ଜାନିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ଇମେ ସଙ୍ଖାରା ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ହୋନ୍ତୀ’’ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଗଣ୍ହାମ ତାୱ ଏତଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି, କିଂ ପନାଯମେକାୱ ଅୱିଜ୍ଜା ସଙ୍ଖାରାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞେପି ପଚ୍ଚଯା ସନ୍ତୀତି? କିଂ ପନେତ୍ଥ ଯଦି ତାୱ ଏକାୱ, ଏକକାରଣୱାଦୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଅଥ ଅଞ୍ଞେପି ସନ୍ତି, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରା’’ତି ଏକକାରଣନିଦ୍ଦେସୋ ନୁପପଜ୍ଜତୀତି? ନ ନୁପପଜ୍ଜତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା –

‘‘ଏକଂ ନ ଏକତୋ ଇଧ, ନାନେକମନେକତୋପି ନୋ ଏକଂ;

ଫଲମତ୍ଥି ଅତ୍ଥି ପନ ଏକ-ହେତୁଫଲଦୀପନେ ଅତ୍ଥୋ’’। (ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୨୬, ସଙ୍ଖାରପଦନିଦ୍ଦେସ; ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୧୦୫; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୨। ୬୧୭);

ଭଗୱା ହି କତ୍ଥଚି ପଧାନତ୍ତା, କତ୍ଥଚି ପାକଟତ୍ତା, କତ୍ଥଚି ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଦେସନାୱିଲାସସ୍ସ ଚ ୱେନେଯ୍ଯାନଞ୍ଚ ଅନୁରୂପତୋ ଏକମେୱ ହେତୁଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ଦୀପେତି। ତସ୍ମା ଅଯମିଧ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିଜ୍ଜମାନେସୁପି ଅଞ୍ଞେସୁ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣସହଜାତଧମ୍ମାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରକାରଣେସୁ ‘‘ଅସ୍ସାଦାନୁପସ୍ସିନୋ ତଣ୍ହା ପୱଡ୍ଢତୀ’’ତି (ସଂ। ନି। ୨।୫୨) ଚ, ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାସମୁଦଯା ଆସୱସମୁଦଯୋ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୦୪) ଚ ୱଚନତୋ ଅଞ୍ଞେସମ୍ପି ତଣ୍ହାଦୀନଂ ସଙ୍ଖାରହେତୂନଂ ହେତୂତି ପଧାନତ୍ତା, ‘‘ଅୱିଦ୍ୱା, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅୱିଜ୍ଜାଗତୋ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରମ୍ପି ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀ’’ତି ପାକଟତ୍ତା, ଅସାଧାରଣତ୍ତା ଚ ସଙ୍ଖାରାନଂ ହେତୁଭାୱେନ ଦୀପିତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏତେନେୱ ଚ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନପରିହାରୱଚନେନ ସବ୍ବତ୍ଥ ଏକେକହେତୁଫଲଦୀପନେ ପଯୋଜନଂ ୱେଦିତବ୍ବନ୍ତି।

ଏତ୍ଥାହ – ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲାଯ ସାୱଜ୍ଜାଯ ଅୱିଜ୍ଜାଯ କଥଂ ପୁଞ୍ଞାନେଞ୍ଜାଭିସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯତ୍ତଂ ଯୁଜ୍ଜତି? ନ ହି ନିମ୍ବବୀଜତୋ ଉଚ୍ଛୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି। କଥଂ ନ ଯୁଜ୍ଜିସ୍ସତି? ଲୋକସ୍ମିଞ୍ହି –

‘‘ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚା ୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ, ସଦିସାସଦିସୋ ତଥା;

ଧମ୍ମାନଂ ପଚ୍ଚଯୋ ସିଦ୍ଧୋ, ୱିପାକା ଏୱ ତେ ଚ ନ’’।

ଇତି ଅଯଂ ଅୱିଜ୍ଜା ୱିପାକୱସେନ ଏକନ୍ତାନିଟ୍ଠଫଲା, ସଭାୱୱସେନ ଚ ସାୱଜ୍ଜାପି ସମାନା ସବ୍ବେସମ୍ପି ଏତେସଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀନଂ ଯଥାନୁରୂପଂ ଠାନକିଚ୍ଚସଭାୱୱିରୁଦ୍ଧାୱିରୁଦ୍ଧପଚ୍ଚଯୱସେନ, ସଦିସାସଦିସପଚ୍ଚଯୱସେନ ଚ ପଚ୍ଚଯୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଅପି ଚ ଅଯଂ ଅଞ୍ଞୋପି ପରିଯାଯୋ –

‘‘ଚୁତୂପପାତେ ସଂସାରେ, ସଙ୍ଖାରାନଞ୍ଚ ଲକ୍ଖଣେ;

ଯୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନ-ଧମ୍ମେସୁ ଚ ୱିମୁଯ୍ହତି।

‘‘ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି ସୋ ଏତେ, ସଙ୍ଖାରେ ତିୱିଧେ ଯତୋ;

ଅୱିଜ୍ଜା ପଚ୍ଚଯୋ ତେସଂ, ତିୱିଧାନମ୍ପଯଂ ତତୋ।

‘‘ଯଥାପି ନାମ ଜଚ୍ଚନ୍ଧୋ, ନରୋ ଅପରିଣାଯକୋ;

ଏକଦା ଯାତି ମଗ୍ଗେନ, ଉମ୍ମଗ୍ଗେନାପି ଏକଦା।

‘‘ସଂସାରେ ସଂସରଂ ବାଲୋ, ତଥା ଅପରିଣାଯକୋ;

କରୋତି ଏକଦା ପୁଞ୍ଞଂ, ଅପୁଞ୍ଞମପି ଏକଦା।

‘‘ଯଦା ଚ ଞତ୍ୱା ସୋ ଧମ୍ମଂ, ସଚ୍ଚାନି ଅଭିସମେସ୍ସତି;

ତଦା ଅୱିଜ୍ଜୂପସମା, ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସତୀ’’ତି।

ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଛୱିଞ୍ଞାଣକାଯା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣଂ ଘାନୱିଞ୍ଞାଣଂ ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣଂ କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ କୁସଲୱିପାକଂ ଅକୁସଲୱିପାକନ୍ତି ଦୁୱିଧଂ। ତଥା ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣାନି। ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଂ ପନ ଦ୍ୱେ ୱିପାକମନୋଧାତୁଯୋ, ତିସ୍ସୋ ଅହେତୁକୱିପାକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁଯୋ, ଅଟ୍ଠ ସହେତୁକୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ପଞ୍ଚ ରୂପାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନି, ଚତ୍ତାରି ଅରୂପାୱଚରୱିପାକଚିତ୍ତାନୀତି ବାୱୀସତିୱିଧଂ। ଇତି ସବ୍ବାନି ବାତ୍ତିଂସଲୋକିଯୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣାନି।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ହୋତୀ’’ତି? ଉପଚିତକମ୍ମାଭାୱେ ୱିପାକାଭାୱତୋ। ୱିପାକଞ୍ହେତଂ, ୱିପାକଞ୍ଚ ନ ଉପଚିତକମ୍ମାଭାୱେ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଯଦି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ, ସବ୍ବେସଂ ସବ୍ବୱିପାକାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ, ନ ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଜାନିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ସଙ୍ଖାରପଚ୍ଚଯା ଇଦଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ହୋତୀ’’ତି। ସବ୍ବମେୱ ହି ଇଦଂ ପୱତ୍ତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ଦ୍ୱେଧା ପୱତ୍ତତି । ତତ୍ଥ ଦ୍ୱେ ପଞ୍ଚୱିଞ୍ଞାଣାନି, ଦ୍ୱେ ମନୋଧାତୁଯୋ, ସୋମନସ୍ସସହଗତା ଅହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ଇମାନି ତେରସ ପଞ୍ଚୱୋକାରଭୱେ ପୱତ୍ତିଯଂଯେୱ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ସେସାନି ଏକୂନୱୀସତି ତୀସୁ ଭୱେସୁ ଯଥାନୁରୂପଂ ପୱତ୍ତିଯମ୍ପି ପଟିସନ୍ଧିଯମ୍ପି ପୱତ୍ତନ୍ତି।

‘‘ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯମିତି ଧମ୍ମ-ମତ୍ତମେତଂ ଭୱନ୍ତରମୁପେତି;

ନାସ୍ସ ତତୋ ସଙ୍କନ୍ତି, ନ ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ହୋତି’’।

ଇତି ହେତଂ ଲଦ୍ଧପ୍ପଚ୍ଚଯଂ ରୂପାରୂପଧମ୍ମମତ୍ତଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ‘‘ଭୱନ୍ତରମୁପେତୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନ ସତ୍ତୋ ନ ଜୀୱୋ। ତସ୍ସ ଚ ନାପି ଅତୀତଭୱତୋ ଇଧ ସଙ୍କନ୍ତି ଅତ୍ଥି, ନାପି ତତୋ ହେତୁଂ ୱିନା ଇଧ ପାତୁଭାୱୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମଂ ଚୱନତୋ ଚୁତି, ପଚ୍ଛିମଂ ଭୱନ୍ତରାଦିପଟିସନ୍ଧାନତୋ ପଟିସନ୍ଧୀତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଏତ୍ଥାହ – ନନୁ ଏୱଂ ଅସଙ୍କନ୍ତିପାତୁଭାୱେ ସତି ଯେ ଇମସ୍ମିଂ ମନୁସ୍ସତ୍ତଭାୱେ ଖନ୍ଧା, ତେସଂ ନିରୁଦ୍ଧତ୍ତା, ଫଲପଚ୍ଚଯସ୍ସ ଚ କମ୍ମସ୍ସ ତତ୍ଥ ଅଗମନତୋ, ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଅଞ୍ଞତୋ ଚ ତଂ ଫଲଂ ସିଯା, ଉପଭୁଞ୍ଜକେ ଚ ଅସତି କସ୍ସ ତଂ ଫଲଂ ସିଯା, ତସ୍ମା ନ ସୁନ୍ଦରମିଦଂ ୱିଧାନନ୍ତି? ତତ୍ରିଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ସନ୍ତାନେ ଯଂ ଫଲଂ ଏତଂ, ନାଞ୍ଞସ୍ସ ନ ଚ ଅଞ୍ଞତୋ;

ବୀଜାନଂ ଅଭିସଙ୍ଖାରୋ, ଏତସ୍ସତ୍ଥସ୍ସ ସାଧକୋ।

‘‘ଫଲସ୍ସୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଏୱ, ସିଦ୍ଧା ଭୁଞ୍ଜକସମ୍ମୁତି;

ଫଲୁପ୍ପାଦେନ ରୁକ୍ଖସ୍ସ, ଯଥା ଫଲତି ସମ୍ମୁତୀ’’ତି।

ଯୋପି ୱଦେଯ୍ୟ ‘‘ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଏତେ ସଙ୍ଖାରା ୱିଜ୍ଜମାନା ୱା ଫଲସ୍ସ ପଚ୍ଚଯା ସିଯୁଂ, ଅୱିଜ୍ଜମାନା ୱା। ଯଦି ଚ ୱିଜ୍ଜମାନା, ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେଯେୱ ନେସଂ ୱିପାକେନ ଭୱିତବ୍ବଂ। ଅଥ ଅୱିଜ୍ଜମାନା, ପୱତ୍ତିତୋ ପୁବ୍ବେ ପଚ୍ଛା ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା ସିଯୁ’’ନ୍ତି। ସୋ ଏୱଂ ୱତ୍ତବ୍ବୋ –

‘‘କତତ୍ତା ପଚ୍ଚଯା ଏତେ, ନ ଚ ନିଚ୍ଚଂ ଫଲାୱହା;

ପାଟିଭୋଗାଦିକଂ ତତ୍ଥ, ୱେଦିତବ୍ବଂ ନିଦସ୍ସନ’’ନ୍ତି।

ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯାନାମରୂପନ୍ତି ଇଧ ୱେଦନାସଞ୍ଞାସଙ୍ଖାରକ୍ଖନ୍ଧା ନାମଂ, ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି ଚତୁନ୍ନଞ୍ଚ ମହାଭୂତାନଂ ଉପାଦାଯରୂପଂ ରୂପଂ। ଅଭାୱକଗବ୍ଭସେଯ୍ୟକାନଂ ଅଣ୍ଡଜାନଞ୍ଚ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ୱତ୍ଥୁଦସକଂ କାଯଦସକନ୍ତି ୱୀସତି ରୂପରୂପାନି, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ତେୱୀସତି ଧମ୍ମା ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ସଭାୱକାନଂ ଭାୱଦସକଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ତେତ୍ତିଂସ, ଓପପାତିକସତ୍ତେସୁ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦୀନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚକ୍ଖୁସୋତୱତ୍ଥୁଦସକାନି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନୱକଞ୍ଚାତି ଏକୂନଚତ୍ତାଲୀସ ରୂପରୂପାନି, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ

ବାଚତ୍ତାଲୀସ ଧମ୍ମା ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। କାମଭୱେ ପନ ସେସଓପପାତିକାନଂ, ସଂସେଦଜାନଂ ୱା ସଭାୱକପରିପୁଣ୍ଣାଯତନାନଂ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ଚକ୍ଖୁସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱତ୍ଥୁଭାୱଦସକାନୀତି ସତ୍ତତି ରୂପରୂପାନି, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ଏତେ ତେସତ୍ତତି ଧମ୍ମା ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏସ ଉକ୍କଂସୋ, ଅୱକଂସେନ ପନ ତଂତଂଦସକୱିକଲାନଂ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ୱସେନ ହାପେତ୍ୱା ହାପେତ୍ୱା ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପସଙ୍ଖା ୱେଦିତବ୍ବା। ଅରୂପୀନଂ ପନ ତଯୋୱ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା। ଅସଞ୍ଞୀନଂ ରୂପତୋ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନୱକମେୱାତି। ଏସ ତାୱ ପଟିସନ୍ଧିଯଂ ନଯୋ।

ପୱତ୍ତେ ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ ରୂପପୱତ୍ତିଦେସେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତସ୍ସ ଠିତିକ୍ଖଣେ ପଟିସନ୍ଧିଚିତ୍ତେନ ସହ ପୱତ୍ତୋତୁତୋ ଉତୁସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ ପାତୁଭୱତି। ପଠମଭୱଙ୍ଗତୋ ପଭୁତି ଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକଂ, ସଦ୍ଦପାତୁଭାୱକାଲେ ଉତୁତୋ ଚେୱ ଚିତ୍ତତୋ ଚ ସଦ୍ଦନୱକଂ, କବଳୀକାରାହାରୂପଜୀୱୀନଂ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନଂ ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକନ୍ତି ଏୱଂ ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନସ୍ସ, ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସ୍ସ, ଉତୁଚିତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନାନଞ୍ଚ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ନୱକାନଂ ୱସେନ ଛବ୍ବୀସତିୱିଧଂ, ଏକେକଚିତ୍ତେ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନଂ ୱୁତ୍ତକମ୍ମସମୁଟ୍ଠାନଞ୍ଚ ସତ୍ତତିୱିଧନ୍ତି ଛନ୍ନୱୁତିୱିଧଂ ରୂପଂ, ତଯୋ ଚ ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧାତି ନୱନୱୁତିଧମ୍ମା ଯଥାସମ୍ଭୱଂ ‘‘ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ନାମରୂପ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ପଟିସନ୍ଧିନାମରୂପଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯା ହୋତୀ’’ତି? ସୁତ୍ତତୋ ଯୁତ୍ତିତୋ ଚ। ସୁତ୍ତେ ହି ‘‘ଚିତ୍ତାନୁପରିୱତ୍ତିନୋ ଧମ୍ମା’’ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ଦୁକମାତିକା ୬୨) ନଯେନ ବହୁଧା ୱେଦନାଦୀନଂ ୱିଞ୍ଞାଣପଚ୍ଚଯତା ସିଦ୍ଧା। ଯୁତ୍ତିତୋ ପନ –

‘‘ଚିତ୍ତଜେନ ହି ରୂପେନ, ଇଧ ଦିଟ୍ଠେନ ସିଜ୍ଝତି;

ଅଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ରୂପସ୍ସ, ୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଚଯୋ ଇତୀ’’ତି।

ନାମରୂପପଚ୍ଚଯା ସଳାଯତନନ୍ତି ନାମଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଇଧ ପନ ରୂପଂ ନିଯମତୋ ଚତ୍ତାରି ମହାଭୂତାନି, ଛ ୱତ୍ଥୂନି, ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ଏକାଦସୱିଧଂ। ସଳାଯତନଂ ପନ ଚକ୍ଖାଯତନଂ ସୋତଘାନଜିୱ୍ହାକାଯମନାଯତନଂ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ନାମରୂପଂ ସଳାଯତନସ୍ସ ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି? ନାମରୂପଭାୱେ ଭାୱତୋ। ତସ୍ସ ତସ୍ସ ହି ନାମସ୍ସ ରୂପସ୍ସ ଚ ଭାୱେ ତଂ ତଂ ଆଯତନଂ ହୋତି, ନ ଅଞ୍ଞଥାତି।

ସଳାଯତନପଚ୍ଚଯା ଫସ୍ସୋତି –

‘‘ଛଳେୱ ଫସ୍ସା ସଙ୍ଖେପା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଆଦଯୋ;

ୱିଞ୍ଞାଣମିୱ ବାତ୍ତିଂସ, ୱିତ୍ଥାରେନ ଭୱନ୍ତି ତେ’’।

ଫସ୍ସପଚ୍ଚଯା ୱେଦନାତି –

‘‘ଦ୍ୱାରତୋ ୱେଦନା ୱୁତ୍ତା, ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଜାଦିକା;

ଛଳେୱ ତା ପଭେଦେନ, ଇଧ ବାତ୍ତିଂସ ୱେଦନା’’।

ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହାତି –

‘‘ରୂପତଣ୍ହାଦିଭେଦେନ, ଛ ତଣ୍ହା ଇଧ ଦୀପିତା;

ଏକେକା ତିୱିଧା ତତ୍ଥ, ପୱତ୍ତାକାରତୋ ମତା।

‘‘ଦୁକ୍ଖୀ ସୁଖଂ ପତ୍ଥଯତି, ସୁଖୀ ଭିୟ୍ୟୋପି ଇଚ୍ଛତି;

ଉପେକ୍ଖା ପନ ସନ୍ତତ୍ତା, ସୁଖମିଚ୍ଚେୱ ଭାସିତା।

‘‘ତଣ୍ହାଯ ପଚ୍ଚଯା ତସ୍ମା, ହୋନ୍ତି ତିସ୍ସୋପି ୱେଦନା;

ୱେଦନାପଚ୍ଚଯା ତଣ୍ହା, ଇତି ୱୁତ୍ତା ମହେସିନା’’ତି।

ତଣ୍ହାପଚ୍ଚଯା ଉପାଦାନନ୍ତି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି କାମୁପାଦାନଂ ଦିଟ୍ଠୁପାଦାନଂ ସୀଲବ୍ବତୁପାଦାନଂ ଅତ୍ତୱାଦୁପାଦାନଂ। ଉପାଦାନପଚ୍ଚଯା ଭୱୋତି ଇଧ କମ୍ମଭୱୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ, ଉପପତ୍ତିଭୱୋ ପନ ପଦୁଦ୍ଧାରୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତୀତି କମ୍ମଭୱପଚ୍ଚଯା ଜାତି ପଟିସନ୍ଧିଖନ୍ଧାନଂ ପାତୁଭୱୋ।

ତତ୍ଥ ସିଯା – କଥଂ ପନେତଂ ଜାନିତବ୍ବଂ ‘‘ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି ଚେ? ବାହିରପଚ୍ଚଯସମତ୍ତେପି ହୀନପଣୀତତାଦିୱିସେସଦସ୍ସନତୋ। ବାହିରାନଞ୍ହି ଜନକଜନନିସୁକ୍କସୋଣିତାହାରାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ସମତ୍ତେପି ସତ୍ତାନଂ ଯମକାନମ୍ପି ସତଂ ହୀନପଣୀତତାଦିୱିସେସୋ ଦିସ୍ସତି। ସୋ ଚ ନ ଅହେତୁକୋ ସବ୍ବଦା ଚ ସବ୍ବେସଞ୍ଚ ଅଭାୱତୋ, ନ କମ୍ମଭୱତୋ ଅଞ୍ଞହେତୁକୋ ତଦଭିନିବ୍ବତ୍ତକସତ୍ତାନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତାନେ ଅଞ୍ଞସ୍ସ କାରଣସ୍ସ ଅଭାୱତୋତି କମ୍ମଭୱହେତୁକୋୱ। କମ୍ମଞ୍ହି ସତ୍ତାନଂ ହୀନପଣୀତତାଦିୱିସେସସ୍ସ ହେତୁ। ତେନାହ ଭଗୱା – ‘‘କମ୍ମଂ ସତ୍ତେ ୱିଭଜତି ଯଦିଦଂ ହୀନପଣୀତତାଯା’’ତି (ମ। ନି। ୩।୨୮୯)। ତସ୍ମା ଜାନିତବ୍ବମେତଂ ‘‘ଭୱୋ ଜାତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ’’ତି।

ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଯସ୍ମା ଅସତି ଜାତିଯା ଜରାମରଣଞ୍ଚେୱ ସୋକାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ନ ହୋନ୍ତି, ଜାତିଯା ପନ ସତି ଜରାମରଣଞ୍ଚେୱ ଜରାମରଣସଙ୍ଖାତଦୁକ୍ଖଧମ୍ମଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ବାଲସ୍ସ ଜରାମରଣାଦିସମ୍ବନ୍ଧା ୱା ତେନ ତେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନ ଫୁଟ୍ଠସ୍ସ ଅନଭିସମ୍ବନ୍ଧା ୱା ସୋକାଦଯୋ ଚ ଧମ୍ମା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ଜାତିପଚ୍ଚଯା ଜରାମରଣନ୍ତି। ସମେଚ୍ଚ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମନ୍ତି ଞାଣେନ ସମାଗନ୍ତ୍ୱା ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା।

ଏୱଂ ଦ୍ୱାଦସପଦିକଂ ପଚ୍ଚଯାକାରପ୍ପୱତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ୱିୱଟ୍ଟୱସେନ ଅୱିଜ୍ଜାଦୀନଂ ନିରୋଧଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ‘‘ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧା ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ସମେଚ୍ଚ ଅଭିସମେଚ୍ଚ ଧମ୍ମ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧାତି ଅୱିଜ୍ଜାଯ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧା ପୁନ ଅପ୍ପୱତ୍ତିନିରୋଧେନ। ସଙ୍ଖାରନିରୋଧୋତି ସଙ୍ଖାରାନଂ ଅନୁପ୍ପାଦନିରୋଧୋ ହୋତି। ଏୱଂ ସେସପଦେସୁପି। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତିଆଦଯୋ ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ। ଇମେ ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ଇମେ ତେଭୂମକା ଧମ୍ମା ସଭାୱଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୱସେନ ସୋଭନାକାରେନ, ଅଧିକେନ ଞାଣେନ ୱା ସଭାୱତୋ ଜାନିତବ୍ବା। ପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତି ସାମଞ୍ଞଲକ୍ଖଣାୱବୋଧୱସେନ, କିଚ୍ଚସମାପନୱସେନ ଚ ବ୍ୟାପିତ୍ୱା ଜାନିତବ୍ବା। ଇମେ ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବାତି ଇମେ ସମୁଦଯପକ୍ଖିକା ଧମ୍ମା ତେନ ତେନ ଗୁଣଙ୍ଗେନ ପହାତବ୍ବା। ଭାୱେତବ୍ବାତି ୱଡ୍ଢେତବ୍ବା। ସଚ୍ଛିକାତବ୍ବାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କାତବ୍ବା। ଦୁୱିଧା ସଚ୍ଛିକିରିଯା ପଟିଲାଭସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ ଆରମ୍ମଣସଚ୍ଛିକିରିଯା ଚ। ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନନ୍ତି ଚକ୍ଖାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଆଯତନାନଂ। ସମୁଦଯଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚାତି ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ନିରୋଧଞ୍ଚ।

ଭୂରିପଞ୍ଞୋତି ଭୂରି ୱିଯାତି ଭୂରି, ତାଯ ଭୂରିପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ଭୂରିପଞ୍ଞୋ। ମହାପଞ୍ଞୋତିଆଦୀସୁ ମହାପଞ୍ଞାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତତ୍ରିଦଂ ମହାପଞ୍ଞାଦୀନଂ ନାନତ୍ତଂ – କତମା ମହାପଞ୍ଞା? ମହନ୍ତେ ଅତ୍ଥେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା। ମହନ୍ତେ ଧମ୍ମେ…ପେ… ମହନ୍ତା ନିରୁତ୍ତିଯୋ… ମହନ୍ତାନି ପଟିଭାନାନି ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା। ମହନ୍ତେ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା। ମହନ୍ତେ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧେ… ପେ… ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧେ… ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେ… ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା। ମହନ୍ତାନି ଠାନାଠାନାନି…ପେ… ମହାୱିହାରସମାପତ୍ତିଯୋ… ମହନ୍ତାନି ଅରିଯସଚ୍ଚାନି… ମହନ୍ତେ ସତିପଟ୍ଠାନେ… ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ… ଇଦ୍ଧିପାଦେ… ମହନ୍ତାନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି … ବଲାନି… ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗାନି… ମହନ୍ତେ ଅରିଯମଗ୍ଗେ… ମହନ୍ତାନି ସାମଞ୍ଞଫଲାନି… ମହାଅଭିଞ୍ଞାଯୋ… ମହନ୍ତଂ ପରମତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନଂ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ମହାପଞ୍ଞା।

କତମା ପୁଥୁପଞ୍ଞା? ପୁଥୁନାନାଖନ୍ଧେସୁ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ପୁଥୁପଞ୍ଞା। ପୁଥୁନାନାଧାତୂସୁ…ପେ… ପୁଥୁନାନାଆଯତନେସୁ… ପୁଥୁନାନାପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦେସୁ… ପୁଥୁନାନାସୁଞ୍ଞତମନୁପଲବ୍ଭେସୁ… ପୁଥୁନାନାଅତ୍ଥେସୁ… ଧମ୍ମେସୁ… ନିରୁତ୍ତୀସୁ… ପଟିଭାନେସୁ… ପୁଥୁନାନାସୀଲକ୍ଖନ୍ଧେସୁ… ପୁଥୁନାନାସମାଧିପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତିୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧେସୁ… ପୁଥୁନାନାଠାନାଠାନେସୁ… ପୁଥୁନାନାୱିହାରସମାପତ୍ତୀସୁ… ପୁଥୁନାନାଅରିଯସଚ୍ଚେସୁ… ପୁଥୁନାନାସତିପଟ୍ଠାନେସୁ… ସମ୍ମପ୍ପଧାନେସୁ… ଇଦ୍ଧିପାଦେସୁ… ଇନ୍ଦ୍ରିଯେସୁ… ବଲେସୁ… ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେସୁ… ପୁଥୁନାନାଅରିଯମଗ୍ଗେସୁ… ସାମଞ୍ଞଫଲେସୁ… ଅଭିଞ୍ଞାସୁ… ପୁଥୁନାନାଜନସାଧାରଣେ ଧମ୍ମେ ସମତିକ୍କମ୍ମ ପରମତ୍ଥେ ନିବ୍ବାନେ ଞାଣଂ ପୱତ୍ତତୀତି ପୁଥୁପଞ୍ଞା।

କତମା ହାସପଞ୍ଞା? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ହାସବହୁଲୋ ୱେଦବହୁଲୋ ତୁଟ୍ଠିବହୁଲୋ ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ ସୀଲଂ ପରିପୂରେତି। ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରଂ ପରିପୂରେତି। ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତଂ…ପେ… ଜାଗରିୟାନୁୟୋଗଂ… ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧଂ… ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧଂ… ପଞ୍ଞାକ୍ଖନ୍ଧଂ… ୱିମୁତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧଂ… ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନକ୍ଖନ୍ଧଂ ପରିପୂରେତୀତି ହାସପଞ୍ଞା। ହାସବହୁଲୋ…ପେ… ପାମୋଜ୍ଜବହୁଲୋ ଠାନାଠାନଂ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ହାସପଞ୍ଞା। ହାସବହୁଲୋ ୱିହାରସମାପତ୍ତିୟୋ ପରିପୂରେତୀତି ହାସପଞ୍ଞା। ହାସବହୁଲୋ ଅରିୟସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ହାସପଞ୍ଞା। ସତିପଟ୍ଠାନେ ଭାୱେତି ସମ୍ମପ୍ପଧାନେ… ଇଦ୍ଧିପାଦେ… ଇନ୍ଦ୍ରିୟାନି… ବଲାନି… ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗେ… ଅରିୟମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ହାସପଞ୍ଞା, ହାସବହୁଲୋ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ହାସପଞ୍ଞା, ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ହାସପଞ୍ଞା, ହାସବହୁଲୋ ପରମତ୍ଥଂ ନିବ୍ବାନଂ ସଚ୍ଛିକରୋତୀତି ହାସପଞ୍ଞା।

କତମା ଜୱନପଞ୍ଞା? ଯଂ କିଞ୍ଚି ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ୱା ବହିଦ୍ଧା ୱା ଓଳାରିକଂ ୱା ସୁଖୁମଂ ୱା ହୀନଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ରୂପଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା। ଦୁକ୍ଖତୋ, ଅନତ୍ତତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା। ଯା କାଚି ୱେଦନା…ପେ… ଯା କାଚି ସଞ୍ଞା… ଯେ କେଚି ସଙ୍ଖାରା… ଯଂ କିଞ୍ଚି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ…ପେ… ଯଂ ଦୂରେ ସନ୍ତିକେ ୱା, ସବ୍ବଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ… ଦୁକ୍ଖତୋ… ଅନତ୍ତତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା। ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚତୋ… ଦୁକ୍ଖତୋ… ଅନତ୍ତତୋ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା।

ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନ, ଦୁକ୍ଖଂ ଭୟଟ୍ଠେନ, ଅନତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ତୁଲୟିତ୍ୱା ତୀରୟିତ୍ୱା ୱିଭାୱୟିତ୍ୱା ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ରୂପନିରୋଧେ ନିବ୍ବାନେ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା। ୱେଦନା… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ଖୟଟ୍ଠେନ, ଦୁକ୍ଖଂ ଭୟଟ୍ଠେନ, ଅନତ୍ତା ଅସାରକଟ୍ଠେନାତି ତୁଲୟିତ୍ୱା…ପେ… ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ଜରାମରଣନିରୋଧେ ନିବ୍ବାନେ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା।

ରୂପଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ସଙ୍ଖତଂ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ଖୟଧମ୍ମଂ ୱୟଧମ୍ମଂ ୱିରାଗଧମ୍ମଂ ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ତୁଲୟିତ୍ୱା…ପେ… ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ରୂପନିରୋଧେ ନିବ୍ବାନେ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା। ୱେଦନା…ପେ… ସଞ୍ଞା… ସଙ୍ଖାରା… ୱିଞ୍ଞାଣଂ… ଚକ୍ଖୁଂ…ପେ… ଜରାମରଣଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ ଅନିଚ୍ଚଂ…ପେ… ନିରୋଧଧମ୍ମନ୍ତି ତୁଲୟିତ୍ୱା…ପେ… ୱିଭୂତଂ କତ୍ୱା ଜରାମରଣନିରୋଧେ ନିବ୍ବାନେ ଖିପ୍ପଂ ଜୱତୀତି ଜୱନପଞ୍ଞା।

କତମା ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା? ଖିପ୍ପଂ କିଲେସେ ଛିନ୍ଦତୀତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା। ଉପ୍ପନ୍ନଂ କାମୱିତକ୍କଂ ନାଧିୱାସେତି। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କଂ… ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱିହିଂସାୱିତକ୍କଂ… ଉପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପନ୍ନେ ପାପକେ ଅକୁସଲେ ଧମ୍ମେ… ଉପ୍ପନ୍ନଂ ରାଗଂ… ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୋସଂ… ମୋହଂ… କୋଧଂ… ଉପନାହଂ… ମକ୍ଖଂ… ପଳାସଂ… ଇସ୍ସଂ… ମଚ୍ଛରିୟଂ… ମାୟଂ… ସାଠେୟ୍ୟଂ… ଥମ୍ଭଂ… ସାରମ୍ଭଂ… ମାନଂ… ଅତିମାନଂ… ମଦଂ… ପମାଦଂ… ସବ୍ବେ କିଲେସେ… ସବ୍ବେ ଦୁଚ୍ଚରିତେ… ସବ୍ବେ ଅଭିସଙ୍ଖାରେ… ସବ୍ବେ ଭୱଗାମିକମ୍ମେ ନାଧିୱାସେତି ପଜହତି ୱିନୋଦେତି ବ୍ୟନ୍ତୀକରୋତି ଅନଭାୱଂ ଗମେତୀତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା। ଏକମ୍ହି ଆସନେ ଚତ୍ତାରୋ ଅରିୟମଗ୍ଗା, ଚତ୍ତାରି ଚ ସାମଞ୍ଞଫଲାନି, ଚତସ୍ସୋ ଚ ପଟିସମ୍ଭିଦାୟୋ, ଛ ଅଭିଞ୍ଞାୟୋ ଅଧିଗତା ହୋନ୍ତି ସଚ୍ଛିକତା ଫସ୍ସିତା ପଞ୍ଞାୟାତି ତିକ୍ଖପଞ୍ଞା।

କତମା ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞା? ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ ଉବ୍ବେଗବହୁଲୋ ହୋତି ଉତ୍ତାସବହୁଲୋ ଉକ୍କଣ୍ଠନବହୁଲୋ ଅରତିବହୁଲୋ ଅନଭିରତିବହୁଲୋ ବହିମୁଖୋ ନ ରମତି ସବ୍ବସଙ୍ଖାରେସୁ, ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବଂ ଲୋଭକ୍ଖନ୍ଧଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝତି ପଦାଲେତୀତି ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞା। ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧପୁବ୍ବଂ ଅପଦାଲିତପୁବ୍ବଂ ଦୋସକ୍ଖନ୍ଧଂ…ପେ… ମୋହକ୍ଖନ୍ଧଂ… କୋଧଂ… ଉପନାହଂ…ପେ… ସବ୍ବେ ଭୱଗାମିକମ୍ମେ ନିବ୍ବିଜ୍ଝତି ପଦାଲେତୀତି ନିବ୍ବେଧିକପଞ୍ଞା।

୨୮। ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ୱିସେନିଭୂତୋ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂ ୱ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱାତି ସୋ ଭୂରିପଞ୍ଞୋ ଖୀଣାସୱୋ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂ ୱା ସୁତଂ ୱା ମୁତଂ ୱା ତେସୁ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ମାରସେନଂ ୱିନାସେତ୍ୱା ଠିତଭାୱେନ ୱିସେନିଭୂତୋ। ତମେୱ ଦସ୍ସିନ୍ତି ତଂ ଏୱ ୱିସୁଦ୍ଧଦସ୍ସିଂ। ୱିୱଟଂ ଚରନ୍ତନ୍ତି ତଣ୍ହାଛଦନାଦିୱିଗମେନ ୱିୱଟଂ ହୁତ୍ୱା ଚରନ୍ତଂ। କେନୀଧ ଲୋକସ୍ମିଂ ୱିକପ୍ପୟେୟ୍ୟାତି କେନ ଇଧ ଲୋକେ ତଣ୍ହାକପ୍ପେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପେନ ୱା କୋଚି ୱିକପ୍ପେୟ୍ୟ, ତେସଂ ୱା ପହୀନତ୍ତା ରାଗାଦିନା ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେନାତି।

କାମା ତେ ପଠମା ସେନାତିଆଦୀସୁ ଚତୂସୁ ଗାଥାସୁ ଅୟମତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଆଦିତୋୱ ଅଗାରିୟଭୂତେ ସତ୍ତେ ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ କିଲେସକାମା ମୋହୟନ୍ତି,

ତେ ଅଭିଭୁୟ୍ୟ ଅନଗାରିଯଭାୱଂ ଉପଗତାନଂ ପନ୍ତେସୁ ୱା ସେନାସନେସୁ, ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେସୁ ୱା ଅଧିକୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଅରତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ଚେତଂ – ''ପବ୍ବଜିତେନ ଖୋ, ଆୱୁସୋ, ଅଭିରତି ଦୁକ୍କରା''ତି (ସଂ। ନି। ୪।୩୩୧)। ତତୋ ତେ ପରପଟିବଦ୍ଧଜୀୱିକତ୍ତା ଖୁପ୍ପିପାସା ବାଧେତି, ତାଯ ବାଧିତାନଂ ପରିଯେସନତଣ୍ହା ଚିତ୍ତଂ କିଲମଯତି, ଅଥ ନେସଂ କିଲନ୍ତଚିତ୍ତାନଂ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି ତତୋ ୱିସେସମନଧିଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ ଦୁରଭିସମ୍ଭୱେସୁ ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥେସୁ ସେନାସନେସୁ ୱିହରତଂ ଉତ୍ରାସସଞ୍ଞିତା ଭୀରୁ ଜାଯତି, ତେସଂ ଉସ୍ସଙ୍କିତପରିସଙ୍କିତାନଂ ଦୀଘରତ୍ତଂ ୱିୱେକରସମନସ୍ସାଦଯମାନାନଂ ୱିହରତଂ ''ନ ସିଯା ନୁ ଖୋ ଏସ ମଗ୍ଗୋ''ତି ପଟିପତ୍ତିଯଂ ୱିଚିକିଚ୍ଛା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ୱିନୋଦେତ୍ୱା ୱିହରତଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନ ୱିସେସାଧିଗମେନ ମାନମକ୍ଖଥମ୍ଭା ଜାଯନ୍ତି, ତେପି ୱିନୋଦେତ୍ୱା ୱିହରତଂ ତତୋ ଅଧିକତରଂ ୱିସେସାଧିଗମଂ ନିସ୍ସାଯ ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଲାଭାଦିମୁଚ୍ଛିତା ଧମ୍ମପଟିରୂପକାନି ପକାସେନ୍ତା ମିଚ୍ଛାଯସଂ ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତା ଜାତିଆଦୀହି ଅତ୍ତାନଂ ଉକ୍କଂସେନ୍ତି, ପରଂ ୱମ୍ଭେନ୍ତି। ତସ୍ମା କାମାଦୀନଂ ପଠମସେନାଦିଭାୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଏୱମେତଂ ଦସୱିଧଂ ସେନଂ ଉଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ଯସ୍ମା ସା କଣ୍ହଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତତ୍ତା କଣ୍ହସ୍ସ ନମୁଚିନୋ ଉପକାରାଯ ସଂୱତ୍ତତି, ତସ୍ମା ନଂ ''ତୱ ସେନା''ତି ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ଆହ – ''ଏସା ନମୁଚି ତେ ସେନା, କଣ୍ହସ୍ସାଭିପ୍ପହାରିନୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଅଭିପ୍ପହାରିନୀତି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଘାତିନୀ ନିପ୍ପୋଥିନୀ, ଅନ୍ତରାଯକରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ନଂ ଅସୂରୋ ଜିନାତି, ଜେତ୍ୱା ଚ ଲଭତେ ସୁଖନ୍ତି ଏୱଂ ତୱ ସେନଂ ଅସୂରୋ କାଯେ ଚ ଜୀୱିତେ ଚ ସାପେକ୍ଖୋ ପୁରିସୋ ନ ଜିନାତି, ସୂରୋ ପନ ଜିନାତି, ଜେତ୍ୱା ଚ ମଗ୍ଗସୁଖଂ ଫଲସୁଖଞ୍ଚ ଅଧିଗଚ୍ଛତି।

ଯତୋଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହୀତି ଯଦା ଚତୂହି ନିଦ୍ଦୋସନିବ୍ବାନମଗ୍ଗନସଞ୍ଞାତେହି ମଗ୍ଗେହି। ମାରସେନାତି ମାରସ୍ସ ସେନା ୱଚନକରା କିଲେସା। ପଟିସେନିକରାତି ପଟିପକ୍ଖକରା। ଜିତା ଚାତି ପରାଜଯମାନା ହନିତା ଚ। ପରାଜିତା ଚାତି ନିଗ୍ଗହିତା ଚ। ଭଗ୍ଗାତି ଭିନ୍ନା। ୱିପ୍ପଲୁଗ୍ଗାତି ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣା। ପରମ୍ମୁଖାତି ୱିମୁଖଭାୱଂ ପାପିତା। ୱିସେନିଭୂତୋତି ନିକ୍କିଲେସୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ।

ୱୋଦାତଦସ୍ସିନ୍ତି ବ୍ଯୱଦାତଦସ୍ସିଂ। ତାନି ଛଦନାନୀତି ଏତାନି ତଣ୍ହାଦିକିଲେସଛଦନାନି। ୱିୱଟାନୀତି ପାକଟୀକତାନି। ୱିଦ୍ଧଂସିତାନୀତି ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଅପହତାନି। ଉଗ୍ଘାଟିତାନୀତି ଉପ୍ପାଟିତାନି। ସମୁଗ୍ଘାଟିତାନୀତି ୱିସେସେନ ଉପ୍ପାଟିତାନି।

୨୯। ନ କପ୍ପଯନ୍ତୀତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ତେ ହି ତାଦିସା ସନ୍ତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କପ୍ପାନଂ ପୁରେକ୍ଖାରାନଞ୍ଚ କେନଚି ନ କପ୍ପଯନ୍ତି, ନ ପୁରେକ୍ଖରୋନ୍ତି। ପରମତ୍ଥଂ ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧିଂ ଅଧିଗତତ୍ତା ଅନଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧିଂଯେୱ ଅକିରିଯସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ''ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧୀ''ତି ନ ତେ ୱଦନ୍ତି। ଆଦାନଗନ୍ଥଂ ଗଥିତଂ ୱିସଜ୍ଜାତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ରୂପାଦୀନଂ ଆଦାଯକତ୍ତା ଆଦାନଗନ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନେ ଗଥିତଂ ବଦ୍ଧଂ ଅରିଯମଗ୍ଗସତ୍ଥେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ଅଚ୍ଚନ୍ତସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅଚ୍ଚନ୍ତଂ ପରମତ୍ଥଂ ସୁଦ୍ଧିଂ। ସଂସାରସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ସଂସାରତୋ ସୁଦ୍ଧିଂ। ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିନ୍ତି କରୋତୋ ନ କରୀଯତି ପାପନ୍ତି ଅକିରିଯଦିଟ୍ଠିଂ। ସସ୍ସତୱାଦନ୍ତି ''ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସସ୍ସତୋ''ତି ୱଚନଂ। ନ ୱଦନ୍ତି ନ କଥେନ୍ତି।

ଗନ୍ଥାତି ନାମକାଯଂ ଗନ୍ଥେନ୍ତି, ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଘଟେନ୍ତୀତି ଗନ୍ଥା। ଅଭିଜ୍ଝା ଚ ସା ନାମକାଯଘଟନୱସେନ ଗନ୍ଥୋ ଚାତି ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ। ହିତସୁଖଂ ବ୍ଯାପାଦଯତୀତି ବ୍ଯାପାଦୋ। ବ୍ଯାପାଦୋ ଚ ସୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ଗନ୍ଥୋ ଚାତି ବ୍ଯାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ। ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋତି ''ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି (ଧ। ସ। ୧୧୪୩, ୧୨୨୨) ପରତୋ ଆମାସୋ। ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାସିତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ଧ। ସ। ୧୧୪୪) ଇମିନା ଆକାରେନ ଅଭିନିୱେସୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ। ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ରାଗୋତି ଅତ୍ତନା ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଗହିତାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଛନ୍ଦରାଗୋ। ପରୱାଦେସୁ ଆଘାତୋତି ପରସ୍ସ ୱଚନେସୁ କୋପୋ। ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋତି ଅତୁଟ୍ଠାକାରୋ। ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଂ ୱାତି ଅତ୍ତନା ସମାଦିନ୍ନଂ ଗୋସୀଲାଦିସୀଲଂ ୱା। ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠୀତି ଅତ୍ତନା ଗହିତା ପରାମଟ୍ଠା ଦିଟ୍ଠି। ତେହି ଗନ୍ଥେହୀତି ଏତେହି ୱୁତ୍ତେହି ନାମକାଯଘଟନେହି। ରୂପଂ ଆଦିଯନ୍ତୀତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଆଦିଯନ୍ତି ଗଣ୍ହନ୍ତି। ଉପାଦିଯନ୍ତୀତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି ତଣ୍ହାଗହଣେନ। ପରାମସନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଗହଣେନ। ଅଭିନିୱିସନ୍ତି ମାନଗହଣେନ। ୱଟ୍ଟନ୍ତି ତେଭୂମକୱଟ୍ଟଂ। ଗନ୍ଥେତି ବନ୍ଧନେ।

ୱୋସଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱାତି ସଜ୍ଜା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱା। ଗଥିତେତି ବନ୍ଧନେ। ଗନ୍ଥିତେତି ଗନ୍ଥନେନ ଗନ୍ଥିତେ। ୱିବନ୍ଧେତି ୱିସେସେନ ବନ୍ଧେ। ଆବନ୍ଧେତି ଅନେକୱିଧେନ ବନ୍ଧେ। ପଲିବୁଦ୍ଧେତି ଅମୁଞ୍ଚିତୋ। ବନ୍ଧନେ ପୋଟଯିତ୍ୱାତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧନାନି ପପ୍ପୋଟଯିତ୍ୱା। ୱିସଜ୍ଜାତି ଚଜିତ୍ୱା।

ଇମେ ପନ ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥେ କିଲେସପଟିପାଟିଯାପି ଆହରିତ୍ୱଂ ୱଟ୍ଟତି, ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାପି – କିଲେସପଟିପାଟିଯା ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ପହୀଯତି, ବ୍ୟାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ। ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ, ବ୍ୟାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ, ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନାତି। ଏତେ ଚତ୍ତାରୋ ଗନ୍ଥା ଯସ୍ସ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତଂ ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଗନ୍ଥେନ୍ତି ଘଟେନ୍ତୀତି ଗନ୍ଥା। ତେ ଚତୁପ୍ପଭେଦା ଅଭିଜ୍ଝାଯନ୍ତି ଏତାଯ, ସଯଂ ୱା ଅଭିଜ୍ଝାଯତି, ଅଭିଜ୍ଝାଯନମତ୍ତମେୱ ୱା ଏସାତି ଅଭିଜ୍ଝା। ଲୋଭୋଯେୱ ନାମକାଯଂ ଗନ୍ଥେତି ଚୁତିପଟିସନ୍ଧିୱସେନ ୱଟ୍ଟସ୍ମିଂ ଘଟେତୀତି କାଯଗନ୍ଥୋ। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତି ତେନ ଚିତ୍ତଂ ପୂତିଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି, ବ୍ୟାପାଦଯତି ୱା ୱିନଯାଚାରରୂପସମ୍ପତ୍ତିହିତସୁଖାଦୀନୀତି ବ୍ୟାପାଦୋ। ''ଇତୋ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ସୀଲେନ ସୁଦ୍ଧି ୱତେନ ସୁଦ୍ଧୀ''ତି ପରାମସନଂ ସୀଲବ୍ବତପରାମାସୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାସିତମ୍ପି ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତିଆଦିନା ଆକାରେନ ଅଭିନିୱିସତୀତି ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ। ଯଥା ୱଚ୍ଛଂ ୱାତିଆଦିଂ ୱୟାଦିୱିସଙ୍ଖରଣଂ ଗନ୍ଥାନଂ ୱିଯୋଗକରଣେ ଉପମଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ।

ନ ଜନେନ୍ତୀତି ନ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ନ ସଞ୍ଜାନେନ୍ତୀତି ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି। ନାଭିନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ନ ସଞ୍ଜାନେନ୍ତୀତି ଉପ୍ପାଦକ୍ଖଣଂ। ନ ନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତି ନାଭିନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୀତି ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ।

୩୦।ସୀମାତିଗୋତି ଗାଥା ଏକପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ୱୁତ୍ତା। ପୁବ୍ବସଦିସୋ ଏୱ ପନସ୍ସା ସମ୍ବନ୍ଧୋ, ସୋ ଏୱଂ ଅଭିୱଣ୍ଣନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ୱେଦିତବ୍ବୋ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ସୋ ଇଦିସୋ ଭୂରିପଞ୍ଞୋ ଚତୁନ୍ନଂ କିଲେସସୀମାନଂ ଅତୀତତ୍ତା ସୀମାତିଗୋ, ବାହିତପାପତ୍ତା ଚ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଇତ୍ଥମ୍ଭୂତସ୍ସ ଚ ତସ୍ସ ନତ୍ଥି, ପରଚିତ୍ତପୁବ୍ବେନିୱାସଞ୍ଞାଣେହି ଞତ୍ୱା ୱା ମଂସଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂହି ଦିସ୍ୱା ୱା କିଞ୍ଚି ସମୁଗ୍ଗହୀତଂ, ଅଭିନିୱିଟ୍ଠନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ଚ କାମରାଗାଭାୱତୋ ନ ରାଗରାଗୀ ରୂପାରୂପରାଗାଭାୱତୋ ନ ୱିରାଗରତ୍ତୋ, ଯତୋ ଏୱଂୱିଧସ୍ସ ତସ୍ସ ''ଇଦଂ ପରମ''ନ୍ତି କିଞ୍ଚି ଇଧ ଉଗ୍ଗହୀତଂ ନତ୍ଥୀତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ଚତସ୍ସୋ ସୀମାଯୋତି ଚତ୍ତାରୋ ପରିଚ୍ଛେଦା। ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋତି ଦିଟ୍ଠି ଚ ସା ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯୋ ଚାତି ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କେନଟ୍ଠେନ ଅନୁସଯା? ଅନୁସଯନଟ୍ଠେନ। କୋ ଏସ ଅନୁସଯଟ୍ଠୋ ନାମାତି? ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠୋ। ଏତେ ହି ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ତସ୍ସ ତସ୍ସ ସନ୍ତାନେ ଅନୁସେନ୍ତି ନାମ, ତସ୍ମା ''ଅନୁସଯା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁରୂପଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥାପି ସିଯା – ଅନୁସଯଟ୍ଠୋ ନାମ ଅପ୍ପହୀନାକାରୋ, ଅପ୍ପହୀନାକାରୋ ଚ ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ତସ୍ମା ନ ଅନୁସଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ତତ୍ରିଦଂ ପଟିୱଚନଂ – ଅପ୍ପହୀନାକାରୋ ଅନୁସଯୋ, ଅନୁସଯୋତି ପନ ଅପ୍ପହୀନଟ୍ଠେନ ଥାମଗତା କିଲେସା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ସୋ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସାରମ୍ମଣୋ ସପ୍ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ସହେତୁକୋ ଏକନ୍ତାକୁସଲୋ ଅତୀତୋପି ହୋତି ଅନାଗତୋପି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋପି, ତସ୍ମା ''ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତି ୱତ୍ତୁଂ ଯୁଜ୍ଜତି।

ତତ୍ରିଦଂ ପମାଣଂ – ପଟିସମ୍ଭିଦାଯଂ ତାୱ ଅଭିସମଯକଥାଯଂ (ପଟି। ମ। ୩।୨୧) ''ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ କିଲେସେ ପଜହତୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅନୁସଯାନଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ''ଥାମଗତୋ ଅନୁସଯଂ ପଜହତୀ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଧମ୍ମସଙ୍ଗଣିଯଂ ମୋହସ୍ସ ପଦଭାଜନେ (ଧ। ସ। ୩୯୦) ''ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଅୱିଜ୍ଜାପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ, ଅୱିଜ୍ଜାଲଙ୍ଗୀ ମୋହୋ ଅକୁସଲମୂଲଂ, ଅଯଂ ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ମୋହୋ ହୋତୀ''ତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନଭାୱୋ ୱୁତ୍ତୋ। କଥାୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ''ଅନୁସଯା ଅବ୍ୟାକତା ଅନୁସଯା ଅହେତୁକା ଅନୁସଯା ଚିତ୍ତୱିପ୍ପଯୁତ୍ତା''ତି (କଥା। ୬୦୫) ସବ୍ବେ ୱାଦା ପଟିସେଧିତା। ଅନୁସଯଯମକେ ସତ୍ତନ୍ନଂ ମହାୱାରାନଂ ଅଞ୍ଞତରସ୍ମିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନୱାରେ ''ଯସ୍ସ କାମରାଗାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ତସ୍ସ ପଟିଘାନୁସଯୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ। ତସ୍ମା ''ଅନୁସେନ୍ତୀତି ଅନୁରୂପଂ କାରଣଂ ଲଭିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି ଯଂ ୱୁତ୍ତଂ, ତଂ ଇମିନା ତନ୍ତିପ୍ପମାଣେନ ସୁୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଯମ୍ପି ''ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ସାରମ୍ମଣୋ''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ, ତମ୍ପି ସୁୱୁତ୍ତମେୱ। ଅନୁସଯୋ ହି ନାମେସ ପରିନିପ୍ଫନ୍ନୋ ଚିତ୍ତସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ ଅକୁସଲଧମ୍ମୋତି ନିଟ୍ଠମେତ୍ଥ ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋ ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିସମ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ, ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋ ୱିଚିକିଚ୍ଛାସହଗତେ, ଅୱିଜ୍ଜାନୁସଯୋ ଦ୍ୱାଦସସୁ ଅକୁସଲଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ; ତଯୋପି ଅୱସେସତେଭୂମକଧମ୍ମେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଦିଟ୍ଠିୱିଚିକିଚ୍ଛାମୋହା। କାମରାଗାନୁସଯୋ ଚେତ୍ଥ ଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ, ମନାପେସୁ ଅୱସେସକାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଲୋଭୋ। ପଟିଘାନୁସଯୋ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ, ଅମନାପେସୁ ଅୱସେସକାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଦୋସୋ। ମାନାନୁସଯୋ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତଲୋଭସହଗତଚିତ୍ତେସୁ ସହଜାତୱସେନ ଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚ, ଦୁକ୍ଖୱେଦନାୱଜ୍ଜେସୁ ଅୱସେସକାମାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ଚ ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ମାନୋ। ଭୱରାଗାନୁସଯୋ

ଚତୂସୁ ଦିଟ୍ଠିୱିପ୍ପଯୁତ୍ତେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ସହଜାତୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଆରମ୍ମଣୱସେନେୱ ପନ ରୂପାରୂପାୱଚରଧମ୍ମେସୁ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଲୋଭୋ ୱୁତ୍ତୋ।

ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାନୁସଯୋତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିୱିଧା ଦିଟ୍ଠି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାନୁସଯୋତି ଅଟ୍ଠୱତ୍ଥୁକା ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ତଦେକଟ୍ଠା ଚ କିଲେସାତି ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱିଚିକିଚ୍ଛାଯ, ସହଜେକଟ୍ଠୱସେନ ଏକତୋ ଠିତା। ମାନାନୁସଯୋତି ନୱୱିଧମାନୋ। ପରମତ୍ତଞ୍ଞାଣେନ ୱା ଛଦ୍ୱାତି ପରେସଂ ଚିତ୍ତାଚାରଜାନନପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା, ଚେତୋପରିଯଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପୁବ୍ବେନିୱାସାନୁସ୍ସତିଞ୍ଞାଣେନ ୱାତି ଅତୀତେ ନିୱୁଟ୍ଠକ୍ଖନ୍ଧାନୁସ୍ସରଣଞ୍ଞାଣେନ ଜାନିତ୍ୱା। ମଂସଚକ୍ଖୁନା ୱାତି ପକତିଚକ୍ଖୁନା। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ୱାତି ଦିବ୍ବସଦିସେନ ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତେନ ୱା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସିତ୍ୱା। ରାଗରତ୍ତାତି ରାଗେନ ରଞ୍ଜିତା। ଯେ ପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୂତି ଯେ ପଞ୍ଚସୁ ରୂପାଦିୱତ୍ଥୁକାମକୋଟ୍ଠାସେସୁ। ୱିରାଗରତ୍ତାତି ୱିରାଗସଞ୍ଞାତାସୁ ରୂପାରୂପସମାପତ୍ତୀସୁ ଅତିରତ୍ତା ଅଲ୍ଲୀନା। ଯତୋ କାମରାଗୋ ଚାତି ଯଦା କାମଭୱେ ରାଗୋ ଚ। ରୂପାରୂପରାଗେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ସୁଦ୍ଧଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୫। ପରମଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୧। ପଞ୍ଚମେ ପରମଟ୍ଠକସୁତ୍ତେ ପରମନ୍ତି ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପରିବ୍ବସାନୋତି ଇଦଂ ପରମନ୍ତି ଗହେତ୍ୱା ସକାଯ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱସମାନୋ। ଯଦୁତ୍ତରିଂ କୁରୁତେତି ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ସେଟ୍ଠଂ କରୋତି। ହୀନାତି ଅଞ୍ଞେ ତତୋ ସବ୍ବମାହାତି ତଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ଠପେତ୍ୱା ତତୋ ଅଞ୍ଞେ ସବ୍ବେ ‘‘ହୀନା ଇମେ’’ତି ଆହ। ତସ୍ମା ୱିୱାଦାନି ଅୱୀତିୱତ୍ତୋତି ତେନ କାରଣେନ ସୋ ଦିଟ୍ଠିକଲହେ ଅୱୀତିୱତ୍ତୋୱ ହୋତି।

ୱସନ୍ତୀତି ପଠମୁପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିୱସେନ ୱସନ୍ତି। ପୱସନ୍ତୀତି ପୱିସିତ୍ୱା ୱସନ୍ତି। ଆୱସନ୍ତୀତି ୱିସେସେନ ୱସନ୍ତି। ପରିୱସନ୍ତୀତି ସବ୍ବଭାଗେନ ୱସନ୍ତି। ତଂ ଉପମାଯ ସାଧେନ୍ତୋ ‘‘ଯଥା ଆଗାରିକା ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ଆଗାରିକା ୱାତି ଘରସାମିକା। ଘରେସୁ ୱସନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଘରେସୁ ଆସଙ୍କୱିରହିତା ହୁତ୍ୱା ନିୱସନ୍ତି। ସାପତ୍ତିକା ୱାତି ଆପତ୍ତିବହୁଲା। ସକିଲେସା ୱାତି ରାଗାଦିକିଲେସବହୁଲା। ଉତ୍ତରିଂ କରୋତୀତି ଅତିରେକଂ କରୋତି। ଅଯଂ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ‘ଅଯଂ ଅମ୍ହାକଂ ସତ୍ଥା ସବ୍ବଂ ଜାନାତି’।

ସବ୍ବେ ପରପ୍ପୱାଦେ ଖିପତୀତି ସବ୍ବା ପରଲଦ୍ଧିଯୋ ଛଡ୍ଡେତି। ଉକ୍ଖିପତୀତି ନୀହରତି। ପରିକ୍ଖିପତୀତି ପରମ୍ମୁଖେ କରୋତି। ଦିଟ୍ଠିମେଧଗାନୀତି ଦିଟ୍ଠିୱିହେସକାନି।

୩୨। ଦୁତିଯଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ଅୱୀତିୱତ୍ତୋ ଚ ଯଂ ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ ସୀଲୱତେ ମୁତେତି ଏତେସୁ ଚତୂସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ଉପ୍ପନ୍ନଦିଟ୍ଠିସଙ୍ଖାତେ ଅତ୍ତନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଆନିସଂସଂ ପସ୍ସତି, ତଦେୱ ସୋ ତତ୍ଥ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଆନିସଂସଂ ‘‘ଇଦଂ ସେଟ୍ଠ’’ନ୍ତି ଅଭିନିୱିସିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ସବ୍ବଂ ପରସତ୍ଥାରାଦିକଂ ନିହୀନତୋ ପସ୍ସତି।

ଦ୍ୱେ ଆନିସଂସେ ପସ୍ସତୀତି ଦ୍ୱେ ଗୁଣେ ଓଲୋକେତି। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଞ୍ଚାତି ଦିଟ୍ଠେ ପଚ୍ଚକ୍ଖେ ଅତ୍ତଭାୱେ ୱିପଚ୍ଚନକରଣଂ। ସମ୍ପରାଯିକଞ୍ଚାତି ପରଲୋକେ ପଟିଲଭିତବ୍ବଗୁଣଞ୍ଚ। ଯଂଦିଟ୍ଠିକୋ ସତ୍ଥାତି ଯଂଲଦ୍ଧିକୋ ତିତ୍ଥାଯତନସାମିକୋ। ଅଲଂ ନାଗତ୍ତାଯ ୱାତି ନାଗରାଜଭାୱାଯ ୱା ପରିଯତ୍ତଂ। ସୁପଣ୍ଣତ୍ତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଦେୱତ୍ତାଯ ୱାତି ସମ୍ମୁତିଦେୱାଦିଭାୱାଯ। ଆଯତିଂ ଫଲପାଟିକଙ୍ଖୀ ହୋତୀତି ଅନାଗତେ ୱିପାକଫଲଂ ପତ୍ଥଯାନୋ ହୋତି। ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିଯାପି ଦ୍ୱେ ଆନିସଂସେ ପସ୍ସତୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠରୂପାଯତନସ୍ସ ୱସେନ ସୁଦ୍ଧିଯା ହେତୁତ୍ତାପି ଅତ୍ତନୋ ଗହିତଗହଣେନ ଦ୍ୱେ ଗୁଣେ ଓଲୋକେତି। ସୁତସୁଦ୍ଧିଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୩୩। ତତିଯଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ଏୱଂ ପସ୍ସତୋ ଚ ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ନିସ୍ସିତୋ ଅଞ୍ଞଂ ପରସତ୍ଥାରାଦିଂ ହୀନଂ ପସ୍ସତି, ତଂ ପନ ଦସ୍ସନଂ ଗନ୍ଥମେୱ କୁସଲା ୱଦନ୍ତି, ବନ୍ଧନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯସ୍ମା ଏତଦେୱ, ତସ୍ମା ହି ଦିଟ୍ଠଂ ୱ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱା, ସୀଲବ୍ବତଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ ନିସ୍ସଯେଯ୍ୟ, ନାଭିନିୱେସେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କୁସଲାତି ଖନ୍ଧାଦିଜାନନେ ଛେକା। ଖନ୍ଧକୁସଲାତି ରୂପାଦୀସୁ ପଞ୍ଚସୁ ଖନ୍ଧେସୁ କୁସଲା। ଧାତୁଆଯତନପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦସତିପଟ୍ଠାନସମ୍ମପ୍ପଧାନୈଦ୍ଧିପାଦୈନ୍ଦ୍ରିଯବଲବୋଜ୍ଝଙ୍ଗମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତତ୍ଥ ମଗ୍ଗକୁସଲାତି ଚତୂସୁ ମଗ୍ଗେସୁ। ଫଲକୁସଲାତି ଚତୂସୁ ଫଲେସୁ। ନିବ୍ବାନକୁସଲାତି ଦୁୱିଧେ ନିବ୍ବାନେ ଛେକା। ତେ କୁସଲାତି ତେ ଏତେସୁ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେସୁ ଛେକା। ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଏୱଂ କଥେନ୍ତି। ଗନ୍ଥୋ ଏସୋତି ପସ୍ସତୋ ଚ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିନିସ୍ସିତଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞଂ ପରସତ୍ଥାରାଦିଂ ହୀନତୋ ଦସ୍ସନଞ୍ଚ ଗନ୍ଥୋ ବନ୍ଧନୋ ଏସୋତି ୱଦନ୍ତି। ଲଗ୍ଗନଂ ଏତନ୍ତି ଏତଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନାଗଦନ୍ତେ ଲଗ୍ଗିତଂ ୱିଯ ଅଧୋଲମ୍ବନଂ। ବନ୍ଧନଂ ଏତନ୍ତି ନିଚ୍ଛିନ୍ଦିତୁଂ ଦୁକ୍କରଟ୍ଠେନ ସଙ୍ଖଲିକାଦିବନ୍ଧନଂ ୱିଯ ଏତଂ ବନ୍ଧନଂ। ପଲିବୋଧୋ ଏସୋତି ସଂସାରତୋ ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଟ୍ଠେନ ଏସୋ ପଲିବୋଧୋ।

୩୪। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ନ କେୱଲଂ ଦିଟ୍ଠସୁତାଦୀସୁ ନ ନିସ୍ସଯେଯ୍ୟ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ଅସଞ୍ଜାତଂ ଉପରୂପରି ଦିଟ୍ଠିମ୍ପି ଲୋକସ୍ମିଂ ନ କପ୍ପଯେଯ୍ୟ, ନ ଜନେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କୀଦିସଂ? ଞାଣେନ ୱା ସୀଲୱତେନ ୱାପି, ସମାପତ୍ତିଞାଣାଦିଞାଣେନ ୱା ସୀଲୱତେନ ୱା ଯା କପ୍ପିଯତି, ଏତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନ କପ୍ପେଯ୍ୟ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ନ କପ୍ପଯେଯ୍ୟ, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ମାନେନପି ଜାତିଆଦୀହି ୱତ୍ଥୂହି ସମୋତି ଅତ୍ତାନମନୂପନେଯ୍ୟ, ହୀନୋ ନ ମଞ୍ଞେଥ ୱିସେସି ୱାପୀତି।

ଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଞାଣେନ ୱାତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ସମାପତ୍ତୀନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଞ୍ଞାଯ ୱା। ପଞ୍ଚାଭିଞ୍ଞାଞାଣେନ ୱାତି ଲୋକିଯାନଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ

ଅଭିଞ୍ଞାନଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତପଞ୍ଞାଯ ୱା। ମିଚ୍ଛାଞାଣେନ ୱାତି ୱିପରୀତସଭାୱେନ ପୱତ୍ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅମୁତ୍ତେ ମୁତ୍ତଂ ପସ୍ସାତି ଏୱଂ ଉପ୍ପନ୍ନେନ ମିଚ୍ଛାଞାଣେନ ୱା।

୩୫। ପଞ୍ଚମଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ଏୱନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଅକପ୍ପେନ୍ତୋ ଅମଞ୍ଞମାନୋ ଚ ଅତ୍ତଂ ପହାଯ ଅନୁପାଦିଯାନୋ ଯଂ ପୁବ୍ବେ ଗହିତଂ, ତଂ ପହାଯ ପରଂ ଅଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ତସ୍ମିମ୍ପି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରେ ଞାଣେ ଦୁୱିଧଂ ନିସ୍ସଯଂ ନୋ କରୋତି, ଅକରୋନ୍ତୋ ଚ ସ ୱେ ୱିଯତ୍ତେସୁ ନାନାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଭିନ୍ନେସୁ ସତ୍ତେସୁ ନ ୱଗ୍ଗସାରୀ ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ଅଗଚ୍ଛନଧମ୍ମୋ ହୁତ୍ୱା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠୀସୁ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠିଂ ନ ପଚ୍ଚେତି, ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଚତୂହି ଉପାଦାନେହୀତି କାମୁପାଦାନାଦୀହି ଚତୂହି ଭୁସଂ ଗହଣେହି ସ ୱେ ୱିଯତ୍ତେସୂତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ନିଚ୍ଛିତେସୁ। ଭିନ୍ନେସୂତି ଦ୍ୱିଧା ଭିନ୍ନେସୁ।

୩୬। ଇଦାନି ଯୋ ସୋ ଇମାଯ ଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତୋ ଖୀଣାସୱୋ, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ‘‘ଯସ୍ସୂଭଯନ୍ତେ’’ତିଆଦିକା ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ଯସ୍ସୂଭଯନ୍ତେତି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତେ ଫସ୍ସାଦିଭେଦେ। ପଣିଧୀତି ତଣ୍ହା। ଭୱାଭୱାଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଭୱାଯ । ଇଧ ୱା ହୁରଂ ୱାତି ସକତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦେ ଇଧ ୱା ପରତ୍ତଭାୱାଦିଭେଦେ ପରତ୍ଥ ୱା।

ଫସ୍ସୋ ଏକୋ ଅନ୍ତୋତି ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦିକୋ ଏକୋ କୋଟ୍ଠାସୋ। ଫସ୍ସସମୁଦଯୋତି ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣୋ। ଯତୋ ସମୁଦେତି ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ସୋ ସମୁଦଯୋ। ଦୁତିଯୋ ଅନ୍ତୋତି ଦୁତିଯୋ କୋଟ୍ଠାସୋ। ଅତୀତନ୍ତି ଅତି ଇତଂ ଅତୀତଂ, ଅତିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନାଗତନ୍ତି ନ ଆଗତଂ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଖା ୱେଦନାଦଯୋ ୱିସଭାଗୱସେନ। ନାମରୂପଦୁକଂ ନମନରୁପ୍ପନୱସେନ। ଅଜ୍ଝତ୍ତିକାଦଯୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତବାହିରୱସେନ। ସକ୍କାଯାଦଯୋ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକାନଂ ପୱତ୍ତିସମୁଦଯୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସକତ୍ତଭାୱୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତଭାୱୋ। ପରତ୍ତଭାୱୋତି ପରସ୍ସ ଅତ୍ତଭାୱୋ।

୩୭। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ଦିଟ୍ଠେ ୱାତି ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିଯା ୱା। ଏସ ନଯୋ ସୁତାଦୀସୁ। ସଞ୍ଞାତି ସଞ୍ଞାସମୁଟ୍ଠାପିକା ଦିଟ୍ଠି।

ଅପରାମସନ୍ତନ୍ତି ତଣ୍ହାମାନଦିଟ୍ଠୀହି ନ ପରାମସନ୍ତଂ। ଅନଭିନିୱେସନ୍ତନ୍ତି ତେହେୱ ଅନଭିନିୱିସନ୍ତଂ।

‘‘ୱିନିବନ୍ଧୋ’’ତି ୱାତି ମାନେନ ୱିନିବନ୍ଧୋତି ୱା। ‘‘ପରାମଟ୍ଠୋ’’ତି ୱାତି ପରତୋ ନିଚ୍ଚସୁଖସୁଭାଦୀହି ପରାମଟ୍ଠୋତି ୱା। ୱିକ୍ଖେପଗତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱସେନ। ଅନିଟ୍ଠଙ୍ଗତୋତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନ। ଥାମଗତୋତି ଅନୁସଯୱସେନ। ଗତିଯାତି ଗନ୍ତବ୍ବୱସେନ।

୩୮। ତତିଯଗାଥାଯ ଧମ୍ମାପି ତେସଂ ନ ପଟିଚ୍ଛିତାସେତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଧମ୍ମାପି ତେସଂ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି (ଉଦା। ୫୪) ଏୱଂ ନ ପଟିଚ୍ଛିତା। ପାରଙ୍ଗତୋ ନ ପଚ୍ଚେତି ତାଦୀତି ନିବ୍ବାନପାରଂ ଗତୋ ତେନ ତେନ ମଗ୍ଗେନ ପହୀନେ କିଲେସେ ପୁନ ନାଗଚ୍ଛତି ପଞ୍ଚହି ଚ ଆକାରେହି ତାଦୀ ହୋତୀତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱ।

ୱୀସତିୱତ୍ଥୁକା ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀତି ‘‘ରୂପଂ ଅତ୍ତତୋ ସମନୁପସ୍ସତୀ’’ତିଆଦିନା (ପଟି। ମ। ୧।୧୩୨) ନଯେନ ଏକେକସ୍ମିଂ ଖନ୍ଧେ ଚତୂହି ଚତୂହି ଆକାରେହି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧେ ପତିଟ୍ଠଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ୱିଜ୍ଜମାନେ କାଯେ ଦିଟ୍ଠି। ଦସୱତ୍ଥୁକାମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠୀତି ‘‘ନତ୍ଥି ଦିନ୍ନ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା (ଧ। ସ। ୧୨୨୧) ଦିଟ୍ଠି। ଅନ୍ତଗ୍ଗାହିକାଦିଟ୍ଠୀତି ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତିଆଦିନଯପ୍ପୱତ୍ତା (ମ। ନି। ୩।୨୭) ଏକେକଂ ଅନ୍ତଂ ଅତ୍ଥୀତି ଗହେତ୍ୱା ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଯା ଏୱରୂପା ଦିଟ୍ଠୀତି ଇଦାନି ୱୁଚ୍ଚମାନାନଂ ଏକୂନୱୀସପଦାନଂ ସାଧାରଣଂ ମୂଲପଦଂ। ଯା ଦିଟ୍ଠି, ତଦେୱ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ; ଯା ଦିଟ୍ଠି, ତଦେୱ ଦିଟ୍ଠିଗହନନ୍ତି ସବ୍ବେସଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ କାତବ୍ବୋ। ଯା ଅଯାଥାୱଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଦିଟ୍ଠି, ତଦେୱ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଗତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଯା ଅନ୍ତୋଗତତ୍ତାତି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ହେଟ୍ଠାପିସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ।

ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଅନ୍ତାନଂ ଏକନ୍ତଗତତ୍ତାତିପି ଦିଟ୍ଠିଗତଂ। ତତ୍ଥ ସସ୍ସତୋତି ନିଚ୍ଚୋ। ଲୋକୋତି ଅତ୍ତା। ‘‘ଇଧ ସରୀରଂଯେୱ ନସ୍ସତି, ଅତ୍ତା ପନ ଇଧ ପରତ୍ଥ ଚ ସୋଯେୱା’’ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ସୋ ହି ସାମଞ୍ଞେୱ ଆଲୋକେତୀତି କତ୍ୱା ଲୋକୋତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଅସସ୍ସତୋତି ଅନିଚ୍ଚୋ। ଅତ୍ତା ସରୀରେନେୱ ସହ ନସ୍ସତୀତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଅନ୍ତୱାତି ପରିତ୍ତେ କସିଣେ ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଂ ପରିତ୍ତକସିଣାରମ୍ମଣଂ ଚେତନଂ ‘‘ସପରିଯନ୍ତୋ ଅତ୍ତା’’ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ଅନନ୍ତୱାତି ନ ଅନ୍ତୱା ଅପ୍ପମାଣେ କସିଣେ ଝାନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ତଂ ଅପ୍ପମାଣକସିଣାରମ୍ମଣଂ ଚେତନଂ ‘‘ଅପରିଯନ୍ତୋ ଅତ୍ତା’’ତି ମଞ୍ଞନ୍ତି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଜୀୱୋ ଚ ସରୀରଞ୍ଚ ତଂଯେୱ। ଜୀୱୋତି ଅତ୍ତା, ଲିଙ୍ଗୱିପଲ୍ଲାସେନ ନପୁଂସକୱଚନଂ କତଂ। ସରୀରନ୍ତି ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ। ଅଞ୍ଞଂ

ଜୀୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ସରୀରନ୍ତି ଅଞ୍ଞୋ ଜୀୱୋ ଅଞ୍ଞଂ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ । ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ଖନ୍ଧା ଇଧେୱ ୱିନସ୍ସନ୍ତି, ସତ୍ତୋ ମରଣତୋ ପରଂ ହୋତି ୱିଜ୍ଜତି ନ ନସ୍ସତି, ତଥାଗତୋତି ଚେତଂ ସତ୍ତାଧିୱଚନନ୍ତି। କେଚି ପନ ''ତଥାଗତୋତି ଅରହା''ତି ୱଦନ୍ତି। ଇମେ ନ ହୋତୀତି ପକ୍ଖେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ନ ହୋତି ତଥାଗତୋ ପରଂ ମରଣାତି ଖନ୍ଧାପି ଇଧେୱ ନସ୍ସନ୍ତି , ତଥାଗତୋ ଚ ମରଣତୋ ପରଂ ନ ହୋତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି। ଇମେ ହୋତୀତି ପକ୍ଖେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଏୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତୀତି ଇମେ ଏକେକପକ୍ଖପରିଗ୍ଗହେ ଦୋସଂ ଦିସ୍ୱା ଉଭଯପକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି। ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତୀତି ଇମେ ଉଭଯପକ୍ଖପରିଗ୍ଗହେ ଉଭଯଦୋସାପତ୍ତିଂ ଦିସ୍ୱା ''ହୋତି ଚ ନ ହୋତୀ''ତି ଚ ''ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତୀ''ତି ଚ ଅମରାୱିକ୍ଖେପପକ୍ଖଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଟ୍ଠକଥାନଯୋ (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୨।୧।୧୧୩) – ''ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ''ତି ୱାତିଆଦୀହି ଦସହାକାରେହି ଦିଟ୍ଠିପଭେଦୋୱ ୱୁତ୍ତୋ। ତତ୍ଥ ସସ୍ସତୋଲୋକୋତି ଚ ଖନ୍ଧପଞ୍ଚକଂ ଲୋକୋତି ଗହେତ୍ୱା ''ଅଯଂ ଲୋକୋ ନିଚ୍ଚୋ ଧୁୱୋ ସବ୍ବକାଲିକୋ''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ସସ୍ସତନ୍ତି ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଅସସ୍ସତୋତି ତମେୱ ଲୋକଂ ''ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି ୱିନସ୍ସତୀ''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ଉଚ୍ଛେଦଗ୍ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଅନ୍ତୱାତି ପରିତ୍ତକସିଣଲାଭିନୋ ସୁପ୍ପମତ୍ତେ ୱା ସରାୱମତ୍ତେ ୱା କସିଣେ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ''ଲୋକୋ''ତି ଚ କସିଣପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତେନ ''ଅନ୍ତୱା''ତି ଚ ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ''ଅନ୍ତୱା ଲୋକୋ''ତି ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିପି ହୋତି ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିପି। ୱିପୁଲକସିଣଲାଭିନୋ ପନ ତସ୍ମିଂ କସିଣେ ସମାପନ୍ନସ୍ସ ଅନ୍ତୋସମାପତ୍ତିଯଂ ପୱତ୍ତିତରୂପାରୂପଧମ୍ମେ ''ଲୋକୋ''ତି ଚ କସିଣପରିଚ୍ଛେଦନ୍ତେନ ଚ ''ଅନନ୍ତୋ''ତି ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ''ଅନନ୍ତୱା ଲୋକୋ''ତି ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ସା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି ହୋତି, ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିପି। ତଂ ଜୀୱଂ ତଂ ସରୀରନ୍ତି ଭେଦନଧମ୍ମସ୍ସ ସରୀରସ୍ସେୱ ''ଜୀୱ''ନ୍ତି ଗହିତତ୍ତା ''ସରୀରେ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନେ ଜୀୱମ୍ପି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ''ତି ଉଚ୍ଛେଦଗ୍ଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ଦୁତିଯପଦେନ ସରୀରତୋ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଜୀୱସ୍ସ ଗହିତତ୍ତା ''ସରୀରେ ଚ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜମାନେପି ଜୀୱଂ ନ ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ''ତି ସସ୍ସତଗହଣାକାରପ୍ପୱତ୍ତା ଦିଟ୍ଠି। ହୋତି ତଥାଗତୋତିଆଦୀସୁ ''ସତ୍ତୋ ତଥାଗତୋ ନାମ, ସୋ ପରଂ ମରଣା ହୋତୀ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ପଠମା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ''ନ ହୋତୀ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ଦୁତିଯା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି। ''ହୋତି ଚ ନ ଚ ହୋତୀ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ତତିଯା ଏକଚ୍ଚସସ୍ସତଦିଟ୍ଠି। ''ନେୱ ହୋତି ନ ନ ହୋତୀ''ତି ଗଣ୍ହତୋ ଚତୁତ୍ଥା ଅମରାୱିକ୍ଖେପଦିଟ୍ଠୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଦସୱିଧା ଦିଟ୍ଠି। ଯଥାଯୋଗଂ ଭୱଦିଟ୍ଠି ଚ ୱିଭୱଦିଟ୍ଠି ଚାତି ଦ୍ୱିଧା ହୋତି। ତାସୁ ଏକାପି ତେସଂ ଖୀଣାସୱାନଂ ନ ପଟିଚ୍ଛିତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯେ କିଲେସାତି ଯେ କିଲେସା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ । ନ ପୁନେତୀତି ନ ପୁନ ଏତି । ନ ପଚ୍ଚେତୀତି ପୁନ ନିଵତ୍ତେତ୍ୱା ନ ପଟିଏତି, ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ପଚ୍ଚଭଓେ ନାଗଚ୍ଛତି। ପଞ୍ଚହାକାରେହି ତାଦୀତି ପଞ୍ଚହି କାରଣେହି କୋଟ୍ଠାସେହି ୱା ସଦିସୋ। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଚ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣେ ଚ ଅନୁନଯପଟିଘଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତତ୍ତା ଦ୍ୱୀସୁ ସଦିସୋ। ଚତ୍ତାୱୀତି କିଲେସେ ଚଜିତୱା। ତିଣ୍ଣାୱୀତି ସଂସାରଂ ଅତିକ୍କମିତୱା। ମୁତ୍ତାୱୀତି ରାଗାଦିତୋ ମୁତ୍ତୱା। ତଂନିଦ୍ଦେସା ତାଦୀତି ତେନ ତେନ ସୀଲସଦ୍ଧାଦିନା ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦିସିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବତୋ ସଦିସୋ।

ତଂ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା କଥେତୁକାମୋ ''କଥଂ ଅରହା ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠେ ତାଦୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଲାଭେପୀତି ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଲାଭେପି। ଅଲାଭେପୀତି ତେସଂ ଅଲାଭେପି। ଯସେପୀତି ପରିୱାରେପି। ଅଯସେପୀତି ପରିୱାରୱିପତ୍ତିଯାପି। ପସଂସାଯପୀତି ୱଣ୍ଣଭଣନାଯପି। ନିନ୍ଦାଯପୀତି ଗରହାଯପି। ସୁଖେପୀତି କାଯିକସୁଖେପି। ଦୁକ୍ଖେପୀତି କାଯିକଦୁକ୍ଖେପି। ଏକଞ୍ଚେ ବାହଂ ଗନ୍ଧେନ ଲିମ୍ପେଯ୍ୟୁନ୍ତି ସଚେ ଏକଂ ବାହଂ ଚତୁଜାତିଯଗନ୍ଧେନ ଲେପଂ ଉପରୂପରି ଦଦେଯ୍ୟୁଂ। ୱାସିଯା ତଚ୍ଛେଯ୍ୟୁନ୍ତି ଯଦି ଏକଂ ବାହଂ ୱଡ୍ଢକୀ ୱାସିଯା ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ତଚ୍ଛେତ୍ୱା ତନୁଂ କରେଯ୍ୟୁଂ। ଅମୁସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି ରାଗୋତି ଅମୁସ୍ମିଂ ଗନ୍ଧଲେପନେ ସିନେହୋ ନତ୍ଥି ନ ସଂୱିଜ୍ଜତି। ଅମୁସ୍ମିଂ ନତ୍ଥି ପଟିଘନ୍ତି ଅମୁସ୍ମିଂ ୱାସିଯା ତଚ୍ଛନେ ପଟିହନନସଙ୍ଖାତଂ ପଟିଘଂ କୋପଂ ନତ୍ଥି ନ ସଂୱିଜ୍ଜତି। ଅନୁନଯପଟିଘୱିପ୍ପହୀନୋତି ସିନେହଞ୍ଚ କୋପଞ୍ଚ ପଜହିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଉଗ୍ଘାତିନିଘାତିୱୀତିୱତ୍ତୋତି ଅନୁନଯୱସେନ ଅନୁଗ୍ଗହଞ୍ଚ ପଟିଘୱସେନ ନିଗ୍ଗହଞ୍ଚ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତୋ। ଅନୁରୋଧୱିରୋଧସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ଅନୁନଯଞ୍ଚ ପଟିଘଞ୍ଚ ସମ୍ମା ଅତିକ୍କନ୍ତୋ।

ସୀଲେ ସତୀତି ସୀଲେ ସଂୱିଜ୍ଜମାନେ। ସୀଲୱାତି ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ। ତେନ ନିଦ୍ଦେସଂ କଥନଂ ଲଭତୀତି ତାଦୀ। ସଦ୍ଧାଯ ସତି ସଦ୍ଧୋତି ଏୱମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ପରମଟ୍ଠକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୬। ଜରାସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୩୯। ଛଟ୍ଠେ ଜରାସୁତ୍ତେ ଅପ୍ପଂ ୱତ ଜୀୱିତଂ ଇଦନ୍ତି ଇଦଂ ୱତ ମନୁସ୍ସାନଂ ଜୀୱିତଂ ଅପ୍ପକଂ ପରିତ୍ତଂ ଠିତିପରିତ୍ତତାଯ ସରସପରିତ୍ତତାଯାତି ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତେପି ୱୁତ୍ତନଯମେତଂ। ଓରଂ ୱସ୍ସସତାପି ମିୟ୍ୟତୀତି ୱସ୍ସସତା ଓରଂ କଲଲାଦିକାଲେପି ମିୟ୍ୟତି। ଅତିଚ୍ଚାତି ୱସ୍ସସତଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା। ଜରସାପି ମିୟ୍ୟତୀତି ଜରାଯ ମିୟ୍ୟତି। ଇତୋ ପରଂ ଗୁହଟ୍ଠକସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ଗହେତବ୍ବଂ।

ଅପ୍ପନ୍ତି ମନ୍ଦଂ। ଗମନୀଯୋ ସମ୍ପରାଯୋତି ପରଲୋକୋ ଗନ୍ତବ୍ବୋ। କଲଲକାଲେପୀତି ଏତ୍ଥ କଲଲକାଲଂ ନାମ ପଟିସନ୍ଧିକ୍ଖଣେ ତୀହି ଜାତିଉଣ୍ଣଂସୂହି କତସୁତ୍ତଗ୍ଗେ ଠିତତେଲବିନ୍ଦୁପ୍ପମାଣଂ ଅଚ୍ଛଂ ୱିପ୍ପସନ୍ନକଲଲଂ ହୋତି। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ତିଲତେଲସ୍ସ ଯଥା ବିନ୍ଦୁ, ସପ୍ପିମଣ୍ଡୋ ଅନାୱିଲୋ;

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣପ୍ପଟିଭାଗଂ, କଲଲଂ ସମ୍ପୱୁଚ୍ଚତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୩୫; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୨୬ ପକିଣ୍ଣକକଥା);

ତସ୍ମିଂ କଲଲକାଲେପି। ଚୱତୀତି ଜୀୱିତଂ ଗଚ୍ଛତି। ମରତୀତି ଜୀୱିତୱିଯୋଗଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଅନ୍ତରଧାଯତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ ପାପୁଣାତି। ୱିପ୍ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଛିଜ୍ଜତି। ‘‘ଅଣ୍ଡଜଯୋନିଯା ଚୱତି। ଜଲାବୁଜଯୋନିଯା ମରତି। ସଂସେଦଜଯୋନିଯା ଅନ୍ତରଧାଯତି। ଓପପାତିକଯୋନିଯା ୱିପ୍ପଲୁଜ୍ଜତୀ’’ତି ଏୱମେକେ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଅବ୍ବୁଦକାଲେପୀତି ଅବ୍ବୁଦଂ ନାମ କଲଲତୋ ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ମଂସଧୋୱନୌଦକୱଣ୍ଣଂ ହୋତି, କଲଲନ୍ତି ନାମଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ସତ୍ତାହଂ କଲଲଂ ହୋତି, ପରିପକ୍କଂ ସମୂହତଂ;

ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ ତବ୍ଭାୱଂ, ଅବ୍ବୁଦଂ ନାମ ଜାଯତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୩୫);

ତସ୍ମିଂ ଅବ୍ବୁଦକାଲେପି। ପେସିକାଲେପୀତି ତସ୍ମାପି ଅବ୍ବୁଦା ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ ୱିଲୀନତିପୁସଦିସା ପେସି ନାମ ସଞ୍ଜାଯତି। ସା ମରିଚଫାଣିତେନ ଦୀପେତବ୍ବା। ଗାମଦାରିକା ହି ସୁପକ୍କାନି ମରିଚାନି ଗହେତ୍ୱା ସାଟକନ୍ତେ ଭଣ୍ଡିକଂ କତ୍ୱା ପୀଳେତ୍ୱା ମଣ୍ଡଂ ଆଦାଯ କପାଲେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆତପେ ଠପେନ୍ତି, ତଂ ସୁକ୍ଖମାନଂ ସବ୍ବଭାଗେହି ମୁଚ୍ଚତି। ଏୱରୂପା ପେସି ହୋତି, ଅବ୍ବୁଦନ୍ତି ନାମଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ସତ୍ତାହଂ ଅବ୍ବୁଦଂ ହୋତି, ପରିପକ୍କଂ ସମୂହତଂ;

ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ ତବ୍ଭାୱଂ, ପେସି ନାମ ପଜାଯତୀ’’ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୩୫);

ତସ୍ମିଂ ପେସିକାଲେପି। ଘନକାଲେପୀତି ତତୋପି ପେସିତୋ ସତ୍ତାହଚ୍ଚଯେନ କୁକ୍କୁଟଣ୍ଡସଣ୍ଠାନୋ ଘନୋ ନାମ ମଂସପିଣ୍ଡୋ ନିବ୍ବତ୍ତତି, ପେସୀତି ନାମଂ ଅନ୍ତରଧାଯତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ସତ୍ତାହଂ ପେସି ଭୱତି, ପରିପକ୍କଂ ସମୂହତଂ;

ୱିୱଟ୍ଟମାନଂ ତବ୍ଭାୱଂ, ଘନୋତି ନାମ ଜାଯତି।

‘‘ଯଥା କୁକ୍କୁଟିଯା ଅଣ୍ଡଂ, ସମନ୍ତା ପରିମଣ୍ଡଲଂ;

ଏୱଂ ଘନସ୍ସ ସଣ୍ଠାନଂ, ନିବ୍ବତ୍ତଂ କମ୍ମପଚ୍ଚଯା’’ତି। (ସଂ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨୩୫);

ତସ୍ମିଂ ଘନକାଲେପି। ପସାଖକାଲେପୀତି ପଞ୍ଚମେ ସତ୍ତାହେ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ହତ୍ଥପାଦାନଂ ସୀସସ୍ସ ଚତ୍ଥାଯ ପଞ୍ଚ ପୀଳକା ଜାଯନ୍ତି, ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପଞ୍ଚମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସତ୍ତାହେ ପଞ୍ଚ ପୀଳକା ସଣ୍ଠହନ୍ତି କମ୍ମତୋ’’ତି। ତସ୍ମିଂ ପସାଖକାଲେପି। ତତୋ ପରଂ ଛଟ୍ଠସତ୍ତମାଦୀନି ସତ୍ତାହାନି ଅତିକ୍କମ୍ମ

ଦେସନଂ ସଙ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦ୍ୱାଚତ୍ତାଲୀସସତ୍ତାହେ ପରିଣତକାଲେ କେସଲୋମନଖାଦୀନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିକାଲଞ୍ଚ। ତସ୍ସ ଚ ନାଭିତୋ ଉଟ୍ଠିତୋ ନାଳଓ ମାତୁ ଉଦରପଟଲେନ ଏକାବଦ୍ଧୋ ହୋତି, ସୋ ଉପ୍ପଲଦଣ୍ଡକୋ ୱିଯ ଛିଦ୍ଦୋ, ତେନ ଆହାରରସୋ ସଂସରିତ୍ୱା ଆହାରସମୁଟ୍ଠାନରୂପଂ ସମୁଟ୍ଠାପେତି। ଏୱଂ ସୋ ଦସମାସେ ଯାପେତି, ତଂ ସନ୍ଧଂ ଅଓତ୍ୱା ''ସୂତିଘରେ''ତି ଆହ। ଯଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ –

''କେସା ଲୋମା ନଖାନି ଚ'';

''ଯଞ୍ଚସ୍ସ ଭୁଞ୍ଜତୀ ମାତା, ଅନ୍ନଂ ପାନଞ୍ଚ ଭୋଜନଂ;

ତେନ ସୋ ତତ୍ଥ ଯାପେତି, ମାତୁକୁଚ୍ଛିଗତୋ ନରୋ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୨୩୫; କଥା। ୬୯୨);

ତତ୍ଥ ସୂତିଘରେତି ସୂତିକଘରେ, ୱିଜାଯନଘରେତି ଅତ୍ଥୋ। ''ସୂତିକାଘରେ''ତି ୱା ପାଠୋ, ସୂତିକାଯାତି ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ଅଦ୍ଧମାସିକୋପୀତି ଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଅଦ୍ଧମାସୋ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଅଦ୍ଧମାସିକୋ। ଦ୍ୱେମାସିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଜାତଦିୱସତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଏକଂ ସଂୱଚ୍ଛରଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଂୱଚ୍ଛରିକୋ। ଉପରି ଦ୍ୱେୱସ୍ସିକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଯଦା ଜିଣ୍ଣୋ ହୋତୀତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ଜରାଜିଣ୍ଣୋ ଭୱତି ଜଜ୍ଜରୀଭୂତୋ। ୱୁଦ୍ଧୋତି ୱଯୋୱୁଦ୍ଧୋ। ମହଲ୍ଲକୋତି ଜାତିମହଲ୍ଲକୋ। ଅଦ୍ଧଗତୋତି ତଯୋ ଅଦ୍ଧେ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ। ୱଯୋଅନୁପ୍ପତ୍ତୋତି ତତିଯଂ ୱଯଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତୋ। ଖଣ୍ଡଦନ୍ତୋତି ଅନ୍ତରନ୍ତରା ପତିତା ଦନ୍ତା ଫାଲିତା ଚ ଜରାନୁଭାୱେନ ଖଣ୍ଡା ଦନ୍ତା ଜାତା ଅସ୍ସାତି ଖଣ୍ଡଦନ୍ତୋ। ପଲିତକେସୋତି ପଣ୍ଡରକେସୋ। ୱିଲୂନନ୍ତି ଲୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଗହିତକେସୋ ୱିଯ ଖଲ୍ଲାଟସୀସୋ । ଖଲିତସିରୋତି ମହାଖଲ୍ଲାଟସୀସୋ। ୱଲିନନ୍ତି ସଞ୍ଜାତୱଲି। ତିଲକାହତଗତ୍ତୋତି ସେତତିଲକକାଳଅତିଲକେହି ୱିକିଣ୍ଣସରୀରୋ। ଭୋଗ୍ଗୋତି ଭଗ୍ଗୋ, ଇମିନାପିସ୍ସ ୱଙ୍କଭାୱଂ ଦୀପେତି। ଦଣ୍ଡପରାଯଣୋତି ଦଣ୍ଡପଟିସ୍ସରଣୋ ଦଣ୍ଡଦୁତିଯୋ। ସୋ ଜରାଯପୀତି ସୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଜରାଯପି ଅଭିଭୂତୋ ମରତି। ନତ୍ଥି ମରଣମ୍ହା ମୋକ୍ଖୋତି ମରଣତୋ ମୁଞ୍ଚନୁପାଯୋ ନତ୍ଥି ନୁପଲବ୍ଭତି।

ଫଲାନମିୱ ପକ୍କାନଂ, ପାତୋ ପତନତୋ ଭଯନ୍ତି ପରିପାକଗତାନଂ ସିଥିଲୱଣ୍ଟାନଂ ପନସଫଲାଦିପକ୍କାନଂ ପଚ୍ଚୂସକାଲେ ଅୱସ୍ସଂ ପତିସ୍ସନ୍ତୀତି ଫଲସାମିକାନଂ ଭାଯମାନାନଂ ୱିଯ। ଏୱଂ ଜାତାନ ମଚ୍ଚାନଂ, ନିଚ୍ଚଂ ମରଣତୋ ଭଯନ୍ତି ଏୱମେୱ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ସତ୍ତାନଂ ମଚ୍ଚୁସଙ୍ଖାତମରଣତୋ ସତତଂ କାଲଂ ଭଯଂ।

ଯଥାପିକୁମ୍ଭକାରସ୍ସାତି ଯଥା ନାମ ମତ୍ତିକାଭାଜନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। କତଂ ମତ୍ତିକଭାଜନନ୍ତି (ସୁ। ନି। ୫୮୨) ତେନ ନିଟ୍ଠାପିତଭାଜନଂ। ସବ୍ବଂ ଭେଦନପରିଯନ୍ତନ୍ତି ପକ୍କାପକ୍କଂ ସବ୍ବଂ ଭେଦନଂ ଭିଜ୍ଜପରିଯନ୍ତଂ ଅୱସାନଂ ଅସ୍ସାତି ଭେଦନପରିଯନ୍ତଂ। ଏୱଂ ମଚ୍ଚାନ ଜୀୱିତନ୍ତି ଏୱମେୱ ସତ୍ତାନଂ ଆଯୁସଙ୍ଖାରଂ।

ଦହରାଚ ମହନ୍ତା ଚାତି ତରୁଣା ଚ ମହଲ୍ଲକା ଚ। ଯେ ବାଲା ଯେ ଚ ପଣ୍ଡିତାତି ଯେ ଚ ଅସ୍ସାସପସ୍ସାସାଯତ୍ତା ଜୀୱିତା ବାଲା ଯେ ଚ ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତା ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ। ସବ୍ବେ ମଚ୍ଚୁୱସଂ ଯନ୍ତୀତି ଏତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ଦହରାଦଯୋ ସବ୍ବେ ମଚ୍ଚୁନୋ ଇସ୍ସରିଯଂ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ତେସଂ ମଚ୍ଚୁପରେତାନନ୍ତି ଏତେସଂ ମଚ୍ଚୁନା ପରିୱାରିତାନଂ। ଗଚ୍ଛତଂ ପରଲୋକତୋତି ଇତୋ ମନୁସ୍ସଲୋକତୋ ପରଲୋକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତାନଂ। ନ ପିତା ତାଯତେ ପୁତ୍ତନ୍ତି ପିତା ପୁତ୍ତଂ ନ ରକ୍ଖତି। ଞାତୀ ୱା ପନ ଞାତକେତି ମାତାପିତିପକ୍ଖିକା ଞାତୀ ୱା ତେଯେୱ ଞାତକେ ରକ୍ଖିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି।

ପେକ୍ଖତଞ୍ଞେୱ ଞାତୀନନ୍ତି ୱୁତ୍ତୱିଧାନଂଯେୱ ଞାତୀନଂ ପେକ୍ଖନ୍ତାନଂଯେୱ ଓଲୋକେନ୍ତାନଂଯେୱ। ପସ୍ସ ଲାଲପତଂ ପୁଥୂତି ପସ୍ସାତି ଆଲପନଂ। ଲାଲପନ୍ତାନଂ ୱିଲପନ୍ତାନଂ ପୁଥୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ। ଏକମେକୋୱ ମଚ୍ଚାନଂ, ଗୋୱଜ୍ଝୋ ୱିଯ ନିଯ୍ଯତୀତି ସତ୍ତାନଂ ଏକମେକୋ ୱଧାଯ ନିଯ୍ଯମାନଗୋଣୋ ୱିଯ ମରଣାଯ ନିଯ୍ଯତି ପାପୁଣୀଯତି। ଏୱମବ୍ଭାହତୋ ଲୋକୋତି ଏୱମେୱ ସତ୍ତଲୋକୋ ଭୁସଂ ଆହତୋ। ମଚ୍ଚୁନା ଚ ଜରାଯ ଚାତି ମରଣେନ ଚ ଜରାଯ ଚ ଅଭିଭୂତୋ।

୪୦।ମମାଯିତେତି ମମାଯିତୱତ୍ଥୁକାରଣା। ୱିନାଭାୱଂ ସନ୍ତମେୱିଦନ୍ତି ସନ୍ତଂ ୱିଜ୍ଜମାନଂ ୱିନାଭାୱମେୱ ଇଦଂ, ନ ସକ୍କା ଅୱିନାଭାୱେନ ଭୱିତୁନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ସୋଚନ୍ତୀତି ଚିତ୍ତେନ ସୋଚନଂ କରୋନ୍ତି। କିଲମନ୍ତୀତି କାୟେନ କିଲମଥଂ ପାପୁଣନ୍ତି। ପରିଦେୱନ୍ତୀତି ନାନାୱିଧଂ ୱାଚାୱିଲାପଂ ଭଣନ୍ତି। ଉରତ୍ତାଳିଂ କନ୍ଦନ୍ତୀତି ଉରଂ ତାଳେତ୍ୱା ତାଳେତ୍ୱା କନ୍ଦନ୍ତି। ସମ୍ମୋହଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମ୍ମୋହଭାୱଂ ପାପୁଣନ୍ତି।

ଅନିଚ୍ଚୋତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ। ସଙ୍ଖତୋତି ପଚ୍ଚୟେହି ସଙ୍ଗମ୍ମ କତୋ। ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନୋତି ପଚ୍ଚୟସାମଗ୍ଗିଂ ପଟିଚ୍ଚ ନ ପଚ୍ଚକ୍ଖାୟ ସହ ସମ୍ମା ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ। ଖୟଧମ୍ମୋତି ଖୟଂ ଗମନସଭାୱୋ। ୱୟଧମ୍ମୋତି ୱୟଂ ଗମନସଭାୱୋ, ଭଙ୍ଗୱସେନ ଭଙ୍ଗଗମନସଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିରାଗଧମ୍ମୋତି ୱିରଜ୍ଜନସଭାୱୋ। ନିରୋଧଧମ୍ମୋତି ନିରୁଜ୍ଝନସଭାୱୋ। ଯ୍ୱାୟଂ ପରିଗ୍ଗହୋତି ଯୋ ଅୟଂ ପରିଗ୍ଗହୋ। ''ଯାୟ ପରିଗ୍ଗହୋ''ତିପି ପାଠୋ, ଅୟମେୱ ପଦଚ୍ଛେଦୋ। ନିଚ୍ଚୋତି ସତତକାଲିକୋ। ଧୁୱୋତି ଥିରୋ। ସସ୍ସତୋତି ଅଚ୍ଚୱନ୍ତୋ। ଅୱିପରିଣାମଧମ୍ମୋତି ପକତିଅଜହନସଭାୱୋ। ସସ୍ସତି ସମଂ ତଥେୱ ଠସ୍ସତୀତି ଚନ୍ଦସୂରିୟସିନେରୁମହାସମୁଦ୍ଦପଥୱୀପବ୍ବତାଦୟୋ ୱିୟ ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ।

ନାନାଭାୱୋତି ଜାତିୟା ନାନାଭାୱୋ। ୱିନାଭାୱୋତି ମରଣେନ ୱିୟୋଗଭାୱୋ। ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋତି ସବ୍ବାୱତୋ ଅଞ୍ଞଥାଭାୱୋ। ପୁରିମାନଂ ପୁରିମାନଂ ଖନ୍ଧାନନ୍ତି ଅନନ୍ତରେ ପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ। ୱିପରିଣାମଞ୍ଞଥାଭାୱାତି ପକତିଭାୱଂ ଜହିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଥାଭାୱେନ। ପଚ୍ଛିମା ପଚ୍ଛିମା ଖନ୍ଧାଦୟୋ ପୱତ୍ତନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ସବ୍ବଂ ଘରାୱାସପଲିବୋଧନ୍ତି ସକଲଂ ଗିହିଭାୱଜଟଂ। ଞାତିମିତ୍ତାମଚ୍ଚପଲିବୋଧନ୍ତି ମାତାପିତୁପକ୍ଖିକା ଞାତୀ, ମିତ୍ତା ସହାୟା, ଅମଚ୍ଚା ଭଚ୍ଚା। ସନ୍ନିଧିପଲିବୋଧନ୍ତି ନିଧାନଜଟଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା। କେସମସ୍ସୁଂ ଓହାରେତ୍ୱାତି କେସେ ଚ ମସ୍ସୂନି ଚ ଓରୋପୟିତ୍ୱା। କାସାୟାନି ୱତ୍ଥାନୀତି କସାୟରସପୀତାନି ୱତ୍ଥାନି।

୪୧। ମାମକୋତି ମମ ଉପାସକୋ ଭିକ୍ଖୁ ୱାତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ, ବୁଦ୍ଧାଦୀନି ୱା ୱତ୍ଥୂନି ମମାୟମାନୋ।

ତେସଂ ତେସଂ ସତ୍ତାନନ୍ତି ଅନେକେସଂ ସତ୍ତାନଂ ସାଧାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ''ୟଞ୍ଞଦତ୍ତସ୍ସ ମରଣଂ, ସୋମଦତ୍ତସ୍ସ ମରଣ''ନ୍ତି ଏୱଞ୍ହି ଦିୱସମ୍ପି କଥିୟମାନେ ନେୱ ସତ୍ତା ପରିୟାଦାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ନ ସବ୍ବଂ ଅପରତ୍ତଦୀପନଂ ସିଜ୍ଝତି। ଇମେହି ପନ ଦ୍ୱୀହି ପଦେହି ନ କୋଚି ସତ୍ତୋ ଅପରିୟାଦିନ୍ନୋ ହୋତି, ନ କିଞ୍ଚି ଅପରତ୍ତାଦୀପନଂ ନ ସିଜ୍ଝତି। ତମ୍ହା ତମ୍ହାତି ଅୟଂ ଗତିୱସେନ ଅନେକେସଂ ନିକାୟାନଂ ସାଧାରଣନିଦ୍ଦେସୋ। ସତ୍ତନିକାୟାତି ସତ୍ତାନଂ ନିକାୟା, ସତ୍ତଘଟା ସତ୍ତସମୂହାତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୁତୀତି ଚୱନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏକଚତୁପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧାୟ ଚୁତିୟା ସାମଞ୍ଞୱଚନମେତଂ। ଚୱନତାତି ଭାୱୱଚନେନ ଲକ୍ଖଣନିଦସ୍ସନଂ। ଭେଦୋତି ଚୁତିଖନ୍ଧାନଂ ଭଙ୍ଗୁପ୍ପତ୍ତିପରିଦୀପନଂ। ଅନ୍ତରଧାନନ୍ତି ଘଟସ୍ସ ୱିୟ ଭିନ୍ନସ୍ସ ଭିନ୍ନାନଂ ଖନ୍ଧାନଂ ୟେନ କେନଚି ପରିୟାୟେନ ଠାନାଭାୱପରିଦୀପନଂ। ମଚ୍ଚୁମରଣନ୍ତି ମଚ୍ଚୁସଙ୍ଖାତଂ ମରଣଂ, ନ ଖଣିକମରଣଂ। କାଲୋ ନାମ ଅନ୍ତକୋ, ତସ୍ସ କିରିୟାତି କାଲଂକିରିୟା। ଏତ୍ତାୱତା ସମ୍ମୁତିମରଣଂ ଦୀପିତଂ। ଇଦାନି ପରମତ୍ଥେନ ଦୀପେତୁଂ ''ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ''ତିଆଦିମାହ। ପରମତ୍ଥେନ ହି ଖନ୍ଧାୟେୱ ଭିଜ୍ଜନ୍ତି, ନ ସତ୍ତୋ ନାମ କୋଚି ମରତି। ଖନ୍ଧେସୁ ପନ ଭିଜ୍ଜମାନେସୁ ସତ୍ତୋ ମରତି, ଭିନ୍ନେସୁ ''ମତୋ''ତି ୱୋହାରୋ ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ଚତୁୱୋକାରପଞ୍ଚୱୋକାରୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ, ଏକୱୋକାରୱସେନ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ। ଚତୁୱୋକାରୱସେନ ୱା ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ, ସେସଦ୍ୱୟୱସେନ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କସ୍ମା? କାମରୂପଭୱଦ୍ୱୟେପି ରୂପକାୟସଙ୍ଖାତସ୍ସ କଳେୱରସ୍ସ ସବ୍ଭାୱତୋ। ୟସ୍ମା ୱା ଚାତୁମହାରାଜିକାଦୀସୁ ଖନ୍ଧା ଭିଜ୍ଜନ୍ତେୱ, ନ କିଞ୍ଚି ନିକ୍ଖିପନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେସଂ ୱସେନ ଖନ୍ଧାନଂ ଭେଦୋ, ମନୁସ୍ସାଦୀସୁ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ। ଏତ୍ଥ ଚ କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପକରଣତୋ ମରଣଂ ''କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସୁପଚ୍ଛେଦୋତି ଇମିନା ଇନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧସ୍ସେୱ ମରଣଂ ନାମ ହୋତି, ଅନିନ୍ଦ୍ରିୟବଦ୍ଧସ୍ସ ମରଣଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଦସ୍ସେତି। ''ସସ୍ସଂ ମତଂ, ରୁକ୍ଖୋ ମତୋ''ତି ଇଦଂ ପନ ୱୋହାରମତ୍ତମେୱ। ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଏୱରୂପାନି ୱଚନାନି ସସ୍ସାଦୀନଂ ଖୟୱୟଭାୱମେୱ ଦୀପେନ୍ତି। ରୂପଗତନ୍ତି ରୂପମେୱ ରୂପଗତଂ। ୱେଦନାଗତନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବେୱ ମଚ୍ଚନ୍ତି ମଚ୍ଚଂ ୱା ଭୋଗା ପୁବ୍ବେୱ ପଠମତରଞ୍ଞେୱ ୱିଜହନ୍ତି। ମଚ୍ଚୋ ୱା ତେ ଭୋଗେ ପୁବ୍ବତରଂ ଜହତି। କାମକାମୀତି ଚୋରରାଜାନଂ ଆଲପତି। ଅମ୍ଭୋ କାମେ କାମୟମାନ କାମକାମି ଭୋଗିନୋ ନାମ ଲୋକେ ଅସସ୍ସତା, ଭୋଗେସୁ ୱା ନଟ୍ଠେସୁ ଜୀୱମାନା ଚ ଅଭୋଗିନୋ ହୋନ୍ତି। ଭୋଗେ ୱା ପହାୟ ସୟଂ ନସ୍ସନ୍ତି, ତସ୍ମା ଅହଂ ମହାଜନସ୍ସ ସୋକକାଲେପି ନ ସୋଚାମୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିଦିତାମୟା ସତ୍ତୁକ ଲୋକଧମ୍ମାତି ଚୋରରାଜାନଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ଅମ୍ଭୋ ସତ୍ତୁକ ମୟା ଲାଭୋ ଅଲାଭୋ ୟସୋ ଅୟସୋତିଆଦୟୋ ଲୋକଧମ୍ମା ୱିଦିତା। ୟଥେୱ ହି ଚନ୍ଦୋ ଉଦେତି ଚ ପୂରତି ଚ ପୁନ ଚ ଖୀୟତି, ୟଥା ଚ ସୂରିୟୋ ଅନ୍ଧକାରଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ମହନ୍ତଂ ଲୋକପ୍ପଦେସଂ ତପିତ୍ୱାନ ପୁନ ସାୟଂ ଅତ୍ଥଂ ପଲେତି ଅତ୍ଥଂ ଗଚ୍ଛତି ନ ଦିସ୍ସତି, ଏୱମେୱ ଭୋଗା ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି ଚ ୱିନସ୍ସନ୍ତି ଚ, ତତ୍ଥ କିଂ ସୋକେନ, ତସ୍ମା ନ ସୋଚାମୀତି

ଅତ୍ଥୋ।

ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାୟ ମଞ୍ଞତୀତି ତଣ୍ହାୟ ଜନିତମାନମଞ୍ଞନାୟ ମଞ୍ଞତି। ମାନଂ କରୋତି ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାୟାତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପନିସ୍ସାୟ କତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ମଞ୍ଞନାୟ। ମାନମଞ୍ଞନାୟାତି ସହଜାତମାନମଞ୍ଞନାୟ। କିଲେସମଞ୍ଞନାୟାତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାୟ ଉପତାପନଟ୍ଠେନ କିଲେସମଞ୍ଞନାୟ ମଞ୍ଞତି।

କୁହାତି ୱିମ୍ହାପକା। ଥଦ୍ଧାତି ଖାଣୁ ୱିୟ ଥଦ୍ଧା। ଲପାତି ପଚ୍ଚୟନିମିତ୍ତେନ ଲପନକା।

୪୨।ସଙ୍ଗତନ୍ତି ସମାଗତଂ, ଦିଟ୍ଠଂ ଫୁଟ୍ଠଂ ୱା। ପିୟାୟିତନ୍ତି ପିୟକତଂ।

ସଙ୍ଗତନ୍ତି ସମ୍ମୁଖୀଭୂତଂ। ସମାଗତନ୍ତି ସମୀପଂ ଆଗତଂ। ସମାହିତନ୍ତି ଏକୀଭୂତଂ। ସନ୍ନିପତିତନ୍ତି ପିଣ୍ଡିତଂ। ସୁପିନଗତୋତି ସୁପିନଂ ପତ୍ତିଟ୍ଠୋ। ସେନାବ୍ୟୂହଂ ପସ୍ସତୀତି ସେନାସନ୍ନିୱେସଂ ଦକ୍ଖତି। ଆରାମରାମଣେୟ୍ୟକନ୍ତି ପୁପ୍ଫାରାମାଦୀନଂ ରମଣୀୟଭାୱଂ। ୱନରାମଣେୟ୍ୟକାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପେତନ୍ତି ଇତୋ ପରଲୋକଂ ଗତଂ। କାଲଙ୍କତନ୍ତି ମତଂ।

୪୩।ନାମଂଯେୱାୱସିସ୍ସତି, ଅକ୍ଖେୟ୍ୟନ୍ତି ସଦ୍ଦଂ ରୂପାଦିଧମ୍ମଜାତଂ ପହୀୟତି, ନାମମତ୍ତମେୱ ତୁ ଅୱସିସ୍ସତି ''ବୁଦ୍ଧରକ୍ଖିତୋ ଧମ୍ମରକ୍ଖିତୋ''ତି ଏୱଂ ଅକ୍ଖାତୁଂ କଥେତୁଂ।

ଯେଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଭିସମ୍ଭୂତାତି ଯେ ସୟଂ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଅଭିସମ୍ଭୂତା ରାସିକତା ଦିଟ୍ଠା ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକା ରୂପା। ସୋତୱିଞ୍ଞାଣାଭିସମ୍ଭୂତାତି ପରତୋଘୋସେନ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ରାସିକତା ସୁତା ଦ୍ୱିସମୁଟ୍ଠାନିକା ସଦ୍ଦା।

୪୪।ମୁନୟୋତି ଖୀଣାସୱମୁନୟୋ। ଖେମଦସ୍ସିନୋତି ନିବ୍ବାନଦସ୍ସିନୋ।

ସୋକୋତି ସୋକନିଦ୍ଦେସେ – ବ୍ୟସତୀତି ବ୍ୟସନଂ, ହିତସୁଖଂ ଖିପତି ୱିଦ୍ଧଂସେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାତୀନଂ ବ୍ୟସନଂ ଞାତିବ୍ୟସନଂ, ଚୋରରୋଗଭୟାଦୀହି ଞାତିକ୍ଖୟୋ ଞାତିୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ତେନ ଞାତିବ୍ୟସନେନ। ଫୁଟ୍ଠସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟସ୍ସ, ଅଭିଭୂତସ୍ସ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ଭୋଗାନଂ ବ୍ୟସନଂ ଭୋଗବ୍ୟସନଂ, ରାଜଚୋରାଦିୱସେନ ଭୋଗକ୍ଖୟୋ ଭୋଗୱିନାସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ରୋଗୋଯେୱ ବ୍ୟସନଂ ରୋଗବ୍ୟସନଂ। ରୋଗୋ ହି ଆରୋଗ୍ୟଂ ବ୍ୟସତି ୱିନାସେତୀତି ବ୍ୟସନଂ। ସୀଲସ୍ସ ବ୍ୟସନଂ ସୀଲବ୍ୟସନଂ, ଦୁସ୍ସିଲ୍ୟସ୍ସେତଂ ନାମଂ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନାସୟମାନା ଉପ୍ପନ୍ନା ଦିଟ୍ଠିଯେୱ ବ୍ୟସନଂ ଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମାନି ଦ୍ୱେ ଅନିପ୍ଫନ୍ନାନି, ପଚ୍ଛିମାନି ତୀଣି ନିପ୍ଫନ୍ନାନି ତିଲକ୍ଖଣବ୍ଭାହତାନି। ପୁରିମାନି ଚ ତୀଣି ନେୱ କୁସଲାନି ନାକୁସଲାନି, ସୀଲଦିଟ୍ଠିବ୍ୟସନଦ୍ୱୟଂ ଅକୁସଲଂ।

ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନାତି ଗହିତେସୁ ୱା ଯେନ କେନଚି ଅଗ୍ଗହିତେସୁ ୱା ମିତ୍ତାମଚ୍ଚବ୍ୟସନାଦୀସୁ ଯେନ କେନଚି। ସମନ୍ନାଗତସ୍ସାତି ସମନୁବନ୍ଧସ୍ସ ଅପରିମୁଚ୍ଚମାନସ୍ସ। ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରେନ ଦୁକ୍ଖଧମ୍ମେନାତି ଯେନ କେନଚି ସୋକଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଉପ୍ପତ୍ତିହେତୁନା। ସୋକୋତି ସୋଚନକୱସେନ ସୋକୋ। ଇଦଂ ତେହି କାରଣେହି ଉପ୍ପଜ୍ଜନକସୋକସ୍ସ ସଭାୱପଚ୍ଚତ୍ତଂ। ସୋଚନାତି ସୋଚନାକାରୋ। ସୋଚିତତ୍ତନ୍ତି ସୋଚିତଭାୱୋ। ଅନ୍ତୋସୋକୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରସୋକୋ। ଦୁତିୟପଦଂ ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ସୋ ହି ଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ସୁକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ୱିୟ ପରିସୁକ୍ଖାପେନ୍ତୋ ୱିୟ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ''ଅନ୍ତୋସୋକୋ ଅନ୍ତୋପରିସୋକୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନ୍ତୋଦାହୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରଦାହୋ। ଦୁତିୟପଦଂ ଉପସଗ୍ଗେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଚେତସୋ ପରିଜ୍ଝାୟନାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଝାନନାକାରୋ। ସୋକୋ ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋ ଅଗ୍ଗି ୱିୟ ଚିତ୍ତଂ ଝାପେତି ଦହତି, ''ଚିତ୍ତଂ ମେ ଝାମଂ, ନ ମେ କିଞ୍ଚି ପଟିଭାତୀ''ତି ୱଦାପେତି। ଦୁକ୍ଖିତୋ ମନୋ ଦୁମ୍ମନୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଦୋମନସ୍ସଂ। ଅନୁପୱିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ସୋକୋୱ ସଲ୍ଲନ୍ତି ସୋକସଲ୍ଲଂ।

ପରିଦେୱନିଦ୍ଦେସେ – ''ମୟ୍ହଂ ଧୀତା, ମୟ୍ହଂ ପୁତ୍ତୋ''ତି ଏୱଂ ଆଦିସ୍ସ ଆଦିସ୍ସ ଦେୱନ୍ତି ରୋଦନ୍ତି ଏତେନାତି ଆଦେୱୋ। ତଂ ତଂ ୱଣ୍ଣଂ ପରିକିତ୍ତେତ୍ୱା ପରିକିତ୍ତେତ୍ୱା ଦେୱନ୍ତି ଏତେନାତି ପରିଦେୱୋ। ତତୋ ପରାନି ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ପଦାନି ପୁରିମଦ୍ୱୟସ୍ସେୱ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ୱାଚାତି ୱଚନଂ। ପଲାପୋତି ତୁଚ୍ଛଂ ନିରତ୍ଥକୱଚନଂ । ଉପ୍ପଡ୍ଢଭଣିତଅଞ୍ଞଭଣିତାଦିୱସେନ ୱିରୂପୋ ପଲାପୋ ୱିପ୍ପଲାପୋ। ଲାଲପ୍ପୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲପନଂ। ଲାଲପ୍ପନାକାରୋ ଲାଲପ୍ପନା। ଲାଲପ୍ପିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଲାଲପ୍ପିତତ୍ତଂ। ମଚ୍ଛରିୟାଦୀନି ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେୱ।

୪୫। ସତ୍ତମଗାଥା ଏୱଂ ମରଣବ୍ଭାହତେ ଲୋକେ ଅନୁରୂପପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତା। ତତ୍ଥ ପତିଲୀନଚରସ୍ସାତି ତତୋ ତତୋ ପତିଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ କତ୍ୱା ଚରନ୍ତସ୍ସ। ଭିକ୍ଖୁନୋତି କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ୱା ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱା। ସାମଗ୍ଗିୟମାହୁ ତସ୍ସ ତଂ, ଯୋ ଅତ୍ତାନଂ ଭୱନେ ନ ଦସ୍ସୟେତି ତସ୍ସେତଂ ପତିରୂପମାହୁ,

ଯୋ ଏୱଂପଟିପନ୍ନୋ ନିରଯାଦିଭେଦେ ଭୱନେ ଅତ୍ତାନଂ ନ ଦସ୍ସୟେ। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଇମମ୍ହା ମରଣା ମୁଚ୍ଚେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ପତିଲୀନଚରା ଭ୍ୱନ୍ତୀତି ତତୋ ତତୋ ଲୀନଚିତ୍ତାଚାରା କଥୀୟନ୍ତି। ସତ୍ତ ସେକ୍ଖାତି ଅଧିସୀଲାଦୀସୁ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ସିକ୍ଖନ୍ତୀତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଟ୍ଠଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ଯାୱ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଟ୍ଠା ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା। ଅରହାତି ଫଲଟ୍ଠୋ। ସୋ ନିଚ୍ଚିତଚିତ୍ତତ୍ତା ପତିଲୀନୋ। ସେକ୍ଖାନଂ ପତିଲୀନଚରଣଭାୱେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କିଂ କାରଣା''ତିଆଦିମାହ। ତେ ତତୋ ତତୋତି ତେ ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ତେହି ତେହି ଆରମ୍ମଣେହି ଚିତ୍ତଂ ପତିଲୀନେନ୍ତାତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ ନିଲୀନେନ୍ତା। ପତିକୁଟେନ୍ତାତି ସଙ୍କୋଚେନ୍ତା। ପଟିୱଟ୍ଟେନ୍ତାତି କଟସାରକଂ ୱିୟ ଆଭୁଜେନ୍ତା। ସନ୍ନିରୁଦ୍ଧନ୍ତାତି ସନ୍ନିରୁଜ୍ଝନ୍ତା। ସନ୍ନିଗଣ୍ହନ୍ତାତି ନିଗ୍ଗହଂ କୁରୁମାନା। ସନ୍ନିୱାରେନ୍ତାତି ୱାରୟମାନା। ରକ୍ଖନ୍ତାତି ରକ୍ଖଂ କୁରୁମାନା। ଗୋପେନ୍ତାତି ଚିତ୍ତମଞ୍ଜୂସାୟ ଗୋପୟମାନା।

ଇଦାନି ଦ୍ୱାରୱସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଦ୍ୱାରେ। ସୋତଦ୍ୱାରାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଭିକ୍ଖୁନୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକସ୍ସ ୱା ଭିକ୍ଖୁନୋ, ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱା ଭିକ୍ଖୁନୋତି ଭିକ୍ଖୁସଦ୍ଦସ୍ସ ୱଚନତ୍ଥଂ ଅୱତ୍ୱା ଇଧାଧିପ୍ପେତଭିକ୍ଖୁୟେୱ ଦସ୍ସିତୋ। ତତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଚ ସୋ କିଲେସାନଂ ଅସମୁଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତା, କଲ୍ୟାଣୋ ଚ ସୀଲାଦିପଟିପତ୍ତିୟୁତ୍ତତ୍ତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣୋୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକୋ, ତସ୍ସ ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକସ୍ସ। ଅଧିସୀଲାଦୀନି ସିକ୍ଖତୀତି ସେକ୍ଖୋ, ତସ୍ସ ସେକ୍ଖସ୍ସ ୱା ସୋତାପନ୍ନସ୍ସ ୱା ସକଦାଗାମିନୋ ୱା ଅନାଗାମିନୋ ୱା।

ଆସନ୍ତି ନିସୀଦନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆସନଂ। ୟତ୍ଥାତି ଯେସୁ ମଞ୍ଚପୀଠାଦୀସୁ। ମଞ୍ଚୋତିଆଦୀନି ଆସନସ୍ସ ପଭେଦୱଚନାନି। ମଞ୍ଚୋପି ହି ନିସଜ୍ଜାୟପି ଓକାସତ୍ତା ଇଧ ଆସନେସୁ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ ପନ ମସାରକବୁନ୍ଦିକାବଦ୍ଧକୁଳୀରପାଦକଆହଚ୍ଚପାଦକାନଂ ଅଞ୍ଞତରୋ। ପୀଠମ୍ପି ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରମେୱ। ଭିସୀତି ଉଣ୍ଣଭିସି ଚୋଳଭିସି ୱାକଭିସି ତିଣଭିସି ପଣ୍ଣଭିସୀନଂ ଅଞ୍ଞତରା। ତଟ୍ଟିକାତି ତାଲପଣ୍ଣାଦୀହି ୱିନିତ୍ୱା କତା। ଚମ୍ମଖଣ୍ଡୋତି ନିସଜ୍ଜାରହୋ ଯୋ କୋଚି ଚମ୍ମଖଣ୍ଡୋ। ତିଣସନ୍ଥାରାଦୟୋ ତିଣାଦୀନି ଗୁମ୍ଫେତ୍ୱା କତା। ଅସପ୍ପାୟରୂପଦସ୍ସନେନାତି ଅସପ୍ପାୟାନଂ ଇଟ୍ଠରୂପାନଂ ଓଲୋକନେନ। ରିତ୍ତନ୍ତି ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ତୁଚ୍ଛଂ। ୱିୱିତ୍ତନ୍ତି ବହିଦ୍ଧାପୱେସନେନ ସୁଞ୍ଞଂ। ପୱିୱିତ୍ତନ୍ତି କୋଚି ଗହଟ୍ଠୋ ତତ୍ଥ ନତ୍ଥୀତି ଅତିରେକେନ ସୁଞ୍ଞଂ। ଅସପ୍ପାୟସଦ୍ଦସ୍ସୱନେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଞ୍ଚହି କାମଗୁଣେହୀତି ଇଟ୍ଠରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବେହି ପଞ୍ଚହି କାମକୋଟ୍ଠାସେହି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ରୂପା ସଦ୍ଦା ରସା ଗନ୍ଧା, ଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ଚ ମନୋରମା;

ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଲୋକେ, ଇଟ୍ଠରୂପସ୍ମିଂ ଦିସ୍ସରେ''ତି। (ଅ. ନି. ୫।୫୫);

ଭଜତୋତି ଚିତ୍ତେନ ସେୱନଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ସମ୍ଭଜତୋତି ସମ୍ମା ସେୱନ୍ତସ୍ସ। ସେୱତୋତି ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ। ନିସେୱତୋତି ନିସ୍ସୟଂ କତ୍ୱା ସେୱନ୍ତସ୍ସ। ସଂସେୱତୋତି ସୁଟ୍ଠୁ ସେୱନ୍ତସ୍ସ। ପଟିସେୱତୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ।

ଗଣସାମଗ୍ଗୀତି ସମଣାନଂ ଏକୀଭାୱୋ ସମଗ୍ଗଭାୱୋ। ଧମ୍ମସାମଗ୍ଗୀତି ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମାନଂ ସମୂହଭାୱୋ। ଅନଭିନିବ୍ବତ୍ତିସାମଗ୍ଗୀତି ଅନିବ୍ବତ୍ତମାନାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନାନଂ ଅନୁପାଦିସେସାୟ ନିବ୍ବାନଧାତୁୟା ପରିନିବ୍ବୁତାନଂ ଅରହନ୍ତାନଂ ସମୂହୋ। ସମଗ୍ଗାତି କାୟେନ ଅୱିୟୋଗା। ସମ୍ମୋଦମାନାତି ଚିତ୍ତେନ ସୁଟ୍ଠୁ ମୋଦମାନା ତୁସ୍ସମାନା। ଅୱିୱଦମାନାତି ୱାଚାୟ ୱିୱାଦଂ ଅକୁରୁମାନା। ଖୀରୋଦକୀଭୂତାତି ଖୀରେନ ସଂସଟ୍ଠୋଦକସଦିସା।

ତେ ଏକତୋ ପକ୍ଖନ୍ଦନ୍ତୀତି ତେ ବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମା ଏକଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପୱିସନ୍ତି। ପସୀଦନ୍ତୀତି ତସ୍ମିଂୟେୱ ଆରମ୍ମଣେ ପସାଦମାପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅନୁପାଦିସେସାୟାତି ଉପାଦିୱିରହିତାୟ।

ନିବ୍ବାନଧାତୁୟାତି ଅମତମହାନିବ୍ବାନଧାତୁୟା। ଊନତ୍ତଂ ୱାତି ଏତ୍ଥ ଊନଭାୱୋ ଊନତ୍ତଂ, ଅପରିପୁଣ୍ଣଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁଣ୍ଣତ୍ତଂ ୱାତି ପରିପୁଣ୍ଣଭାୱୋ ପୁଣ୍ଣତ୍ତଂ, ପୁଣ୍ଣଭାୱୋ ୱା ନ ପଞ୍ଞାୟତି ନତ୍ଥୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ନେରୟିକାନନ୍ତି ନିରୟେ ନିବ୍ବତ୍ତନକକମ୍ମାନଂ ଅତ୍ଥିଭାୱେନ। ନିରୟଂ ଅରହନ୍ତୀତି ନେରୟିକା, ତେସଂ ନେରୟିକାନଂ। ନିରୟୋ ଭୱନନ୍ତି ନିରୟୋ ଏୱ ତେସଂ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ଘରଂ। ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିକାନନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତସ୍ସେସା ସାମଗ୍ଗୀତି ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଏସା ନିବ୍ବାନସାମଗ୍ଗୀ। ଏତଂ ଛନ୍ନନ୍ତି ଏତଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ। ପତିରୂପନ୍ତି ସଦିସଂ ପଟିଭାଗଂ, ଅସଦିସଂ ଅପ୍ପଟିଭାଗଂ ନ ହୋତି। ଅନୁଚ୍ଛୱିକନ୍ତି ଏତଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ୱା ଧମ୍ମାନଂ, ମଗ୍ଗଫଲନିବ୍ବାନସାସନଧମ୍ମାନଂ ୱା ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ। ତେସଂ ଛୱିଂ ଛାୟଂ ସୁନ୍ଦରଭାୱଂ ଅନ୍ୱେତି ଅନୁଗଚ୍ଛତି, ଅଥ ଖୋ ସନ୍ତିକାୱ ତେହି ଧମ୍ମେହି

ଅନୁଚ୍ଛୱିକତ୍ତା ଏୱ ଚ ଅନୁଲୋମଂ। ତେସଞ୍ଚ ଅନୁଲୋମେତି, ଅଥ ଖୋ ନ ୱିଲୋମଂ ନ ପଚ୍ଚନୀକଭାୱେ ଠିତଂ।

୪୬। ଇଦାନି ''ଯୋ ଅତ୍ତାନଂ ଭୱନେ ନ ଦସ୍ସଯେ''ତି ଏୱଂ ଖୀଣାସୱୋ ୱିଭାୱିତୋ, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣଭଣନତ୍ଥଂ ଇତୋ ପରା ତିସ୍ସୋ ଗାଥାଯୋ ଆହ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯ ସଙ୍ଖ୍ୟାତି ଦ୍ୱାଦସସୁ ଆଯତନେସୁ। ନ ପିଯଂ କୁବ୍ବତି ନୋପି ଅପ୍ପିଯନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସେ ପିଯାତି ଚିତ୍ତେ ପୀତିକରା। ତେ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କତମେ ସତ୍ତା ପିଯା, ଇଧ ଯସ୍ସ ତେ ହୋନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ଯସ୍ସ ତେତି ଯେ ଅସ୍ସ ତେ। ହୋନ୍ତୀତି ଭୱନ୍ତି। ଅତ୍ଥକାମାତି ୱଡ୍ଢିକାମା। ହିତକାମାତି ସୁଖକାମା। ଫାସୁକାମାତି ସୁଖୱିହାରକାମା। ଯୋଗକ୍ଖେମକାମାତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମଂ ନିବ୍ଭଯଂ କାମା। ମମାଯତୀତି ମାତା। ପିଯାଯତୀତି ପିତା। ଭଜତୀତି ଭାତା। ଭଗିନୀତି ଏତ୍ଥାପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁଂ ତାଯତି ରକ୍ଖତୀତି ପୁତ୍ତୋ। କୁଲୱଂସଂ ଧାରେତୀତି ଧୀତା। ମିତ୍ତା ସହାଯା। ଅମଚ୍ଚା ଭଚ୍ଚା। ଞାତୀ ପିତୁପକ୍ଖିକା। ସାଲୋହିତା ମାତିପକ୍ଖିକା। ଇମେ ସତ୍ତା ପିଯାତି ଇମେ ସତ୍ତା ପୀତିଜନକା। ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ଅପ୍ପିଯା ୱେଦିତବ୍ବା।

୪୭।ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତେସୁ ୱାତି ଏତ୍ଥ ପନ ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତଂ, ଏତ୍ଥ ୱା ମୁତେସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ; ଏୱଂ ମୁନି ନ ଉପଲିମ୍ପତୀତି ଏୱଂ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଉଦକଥେୱୋତି ଉଦକସ୍ସ ଥେୱୋ। ''ଉଦକଥେୱକୋ''ତିପି ପାଠୋ। ପଦୁମପତ୍ତେତି ପଦୁମିନିପତ୍ତେ।

୪୮।ଧୋନୋ ନ ହି ତେନ ମଞ୍ଞତି, ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତମୁତେସୁ ୱାତି ଅତ୍ରାପି ଯଦିଦଂ ଦିଟ୍ଠସୁତଂ, ତେନ ୱତ୍ଥୁନା ନ ମଞ୍ଞତି, ମୁତେସୁ ୱା ଧମ୍ମେସୁ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଏୱମେୱ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ନ ହି ସୋ ରଜ୍ଜତି, ନୋ ୱିରଜ୍ଜତୀତି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱିଯ ନ ରଜ୍ଜତି, କଲ୍ୟାଣପୁଥୁଜ୍ଜନସେକ୍ଖା ୱିଯ ନ ୱିରଜ୍ଜତି, ରାଗସ୍ସ ଖୀଣତ୍ତା ''ୱିରତ୍ତୋ''ତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତି। ସେସଂ ପାକଟମେୱାତି।

ତାଯପଞ୍ଞାଯ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ପୁବ୍ବଭାଗାଯେୱ ୱା ପଞ୍ଞାଯ ପରିଗ୍ଗହେତବ୍ବେ ପରିଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଯୋଗୀ ତିୱିଧଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ଧୁନାତି। ଅଯଞ୍ଚ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପନ୍ନଧମ୍ମଂ ଦେସନାଧମ୍ମେସୁ ଧୁନନ୍ତେସୁ ତଂଧମ୍ମସମଙ୍ଗୀପୁଗ୍ଗଲୋପି ଧୁନାତି ନାମ। ତେ ଚ ଧମ୍ମେ ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତନୋ ପୱତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଧୁନିତୁମାରଦ୍ଧୋ ଧୁତାତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ଭୁଞ୍ଜିତୁମାରଦ୍ଧୋ ଭୁତ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଲକ୍ଖଣଂ ପନେତ୍ଥ ସଦ୍ଦସତ୍ଥତୋ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଧୁତନ୍ତି କତ୍ତୁସାଧନଂ। ଧୁତଂ ପଠମମଗ୍ଗେନ। ଧୋତଂ ଦୁତିଯମଗ୍ଗେନ। ସନ୍ଧୋତଂ ତତିଯମଗ୍ଗେନ। ନିଦ୍ଧୋତଂ ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗେନ।

ଧୋନୋ ଦିଟ୍ଠଂ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଅରହା ମଂସଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ ରୂପାଯତନଂ ନ ମଞ୍ଞତି ତୀହି ମଞ୍ଞନାହି, କଥଂ? ରୂପାଯତନଂ ସୁଭସଞ୍ଞାଯ ସୁଖସଞ୍ଞାଯ ଚ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ତତ୍ଥ ଛନ୍ଦରାଗଂ ଜନେତି ନ ତଂ ଅସ୍ସାଦେତି ନାଭିନନ୍ଦତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ନ ମଞ୍ଞତି। ''ଇତି ମେ ରୂପଂ ସିଯା ଅନାଗତମଦ୍ଧାନ''ନ୍ତି ୱା ପନେତ୍ଥ ନନ୍ଦିଂ ନ ସମନ୍ନାନେତି। ରୂପସମ୍ପଦଂ ୱା ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଦାନଂ ନ ଦେତି, ସୀଲଂ ନ ସମାଦିଯତି, ଉପୋସଥକମ୍ମଂ ନ କରୋତି। ଏୱମ୍ପି ଦିଟ୍ଠଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ନ ମଞ୍ଞତି, ଅତ୍ତନୋ ପନ ପରସ୍ସ ଚ ରୂପସମ୍ପତ୍ତିୱିପତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ମାନଂ ନ ଜନେତି। ''ଇମିନାହଂ ସେଯ୍ୟୋସ୍ମୀତି ୱା, ସଦିସୋସ୍ମୀତି ୱା, ହୀନୋସ୍ମୀତି ୱା''ତି ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଂ ମାନମଞ୍ଞନାଯ ନ ମଞ୍ଞତି। ରୂପାଯତନଂ ପନ ''ନିଚ୍ଚଂ ଧୁୱଂ ସସ୍ସତ''ନ୍ତି ନ ମଞ୍ଞତି। ଅତ୍ତାନଂ ''ଅତ୍ତନିଯ''ନ୍ତି ନ ମଞ୍ଞତି। ମଙ୍ଗଲଂ ''ଅମଙ୍ଗଲ''ନ୍ତି ନ ମଞ୍ଞତି। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠଂ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ନ ମଞ୍ଞତି। ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ରୂପସ୍ମିଂ ଅତ୍ତାନଂ ସମନୁପସ୍ସନନଯେନ ଅମଞ୍ଞନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ନ ମଞ୍ଞତି। ଯଥା ୱା ଥନେ ଥଞ୍ଞଂ, ଏୱଂ ରୂପସ୍ମିଂ ରାଗାଦଯୋତି ଅମଞ୍ଞନ୍ତୋପି ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ନ ମଞ୍ଞତି। ତସ୍ମିଂଯେୱ ପନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ଅମଞ୍ଞିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିନେହଂ ମାନଞ୍ଚ ନ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ନତ୍ଥୀତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠସ୍ମିଂ ନ ମଞ୍ଞତି। ଦିଟ୍ଠତୋ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ଦିଟ୍ଠତୋତି ନିସ୍ସକ୍କୱଚନଂ। ତସ୍ମା ସୌପକାରଣସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ଯଥାୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦତୋ ଦିଟ୍ଠତୋ ଉପପତ୍ତି ୱା ନିଗ୍ଗମନଂ ୱା ଦିଟ୍ଠତୋ ୱା ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ତାତି ଅମଞ୍ଞମାନୋ ଦିଟ୍ଠତୋ ନ ମଞ୍ଞତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଯମସ୍ସ ନ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନା। ତସ୍ମିଂଯେୱ ପନସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିମଞ୍ଞନାଯ ଅମଞ୍ଞିତେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ସିନେହଂ ମାନଞ୍ଚ ନ ଉପ୍ପାଦଯତୋ ନ ତଣ୍ହାମାନମଞ୍ଞନାପି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଦିଟ୍ଠା ମେତି ନ ମଞ୍ଞତୀତି ଏତ୍ଥ ପନ ''ଏତଂ ମମା''ତି ତଣ୍ହାୱସେନ ଅମମାଯମାନୋ ଦିଟ୍ଠଂ ତଣ୍ହାମଞ୍ଞନାଯ ନ ମଞ୍ଞତି। ସୁତନ୍ତି ମଂସସୋତେନପି ସୁତଂ, ଦିବ୍ବସୋତେନପି ସୁତଂ, ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ମୁତନ୍ତି ମୁତ୍ୱା ମୁନିତ୍ୱା ଚ ଗହିତଂ ଆହଚ୍ଚ ଉପଗନ୍ତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ଆରମ୍ମଣାନଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସଂକିଲେସେ ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାଯତନାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ମନସା ୱିଞ୍ଞାତଂ, ସେସାନଂ ସତ୍ତାନଂ ଆଯତନାନମେତଂ ଅଧିୱଚନଂ, ଧମ୍ମାରମ୍ମଣସ୍ସ ୱା, ଇଧ ପନ ସକ୍କାଯପରିଯାପନ୍ନମେୱ ଲବ୍ଭତି। ୱିତ୍ଥାରୋ ପନେତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠୱାରେ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଇଦାନି ଭଗଓତା ୱୁଉସୁଉଓସେନ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅସ୍ମୀତି ଭିକ୍ଖୱେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ମୀତି ଭଓାମି, ନିଚ୍ଚସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ମଞ୍ଞିତମେତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିକପ୍ପନଂ ଏତଂ। ଅଯମହମସ୍ମୀତି ଅଯଂ ଅହଂ ଅସ୍ମି ଭଓାମି।

ଅଞ୍ଞତ୍ର ସତିପଟ୍ଠାନେହୀତି ଠପେତ୍ୱା ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନେ।

ସବ୍ବେ ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନା ରଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସକଲା ଅନ୍ଧବାଲା ନାନାଜନା ଲଗ୍ଗନ୍ତି। ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା ୱିରଜ୍ଜନ୍ତୀତି ସୋତାପନ୍ନାଦଯୋ ସତ୍ତ ଅରିଯଜନା ୱିରାଗଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି । ଅରହା ନେୱ ରଜ୍ଜତି ନୋ ୱିରଜ୍ଜତୀତି କିଲେସାନଂ ପରିନିବ୍ବାପିତତ୍ତା ଉଭଯମ୍ପି ନ କରୋତି। ଖଯା ରାଗସ୍ସାତିଆଦଯୋ ତିୱିଧାପି ନିବ୍ବାନମେୱ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ଜରାସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୭। ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୪୯। ସତ୍ତମେ ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟସୁତ୍ତେ ମେଥୁନମନୁୟୁତ୍ତସ୍ସାତି ମେଥୁନଧମ୍ମଂ ସମାୟୁତ୍ତସ୍ସ। ଇତୀତି ଏୱମାହ। ଆୟସ୍ମାତି ପିୟୱଚନମେତଂ। ତିସ୍ସୋତି ନାମଂ ତସ୍ସ ଥେରସ୍ସ। ସୋପି ହି ତିସ୍ସୋତି ନାମେନ। ମେତ୍ତେୟ୍ୟୋତି ଗୋତ୍ତଂ, ଗୋତ୍ତୱସେନେୱ ଏସ ପାକଟୋ ଅହୋସି। ତସ୍ମା ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିୟଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୮୨୧) ୱୁତ୍ତଂ – ''ତିସ୍ସମେତ୍ତେୟ୍ୟା ନାମ ଦ୍ୱେ ସହାୟା''ତି। ୱିଘାତନ୍ତି ଉପଘାତଂ। ବ୍ରୂହୀତି ଆଚିକ୍ଖ। ମାରିସାତି ପିୟୱଚନମେତଂ, ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁତ୍ୱାନ ତୱ ସାସନନ୍ତି ତୱ ୱଚନଂ ସୁତ୍ୱା। ୱିୱେକେ ସିକ୍ଖିସ୍ସାମସେତି ସହାୟଂ ଆରବ୍ଭ ଧମ୍ମଦେସନଂ ୟାଚନ୍ତୋ ଭଣତି, ସୋ ପନ ସିକ୍ଖିତସିକ୍ଖୋୟେୱ।

ମେଥୁନଧମ୍ମୋ ନାମାତି ଇଦଂ ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବସ୍ସ ମେଥୁନଧମ୍ମସ୍ସ ଉପଦେସପଦଂ। ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋତି ଅସତଂ ନୀଚଜନାନଂ ଧମ୍ମୋ। ଗାମଧମ୍ମୋତି ଗାମୱାସୀନଂ ସେୱନଧମ୍ମୋ। ୱସଲଧମ୍ମୋତି ୱସଲାନଂ ଧମ୍ମୋ, କିଲେସୱସ୍ସନତୋ ୱା ସୟମେୱ ୱସଲୋ ଧମ୍ମୋତି ୱସଲଧମ୍ମୋ। ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲୋତି ଦୁଟ୍ଠୋ ଚ କିଲେସେହି ଦୁଟ୍ଠତ୍ତା, ଥୂଲୋ ଚ ଅନିପୁଣଭାୱତୋତି ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲୋ। ୟସ୍ମା ଚ ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ପରିୱାରଭୂତଂ ଦସ୍ସନମ୍ପି ଗହଣମ୍ପି ଆମସନମ୍ପି ଫୁସନମ୍ପି ଘଟ୍ଟନମ୍ପି ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ, ତସ୍ମାପି ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲୋ ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ। ଓଦକନ୍ତିକୋତି ଉଦକଂ ଅସ୍ସ ଅନ୍ତେ ସୁଦ୍ଧତ୍ଥଂ ଆଦିୟତୀତି ଉଦକନ୍ତୋ, ଉଦକନ୍ତୋୟେୱ ଓଦକନ୍ତିକୋ। ରହୋ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେ ଓକାସେ କତ୍ତବ୍ବତାୟ ରହସ୍ସୋ। ୱିନୟେ ପନ ''ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ ଓଦକନ୍ତିକଂ ରହସ୍ସ''ନ୍ତି (ପାରା। ୩୯) ପାଠୋ। ତତ୍ଥ ତୀସୁ ପଦେସୁ ୟୋ ସୋତି ପଦଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ୟଂ ତନ୍ତି କତ୍ୱା ୟୋଜେତବ୍ବଂ ''ୟଂ ତଂ ଦୁଟ୍ଠୁଲ୍ଲଂ, ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ, ୟଂ ତଂ ଓଦକନ୍ତିକଂ ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ, ୟଂ ତଂ ରହସ୍ସଂ , ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ''ତି। ଇଧ ପନ ''ୟୋ ସୋ ଅସଦ୍ଧମ୍ମୋ, ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ…ପେ… ୟୋ ସୋ ରହସ୍ସୋ, ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ''ତି ଏୱଂ ୟୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଦ୍ୱୟେନ ଦ୍ୱୟେନ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଦ୍ୱୟଂଦ୍ୱୟସମାପତ୍ତି। ତତ୍ଥ ୟୋଜନା – ୟା ସା ଦ୍ୱୟଂଦ୍ୱୟସମାପତ୍ତି, ସୋ ମେଥୁନଧମ୍ମୋ ନାମାତି। କିଂକାରଣା ୱୁଚ୍ଚତି ମେଥୁନଧମ୍ମୋତି କେନ କାରଣେନ କେନ ପରିୟାୟେନ ମେଥୁନଧମ୍ମୋତି କଥୀୟତି। ତଂ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଉଭିନ୍ନଂ ରତ୍ତାନ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉଭିନ୍ନଂ ରତ୍ତାନନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନଂ ରାଗେନ ରଞ୍ଜିତାନଂ। ସାରତ୍ତାନନ୍ତି ୱିସେସେନ ସୁଟ୍ଠୁ ରଞ୍ଜିତାନଂ। ଅୱସ୍ସୁତାନନ୍ତି କିଲେସେନ ତିନ୍ତାନଂ। ପରିୟୁଟ୍ଠିତାନନ୍ତି କୁସଲାଚାରଂ ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତାନଂ ''ମଗ୍ଗେ ଚୋରା ପରିୟୁଟ୍ଠିତା''ତିଆଦୀସୁ ୱିୟ। ପରିୟାଦିନ୍ନଚିତ୍ତାନନ୍ତି କୁସଲଚିତ୍ତଂ ପରିୟାଦିୟିତ୍ୱା ଖେପେତ୍ୱା ଠିତଚିତ୍ତାନଂ। ଉଭିନ୍ନଂ ସଦିସାନନ୍ତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କିଲେସେନ ସଦିସାନଂ। ଧମ୍ମୋତି ସଭାୱୋ। ତଂ କାରଣାତି ତେନ କାରଣେନ। ତଂ ଉପମାୟ ସାଧେନ୍ତୋ ''ଉଭୋ କଲହକାରକା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଉଭୋ କଲହକାରକାତି ପୁବ୍ବଭାଗେ କଲହକାରକା ଦ୍ୱେ। ମେଥୁନକାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତୀତି ସଦିସାତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଭଣ୍ଡନକାରକାତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଣ୍ଡନଂ କରୋନ୍ତା। ଭସ୍ସକାରକାତି ୱାଚାକଲହଂ କରୋନ୍ତା। ୱିୱାଦକାରକାତି ନାନାୱଚନଂ କରୋନ୍ତା। ଅଧିକରଣକାରକାତି ୱିନିଚ୍ଛୟପାପୁଣନୱିସେସକାରଣଂ କରୋନ୍ତା। ୱାଦିନୋତି ୱାଦପଟିୱାଦିନୋ। ସଲ୍ଲାପକାତି ୱାଚଂ କଥେନ୍ତା ଏୱମେୱନ୍ତି ଉପମାସଂସନ୍ଦନଂ।

ୟୁତ୍ତସ୍ସାତି ସଞ୍ଞୁତ୍ତସ୍ସ। ପୟୁତ୍ତସ୍ସାତି ଆଦରେନ ୟୁତ୍ତସ୍ସ। ଆୟୁତ୍ତସ୍ସାତି ୱିସେସେନ ୟୁତ୍ତସ୍ସ। ସମାୟୁତ୍ତସ୍ସାତି ଏକତୋ ୟୁତ୍ତସ୍ସ। ତଚ୍ଚରିତସ୍ସାତି ତଂଚରିତଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ତବ୍ବହୁଲସ୍ସାତି ତଂବହୁଲଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ତଗ୍ଗରୁକସ୍ସାତି ତଂଗରୁଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ। ତନ୍ନିନ୍ନସ୍ସାତି ତସ୍ମିଂ ନତଚିତ୍ତସ୍ସ। ତପ୍ପୋଣସ୍ସାତି ତସ୍ମିଂ ନତକାୟସ୍ସ। ତପ୍ପବ୍ଭାରସ୍ସାତି ତସ୍ମିଂ ଅଭିମୁଖକାୟସ୍ସ। ତଦଧିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ତସ୍ମିଂ ଅଧିହରିତସ୍ସ। ତଦଧିପତେୟ୍ୟସ୍ସାତି ତଂ ଅଧିପତିଂ ଜେଟ୍ଠକଂ କତ୍ୱା ପୱତ୍ତସ୍ସ।

ୱିଘାତନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସୱଚନଂ। ୱିଘାତନ୍ତି ପୀଳନଂ। ଉପଘାତନ୍ତି ସମୀପଂ କତ୍ୱା ପୀଳନଂ। ପୀଳନନ୍ତି ଘଟ୍ଟନଂ। ଘଟ୍ଟନନ୍ତି ପୀଳନଂ। ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞୱେୱଚନଂ। ଉପଦ୍ଦୱନ୍ତି ହିଂସନଂ। ଉପସଗ୍ଗନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ପୀଳନାକାରଂ। ବ୍ରୂହୀତି କଥେହି। ଆଚିକ୍ଖାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେହି। ଦେସେହୀତି ଦସ୍ସେହି। ପଞ୍ଞପେହୀତି ଞାପେହି। ପଟ୍ଠପେହୀତି ଠପେହି। ୱିୱରାତି ପାକଟଂ କରୋହି। ୱିଭଜାତି ଭାଜେହି। ଉତ୍ତାନୀକରୋହୀତି ତୀରଂ ପାପେହି। ପକାସେହୀତି ପାକଟଂ କରୋହି।

ତୁୟ୍ହଂ ୱଚନନ୍ତି ତୱ ୱାଚଂ। ବ୍ୟପ୍ପଥନ୍ତି ୱଚନଂ। ଦେସନନ୍ତି ଆଚିକ୍ଖନଂ। ଅନୁସାସନନ୍ତି ଓୱାଦଂ। ଅନୁସିଟ୍ଠନ୍ତି ଅନୁସାସନଂ। ସୁତ୍ୱାତି ସୋତେନ ସୁତ୍ୱା। ସୁଣିତ୍ୱାତି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱାତି ସମ୍ମା ଗହେତ୍ୱା। ଉପଧାରୟିତ୍ୱାତି ଅନାସେତ୍ୱା। ଉପଲକ୍ଖୟିତ୍ୱାତି ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା।

୫୦।ମୁସ୍ସତେ ୱାପି ସାସନନ୍ତି ପରିୟତ୍ତିପଟିପତ୍ତିତୋ ଦୁୱିଧମ୍ପି ସାସନଂ ନସ୍ସତି। ୱାପୀତି ପଦପୂରଣମତ୍ତଂ। ଏତଂ ତସ୍ମିଂ ଅନରିୟନ୍ତି ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ

ଏତଂ ଅନରିୟଂ, ଯଦିଦଂ ମିଚ୍ଛାପଟିପଦା। ଗାରୱାଧିୱଚନନ୍ତି ଗୁଣୱିସିଟ୍ଠସଙ୍କସଭ୍ଭୁତ୍ତମଗରୁଗାରୱାଧିୱଚନଂ। ତେନାହୁ ପୋରାଣା –

''ଭଗୱାତି ୱଚନଂ ସେଟ୍ଠଂ, ଭଗୱାତି ୱଚନମୁତ୍ତମଂ;

ଗରୁ ଗାରୱଯୁତ୍ତୋ ସୋ, ଭଗୱା ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୨);

ଚତୁବ୍ବିଧଂ ୱା ନାମଂ ଆୱତ୍ଥିକଂ, ଲିଙ୍ଗିକଂ, ନେମିତ୍ତିକଂ, ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି। ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ ନାମ ଲୋକିଯୱୋହାରେନ ''ଯଦିଚ୍ଛକ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱଚ୍ଛୋ, ଦମ୍ମୋ, ବଲୀବଦ୍ଦୋତି ଏୱମାଦି ଆୱତ୍ଥିକଂ, ଦଣ୍ଡୀ, ଛତ୍ତୀ, ସିଖୀ, କରୀତି ଏୱମାଦି ଲିଙ୍ଗିକଂ, ତେୱିଜ୍ଜୋ, ଛଳଭିଞ୍ଞୋତି ଏୱମାଦି ନେମିତ୍ତିକଂ, ସିରିୱଡ୍ଢକୋ, ଧନୱଡ୍ଢକୋତି ଏୱମାଦି ୱଚନତ୍ଥଂ ଅନପେକ୍ଖିତ୍ୱା ପୱତ୍ତଂ ଅଧିଚ୍ଚସମୁପ୍ପନ୍ନଂ। ଇଦଂ ପନ ଭଗୱାତି ନାମଂ ନେମିତ୍ତିକଂ, ନ ମହାମାଯାଯ, ନ ସୁଦ୍ଧୋଦନମହାରାଜେନ, ନ ଅସୀତିଯା ଞାତିସହସ୍ସେହି କତଂ, ନ ସକ୍କସନ୍ତୁସିତାଦୀହି ଦେୱତାୱିସେସେହି କତଂ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହି ଚ ''ଭଗୱାତି ନେତଂ ନାମଂ ମାତରା କତଂ...ପେ... ପଟିଲାଭା ସଚ୍ଛିକା ପଞ୍ଞତ୍ତି ଯଦିଦଂ ଭଗୱା''ତି (ମହାନି। ୮୪)।

''ଭାଗ୍ୟୱା ଭଗ୍ଗୱା ଯୁତ୍ତୋ, ଭଗେହି ଚ ୱିଭତ୍ତୱା;

ଭତ୍ତୱା ୱନ୍ତଗମନୋ, ଭୱେସୁ ଭଗୱା ତତୋ''ତି। (ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୪);

ତତ୍ଥ –

''ୱଣ୍ଣାଗମୋ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯୋ, ଦ୍ୱେ ଚାପରେ ୱଣ୍ଣୱିକାରନାସା;

ଧାତୂନମତ୍ଥାତିସଯେନ ଯୋଗୋ, ତଦୁଚ୍ଚତେ ପଞ୍ଚୱିଧଂ ନିରୁତ୍ତି''ନ୍ତି। –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଗହେତ୍ୱା ପଦସିଦ୍ଧି ୱେଦିତବ୍ବା। ତତ୍ଥ ''ନକ୍ଖତ୍ତରାଜାରିୱ ତାରକାନ''ନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରକାରାଗମୋ ୱିଯ ଅୱିଜ୍ଜମାନସ୍ସ ଅକ୍ଖରସ୍ସ ଆଗମୋ ୱଣ୍ଣାଗମୋ ନାମ। ''ହିଂସନା, ହିଂସୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ସୀହୋ''ତି ୱିଯ ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖରାନଂ ହେଟ୍ଠୁପରିଯୱସେନ ପରିୱତ୍ତନଂ ୱଣ୍ଣୱିପରିଯାଯୋ ନାମ। ''ନୱେ ଛନ୍ନକେ ଦାନଂ ଦିଯ୍ଯତୀ''ତି ଏତ୍ଥ ଅକାରସ୍ସ ଏକାରାପଜ୍ଜନତା ୱିଯ ଅଞ୍ଞକ୍ଖରସ୍ସ ଅଞ୍ଞକ୍ଖରାପଜ୍ଜନତା ୱଣ୍ଣୱିକାରୋ ନାମ। ''ଜୀୱନସ୍ସ ମୂତୋ ଜୀୱନମୂତୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଜୀମୂତୋ''ତି ୱକାରନକାରାନଂ ୱିନାସୋ ୱିଯ ୱିଜ୍ଜମାନକ୍ଖରୱିନାସୋ ୱଣ୍ଣୱିନାସୋ ନାମ। ''ଫରୁସାହି ୱାଚାହି ପକ୍କୁବ୍ବମାନୋ ଆସଜ୍ଜ ମଂ ତ୍ୱଂ ୱଦସି କୁମାରା''ତି ଏତ୍ଥ ପକ୍କୁବ୍ବମାନୋତି ପଦସ୍ସ ଅଭିଭୱମାନୋତି ଅତ୍ଥପଟିପାଦନଂ ୱିଯ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଯଥାଯୋଗଂ ୱିସେସତ୍ଥଯୋଗୋ ଧାତୂନଂ ଅତ୍ଥାତିସଯେନ ଯୋଗୋ ନାମ।

ଏୱଂ ନିରୁତ୍ତିଲକ୍ଖଣଂ ଗହେତ୍ୱା ସଦ୍ଦନଯେନ ୱା ପିସୋଦରାଦିନିସ୍ସିତୋ ପତିଟ୍ଠାନୀତି ପିସୋଦରାଦିପକ୍ଖେପଲକ୍ଖଣଂ ଗହେତ୍ୱା ଯସ୍ମା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୁଖାଭିନିବ୍ବତ୍ତକଂ ଦାନସୀଲାଦିପାରପ୍ପତ୍ତଂ ଭାଗ୍ୟମସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ''ଭାଗ୍ୟୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଭଗୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଞାତବ୍ବଂ।

ଯସ୍ମା ପନ ଲୋଭଦୋସମୋହୱିପରୀତମନସିକାରଅହିରିକାନୋତ୍ତପ୍ପକୋଧୂପନାହମକ୍ଖପଳାସଇସ୍ସା-ମଚ୍ଛରିଯମାଯାସାଠେୟ୍ୟଥମ୍ଭସାରମ୍ଭମାନାତିମାନମଦପମାଦତଣ୍ହାଅୱିଜ୍ଜାତିୱିଧାକୁସଲମୂଲଦୁଚ୍ଚରିତ-ସଂକିଲେସମଲୱିସମସଞ୍ଞାୱିତକ୍କପପଞ୍ଚଚତୁବ୍ବିଧୱିପରିଯେସଆସୱଗନ୍ଥଓଘଯୋଗଅଗତି-ତଣ୍ହୁପ୍ପାଦୁପାଦାନପଞ୍ଚଚେତୋଖୀଲୱିନିବନ୍ଧନୀୱରଣାଭିନନ୍ଦନଛୱିୱାଦମୂଲତଣ୍ହାକାଯସତ୍ତାନୁସଯ-ଅଟ୍ଠମିଚ୍ଛତ୍ତନୱତଣ୍ହାମୂଲକଦସାକୁସଲକମ୍ମପଥଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଅଟ୍ଠସତତଣ୍ହାୱିଚରିତପ୍ପଭେଦସବ୍ବଦରଥ- ପରିଳାହକିଲେସସତସହସ୍ସାନି, ସଙ୍ଖେପତୋ ୱା ପଞ୍ଚ କିଲେସଖନ୍ଧଅଭିସଙ୍ଖାରଦେୱପୁତ୍ତମଚ୍ଚୁମାରେ ଅଭଞ୍ଜି, ତସ୍ମା ଭଗ୍ଗତ୍ତା ଏତେସଂ ପରିସ୍ସଯାନଂ ''ଭଗ୍ଗୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଭଗୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଆହ ଚେତ୍ଥ –

''ଭଗ୍ଗରାଗୋ ଭଗ୍ଗଦୋସୋ, ଭଗ୍ଗମୋହୋ ଅନାସୱୋ;

ଭଗ୍ଗାସ୍ସ ପାପକା ଧମ୍ମା, ଭଗୱା ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୧।୯୬; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୧୪୪);

ଭାଗ୍ୟୱନ୍ତତାଯ ତସ୍ସ ସତପୁଞ୍ଞଜଲକ୍ଖଣୱରସ୍ସ ରୂପକାଯସମ୍ପତ୍ତି ଦୀପିତା ହୋତି। ଭଗ୍ଗଦୋସତାଯ ଧମ୍ମକାଯସମ୍ପତ୍ତି। ତଥା ଲୋକିଯସରିକ୍ଖକାନଂ ବହୁମତଭାୱୋ , ଗହଟ୍ଠପବ୍ବଜିତେହି ଅଭିଗମନୀଯତା, ଅଭିଗତାନଞ୍ଚ ନେସଂ କାଯଚିତ୍ତଦୁକ୍ଖାପନଯନେ ପଟିବଲଭାୱୋ, ଆମିସଦାନଧମ୍ମଦାନେହି ଉପକାରିତା, ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରସୁଖେହି ଚ ସଞ୍ଞୋଜନସମତ୍ଥତା ଦୀପିତା ହୋତି।

ଯସ୍ମା ଚ ଲୋକେ ଇସ୍ସରିଯଧମ୍ମଯସସିରିକାମପଯତ୍ତେସୁ ଛସୁ ଧମ୍ମେସୁ ଭଗସଦ୍ଦୋ ପୱତ୍ତତି, ପରମଞ୍ଚସ୍ସ ସକଚିତ୍ତେ ଇସ୍ସରିଯଂ, ଅଣିମାଲଙ୍ଘିମାଦିକଂ ୱା ଲୋକିଯସମ୍ମତଂ ସବ୍ବାକାରପରିପୂରଂ ଅତ୍ଥି, ତଥା ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଧମ୍ମୋ, ଲୋକତ୍ତଯବ୍ୟାପକୋ ଯଥାଭୁଚ୍ଚଗୁଣାଧିଗତୋ ଅତିୱିଯ ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଯସୋ, ରୂପକାଯଦସ୍ସନବ୍ୟାୱଟଜନନଯନପ୍ପସାଦଜନନସମତ୍ଥା ସବ୍ବାକାରପରିପୂରା ସବ୍ବଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗସିରୀ, ଯଂ ଯଂ ଏତେନ ଇଚ୍ଛିତଂ ପତ୍ଥିତଂ ଅତ୍ତହିତଂ ପରହିତଂ ୱା, ତସ୍ସ ତସ୍ସ ତଥେୱ ଅଭିନିପ୍ଫନ୍ନତ୍ତା ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତତ୍ଥନିପ୍ଫତ୍ତିସଞ୍ଞିତୋ କାମୋ, ସବ୍ବଲୋକଗରୁଭାୱପ୍ପତ୍ତିହେତୁଭୂତୋ ସମ୍ମାୱାଯାମସଙ୍ଖାତୋ ପଯତ୍ତୋ ଚ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମା ଇମେହି ଭଗେହି ଯୁତ୍ତତ୍ତାପି ଭଗା ଅସ୍ସ ସନ୍ତୀତି ଇମିନା ଅତ୍ଥେନ ''ଭଗୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯସ୍ମା ପନ କୁସଲାଦୀହି ଭେଦେହି ସବ୍ବଧମ୍ମେ, ଖନ୍ଧାଯତନଧାତୁସଚ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିଯପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦାଦୀହି ୱା କୁସଲାଦିଧମ୍ମେ, ପୀଳନସଙ୍ଖତସନ୍ତାପୱିପରିଣାମଟ୍ଠେନ ୱା ଦୁକ୍ଖମରିଯସଚ୍ଚଂ, ଆଯୂହନନିଦାନସଂଯୋଗପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ସମୁଦଯଂ, ନିସ୍ସରଣୱିୱେକାସଙ୍ଖତଅମତଟ୍ଠେନ ନିରୋଧଂ, ନିୟ୍ୟାନିକହେତୁଦସ୍ସନାଧିପତେଯ୍ୟଟ୍ଠେନ ମଗ୍ଗଂ ୱିଭତ୍ତୱା, ୱିଭଜିତ୍ୱା ୱିୱରିତ୍ୱା ଦେସିତୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ''ୱିଭତ୍ତୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଭଗୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯସ୍ମା ଚ ଏସ ଦିବ୍ବବ୍ରହ୍ମଅରିଯୱିହାରେ କାଯଚିତ୍ତୌପଧିୱିୱେକେ ସୁଞ୍ଞତପ୍ପଣିହିତାନିମିତ୍ତୱିମୋକ୍ଖେ ଅଞ୍ଞେ ଚ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରେ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମେ ଭଜି ସେୱି ବହୁଲମକାସି, ତସ୍ମା ''ଭତ୍ତୱା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ଭଗୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ଯସ୍ମା ପନ ତୀସୁ ଭୱେସୁ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଂ ଗମନଂ ଅନେନ ୱନ୍ତଂ, ତସ୍ମା ''ଭୱେସୁ ୱନ୍ତଗମନୋ''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ଭୱସଦ୍ଦତୋ ଭକାରଂ ଗମନସଦ୍ଦତୋ ଗକାରଂ ୱନ୍ତସଦ୍ଦତୋ ୱକାରଞ୍ଚ ଦୀଘଂ କତ୍ୱା ଆଦାଯ ''ଭଗୱା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଯଥା ଲୋକେ ''ମେହନସ୍ସ ଖସ୍ସ ମାଲା''ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ମେଖଲା''ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ପୁନ ଅପରମ୍ପି ପରିଯାଯଂ ନିଦ୍ଦିସନ୍ତୋ ''ଅପି ଚ ଭଗ୍ଗରାଗୋତି ଭଗୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଭଗ୍ଗୋ ରାଗୋ ଅସ୍ସାତି ଭଗ୍ଗରାଗୋ। ଭଗ୍ଗଦୋସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କଣ୍ଟକୋତି ୱିନିୱିଜ୍ଝନଟ୍ଠେନ କିଲେସା ଏୱ। ଭଜୀତି ଉଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିଭାଗଂ କତ୍ୱା ଭାଜେସି। ୱିଭଜୀତି ନିଦ୍ଦେସୱସେନ ୱିୱିଧା ଭାଜେସି। ପୱିଭଜୀତି ପଟିନିଦ୍ଦେସୱସେନ ପକାରେନ ୱିଭଜି। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂନଂ ୱସେନ ଭଜି। ୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂନଂ ୱସେନ ୱିଭଜି। ନେୟ୍ୟାନଂ ୱସେନ ପୱିଭଜି।

ଧମ୍ମରତନନ୍ତି –

''ଚିତ୍ତୀକତଂ ମହଗ୍ଘଞ୍ଚ, ଅତୁଲଂ ଦୁଲ୍ଲଭଦସ୍ସନଂ;

ଅନୋମସତ୍ତପରିଭୋଗଂ, ରତନଂ ତେନ ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି। (ଖୁ। ପା। ଅଟ୍ଠ। ୬।୩; ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୩) –

ଏୱଂ ୱଣ୍ଣିତଂ ଧମ୍ମରତନଂ ତିୱିଧେନ ଭାଜେସି। ଭୱାନଂଅନ୍ତକରୋତି କାମଭୱାଦୀନଂ ନୱନ୍ନଂ ଭୱାନଂ ପରିଚ୍ଛେଦଂ ପରିଯନ୍ତଂ ପରିୱଟୁମଂ କାରକୋ। ଭାୱିତକାଯୋତି ୱଡ୍ଢିତକାଯୋ। ତଥା ଇତରେସୁପି। ଭଜୀତି ସେୱି। ଅରଞ୍ଞୱନପତ୍ଥାନୀତି ଗାମସ୍ସ ୱା ନଗରସ୍ସ ୱା ଇନ୍ଦଖୀଲତୋ ବହି ଅରଞ୍ଞଂ। ୱନପତ୍ଥାନି ମନୁସ୍ସୂପଚାରାତିକ୍କନ୍ତାନି ୱନସଣ୍ଡାନି। ପନ୍ତାନୀତି ଯତ୍ଥ ମନୁସ୍ସା ନ କସନ୍ତି ନ ୱପନ୍ତି ଦୂରାନି ସେନାସନାନି। କେଚି ପନ ''ୱନପତ୍ତାନୀତି ଯସ୍ମା ଯତ୍ଥ ବ୍ୟଗ୍ଘାଦଯୋ ଅତ୍ଥି, ତଂ ୱନଂ ତେ ପାଲଯନ୍ତି ରକ୍ଖନ୍ତି, ତସ୍ମା ତେହି ରକ୍ଖିତତ୍ତା ୱନପତ୍ତାନୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ସେନାସନାନୀତି ସେତି ଚେୱ ଆସତି ଚ ଏତ୍ଥାତି ସେନାସନାନି। ଅପ୍ପସଦ୍ଦାନୀତି ୱଚନସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପସଦ୍ଦାନି। ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସାନୀତି ଗାମନଗରନିଗ୍ଘୋସସଦ୍ଦେନ ଅପ୍ପନିଗ୍ଘୋସାନି। ୱିଜନୱାତାନୀତି ଅନ୍ତୋସଞ୍ଚରଣଜନସ୍ସ ସରୀରୱାତେନ ୱିରହିତାନି। ''ୱିଜନୱାଦାନୀ''ତିପି ପାଠୋ, ''ଅନ୍ତୋଜନୱାଦେନ ୱିରହିତାନୀ''ତି ଅତ୍ଥୋ। ''ୱିଜନପାତାନୀ''ତିପି ପାଠୋ, ''ଜନସଞ୍ଚାରୱିରହିତାନୀ''ତି ଅତ୍ଥୋ। ମନୁସ୍ସରାହସ୍ସେଯ୍ୟକାନୀତି ମନୁସ୍ସାନଂ ରହସ୍ସକରଣଟ୍ଠାନାନି। ପଟିସଲ୍ଲାନସାରୁପ୍ପାନୀତି ୱିୱେକାନୁରୂପାନି। ଭାଗୀ ୱାତି ''ଭାଗୋ ଚୀୱରାଦିକୋଟ୍ଠାସୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଭାଗୀ। ''ପଟିଲାଭୱସେନ ଅତ୍ଥରସାଦିଭାଗୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଭାଗୀ। ଅତ୍ଥରସସ୍ସାତି ହେତୁଫଲସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଅତ୍ଥରସସ୍ସ। ଧମ୍ମରସସ୍ସାତି ହେତୁସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଧମ୍ମରସସ୍ସ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ହେତୁଫଲେ ଞାଣଂ ଅତ୍ଥପଟିସମ୍ଭିଦା, ହେତୁମ୍ହି ଞାଣଂ ଧମ୍ମପଟିସମ୍ଭିଦା''ତି (ୱିଭ। ୭୨୦)। ୱିମୁତ୍ତିରସସ୍ସାତି ଫଲସମ୍ପତ୍ତିସଙ୍ଖାତସ୍ସ

ୱିମୁତ୍ତିରସସ୍ସ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''କିଚ୍ଚସମ୍ପତ୍ତିଅତ୍ଥେନ, ରସୋ ନାମ ପୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୨ ମାତିକାୱଣ୍ଣନା; ୱିସୁଦ୍ଧି। ୧।୮)।

ଚତୁନ୍ନଂଝାନାନନ୍ତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଝାନାନଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ଅପ୍ପମଞ୍ଞାନନ୍ତି ମେତ୍ତାଦୀନଂ ଫରଣପ୍ପମାଣୱିରହିତାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ବ୍ରହ୍ମୱିହାରାନଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନାଦୀନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପଜ୍ଝାନାନଂ। ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନନ୍ତି ''ରୂପୀ ରୂପାନି ପସ୍ସତୀ''ତିଆଦିନା (ଧ। ସ। ୨୪୮) ନୟେନ ୱୁତ୍ତାନଂ ଆରମ୍ମଣୱିମୁତ୍ତାନଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ୱିମୋକ୍ଖାନଂ। ଅଭିଭାୟତନାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଭିଭୂତାନି ଆୟତନାନି ଏତେସଂ ଝାନାନନ୍ତି ଅଭିଭାୟତନାନି, ଝାନାନି। ଆୟତନାନୀତି ଅଧିଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆୟତନସଙ୍ଖାତାନି କସିଣାରମ୍ମଣାନି। ଞାଣୁତ୍ତରିକୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିସଦଞାଣୋ ''କିଂ ଏତ୍ଥ ଆରମ୍ମଣେ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବଂ, ନ ମୟି ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତାକରଣେ ଭାରୋ ଅତ୍ଥୀ''ତି ତାନି ଆରମ୍ମଣାନି ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ସମାପଜ୍ଜତି। ସହ ନିମିତ୍ତୁପ୍ପାଦେନେୱେତ୍ଥ ଅପ୍ପନଂ ନିବ୍ବତ୍ତେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଉପ୍ପାଦିତାନି ଝାନାନି ଅଭିଭାୟତନାନୀତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେସଂ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଅଭିଭାୟତନାନଂ। ନୱନ୍ନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ପୁବ୍ବଂ ପୁବ୍ବଂ ଅନୁ ଅନୁପୁବ୍ବଂ, ଅନୁପୁବ୍ବଂ ୱିହରିତବ୍ବତୋ ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବତୋ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତି, ଅନୁପଟିପାଟିୟା ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବାତି ଅତ୍ଥୋ, ତାସଂ ନୱନ୍ନଂ ଅନୁପୁବ୍ବୱିହାରସମାପତ୍ତୀନଂ। ଦସନ୍ନଂ ସଞ୍ଞାଭାୱନାନନ୍ତି ଗିରିମାନନ୍ଦସୁତ୍ତେ (ଅ। ନି। ୧୦।୬୦) ଆଗତାନଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ସଞ୍ଞାଭାୱନାନଂ। ଦସନ୍ନଂ କସିଣସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ସକଲଟ୍ଠେନ କସିଣସଙ୍ଖାତାନଂ ପଥୱୀକସିଣଜ୍ଝାନାଦୀନଂ ଦସନ୍ନଂ ଝାନାନଂ। ଆନାପାନସ୍ସତିସମାଧିସ୍ସାତି ଆନାପାନସ୍ସତିସମ୍ପୟୁତ୍ତସମାଧିସ୍ସ । ଅସୁଭସମାପତ୍ତିୟାତି ଅସୁଭଜ୍ଝାନସମାପତ୍ତିୟା। ଦସନ୍ନଂ ତଥାଗତବଲାନନ୍ତି ଦସବଲବଲାନଂ ଦସନ୍ନଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ୱେସାରଜ୍ଜାନନ୍ତି ୱିସାରଦଭାୱାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ୱେସାରଜ୍ଜାନଂ। ଚତୁନ୍ନଂ ପଟିସମ୍ଭିଦାନନ୍ତି ପଟିସମ୍ଭିଦାଞାଣାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ। ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଣାନନ୍ତି ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ଅଭିଞ୍ଞାଣାନଂ। ଛନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାନନ୍ତି ''ସବ୍ବଂ କାୟକମ୍ମଂ ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀ''ତିଆଦିନା (ଚୂଳନି। ମୋଘରାଜମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୮୫; ନେତ୍ତି। ୧୫) ନୟେନ ଉପରି ଆଗତାନଂ ଛନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମାନଂ।

ତତ୍ଥ ଚୀୱରାଦୟୋ ଭାଗ୍ୟସମ୍ପତ୍ତିୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଅତ୍ଥରସତିକୋ ପଟିୱେଧୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଧିସୀଲତିକୋ ପଟିପତ୍ତିୱସେନ। ଝାନତ୍ତିକୋ ରୂପାରୂପଜ୍ଝାନୱସେନ। ୱିମୋକ୍ଖତ୍ତିକୋ ସମାପତ୍ତିୱସେନ। ସଞ୍ଞାଚତୁକ୍କୋ ଉପଚାରପ୍ପନାୱସେନ। ସତିପଟ୍ଠାନାଦୟୋ ସତ୍ତତିଂସବୋଧିପକ୍ଖିୟଧମ୍ମୱସେନ। ତଥାଗତବଲାନନ୍ତିଆଦୟୋ ଆୱେଣିକଧମ୍ମୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ଇତୋ ପରଂ ଭଗୱାତି ନେତଂ ନାମନ୍ତିଆଦି ''ଅତ୍ଥମନୁଗତା ଅୟଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀ''ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ସମଣା ପବ୍ବଜ୍ଜୁପଗତା। ବ୍ରାହ୍ମଣା ଭୋୱାଦିନୋ ସମିତପାପବାହିତପାପା ୱା। ଦେୱତା ସକ୍କାଦୟୋ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ। ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକନ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ, ୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଫଲଂ, ତସ୍ମିଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଭୱଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକଂ ନାମଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ ହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସିଜ୍ଝତି, ଅରହତ୍ତଫଲାଧିଗମେନ ସିଦ୍ଧୋ ହୋତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଭୱୋ ହୋତି। ତଂ ନେମିତ୍ତିକମ୍ପି ନାମଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଭୱଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକମେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନ''ନ୍ତି। ବୋଧିୟା ମୂଲେ ସହ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିଲାଭାତି ମହାବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ୟଥାୱୁତ୍ତକ୍ଖଣେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିଲାଭେନ ସହ। ସଚ୍ଛିକା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ସବ୍ବଧମ୍ମସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ୱା ଜାତା ପଞ୍ଞତ୍ତି। ୟଦିଦଂ ଭଗୱାତି ୟା ଅୟଂ ଭଗୱାତି ପଞ୍ଞତ୍ତି।

ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହୀତି ଦ୍ୱୀହି କୋଟ୍ଠାସେହି। ପରିୟତ୍ତିସାସନନ୍ତି ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ପଟିପତ୍ତୀତି ପଟିପଜ୍ଜତି ଏତାୟାତି ପଟିପତ୍ତି। ୟଂ ତସ୍ସ ପରିୟାପୁଟନ୍ତି ତେନ ପୁଗ୍ଗଲେନ ୟଂ ପରିୟାପୁଟଂ ସଜ୍ଝାୟିତଂ କରଣତ୍ଥେ ସାମିୱଚନଂ। ''ପରିୟାପୁଟ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ସୁତ୍ତନ୍ତି ଉଭତୋୱିଭଙ୍ଗନିଦ୍ଦେସଖନ୍ଧକପରିୱାରା, ସୁତ୍ତନିପାତେ ମଙ୍ଗଲସୁତ୍ତ- (ଖୁ। ପା। ୫।୧ ଆଦୟୋ; ସୁ। ନି। ୨୬୧ ଆଦୟୋ) ରତନସୁତ୍ତ- (ଖୁ। ପା। ୬।୧ ଆଦୟୋ) ତୁୱଟକସୁତ୍ତାନି (ସୁ। ନି। ୯୨୧ ଆଦୟୋ), ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଚ ସୁତ୍ତନାମକଂ ତଥାଗତୱଚନଂ ସୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଗେୟ୍ୟନ୍ତି ସବ୍ବମ୍ପି ସଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ ଗେୟ୍ୟନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ, ୱିସେସେନ ସଂୟୁତ୍ତକେ ସକଲୋପି ସଗାଥାୱଗ୍ଗୋ। ୱେୟ୍ୟାକରଣନ୍ତି ସକଲଂ ଅଭିଧମ୍ମପିଟକଂ ନିଗ୍ଗାଥକଂ ସୁତ୍ତଂ, ୟଞ୍ଚ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଅଟ୍ଠହି ଅଙ୍ଗେହି ଅସଙ୍ଗହିତଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ , ତଂ ''ୱେୟ୍ୟାକରଣ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଗାଥାତି ଧମ୍ମପଦଂ, ଥେରଗାଥା, ଥେରୀଗାଥା, ସୁତ୍ତନିପାତେ ନୋସୁତ୍ତନାମିକା ସୁଦ୍ଧିକଗାଥା ଚ ''ଗାଥା''ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ଉଦାନନ୍ତି ସୋମନସ୍ସଞାଣମୟିକଗାଥାପଟିସଂୟୁତ୍ତା ଦ୍ୱେଅସୀତି ସୁତ୍ତନ୍ତା ''ଉଦାନ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଇତିୱୁତ୍ତକନ୍ତି ''ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା''ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା (ଇତିୱୁ। ୧ ଆଦୟୋ) ଦସୁତ୍ତରସତସୁତ୍ତନ୍ତା ''ଇତିୱୁତ୍ତକ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଜାତକନ୍ତି ଅପଣ୍ଣକଜାତକାଦୀନି (ଜା। ୧।୧।୧) ପଣ୍ଣାସାଧିକାନି ପଞ୍ଚଜାତକସତାନି ''ଜାତକ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମନ୍ତି ''ଚତ୍ତାରୋମେ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଚ୍ଛରିୟା ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମା ଆନନ୍ଦେ''ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତା (ଦୀ। ନି। ୨।୨୦୯; ଅ। ନି। ୪।୧୨୯) ସବ୍ବେପି ଅଚ୍ଛରିୟଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମପଟିସଂୟୁତ୍ତା ସୁତ୍ତନ୍ତା ''ଅବ୍ଭୁତଧମ୍ମ''ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱେଦଲ୍ଲନ୍ତି ଚୂଳୱେଦଲ୍ଲ- (ମ। ନି। ୧।୪୬୦ ଆଦୟୋ) ମହାୱେଦଲ୍ଲ- (ମ। ନି। ୧।୪୪୯ ଆଦୟୋ) ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠି- (ମ। ନି। ୧।୮୯ ଆଦୟୋ) ସକ୍କପଞ୍ହ- (ଦୀ। ନି। ୨।୩୪୪ ଆଦୟୋ)

ସଙ୍ଖାରଭାଜନିଯମହାପୁଣ୍ଣମସୁତ୍ତାଦଯୋ (ମ। ନି। ୩।୮୫ ଆଦଯୋ) ସଙ୍କେପି ୱେଦଞ୍ଚ ତୁଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଲଦ୍ଧା ଲଦ୍ଧା ପୁଚ୍ଛିତସୁତ୍ତନ୍ତା ''ୱେଦଲ୍ଲ''ନ୍ତି ୱେଦିତଙ୍ଗ। ଇଦଂ ପରିଯତ୍ତିସାସନନ୍ତି ଇଦଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ତେପିଟକଂ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ ପରିଯାପୁଣିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ପରିଯତ୍ତି, ଅନୁସାସନଟ୍ଠେନ ସାସନନ୍ତି କତ୍ୱା ପରିଯତ୍ତିସାସନଂ। ତସ୍ମିଂ ମୁସ୍ସତୀତି ତସ୍ମିଂ ପରିଯତ୍ତିସାସନଂ ନସ୍ସତି। ସମ୍ମୁସ୍ସତୀତି ଆଦିତୋ ନସ୍ସତି। ପରିବାହିରୋ ହୋତୀତି ପରମ୍ମୁଖୋ ହୋତି।

କତମଂ ପଟିପତ୍ତିସାସନନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମତୋ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ତଦଙ୍ଗଂ ପଟିପଜ୍ଜୀଯତୀତି ପଟିପତ୍ତି। ସାସୀଯନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୱେନେଯ୍ୟାତି ସାସନଂ। ସମ୍ମାପଟିପଦାତିଆଦଯୋ ୱୁତ୍ତନଯା ଏୱ।

ପାଣମ୍ପି ହନତୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯମ୍ପି ଘାତେତି। ଅଦିନ୍ନମ୍ପି ଆଦିଯତୀତି ପରପରିଗ୍ଗହିତମ୍ପି ୱତ୍ଥୁଂ ଗଣ୍ହାତି। ସନ୍ଧିମ୍ପି ଛିନ୍ଦତୀତି ଘରସନ୍ଧିମ୍ପି ଛିନ୍ଦତି। ନିଲ୍ଲୋପମ୍ପି ହରତୀତି ଗାମେ ପହରିତ୍ୱା ମହାୱିଲୋପମ୍ପି କରୋତି। ଏକାଗାରିକମ୍ପିକରୋତୀତି ପଣ୍ଣାସମତ୍ତେହିପି ସଟ୍ଠିମତ୍ତେହିପି ପରିୱାରେତ୍ୱା ଜୀୱଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱାପି ଧନଂ ଆହରାପେତି। ପରିପନ୍ଥେପି ତିଟ୍ଠତୀତି ପନ୍ଥଦୂହନକମ୍ମଂ କରୋତି। ପରଦାରମ୍ପି ଗଚ୍ଛତୀତି ପରଦାରେସୁ ଚାରିତ୍ତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ମୁସାପି ଭଣତୀତି ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକଂ ମୁସାପି ୱଦତି। ଅନରିଯଧମ୍ମୋତି ଅନରିଯସଭାୱୋ।

୫୧।ଏକୋ ପୁବ୍ବେ ଚରିତ୍ୱାନାତି ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ୱା ଗଣାୱୱସ୍ସଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ୱା ପୁବ୍ବେ ଲୋକେ ୱିହରିତ୍ୱା। ଯାନଂ ଭନ୍ତଂୱ ତଂ ଲୋକେ, ହୀନମାହୁ ପୁଥୁଜ୍ଜନନ୍ତି ତଂ ୱିବ୍ଭନ୍ତକଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ଯଥା ହତ୍ଥିଯାନାଦିଯାନଂ ଅଦନ୍ତଂ ୱିସମମ୍ପି ଆରୋହତି, ଆରୋହନକମ୍ପି ଭଞ୍ଜତି, ପପାତେପି ପପତତି, ଏୱଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିୱିସମାରୋହନେନ ନିରଯାଦୀସୁ, ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନେନ ଜାତିପପାତାଦୀସୁ ପପତନେନ ଚ ଯାନଂ ଭନ୍ତଂୱ ହୀନଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନଞ୍ଚ ଆହୂତି।

ପବ୍ବଜ୍ଜାସଙ୍ଖାତେନ ୱାତି ପବ୍ବଜ୍ଜାକୋଟ୍ଠାସେନ ୱା ''ପବ୍ବଜିତୋ ସମଣୋ''ତି ଗଣନାରୋପନେନ ୱା। ଗଣାୱୱସ୍ସଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ୱାତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକାରାମତଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ୱସ୍ସଗ୍ଗଟ୍ଠେନ ୱା।

ଏକୋପଟିକ୍କମତୀତି ଏକକୋୱ ଗାମତୋ ନିୱତ୍ତତି। ଯୋ ନିସେୱତୀତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ଅପରେନ ସମଯେନାତି ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ କାଲେ ଅପରଭାଗେ। ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ସବ୍ବଞ୍ଞୁବୁଦ୍ଧଂ। ଧମ୍ମନ୍ତି ସ୍ୱାକ୍ଖାତତାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ। ସଙ୍ଘନ୍ତି ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତଂ ସଙ୍ଘଂ। ସିକ୍ଖନ୍ତି ଅଧିସୀଲାଦିସିକ୍ଖିତଙ୍ଗଂ ସିକ୍ଖଂ। ପଚ୍ଚକ୍ଖାଯାତି ବୁଦ୍ଧାଦିଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା। ହୀନାଯାତି ହୀନତ୍ଥାଯ ଗିହିଭାୱାଯ। ଆୱତ୍ତିତ୍ୱାତି ନିୱତ୍ତିତ୍ୱା। ସେୱତି ଏକୱାରଂ ସେୱତି। ନିସେୱତି ଅନେକୱିଧେନ ସେୱତି। ସଂସେୱତି ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ସେୱତି। ପଟିସେୱତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସେୱତି।

ଭନ୍ତନ୍ତି ୱିବ୍ଭନ୍ତଂ। ଅଦନ୍ତନ୍ତି ଦନ୍ତଭାୱଂ ଅନୁପନୀତଂ। ଅକାରିତନ୍ତି ସୁସିକ୍ଖିତକିରିଯଂ ଅସିକ୍ଖାପିତଂ। ଅୱିନୀତନ୍ତି ନ ୱିନୀତଂ ଆଚାରସମ୍ପତ୍ତିଯା ଅସିକ୍ଖିତଂ। ଉପ୍ପଥଂ ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଯାନଂ ଅଦନ୍ତାଦିଯୁତ୍ତଂ ଭନ୍ତଂ ୱିସମମଗ୍ଗଂ ଉପେତି। ୱିସମଂ ଖାଣୁମ୍ପି ପାସାଣମ୍ପି ଅଭିରୁହତୀତି ୱିସମଂ ହୁତ୍ୱା ଠିତଂ ଖରଖାଣୁମ୍ପି ତଥା ପବ୍ବତପାସାଣମ୍ପି ଆରୋହତି। ଯାନମ୍ପି ଆରୋହନକମ୍ପି ଭଞ୍ଜତୀତି ୱୟ୍ହାଦିଯାନଂ ଆରୋହନ୍ତସ୍ସ ପାଜେନ୍ତସ୍ସ ହତ୍ଥପାଦାଦିମ୍ପି ଭିନ୍ଦତି। ପପାତେପି ପପତତୀତି ଏକତୋଛିନ୍ନପବ୍ଭାରପପାତେପି ପାତେତି। ସୋ ୱିବ୍ଭନ୍ତକୋତି ସୋ ପଟିକ୍କନ୍ତକୋ। ଭନ୍ତଯାନପଟିଭାଗୋତି ଅନୱଟ୍ଠିତଯାନସଦିସୋ। ଉପ୍ପଥଂ ଗଣ୍ହାତୀତି କୁସଲକମ୍ମପଥତୋ ପଟିକ୍କମିତ୍ୱା ଅପାଯପଥଭୂତଂ ଉପ୍ପଥଂ ମିଚ୍ଛାମଗ୍ଗଂ ଉପେତି। ୱିସମଂ କାଯକମ୍ମଂ ଅଭିରୁହତୀତି ସମସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତସଙ୍ଖାତଂ ୱିସମଂ କାଯକମ୍ମଂ ଆରୋହତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ନିରଯେ ଅତ୍ତାନଂ ଭଞ୍ଜତୀତି ନିରସ୍ସାଦସଙ୍ଖାତେ ନିରଯେ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ କରୋତି। ମନୁସ୍ସଲୋକେ ଅତ୍ତାନଂ ଭଞ୍ଜତୀତି ୱିୱିଧକମ୍ମକାରଣୱସେନ ଭଞ୍ଜତି। ଦେୱଲୋକେ ଅତ୍ତାନଂ ଭଞ୍ଜତୀତି ପିଯୱିପ୍ପଯୋଗାଦିଦୁକ୍ଖୱସେନ। ଜାତିପପାତମ୍ପି ପପତତୀତି ଜାତିପପାତେପି ପାତେତି। ଜରାପପାତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ମନୁସ୍ସଲୋକେତି ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତଲୋକମେୱ ଦସ୍ସେତି।

ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ତତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି –

ପୁଥୂନଂ ଜନନାଦୀହି, କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ;

ପୁଥୁଜ୍ଜନନ୍ତୋଗଧତ୍ତା, ପୁଥୁୱାଯଂ ଜନୋ ଇତି।

ସୋ ହି ପୁଥୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ କିଲେସାଦୀନଂ ଜନନାଦୀହିପି କାରଣେହି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ। ଯଂ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ପୁଥୁ କିଲେସେ ଜନେନ୍ତୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ବହୂନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠୀନଂ ଅୱିହତତ୍ତା ୱା ତା ଜନେନ୍ତି, ତାହି ଜନିତାତି ୱା ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅୱିହତମେୱତ୍ଥଂ ଜନସଦ୍ଦୋ ୱଦତି। ପୁଥୁ ସତ୍ଥାରାନଂ ମୁଖୁଲ୍ଲୋକିକାତି ଏତ୍ଥ ପୁଥୂ ନାନାଜନା ସତ୍ଥୁପଟିଞ୍ଞା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନାତି ୱଚନତ୍ଥୋ। ପୁଥୁ ସବ୍ବଗତୀହି

ଅୱୁଟ୍ଟିତାତି ଏବ୍ଥ ଜନେତବ୍ବା ଜନଯନ୍ତି ଏବ୍ଥାତି ଜନା, ଗତିଯୋ। ପୁଥୂ ଜନା ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଇତୋ ପରେ ଜାଯନ୍ତି ଏତେହୀତି ଜନା, ଅଭିସଙ୍ଖାରାଦଯୋ। ତେ ଏତେସଂ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ଅଭିସଙ୍ଖରଣାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ନାନାସନ୍ତାପେହି ସନ୍ତପନ୍ତୀତି ରାଗଗ୍ଗିଆଦଯୋ ସନ୍ତାପା। ତେ ଏୱ ୱା ସବ୍ବେପି ୱା କିଲେସା ପରିଳାହା। ପୁଥୁପଞ୍ଚସୁ କାମଗୁଣେସୂତି ଏବ୍ଥ ଜାଯତୀତି ଜନୋ, ରାଗୋ ଗେଧୋତି ଏୱମାଦିକୋ, ପୁଥୁ ଜନୋ ଏତେସନ୍ତି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ଜାତା ରତ୍ତାତି ଏୱଂ ରାଗାଦିଅତ୍ଥୋ ଏୱ ୱା ଜନସଦ୍ଦୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ପଲିବୁଦ୍ଧାତି ସମ୍ବଦ୍ଧା। ଆୱୁତାତି ଆୱରିତା। ନିୱୁତାତି ୱାରିତା। ଓୱୁତାତି ଉପରିତୋ ପିହିତା। ପିହିତାତି ହେଟ୍ଠାଭାଗେନ ପିହିତା। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାତି ଅପାକଟା। ପଟିକୁଜ୍ଜିତାତି ଅଧୋମୁଖଗତା।

ଅଥ ୱା ପୁଥୂନଂ ୱା ଗଣନପଥମତୀତାନଂ ଅରିଯଧମ୍ମପରମ୍ମୁଖାନଂ ନୀଚଧମ୍ମସମାଚାରାନଂ ଜନାନଂ ଅନ୍ତୋଗଧତ୍ତାପି ପୁଥୁଜ୍ଜନା। ପୁଥୁ ୱା ଅଯଂ ୱିସୁଂଯେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ, ୱିସଂସଟ୍ଠୋ ସୀଲସୁତାଦିଗୁଣଯୁତ୍ତେହି ଅରିଯେହି ଜନୋତିପି ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ।

ଏୱଂ ଯେ ତେ –

‘‘ଦୁୱେ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ବୁଦ୍ଧେନାଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୁନା;

ଅନ୍ଧୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ଏକୋ, କଲ୍ୟାଣେକୋ ପୁଥୁଜ୍ଜନୋ’’ତି। –

ଦ୍ୱେୱ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ୱୁତ୍ତା, ତେସୁ ଅନ୍ଧପୁଥୁଜ୍ଜନୋ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

୫୨।ଯସୋ କିତ୍ତି ଚାତି ଲାଭସକ୍କାରୋ ପସଂସା ଚ। ପୁବ୍ବେତି ପବ୍ବଜିତଭାୱେ। ହାଯତେ ୱାପି ତସ୍ସ ସାତି ତସ୍ସ ୱିବ୍ଭନ୍ତକସ୍ସ ସତୋ ସୋ ଚ ଯସୋ ସା ଚ କିତ୍ତି ହାଯତି। ଏତମ୍ପି ଦିସ୍ୱାତି ଏତମ୍ପି ପୁବ୍ବେ ଯସକିତ୍ତୀନଂ ଲାଭଂ ପଚ୍ଛା ଚ ହାନିଂ ଦିସ୍ୱା। ସିକ୍ଖେଥ ମେଥୁନଂ ୱିପ୍ପହାତୱେତି ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାଯୋ ସିକ୍ଖେଥ। କିଂ କାରଣା? ମେଥୁନଂ ୱିପ୍ପହାତୱେ, ମେଥୁନପ୍ପହାନତ୍ଥାଯାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

କିତ୍ତିୱଣ୍ଣଗତୋତି ଭଗୱା କିତ୍ତିୱଣ୍ଣୋ, କିତ୍ତିସଦ୍ଦଞ୍ଚେୱ ଗୁଣଞ୍ଚ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ୱଦନ୍ତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚିତ୍ତଂ ନାନାନଯେନ କଥନଂ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଚିତ୍ତକଥୀ। କଲ୍ୟାଣପଟିଭାନୋତି ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞୋ।

ହାଯତୀତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ପରିହାଯତୀତି ସମନ୍ତତୋ ହାଯତି। ପରିଧଂସତୀତି ଅଧୋପଥୱିଂ ପତତି। ପରିପତତୀତି ସମନ୍ତତୋ ଅପଗଚ୍ଛତି। ଅନ୍ତରଧାଯତୀତି ଅଦସ୍ସନଂ ଯାତି। ୱିପ୍ପଲୁଜ୍ଜତୀତି ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତି।

ଖୁଦ୍ଦକୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋତି ଥୁଲ୍ଲଚ୍ଚଯାଦି। ମହନ୍ତୋ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋତି ପାରାଜିକସଂଘାଦିସେସୋ।

ମେଥୁନଧମ୍ମସ୍ସ ପହାନାଯାତି ତଦଙ୍ଗାଦିପହାନେନ ପଜହନତ୍ଥାଯ। ୱୂପସମାଯାତି ମଲାନଂ ୱୂପସମନତ୍ଥାଯ। ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯାତି ପକ୍ଖନ୍ଦନପରିଚ୍ଚାଗପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗତ୍ଥାଯ। ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିଯାତି ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିସଙ୍ଖାତସ୍ସ ଫଲସ୍ସ ଅତ୍ଥାଯ।

୫୩। ଯୋ ହି ମେଥୁନଂ ନ ୱିପ୍ପଜହତି ସଙ୍କପ୍ପେହି…ପେ… ତଥାୱିଧୋ। ତତ୍ଥ ପରେତୋତି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପରେସଂ ନିଗ୍ଘୋସନ୍ତି ଉପଜ୍ଝାଯାଦୀନଂ ନିନ୍ଦାୱଚନଂ। ମଙ୍କୁ ହୋତୀତି ଦୁମ୍ମନୋ ହୋତି।

କାମସଙ୍କପ୍ପେନାତି କାମପଟିସଂଯୁତ୍ତେନ ୱିତକ୍କେନ। ଉପରିଟ୍ଠେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଫୁଟ୍ଠୋତି ୱିତକ୍କେହି ଫୁସିତୋ। ପରେତୋତି ଅପରିହୀନୋ। ସମୋହିତୋତି ସମ୍ମା ଓହିତୋ ଅନ୍ତୋ ପୱିଟ୍ଠୋ। କପଣୋ ୱିଯାତି ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସୋ ୱିଯ। ମନ୍ଦୋ ୱିଯାତି ଅଞ୍ଞାଣୀ ୱିଯ। ମୋମୂହୋ ୱିଯାତି ସମ୍ମୋହଭୂତୋ ୱିଯ। ଝାଯତୀତି ଚିନ୍ତେତି। ପଜ୍ଝାଯତୀତି ଭୁସଂ ଚିନ୍ତେତି। ନିଜ୍ଝାଯତୀତି ଅନେକୱିଧେନ ଚିନ୍ତେତି। ଅପଜ୍ଝାଯତୀତି ତତୋ ଅପଗନ୍ତ୍ୱା ଚିନ୍ତେତି। ଉଲୂକୋତି ଉଲୂକସକୁଣୋ। ରୁକ୍ଖସାଖାଯନ୍ତି ରୁକ୍ଖେ ଉଟ୍ଠିତସାଖାଯ, ୱିଟପେ ୱା। ମୂସିକଂ ମଗଯମାନୋତି ମୂସିକଂ ଗୱେସମାନୋ, ‘‘ମଗ୍ଗଯମାନୋ’’ତିପି ପଠନ୍ତି। କୋତ୍ଥୂତି ସିଙ୍ଗାଲୋ। ବିଳଆରୋତି ବକ୍କୁ। ସନ୍ଧିସମଲସଙ୍କଟିରେତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଘରାନଂ ଅନ୍ତରେ ଚ ଉଦକନିଦ୍ଧମନଚିକ୍ଖଲ୍ଲକଚୱରନିକ୍ଖିପନଟ୍ଠାନେ ଚ ଥଣ୍ଡିଲେ ଚ। ୱହଚ୍ଛିନ୍ନୋତି ପିଟ୍ଠିଗୀୱମଂସଚ୍ଛିନ୍ନୋ। ଇତୋ ପରା ଗାଥା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧା ଏୱ।

୫୪। ତାସୁ ସତ୍ଥାନୀତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନି। ତାନି ହି ଅତ୍ତନୋ ପରେସଞ୍ଚ ଛେଦନଟ୍ଠେନ ‘‘ସତ୍ଥାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତେସୁ ୱାଯଂ ୱିସେସେନ ତାୱ

ଆଦିତୋ ମୁସାୱଚନସନ୍ତାନେୱ କରୋତି, ‘‘ଇମିନା କାରଣେନାହଂ ୱିବୂନ୍ତୋ’’ତି ଭଣନ୍ତୋ। ତେନେୱାହ – ‘‘ଏସ ଖ୍ୱସ୍ସ ମହାଗେଧୋ, ମୋସୱଜ୍ଜଂ ପଗାହତୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଏସ ଖ୍ୱସ୍ସାତି ଏସ ଖୋ ଅସ୍ସ। ମହାଗେଧୋତି ମହାବନ୍ଧନଂ। କତମୋତି ଚେ? ଯଦିଦଂ ମୋସୱଜ୍ଜଂ ପଗାହତି, ସ୍ୱାଯଂ ମୁସାୱାଦକ୍ଖୋଗାହୋ ‘‘ମହାଗେଧୋ’’ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ତୀଣି ସନ୍ତାନୀତି ତଯୋ ଛେଦକା। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାଯସନ୍ତଂ। ୱଚୀସନ୍ତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ତଂ ୱିଭାଗତୋ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ତିୱିଧଂ କାଯଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାଯସନ୍ତ’’ନ୍ତି ଆହ। ସମ୍ପଜାନମୁସା ଭାସତୀତି ଜାନନ୍ତୋ ତୁଚ୍ଛଂ ୱାଚଂ ଭାସତି। ଅଭିରତୋ ଅହଂ ଭନ୍ତେ ଅହୋସିଂ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯାତି ସାସନେ ପବ୍ବଜ୍ଜାଯ ଅନଭିରତିୱିରହିତୋ ଅହଂ ଆସିଂ। ମାତା ମେ ପୋସେତବ୍ବାତି ମାତା ମଯା ପୋସେତବ୍ବା। ତେନମ୍ହି ୱିବ୍ଭନ୍ତୋତି ଭଣତୀତି ତେନ କାରଣେନ ପଟିକ୍କନ୍ତୋ ଅସ୍ମୀତିପି କଥେତି। ପିତା ମେ ପୋସେତବ୍ବୋତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଏସୋ ତସ୍ସ ମହାଗେଧୋତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏସୋ ମହାବନ୍ଧୋ। ମହାୱନନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଦୁଟ୍ଠୱନଂ। ଗହନନ୍ତି ଦୁରତିକ୍କମଂ। କନ୍ତାରୋତି ଚୋରକନ୍ତାରାଦିସଦିସୋ। ୱିସମୋତି କଣ୍ଟକୱିସମୋ। କୁଟିଲୋତି ୱଙ୍କକଟକସଦିସୋ। ପଙ୍କୋତି ପଲ୍ଲଲସଦିସୋ। ପଲିପୋତି କଦ୍ଦମସଦିସୋ। ପଲିବୋଧୋତି ମହାଦୁକ୍ଖୋ। ମହାବନ୍ଧନନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ଦୁମୋଚଯବନ୍ଧନଂ। ଯଦିଦଂ ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦୋତି ଯୋ ଅଯଂ ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦୋ।

ସଭଗ୍ଗତୋ ୱାତି ସଭାଯଂ ଠିତୋ ୱା। ପରିସଗ୍ଗତୋ ୱାତି ଗାମପରିସାଯଂ ଠିତୋ ୱା। ଞାତିମଜ୍ଝଗତୋ ୱାତି ଦାଯାଦାନଂ ମଜ୍ଝେ ଠିତୋ ୱା। ପୂଗମଜ୍ଝଗତୋ ୱାତି ସେନୀନଂ ମଜ୍ଝେ ଠିତୋ ୱା। ରାଜକୁଲମଜ୍ଝଗତୋ ୱାତି ରାଜକୁଲସ୍ସ ମଜ୍ଝେ ମହାୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠିତୋ ୱା। ଅଭିନୀତୋତି ପୁଚ୍ଛନତ୍ଥାଯ ନୀତୋ। ସକ୍ଖିପୁଟ୍ଠୋତି ସକ୍ଖିଂ କତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିତୋ। ଏହମ୍ଭୋ ପୁରିସାତି ଆଲପନମେତଂ। ଅତ୍ତହେତୁ ୱା ପରହେତୁ ୱାତି ଅତ୍ତନୋ ୱା ପରସ୍ସ ୱା ହତ୍ଥପାଦାଦିହେତୁ ୱା ଧନହେତୁ ୱା। ଆମିସକିଞ୍ଚିକ୍ଖହେତୁ ୱାତି ଏତ୍ଥ ଆମିସନ୍ତି ଲାଭୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। କିଞ୍ଚିକ୍ଖନ୍ତି ଯଂ ୱା ତଂ ୱା ଅପ୍ପମତ୍ତକଂ, ଅନ୍ତମସୋ ତିତ୍ତିରୱଟ୍ଟକସପ୍ପିପିଣ୍ଡନୱନୀତପିଣ୍ଡାଦିମତ୍ତକସ୍ସପି ଲାଭସ୍ସ ହେତୂତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପଜାନମୁସା ଭାସତୀତି ଜାନନ୍ତୋଯେୱ ମୁସାୱାଦଂ କରୋତି।

ପୁନ ଅଞ୍ଞଂ ପରିଯାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅପି ଚ ତୀହାକାରେହି ମୁସାୱାଦୋ ହୋତି, ପୁବ୍ବେୱସ୍ସ ହୋତୀ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ତୀହାକାରେହୀତି ସମ୍ପଜାନମୁସାୱାଦସ୍ସ ଅଙ୍ଗଭୂତେହି ତୀହି କାରଣେହି। ପୁବ୍ବେୱସ୍ସହୋତୀତି ପୁବ୍ବଭାଗେଯେୱ ଅସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱଂ ହୋତି ‘‘ମୁସା ଭଣିସ୍ସ’’ନ୍ତି। ଭଣନ୍ତସ୍ସ ହୋତୀତି ଭଣମାନସ୍ସ ହୋତି। ଭଣିତସ୍ସ ହୋତୀତି ଭଣିତେ ଅସ୍ସ ହୋତି। ଯଂ ୱତ୍ତଂ ତସ୍ମିଂ ୱୁତ୍ତେ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଭଣିତସ୍ସାତି ୱୁତ୍ତୱତୋ ନିଟ୍ଠିତୱଚନସ୍ସ ହୋତୀତି। ଯୋ ଏୱଂ ପୁବ୍ବଭାଗେପି ଜାନାତି, ଭଣନ୍ତୋପି ଜାନାତି, ପଚ୍ଛାପି ଜାନାତି ‘‘ମୁସା ମଯା ଭଣିତ’’ନ୍ତି, ସୋ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତୋ ମୁସାୱାଦକମ୍ମୁନା ବଜ୍ଝତୀତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦସ୍ସିତୋ। କିଞ୍ଚାପି ଦସ୍ସିତୋ, ଅଥ ଖୋ ଅଯମେତ୍ଥ ୱିସେସୋ – ପୁଚ୍ଛା ତାୱ ହୋତି, ‘‘ମୁସା ଭଣିସ୍ସ’’ନ୍ତି ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଅତ୍ଥି, ‘‘ମୁସା ମଯା ଭଣିତ’’ନ୍ତି ପଚ୍ଛାଭାଗୋ ନତ୍ଥି। ୱୁତ୍ତମତ୍ତମେୱ ହି କୋଚି ପମୁସ୍ସତି କିଂ ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦୋ ହୋତି, ନ ହୋତୀତି? ସା ଏୱଂ ଅଟ୍ଠକଥାସୁ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା – ପୁବ୍ବଭାଗେ ‘‘ମୁସା ଭଣିସ୍ସ’’ନ୍ତି ଚ, ଭଣନ୍ତସ୍ସ ‘‘ମୁସା ଭଣାମୀ’’ତି ଚ ଜାନତୋ ପଚ୍ଛାଭାଗେ ‘‘ମୁସା ମଯା ଭଣିତ’’ନ୍ତି ନ ସକ୍କା ନ ଭୱିତୁଂ, ସଚେପି ନ ହୋତି, ମୁସାୱାଦୋଯେୱା। ପୁରିମମେୱ ହି ଅଙ୍ଗଦ୍ୱଯଂ ପମାଣଂ। ଯସ୍ସାପି ପୁବ୍ବଭାଗେ ‘‘ମୁସା ଭଣିସ୍ସ’’ନ୍ତି ଆଭୋଗୋ ନତ୍ଥି, ଭଣନ୍ତୋ ପନ ‘‘ମୁସା ଭଣାମୀ’’ତି ଜାନାତି। ଭଣିତେପି ‘‘ମୁସା ମଯା ଭଣିତ’’ନ୍ତି ଜାନାତି। ସୋ ମୁସାୱାଦେନ ନ କାରେତବ୍ବୋ। ପୁବ୍ବଭାଗୋ ହି ପମାଣତରୋ। ତସ୍ମିଂ ଅସତି ଦୱା ଭଣିତଂ ୱା, ରୱା ଭଣିତଂ ୱା ହୋତୀତି।

ଏତ୍ଥ ଚ ତଂଞାଣତା ଚ ଞାଣସମୋଧାନଞ୍ଚ ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବଂ। ତଂଞାଣତା ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବାତି ଯେନ ଚିତ୍ତେନ ‘‘ମୁସା ଭଣିସ୍ସ’’ନ୍ତି ଜାନାତି, ତେନେୱ ‘‘ମୁସା ଭଣାମୀ’’ତି ଚ, ‘‘ମୁସା ମଯା ଭଣିତ’’ନ୍ତି ଚ ଜାନାତୀତି ଏୱଂ ଏକଚିତ୍ତେନେୱ ତୀସୁ ଖଣେସୁ ଜାନାତୀତି ଅଯଂ ତଂଞାଣତା ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବା। ନ ହି ସକ୍କା ତେନେୱ ଚିତ୍ତେନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନିତୁଂ, ଯଥା ନ ସକ୍କା ତେନେୱ ଅସିନା ସୋ ଅସି ଛିନ୍ଦିତୁନ୍ତି। ପୁରିମଂ ପୁରିମଂ ପନ ଚିତ୍ତଂ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ପଚ୍ଛିମସ୍ସ ଚିତ୍ତସ୍ସ ତଥା ଉପ୍ପତ୍ତିଯା ପଚ୍ଚଯୋ ହୁତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ପମାଣଂ ପୁବ୍ବଭାଗୋୱ, ତସ୍ମିଂ ସତି ନ ହେସ୍ସତି;

ସେସଦ୍ୱଯନ୍ତି ନତ୍ଥେତ, ମିତି ୱାଚା ତିୱଙ୍ଗିକା’’ତି। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୦୦);

ଞାଣସମୋଧାନଂ ପରିଚ୍ଚଜିତବ୍ବନ୍ତି ଏତାନି ତୀଣି ଚିତ୍ତାନି ଏକକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ନ ଗହେତବ୍ବାନି। ଇଦଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ନାମ –

‘‘ଅନିରୁଦ୍ଧମ୍ହି ପଠମେ, ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି ପଚ୍ଛିମଂ;

ନିରନ୍ତରୁପ୍ପଜ୍ଜନତୋ, ଏକଂ ୱିଯ ପକାସତୀ’’ତି। (ପାରା। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୦୦);

ଇତୋ ପରଂ ପନ ଯ୍ୟାଯଂ ଅଜାନଂଯେୱ ‘‘ଜାନାମୀ’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ସମ୍ପଜାନମୁସା ଭଣତି, ଯସ୍ମା ସୋ ‘‘ଇଦଂ ଅଭୂତ’’ନ୍ତି ଏୱଂଦିଟ୍ଠିକୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ହି ଅଟ୍ଠେୱ ଅଙ୍ଗାନି ଲଦ୍ଧି। ତଥା ‘‘ଇଦଂ ଅଭୂତ’’ନ୍ତି ଏୱମସ୍ସ ଖମତି ଚେୱ ରୁଚ୍ଚତି ଚ। ଏୱମସ୍ସ ସଞ୍ଞା, ଏୱଂସଭାୱମେୱ ଚସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ‘‘ଇଦଂ ଅଭୂତ’’ନ୍ତି। ଯଦା ପନ ମୁସା ୱତ୍ତୁକାମୋ ହୋତି, ତଦା ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ସହ ଖନ୍ତିଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତୀହି ସଦ୍ଧିଂ ରୁଚିଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତିରୁଚୀହି ସଦ୍ଧିଂ ସଞ୍ଞଂ ୱା ଦିଟ୍ଠିଖନ୍ତିରୁଚିସଞ୍ଞାହି ସଦ୍ଧିଂ ଭାୱଂ ୱା ୱିନିଧାଯ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପଟିଚ୍ଛାଦେତ୍ୱା ଅଭୂତଂ କତ୍ୱା ଭଣତି। ତସ୍ମା ତେସମ୍ପିୱସେନ ଅଙ୍ଗଭେଦଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଅପି ଚ ଚତୂହାକାରେହୀ’’ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ଏତ୍ଥ ଚ ୱିନିଧାଯ ଦିଟ୍ଠିନ୍ତି ବଲୱଧମ୍ମୱିନିଧାନୱସେନେତଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିନିଧାଯ ଖନ୍ତିନ୍ତିଆଦୀନି ତତୋ ଦୁବ୍ବଲଦୁବ୍ବଲାନଂ ୱିନିଧାନୱସେନ। ୱିନିଧାଯ ସଞ୍ଞନ୍ତି ଇଦଂ ପନେତ୍ଥ ସବ୍ବଦୁବ୍ବଲଧମ୍ମୱିନିଧାନୱସେନ। ସଞ୍ଞାମତ୍ତମ୍ପି ନାମ ଅୱିନିଧାଯ ସମ୍ପଜାନମୁସା ଭାସିସ୍ସତୀତି ନେତଂ ଠାନଂ ୱିଜ୍ଜତି।

୫୫।ମନ୍ଦୋୱ ପରିକିସ୍ସତୀତି ପାଣୱଧାଦୀନି କରୋନ୍ତୋ ତତୋନିଦାନଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖମନୁଭୋନ୍ତୋ ଭୋଗପରିଯେସନାରକ୍ଖଣାନି ଚ କରୋନ୍ତୋ ମୋମୂହୋ ୱିଯ ପରିକିଲିସ୍ସତି।

ତମେନଂ ରାଜାନୋ ଗହେତ୍ୱା ୱିୱିଧା କମ୍ମକାରଣା କାରେନ୍ତୀତି ନ ରାଜାନୋ କରୋନ୍ତି, ରାଜାଧୀନପୁରିସା ନାନାୱିଧାନି କମ୍ମକାରଣାନି କରୋନ୍ତି। କସାହିପିତାଳେନ୍ତୀତି କସାଦଣ୍ଡକେହିପି ୱିତଜ୍ଜେନ୍ତି। ୱେତ୍ତେହୀତି ୱେତ୍ତଲତାହି। ଅଦ୍ଧଦଣ୍ଡକେହୀତି ମୁଗ୍ଗରେହି, ପହାରସାଧନତ୍ଥଂ ୱା ଚତୁହତ୍ଥଦଣ୍ଡଂ ଦ୍ୱେଧା ଛେତ୍ୱା ଗହିତଦଣ୍ଡକେହି। ବିଲଙ୍ଗଥାଲିକନ୍ତି କଞ୍ଜିଯୌକ୍ଖଲିକକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ସୀସକପାଲଂ ଉପ୍ପାଟେତ୍ୱା ତତ୍ତଂ ଅଯୋଗୁଳଂ ସଣ୍ଡାସେନ ଗହେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପକ୍ଖିପନ୍ତି, ତେନ ମତ୍ଥଲୁଙ୍ଗଂ ପକ୍କୁଥିତ୍ୱା ଉପରି ଉତ୍ତରତି। ସଙ୍ଖମୁଣ୍ଡିକନ୍ତି ସଙ୍ଖମୁଣ୍ଡକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ଉତ୍ତରୋଟ୍ଠଉଭତୋକଣ୍ଣଚୂଳଗଲୱାଟକପରିଚ୍ଛେଦେନ ଚମ୍ମଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସବ୍ବକେସେ ଏକତୋ ଗଣ୍ଠିଂ କତ୍ୱା ଦଣ୍ଡକେନ ୱେଠେତ୍ୱା ଉପ୍ପାଟେନ୍ତି, ସହ କେସେହି ଚମ୍ମଂ ଉଟ୍ଠହତି। ତତୋ ସୀସକଟାହଂ ଥୂଲସକ୍ଖରାହି ଘଂସିତ୍ୱା ଧୋୱନ୍ତା ସଙ୍ଖୱଣ୍ଣଂ କରୋନ୍ତି। ରାହୁମୁଖନ୍ତି ରାହୁମୁଖକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ସଙ୍କୁନା ମୁଖଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ଅନ୍ତୋମୁଖେ ଦୀପଂ ଜାଲେନ୍ତି, କଣ୍ଣଚୂଳିକାହି ୱା ପଟ୍ଠାଯ ମୁଖଂ ନିଖାଦନେନ ଖନନ୍ତି, ଲୋହିତଂ ପଗ୍ଘରିତ୍ୱା ମୁଖଂ ପୂରେତି।

ଜୋତିମାଲିକନ୍ତି ସକଲସରୀରଂ ତେଲପିଲୋତିକାଯ ୱେଠେତ୍ୱା ଆଲିମ୍ପେନ୍ତି। ହତ୍ଥପଜ୍ଜୋତିକନ୍ତି ହତ୍ଥେ ତେଲପିଲୋତିକାଯ ୱେଠେତ୍ୱା ଦୀପଂ ୱିଯ ପଜ୍ଜାଲେନ୍ତି। ଏରକୱତ୍ତିକନ୍ତି ଏରକୱତ୍ତକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ହେଟ୍ଠାଗୀୱତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚମ୍ମୱଟ୍ଟେ କନ୍ତିତ୍ୱା ଗୋପ୍ଫକେ ପାତେନ୍ତି। ଅଥ ନଂ ଯୋତ୍ତେହି ବନ୍ଧିତ୍ୱା କଡ୍ଢନ୍ତି। ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଚମ୍ମୱଟ୍ଟେ ଅକ୍କମିତ୍ୱା ଅକ୍କମିତ୍ୱା ପତତି। ଚିରକୱାସିକନ୍ତି ଚିରକୱାସିକକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ତଥେୱ ଚମ୍ମୱଟ୍ଟେ କନ୍ତିତ୍ୱା କଟିଯଂ ଠପେନ୍ତି, କଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କନ୍ତିତ୍ୱା ଗୋପ୍ଫକେସୁ ଠପେନ୍ତି, ଉପରିମେହି ହେଟ୍ଠିମସରୀରଂ ଚିରକନିୱାସନନିୱତ୍ଥଂ ୱିଯ ହୋତି। ଏଣେଯ୍ୟକନ୍ତି ଏଣେଯ୍ୟକକମ୍ମକାରଣଂ। ତଂ କରୋନ୍ତା ଉଭୋସୁ କପ୍ପରେସୁ ଚ ଉଭୋସୁ ଜଣ୍ଣୁକେସୁ ଚ ଅଯୱଲଯାନି ଦତ୍ୱା ଅଯସୂଲାନି କୋଟ୍ଟେନ୍ତି, ସୋ ଚତୂହି ଅଯସୂଲେହି ଭୂମିଯଂ ପତିଟ୍ଠହତି। ଅଥ ନଂ ପରିୱାରେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିଂ କରୋନ୍ତି। ‘‘ଏଣେଯ୍ୟକୋ ଜୋତିପରିଗ୍ଗହୋ ଯଥା’’ତି ଆଗତଟ୍ଠାନେପି ଇଦମେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ତଂ ସନ୍ଧିତୋ ସନ୍ଧିତୋ ସୂଲାନି ଅପନେତ୍ୱା ଚତୂହି ଅଟ୍ଠିକୋଟୀହିଯେୱ ଠପେନ୍ତି। ଏୱରୂପା କମ୍ମକାରଣା ନାମ ନତ୍ଥି।

ବଳିସମଂସିକନ୍ତି ଉଭତୋମୁଖେହି ବଳିସେହି ପହରିତ୍ୱା ଚମ୍ମମଂସନ୍ହାରୂନି ଉପ୍ପାଟେନ୍ତି। କହାପଣିକନ୍ତି ସକଲସରୀରଂ ତିଣ୍ହାହି ୱାସୀହି କୋଟିତୋ ପଟ୍ଠାଯ କହାପଣମତ୍ତଂ କହାପଣମତ୍ତଂ ପାତେନ୍ତା କୋଟ୍ଟେନ୍ତି। ଖାରାପତଚ୍ଛିକନ୍ତି ସରୀରଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଆୱୁଧେହି ପହରିତ୍ୱା କୋଚ୍ଛେହି ଖାରଂ ଘଂସେନ୍ତି, ଚମ୍ମମଂସନ୍ହାରୂନି ପଗ୍ଘରିତ୍ୱା ପସୱନ୍ତି, ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଖଲିକାୱ ତିଟ୍ଠତି। ପଲିଘପରିୱତ୍ତିକନ୍ତି ଏକେନ ପସ୍ସେନ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା କଣ୍ଣଚ୍ଛିଦ୍ଦେନ ଅଯସୂଲଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ପଥୱିଯା ଏକାବଦ୍ଧଂ କରୋନ୍ତି। ଅଥ ନଂ ପାଦେ ଗହେତ୍ୱା ଆୱିଞ୍ଛନ୍ତି। ପଲାଲପୀଠକନ୍ତି ଛେକା କାରଣିକା ଛୱିଚମ୍ମଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ନିସଦପୋତକାହି ଅଟ୍ଠୀନି ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କେସେସୁ ଗହେତ୍ୱା ଉକ୍ଖିପନ୍ତି, ମଂସରାସିଯେୱ ହୋତି। ଅଥ ନଂ କେସେହେୱ ପରିଯୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତି, ପଲାଲପୀଠଂ ୱିଯ କତ୍ୱା ପଲିୱେଠେନ୍ତି। ସୁନଖେହିପୀତି କତିପଯାନି ଦିୱସାନି ଆହାରଂ ଅଦତ୍ୱା ଛାତସୁନଖେହି ଖାଦାପେନ୍ତି। ତେ ମୁହୁତ୍ତେନ ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଖଲିକମେୱ କରୋନ୍ତି। ଏୱମ୍ପି କିସ୍ସତୀତି ଏୱମ୍ପି ୱିଘାତଂ ପାପୁଣାତି। ପରିକିସ୍ସତୀତି ସବ୍ବଭାଗେନ ୱିଘାତଂ ପାପୁଣାତି। ପରିକିଲିସ୍ସତୀତି ଉପତାପଂ ପାପୁଣାତି।

ପୁନ ଅଞ୍ଞଂ କାରଣଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଅଥ ୱା କାମତଣ୍ହାଯ ଅଭିଭୂତୋ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କାମତଣ୍ହାଯାତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣିକଲୋଭେନ। ଅଭିଭୂତୋତି

ତେନ ମଦ୍ଦିତୋ। ପରିଯାଦିନ୍ନଚିତ୍ତୋତି କୁସଲାଚାରଂ ଖେପେତ୍ୱା ଗହିତଚିତ୍ତୋ। ଭୋଗେ ପରିଯେସନ୍ତୋତି ଧନଂ ଗଵେସମାନୋ। ନାଵାଯ ମହାସମୁଦ୍ଦଂ ପକ୍ଖନ୍ଦତୀତି ତରଣୀସଙ୍ଖାତାଯ ନାଵାଯ ମହନ୍ତଂ ଲୋଣସାଗରଂ ପଵିସତି। ସୀତସ୍ସ ପୁରକ୍ଖତୋତି ସୀତଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା। ଉଣ୍ହସ୍ସ ପୁରକ୍ଖତୋତି ଉଣ୍ହଂ ପୁରତୋ କତ୍ୱା। ଡଂସାତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକା। ମକସାତି ମକସା ଏଵ। ପୀଳିଯମାନୋତି ଡଂସାଦିସମ୍ଫସ୍ସେହି ୱିହେସିଯମାନୋ। ଖୁପ୍ପିପାସାଯ ମିୟ୍ୟମାନୋତି ଖୁଦ୍ଦାପିପାସାଯ ମରମାନୋ। ତିଗୁମ୍ବଂ ଗଚ୍ଛତୀତିଆଦୀନି ମୂଲପଦଂ ଗଚ୍ଛତୀତିପରିଯୋସାନାନି ଚତୁୱୀସତି ପଦାନି ରଟ୍ଠନାମେନ ୱୁତ୍ତାନି। ମରୁକନ୍ତାରଂଗଚ୍ଛତୀତି ୱାଲୁକକନ୍ତାରଂ ତାରକସଞ୍ଞାଯ ଗଚ୍ଛତି । ଜଣ୍ଣୁପଥନ୍ତି ଜାଣୂହି ଗନ୍ତବ୍ବମଗ୍ଗଂ। ଅଜପଥନ୍ତି ଅଜେହି ଗନ୍ତବ୍ବମଗ୍ଗଂ। ମେଣ୍ଡପଥେପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ସଙ୍କୁପଥନ୍ତି ଖାଣୁକେ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ତେହି ଉଗ୍ଗମିତବ୍ବଂ ଖାଣୁମଗ୍ଗଂ, ତଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ପବ୍ବତପାଦେ ଠତ୍ୱା ଅଯସିଙ୍ଘାଟକଂ ଯୋତ୍ତେନ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଉଦ୍ଧଂ ଖିପିତ୍ୱା ପବ୍ବତେ ଲଗ୍ଗାପେତ୍ୱା ଯୋତ୍ତେନାରୁଯ୍ହ ୱଜିରଗ୍ଗେନ ଲୋହଦଣ୍ଡେନ ପବ୍ବତଂ ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଖାଣୁକଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠତ୍ୱା ସିଙ୍ଘାଟକଂ ଆକଡ୍ଢିତ୍ୱା ପୁନ ଉପରି ଲଗ୍ଗାପେତ୍ୱା ତତ୍ଥ ଠିତୋ ଚମ୍ମଯୋତ୍ତଂ ଓଲମ୍ବେତ୍ୱା ତଂ ଆଦାଯ ଓତରିତ୍ୱା ହେଟ୍ଠିମଖାଣୁକେ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱାମହତ୍ଥେନ ଯୋତ୍ତଂ ଗହେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେନ ମୁଗ୍ଗରଂ ଆଦାଯ ଯୋତ୍ତଂ ପହରିତ୍ୱା ଖାଣୁକଂ ନୀହରିତ୍ୱା ପୁନ ଅଭିରୁହତି। ଏତେନୁପାଯେନ ପବ୍ବତମତ୍ଥକଂ ଅଭିରୁଯ୍ହ ପରତୋ ଓତରନ୍ତୋ ପୁରିମନଯେନେଵ ପଠମଂ ପବ୍ବତମତ୍ଥକେ ଖାଣୁକଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଚମ୍ମପସିବ୍ବକେ ଯୋତ୍ତଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଖାଣୁକେ ୱେଠେତ୍ୱା ସଯଂ ଅନ୍ତୋପସିବ୍ବକେ ନିସୀଦିତ୍ୱା ମକ୍କଟକାନଂ ସୁତ୍ତୱିସ୍ସଜ୍ଜନାକାରେନ ଯୋତ୍ତଂ ୱିନିୱେଠେତ୍ୱା ଓତରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଖାଣୁକେ କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ତେହି ଉଗ୍ଗମିତବ୍ବଂ ଖାଣୁମଗ୍ଗ''ନ୍ତି। ଛତ୍ତପଥନ୍ତି ଚମ୍ମଛତ୍ତେନ ୱାତଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ସକୁଣେହି ୱିଯ ଓତରିତବ୍ବଂ ମଗ୍ଗଂ। ୱଂସପଥନ୍ତି ୱେଣୁଗୁମ୍ବଛେଦନସତ୍ଥେନ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ରୁକ୍ଖଂ ଫରସୁନା କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ମଗ୍ଗଂ କରୋନ୍ତୋ ୱେଳୁୱନେ ନିସ୍ସେଣିଂ କତ୍ୱା ୱେଳୁଗୁମ୍ବେ ଆରୁଯ୍ହ ୱେଳୁଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଅପରସ୍ସ ୱେଳୁଗୁମ୍ବସ୍ସ ଉପରି ପାତେତ୍ୱା ୱେଳୁଗୁମ୍ବମତ୍ଥକେନେଵ ଗନ୍ତବ୍ବଂ ମଗ୍ଗଂ ସନ୍ଧାଯ ''ୱଂସପଥଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

ଗଵେସନ୍ତୋ ନ ୱିନ୍ଦତି, ଅଲାଭମୂଲକମ୍ପି ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି ଅୱିନ୍ଦନମୂଲକମ୍ପି କାଯିକଚେତସିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ପଟିଲଭତି।

ଲଦ୍ଧାତି ଲଭିତ୍ୱା। ଆରକ୍ଖମୂଲକନ୍ତି ରକ୍ଖଣମୂଲକମ୍ପି। କିନ୍ତି ମେ ଭୋଗେତି କେନ ଉପାଯେନ ମମ ଭୋଗେ। ନେଵ ରାଜାନୋ ହରେଯ୍ୟୁଂ…ପେ… ନ ଅପ୍ପିଯା ଦାଯାଦା ହରେଯ୍ୟୁନ୍ତି। ଗୋପଯତୋତି ମଞ୍ଜୂସାଦୀହି ଗୋପଯନ୍ତସ୍ସ। ୱିପ୍ପଲୁଜ୍ଜନ୍ତୀତି ୱିନସ୍ସନ୍ତି।

୫୬।ଏତମାଦୀନଵଂଞତ୍ୱା, ମୁନି ପୁବ୍ବାପରେ ଇଧାତି ଏତଂ ''ଯସୋ କିତ୍ତି ଚ ଯା ପୁବ୍ବେ, ହାଯତେ ୱାପି ତସ୍ସ ସା''ତି ଇତୋ ପଭୁତି ୱୁତ୍ତେ ପୁବ୍ବାପରେ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ ପୁବ୍ବତୋ ଅପରେ ସମଣଭାଵତୋ ୱିବ୍ଭନ୍ତକଭାୱେ ଆଦୀନଵଂ ମୁନି ଞତ୍ୱା।

ଦଳ୍ହଂ କରେଯ୍ୟାତି ନିଦ୍ଦେସପଦସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ଥିରଂ କରେଯ୍ୟାତି ଅସିଥିଲଂ କରେଯ୍ୟ। ଦଳ୍ହଂ ସମାଦାନୋ ଅସ୍ସାତି ଥିରପଟିଞ୍ଞୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ଅୱଟ୍ଠିତସମାଦାନୋତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନପଟିଞ୍ଞୋ।

୫୭।ଏତଂଅରିଯାନମୁତ୍ତମନ୍ତି ଯଦିଦଂ ୱିୱେକଚରିଯା, ଏତଂ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ଅରିଯାନଂ ଉତ୍ତମଂ। ତସ୍ମା ୱିୱେକଂଯେଵ ସିକ୍ଖେଥାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ନ ତେନ ସେଟ୍ଠୋ ମଞ୍ଞେଥାତି ତେନ ଚ ୱିୱେକେନ ଅତ୍ତାନଂ ''ସେଟ୍ଠୋ ଅହ''ନ୍ତି ନ ମଞ୍ଞେଯ୍ୟ, ତେନ ମାନଥଦ୍ଧୋ ନ ଭୱେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଉନ୍ନତିନ୍ତି ଉସ୍ସାପନଂ। ଉନ୍ନମନ୍ତି ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ପଟ୍ଠପନଂ। ମାନନ୍ତି ଅହଂକାରଂ। ଥାମନ୍ତି ବଲକ୍କାରଂ। ଥମ୍ଭନ୍ତି ଥଦ୍ଧକରଣଂ। ଥଦ୍ଧୋତି ଅମଦ୍ଦଵୋ। ପତ୍ଥଦ୍ଧୋତି ୱିସେସେନ ଅମଦ୍ଦଵୋ। ପଗ୍ଗହିତସିରୋତି ଉଟ୍ଠିତସୀସୋ। ସାମନ୍ତାତି ନ ଆରକା। ଆସନ୍ନେତି ନ ଦୂରେ। ଅୱିଦୂରେତି ସମୀପେ। ଉପକଟ୍ଠେତି ସନ୍ତିକେ।

୫୮ ।ରିତ୍ତସ୍ସାତି ୱିୱିତ୍ତସ୍ସ, କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀହି ୱିରହିତସ୍ସ। ଓଘତିଣ୍ଣସ୍ସ ପିହଯନ୍ତି, କାମେସୁ ଗଧିତା ପଜାତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ ଲଗ୍ଗା ସତ୍ତା ତସ୍ସ ଚତୁରୋଘତିଣ୍ଣସ୍ସ ପିହଯନ୍ତି ଇଣାଯିକା ୱିଯ ଆଣଣ୍ୟସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ରିତ୍ତସ୍ସାତି ସବ୍ବକିଲେସେହି ତୁଚ୍ଛସ୍ସ। ୱିୱିତ୍ତସ୍ସାତି ସୁଞ୍ଞସ୍ସ। ପୱିୱିତ୍ତସ୍ସାତି ଏକକସ୍ସ। ଇଦାନି ଯେହି ରିତ୍ତୋ ହୋତି, ତେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''କାଯଦୁଚ୍ଚରିତେନ ରିତ୍ତସ୍ସା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ କିଲେସପଟିପାଟିଯା ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯାତି ଦ୍ୱିଧା ରିତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବା। କିଲେସପଟିପାଟିଯା ତାଵ ରାଗୋ ମୋହୋ ଥମ୍ଭୋ ସାରମ୍ଭୋ ମାନୋ ମଦୋତି, ଇମେହି ଛହି କିଲେସେହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ରିତ୍ତୋ ହୋତି; ଦୋସୋ କୋଧୋ ଉପନାହୋ ପମାଦୋତି, ଇମେହି ଚତୂହି କିଲେସେହି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ରିତ୍ତୋ ହୋତି; ଅତିମାନୋ ମକ୍ଖୋ ପଳାସୋ ଇସ୍ସା ମଚ୍ଛରିଯଂ ମାଯା ସାଠେଯ୍ୟନ୍ତି, ଇମେହି ସତ୍ତହି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ରିତ୍ତୋ ହୋତି।

ମଗ୍ଗପଟିପାଟିଯା ପନ ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଅତିମାନୋ ମକ୍ଖୋ ପଳାସୋ ଇସ୍ସା ମଚ୍ଛରିଯଂ ମାଯା ସାଠେଯ୍ୟନ୍ତି; ଇମେହି ସତ୍ତହି ରିତ୍ତୋ ହୋତି, ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଦୋସୋ କୋଧୋ ଉପନାହୋ ପମାଦୋତି, ଇମେହି ଚତୂହି ରିତ୍ତୋ ହୋତି; ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ରାଗୋ ମୋହୋ ଥମ୍ଭୋ ସାରମ୍ଭୋ ମାନୋ ମଦୋତି, ଇମେହି ଛହି ରିତ୍ତୋ ହୋତି। ତୀଣି ଦୁଚ୍ଚରିତାନି ସବ୍ବକିଲେସେହୀତିଆଦିନା ନଯେନ ଅୱସେସାପି ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବା।

ୱଚ୍ଛୁକାମେପରିଜାନିତ୍ୱାତି ତେଭୂମକେ ୱଚ୍ଛୁକାମେ ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାହି ସମାପନୱସେନ ଜାନିତ୍ୱା। କିଲେସକାମେ ପହାଯାତି ଛନ୍ଦାଦଯୋ କିଲେସକାମେ ପହାନପରିଞ୍ଞାଯ ଜହିତ୍ୱା। ବ୍ୟନ୍ତିଂ କରିତ୍ୱାତି ୱିଗତନ୍ତଂ ୱିଗତକୋଟିଂ କରିତ୍ୱା।

କାମୋଘଂତିଣ୍ଣସ୍ସାତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ଅୱସାନସଙ୍ଖାତଂ କାମୋଘଂ ତରିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ଭୱୋଘନ୍ତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ଦିଟ୍ଠୋଘନ୍ତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ। ଅୱିଜ୍ଜୋଘନ୍ତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ। ସବ୍ବଂ ସଂସାରପଥନ୍ତି ସବ୍ବଖନ୍ଧଧାତୁଆଯତନପଟିପାଟିସଙ୍ଖାତଂ ପଥଂ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନେୱ ତରିତ୍ୱା ଠିତସ୍ସ। ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ଉତ୍ତିଣ୍ଣସ୍ସ। ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗେନ ନିତ୍ତିଣ୍ଣସ୍ସ। ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ କାମଧାତୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତସ୍ସ। ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସବ୍ବଭୱଂ ସମତିକ୍କନ୍ତସ୍ସ। ଫଲସମାପତ୍ତିୱସେନ ୱୀତିୱତ୍ତସ୍ସ। ପାରଂଗତସ୍ସାତିଆଦୀନି ନିବ୍ବାନୱସେନ ୱୁତ୍ତାନି। ଯଥା ଇଣାଯିକା ଆଣଣ୍ୟନ୍ତି ପୱତ୍ତକେଣଂ ଆଦାଯ ୱିଚରନ୍ତା ଆଣଣ୍ୟଂ। ପତ୍ଥେନ୍ତୀତି ପତ୍ଥନଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି। ଆବାଧିକା ଆରୋଗ୍ୟନ୍ତି ପିତ୍ତାଦିରୋଗାତୁରୋ ଭେସଜ୍ଜକିରିଯାଯ ତଂରୋଗୱୂପସମନତ୍ଥଂ ଆରୋଗ୍ୟଂ। ଯଥା ବନ୍ଧନବଦ୍ଧାତି ନକ୍ଖତ୍ତଦିୱସେ ବନ୍ଧନାଗାରେ ବଦ୍ଧପୁରିସା। ଯଥା ଦାସା ଭୁଜିସ୍ସନ୍ତି ଯସ୍ମା ଭୁଜିସ୍ସା ପୁରିସା ଯଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ତଂ କରୋନ୍ତି, ନ ନଂ କୋଚି ବଲକ୍କାରେନ ତତୋ ନିୱତ୍ତେତି, ତସ୍ମା ଦାସା ଭୁଜିସ୍ସଭାୱଂ ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଯଥା କନ୍ତାରଦ୍ଧାନପକ୍ଖନ୍ଦାତି ଯସ୍ମା ବଲୱନ୍ତୋ ପୁରିସା ହତ୍ଥସାରଂ ଗହେତ୍ୱା ସଜ୍ଜାୱୁଧା ସପରିୱାରା କନ୍ତାରଂ ପଟିପଜ୍ଜନ୍ତି, ତେ ଚୋରା ଦୂରତୋୱ ଦିସ୍ୱା ପଲାଯନ୍ତି। ତେ ସୋତ୍ଥିନା କନ୍ତାରଂ ନିତ୍ଥରିତ୍ୱା ଖେମନ୍ତଂ ପତ୍ୱା ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠା ହୋନ୍ତି। ତସ୍ମା କନ୍ତାରପକ୍ଖନ୍ଦା ଖେମନ୍ତଭୂମିଂ ପତ୍ଥେନ୍ତି। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ତିସ୍ସୋ ସୋତାପତ୍ତିଫଲଂ ପତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ପବ୍ବଜିତ୍ୱା ଅରହତ୍ତଂ ସଚ୍ଛାକାସି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ତିସ୍ସମେତ୍ତେଯ୍ୟସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୮ । ପସୂରସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୫୯ । ଅଟ୍ଠମେ ପସୂରସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱ ସଙ୍ଖେପୋ – ଇମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାୟ ‘‘ଇଧେୱ ସୁଦ୍ଧୀ’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେସୁ ପନ ଧମ୍ମେସୁ ୱିସୁଦ୍ଧିଂ ନାହୁ, ଏୱଂ ଯଂ ଅତ୍ତନୋ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ନିସ୍ସିତା, ତତ୍ଥେୱ ‘‘ଏସ ୱାଦୋ ସୁଭୋ’’ତି ଏୱଂ ସୁଭୱାଦା ହୁତ୍ୱା ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ‘‘ସସ୍ସତୋ ଲୋକୋ’’ତିଆଦୀସୁ ପଚ୍ଚେକସଚ୍ଚେସୁ ନିୱିଟ୍ଠା।

ସଙ୍କେପରୱାଦେ ଖିପନ୍ତୀତି ସଙ୍କା ପରଲଦ୍ଧିୟୋ ଛଡ୍ଡେନ୍ତି। ଉକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ଦୂରତୋ ଖିପନ୍ତି। ପରିକ୍ଖିପନ୍ତୀତି ସମନ୍ତତୋ ଖିପନ୍ତି। ସୁଭୱାଦାତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ସୋଭନୱାଦାତି ‘‘ଏତଂ ସୁନ୍ଦର’’ନ୍ତି କଥେନ୍ତା। ପଣ୍ଡିତୱାଦାତି ‘‘ପଣ୍ଡିତା ମୟ’’ନ୍ତି ଏୱଂ କଥେନ୍ତା। ଥିରୱାଦାତି ‘‘ନିଦ୍ଦୋସୱାଦଂ ୱଦାମା’’ତି କଥେନ୍ତା। ଞାୟୱାଦାତି ‘‘ଯୁତ୍ତୱାଦଂ ୱଦାମା’’ତି କଥେନ୍ତା। ହେତୁୱାଦାତି ‘‘କାରଣସହିତଂ ୱଦାମା’’ତି କଥେନ୍ତା। ଲକ୍ଖଣୱାଦାତି ‘‘ସଲ୍ଲକ୍ଖେତବ୍ବଂ ୱଦାମା’’ତି ୱଦନ୍ତା। କାରଣୱାଦାତି ‘‘ଉଦାହରଣଯୁତ୍ତୱାଦଂ ୱଦାମା’’ତି କଥେନ୍ତା। ଠାନୱାଦାତି ‘‘ପକ୍କମିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେୟ୍ୟୱାଦଂ ୱଦାମା’’ତି ୱଦନ୍ତା।

ନିୱିଟ୍ଠାତି ଅନ୍ତୋପୱିଟ୍ଠା। ପତିଟ୍ଠିତାତି ତତ୍ଥେୱ ଠିତା।

୬୦ । ଏୱଂ ନିୱିଟ୍ଠା ଚ ‘‘ତେ ୱାଦକାମା’’ତି ଦୁତିୟଗାଥା। ତତ୍ଥ ବାଲଂ ଦହନ୍ତୀ ମିଥୁ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞନ୍ତି ‘‘ଅୟଂ ବାଲୋ, ଅୟଂ ବାଲୋ’’ତି ଏୱଂ ଦ୍ୱେପି ଜନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ବାଲଂ ଦହନ୍ତି, ବାଲତୋ ପସ୍ସନ୍ତି। ୱଦନ୍ତି ତେ ଅଞ୍ଞସିତା କଥୋଜ୍ଜନ୍ତି ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସତ୍ଥାରାଦିନିସ୍ସିତା କଲହଂ ୱଦନ୍ତି। ପସଂସକାମା କୁସଲାୱଦାନାତି ପସଂସତ୍ଥିକା ଉଭୋପି ‘‘ମୟଂ କୁସଲାୱଦାନା ପଣ୍ଡିତୱାଦା’’ତି ଏୱଂ ସଞ୍ଞିନୋ ହୁତ୍ୱା।

ୱାଦତ୍ଥିକାତି ୱାଦେନ ଅତ୍ଥିକା। ୱାଦାଧିପ୍ପାୟାତି ୱାଦଜ୍ଝାସୟା। ୱାଦପୁରେକ୍ଖାରାତି ୱାଦମେୱ ପୁରତୋ କତ୍ୱା ଚରମାନା । ୱାଦପରିୟେସନଂ ଚରନ୍ତାତି ୱାଦମେୱ ଗୱେସନଂ ଚରମାନା। ୱିଗୟ୍ହାତି ପୱିସିତ୍ୱା। ଓଗୟ୍ହାତି ଓତରିତ୍ୱା। ଅଜ୍ଝୋଗାହେତ୍ୱାତି ନିମୁଜ୍ଜିତ୍ୱା। ପୱିସିତ୍ୱାତି ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା।

ଅନୋଜୱନ୍ତୀତି ନିହୀନଓଜୱତୀ, ତେଜୱିରହିତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସା କଥାତି ଏସା ୱାଚା। କଥୋଜ୍ଜଂ ୱଦନ୍ତୀତି ନିଭେଜଂ ଭଣନ୍ତି। ଏୱଂ ୱଦାନେସୁ ଚ ତେସୁ ଏକୋ ନିୟମତୋ ଏୱ।

୬୧ ।ଯୁତ୍ତୋ କଥାୟନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଯୁତ୍ତୋ କଥାୟନ୍ତି ୱାଦକଥାୟ ଉସ୍ସୁକ୍କୋ। ପସଂସମିଚ୍ଛଂ ୱିନିଘାତି ହୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ପସଂସଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ନିଗ୍ଗହେସ୍ସାମୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ପୁବ୍ବେୱ ୱାଦା କଥଂକଥୀ ୱିନିଘାତୀ ହୋତି। ଅପାହତସ୍ମିନ୍ତି ପଞ୍ହୱୀମଂସକେହି ‘‘ଅତ୍ଥାପଗତଂ ତେ ଭଣିତଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନାପଗତଂ ତେ ଭଣିତ’’ନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅପହରିତେ ୱାଦେ। ନିନ୍ଦାୟ ସୋ କୁପ୍ପତୀତି ଏୱଂ ଅପାହତସ୍ମିଞ୍ଚ ୱାଦେ ଉପ୍ପନ୍ନାୟ ନିନ୍ଦାୟ ସୋ କୁପ୍ପତି। ରନ୍ଧମେସୀତି ୟସ୍ସ ରନ୍ଧମେୱ ଗୱେସନ୍ତୋ।

ଥୋମନନ୍ତି ୱଣ୍ଣଭଣନଂ। କିତ୍ତିନ୍ତି ପାକଟକରଣଂ। ୱଣ୍ଣହାରିୟନ୍ତି ଗୁଣୱଡ୍ଢନଂ। ପୁବ୍ବେୱ ସଲ୍ଲାପାତି ସଲ୍ଲାପତୋ ପୁରେତରମେୱ। ‘‘କଥମିଦଂ କଥମିଦ’’ନ୍ତି କଥଂକଥା ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି କଥଂକଥୀ। ଜୟୋ ନୁ ଖୋ ମେତି ମମ ଜୟୋ। କଥଂ ନିଗ୍ଗହନ୍ତି କେନ ପକାରେନ ନିଗ୍ଗଣ୍ହନଂ। ପଟିକମ୍ମଂ କରିସ୍ସାମୀତି ମମ ଲଦ୍ଧିଂ ପରିସୁଦ୍ଧିଂ କରିସ୍ସାମି। ୱିସେସନ୍ତି ଅତିରେକଂ। ପଟିୱିସେସନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିସେସଂ। ଆୱେଠିୟଂ କରିସ୍ସାମୀତି ପରିୱେଠନଂ କରିସ୍ସାମି। ନିବ୍ବେଠିୟନ୍ତି ମମ ନିବ୍ବେଠନଂ ମୋଚନଂ ନିକ୍ଖମନଂ। ଛେଦନ୍ତି ୱାଦଚ୍ଛିନ୍ଦନଂ। ମଣ୍ଡଲନ୍ତି ୱାଦସଙ୍ଘାତଂ। ପାରିସଜ୍ଜାତି ପରିଚାରିକା। ପାସାରିକାତି କାରଣିତା। ଅପହରନ୍ତୀତି ପଟିବାହନ୍ତି।

ଅତ୍ଥାପଗତନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଅପଗତଂ , ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥୀତି। ଅତ୍ଥତୋ ଅପହରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥମ୍ହା ପଟିବାହନ୍ତି। ଅତ୍ଥୋ ତେ ଦୁନ୍ନିତୋତି ତୱ ଅତ୍ଥୋ ନ ସମ୍ମା ଉପନୀତୋ। ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ତେ ଦୁରୋପିତନ୍ତି ତୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନଂ ଦୁପ୍ପତିଟ୍ଠାପିତଂ। ନିଗ୍ଗହୋ ତେ ଅକତୋତି ତୟା ନିଗ୍ଗହୋ ନ କତୋ। ପଟିକମ୍ମଂ ତେ ଦୁକ୍କଟନ୍ତି ତୟା ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିପତିଟ୍ଠାପନଂ ଦୁଟ୍ଠୁ କତଂ। ୱିସମକଥଂ ଦୁକ୍କଥିତନ୍ତି ନ ସମ୍ମା କଥିତଂ। ଦୁବ୍ଭଣିତନ୍ତି ଭଣନ୍ତେନପି ଦୁଟ୍ଠୁ ଭଣିତଂ। ଦୁଲ୍ଲପିତନ୍ତି ନ ସମ୍ମା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଂ। ଦୁରୁତ୍ତନ୍ତି ଅଞ୍ଞଥା ଭଣିତଂ। ଦୁବ୍ଭାସିତନ୍ତି ୱିରୂପଂ ଭାସିତଂ।

ନିନ୍ଦାୟାତି ଗରହଣେନ। ଗରହାୟାତି ଦୋସକଥନେନ। ଅକିତ୍ତିୟାତି ଅଗୁଣକଥନେନ। ଅୱଣ୍ଣହାରିକାୟାତି ଅଗୁଣୱଡ୍ଢନେନ।

କୁପ୍ପତୀତି ପକତିଭାୱଂ ଜହେତ୍ୱା ଚଲତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜତୀତି ଦୋସୱସେନ ପୂତିଭାୱଂ ଆପଜ୍ଜତି। ପତିଟ୍ଠୀୟତୀତି କୋଧୱସେନ ଗଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛତି। କୋପଞ୍ଚାତି କୁପିତଭାୱଂ। ଦୋସଞ୍ଚାତି ଦୂସନଂ। ଅପଚ୍ଚୟଞ୍ଚାତି ଅତୁଟ୍ଠାକାରଞ୍ଚ। ପାତୁକରୋତୀତି ପାକଟଂ କରୋତି। ରନ୍ଧମେସୀତି ଅନ୍ତରଗୱେସୀ। ୱିରନ୍ଧମେସୀତି ଛିଦ୍ଦଗୱେସୀ। ଅପରଦ୍ଧମେସୀତି ଗୁଣଂ ଅପନେତ୍ୱା ଦୋସମେୱ ଗୱେସୀ। ଖଲିତମେସୀତି ପକ୍ଖଲନଗୱେସୀ। ଗଳିତମେସୀତି ପତନଗୱେସୀ। ‘‘ଘଟ୍ଟିତମେସୀ’’ତିପି ପାଠୋ, ତସ୍ସ ପୀଳନଗୱେସୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିୱରମେସୀତି ଦୋସଗୱେସୀ।

୬୨। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ସୋ କୁପ୍ପତି, ଅପିଚ ଖୋ ପନ ‘‘ଯମସ୍ସ ୱାଦ’’ନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ପରିହୀନମାହୁ, ଅପାହତନ୍ତି ଅତ୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନାଦିତୋ ଅପାହତଂ ପରିହୀନଂ ୱଦନ୍ତି। ପରିଦେୱତୀତି ତତୋନିମିତ୍ତଂ ସୋ ‘‘ଅଜ୍ଜ ମୟା ଆୱଜ୍ଜିତ’’ନ୍ତିଆଦୀହି ୱିପ୍ପଲପତି। ସୋଚତୀତି ‘‘ତସ୍ସ ଜୟୋ’’ତିଆଦୀନି ଆରବ୍ଭ ସୋଚତି। ‘‘ଉପଚ୍ଚଗା ମ’’ନ୍ତି ଅନୁତ୍ଥୁନାତୀତି ‘‘ସୋ ମଂ ୱାଦେନ ୱାଦଂ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଭିୟ୍ୟୋ ଭିୟ୍ୟୋ ୱିପ୍ପଲପତି।

ପରିହାପିତନ୍ତି ନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅଜ୍ଜ ମୟା ଆୱଜ୍ଜିତନ୍ତି ଅଜ୍ଜ କାରଣଂ ମୟା ଅୱନମିତଂ। ଚିନ୍ତିତନ୍ତି ୱୀମଂସିତଂ। ମହାପକ୍ଖୋତି ମହନ୍ତୋ ଞାତିପକ୍ଖୋ ଏତସ୍ସାତି ମହାପକ୍ଖୋ। ମହାପରିସୋତି ମହାପରିଚାରିକପରିସୋ। ମହାପରିୱାରୋତି ମହାଦାସଦାସିପରିୱାରୋ। ପରିସା ଚାୟଂ ୱଗ୍ଗାତି ଅୟଞ୍ଚ ପରିସା ୱଗ୍ଗା, ନ ଏକା। ପୁନ ଭଞ୍ଜିସ୍ସାମୀତି ପୁନ ଭିନ୍ଦିସ୍ସାମି।

୬୩।ଏତେସୁ ୱାଦା ସମଣେସୁତି ଏତ୍ଥ ପନ ସମଣା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ବାହିରପରିବ୍ବାଜକା। ଏତେସୁ ଉଗ୍ଘାତିନିଘାତି ହୋତୀତି ଏତେସୁ ୱାଦେସୁ ଜୟପରାଜୟାଦିୱସେନ ଚିତ୍ତସ୍ସୁଗ୍ଘାତନିଘାତଂ ୱା ପାପୁଣନ୍ତୋ ଉଗ୍ଘାତି ଚ ନିଘାତି ଚ ହୋତି। ୱିରମେ କଥୋଜ୍ଜନ୍ତି ପଜହେୟ୍ୟ କଲହଂ। ନ ହଞ୍ଞଦତ୍ଥତ୍ଥି ପସଂସଲାଭାତି ନ ହି ଏତ୍ଥ ପସଂସଲାଭତୋ ଅଞ୍ଞୋ ଅତ୍ଥୋ ଅତ୍ଥି। ଉତ୍ତାନୋ ୱାତି ନ ଗମ୍ଭୀରୋତି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ପଞ୍ଚିମେ କାମଗୁଣା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୬।୬୩) ୱିୟ।

ଗମ୍ଭୀରୋ ୱାତି ଦୁପ୍ପୱେସୋ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠୋ ପଟିଚ୍ଚସମୁପ୍ପାଦୋ ୱିୟ। ଗୂଳ୍ହୋ ୱାତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ହୁତ୍ୱା ଠିତୋ ‘‘ଅଭିରମ ନନ୍ଦ ଅହଂ ତେ ପାଟିଭୋଗୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ଉଦା॰ ୨୨) ୱିୟ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱାତି ଅପାକଟୋ ‘‘ମାତରଂ ପିତରଂ ହନ୍ତ୍ୱା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ପ॰ ୨୯୪; ନେତ୍ତି॰ ୧୧୩) ୱିୟ। ନେୟ୍ୟୋ ୱାତି ନୀହରିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବୋ ‘‘ଅସଦ୍ଧୋ ଅକତଞ୍ଞୂ ଚା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ପ॰ ୯୭) ୱିୟ। ନୀତୋ ୱାତି ପାଳିୟା ଠିତନିୟାମେନ କଥେତବ୍ବୋ ‘‘ଚତ୍ତାରୋମେ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅରିୟୱଂସା’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ॰ ନି॰ ୪।୨୮) ୱିୟ। ଅନୱଜ୍ଜୋ ୱାତି ନିଦ୍ଦୋସତ୍ଥୋ ‘‘କୁସଲା ଧମ୍ମା’’ତିଆଦୀସୁ (ଧ॰ ସ॰ ତିକମାତିକା ୧) ୱିୟ। ନିକ୍କିଲେସୋ ୱାତି କିଲେସୱିରହିତୋ ୱିପସ୍ସନା ୱିୟ। ୱୋଦାନୋୱାତି ପରିସୁଦ୍ଧୋ ଲୋକୁତ୍ତରଂ ୱିୟ। ପରମତ୍ଥୋ ୱାତି ଉତ୍ତମତ୍ଥୋ ଉତ୍ତମତ୍ଥଭୂତୋ ଅତ୍ଥୋ ଖନ୍ଧଧାତୁଆୟତନନିବ୍ବାନାନି ୱିୟ।

୬୪। ଛଟ୍ଠଗାଥାୟତ୍ଥୋ – ଯସ୍ମା ଚ ନ ହଞ୍ଞଦତ୍ଥତ୍ଥି ପସଂସଲାଭା, ତସ୍ମା ପରମଂ ଲାଭଂ ଲଭନ୍ତୋପି ‘‘ସୁନ୍ଦରୋ ଅୟ’’ନ୍ତି ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିୟା ପସଂସିତୋ ୱା ପନ ହୋତୀତି ତଂ ୱାଦଂ ପରିସାୟ ମଜ୍ଝେ ଦୀପେତ୍ୱା ତତୋ ସୋ ତେନ ଜୟତ୍ଥେନ ତୁଟ୍ଠିଂ ୱା ଦନ୍ତୱିଦଂସକଂ ୱା ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ହସ୍ସତି, ମାନେନ ଚ ଉନ୍ନମତି। କିଂ କାରଣଂ? ଯସ୍ମା ତଂ ଜୟତ୍ଥଂ ପପ୍ପୁୟ୍ୟ ଯଥାମନୋ ଜାତୋ।

ଥମ୍ଭୟିତ୍ୱାତି ପୂରେତ୍ୱା। ବ୍ରୂହୟିତ୍ୱାତି ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋ।

୬୫। ଏୱଂ ଉନ୍ନମତୋ ଚ ‘‘ଯା ଉନ୍ନତୀ’’ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ମାନାତିମାନଂ ୱଦତେ ପନେସୋତି ଏସୋ ପନ ତଂ ଉନ୍ନତିଂ ‘‘ୱିଘାତଭୂମୀ’’ତି ଅବୁଜ୍ଝମାନୋ ମାନଞ୍ଚ ଅତିମାନଞ୍ଚ ୱଦତି। ଏୱଂ ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋ।

୬୬। ଏୱଂ ୱାଦେ ଦୋସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତସ୍ସ ୱାଦଂ ଅସମ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ତୋ ‘‘ସୂରୋ’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ରାଜଖାଦାୟାତି ରାଜଖାଦନୀୟେନ, ଭତ୍ତୱେତନେନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଭିଗଜ୍ଜମେତି ପଟିସୂରମିଚ୍ଛନ୍ତି ଯଥା ସୋ ପଟିସୂରଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ ଅଭିଗଜ୍ଜନ୍ତୋ ଏତି, ଏୱଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ଦିଟ୍ଠିଗତିକନ୍ତି ଦସ୍ସେତି। ଯେନେୱ ସୋ ତେନ ପଲେହୀତି ଯେନ ସୋ ତୁୟ୍ହଂ ପଟିସୂରୋ, ତେନ ଗଚ୍ଛ। ପୁବ୍ବେୱ ନତ୍ଥି ଯଦିଦଂ ଯୁଧାୟାତି ଯଂ ପନ କିଲେସଜାତଂ ଯୁଦ୍ଧାୟ ସିୟା, ତଂ ଇଦ୍ଧ ପୁବ୍ବେୱ ନତ୍ଥି, ବୋଧିମୂଲେୟେୱସ୍ସ ପହୀନନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ସୂରୋତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଉରୋ ସୂରୋ, ୱିସ୍ସଟ୍ଠୋରୋ ନିବ୍ଭୋରୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱୀରୋତି ପରକ୍କମୱନ୍ତୋ। ୱିକ୍କନ୍ତୋତି ସଙ୍ଗାମଂ ପୱିସନ୍ତୋ। ଅଭୀରୂତିଆଦୟୋ ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ। ପୁଟ୍ଠୋତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ପୋସିତୋତି ଥୂଲକତୋ। ଆପାଦିତୋତି ଉପଡ୍ଢବଲିତୋ ପଟିପାଦିତୋ। ୱଡ୍ଢିତୋତି ତତୋ ତତୋ ଭାୱିତୋ।

ଗଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଅତ୍ତଉସରେନ ଗଜ୍ଜନ୍ତୋ। ଉଗ୍ଗଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୋ। ଅଭିଗଜ୍ଜନ୍ତୋତି ସୀହନାଦଂ କରୋନ୍ତୋ। ଏତୀତି ଆଗଚ୍ଛତି। ଉପେତୀତି ତତୋ ସମୀପଂ ଗଚ୍ଛତି। ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ତତୋ ସମୀପଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ନ ନିଵତ୍ତତି। ପଟିସୂରନ୍ତି ନିବୁଦ୍ଧଂ। ପଟିପୁରିସନ୍ତି ସତ୍ତୁପୁରିସଂ। ପଟିସତ୍ତୁନ୍ତି ସତ୍ତୁ ହୁତ୍ୱା ଅଭିମୁଖେ ଠିତଂ। ପଟିମଲ୍ଲନ୍ତି ପଟିସେଧଂ ହୁତ୍ୱା ଯୁଜ୍ଝନ୍ତଂ। ଇଚ୍ଛନ୍ତୋତି ଆକଙ୍ଖମାନୋ।

ପଲେହୀତି ଗଚ୍ଛ। ଵଜାତି ମା ତିଟ୍ଠ। ଗଚ୍ଛାତି ସମୀପଂ ଉପସଙ୍କମ। ଅଭିକ୍କମାତି ପରକ୍କମଂ କରୋହି।

ବୋଧିୟା ମୂଲେତି ମହାବୋଧିରୁକ୍ଖସ୍ସ ସମୀପେ। ଯେ ପଟିସେନିକରା କିଲେସାତି ଯେ କିଲେସା ପଟିପକ୍ଖକରା। ପଟିଲୋମକରାତି ପଟାଣୀକରା। ପଟିକଣ୍ଟକକରାତି ଵିନିଵିଜ୍ଝନକରା। ପଟିପକ୍ଖକରାତି ସତ୍ତୁକରା।

୬୭। ଇତୋ ପରଂ ସେସଗାଥା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧା ଏଵ। ତତ୍ଥ ଵିଵାଦୟନ୍ତୀତି ଵିଵଦନ୍ତି। ପଟିସେନିକତ୍ତାତି ପଟିଲୋମକାରକା। ‘‘ନ ତ୍ୱଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଵିନୟଂ ଆଜାନାସୀ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ଵିରୁଦ୍ଧଵଚନଂ ଵିଵାଦୋ।

ସହିତଂ ମେତି ମମ ଵଚନଂ ଅତ୍ଥସଂହିତଂ। ଅସହିତଂ ତେତି ତଵ ଵଚନଂ ଅନତ୍ଥସଂହିତଂ। ଅଧିଚିଣ୍ଣଂ ତେ ଵିପରାଵତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ତଂ ଅଧିଚିଣ୍ଣଂ ଚିରକାଲସେଵନଵସେନ ପଗୁଣଂ, ତଂ ମମ ଵାଦଂ ଆଗମ୍ମ ନିଵତ୍ତଂ। ଆରୋପିତୋ ତେ ଵାଦୋତି ତୁଯ୍ହଂ ଉପରି ମୟା ଦୋସୋ ଆରୋପିତୋ। ଚର ଵାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାୟାତି ଭତ୍ତପୁଟଂ ଆଦାୟ ତଂ ତଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଵାଦା ପମୋକ୍ଖତ୍ଥାୟ ଉତ୍ତରଂ ପରିୟେସମାନୋ ଵିଚର। ନିବ୍ବେଠେହି ଵାତି ଅଥ ଵା ମୟା ଆରୋପିତଦୋସତୋ ଅତ୍ତାନଂ ମୋଚେହି। ସଚେ ପହୋସୀତି ସଚେ ସକ୍କୋସି।

ଆଵେଠିୟାୟ ଆଵେଠିୟନ୍ତି ଆଵେଠେତ୍ୱା ନିଵତ୍ତନେନ ନିଵତ୍ତନଂ। ନିବ୍ବେଠିୟାୟ ନିବ୍ବେଠିୟନ୍ତି ଦୋସତୋ ମୋଚନେନ ମୋଚନଂ। ଛେଦେନ ଛେଦନ୍ତି ଏଵମାଦି ହେଟ୍ଠା ଵୁତ୍ତନୟତ୍ତା ଯଥାଯୋଗଂ ଯୋଜେତବ୍ବଂ।

୬୮।ଵିସେନିକତ୍ୱାତି କିଲେସସେନଂ ଵିନାସେତ୍ୱା। କିଂ ଲଭେଥାତି ପଟିମଲ୍ଲଂ କିଂ ଲଭିସ୍ସସି। ପସୂରାତି ତଂ ପରିବ୍ବାଜକଂ ଆଲପତି। ଯେସୀଧ ନତ୍ଥୀତି ଯେସଂ ଇଧ ନତ୍ଥି। ଇମାୟପି ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେଵ।

୬୯।ପଵିତକ୍କନ୍ତି ‘‘ଜୟୋ ନୁ ଖୋ ମେ ଭଵିସ୍ସତୀ’’ତିଆଦୀନି ଵିତକ୍କେନ୍ତୋ। ଧୋନେନ ଯୁଗଂ ସମାଗମାତି ଧୁତକିଲେସେନ ବୁଦ୍ଧେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ ସମାପନ୍ନୋ। ନ ହି ତ୍ୱଂ ସକ୍ଖସି ସମ୍ପୟାତଵେତି କୋତ୍ଥୁଆଦୟୋ ଵିୟ ସୀହାଦୀହି ଧୋନେନ ସହ ଯୁଗଂ ଗହେତ୍ୱା ଏକପଦମ୍ପି ସମ୍ପୟାତୁଂ ଯୁଗଗ୍ଗାହମେଵ ଵା ସମ୍ପାଦେତୁଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସସୀତି।

ମନୋତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ଚିତ୍ତନ୍ତି ଚିତ୍ତତାୟ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଆରମ୍ମଣଂ ମିନମାନଂ ଜାନାତୀ’’ତି ମନୋ। ମାନସନ୍ତି ମନୋ ଏଵ। ‘‘ଅନ୍ତଲିକ୍ଖଚରୋ ପାସୋ, ୟ୍ୱାୟଂ ଚରତି ମାନସୋ’’ତି (ମହାଵ। ୩୩; ସଂ। ନି। ୧।୧୫୧) ହି ଏତ୍ଥ ପନ ସମ୍ପୟୁତ୍ତକଧମ୍ମୋ ମାନସୋତି ଵୁତ୍ତୋ।

‘‘କଥଞ୍ହି ଭଗଵା ତୁଯ୍ହଂ, ସାଵକୋ ସାସନେ ରତୋ;

ଅପ୍ପତ୍ତମାନସୋ ସେକ୍ଖୋ, କାଲଂକୟିରା ଜନେସୁତା’’ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୫୯) –

ଏତ୍ଥ ଅରହତ୍ତଂ ମାନସନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ଇଧ ପନ ମନୋଵ ମାନସଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନଵସେନ ହେତଂ ପଦଂ ଵଡ୍ଢିତଂ।

ହଦୟନ୍ତି ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଚିତ୍ତଂ ଵା ତେ ଖିପିସ୍ସାମି, ହଦୟଂ ଵା ତେ ଫାଲେସ୍ସାମୀ’’ତି (ସୁ। ନି। ଆଳଵକସୁତ୍ତ; ସଂ। ନି। ୧।୨୩୭) ଏତ୍ଥ ଉରୋ ହଦୟନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ‘‘ହଦୟା ହଦୟଂ ମଞ୍ଞେ ଅଞ୍ଞାୟ ତଚ୍ଛତୀ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୬୩) ଏତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ। ‘‘ଵକ୍କଂ ହଦୟ’’ନ୍ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୭୭; ମ। ନି। ୧।୧୧୦; ଖୁ। ପା। ୩।ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାକାର) ଏତ୍ଥ ହଦୟଵତ୍ଥୁ। ଇଧ ପନ ଚିତ୍ତମେଵ ଅବ୍ଭନ୍ତରଟ୍ଠେନ ‘‘ହଦୟ’’ନ୍ତି ଵୁତ୍ତଂ। ତମେଵ ପରିସୁଦ୍ଧଟ୍ଠେନ ପଣ୍ଡରଂ, ଭଵଙ୍ଗଂ ସନ୍ଧାୟେତଂ ଵୁତ୍ତଂ। ଯଥାହ ‘‘ପଭସ୍ସରମିଦଂ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଚିତ୍ତଂ, ତଞ୍ଚ ଖୋ ଆଗନ୍ତୁକେହି ଉପକ୍କିଲେସେହି ଉପକ୍କିଲିଟ୍ଠ’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୪୯)। ତତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତତ୍ତା ପନ ଅକୁସଲମ୍ପି ଗଙ୍ଗାୟ ନିକ୍ଖନ୍ତା ନଦୀ ଗଙ୍ଗା ଵିୟ ଗୋଧାଵରିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତା ଗୋଧାଵରି ଵିୟ ଚ ‘‘ପଣ୍ଡର’’ନ୍ତେଵ ଵୁତ୍ତଂ।

ମନୋ ମନାୟତନନ୍ତି ଇଧ ପନ ମନୋଗହଣଂ ମନସ୍ସେଵ ଆୟତନଭାଵଦୀପନତ୍ଥଂ। ତେନେତଂ ଦୀପେତି ‘‘ନୟିଦଂ ଦେଵାୟତନଂ ଵିୟ ମନସ୍ସ ଆୟତନତ୍ତା ମନାୟତନଂ, ଅଥ ଖୋ ମନୋ ଏଵ ଆୟତନଂ ମନାୟତନ’’ନ୍ତି। ତତ୍ଥ ନିଵାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ଆକରଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ

ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନ ଚ ଆଯତନଂ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତଥା ହି ଲୋକେ ''ଇସ୍ସରାଯତନଂ ୱାସୁଦେୱାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ନିୱାସଟ୍ଠାନଂ ଆଯତନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି । ''ସୁୱଣ୍ଣାଯତନଂ ରଜତାଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ଆକରୋ। ସାସନେ ପନ ''ମନୋରମେ ଆଯତନେ, ସେୱନ୍ତି ନଂ ୱିହଙ୍ଗମା''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୫।୩୮) ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଂ। ''ଦକ୍ଖିଣାପଥୋ ଗୁନ୍ନଂ ଆଯତନ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ ସଞ୍ଜାତିଦେସୋ। ''ତତ୍ର ତତ୍ରେୱ ସକ୍ଖିଭବ୍ବତଂ ପାପୁଣାତି ସତି ସତିଆଯତନେ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୩।୧୦୨; ମ। ନି। ୩।୧୫୮) କାରଣଂ। ଇଧ ପନ ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନ ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ କାରଣଟ୍ଠେନାତି ତିଧାପି ୱଟ୍ଟତି।

ଫସ୍ସାଦଯୋ ହି ଧମ୍ମା ଏତ୍ଥ ସଞ୍ଜାଯନ୍ତୀତି ସଞ୍ଜାତିଦେସଟ୍ଠେନପି ଏତଂ ଆଯତନଂ। ବହିଦ୍ଧା ରୂପସଦ୍ଦଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବା ଆରମ୍ମଣଭାୱେନେତ୍ଥ ଓସରନ୍ତୀତି ସମୋସରଣଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନପି ଆଯତନଂ । ଫସ୍ସାଦୀନଂ ପନ ସହଜାତାଦିପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ କାରଣତ୍ତା କାରଣଟ୍ଠେନାପି ଆଯତନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମନିନ୍ଦ୍ରିଯଂ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ୱିଜାନାତୀତି ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ୱିଞ୍ଞାଣମେୱ ଖନ୍ଧୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋ। ତସ୍ସ ରାସିଆଦିୱସେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ''ମହାଉଦକକ୍ଖନ୍ଧୋତ୍ୱେୱ ସଙ୍ଖଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୫୧) ଏତ୍ଥ ହି ରାସଟ୍ଠେନ ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ''ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧୋ''ତିଆଦୀସୁ (ଦୀ। ନି। ୩।୩୫୫) ଗୁଣଟ୍ଠେନ। ''ଅଦ୍ଦସ ଖୋ ଭଗୱା ମହନ୍ତଂ ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧ''ନ୍ତି (ସଂ। ନି। ୪।୨୪୧) ଏତ୍ଥ ପଣ୍ଣତ୍ତିମତ୍ତଟ୍ଠେନ। ଇଧ ପନ ରୂଳ୍ହିତୋ ଖନ୍ଧୋ ୱୁତ୍ତୋ। ରାସଟ୍ଠେନ ହି ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକଦେସୋ ଏକଂ ୱିଞ୍ଞାଣଂ। ତସ୍ମା ଯଥା ରୁକ୍ଖସ୍ସ ଏକଦେସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତୋ ରୁକ୍ଖଂ ଛିନ୍ଦତୀତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱମେୱ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧସ୍ସ ଏକଦେସଭୂତଂ ଏକମ୍ପି ୱିଞ୍ଞାଣଂ ରୂଳ୍ହିତୋ ୱିଞ୍ଞାଣକ୍ଖନ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ।

ତଜ୍ଜା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୂତି ତେସଂ ଫସ୍ସାଦୀନଂ ଧମ୍ମାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ। ଇମସ୍ମିଞ୍ହି ପଦେ ଏକମେୱ ଚିତ୍ତଂ ମିନନଟ୍ଠେନ ମନୋ, ୱିଜାନନଟ୍ଠେନ ୱିଞ୍ଞାଣଂ, ସଭାୱଟ୍ଠେନ ନିସ୍ସତ୍ତଟ୍ଠେନ ୱା ଧାତୂତି ତୀହି ନାମେହି ୱୁତ୍ତଂ।

ସଦ୍ଧିଂ ଯୁଗଂ ସମାଗମନ୍ତି ଏକପ୍ପହାରେନ ସଦ୍ଧିଂ। ସମ୍ପାଗନ୍ତ୍ୱାତି ପାପୁଣିତ୍ୱା। ଯୁଗଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହିତ୍ୱାତି ଯୁଗପଟିଭାଗଂ ଗହେତ୍ୱା। ସାକଚ୍ଛେତୁନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ କଥେତୁଂ। ସଲ୍ଲପିତୁନ୍ତି ଅଲ୍ଲାପସଲ୍ଲାପଂ କାତୁଂ। ସାକଚ୍ଛଂ ସମାପଜ୍ଜିତୁନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ କଥନଂ ପଟିପଜ୍ଜିତୁଂ। ନ ପଟିବଲଭାୱେ କାରଣଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ତଂ କିସ୍ସହେତୁ, ପସୂରୋ ପରିବ୍ବାଜକୋ ହୀନୋ''ତିଆଦିମାହ। ସୋ ହି ଭଗୱା ଅଗ୍ଗୋଚାତି ଅସଦିସଦାନଅଗ୍ଗତ୍ତା ଅସମାନପଞ୍ଞତ୍ତା ଅଗ୍ଗୋ ଚ। ସେଟ୍ଠୋ ଚାତି ସବ୍ବଗୁଣେହି ଅପ୍ପଟିସମଟ୍ଠେନ ସେଟ୍ଠୋ ଚ। ମୋକ୍ଖୋ ଚାତି ସଓାସନେହି କିଲେସେହି ମୁତ୍ତତ୍ତା ମୋକ୍ଖୋ ଚ। ଉତ୍ତମୋ ଚାତି ଅତ୍ତନୋ ଉତ୍ତରିତରୱିରହିତତ୍ତା ଉତ୍ତମୋ ଚ। ପୱରୋ ଚାତି ସବ୍ବଲୋକେନ ଅଭିପତ୍ଥନୀଯତ୍ତା ପୱରୋ ଚ। ମତ୍ତେନମାତଙ୍ଗେନାତି ପଭିନ୍ନମଦେନ ହତ୍ଥିନା।

କୋତ୍ଥୁକୋତି ଜିରଣସିଙ୍ଗାଲୋ। ସୀହେନ ମିଗରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିନ୍ତି କେସରସୀହେନ ମିଗରାଜେନ ସହ। ତରୁଣକୋତି ଛାପକୋ। ଧେନୁପକୋତି ଖୀରପକୋ। ଉସଭେନାତି ମଙ୍ଗଲସମ୍ମତେନ ଉସଭେନ। ଚଲକକୁନା ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଚଲମାନକକୁନା ସଦ୍ଧିଂ। ଧଙ୍କୋତି କାକୋ। ଗରୁଳେନ ୱେନତେଯ୍ୟେନ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରୁଳେନାତି ଜାତିୱସେନ ନାମଂ। ୱେନତେଯ୍ୟେନାତି ଗୋତ୍ତୱସେନ। ଚଣ୍ଡାଲୋତି ଛୱଚଣ୍ଡାଲୋ। ରଞ୍ଞା ଚକ୍କୱତ୍ତିନାତି ଚାତୁଦ୍ଦୀପିକଚକ୍କୱତ୍ତିନା। ପଂସୁପିସାଚକୋତି କଚୱରଛଡ୍ଡନଟ୍ଠାନେ ନିବ୍ବତ୍ତକୋ ଯକ୍ଖୋ। ଇନ୍ଦେନ ଦେୱରଞ୍ଞା ସଦ୍ଧିନ୍ତି ସକ୍କେନ ଦେୱରାଜେନ ସହ। ସୋ ହି ଭଗୱା ମହାପଞ୍ଞୋତିଆଦୀନି ଛପ୍ପଦାନି ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରିତାନି। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଞାପଭେଦକୁସଲୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅନନ୍ତୱିକପ୍ପେ ପଞ୍ଞାଭେଦେ ଛେକୋ। ପଭିନ୍ନଞାଣୋତି ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦପତ୍ତଞାଣୋ। ଏତେନ ପଞ୍ଞାପଭେଦକୁସଲତ୍ତେପି ସତି ତାସଂ ପଞ୍ଞାନଂ ଅନନ୍ତଭେଦତ୍ତଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଧିଗତପଟିସମ୍ଭିଦୋତି ପଟିଲଦ୍ଧଅଗ୍ଗଚତୁପଟିସମ୍ଭିଦଞାଣୋ। ଚତୁୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋତି ଚତ୍ତାରି ୱିସାରଦଭାୱସଙ୍ଖାତାନି ଞାଣାନି ପତ୍ତୋ। ଯଥାହ –

''ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ 'ଇମେ ଧମ୍ମା ଅନଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧା'ତି, ତତ୍ର ୱତ ମଂ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା କୋଚି ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ସହଧମ୍ମେନ ପଟିଚୋଦେସ୍ସତୀତି ନିମିତ୍ତମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସମନୁପସ୍ସାମି, ଏତମହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନିମିତ୍ତଂ ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଖେମପ୍ପତ୍ତୋ ଅଭଯପ୍ପତ୍ତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ୱିହରାମି।

''ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତେ ପଟିଜାନତୋ 'ଇମେ ଆସୱା ଅପରିକ୍ଖୀଣା'ତି...ପେ... 'ଯେ ଖୋ ପନ ତେ ଅନ୍ତରାଯିକା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ତେ ପଟିସେୱତୋ ନାଲଂ ଅନ୍ତରାଯାଯା''ତି...ପେ... ଯସ୍ସ ଖୋ ପନ ତେ ଅତ୍ଥାଯ ଧମ୍ମୋ ଦେସିତୋ, ସୋ ନ ନିଯ୍ୟାତି ତକ୍କରସ୍ସ ସମ୍ମା ଦୁକ୍ଖକ୍ଖଯାଯାତି, ତତ୍ର ୱତ ମଂ ସମଣୋ ୱା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ ୱା ଦେୱୋ ୱା ମାରୋ ୱା ବ୍ରହ୍ମା ୱା କୋଚି ୱା ଲୋକସ୍ମିଂ ସହଧମ୍ମେନ ପଟିଚୋଦେସ୍ସତୀତି ନିମିତ୍ତମେତଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନ ସମନୁପସ୍ସାମି, ଏତମହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ନିମିତ୍ତଂ ଅସମନୁପସ୍ସନ୍ତୋ ଖେମପ୍ପତ୍ତୋ ଅଭଯପ୍ପତ୍ତୋ ୱେସାରଜ୍ଜପ୍ପତ୍ତୋ ୱିହରାମୀ''ତି (ଅ। ନି। ୪।୮; ମ। ନି। ୧।୧୫୦)।

ଦସବଲବଲଧାରୀତି ଦସ ବଲାନି ଏତେସନ୍ତି ଦସବଲା, ଦସବଲାନଂ ବଲାନି ଦସବଲବଲାନି, ତାନି ଦସବଲବଲାନି ଧାରଯତୀତି ଦସବଲବଲଧାରୀ, ଦସବଲଞ୍ଞାଣବଲଧାରୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତେହି ତୀହି ୱଚନେହି ଅନନ୍ତପ୍ପଭେଦାନଂ ନେଯ୍ୟାନଂ ପଭେଦମୁଖମତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ। ସୋଯେୱ ପଞ୍ଞାପଯୋଗୱସେନ ଅଭିମଙ୍ଗଲସମ୍ମତଟ୍ଠେନ ପୁରିସାସଭୋ। ଅସନ୍ତାସଟ୍ଠେନ ପୁରିସସୀହୋ। ମହନ୍ତଟ୍ଠେନ ପୁରିସନାଗୋ। ପଜାନନଟ୍ଠେନ ପୁରିସାଜଞ୍ଞୋ। ଲୋକକିଚ୍ଚଧୁରୱହନଟ୍ଠେନ ପୁରିସଧୋରଯ୍ହୋ।

ଅଥ ତେଜାଦିକଂ ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣତୋ ଲଦ୍ଧଂ ଗୁଣୱିସେସଂ ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ତେସଂ ତେଜାଦୀନଂ ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣମୂଲଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣୋ''ତି ୱତ୍ୱା ''ଅନନ୍ତତେଜୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣୋତି ଗଣନୱସେନ ଚ ପଭାୱୱସେନ ଚ ଅନ୍ତୱିରହିତଞ୍ଞାଣୋ। ଅନନ୍ତତେଜୋତି ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ମୋହତମୱିଧମନେନ ଅନନ୍ତଞ୍ଞାଣତେଜୋ। ଅନନ୍ତଯସୋତି ପଞ୍ଞାଗୁଣେହେୱ ଲୋକତ୍ତଯୱିତ୍ଥତାନନ୍ତକିତ୍ତିଘୋସୋ। ଅଡ୍ଢୋତି ପଞ୍ଞାଧନସମିଦ୍ଧିଯା ସମିଦ୍ଧୋ। ମହଦ୍ଧନୋତି ପଞ୍ଞାଧନୱଡ୍ଢତ୍ତେପି ପଭାୱମହତ୍ତେନ ମହନ୍ତଂ ପୱତ୍ତପଞ୍ଞାଧନମସ୍ସାତି ମହଦ୍ଧନୋ। ''ମହାଧନୋ''ତି ୱା ପାଠୋ। ଧନୱାତି ପସଂସିତବ୍ବପଞ୍ଞାଧନୱନ୍ତା ନିଚ୍ଚଯୁତ୍ତପଞ୍ଞାଧନୱନ୍ତା ଅତିସଯଭାୱେନ ପଞ୍ଞାଧନୱନ୍ତା ଧନୱା। ଏତେସୁପି ହି ତୀସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଇଦଂ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦୱିଦୂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି।

ଏୱଂ ପଞ୍ଞାଗୁଣେନ ଭଗୱତୋ ଅତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ପଞ୍ଞାଗୁଣେନେୱ ଲୋକହିତସମ୍ପତ୍ତିସିଦ୍ଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ନେତା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ୱେନେଯ୍ୟେ ସଂସାରସଙ୍ଖାତଭଯଟ୍ଠାନତୋ ନିବ୍ବାନସଙ୍ଖାତଂ ଖେମଟ୍ଠାନଂ ନେତା। ତତ୍ଥ ନଯନକାଲେ ଏୱ ସଂୱରୱିନଯପହାନୱିନଯୱସେନ ୱେନେଯ୍ୟେ ୱିନେତା। ଧମ୍ମଦେସନାକାଲେ ଏୱ ସଂସଯଚ୍ଛେଦନେନ ଅନୁନେତା। ସଂସଯଂ ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ସଞ୍ଞାପେତବ୍ବଂ ଅତ୍ଥଂ ପଞ୍ଞାପେତା। ତଥା ପଞ୍ଞାପିତାନଂ ନିଚ୍ଛଯକରଣେନ ନିଜ୍ଝାପେତା। ତଥା ନିଜ୍ଝାପିତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ପଟିପତ୍ତିପଯୋଜନୱସେନ ପେକ୍ଖେତା। ତଥାପଟିପନ୍ନେ ପଟିପତ୍ତିବଲେନ ପସାଦେତା। ସୋ ହି ଭଗୱାତି ଏତ୍ଥ ହି-କାରୋ ଅନନ୍ତରଂ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ କାରଣୋପଦେସେ ନିପାତୋ।

ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତାତି ସକସନ୍ତାନେ ନୌପ୍ପନ୍ନପୁବ୍ବସ୍ସ ଛଅସାଧାରଣଞ୍ଞାଣହେତୁଭୂତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ବୋଧିମୂଲେ ଲୋକହିତତ୍ଥଂ ସକସନ୍ତାନେ ଉପ୍ପାଦେତା। ଅସଞ୍ଜାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଜନେତାତି ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ଅସଞ୍ଜାତପୁବ୍ବସ୍ସ ସାୱକପାରମୀଞ୍ଞାଣହେତୁଭୂତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଧମ୍ମଚକ୍କପ୍ପୱତ୍ତନତୋ ପଭୁତି ଯାୱଜ୍ଜକାଲା ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ସଞ୍ଜନେତା। ସାୱକୱେନେଯ୍ୟାନମ୍ପି ହି ସନ୍ତାନେ ଭଗୱତା ୱୁତ୍ତୱଚନେନେୱ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ସଞ୍ଜନନତୋ ଭଗୱା ସଞ୍ଜନେତା ନାମ ହୋତି। ଅନକ୍ଖାତସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଅକ୍ଖାତାତି ଅଟ୍ଠଧମ୍ମସମନ୍ନାଗତାନଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ କଥାଭିନୀହାରାନଂ ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ବୁଦ୍ଧଭାୱାଯ ବ୍ୟାକରଣଂ ଦତ୍ୱା ଅନକ୍ଖାତପୁବ୍ବସ୍ସ ପାରମିତାମଗ୍ଗସ୍ସ ''ବୁଦ୍ଧୋ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ବ୍ୟାକରଣମତ୍ତେନେୱ ବୋଧିମୂଲେ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତବ୍ବସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଅକ୍ଖାତା। ଅଯଂ ନଯୋ ପଚ୍ଚେକବୋଧିସତ୍ତବ୍ୟାକରଣେପି ଲବ୍ଭତିଯେୱ। ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୱସେନ ଅତ୍ତନୋ ଉପ୍ପାଦିତସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ ଞାତା। ମଗ୍ଗୱିଦୂତି ୱେନେଯ୍ୟସନ୍ତାନେ ଜନେତବ୍ବସ୍ସ ଅରିଯମଗ୍ଗସ୍ସ କୁସଲୋ। ମଗ୍ଗକୋୱିଦୋତି ବୋଧିସତ୍ତାନଂ ଅକ୍ଖାତବ୍ବମଗ୍ଗେ ୱିଚକ୍ଖଣୋ। ଅଥ ୱା ଅଭିସମ୍ବୋଧିପଟିପତ୍ତି ମଗ୍ଗଞ୍ଞୂ, ପଚ୍ଚେକବୋଧିପଟିପତ୍ତି ମଗ୍ଗୱିଦୂ, ସାୱକବୋଧିପଟିପତ୍ତି ମଗ୍ଗକୋୱିଦୋ। ଅଥ ୱା –

''ଏତେନ ମଗ୍ଗେନ ତରିଂସୁ ପୁବ୍ବେ,

ତରିସ୍ସନ୍ତି ଯେ ଚ ତରନ୍ତି ଓଘ''ନ୍ତି। (ସଂ। ନି। ୫।୪୦୯) –

ୱଚନତୋ ଯଥାଯୋଗଂ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ମଗ୍ଗୱସେନ ଚ ସୁଞ୍ଞତାନିମିତ୍ତଅପ୍ପଣିହିତମଗ୍ଗୱସେନ ଚ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂୱିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲାନଂ ମଗ୍ଗୱସେନ ଚ ଯଥାକ୍କମେନେତ୍ଥ ଯୋଜନଂ କରୋନ୍ତି । ମଗ୍ଗାନୁଗା ଚ ପନସ୍ସାତି ଭଗୱତୋ ଗତମଗ୍ଗାନୁଗାମିନୋ ହୁତ୍ୱା। ଏତ୍ଥ ଚ-ସଦ୍ଦୋ ହେତୁଅତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ଏତେନ ଚ ଭଗୱତା ମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦନାଦିଗୁଣାଧିଗମାଯ ହେତୁ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ପନ-ସଦ୍ଦୋ କତତ୍ଥେ ନିପାତୋ, ତେନ ଭଗୱତା କତମଗ୍ଗକରଣଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପଚ୍ଛା ସମନ୍ନାଗତାତି ପଠମଂ ଗତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପଚ୍ଛା ସୀଲାଦିଗୁଣେନ ସମନ୍ନାଗତା। ଇତି ଥେରୋ ''ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ମଗ୍ଗସ୍ସ ଉପ୍ପାଦେତା''ତିଆଦୀହି ଯସ୍ମା ସବ୍ବେପି ଭଗୱତୋ ସୀଲାଦଯୋ ଗୁଣା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗମେୱ ନିସ୍ସାଯ ଆଗତା, ତସ୍ମା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗମେୱ ନିସ୍ସାଯ ଗୁଣଂ କଥେସି।

ଜାନଂ ଜାନାତୀତି ଜାନିତବ୍ବଂ ଜାନାତି, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ଯଂକିଞ୍ଚି ପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତବ୍ବଂ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତଂ ସବ୍ବଂ ପଞ୍ଚନେଯ୍ୟପଥଭୂତଂ ପଞ୍ଞାଯ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ପସ୍ସଂ ପସ୍ସତୀତି ପସ୍ସିତବ୍ବଂ ପସ୍ସତି, ସବ୍ବଦସ୍ସାୱିତାଯ ତଂଯେୱ ନେଯ୍ୟପଥଂ ଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ ୱିଯ କରୋନ୍ତୋ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଯଥା ୱା ଏକଚ୍ଚୋ ୱିପରୀତଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଜାନନ୍ତୋପି ନ ଜାନାତି, ପସ୍ସନ୍ତୋପି ନ ପସ୍ସତି, ନ ଏୱଂ ଭଗୱା। ଭଗୱା ପନ ଯଥାସଭାୱଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ଜାନନ୍ତୋ ଜାନାତିଯେୱ, ପସ୍ସନ୍ତୋ ପସ୍ସତିଯେୱ। ସ୍ୱାଯଂ ନଯନ ପରିଣାଯକଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ୱିଦିତତାଦିଅଟ୍ଠେନ ଞାଣଭୂତୋ। ଅୱିପରୀତସଭାୱଟ୍ଠେନ ୱା ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମପୱତ୍ତନତୋ ହଦଯେନ ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ୱାଚାଯ ନିଚ୍ଛାରିତଧମ୍ମମଯୋତି ୱା ଧମ୍ମଭୂତୋ। ସେଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ଅଥ ୱା ଚକ୍ଖୁ ୱିଯ ଭୂତୋତି ଚକ୍ଖୁଭୂତୋ। ଞାଣଂ ୱିଯ ଭୂତୋତି ଞାଣଭୂତୋ। ଅୱିପରୀତଧମ୍ମୋ ୱିଯ ଭୂତୋତି ଧମ୍ମଭୂତୋ। ବ୍ରହ୍ମା ୱିଯ ଭୂତୋତି ବ୍ରହ୍ମଭୂତୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଧମ୍ମସ୍ସ ୱଚନତୋ ୱତ୍ତନତୋ ୱା ୱତ୍ତା। ନାନପ୍ପକାରେହି ୱଚନତୋ ୱତ୍ତନତୋ ୱା ପୱତ୍ତା। ଅତ୍ଥଂ ନୀହରିତ୍ୱା ଦସ୍ସନତୋ ଅତ୍ଥସ୍ସ ନିନ୍ନେତା। ଅମତାଧିଗମାଯ ପଟିପତ୍ତିଦେସନତୋ, ଅମତପ୍ପକାସନାଯ ୱା ଧମ୍ମଦେସନାଯ ଅମତସ୍ସ ଅଧିଗମାପନତୋ ଅମତସ୍ସ ଦାତା। ଲୋକୁତ୍ତରସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଉପ୍ପାଦିତତ୍ତା ୱେନେଯ୍ୟାନୁରୂପେନ ଯଥାସୁଖଂ ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ଦାନେନ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ଇସ୍ସରୋତି ଧମ୍ମସ୍ସାମୀ। ତଥାଗତପଦଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥଂ।

ଇଦାନି ''ଜାନଂ ଜାନାତୀ''ତିଆଦୀହି ୱୁତ୍ତଗୁଣଂ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ୱିସେସେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୁକାମୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ସାଧେନ୍ତୋ ''ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିମାହ। ଏୱଂଭୂତସ୍ସ ହି ତସ୍ସ ଭଗୱତୋ ପାରମିତାପୁଞ୍ଞଫଲପ୍ପଭାୱନିପ୍ଫନ୍ନେନ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞାଣେନ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ସୱାସନସ୍ସ ସମ୍ମୋହସ୍ସ ୱିହତତ୍ତା ଅସମ୍ମୋହତୋ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଞାତତ୍ତା ଅଞ୍ଞାତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ତଥେୱ ଚ ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଚକ୍ଖୁନା ୱିଯ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ଅଦିଟ୍ଠଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଞାଣେନ ପତ୍ତତ୍ତା ଅୱିଦିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅସମ୍ମୋହସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ସଚ୍ଛିକତତ୍ତା ଅସଚ୍ଛିକତଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଅସମ୍ମୋହପଞ୍ଞାଯ ଫୁଟ୍ଠତ୍ତା ପଞ୍ଞାଯ ଅଫସ୍ସିତଂ ନାମ ନତ୍ଥି।

ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନନ୍ତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଂ କାଲଂ ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା। ଉପାଦାଯାତି ଆଦାଯ, ଅନ୍ତୋକତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଉପାଦାଯୱଚନେନେୱ କାଲୱିନିମୁତ୍ତଂ ନିବ୍ବାନମ୍ପି ଗହିତମେୱ ହୋତି। ''ଅତୀତା''ଦିୱଚନାନି ଚ ''ନତ୍ଥୀ''ତିଆଦିୱଚନେନେୱ ଘଟିଯନ୍ତି, ''ସବ୍ବେ''ତିଆଦିୱଚନେନ ୱା। ସବ୍ବେ ଧମ୍ମାତି ସବ୍ବସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତଧମ୍ମପରିଯାଦାନଂ। ସବ୍ବାକାରେନାତି ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଏକେକସ୍ସେୱ ଧମ୍ମସ୍ସ ଅନିଚ୍ଚାକାରାଦିସବ୍ବାକାରପରିଯାଦାନଂ। ଞାଣମୁଖେତି ଞାଣାଭିମୁଖେ। ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଓସରଣଂ ଉପେନ୍ତି। ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ପଦଂ ନେଯ୍ୟନ୍ତି ପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିୱରଣତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ଅତ୍ତତ୍ଥୋ ୱାତିଆଦୀସୁ ୱା-ସଦ୍ଦୋ ସମୁଚ୍ଚଯତ୍ଥୋ। ଅତ୍ତତ୍ଥୋତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥୋ। ପରତ୍ଥୋତି ପରେସଂ ତିଣ୍ଣଂ ଲୋକାନଂ ଅତ୍ଥୋ। ଉଭଯତ୍ଥୋତି ଅତ୍ତନୋ ଚ ପରେସଞ୍ଚାତି ସକିଂଯେୱ ଉଭିନ୍ନଂ ଅତ୍ଥୋ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକୋତି ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମପ୍ପଯୋଜନୋ ୱା ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ପରାଯେ ନିଯୁତ୍ତୋ, ସମ୍ପରାଯପ୍ପଯୋଜନୋ ୱା ସମ୍ପରାଯିକୋ। ଉତ୍ତାନୋତିଆଦୀସୁ ୱୋହାରୱସେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସୁଖପତିଟ୍ଠତ୍ତା ଉତ୍ତାନୋ । ୱୋହାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱତ୍ତବ୍ବୋ ସୁଞ୍ଞତାପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ଦୁକ୍ଖପତିଟ୍ଠତ୍ତା ଗମ୍ଭୀରୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୋ ଅଚ୍ଚନ୍ତତିରୋକ୍ଖତ୍ତା ଗୂଳ୍ହୋ। ଅନିଚ୍ଚତାଦିକୋ ଘନାଦୀହି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନତ୍ତା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ। ଅପଚୁରୱୋହାରେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ଯଥାରୁତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ନେତବ୍ବତୋ ନେଯ୍ୟୋ। ପଚୁରୱୋହାରେନ ୱତ୍ତବ୍ବୋ ୱଚନମତ୍ତେନେୱ ଅଧିପ୍ପାଯସ୍ସ ନୀତତ୍ତା ନୀତୋ। ସୁପରିସୁଦ୍ଧସୀଲସମାଧିୱିପସ୍ସନତ୍ଥୋ ତଦଙ୍ଗୱିକ୍ଖମ୍ଭନୱସେନ ୱଜ୍ଜୱିରହିତତ୍ତା ଅନୱଜ୍ଜୋ। କିଲେସସମୁଚ୍ଛେଦନତୋ ଅରିଯମଗ୍ଗତ୍ଥୋ ନିକ୍କିଲେସୋ। କିଲେସପଟିପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତ୍ତା ଅରିଯଫଲତ୍ଥୋ ୱୋଦାନୋ। ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତେସୁ ଅଗ୍ଗଧମ୍ମତ୍ତା ନିବ୍ବାନଂ ପରମତ୍ଥୋ। ପରିୱତ୍ତତୀତି ବୁଦ୍ଧଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱତୋ ଅବହିଭୂତତ୍ତା ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞାଣେ ବ୍ୟାପିତ୍ୱା ୱା ସମନ୍ତା ୱା ଅଲଙ୍କରିତ୍ୱା ୱା ୱିସେସେନ ୱା ୱତ୍ତତି।

''ସବ୍ବଂକାଯକମ୍ମ''ନ୍ତିଆଦୀହି ଭଗୱତୋ ଞାଣୱିସଯତଂ ଦସ୍ସେତି। ଞାଣାନୁପରିୱତ୍ତୀତି ଞାଣଂ ଅନୁପରିୱତ୍ତି, ଞାଣୱିରହିତଂ ନ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅପ୍ପଟିହତନ୍ତି ନିରାୱରଣତଂ ଦସ୍ସେତି। ପୁନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ଉପମାଯ ସାଧେତୁକାମୋ ''ଯାୱତକ''ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ନେଯ୍ୟଂ। ନେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତୋ ନେଯ୍ୟାୱସାନମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ନେଯ୍ୟପରିଯନ୍ତିକଂ। ଅସବ୍ବଞ୍ଞୂନଂ ପନ ନେଯ୍ୟାୱସାନମେୱ ନତ୍ଥି। ଞାଣପରିଯନ୍ତିକେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପୁରିମଯମକେ ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ ଇମିନା ଯମକେନ ୱିସେସେତ୍ୱାଦସ୍ସେତି , ତତିଯଯମକେନ ପଟିସେଧୱସେନ ନିଯମେତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ଏତ୍ଥ ଚ ନେଯ୍ୟଂ ଞାଣସ୍ସ ପଥତ୍ତା ନେଯ୍ୟପଥୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞପରିଯନ୍ତଟ୍ଠାଯିନୋତି ନେଯ୍ୟଞ୍ଚ ଞାଣଞ୍ଚ ଖେପେତ୍ୱା ଠାନତୋ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞସ୍ସ ପରିଯନ୍ତେ ଠାନସୀଲା।

ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧାତି ମନୋଦ୍ୱାରାୱଜ୍ଜନାଯତ୍ତା, ଆୱଜ୍ଜିତାନନ୍ତରମେୱ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଆକଙ୍ଖପଟିବଦ୍ଧାତି ରୁଚିଆଯତ୍ତା , ଆୱଜ୍ଜନାନନ୍ତରଂ ଜୱନଞାଣେନ ଜାନାତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତରାନି ଦ୍ୱେ ପଦାନି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପଦାନଂ ଯଥାକ୍କମେନ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତାନି। ଆସଯଂ ଜାନାତୀତି ଏତ୍ଥ ଆସଯନ୍ତି ନିସ୍ସଯନ୍ତି ଏତ୍ଥାତି ଆସଯୋ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଯା ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଯା କାମାଦୀହି ନେକ୍ଖମ୍ମାଦୀହି ୱା ପରିଭାୱିତସ୍ସ ସନ୍ତାନସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ସତ୍ତସନ୍ତାନଂ ଅନୁସେନ୍ତି ଅନୁପୱତ୍ତନ୍ତୀତି ଅନୁସଯା, ଥାମଗତାନଂ କାମରାଗାଦୀନଂୱ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅନୁସଯଂ ଜାନାତୀତି ଅନୁସଯକଥା ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତାଯେୱ।

ଚରିତନ୍ତି ପୁବ୍ବେ କତକୁସଲାକୁସଲକମ୍ମଂ। ଅଧିମୁତ୍ତିନ୍ତି ସମ୍ପତି କୁସଲେ ଅକୁସଲେ ୱା ଚିତ୍ତୱୋସଗ୍ଗୋ। ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେତି ପଞ୍ଞାମଯେ ଅକ୍ଖିମ୍ହି ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜୋ ଏତେସନ୍ତି ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା। ଅପ୍ପଂ ରାଗାଦିରଜୋ ଏତେସନ୍ତି ୱା ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା, ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେ। ମହାରଜକ୍ଖେତି ଞାଣମଯେ ଅକ୍ଖିମ୍ହି ମହନ୍ତଂ ରାଗାଦିରଜୋ ଏତେସନ୍ତି ମହାରଜକ୍ଖା। ମହନ୍ତଂ ରାଗାଦିରଜୋ ଏତେସନ୍ତି ୱା ମହାରଜକ୍ଖା, ତେ ମହାରଜକ୍ଖେ। ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯେତି

ତିକ୍ଖାନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଏତେସନ୍ତି ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯା। ମୁଦୂନି ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଏତେସନ୍ତି ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯା। ସ୍ୱାକାରେ ଦ୍ୱାକାରେତି ସୁନ୍ଦରା ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଆକାରା କୋଟ୍ଠାସା ଏତେସନ୍ତି ସ୍ୱାକାରା। କୁଚ୍ଛିତା ଗରହିତା ଅସଦ୍ଧାଦଯୋ ଆକାରା କୋଟ୍ଠାସା ଏତେସନ୍ତି ଦ୍ୱାକାରା। ସୁୱିଞ୍ଞାପଯେ ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯେତି ଯେ କଥିତଂ କାରଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି ସୁଖେନ ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ୱିଞ୍ଞାପେତୁଂ, ତେ ସୁୱିଞ୍ଞାପଯା। ତବ୍ବିପରୀତା ଦୁୱିଞ୍ଞାପଯା। ଭବ୍ବାଭବ୍ବେତି ଭବ୍ବେ ଚ ଅଭବ୍ବେ ଚ। ଅରିଯାଯ ଜାତିଯା ଭୱନ୍ତି ଜାଯନ୍ତୀତି ଭବ୍ବା। ୱତ୍ତମାନସମୀପେ ୱତ୍ତମାନୱଚନଂ। ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ଜାଯିସ୍ସନ୍ତି ୱାତି ଭବ୍ବା, ଭାଜନଭୂତାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେ ଅରିଯମଗ୍ଗପଟିୱେଧସ୍ସ ଅନୁଚ୍ଛୱିକା ଉପନିସ୍ସଯସମ୍ପନ୍ନା, ତେ ଭବ୍ବା। ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖା ଅଭବ୍ବା।

ସତ୍ତେ ପଜାନାତୀତି ରୂପାଦିକେ ଆରମ୍ମଣେ ଲଗ୍ଗେ ଲଗ୍ଗିତେ ସତ୍ତେ ପଜାନାତି। ସଦେୱକୋଲୋକୋତି ସହ ଦେୱେହି ସଦେୱକୋ। ସହ ମାରେନ ସମାରକୋ। ସହ ବ୍ରହ୍ମୁନା ସବ୍ରହ୍ମକୋ। ସହ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀ। ପଜାତତ୍ତା ପଜା। ସହ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ସଦେୱମନୁସ୍ସା। ‘‘ପଜା’’ତି ସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ପରିଯାଯୱଚନମେତଂ। ତତ୍ଥ ସଦେୱକୱଚନେନ ପଞ୍ଚକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ, ସମାରକୱଚନେନ ଛଟ୍ଠକାମାୱଚରଦେୱଗ୍ଗହଣଂ। ସବ୍ରହ୍ମକୱଚନେନ ବ୍ରହ୍ମକାଯିକାଦିବ୍ରହ୍ମଗ୍ଗହଣଂ। ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀୱଚନେନ ସାସନସ୍ସ ପଚ୍ଚତ୍ଥିକପଚ୍ଚାମିତ୍ତସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଂ ସମିତପାପବାହିତପାପସମଣବ୍ରାହ୍ମଣଗ୍ଗହଣଞ୍ଚ। ପଜାୱଚନେନ ସତ୍ତଲୋକଗ୍ଗହଣଂ। ସଦେୱମନୁସ୍ସୱଚନେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱଅୱସେସମନୁସ୍ସଗ୍ଗହଣଂ। ଏୱମେତ୍ଥ ତୀହି ପଦେହି ଓକାସଲୋକୋ। ଦ୍ୱୀହି ପଜାୱସେନ ସତ୍ତଲୋକୋ ଗହିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପରୋ ନଯୋ – ସଦେୱକଗ୍ଗହଣେନ ଅରୂପାୱଚରଲୋକୋ ଗହିତୋ, ସମାରକଗ୍ଗହଣେନ ଛକାମାୱଚରଲୋକୋ, ସବ୍ରହ୍ମକଗ୍ଗହଣେନ ରୂପାୱଚରବ୍ରହ୍ମଲୋକୋ, ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାଦିଗ୍ଗହଣେନ ଚତୁପରିସୱସେନ ସମ୍ମୁତିଦେୱେହି ୱା ସହ ମନୁସ୍ସଲୋକୋ, ଅୱସେସସବ୍ବସତ୍ତଲୋକୋ ୱା। ଅପି ଚେତ୍ଥ ସଦେୱକୱଚନେନ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦତୋ ସବ୍ବସ୍ସପି ଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେ ପରିୱତ୍ତନଭାୱଂ ସାଧେତି। ତତୋ ଯେସଂ ସିଯା ‘‘ମାରୋ ମହାନୁଭାୱୋ ଛକାମାୱଚରିସ୍ସରୋ ୱସୱତ୍ତୀ, କିଂ ସୋପି ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେ ପରିୱତ୍ତତୀ’’ତି। ତେସଂ ୱିମତିଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ‘‘ସମାରକୋ’’ତି ଆହ। ଯେସଂ ପନ ସିଯା ‘‘ବ୍ରହ୍ମା ମହାନୁଭାୱୋ, ଏକଙ୍ଗୁଲିଯା ଏକସ୍ମିଂ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେ ଆଲୋକଂ ଫରତି। ଦ୍ୱୀହି…ପେ… ଦସହି ଅଙ୍ଗୁଲୀହି ଦସସୁ ଚକ୍କୱାଳସହସ୍ସେସୁ ଆଲୋକଂ ଫରତି, ଅନୁତ୍ତରଞ୍ଚ ଝାନସମାପତ୍ତିସୁଖଂ ପଟିସଂୱେଦେତି, କିଂ ସୋପି ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେ ପରିୱତ୍ତତୀ’’ତି। ତେସଂ ୱିମତିଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ‘‘ସବ୍ରହ୍ମକୋ’’ତି ଆହ। ତତୋ ଯେସଂ ସିଯା ‘‘ପୁଥୂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ସାସନପଚ୍ଚତ୍ଥିକା, କିଂ ତେପି ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେ ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ’’ତି। ତେସଂ ୱିମତିଂ ୱିଧମେନ୍ତୋ ‘‘ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପଜା’’ତି ଆହ।

ଏୱଂ ଉକ୍କଟ୍ଠାନଂ ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେ ପରିୱତ୍ତନଭାୱଂ ପକାସେତ୍ୱା ଅଥ ସମ୍ମୁତିଦେୱେ ଅୱସେସମନୁସ୍ସେ ଚ ଉପାଦାଯ ଉକ୍କଟ୍ଠପରିଚ୍ଛେଦୱସେନ ସେସସତ୍ତଲୋକସ୍ସ ଅନ୍ତୋବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣେ ପରିୱତ୍ତନଭାୱଂ ପକାସେନ୍ତୋ ‘‘ସଦେୱମନୁସ୍ସା’’ତି ଆହ। ଅଯମେତ୍ଥ ଅନୁସନ୍ଧିକ୍କମୋ। ପୋରାଣା ପନାହୁ ‘‘ସଦେୱକୋତି ଦେୱତାହି ସଦ୍ଧିଂ ଅୱସେସଲୋକୋ। ସମାରକୋତି ମାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଅୱସେସଲୋକୋ। ସବ୍ରହ୍ମକୋତି ବ୍ରହ୍ମେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅୱସେସଲୋକୋ। ଏୱଂ ସବ୍ବେପି ତିଭୱୂପଗେ ସତ୍ତେ ତୀହାକାରେହି ତୀସୁ ପଦେସୁ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁନ ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ପରିଯାଦାତୁଂ ‘ସସ୍ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣୀ ପଜା ସଦେୱମନୁସ୍ସା’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ପଞ୍ଚହି ପଦେହି ତେନ ତେନ ଆକାରେନ ତେଧାତୁକମେୱ ପରିଯାଦିନ୍ନଂ ହୋତୀ’’ତି।

ଅନ୍ତମସୋତି ଉପରିମନ୍ତେନ। ତିମିତିମିଙ୍ଗଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ତିମି ନାମ ଏକା ମଚ୍ଛଜାତି, ତିମିଂ ଗିଲିତୁଂ ସମତ୍ଥା ତତୋ ମହନ୍ତସରୀରା ତିମିଙ୍ଗଲା ନାମ ଏକା ମଚ୍ଛଜାତି, ତିମିଙ୍ଗଲମ୍ପି ଗିଲିତୁଂ ସମତ୍ଥା ପଞ୍ଚଯୋଜନସତିକସରୀରା ତିମିତିମିଙ୍ଗଲା ନାମ ଏକା ମଚ୍ଛଜାତି। ଇଧ ଜାତିଗ୍ଗହଣେନ ଏକୱଚନଂ କତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଗରୁଳଂ ୱେନତେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଗରୁଳୱତି ଜାତିୱସେନ ନାମଂ। ୱେନତେଯ୍ୟୋତି ଗୋତ୍ତୱସେନ। ପଦେସେତି ଏକଦେସେ। ସାରିପୁତ୍ତସମାତି ସବ୍ବବୁଦ୍ଧାନଂ ଧମ୍ମସେନାପତିତ୍ଥେରେ ଗହେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ସେସସାୱକା ହି ପଞ୍ଞାଯ ଧମ୍ମସେନାପତିତ୍ଥେରେନ ସମା ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥାହ – ‘‘ଏତଦଗ୍ଗଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମମ ସାୱକାନଂ ଭିକ୍ଖୂନଂ ମହାପଞ୍ଞାନଂ ଯଦିଦଂ ସାରିପୁତ୍ତୋ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧.୧୮୮-୧୮୯)। ଅଟ୍ଠକଥାଯଞ୍ଚ (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୧.୧୭୧; ପଟି॰ ମ॰ ଅଟ୍ଠ॰ ୨.୩.୫) ୱୁତ୍ତଂ –

‘‘ଲୋକନାଥଂ ଠପେତ୍ୱାନ, ଯେ ଚଞ୍ଞେ ସନ୍ତି ପାଣିନୋ;

ପଞ୍ଞାଯ ସାରିପୁତ୍ତସ୍ସ, କଲଂ ନାଗ୍ଘନ୍ତି ସୋଳସି’’ନ୍ତି।

ଫରିତ୍ୱାତି ବୁଦ୍ଧଞ୍ଞାଣଂ ସବ୍ବଦେୱମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ପଞ୍ଞଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠାନତୋ ତେସଂ ପଞ୍ଞଂ ଫରିତ୍ୱା ବ୍ୟାପିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି। ଅଭିଭୱିତ୍ୱାତି ସବ୍ବଦେୱମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ପଞ୍ଞଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା, ତେସଂ ଅୱିସଯଭୂତମ୍ପି ସବ୍ବଂ ନେଯ୍ୟଂ ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପଟିସମ୍ଭିଦାୟଂ (ପଟି। ମ। ୩।୫) ପନ ''ଅତିଘଂସିତ୍ୱା''ତି ପାଠୋ, ଘଂସିତ୍ୱା ତୁଦିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯେପି ତେତିଆଦୀହି ଏୱଂ ଫରିତ୍ୱା ଅଭିଭୱିତ୍ୱା ଠାନସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାରଣଂ ଦସ୍ସେତି। ତତ୍ଥ ପଣ୍ଡିତାତି ପଣ୍ଡିଚ୍ଚେନ ସମନ୍ନାଗତା । ନିପୁଣାତି ସଣ୍ହସୁଖୁମବୁଦ୍ଧିନୋ ସୁଖୁମେ ଅତ୍ଥନ୍ତରେ ପଟିୱିଜ୍ଝନସମତ୍ଥା। କତପରପ୍ପୱାଦାତି ୱିଞ୍ଞାତପରପ୍ପୱାଦା ଚେୱ ପରେହି ସଦ୍ଧିଂ କତୱାଦପରିଚୟା ଚ। ୱାଲୱେଧିରୂପାତି ୱାଲୱେଧିଧନୁଗ୍ଗହସଦିସା। ୱୋ ଭିନ୍ଦନ୍ତା ମଞ୍ଞେ ଚରନ୍ତି ପଞ୍ଞାଗତେନ ଦିଟ୍ଠିଗତାନୀତି ୱାଲୱେଧୀ ୱିୟ ୱାଲଂ ସୁଖୁମାନିପି ପରେସଂ ଦିଟ୍ଠିଗମନାନି ଅତ୍ତନୋ ପଞ୍ଞାଗମନେନ ଭିନ୍ଦନ୍ତା ୱିୟ ଚରନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ''ଗୂଥଗତଂ ମୁତ୍ତଗତ''ନ୍ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୯।୧୧) ୱିୟ ପଞ୍ଞା ଏୱ ପଞ୍ଞାଗତଂ। ଦିଟ୍ଠିୟୋ ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି। ପଞ୍ହେ ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଅଭିସଙ୍ଖରିତ୍ୱାତି ଦ୍ୱିପଦମ୍ପି ତିପଦମ୍ପି ଚତୁପଦମ୍ପି ପୁଚ୍ଛଂ ରଚୟିତ୍ୱା ତେସଂ ପଞ୍ହାନଂ ଅତିବହୁକତ୍ତା ସଙ୍କସଙ୍ଗହତ୍ଥଂ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଗୂଳ୍ହାନି ଚ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାନି ଚ ଅତ୍ଥଜାତାନୀତି ପାଠସେସୋ। ତେସଂ ତଥା ୱିନୟଂ ଦିସ୍ୱା ଅତ୍ତନା ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଭଗୱତା ଅଧିପ୍ପେତତ୍ତା ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଞ୍ଞେସଂ ପନ ପୁଚ୍ଛାୟ ଓକାସମେୱ ଅଦତ୍ୱା ଭଗୱା ଉପସଙ୍କମନ୍ତାନଂ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତି। ୟଥାହ –

''ତେ ପଞ୍ହଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତି 'ଇମଂ ମୟଂ ପଞ୍ହଂ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛିସ୍ସାମ, ସଚେ ନୋ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଏୱଂ ପୁଟ୍ଠୋ ଏୱଂ ବ୍ୟାକରିସ୍ସତି, ଏୱମସ୍ସ ମୟଂ ୱାଦଂ ଆରୋପେସ୍ସାମ, ଏୱଂ ଚେପି ନୋ ପୁଟ୍ଠୋ ଏୱଂ ବ୍ୟାକରିସ୍ସତି, ଏୱମ୍ପିସ୍ସ ମୟଂ ୱାଦଂ ଆରୋପେସ୍ସାମା'ତି। ତେ ସୁଣନ୍ତି 'ସମଣୋ ଖଲୁ ଭୋ ଗୋତମୋ ଅମୁକଂ ନାମ ଗାମଂ ୱା ନିଗମଂ ୱା ଓସଟୋ'ତି। ତେ ୟେନ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ତେନୁପସଙ୍କମନ୍ତି। ତେ ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ ସନ୍ଦସ୍ସେତି ସମାଦପେତି ସମୁତ୍ତେଜେତି ସମ୍ପହଂସେତି। ତେ ସମଣେନ ଗୋତମେନ ଧମ୍ମିୟା କଥାୟ ସନ୍ଦସ୍ସିତା ସମାଦପିତା ସମୁତ୍ତେଜିତା ସମ୍ପହଂସିତା ନ ଚେୱ ସମଣଂ ଗୋତମଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତି, କୁତୋସ୍ସ ୱାଦଂ ଆରୋପେସ୍ସନ୍ତି, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ସମଣସ୍ସେୱ ଗୋତମସ୍ସ ସାୱକା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୮୯)।

କସ୍ମା ପଞ୍ହେ ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଚେ? ଭଗୱା କିର ପରିସମଜ୍ଝେ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋ ପରିସାୟ ଅଜ୍ଝାସୟଂ ଓଲୋକେତି, ତତୋ ପସ୍ସତି ''ଇମେ ପଣ୍ଡିତା ଗୂଳ୍ହଂ ରହସ୍ସଂ ପଞ୍ହଂ ଓୱଟ୍ଟିକସାରଂ କତ୍ୱା ଆଗତା''ତି। ସୋ ତେହି ଅପୁଟ୍ଠୋୟେୱ ''ପଞ୍ହପୁଚ୍ଛାୟ ଏତ୍ତକା ଦୋସା, ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ଏତ୍ତକା, ଅତ୍ଥେ, ପଦେ, ଅକ୍ଖରେ ଏତ୍ତକାତି; ଇମଂ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଏୱଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେୟ୍ୟା''ତି; ଇତି ଓୱଟ୍ଟିକସାରଂ କତ୍ୱା ଆନୀତେ ପଞ୍ହେ ଧମ୍ମକଥାୟ ଅନ୍ତରେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଦସ୍ସେତି। ତେ ପଣ୍ଡିତା ''ସେୟ୍ୟା ୱତ ନୋ, ୟେ ମୟଂ ଇମେ ପଞ୍ହେ ନ ପୁଚ୍ଛିମ୍ହା। ସଚେପି ମୟଂ ପୁଚ୍ଛେୟ୍ୟାମ, ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତେ ନୋ କତ୍ୱା ସମଣୋ ଗୋତମୋ ଖିପେୟ୍ୟା''ତି ଅତ୍ତମନା ଭୱନ୍ତି।

ଅପି ଚ ବୁଦ୍ଧା ନାମ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତା ପରିସଂ ମେତ୍ତାୟ ଫରନ୍ତି। ମେତ୍ତାଫରଣେନ ଦସବଲେସୁ ମହାଜନସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ପସୀଦତି। ବୁଦ୍ଧା ନାମ ରୂପଗ୍ଗପ୍ପତ୍ତା ହୋନ୍ତି ଦସ୍ସନସମ୍ପନ୍ନା ମଧୁରସ୍ସରା ମୁଦୁଜିୱ୍ହା ସୁଫୁସିତଦନ୍ତାୱରଣା, ଅମତେନ ହଦୟଂ ସିଞ୍ଚନ୍ତା ୱିୟ ଧମ୍ମଂ କଥେନ୍ତି। ତତ୍ର ନେସଂ ମେତ୍ତାଫରଣେନ ପସନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏୱଂ ହୋତି – ''ଏୱରୂପଂ ଅଦ୍ୱେଜ୍ଝକଥଂ ଅମୋଘକଥଂ ନିୟ୍ୟାନିକକଥଂ କଥେନ୍ତେନ ଭଗୱତା ସଦ୍ଧିଂ ନ ସକ୍ଖିସ୍ସାମ ପଚ୍ଚନୀକଗ୍ଗାହଂ ଗଣ୍ହିତୁ''ନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପସନ୍ନଭାୱେନେୱ ପଞ୍ହେ ନ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୀତି।

କଥିତା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା ୱାତି ''ଏୱଂ ତୁମ୍ହେ ପୁଚ୍ଛଥା''ତି ଅପୁଚ୍ଛିତପଞ୍ହାନଂ ଉଚ୍ଚାରଣେନ ତେ ପଞ୍ହା ଭଗୱତା କଥିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ୟଥା ଚ ତେ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତବ୍ବା, ତଥା ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା ଏୱ ହୋନ୍ତି। ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକାରଣାତି ଇମିନା କାରଣେନ ଇମିନା ହେତୁନା ଏୱଂ ହୋନ୍ତୀତି ଏୱଂ ସହେତୁକଂ କତ୍ୱା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନ ଭଗୱତା ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠକାରଣା ଏୱ ହୋନ୍ତି ତେ ପଞ୍ହା। ଉପକ୍ଖିତ୍ତକା ଚ ତେ ଭଗୱତୋ ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଖତ୍ତିୟପଣ୍ଡିତାଦୟୋ ଭଗୱତୋ ପଞ୍ହୱିସ୍ସଜ୍ଜନେନେୱ ଭଗୱତୋ ସମୀପେ ଖିତ୍ତକା ପକ୍ଖିତ୍ତକା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି; ସାୱକା ୱା ସମ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ଉପାସକା ୱାତି ଅତ୍ଥୋ; ସାୱକସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱା ପାପୁଣନ୍ତି, ଉପାସକସମ୍ପତ୍ତିଂ ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥାତି ଅନନ୍ତରତ୍ଥେ, ତେସଂ ଉପକ୍ଖିତ୍ତକସମ୍ପତ୍ତିସମନନ୍ତରମେୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥାତି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ, ତସ୍ମିଂ ଅଧିକାରେ ୱା। ଅତିରୋଚତୀତି ଅତିୱିୟ ଜୋତତି ପକାସତି। ୟଦିଦଂ ପଞ୍ଞାୟାତି ୟାୟଂ ଭଗୱତୋ ପଞ୍ଞା, ତାୟ ପଞ୍ଞାୟ ଭଗୱାୱ ଅତିରୋଚତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଇତି-ସଦ୍ଦୋ କାରଣତ୍ଥୋ, ଇମିନା କାରଣେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱାତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାୟ

ପସୂରସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୯। ମାଗଣ୍ଡିୟସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୭୦। ନୱମେ ମାଗଣ୍ଡିୟସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱ ଅଜପାଲନିଗ୍ରୋଧମୂଲେ ନାନାରୂପାନି ନିମ୍ମିନିତ୍ୱା ଅଭିକାମଂ ଆଗତଂ ମାରଧୀତରଂ ଦିସ୍ୱାନ ତଣ୍ହଂ ଅରତିଂ ରଗଞ୍ଚ ଛନ୍ଦମତ୍ତମ୍ପି ମେଥୁନସ୍ମିଂ ନାହୋସି, କିମେୱିଦଂ ଇମିସ୍ସା ଦାରିକାୟ ମୁତ୍ତକରୀସପୁଣ୍ଣଂ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା ଭୱିସ୍ସତି, ସବ୍ବଥା ପାଦାପି ନଂ ସମ୍ଫୁସିତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛେ, କୁତୋନେନ ସଂୱସିତୁନ୍ତି।

ମୁତ୍ତପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଆହାରୌତୁୱସେନ ୱତ୍ଥିପୁଟନ୍ତରଂ ପୂରେତ୍ୱା ଠିତମୁତ୍ତେନ ପୂରିତଂ। କରୀସପୁଣ୍ଣନ୍ତି ପକ୍କାସୟସଙ୍ଖାତେ ହେଟ୍ଠାନାଭିପିଟ୍ଠିକଣ୍ଟକମୂଲାନଂ ଅନ୍ତରେ ଉବ୍ବେଧେନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲମତ୍ତେ ଅନ୍ତାୱସାନେ ଠିତୱଚ୍ଚେନ ପୁଣ୍ଣଂ। ସେମ୍ହପୁଣ୍ଣନ୍ତି ଉଦରପଟଲେ ଠିତଏକପତ୍ଥପମାଣେନ ସେମ୍ହେନ ପୂରିତଂ। ରୁହିରପୁଣ୍ଣନ୍ତି ୟକନସ୍ସ ହେଟ୍ଠାଭାଗଂ ପୂରେତ୍ୱା ହଦୟୱକ୍କପପ୍ଫାସାନଂ ଉପରି ଥୋକଂ ଥୋକଂ ପଗ୍ଘରନ୍ତେନ ୱକ୍କହଦୟୟକନପପ୍ଫାସେ ତେମୟମାନେନ ଠିତେନ ଏକପତ୍ତସ୍ସ ପୂରଣମତ୍ତେନ ସନ୍ନିଚିତଲୋହିତସଙ୍ଖାତେନ ଚ କେସଲୋମନଖଦନ୍ତାନଂ ମଂସୱିନିମୁତ୍ତଟ୍ଠାନଞ୍ଚେୱ ଥଦ୍ଧସୁକ୍ଖଚମ୍ମଞ୍ଚ ଠପେତ୍ୱା ଧମନୀଜାଲାନୁସାରେନ ସବ୍ବଂ ଉପାଦିଣ୍ଣକସରୀରଂ ଫରିତ୍ୱା ଠିତସଂସରଣଲୋହିତସଙ୍ଖାତେନ ଚ ଦୁୱିଧେନ ରୁହିରେନ ପୁଣ୍ଣଂ।

ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାତନ୍ତି ସକଲସରୀରେ ହେଟ୍ଠା ଅଟ୍ଠୀନଂ ଉପରିଟ୍ଠିତାନି ସାଧିକାନି ତୀଣି ଅଟ୍ଠିସତାନି, ତେହି ଅଟ୍ଠୀହି ଘଟିତଂ। ନ୍ହାରୁସମ୍ବନ୍ଧନ୍ତି ସକଲସରୀରେ ଅଟ୍ଠୀନି ଆବନ୍ଧିତ୍ୱା ଠିତାନି ନୱ ନ୍ହାରୁସତାନି, ତେହି ନ୍ହାରୂହି ସମ୍ବନ୍ଧଂ ଆବନ୍ଧଂ। ରୁଧିରମଂସାୱଲେପନନ୍ତି ସଂସରଣଲୋହିତେନ ଚ ସାଧିକାନି ତୀଣି ଅଟ୍ଠିସତାନି ଅନୁଲିମ୍ପେତ୍ୱା ଠିତେନ ନୱମଂସପେସିସତେନ ଚ ଅନୁଲିତ୍ତଂ ସରୀରଂ। ଚମ୍ମୱିନଦ୍ଧନ୍ତି ସକଲସରୀରଂ ପରିୟୋନନ୍ଧିତ୍ୱା ପାକଟକିଲୋମକସ୍ସ ଉପରି ଛୱିୟା ହେଟ୍ଠା ଠିତଂ ଚମ୍ମଂ, ତେନ ଚମ୍ମେନ ୱିନଦ୍ଧଂ ପରିୟୋନଦ୍ଧଂ। ''ଚମ୍ମାୱନଦ୍ଧ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଛୱିୟା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ଅତିସୁଖୁମଛୱିୟା ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ଛାଦେତ୍ୱା ଠିତଂ। ଛିଦ୍ଦାୱଛିଦ୍ଦନ୍ତି ଅନେକଛିଦ୍ଦଂ। ଉଗ୍ଘରନ୍ତନ୍ତି ଅକ୍ଖିମୁଖାଦୀହି ଉଗ୍ଘରନ୍ତଂ। ପଗ୍ଘରନ୍ତନ୍ତି ଅଧୋଭାଗେନ ପଗ୍ଘରନ୍ତଂ। କିମିସଙ୍ଘନିସେୱିତନ୍ତି ସୂଚିମୁଖାଦୀହି ନାନାପାଣକୁଲସମୂହେହି ଆସେୱିତଂ। ନାନାକଲିମଲପରିପୂରନ୍ତି ଅନେକୱିଧେହି ଅସୁଚିକୋଟ୍ଠାସେହି ପୂରିତଂ।

୭୧। ତତୋ ମାଗଣ୍ଡିୟୋ ''ପବ୍ବଜିତା ନାମ ମାନୁସକେ କାମେ ପହାୟ ଦିବ୍ବକାମତ୍ଥାୟ ପବ୍ବଜନ୍ତି, ଅୟଞ୍ଚ ଦିବ୍ବେପି କାମେ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଇଦମ୍ପି ଇତ୍ଥିରତନଂ, କା ନୁ ଅସ୍ସ ଦିଟ୍ଠୀ''ତି ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ଦୁତିୟଂ ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଏତାଦିସଂ ଚେ ରତନନ୍ତି ଦିବ୍ବିତ୍ଥିରତନଂ ସନ୍ଧାୟ ଭଣତି। ନାରିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଧୀତରଂ ସନ୍ଧାୟ। ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ସୀଲୱତଂ ନୁ ଜୀୱିତନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ସୀଲଞ୍ଚ ୱତଞ୍ଚ ଜୀୱିତଞ୍ଚ। ଭୱୂପପତ୍ତିଞ୍ଚ ୱଦେସି କୀଦିସନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଭୱୂପପତ୍ତିଂ ୱା ତୁୱଂ କୀଦିସଂ ୱଦେସି।

୭୨। ଇତୋ ପରା ଦ୍ୱେ ଗାଥା ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପୁଚ୍ଛାନୟେନ ପୱତ୍ତତ୍ତା ପାକଟସମ୍ବନ୍ଧାୟେୱ। ତାସୁ ପଠମଗାଥାୟ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ତସ୍ସ ମୟ୍ହଂ ମାଗଣ୍ଡିୟ ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଗତଧମ୍ମେସୁ ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ, ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୨୭, ୩୦୧) ଏୱଂ ଇଦଂ ୱଦାମୀତି ସମୁଗ୍ଗହୀତଂ ନ ହୋତି ନତ୍ଥି ନ ୱିଜ୍ଜତି, କିଂ କାରଣା? ଅହଞ୍ହି ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଆଦୀନୱଂ କଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ସଚ୍ଚାନି ପୱିଚିନନ୍ତୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରାଗାଦୀନଂ ସନ୍ତିଭାୱେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଅଦ୍ଦସନ୍ତି।

ଆଦୀନୱନ୍ତି ଉପଦ୍ଦୱଂ। ସଦୁକ୍ଖନ୍ତି କାୟିକଦୁକ୍ଖେନ ସଦୁକ୍ଖଂ। ସୱିଘାତନ୍ତି ଚେତସିକଦୁକ୍ଖେନ ସହିତଂ। ସଉପାୟାସନ୍ତି ଉପାୟାସସହିତଂ। ସପରିଳାହନ୍ତି ସଦରଥଂ। ନ ନିବ୍ବିଦାୟାତି ନ ୱଟ୍ଟେ ନିବ୍ବିନ୍ଦନତ୍ଥାୟ। ନ ୱିରାଗାୟାତି ନ ୱଟ୍ଟେ ୱିରାଗତ୍ଥାୟ। ନ ନିରୋଧାୟାତି ନ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ନିରୋଧତ୍ଥାୟ। ନ ଉପସମାୟାତି ନ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପସମତ୍ଥାୟ। ନ ଅଭିଞ୍ଞାୟାତି ନ ୱଟ୍ଟସ୍ସ ଅଭିଜାନନତ୍ଥାୟ। ନ ସମ୍ବୋଧାୟାତି ନ କିଲେସନିଦ୍ଦାୱିଗମେନ ୱଟ୍ଟତୋ ସମ୍ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାୟ । ନ ନିବ୍ବାନାୟାତି ନ ଅମତନିବ୍ବାନତ୍ଥାୟ। ଏତ୍ଥ ପନ ''ନିବ୍ବିଦାୟା''ତି ୱିପସ୍ସନା। ''ୱିରାଗାୟା''ତି ମଗ୍ଗୋ। ''ନିରୋଧାୟ ଉପସମାୟା''ତି ନିବ୍ବାନଂ। ''ଅଭିଞ୍ଞାୟ ସମ୍ବୋଧାୟା''ତି ମଗ୍ଗୋ। ''ନିବ୍ବାନାୟା''ତି ନିବ୍ବାନମେୱ। ଏୱଂ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱିପସ୍ସନା, ତୀସୁ ମଗ୍ଗୋ, ତୀସୁ ନିବ୍ବାନଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ୱଣ୍ଣନାକଥା ୱେଦିତବ୍ବା। ପରିୟାୟେନ ପନ ସବ୍ବାନିପେତାନି ମଗ୍ଗୱେୱଚନାନିପି ନିବ୍ବାନୱେୱଚନାନିପି ହୋନ୍ତିୟେୱ।

ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରାଗସ୍ସ ସନ୍ତିନ୍ତି ଅଜ୍ଝତ୍ତରାଗସ୍ସ ସନ୍ତଭାୱେନ ନିବ୍ବୁତଭାୱେନ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଂ ଓଲୋକେସିଂ। ଦୋସସ୍ସ ସନ୍ତିନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ପଚିନନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ୱିଚିନନ୍ତୋତି ସଚ୍ଚାନି ୱଡ୍ଢେନ୍ତୋ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ। ପୱିଚିନନ୍ତୋତି ତାନେୱ ପଚ୍ଚେକଂ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ । କେଚି

‘‘ଗଙ୍ଗେସନ୍ତୋ’’ତି ଓଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଅବସ୍ସନ୍ତି ଓଲୋକେସିଂ। ଅବକ୍କିନ୍ତି ଓିନିଓିଚ୍ଛିଂ। ଅଫସ୍ସିନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ଫୁସିଂ। ପଟିଓିଚ୍ଛିନ୍ତି ଞାଣେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅକାସିଂ।

୭୩। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯାନିମାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ତେହି ତେହି ସତ୍ତେହି ଓିନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ଗହିତତ୍ତା ‘‘ଓିନିଚ୍ଛଯା’’ତି ଚ ଅତ୍ତନୋ ପଚ୍ଚଯେହି ଅଭିସଙ୍ଖତଭାୱାଦିନା ନଯେନ ‘‘ପକପ୍ପିତାନୀ’’ତି ଚ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ତେ ୱେ ମୁନୀ ଦିଟ୍ଠିଗତଧମ୍ମେ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତୀତି ଯମେତମତ୍ଥଂ ବ୍ରୁସି, ଆଚିକ୍ଖ ମେ, କଥଂ ନୁ ଧୀରେହି ପୱେଦିତଂ ତଂ କଥଂ ପକାସିତଂ ଧୀରେହୀତି ୱଦତି।

ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋ ଠପେତ୍ୱା ପରମତ୍ଥପଦଂ। ତତ୍ଥ ଯଂ ପରମତ୍ଥନ୍ତି ଯଂ ଉତ୍ତମଂ ନିବ୍ବାନଂ।

୭୪। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯଥା ଯେନ ଉପାଯେନ ତଂ ପଦଂ ଧୀରେହି ପକାସିତଂ, ତଂ ଉପାଯଂ ସପଟିପକ୍ଖଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ନ ଦିଟ୍ଠିଯା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ନ ଦିଟ୍ଠିଯାତିଆଦୀହି ଦିଟ୍ଠିସୁତିଅଟ୍ଠସମାପତ୍ତିଞାଣବାହିରସୀଲବତାନି ପଟିକ୍ଖିପତି। ‘‘ସୁଦ୍ଧିମାହା’’ତି ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତଂ ଆହ-ସଦ୍ଦଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ନକାରେନ ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ପୁରିମପଦଉଯଂ ନେତ୍ୱା ‘‘ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁଦ୍ଧିଂ ନାହ ନ କଥେମୀ’’ତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥା ଚେତ୍ଥ, ଏୱଂ ଉତ୍ତରପଦେସୁପି। ତତ୍ଥ ଚ ଅଦିଟ୍ଠିଯା ନାହାତି ଦସୱତ୍ଥୁକଂ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଂ ୱିନା ନ କଥେମି। ତଥା ଅସ୍ସୁତିଯାତି ନୱଙ୍ଗଂ ସୱନଂ ୱିନା। ଅଞାଣାତି କମ୍ମସ୍ସକତସଚ୍ଚାନୁଲୋମିକଞାଣଂ ୱିନା। ଅସୀଲତାତି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରଂ ୱିନା। ଅବ୍ବତାତି ଧୁତଙ୍ଗୱତଂ ୱିନା। ନୋପି ତେନାତି ତେସୁ ଏକମେକେନ ଦିଟ୍ଠିଆଦିମତ୍ତେନାପି ନ କଥେମୀତି ଏୱମତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏତେ ଚ ନିସ୍ସଜ୍ଜ ଅନୁଗ୍ଗହାଯାତି ଏତେ ଚ ପୁରିମଦିଟ୍ଠିଆଦିଭେଦେ କଣ୍ହପକ୍ଖିକେ ଧମ୍ମେ ସମୁଗ୍ଘାତକରଣେନ ନିସ୍ସଜ୍ଜ, ପଚ୍ଛିମେ ଅଦିଟ୍ଠିଆଦିଭେଦେ ସୁକ୍କପକ୍ଖିକେପି ଅତମ୍ମଯତାପଜ୍ଜନେନ ଅନୁଗ୍ଗହାଯ। ସନ୍ତୋ ଅନିସ୍ସାଯ ଭୱଂ ନ ଜପ୍ପେତି ଇମାଯ ପଟିପତ୍ତିଯା ରାଗାଦିୱୂପସମେନ ସନ୍ତୋ ଚକ୍ଖାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ଅନିସ୍ସାଯ ଏକମ୍ପି ଭୱଂ ନ ଜପ୍ପେ, ଅପିହେତୁଂ ଅପତ୍ଥେତୁଂ ସମତ୍ଥୋ ସିଯା, ଅଯମସ୍ସ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ସୱନମ୍ପି ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ସୁତ୍ତାଦିୱସେନ ସୁଣନମ୍ପି ଆକଙ୍ଖିତବ୍ବଂ। ସମ୍ଭାରା ଇମେ ଧମ୍ମାତି ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିଆଦିକା ଇମେ ଧମ୍ମା ଉପକାରଟ୍ଠେନ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି । କଣ୍ହପକ୍ଖିକାନନ୍ତି ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଭୱାନଂ। ସମୁଗ୍ଘାତତୋ ପହାନଂ ଇଚ୍ଛିତବ୍ବନ୍ତି ସମ୍ମା ହନନତୋ ସମୁଚ୍ଛେଦତୋ ପହାନଂ ଆକଙ୍ଖିତବ୍ବଂ। ତେଧାତୁକେସୁ କୁସଲେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି କାମରୂପାରୂପସଙ୍ଖାତେସୁ ତେଭୂମକେସୁ କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତେସୁ। ଅତମ୍ମଯତାତି ନିତ୍ତଣ୍ହଭାୱୋ।

୭୫। ଏୱଂ ୱୁତ୍ତେ ୱଚନତ୍ଥଂ ଅସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତୋ ମାଗଣ୍ଡିଯୋ ‘‘ନୋ ଚେ କିରା’’ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠାଦୀନି ୱୁତ୍ତନଯାନେୱ। କଣ୍ହପକ୍ଖିକାନିଯେୱ ପନ ସନ୍ଧାଯ ଉଭଯତ୍ରାପି ଆହ। ଆହ-ସଦ୍ଦଂ ପନ ‘‘ନୋ ଚେ’’ତି ସଦ୍ଦେନ ଯୋଜେତ୍ୱା ନୋ ଚେ କିର ଆହ ନୋ ଚେ କିର କଥେସୀତି ଏୱଂ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ମୋମୂହନ୍ତି ଅତିମୂଳ୍ହଂ, ମୋହନଂ ୱା। ପଚ୍ଚେନ୍ତୀତି ଜାନନ୍ତି। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋ।

୭୬। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁଚ୍ଛଂ ପଟିକ୍ଖିପନ୍ତୋ ‘‘ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ନିସ୍ସାଯା’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତ୍ୱଂ ମାଗଣ୍ଡିଯ ଦିଟ୍ଠିଂ ନିସ୍ସାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପୁଚ୍ଛମାନୋ ଯାନି ତେ ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ସମୁଗ୍ଗହିତାନି, ତେସ୍ୱେୱ ସମୁଗ୍ଗହୀତେସୁ ପମୋହଂ ଆଗତୋ ତ୍ୱଂ ଇତୋ ଚ ମଯା ୱୁତ୍ତଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିତୋ ପଟିପତ୍ତିତୋ ଧମ୍ମଦେସନତୋ ୱା ଅଣୁମ୍ପି ଯୁତ୍ତସଞ୍ଞଂ ନ ପସ୍ସସି, ତେନ କାରଣେନ ତ୍ୱଂ ଇମଂ ଧମ୍ମଂ ମୋମୂହତୋ ପସ୍ସସୀତି।

ଲଗ୍ଗନଂ ନିସ୍ସାଯ ଲଗ୍ଗନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଲଗ୍ଗନଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ଦିଟ୍ଠିଲଗ୍ଗନଂ। ବନ୍ଧନନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧନଂ। ପଲିବୋଧନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିପଲିବୋଧଂ।

ଅନ୍ଧକାରଂ ପକ୍ଖନ୍ଦୋସୀତି ବହଲନ୍ଧକାରଂ ପୱିଟ୍ଠୋସି। ଯୁତ୍ତସଞ୍ଞନ୍ତି ସମଣଧମ୍ମେ ଯୁତ୍ତସଞ୍ଞଂ। ପତ୍ତସଞ୍ଞନ୍ତି ସମଣଧମ୍ମେ ପଟିଲଦ୍ଧସଞ୍ଞଂ। ଲଗ୍ଗନସଞ୍ଞନ୍ତି ସଞ୍ଜାନିତସଞ୍ଞଂ। କାରଣସଞ୍ଞନ୍ତି ହେତୁସଞ୍ଞଂ। ଠାନସଞ୍ଞନ୍ତି କାରଣସଞ୍ଞଂ। ନ ପଟିଲଭସୀତି ନ ୱିନ୍ଦସି। କୁତୋ ଞାଣନ୍ତି ମଗ୍ଗଞାଣଂ ପନ କେନ କାରଣେନ ଲଭିସ୍ସସି। ଅନିଚ୍ଚଂ ୱାତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱଟ୍ଠେନ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚଂ। ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାନୁଲୋମଂ ୱାତି ‘‘ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଅନିଚ୍ଚା’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନା ସଞ୍ଞା ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞା, ତାଯ ସଞ୍ଞାଯ ଅନୁଲୋମଂ ଅପ୍ପଟିକ୍କୂଲଂ ଅନିଚ୍ଚସଞ୍ଞାନୁଲୋମଂ। କିଂ ତଂ? ୱିପସ୍ସନାଞାଣଂ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ୱିପସ୍ସନାଞାଣାନଂ ଦୁକ୍ଖାନତ୍ତସଞ୍ଞାନୁଲୋମାନମ୍ପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୭୭। ଏୱଂ ସମୁଗ୍ଗହିତେସୁ ପମୋହେନ ମାଗଣ୍ଡିଯସ୍ସ ୱିୱାଦାପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ତେସୁ ଅଞ୍ଞେସୁ ଚ ଧମ୍ମେସୁ ୱିଗତପ୍ପମୋହସ୍ସ ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବିୱାଦତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସମୋ ୱିସେସୀ’’ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯୋ ଏୱଂ ତିଧା ମାନେନ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ୱା ପୁଗ୍ଗଲେନ ୱା ମଞ୍ଞତି, ସୋ ତେନ ମାନେନ ତାଯ ୱା ଦିଟ୍ଠିଯା ତେନ ୱା ପୁଗ୍ଗଲେନ ୱିୱଦେଯ୍ଯ। ଯୋ ପନ ଅମ୍ହାଦିସୋ ଇମାସୁ ତୀସୁ ୱିଧାସୁ ଅୱିକମ୍ପମାନୋ, ସମୋ ୱିସେସୀତି ନ ତସ୍ସ ହୋତି, ନ ଚ ହୀନୋତି ପାଠସେସୋ। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋୱ।

୭୮। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ''ସଚ୍ଚନ୍ତି ସୋ''ତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୋ ଏୱରୂପୋ ପହୀନମାନଦିଟ୍ଠିକୋ ''ମାଦିସୋ 'ବାହିତପାପତ୍ତା'ଦିନା ନୟେନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି କିଂ ୱଦେୟ୍ୟ କିଂ ୱତ୍ଥୁଂ ଭଣେୟ୍ୟ, କେନ ୱା କାରଣେନ ଭଣେୟ୍ୟ, ''ମୟ୍ହଂ ସଚ୍ଚଂ, ତୁୟ୍ହଂ ମୁସା''ତି ୱା କେନ ମାନେନ ଦିଟ୍ଠିୟା ପୁଗ୍ଗଲେନ ୱା ୱିୱଦେୟ୍ୟ। ୟସ୍ମିଂ ମାଦିସେ ଖୀଣାସୱେ ''ସଦିସୋହମସ୍ମୀ''ତି ପୱତ୍ତିୟା ସମଂ ୱା, ଇତରଦ୍ୱୟଭାୱେନ ପୱତ୍ତିୟା ୱିସମଂ ୱା ମଞ୍ଞିତଂ ନତ୍ଥି, ସମାନାଦୀସୁ କେନ ୱାଦଂ ପଟିସଂୟୁଜେୟ୍ୟ ପଟିପ୍ଫରେୟ୍ୟାତି। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋ।

୭୯। ନନୁ ଏକଂସେନେୱ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ? ''ଓକଂ ପହାୟା''ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଓକଂ ପହାୟାତି ରୂପଧାତ୍ୱାଦିୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସୋକାସଂ ତତ୍ର ଛନ୍ଦରାଗପ୍ପହାନେନ ଛଡ୍ଡେତ୍ୱା। ଅନିକେତସାରୀତି ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତାଦୀନି ତଣ୍ହାୱସେନ ଅସରନ୍ତୋ। ଗାମେ ଅକୁବ୍ବଂ ମୁନି ସନ୍ଥୱାନୀତି ଗାମେ ଗିହିସନ୍ଥୱାନି ଅକରୋନ୍ତୋ। କାମେହି ରିତ୍ତୋତି କାମେସୁ ଛନ୍ଦରାଗାଭାୱେନ ସବ୍ବକାମେହି ପୁଥୁଭୂତୋ। ଅପୁରକ୍ଖରାନୋତି ଆୟତିଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ଅନଭିନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ। କଥଂ ନ ୱିଗ୍ଗୟ୍ହ ଜନେନ କୟିରାତି ଜନେନ ସଦ୍ଧିଂ ୱିଗ୍ଗାହିକକଥଂ ନ କଥେୟ୍ୟ।

ହାଲିଦ୍ଦକାନୀତି ଏୱଂନାମକୋ ଗହପତି। ୟେନାୟସ୍ମା ମହାକଚ୍ଚାନୋ ତେନୁପସଙ୍କମୀତି ୟେନାତି ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ତସ୍ମା ୟତ୍ଥ ମହାକଚ୍ଚାନୋ, ତତ୍ଥ ଉପସଙ୍କମୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୟେନ ୱା କାରଣେନ ମହାକଚ୍ଚାନୋ ଦେୱମନୁସ୍ସେହି ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ, ତେନ କାରଣେନ ଉପସଙ୍କମୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। କେନ ଚ କାରଣେନ ମହାକଚ୍ଚାନୋ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବୋ? ନାନପ୍ପକାରଗୁଣୱିସେସାଧିଗମାଧିପ୍ପାୟେନ, ସାଦୁଫଲୂପଭୋଗାଧିପ୍ପାୟେନ ଦିଜଗଣେହି ନିଚ୍ଚଫଲିତମହାରୁକ୍ଖୋ ୱିୟ। ଉପସଙ୍କମୀତି ଚ ଗତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱାତି ଉପସଙ୍କମନପରିୟୋସାନଦୀପନଂ। ଅଥ ୱା ଏୱଂ ଗତୋ ତତୋ ଆସନ୍ନତରଂ ଠାନଂ ମହାକଚ୍ଚାନସ୍ସ ସମୀପସଙ୍ଖାତଂ ଗନ୍ତ୍ୱାତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଅଭିୱାଦେତ୍ୱାତି ପଞ୍ଚପତିଟ୍ଠିତେନ ୱନ୍ଦିତ୍ୱା। ଇଦାନି ୟେନତ୍ଥେନ ମହାକଚ୍ଚାନସ୍ସ ଉପଟ୍ଠାନଂ ଆଗତୋ, ତଂ ପୁଚ୍ଛିତୁକାମୋ ଦସନଖସମୋଧାନସମୁଜ୍ଜଲଂ ଅଞ୍ଜଲିଂ ସିରସି ପତିଟ୍ଠାପେତ୍ୱା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି। ଏକମନ୍ତନ୍ତି ଭାୱନପୁଂସକନିଦ୍ଦେସୋ ''ୱିସମଂ ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ପରିୱତ୍ତନ୍ତୀ''ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୪।୭) ୱିୟ। ତସ୍ମା ୟଥା ନିସିନ୍ନୋ ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତି, ଏୱଂ ନିସୀଦୀତି ଏୱମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ୱା ଏତଂ ଉପୟୋଗୱଚନଂ। ନିସୀଦୀତି ନିସଜ୍ଜଂ କପ୍ପେସି। ପଣ୍ଡିତା ହି ଦେୱମନୁସ୍ସା ଗରୁଟ୍ଠାନିୟଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଆସନକୁସଲତାୟ ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦନ୍ତି। ଅୟଞ୍ଚ ଗହପତି ତେସଂ ଅଞ୍ଞତରୋ, ତସ୍ମା ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦି।

କଥଂ ନିସିନ୍ନୋ ଚ ପନ ଏକମନ୍ତଂ ନିସିନ୍ନୋ ହୋତୀତି? ଛ ନିସଜ୍ଜଦୋସେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ସେୟ୍ୟଥିଦଂ? ଅତିଦୂରଂ ଅଚ୍ଚାସନ୍ନଂ ଉପରିୱାତଂ ଉନ୍ନତପ୍ପଦେସଂ ଅତିସମ୍ମୁଖଂ ଅତିପଚ୍ଛାତି। ଅତିଦୂରେ ନିସିନ୍ନୋ ହି ସଚେ କଥେତୁକାମୋ ହୋତି, ଉଚ୍ଚାସଦ୍ଦେନ କଥେତବ୍ବଂ ହୋତି। ଅଚ୍ଚାସନ୍ନେ ନିସିନ୍ନୋ ସଙ୍ଘଟ୍ଟନଂ କରୋତି। ଉପରିୱାତେ ନିସିନ୍ନୋ ସରୀରଗନ୍ଧେନ ବାଧତି। ଉନ୍ନତପ୍ପଦେସେ ନିସିନ୍ନୋ ଅଗାରୱଂ ପକାସେତି। ଅତିସମ୍ମୁଖା ନିସିନ୍ନୋ ସଚେ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ହୋତି, ଚକ୍ଖୁନା ଚକ୍ଖୁଂ ଆହଚ୍ଚ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ହୋତି। ଅତିପଚ୍ଛା ନିସିନ୍ନୋ ସଚେ ଦଟ୍ଠୁକାମୋ ହୋତି, ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱା ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଅୟମ୍ପି ଏତେ ଛ ନିସଜ୍ଜଦୋସେ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ନିସୀଦି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଏକମନ୍ତଂ ନିସୀଦୀ''ତି।

ଏତଦୱୋଚାତି ଏତଂ ଅୱୋଚ। ୱୁତ୍ତମିଦଂ ଭନ୍ତେ କଚ୍ଚାନ ଭଗୱତା ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗିୟେ ମାଗଣ୍ଡିୟପଞ୍ହେତି ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗିୟମ୍ହି ମାଗଣ୍ଡିୟପଞ୍ହୋ ନାମ ଅତ୍ଥି, ତସ୍ମିଂ ପଞ୍ହେ।

ରୂପଧାତୂତି ରୂପକ୍ଖନ୍ଧୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ରୂପଧାତୁରାଗୱିନିବନ୍ଧନ୍ତି ରୂପଧାତୁମ୍ହି ରାଗେନ ୱିନିବଦ୍ଧଂ। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ। ଓକସାରୀତି ଗେହସାରୀ ଆଲୟସାରୀ। କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ''ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ଖୋ ଗହପତୀ''ତି ନ ୱୁତ୍ତନ୍ତି? ସମ୍ମୋହୱିଘାତତ୍ଥଂ। ''ଓକୋ''ତି ହି ଅତ୍ଥତୋ ପଚ୍ଚୟୋ ୱୁଚ୍ଚତି, ପୁରେଜାତଞ୍ଚ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣଂ ପଚ୍ଛାଜାତସ୍ସ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି, ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣଞ୍ଚ ୱିପାକୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସପି ପଚ୍ଚୟୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ''କତରଂ ନୁ ଖୋ ଇଧ ୱିଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ସମ୍ମୋହୋ ଭୱେୟ୍ୟ। ତସ୍ସ ୱିଘାତତ୍ଥଂ ତଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅସମ୍ଭିନ୍ନାୱ ଦେସନା କତାତି। ଅପିଚ ୱିପାକଆରମ୍ମଣୱସେନ ଚତସ୍ସୋ ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣଟ୍ଠିତିୟୋତି ୱୁତ୍ତାତି ତା ଦସ୍ସେତୁମ୍ପି ଇଧ ୱିଞ୍ଞାଣଂ ନ ଗହିତଂ।

ଉପୟୁପାଦାନାତି ତଣ୍ହୂପୟଦିଟ୍ଠୂପୟୱସେନ ଦ୍ୱେ ଉପୟା, କାମୁପାଦାନାଦୀନି ଚତ୍ତାରି ଉପାଦାନାନି ଚ। ଚେତସୋ ଅଧିଟ୍ଠାନାଭିନିୱେସାନୁସୟାତି ଅକୁସଲଚିତ୍ତସ୍ସ ଅଧିଟ୍ଠାନଭୂତା ଚେୱ ଅଭିନିୱେସଭୂତା ଚ ଅନୁସୟଭୂତା ଚ। ତଥାଗତସ୍ସାତି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସ। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଖୀଣାସୱାନଂ ଏତେ ପହୀନାୱ, ସତ୍ଥୁ ପନ ଖୀଣାସୱଭାୱୋ ଲୋକେ ଅତିପାକଟୋତି ଉପରିମକୋଟିୟା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁୟାତି ଇଧ ୱିଞ୍ଞାଣଂ କସ୍ମା ଗହିତଂ? କିଲେସପ୍ପହାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। କିଲେସା ହି ନ କେୱଲଂ ଚତୂସୁୟେୱ ଖନ୍ଧେସୁ ପହୀନା ପହୀୟନ୍ତି, ପଞ୍ଚସୁପି ପହୀୟନ୍ତିୟେୱାତି କିଲେସପ୍ପହାନଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଗହିତଂ। ଏୱଂ ଖୋ ଗହପତି ଅନୋକସାରୀ ହୋତୀତି ଏୱଂ କମ୍ମୱିଞ୍ଞାଣେନ ଓକଂ ଅସରନ୍ତେନ ଅନୋକସାରୀ ନାମ ହୋତି।

ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତୱିସାରୱିନିବନ୍ଧାତି ରୂପମେୱ କିଲେସାନଂ ପଚ୍ଚଯଟ୍ଠେନ ନିମିତ୍ତଂ, ଆରମ୍ମଣକିରିଯସଙ୍ଖାତେନ ନିୱାସଟ୍ଠେନ ନିକେତନ୍ତି ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତଂ। ୱିସାରୋ ଚ ୱିନିବନ୍ଧୋ ଚ ୱିସାରୱିନିବନ୍ଧା। ଉଭଯେନପି ହି କିଲେସାନଂ ପତ୍ଥଟଭାୱୋ ଚ ୱିନିବନ୍ଧନଭାୱୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ, ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତେ ୱିସାରୱିନିବନ୍ଧାତି ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତୱିସାରୱିନିବନ୍ଧା, ତସ୍ମା ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେନ କିଲେସୱିସାରେନ ଚେୱ କିଲେସୱିନିବନ୍ଧନେନ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ନିକେତସାରୀତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ନିୱାସଟ୍ଠାନଟ୍ଠେନ ନିକେତସାରୀତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପହୀନାତି ତେ ରୂପନିମିତ୍ତନିକେତେ କିଲେସୱିସାରୱିନିବନ୍ଧା ପହୀନା।

କସ୍ମା ପନେତ୍ଥ ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧା ଚ ''ଓକା''ତି ୱୁତ୍ତା, ଛ ଆରମ୍ମଣାନି ''ନିକେତ''ନ୍ତି? ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ବଲୱଦୁବ୍ବଲତାଯ। ସମାନେପି ହି ଏତେସଂ ଆଲଯଟ୍ଠେନ ୱିସଯଭାୱେ ଓକୋତି ନିଚ୍ଚରିଯାଯେନ ସୁଦ୍ଧଂ ଗେହମେୱ ୱୁଚ୍ଚତି, ନିକେତନ୍ତି ''ଅଜ୍ଜ ଅସୁକଟ୍ଠାନେ କୀଳିସ୍ସାମା''ତି କତସଙ୍କେତାନଂ ନିୱାସନଟ୍ଠାନଂ ଉଯ୍ୟାନାଦି। ତତ୍ଥ ଯଥା ପୁତ୍ତଦାରଧନଧଞ୍ଞପୁଣ୍ଣଗେହେ ଛନ୍ଦରାଗୋ ବଲୱା ହୋତି, ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତିକେସୁ ଖନ୍ଧେସୁ। ଯଥା ପନ ଉଯ୍ୟାନଟ୍ଠାନାଦୀସୁ ତତୋ ଦୁବ୍ବଲତରୋ ହୋତି, ଏୱଂ ବାହିରେସୁ ଛସୁ ଆରମ୍ମଣେସୂତି ଛନ୍ଦରାଗସ୍ସ ବଲୱଦୁବ୍ବଲତାଯ ଏୱଂ ଦେସନା କତାତି ୱେଦିତବ୍ବା।

ସୁଖିତେସୁ ସୁଖିତୋତି ଉପଟ୍ଠାକେସୁ ଧନଧଞ୍ଞଲାଭାଦିୱସେନ ସୁଖିତେସୁ ''ଇଦାନାହଂ ମନାପଂ ଚୀୱରଂ ମନାପଂ ଭୋଜନଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ଗେହସ୍ସିତସୁଖେନ ସୁଖିତୋ ହୋତି, ତେହି ପତ୍ତସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନା ଅନୁଭୱମାନୋ ୱିଯ ଚରତି। ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଦୁକ୍ଖିତୋତି ତେସଂ କେନଚିଦେୱ କାରଣେନ ଦୁକ୍ଖେ ଉପ୍ପନ୍ନେ ସଯଂ ଦ୍ୱିଗୁଣେନ ଦୁକ୍ଖେନ ଦୁକ୍ଖିତୋ ହୋତି। କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୂତି କିଚ୍ଚସଙ୍ଖାତେସୁ କରଣୀଯେସୁ। ୱୋଯୋଗଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ଉପଯୋଗଂ ସଯଂ ତେସଂ କିଚ୍ଚାନଂ କତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି।

କାମେସୂତି ୱତ୍ଥୁକାମେସୁ। ଏୱଂ ଖୋ ଗହପତି କାମେହି ଅରିତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଏୱଂ କିଲେସକାମେହି ଅରିତ୍ତୋ ହୋତି।

ଅତ୍ତୋ କାମାନଂ ଭାୱେନ ଅତୁଚ୍ଛୋ। ସୁଙ୍କପକ୍ଖୋ ତେସଂ ଅଭାୱେନ ରିତ୍ତୋ ତୁଚ୍ଛୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ପୁରକ୍ଖରାନୋତି ୱଟ୍ଟଂ ପୁରତୋ କୁରୁମାନୋ। ଏୱଂରୂପୋ ସିଯନ୍ତିଆଦୀସୁ ଦୀଘରସ୍ସକାଳଓଦାତାଦୀସୁ ରୂପେସୁ ଏୱଂରୂପୋ ନାମ ଭୱେଯ୍ୟନ୍ତି ପତ୍ଥେତି। ସୁଖାଦୀସୁ ୱେଦନାସୁ ଏୱଂୱେଦନୋ ନାମ। ନୀଲସଞ୍ଞାଦୀସୁ ସଞ୍ଞାସୁ ଏୱଂସଞ୍ଞୋ ନାମ। ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଏୱଂସଙ୍ଖାରୋ ନାମ। ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀସୁ ୱିଞ୍ଞାଣେସୁ ଏୱଂୱିଞ୍ଞାଣୋ ନାମ ଭୱେଯ୍ୟନ୍ତି ପତ୍ଥେତି।

ଅପୁରକ୍ଖରାନୋତି ୱଟ୍ଟଂ ପୁରତୋ ଅକୁରୁମାନୋ। ସହିତଂ ମେ, ଅସହିତଂ ତେତି ତୁଯ୍ହଂ ୱଚନଂ ଅସହିତଂ ଅସିଲିଟ୍ଠଂ, ମଯ୍ହଂ ସହିତଂ ସିଲିଟ୍ଠଂ ମଧୁରଂ ମଧୁରପାନସଦିସଂ। ଅଧିଚିଣ୍ଣଂ ତେ ୱିପରାୱତ୍ତନ୍ତି ଯଂ ତୁଯ୍ହଂ ଦୀଘେନ କାଲେନ ପରିଚିତଂ ସୁପ୍ପଗୁଣଂ, ତଂ ମମ ୱାଦଂ ଆଗମ୍ମ ସଙ୍କଂ ଖଣେନ ୱିପରାୱତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତଂ। ଆରୋପିତୋ ତେ ୱାଦୋତି ତୁଯ୍ହଂ ଦୋସୋ ମଯା ଆରୋପିତୋ। ଚର ୱାଦପ୍ପମୋକ୍ଖାଯାତି ତଂ ତଂ ଆଚରିଯଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ଉତ୍ତରଂ ପରିଯେସନ୍ତୋ ଇମସ୍ସ ୱାଦସ୍ସ ମୋକ୍ଖାଯ ଚର ଆହିଣ୍ଡ। ନିବ୍ବେଠେହି ୱା ସଚେ ପହୋସୀତି ଅଥ ସଯମେୱ ପହୋସି, ଇଧେୱ ନିବ୍ବେଠେହୀତି।

୮୦। ସୋ ଏୱରୂପୋ ''ଯେହି ୱିୱିତ୍ତୋ''ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଯେହୀତି ଯେହି ଦିଟ୍ଠିଗତାଦୀହି। ୱିୱିତ୍ତୋ ୱିଚରେଯ୍ୟାତି ରିତ୍ତୋ ଚରେଯ୍ୟ। ନ ତାନିଉଗ୍ଗଯ୍ହ ୱଦେଯ୍ୟ ନାଗୋତି ''ଆଗୁଂ ନ କରୋତୀ''ତିଆଦିନା (ଚୂଳନି। ଭଦ୍ରାୱୁଧମାଣୱପୁଚ୍ଛାନିଦ୍ଦେସ ୭୦; ପାରାଯନାନୁଗୀତିନିଦ୍ଦେସ ୧୦୨) ନଯେନ ନାଗୋ ତାନି ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଉଗ୍ଗହେତ୍ୱା ନ ଚରେଯ୍ୟ। ଏଲମ୍ବୁଜନ୍ତି ଏଲସଞ୍ଞିତେ ଅମ୍ବୁମ୍ହି ଜାତଂ କଣ୍ଟକନାଳଂ ୱାରିଜଂ, ପଦୁମନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଯଥା ଜଲେନ ପଙ୍କେନ ଚନୂପଲିତ୍ତନ୍ତି ତଂ ପଦୁମଂ ଯଥା ଜଲେନ ଚ ପଙ୍କେନ ଚ ଅନୁପଲିତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ମୁନି ସନ୍ତିୱାଦୋ ଅଗିଦ୍ଧୋତି ଏୱଂ ଅଜ୍ଝତ୍ତସନ୍ତିୱାଦୋ ମୁନି ଗେଧାଭାୱେନ ଅଗିଦ୍ଧୋ। କାମେ ଚ ଲୋକେ ଚ ଅନୂପଲିତ୍ତୋତି ଦୁୱିଧେପି କାମେ ଅପାଯାଦିକେ ଚ ଲୋକେ ଦ୍ୱୀହି ସିଲେସେହି ଅନୁପଲିତ୍ତୋ ହୋତି।

ଆଗୁଂ ନ କରୋତୀତି ଅକୁସଲାଦିଦୋସଂ ନ କରୋତି। ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ଅଗତିୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ନାଗଚ୍ଛତୀତି ପହୀନକିଲେସେ ନ ଉପେତି। ପାପକାତି ଲାମକା। ଅକୁସଲାତି ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା। ତେ କିଲେସେ ନ ପୁନେତୀତି ଯେ କିଲେସା ପହୀନା, ତେ କିଲେସେ ପୁନ ନ ଏତି। ନ ପଚ୍ଚେତୀତି ପଟି ନ ଉପେତି। ନ ପଚ୍ଚାଗଚ୍ଛତୀତି ପୁନ ନ ନିୱତ୍ତତି।

ଖରଦଣ୍ଡୋତି ଖରପତ୍ତଦଣ୍ଡୋ ଫରୁସଦଣ୍ଡୋ। ଚତ୍ତଗେଧୋତି ୱିସ୍ସଟ୍ଠଗେଧୋ। ୱନ୍ତଗେଧୋତି ୱମିତଗେଧୋ। ମୁତ୍ତଗେଧୋତି ଛିନ୍ନବନ୍ଧନଗେଧୋ।

ପହୀନଗେଧୋତି ପଜହିତଗେଧୋ। ପଟିନିସ୍ସଟ୍ଠଗେଧୋତି ଯଥା ନ ପୁନ ଚିତ୍ତଂ ଆରୁହତି, ଏୱଂ ପଟିୱିସ୍ସଜ୍ଜିତଗେଧୋ। ଉପରି ୱୀତରାଗାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସବ୍ବାନେୱ ତାନି ଗହିତଗ୍ଗହଣସ୍ସ ୱିସ୍ସଟ୍ଠଭାୱୱେୱଚନାନି।

୮୧। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ''ନ ୱେଦଗୂ''ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ନ ୱେଦଗୂ ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋତି ଚତୁମଗ୍ଗୱେଦଗୂ ମାଦିସୋ ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋ ନ ହୋତି, ଦିଟ୍ଠିଯା ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ୱା, ତଂ ସାରତୋ ପଚ୍ଚେନ୍ତୋ ୱା ନ ହୋତି। ତତ୍ଥ ୱଚନତ୍ଥୋ – ଯାଯତୀତି ଯାଯକୋ। କରଣୱଚନେନ ଦିଟ୍ଠିଯା ଯାଯତୀତି ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋ। ଉପଯୋଗତ୍ଥେ ସାମିୱଚନେନପି ଦିଟ୍ଠିଯା ଯାତୀତିପି ଦିଟ୍ଠିଯାଯକୋ। ନ ମୁତିଯା ସ ମାନମେତୀତି ମୁତରୂପାଦିଭେଦାଯ ମୁତିଯାପି ସୋ ମାନଂ ନ ଏତି। ନ ହି ତମ୍ମଯୋ ସୋତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ତମ୍ମଯୋ ହୋତି ତପ୍ପରାଯଣୋ, ଅଯଂ ପନ ନ ତାଦିସୋ। ନ କମ୍ମୁନା ନୋପିସୁତେନ ନେଯ୍ୟୋତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିନା କମ୍ମୁନା ୱା, ସୁତସୁଦ୍ଧିଆଦିନା ସୁତେନ ୱା ସୋ ନେତବ୍ବୋ ନ ହୋତି। ଅନୂପନୀତୋ ସ ନିୱେସନେସୂତି ସୋ ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ଉପଯାନଂ ପହୀନତ୍ତା ସବ୍ବେସୁ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିୱେସନେସୁ ଅନୁପନୀତୋ।

ମୁତରୂପେନ ୱାତି ଏତ୍ଥ ମୁତରୂପଂ ନାମ ଗନ୍ଧରସଫୋଟ୍ଠବ୍ବାନି। ମାନଂ ନେତୀତି ଅସ୍ମିମାନଂ ନ ଏତି। ନ ଉପେତୀତି ସମୀପଂ ନ ଏତି। ନ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ନ ତିଟ୍ଠତି। ତମ୍ମଯୋତି ତପ୍ପକତୋ।

୮୨। ତସ୍ସ ଚ ଏୱଂୱିଧସ୍ସ ''ସଞ୍ଞାୱିରତ୍ତସ୍ସା''ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଞ୍ଞାୱିରତ୍ତସ୍ସାତି ନେକ୍ଖମ୍ମସଞ୍ଞାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ଭାୱନାଯ ପହୀନକାମାଦିସଞ୍ଞସ୍ସ। ଇମିନା ପଦେନ ଉଭତୋଭାଗୱିମୁତ୍ତୋ ସମଥଯାନିକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ପଞ୍ଞାୱିମୁତ୍ତସ୍ସାତି ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମାଯ ଭାୱନାଯ ସବ୍ବକିଲେସେହି ୱିମୁତ୍ତସ୍ସ। ଇମିନା ସୁକ୍ଖୱିପସ୍ସକୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଞ୍ଚ ଯେ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ଘଟ୍ଟମାନା ୱିଚରନ୍ତି ଲୋକେତି ଯେ ପନ କାମସଞ୍ଞାଦିକଂ ସଞ୍ଞଞ୍ଚ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ୱିସେସତୋ ଗହଟ୍ଠା କାମାଧିକରଣଂ, ଯେ ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଗ୍ଗହେସୁଂ, ତେ ୱିସେସତୋ ପବ୍ବଜିତା ଧମ୍ମାଧିକରଣଂ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଘଟ୍ଟେନ୍ତା ୱିଚରନ୍ତୀତି।

ଯୋ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ସମଥପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱା ସହୱିପସ୍ସନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ପଠମଂ ସମାଧିଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ସହୱିପସ୍ସନଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ଆଦିତୋତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଠମଜ୍ଝାନାଦିତୋ। ଉପାଦାଯାତି ପଟିଚ୍ଚ ଆଗମ୍ମ। ଗନ୍ଥା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ହୋନ୍ତୀତି ଗନ୍ଥା ଦୂରୀକତା ଭୱନ୍ତି। ଅରହତ୍ତେ ପତ୍ତେତି ଅରହତ୍ତଫଲଂ ପତ୍ତେ। ଅରହତୋତି ଅରହତ୍ତଫଲେ ଠିତସ୍ସ। ଗନ୍ଥା ଚ ମୋହା ଚାତିଆଦଯୋ ସବ୍ବେ କିଲେସା ପହୀନା ହୋନ୍ତି।

ଯୋ ୱିପସ୍ସନାପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତୀତି ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ୱିପସ୍ସନଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ ପୁରେଚାରିକଂ କତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ଭାୱେତି, ପଠମଂ ୱିପସ୍ସନଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଅରିଯମଗ୍ଗସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ସମାଧିଂ ଭାୱେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ସ ଆଦିତୋ ଉପାଦାଯାତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱିପସ୍ସନତୋ ପଟ୍ଠାଯ ୱିପସ୍ସନଂ ପଟିଚ୍ଚ। ମୋହା ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତା ହୋନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ୱିକ୍ଖମ୍ଭିତାତି ଦୂରଂ ପାପିତା ସଞ୍ଞାୱସେନ। ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ଯେ କାମସଞ୍ଞାଦିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତେ ସଞ୍ଞାୱସେନ ପୀଠଏନ୍ତି। ସଙ୍ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ତତୋ ତତୋ ପୀଠଏନ୍ତି । ଇଦାନି ଘଟ୍ଟେନ୍ତେ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ରାଜାନୋପିରାଜୂହି ୱିୱଦନ୍ତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରୋ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ପାଣୀହିପି ଉପକ୍କମନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ହତ୍ଥେହି ପହରନ୍ତି। ଲେଡ୍ଡୂହୀତି କପାଲଖଣ୍ଡେହି। ଦଣ୍ଡେହୀତି ଅଡ୍ଢଦଣ୍ଡକେହି। ସତ୍ଥେହୀତି ଉଭତୋଧାରେହି ସତ୍ଥେହି।

ଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାତି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାୱେନ। ଗତିଯା ଘଟ୍ଟେନ୍ତୀତି ଗନ୍ତବ୍ବାଯ ପତିଟ୍ଠାଭୂତାଯ ଗତିଯା ପୀଠଏନ୍ତି ଘଟ୍ଟନଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ନିରଯାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସେସମେତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନମେୱ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ମାଗଣ୍ଡିଯସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୦। ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୮୩। ଦସମେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ କଥଂଦସ୍ସୀତି ଇମସ୍ସ ସୁତ୍ତସ୍ସ ଇତୋ ପରେସଞ୍ଚ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ କଲହୱିୱାଦଚୂଳବ୍ୟୂହମହାବ୍ୟୂହତୁୱଟକଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତାନଂ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତୱଣ୍ଣନାଯଂ (ସୁ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୩୬୨ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସାମଞ୍ଞତୋ ଉପ୍ପତ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବା। ୱିସେସତୋ ପନ ଯଥେୱ ତସ୍ମିଂ ମହାସମଯେ ରାଗଚରିତଦେୱତାନଂ ସପ୍ପାଯୱସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେତୁଂ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତନ୍ତ- (ସୁ। ନି। ୩୬୧ ଆଦଯୋ) ମଭାସି, ଏୱଂ ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ପୁରା ସରୀରଭେଦା କତ୍ତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଦେୱତାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଞତ୍ୱା ତାସଂ ଅନୁଗ୍ଗହତ୍ଥଂ ଅଡ୍ଢତେଯ୍ୟସଭିକ୍ଖୁସତପରିୱାରଂ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ଆକାସେନ ଆନେତ୍ୱା ତେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଇମଂ ସୁତ୍ତମଭାସି।

କଥଂ? ବୁଦ୍ଧା ନାମ ମହନ୍ତା ଏତେ ସତ୍ତୱିସେସା, ଯଂ ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସା ନ କିଞ୍ଚି କତ୍ଥଚି ନୀଲାଦିୱସେନ ୱିଭତ୍ତରୂପାରମ୍ମଣେସୁ ୱିଭତ୍ତରୂପାରମ୍ମଣଂ ୱା, ଭେରିସଦ୍ଦାଦିୱସେନ ୱିଭତ୍ତସଦ୍ଦାରମ୍ମଣାଦୀସୁ ସଦ୍ଦାଦିଆରମ୍ମଣଂ ୱା ଅତ୍ଥି, ଯଂ ଏତେସଂ ଞାଣମୁଖେ ଆପାଥଂ ନାଗଚ୍ଛତି। ଯଥାହ – ‘‘ଯଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ସଦେୱକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ…ପେ… ସଦେୱମନୁସ୍ସାଯ ଦିଟ୍ଠଂ ସୁତଂ ମୁତଂ ୱିଞ୍ଞାତଂ ପତ୍ତଂ ପରିଯେସିତଂ ଅନୁୱିଚରିତଂ ମନସା, ତମହଂ ଜାନାମି ତମହଂ ଅବ୍ଭଞ୍ଞାସି’’ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୪।୨୪)। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣୋ ଭଗୱା ସବ୍ବାପି ତା ଦେୱତା ଭବ୍ବାଭବ୍ବୱସେନ ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ଅକାସି। ‘‘କମ୍ମାୱରଣେନ ୱା ସମନ୍ନାଗତା’’ତିଆଦିନା (ପୁ। ପ। ୧୨) ହି ନଯେନ ୱୁତ୍ତା ସତ୍ତା ଅଭବ୍ବା ନାମ। ତେ ଏକୱିହାରେ ୱସନ୍ତେପି ବୁଦ୍ଧା ନ ଓଲୋକେନ୍ତି। ୱିପରୀତା ପନ ଭବ୍ବା ନାମ। ତେ ଦୂରେ ୱସନ୍ତେପି ଗନ୍ତ୍ୱା ସଙ୍ଗଣ୍ହନ୍ତି। ତସ୍ମିଂ ଦେୱତାସନ୍ନିପାତେ ଯେ ଅଭବ୍ବା, ତେ ପହାଯ ଭବ୍ବେ ପରିଗ୍ଗହେସି। ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଏତ୍ତକା ଏତ୍ଥ ରାଗଚରିତା, ଏତ୍ତକା ଦୋସାଦିଚରିତା’’ତି ଚରିଯୱସେନ ଛ କୋଟ୍ଠାସେ ଅକାସି। ଅଥ ନେସଂ ସପ୍ପାଯଧମ୍ମଦେସନଂ ଉପଧାରେନ୍ତୋ ‘‘ରାଗଚରିତାନଂ ଦେୱାନଂ ସମ୍ମାପରିବ୍ବାଜନୀଯସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୩୬୧ ଆଦଯୋ) କଥେସ୍ସାମି, ଦୋସଚରିତାନଂ କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୮୬୮ ଆଦଯୋ), ମୋହଚରିତାନଂ ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୯୦୧ ଆଦଯୋ), ୱିତକ୍କଚରିତାନଂ ଚୂଳବ୍ୟୂହସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୮୮୪ ଆଦଯୋ), ସଦ୍ଧାଚରିତାନଂ ତୁୱଟକସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୯୨୧ ଆଦଯୋ), ବୁଦ୍ଧିଚରିତାନଂ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତଂ (ସୁ। ନି। ୮୫୪ ଆଦଯୋ) କଥେସ୍ସାମୀ’’ତି ଦେସନଂ ୱୱତ୍ଥାପେତ୍ୱା ପୁନ ତଂ ପରିସଂ ମନସାକାସି ‘‘ଅତ୍ତଜ୍ଝାସଯେନ ନୁ ଖୋ ଜାନେଯ୍ୟୁଂ, ପରଜ୍ଝାସଯେନ, ଅଟ୍ଠୁପ୍ପତ୍ତିକେନ, ପୁଚ୍ଛାୱସେନା’’ତି। ତତୋ ‘‘ପୁଚ୍ଛାୱସେନ ଜାନେଯ୍ୟା’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ଅତ୍ଥି ନୁ ଖୋ କୋଚି ଦେୱତାନଂ ଅଜ୍ଝାସଯଂ ଗହେତ୍ୱା ଚରିଯୱସେନ ପଞ୍ହଂ ପୁଚ୍ଛିତୁଂ ସମତ୍ଥୋ’’ତି ‘‘ତେସୁ ପଞ୍ଚସତେସୁ ଭିକ୍ଖୂସୁ ଏକୋପି ନ ସକ୍କୋତୀ’’ତି ଅଦ୍ଦସ। ତତୋ ଅସୀତିମହାସାୱକେ, ଦ୍ୱେ ଅଗ୍ଗସାୱକେ ଚ ସମନ୍ନାହରିତ୍ୱା ‘‘ତେପି ନ ସକ୍କୋନ୍ତୀ’’ତି ଦିସ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି – ‘‘ସଚେ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧୋ ଭୱେଯ୍ୟ, ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ ନୁ ଖୋ’’ତି। ‘‘ସୋପି ନ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟୋ’’ତି ଞତ୍ୱା ‘‘ସକ୍କସୁଯାମାଦୀସୁ କୋଚି ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟା’’ତି ସମନ୍ନାହରି। ସଚେ ହି ତେସୁ କୋଚି ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, ତଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ଅତ୍ତନା ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ନ ପନ ତେସୁପି କୋଚି ସକ୍କୋତି। ଅଥସ୍ସ ଏତଦହୋସି – ‘‘ମାଦିସୋ ବୁଦ୍ଧୋଯେୱ ସକ୍କୁଣେଯ୍ୟ, ଅତ୍ଥି ପନ କତ୍ଥଚି ଅଞ୍ଞୋ ବୁଦ୍ଧୋ’’ତି ଅନନ୍ତାସୁ ଲୋକଧାତୂସୁ ଅନନ୍ତଞାଣଂ ପତ୍ଥରିତ୍ୱା ଲୋକଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ନ ଅଞ୍ଞଂ ବୁଦ୍ଧଂ ଅଦ୍ଦସ। ଅନଚ୍ଛରିଯଞ୍ଚେତଂ, ଇଦାନି ଅତ୍ତନା ସମଂ ନ ପସ୍ସେଯ୍ୟ, ଯୋ ଜାତଦିୱସେପି ବ୍ରହ୍ମଜାଲୱଣ୍ଣନାଯଂ (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୭) ୱୁତ୍ତନଯେନ ଅତ୍ତନା ସମଂ ଅପସ୍ସନ୍ତୋ ‘‘ଅଗ୍ଗୋହମସ୍ମି ଲୋକସ୍ସା’’ତି (ଦୀ। ନି। ୨।୩୧) ଅପ୍ପଟିୱତ୍ତିଯଂ ସୀହନାଦଂ ନଦି। ଏୱଂ ଅଞ୍ଞଂ ଅତ୍ତନା ସମଂ ଅପସ୍ସିତ୍ୱା ଚିନ୍ତେସି ‘‘ସଚେ ଅହଂ ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅହମେୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟଂ, ଏୱଂ ତା ଦେୱତା ନ ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ। ଅଞ୍ଞସ୍ମିଂ ପନ ବୁଦ୍ଧେଯେୱ ପୁଚ୍ଛନ୍ତେ ମଯି ଚ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନ୍ତେ ଅଚ୍ଛେରକଂ ଭୱିସ୍ସତି, ସକ୍ଖିସ୍ସନ୍ତି ଚ ଦେୱତା ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁଂ, ତସ୍ମା ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ମାପେସ୍ସାମୀ’’ତି ଅଭିଞ୍ଞାପାଦକଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜିତ୍ୱା ୱୁଟ୍ଠାଯ ‘‘ପତ୍ତଚୀୱରଗ୍ଗହଣଂ ଆଲୋକିତଂ ୱିଲୋକିତଂ ସମିଞ୍ଜିତଂ ପସାରିତଞ୍ଚ ମମ ସଦିସଂଯେୱ ହୋତୂ’’ତି କାମାୱଚରଚିତ୍ତେହି ପରିକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ‘‘ପାଚୀନଯୁଗନ୍ଧରପରିକ୍ଖେପତୋ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘଯମାନଂ ଚନ୍ଦମଣ୍ଡଲଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ନିକ୍ଖମନ୍ତୋ ୱିଯ ଆଗଚ୍ଛତୂ’’ତି ରୂପାୱଚରଚିତ୍ତେନ ଅଧିଟ୍ଠାସି। ଦେୱସଙ୍ଘୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଞ୍ଞୋପି ନୁ ଖୋ ଭୋ, ଚନ୍ଦୋ ଉଗ୍ଗତୋ’’ତି ଆହ। ଅଥ ଚନ୍ଦଂ ଓହାଯ ଆସନ୍ନତରେ ଜାତେ ‘‘ନ ଚନ୍ଦୋ, ସୂରିଯୋ ଉଗ୍ଗତୋ’’ତି। ପୁନ ଆସନ୍ନତରେ ଜାତେ ‘‘ନ ସୂରିଯୋ, ଦେୱୱିମାନଂ ଏତ’’ନ୍ତି। ପୁନ ଆସନ୍ନତରେ ଜାତେ ‘‘ନ ଦେୱୱିମାନଂ, ଦେୱପୁତ୍ତୋ ଏସୋ’’ତି। ପୁନ ଆସନ୍ନତରେ ଜାତେ ‘‘ନ ଦେୱପୁତ୍ତୋ, ମହାବ୍ରହ୍ମା ଏସୋ’’ତି। ପୁନ ଆସନ୍ନତରେ ଜାତେ ‘‘ନ ମହାବ୍ରହ୍ମା, ଅପରୋପି ଭୋ ବୁଦ୍ଧୋ ଆଗତୋ’’ତି ଆହ।

ତତ୍ଥ ପୁଥୁଜ୍ଜନଦେୱତା ଚିନ୍ତଯିଂସୁ – ‘‘ଏକବୁଦ୍ଧସ୍ସ ତାୱ ଅଯଂ ଦେୱତାସନ୍ନିପାତୋ। ଦ୍ୱିନ୍ନଂ କୀୱମହନ୍ତୋ ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି। ଅରିଯଦେୱତା ଚିନ୍ତଯିଂସୁ – ‘‘ଏକିସ୍ସା ଲୋକଧାତୁଯା ଦ୍ୱେ ବୁଦ୍ଧା ନାମ ନତ୍ଥି, ଅଦ୍ଧା ଭଗୱା ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ଅଞ୍ଞଂ ଏକଂ ବୁଦ୍ଧଂ ନିମ୍ମିନୀ’’ତି। ଅଥସ୍ସ ଦେୱସଙ୍ଘସ୍ସ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସେୱ

ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧୋ ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଦସବଲଂ ଅଭିବନ୍ଦିତ୍ୱାଭ ସମ୍ମୁଖଟ୍ଠାନେ ସମସମଂ କତ୍ୱା ମାପିତେ ଆସନେ ନିସୀଦି। ଭଗଭତୋ ବାତ୍ତିଂସମହାପୁରିସଲକ୍ଖଣାନି, ନିମ୍ମିତସ୍ସାପି, ଭଗଭତୋ ସରୀରା ଛବଣ୍ଣରସ୍ମିୟୋ ନିକ୍ଖମନ୍ତି, ନିମ୍ମିତସ୍ସାପି, ଭଗଭତୋ ସରୀରରସ୍ମିୟୋ ନିମ୍ମିତସରୀରେ ପଟିହଞ୍ଞନ୍ତି, ନିମ୍ମିତସ୍ସ ରସ୍ମିୟୋ ଭଗଭତୋ କାଯେ ପଟିହଞ୍ଞନ୍ତି। ତା ଦ୍ୱିନ୍ନମ୍ପି ବୁଦ୍ଧାନଂ ସରୀରତୋ ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଭଭଗ୍ଗଂ ଆହଚ୍ଚ ତତୋ ତତୋ ପଟିନିଭତ୍ତିତ୍ୱା ଦେଭତାନଂ ମତ୍ଥକମତ୍ଥକପରିଯନ୍ତେନ ଓତରିତ୍ୱା ଚକ୍କଭାଳମୁଖଭଟ୍ଟିଯଂ ପତିଟ୍ଠହିଂସୁ। ସକଲଚକ୍କଭାଳଗବ୍ଭଂ ସୁଭଣ୍ଣମଯଭଙ୍କଗୋପାନସିଭିନଦ୍ଧମିଭ ଚେତିଯଘରଂ ଭିରୋଚିତ୍ଥ। ଦସସହସ୍ସଚକ୍କଭାଳଦେଭତା ଏକଚକ୍କଭାଳେ ରାସିଭୂତା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ରସ୍ମିଅବ୍ଭନ୍ତରଂ ପଭିସିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠଂସୁ। ନିମ୍ମିତୋ ନିସୀଦନ୍ତୋଯେଭ "କଥଂଦସ୍ସୀ କଥଂସୀଲୋ, ଉପସନ୍ତୋତି ଭୁଚ୍ଚତୀ"ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅଧିପଞ୍ଞାଦିକଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ଗାଥମାହ।

ତତ୍ଥ ପୁଚ୍ଛାଯ ତାଭ ସୋ ନିମ୍ମିତୋ କଥଂଦସ୍ସୀତି ଅଧିପଞ୍ଞଂ, କଥଂସୀଲୋତି ଅଧିସୀଲଂ, ଉପସନ୍ତୋତି ଅଧିଚିତ୍ତଂ ପୁଚ୍ଛତି। ସେସଂ ପାକଟମେଭ।

ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧାଦିଭିଭାଭନତ୍ଥଂ ପେଟକେ –

"ଉପେତି ଧମ୍ମଂ ପରିପୁଚ୍ଛମାନୋ, କୁସଲଂ ଅବ୍ଭୁପସଞ୍ହିତଂ;

ନ ଜୀଭତି ନ ନିକ୍ଖୁତୋ ନ ମତୋ, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କତମଂ ଭଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା। (ପରି। ୪୭୯);

"ସଂସାରଖୀଣୋ ନ ଚ ଭନ୍ତରାଗୋ, ନ ଚାପି ସେକ୍ଖୋ ନ ଚ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମୋ;

ଅଖୀଣାସଭୋ ଅନ୍ତିମଦେହଧାରୀ, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କତମଂ ଭଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା।

"ନ ଦୁକ୍ଖସଚ୍ଚେନ ସମଙ୍ଗିଭୂତୋ, ନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ କୁତୋ ନିରୋଧୋ;

ସମୁଦଯସଚ୍ଚତୋ ସୁଭିଦୂରଭିଦୂରୋ, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କତମଂ ଭଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା।

"ଅହେତୁକୋ ନୋପି ଚ ରୂପନିସ୍ସିତୋ, ଅପଚ୍ଚଯୋ ନୋପି ଚ ସୋ ଅସଙ୍ଖତୋ;

ଅସଙ୍ଖତାରମ୍ମଣୋ ନୋପି ଚ ରୂପୀ, ତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ କତମଂ ଭଦନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା"ତି। –

ଭୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥା ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧଂ ସନ୍ଧାଯ, ଦୁତିଯଗାଥା ପଚ୍ଛିମଭଭିକବୋଧିସତ୍ତଂ ସନ୍ଧାଯ, ତତିଯଗାଥା ଅରହତ୍ତଫଲଟ୍ଠଂ ସନ୍ଧାଯ, ଚତୁତ୍ଥଗାଥା ଅରୂପେ ନିବ୍ବାନପଚ୍ଚଭେକ୍ଖଣମନୋଦ୍ୱାରପୁରେଚାରିକଚିତ୍ତସମଙ୍ଗିଂ ସନ୍ଧାଯ ଭୁତ୍ତାତି ଞାତବ୍ବା। କୀଦିସେନ ଦସ୍ସନେନାତି କୀଦିସଭସେନ ଦସ୍ସନେନ। କିଂସଣ୍ଠିତେନାତି କିଂସରିକ୍ଖେନ। କିଂପକାରେନାତି କିଂଭିଧେନ। କିଂପଟିଭାଗେନାତି କିଂଆକାରେନ।

ଯଂ ପୁଚ୍ଛାମୀତି ଯଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପୁଚ୍ଛାମି, ତଂ ମଯ୍ହଂ ଭିଯାକରୋହି। ଯାଚାମୀତି ଆଯାଚାମି। ଅଜ୍ଝେସାମୀତି ଆଣାପେମି। ପସାଦେମୀତି ତଭ ସନ୍ତାନେ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେମି। ବ୍ରୂହୀତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ଆଚିକ୍ଖାତି ଦେସେତବ୍ବାନଂ "ଇମାନି ନାମାନୀ"ତି ନାମଭସେନ କଥେହି। ଦେସେହୀତି ଦସ୍ସେହି । ପଞ୍ଞପେହୀତି ଜାନାପେହି। ଞାଣମୁଖଭସେନ ହି ଅପ୍ପନଂ ଠପେନ୍ତୋ "ପଞ୍ଞପେହୀ"ତି ଭୁଚ୍ଚତି। ପଟ୍ଠପେହୀତି ପଞ୍ଞାପେହି, ପଭତ୍ତାପେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଞାଣମୁଖେ ଠପେହୀତି ଭା। ଭିଭରାତି ଭିଭଟଂ କରୋହି, ଭିଭରିତ୍ୱା ଦସ୍ସେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭିଭଜାତି ଭିଭାଗକିରିଯାଯ ଭିଭାଭେନ୍ତୋ ଦସ୍ସେହୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଉତ୍ତାନୀକରୋହୀତି ପାକଟଭାଭଂ କରୋହି।

ଅଥ ଭା ଆଚିକ୍ଖାତି ଦେସନାଦୀନଂ ଛନ୍ନଂ ପଦାନଂ ମୂଲପଦଂ। ଦେସନାଦୀନି ଛ ପଦାନି ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ଭିଭରଣତ୍ଥଂ ଭୁତ୍ତାନି। ତତ୍ଥ ଦେସେହୀତି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂନଂ ଭସେନ ସଙ୍ଖେପତୋ ପଠମଂ ଉଦ୍ଦେସଭସେନ ଦେସେହି। ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ହି ସଙ୍ଖେପେନ ଭୁତ୍ତଂ ପଠମଂ ଭୁତ୍ତଞ୍ଚ ପଟିଭିଜ୍ଝନ୍ତି। ପଞ୍ଞପେହୀତି ଭିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂନଂ ଭସେନ ତେସଂ ଚିତ୍ତତୋସନେନ ବୁଦ୍ଧିନିସାନେନ ଚ ପଠମଂ ସଂଖିତ୍ତସ୍ସ ଭିତ୍ଥାରତୋ ନିଦ୍ଦେସଭସେନେଭ ପଞ୍ଞପେହି। ପଟ୍ଠପେହୀତି ତେସଂଯେଭ ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସ ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ପଟିନିଦ୍ଦେସଭସେନ ଭିତ୍ଥାରିତଭସେନ ଠପେତି ପଟ୍ଠପେହି। ଭିଭରାତି ନିଦ୍ଦିଟ୍ଠସ୍ସାପି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭଚନେନ ଭିଭରାହି। ଭିଭଜାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୁତ୍ତସ୍ସାପି ଭିଭାଗକରଣେନ ଭିଭଜାହି। ଉତ୍ତାନୀକରୋହୀତି ଭିଭଟସ୍ସ ଭିତ୍ଥାରତରଭଚନେନ

ୱିଭଉସ୍ସ ଚ ନିଦସ୍ସନୱଚନେନ ଉତ୍ତାନିଂ କରୋହି। ଅଯଂ ଦେସନା ନେଯ୍ଯାନମ୍ପି ପଟିୱେଧାଯ ହୋତୀତି।

୮୪। ୱିସ୍ସଜ୍ଜନେ ପନ ଭଗୱା ସରୂପେନ ଅଧିପଞ୍ଞାଦୀନି ଅୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱାୱ ଅଧିପଞ୍ଞାଦିପ୍ପଭାୱେନ ଯେସଂ କିଲେସାନଂ ଉପସମା ''ଉପସନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ନାନାଦେୱତାନଂ ଆସଯାନୁଲୋମେନ ତେସଂ ଉପସମମେୱ ଦୀପେନ୍ତୋ ''ୱୀତତଣ୍ହୋ''ତିଆଦିକା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ଅଟ୍ଠନ୍ନଂ ଗାଥାନଂ ''ତଂ ବ୍ରୂମି ଉପସନ୍ତୋ''ତି ଇମାଯ ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ, ତତୋ ପରାସଂ ''ସ ୱେ ସନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀ''ତି ଇମିନା ସବ୍ବପଚ୍ଛିମେନ ପଦେନ।

ଅନୁପଦୱଣ୍ଣନାନଯୋ – ୱୀତତଣ୍ହୋ ପୁରାଭେଦାତି ଯୋ ସରୀରଭେଦା ପୁବ୍ବମେୱ ପହୀନତଣ୍ହୋ। ପୁବ୍ବମନ୍ତମନିସ୍ସିତୋତି ଅତୀତଦ୍ଧାଦିଭେଦଂ ପୁବ୍ବଅନ୍ତଂ ଅନିସ୍ସିତୋ। ୱେମଜ୍ଝେ ନୁପସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେପି ଅଦ୍ଧନି ''ରତ୍ତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ନ ଉପସଙ୍ଖାତବ୍ବୋ । ତସ୍ସ ନତ୍ଥି ପୁରକ୍ଖତନ୍ତି ତସ୍ସ ଅରହତୋ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରେକ୍ଖାରାନଂ ଅଭାୱା ଅନାଗତେ ଅଦ୍ଧନି ପୁରକ୍ଖତମପି ନତ୍ଥି, ତଂ ବ୍ରୂମି ଉପସନ୍ତୋତି ଏୱମେତ୍ଥ ଯୋଜନା ୱେଦିତବ୍ବା। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ।

ପୁରା କାଯସ୍ସ ଭେଦାତି କରଜକାଯସ୍ସ ଭେଦତୋ ପୁବ୍ବେଯେୱ। ଅତ୍ତଭାୱସ୍ସାତି ସକଲତ୍ତଭାୱସ୍ସ। କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପାତି କଳେୱରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପତୋ ସରୀରସ୍ସ ଠପନତୋ। ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦାତି ଦୁୱିଧସ୍ସ ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦତୋ ପୁବ୍ବମେୱ।

ପୁବ୍ବନ୍ତୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧାତି ପୁବ୍ବସଙ୍ଖାତୋ ଅନ୍ତୋ କୋଟ୍ଠାସୋ ''ଅତୀତୋ ଅଦ୍ଧାତି, ଅତିକ୍କନ୍ତୋ କାଲୋ''ତି କଥୀଯତି। ଅତୀତଂ ଅଦ୍ଧାନଂ ଆରବ୍ଭାତି ଅତୀତକାଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ତଣ୍ହା ପହୀନା।

ଅପରମ୍ପି ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତପରିଯାଯଂ (ମ॰ ନି॰ ୩।୨୭୨ ଆଦଯୋ) ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଥ ୱା''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଏୱଂରୂପୋ ଅହୋସିନ୍ତି କାଳୋପି ସମାନୋ ଇନ୍ଦନୀଲମଣିୱଣ୍ଣୋ ଅହୋସିନ୍ତି ଏୱଂ ମନୁଞ୍ଞରୂପୱସେନେୱ ଏୱଂରୂପୋ ଅହୋସିଂ। କୁସଲସୁଖସୋମନସ୍ସୱେଦନାୱସେନେୱ ଏୱଂୱେଦନୋ। ତଂ ସମ୍ପଯୁତ୍ତାନଂଯେୱ ସଞ୍ଞାଦୀନଂ ୱସେନ ଏୱଂସଞ୍ଞୋ। ଏୱଂସଙ୍ଖାରୋ। ଏୱଂୱିଞ୍ଞାଣୋ ଅହୋସିଂ ଅତୀତମଦ୍ଧାନନ୍ତି ତତ୍ଥ ନନ୍ଦିଂ ନ ସମନ୍ନାନେତୀତି ତେସୁ ରୂପାଦୀସୁ ତଣ୍ହଂ ୱା ତଣ୍ହାସମ୍ପଯୁତ୍ତଦିଟ୍ଠିଂ ୱା ନାନୁପୱତ୍ତଯତି। ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ ମହାକଚ୍ଚାନଭଦ୍ଦେକରତ୍ତପରିଯାଯଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଅଥ ୱା ଇତି ମେ ଚକ୍ଖୁ ଅହୋସୀ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୂତି ଚକ୍ଖୁପସାଦୋ। ରୂପାତି ଚତୁସମୁଟ୍ଠାନିକରୂପା। ଇମିନା ନଯେନ ସେସାଯତନାନିପି ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୱିଞ୍ଞାଣନ୍ତି ନିସ୍ସଯୱିଞ୍ଞାଣଂ। ନ ତଦଭିନନ୍ଦତୀତି ତଂ ଚକ୍ଖୁଞ୍ଚେୱ ରୂପଞ୍ଚ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ନାଭିନନ୍ଦତି। ଇତି ମେ ମନୋ ଅହୋସି ଇତି ଧମ୍ମାତି ଏତ୍ଥ ପନ ମନୋତି ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତଂ। ଧମ୍ମାତି ତେଭୂମକଧମ୍ମାରମ୍ମଣଂ। ହସିତଲପିତକୀଳିତାନୀତି ଦନ୍ତୱିଦଂସକହସିତଞ୍ଚ ୱାଚାଲପିତଞ୍ଚ କାଯକୀଳାଦିକୀଳିତଞ୍ଚାତି ହସିତଲପିତକୀଳିତାନି। ନ ତଦସ୍ସାଦେତୀତି ତାନି ହସିତାଦୀନି ନାଭିନନ୍ଦତି। ନ ତଂ ନିକାମେତୀତି କନ୍ତଂ ନ କରୋତି। ନ ଚ ତେନ ୱିତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜତୀତି ତେନ ଚ ତୁଟ୍ଠିଂ ନ ପାପୁଣାତି।

ତଂ ତଂ ପଚ୍ଚଯଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନୋ। ରତ୍ତୋତି ନୁପସଙ୍ଖେଯ୍ୟୋତି ରାଗେନ ରତ୍ତୋତି ଗଣନଂ ନ ଉପନେତବ୍ବୋ। ଉପରିପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏୱରୂପୋ ସିଯନ୍ତିଆଦୀସୁ ପଣୀତମନୁଞ୍ଞରୂପାଦିୱସେନେୱ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପୱତ୍ତନସଙ୍ଖାତା ନନ୍ଦୀ ସମନ୍ନାନଯନା ୱେଦିତବ୍ବା। ନ ପଣିଦହତୀତି ପତ୍ଥନାୱସେନ ନ ଠପେତି। ଅପ୍ପଣିଧାନପଚ୍ଚଯାତି ନ ପତ୍ଥନାଠପନକାରଣେନ।

୮୫।ଅସନ୍ତାସୀତି ତେନ ତେନ ଅଲାଭତୋ ଅସନ୍ତସନ୍ତୋ। ଅୱିକତ୍ଥୀତି ସୀଲାଦୀହି ଅୱିକତ୍ଥନସୀଲୋ। ଅକୁକ୍କୁଚୋତି ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିୱିରହିତୋ। ମନ୍ତଭାଣୀତି ମନ୍ତାଯ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ୱାଚଂ ଭାସିତା। ଅନୁଦ୍ଧତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହିତୋ। ସ ୱେ ୱାଚାଯତୋତି ସୋ ୱାଚାଯ ଯତୋ ସଂଯତୋ ଚତୁଦୋସୱିରହିତଂ ୱାଚଂ ଭାସିତା ହୋତି।

ଅକ୍କୋଧନୋତି ଯଞ୍ହି ଖୋ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ''ନ କୋଧନୋ ଅକୋଧନୋ କୋଧୱିରହିତୋ''ତି ଯଂ କଥିତଂ, ତଂ ପଠମଂ ତାୱ କୋଧଂ କଥେତୁକାମୋ ''ଅପିଚ କୋଧୋ ତାୱ ୱତ୍ତବ୍ବୋ''ତି ଆହ। କୋଧୋ ତାୱ ୱତ୍ତବ୍ବୋତି ପଠମଂ କୋଧୋ କଥେତବ୍ବୋ। ଦସହାକାରେହି କୋଧୋ ଜାଯତୀତି ଦସହି କାରଣେହି କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅନତ୍ଥଂ ମେ ଅଚରୀତି ଅୱଡ୍ଢିଂ ମେ ଅକାସି, ଇମିନା ଉପାଯେନ ସବ୍ବପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅଟ୍ଠାନେ ୱା ପନ କୋଧୋ ଜାଯତୀତି ଅକାରଣେ କୋଧୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ''ଦେୱୋ ଅତିୱସ୍ସତୀ''ତି କୁପ୍ପତି, ''ନ ୱସ୍ସତୀ''ତି କୁପ୍ପତି, ''ସୂରିଯୋ ତପ୍ପତୀ''ତି କୁପ୍ପତି, ''ନ ତପ୍ପତୀ''ତି କୁପ୍ପତି, ୱାତେ ୱାଯନ୍ତେପି କୁପ୍ପତି, ଅୱାଯନ୍ତେପି କୁପ୍ପତି, ସମ୍ମଜ୍ଜିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ବୋଧିପଣ୍ଣାନଂ କୁପ୍ପତି, ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ୱାତସ୍ସ କୁପ୍ପତି, ଉପକ୍ଖଲିତ୍ୱା ଖାଣୁକସ୍ସ କୁପ୍ପତି। ଇଦଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତଂ – ''ଅଟ୍ଠାନେ ୱା ପନ କୋଧୋ ଜାଯତୀ''ତି। ତତ୍ଥ

ହେଟ୍ଠା ନଓସୁ ଠାନେସୁ ସଦ୍ଧେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା କମ୍ପଥଭେଦୋ ହୋତି।

ଅଟ୍ଠାନଘାତୋ ପନ ସଙ୍ଖାରେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନୋ କମ୍ପଥଭେଦଂ ନ କରୋତି। ଚିତ୍ତଂ ଆଘାତେନ୍ତୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆଘାତୋ। ତତୋ ବଲୱତରୋ ପଟିଘାତୋ। ପଟିହଞ୍ଞନଓସେନ ପଟିଘଂ। ପଟିୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ପଟିୱିରୋଧୋ। କୁପ୍ପନଓସେନ କୋପୋ। ପକୋପୋ ସମ୍ପକୋପୋତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଦୁସ୍ସନଓସେନ ଦୋସୋ। ପଦୋସୋ ସମ୍ପଦୋସୋତି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଚିତ୍ତସ୍ସବ୍ୟାପତ୍ତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିପନ୍ନତା ୱିପରିୱତ୍ତନାକାରୋ। ମନଂ ପଦୂସୟମାନୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତୀତି ମନୋପଦୋସୋ। କୁଜ୍ଝନଓସେନ କୋଧୋ। କୁଜ୍ଝନାକାରୋ କୁଜ୍ଝନା। କୁଜ୍ଝିତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁଜ୍ଝିତତ୍ତଂ। ଦୁସ୍ସତୀତି ଦୋସୋ। ଦୁସ୍ସନାତି ଦୁସ୍ସନାକାରୋ। ଦୁସ୍ସିତତ୍ତନ୍ତି ଦୁସ୍ସିତଭାୱୋ। ପକତିଭାୱୱିଜହନଟ୍ଠେନ ବ୍ୟାପଜ୍ଜନଂ ବ୍ୟାପତ୍ତି। ବ୍ୟାପଜ୍ଜନାତି ବ୍ୟାପଜ୍ଜନାକାରୋ। ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ୱିରୋଧୋ। ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିରୁଜ୍ଝତୀତି ପଟିୱିରୋଧୋ। ୱିରୁଦ୍ଧାକାରପଟିୱିରୁଦ୍ଧାକାରୱସେନ ୱା ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ। ଚଣ୍ଡିକୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଚଣ୍ଡୋ, ଥଦ୍ଧପୁଗ୍ଗଲୋ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଚଣ୍ଡିକ୍କଂ। ନ ଏତେନ ସୁରୋପିତଂ ୱଚନଂ ହୋତି, ଦୁରୁତ୍ତଂ ଅପରିପୁଣ୍ଣମେୱ ହୋତୀତି ଅସୁରୋପୋ। କୁଦ୍ଧକାଲେ ହି ପରିପୁଣ୍ଣୱଚନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ସଚେପି କସ୍ସଚି ହୋତି, ତଂ ଅପ୍ପମାଣଂ। ଅପରେ ପନ ''ଅସ୍ସୁଜନନଟ୍ଠେନ ଅସ୍ସୁରୋପନତୋ ଅସ୍ସୁରୋପୋ''ତି ୱଦନ୍ତି, ତଂ ଅକାରଣଂ ସୋମନସ୍ସସ୍ସାପି ଅସ୍ସୁଜନନତୋ। ହେଟ୍ଠାୱୁତ୍ତଅତ୍ତମନତାପଟିପକ୍ଖତୋ ନ ଅତ୍ତମନତାତି ଅନତ୍ତମନତା। ସା ପନ ଯସ୍ମା ଚିତ୍ତସ୍ସେୱ, ନ ସତ୍ତସ୍ସ, ତସ୍ମା ''ଚିତ୍ତସ୍ସା''ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ଅଧିମତ୍ତପରିତ୍ତତା ୱେଦିତବ୍ବାତି ଅଧିମତ୍ତଭାୱୋ ପରିତ୍ତଭାୱୋ ଚ, ବଲୱଭାୱୋ ମନ୍ଦଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। କଞ୍ଚି କାଲେତି ଏକଦା। ''କଞ୍ଚି କାଲ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଚିତ୍ତାୱିଲକରଣମତ୍ତୋ ହୋତୀତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱିଲକରଣପ୍ପମାଣୋ, ଚିତ୍ତକିଲିଟ୍ଠକରଣପ୍ପମାଣୋତି ଅତ୍ଥୋ। ''ଚିତ୍ତାଲସକରଣମତ୍ତୋ''ତିପି ପାଠୋ, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ତସ୍ସ ଚିତ୍ତକିଲମଥକରଣମତ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ନ ଚ ତାୱ ମୁଖକୁଲାନୱିକୁଲାନୋ ହୋତୀତି ମୁଖସ୍ସ ସଙ୍କୋଚନୱିସଙ୍କୋଚନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ହନୁସଞ୍ଚୋପନୋ ହୋତୀତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ହନୂନଂ ଅପରାପରଂ ଚଲନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ଫରୁସୱାଚଂ ନିଚ୍ଛାରଣୋ ହୋତୀତି ପରେସଂ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକଂ ଫରୁସୱାଚଂ ମୁଖତୋ ନୀହରଣେନ ବହି ନିକ୍ଖମନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ଦିସାୱିଦିସାନୁୱିଲୋକନୋ ହୋତୀତି ପରସ୍ସ ଅବ୍ଭୁକ୍କିରଣତ୍ଥଂ ଦଣ୍ଡାଦିଅତ୍ଥାୟ ଦିସଞ୍ଚ ଅନୁଦିସଞ୍ଚ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱିଲୋକନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି।

ନ ଚ ତାୱ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥପରାମସନୋ ହୋତୀତି ଆଘାତନତ୍ଥଂ ଦଣ୍ଡଞ୍ଚ ଏକତୋଧାରାଦିସତ୍ଥଞ୍ଚ ଆଦିୟନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥଅବ୍ଭୁକ୍କିରଣୋ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଦଣ୍ଡସତ୍ଥଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପହରଣୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱଦଣ୍ଡସତ୍ଥଅଭିନିପାତନୋ ହୋତୀତି ଏତଂ ଦୁୱିଧଂ ପରସ୍ସ ପହରଣତ୍ଥଂ ନ ଚ ତାୱ ଖିପନୋ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ଛିନ୍ନୱିଚ୍ଛିନ୍ନକରଣୋ ହୋତୀତି ଦଣ୍ଡସତ୍ଥାଦିଖିପନେନ ପରସରୀରଂ ଦ୍ୱିଧାକରଣୋ ଚ ୱିୱିଧାକାରେନ ୱଣକରଣୋ ଚ ନ ତାୱ ହୋତି। ''ଛିଦ୍ଦୱିଚ୍ଛିଦ୍ଦକରଣୋ''ତିପି ପାଠୋ। ନ ଚ ତାୱ ସମ୍ଭଞ୍ଜନପଲିଭଞ୍ଜନୋ ହୋତୀତି ସରୀରଂ ଭଞ୍ଜିତ୍ୱା ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣକରଣୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ଅଙ୍ଗମଙ୍ଗଅପକଡ୍ଢନୋ ହୋତୀତି ଅଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗଂ ସମ୍ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ଅପନେତ୍ୱା କଡ୍ଢନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନୋ ହୋତୀତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟତୋ ୱୋରୋପନୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ନ ଚ ତାୱ ସବ୍ବଚାଗପରିଚ୍ଚାଗାୟ ସଣ୍ଠିତୋ ହୋତୀତି ସବ୍ବଂ ପରସ୍ସ ଜୀୱିତଂ ନାସେତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଜୀୱିତନାସନତ୍ଥାୟ ସଣ୍ଠିତୋ ନ ଚ ତାୱ ହୋତି। ଇଦଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ଯଦା ଅଞ୍ଞଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପେତ୍ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଜୀୱିତା ୱୋରୋପନତ୍ଥାୟ ଠିତୋ, ତଦା ସବ୍ବଚାଗପରିଚ୍ଚାଗୋ ନାମ ହୋତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା –

''କୋଧଂ ଛେତ୍ୱା ସୁଖଂ ସେତି, କୋଧଂ ଛେତ୍ୱା ନ ସୋଚତି;

କୋଧସ୍ସ ୱିସମୂଲସ୍ସ, ମଧୁରଗ୍ଗସ୍ସ ବ୍ରାହ୍ମଣ;

ୱଧଂ ଅରିୟା ପସଂସନ୍ତି, ତଞ୍ହି ଛେତ୍ୱା ନ ସୋଚତୀ''ତି। (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୭, ୨୬୭);

ୟତୋତି ଯଦା। ପରପୁଗ୍ଗଲଂ ଘାଟେତ୍ୱାତି ପରପୁଗ୍ଗଲଂ ନାସେତ୍ୱା। ଅତ୍ତାନଂ ଘାଟେତୀତି ଅତ୍ତାନଂ ମାରେତି। ପରମୁସ୍ସଦଗତୋତି ଅତିବଲୱଭାୱଂ ଗତୋ। ପରମୱେପୁଲ୍ଲପ୍ପତ୍ତୋତି ଅତିୱିପୁଲଭାୱଂ ପତ୍ତୋ। କୋଧସ୍ସ ପହୀନତ୍ତାତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ କୋଧସ୍ସ ପହୀନଭାୱେନ। କୋଧୱତ୍ଥୁସ୍ସ ପରିଞ୍ଞାତତ୍ତାତି କୋଧସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାଭୂତସ୍ସ କାରଣଭୂତସ୍ସ ପିୟାପିୟଅଟ୍ଠାନସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱତ୍ଥୁସ୍ସ ଞାତତୀରଣପରିଞ୍ଞାହି ବ୍ୟାପେତ୍ୱା ଞାତଭାୱେନ। କୋଧହେତୁସ୍ସ ଉପଚ୍ଛିନ୍ନତ୍ତାତି କୋଧସ୍ସ ଜନକହେତୁନୋ ଦୋମନସ୍ସସହଗତଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦସ୍ସ ଉଚ୍ଛିନ୍ନଭାୱେନ।

ତାସୀତି ଭାୟନସୀଲୋ ହୋତି। ଉତ୍ତାସୀତି ଅତିଭାୟନସୀଲୋ। ପରିତ୍ତାସୀତି ସମନ୍ତତୋ ଭାୟନସୀଲୋ। ଭାୟତୀତି ଭୟଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ସନ୍ତାସଂ

ଆପଜ୍ଜତୀତି ୱିରୂପଭାୱଂ ପାପୁଣାତି। କତ୍ଥୀହୋତୀତି ଅତ୍ତନୋ ୱଣ୍ଣଭଣନସୀଲୋ ହୋତି। ୱିକତ୍ଥୀତି ୱିୱିଧା ନାନପ୍ପକାରତୋ ୱଣ୍ଣଭଣନସୀଲୋ। ଜାତିୟା ୱାତି ଖତ୍ତିୟଭାୱାଦିଜାତିସମ୍ପତ୍ତିୟା ୱା। ଗୋତ୍ତେନ ୱାତି ଗୋତମଗୋତ୍ତାଦିନା ଉକ୍କଟ୍ଠଗୋତ୍ତେନ ୱା। କୋଲପୁତ୍ତିୟେନ ୱାତି ମହାକୁଲଭାୱେନ ୱା। ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାୟ ୱାତି ୱଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନସରୀରତାୟ ୱା। ସରୀରଞ୍ହି ‘‘ପୋକ୍ଖର’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ତସ୍ସ ୱଣ୍ଣସମ୍ପତ୍ତିୟା ଅଭିରୂପଭାୱେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଧନେନ ୱାତିଆଦୀନି ଉତ୍ତାନତ୍ଥାନେୱ।

କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ତତ୍ଥ କୁକ୍କୁଚ୍ଚନ୍ତି କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ତଂ ପଚ୍ଛାନୁତାପଲକ୍ଖଣଂ, କତାକତାନୁସୋଚନରସଂ, ୱିପ୍ପଟିସାରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନଂ, କତାକତପଦଟ୍ଠାନଂ, ଦାସବ୍ୟଂ ୱିୟ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚମ୍ପୀତି ହତ୍ଥେହି କୁଚ୍ଛିତଂ କତଂ କୁକତଂ, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ। ପାଦକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଅକପ୍ପିୟେକପ୍ପିୟସଞ୍ଞିତାତି ଅଚ୍ଛମଂସଂ ସୂକରମଂସନ୍ତି ଖାଦତି, ଦୀପିମଂସଂ ମିଗମଂସନ୍ତି ଖାଦତି, ଅକପ୍ପିୟଭୋଜନଂ କପ୍ପିୟଭୋଜନନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜତି, ୱିକାଲେ କାଲସଞ୍ଞିତାୟ ଭୁଞ୍ଜତି, ଅକପ୍ପିୟପାନକଂ କପ୍ପିୟପାନକନ୍ତି ପିୱତି। ଅୟଂ ଅକପ୍ପିୟେ କପ୍ପିୟସଞ୍ଞିତା। କପ୍ପିୟେ ଅକପ୍ପିୟସଞ୍ଞିତାତି ସୂକରମଂସଂ ଅଚ୍ଛମଂସନ୍ତି ଖାଦତି, ମିଗମଂସଂ ଦୀପିମଂସନ୍ତି ଖାଦତି, କପ୍ପିୟଭୋଜନଂ ଅକପ୍ପିୟଭୋଜନନ୍ତି ଭୁଞ୍ଜତି, କାଲେ ୱିକାଲସଞ୍ଞିତାୟ ଭୁଞ୍ଜତି, କପ୍ପିୟପାନକଂ ଅକପ୍ପିୟପାନକନ୍ତି ପିୱତି। ଅୟଂ କପ୍ପିୟେ ଅକପ୍ପିୟସଞ୍ଞିତା। ଅୱଜ୍ଜେ ୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାତି ନିଦ୍ଦୋସେ ଦୋସସଞ୍ଞିତା। ୱଜ୍ଜେ ଅୱଜ୍ଜସଞ୍ଞିତାତି ସଦୋସେ ନିଦ୍ଦୋସସଞ୍ଞିତା। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟନାତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟନାକାରୋ। କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତତ୍ତନ୍ତି କୁକ୍କୁଚ୍ଚାୟିତଭାୱୋ। ଚେତସୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିରୂପୋ ପଟିସରଣଭାୱୋ। ମନୋୱିଲେଖୋତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ୱିଲେଖୋ।

କତତ୍ତା ଚ ଅକତତ୍ତା ଚାତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦୀନଂ କତଭାୱେନ ଚ କାୟସୁଚରିତାଦୀନଂ ଅକତଭାୱେନ ଚ। କତଂ ମେ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ମୟା କାୟେନ କିଲେସପୂତିକତ୍ତା ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ କାୟେନ କତଂ। ଅକତଂ ମେ କାୟସୁଚରିତନ୍ତି ମୟା କାୟେନ ସୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ ନ କତଂ। ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତୱଚୀସୁଚରିତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ ନିରୋଧପରିୟୋସାନେସୁ ।

ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ନ ସତ୍ତସ୍ସ ନ ପୋସସ୍ସ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଉଦ୍ଧତାକାରୋ। ଅୱୂପସମୋତି ନ ୱୂପସମୋ। ଚେତୋ ୱିକ୍ଖିପତୀତି ଚେତସୋ ୱିକ୍ଖେପୋ, ଭନ୍ତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭନ୍ତଭାୱୋ ଭନ୍ତୟାନଭନ୍ତଗୋଣାଦୀନଂ ୱିୟ। ଇମିନା ଏକାରମ୍ମଣସ୍ମିଂୟେୱ ୱିପ୍ଫନ୍ଦନଂ କଥିତଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଞ୍ହି ଏକାରମ୍ମଣେ ୱିପ୍ଫନ୍ଦତି, ୱିଚିକିଚ୍ଛା ନାନାରମ୍ମଣେତି। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚନ୍ତି ଅୟଂ ଉଦ୍ଧତଭାୱୋ କଥୀୟତି।

ମୁସାୱାଦଂ ପହାୟାତି ଏତ୍ଥ ମୁସାତି ୱିସଂୱାଦନପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସ ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜକୋ ୱଚୀପୟୋଗୋ କାୟପୟୋଗୋ ୱା। ୱିସଂୱାଦନାଧିପ୍ପାୟେନ ପନସ୍ସ ପରୱିସଂୱାଦକକାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ମୁସାତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ୱତ୍ଥୁ। ୱାଦୋତି ତସ୍ସ ଭୂତତୋ ତଚ୍ଛତୋ ୱିଞ୍ଞାପନଂ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅତଥଂ ୱତ୍ଥୁଂ ତଥତୋ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁକାମସ୍ସ ତଥାୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ, ତଂ ମୁସାୱାଦଂ। ପହାୟାତି ଇମଂ ମୁସାୱାଦଚେତନାସଙ୍ଖାତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ପଜହିତ୍ୱା । ପଟିୱିରତୋତି ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତତୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟତୋ ଓରତୋ ୱିରତୋୱ। ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ୱୀତିକ୍କମିସ୍ସାମୀତି ଚକ୍ଖୁସୋତୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟା ଧମ୍ମା, ପଗେୱ କାୟୱିଞ୍ଞେୟ୍ୟାତି ଇମିନା ନୟେନ ଅଞ୍ଞେସୁପି ଏୱରୂପେସୁ ପଦେସୁ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ସଚ୍ଚଂ ୱଦତୀତି ସଚ୍ଚୱାଦୀ। ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତି ଘଟେତୀତି ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ, ନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ମୁସା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଯୋ ହି ପୁରିସୋ କଦାଚି ମୁସା ୱଦତି, କଦାଚି ସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦେନ ଅନ୍ତରିତତ୍ତା ସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଚେନ ନ ଘଟିୟତି, ତସ୍ମା ସୋ ନ ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ, ଅୟଂ ପନ ନ ତାଦିସୋ, ଜୀୱିତହେତୁପି ମୁସା ଅୱତ୍ୱା ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତିୟେୱାତି ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ।

ଥେତୋତି ଥିରୋ, ଥିରକଥୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ହଲିଦ୍ଦିରାଗୋ ୱିୟ, ଥୁସରାସିମ୍ହି ନିଖାତଖାଣୁ ୱିୟ, ଅସ୍ସପିଟ୍ଠେ ଠପିତକୁମ୍ଭଣ୍ଡମିୱ ଚ ନ ଥିରକଥୋ ହୋତି, ଏକୋ ପାସାଣଲେଖା ୱିୟ, ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ୱିୟ ଚ ଥିରକଥୋ ହୋତି, ଅସିନା ସୀସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତେପି ଦ୍ୱେ କଥା ନ କଥେତି, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଥେତୋ।

ପଚ୍ଚୟିକୋତି ପତ୍ତିୟାୟିତବ୍ବକୋ, ସଦ୍ଧାୟିତବ୍ବକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ପଚ୍ଚୟିକୋ ହୋତି, ‘‘ଇଦଂ କେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅସୁକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ମା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଏକୋ ପଚ୍ଚୟିକୋ ହୋତି, ‘‘ଇଦଂ କେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅସୁକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଯଦି ତେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦମେୱ ପମାଣଂ, ଇଦାନି ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱ ଇଦ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚୟିକୋ।

ଅୱିସଂୱାଦକୋ ଲୋକସ୍ସାତି ତାଯ ସଚ୍ଚୱାଦିତାଯ ଲୋକଂ ନ ୱିସଂୱାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପିସୁଣଂ ୱାଚଂ ପହାଯାତିଆଦୀସୁ ଯାଯ ୱାଚାଯ ଯସ୍ସ ତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି, ତସ୍ସ ହଦଯେ ଅତ୍ତନୋ ପିଯଭାୱଂ ପରସ୍ସ ଚ ସୁଞ୍ଞଭାୱଂ କରୋତି, ସା ପିସୁଣା ୱାଚା। ଯାଯ ପନ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପରମ୍ପି ଫରୁସଂ କରୋତି, ଯା ୱାଚା ସଯମ୍ପି ଫରୁସା, ନେୱ କଣ୍ଣସୁଖା ନ ହଦଯଙ୍ଗମା, ଅଯଂ ଫରୁସା ୱାଚା। ଯେନ ସମ୍ଫଂ ପଲପତି ନିରତ୍ଥକଂ, ସୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ। ଯା ତେସଂ ମୂଲଭୂତା ଚେତନାପି ପିସୁଣୱାଚାଦିନାମମେୱ ଲଭତି, ସା ଏୱ ଚ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତା।

ଇମେସଂଭେଦାଯାତି ଯେସଂ ଇତୋ ୱୁତ୍ତାନଂ ସନ୍ତିକେ ସୁତଂ, ତେସଂ ଭେଦାଯ। ଭିନ୍ନାନଂ ୱା ସନ୍ଧାତାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମିତ୍ତାନଂ ୱା ସମାନୁପଜ୍ଝାଯକାଦୀନଂ ୱା କେନଚିଦେୱ କାରଣେନ ଭିନ୍ନାନଂ ଏକମେକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ଇଦିସେ କୁଲେ ଜାତାନଂ ଏୱଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଇଦଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ସନ୍ଧାନଂ କତ୍ତା ଅନୁକତ୍ତା।

ଅନୁପ୍ପଦାତାତି ସନ୍ଧାନାନୁପ୍ପଦାତା। ଦ୍ୱେ ଜନେ ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱରୂପେ କୁଲେ ଜାତାନଂ ଏୱରୂପେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକମେତ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ କତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗୋ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ସମଗ୍ଗାରାମୋ, ଯତ୍ଥ ସମଗ୍ଗା ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ୱସିତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସମଗ୍ଗରାମୋ’’ତିପି ପାଳି, ଅଯମେୱେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗରତୋତି ସମଗ୍ଗେସୁ ରତୋ, ତେ ପହାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗନ୍ତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱାପି ସୁତ୍ୱାପି ନନ୍ଦତୀତି ସମଗ୍ଗନନ୍ଦୀ। ସମଗ୍ଗକରଣିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତାତି ଯା ୱାଚା ସତ୍ତେ ସମଗ୍ଗେଯେୱ କରୋତି, ତଂ ସାମଗ୍ଗିଗୁଣପରିଦୀପିକମେୱ ୱାଚଂ ଭାସତି, ନ ଇତରନ୍ତି।

ପରସ୍ସ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକକାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନା ଫରୁସା ୱାଚା, ନେଲାତି ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ, ନସ୍ସା ଏଲନ୍ତି ନେଲା, ନିଦ୍ଦୋସାତି ଅତ୍ଥୋ ‘‘ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ’’ତି ଏତ୍ଥ (ଉଦା। ୬୫; ପେଟକୋ। ୨୫) ୱୁତ୍ତନେଲଂ ୱିଯ। କଣ୍ଣସୁଖାତି ବ୍ଯଞ୍ଜନମଧୁରତାଯ କଣ୍ଣାନଂ ସୁଖା, ସୂଚିୱିଜ୍ଝନଂ ୱିଯ କଣ୍ଣସୂଲଂ ନ ଜନେତି। ଅତ୍ଥମଧୁରତାଯ ସକଲସରୀରେ କୋପଂ ଅଜନେତ୍ୱା ପେମଂ ଜନେତୀତି ପେମନୀଯା। ହଦଯଂ ଗଚ୍ଛତି ଅପଟିହଞ୍ଞମାନା ସୁଖେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱିସତୀତି ହଦଯଙ୍ଗମା। ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣତାଯ ପୁରେ ଭୱାତି ପୋରୀ, ପୁରେ ସଂୱଡ୍ଢନାରୀ ୱିଯ ସୁକୁମାରାତିପି ପୋରୀ, ପୁରସ୍ସ ଏସାତିପି ପୋରୀ, ନଗରୱାସୀନଂ କଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଗରୱାସିନୋ ହି ଯୁତ୍ତକଥା ହୋନ୍ତି, ପିତିମତ୍ତଂ ପିତାତି ଭାତିମତ୍ତଂ ଭାତାତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱରୂପୀ କଥା ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ କନ୍ତା ହୋତୀତି ବହୁଜନକନ୍ତା। କନ୍ତଭାୱେନେୱ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ମନାପା ଚିତ୍ତୱୁଡ୍ଢିକରାତି ବହୁଜନମନାପା।

ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପିକା କାଯୱଚୀପଯୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଅକୁସଲଚେତନା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ। କାଲେନ ୱଦତୀତି କାଲୱାଦୀ, ୱତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତକାଲଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂତଂ ତଥଂ ତଚ୍ଛଂ ସଭାୱମେୱ ୱଦତୀତି ଭୂତୱାଦୀ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୱାଦୀ। ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଧମ୍ମୱାଦୀ। ସଂୱରୱିନଯପହାନୱିନଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ୱିନଯୱାଦୀ।

ନିଧାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଠପନୋକାସୋ, ନିଧାନମସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ନିଧାନୱତୀ, ହଦଯେ ନିଧାତବ୍ବଯୁତ୍ତକଂ ୱାଚଂ ଭାସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। କାଲେନାତି ଏୱରୂପିଂ ଭାସମାନୋପି ଚ ‘‘ଅହଂ ନିଧାନୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ନ ଅକାଲେନ ଭାସତି, ଯୁତ୍ତକାଲଂ ପନ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱାୱ ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାପଦେସନ୍ତି ସୌପମଂ, ସକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯନ୍ତୱତିନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯଥାସ୍ସା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥସଂହିତନ୍ତି ଅନେକେହିପି ନଯେହି ୱିଭଜନ୍ତେନ ପରିଯାଦାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯତାଯ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନଂ ଭାସତି। ଯଂ ୱା ସୋ ଅତ୍ଥୱାଦୀ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି, ତେନ ଅତ୍ଥେନ ସହିତତ୍ତା ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଭାସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚତୁଦ୍ଦୋସାପଗତଂ ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ମୁସାୱାଦାଦୀହି ଚତୂହି ଦୋସେହି ଅପଗତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି। ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ ତିରଚ୍ଛାନକଥାଯାତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସାଯ ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଭୂତାଯ କଥାଯ।

ଦସକଥାୱତ୍ଥୂନୀତି ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଦୀନି ଦସ ୱିୱଟ୍ଟନିସ୍ସିତାଯ କଥାଯ ୱତ୍ଥୁଭୂତାନି କାରଣାନି। ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଇଚ୍ଛାୱିରହିତୋ ଅନିଚ୍ଛୋ ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ଏତ୍ଥ ହି ବ୍ଯଞ୍ଜନଂ ସାୱସେସଂ ୱିଯ, ଅତ୍ଥୋ ପନ ନିରୱସେସୋ। ନ ହି ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଅଣୁମତ୍ତାପି ଇଚ୍ଛା ନାମ ଅତ୍ଥି।

ଅପିଚେତ୍ଥ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ପାପିଚ୍ଛତା ମହିଚ୍ଛତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାତି ଅଯଂ ଭେଦୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ – ତତ୍ଥ ସକଲାଭେ ଅତିତ୍ତସ୍ସ ପରଲାଭପତ୍ଥନା ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ନାମ, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଏକଭାଜନେ ପକ୍କପୂୱେପି ଅତ୍ତନୋ ପତ୍ତେ ପତିତେ ନ ସୁପକ୍କୋ ୱିଯ ଖୁଦ୍ଦକୋ ୱିଯ ଚ ଖାଯତି, ସ୍ୱେୱ ପନ ପରସ୍ସ ପତ୍ତେ ପକ୍ଖିତ୍ତୋ ସୁପକ୍କୋ ୱିଯ ମହନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ଖାଯତି। ଅସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତା ପନ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ପାପିଚ୍ଛତା ନାମ, ସା ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ

ଅସନ୍ଧୋ ସମାନୋ ସନ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୮୫୧) ନୟେନ ଅତ୍ରେୱ ଆଗତାୟେୱ। ତାଯ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋହଞ୍ଞେ ପତିଟ୍ଠାତି। ସନ୍ତଗୁଣସମ୍ଭାୱନତା ପନ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ଅମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ମହିଚ୍ଛତା ନାମ, ସାପି ‘‘ଇଧେକଚ୍ଚୋ ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂତି ଇଚ୍ଛତି, ସୀଲୱା ସମାନୋ ସୀଲୱାତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି (ୱିଭ। ୮୫୧) ଇମିନା ନୟେନ ଆଗତାୟେୱ। ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଦୁସ୍ସନ୍ତପ୍ପଯୋ ହୋତି, ୱିଜାତମାତାପିସ୍ସ ଚିତ୍ତଂ ଗହେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତେନେତଂ ୱୁଚ୍ଚତି –

‘‘ଅଗ୍ଗିକ୍ଖନ୍ଧୋ ସମୁଦ୍ଦୋ ଚ, ମହିଚ୍ଛୋ ଚାପି ପୁଗ୍ଗଲୋ;

ସକଟେନ ପଚ୍ଚଯେ ଦେନ୍ତୁ, ତଯୋପେତେ ଅତପ୍ପଯା’’ତି। (ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୫୨; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୬୩; ଉଦା। ଅଟ୍ଠ। ୩୧);

ସନ୍ତଗୁଣନିଗୂହନତା ପନ ପଟିଗ୍ଗହଣେ ଚ ମତ୍ତଞ୍ଞୁତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛତା ନାମ, ତାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଅତ୍ତନି ୱିଜ୍ଜମାନମ୍ପି ଗୁଣଂ ପଟିଚ୍ଛାଦେତୁକାମତାଯ ସଦ୍ଧୋ ସମାନୋ ‘‘ସଦ୍ଧୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି ନ ଇଚ୍ଛତି। ସୀଲୱା… ପୱିୱିତ୍ତୋ… ବହୁସ୍ସୁତୋ… ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯୋ… ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ… ପଞ୍ଞୱା… ଖୀଣାସୱୋ ସମାନୋ ‘‘ଖୀଣାସୱୋତି ମଂ ଜନୋ ଜାନାତୂ’’ତି ନ ଇଚ୍ଛତି ସେଯ୍ୟଥାପି ମଜ୍ଝନ୍ତିକତ୍ଥେରୋ। ଏୱଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଚ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଅନୁପ୍ପନ୍ନଂ ଲାଭଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଥାୱରଂ କରୋତି, ଦାଯକାନଂ ଚିତ୍ତଂ ଆରାଧେତି, ଯଥା ଯଥା ହି ସୋ ଅତ୍ତନୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ଅପ୍ପଂ ଗଣ୍ହାତି, ତଥା ତଥା ତସ୍ସ ୱତ୍ତେ ପସନ୍ନା ମନୁସ୍ସା ବହୂ ଦେନ୍ତି।

ଅପରୋପି ଚତୁବ୍ବିଧୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଧୁତଙ୍ଗଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅଧିଗମଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି । ତତ୍ଥ ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପଚ୍ଚଯଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ। ସୋ ଦାଯକସ୍ସ ୱସଂ ଜାନାତି, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସଂ ଜାନାତି, ଅତ୍ତନୋ ଥାମଂ ଜାନାତି। ଯଦି ହି ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ବହୁ ହୋତି, ଦାଯକୋ ଅପ୍ପଂ ଦାତୁକାମୋ, ଦାଯକସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପଂ ଗଣ୍ହାତି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଅପ୍ପୋ, ଦାଯକୋ ବହୁଂ ଦାତୁକାମୋ, ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱସେନ ଅପ୍ପଂ ଗଣ୍ହାତି। ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋପି ବହୁ, ଦାଯକୋପି ବହୁଂ ଦାତୁକାମୋ, ଅତ୍ତନୋ ଥାମଂ ଞତ୍ୱା ପମାଣେନେୱ ଗଣ୍ହାତି।

ଧୁତଙ୍ଗସମାଦାନସ୍ସ ଅତ୍ତନି ଅତ୍ଥିଭାୱଂ ନ ଜାନାପେତୁକାମୋ ଧୁତଙ୍ଗଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ବହୁସ୍ସୁତଭାୱଂ ନ ଜାନାପେତୁକାମୋ, ଅଯଂ ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ନାମ। ଯୋ ପନ ସୋତାପନ୍ନାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞତରୋ ହୁତ୍ୱା ସୋତାପନ୍ନାଦିଭାୱଂ ଜାନାପେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛତି, ଅଯଂ ଅଧିଗମଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ନାମ। ଖୀଣାସୱୋ ପନ ଅତ୍ରିଚ୍ଛତଂ ପାପିଚ୍ଛତଂ ମହିଚ୍ଛତଂ ପହାଯ ସବ୍ବସୋ ଇଚ୍ଛାପଟିପକ୍ଖଭୂତାଯ ଅଲୋଭସଙ୍ଖାତାଯ ପରିସୁଦ୍ଧାଯ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତାଯ ସମନ୍ନାଗତତ୍ତା ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ନାମ। ‘‘ଆୱୁସୋ, ଅତ୍ରିଚ୍ଛତା ପାପିଚ୍ଛତା ମହିଚ୍ଛତାତି, ଇମେ ଧମ୍ମା ପହାତବ୍ବାତି, ତେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଏୱରୂପଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛତଂ ସମାଦାଯ ୱତ୍ତିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛକଥଂ କଥେତି ନାମ।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିସେସତ୍ଥମେୱ ଦୀପଯିସ୍ସାମ, ଯୋଜନା ପନ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବା। ସନ୍ତୁଟ୍ଠିକଥନ୍ତି ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସଂ ନିସ୍ସିତଂ କଥଂ। ସୋ ପନେସ ସନ୍ତୋସୋ ଦ୍ୱାଦସୱିଧୋ ହୋତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଚୀୱରେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ, ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ, ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋତି ତିୱିଧୋ। ଏୱଂ ପିଣ୍ଡପାତାଦୀସୁପି।

ତସ୍ସାଯଂ ପଭେଦୱଣ୍ଣନା – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଚୀୱରଂ ଲଭତି ସୁନ୍ଦରଂ ୱା ଅସୁନ୍ଦରଂ ୱା। ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି। ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଅଥ ପନ ଯୋ ପକତିଦୁବ୍ବଲୋ ୱା ହୋତି, ଆବାଧଜରାଭିଭୂତୋ ୱା, ଗରୁଚୀୱରଂ ପାରୁପନ୍ତୋ କିଲମତି। ସୋ ସଭାଗେନ ଭିକ୍ଖୁନା ସଦ୍ଧିଂ ତଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଲହୁକେନ ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ପଣୀତପଚ୍ଚଯଲାଭୀ ହୋତି। ସୋ ପଟ୍ଟୁଣ୍ଣଚୀୱରାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ ମହଗ୍ଘଚୀୱରଂ, ବହୂନି ୱା ପନ ଚୀୱରାନି ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ଇଦଂ ଥେରାନଂ ଚିରପବ୍ବଜିତାନଂ, ଇଦଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଅନୁରୂପଂ, ଇଦଂ ଗିଲାନାନଂ, ଇଦଂ ଅପ୍ପଲାଭୀନଂ ହୋତୂ’’ତି ଦତ୍ୱା ତେସଂ ପୁରାଣଚୀୱରଂ ୱା ସଙ୍କାରକୂଟାଦିତୋ ୱା ନନ୍ତକାନି ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱା ତେହି ସଙ୍ଘାଟିଂ କତ୍ୱା ଧାରେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ଚୀୱରେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ତେନେୱ ଯାପେତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି। ଅଯମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଯୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି, ଯେନସ୍ସ ପରିଭୁତ୍ତେନ ଅଫାସୁ ହୋତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ସପ୍ପାଯଭୋଜନଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ। ଅପରୋ ବହୁଂ ପଣୀତଂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ଚୀୱରଂ ୱିଯ ଥେରଚିରପବ୍ବଜିତବହୁସ୍ସୁତଅପ୍ପଲାଭୀଗିଲାନାନଂ ଦତ୍ୱା ତେସଂ ୱା ସେସକଂ ପିଣ୍ଡାଯ ୱା ଚରିତ୍ୱା ମିସ୍ସକାହାରଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ପିଣ୍ଡପାତେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ସେନାସନଂ ଲଭତି ମନାପଂ ୱା ଅମନାପଂ ୱା, ସୋ ତେନ ନେୱ ସୋମନସ୍ସଂ ନ ଦୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତି, ଅନ୍ତମସୋ ତିଣସନ୍ଥାରକେନାପି ଯଥାଲଦ୍ଧେନେୱ ତୁସ୍ସତି। ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଯୋ ପନ ଅତ୍ତନୋ ପକତିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ବ୍ୟାଧିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱା ସେନାସନଂ ଲଭତି, ଯତ୍ଥସ୍ସ ୱସତୋ ଅଫାସୁ ହୋତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ସନ୍ତକେ ସପ୍ପାଯସେନାସନେ ୱସନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ।

ଅପରୋ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ଲେଣମଣ୍ଡପକୂଟାଗାରାଦୀନି ବହୂନି ପଣୀତସେନାସନାନି ଲଭତି, ସୋ ତଂ ଚୀୱରଂ ୱିଯ ଥେରଚିରପବ୍ବଜିତବହୁସ୍ସୁତଅପ୍ପଲାଭୀଗିଲାନାନଂ ଦତ୍ୱା ଯତ୍ଥ କତ୍ଥଚି ୱସନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ। ଯୋପି ''ଉତ୍ତମସେନାସନଂ ନାମ ପମାଦଟ୍ଠାନଂ, ତତ୍ଥ ନିସିନ୍ନସ୍ସ ଥିନମିଦ୍ଧଂ ଓକ୍କମତି, ନିଦ୍ଦାଭିଭୂତସ୍ସ ପୁନ ପଟିବୁଜ୍ଝତୋ ପାପୱିତକ୍କା ପାତୁଭୱନ୍ତୀ''ତି ପଟିସଞ୍ଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ତାଦିସଂ ସେନାସନଂ ପତ୍ତମ୍ପି ନ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛତି, ସୋ ତଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅବ୍ଭୋକାସରୁକ୍ଖମୂଲାଦୀସୁ ୱସନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ସେନାସନେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ।

ଇଧ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି ଲୂଖଂ ୱା ପଣୀତଂ ୱା, ସୋ ଯଂ ଲଭତି, ତେନେୱ ତୁସ୍ସତି, ଅଞ୍ଞଂ ନ ପତ୍ଥେତି, ଲଭନ୍ତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି। ଅଯମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ। ଯୋ ପନ ତେଲେନ ଅତ୍ଥିକୋ ଫାଣିତଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ସଭାଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଦତ୍ୱା ତସ୍ସ ହତ୍ଥତୋ ତେଲଂ ଗହେତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଦେୱ ୱା ପରିଯେସିତ୍ୱା ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ।

ଅପରୋ ମହାପୁଞ୍ଞୋ ବହୁଂ ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦିପଣୀତଭେସଜ୍ଜଂ ଲଭତି, ସୋ ତଂ ଚୀୱରଂ ୱିଯ ଥେରଚିରପବ୍ବଜିତବହୁସ୍ସୁତଅପ୍ପଲାଭୀଗିଲାନାନଂ ଦତ୍ୱା ତେସଂ ଆଭତେନ ଯେନ କେନଚି ଯାପେନ୍ତୋପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଯୋ ପନ ଏକସ୍ମିଂ ଭାଜନେ ଚତୁମଧୁରଂ ଠପେତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ମୁତ୍ତହରୀତକଂ ''ଗଣ୍ହ, ଭନ୍ତେ, ଯଦିଚ୍ଛସୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ''ସଚସ୍ସ ତେସୁ ଅଞ୍ଞତରେନପି ରୋଗୋ ୱୂପସମ୍ମତି, ଅଥ ମୁତ୍ତହରୀତକଂ ନାମ ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱଣ୍ଣିତ''ନ୍ତି ଚତୁମଧୁରଂ ପଟିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ମୁତ୍ତହରୀତକେନ ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୋ ପରମସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ ହୋତି। ଅଯମସ୍ସ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯେ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋ। ଇମେସଂ ପନ ପଚ୍ଚେକପଚ୍ଚଯେସୁ ତିଣ୍ଣଂ ତିଣ୍ଣଂ ସନ୍ତୋସାନଂ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋୱ ଅଗ୍ଗୋ। ଅରହା ଏକେକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚଯେ ଇମେହି ତୀହିପି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋୱ।

ପୱିୱେକକଥନ୍ତି ପୱିୱେକନିସ୍ସିତଂ କଥଂ। ତଯୋ ହି ୱିୱେକା କାଯୱିୱେକୋ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଉପଧିୱିୱେକୋତି। ତତ୍ଥ ଏକୋ ଗଚ୍ଛତି, ଏକୋ ତିଟ୍ଠତି, ଏକୋ ନିସୀଦତି, ଏକୋ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି, ଏକୋ ଗାମଂ ପିଣ୍ଡାଯ ପୱିସତି, ଏକୋ ପଟିକ୍କମତି, ଏକୋ ଅଭିକ୍କମତି, ଏକୋ ଚଙ୍କମଂ ଅଧିଟ୍ଠାତି, ଏକୋ ଚରତି, ଏକୋ ୱିହରତୀତି ଅଯଂ କାଯୱିୱେକୋ ନାମ। ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ ପନ ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ନାମ। ନିବ୍ବାନଂ ଉପଧିୱିୱେକୋ ନାମ।

ୱୁତ୍ତମ୍ପି ହେତଂ – ''କାଯୱିୱେକୋ ଚ ୱିୱେକଟ୍ଠକାଯାନଂ ନେକ୍ଖମ୍ମାଭିରତାନଂ। ଚିତ୍ତୱିୱେକୋ ଚ ପରିସୁଦ୍ଧଚିତ୍ତାନଂ ପରମୱୋଦାନପ୍ପତ୍ତାନଂ। ଉପଧିୱିୱେକୋ ଚ ନିରୁପଧୀନଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ୱିସଙ୍ଖାରଗତାନ''ନ୍ତି (ମହାନି। ୫୭)।

ଅସଂସଗ୍ଗକଥନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ କାଯସଂସଗ୍ଗୋତି ପଞ୍ଚୱିଧୋ ସଂସଗ୍ଗୋ। ତେସୁ ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ସୁଣାତି ''ଅମୁକସ୍ମିଂ ଗାମେ ୱା ନିଗମେ ୱା ଇତ୍ଥୀ ୱା କୁମାରୀ ୱା ଅଭିରୂପା ଦସ୍ସନୀଯା ପାସାଦିକା ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତା''ତି, ସୋ ତଂ ସୁତ୍ୱା ସଂସୀଦତି ୱିସୀଦତି, ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ, ସିକ୍ଖାଦୁବ୍ବଲ୍ୟଂ ଅନାୱିକତ୍ୱା ହୀନାଯାୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ପରେହି କଥିଯମାନରୂପାଦିସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅତ୍ତନା ୱା ହସିତଲପିତଗୀତସଦ୍ଦଂ ସୁଣନ୍ତସ୍ସ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗୋ ସୱନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ।

''ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ନ ହେୱ ଖୋ ସୁଣାତି, ଅପି ଚ ଖୋ ସାମଂ ପସ୍ସତି ଇତ୍ଥିଂ ୱା କୁମାରିଂ ୱା ଅଭିରୂପଂ ଦସ୍ସନୀଯଂ ପାସାଦିକଂ ପରମାଯ ୱଣ୍ଣପୋକ୍ଖରତାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ, ସୋ ତଂ ଦିସ୍ୱା ସଂସୀଦତି ୱିସୀଦତି, ନ ସକ୍କୋତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ସନ୍ଧାରେତୁଂ, ସିକ୍ଖାଦୁବ୍ବଲ୍ୟଂ ଅନାୱିକତ୍ୱା ହୀନାଯାୱତ୍ତତି। ଏୱଂ ୱିସଭାଗରୂପଂ ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ପନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣୱୀଥିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ଦସ୍ସନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ।

ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ଅଲ୍ଲାପସଲ୍ଲାପୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ପନ ସମୁଲ୍ଲପନସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଭିକ୍ଖୁନୋ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ସନ୍ତକଂ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ୱା ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ସନ୍ତକଂ ଗହେତ୍ୱା ପରିଭୋଗକରଣୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ସମ୍ଭୋଗସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ହତ୍ଥଗ୍ଗାହାଦିୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନରାଗୋ ପନ କାଯସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ। ଅରହା ଇମେହି ପଞ୍ଚହି ସଂସଗ୍ଗେହି ଚତୂହିପି ପରିସାହି ସଦ୍ଧିଂ ଅସଂସଟ୍ଠୋ, ଗାହମୁତ୍ତକୋ ଚେୱ ସଂସଗ୍ଗମୁତ୍ତକୋ ଚ। ଅସଂସଗ୍ଗସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଭଣନ୍ତୋ

ଅସଂସଗ୍ଗକଥଂ କଥେତି ନାମ।

ୱୀରିଯାରମ୍ଭକଥନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯୋ ପଗ୍ଗହିତୱୀରିଯୋ ପରିପୁଣ୍ଣକାଯିକଚେତସିକୱୀରିଯୋ ହୋତି, ଗମନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ଠାନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ଠାନେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ନିସଜ୍ଜଂ, ନିସଜ୍ଜାଯ ଉପ୍ପନ୍ନଂ କିଲେସଂ ସଯନଂ ପାପୁଣିତୁଂ ନ ଦେତି, ଦଣ୍ଡେନ କଣ୍ହସପ୍ପଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱା ଗଣ୍ହନ୍ତୋ ୱିଯ ଅମିତ୍ତଂ ଗୀୱାଯ ଅକ୍କମନ୍ତୋ ୱିଯ ଚ ୱିଚରତି, ତାଦିସସ୍ସ ଆରଦ୍ଧୱୀରିଯସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ଭଣନ୍ତୋ ୱୀରିଯାରମ୍ଭକଥଂ କଥେତି ନାମ।

ସୀଲକଥନ୍ତିଆଦୀସୁ ସୀଲନ୍ତି ଚତୁପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ। ସମାଧୀତି ୱିପସ୍ସନାପାଦକା ଅଟ୍ଠ ସମାପତ୍ତିଯୋ। ପଞ୍ଞାତି ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଞ୍ଞାଣଂ। ୱିମୁତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲୱିମୁତ୍ତି। ୱିମୁତ୍ତିଞ୍ଞାଣଦସ୍ସନନ୍ତି ଏକୂନୱୀସତିୱିଧଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣଞ୍ଞାଣଂ। ସୀଲାଦୀନଂ ଗୁଣଂ ପକାସେନ୍ତୋ ସୀଲାଦିକଥଂ କଥେତି ନାମ।

ସତିପଟ୍ଠାନକଥନ୍ତିଆଦୀନି ସଙ୍ଗଜାଲମତିଚ୍ଚ ସୋ ମୁନୀତିପରିଯୋସାନାନି ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତାନୁସାରେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି।

୮୬।ନିରାସତ୍ତୀତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ୱିୱେକଦସ୍ସୀ ଫସ୍ସେସୂତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୀସୁ ଅତ୍ତାଦିଭାୱୱିୱେକଂ ପସ୍ସତି। ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଚ ନ ନୀଯତୀତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଯା ଦିଟ୍ଠୀସୁ କାଯଚି ଦିଟ୍ଠିଯା ନ ନୀଯତି।

ୱିପରିଣତଂୱା ୱତ୍ଥୁଂ ନ ସୋଚତୀତି ପକତିଭାୱଂ ଜହିତ୍ୱା ନଟ୍ଠେ କିସ୍ମିଞ୍ଚି ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ସୋକଂ ଆପଜ୍ଜତି। ୱିପରିଣତସ୍ମିଂ ୱାତି ୱିନସ୍ସମାନେ ୱତ୍ଥୁମ୍ହି।

ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋତି ଚକ୍ଖୁଂ ୱତ୍ଥୁଂ କତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସୋ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁରିମା ଚକ୍ଖୁପସାଦାଦିୱତ୍ଥୁକାୱ, ମନୋସମ୍ଫସ୍ସୋ ହଦଯୱତ୍ଥୁକୋପି ଅୱତ୍ଥୁକୋପି ସବ୍ବୋ ଚତୁଭୂମକୋ ଫସ୍ସୋ। ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋତି ପରିଯାଯେନ ଏତସ୍ସ ନାମଂ ହୋତିଯେୱ । ତଯୋ ହି ଅରୂପିନୋ ଖନ୍ଧା ସଯଂ ପିଟ୍ଠିୱଟ୍ଟକା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସହଜାତସମ୍ଫସ୍ସସ୍ସ ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋତି ନାମଂ କରୋନ୍ତି। ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋତି ନିପ୍ପରିଯାଯେନ ପନ ପଟିଘସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ ପଞ୍ଚଦ୍ୱାରିକଫସ୍ସୋ। ଅଧିୱଚନସମ୍ଫସ୍ସୋ ନାମ ମନୋଦ୍ୱାରିକଫସ୍ସୋ। ସୁଖୱେଦନୀଯୋ ଫସ୍ସୋତି ସୁଖୱେଦନାଯ ହିତୋ ଉପ୍ପାଦକୋ ଫସ୍ସୋ। ଇତରଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। କୁସଲୋ ଫସ୍ସୋତି ଏକୱୀସତିକୁସଲଚିତ୍ତସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ। ଅକୁସଲୋତି ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ। ଅବ୍ୟାକତୋତି ଛତ୍ତିଂସାଅବ୍ୟାକତସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ। କାମାୱଚରୋତି ଚତୁପଞ୍ଞାସକାମାୱଚରସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ। ରୂପାୱଚରୋତି କୁସଲାଦିପଞ୍ଚଦସରୂପାୱଚରସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ । ଅରୂପାୱଚରୋତି କୁସଲାବ୍ୟାକତୱସେନ ଦ୍ୱାଦସଅରୂପାୱଚରସମ୍ପଯୁତ୍ତୋ।

ସୁଞ୍ଞତୋତି ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୋ ସୁଞ୍ଞତୋ, ତେନ ସହଜାତୋ ଫସ୍ସୋ ସୁଞ୍ଞତୋ ଫସ୍ସୋ। ଇତରଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନିମିତ୍ତୋତି ଏତ୍ଥ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୋ ଅନିମିତ୍ତୋ। ଅପ୍ପଣିହିତୋତି ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନାୱସେନ ୱିପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ମଗ୍ଗୋ ଅପ୍ପଣିହିତୋ। ଲୋକିଯୋତି ଲୋକୋ ୱୁଚ୍ଚତି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ୱଟ୍ଟଂ, ତସ୍ମିଂ ପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନ ଲୋକେ ନିଯୁତ୍ତୋତି ଲୋକିଯୋ, ତେଭୂମକୋ ଧମ୍ମୋ। ଲୋକୁତ୍ତରୋତି ଲୋକତୋ ଉତ୍ତରୋ ଉତ୍ତିଣ୍ଣୋତି ଲୋକୁତ୍ତରୋ, ଲୋକେ ଅପରିଯାପନ୍ନଭାୱେନପି ଲୋକୁତ୍ତରୋ। ଅତ୍ତେନ ୱାତି ଅତ୍ତଭାୱେନ ୱା। ଅତ୍ତନିଯେନ ୱାତି ଅତ୍ତାଯତ୍ତେନ ୱା।

୮୭।ପଟିଲୀନୋତି ରାଗାଦୀନଂ ପହୀନତ୍ତା ତତୋ ଅପଗତୋ। ଅକୁହକୋତି ଅୱିମ୍ହାପକୋ ତୀହି କୁହନୱତ୍ଥୂହି। ଅପିହାଲୂତି ଅପିହନସୀଲୋ, ପତ୍ଥନାତଣ୍ହାଯ ରହିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅମଚ୍ଛରୀତି ପଞ୍ଚମଚ୍ଛେରୱିରହିତୋ। ଅପ୍ପଗବ୍ଭୋତି କାଯପାଗବ୍ଭିଯାଦିୱିରହିତୋ। ଅଜେଗୁଚ୍ଛୋତି ସମ୍ପନ୍ନସୀଲାଦିତାଯ ଅଜେଗୁଚ୍ଛନୀଯୋ ଅସେଚନକୋ ମନାପୋ। ପେସୁଣେଯ୍ୟେ ଚ ନୋ ଯୁତୋତି ଦ୍ୱୀହି ଆକାରେହି ଉପସଂହରିତବ୍ବେ ପିସୁଣକମ୍ମେ ଅଯୁତ୍ତୋ।

ରାଗସ୍ସ ପହୀନତ୍ତାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ରାଗକିଲେସସ୍ସ ପହୀନଭାୱେନ। ଅସ୍ମିମାନୋ ପହୀନୋ ହୋତୀତି ଅସ୍ମୀତି ଉନ୍ନତିମାନୋ ସମୁଚ୍ଛେଦୱସେନ ପହୀନୋ ହୋତି।

ତୀଣି କୁହନୱତ୍ଥୂନୀତି ତୀଣି ୱିମ୍ହାପନକାରଣାନି। ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୂତିଆଦୀସୁ ଚୀୱରାଦୀହି ନିମନ୍ତିତସ୍ସ ତଦତ୍ଥିକସ୍ସେୱ ସତୋ ପାପିଚ୍ଛତଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିକ୍ଖିପନେନ ତେ ଚ ଗହପତିକେ ଅତ୍ତନି ସୁପ୍ପତିଟ୍ଠିତପସାଦେ ଞତ୍ୱା ପୁନ ତେସଂ ''ଅହୋ ଅଯ୍ୟୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ, ନ କିଞ୍ଚି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହିତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ସୁଲଦ୍ଧଂ ୱତ ନୋ ଅସ୍ସ, ସଚେ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି କିଞ୍ଚି ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟା''ତି ନାନାୱିଧେହି ଉପାଯେହି ପଣୀତାନି ଚୀୱରାଦୀନି ଉପନେନ୍ତାନଂ ତଦନୁଗ୍ଗହକାମତଂଯେୱ ଅୱିକତ୍ୱା ପଟିଗ୍ଗହଣେନ ଚ ତତୋ ପଭୁତି ଅପି ସକଟଭାରେହି ଉପନାମନହେତୁଭୂତଂ ୱିମ୍ହାପନଂ

ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୁତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାପିଚ୍ଛସ୍ସେୱ ପନ ସତୋ ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯେନ କତେନ ଇରିଯାପଥେନ ୱିମ୍ହାପନଂ ଇରିଯାପଥସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୁତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ପାପିଚ୍ଛସ୍ସେୱ ପନ ସତୋ ଉତ୍ତରିମନୁସ୍ସଧମ୍ମାଧିଗମପରିଦୀପନୱାଚାଯ ତଥା ତଥା ୱିମ୍ହାପନଂ ସାମନ୍ତଜପ୍ପନସଙ୍ଖାତଂ କୁହନୱତ୍ଥୁତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

କତମଂ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନନ୍ତି ଏୱଂ ସଙ୍ଖାତଂ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସଙ୍ଖାତଂ। ନିମନ୍ତେନ୍ତୀତି ଇଧ ଗହପତିକା ''ଭିକ୍ଖୁଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଭିକ୍ଖୁ ନିମନ୍ତେନ୍ତି। ଅଯମେୱ ୱା ପାଠୋ। ''ନିମନ୍ତେତୀ''ତି ୱା ''ୱଦନ୍ତୀ''ତି ୱା କେଚି ପଠନ୍ତି। ତାଦିସେ ନିମନ୍ତାପେନ୍ତି। ନିମନ୍ତେନ୍ତୀତି ପାଠସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ଚୀୱରଂ ପଚ୍ଚକ୍ଖାତୀତି ଚୀୱରଂ ପଟିକ୍ଖିପତି। ଏତଂ ସାରୁପ୍ପଂ, ଯଂ ସମଣୋତି ଯଂ ଚୀୱରଧାରଣଂ ସମଣୋ କରୋତି, ଏତଂ ସାରୁପ୍ପଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକଂ। ପାପଣିକା ୱା ନନ୍ତକାନୀତି ଆପଣଦ୍ୱାରେ ପତିକାନି ଅନ୍ତୱିରହିତାନି ପିଲୋତିକାନି। ଉଚ୍ଚିନିତ୍ୱାତି ସଂକଡ୍ଢିତ୍ୱା। ଉଞ୍ଛାଚରିଯାଯାତି ଭିକ୍ଖାଚରଣେନ। ପିଣ୍ଡିଯାଲୋପେନାତି ପିଣ୍ଡଂ କତ୍ୱା ଲଦ୍ଧଆଲୋପେନ। ପୂତିମୁତ୍ତେନ ୱାତି ଗୋମୁତ୍ତେନ ୱା। ଓସଧଂ କରେଯ୍ଯାତି ଭେସଜ୍ଜକିଚ୍ଚଂ କରେଯ୍ଯ। ତଦୁପାଦାଯାତି ତତୋ ପଟ୍ଠାଯ। ଧୁତୱାଦୋତି ଧୁତଗୁଣୱାଦୀ। ଭିଯ୍ୟୋ ଭିଯ୍ୟୋ ନିମନ୍ତେନ୍ତୀତି ଉପରୂପରି ନିମନ୍ତେନ୍ତି। ସମ୍ମୁଖୀଭାୱାତି ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେନ, ୱିଜ୍ଜମାନତାଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ପସୱତୀତି ପଟିଲଭତି। ସଦ୍ଧାଯ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱେନ ସଦ୍ଧା କାତୁନ୍ତି ''ସଦ୍ଧାଯ ସମ୍ମୁଖୀଭାୱା''ତିଆଦିମାହ। ଦେଯ୍ଯଧମ୍ମା ସୁଲଭା ଦକ୍ଖିଣେଯ୍ଯା ଚ, ସଦ୍ଧା ପନ ଦୁଲ୍ଲଭା। ପୁଥୁଜ୍ଜନସ୍ସ ହି ସଦ୍ଧା ଅଥାୱରା, ପଦୱାରେ ପଦୱାରେ ନାନା ହୋତି। ତେନେୱସ୍ସ ମହାମୋଗ୍ଗଲ୍ଲାନସଦିସୋପି ଅଗ୍ଗସାୱକୋ ପାଟିଭୋଗୋ ଭୱିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଆହ ''ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ଖୋ ନେସଂ ଆୱୁସୋ ଧମ୍ମାନଂ ପାଟିଭୋଗୋ ଭୋଗାନଞ୍ଚ ଜୀୱିତସ୍ସ ଚ, ସଦ୍ଧାଯ ପନ ତ୍ୱଂ ପାଟିଭୋଗୋ''ତି।

ଏୱଂ ତୁମ୍ହେ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜେନ ପରିବାହିରା ଭୱିସ୍ସଥାତି ଏତ୍ଥ ପୁଞ୍ଜଞ୍ଜେନାତି ନିସ୍ସକ୍କତ୍ଥେ କରଣୱଚନଂ। ପୁଞ୍ଜତୋ ପରିହୀନା ପରମ୍ମୁଖା ଭୱିସ୍ସଥ। ଭାକୁଟିକାତି ମୁଖାନଂ ପଧାନପୁରିମଟ୍ଠିତଭାୱଦସ୍ସନେନ ଭାକୁଟିକରଣଂ, ମୁଖସଙ୍କୋଚୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭାକୁଟିକରଣଂ ସୀଲମସ୍ସାତି ଭାକୁଟିକୋ, ଭାକୁଟିକସ୍ସ ଭାୱୋ ଭାକୁଟିଯଂ। କୁହନାତି ୱିମ୍ହାପନା। କୁହସ୍ସ ଆଯନା କୁହାଯନା। କୁହିତସ୍ସ ଭାୱୋ କୁହିତତ୍ତଂ।

ପାପିଚ୍ଛୋତି ଅସନ୍ତଗୁଣଦୀପନକାମୋ। ଇଚ୍ଛାପକତୋତି ଇଚ୍ଛାଯ ଅପକତୋ, ଉପଦ୍ଦୁତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ସମ୍ଭାୱନାଧିପ୍ପାଯୋତି ବହୁମାନଜ୍ଝାସଯୋ। ଗମନଂ ସଣ୍ଠପେତୀତି ଅଭିକ୍କମାଦିଗମନଂ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତି, ପାସାଦିକଭାୱଂ କରୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ପଣିଧାଯ ଗଚ୍ଛତୀତି ପତ୍ଥନଂ ଠପେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସମାହିତୋ ୱିଯ ଗଚ୍ଛତୀତି ଉପଚାରପ୍ପତ୍ତୋ ୱିଯ ଗଚ୍ଛତି। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ଆପାଥକଜ୍ଝାଯୀୱ ହୋତୀତି ସମ୍ମୁଖା ଆଗତାନଂ ମନୁସ୍ସାନଂ ଝାନଂ ସମାପଜ୍ଜନ୍ତୋ ୱିଯ ସନ୍ତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଇରିଯାପଥସ୍ସାତି ଚତୁଇରିଯାପଥସ୍ସ। ଆଠପନାତି ଆଦିଟ୍ଠପନା, ଆଦରେନ ୱା ଠପନା। ଠପନାତି ଠପନାକାରୋ। ସଣ୍ଠପନାତି ଅଭିସଙ୍ଖରଣଂ, ପାସାଦିକଭାୱକରଣନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅରିଯଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମପଟିବଦ୍ଧଂ। କୁଞ୍ଚିକନ୍ତି ଅୱାପୁରଣଂ। ମିତ୍ତାତି ସିନେହୱନ୍ତୋ। ସନ୍ଦିଟ୍ଠାତି ଦିଟ୍ଠମତ୍ତା। ସମ୍ଭତ୍ତାତି ଦଳ୍ହମିତ୍ତା। ଉଦ୍ଦଣ୍ଡୋତି ଏକୋ ପତିସ୍ସଯୱିସେସୋ।

କୋରଜିକକୋରଜିକୋତି ସଙ୍କୋଚସଙ୍କୋଚକୋ, ଅତିସଙ୍କୋଚକୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''କୋରଚକକୋରଚକୋ''ତି ୱା ପାଠୋ। ଭାକୁଟିକଭାକୁଟିକୋତି ଅତିୱିଯ ମୁଖସଙ୍କୋଚନସୀଲୋ। କୁହକକୁହକୋତି ଅତିୱିଯ ୱିମ୍ହାପକୋ। ଲପକଲପକୋତି ଅତିୱିଯ ସଲ୍ଲାପକୋ। ମୁଖସମ୍ଭାୱିକୋତି ଅତ୍ତନୋ ମୁଖୱସେନ ଅଞ୍ଞେହି ସହ ସମ୍ଭାୱିକୋ, ଅପ୍ପିତଚିତ୍ତୋତି ଏକୋ। ସନ୍ତାନନ୍ତି କିଲେସସନ୍ତତାଯ ସନ୍ତାନଂ। ସମାପତ୍ତୀନନ୍ତି ସମାପଜ୍ଜିତବ୍ବାନଂ। ଗମ୍ଭୀରନ୍ତି ନିନ୍ନପତିଟ୍ଠାନଂ। ଗୂଳ୍ହନ୍ତି ଦସ୍ସେତୁଂ ଦୁକ୍ଖଂ। ନିପୁଣନ୍ତି ସୁଖୁମଂ। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନନ୍ତି ପଦଚ୍ଛେନ ଦୁପ୍ପଟିୱିଜ୍ଝାଧିପ୍ପାଯଂ। ଲୋକୁତ୍ତରନ୍ତି ଧମ୍ମଦୀପକଂ। ସୁଞ୍ଞତାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତନ୍ତି ନିବ୍ବାନପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତଂ। ଅଥ ୱା ଲୋକୁତ୍ତରସୁଞ୍ଞତାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତନ୍ତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଭୂତନିବ୍ବାନପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତଂ।

କାଯିକଂ ପାଗବ୍ଭିଯନ୍ତି କାଯେ ଭୱଂ କାଯିକଂ। ୱାଚସିକଚେତସିକେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅଚିତ୍ତୀକାରକତୋତି ବହୁମାନକିରିଯରହିତୋ। ଅନୁପାହନାନଂ ଚଙ୍କମନ୍ତାନନ୍ତି ଉପାହନୱିରହିତାନଂ ଚଙ୍କମନ୍ତାନଂ ସମୀପେ, ଅନାଦରେ ୱା ସାମିୱଚନଂ। ସୌପାହନୋତି ଉପାହନାରୂଳ୍ହୋ ହୁତ୍ୱା ଚଙ୍କମତି। ନୀଚେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତାନନ୍ତି ଅକତପରିଚ୍ଛେଦାଯ ଭୂମିଯା ଚଙ୍କମନ୍ତେ ପରିଚ୍ଛେଦଂ କତ୍ୱା ୱାଲୁକଂ ଆକିରିତ୍ୱା ଆଲମ୍ବନଂ ଯୋଜେତ୍ୱା କତଚଙ୍କମେ ନୀଚେପି ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମନ୍ତୋ। ଉଚ୍ଚେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମତୀତି ଇଟ୍ଠକଚଯନସମ୍ପନ୍ନେ ୱେଦିକାପରିକ୍ଖିତ୍ତେ ଉଚ୍ଚେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମତି। ସଚେ ପାକାରପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ ହୋତି ଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକଯୁତ୍ତୋ, ପବ୍ବତନ୍ତରୱନନ୍ତରଭୂମନ୍ତରସ୍ସ ୱା ସୁପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ, ତାଦିସେ ଚଙ୍କମେ ଚଙ୍କମିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ଅପ୍ପଟିଚ୍ଛନ୍ନେପି ଉପଚାରଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ୱଟ୍ଟତି। ଘଟ୍ଟଯନ୍ତୋପି ତିଟ୍ଠତୀତି ଅତିସମୀପେ ତିଟ୍ଠତି। ପୁରତୋପିତିଟ୍ଠତୀତି ପୁରତ୍ଥିମତୋପି ତିଟ୍ଠତି। ଠିତକୋପି ଭଣତୀତି ଖାଣୁକୋ ୱିଯ ଅନୋନମିତ୍ୱା ଭଣତି। ବାହାୱିକ୍ଖେପକୋତି ବାହୁଂ ଖିପିତ୍ୱା ଖିପିତ୍ୱା ଭଣତି।

ଅନୁପଖଜ୍ଜାତି ସଙ୍ଘେସଂ ନିସିନ୍ନଟ୍ଠାନଂ ପୱିସିତ୍ୱା। ନୱେପି ଭିକ୍ଖୂ ଆସନେନ ପଟିବାହତୀତି ଅଭ୍ଭନୋ ପତ୍ତାସନେ ଅନିସୀଦିତ୍ୱା ପୁରେ ୱା ପଚ୍ଛା ୱା ପୱିସନ୍ତୋ ଆସନେନ ପଟିବାହତି ନାମ।

ଅନାପୁଚ୍ଛମ୍ପି କଟ୍ଠଂ ପକ୍ଖିପତୀତି ଅନାପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଅନପଲୋକେତ୍ୱା ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଦାରୁଂ ଖିପତି। ଦ୍ୱାରଂ ପିଦହତୀତି ଜନ୍ତାଘରେ ପିଦହତି।

ଓତରତୀତି ଉଦକତିତ୍ଥଂ ପୱିସତି। ନ୍ହାୟତୀତି ସରୀରଂ ସିନେହେତି। ଉତ୍ତରତୀତି ଉଦକତିତ୍ଥତୋ ତୀରଂ ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି।

ୱୋକ୍କମ୍ମାପୀତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱାପି। ଓୱରକାନୀତି ଗବ୍ଭେ ପଟିଚ୍ଚିତସୟନଘରାନି।

ଗୂଳ୍ହାନୀତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାନି। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନାନୀତି ଅଞ୍ଞେହି ପଟିଚ୍ଛାଦିତାନି।

ଅନଜ୍ଝିଟ୍ଠୋ ୱାତି ଥେରେହି ‘‘ଧମ୍ମଂ ଭଣାହୀ’’ତି ଅନାଣତ୍ତୋ ଅନାୟାଚିତୋ ଚ।

ପାପଧମ୍ମୋତି ଲାମକଧମ୍ମୋ। ଅସୁଚିସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରୋତି ଅଞ୍ଞେହି ‘‘ଅୟଂ ଦୁସ୍ସୀଲୋ’’ତି ସଙ୍କାୟ ସରିତବ୍ବୋ ଆଚାରୋ ସଂୟୋଗୋ ଏତସ୍ସାତି ଅସୁଚିସଙ୍କସରସମାଚାରୋ। ସଙ୍କସ୍ସରସମାଚାରୋତି ସକାରଂ ସଂୟୋଗଂ କତ୍ୱାପି ପଠନ୍ତି। ପଟିଚ୍ଛନ୍ନକମ୍ମନ୍ତୋତି ପଟିଚ୍ଛାଦିତକାୟୱଚୀକମ୍ମନ୍ତୋ। ଅସ୍ସମଣୋତି ନ ସମଣୋ। ସମଣପଟିଞ୍ଞୋତି ‘‘ଅହଂ ସମଣୋ’’ତି ପଟିଜାନନ୍ତୋ। ଅବ୍ରହ୍ମଚାରୀତି ସେଟ୍ଠଚରିୟା ୱିରହିତୋ। ବ୍ରହ୍ମଚାରିପଟିଞ୍ଞୋତି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖୋ। ଅନ୍ତୋପୂତୀତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କୁସଲଧମ୍ମୱିରହିତତ୍ତା ଅନ୍ତୋପୂତିଭାୱମାପନ୍ନୋ। ଅୱସ୍ସୁତୋତି ରାଗେନ ତିନ୍ତୋ। କସମ୍ବୁଜାତୋତି ସଙ୍କାରସଭାୱୋ। ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖୁ ସଗାରୱୋ ସପ୍ପତିସ୍ସୋ ହିରୋତ୍ତପ୍ପସମ୍ପନ୍ନୋ ସୁନିୱତ୍ଥୋ ସୁପାରୁତୋ ପାସାଦିକେନ ଅଭିକ୍କନ୍ତେନ ପଟିକ୍କନ୍ତେନ ଆଲୋକିତେନ ୱିଲୋକିତେନ ସମିଞ୍ଜିତେନ ପସାରିତେନ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ ଇରିୟାପଥସମ୍ପନ୍ନୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟେସୁ ଗୁତ୍ତଦ୍ୱାରୋ ଭୋଜନେ ମତ୍ତଞ୍ଞୂ ଜାଗରିୟମନୁୟୁତ୍ତୋ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସମନ୍ନାଗତୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଆରଦ୍ଧୱୀରିୟୋ ଆଭିସମାଚାରିକେସୁ ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀ ଗରୁଚିତ୍ତୀକାରବହୁଲୋ ୱିହରତି, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆଚାରୋ। ଏୱଂ ତାୱ ଆଚାରୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଗୋଚରୋ ପନ ତିୱିଧୋ ଉପନିସ୍ସୟଗୋଚରୋ ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋତି। ତତ୍ଥ କତମୋ ଉପନିସ୍ସୟଗୋଚରୋ? ଦସକଥାୱତ୍ଥୁଗୁଣସମନ୍ନାଗତୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତୋ, ୟଂ ନିସ୍ସାୟ ଅସ୍ସୁତଂ ସୁଣାତି, ସୁତଂ ପରିୟୋଦାପେତି, କଙ୍ଖଂ ୱିତରତି, ଦିଟ୍ଠିଂ ଉଜୁଂ କରୋତି, ଚିତ୍ତଂ ପସାଦେତି; ୟସ୍ସ ୱା ପନ ଅନୁସିକ୍ଖମାନୋ ସଦ୍ଧାୟ ୱଡ୍ଢତି, ସୀଲେନ, ସୁତେନ, ଚାଗେନ, ପଞ୍ଞାୟ ୱଡ୍ଢତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପନିସ୍ସୟଗୋଚରୋ।

କତମୋ ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ? ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ ୱୀଥିଂ ପଟିପନ୍ନୋ ଓକ୍ଖିତ୍ତଚକ୍ଖୁ ୟୁଗମତ୍ତଦସ୍ସାୱୀ ସୁସଂୱୁତୋ ଗଚ୍ଛତି, ନ ହତ୍ଥିଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଅସ୍ସଂ, ନ ରଥଂ, ନ ପତ୍ତିଂ, ନ ଇତ୍ଥିଂ, ନ ପୁରିସଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଅଧୋ ଓଲୋକେନ୍ତୋ, ନ ଦିସାୱିଦିସଂ ପେକ୍ଖମାନୋ ଗଚ୍ଛତି। ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଆରକ୍ଖଗୋଚରୋ।

କତମୋ ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋ? ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ୟତ୍ଥ ଚିତ୍ତଂ ଉପନିବନ୍ଧତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ଭଗୱତା – ‘‘କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଗୋଚରୋ ସକୋ ପେତ୍ତିକୋ ୱିସୟୋ? ୟଦିଦଂ ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା’’ତି (ସଂ। ନି। ୫।୩୭୨), ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଉପନିବନ୍ଧଗୋଚରୋତି। ଇତି ଇମିନା ଚ ଆଚାରେନ ଇମିନା ଚ ଗୋଚରେନ ଉପେତୋ…ପେ… ସମନ୍ନାଗତୋ। ତେନପି ୱୁଚ୍ଚତି ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋତି।

ଅଣୁମତ୍ତେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭୟଦସ୍ସାୱୀତି ଅଣୁପ୍ପମାଣେସୁ ଅସଞ୍ଚିଚ୍ଚ ଆପନ୍ନସେଖିୟଅକୁସଲଚିତ୍ତୁପ୍ପାଦାଦିଭେଦେସୁ ୱଜ୍ଜେସୁ ଭୟଦସ୍ସନସୀଲୋ। ସମାଦାୟ ସିକ୍ଖତି ସିକ୍ଖାପଦେସୂତି ୟଂକିଞ୍ଚି ସିକ୍ଖାପଦେସୁ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ସମ୍ମା ଆଦାୟ ସିକ୍ଖତି। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସଂୱୁତୋ’’ତି ଏତ୍ତାୱତା ଚ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାୟ ଦେସନାୟ ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ ଦସ୍ସିତଂ। ‘‘ଆଚାରଗୋଚରସମ୍ପନ୍ନୋ’’ତିଆଦି ପନ ସବ୍ବଂ ୟଥାପଟିପନ୍ନସ୍ସ ତଂ ସୀଲଂ ସମ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ।

୮୮।ସାତିୟେସୁ ଅନସ୍ସାୱୀତି ସାତୱତ୍ଥୂସୁ କାମଗୁଣେସୁ ତଣ୍ହାସଙ୍ଖାତଅୱିରହିତୋ। ସଣ୍ହୋତି ସଣ୍ହେହି କାୟକମ୍ମାଦୀହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ପଟିଭାନୱାତି ପରିୟତ୍ତିପରିପୁଚ୍ଛାଧିଗମପଟିଭାନେହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ନ ସଦ୍ଧୋତି ସାମଂ ଅଧିଗତଧମ୍ମଂ ନ କସ୍ସଚି ସଦ୍ଦହତି। ନ ୱିରଜ୍ଜତୀତି ଖୟା ରାଗସ୍ସ ୱିରତ୍ତତ୍ତା ଇଦାନି ନ ୱିରଜ୍ଜତି।

ଯେସଂ ଏସାତି ଯେସଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ସାତୱତ୍ଥୂସୁ କାମଗୁଣେସୁ ଇଚ୍ଛା ତଣ୍ହା। ଅପ୍ପହୀନାତି ସନ୍ଥୱସମ୍ପଯୁତ୍ତା ତଣ୍ହା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ଅପ୍ପହୀନା। ତେସଂ ଚକ୍ଖୁତୋ ରୂପତଣ୍ହା ସୱତୀତି ଏତେସଂ ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରତୋ ପୱତ୍ତଜୱନୱୀଥିସମ୍ପଯୁତ୍ତା ରୂପାରମ୍ମଣା ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଆସୱତୀତି ଓକାସତୋ ଯାୱ ଭୱଗ୍ଗା ଧମ୍ମତୋ ଯାୱ ଗୋତ୍ରଭୂ ସୱତି। ସନ୍ଦତୀତି ନଦୀସୋତଂ ୱିଯ ଅଧୋମୁଖଂ ସନ୍ଦତି। ପୱତ୍ତତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ପୱତ୍ତତି। ସେସଦ୍ୱାରେସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୁକ୍କପକ୍ଖେ ୱୁତ୍ତୱିପରିଯାଯେନ ତଣ୍ହା ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସୁପ୍ପହୀନା। ତେସଂ ଚକ୍ଖୁତୋ ରୂପତଣ୍ହା ନ ସୱତି।

ସଣ୍ହେନକାଯକମ୍ମେନ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅଫରୁସେନ ମୁଦୁନା କାଯକମ୍ମେନ ସମଙ୍ଗୀଭୂତୋ ଏକୀଭୂତୋ। ୱଚୀକମ୍ମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସଣ୍ହେହି ସତିପଟ୍ଠାନେହୀତିଆଦୀସୁ ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକା। ପରିଯାପୁଣନଅତ୍ଥାଦିପରିପୁଚ୍ଛାଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମାଧିଗମୱସେନ ସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱିଭାୱନୱତ୍ଥାନକରଣସମତ୍ଥା ତିସ୍ସୋ ପଟିଭାନପ୍ପଭେଦସଙ୍ଖାତା ପଞ୍ଞା ଯସ୍ସ ଅତ୍ଥି, ସୋ ପଟିଭାନୱା। ତସ୍ସ ପରିଯତ୍ତିଂ ନିସ୍ସାଯ ପଟିଭାଯତୀତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପରିଯାପୁଣନଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ଞାଣଂ ଜାଯତି ଞାଣଂ ଅଭିମୁଖଂ ହୋତି। ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନାତି ସତ୍ତତିଂସ ବୋଧିପକ୍ଖିଯଧମ୍ମା ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରମିସ୍ସକୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ମଗ୍ଗଫଲାନି ନିବ୍ବତ୍ତିତଲୋକୁତ୍ତରୱସେନ। ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯୋ ଛ ଚ ଅଭିଞ୍ଞାଯୋ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକୱସେନ ୱୁତ୍ତାତି ଞାତବ୍ବା।

ତତ୍ଥ ଚତସ୍ସୋ ପଟିସମ୍ଭିଦାଯୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଞାଣପ୍ପଭେଦାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦ୍ଧିୱିଧାଦିଆସୱକ୍ଖଯପରିଯୋସାନାନି ଅଧିକାନି ଛ ଞାଣାନି। ତସ୍ସାତି ପରସ୍ସ, ଅତ୍ଥୋ ପଟିଭାଯତୀତି ସମ୍ବନ୍ଧୋ। ଅତ୍ଥୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ହେତୁଫଲଂ। ତଞ୍ହି ଯସ୍ମା ହେତୁଅନୁସାରେନ ଅରୀଯତି ଅଧିଗମୀଯତି ପାପୁଣୀଯତି, ତସ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ଯଂକିଞ୍ଚି ପଚ୍ଚଯୁପ୍ପନ୍ନଂ ନିବ୍ବାନଂ ଭାସିତତ୍ଥୋ ୱିପାକୋ କିରିଯାତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଅତ୍ଥୋତି ୱେଦିତବ୍ବା, ତଂ ଅତ୍ଥଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସୋ ଅତ୍ଥୋ ପଭେଦତୋ ଞାତୋ ପାକଟୋ ହୋତି। ଧମ୍ମୋତି ସଙ୍ଖେପତୋ ପଚ୍ଚଯୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ତଂ ତଂ ୱିଦହତି ପୱତ୍ତେତି ଚେୱ ପାପେତି ଚ, ତସ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପଭେଦତୋ ପନ ଯୋ କୋଚି ଫଲନିବ୍ବତ୍ତକୋ ହେତୁ ଅରିଯମଗ୍ଗୋ ଭାସିତଂ କୁସଲଂ ଅକୁସଲନ୍ତି ଇମେ ପଞ୍ଚ ଧମ୍ମା ଧମ୍ମୋତି ୱେଦିତବ୍ବା, ତଂ ଧମ୍ମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସୋ ଧମ୍ମୋ ପଭେଦତୋ ଞାତୋ ପାକଟୋ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚ ଧମ୍ମେ ଚ ଯା ସଭାୱନିରୁତ୍ତି ଅବ୍ୟଭିଚାରୀ ୱୋହାରୋ, ତସ୍ସ ଅଭିଲାପେ ଭାସନେ ଉଦୀରଣେ ତଂ ଲପିତଂ ଭାସିତଂ ଉଦୀରିତଂ ସଭାୱନିରୁତ୍ତିସଦ୍ଦଂ ଆରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ସା ନିରୁତ୍ତି ଞାତା ପାକଟା ହୋତି।

ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥେ ଞାତେ ଅତ୍ଥୋ ପଟିଭାଯତୀତି ଇଦାନି ତସ୍ସ ସଦ୍ଦଂ ଆହରିତ୍ୱା ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ ଅତ୍ଥେ ପାକଟୀଭୂତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ ଅତ୍ଥୋ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଟିଭାଯତି ଞାଣାଭିମୁଖୋ ହୋତି। ଧମ୍ମେ ଞାତେଧମ୍ମୋ ପଟିଭାଯତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦେ ଧମ୍ମେ ପାକଟୀଭୂତେ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦୋ ଧମ୍ମୋ ପଟିଭାଯତି। ନିରୁତ୍ତିଯା ଞାତାଯ ନିରୁତ୍ତି ପଟିଭାଯତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦାଯ ନିରୁତ୍ତିଯା ପାକଟାଯ ୱୁତ୍ତପ୍ପଭେଦା ନିରୁତ୍ତି ପଟିଭାଯତି। ଇମେସୁ ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ଞାଣନ୍ତି ଅତ୍ଥଧମ୍ମନିରୁତ୍ତୀସୁ ଇମେସୁ ତୀସୁ ସବ୍ବତ୍ଥକଞାଣମାରମ୍ମଣଂ କତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ତେସୁ ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ, ଯଥାୱୁତ୍ତେସୁ ୱା ତେସୁ ତୀସୁ ଞାଣେସୁ ଗୋଚରକିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିତ୍ଥାରଗତଂ ଞାଣଂ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦା। ଇମାଯ ପଟିଭାନପଟିସମ୍ଭିଦାଯାତି ଇମାଯ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରାଯ ଯଥାୱୁତ୍ତୱିତ୍ଥାରପଞ୍ଞାଯ ଉପେତୋ ହୋତି। ସୋ ୱୁଚ୍ଚତି ପଟିଭାନୱାତି ନିଗମେନ୍ତୋ ଆହ। ଯସ୍ସ ପରିଯତ୍ତି ନତ୍ଥୀତି ପରିଯତ୍ତି ନାମ ବୁଦ୍ଧୱଚନଂ। ତଞ୍ହି ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଏୱରୂପା ପରିଯତ୍ତି ନତ୍ଥି। ପରିପୁଚ୍ଛା ନତ୍ଥୀତି ପରିପୁଚ୍ଛା ନାମ ପାଳିଅଟ୍ଠକଥାଦୀସୁ ଗଣ୍ଠିପଦଅତ୍ଥପଦୱିନିଚ୍ଛଯକଥା। ଉଗ୍ଗହିତପାଳିଆଦୀସୁ ହି ଅତ୍ଥଂ କଥେନ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ଅଧିଗମୋ ନତ୍ଥୀତି ଅଧିଗମୋ ନାମ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି। ଅରହତ୍ତଞ୍ହି ପତ୍ତସ୍ସ ପଟିସମ୍ଭିଦା ୱିସଦା ହୋନ୍ତି। ଯସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରା ତିୱିଧା ସମ୍ପତ୍ତି ନତ୍ଥି। କିଂ ତସ୍ସ ପଟିଭାଯିସ୍ସତୀତି କେନ କାରଣେନ ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ପଭେଦଗତଂ ଞାଣଂ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସତି।

ସାମନ୍ତି ସଯମେୱ। ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାତନ୍ତି ସଯମେୱ ତେନ ଞାଣେନ ଅୱଗମିତଂ। ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଧମ୍ମନ୍ତି ଅତ୍ତନା ପଟିୱିଜ୍ଝିତଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତଂ ଧମ୍ମଂ। ନ କସ୍ସଚି ସଦ୍ଦହତୀତି ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖତାଯ ପରେସଂ ନ ସଦ୍ଦହତି, ସଦ୍ଧାଯ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଅୱିଜ୍ଜାପଚ୍ଚଯା ସଙ୍ଖାରାତିଆଦିକଂ ଦ୍ୱାଦସପଦିକପଚ୍ଚଯାକାରଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଅୱିଜ୍ଜାନିରୋଧାତିଆଦଯୋ ସଂସାରନିୱତ୍ତିଂ ସନ୍ଧାଯ ୱୁତ୍ତା। ଇଦଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତିଆଦି ସଚ୍ଚଦସ୍ସନୱସେନ। ଇମେ ଆସୱାତିଆଦଯୋ ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ କିଲେସୱସେନ ପଚ୍ଚଯଦସ୍ସନୱସେନ। ଇମେ ଧମ୍ମା ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟାତିଆଦଯୋ ଅଭିଞ୍ଞେଯ୍ୟପରିଞ୍ଞେଯ୍ୟପହାତବ୍ବଭାୱେତବ୍ବସଚ୍ଛିକାତବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଦସ୍ସନୱସେନ। ଛନ୍ନଂ ଫସ୍ସାଯତନାନନ୍ତିଆଦଯୋ ଫସ୍ସାଯତନାନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିଞ୍ଚ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ ଉପଦ୍ଦୱଞ୍ଚ ନିସ୍ସରଣଞ୍ଚ ଦସ୍ସନୱସେନ। ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ଉପାଦାନକ୍ଖନ୍ଧାନଂ ପଞ୍ଚୱୀସତିୱିଧେନ ଉଦଯଞ୍ଚ ୱଯଞ୍ଚ, ତେସୁ ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ଅସ୍ସାଦଞ୍ଚ, ତେସଂ ୱିପରିଣାମଂ ଆଦୀନୱଞ୍ଚ, ନିସ୍ସରଣସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଞ୍ଚ। ଚତୁନ୍ନଂ ମହାଭୂତାନଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିସମୁଦଯଞ୍ଚ, ଅୱିଜ୍ଜାଦିନିରୋଧେ ଅତ୍ଥଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଏୱମାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ଏତେ ଧମ୍ମା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଅମତୋଗଧନ୍ତି ନତ୍ଥି ଏତସ୍ସ ମରଣସଙ୍ଖାତଂ ମତନ୍ତି ଅମତଂ। କିଲେସୱିସପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅଗଦନ୍ତିପି ଅମତଂ। ତସ୍ମିଂ ନିନ୍ନତାଯ ଅମତୋଗଧଂ। ଅମତପରାଯନନ୍ତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଅମତଂ ପରଂ ଅଯନଂ ଗତି ପତିଟ୍ଠା ଅସ୍ସାତି ଅମତପରାଯନଂ। ଅମତପରିଯୋସାନନ୍ତି ତଂ ଅମତଂ ସଂସାରସ୍ସ ନିଟ୍ଠାଭୂତତ୍ତା ପରିଯୋସାନମସ୍ସାତି ଅମତପରିଯୋସାନଂ।

୮୯।ଲାଭକମ୍ଯା ନ ସିକ୍ଖତୀତି ଲାଭପତ୍ଥନାଯ ସୁତ୍ତନ୍ତାଦୀନି ନ ସିକ୍ଖତି। ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ଚ ତଣ୍ହାଯ, ରସେସୁ ନାନୁଗିଜ୍ଝତୀତି ୱିରୋଧାଭାୱେନ ଚ ଅୱିରୁଦ୍ଧୋ ହୁତ୍ୱା ତଣ୍ହାଯ ମୂଲରସାଦୀସୁ ଗେଧଂ ନାପଜ୍ଜତି।

କେନ ନୁ ଖୋତି ଲାଭପତ୍ଥନାଯ କାରଣଚିନ୍ତେନ ପିହସ୍ସ ପରିଯେସନେ ନିପାତୋ। ଲାଭାଭିନିବ୍ବତ୍ତିଯାତି ଚତୁନ୍ନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ୱିସେସେନ ଉପ୍ପତ୍ତିଯା। ଲାଭଂ ପରିପାଚେନ୍ତୋତି ପଚ୍ଚଯେ ପରିପାଚଯନ୍ତୋ।

ଅତ୍ତଦମଥତ୍ଥାଯାତି ୱିପସ୍ସନାସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତନୋ ଦମନତ୍ଥାଯ। ଅତ୍ତସମଥତ୍ଥାଯାତି ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତାଯ ପଞ୍ଞାଯ ଅତ୍ତନୋ ସମାଧାନତ୍ଥାଯ। ଅତ୍ତପରିନିବ୍ବାପନତ୍ଥାଯାତି ଦୁୱିଧେନାପି ଞାଣେନ ଅତ୍ତନୋ ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ ''ଅନୁପାଦାପରିନିବ୍ବାନତ୍ଥଂ ଖୋ ଆୱୁସୋ ଭଗୱତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ୱୁସ୍ସତୀ''ତି (ମ। ନି। ୧।୨୫୯)। ଅପ୍ପିଚ୍ଛଞ୍ଞେୱ ନିସ୍ସାଯାତି ଏତ୍ଥ ପଚ୍ଚଯଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଅଧିଗମଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ପରିଯତ୍ତିଅପ୍ପିଚ୍ଛୋ ଧୁତଙ୍ଗଅପ୍ପିଚ୍ଛୋତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପ୍ପିଚ୍ଛା, ତେସଂ ନାନତ୍ତଂ ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରିତଂ ଏୱ, ତଂ ଅପ୍ପିଚ୍ଛଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା। ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଞ୍ଞେୱାତି ଚତୂସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଚ ତିୱିଧଂ ସନ୍ତୋସଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା, ଏତେସଂ ୱିଭାଗୋ ହେଟ୍ଠା ୱିତ୍ଥାରିତୋଯେୱ। ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଞେୱାତି କିଲେସଲେଖନଂ। ଇଦମତ୍ଥିତଞ୍ଞେୱାତି ଇମେହି କୁସଲଧମ୍ମେହି ଅତ୍ଥି ଇଦମତ୍ଥି, ତସ୍ସ ଭାୱୋ ଇଦମତ୍ଥିତା, ତଂ ଇଦମତ୍ଥିତଂଯେୱ ନିସ୍ସାଯ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା।

ରସୋତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ମୂଲରସୋତି ଯଂକିଞ୍ଚି ମୂଲଂ ପଟିଚ୍ଚ ନିବ୍ବତ୍ତରସୋ। ଖନ୍ଧରସାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅମ୍ବିଲନ୍ତି ତକ୍କମ୍ବିଲାଦି। ମଧୁରନ୍ତି ଏକନ୍ତତୋ ଗୋସପ୍ପିଆଦି। ମଧୁ ପନ କସାୱଯୁତ୍ତଂ ଚିରନିକ୍ଖିତ୍ତଂ କସାୱଂ ହୋତି, ଫାଣିତଂ ଖାରିଯୁତ୍ତଂ ଚିରନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ଖାରିଯଂ ହୋତି। ସପ୍ପି ପନ ଚିରନିକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱଣ୍ଣଗନ୍ଧେ ଜହନ୍ତମ୍ପି ରସଂ ନ ଜହତୀତି ତଦେୱ ଏକନ୍ତମଧୁରଂ। ତିତ୍ତକନ୍ତି ନିମ୍ବପଣ୍ଣାଦି। କଟୁକନ୍ତି ସିଙ୍ଗିୱେରମରିଚାଦି। ଲୋଣିକନ୍ତି ସାମୁଦ୍ଦିକଲୋଣାଦି। ଖାରିକନ୍ତି ୱାତିଙ୍ଗଣକଳୀରାଦି। ଲମ୍ବିକନ୍ତି ବଦରାମଲକକପିଟ୍ଠସାଲୱାଦି। କସାୱନ୍ତି ହରୀତକାଦି। ଇମେ ସବ୍ବେପି ରସା ୱତ୍ଥୁୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ତଂତଂୱତ୍ଥୁକୋ ପନେତ୍ଥ ରସୋ ଚ ଅମ୍ବିଲାଦୀନି ନାମେହି ୱୁତ୍ତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସାଦୂତି ଇଟ୍ଠରସୋ। ଅସାଦୂତି ଅନିଟ୍ଠରସୋ। ଇମିନା ପଦଦ୍ୱଯେନ ସବ୍ବୋପି ରସୋ ପରିଯାଦିନ୍ନୋ। ସୀତନ୍ତି ସୀତରସୋ। ଉଣ୍ହନ୍ତି ଉଣ୍ହରସୋ। ଏୱମଯଂ ମୂଲରସାଦିନା ଭେଦେନ ଭିନ୍ନୋପି ରସୋ ଲକ୍ଖଣାଦୀହି ଅଭିନ୍ନୋଯେୱ। ସବ୍ବୋପି ହେସ ଜିୱ୍ହାପଟିହନନଲକ୍ଖଣୋ, ଜିୱ୍ହାୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସ ୱିସଯଭାୱରସୋ, ତସ୍ସେୱ ଗୋଚରପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନୋ। ତେ ଜିୱ୍ହଗ୍ଗେନ ରସଗ୍ଗାନୀତି ଏତେ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ପସାଦଜିୱ୍ହଗ୍ଗେନ ଉତ୍ତମରସାନି। ପରିଯେସନ୍ତାତି ଗୱେସମାନା। ଆହିଣ୍ଡନ୍ତୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱିଚରନ୍ତି। ତେ ଅମ୍ବିଲଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅନମ୍ବିଲଂ ପରିଯେସନ୍ତୀତି ତକ୍କାଦିଅମ୍ବିଲଂ ଲଦ୍ଧା ଅନମ୍ବିଲଂ ଗୱେସନ୍ତି। ଏୱଂ ସବ୍ବଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଯୋଜିତଂ।

ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ ଆହାରଂ ଆହାରେତୀତି ପଟିସଙ୍ଖାନପଞ୍ଞାଯ ଜାନିତ୍ୱା ଉପାଯେନ ଆହାରଂ ଆହାରେତି। ଇଦାନି ଉପାଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ନେୱ ଦୱାଯା''ତିଆଦି ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ନେୱ ଦୱାଯାତି ଦୱତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ନଟଲଙ୍ଘକାଦଯୋ ଦୱତ୍ଥାଯ ଆହାରେନ୍ତି ନାମ। ଯଞ୍ହି ଭୋଜନଂ ଭୁତ୍ତସ୍ସ ନଚ୍ଚଗୀତକବ୍ବସିଲୋକସଙ୍ଖାତୋ ଦୱୋ ଅତିରେକତରେନ ପଟିଭାତି, ତଂ ଭୋଜନଂ ଅଧମ୍ମେନ ୱିସମେନ ପରିଯେସିତ୍ୱା ତେ ଆହାରେନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ନ ଏୱମାହାରେତି।

ନମଦାଯାତି ମାନମଦପୁରିସମଦାନଂ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତା ମଦତ୍ଥାଯ ଆହାରେନ୍ତି ନାମ। ତେ ହି ଅତ୍ତନୋ ମାନମଦପୁରିସମଦାନଂ ୱଡ୍ଢନତ୍ଥାଯ ପିଣ୍ଡରସଭୋଜନାଦୀନି ପଣୀତଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜନ୍ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ନାହାରେତି।

ନମଣ୍ଡନାଯାତି ସରୀରମଣ୍ଡନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ରୂପୂପଜୀୱିନିଯୋ ମାତୁଗାମା ଅନ୍ତେପୁରିକାଦଯୋ ଚ ସପ୍ପିଫାଣିତାଦୀନି ପିୱନ୍ତି, ସିନିଦ୍ଧମୁଦୁମନ୍ଦୱଭୋଜନଂ ଆହାରେନ୍ତି। ଏୱଂ ନୋ ଅଙ୍ଗଲଟ୍ଠି ସୁସଣ୍ଠିତା ଭୱିସ୍ସତି, ସରୀରେ ଛୱିୱଣ୍ଣୋ ପସନ୍ନୋ ଭୱିସ୍ସତୀତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ନ ଆହାରେତି।

ନ ୱିଭୂସନାଯାତି ସରୀରେ ମଂସୱିଭୂସନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି। ତତ୍ଥ ନିବ୍ବୁଦ୍ଧମଲ୍ଲମୁଟ୍ଠିକମଲ୍ଲଚେଟକାଦଯୋ ସୁସିନିଦ୍ଧେହି ମଚ୍ଛମଂସାଦୀହି ସରୀରଂ ପୀଣେନ୍ତି ''ଏୱଂ ନୋ ମଂସଂ ଉସ୍ସଦଂ ଭୱିସ୍ସତି ପହାରସହନତ୍ଥାଯା''ତି। ଅଯଂ ପନ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ସରୀରେ ମଂସୱିଭୂସନତ୍ଥାଯ ନ ଆହାରେତି।

ଯାୱଦେୱାତି ଆହାରାହରଣପଯୋଜନସ୍ସ ପରିଚ୍ଛେଦନିଯମଦସ୍ସନଂ। ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯାତି ଇମସ୍ସ ଚତୁମହାଭୂତିକସ୍ସ କରଜକାଯସ୍ସ ଠପନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି, ଇଦମସ୍ସ ଆହାରାହରଣେ ପଯୋଜନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଯାପନାଯାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯଯାପନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି। ୱିହିଂସୂପରତିଯାତି ୱିହିଂସା ନାମ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଖୁଦ୍ଦା, ତସ୍ସା ଉପରତିଯା ୱୂପସମନତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି। ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯାତି ବ୍ରହ୍ମଚରିଯଂ ନାମ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସକଲସାସନଂ, ତସ୍ସ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହତ୍ଥାଯ ଆହାରେତି।

ଇତୀତି ଉପାଯନିଦସ୍ସନଂ, ଇମିନା ଉପାଯେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀତି ପୁରାଣୱେଦନଂ ନାମ ଅଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା, ତଂ ପଟିହନିସ୍ସାମୀତି ଆହାରେତି। ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ନୱୱେଦନା ନାମ ଅତିଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା, ନ ତଂ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ଆହାରେତି। ଅଥ ୱା ନୱୱେଦନା ନାମ ଭୁତ୍ତପଚ୍ଚଯା ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱେଦନା, ତସ୍ସା ଅନୁପ୍ପନ୍ନାଯ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥମେୱ ଆହାରେତି।

ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଯାପନା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତି। ଅନୱଜ୍ଜତା ଚାତି ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥି ସାୱଜ୍ଜଂ, ଅତ୍ଥି ଅନୱଜ୍ଜଂ। ତତ୍ଥ ଅଧମ୍ମିକପରିଯେସନା ଅଧମ୍ମିକପଟିଗ୍ଗହଣଂ ଅଧମ୍ମେନ ପରିଭୋଗୋତି ଇଦଂ ସାୱଜ୍ଜଂ ନାମ। ଧମ୍ମେନ ପନ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ପଟିଗ୍ଗହେତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପରିଭୁଞ୍ଜନଂ ଅନୱଜ୍ଜଂ ନାମ। ଏକଚ୍ଚୋ ଅନୱଜ୍ଜେଯେୱ ସାୱଜ୍ଜଂ କରୋତି, ''ଲଦ୍ଧଂ ମେ''ତି କତ୍ୱା ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ ଭୁଞ୍ଜତି, ତଂ ଜୀରାପେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ଉଦ୍ଧଂୱିରେଚନଅଧୋୱିରେଚନାଦୀହି କିଲମତି, ସକଲୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ ତସ୍ସ ସରୀରପଟିଜଗ୍ଗନଭେସଜ୍ଜପରିଯେସନାଦୀସୁ ଉସ୍ସୁକ୍କଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି, ''କିଂ ଇଦ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ ''ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ଉଦରଂ ଉଦ୍ଧୁମାତ''ନ୍ତିଆଦିଂ ୱଦନ୍ତି। ''ଏସ ନିଚ୍ଚକାଲମ୍ପି ଏୱଂ ପକତିକୋଯେୱ, ଅତ୍ତନୋ କୁଚ୍ଛିପ୍ପମାଣଂ ନାମ ନ ଜାନାତୀ''ତି ନିନ୍ଦନ୍ତି ଗରହନ୍ତି। ଅଯଂ ଅନୱଜ୍ଜେଯେୱ ସାୱଜ୍ଜଂ କରୋତି ନାମ। ଏୱଂ ଅକତ୍ୱା ''ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଆହାରେତି।

ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି ଏତ୍ଥାପି ଅତ୍ଥି ଫାସୁୱିହାରୋ, ଅତ୍ଥି ନ ଫାସୁୱିହାରୋ। ତତ୍ଥ ଆହରହତ୍ଥକୋ ଅଲଂସାଟକୋ ତତ୍ରୱଟ୍ଟକୋ କାକମାସକୋ ଭୁତ୍ତୱମିତକୋତି ଇମେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ବ୍ରାହ୍ମଣାନଂ ଭୋଜନଂ ନ ଫାସୁୱିହାରୋ ନାମ। ଏତେସୁ ହି ଆହରହତ୍ଥକୋ ନାମ ବହୁଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ''ଆହର ହତ୍ଥ''ନ୍ତି ୱଦତି। ଅଲଂସାଟକୋ ନାମ ଅଚ୍ଚୁଦ୍ଧୁମାତକୁଚ୍ଛିତାଯ ଉଟ୍ଠିତୋପି ସାଟକଂ ନିୱାସେତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତତ୍ରୱଟ୍ଟକୋ ନାମ ଉଟ୍ଠାତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତତ୍ରେୱ ପରିୱଟ୍ଟତି। କାକମାସକୋ ନାମ ଯଥା କାକେହି ଆମସିତୁଂ ସକ୍କୋତି, ଏୱଂ ଯାୱ ମୁଖଦ୍ୱାରା ଆହାରେତି। ଭୁତ୍ତୱମିତକୋ ନାମ ମୁଖେନ ସନ୍ଧାରେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୋ ତତ୍ଥେୱ ୱମତି। ଏୱଂ ଅକତ୍ୱା ''ଫାସୁୱିହାରୋ ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଆହାରେତି। ଫାସୁୱିହାରୋ ନାମ ଚତୂହି ପଞ୍ଚହି ଆଲୋପେହି ଊନୂଦରତା। ଏତ୍ତକଞ୍ହି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ପାନୀଯଂ ପିୱତୋ ଚତ୍ତାରୋ ଇରିଯାପଥା ସୁଖେନ ପୱତ୍ତନ୍ତି। ତସ୍ମା ଧମ୍ମସେନାପତି ଏୱମାହ –

''ଚତ୍ତାରୋ ପଞ୍ଚ ଆଲୋପେ, ଅଭୁତ୍ୱା ଉଦକଂ ପିୱେ;

ଅଲଂ ଫାସୁୱିହାରାଯ, ପହିତତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ''ତି। (ଥେରଗା। ୯୮୩; ମି। ପ। ୬।୫।୧୦);

ଇମସ୍ମିଂ ପନ ଠାନେ ଅଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତବ୍ବାନି। ନେୱ ଦୱାଯାତି ହି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ନ ମଦାଯାତି ଏକଂ, ନ ମଣ୍ଡନାଯାତି ଏକଂ, ନ ୱିଭୂସନାଯାତି ଏକଂ, ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯା ଯାପନାଯାତି ଏକଂ, ୱିହିଂସୂପରତିଯା ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯାତି ଏକଂ, ଇତି ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମି ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ଏକଂ, ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଅନୱଜ୍ଜତା ଚ ଫାସୁୱିହାରୋ ଚାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଭୋଜନାନିସଂସୋ।

ମହାସିୱତ୍ଥେରୋ ପନାହ – ''ହେଟ୍ଠା ଚତ୍ତାରି ଅଙ୍ଗାନି ପଟିକ୍ଖେପୋ ନାମ, ଉପରି ପନ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗାନି ସମୋଧାନେତବ୍ବାନୀ''ତି। ତତ୍ଥ ଯାୱଦେୱ ଇମସ୍ସ କାଯସ୍ସ ଠିତିଯାତି ଏକଂ ଅଙ୍ଗଂ, ଯାପନାଯାତି ଏକଂ, ୱିହିଂସୂପରତିଯାତି ଏକଂ, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯାନୁଗ୍ଗହାଯାତି ଏକଂ, ଇତି ପୁରାଣଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ପଟିହଙ୍ଖାମୀତି ଏକଂ, ନୱଞ୍ଚ ୱେଦନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେସ୍ସାମୀତି ଏକଂ, ଯାତ୍ରା ଚ ମେ ଭୱିସ୍ସତୀତି ଏକଂ, ଅନୱଜ୍ଜତା ଚାତି ଏକଂ, ଫାସୁୱିହାରୋ ପନ ଭୋଜନାନିସଂସୋତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଆହାରଂ ଆହାରେତି।

୯୦।ଉପେକ୍ଖକୋତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ। ସତୋତି କାଯାନୁପସ୍ସନାଦିସତିଯୁତ୍ତୋ।

ଉପେକ୍ଖକୋତି ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ଏତ୍ଥ ଛଳଙ୍ଗୁପେକ୍ଖାଧମ୍ମୋ ନାମ କୋତି? ଞାଣାଦଯୋ। ''ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତେ କିରିଯତୋ ଚତ୍ତାରି

ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ‘‘ସତତୱିହାରୋ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଅଟ୍ଠ ମହାଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି, ‘‘ରଜ୍ଜନଦୁସ୍ସନଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱୁତ୍ତେ ଦସ ଚିତ୍ତାନି ଲବ୍ଭନ୍ତି। ସୋମନସ୍ସଂ ଆସେୱନୱସେନ ଲବ୍ଭତି। ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି କାରଣୱସେନ ଚକ୍ଖୂତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା। ପୋରାଣା ପନାହୁ – ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି ଅଚିତ୍ତକତ୍ତା, ଚିତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି ଅଚକ୍ଖୁକତ୍ତା। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟନେନ ପନ ପସାଦୱତ୍ଥୁକେନ ଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି। ଈଦିସେସୁ ପନ ଠାନେସୁ ‘‘ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀ’’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ସସମ୍ଭାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ।

ନେୱ ସୁମନୋ ହୋତୀତି ଲୋଭୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଛନ୍ଦରାଗୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ସୋମନସ୍ସୋ ନ ହୋତି। ନ ଦୁମ୍ମନୋତି ପଟିଘୁପ୍ପତ୍ତିୱସେନ ଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ ନ ହୋତି। ଉପେକ୍ଖକୋତି ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖକୋ ହୋତି, ଅପକ୍ଖପତିତୋ ହୁତ୍ୱା ଇରିଯାପଥଂ ପୱତ୍ତେତି। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ସତିମା ଞାଣସମ୍ପନ୍ନୋ। ମନାପଂ ନାଭିଗିଜ୍ଝତୀତି ମନୱଡ୍ଢନକଂ ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ ନାଭିଗିଜ୍ଝତି ନ ପତ୍ଥେତି। ନାଭିହଂସତୀତି ନ ତୁସ୍ସତି। ନ ରାଗଂ ଜନେତୀତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ରଞ୍ଜନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି। ତସ୍ସଠିତୋୱ କାଯୋ ହୋତୀତି ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦିକାଯୋ କମ୍ପାରହିତତ୍ତା ଠିତୋ ନିଚ୍ଚଲୋ ହୋତି। ଅମନାପନ୍ତି ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଂ । ନ ମଙ୍କୁ ହୋତୀତି ଦୋମନସ୍ସିତୋ ନ ହୋତି। ଅପ୍ପତିଟ୍ଠିତଚିତ୍ତୋତି କୋଧୱସେନ ଠିତମନୋ ନ ହୋତି। ଅଲୀନମନସୋତି ଅଲୀନଚିତ୍ତୋ। ଅବ୍ଯାପନ୍ନଚେତସୋତି ବ୍ଯାପାଦରହିତଚିତ୍ତୋ।

ରଜନୀଯେ ନ ରଜ୍ଜତୀତି ରଜନୀଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ରାଗଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଦୁସ୍ସନୀଯେ ନ ଦୁସ୍ସତୀତି ଦୋସୁପ୍ପାଦେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ଦୋସଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ମୋହନୀଯେ ନ ମୁଯ୍ହତୀତି ମୋହନୀଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ମୋହଂ ଉପ୍ପାଦେତି। କୋପନୀଯେ ନ କୁପ୍ପତୀତି କୋଧନୀଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ଚଲତି। ମଦନୀଯେ ନ ମଜ୍ଜତୀତି ମଦନୀଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ସଂସୀଦତି। କିଲେସନୀଯେ ନ କିଲିସ୍ସତୀତି ଉପତପନୀଯସ୍ମିଂ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ନ ଉପତପ୍ପତି। ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତୋତି ରୂପାରମ୍ମଣେ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠେ ଦିଟ୍ଠମତ୍ତୋ। ସୁତେ ସୁତମତ୍ତୋତି ସଦ୍ଦାଯତନେ ସୋତୱିଞ୍ଞାଣେନ ସୁତେ ସୁତମତ୍ତୋ। ମୁତେ ମୁତମତ୍ତୋତି ଘାନଜିୱ୍ହାକାଯୱିଞ୍ଞାଣେନ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଗହିତେ ଗହିତମତ୍ତୋ। ୱିଞ୍ଞାତେ ୱିଞ୍ଞାତମତ୍ତୋତି ମନୋୱିଞ୍ଞାଣେନ ଞାତେ ଞାତମତ୍ତୋ। ଦିଟ୍ଠେ ନ ଲିମ୍ପତୀତି ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ଦିଟ୍ଠେ ରୂପାରମ୍ମଣେ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଲେପେନ ନ ଲିମ୍ପତି। ଦିଟ୍ଠେ ଅନୂପଯୋତି ରୂପାରମ୍ମଣେ ନିତ୍ତଣ୍ହୋ ହୋତି। ଅନପାଯୋତି ଅପଦୁଟ୍ଠଚିତ୍ତୋ।

ସଂୱିଜ୍ଜତୀତି ଲବ୍ଭତି। ପସ୍ସତୀତି ଓଲୋକେତି। ଛନ୍ଦରାଗୋତି ସିନେହୋ। ରୂପାରାମନ୍ତି ରୂପଂ ଆରାମଂ ଅସ୍ସାତି ରୂପାରାମଂ। ରୂପେ ରତନ୍ତି ରୂପରତଂ। ରୂପେ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୀତି ରୂପସମ୍ମୁଦିତଂ।

ଦନ୍ତଂ ନଯନ୍ତି ସମିତିନ୍ତି ଉଯ୍ୟାନକୀଳାମଣ୍ଡଲାଦୀସୁ ମହାଜନମଜ୍ଝଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତା ଦନ୍ତମେୱ ଗୋଣଜାତିଂ ୱା ଅସ୍ସଜାତିଂ ୱା ଯାନେ ଯୋଜେତ୍ୱା ନଯନ୍ତି। ରାଜାତି ତଥାରୂପାନେୱ ଠାନାନି ଗଚ୍ଛନ୍ତୋ ରାଜାପି ଦନ୍ତମେୱ ଅଭିରୁହତି। ମନୁସ୍ସେସୂତି ମନୁସ୍ସେସୁପି ଚତୂହି ଅରିଯମଗ୍ଗେହି ଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସେୱନୋୱ ସେଟ୍ଠୋ। ଯୋତିୱାକ୍ୟନ୍ତି ଯୋ ଏୱରୂପଂ ଅତିକ୍କମୱଚନଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି ତିତିକ୍ଖତି ନ ପଟିପ୍ଫନ୍ଦତି ନ ୱିହଞ୍ଞତି, ଏୱରୂପୋ ଦନ୍ତୋ ସେଟ୍ଠୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅସ୍ସତରାତି ୱଳୱାଯ ଗଦ୍ରଭେନ ଜାତା। ଆଜାନୀଯାତି ଯଂ ଅସ୍ସଦମ୍ମସାରଥି କାରଣଂ କାରେତି, ତସ୍ସ ଖିପ୍ପଂ ଜାନନସମତ୍ଥା। ସିନ୍ଧୱାତି ସିନ୍ଧୱରଟ୍ଠେ ଜାତା ଅସ୍ସା। ମହାନାଗାତି କୁଞ୍ଜରସଙ୍ଖାତା ମହାହତ୍ଥିନୋ। ଅତ୍ତଦନ୍ତୋତି ଏତେ ଅସ୍ସତରା ୱା ଆଜାନୀଯା ୱା ସିନ୍ଧୱା ୱା କୁଞ୍ଜରା ୱା ୱରା ଦନ୍ତା, ନ ଅଦନ୍ତା। ଯୋ ପନ ଚତୁମଗ୍ଗସଙ୍ଖାତେନ ଅତ୍ତଦନ୍ତେନ ଦନ୍ତତାଯ ଅତ୍ତଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସେୱନୋ, ଅଯଂ ତତୋପି ୱରଂ, ସବ୍ବେହିପି ଏତେହି ଉତ୍ତରିତରୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ନ ହି ଏତେହି ଯାନେହୀତି ଯାନି ଏତାନି ହତ୍ଥିଯାନାଦିଯାନାନି, ନ ହି ଏତେହି ଯାନେହି କୋଚି ପୁଗ୍ଗଲୋ ସୁପିନନ୍ତେନପି ଅଗତପୁବ୍ବତ୍ତା ‘‘ଅଗତ’’ନ୍ତି ସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନଦିସଂ, ତଂ ଠାନଂ ଗଚ୍ଛେଯ୍ୟ। ଯଥା ପୁବ୍ବଭାଗେ ଇନ୍ଦ୍ରିଯଦମେନ ଦନ୍ତେନ ଅପରଭାଗେ ଅରିଯମଗ୍ଗଭାୱନାଯ ସୁଦନ୍ତେନ ଦନ୍ତୋ ନିବ୍ବିସେୱନୋ ସପ୍ପଞ୍ଞୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ତଂ ଅଗତପୁବ୍ବଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତି, ଦନ୍ତଭୂମିଂ ପାପୁଣାତି। ତସ୍ମା ଅତ୍ତଦମନମେୱ ୱରନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିଧାସୁ ନ ୱିକମ୍ପନ୍ତୀତି ସେଯ୍ୟସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋହମସ୍ମୀତିଆଦୀସୁ ମାନୱିଧାସୁ ନ ଚଲନ୍ତି ନପ୍ପୱେଧନ୍ତି। ୱିପ୍ପମୁତ୍ତା ପୁନବ୍ଭୱାତି ପୁନବ୍ଭୱପଟିସନ୍ଧିଯା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପ୍ପତ୍ତିତୋ ସୁଟ୍ଠୁ ମୁତ୍ତା ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ଠିତା। ଦନ୍ତଭୂମିମନୁପ୍ପତ୍ତାତି ଏକନ୍ତଦମନଂ ଅରହତ୍ତଫଲଭୂମିଂ ପାପୁଣିତ୍ୱା ଠିତା। ତେ ଲୋକେ ୱିଜିତାୱିନୋତି ତେ ଅରହନ୍ତୋ ସତ୍ତଲୋକେ ୱିଜିତୱିଜଯା ୱିଜିତୱନ୍ତୋ ନାମ ହୋନ୍ତି।

ଯସ୍ମା ଚ ଭାୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ନିବ୍ବୁତୋ ନିବ୍ବିକାରୋ ଦନ୍ତୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ଯସ୍ସିନ୍ଦ୍ରିଯାନୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖାଦୀନି ଛଠଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ଗୋଚରଭାୱନାଯ ଅନିଚ୍ଚାଦିତିଲକ୍ଖଣଂ ଆରୋପେତ୍ୱା ୱାସନାଭାୱନାଯ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଗନ୍ଧଂ ଗାହାପେତ୍ୱା ଭାୱିତାନି, ତାନି ଚ ଖୋ ଅଜ୍ଝତ୍ତଗୋଚରଭାୱନାଯ, ଏୱଂ ପନ ବହିଦ୍ଧା ଚ ସବ୍ବଲୋକେତି ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନଂ ୱେକଲ୍ଲତା ୱେକଲ୍ଲତୋ ୱା ସମ୍ଭୱୋ, ତତ୍ଥ ନାଭିଜ୍ଝାଦିୱସେନ ଭାୱିତାନୀତି ଏୱଂ ନିବ୍ବିଜ୍ଝ ଞତ୍ୱା ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଇମଂ ପରଞ୍ଚ ଲୋକଂ ସକସନ୍ତତିଖନ୍ଧଲୋକଂ ପରସନ୍ତତିଖନ୍ଧଲୋକଞ୍ଚ ଦନ୍ତମରଣଂ ମରିତୁକାମୋ କାଲଂ କଙ୍ଖତି, ଜୀୱିତକ୍ଖଯକାଲଂ ଆଗମେତି ପଟିମାନେତି, ନ ଭାଯତି ମରଣସ୍ସ। ଯଥାହ –

''ମରଣେ ମେ ଭଯଂ ନତ୍ଥି, ନିକନ୍ତି ନତ୍ଥି ଜୀୱିତେ''। (ଥେରଗା॰ ୨୦);

''ନାଭିକଙ୍ଖାମି ମରଣଂ, ନାଭିକଙ୍ଖାମି ଜୀୱିତଂ;

କାଲଞ୍ଚ ପଟିମାନେମି, ନିବ୍ବିସଂ ଭତକୋ ଯଥା''ତି। (ଥେରଗା॰ ୬୦୬, ୬୫୪, ୧୦୦୨; ମି॰ ପ॰ ୨।୨।୪ ଥୋକଂ ୱିସଦିସଂ);

ଭାୱିତୋସ ଦନ୍ତୋତି ଏୱଂ ଭାୱିତିନ୍ଦ୍ରିଯୋ ସୋ ଦନ୍ତୋ।

୯୧।ନିସ୍ସଯତାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯା। ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ଆକାରେହି ଧମ୍ମଂ ଜାନିତ୍ୱା। ଅନିସ୍ସିତୋତି ଏୱଂ ତେହି ନିସ୍ସଯେହି ଅନିସ୍ସିତୋ। ତେନ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଧମ୍ମଞ୍ଞାଣା ନତ୍ଥି ନିସ୍ସଯାନଂ ଅଭାୱୋତି ଦୀପେତି। ଭୱାଯ ୱିଭୱାଯ ୱାତି ସସ୍ସତାଯ ଉଚ୍ଛେଦାଯ ୱା। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋ।

୯୨।ତଂ ବ୍ରୂମି ଉପସନ୍ତୋତି ତଂ ଏୱରୂପଂ ଏକେକଗାଥାଯ ୱୁତ୍ତଂ ଉପସନ୍ତୋତି କଥେମି। ଅତରୀ ସୋ ୱିସତ୍ତିକନ୍ତି ସୋ ଇମଂ ୱିସତାଦିଭାୱେନ ୱିସତ୍ତିକାସଙ୍ଖାତଂ ମହାତଣ୍ହଂ ଅତରି।

ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ରାଗୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋତି ସଯଂ ଗହିତଦିଟ୍ଠିଯା ରଞ୍ଜନସଙ୍ଖାତୋ ରାଗୋ ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ। ପରୱାଦେସୁ ଆଘାତୋ ଅପ୍ପଚ୍ଚଯୋତି ପରେସଂ ୱାଦପଟିୱାଦେସୁ କୋପୋ ଚ ଅତୁଟ୍ଠାକାରୋ ଚ ବ୍ଯାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ। ଅତ୍ତନୋ ସୀଲଂ ୱା ୱତଂ ୱାତି ସଯଂ ଗହିତମେଥୁନୱିରତିସଙ୍ଖାତଂ ସୀଲଂ ୱା ଗୋୱତାଦିୱତଂ ୱା। ସୀଲବ୍ବତଂ ୱାତି ତଦୁଭଯଂ ୱା। ପରାମାସୋତି ଇମିନା ସୁଦ୍ଧୀତିଆଦିୱସେନ ପରତୋ ଆମସତି। ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠି ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ କାଯଗନ୍ଥୋତି ସଯଂ ଗହିତଦିଟ୍ଠିଂ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ''ନ୍ତି (ଉଦା॰ ୫୪; ମ॰ ନି॰ ୩। ୨୭, ୩୦୧) ଅଯୋନିସୋ ଅଭିନିୱେସୋ ଇଦଂସଚ୍ଚାଭିନିୱେସୋ କାଯଗନ୍ଥୋ। ଗନ୍ଥା ତସ୍ସ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ଦ୍ୱେ ଦିଟ୍ଠିଗନ୍ଥା ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗେନ ନ ସନ୍ତି। ବ୍ଯାପାଦୋ କାଯଗନ୍ଥୋ ଅନାଗାମିମଗ୍ଗେନ। ଅଭିଜ୍ଝାକାଯଗନ୍ଥୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ।

୯୩। ଇଦାନି ତମେୱ ଉପସନ୍ତଂ ପସଂସନ୍ତୋ ଆହ ''ନ ତସ୍ସ ପୁତ୍ତା''ତି ଏୱମାଦି। ତତ୍ଥ ପୁତ୍ତା ଅତ୍ରଜାଦଯୋ ଚତ୍ତାରୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ପୁତ୍ତପରିଗ୍ଗହାଦଯୋ ପୁତ୍ତାଦିନାମେନ ୱୁତ୍ତାତି ୱେଦିତବ୍ବା। ତେ ହିସ୍ସ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତି, ତେସଂ ୱା ଅଭାୱେନ ପୁତ୍ତାଦଯୋ ନ ୱିଜ୍ଜନ୍ତୀତି। ଅତ୍ତାତି ''ଅତ୍ତା ଅତ୍ଥୀ''ତି ଗହିତା ସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ନତ୍ଥି। ନିରତ୍ତାତି ''ଉଚ୍ଛିଜ୍ଜତୀ''ତି ଗହିତା ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠି।

ନତ୍ଥୀତି ଗହେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥୀତି ମୋଚେତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି। ଯସ୍ସ ନତ୍ଥି ଗହିତନ୍ତି ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ଗହିତଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ତସ୍ସ ନତ୍ଥି ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବନ୍ତି ତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବଂ ନ ୱିଜ୍ଜତି। ଗାହମୁଞ୍ଚନସମତିକ୍କନ୍ତୋତି ଗହଣଞ୍ଚ ମୋଚନଞ୍ଚ ୱୀତିୱତ୍ତୋ। ୱୁଦ୍ଧିପରିହାନିୱୀତିୱତ୍ତୋତି ୱୁଡ୍ଢିଞ୍ଚ ହାନିଞ୍ଚ ଅତିକ୍କନ୍ତୋ।

୯୪।ଯେନ ନଂ ୱଜ୍ଜୁଂ ପୁଥୁଜ୍ଜନା, ଅଥୋ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣାତି ଯେନ ତଂ ରାଗାଦିନା ୱଜ୍ଜେନ ପୁଥୁଜ୍ଜନା ସବ୍ବେପି ଦେୱମନୁସ୍ସା ଇତୋୱ ବହିଦ୍ଧା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଚ ରତ୍ତୋତି ୱା ଦୁଟ୍ଠୋତି ୱା ୱଦେଯ୍ୟୁଂ। ତଂ ତସ୍ସ ଅପୁରକ୍ଖତନ୍ତି ତଂ ରାଗାଦିୱଜ୍ଜଂ ତସ୍ସ ଅରହତୋ ଅପୁରକ୍ଖତଂ। ତସ୍ମା ୱାଦେସୁ ନେଜତୀତି ତଂକାରଣା ନିନ୍ଦାୱଚନେସୁ ନ କମ୍ପତି।

ନେଜତୀତି ନିଦ୍ଦେସସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ଚଲନଂ ନ କରୋତି। ନ ଚଲତୀତି ନ ତତ୍ଥ ନମତି। ନ ୱେଧତୀତି କମ୍ପେତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ନ ଫନ୍ଦତି। ନପ୍ପୱେଧତୀତି ନ କମ୍ପତି। ନ ସମ୍ପୱେଧତୀତି ନ ପରିୱତ୍ତତି।

୯୫।ନ ଉସ୍ସେସୁ ୱଦତେତି ୱିସିଟ୍ଠେସୁ ଅତ୍ତାନଂ ଅନ୍ତୋକତ୍ୱା ''ଅହଂ ୱିସିଟ୍ଠୋ''ତି ଅତିମାନୱସେନ ନ ୱଦତି। ଏସ ନଯୋ ଇତରେସୁ ଦ୍ୱୀସୁ। କପ୍ପଂ

ନେତି ଅକପ୍ପିୟୋତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ଦୁୱିଧମ୍ପି କପ୍ପଂ ନ ଏତି। କସ୍ମା? ୟସ୍ମା ଅକପ୍ପିୟୋ, ପହୀନକପ୍ପୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋୱ।

୯୬।ସକନ୍ତି ମୟ୍ହନ୍ତି ପରିଗ୍ଗହିତଂ। ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତୀତି ଅୱିଜ୍ଜମାନାଦିନା ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତି। ଧମ୍ମେସୁ ଚ ନ ଗଚ୍ଛତୀତି ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ସ ୱେ ସନ୍ତୋତି ୱୁଚ୍ଚତୀତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ନରୁତ୍ତମୋ ''ସନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମିସ୍ସାପି ଗାଥାୟ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନୋୱ। ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି। ଦେସନାପରିୟୋସାନେ କୋଟିସତସହସ୍ସଦେୱତାନଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତି ଅହୋସି, ସୋତାପନ୍ନାଦୀନଂ ଗଣନା ନତ୍ଥୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାୟ

ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୧। କଲହଵିଵାଦସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୯୭। ଏକାଦସମେ କଲହଵିଵାଦସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ କୁତୋପହୂତା କଲହା ଵିଵାଦାତି କଲହୋ ଚ ତସ୍ସ ପୁବ୍ବଭାଗୋ ଵିଵାଦୋ ଚାତି ଇମେ କୁତୋ ଜାତା। ପରିଦେଵସୋକା ସହମଚ୍ଛରା ଚାତି ପରିଦେଵସୋକା ଚ ସହମଚ୍ଛରା ଚ କୁତୋ ପହୂତା। ମାନାତିମାନା ସହପେସୁଣା ଚାତି ମାନା ଚ ଅତିମାନା ଚ ପେସୁଣା ଚ କୁତୋ ପହୂତା। ତେତି ତେ ସବ୍ବେପି ଅଟ୍ଠ କିଲେସଧମ୍ମା। ତଦିଙ୍ଘ ବ୍ରୂହୀତି ତଂ ମଯା ପୁଚ୍ଛିତମତ୍ଥଂ ବ୍ରୂହି, ଯାଚାମି ତଂ ଅହନ୍ତି। ଯାଚନତ୍ଥୋ ହି ଇଙ୍ଘାତି ନିପାତୋ।

ଏକେନ ଆକାରେନାତି ଏକେନ କାରଣେନ। ଅପରେନ ଆକାରେନାତି ଅପରେନ କାରଣେନ। ଆଗାରିକା ଦଣ୍ଡପସୁତାତି ଗହପତିକୋ ଵିହେସମାନା। ପବ୍ବଜିତା ଆପତ୍ତିଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତାତି ଅନଗାରିକା ସତ୍ତସୁ ଆପତ୍ତିକ୍ଖନ୍ଧେସୁ ଅଞ୍ଞତରଂ ଆପଜ୍ଜମାନା।

କୁତୋପହୂତାତି କୁତୋଭୂତା। କୁତୋଜାତାତି କୁତୋ ପଟିଲଦ୍ଧଭାଵା। କୁତୋସଞ୍ଜାତାତି ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ଵଡ୍ଢିତଂ। କୁତୋନିବ୍ବତ୍ତାତି କୁତୋ ନିବ୍ବତ୍ତଲକ୍ଖଣଂ ପତ୍ତା। ଉପସଗ୍ଗେନ ପଦଂ ଵଡ୍ଢେତ୍ଵା ''କୁତୋଅଭିନିବ୍ବତ୍ତା''ତି ଵୁତ୍ତଂ। କୁତୋପାତୁଭୂତାତି କୁତୋପାକଟୀଭୂତା। କିଂ ନିଦାନାତିଆଦୀସୁ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ନିଦେତୀତି ନିଦାନଂ। ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ସମୁଦେତୀତି ସମୁଦଯୋ। ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ଜାଯତୀତି ଜାତି। ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ପଭଵତୀତି ପଭଵୋ। ମୂଲଂ ପୁଚ୍ଛତୀତି କଲହସ୍ସ କାରଣଂ ପୁଚ୍ଛତି। କାରଣଞ୍ହି ପତିଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ମୂଲଂ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲନିପ୍ଫାଦନତ୍ଥଂ ହିନୋତି ପଵତ୍ତତୀତି ହେତୁ। ''ହନ୍ଦ ନଂ ଗଣ୍ହଥା''ତି ଦସ୍ସେନ୍ତଂ ଵିଯ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ନିଦେତୀତି ନିଦାନଂ। ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ସମ୍ଭଵତୀତି ସମ୍ଭଵୋ। ପଭଵତି ଫଲଂ ଏତସ୍ମାତି ପଭଵୋ। ସମୁଟ୍ଠାତି ଏତ୍ଥ ଫଲଂ, ଏତେନ ଵା ସମୁଟ୍ଠାତୀତି ସମୁଟ୍ଠାନଂ। ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆହରତୀତି ଆହାରୋ। ଅପଟିକ୍ଖିପିତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଅତ୍ତନୋ ଫଲଂ ଆରମେତୀତି ଆରମ୍ମଣଂ। ଏତଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅପଟିକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଫଲଂ ଏତି ପଵତ୍ତତୀତି ପଚ୍ଚଯୋ। ଏତସ୍ମା ଫଲଂ ସମୁଦେତୀତି ସମୁଦଯୋତି ଏଵମେତେସଂ ପଦାନଂ ଵଚନତ୍ଥୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ତଂ ସନ୍ଧାଯ ''କଲହସ୍ସ ଚ ଵିଵାଦସ୍ସ ଚ ମୂଲଂ ପୁଚ୍ଛତୀ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଦେସନା ଵୁତ୍ତା।

୯୮।ପିଯପ୍ପହୂତାତି ପିଯଵତ୍ଥୁତୋ ଜାତା। ମଚ୍ଛେରଯୁତ୍ତା କଲହା ଵିଵାଦାତି ଇମିନା କଲହଵିଵାଦାଦୀନଂ ନ କେଵଲଂ ପିଯଵତ୍ଥୁମେଵ, ମଚ୍ଛରିଯମ୍ପି ପଚ୍ଚଯଂ ଦସ୍ସେତି। କଲହଵିଵାଦସୀସେନ ଚେତ୍ଥ ସବ୍ବେପି ତେ ଧମ୍ମା ଵୁତ୍ତାତି ଵେଦିତବ୍ବା। ଯଥା ଚ ଏତେସଂ ମଚ୍ଛରିଯଂ, ତଥା ପେସୁଣାନଞ୍ଚ ଵିଵାଦଂ। ତେନାହ ''ଵିଵାଦଜାତେସୁ ଚ ପେସୁଣାନୀ''ତି। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେଵ।

୯୯।ପିଯା ସୁ ଲୋକସ୍ମିଂ କୁତୋନିଦାନା, ଯେ ଚାପି ଲୋଭା ଵିଚରନ୍ତି ଲୋକେତି ''ପିଯପ୍ପହୂତା କଲହା''ତି ଯେ ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତା, ତେ ପିଯା ଲୋକସ୍ମିଂ କୁତୋନିଦାନା, ନ କେଵଲଞ୍ଚ ପିଯା, ଯେ ଚାପି ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ଲୋକେ ଵିଚରନ୍ତି ଲୋଭହେତୁ ଲୋଭେନାଭିଭୂତା ଵିଚରନ୍ତି, ତେସଂ ସୋ ଲୋଭୋ ଚ କୁତୋନିଦାନୋତି ଦ୍ଵେ ଅତ୍ଥେ ଏକାଯ ପୁଚ୍ଛାଯ ପୁଚ୍ଛତି। କୁତୋନିଦାନାତି ଚେତ୍ଥ କିଂନିଦାନା କିଂହେତୁକାତି ପଚ୍ଚତ୍ତଵଚନସ୍ସ ତୋଆଦେସୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ, ସମାସେ ଚସ୍ସ ଲୋପାଭାଵୋ। ଅଥ ଵା ନିଦାନାତି ଜାତା, ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତସ୍ମା କୁତୋ ଜାତା କୁତୋ ଉପ୍ପନ୍ନାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଆସା ଚ ନିଟ୍ଠା ଚାତି ଆସା ଚ ତସ୍ସା ଆସାଯ ସମିଦ୍ଧି ଚ। ଯେ ସମ୍ପରାଯାଯ ନରସ୍ସ ହୋନ୍ତୀତି ଯେ ନରସ୍ସ ସମ୍ପରାଯାଯ ହୋନ୍ତି, ପରାଯନା ହୋନ୍ତୀତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକା ଏଵାଯମ୍ପି ପୁଚ୍ଛା।

ଦୀପା ହୋନ୍ତୀତି ପତିଟ୍ଠା ଭଵନ୍ତି। ସରଣା ହୋନ୍ତୀତି ଦୁକ୍ଖନାସନା ହୋନ୍ତି। ନିଟ୍ଠାପରାଯନା ହୋନ୍ତୀତି ସମିଦ୍ଧିପରାଯନା ହୋନ୍ତି।

୧୦୦।ଛନ୍ଦାନିଦାନାନୀତି କାମଚ୍ଛନ୍ଦାଦିଛନ୍ଦନିଦାନାନି। ଯେ ଚାପି ଲୋଭା ଵିଚରନ୍ତୀତି ଯେ ଚାପି ଖତ୍ତିଯାଦଯୋ ଲୋଭା ଵିଚରନ୍ତି, ତେସଂ ଲୋଭୋପି ଛନ୍ଦନିଦାନୋତି ଦ୍ଵେପି ଅତ୍ଥେ ଏକତୋ ଵିସ୍ସଜ୍ଜେତି। ଇତୋନିଦାନାତି ଛନ୍ଦନିଦାନା ଏଵାତି ଵୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଇତୋନିଦାନା''ତି ହି ଛନ୍ଦଂ ସନ୍ଧାଯାହ। ଛନ୍ଦନିଦାନା ହି ଲୋଭାଦଯୋ। ''ଇତୋନିଦାନା''ତି ସଦ୍ଦସିଦ୍ଧି ଚେତ୍ଥ ''କୁତୋନିଦାନା''ତି ଏତ୍ଥ ଵୁତ୍ତନଯେନ ଵେଦିତବ୍ବା। ଆସାଯ ସମିଦ୍ଧି ଵୁଚ୍ଚତି ନିଟ୍ଠାତି ଅଜ୍ଝାସଯନିବ୍ବତ୍ତିପଟିଲାଭୋ କଥୀଯତି।

୧୦୧।ଵିନିଚ୍ଛଯାତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିଵିନିଚ୍ଛଯା। ଯେ ଚାପି ଧମ୍ମା ସମଣେନ ଵୁତ୍ତାତି ଯେ ଚ ଅଞ୍ଞେପି କୋଧାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତା, ତଥାରୂପା ଵା ଅକୁସଲା ଧମ୍ମା ବୁଦ୍ଧସମଣେନ ଵୁତ୍ତା, ତେ କୁତୋପହୂତାତି।

ଅଞ୍ଞଜାତିକାତି ଅଞ୍ଞସଭାଵା। ଅଞ୍ଞଵିହିତକାତି ଅଞ୍ଞେନାକାରେନ ଠିତା। ସମିତପାପେନାତି ନିବ୍ବାପିତପାପେନ। ବାହିତପାପଧମ୍ମେନାତି

ପହୀନଲାମକଧମ୍ମେନ। ଭିନ୍ନକିଲେସମୂଲେନାତି କିଲେସମୂଲାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଠିତେନ। ସଙ୍କାକୁସଲମୂଲବନ୍ଧନା ପମୁତ୍ତେନାତି ଦ୍ୱାଦସଅକୁସଲବନ୍ଧନଂ ମୋଚେତ୍ୱା ଠିତେନ। ୱୁତ୍ତାତି କଥିତା। ପୱୁତ୍ତାତି ପକାରେନ କଥିତା।

୧୦୨।ତମୂପନିସ୍ସାୟ ପହୋତି ଛନ୍ଦୋତି ତଂ ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନଂ ତଦୁଭୟୱତ୍ଥୁସଙ୍ଖାତଂ ସାତାସାତଂ ଉପନିସ୍ସାୟ ସଂଯୋଗୱିୟୋଗପତ୍ଥନାୱସେନ ଛନ୍ଦୋ ପହୋତି। ଏତ୍ତାୱତା ''ଛନ୍ଦୋ ନୁ ଲୋକସ୍ମିଂ କୁତୋନିଦାନୋ''ତି ଅୟଂ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି। ରୂପେସୁ ଦିସ୍ୱା ୱିଭୱଂ ଭୱଞ୍ଚାତି ରୂପେସୁ ୱୟଞ୍ଚ ଉପ୍ପାଦଞ୍ଚ ଦିସ୍ୱା। ୱିନିଚ୍ଛୟଂ କୁବ୍ବତି ଜନ୍ତୁ ଲୋକେତି ଅପାୟାଦିକେ ଲୋକେ ଅୟଂ ଜନ୍ତୁ ଭୋଗାଧିଗମତ୍ଥଂ ତଣ୍ହାୱିନିଚ୍ଛୟଂ ''ଅତ୍ତା ମେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛୟଞ୍ଚ କୁରୁତେ। ଏତ୍ତାୱତା ''ୱିନିଚ୍ଛୟା ଚାପି କୁତୋପଭୂତା''ତି ଅୟଂ ପଞ୍ହୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି।

ସାତାସାତଂ ନିସ୍ସାୟାତି ମଧୁରଞ୍ଚ ଅମଧୁରଞ୍ଚ ଉପନିସ୍ସୟଂ କତ୍ୱା। ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠନ୍ତି ଇଟ୍ଠାରମ୍ମଣଞ୍ଚ ଅନିଟ୍ଠାରମ୍ମଣଞ୍ଚ।

ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପ୍ପମାଦଟ୍ଠାନାନୁୟୋଗନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସୁରାତି ପିଟ୍ଠସୁରା ପୂୱସୁରା ଓଦନସୁରା କିଣ୍ଣପକ୍ଖିତ୍ତା ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତାତି ପଞ୍ଚ ସୁରା। ମେରୟନ୍ତି ପୁପ୍ଫାସୱୋ ଫଲାସୱୋ ମଧ୍ୱାସୱୋ ଗୁଳାସୱୋ ସମ୍ଭାରସଂଯୁତ୍ତୋତି ପଞ୍ଚ ଆସୱା। ତଂ ସବ୍ବମ୍ପି ମଦକରଣୱସେନ ମଜ୍ଜଂ। ପମାଦଟ୍ଠାନନ୍ତି ପମାଦକାରଣଂ, ୟାୟ ଚେତନାୟ ତଂ ମଜ୍ଜଂ ପିୱତି, ତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଅନୁୟୋଗନ୍ତି ତଂ ସୁରାମେରୟମଜ୍ଜପ୍ପମାଦଟ୍ଠାନାନୁୟୋଗଂ ଅନୁଆୟୋଗଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ କରଣଂ। ୟସ୍ମା ଚ ପନ ତଂ ଅନୁୟୁତ୍ତସ୍ସ ମେ ଉପ୍ପନ୍ନା ଚେୱ ଭୋଗା ପରିହାୟନ୍ତି, ଅନୁପ୍ପନ୍ନା ଚ ନୁପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ମେ ଭୋଗା ପରିକ୍ଖୟଂ ଖୀଣଭାୱଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀ''ତି ଜାନାତି। ଏୱଂ ସବ୍ବତ୍ଥ। ୱିକାଲୱିସିଖାଚରିୟାନୁୟୋଗନ୍ତି ଅୱେଲାୟ ୱିସିଖାସୁ ଚରିୟାନୁୟୁତ୍ତଂ। ସମଜ୍ଜାଭିଚରଣନ୍ତି ନଚ୍ଚାଦିଦସ୍ସନୱସେନ ସମଜ୍ଜାଭିଗମନଂ। ଆଲସ୍ସାନୁୟୋଗନ୍ତି କାୟାଲସିୟତାୟ ୟୁତ୍ତପ୍ପୟୁତ୍ତତଂ। ଅପାୟମୁଖାନି ନ ସେୱତୀତି ଭୋଗାନଂ ୱିନାସଦ୍ୱାରାନି ନ ସେୱତି।

କସିୟା ୱାତି କସିକମ୍ମେନ ୱା। ୱଣିଜ୍ଜାୟ ୱାତି ଧମ୍ମିକୱଣିଜ୍ଜକମ୍ମେନ ୱା। ଗୋରକ୍ଖେନ ୱାତି ଗୋପାଲକମ୍ମେନ ୱା। ଇସ୍ସତ୍ଥେନ ୱାତି ଧନୁସିପ୍ପେନ ୱା। ରାଜପୋରିସେନ ୱାତି ରାଜସେୱକକମ୍ମେନ ୱା। ସିପ୍ପଞ୍ଞତରେନ ୱାତି କୁମ୍ଭକାରାଦିସିପ୍ପାନଂ ଅଞ୍ଞତରେନ ୱା। ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ପୟୋଗଂ କରୋତି। ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଜାନାତୀତି ସସମ୍ଭାରଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନେ ଜାନାତି। ''ଅତ୍ତା ମେ ଉପ୍ପନ୍ନୋ''ତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଚକ୍ଖୁସ୍ମିଂ ଅନ୍ତରହିତେତି ତସ୍ମିଂ ୱିନଟ୍ଠେ ଅତ୍ତାମେ ଅନ୍ତରହିତୋତି ''ମମ ଅତ୍ତା ୱିନଟ୍ଠୋ''ତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ୱିଗତୋ ମେ ଅତ୍ତାତି ୱୀତିକ୍କନ୍ତୋ ମମ ଅତ୍ତା। ସୋତସ୍ମିନ୍ତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୧୦୩।ଏତେପି ଧମ୍ମା ଦ୍ୱୟମେୱ ସନ୍ତେତି ଏତେ କୋଧାଦୟୋ ଧମ୍ମା ସାତାସାତଦ୍ୱୟେ ସନ୍ତେ ଏୱ ହୋନ୍ତି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଏତ୍ତାୱତା ତତିୟପଞ୍ହୋପି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତୋ ହୋତି। ଇଦାନି ୟୋ ଏୱଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତେସୁ ଏତେସୁ ପଞ୍ହେସୁ କଥଂକଥୀ ଭୱେୟ୍ୟ, ତସ୍ସ କଥଂକଥାପହାନୂପାୟଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଆହ ''କଥଂକଥୀ ଞାଣପଥାୟ ସିକ୍ଖେ''ତି, ଞାଣଦସ୍ସନଞାଣାଧିଗମନତ୍ଥଂ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖେୟ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କିଂକାରଣା? ଞତ୍ୱା ପୱୁତ୍ତା ସମଣେନ ଧମ୍ମା। ବୁଦ୍ଧସମଣେନ ହି ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମା ୱୁତ୍ତା, ନତ୍ଥି ତସ୍ସ ଧମ୍ମେସୁ ଅଞ୍ଞାଣଂ, ଅତ୍ତନୋ ପନ ଞାଣାନୁଭାୱେନ ତେ ଅଜାନନ୍ତୋ ନ ଜାନେୟ୍ୟ, ନ ଦେସନାଦୋସେନ। ତସ୍ମା କଥଂକଥୀ ଞାଣପଥାୟ ସିକ୍ଖେ, ଞତ୍ୱା ପୱୁତ୍ତା ସମଣେନ ଧମ୍ମାତି।

ପକ୍ଖେପବନ୍ଧନେନ ୱା ବନ୍ଧୋତି ନାଗରିକବନ୍ଧେନ ବନ୍ଧୋ। ପରିକ୍ଖେପବନ୍ଧନେନ ୱାତି ୱତିପରିକ୍ଖେପବନ୍ଧନେନ ୱା। ଗାମବନ୍ଧନେନାତିଆଦୀସୁ ତସ୍ମା ତସ୍ମା ଠାନତୋ ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଅଲଭନ୍ତୋ ଗାମବନ୍ଧନାଦୀହି ବନ୍ଧୋ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ସ ବନ୍ଧନସ୍ସ ମୋକ୍ଖତ୍ଥାୟାତି ଏତସ୍ସ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରସ୍ସ ବନ୍ଧନସ୍ସ ମୋଚନତ୍ଥଂ।

ଞାଣମ୍ପି ଞାଣପଥୋତି ପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଞାଣଂ ଅପରାପରୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଞାଣମ୍ପି ଞାଣସ୍ସ ସଞ୍ଚରଣମଗ୍ଗୋତି ଞାଣମ୍ପି ଞାଣପଥୋ। ଞାଣସ୍ସ ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ଞାଣପଥୋତି ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚୟୋପି ତଂ ଆଲମ୍ବିତ୍ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜନତୋ ଞାଣପଥୋ। ଞାଣସହଭୁନୋପି ଧମ୍ମା ଞାଣପଥୋତି ଞାଣେନ ସହୁପ୍ପନ୍ନା ଅୱସେସା ଚିତ୍ତଚେତସିକା ଧମ୍ମାପି ଞାଣପଥୋ। ଇଦାନି ଉପମାୟ ସାଧେନ୍ତୋ ''ୟଥା ଅରିୟମଗ୍ଗୋ ଅରିୟପଥୋ''ତିଆଦିମାହ।

କଥଂକଥୀପୁଗ୍ଗଲୋତି ୱିଚିକିଚ୍ଛାୱନ୍ତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ। ସକଙ୍ଖୋତି ସଦ୍ୱେଳ୍ହକୋ। ସୱିଲେଖୋତି ଚିତ୍ତରାଜିୱନ୍ତୋ। ସଦ୍ୱେଳ୍ହକୋତି କଙ୍ଖାୱନ୍ତୋ। ସୱିଚିକିଚ୍ଛୋତି ସନ୍ଦେହୱନ୍ତୋ। ଞାଣାଧିଗମାୟାତି ଞାଣପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ। ଞାଣଫୁସନାୟାତି ଞାଣପଟିୱିଜ୍ଝନତ୍ଥାୟ। ଅଥ ୱା ଞାଣୱିନ୍ଦନତ୍ଥାୟ। ଞାଣସଚ୍ଛିକିରିୟାୟାତି ଞାଣସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥାୟ। ସନିଦାନାହନ୍ତି ଅହଂ ସନିଦାନଂ ସପଚ୍ଚୟଂ କତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନଂ କରୋମି। ସପ୍ପାଟିହାରିୟନ୍ତି ନିୟ୍ୟାନିକଂ କତ୍ୱା। ନୋ ଅପ୍ପାଟିହାରିୟନ୍ତି ଅନିୟ୍ୟାନିକଂ ଅକତ୍ୱା ଧମ୍ମଦେସନଂ କରୋମି।

୧୦୪।ସାତଂ ଅସାତଞ୍ଚ କୁତୋନିଦାନାତି ଏତ୍ଥ ସାତାସାତନ୍ତି ସୁଖଦୁକ୍ଖୱେଦନା ଏୱ ଅଧିପ୍ପେତା । ନ ଭୱନ୍ତି ହେତେତି ନ ଭୱନ୍ତି ଏତେ। ୱିଭୱଂ ଭୱଞ୍ଚାପି ଯମେତମତ୍ଥଂ, ଏତଂ ମେ ପବ୍ରୂହି ଯତୋନିଦାନନ୍ତି ସାତାସାତାନଂ ୱିଭୱଂ ଭୱଞ୍ଚ ଏତମ୍ପି ଯଂ ଅତ୍ଥଂ। ଲିଙ୍ଗବ୍ୟତ୍ତୟୋ ଏତ୍ଥ କତୋ। ଇଦଂ ପନ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି – ସାତାସାତାନଂ ୱିଭୱୋ ଭୱୋ ଚାତି ଯୋ ଏସ ଅତ୍ଥୋ, ଏତଂ ମେ ପବ୍ରୂହି ଯତୋନିଦାନନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ସାତାସାତାନଂ ୱିଭୱଭୱୱତ୍ଥୁକା ୱିଭୱଭୱଦିଟ୍ଠିୟୋ ଏୱ ୱିଭୱଭୱାତି ଅଧିପ୍ପେତା ୱେଦିତବ୍ବା। ତଥା ହି ଇମସ୍ସ ପଞ୍ହସ୍ସ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନପକ୍ଖେ ''ଭୱଦିଟ୍ଠିପି ଫସ୍ସନିଦାନା, ୱିଭୱଦିଟ୍ଠିପି ଫସ୍ସନିଦାନା''ତି ଉପରି ନିଦ୍ଦେସେ (ମହାନି। ୧୦୫) ୱୁତ୍ତନ୍ତି। ଇମାଯ ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୧୦୫।ଇତୋନିଦାନନ୍ତି ଫସ୍ସନିଦାନଂ। ଇମାଯପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୧୦୬।କିସ୍ମିଂୱିଭୂତେ ନ ଫୁସନ୍ତି ଫସ୍ସାତି କିସ୍ମିଂ ୱୀତିୱତ୍ତେ ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସାଦୟୋ ପଞ୍ଚ ଫସ୍ସା ନ ଫୁସନ୍ତି। ଇମାଯପି ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୧୦୭।ନାମଞ୍ଚ ରୂପଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତି ସମ୍ପଯୁତ୍ତକନାମଞ୍ଚ ୱତ୍ଥାରମ୍ମଣରୂପଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚ। ରୂପେ ୱିଭୂତେ ନ ଫୁସନ୍ତି ଫସ୍ସାତି ରୂପେ ୱୀତିୱତ୍ତେ ପଞ୍ଚ ଫସ୍ସା ନ ଫୁସନ୍ତି।

ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତି ଫସ୍ସୋତି ଚକ୍ଖୁରୂପୱିଞ୍ଞାଣାନଂ ତିଣ୍ଣନ୍ନଂ ସଙ୍ଗତିଯା ଫସ୍ସୋ ଜାଯତି। ଚକ୍ଖୁ ଚ ରୂପା ଚ ରୂପସ୍ମିନ୍ତି ପସାଦଚକ୍ଖୁଞ୍ଚ ରୂପାରମ୍ମଣାନି ଚ ରୂପଭାଗେ ରୂପକୋଟ୍ଠାସେ କତ୍ୱା। ଚକ୍ଖୁସମ୍ଫସ୍ସଂ ଠପେତ୍ୱାତି ତିଣ୍ଣଂ ସଙ୍ଗତିଯା ଉପ୍ପନ୍ନଫସ୍ସଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା। ସମ୍ପଯୁତ୍ତକା ଧମ୍ମା ନାମସ୍ମିନ୍ତି ଅୱସେସା ୱେଦନାଦୟୋ ଫସ୍ସେନ ସହଜାତା ଧମ୍ମା ନାମଭାଗେ। ସୋତଞ୍ଚ ପଟିଚ୍ଚାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

ଚତୂହାକାରେହି ରୂପଂ ୱିଭୂତଂ ହୋତୀତି ଚତୂହି କାରଣେହି ରୂପଂ ୱୀତିୱତ୍ତଂ ହୋତି। ଞାତୱିଭୂତେନାତି ପାକଟଂ କତ୍ୱା ୱୀତିୱତ୍ତେନ। ତୀରଣୱିଭୂତେନାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିତୋ ତୀରଯିତ୍ୱା ୱୀତିୱତ୍ତେନ। ପହାନୱିଭୂତେନାତି ଛନ୍ଦରାଗପହାନତୋ ୱୀତିୱତ୍ତେନ। ସମତିକ୍କମୱିଭୂତେନାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରୂପସମାପତ୍ତୀନଂ ପଟିଲାଭୱସେନ ୱୀତିୱତ୍ତେନ।

୧୦୮।କଥଂ ସମେତସ୍ସାତି କଥଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସ। ୱିଭୋତି ରୂପନ୍ତି ରୂପଂ ୱିଭୱତି, ନ ଭୱେଯ୍ୟ ୱା। ସୁଖଂ ଦୁଖଞ୍ଚାତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠରୂପମେୱ ପୁଚ୍ଛତି।

ଜାନେୟ୍ୟାମାତି ଜାନିସ୍ସାମ। ଆଜାନେୟ୍ୟାମାତି ୱିସେସେନ ଜାନିସ୍ସାମ। ୱିଜାନେୟ୍ୟାମାତି ଅନେକୱିଧେନ ଜାନିସ୍ସାମ। ପଟିୱିଜାନେୟ୍ୟାମାତି ସମ୍ମା ଜାନିସ୍ସାମ। ପଟିୱିଜ୍ଝେୟ୍ୟାମାତି ଚିତ୍ତେନ ବୁଜ୍ଝିସ୍ସାମ।

୧୦୯।ନ ସଞ୍ଞସଞ୍ଞୀତି ଯଥା ସମେତସ୍ସ ୱିଭୋତି ରୂପଂ, ସୋ ପକତିସଞ୍ଞାଯ ସଞ୍ଞୀପି ନ ହୋତି। ନ ୱିସଞ୍ଞସଞ୍ଞୀତି ୱିସଞ୍ଞାଯପି ୱିରୂପାଯ ସଞ୍ଞାଯ ୱିସଞ୍ଞୀ ନ ହୋତି ଉମ୍ମତ୍ତକୋ ୱା ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ୱା। ନୋପି ଅସଞ୍ଞୀତି ସଞ୍ଞାୱିରହିତୋପି ନ ହୋତି ନିରୋଧସମାପନ୍ନୋ ୱା ଅସଞ୍ଞସତ୍ତୋ ୱା। ନ ୱିଭୂତସଞ୍ଞୀତି ''ସବ୍ବସୋ ରୂପସଞ୍ଞାନ''ନ୍ତିଆଦିନା (ୱିଭ। ୫୦୮) ନୟେନ ସମତିକ୍କନ୍ତସଞ୍ଞୀପି ନ ହୋତି ଅରୂପଜ୍ଝାନଲାଭୀ। ଏୱଂ ସମେତସ୍ସ ୱିଭୋତି ରୂପନ୍ତି ଏତସ୍ମିଂ ସଞ୍ଞସଞ୍ଞିତାଦିଭାୱେ ଅଟ୍ଠତ୍ୱା ଯଦେତଂ ୱୁତ୍ତଂ ''ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେ… ପେ… ଆକାସାନଞ୍ଚାଯତନସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହରତୀ''ତି, ଏୱଂ ସମେତସ୍ସ ଅରୂପମଗ୍ଗସମଙ୍ଗିନୋ ୱିଭୋତି ରୂପଂ। ସଞ୍ଞାନିଦାନା ହି ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି ଏୱଂ ପଟିପନ୍ନସ୍ସାପି ଚ ଯା ସଞ୍ଞା, ତଂନିଦାନା ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିପପଞ୍ଚାସ୍ସ ଅପ୍ପହୀନାୱ ହୋନ୍ତୀତି ଦସ୍ସେତି।

ଅସଞ୍ଞିନୋ ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ନିରୋଧସମାପନ୍ନାତି ସଞ୍ଞାୱେଦନା ନିରୋଧେତ୍ୱା ନିରୋଧସମାପନ୍ନା ସଞ୍ଞାଭାୱେନ ଅସଞ୍ଞିନୋତି କଥୀଯନ୍ତି। ଅସଞ୍ଞସତ୍ତାତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସଞ୍ଞାଭାୱେନ ଅସଞ୍ଞଭୱେ ନିବ୍ବତ୍ତା।

ସୋ ଏୱଂ ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେତି ତତ୍ଥ ସୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ। ଏୱନ୍ତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନକ୍କମନିଦସ୍ସନମେତଂ, ଇମିନା କମେନ ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନଂ ପଟିଲଭିତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସମାହିତେତି ଇମିନା ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତେ। ପରିସୁଦ୍ଧେତିଆଦୀସୁ ପନ ଉପେକ୍ଖାସତିପାରିସୁଦ୍ଧିଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧେ। ପରିସୁଦ୍ଧତ୍ତାୟେୱ ପରିୟୋଦାତେ, ପଭସ୍ସରେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୁଖାଦୀନଂ ପଚ୍ଚଯାନଂ ଘାତେନ ୱିହତରାଗାଦିଅଙ୍ଗଣତ୍ତା ଅନଙ୍ଗଣେ। ଅନଙ୍ଗଣତ୍ତା ଏୱ ଚ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ। ଅଙ୍ଗଣେନ ହି ଚିତ୍ତଂ ଉପକ୍କିଲିସ୍ସତି। ସୁଭାୱିତତ୍ତା ମୁଦୁଭୂତେ, ୱସୀଭାୱପ୍ପତ୍ତେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱସେ ୱତ୍ତମାନଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ମୁଦୂତି ୱୁଚ୍ଚତି। ମୁଦୁତ୍ତାୟେୱ ଚ କମ୍ମନିୟେ, କମ୍ମକ୍ଖମେ କମ୍ମୟୋଗ୍ଗେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁଦୁ ହି ଚିତ୍ତଂ କମ୍ମନିୟଂ ହୋତି ସୁଦ୍ଧନ୍ତମିୱ ସୁୱଣ୍ଣଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ଚ ସୁଭାୱିତତ୍ତାୟେୱ। ଯଥାହ ''ନାହଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂ ଭାୱିତଂ କମ୍ମନିୟଂ ହୋତି ଯଥୟିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ଚିତ୍ତ''ନ୍ତି (ଅ। ନି। ୧।୨୨)।

ଏତେସୁ ହି ପରିସୁଦ୍ଧଭାୱାଦୀସୁ ଠିତତ୍ତା ଠିତେ। ଠିତତ୍ତାୟେୱ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ ଅଚଲେ ନିରିଞ୍ଜନେତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ମୁଦୁକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ୱା ଅତ୍ତନୋ ୱସେ ଠିତତ୍ତା ଠିତେ। ସଦ୍ଧାଦୀହି ପରିଗ୍ଗହିତତ୍ତା ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ। ସଦ୍ଧାପରିଗ୍ଗହିତଞ୍ହି ଚିତ୍ତଂ ଅସ୍ସଦ୍ଧିୟେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ୱୀରିୟପରିଗ୍ଗହିତଂ କୋସଜ୍ଜେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ସତିପରିଗ୍ଗହିତଂ ପମାଦେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ସମାଧିପରିଗ୍ଗହିତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେନ ନ ଇଞ୍ଜତି, ପଞ୍ଞାପରିଗ୍ଗହିତଂ ଅୱିଜ୍ଜାୟ ନ ଇଞ୍ଜତି, ଓଭାସଗତଂ କିଲେସନ୍ଧକାରେନ ନ ଇଞ୍ଜତି। ଇମେହି ଛହି ଧମ୍ମେହି ପରିଗ୍ଗହିତଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି। ଏୱଂ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ।

ଅପରୋ ନୟୋ – ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସମାଧିନା ସମାହିତେ। ନୀୱରଣଦୂରୀଭାୱେନ ପରିସୁଦ୍ଧେ। ୱିତକ୍କାଦିସମତିକ୍କମେନ ପରିୟୋଦାତେ। ଝାନପଟିଲାଭପଚ୍ଚନିକାନଂ ପାପକାନଂ ଇଚ୍ଛାୱଚରାନଞ୍ଚ ଅଭାୱେନ ଅନଙ୍ଗଣେ। ଇଚ୍ଛାୱଚରାନନ୍ତି ଇଚ୍ଛାୟ ଅୱଚରାନଂ, ଇଚ୍ଛାୱସେନ ଓତିଣ୍ଣାନଂ ପୱତ୍ତାନଂ ନାନପ୍ପକାରାନଂ କୋପଅପ୍ପଚ୍ଚୟାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଭିଜ୍ଝାଦୀନଂ ଚିତ୍ତୁପକ୍କିଲେସାନଂ ୱିଗମେନ ୱିଗତୂପକ୍କିଲେସେ। ଉଭୟମ୍ପି ଚେତଂ ଅଙ୍ଗଣସୁତ୍ତୱତ୍ଥସୁତ୍ତାନୁସାରେନେୱ (ମ। ନି। ୧।୫୭ ଆଦୟୋ, ୭୦ ଆଦୟୋ) ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱସିପ୍ପତ୍ତିୟା ମୁଦୁଭୂତେ। ଇଦ୍ଧିପାଦଭାୱୂପଗମନେନ କମ୍ମନିୟେ। ଭାୱନାପାରିପୂରିୟା ପଣୀତଭାୱୂପଗମେନ ଠିତେ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତେ, ୟଥା ଆନେଞ୍ଜଭାୱଂ ଆନେଞ୍ଜପ୍ପତ୍ତଂ ହୋତି, ଏୱଂ ଠିତେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱମ୍ପି ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗମେନ ଚିତ୍ତଂ ଅଭିନୀହାରକ୍ଖମଂ ହୋତି ଆକାସାନଞ୍ଚାୟତନସମାପତ୍ତିପଟିଲାଭତ୍ଥାୟ ପାଦକଂ ପଦଟ୍ଠାନଭୂତଂ।

ଆରୁପ୍ପମଗ୍ଗସମଙ୍ଗୀତି ଅରୂପସମାପତ୍ତିୟା ଗମନମଗ୍ଗେନ ଅପରିହୀନୋ। ପପଞ୍ଚାୟେୱ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଚାତି ତଣ୍ହାଦିପପଞ୍ଚାୟେୱ ପପଞ୍ଚସଞ୍ଚା।

୧୧୦।ଏତ୍ତାୱତଗ୍ଗଂ ନୁ ୱଦନ୍ତି ହେକେ, ୟକ୍ଖସ୍ସ ସୁଦ୍ଧିଂ ଇଧ ପଣ୍ଡିତାସେ। ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ୱଦନ୍ତି ଏତ୍ତୋତି ଏତ୍ତାୱତା ନୁ ଇଧ ପଣ୍ଡିତା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ଅଗ୍ଗଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ସତ୍ତସ୍ସ ୱଦନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଏତ୍ତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋ ଅଧିକଞ୍ଚ ୱଦନ୍ତୀତି ପୁଚ୍ଛତି।

ଏତ୍ତୋ ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋତି ଏତସ୍ମା ଅରୂପସମାପତ୍ତିତୋ।

୧୧୧।ଏତ୍ତାୱତଗ୍ଗମ୍ପି ୱଦନ୍ତି ହେକେତି ଏକେ ସସ୍ସତୱାଦା ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା ପଣ୍ଡିତମାନିନୋ ଏତ୍ତାୱତାପି ଅଗ୍ଗଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ପନେକେ ସମୟଂ ୱଦନ୍ତୀତି ତେସଞ୍ଞେୱ ଏକେ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦା ସମୟଂ ଉଚ୍ଛେଦଂ ୱଦନ୍ତି। ଅନୁପାଦିସେସେ କୁସଲାୱଦାନାତି ଅନୁପାଦିସେସେ କୁସଲୱାଦା ସମାନା।

ଭୱତଜ୍ଜିତାତି ଭୱତୋ ଭୀତା। ୱିଭୱଂ ଅଭିନନ୍ଦନ୍ତୀତି ଉଚ୍ଛେଦଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୁସ୍ସନ୍ତି। ତେ ସତ୍ତସ୍ସ ସମନ୍ତି ତେ ଉଚ୍ଛେଦୱାଦିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସମଂ ଅନୁପ୍ପତ୍ତିଂ ୱଦନ୍ତି। ଉପସମନ୍ତି ଅତୀୱ ସମଂ। ୱୂପସମନ୍ତି ସନ୍ତଂ। ନିରୋଧନ୍ତି ଅନୁପ୍ପାଦଂ। ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅପୁନପ୍ପତ୍ତିଂ।

୧୧୨।ଏତେ ଚ ଞତ୍ୱା ଉପନିସ୍ସିତାତି ଏତେ ଚ ଦିଟ୍ଠିଗତିକେ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିୟୋ ନିସ୍ସିତାତି ଞତ୍ୱା। ଞତ୍ୱା ମୁନୀ ନିସ୍ସୟେ ସୋ ୱୀମଂସୀତି ନିସ୍ସୟେ ଚ ଞତ୍ୱା ସୋ ୱୀମଂସୀ ପଣ୍ଡିତୋ ବୁଦ୍ଧମୁନି। ଞତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତୋତି ଦୁକ୍ଖାନିଚ୍ଚାଦିତୋ ଧମ୍ମେ ଞତ୍ୱା ୱିମୁତ୍ତୋ। ଭୱାଭୱାୟ ନ ସମେତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପପତ୍ତିୟା ନ ସମାଗଚ୍ଛତି। ଅପରାମସନ୍ତି ଅପରାମସନ୍ତୋ। ପରାମାସଂ ନାପଜ୍ଜନ୍ତୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାୟ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାୟ

କଲହୱିୱାଦସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୨। ଚୂଳଅବ୍ଯୂହସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

ଦ୍ୱାଦସମେ ଚୂଳଅବ୍ଯୂହସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ସକଂସକଂଦିଟ୍ଠିପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ଇଦମ୍ପି ତସ୍ମିଂଯେୱ ମହାସମଯେ ‘‘ସବ୍ବେପିମେ ଦିଟ୍ଠିଗତିକା ‘ସାଧୁରୂପାମ୍ହା’ତି ଭଣନ୍ତି, କିଂ ନୁ ଖୋ ସାଧୁରୂପାୱ ଇମେ ଅତ୍ତନୋ ଏୱ ଦିଟ୍ଠିଯା ପତିଟ୍ଠହନ୍ତି, ଉଦାହୁ ଅଞ୍ଞମ୍ପି ଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହନ୍ତୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତମତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

୧୧୩। ତତ୍ଥ ଆଦିତୋ ଦ୍ୱେପି ଗାଥା ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯେୱ। ତାସୁ ସକଂ ସକଂ ଦିଟ୍ଠିପରିଦୀପନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ତନୋ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱସମାନା। ୱିଗ୍ଗଯ୍ହ ନାନା କୁସଲା ୱଦନ୍ତୀତି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ବଲଓଗ୍ଗାହଂ ଗହେତ୍ୱା ‘‘ତତ୍ଥ କୁସଲାମ୍ହା’’ତି ପଟିଜାନମାନା ପୁଥୁ ପୁଥୁ ୱଦନ୍ତି, ଏକଂ ନ ୱଦନ୍ତି। ଯୋ ଏୱଂ ଜାନାତି ସ ୱେଦି ଧମ୍ମଂ, ଇଦଂ ପଟିକ୍କୋସମକେୱଲୀ ସୋତି ତଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଂ ସନ୍ଧାଯ ଯୋ ଏୱଂ ଜାନାତି, ସୋ ଧମ୍ମଂ ୱେଦିୟି। ଇଦଂ ପନ ପଟିକ୍କୋସନ୍ତୋ ହୀନୋ ହୋତୀତି ଚ ୱଦନ୍ତି।

ନାନା ୱଦନ୍ତୀତି ନାନାକାରଣଂ ଭଣନ୍ତି। ୱିୱିଧଂ ୱଦନ୍ତୀତି ନାନାୱିଧଂ ଭଣନ୍ତି। ଅଞ୍ଞୋଞ୍ଞଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଏକଂ ଅୱତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଅଞ୍ଞଂ ଗହେତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି। ଅକେୱଲୀ ସୋତି ଯୋ ଅକୁସଲୋ ଅଯଂ। ଅସମତ୍ତୋତି ନ ପରିପୂରୋ। ଅପରିପୁଣ୍ଣୋତି ନ ସମ୍ପୁଣ୍ଣୋ।

୧୧୪।ବାଲୋତି ହୀନୋ। ଅକ୍କୁସଲୋତି ଅୱିଦ୍ୱା।

୧୧୫। ଇଦାନି ତିସ୍ସୋ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥା ହୋନ୍ତୀତି। ତା ପୁରିମଡ୍ଢେନ ୱୁତ୍ତମତ୍ଥଂ ପଚ୍ଛିମଡ୍ଢେନ ପଟିବ୍ଯୂହିତ୍ୱା ଠିତା। ତେନ ବ୍ଯୂହେନ ଉତ୍ତରସୁତ୍ତତୋ ଚ ଅପ୍ପକତ୍ତା ଇଦଂ ସୁତ୍ତଂ ‘‘ଚୂଳଅବ୍ଯୂହ’’ନ୍ତି ନାମଂ ଲଭି। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାଯଂ ତାୱ ପରସ୍ସ ଚେ ଧମ୍ମନ୍ତି ପରସ୍ସ ଦିଟ୍ଠିଂ। ସବ୍ବେୱିମେ ବାଲାତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସବ୍ବେୱ ଇମେ ବାଲା ହୋନ୍ତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂକାରଣା? ସବ୍ବେୱିମେ ଦିଟ୍ଠିପରିଦୀପନାତି।

୧୧୬।ସନ୍ଦିଟ୍ଠିଯାଚେୱ ନ ୱୀୱଦାତା, ସଂସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା କୁସଲା ମୁତୀମାତି ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅନୱୀୱଦାତା ଅୱୋଦାତା ସଂକିଲିଟ୍ଠାୱ ସମାନା ସଂସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା ଚ କୁସଲା ଚ ମୁତିମନ୍ତୋ ଚ ତେ ହୋନ୍ତି ଚେ। ଅଥ ୱା ‘‘ସନ୍ଦିଟ୍ଠିଯା ଚେ ୱଦାତା’’ତି ପାଠୋ, ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସକାଯ ପନ ଦିଟ୍ଠିଯା ୱୋଦାତା ସଂସୁଦ୍ଧପଞ୍ଞା କୁସଲା ମୁତିମନ୍ତୋ ହୋନ୍ତି ଚେ, ନ ତେସଂ କୋଚୀତି ଏୱଂ ସନ୍ତେ ତେସଂ ଏକୋପି ନିହୀନପଞ୍ଞୋ ନ ହୋତି, କିଂକାରଣା? ଦିଟ୍ଠୀ ହି ତେସମ୍ପି ତଥା ସମତ୍ତା, ଯଥା ଇତରେସନ୍ତି।

୧୧୭।ନ ୱାହମେତନ୍ତି ଗାଥାଯ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଂ ତେ ମିଥୁ ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ଜନା ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ‘‘ବାଲୋ’’ତି ଆହୁ, ଅହଂ ଏତଂ ତଥିଯନ୍ତି ତଚ୍ଛନ୍ତି ନେୱ ବ୍ରୂମି। କିଂକାରଣା? ଯସ୍ମା ସବ୍ବେୱ ତେ ସକଂ ସକଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚଂ ମୋଘମଞ୍ଞ’’ନ୍ତି ଅକଂସୁ, ତେନ ଚ କାରଣେନ ପରଂ ‘‘ବାଲୋ’’ତି ଦହନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ତଥିଯଂ, ତଥେୱନ୍ତି (ସ୍ୟା। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୮୮୯) ଦ୍ୱେପି ପାଠା।

ତଚ୍ଛନ୍ତି ଅତୁଚ୍ଛଂ। ତଥନ୍ତି ଅୱିପରୀତଂ, ଭୂତନ୍ତି ସନ୍ତଂ। ୟାଥାୱନ୍ତି ସଂୱିଜ୍ଜମାନଂ। ଅୱିପରିତନ୍ତି ନ ୱିସଙ୍କେତଂ।

୧୧୮।ଯମାହୁତି ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ‘‘ଯଂ ଦିଟ୍ଠିସଚ୍ଚଂ ତଥିଯ’’ନ୍ତି ଏକେ ଆହୁ।

୧୧୯।ଏକଞ୍ହି ସଚ୍ଚନ୍ତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯ ଏକଂ ସଚ୍ଚଂ ନିରୋଧୋ ମଗ୍ଗୋ ୱା। ଯସ୍ମିଂ ପଜା ନୋ ୱିୱଦେ ପଜାନନ୍ତି ଯମ୍ହି ସଚ୍ଚେ ପଜାନନ୍ତୋ ପଜା ନୋ ୱିୱଦେଯ୍ଯ। ସଯଂ ଥୁନନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନା ୱଦନ୍ତି।

୧୨୦।କସ୍ମା ନୂତି ପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ପୱାଦିଯାସେତି ୱାଦିନୋ। ଉଦାହୁ ତେ ତକ୍କମନୁସ୍ସରନ୍ତୀତି ତେ ୱାଦିନୋ ଉଦାହୁ ଅତ୍ତନୋ ତକ୍କମତ୍ତଂ ଅନୁଗଚ୍ଛନ୍ତି।

ତକ୍କପରିଯାହତନ୍ତି ୱିତକ୍କେନ ସମନ୍ତତୋ ଆହତଂ। ୱୀମଂସାନୁଚରିତନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଉପଟ୍ଠିତପଞ୍ଞାଯ ୱିଚରିତଂ। ସଯଂପଟିଭାନନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ପଟିଭାନଂ।

୧୨୧।ନହେୱାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥାଯ ଅଞ୍ଞତ୍ର ସଞ୍ଞାଯ ନିଚ୍ଚାନୀତି ଠପେତ୍ୱା ସଞ୍ଞାମତ୍ତେନ ନିଚ୍ଚନ୍ତି ଗହିତଗ୍ଗହଣାନି। ତକ୍କଞ୍ଚ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ପକପ୍ପଯିତ୍ୱାତି

ଅତ୍ତନୋ ନିଚ୍ଛସଙ୍ଖାତମତ୍ତଂ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ଜନେତ୍ୱା।

ଯସ୍ମା ପନ ଦିଟ୍ଠୀସୁ ୱିତକ୍କଂ ଜନେନ୍ତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ସଞ୍ଜନେନ୍ତି, ତସ୍ମା ୱୁତ୍ତଂ ''ଦିଟ୍ଠିଗତାନି ଜନେନ୍ତି ସଞ୍ଜନେନ୍ତୀ''ତିଆଦି। ଜନେନ୍ତୀତି ଉପରୂପରି ଦିଟ୍ଠିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତା ଜନେନ୍ତି। ସଞ୍ଜନେନ୍ତୀତିଆଦୀନି ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ପଦଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତାନି। ମଯ୍ହଂ ସଚ୍ଚନ୍ତି ମମ ୱଚନଂ ତଚ୍ଛଂ।

୧୨୨। ଇଦାନି ଏୱଂ ନାନାସଚ୍ଚେସୁ ଅସନ୍ତେସୁ ତକ୍କମତ୍ତଂ ଅନୁସ୍ସରନ୍ତାନଂ ଦିଟ୍ଠିଗତିକାନଂ ୱିପ୍ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ''ତିଆଦିକା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠେତି ଦିଟ୍ଠଂ, ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ଏସ ନଯୋ ସୁତାଦୀସୁ। ଏତେ ଚ ନିସ୍ସାଯ ୱିମାନଦସ୍ସୀତି ଏତେ ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେ ନିସ୍ସଯିତ୍ୱା ସୁଦ୍ଧିଭାୱସଙ୍ଖାତଂ ୱିମାନଂ ଅସମ୍ମାନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋପି। ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ପହସ୍ସମାନୋ, ବାଲୋ ପରୋ ଅକ୍କୁସଲୋତି ଚାହାତି ଏୱଂ ୱିମାନଦସ୍ସୀପି ତସ୍ମିଂ ଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ତୁଟ୍ଠିଜାତୋ ହାସଜାତୋ ହୁତ୍ୱା ପରୋ ''ହୀନୋ ଚ ଅୱିଦ୍ୱା ଚା''ତି ଏୱଂ ୱଦତିଯେୱ।

ନ ସମ୍ମାନେତୀତିପି ୱିମାନଦସ୍ସୀତି ନ ବହୁମାନଂ କରୋତୀତି ଏୱମ୍ପି ୱିମାନଦସ୍ସୀ ନ ବହୁମାନଦସ୍ସୀ। ଦୋମନସ୍ସଂ ଜନେତୀତି ପଠମଂ ଦିଟ୍ଠିନିସ୍ସଯଂ ଅଲ୍ଲୀଯିତ୍ୱା ଦୋମନସ୍ସଂ ପତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଦିଟ୍ଠିୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠିତକାଲେ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ୱିନିଚ୍ଛଯଦିଟ୍ଠିଯା ଠତ୍ୱାତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ କତ୍ୱା ଗହିତଦିଟ୍ଠିଯା ଠତ୍ୱା।

୧୨୩। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ଯେନେୱାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଯମତ୍ତନାତି ସଯମେୱ ଅତ୍ତାନଂ। ୱିମାନେତୀତି ଗରହତି। ତଦେୱ ପାୱାତି ତଦେୱ ୱଚନଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ୱଦତି, ତଂ ୱା ପୁଗ୍ଗଲଂ।

୧୨୪।ଅତିସାରଦିଟ୍ଠିଯାତି ଗାଥାଯତ୍ଥୋ – ସୋ ଏୱଂ ତାଯ ଲକ୍ଖଣାତିସାରିନିଯା ଅତିସାରଦିଟ୍ଠିଯା ସମତ୍ତୋ ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଉନ୍ମମାତୋ, ତେନ ଚ ଦିଟ୍ଠିମାନେନ ମତ୍ତୋ ''ପରିପୁଣ୍ଣୋ ଅହଂ କେୱଲୀ''ତି ଏୱଂ ପରିପୁଣ୍ଣମାନୀ। ସଯମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ମନସା ''ଅହଂ ପଣ୍ଡିତୋ''ତି ଅଭିସିଞ୍ଚତି। କିଂକାରଣା? ଦିଟ୍ଠୀ ହି ସା ତସ୍ସ ତଥା ସମତ୍ତାତି।

ସବ୍ବା ତା ଦିଟ୍ଠିଯୋ ଲକ୍ଖଣାତିକ୍କନ୍ତାତି ତା ସବ୍ବା ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଯୋ ଲକ୍ଖଣଂ ଅତୀତା ଅତିସରନ୍ତୀତି ଅତିକ୍କନ୍ତା। ଅନୋମୋତି ଅନୂନୋ।

୧୨୫।ପରସ୍ସ ଚେତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ଯୋ ସୋ ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ପହସ୍ସମାନୋ ''ବାଲୋ ପରୋ ଅକ୍କୁସଲୋ''ତି ଚାହ, ତସ୍ସ ପରସ୍ସ ଚେ ହି ୱଚସା ସୋ ତେନ ୱୁଚ୍ଚମାନୋ ନିହୀନୋ ହୋତି, ତୁମୋ ସହା ହୋତି ନିହୀନପଞ୍ଞୋ, ସୋପି ତେନେୱ ସହ ନିହୀନପଞ୍ଞୋ ହୋତି। ସୋପି ହି ତଂ ''ବାଲୋ''ତି ୱଦତି। ଅଥ ତସ୍ସ ୱଚନଂ ଅପ୍ପମାଣଂ, ସୋ ପନ ସଯମେୱ ୱେଦଗୂ ଚ ଧୀରୋ ଚ ହୋତି। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ନ କୋଚି ବାଲୋ ସମଣେସୁ ଅତ୍ଥି। ସବ୍ବେପି ହି ତେ ଅତ୍ତନୋ ଇଚ୍ଛାଯ ପଣ୍ଡିତା।

ୱାଚାଯାତି କଥନେନ। ୱଚନେନାତି ଭାସିତେନ। ନିନ୍ଦିତକାରଣାତି ଗରହହେତୁନା। ଗରହିତକାରଣାତି ଅୱଞ୍ଞାତହେତୁନା। ଉପୱଦିତକାରଣାତି ଉପୱାଦହେତୁନା।

୧୨୬।ଅଞ୍ଞଂ ଇତୋତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – ''ଅଥ ଚେ ସଯଂ ୱେଦଗୂ ହୋତି ଧୀରୋ। ନ କୋଚି ବାଲୋ ସମଣେସୁ ଅତ୍ଥୀ''ତି ଏୱଞ୍ହି ୱୁତ୍ତେପି ସିଯା କସ୍ସଚି ''କସ୍ମା''ତି। ତତ୍ଥ ୱୁଚ୍ଚତେ – ଯସ୍ମା ଅଞ୍ଞଂ ଇତୋ ଯାଭିୱଦନ୍ତି ଧମ୍ମଂ, ଅପରଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧିମକେୱଲୀ ତେ। ଏୱମ୍ପି ତିତ୍ଥ୍ୟା ପୁଥୁସୋ ୱଦନ୍ତି, ଯେ ଇତୋ ଅଞ୍ଞଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଭିୱଦନ୍ତି, ତେ ଅପରଦ୍ଧା ୱିରଦ୍ଧା ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗଂ, ଅକେୱଲିନୋ ଚ ତେତି ଏୱଂ ପୁଥୁତିତ୍ଥିଯା ଯସ୍ମା ୱଦନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କସ୍ମା ପନେୱଂ ୱଦନ୍ତୀତି ଚେ? ସନ୍ଦିଟ୍ଠିରାଗେନ ହି ତେଭିରତ୍ତା, ଯସ୍ମା ସକେନ ଦିଟ୍ଠିରାଗେନ ତେ ଅଭିରତ୍ତାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତେ ସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗନ୍ତି ତେ ଅଞ୍ଞତିତ୍ଥିଯା ଅକିଲିଟ୍ଠମଗ୍ଗଂ। ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗନ୍ତି ନିଦ୍ଦୋସମଗ୍ଗଂ। ପରିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗନ୍ତି ସୁଦ୍ଧମଗ୍ଗଂ। ୱୋଦାତମଗ୍ଗନ୍ତି ପଣ୍ଡରମଗ୍ଗଂ। ପରିଯୋଦାତମଗ୍ଗନ୍ତି ପଭାସ୍ସରମଗ୍ଗଂ। ୱିରଦ୍ଧାତି ୱୁତ୍ତୱିଧିନା ମଗ୍ଗେନ ୱିରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତା। ଅପରଦ୍ଧାତି ଅପରଜ୍ଝିତ୍ୱା ଠିତା। ଖଲିତାତି ପରିହୀନା। ଗଲିତାତି ତତୋ ଭଟ୍ଠା। ଅଞ୍ଞାଯାତି ଅଞ୍ଞାଣେନ। ଅପରଦ୍ଧାତି ପରାଜଯମାପନ୍ନା। ଅଥ ୱା ''ଞାଯାପରଦ୍ଧା''ତିପି ପାଠୋ। ଞାଯେନ ମଗ୍ଗେନ ୱିରଦ୍ଧାତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୨୭। ଏୱଂ ଅଭିରତ୍ତା ଚ – ଇଧେୱ ସୁଦ୍ଧିନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସକାଯନେତି ସକମଗ୍ଗେ। ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନାତି ଦଳ୍ହୱାଦା।

ଥିରୱାଦାତି ସନ୍ନିଟ୍ଠାନୱାଦା। ବଲିକୱାଦାତି ବଲୱନ୍ତୱାଦା। ଅୱଟ୍ଠିତୱାଦାତି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା କଥିତୱାଦା।

୧୨୮। ଯେ ଏୱଞ୍ଚ ଦଳ୍ହୱାଦା, ତେସୁ ଯୋ କୋଚି ଡିଟ୍ଠିଯୋ ସକାଯନେ ୱାପି ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନୋ କମେତ୍ଥ ବାଲୋତି ପରଂ ଦହେୟ୍ୟ, ସଙ୍ଖେପତୋ ତତ୍ଥ ସସ୍ସତୁଚ୍ଛେଦସଙ୍ଖାତେ ୱିତ୍ଥାରତୋ ନତ୍ଥିକୈସ୍ସରକାରକନିଯତିଆଦିଭେଦେ ସକେ ଅଯନେ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନୋ କଂ ପରଂ ଏତ୍ଥ ଦିଟ୍ଠିଗତେ ‘‘ବାଲୋ’’ତି ସହ ଧମ୍ମେନ ପସ୍ସେୟ୍ୟ, ନନୁ ସଙ୍କୋପି ତସ୍ସ ମତେନ ପଣ୍ଡିତୋ ଏୱ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ ଏୱ ଚ। ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସଯମେୱ ସୋ ମେଧଗମାୱହେୟ୍ୟ, ପରଂ ୱଦଂ ବାଲମସୁଦ୍ଧିଧମ୍ମଂ। ସୋପି ପରଂ ‘‘ବାଲୋ ଚ ଅସୁଦ୍ଧିଧମ୍ମୋ ଚ ଅଯ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅତ୍ତନାୱ କଲହଂ ଆୱହେୟ୍ୟ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ସଙ୍କୋପି ତସ୍ସ ମତେନ ପଣ୍ଡିତୋଯେୱ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋଯେୱ ଚ।

୧୨୯। ଏୱଂ ସଙ୍ଖଥାପି ୱିନିଚ୍ଛଯେ ଠତ୍ୱା ସଯଂ ପମାଯ, ଉଦ୍ଧଂ ସ ଲୋକସ୍ମିଂ ୱିୱାଦମେତୀତି ଦିଟ୍ଠିଯା ଠତ୍ୱା ସଯଞ୍ଚ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ମିନିତ୍ୱା ସୋ ଭିଯ୍ୟୋ ୱିୱାଦମେତୀତି। ଏୱଂ ପନ ୱିନିଚ୍ଛଯେସୁ ଆଦୀନୱଂ ଞତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗେନ ହିତ୍ୱାନ ସଙ୍ଖାନି ୱିନିଚ୍ଛଯାନି, ନ ମେଧଗଂ କୁବ୍ବତି ଜନ୍ତୁ ଲୋକେତି ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

ସଯଂ ପମାଯାତି ଅତ୍ତନା ମିନିତ୍ୱା। ପମିନିତ୍ୱାତି ପମାଣଂ କତ୍ୱା। ‘‘ପୱିନେତ୍ୱା’’ତିପି ପାଠୋ, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ଉଦ୍ଧଂ ୱାଦେନ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ଅତ୍ତନୋ ଉପରି କଥେନ୍ତେନ ସହ। ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ (ମହାନି। ୮୩) ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ଚୂଳବ୍ୟୂହସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୩। ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୩୦। ତେରସମେ ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ଯେ କେଚିମେ ଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନାତି ଇଦମ୍ପି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ ଇମେ ଦିଟ୍ଠିପରିବ୍ବସାନା ୱିଞ୍ଞୂନଂ ସନ୍ତିକା ନିନ୍ଦମେୱ ଲଭନ୍ତି, ଉଦାହୁ ପସଂସମ୍ପୀ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତମତ୍ଥଂ ଆୱିକାତୁଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ଅନ୍ୱାନଯନ୍ତୀତି ଅନୁ ଆନଯନ୍ତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଆହରନ୍ତି।

ନିନ୍ଦମେୱ ଅନ୍ୱେନ୍ତୀତି ଗରହମେୱ ଉପଗଚ୍ଛନ୍ତି।

୧୩୧। ଇଦାନି ଯସ୍ମା ତେ ‘‘ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ’’ନ୍ତି ୱଦନ୍ତାପି ଦିଟ୍ଠିଗତିକୱାଦିନୋ କଦାଚି କତ୍ଥଚି ପସଂସମ୍ପି ଲଭନ୍ତି, ଯଂ ଏତଂ ପସଂସାସଙ୍ଖାତଂ ୱାଦଫଲଂ, ତଂ ଅପ୍ପଂ, ରାଗାଦୀନଂ ସମାଯ ସମତ୍ଥଂ ନ ହୋତି, କୋ ପନ ୱାଦୋ ଦୁତିଯେ ନିନ୍ଦାଫଲେ, ତସ୍ମା ଏତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଇମଂ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥଂ ଆହ ‘‘ଅପ୍ପଞ୍ହି ଏତଂ ନ ଅଲଂ ସମାଯ, ଦୁୱେ ୱିୱାଦସ୍ସ ଫଲାନି ବ୍ରୂମୀ’’ତି। ତତ୍ଥ ଦୁୱେ ୱିୱାଦସ୍ସ ଫଲାନୀତି ନିନ୍ଦା ଚ ପସଂସା ଚ ଜଯପରାଜଯାଦୀନି ୱା ତଂସଭାଗାନି। ଏତମ୍ପି ଦିସ୍ୱାତି ‘‘ନିନ୍ଦା ଅନିଟ୍ଠା ଏୱ, ପସଂସା ନାଲଂ ସମାଯା’’ତି ଏତମ୍ପି ୱିୱାଦଫଲେ ଆଦୀନୱଂ ଦିସ୍ୱା। ଖେମାଭିପସ୍ସଂ ଅୱିୱାଦଭୂମିନ୍ତି ଅୱିୱାଦଭୂମିଂ ନିବ୍ବାନଂ ଖେମନ୍ତି ପସ୍ସମାନୋ।

ଅପ୍ପକନ୍ତି ମନ୍ଦଂ। ପରିତ୍ତକନ୍ତି ଥୋକଂ। ଓମକନ୍ତି ହେଟ୍ଠିମକଂ। ଲାମକନ୍ତି ପାପକଂ। ସମାଯାତି ରାଗାଦୀନଂ ସମନତ୍ଥାଯ। ଉପସମାଯାତି ଉପରୂପରି ସମନତ୍ଥାଯ। ୱୂପସମାଯାତି ସନ୍ନିସୀଦାପନତ୍ଥାଯ। ନିବ୍ବାନାଯାତି ଅମତମହାନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ। ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାଯାତି ମଗ୍ଗେନ କିଲେସାନଂ ନିସ୍ସଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ। ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିଯାତି ଫଲେନ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧାନଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜନତ୍ଥାଯ ନାଲଂ।

୧୩୨। ଏୱଞ୍ହି ଅୱିୱାଦମାନୋ – ଯା କାଚିମାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିଯୋତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ପୁଥୁଜ୍ଜାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସମ୍ଭୱା। ସୋଉପଯଂ କିମେଯ୍ୟାତି ସୋ ଉପଗନ୍ତବ୍ବଟ୍ଠେନ ଉପଯଂ ରୂପାଦୀସୁ ଏକମ୍ପି ଧମ୍ମଂ କିଂ ଉପେଯ୍ୟ, କେନ ୱା କାରଣେନ ଉପେଯ୍ୟ। ଦିଟ୍ଠେ ସୁତେ ଖନ୍ତିମକୁବ୍ବମାନୋତି ଦିଟ୍ଠସୁତସୁଦ୍ଧୀସୁ ପେମଂ ଅକରୋନ୍ତୋ।

ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଜନିତାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନେହି ଉପ୍ପାଦିତା। ସମ୍ମୁତିଯୋତି ଦିଟ୍ଠିଯୋ। ପୁଥୁ ନାନାଜନେହି ଜନିତା ୱାତି ଅନେକୱିଧେହି ଦିଟ୍ଠିଗତିକେହି ଉପ୍ପାଦିତା ୱା। ନେତୀତି ନ ଏତି। ନ ଉପେତୀତି ସମୀପଂ ନ ଏତି। ନ ଉପଗଚ୍ଛତୀତି ନିୱତ୍ତତି। ନାଭିନିୱିସତୀତି ପୱିସିତ୍ୱା ନପ୍ପତିଟ୍ଠତି।

୧୩୩। ଇତୋ ବାହିରା ପନ – ସୀଲୁତ୍ତମାତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସୀଲଂଯେୱ ‘‘ଉତ୍ତମ’’ନ୍ତି ମଞ୍ଞମାନା ସୀଲୁତ୍ତମାତି ଏକେ ଭୋନ୍ତୋ ସଂଯମମତ୍ତେନ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦନ୍ତି, ହତ୍ଥିୱତାଦିଞ୍ଚ ୱତଂ ସମାଦାଯ ଉପଟ୍ଠିତାସେ। ଇଧେୱ ଦିଟ୍ଠିଯଂ ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ ସୁଦ୍ଧିଂ ଭୱୂପନୀତା ଭୱଲ୍ଲୋସିତା ସମାନା ୱଦନ୍ତି, ଅପି ଚ ତେ କୁସଲାୱଦାନା ‘‘କୁସଲା ମଯ’’ନ୍ତି ଏୱଂୱାଦା।

୧୩୪। ଏୱଂ ସୀଲୁତ୍ତମେସୁ ଚ ତେସୁ ତଥା ପଟିପନ୍ନୋ ଯୋ କୋଚି – ସଚେ ଚୁତୋତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସଚେ ତତୋ ସୀଲୱତତୋ ପରୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନେନ ୱା ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋ ୱା ଚୁତୋ ହୋତି, ସୋ ତଂ ସୀଲବ୍ବତକମ୍ମଂ ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକମ୍ମଂ ୱା ୱିରାଧଯିତ୍ୱା ୱେଧତୀ। ନ କେୱଲଞ୍ଚ ୱେଧତି , ଅପି ଚ ଖୋ ତଂ ସୀଲବ୍ବତସୁଦ୍ଧିଂ ପଜପ୍ପତୀ ଚ ୱିପ୍ପଲପତି ଚ ପତ୍ଥଯତୀ ଚ। କିମିୱ? ସତ୍ଥାୱ ହୀନୋ ପୱସଂ ଘରମ୍ହା, ଘରମ୍ହା ପୱସନ୍ତୋ ସତ୍ଥତୋ ହୀନୋ ଯଥା ତଂ ଘରଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ୱା ପତ୍ଥଯତୀତି।

ପରୱିଚ୍ଛିନ୍ଦନାଯ ୱାତି ପରେନ ୱାରିଯମାନୋ ୱା। ଅନଭିସମ୍ଭୁଣନ୍ତୋ ୱାତି ତଂ ପଟିପତ୍ତିଂ ଅସମ୍ପାଦେନ୍ତୋ ୱା।

ଅଞ୍ଞାଯ ଅପରଦ୍ଧୋତି ନିବ୍ବାନେନ ପରିହୀନୋ ମଗ୍ଗତୋ ୱା। ତଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ଅନୁବନ୍ଧତୀତି ତଂ ୱା ସତ୍ଥଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପଚ୍ଛତୋ ଗଚ୍ଛତି।

୧୩୫। ଏୱଂ ପନ ସୀଲୁତ୍ତମାନଂ ପୱେଧନକାରଣଂ ଅରିଯସାୱକୋ ସୀଲବ୍ବତଂ ୱାପି ପହାଯ ସବ୍ବନ୍ତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସାୱଜ୍ଜାନୱଜ୍ଜନ୍ତି ସବ୍ବାକୁସଲଂ ଲୋକିଯକୁସଲଞ୍ଚ। ଏତଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ଅସୁଦ୍ଧିନ୍ତିଅପତ୍ଥଯାନୋତି ପଞ୍ଚକାମଗୁଣାଦିଭେଦଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ଅକୁସଲାଦିଭେଦଂ ଅସୁଦ୍ଧିଞ୍ଚ ଅପତ୍ଥଯମାନୋ। ୱିରତୋ ଚରେତି ସୁଦ୍ଧିଯା ଅସୁଦ୍ଧିଯା ଚ ୱିରତୋ ଚରେଯ୍ୟ। ସନ୍ତି ମନୁଗ୍ଗହାଯାତି ଦିଟ୍ଠିଂ ଅଗ୍ଗହେତ୍ୱା।

କଣ୍ହଂକଣ୍ହୱିପାକନ୍ତି ଅକୁସଲକମ୍ମଂ ଅକୁସଲୱିପାକଦାୟକଂ। ସୁକ୍କଂ ସୁକ୍କୱିପାକନ୍ତି ଲୋକିୟକୁସଲଂ ଅତ୍ତନା ସଦିସଂ ସୁକ୍କୱିପାକଦାୟକଂ।

ନିୟାମାୱକ୍କନ୍ତିନ୍ତି ମଗ୍ଗପୱିସନଂ। ସେକ୍ଖାତି ସତ୍ତ ସେକ୍ଖା। ଅଗ୍ଗଧମ୍ମନ୍ତି ଉତ୍ତମଧମ୍ମଂ, ଅରହତ୍ତଫଲଂ।

୧୩୬। ଏୱଂ ଇତୋ ବାହିରକେ ସୀଲୁତ୍ତମେ ସଂୟମେନ ୱିସୁଦ୍ଧିୱାଦେ ତେସଞ୍ଚ ୱିପାକଂ ସୀଲବ୍ବତପହାୟିନୋ ଅରହତୋ ଚ ପଟିପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅଞ୍ଞଥାପି ସୁଦ୍ଧିୱାଦେ ବାହିରକେ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ତମୂପନିସ୍ସାୟା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ସନ୍ତେଞ୍ଞେପି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା, ତେ ଜିଗୁଚ୍ଛିତଂ ଅମରତପଂ ୱା ଦିଟ୍ଠସୁଦ୍ଧିଆଦୀସୁ ୱା ଅଞ୍ଞତରଞ୍ଞତରଂ ଉପନିସ୍ସାୟଅକିରିୟଦିଟ୍ଠିୟା ୱା ଉଦ୍ଧଂସରା ହୁତ୍ୱା ଭୱାଭୱେସୁ ଅୱୀତତଣ୍ହା ସୁଦ୍ଧି'ମନୁତ୍ଥୁନନ୍ତି ୱଦନ୍ତି କଥେନ୍ତୀତି।

ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛୱାଦାତି କାୟପୀଳନାଦିତପେନ ପାପହିରୀୟନୱାଦା। ତପୋଜିଗୁଚ୍ଛସାରାତି ତେନେୱ ତପେନ ହିରୀୟନସାରୱନ୍ତୋ। ଉଦ୍ଧଂସରାୱାଦାତି ସଂସାରେନ ସୁଦ୍ଧିଂ କଥୟନ୍ତା।

୧୩୭। ଏୱଂ ତେସଂ ଅୱୀତତଣ୍ହାନଂ ସୁଦ୍ଧିଂ ଅନୁତ୍ଥୁନନ୍ତାନଂ ଯୋପି ସୁଦ୍ଧିପ୍ପତ୍ତମେୱ ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞେୟ୍ୟ, ତସ୍ସାପି ଅୱୀତତଣ୍ହତ୍ତା ଭୱାଭୱେସୁ ତଂ ତଂ ୱତ୍ଥୁଂ ପତ୍ଥୟମାନସ୍ସ ହି ଜପ୍ପିତାନି ପୁନପ୍ପୁନଂ ହୋନ୍ତିଯେୱାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ତଣ୍ହା ହି ଆସେୱିତା ତଣ୍ହଂ ୱଡ୍ଢୟତେୱ, ନ କେୱଲଞ୍ଚ ଜପ୍ପିତାନି, ପୱେଧିତଂ ୱାପି ପକପ୍ପିତେସୁ, ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି ଚସ୍ସ ପକପ୍ପିତେସୁ ୱତ୍ଥୂସୁ ପୱେଧିତମ୍ପି ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଭୱାଭୱେସୁ ପନ ୱୀତତଣ୍ହତ୍ତା ଆୟତିଂ ଚୁତୂପପାତୋ ଇଧ ୟସ୍ସ ନତ୍ଥି, ସ କେନ ୱେଧେୟ୍ୟ କୁହିଂ ୱ ଜପ୍ପେତି ଅୟମେତିସ୍ସା ଗାଥାୟ ସମ୍ବନ୍ଧୋ।

ଆଗମନନ୍ତି ପୁନ ଆଗମନଂ। ଗମନନ୍ତି ଇତୋ ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ଗମନଂ । ଗମନାଗମନନ୍ତି ଇତୋ ଗନ୍ତ୍ୱା ପୁନ ନିୱତ୍ତନଂ। କାଲନ୍ତି ମରଣଂ। ଗତୀତି ଗମନୱସେନ ଗତିୟା ଗନ୍ତବ୍ବଂ।

୧୩୮ ।ୟମାହୁ ଧମ୍ମନ୍ତି ପୁଚ୍ଛାଗାଥା।

୧୩୯। ଇଦାନି ୟସ୍ମା ଏକୋପି ଏତ୍ଥ ୱାଦୋ ସଚ୍ଚୋ ନତ୍ଥି, କେୱଲଂ ଦିଟ୍ଠିମତ୍ତକେନ ହି ତେ ୱଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସକଂ ହୀ''ତି ଇମଂ ତାୱ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ସମ୍ମୁତିନ୍ତି ଦିଟ୍ଠିଂ। ଅନୋମନ୍ତି ଅନୂନଂ।

୧୪୦। ଏୱମେତେସୁ ସକଂ ଧମ୍ମଂ ପରିପୁଣ୍ଣଂ ବ୍ରୁୱନ୍ତେସୁ ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଧମ୍ମଂ ପନ ହୀନନ୍ତି ୱଦନ୍ତେସୁ ୟସ୍ସ କସ୍ସଚି – ପରସ୍ସ ଚେ ୱମ୍ଭୟିତେନ ହୀନୋତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ୟଦି ପରସ୍ସ ନିନ୍ଦିତକାରଣା ହୀନୋ ଭୱେୟ୍ୟ, ନ କୋଚି ଧମ୍ମେସୁ ୱିସେସି ଅଗ୍ଗୋ ଭୱେୟ୍ୟ। କିଂକାରଣା? ପୁଥୂ ହି ଅଞ୍ଞସ୍ସ ୱଦନ୍ତି ଧମ୍ମଂ ନିହୀନତୋ ସବ୍ବେୱ ତେ ସମ୍ହି ଦଳ୍ହଂ ୱଦାନାସକଧମ୍ମେ ଦଳ୍ହୱାଦା ଏୱ।

ୱମ୍ଭୟିତକାରଣାତି ଧଂସିତକାରଣା। ଗରହିତକାରଣାତି ଲାମକକତକାରଣା। ଉପୱଦିତକାରଣାତି ଅକ୍କୋସିତକାରଣା। ସକାୟନନ୍ତି ସକମଗ୍ଗଂ।

୧୪୧। କିଞ୍ଚ ଭିୟ୍ୟୋ – ସଦ୍ଧମ୍ମପୂଜାତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେ ଚ ତିତ୍ଥିୟା ୟଥା ପସଂସନ୍ତି ସକାୟନାନି, ସଦ୍ଧମ୍ମପୂଜାପି ନେସଂ ତଥେୱ ୱତ୍ତତି। ତେ ହି ଅତିୱିୟ ସତ୍ଥାରାଦୀନି ସକ୍କରୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ୟଦି ତେ ପମାଣା ସିୟୁଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେ ସବ୍ବେୱ ୱାଦା ତଥିୟା ଭୱେୟ୍ୟୁଂ। କିଂକାରଣା ? ସୁଦ୍ଧୀ ହି ନେସଂ ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱ। ନ ସା ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ସିଜ୍ଝତି, ନାପି ପରମତ୍ଥତୋ। ଅତ୍ତନି ଦିଟ୍ଠିଗାହମତ୍ତମେୱ ହି ତଂ ତେସଂ ପରପଚ୍ଚୟନେୟ୍ୟବୁଦ୍ଧୀନଂ। ପଚ୍ଚତ୍ତମେୱାତି ପାଟେକ୍କମେୱ।

୧୪୨। ଯୋ ପନ ୱିପରୀତତୋ ବାହିତପାପତ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ତସ୍ସ ନ ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ପରନେୟ୍ୟମତ୍ଥୀତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ବ୍ରାହ୍ମଣସ୍ସ ହି ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ସୁଦିଟ୍ଠତ୍ତା ପରେନ ନେତବ୍ବଂ ଞାଣଂ ନତ୍ଥି। ଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେସୁ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ନିଚ୍ଛିନିତ୍ୱା ସୁମଗ୍ଗହୀତମ୍ପି ନତ୍ଥି। ତଂକାରଣା ସୋ ଦିଟ୍ଠିକଲହାନି ଅତିକ୍କନ୍ତୋ, ନ ହି ସୋ ସେଟ୍ଠତୋ ପସ୍ସତି ଧମ୍ମମଞ୍ଞଂ ଅଞ୍ଞତ୍ର ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀହି।

ନ ପରନେୟ୍ୟୋତି ପରେନ ନେତବ୍ବୋ ଜାନାପେତବ୍ବୋ ନ ହୋତି। ନ ପରପତ୍ତିୟୋ ନ ପରପଚ୍ଚୟୋତି ପରେସଂ ପଚ୍ଚେତବ୍ବୋ ନ ହୋତି। ନ ପରପଟିବଦ୍ଧଗୂତି ପରେସଂ ପଟିବଦ୍ଧଗମନୋ ନ ହୋତି।

୧୪୩।ଜାନାମୀତି ଗାଥାୟ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – ଏୱଂ ତାୱ ପରମତ୍ଥବ୍ରାହ୍ମଣୋ ନ ହି ସେଟ୍ଠତୋ ପସ୍ସତି ଧମ୍ମମଞ୍ଞଂ, ଅଞ୍ଞେ ପନ ତିତ୍ଥିୟା

ପରଚିତ୍ତଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଜାନନ୍ତାପି ପସ୍ସନ୍ତାପି ''ଜାନାମି ପସ୍ସାମି ତଥେୱ ଏତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ୱଦନ୍ତାପି ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତି। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା ତେସୁ ଏକୋପି ଅଦକ୍ଖି ଚେ ଅଦ୍ଦସ ଚେପି ତେନ ପରଚିତ୍ତଞ୍ଞାଣାଦିନା ଯଥାଭୂତମତ୍ଥଂ, କିଞ୍ହି ତୁମସ୍ସ ତେନ ତସ୍ସ ତେନ ଦସ୍ସନେନ କିଂ କତଂ, କିଂ ଦୁକ୍ଖପରିଞ୍ଞା ସାଧିତା, ଉଦାହୁ ସମୁଦଯପ୍ପହାନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରଂ, ଯତୋ ସବ୍ବଥାପି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଅରିଯମଗ୍ଗଂ ତେ ତିତ୍ଥିଯା ଅଞ୍ଞେନେୱ ୱଦନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିଂ, ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ୱା ତେ ତିତ୍ଥିଯେ ବୁଦ୍ଧାଦଯୋ ଅଞ୍ଞେନେୱ ୱଦନ୍ତି ସୁଦ୍ଧିନ୍ତି।

୧୪୪।ପସ୍ସଂ ନରୋତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ? ଯ୍ୱାଯଂ ପରଚିତ୍ତଞ୍ଞାଣାଦୀହି ଅଦ୍ଦକ୍ଖି, ସୋ ପସ୍ସଂ ନରୋ ଦକ୍ଖତି ନାମରୂପଂ, ନ ତତୋ ପରଂ, ଦିସ୍ୱାନ ୱା ଞସ୍ସତି ତାନିମେୱ ନାମରୂପାନି ନିଚ୍ଚତୋ ସୁଖତୋ ୱା, ନ ଅଞ୍ଞଥା; ସୋ ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ କାମଂ ବହୁଂ ପସ୍ସତୁ ଅପ୍ପକଂ ୱା ନାମରୂପଂ ନିଚ୍ଚତୋ ସୁଖତୋ ଚ ଅଥସ୍ସ ଏୱରୂପେନ ଦସ୍ସନେନ ନ ହି ତେନ ସୁଦ୍ଧିଂ କୁସଲା ୱଦନ୍ତି।

୧୪୫।ନିୱିସ୍ସୱାଦୀତି ଗାଥାଯ ସମ୍ବନ୍ଧୋ ଅତ୍ଥୋ ଚ – ତେନ ଚ ଦସ୍ସନେନ ସୁଦ୍ଧିଯା ଅସତିଯାପି ଯୋ ''ଜାନାମି ପସ୍ସାମି ତଥେୱ ଏତ''ନ୍ତି ଏୱଂ ନିୱିସ୍ସୱାଦୀ, ଏତଂ ୱା ଦସ୍ସନଂ ପଟିଚ୍ଚ ଦିଟ୍ଠିଯା ସୁଦ୍ଧିଂ ପଚ୍ଚେନ୍ତୋ ''ଇଦମେୱ ସଚ୍ଚ''ନ୍ତି ଏୱଂ ନିୱିସ୍ସୱାଦୀ, ସୋ ସୁଦ୍ଧିନଯୋ ନ ହୋତି ତଂ ତଥା ପକପ୍ପିତଂ ଅଭିସଙ୍ଖତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖରାନୋ। ସୋ ହି ଯଂ ସତ୍ଥାରାଦିଂ ନିସ୍ସିତୋ, ତତ୍ଥେୱ ସୁଭଂ ୱଦାନୋ ସୁଦ୍ଧିଂ ୱଦୋ, ''ପରିସୁଦ୍ଧିୱାଦୋ ପରିସୁଦ୍ଧିଦସ୍ସନୋ ୱା ଅହ''ନ୍ତି ଅତ୍ତାନଂ ମଞ୍ଞମାନୋ ତତ୍ଥ ତଥଦ୍ଦସା ସୋ, ତତ୍ଥ ସକାଯ ଦିଟ୍ଠିଯା ଅୱିପରୀତମେୱ ସୋ ଅଦ୍ଦସ। ଯଥା ସା ଦିଟ୍ଠି ପୱତ୍ତତି, ତଥେୱ ତଂ ଅଦ୍ଦସ, ନ ଅଞ୍ଞଥା ପସ୍ସିତୁଂ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ।

ନିୱିସ୍ସୱାଦୀତି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ୱା କଥେନ୍ତୋ। ଦୁବ୍ବିନଯୋତି ୱିନେତୁଂ ଦୁକ୍ଖୋ। ଦୁପ୍ପଞ୍ଞାପଯୋତି ଞାପେତୁଂ ଚିତ୍ତେନ ଲବ୍ଭାପେତୁଂ ଦୁକ୍ଖୋ। ଦୁନ୍ନିଜ୍ଝାପଯୋତି ଚିତ୍ତେନ ୱୀମଂସିତ୍ୱା ଗହଣତ୍ଥଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ନିଜ୍ଝାପଯିତୁଂ ଦୁକ୍ଖୋ। ଦୁପ୍ପେକ୍ଖାପଯୋତି ଇକ୍ଖାପଯିତୁଂ ଦୁକ୍ଖୋ। ଦୁପ୍ପସାଦଯୋତି ଚିତ୍ତେ ପସାଦଂ ଉପ୍ପାଦେତୁଂ ଦୁକ୍ଖୋ।

ଅପ୍ପସ୍ସୀତି ଞାଣେନ ପଟିୱେଧଂ ପାପୁଣି। ପଟିୱିଜ୍ଝୀତି ଚିତ୍ତେନ ଅୱବୋଧଂ ପାପୁଣି।

୧୪୬। ଏୱଂ ପକପ୍ପିତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ପୁରକ୍ଖରାନେସୁ ତିତ୍ଥିଯେସୁ – ନ ବ୍ରାହ୍ମଣୋ କପ୍ପମୁପେତି ସଙ୍ଖାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଖାତି ସଙ୍ଖାଯ, ଜାନିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ନପି ଞାଣବନ୍ଧୂତି ସମାପତ୍ତିଞାଣାଦିନା ଅକତତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠିବନ୍ଧୁ। ତତ୍ଥ ୱିଗ୍ଗହୋ – ନାପି ଅସ୍ସ ଞାଣେନ କତୋ ବନ୍ଧୁ ଅତ୍ଥୀତି ନପି ଞାଣବନ୍ଧୁ। ସମ୍ମୁତିଯୋତି ଦିଟ୍ଠିସମ୍ମୁତିଯୋ। ପୁଥୁଜାତି ପୁଥୁଜ୍ଜନସମ୍ଭୱା। ଉଗ୍ଗହଣନ୍ତି ମଞ୍ଞେତି ଉଗ୍ଗହଣନ୍ତି ଅଞ୍ଞେ, ଅଞ୍ଞେ ତା ସମ୍ମୁତିଯୋ ଉଗ୍ଗଣ୍ହନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଉପେକ୍ଖତୀତି ଉପପତ୍ତିତୋ ଅପକ୍ଖପତିତୋ ହୁତ୍ୱା ପସ୍ସତି।

୧୪୭। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ୱିସ୍ସଜ୍ଜ ଗନ୍ଥାନୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅନୁଗ୍ଗହୋତି ଉଗ୍ଗହଣୱିରହିତୋ, ସୋପି ନାସ୍ସ ଉଗ୍ଗହୋତି ଅନୁଗ୍ଗହୋ। ନ ୱା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅନୁଗ୍ଗହୋ।

ଗନ୍ଥେ ୱୋସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱାତି ଅଭିଜ୍ଝାଦିକେ ଗନ୍ଥେ ଚଜିତ୍ୱା। ୱିସ୍ସଜ୍ଜାତି ପୁନ ଅନାଦିଯନୱସେନ ଜହିତ୍ୱା। ଗଧିତେତି ଘଟିତେ। ଗନ୍ଥିତେତି ସୁତ୍ତେନ ସଙ୍ଗହିତେ ୱିଯ ଗନ୍ଥିତେ। ବନ୍ଧେତି ସୁଟ୍ଠୁ ବନ୍ଧେ। ୱିବନ୍ଧେତି ୱିୱିଧା ବନ୍ଧେ। ପଲିବୁଦ୍ଧେତି ସମନ୍ତତୋ ବନ୍ଧନେନ ବନ୍ଧେ। ବନ୍ଧନେତି କିଲେସବନ୍ଧନେ। ଫୋଟଯିତ୍ୱାତି ପପ୍ଫୋଟେତ୍ୱା। ସଜ୍ଜଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତୀତି ୱିସଙ୍ଖରିତ୍ୱା ଅପରିଭୋଗଂ କରୋନ୍ତି। ୱିକୋପେନ୍ତୀତି ଚୁଣ୍ଣୱିଚୁଣ୍ଣଂ କରୋନ୍ତି।

୧୪୮। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ସୋ ଏୱରୂପୋ – ପୁବ୍ବାସୱେତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ପୁବ୍ବାସୱେତି ଅତୀତରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମକିଲେସେ । ନୱେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପାଦୀନି ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମେ। ନ ଛନ୍ଦଗୂତି ଛନ୍ଦାଦିୱସେନ ନ ଗଚ୍ଛତି। ଅନତ୍ତଗରହୀତି କତାକତୱସେନ ଅତ୍ତାନଂ ଅଗରହନ୍ତୋ।

୧୪୯। ଏୱଂ ଅନତ୍ତଗରହୀ ଚ – ସ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୂତି ଦ୍ୱାସଟ୍ଠିଦିଟ୍ଠିଧମ୍ମେସୁ ''ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦିଟ୍ଠଂ ୱା''ତି ଏୱଂପଭେଦେସୁ। ପନ୍ନଭାରୋତି ପତିତଭାରୋ। ନ କପ୍ପେତୀତି ନ କପ୍ପିଯୋ, ଦୁୱିଧମ୍ପି କପ୍ପଂ ନ କରୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ନୂପରତୋତି ପୁଥୁଜ୍ଜନକଲ୍ୟାଣକସେକ୍ଖା ୱିଯ ଉପରତିସମଙ୍ଗୀପି ନୋ ହୋତି। ନ ପତ୍ଥିଯୋତି ନିତ୍ତଣ୍ହୋ। ତଣ୍ହା ହି ପତ୍ଥଯତୀତି ପତ୍ଥିଯା, ନାସ୍ସ ପତ୍ଥିଯାତି ନ ପତ୍ଥିଯୋ। ଇତୋ ପରଞ୍ଚ ହେଟ୍ଠା ଚ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ (ମହାନି। ୮୩) ୱୁତ୍ତସଦିସୋ ଏୱ ଅଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ମହାବ୍ୟୂହସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୪। ତୁୱଟକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୫୦। ଚୁଦ୍ଦସମେ ତୁୱଟକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ପୁଚ୍ଛାମି ତନ୍ତି ଇଦମ୍ପି ତସ୍ମିଂୟେୱ ମହାସମଯେ ''କା ନୁ ଖୋ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଯା ପଟିପଦା''ତି ଉପ୍ପନ୍ନଚିତ୍ତାନଂ ଏକଚ୍ଚାନଂ ଦେୱତାନଂ ତମତ୍ଥଂ ପକାସେତୁଂ ପୁରିମନଯେନେୱ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧେନ ଅତ୍ତାନଂ ପୁଚ୍ଛାପେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ।

ତତ୍ଥ ଆଦିପୁଚ୍ଛାଗାଥାଯ ତାୱ ପୁଚ୍ଛାମୀତି ଏତ୍ଥ ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାଦିୱସେନ ପୁଚ୍ଛା ୱିଭଜିତା। ଆଦିଚ୍ଚବନ୍ଧୂତି ଆଦିଚ୍ଚସ୍ସ ଗୋତ୍ତବନ୍ଧୁ। ୱିୱେକଂସନ୍ତିପଦଞ୍ଚାତି ୱିୱେକଞ୍ଚ ସନ୍ତିପଦଞ୍ଚ। କଥଂ ଦିସ୍ୱାତି କେନ କାରଣେନ ଦିସ୍ୱା, କଥଂ ପୱତ୍ତଦସ୍ସନୋ ହୁତ୍ୱାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ତିସ୍ସୋ ପୁଚ୍ଛାତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଅଦିଟ୍ଠଜୋତନାତି ଯଂ ନ ଦିଟ୍ଠଂ ନ ପଟିୱିଦ୍ଧଂ, ତସ୍ସ ପାକଟକରଣତ୍ଥାଯ ପୁଚ୍ଛା। ଦିଟ୍ଠସଂସନ୍ଦନାତି ଯଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠଂ, ତସ୍ସ ଘଟନତ୍ଥାଯ। ୱିମତିଚ୍ଛେଦନାତି ଯା କଙ୍ଖା, ତସ୍ସାଚ୍ଛେଦନତ୍ଥଂ। ପକତିଯା ଲକ୍ଖଣଂ ଅଞ୍ଞାତନ୍ତି ଧମ୍ମାନଂ ତଥଲକ୍ଖଣଂ ପକତିଯା ନ ଞାତଂ। ଅଦିଟ୍ଠନ୍ତି ନ ଦିଟ୍ଠଂ। ''ନ ନିଟ୍ଠ''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଅତୁଲିତନ୍ତି ତୁଲାଯ ତୁଲିତଂ ୱିଯ ନ ତୁଲିତଂ। ଅତୀରିତନ୍ତି ତୀରଣାଯ ନ ତୀରିତଂ। ଅୱିଭୂତନ୍ତି ନ ପାକଟଂ। ଅୱିଭାୱିତନ୍ତି ପଞ୍ଞାଯ ନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ତସ୍ସ ଞାଣାଯାତି ତସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଲକ୍ଖଣଜାନନତ୍ଥାଯ। ଦସ୍ସନାଯାତି ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ। ତୁଲନାଯାତି ତୁଲନତ୍ଥାଯ। ତୀରଣାଯାତି ତୀରଣତ୍ଥାଯ। ୱିଭାୱନାଯାତି ୱିଭାଗକରଣତ୍ଥାଯ। ଅଞ୍ଞେହି ପଣ୍ଡିତେହୀତି ଅଞ୍ଞେହି ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନେହି। ସଂସଯପକ୍ଖନ୍ଦୋତି ସନ୍ଦେହଂ ପୱିଟ୍ଠୋ।

ମନୁସ୍ସପୁଚ୍ଛାତି ମନୁସ୍ସାନଂ ପୁଚ୍ଛା। ଅମନୁସ୍ସପୁଚ୍ଛାତି ନାଗସୁପଣ୍ଣାଦୀନଂ ପୁଚ୍ଛା। ଗହଟ୍ଠାତି ଅୱସେସଗହଟ୍ଠା। ପବ୍ବଜିତାତି ଲିଙ୍ଗୱସେନ ୱୁତ୍ତା। ନାଗାତି ସୁଫସ୍ସାଦଯୋ ନାଗା। ସୁପଣ୍ଣାତି ସୁପଣ୍ଣସଂଯୁତ୍ତୱସେନ (ସଂ। ନି। ୩।୩୯୨ ଆଦଯୋ)। ଯକ୍ଖାତି ଯକ୍ଖସଂଯୁତ୍ତୱସେନ (ସଂ। ନି। ୧୦।୨୩୫ ଆଦଯୋ) ଚ ୱେଦିତବ୍ବା । ଅସୁରାତି ପହାରାଦାଦଯୋ। ଗନ୍ଧବ୍ବାତି ପଞ୍ଚସିଖଗନ୍ଧବ୍ବପୁତ୍ତାଦଯୋ । ମହାରାଜାନୋତି ଚତ୍ତାରୋ ମହାରାଜାନୋ। ଅହୀନିନ୍ଦ୍ରିଯନ୍ତି ସଣ୍ଠାନୱସେନ ଅୱିକଲିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ସୋ ନିମ୍ମିତୋତି ସୋ ଭଗୱତା ନିମ୍ମିତୋ ବୁଦ୍ଧୋ।

ୱୋଦାନତ୍ଥପୁଚ୍ଛାତି ୱିସେସଧମ୍ମପୁଚ୍ଛା। ଅତୀତପୁଚ୍ଛାତି ଅତୀତେ ଧମ୍ମେ ଆରବ୍ଭ ପୁଚ୍ଛା। ଅନାଗତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। କୁସଲପୁଚ୍ଛାତି ଅନୱଜ୍ଜଧମ୍ମପୁଚ୍ଛା। ଅକୁସଲପୁଚ୍ଛାତି ସାୱଜ୍ଜଧମ୍ମପୁଚ୍ଛା। ଅବ୍ୟାକତପୁଚ୍ଛାତି ତଦୁଭଯୱିପରୀତଧମ୍ମପୁଚ୍ଛା।

ଅଜ୍ଝେସାମି ତନ୍ତି ତଂ ଆଣାପେମି। କଥଯସ୍ସୁ ମେତି ମଯ୍ହଂ କଥେହି। ଗୋତ୍ତଞାତକୋତି ଗୋତ୍ତେନ ଞାତକୋ। ଗୋତ୍ତବନ୍ଧୂତି ଗୋତ୍ତଞ୍ଞତ୍ତିକୋ। ଏକେନାକାରେନାତି ଏକେନ କୋଟ୍ଠାସେନ।

ସନ୍ତିପଦନ୍ତି ସନ୍ତିସଙ୍ଖାତଂ ନିବ୍ବାନପଦଂ। ଯେ ଧମ୍ମା ସନ୍ତାଧିଗମାଯାତି ଯେ ସତିପଟ୍ଠାନାଦଯୋ ଧମ୍ମା ନିବ୍ବାନପଟିଲାଭତ୍ଥାଯ। ସନ୍ତିଫୁସନାଯାତି ଞାଣଫସ୍ସେନ ନିବ୍ବାନଫୁସନତ୍ଥାଯ। ସଚ୍ଛିକିରିଯାଯାତି ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣତ୍ଥାଯ। ମହନ୍ତଂ ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧନ୍ତି ମହନ୍ତଂ ସୀଲରାସିଂ। ସମାଧିକ୍ଖନ୍ଧାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ସୀଲକ୍ଖନ୍ଧାଦଯୋ ଲୋକିଯଲୋକୁତ୍ତରା, ୱିମୁତ୍ତିଞାଣଦସ୍ସନଂ ଲୋକିଯମେୱ।

ତମୋକାଯସ୍ସ ପଦାଲନନ୍ତି ଅୱିଜ୍ଜାରାସିସ୍ସ ୱିଦ୍ଧଂସନଂ। ୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ଭେଦନନ୍ତି ଚତୁବ୍ବିଧୱିପଲ୍ଲାସସ୍ସ ଭେଦନଂ। ତଣ୍ହାସଲ୍ଲସ୍ସ ଅବ୍ବୁହନନ୍ତି ତଣ୍ହାକଣ୍ଟକସ୍ସ ଲୁଞ୍ଚନଂ। ଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ୱୂପସମନ୍ତି ପୁଞ୍ଞାଦିଅଭିସଙ୍ଖାରସ୍ସ ନିବ୍ବାପନଂ। ଭାରସ୍ସ ନିକ୍ଖେପନନ୍ତି ପଞ୍ଚକ୍ଖନ୍ଧଭାରସ୍ସ ଠପନଂ। ସଂସାରୱଟ୍ଟସ୍ସ ଉପଚ୍ଛେଦନନ୍ତି ସଂସାରପୱତ୍ତସ୍ସ ଛେଦନଂ। ସନ୍ତାପସ୍ସ ନିବ୍ବାପନନ୍ତି କିଲେସସନ୍ତାପସ୍ସ ନିବ୍ବୁତି। ପରିଳାହସ୍ସ ପଟିପସ୍ସଦ୍ଧିନ୍ତି କିଲେସଦରଥସ୍ସ ସନ୍ନିସୀଦନଂ। ଦେୱଦେୱୋତି ଦେୱାନଂ ଅତିଦେୱୋ।

୧୫୧। ଅଥ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଯଥା ପସ୍ସନ୍ତୋ କିଲେସେ ଉପରୁନ୍ଧତି, ତଥା ଦିସ୍ୱା ତଥା ପୱତ୍ତଦସ୍ସନୋ ହୁତ୍ୱା ପରିନିବ୍ବାତି, ତସ୍ମା ତମତ୍ଥଂ ଆୱିକରୋନ୍ତୋ ନାନପ୍ପକାରେନ ତଂ ଦେୱପରିସଂ କିଲେସପ୍ପହାନେ ନିଯୋଜେନ୍ତୋ ''ମୂଲଂ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାଯା''ତି ଆରଭିତ୍ୱା ପଞ୍ଚ ଗାଥା ଅଭାସି।

ତତ୍ଥ ଆଦିଗାଥାଯ ତାୱ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାତି ପପଞ୍ଚାତି ସଙ୍ଖାତତ୍ତା ପପଞ୍ଚା ଏୱ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖା। ତସ୍ସା ଅୱିଜ୍ଜାଦଯୋ କିଲେସା ମୂଲଂ, ତଂ ପପଞ୍ଚସଙ୍ଖାଯ ମୂଲଂ ଅସ୍ମୀତି ପୱତ୍ତମାନଞ୍ଚ ସବ୍ବଂ ମନ୍ତାଯ ଉପରୁନ୍ଧେ। ଯା କାଚି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ତଣ୍ହା ଉପ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟୁଂ। ତାସଂ ୱିନଯାଯ ପହାନାଯ ସଦା ସତୋ ସିକ୍ଖେ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ହୁତ୍ୱା ସିକ୍ଖେଯ୍ୟାତି।

ଅଜ୍ଝତ୍ତସମୁଟ୍ଠାନା ୱାତି ଚିତ୍ତେ ଉପ୍ପନ୍ନା ୱା। ପୁରେଭତ୍ତନ୍ତି ଦିୱାଭତ୍ତତୋ ପୁରେକାଲଂ। ଅଙ୍ଗନ୍ତସଂଯୋଗଟ୍ଠେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ଭୁଞ୍ଜମେୱ ପୁରେଭତ୍ତେତି, ଏସ ନଯୋ ପଚ୍ଛାଭତ୍ତାଦୀସୁ। ପଚ୍ଛାଭତ୍ତନ୍ତି ଦିୱାଭତ୍ତତୋ ପଚ୍ଛାକାଲଂ। ପୁରିମଂ ଯାମନ୍ତି ରତ୍ତିଯା ପଠମକୋଟ୍ଠାସଂ। ମଜ୍ଝିମଂ ଯାମନ୍ତି ରତ୍ତିଯା ଦୁତିଯକୋଟ୍ଠାସଂ। ପଚ୍ଛିମଂ ଯାମନ୍ତି ରତ୍ତିଯା ତତିଯକୋଟ୍ଠାସଂ। କାଳେତି କାଳପକ୍ଖେ। ଜୁଣ୍ହେତି ସୁକ୍କପକ୍ଖେ। ୱସ୍ସେତି ଚତ୍ତାରୋ ୱସ୍ସାନମାସେ। ହେମନ୍ତେତି ଚତ୍ତାରୋ ହେମନ୍ତମାସେ। ଗିମ୍ହେତି ଚତ୍ତାରୋ ଗିମ୍ହାନମାସେ। ପୁରିମେ ୱଯୋଖନ୍ଧେତି ପଠମେ ୱଯୋକୋଟ୍ଠାସେ, ପଠମୱଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ତୀସୁ ଚ ୱଯେସୁ ୱସ୍ସସତାଯୁକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ଏକେକସ୍ମିଂ ୱଯେ ଚତୁମାସାଧିକାନି ତେତ୍ତିଂସ ୱସ୍ସାନି ହୋନ୍ତି।

୧୫୨। ଏୱଂ ପଠମଗାଥାଯ ତାୱ ତୀହି ସିକ୍ଖାହି ଯୁତ୍ତଂ ଦେସନଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସେତ୍ୱା ପୁନ ମାନପ୍ପହାନୱସେନ ଦେସେତୁଂ ''ଯଂ କିଞ୍ଚୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଯଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମମଭିଜଞ୍ଞା ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ଯଂ କିଞ୍ଚି ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାଦିକଂ ଅତ୍ତନୋ ଗୁଣଂ ଜାନେଯ୍ଯ। ଅଥ ୱାପି ବହିଦ୍ଧାତି ଅଥ ୱା ବହିଦ୍ଧାପି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ୱା ଗୁଣଂ ଜାନେଯ୍ଯ। ନ ତେନ ଥାମଂ କୁବ୍ବେଥାତି ତେନ ଗୁଣେନ ମାନଂ ନ କରେଯ୍ଯ।

ସତାନନ୍ତି ସନ୍ତଗୁଣୱନ୍ତାନଂ। ସନ୍ତାନନ୍ତି ନିବ୍ବୁତସନ୍ତାନଂ। ନ ୱୁତ୍ତାତି ନ କଥିତା। ନପ୍ପୱୁତ୍ତାତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତା।

୧୫୩। ଇଦାନିସ୍ସ ଅକରଣୱିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ସେଯ୍ଯୋ ନ ତେନା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ତେନ ଚ ମାନେନ ''ସେଯ୍ଯୋହ''ନ୍ତି ୱା ''ନୀଚୋହ''ନ୍ତି ୱା ''ସରିକ୍ଖୋହ''ନ୍ତି ୱାପି ନ ମଞ୍ଞେଯ୍ଯ। ତେହି ଚ ଉଚ୍ଚାକୁଲୀନତାଦୀହି ଗୁଣେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ଅନେକରୂପେହି ''ଅହଂ ଉଚ୍ଚା କୁଲା ପବ୍ବଜିତୋ''ତିଆଦିନା ନଯେନ ଅତ୍ତାନଂ ୱିକପ୍ପେନ୍ତୋ ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ଯାତି।

୧୫୪। ଏୱଂ ମାନପ୍ପହାନୱସେନପି ଦେସେତ୍ୱା ଇଦାନି ସବ୍ବକିଲେସୂପସମୱସେନ ଦେସେତୁଂ ''ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅଜ୍ଝତ୍ତମେୱୁପସମେତି ଅତ୍ତନି ଏୱ ରାଗାଦିସବ୍ବକିଲେସେ ଉପସମେଯ୍ଯ। ନ ଅଞ୍ଞତୋ ଭିକ୍ଖୁ ସନ୍ତିମେସେଯ୍ଯାତି ଠପେତ୍ୱା ଚ ସତିପଟ୍ଠାନାଦୀନି ଅଞ୍ଞେନ ଉପାଯେନ ସନ୍ତିଂ ନ ପରିଯେସେଯ୍ଯ। କୁତୋ ନିରତ୍ତା ୱାତି ନିରତ୍ତା କୁତୋଯେୱ।

ନଏସେଯ୍ଯାତି ସୀଲବ୍ବତାଦୀହି ନ ମଗ୍ଗେଯ୍ଯ। ନ ଗୱେସେଯ୍ଯାତି ନ ଓଲୋକେଯ୍ଯ। ନ ପରିଯେସେଯ୍ଯାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ନ ଇକ୍ଖେଯ୍ଯ।

୧୫୫। ଇଦାନି ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଉପସନ୍ତସ୍ସ ଖୀଣାସୱସ୍ସ ତାଦିଭାୱଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ''ମଜ୍ଝେ ଯଥା''ତି ଗାଥମାହ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯଥା ମହାସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଉପରିହେଟ୍ଠିମଭାଗାନଂ ୱେମଜ୍ଝସଙ୍ଖାତେ ଚତୁଯୋଜନସହସ୍ସପ୍ପମାଣେ ମଜ୍ଝେ ପବ୍ବତନ୍ତରେ ଠିତସ୍ସ ୱା ମଜ୍ଝେ ସମୁଦ୍ଦସ୍ସ ଊମି ନୋ ଜାଯତି, ଠିତୋୱ ସୋ ହୋତି ଅୱିକମ୍ପମାନୋ, ଏୱଂ ଅନେଜୋ ଖୀଣାସୱୋ ଲାଭାଦୀସୁ ଠିତୋ ଅସ୍ସ ଅୱିକମ୍ପମାନୋ, ସୋ ତାଦିସୋ ରାଗାଦିଉସ୍ସଦଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ କରେଯ୍ଯ କୁହିଞ୍ଚୀତି।

ଉବ୍ବେଧେନାତି ହେଟ୍ଠାଭାଗେନ। ଗମ୍ଭୀରୋତି ଉଦକପିଟ୍ଠିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ଚତୁରାସୀତିଯୋଜନସହସ୍ସାନି ଗମ୍ଭୀରୋ। ''ଉବ୍ବେଧୋ''ତିପି ପାଠୋ, ତଂ ନ ସୁନ୍ଦରଂ। ହେଟ୍ଠାତି ଅନ୍ତୋଉଦକଂ। ଉପରୀତି ଉଦ୍ଧଂଉଦକଂ। ମଜ୍ଝେତି ୱେମଜ୍ଝେ। ନ କମ୍ପତୀତି ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ନ ଚଲତି। ନ ୱିକମ୍ପତୀତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ନ ଚଲତି। ନ ଚଲତୀତି ନିଚ୍ଚଲଂ ହୋତି। ନ ୱେଧତୀତି ନ ଫନ୍ଦତି। ନପ୍ପୱେଧତୀତି ନ ପରିୱତ୍ତତି। ନ ସମ୍ପୱେଧତୀତି ନ ପରିବ୍ଭମତି। ଅନେରିତୋତି ନ ଏରିତୋ। ଅଘଟ୍ଟିତୋତି ଅକ୍ଖୋଭୋ। ଅଚଲିତୋତି ନ କମ୍ପିତୋ। ଅଲୁଳିତୋତି ନ କଲଲୀଭୂତୋ। ତତ୍ର ଊମି ନୋ ଜାଯତୀତି ତସ୍ମିଂ ଠାନେ ୱୀଚି ନ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି।

ସତ୍ତନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନଂ ଅନ୍ତରିକାସୂତି ଯୁଗନ୍ଧରାଦୀନଂ ସତ୍ତନ୍ନଂ ପବ୍ବତାନଂ ଅନ୍ତରନ୍ତରା। ସୀଦନ୍ତରାତି ଅନ୍ତମସୋ ସିମ୍ବଲୀତୂଲମ୍ପି ତେସୁ ପତିତପତିତଂ ସୀଦତୀତି ସୀଦା, ପବ୍ବତନ୍ତରେ ଜାତତ୍ତା ଅନ୍ତରା। ''ଅନ୍ତରସୀଦା''ତିପି ପାଠୋ।

୧୫୬। ଇଦାନି ଏୱଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସିତଂ ଧମ୍ମଦେସନଂ ଅବ୍ଭାନୁମୋଦେନ୍ତୋ ତସ୍ସ ଚ ଅରହତ୍ତସ୍ସ ଆଦିପଟିପଦଂ ପୁଚ୍ଛନ୍ତୋ ନିମ୍ମିତବୁଦ୍ଧୋ ''ଅକିତ୍ତଯୀ''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ଅକିତ୍ତଯୀତି ଆଚିକ୍ଖି। ୱିୱଟଚକ୍ଖୂତି ୱିୱଟେହି ଅନାୱରଣେହି ପଞ୍ଚହି ଚକ୍ଖୂହି ସମନ୍ନାଗତୋ। ସକ୍ଖିଧମ୍ମନ୍ତି ସକାଯତ୍ତଂ ସଯଂ ଅଭିଞ୍ଞାତଂ ଅତ୍ତପଚ୍ଚକ୍ଖଧମ୍ମଂ। ପରିସ୍ସଯୱିନଯନ୍ତି ପରିସ୍ସଯୱିନଯନଂ। ପଟିପଦଂ ୱଦେହୀତି ଇଦାନି ପଟିପତ୍ତିଂ ୱଦେହି। ଭଦ୍ଦନ୍ତେତି ଭଦ୍ଦଂ ତୱ ଅତ୍ଥୂତି ଭଗୱନ୍ତଂ ଆଲପନ୍ତୋ ଆହ। ଅଥ ୱା ଭଦ୍ଦଂ ସୁନ୍ଦରଂ ତୱ ପଟିପଦଂ ୱଦେହୀତିପି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପାତିମୋକ୍ଖଂ ଅଥ ୱାପି ସମାଧିନ୍ତି ତମେୱ ପଟିପଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ପୁଚ୍ଛତି। ପଟିପଦନ୍ତି ଏତେନ ୱା ମଗ୍ଗଂ ପୁଚ୍ଛତି। ଇତରେହି ସୀଲଂ ସମାଧିଞ୍ଚ ପୁଚ୍ଛତି।

ମଂସଚକ୍ଖୁନାପୀତି ସସମ୍ଭାରିକମଂସଚକ୍ଖୁନାପି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାପୀତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦେୱାନଞ୍ହି ସୁଚରିତକମ୍ମନିବ୍ବତ୍ତଂ ପିତ୍ତସେମ୍ହରୁହିରାଦୀହି

ଅପଲିବୁଦ୍ଧଂ ଉପକ୍କିଲେସଵିନିମୁତ୍ତତାଯ ଦୂରେପି ଆରମ୍ମଣସମ୍ପଟିଚ୍ଛନସମତ୍ଥଂ ଦିବ୍ବଂ ପସାଦଚକ୍ଖୁ ହୋତି। ଇଦଞ୍ଚାପି ଵୀରିଯଭାଵନାବଲନିବ୍ବତ୍ତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ତାଦିସମେଵାତି ଦିବ୍ବସଦିସତ୍ତା ଦିବ୍ବଂ। ଦିବ୍ବଵିହାରଵସେନ ପଟିଲଦ୍ଧତ୍ତା, ଅତ୍ତନା ଚ ଦିବ୍ବଵିହାରସନ୍ନିସ୍ସିତତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ଆଲୋକପରିଗ୍ଗହେନ ମହାଜୁତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗତରୂପଦସ୍ସନେନ ମହାଗତିକତ୍ତାପି ଦିବ୍ବଂ। ତଂ ସବ୍ବଂ ସଦ୍ଦସତ୍ଥାନୁସାରେନ ଵେଦିତବ୍ବଂ। ଦସ୍ସନଟ୍ଠେନ ଚକ୍ଖୁ, ଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚକରଣେନ ଚକ୍ଖୁମିଵାତିପି ଚକ୍ଖୁ, ଦିବ୍ବଞ୍ଚ ତଂ ଚକ୍ଖୁ ଚାତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁ। ତେନ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନାପି ଵିଵଟଚକ୍ଖୁ। ଇଦାନି ପଞ୍ଚଵିଧଂ ଚକ୍ଖୁଂ ଵିତ୍ଥାରେନ କଥେତୁଂ ''କଥଂ ଭଗଵା ମଂସଚକ୍ଖୁନାପିଵିଵଟଚକ୍ଖୂ''ତିଆଦିମାହ । ମଂସଚକ୍ଖୁମ୍ହି ଭଗଵତୋ ପଞ୍ଚଵଣ୍ଣା ସଂଵିଜ୍ଜନ୍ତୀତି ଏତ୍ଥ ସସମ୍ଭାରାଦିକଚକ୍ଖୁମ୍ହି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ପଞ୍ଚ କୋଟ୍ଠାସା ପଚ୍ଚେକଂ ପଚ୍ଚେକଂ ଉପଲବ୍ଭନ୍ତି।

ନୀଲୋ ଚ ଵଣ୍ଣୋତି ଉମାପୁପ୍ଫଵଣ୍ଣୋ। ପୀତକୋ ଚ ଵଣ୍ଣୋତି କଣିକାରପୁପ୍ଫଵଣ୍ଣୋ। ଲୋହିତକୋ ଚ ଵଣ୍ଣୋତି ଇନ୍ଦଗୋପକଵଣ୍ଣୋ। କଣ୍ହୋ ଚ ଵଣ୍ଣୋତି ଅଞ୍ଜନଵଣ୍ଣୋ। ଓଦାତୋ ଚ ଵଣ୍ଣୋତି ଓସଧିତାରକଵଣ୍ଣୋ। ଯତ୍ଥ ଚ ଅକ୍ଖିଲୋମାନି ପତିଟ୍ଠିତାନୀତି ଯସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅକ୍ଖିଲୋମାନି ପତିଟ୍ଠହିତ୍ଵା ଉଟ୍ଠିତାନି। ତଂ ନୀଲଂ ହୋତି ସୁନୀଲନ୍ତି ଏତ୍ଥ ନୀଲନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସୁନୀଲନ୍ତି ଅନ୍ତରଵିରହିତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ନୀଲଂ। ପାସାଦିକନ୍ତି ପସାଦଜନକଂ। ଦସ୍ସନେଯ୍ୟନ୍ତି ଦସ୍ସନୀଯଂ। ଉମାପୁପ୍ଫସମାନନ୍ତି ଦକସୀତଲପୁପ୍ଫସଦିସଂ। ତସ୍ସ ପରତୋତି ତସ୍ସ ସମନ୍ତା ବାହିରପସ୍ସେ। ପୀତକନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଂ। ସୁପୀତକନ୍ତି ଅନ୍ତରଵିରହିତଂ ସୁଟ୍ଠୁ ପୀତକଂ। ଉଭଯତୋ ଚ ଅକ୍ଖିକୂଟାନୀତି ଦ୍ଵେ ଚ ଅକ୍ଖିକୋଟିଯୋ। ଲୋହିତକାନୀତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସୁଲୋହିତକାନୀତି ଅପଞ୍ଞାଯମାନଵିଵରାନି ସୁଟ୍ଠୁ ଲୋହିତକାନି। ମଜ୍ଝେ କଣ୍ହନ୍ତି ଅକ୍ଖୀନଂ ମଜ୍ଝିମଟ୍ଠାନଂ ଅଞ୍ଜନସଦିସଂ କଣ୍ହଂ। ସୁକଣ୍ହନ୍ତି ଅନ୍ତରଵିରହିତଂ ସୁଟ୍ଠୁ କଣ୍ହଂ। ଅଲୂଖନ୍ତି ପାସାଦିକଂ। ସିନିଦ୍ଧନ୍ତି ପଣୀତଂ। ଭଦ୍ଦାରିଟ୍ଠକସମାନନ୍ତି ଅପନୀତତଚଭଦ୍ଦାରିଟ୍ଠକଫଲସଦିସଂ। ''ଅଦ୍ଦାରିଟ୍ଠକସମାନ''ନ୍ତିପି ପାଠଇ, ତସ୍ସା ତିନ୍ତକାକସଦିସନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ଓଦାତନ୍ତି ସବ୍ବସଙ୍ଗାହକଵସେନ ଵୁତ୍ତଂ। ସୁଓଦାତନ୍ତି ଅନ୍ତରଵିରହିତଂ ରଜତମଣ୍ଡଲସଦିସଂ ସୁଟ୍ଠୁ ଓଦାତଂ। ସେତଂ ପଣ୍ଡରନ୍ତି ଦ୍ଵୀହିପି ଅତିଓଦାତତଂ ଦସ୍ସେତି। ପାକତିକେନ ମଂସଚକ୍ଖୁନାତି ପକତିମଂସଚକ୍ଖୁନା। ଅତ୍ତଭାଵପରିଯାପନ୍ନେନାତି ଅତ୍ତଭାଵସନ୍ନିସ୍ସିତେନ। ପୁରିମସୁଚରିତକମ୍ମାଭିନିବ୍ବତ୍ତେନାତି ପୁରିମେସୁ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥୁପ୍ପନ୍ନେସୁ ଅତ୍ତଭାଵେସୁ କାଯସୁଚରିତାଦିକମ୍ମୁନା ଉପ୍ପାଦିତେନ। ସମନ୍ତା ଯୋଜନଂ ପସ୍ସତୀତି ସମନ୍ତତୋ ଚତୁଗାଵୁତପ୍ପମାଣେ ଯୋଜନେ ତିରୋକୁଟ୍ଟାଦିଗତଂ ରୂପଂ ଆଵରଣଵିରହିତଂ ପକତିମଂସଚକ୍ଖୁନା ଦକ୍ଖତି।

ଦିଵା ଚେଵ ରତ୍ତିଞ୍ଚାତି ଦିଵସଭାଗେ ଚ ରତ୍ତିଭାଗେ ଚ। ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋତି ଚତୂହି ଅଙ୍ଗେହି ସମନ୍ନାଗତୋ ପରିପୁଣ୍ଣଅନ୍ଧକାରୋ ଆଲୋକଵିରହିତୋ। ସୂରିଯୋ ଵା ଅତ୍ଥଙ୍ଗତୋତି ସୂରଭାଵଂ ଜନଯନ୍ତୋ ଉଟ୍ଠିତୋ ସୂରିଯୋ ଵିଗତୋ। କାଳପକ୍ଖୋ ଚ ଉପୋସଥୋତି କାଳପକ୍ଖେ ଚାତୁଦ୍ଦସୀଉପୋସଥଦିଵସୋ ଚ। ତିବ୍ବୋ ଚ ଵନସଣ୍ଡୋତି ଗହନୋ ଚ ରୁକ୍ଖରାସି। ମହା ଚ କାଳମେଘୋ ଅବ୍ଭୁଟ୍ଠିତୋତି ମହନ୍ତୋ କାଳମେଘୋ ଅବ୍ଭପଟଲୋ ଚ ଉଟ୍ଠିତୋ ହୋତି। କୁଟ୍ଟୋ ଵାତି ଇଟ୍ଠକାଚଯୋ ଵା। କଵାଟଂ ଵାତି ଦ୍ଵାରଵାତପାନାଦିକଵାଟଂ ଵା। ପାକାରୋ ଵାତି ମତ୍ତିକାଦିପାକାରୋ ଵା। ପବ୍ବତୋ ଵାତି ପଂସୁପବ୍ବତାଦିପବ୍ବତୋ ଵା। ଗଚ୍ଛଂ ଵାତି ତରୁଣଗଚ୍ଛାଦିଗଚ୍ଛଂ ଵା । ଲତା ଵାତି କରଵିନ୍ଦାଦି ଲତା ଵା। ଆଵରଣଂ ରୂପାନଂ ଦସ୍ସନାଯାତି ରୂପାରମ୍ମଣାନଂ ଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ପଟିସେଧଂ ନତ୍ଥି। ଏକଞ୍ଚେ ତିଲଫଲଂ ନିମିତ୍ତଂ କତ୍ଵାତି ସଚେ ଏକଂ ତିଲବୀଜଂ ସଞ୍ଞାଣଂ କତ୍ଵା। ତିଲଵାହେ ପକ୍ଖିପେଯ୍ୟାତି ଦ୍ଵେ ସକଟେ ତିଲରାସିମ୍ହି ଖିପେଯ୍ୟ। କେଚି ପନ ''ଵାହୋ ନାମ କୁମ୍ଭାତିରେକଦ୍ଵେସକଟ''ନ୍ତି ଵଦନ୍ତି। ତଞ୍ଞେଵ ତିଲଫଲଂ ଉଦ୍ଧରେଯ୍ୟାତି ତଂନିମିତ୍ତକତଂ ତିଲବୀଜଂଯେଵ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ।

ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନାତି ଇଦଂ ଵୁତ୍ତତ୍ଥମେଵ। ଵିସୁଦ୍ଧେନାତି ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ଵିସୁଦ୍ଧେନ। ଯୋ ହି ଚୁତିମତ୍ତମେଵ ପସ୍ସତି ନ ଉପପାତଂ, ସୋ ଉଚ୍ଛେଦଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ଉପପାତମେଵ ପସ୍ସତି ନ ଚୁତିଂ, ସୋ ନଵସତ୍ତପାତୁଭାଵସସ୍ସତଦିଟ୍ଠିଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯୋ ପନ ତଦୁଭଯଂ ପସ୍ସତି, ସୋ ଯସ୍ମା ଦୁଵିଧମ୍ପି ତଂ ଦିଟ୍ଠିଗତଂ ଅତିଵତ୍ତତି, ତସ୍ମାସ୍ସ ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିହେତୁ ହୋତି, ଉଭଯଞ୍ଚେତଂ ବୁଦ୍ଧପୁତ୍ତା ପସ୍ସନ୍ତି। ତେନ ଵୁତ୍ତଂ – ''ଚୁତୂପପାତଦସ୍ସନେନ ଦିଟ୍ଠିଵିସୁଦ୍ଧିହେତୁତ୍ତା ଵିସୁଦ୍ଧ''ନ୍ତି। ମନୁସ୍ସୂପଚାରଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ରୂପଦସ୍ସନେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକଂ, ମାନୁସକଂ ଵା ମଂସଚକ୍ଖୁଂ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକନ୍ତି ଵେଦିତବ୍ବଂ।

ତେନ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ଵିସୁଦ୍ଧେନ ଅତିକ୍କନ୍ତମାନୁସକେନ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତୀତି ମନୁସ୍ସମଂସଚକ୍ଖୁନା ଵିଯ ସତ୍ତେ ଓଲୋକେତି। ଚଵମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେତି ଏତ୍ଥ ଚୁତିକ୍ଖଣେ ଉପପତ୍ତିକ୍ଖଣେ ଵା ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ସକ୍କା। ଯେ ପନ ଆସନ୍ନଚୁତିକା ଇଦାନି ଚଵିସ୍ସନ୍ତି, ତେ ଚଵମାନା। ଯେ ଚ ଗହିତପଟିସନ୍ଧିକା ସମ୍ପତିନିବ୍ବତ୍ତାଵ, ତେ ଉପପଜ୍ଜମାନାତି ଅଧିପ୍ପେତା। ତେ ଏଵରୂପେ ଚଵମାନେ ଉପପଜ୍ଜମାନେ ଚ ପସ୍ସତୀତି ଦସ୍ସେତି। ହୀନେତି ମୋହନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ହୀନେ। ତବ୍ବିପରୀତେ ପଣୀତେ। ସୁଵଣ୍ଣେତି ଅଦୋସନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଇଟ୍ଠକନ୍ତମନାପଵଣ୍ଣଯୁତ୍ତେ। ତବ୍ବିପରୀତେ ଦୁବ୍ବଣ୍ଣେ, ଅଭିରୂପେ ଵିରୂପେତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁଗତେତି ସୁଗତିଗତେ, ଅଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଵା ଅଡ୍ଢେ ମହଦ୍ଧନେ। ଦୁଗ୍ଗତେତି ଦୁଗ୍ଗତିଗତେ, ଲୋଭନିସ୍ସନ୍ଦଯୁତ୍ତତ୍ତା ଵା ଦଲିଦ୍ଦେ ଅପ୍ପନ୍ନପାନେ। ଯଥାକମ୍ମୂପଗେତି ଯଂ ଯଂ କମ୍ମଂ ଉପଚିତଂ, ତେନ ତେନ ଉପଗତେ । ତତ୍ଥ ପୁରିମେହି ''ଚଵମାନେ''ତିଆଦୀହି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚଂ ଵୁତ୍ତଂ । ଇମିନା ପନ

ପଦେନ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣକିଚ୍ଚଂ।

ତସ୍ସ ଚ ଞାଣସ୍ସ ଅୟମୁପ୍ପତ୍ତିକ୍କମୋ – ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ହେଟ୍ଠାନିରୟାଭିମୁଖଂ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନେରୟିକେ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱମାନେ, ତଂ ଦସ୍ସନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚମେୱ। ସୋ ଏୱଂ ମନସି କରୋତି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତା ଏତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି, ଅଥସ୍ସ ‘‘ଇଦଂ ନାମ କତ୍ୱା’’ତି ତଂ କମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଞାଣଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ତଥା ଉପରିଦେୱଲୋକାଭିମୁଖଂ ଆଲୋକଂ ୱଡ୍ଢେତ୍ୱା ନନ୍ଦନୱନ ମିସ୍ସକୱନ ଫାରୁସକୱନାଦୀସୁ ସତ୍ତେ ପସ୍ସତି ମହାସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱମାନେ। ତମ୍ପି ଦସ୍ସନଂ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକିଚ୍ଚମେୱ। ସୋ ଏୱଂ ମନସି କରୋତି ‘‘କିଂ ନୁ ଖୋ କମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଇମେ ସତ୍ତା ଏତଂ ସମ୍ପତ୍ତିଂ ଅନୁଭୱନ୍ତୀ’’ତି। ଅଥସ୍ସ ‘‘ଇଦଂ ନାମ କତ୍ୱା’’ତି ତଂ କମ୍ମାରମ୍ମଣଂ ଞାଣମୁପ୍ପଜ୍ଜତି। ଇଦଂ ଯଥାକମ୍ମୂପଗଞ୍ଞାଣଂ ନାମ। ଇମସ୍ସ ୱିସୁଂ ପରିକମ୍ମଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ଚ ଇମସ୍ସ, ଏୱଂ ଅନାଗତଂସଞ୍ଞାଣସ୍ସାପି। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁପାଦକାନେୱ ହି ଇମାନି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ସହେୱ ଇଜ୍ଝନ୍ତି।

ଇମେ ୱତ ଭୋନ୍ତୋତିଆଦୀସୁ ଇମେତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠାନଂ ନିଦସ୍ସନୱଚନଂ। ୱତାତି ଅନୁସୋଚନତ୍ଥେ ନିପାତୋ। ଭୋନ୍ତୋତି ଭୱନ୍ତୋ। ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତଂ, ଦୁଟ୍ଠଂ ୱା ଚରିତଂ କିଲେସପୂତିକତ୍ତାତି ଦୁଚ୍ଚରିତଂ; କାୟେନ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ, କାୟତୋ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନଂ ଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଇତରେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସମନ୍ନାଗତାତି ସମଙ୍ଗୀଭୂତା।

ଅରିୟାନଂ ଉପୱାଦକାତି ବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଅରିୟାନଂ ଅନ୍ତମସୋ ଗିହିସୋତାପନ୍ନାନମ୍ପି ଅନତ୍ଥକାମା ହୁତ୍ୱା ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନା ୱା ଗୁଣପରିଧଂସନେନ ୱା ଉପୱାଦକା, ଅକ୍କୋସକା ଗରହକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ‘‘ନତ୍ଥି ଇମେସଂ ସମଣଧମ୍ମୋ, ଅସ୍ସମଣା ଏତେ’’ତି ୱଦନ୍ତୋ ଅନ୍ତିମୱତ୍ଥୁନା ଉପୱଦତି। ‘‘ନତ୍ଥି ଇମେସଂ ଝାନଂ ୱା ୱିମୋକ୍ଖୋ ୱା ମଗ୍ଗୋ ୱା ଫଲଂ ୱା’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତୋ ଗୁଣପରିଧଂସନେନ ଉପୱଦତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସୋ ଚ ଝାନଂ ୱା ଉପୱଦେୟ୍ୟ ଅଝାନଂ ୱା, ଉଭୟଥାପି ଅରିୟୂପୱାଦୋୱ ହୋତି; ଅତିଭାରିୟଂ କମ୍ମଂ, ଅନନ୍ତରିୟକମ୍ମସଦିସଂ, ସଗ୍ଗାୱରଣଂ ମଗ୍ଗାୱରଣଞ୍ଚ, ସତେକିଚ୍ଛଂ ପନ ହୋତି। ତସ୍ମା ଯୋ ଅରିୟଂ ଉପୱଦତି, ତେନ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଚେ ଅତ୍ତନା ୱୁଡ୍ଢତରୋ ହୋତି , ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ମେ ଖମାହୀ’’ତି ଖମାପେତବ୍ବୋ। ସଚେ ପନ ନୱକତରୋ ହୋତି, ୱନ୍ଦିତ୍ୱା ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ତୁମ୍ହେ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ମେ ଖମଥା’’ତି ଖମାପେତବ୍ବୋ। ସଚେ ସୋ ନକ୍ଖମତି, ଦିସାପକ୍କନ୍ତୋ ୱା ହୋତି, ସୟଂ ୱା ଗନ୍ତ୍ୱା ସଦ୍ଧିୱିହାରିକେ ୱା ପେସେତ୍ୱା ଖମାପେତବ୍ବୋ। ସଚେ ନାପି ଗନ୍ତୁଂ ନ ପେସେତୁଂ ସକ୍କା ହୋତି, ଯେ ତସ୍ମିଂ ୱିହାରେ ଭିକ୍ଖୂ ୱସନ୍ତି, ତେସଂ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ସଚେ ନୱକତରା ହୋନ୍ତି, ଉକ୍କୁଟିକଂ ନିସୀଦିତ୍ୱା ସଚେ ୱୁଡ୍ଢତରା, ୱୁଡ୍ଢେ ୱୁତ୍ତନୟେନେୱ ପଟିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅସୁକଂ ନାମ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ଖମତୁ ମେ ସୋ ଆୟସ୍ମା’’ତି ୱତ୍ୱା ଖମାପେତବ୍ବୋ। ସମ୍ମୁଖା ଅଖମନ୍ତେପି ଏତଦେୱ କାତବ୍ବଂ। ସଚେ ଏକଚାରିକଭିକ୍ଖୁ ହୋତି, ନେୱ ତସ୍ସ ୱସନଟ୍ଠାନଂ ନ ଗତଟ୍ଠାନଂ ପଞ୍ଞାୟତି, ଏକସ୍ସ ପଣ୍ଡିତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ସନ୍ତିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅସୁକଂ ନାମ ଆୟସ୍ମନ୍ତଂ ଇଦଞ୍ଚିଦଞ୍ଚ ଅୱଚଂ, ତଂ ମେ ଅନୁସ୍ସରତୋ ଅନୁସ୍ସରତୋ ୱିପ୍ପଟିସାରୋ ହୋତି, କିଂ କରୋମୀ’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସୋ ୱକ୍ଖତି ‘‘ତୁମ୍ହେ ମା ଚିନ୍ତୟିତ୍ଥ, ଥେରୋ ତୁମ୍ହାକଂ ଖମତି, ଚିତ୍ତଂ ୱୂପସମେଥା’’ତି। ତେନପି ଅରିୟସ୍ସ ଗତଦିସାଭିମୁଖେନ ଅଞ୍ଜଲିଂ ପଗ୍ଗହେତ୍ୱା ‘‘ଖମଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଯଦି ସୋ ପରିନିବ୍ବୁତୋ ହୋତି, ପରିନିବ୍ବୁତମଞ୍ଚଟ୍ଠାନଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଯାୱ ସିୱଥିକଂ ଗନ୍ତ୍ୱାପି ଖମାପେତବ୍ବୋ। ଏୱଂ କତେ ନେୱ ସଗ୍ଗାୱରଣଂ ନ ମଗ୍ଗାୱରଣଂ ହୋତି, ପାକତିକମେୱ ହୋତୀତି।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନା। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିକମ୍ମସମାଦାନାତି ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୱସେନ ସମାଦିନ୍ନନାନାୱିଧକମ୍ମା, ଯେ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିମୂଲକେସୁ କାୟକମ୍ମାଦୀସୁ ଅଞ୍ଞେପି ସମାଦପେନ୍ତି। ଏତ୍ଥ ଚ ୱଚୀଦୁଚ୍ଚରିତଗ୍ଗହଣେନେୱ ଅରିୟୂପୱାଦେ, ମନୋଦୁଚ୍ଚରିତଗ୍ଗହଣେନ ଚ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିୟା ସଙ୍ଗହିତାୟପି ଇମେସଂ ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁନୱଚନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଭାୱଦସ୍ସନତ୍ଥନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ମହାସାୱଜ୍ଜୋ ହି ଅରିୟୂପୱାଦୋ ଆନନ୍ତରିୟସଦିସୋ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ସେୟ୍ୟଥାପି, ସାରିପୁତ୍ତ, ଭିକ୍ଖୁ ସୀଲସମ୍ପନ୍ନୋ ସମାଧିସମ୍ପନ୍ନୋ ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଅଞ୍ଞଂ ଆରାଧେୟ୍ୟ, ଏୱଂସମ୍ପଦମିଦଂ, ସାରିପୁତ୍ତ, ୱଦାମି। ତଂ ୱାଚଂ ଅପ୍ପହାୟ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ଅପ୍ପହାୟ ତଂ ଦିଟ୍ଠିଂ ଅପ୍ପଟିନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯଥାଭତଂ ନିକ୍ଖିତ୍ତୋ ଏୱଂ ନିରୟେ’’ତି (ମ। ନି। ୧।୧୪୯)।

ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିତୋ ଚ ମହାସାୱଜ୍ଜତରଂ ନାମ ଅଞ୍ଞଂ ନତ୍ଥି। ଯଥାହ –

‘‘ନାହଂ , ଭିକ୍ଖୱେ, ଅଞ୍ଞଂ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ସମନୁପସ୍ସାମି, ଯଂ ଏୱଂମହାସାୱଜ୍ଜଂ ଯଥୟିଦଂ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠି। ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିପରମାନି ଭିକ୍ଖୱେ, ମହାସାୱଜ୍ଜାନୀ’’ତି (ଅ। ନି। ୧।୩୧୦)।

କାୟସ୍ସ ଭେଦାତି ଉପାଦିନ୍ନକ୍ଖନ୍ଧପରିଚ୍ଚାଗା। ପରଂ ମରଣାତି ତଦନନ୍ତରାଭିନିବ୍ବତ୍ତକ୍ଖନ୍ଧଗ୍ଗହଣେ । ଅଥ ୱା କାୟସ୍ସ ଭେଦାତି ଜୀୱିତିନ୍ଦ୍ରିୟସ୍ସୁପଚ୍ଛେଦା।

ପରଂ ମରଣାତି ଚୁତିଚିତ୍ତତୋ ଉଦ୍ଧଂ। ଅପାୟନ୍ତି ଏୱମାଦି ସବ୍ବଂ ନିରୟୱେୱଚନମେୱ। ନିରୟୋ ହି ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖହେତୁଭୂତା ପୁଞ୍ଞସମ୍ମତା ଅୟା ଅପେତତ୍ତା, ସୁଖାନଂ ୱା ଆୟସ୍ସ ଅଭାୱା ଅପାୟୋ। ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଗତି ପଟିସରଣନ୍ତି ଦୁଗ୍ଗତି, ଦୋସବହୁଲତାୟ ୱା ଦୁଟ୍ଠେନ କମ୍ମୁନା ନିବ୍ବତ୍ତା ଗତୀତି ଦୁଗ୍ଗତି। ୱିୱସା ନିପତନ୍ତି ତତ୍ଥ ଦୁକ୍କଟକାରିନୋତି ୱିନିପାତୋ, ୱିନସ୍ସନ୍ତା ୱା ଏତ୍ଥ ନିପତନ୍ତି ସମ୍ଭିଜ୍ଜମାନଙ୍ଗପଚ୍ଚଙ୍ଗାତିପି ୱିନିପାତୋ। ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ଅସ୍ସାଦସଞ୍ଞିତୋ ଅୟୋତି ନିରୟୋ।

ଅଥ ୱା ଅପାୟଗ୍ଗହଣେନ ତିରଚ୍ଛାନୟୋନିଂ ଦୀପେତି, ତିରଚ୍ଛାନୟୋନି ହି ଅପାୟୋ ସୁଗତିତୋ ଅପେତତ୍ତା। ନ ଦୁଗ୍ଗତି, ମହେସକ୍ଖାନଂ ନାଗରାଜାଦୀନଂ ସମ୍ଭୱତୋ। ଦୁଗ୍ଗତିଗ୍ଗହଣେନ ପେତ୍ତିୱିସୟଂ ଦୀପେତି, ସୋ ହି ଅପାୟୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସୁଖତୋ ଅପେତତ୍ତା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ଚ ଗତିଭୂତତ୍ତା, ନ ତୁ ୱିନିପାତୋ, ଅସୁରକାୟସଦିସଂ ଅୱିନିପତିତତ୍ତା। ୱିନିପାତଗ୍ଗହଣେନ ଅସୁରକାୟଂ ଦୀପେତି। ସୋ ହି ୟଥାୱୁତ୍ତେନ ଅତ୍ଥେନ ଅପାୟୋ ଚେୱ ଦୁଗ୍ଗତି ଚ ସବ୍ବସମୁସ୍ସୟେହି ଚ ୱିନିପତିତତ୍ତା ୱିନିପାତୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିରୟଗ୍ଗହଣେନ ଅୱୀଚିଆଦିଅନେକପ୍ପକାରଂ ନିରୟମେୱ ଦୀପେତୀତି। ଉପପନ୍ନାତି ଉପଗତା, ତତ୍ଥ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ। ୱୁତ୍ତୱିପରିୟାୟେନ ସୁକ୍କପକ୍ଖୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଅୟଂ ପନ ୱିସେସୋ – ତତ୍ଥ ସୁଗତିଗ୍ଗହଣେନ ମନୁସ୍ସଗତିପି ସଙ୍ଗୟ୍ହତି। ସଗ୍ଗଗ୍ଗହଣେନ ଦେୱଗତିୟେୱ। ତତ୍ଥ ସୁନ୍ଦରା ଗତୀତି ସୁଗତି। ରୂପାଦୀହି ୱିସୟେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଅଗ୍ଗୋତି ସଗ୍ଗୋ। ସୋ ସବ୍ବୋପି ଲୁଜ୍ଜନପଲୁଜ୍ଜନଟ୍ଠେନ ଲୋକୋତି ଅୟଂ ୱଚନତ୍ଥୋ। ଇତି ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନାତିଆଦି ସବ୍ବଂ ନିଗମନୱଚନଂ।

ଏୱଂ ଦିବ୍ବେନ ଚକ୍ଖୁନା ପସ୍ସତୀତି ଅୟମେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁଞାଣଂ ପରିତ୍ତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ଚତୂସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି । ୟଥାକମ୍ମୂପଗଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତାତୀତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାରମ୍ମଣୱସେନ ପଞ୍ଚସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତି। ଅନାଗତଂସଞାଣଂ ପରିତ୍ତମହଗ୍ଗତଅପ୍ପମାଣମଗ୍ଗଅନାଗତଅଜ୍ଝତ୍ତବହିଦ୍ଧାନୱତ୍ତବ୍ବାରମ୍ମଣୱସେନ ଅଟ୍ଠସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ପୱତ୍ତତୀତି।

ଆକଙ୍ଖମାନୋ ଚ ଭଗୱାତି ଭଗୱା ଇଚ୍ଛମାନୋ। ଏକମ୍ପି ଲୋକଧାତୁଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟାତି ଏକଂ ଚକ୍କୱାଳଂ ଓଲୋକେୟ୍ୟ। ସହସ୍ସିମ୍ପି ଚୂଳନିକନ୍ତି ଏତ୍ଥ ୟାୱତା ଚନ୍ଦିମସୂରିୟା ପରିହରନ୍ତି, ଦିସା ଭାନ୍ତି ୱିରୋଚମାନା, ତାୱ ସହସ୍ସଧା ଲୋକୋ, ଏସା ସହସ୍ସିଚୂଳନିକା ନାମ। ଚୂଳନିକନ୍ତି ଖୁଦ୍ଦକଂ। ଦ୍ୱିସହସ୍ସିମ୍ପି ମଜ୍ଝିମିକଂ ଲୋକଧାତୁନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳାନଂ ସହସ୍ସଭାଗେନ ଗଣେତ୍ୱା ଦସସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପରିମାଣା ଦ୍ୱିସହସ୍ସୀ ମଜ୍ଝିମିକା ଲୋକଧାତୁ ନାମ। ଏତ୍ତକେନ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଜାତିକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ବୋଧିସତ୍ତାନଞ୍ହି ପଚ୍ଛିମଭୱେ ଦେୱଲୋକତୋ ଚୱିତ୍ୱା ମାତୁକୁଚ୍ଛିୟଂ ପଟିସନ୍ଧିଗ୍ଗହଣଦିୱସେ ଚ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖମନଦିୱସେ ଚ ମହାଭିନିକ୍ଖମନଦିୱସେ ଚ ସମ୍ବୋଧିଧମ୍ମଚକ୍କପୱତ୍ତନଆୟୁସଙ୍ଖାରୋସ୍ସଜ୍ଜନପରିନିବ୍ବାନଦିୱସେସୁ ଚ ଏତ୍ତକଂ ଠାନଂ କମ୍ପତି।

ତିସହସ୍ସିମ୍ପି। ମହାସହସ୍ସିମ୍ପି ଲୋକଧାତୁନ୍ତି ସହସ୍ସିତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତତିୟାତି ତିସହସ୍ସୀ, ପଠମସହସ୍ସିଂ ସହସ୍ସଧା କତ୍ୱା ଗଣିତଂ ମଜ୍ଝିମିକଂ ସହସ୍ସଧା କତ୍ୱା ଗଣିତତ୍ତା ମହନ୍ତେହି ସହସ୍ସେହି ଗଣିତାତି ମହାସହସ୍ସୀ। ଏତ୍ତାୱତା କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପରିମାଣୋ ଲୋକୋ ଦସ୍ସିତୋ ହୋତି। ଗଣକପୁତ୍ତତିସ୍ସତ୍ଥେରୋ ପନ ଏୱମାହ – ‘‘ନ ହି ତିସହସ୍ସିମହାସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁୟା ଏତଂ ପରିମାଣଂ । ଇଦଞ୍ହି ଆଚରିୟାନଂ ସଜ୍ଝାୟମୂଳକଂ ୱାଚାୟ ପରିହୀନଟ୍ଠାନଂ, ଦସକୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳଅପରିମାଣଂ ପନ ଠାନଂ ତିସହସ୍ସିମହାସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁ ନାମା’’ତି। ଏତ୍ତାୱତା ହି ଭଗୱତୋ ଆଣାକ୍ଖେତ୍ତଂ ନାମ ଦସ୍ସିତଂ। ଏତସ୍ମିଞ୍ହି ଅନ୍ତରେ ଆଟାନାଟିୟପରିତ୍ତ- (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୫ ଆଦୟୋ) ଇସିଗିଲିପରିତ୍ତ- (ମ। ନି। ୩।୧୩୩ ଆଦୟୋ) ଧଜଗ୍ଗପରିତ୍ତ- (ସଂ। ନି। ୧।୨୪୯) ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗପରିତ୍ତଖନ୍ଧପରିତ୍ତ- (ଅ। ନି। ୪।୬୭) ମୋରପରିତ୍ତ- (ଜା। ୧।୨।୧୭-୧୮) ମେତ୍ତପରିତ୍ତ- (ଖୁ। ପା। ୯।୧ ଆଦୟୋ; ସୁ। ନି। ୧୪୩ ଆଦୟୋ) ରତନପରିତ୍ତାନଂ (ଖୁ। ପା। ୬।୧ ଆଦୟୋ; ସୁ। ନି। ୨୨୪ ଆଦୟୋ) ଆଣା ଫରତି।

ୟାୱତକଂ ୱା ପନ ଆକଙ୍ଖେୟ୍ୟାତି ୟତ୍ତକଂ ୱା ଇଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଇମିନା ୱିସୟକ୍ଖେତ୍ତଂ ଦସ୍ସିତଂ। ବୁଦ୍ଧାନଞ୍ହି ୱିସୟକ୍ଖେତ୍ତସ୍ସ ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦୋ ନାମ ନତ୍ଥି , ନତ୍ଥିକଭାୱେ ଚସ୍ସ ଇମଂ ଉପମଂ ଆହରନ୍ତି – କୋଟିସତସହସ୍ସଚକ୍କୱାଳମ୍ହି ୟାୱ ବ୍ରହ୍ମଲୋକା ସାସପେହି ପୂରେତ୍ୱା ସଚେ କୋଚି ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ଏକଚକ୍କୱାଳେ ଏକଂ ସାସପଂ ପକ୍ଖିପନ୍ତୋ ଆଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ, ସବ୍ବେପି ତେ ସାସପା ପରିକ୍ଖୟଂ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟୁଂ। ନ ତ୍ୱେୱ ପୁରତ୍ଥିମାୟ ଦିସାୟ ଚକ୍କୱାଳାନି। ଦକ୍ଖିଣାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତତ୍ଥ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅୱିସୟୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ତାୱତକଂ ପସ୍ସେୟ୍ୟାତି ତତ୍ତକଂ ଓଲୋକେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ପରିସୁଦ୍ଧଂ ଭଗୱତୋ ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୂତି ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକଥଂ ନିଟ୍ଠାପେସି।

କଥଂ ଭଗୱା ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନାପି ୱିୱଟଚକ୍ଖୂତି କେନପ୍ପକାରେନ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅପିହିତଚକ୍ଖୁ? ମହାପଞ୍ଞୋ ପୁଥୁପଞ୍ଞୋତିଆଦିକଂ ତତ୍ଥ ଅତିରୋଚତି ୟଦିଦଂ ପଞ୍ଞାୟାତି ପରିୟୋସାନଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତତ୍ଥମେୱ।

ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁନାତି ଇନ୍ଦ୍ରିଯପରୋପରିଯତ୍ତଞାଣେନ ଚ ଆସଯାନୁସଯଞାଣେନ ଚ। ଇମେସଂ ଦ୍ଵିନ୍ନଂ ଞାଣାନଂ ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୂତି ନାମଂ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି, ତିଣ୍ଣଂ ମଗ୍ଗଞାଣାନଂ ଧମ୍ମଚକ୍ଖୂତି । ଲୋକଂ ଵୋଲୋକେନ୍ତୋ ଅଦ୍ଦସ ସତ୍ତେତି ସତ୍ତେ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ଅପ୍ପରଜକ୍ଖେତିଆଦୀସୁ ଯେସଂ ଵୁତ୍ତନଯେନେଵ ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁମ୍ହି ରାଗାଦିରଜଂ ଅପ୍ପଂ, ତେ ଅପ୍ପରଜକ୍ଖା। ଯେସଂ ତଂ ମହନ୍ତଂ, ତେ ମହାରଜକ୍ଖା। ଯେସଂ ସଦ୍ଧାଦୀନି ଇନ୍ଦ୍ରିଯାନି ତିକ୍ଖାନି, ତେ ତିକ୍ଖିନ୍ଦ୍ରିଯା। ଯେସଂ ତାନି ମୁଦୂନି, ତେ ମୁଦିନ୍ଦ୍ରିଯା। ଯେସଂ ତେଯେଵ ସଦ୍ଧାଦଯୋ ଆକାରା ସୁନ୍ଦରା, ତେ ସ୍ଵାକାରା। ଯେ କଥିତକାରଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେନ୍ତି, ସୁଖେନ ସକ୍କା ହୋନ୍ତି ଵିଞ୍ଞାପେତୁଂ ତେ ସୁଵିଞ୍ଞାପଯା। ଯେ ପରଲୋକଞ୍ଚେଵ ଵଜ୍ଜଞ୍ଚ ଭଯତୋ ପସ୍ସନ୍ତି, ତେ ପରଲୋକଵଜ୍ଜଭଯଦସ୍ସାଵିନୋ ନାମ।

ଉପ୍ପଲିନିଯନ୍ତି ଉପ୍ପଲଵନେ। ଇତରେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଅନ୍ତୋନିମୁଗ୍ଗପୋସୀନୀତି ଯାନି ଅନ୍ତୋନିମୁଗ୍ଗାନେଵ ପୋସିଯନ୍ତି। ଉଦକଂ ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗମ୍ମ ତିଟ୍ଠନ୍ତୀତି ଉଦକଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ଵା ତିଟ୍ଠନ୍ତି। ତତ୍ଥ ଯାନି ଯାନି ଅଚ୍ଚୁଗ୍ଗମ୍ମ ଠିତାନି, ତାନି ତାନି ସୂରିଯରସ୍ମିସମ୍ଫସ୍ସଂ ଆଗମଯମାନାନି ଠିତାନି ଅଜ୍ଜ ପୁପ୍ଫନକାନି। ଯାନି ସମୋଦକଂ ଠିତାନି, ତାନି ସ୍ଵେ ପୁପ୍ଫନକାନି। ଯାନି ଉଦକା ଅନୁଗ୍ଗତାନି ଅନ୍ତୋନିମୁଗ୍ଗପୋସୀନି, ତାନି ତତିଯଦିଵସେଵ ପୁପ୍ଫନକାନି। ଉଦକା ପନ ଅନୁଗ୍ଗତାନି ଅଞ୍ଞାନିପି ସରୋଗୌପ୍ପଲାନି ନାମ ଅତ୍ଥି, ଯାନି ନେଵ ପୁପ୍ଫିସ୍ସନ୍ତି, ମଚ୍ଛକଚ୍ଛପଭକ୍ଖାନେଵ ଭଵିସ୍ସନ୍ତି, ତାନି ପାଳିଂ ନାରୂଳ୍ହାନି, ଆହରିତ୍ଵା ପନ ଦୀପେତବ୍ବାନୀତି ଦୀପିତାନି।

ଯଥେଵ ହି ତାନି ଚତୁବ୍ବିଧପୁପ୍ଫାନି, ଏଵମେଵ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ ନେଯ୍ୟୋ ପଦପରମୋତି ଚତ୍ତାରୋ ପୁଗ୍ଗଲା। ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉଦାହଟଵେଲାଯ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ। ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ସଂଖିତ୍ତେନ ଭାସିତସ୍ସ ଵିତ୍ଥାରେନ ଅତ୍ଥେ ଵିଭଜୀଯମାନେ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂ। ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସତୋ ପରିପୁଚ୍ଛତୋ ଯୋନିସୋ ମନସିକରୋତୋ କଲ୍ୟାଣମିତ୍ତେ ସେଵତୋ ଭଜତୋ ପଯିରୁପାସତୋ ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନେଯ୍ୟୋ। ଯସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ବହୁମ୍ପି ସୁଣତୋ ବହୁମ୍ପି ଭଣତୋ ବହୁମ୍ପି ଧାରଯତୋ ବହୁମ୍ପି ଵାଚତୋ ନ ତାଯ ଜାତିଯା ଧମ୍ମାଭିସମଯୋ ହୋତି, ଅଯଂ ଵୁଚ୍ଚତି ପୁଗ୍ଗଲୋ ପଦପରମୋ। ତତ୍ଥ ଭଗଵା ଉପ୍ପଲଵନାଦିସଦିସଂ ଦସସହସ୍ସିଲୋକଧାତୁଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ ଅଜ୍ଜ ପୁପ୍ଫନକାନି ଉଗ୍ଘଟିତଞ୍ଞୂ, ସ୍ଵେ ପୁପ୍ଫନକାନି ଵିପଞ୍ଚିତଞ୍ଞୂତି ଏଵଂ ସବ୍ବାକାରତୋ ଚ ଅଦ୍ଦସ। ତତ୍ଥ ତିଣ୍ଣଂ ପୁଗ୍ଗଲାନଂ ଇମସ୍ମିଂଯେଵ ଅତ୍ତଭାଵେ ଭଗଵତୋ ଧମ୍ମଦେସନା ଅତ୍ଥଂ ସାଧେତି, ପଦପରମାନଂ ଅନାଗତତ୍ଥାଯ ଵାସନା ହୋତି।

ରାଗଚରିତୋତିଆଦୀସୁ ରଜ୍ଜନଵସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ରାଗଚରିତୋ। ଦୁସ୍ସନଵସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଦୋସଚରିତୋ। ମୁଯ୍ହନଵସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ମୋହଚରିତୋ। ଵିତକ୍କନଵସେନ ଊହନଵସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଵିତକ୍କଚରିତୋ। ଓକପ୍ପନସଦ୍ଧାଵସେନ ଆରମ୍ମଣେ ଚରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଦ୍ଧାଚରିତୋ। ଞାଣମେଵ ଚରଣଂ, ଞାଣେନ ଵା ଚରଣଂ, ଞାଣସ୍ସ ଵା ଚରଣଂ, ଞାଣତୋ ଵା ଚରଣଂ ଏତସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଞାଣଚରିତୋ। ରାଗଚରିତସ୍ସାତି ରାଗୁସ୍ସଦସ୍ସ ରାଗବହୁଲସ୍ସ। ପରତୋପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ଅସୁଭକଥଂ କଥେତୀତି ଉଦ୍ଧୁମାତକାଦିଦସଵିଧଂ ଅସୁଭପଟିସଂଯୁତ୍ତକଥଂ ଆଚିକ୍ଖତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଅସୁଭା ଭାଵେତବ୍ବା ରାଗସ୍ସ ପହାନାଯା’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୧)। ମେତ୍ତାଭାଵନଂ ଆଚିକ୍ଖତୀତି ମେତ୍ତାଭାଵନଂ ଚିତ୍ତସିନେହନଂ କଥେତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ମେତ୍ତା ଭାଵେତବ୍ବା ବ୍ୟାପାଦସ୍ସ ପହାନାଯା’’ତି। ଉଦ୍ଦେସେତି ସଜ୍ଝାଯନେ। ପରିପୁଚ୍ଛାଯାତି ଅଟ୍ଠକଥାଯ। କାଲେନ ଧମ୍ମସ୍ସଵନେତି ଯୁତ୍ତପ୍ପତ୍ତକାଲେ ଉତ୍ତରି ପରିଯତ୍ତିଧମ୍ମସ୍ସଵନେ। ଧମ୍ମସାକଚ୍ଛାଯାତି ଅଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ ସାକଚ୍ଛାଯ। ଗରୁସଂଵାସେତି ଗରୂନଂ ପଯିରୁପାସନେ। ନିଵେସେତୀତି ଆଚରିଯାନଂ ସନ୍ତିକେ ପତିଟ୍ଠାପେତି। ଆନାପାନସ୍ସତିଂ ଆଚିକ୍ଖତୀତି ଆନାପାନସ୍ସତିସମ୍ପଯୁତ୍ତକମ୍ମଟ୍ଠାନଂ କଥେତି। ଵୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ଆନାପାନସ୍ସତି ଭାଵେତବ୍ବା ଵିତକ୍କୁପଚ୍ଛେଦାଯା’’ତି (ଅ। ନି। ୯।୧)। ପସାଦନୀଯଂ ନିମିତ୍ତଂ ଆଚିକ୍ଖତୀତି ଚୂଳଵେଦଲ୍ଲ- (ମ। ନି। ୧।୪୬୦ ଆଦଯୋ) ମହାଵେଦଲ୍ଲ- (ମ। ନି। ୧।୪୪୯ ଆଦଯୋ) ଦିପସାଦଜନକଂ ସୁତ୍ତଂ କଥେତି। ବୁଦ୍ଧସୁବୋଧିନ୍ତି ବୁଦ୍ଧସ୍ସ ଭଗଵତୋ ବୁଦ୍ଧତ୍ତପଟିଵେଧଂ। ଧମ୍ମସୁଧମ୍ମତନ୍ତି ନଵଵିଧଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସ୍ସ ସ୍ଵାକ୍ଖାତତଂ। ସଙ୍ଘସୁପ୍ପଟିପତ୍ତିନ୍ତି ଅଟ୍ଠଵିଧଅରିଯସଙ୍ଘସ୍ସ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନତାଦିସୁଟ୍ଠୁପଟିପତ୍ତିଂ। ସୀଲାନି ଚ ଅତ୍ତନୋତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକସୀଲାନି ଚ। ଆଚିକ୍ଖତି ଵିପସ୍ସନାନିମିତ୍ତନ୍ତି ଉଦଯବ୍ବଯାଦିପଟିସଂଯୁତ୍ତଂ କଥେତି। ଅନିଚ୍ଚାକାରନ୍ତି ହୁତ୍ଵା ଅଭାଵାକାରଂ। ଦୁକ୍ଖାକାରନ୍ତି ଉଦଯବ୍ବଯପଟିପୀଳନାକାରଂ। ଅନତ୍ତାକାରନ୍ତି ଅଵସଵତ୍ତନାକାରଂ।

ସେଲେ ଯଥା ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନିଟ୍ଠିତୋତି ସେଲମଯେ ଏକଗ୍ଘନେ ପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନି ଠିତୋଵ, ନ ହି ତତ୍ଥ ଠିତସ୍ସ ଦସ୍ସନତ୍ଥଂ ଅଭିମୁଖେ ଗୀଵୁକ୍ଖିପନପସାରଣାଦିକିଚ୍ଚଂ ଅତ୍ଥି। ତଥୂପମନ୍ତି ତପ୍ପଟିଭାଗଂ ସେଲପବ୍ବତୂପମଂ। ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଯଥା ସେଲପବ୍ବତମୁଦ୍ଧନି ଠିତୋଵ ଚକ୍ଖୁମା ପୁରିସୋ ସମନ୍ତତୋ ଜନତଂ ପସ୍ସେଯ୍ୟ। ସୁମେଧ ସୁନ୍ଦରପଞ୍ଞ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ଭଗଵା ଧମ୍ମମଯଂ ପଞ୍ଞାମଯଂ ପାସାଦମାରୁଯ୍ହ ସଯଂ ଅପେତସୋକୋସୋକାଵତିଣ୍ଣଂ ଜାତିଜରାଭିଭୂତଞ୍ଚ ଜନତଂ ଅଵେକ୍ଖସ୍ସୁ ଉପଧାରଯତୁ ଉପପରିକ୍ଖତୁ।

ଅଯଂ ପନେତ୍ଥ ଅଧିପ୍ପାଯୋ – ଯଥା ହି ପବ୍ବତପାଦସାମନ୍ତା ମହନ୍ତଂ ଖେତ୍ତଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ କେଦାରପାଠଇସୁ କୁଟିଯୋ କତ୍ୱା ରତ୍ତିଂ ଅଗ୍ଗିଂ ଜାଲେଯ୍ୟୁ, ଚତୁରଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତଞ୍ଚ ଅନ୍ଧକାରଂ ଅସ୍ସ, ଅଥ ତସ୍ସ ପବ୍ବତସ୍ସ ମତ୍ଥକେ ଠତ୍ୱା ଚକ୍ଖୁମତୋ ପୁରିସସ୍ସ ଭୂମିଂ ଓଲୋକଯତୋ ନେୱ ଖେତ୍ତଂ ନ କେଦାରପାଠଇଯୋ ନ କୁଟିଯୋ ନ ତତ୍ଥ ସଯିତମନୁସ୍ସା ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟୁଂ, କୁଟିକାସୁ ପନ ଅଗ୍ଗିଜାଲମତ୍ତମେୱ ପଞ୍ଞାଯେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ଧମ୍ମପାସାଦଂ ଆରୁଯ୍ହ ସତ୍ତକାଯଂ ଓଲୋକଯତୋ ତଥାଗତସ୍ସ ଯେ ତେ ଅକତକଲ୍ଲାଣା ସତ୍ତା, ତେ ଏକୱିହାରେ ଦକ୍ଖିଣଜାଣୁପସ୍ସେ ନିସିନ୍ନାପି ବୁଦ୍ଧଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ନାଗଚ୍ଛନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତସରା ୱିଯ ହୋନ୍ତି। ଯେ ପନ କତକଲ୍ଲାଣା ୱେନେଯ୍ୟପୁଗ୍ଗଲା, ତେ ଏୱସ୍ସ ଦୂରେପି ଠିତା ଆପାଥଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ଏୱ ଅଗ୍ଗି ୱିଯ ହିମୱନ୍ତପବ୍ବତୋ ୱିଯ ଚ। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

''ଦୂରେ ସନ୍ତୋ ପକାସେନ୍ତି, ହିମୱନ୍ତୋୱ ପବ୍ବତୋ;

ଅସନ୍ତେତ୍ଥ ନ ଦିସ୍ସନ୍ତି, ରତ୍ତିଂ ଖିତ୍ତା ଯଥା ସରା''ତି। (ଧ। ପ। ୩୦୪; ନେତ୍ତି। ୧୧);

ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପଞ୍ଚନେଯ୍ୟପଥପ୍ପଭେଦଂ ସବ୍ବଂ ଅଞ୍ଞାସୀତି ସବ୍ବଞ୍ଞୂ। ସଙ୍ଖତାସଙ୍ଖତାଦିଭେଦା ସବ୍ବଧମ୍ମା ହି ସଙ୍ଖାରୋ ୱିକାରୋ ଲକ୍ଖଣଂ ନିବ୍ବାନଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ପଞ୍ଚେୱ ନେଯ୍ୟପଥା ହୋନ୍ତି। ସବ୍ବଞ୍ଞୁସ୍ସ ଭାୱୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଏୱ ଞାଣଂ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଞାଣ''ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବେ ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣ''ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ଚ କମସବ୍ବଞ୍ଞୂ ସକିଂସବ୍ବଞ୍ଞୂ ସତତସବ୍ବଞ୍ଞୂ ସତ୍ତିସବ୍ବଞ୍ଞୂ ଞାତସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ପଞ୍ଚୱିଧା ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ସିଯୁଂ। ତେସୁ କମେନ ସବ୍ବଜାନନକାଲାସମ୍ଭୱତୋ କମସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ନ ହୋତି, ସକିଂ ସବ୍ବାରମ୍ମଣଗ୍ଗହଣାଭାୱତୋ ସକିଂସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ନ ହୋତି, ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଯଥାରମ୍ମଣଚିତ୍ତସମ୍ଭୱତୋ ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତୱିରୋଧତୋ ଯୁତ୍ତିଅଭାୱତୋ ଚ ସତତସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ନ ହୋତି, ପରିସେସତୋ ସବ୍ବଜାନନସମତ୍ଥତାଯ ସତ୍ତିସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ୱା ସିଯା, ୱିଦିତସବ୍ବଧମ୍ମତ୍ତା ଞାତସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ୱା, ସତ୍ତିସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ସବ୍ବଜାନନତ୍ତଂ ନତ୍ଥୀତି ତମ୍ପି ନ ଯୁଜ୍ଜତି, ''ନ ତସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠମିଧତ୍ଥି କିଞ୍ଚି...ପେ... ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂ''ତି ୱୁତ୍ତତ୍ତା ଞାତସବ୍ବଞ୍ଞୁତା ଏୱ ଯୁଜ୍ଜତି। ଏୱଞ୍ହି ସତି କିଚ୍ଚତୋ ଅସମ୍ମୋହତୋ କାରଣସିଦ୍ଧିତୋ ଆୱଜ୍ଜନପଟିବଦ୍ଧତୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତମେୱ ହୋତୀତି। ତେନ ଞାଣେନାତି ତେନ ସବ୍ବଜାନନଞାଣେନ।

ପୁନ ଅପରେନ ପରିଯାଯେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱସାଧନତ୍ଥଂ ''ନ ତସ୍ସା''ତି ଗାଥମାହ। ତତ୍ଥ ନ ତସ୍ସ ଅଦିଟ୍ଠମିଧତ୍ଥି କିଞ୍ଚୀତି ତସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସ ଇଧ ଇମସ୍ମିଂ ତେଧାତୁକେ ଲୋକେ ଇମସ୍ମିଂ ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲେ ୱା ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନା ଅଦିଟ୍ଠଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ନ ଅତ୍ଥି ନ ସଂୱିଜ୍ଜତି। ଅତ୍ଥୀତି ଇଦଂ ୱତ୍ତମାନକାଲିକଂ ଆଖ୍ୟାତପଦଂ, ଇମିନା ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନକାଲିକସ୍ସ ସବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଞାତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଗାଥାବନ୍ଧସୁଖତ୍ଥଂ ପନେତ୍ଥ ଦ-କାରୋ ପଯୁତ୍ତୋ। ଅଥୋ ଅୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଅଥୋତି ୱଚନୋପାଦାନେ ନିପାତୋ। ଅୱିଞ୍ଞାତନ୍ତି ଅତୀତକାଲିକଂ ଅୱିଞ୍ଞାତଂ ନାମ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଜାତଂ ନାହୋସୀତି ପାଠସେସୋ। ଅବ୍ଯଯଭୂତସ୍ସ ଅତ୍ଥି-ସଦ୍ଦସ୍ସ ଗହଣେ ପାଠସେସଂ ୱିନାପି ଯୁଜ୍ଜତିଯେୱ। ଇମିନା ଅତୀତକାଲିକସ୍ସ ସବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଞାତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଅଜାନିତବ୍ବନ୍ତି ଅନାଗତକାଲିକଂ ଅଜାନିତବ୍ବଂ ନାମ ଧମ୍ମଜାତଂ ନ ଭୱିସ୍ସତି ନତ୍ଥୀତି। ଇମିନା ଅନାଗତକାଲିକସ୍ସ ସବ୍ବଧମ୍ମସ୍ସ ଞାତଭାୱଂ ଦସ୍ସେତି। ଜାନନକିରିଯାୱିସେସମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତ୍ଥ ଅ-କାରୋ। ସବ୍ବଂ ଅଭିଞ୍ଞାସି ଯଦତ୍ଥି ନେଯ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଯଂ ତେକାଲିକଂ ୱା କାଲୱିନିମୁତ୍ତଂ ୱା ନେଯ୍ୟଂ ଜାନିତବ୍ବଂ କିଞ୍ଚି ଧମ୍ମଜାତଂ ଅତ୍ଥି, ତଂ ସବ୍ବଂ ତଥାଗତୋ ଅଭିଞ୍ଞାସି ଅଧିକେନ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣେନ ଜାନି ପଟିୱିଜ୍ଝି, ଏତ୍ଥ ଅତ୍ଥି-ସଦ୍ଦେନ ତେକାଲିକସ୍ସ କାଲୱିମୁତ୍ତସ୍ସ ଚ ଗହଣା ଅତ୍ଥି-ସଦ୍ଦୋ ଅବ୍ଯଯଭୂତୋଯେୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତଥାଗତୋ ତେନ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୂତି କାଲୱସେନ ଓକାସୱସେନ ଚ ନିପ୍ପଦେସତ୍ତା ସମନ୍ତା ସବ୍ବତୋ ପୱତ୍ତଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁ ଅସ୍ସାତି ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ, ତେନ ଯଥାୱୁତ୍ତେନ କାରଣେନ ତଥାଗତୋ ସମନ୍ତଚକ୍ଖୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୂତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି । ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ପୁଗ୍ଗଲାଧିଟ୍ଠାନାଯ ଦେସନାଯ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣଂ ସାଧିତଂ।

ନ ଇତିହିତିହନ୍ତି ''ଏୱଂ କିର ଆସି, ଏୱଂ କିର ଆସୀ''ତି ନ ହୋତି। ନ ଇତିକିରାଯାତି ''ଏୱଂ କିର ଏତ''ନ୍ତି ନ ହୋତି। ନ ପରମ୍ପରାଯାତି ପରମ୍ପରକଥାଯାପି ନ ହୋତି। ନ ପିଟକସମ୍ପଦାଯାତି ଅମ୍ହାକଂ ପିଟକତନ୍ତିଯା ସଦ୍ଧିଂ ସମେତୀତି ନ ହୋତି। ନ ତକ୍କହେତୂତି ତକ୍କଗ୍ଗାହେନପି ନ ହୋତି। ନ ଆକାରପରିୱିତକ୍କେନାତି ''ସୁନ୍ଦରମିଦଂ କାରଣ''ନ୍ତି ଏୱଂ କାରଣପରିୱିତକ୍କେନପି ନ ହୋତି। ନ ଦିଟ୍ଠିନିଜ୍ଝାନକ୍ଖନ୍ତିଯାତି ଅମ୍ହାକଂ ନିଜ୍ଝାଯିତ୍ୱା ଖମିତ୍ୱା ଗହିତଦିଟ୍ଠିଯା ସଦ୍ଧିଂ ସମେତୀତିପି ନ ହୋତି।

ଅଥ ୱାପି ସମାଧିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସମାଧିନ୍ତି କୁସଲଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ସମାଧି। କେନଟ୍ଠେନ ସମାଧୀତି? ସମାଧାନଟ୍ଠେନ। କିମିଦଂ ସମାଧାନଂ ନାମ? ଏକାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ସମଂ ସମ୍ମା ଚ ଆଧାନଂ, ଠପନନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ଯସ୍ସ ଧମ୍ମସ୍ସ ଆନୁଭାୱେନ ଏକାରମ୍ମଣେ ଚିତ୍ତଚେତସିକା ସମଂ ସମ୍ମା ଚ ଅୱିକ୍ଖିପ୍ପମାନା ଅୱିପ୍ପକିଣ୍ଣା ଚ ହୁତ୍ୱା ତିଟ୍ଠନ୍ତି, ଇଦଂ ସମାଧାନନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତସ୍ସ ଖୋ ପନ ସମାଧିସ୍ସ –

''ଲକ୍ଖଣଂ ତୁ ଅୱିକ୍ଖେପୋ, ୱିକ୍ଖେପଦ୍ଧଂସନଂ ରସୋ;

ଅକମ୍ପନମୁପଟ୍ଠାନଂ, ପଦଟ୍ଠାନଂ ସୁଖଂ ପନ”। (ପଟି। ମ। ଅଟ୍ଠ। ୧।୧।୩);

ସମାଧି ଅନାୱିଲଅଚଲଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣେ ତିଟ୍ଠତୀତି ଠିତି। ପରତୋ ପଦଦ୍ୱଯଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଅପି ଚ ସମ୍ପଯୁତ୍ତଧମ୍ମେ ଆରମ୍ମଣମ୍ହି ସମ୍ପିଣ୍ଡେତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ସଣ୍ଠିତି। ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହେତ୍ୱା ଅନୁପୱିସିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଅୱଟ୍ଠିତି। କୁସଲପକ୍ଖସ୍ମିଞ୍ହି ଚତ୍ତାରୋ ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହନ୍ତି ସଦ୍ଧା ସତି ସମାଧି ପଞ୍ଞାତି। ତେନେୱ ସଦ୍ଧା “ଓକପ୍ପନା”ତି ୱୁତ୍ତା, ସତି “ଅପିଲାପନତା”ତି, ସମାଧି “ଅୱଟ୍ଠିତୀ”ତି, ପଞ୍ଞା “ପରିଯୋଗାହନା”ତି। ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ପନ ତଯୋ ଧମ୍ମା ଆରମ୍ମଣଂ ଓଗାହନ୍ତି ତଣ୍ହା ଦିଟ୍ଠି ଅୱିଜ୍ଜାତି। ତେନେୱେତେ “ଓଘା”ତି ୱୁତ୍ତା। ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ପନେତ୍ଥ ନ ବଲୱତୀ ହୋତି। ଯଥା ହି ରଜୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନେ ଉଦକେନ ସିଞ୍ଚିତ୍ୱା ସମ୍ମଟ୍ଠେ ଥୋକମେୱ କାଲଂ ରଜୋ ସନ୍ନିସୀଦତି, ସୁକ୍ଖନ୍ତେ ସୁକ୍ଖନ୍ତେ ପୁନ ପକତିଭାୱେନେୱ ୱୁଟ୍ଠାତି, ଏୱମେୱ ଅକୁସଲପକ୍ଖେ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ନ ବଲୱତୀ ହୋତି।

ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନ ପୱତ୍ତସ୍ସ ୱିସାହାରସ୍ସ ପଟିପକ୍ଖତୋ ଅୱିସାହାରୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନେୱ ଗଚ୍ଛନ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ ୱିକ୍ଖିପତି ନାମ। ଅଯଂ ପନ ତଥାୱିଧୋ ୱିକ୍ଖେପୋ ନ ହୋତୀତି ଅୱିକ୍ଖେପୋ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିଚିକିଚ୍ଛାୱସେନେୱ ଚିତ୍ତଂ ୱିସାହଟଂ ନାମ ହୋତି, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ହରୀଯତି, ଅଯଂ ପନ ଏୱଂ ଅୱିସାହଟମାନସସ୍ସ ଭାୱୋତି ଅୱିସାହଟମାନସତା। ସମଥୋତି ତିୱିଧୋ ସମଥୋ ଚିତ୍ତସମଥୋ ଅଧିକରଣସମଥୋ ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋତି। ତତ୍ଥ ଅଟ୍ଠସୁ ସମାପତ୍ତୀସୁ ଚିତ୍ତେକଗ୍ଗତା ଚିତ୍ତସମଥୋ ନାମ। ତଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ଚିତ୍ତଚଲନଂ ଚିତ୍ତୱିପ୍ଫନ୍ଦିତଂ ସମ୍ମତି ୱୂପସମ୍ମତି, ତସ୍ମା ସୋ “ଚିତ୍ତସମଥୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ସମ୍ମୁଖାୱିନଯାଦିସତ୍ତୱିଧୋ ସମଥୋ ଅଧିକରଣସମଥୋ ନାମ। ତଞ୍ହି ଆଗମ୍ମ ତାନି ତାନି ଅଧିକରଣାନି ସମ୍ମନ୍ତି ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି, ତସ୍ମା ସୋ “ଅଧିକରଣସମଥୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯସ୍ମା ପନ ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ନିବ୍ବାନଂ ଆଗମ୍ମ ସମ୍ମନ୍ତି ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି ୱୂପସମ୍ମନ୍ତି, ତସ୍ମା ତଂ “ସବ୍ବସଙ୍ଖାରସମଥୋ”ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇମସ୍ମିଂ ଅତ୍ଥେ ଚିତ୍ତସମଥୋ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ସମାଧିଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ସମାଧିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ନ କମ୍ପତୀତି ସମାଧିବଲଂ। ସମ୍ମାସମାଧୀତି ଯାଥାୱସମାଧି ନିଯ୍ୟାନିକସମାଧି।

୧୫୭। ଅଥସ୍ସ ଭଗୱା ଯସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ ସୀଲସ୍ସ ରକ୍ଖା, ଯସ୍ମା ୱା ଇମିନାନୁକ୍କମେନ ଦେସିଯମାନା ଅଯଂ ଦେସନା ତାସଂ ଦେୱତାନଂ ସପ୍ପାଯା, ତସ୍ମା ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରତୋ ପଭୁତି ପଟିପଦଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ “ଚକ୍ଖୂହୀ”ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧୋ। ତତ୍ଥ ଚକ୍ଖୂହି ନେୱ ଲୋଲସ୍ସାତି ଅଦିଟ୍ଠଦକ୍ଖିତବ୍ବାଦିୱସେନ ଚକ୍ଖୂହି ଲୋଲୋ ନେୱ ଅସ୍ସ। ଗାମକଥାଯ ଆୱରଯେ ସୋତନ୍ତି ତିରଚ୍ଛାନକଥାଯ ସୋତଂ ଆୱରେଯ୍ୟ।

ଚକ୍ଖୁଲୋଲିଯେନାତି ଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନଲୋଲୱସେନ ଚକ୍ଖୁଲୋଲିଯେନ। ଅଦିଟ୍ଠଂ ଦକ୍ଖିତବ୍ବନ୍ତି ଅଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବଂ ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଦିଟ୍ଠଂ ସମତିକ୍କମିତବ୍ବନ୍ତି ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବରୂପାରମ୍ମଣଂ ଅତିକ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତଂ। ଆରାମେନ ଆରାମନ୍ତି ପୁପ୍ଫାରାମାଦିଆରାମେନ ଫଲାରାମାଦିଂ ୱା ପୁପ୍ଫାରାମାଦିଂ ୱା। ଦୀଘଚାରିକନ୍ତି ଦୀଘଚରଣଂ। ଅନୱଟ୍ଠିତଚାରିକନ୍ତି ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନଚରଣଂ। ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ହୋତି ରୂପଦସ୍ସନାଯାତି ରୂପାରମ୍ମଣଦସ୍ସନତ୍ଥାଯ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯୁତ୍ତୋ ହୋତି।

ଅନ୍ତରଘରଂ ପୱିଟ୍ଠୋତି ଉମ୍ମାରବ୍ଭନ୍ତରଂ ପୱିଟ୍ଠୋ। ୱୀଥିଂ ପଟିପନ୍ନୋତି ଅନ୍ତରୱୀଥିଂ ଓତିଣ୍ଣୋ। ଘରମୁଖାନି ଓଲୋକେନ୍ତୋତି ଘରଦ୍ୱାରାନି ଅୱଲୋକେନ୍ତୋ। ଉଦ୍ଧଂ ଉଲ୍ଲୋକେନ୍ତୋତି ଉପରିଦିସଂ ଉଦ୍ଧଂମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ୱିଲୋକେନ୍ତୋ।

ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି କାରଣୱସେନ ଚକ୍ଖୂତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରେନ ରୂପଦସ୍ସନସମତ୍ଥେନ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱା। ପୋରାଣା ପନାହୁ – “ଚକ୍ଖୁ ରୂପଂ ନ ପସ୍ସତି ଅଚିତ୍ତକତ୍ତା, ଚିତ୍ତଂ ନ ପସ୍ସତି ଅଚକ୍ଖୁକତ୍ତା। ଦ୍ୱାରାରମ୍ମଣସଙ୍ଘଟ୍ଟେ ପନ ପସାଦୱତ୍ଥୁକେନ ଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି। ଈଦିସୀ ପନେସା ‘ଧନୁନା ୱିଜ୍ଝତୀ’ତିଆଦୀସୁ ୱିଯ ସସମ୍ଭାରକଥା ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣେନ ରୂପଂ ଦିସ୍ୱାତି ଅଯମେତ୍ଥ ଅତ୍ଥୋ”ତି। ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀତି ଇତ୍ଥିପୁରିସନିମିତ୍ତଂ ୱା ସୁଭନିମିତ୍ତାଦିକଂ ୱା କିଲେସୱତ୍ଥୁଭୂତଂ ନିମିତ୍ତଂ ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ଗଣ୍ହାତି, ଦିଟ୍ଠମତ୍ତେଯେୱ ନ ସଣ୍ଠାତି। ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନଗ୍ଗାହୀତି କିଲେସାନଂ ଅନୁଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ପାକଟଭାୱକରଣତୋ ଅନୁବ୍ୟଞ୍ଜନନ୍ତି ଲଦ୍ଧୱୋହାରଂ ହତ୍ଥପାଦସିତହସିତକଥିତଆଲୋକିତୱିଲୋକିତାଦିଭେଦଂ ଆକାରଂ ଗଣ୍ହାତି। ଯତ୍ୱାଧିକରଣମେନନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ଯଂକାରଣା ଯସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯାସଂୱରସ୍ସ ହେତୁ ଏତଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ସତିକୱାଟେନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ ଅସଂୱୁତଂ ଅପିହିତଚକ୍ଖୁଦ୍ୱାରଂ ହୁତ୍ୱା ୱିହରନ୍ତଂ ଏତେ ଅଭିଜ୍ଝାଦଯୋ ଧମ୍ମା ଅନ୍ୱାସ୍ସୱେଯ୍ୟୁଂ ଅନୁପ୍ପବନ୍ଧେଯ୍ୟୁଂ ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥରେଯ୍ୟୁଂ। ତସ୍ସ ସଂୱରାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତୀତି ତସ୍ସ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯସ୍ସ ସତିକୱାଟେନ ପିଦହନତ୍ଥାଯ ନ ପଟିପଜ୍ଜତି। ଏୱଂଭୂତୋଯେୱ ଚ ନ ରକ୍ଖତି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯଂ। ନ ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରଂ ଆପଜ୍ଜତୀତିପି ୱୁଚ୍ଚତି। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିଯେ ସଂୱରୋ ୱା ଅସଂୱରୋ ୱା ନତ୍ଥି। ନ ହି ଚକ୍ଖୁପସାଦଂ ନିସ୍ସାଯ ସତି ୱା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି। ଅପିଚ ଯଦା ରୂପାରମ୍ମଣଂ ଚକ୍ଖୁସ୍ସ ଆପାଥଂ ଆଗଚ୍ଛତି, ତଦା ଭୱଙ୍ଗେ ଦ୍ୱିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଦ୍ଧେ କିରିଯାମନୋଧାତୁ ଆୱଜ୍ଜନକିଚ୍ଚଂ ସାଧଯମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତତୋ ଚକ୍ଖୁୱିଞ୍ଞାଣଂ ଦସ୍ସନକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ ମନୋଧାତୁ ସମ୍ପଟିଚ୍ଛନକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ ୱିପାକାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ସନ୍ତୀରଣକିଚ୍ଚଂ, ତତୋ

କିରିୟାହେତୁକମନୋୱିଞ୍ଞାଣଧାତୁ ୱୋଟ୍ଠବନକିଚ୍ଚଂ ସାଧୟମାନା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିରୁଜ୍ଝତି, ତଦନନ୍ତରଂ ଜୱନଂ ଜୱତି।

ତତ୍ରାପି ନେୱ ଭୱଙ୍ଗସମୟେ ନ ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନଂ ଅଞ୍ଞତରସମୟେ ସଂୱରୋ ୱା ଅସଂୱରୋ ୱା ଅତ୍ଥି। ଜୱନକ୍ଖଣେ ପନ ସଚେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ୱା ମୁଟ୍ଠସ୍ସଚ୍ଚଂ ୱା ଅଞ୍ଞାଣଂ ୱା ଅକ୍ଖନ୍ତି ୱା କୋସଜ୍ଜଂ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଅସଂୱରୋ ହୋତି। ଏୱଂ ହୋନ୍ତୋ ପନ ସୋ ''ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ଅସଂୱରୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। କସ୍ମା? ୟସ୍ମା ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ୟଥା କିଂ? ୟଥା ନଗରେ ଚତୂସୁ ଦ୍ୱାରେସୁ ଅସଂୱୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରଦ୍ୱାରକୋଟ୍ଠକଗବ୍ଭାଦୟୋ ସଂୱୁତା, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ଅରକ୍ଖିତଂ ଅଗୋପିତମେୱ ହୋତି। ନଗରଦ୍ୱାରେନ ହି ପୱିସିତ୍ୱା ଚୋରା ୟଦିଚ୍ଛନ୍ତି ତଂ କରେୟ୍ୟୁଂ, ଏୱମେୱ ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି।

ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟାନୀତି କମ୍ମଞ୍ଚ ଫଲଞ୍ଚ ଇଧଲୋକଞ୍ଚ ପରଲୋକଞ୍ଚ ସଦ୍ଦହିତ୍ୱା ଦିନ୍ନାନି। ''ଅୟଂ ମେ ଞାତୀତି ୱା, ମିତ୍ତୋତି ୱା, ଇଦଂ ୱା ପଟିକରିସ୍ସତି, ଇଦଂ ୱାନେନ କତପୁବ୍ବ''ନ୍ତି ୱା ଏୱଂ ନ ଦିନ୍ନାନୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ଦିନ୍ନାନି ହି ନ ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ଭୋଜନାନୀତି ଚ ଦେସନାସୀସମତ୍ତମେତଂ, ଅତ୍ଥତୋ ପନ ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟାନି ଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଚୀୱରାନି ପାରୁପିତ୍ୱା ସେନାସନାନି ସେୱମାନା ଗିଲାନପଚ୍ଚୟଭେସଜ୍ଜଂ ପରିଭୁଞ୍ଜମାନାତି ସବ୍ବମେତଂ ୱୁତ୍ତମେୱ ହୋତି।

ସେୟ୍ୟଥିଦନ୍ତି ନିପାତୋ। ତସ୍ସତ୍ଥୋ, କତମୋ ହୋତି। ନଚ୍ଚଂ ନାମ ୟଂକିଞ୍ଚି ନଚ୍ଚଂ, ତଂ ମଗ୍ଗଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତେନାପି ଗୀୱଂ ପସାରେତ୍ୱା ଦଟ୍ଠୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଗୀତନ୍ତି ୟଂକିଞ୍ଚି ଗୀତଂ। ୱାଦିତନ୍ତି ୟଂକିଞ୍ଚି ୱାଦିତଂ। ପେକ୍ଖନ୍ତି ନଟସମଜ୍ଜଂ। ଅକ୍ଖାନନ୍ତି ଭାରତରାମାୟନାଦିକଂ। ୟସ୍ମିଂ ଠାନେ କଥୀୟତି, ତତ୍ଥ ଗନ୍ତୁମ୍ପି ନ ୱଟ୍ଟତି। ପାଣିସ୍ସରନ୍ତି କଂସତାଳଂ, ''ପାଣିତାଳ''ନ୍ତିପି ୱଦନ୍ତି। ୱେତାଳନ୍ତି ଘନତାଳଂ, ''ମନ୍ତେନ ମତସରୀରୁଟ୍ଠାପନ''ନ୍ତିପି ଏକେ। କୁମ୍ଭଥୂଣନ୍ତି ଚତୁରସ୍ସଅମ୍ବଣକତାଳଂ , ''କୁମ୍ଭସଦ୍ଦ''ନ୍ତିପି ଏକେ। ସୋଭନକନ୍ତି ନଟାନଂ ଅବ୍ଭୋକ୍କିରଣଂ; ସୋଭନକରଂ ୱା, ପଟିଭାନଚିତ୍ତନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚଣ୍ଡାଲନ୍ତି ଅୟୋଗୁଳକୀଳା, ''ଚଣ୍ଡାଲାନଂ ସାଣଧୋୱନକୀଳା''ତିପି ୱଦନ୍ତି। ୱଂସନ୍ତି ୱେଣୁଂ ଉସ୍ସାପେତ୍ୱା କୀଳନଂ।

ଧୋୱନନ୍ତି ଅଟ୍ଠିଧୋୱନଂ, ଏକଚ୍ଚେସୁ କିର ଜନପଦେସୁ କାଲଙ୍କତେ ଞାତକେ ନ ଝାପେନ୍ତି, ନିଖଣିତ୍ୱା ଠପେନ୍ତି। ଅଥ ତେସଂ ପୂତିଭୂତଂ କାୟଂ ଞତ୍ୱା ନୀହରିତ୍ୱା ଅଟ୍ଠୀନି ଧୋୱିତ୍ୱା ଗନ୍ଧେହି ମକ୍ଖେତ୍ୱା ଠପେନ୍ତି। ତେ ନକ୍ଖତ୍ତକାଲେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଅଟ୍ଠୀନି ଠପେତ୍ୱା ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ସୁରାଦୀନି ଠପେତ୍ୱା ରୋଦନ୍ତା ପରିଦେୱନ୍ତା ସୁରଂ ପିୱନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ ''ଅତ୍ଥି ଭିକ୍ଖୱେ ଦକ୍ଖିଣେସୁ ଜନପଦେସୁ ଧୋୱନଂ ନାମ, ତତ୍ଥ ହୋତି ଅନ୍ନମ୍ପି ପାନମ୍ପି ଖଜ୍ଜମ୍ପି ଭୋଜ୍ଜମ୍ପି ଲେୟ୍ୟମ୍ପି ପେୟ୍ୟମ୍ପି ନଚ୍ଚମ୍ପି ଗୀତମ୍ପି ୱାଦିତମ୍ପି। ଅତ୍ଥେତଂ ଭିକ୍ଖୱେ ଧୋୱନଂ, ନେତଂ ନତ୍ଥୀତି ୱଦାମୀ''ତି (ଅ. ନି. ୧୦.୧୦୭)। ଏକଚ୍ଚେ ପନ ''ଇନ୍ଦଜାଲେନ ଅଟ୍ଠିଧୋୱନଂ ଧୋୱନ''ନ୍ତି ୱଦନ୍ତି। ହତ୍ଥିୟୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ଭିକ୍ଖୁନୋ ନେୱ ହତ୍ଥିଆଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ୟୁଜ୍ଝିତୁଂ, ନ ତେ ୟୁଜ୍ଝାପେତୁଂ, ନ ୟୁଜ୍ଝନ୍ତେ ଦଟ୍ଠୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ନିବ୍ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ମଲ୍ଲୟୁଦ୍ଧଂ। ଉୟ୍ୟୋଧିକନ୍ତି ୟତ୍ଥ ସମ୍ପହାରୋ ଦିସ୍ସତି। ବଲଗ୍ଗନ୍ତି ବଲଗଣନଟ୍ଠାନଂ। ସେନାବ୍ୟୂହନ୍ତି ସେନାନିୱେସୋ, ସକଟବ୍ୟୂହାଦିୱସେନ ସେନାୟ ନିୱେସନଂ। ଅନୀକଦସ୍ସନନ୍ତି ''ତୟୋ ହତ୍ଥୀ ପଚ୍ଛିମଂ ହତ୍ଥାନୀକ''ନ୍ତିଆଦିନା (ପାଚି. ୩୨୪) ନୟେନ ୱୁତ୍ତସ୍ସ ଅନୀକସ୍ସ ଦସ୍ସନଂ।

ନ ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହୀ ହୋତୀତି ଛନ୍ଦରାଗୱସେନ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ନିମିତ୍ତଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ଏୱଂ ସେସପଦାନିପି ୱୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖନୟେନ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ୟଥା ଚ ହେଟ୍ଠା ଜୱନେ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ତସ୍ମିଂ ଅସଂୱରେ ସତି ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଅଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନୀତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧ ତସ୍ମିଂ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ୟଥା କିଂ? ୟଥା ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ସଂୱୁତେସୁ କିଞ୍ଚାପି ଅନ୍ତୋଘରାଦୟୋ ଅସଂୱୁତା ହୋନ୍ତି, ତଥାପି ଅନ୍ତୋନଗରେ ସବ୍ବଂ ଭଣ୍ଡଂ ସୁରକ୍ଖିତଂ ସୁଗୋପିତମେୱ ହୋତି, ନଗରଦ୍ୱାରେସୁ ପିହିତେସୁ ଚୋରାନଂ ପୱେସୋ ନତ୍ଥି। ଏୱମେୱ ଜୱନେ ସୀଲାଦୀସୁ ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ ଦ୍ୱାରମ୍ପି ଗୁତ୍ତଂ ହୋତି, ଭୱଙ୍ଗମ୍ପି ଆୱଜ୍ଜନାଦୀନିପି ୱୀଥିଚିତ୍ତାନି। ତସ୍ମା ଜୱନକ୍ଖଣେ ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନୋପି ''ଚକ୍ଖୁନ୍ଦ୍ରିୟେ ସଂୱରୋ''ତି ୱୁତ୍ତୋ। ଇତୋ ପରଂ ହେଟ୍ଠା ଚ ଉପରି ଚ ୱୁତ୍ତପରିୟାୟେନ ଅତ୍ଥୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ୱିସୂକଦସ୍ସନାତି ପଟାଣୀଦସ୍ସନତୋ। ଗାମକଥାତି ଗାମୱାସୀନଂ କଥା। ବାତ୍ତିଂସାତି ଦ୍ୱତ୍ତିଂସ। ଅନିୟ୍ୟାନିକତ୍ତା ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଭୂତା କଥାତି ତିରଚ୍ଛାନକଥା। ତତ୍ଥ ରାଜାନଂ ଆରବ୍ଭ ''ମହାସମ୍ମତୋ ମନ୍ଧାତା ଧମ୍ମାସୋକୋ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ପୱତ୍ତା କଥା ରାଜକଥା। ଏସ ନୟୋ ଚୋରକଥାଦୀସୁ। ତେସୁ ''ଅସୁକୋ ରାଜା ଅଭିରୂପୋ ଦସ୍ସନୀୟୋ''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଗେହସ୍ସିତକଥାୱ ତିରଚ୍ଛାନକଥା ହୋତି। ''ସୋପି ନାମ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ ଖୟଂ ଗତୋ''ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ପନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଭାୱେ ତିଟ୍ଠତି। ଚୋରେସୁପି ''ମୂଲଦେୱୋ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ, ମେଘମାଲୋ ଏୱଂ ମହାନୁଭାୱୋ''ତି ତେସଂ କମ୍ମଂ ପଟିଚ୍ଚ ''ଅହୋ ସୂରା''ତି ଗେହସ୍ସିତକଥାୱ ତିରଚ୍ଛାନକଥା। ୟୁଦ୍ଧେପି ଭାରତୟୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ''ଅସୁକେନ ଅସୁକୋ ଏୱଂ ମାରିତୋ ଏୱଂ ୱିଦ୍ଧୋ''ତି କାମସ୍ସାଦୱସେନେୱ କଥା ତିରଚ୍ଛାନକଥା। ''ତେପି ନାମ ଖୟଂ ଗତା''ତି

ଏୱଂ ପୱତ୍ତା ପନ ସବ୍ବତ୍ଥ କମ୍ମଟ୍ଠାନମେୱ ହୋତି।

ଅପି ଚ ଅନ୍ନାଦୀସୁ ‘‘ଏୱଂ ୱଣ୍ଣୱନ୍ତଂ ଗନ୍ଧୱନ୍ତଂ ରସୱନ୍ତଂ ଫସ୍ସସମ୍ପନ୍ନଂ ଖାଦିମ୍ହ ଭୁଞ୍ଜିମ୍ହ ପିୱିମ୍ହ ପରିଭୁଞ୍ଜିମ୍ହା’’ତି କାମସ୍ସାଦୱସେନ କଥେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ସାତ୍ଥକଂ ପନ କତ୍ୱା ‘‘ପୁବ୍ବେ ଏୱଂ ୱଣ୍ଣାଦିସମ୍ପନ୍ନଂ ଅନ୍ନଂ ପାନଂ ୱତ୍ଥଂ ସୟନଂ ମାଲଂ ଗନ୍ଧଂ ସୀଲୱନ୍ତାନଂ ଅଦମ୍ହ, ଚେତିୟପୂଜଂ ଅକରିମ୍ହା’’ତି କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଞାତିକଥାଦୀସୁ ପନ ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଞାତକା ସୂରା ସମତ୍ଥା’’ତି ୱା, ‘‘ପୁବ୍ବେ ମୟଂ ଏୱଂ ୱିଚିତ୍ରେହି ୟାନେହି ୱିଚରିମ୍ହା’’ତି ୱା ଅସ୍ସାଦୱସେନ ୱତ୍ତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ସାତ୍ଥକଂ ପନ କତ୍ୱା ‘‘ତେପି ନୋ ଞାତକା ଖୟଂ ଗତା’’ତି ୱା, ‘‘ପୁବ୍ବେ ମୟଂ ଏୱରୂପା ଉପାହନା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଅଦମ୍ହା’’ତି ୱା କଥେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଗାମକଥାପି ସୁନିୱିଟ୍ଠଦୁନ୍ନିୱିଟ୍ଠସୁଭିକ୍ଖଦୁବ୍ଭିକ୍ଖାଦିୱସେନ ‘‘ଅସୁକଗାମୱାସିନୋ ସୂରା ସମତ୍ଥା’’ତି ୱା ଏୱଂ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ୱତ୍ତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ସାତ୍ଥକଂ ପନ କତ୍ୱା ‘‘ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା’’ତି ୱା, ‘‘ଖୟୱୟଂ ଗତା’’ତି ୱା ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି।

ନିଗମନଗରଜନପଦକଥାସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଇତ୍ଥିକଥାପି ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦୀନି ପଟିଚ୍ଚ ଅସ୍ସାଦୱସେନ ନ ୱଟ୍ଟତି, ‘‘ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା, ଖୟୱୟଂ ଗତା’’ତି ଏୱମେୱ ୱଟ୍ଟତି। ସୂରକଥାପି ‘‘ନନ୍ଦିମିତ୍ତୋ ନାମ ୟୋଧୋ ସୂରୋ ଅହୋସୀ’’ତି ଅସ୍ସାଦୱସେନ ନ ୱଟ୍ଟତି। ‘‘ସଦ୍ଧୋ ଅହୋସି, ଖୟୱୟଂ ଗତୋ’’ତି ଏୱମେୱ ୱଟ୍ଟତି। ୱିସିଖାକଥାପି ‘‘ଅସୁକା ୱିସିଖା ସୁନିୱିଟ୍ଠା ଦୁନ୍ନିୱିଟ୍ଠା ସୂରା ସମତ୍ଥା’’ତି ଅସ୍ସାଦୱସେନ ନ ୱଟ୍ଟତି। ‘‘ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା, ଖୟୱୟଂ ଗତା’’ଇଚ୍ଚେୱ ୱଟ୍ଟତି।

କୁମ୍ଭଟ୍ଠାନକଥାତି ଉଦକଟ୍ଠାନକଥା, ‘‘ଉଦକତିତ୍ଥକଥା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚତି, କୁମ୍ଭଦାସିକଥା ୱା। ସାପି ‘‘ପାସାଦିକା, ନଚ୍ଚିତୁଂ ଗାୟିତୁଂ ଛେକା’’ତି ଅସ୍ସାଦୱସେନ ନ ୱଟ୍ଟତି, ‘‘ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱଟ୍ଟତି। ପୁବ୍ବପେତକଥାତି ଅତୀତଞାତିକଥା। ତତ୍ଥ ୱତ୍ତମାନଞାତିକଥାସଦିସୋୱ ୱିନିଚ୍ଛୟୋ।

ନାନତ୍ତକଥାତି ପୁରିମପଚ୍ଛିମକଥାହି ୱିମୁତ୍ତା ଅୱସେସା ନାନାସଭାୱା ନିରତ୍ଥକକଥା। ଲୋକକ୍ଖାୟିକାତି ‘‘ଅୟଂ ଲୋକୋ କେନ ନିମ୍ମିତୋ? ଅସୁକେନ ନାମ ନିମ୍ମିତୋ। କାକୋ ସେତୋ ଅଟ୍ଠୀନଂ ସେତତ୍ତା, ବଲାକା ରତ୍ତା ଲୋହିତସ୍ସ ରତ୍ତତ୍ତା’’ତି ଏୱମାଦିକା ଲୋକାୟତୱିତଣ୍ଡସଲ୍ଲାପକଥା।

ସମୁଦ୍ଦକ୍ଖାୟିକା ନାମ କସ୍ମା ସମୁଦ୍ଦୋ ସାଗରୋ? ସାଗରଦେୱେନ ଖତତ୍ତା ସାଗରୋ, ‘‘ଖତୋ ମେ’’ତି ହତ୍ଥମୁଦ୍ଦାୟ ସୟଂ ନିୱେଦିତତ୍ତା ସମୁଦ୍ଦୋତି ଏୱମାଦିକା ନିରତ୍ଥକା ସମୁଦ୍ଦକ୍ଖାନକଥା। ଭୱୋତି ୱୁଦ୍ଧି। ଅଭୱୋତି ହାନି। ଇତି ଭୱୋ ଇତି ଅଭୱୋତି ୟଂ ୱା ତଂ ୱା ନିରତ୍ଥକକାରଣଂ ୱତ୍ୱା ପୱତ୍ତିତକଥା ଇତିଭୱାଭୱକଥା।

ଆୱରେୟ୍ୟାତି ଆୱରଣଂ କରେୟ୍ୟ। ନିୱାରେୟ୍ୟାତି ଆରମ୍ମଣତୋ ୱାରେୟ୍ୟ। ସଂୱରେୟ୍ୟାତି ସମ୍ମା ନିସ୍ସେସଂ କତ୍ୱା ୱାରେୟ୍ୟ। ରକ୍ଖେୟ୍ୟାତି ରକ୍ଖଂ କରେୟ୍ୟ। ଗୋପେୟ୍ୟାତି ସଂଗୋପେୟ୍ୟ। ପିଦହେୟ୍ୟାତି ପିଦହନଂ କରେୟ୍ୟ। ପଚ୍ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟାତି ସୋତଂ ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ।

ତେନତେନ ନ ତୁସ୍ସନ୍ତୀତି ତେନ ତେନ ଅମ୍ବିଲାଦିନା ରସେନ ନ ସନ୍ତୋସଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅପରାପରଂ ପରିୟେସନ୍ତୀତି ଉପରୂପରି ଗୱେସନ୍ତି।

୧୫୮ ।ଫସ୍ସେନାତି ରୋଗଫସ୍ସେନ। ଭୱଞ୍ଚ ନାଭିଜପ୍ପେୟ୍ୟାତି ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥାୟ କାମଭୱାଦିଭୱଞ୍ଚ ନ ପତ୍ଥେୟ୍ୟ। ଭେରୱେସୁ ଚ ନ ସମ୍ପୱେଧେୟ୍ୟାତି ତସ୍ସ ଫସ୍ସସ୍ସ ପଚ୍ଚୟଭୂତେସୁ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦୀସୁ ଭେରୱେସୁ ଚ ନ ସମ୍ପୱେଧେୟ୍ୟ, ଅୱସେସେସୁ ୱା ଘାନିନ୍ଦ୍ରିୟମନିନ୍ଦ୍ରିୟୱିସୟେସୁ ନ ସମ୍ପୱେଧେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ପରିପୂରୋ ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରୋ ଚ ୱୁତ୍ତୋ ହୋତି। ପୁରିମେହି ୱା ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଂୱରଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇମିନା ‘‘ଅରଞ୍ଞେ ୱସତା ଭେରୱଂ ଦିସ୍ୱା ୱା ସୁତ୍ୱା ୱା ନପ୍ପୱେଧିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଦସ୍ସେତି।

ଏକେନାକାରେନାତି ଏକେନ କାରଣେନ। ଭୟମ୍ପି ଭେରୱମ୍ପି ତଞ୍ଞେୱାତି ଭୟନ୍ତି ଚ ଭେରୱନ୍ତି ଚ ଖୁଦ୍ଦକମ୍ପି ମହନ୍ତମ୍ପି ଉତ୍ତାସନିମିତ୍ତମେୱ। ତମେୱତ୍ଥଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ୱୁତ୍ତଂ ହେତ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ଭୟନ୍ତି ତପ୍ପଚ୍ଚୟା ଉପ୍ପନ୍ନଭୟଂ। ଭୟାନକନ୍ତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଛମ୍ଭିତତ୍ତନ୍ତି ଭୟୱସେନ ଗତ୍ତଚଲନଂ। ଲୋମହଂସୋତି ଲୋମାନଂ ହଂସନଂ ଉଦ୍ଧଗ୍ଗଭାୱୋ। ଇମିନା ପଦଦ୍ୱୟେନ କିଚ୍ଚତୋ ଭୟଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ପୁନ ‘‘ଚେତସୋ ଉବ୍ବେଗୋ ଉତ୍ତ୍ରାସୋ’’ତି ସଭାୱତୋ ଦସ୍ସେତି। ଉବ୍ବେଗ୍ଗୋତି ଭୀରୁକୋ, ଉତ୍ତ୍ରାସୋତି ଚିତ୍ତକ୍ଖୋଭୋ। ଜାତିଭୟନ୍ତି ଜାତିଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନଭୟଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ରାଜତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଭୟଂ ରାଜଭୟଂ। ସେସେସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଅତ୍ତାନୁୱାଦଭୟନ୍ତି ପାପକମ୍ମିନୋ ଅତ୍ତାନଂ ଅନୁୱଦନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟଂ। ପରାନୁୱାଦଭୟନ୍ତି ପରସ୍ସ ଅନୁୱାଦତୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟଂ।

ଦଣ୍ଡଭୟନ୍ତି ଆଗାରିକସ୍ସ ରଞ୍ଞା ପୱତ୍ତିତଦଣ୍ଡଂ, ଅନାଗାରିକସ୍ସ ୱିନୟଦଣ୍ଡଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟଂ। ଦୁଗ୍ଗତିଭୟନ୍ତି ଚତ୍ତାରୋ ଅପାୟେ ପଟିଚ୍ଚ

ଉପ୍ପଜ୍ଜନକଭୟଂ। ଊମିଭୟନ୍ତି ମହାସମୁଦ୍ଦେ ଉଦକଂ ଓରୋହନ୍ତସ୍ସ ପତ୍ତଭୟଂ। ମହାସମୁଦ୍ଦେ କିର ମହିନ୍ଦୱୀଚି ନାମ ସଟ୍ଠି ୟୋଜନାନି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି, ତରଙ୍ଗୱୀଚି ନାମ ପଣ୍ଣାସ ୟୋଜନାନି, ରୋହଣୱୀଚି ନାମ ଚତ୍ତାଲୀସ ୟୋଜନାନି ଉଗ୍ଗଚ୍ଛତି। ଏୱରୂପା ଊମିୟୋ ପଟିଚ୍ଚ ପତ୍ତଂ ଊମିଭୟଂ । କୁମ୍ଭୀଲତୋ ପତ୍ତଂ ଭୟଂ କୁମ୍ଭୀଲଭୟଂ। ଉଦକାୱଟ୍ଟତୋ ଭୟଂ ଆୱଟ୍ଟଭୟଂ। ସୁସୁକା ୱୁଚ୍ଚତି ଚଣ୍ଡମଚ୍ଛୋ, ତତୋ ଭୟଂ ସୁସୁକାଭୟଂ। ଆଜୀୱିକଭୟନ୍ତି ଜୀୱିତୱୁତ୍ତିତୋ ଭୟଂ ଆଜୀୱିକଭୟଂ। ଅସିଲୋକଭୟନ୍ତି ଗରହତୋ ଭୟଂ।

୧୫୯।ଲଦ୍ଧାନ ସନ୍ନିଧିଂ କୟିରାତି ଏତେସଂ ଅନ୍ନାଦୀନଂ ୟଂକିଞ୍ଚି ଧମ୍ମେନ ଲଭିତ୍ୱା ‘‘ଅରଞ୍ଞେ ଚ ସେନାସନେ ୱସତା ଦୁଲ୍ଲଭ’’ନ୍ତି ଚିନ୍ତେତ୍ୱା ସନ୍ନିଧିଂ ନ କରେୟ୍ୟ।

ଓଦନୋତି ସାଲି ୱୀହି ୟୱୋ ଗୋଧୁମୋ କଙ୍ଗୁ ୱରକୋ କୁଦ୍ରୂସକୋତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ଧଞ୍ଞାନଂ ଧଞ୍ଞାନୁଲୋମାନଞ୍ଚ ତଣ୍ଡୁଲେହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ। କୁମ୍ମାସୋତି ୟୱେହି ନିବ୍ବତ୍ତୋ। ସତ୍ତୂତି ସାଲିଆଦୀହି କତସତ୍ତୁ। ମଚ୍ଛୋ ଦକସମ୍ଭୱୋ। ମଂସଂ ପାକଟମେୱ। ଅମ୍ବପାନନ୍ତି ଆମେହି ୱା ପକ୍କେହି ୱା ଅମ୍ବେହି କତପାନଂ। ତତ୍ଥ ଆମେହି କରୋନ୍ତେନ ଅମ୍ବତରୁଣାନି ଭିନ୍ଦିତ୍ୱା ଉଦକେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଆତପେ ଆଦିଚ୍ଚପାକେନ ପଚିତ୍ୱା ପରିସ୍ସାୱେତ୍ୱା ତଦହୁ ପଟିଗ୍ଗହିତେହି ମଧୁସକ୍କରକପ୍ପୂରାଦୀହି ୟୋଜେତ୍ୱା କାତବ୍ବଂ। ଜମ୍ବୁପାନନ୍ତି ଜମ୍ବୁଫଲେହି କତପାନଂ। ଚୋଚପାନନ୍ତି ଅଟ୍ଠିକେହି କଦଲିଫଲେହି କତପାନଂ। ମୋଚପାନନ୍ତି ଅନଟ୍ଠିକେହି କଦଲିଫଲେହି କତପାନଂ। ମଧୁକପାନନ୍ତି ମଧୁକାନଂ ଜାତିରସେନ କତପାନଂ। ତଂ ପନ ଉଦକସମ୍ଭିନ୍ନଂ ୱଟ୍ଟତି, ସୁଦ୍ଧଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ମୁଦ୍ଦିକପାନନ୍ତି ମୁଦ୍ଦିକା ଉଦକେ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା ଅମ୍ବପାନଂ ୱିୟ କତପାନଂ। ସାଲୂକପାନନ୍ତି ରତ୍ତୁପ୍ପଲନୀଲୁପ୍ପଲାଦୀନଂ ସାଲୂକେ ମଦ୍ଦିତ୍ୱା କତପାନଂ। ଫାରୁସକପାନନ୍ତି ଫାରୁସକେହି ଅମ୍ବପାନଂ ୱିୟ କତପାନଂ। କୋସମ୍ବପାନନ୍ତି କୋସମ୍ବଫଲେହି କତପାନଂ। କୋଲପାନନ୍ତି କୋଲଫଲେହି କତପାନଂ। ବଦରପାନନ୍ତି ମହାକୋଲଫଲେହି ଅମ୍ବପାନଂ ୱିୟ କତପାନଂ। ଇମାନି ଏକାଦସ ପାନାନି, ତାନିପି ଆଦିଚ୍ଚପାକାନି ୱଟ୍ଟନ୍ତି।

ଘତପାନନ୍ତି ସପ୍ପିପାନଂ। ତେଲପାନନ୍ତି ତିଲତେଲାଦୀନଂ ପାନଂ। ପୟୋପାନନ୍ତି ଖୀରପାନଂ। ୟାଗୁପାନନ୍ତି ସୀତଲାଦିୟାଗୁପାନଂ। ରସପାନନ୍ତି ସାକାଦିରସପାନଂ। ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକନ୍ତି ସତ୍ତନ୍ନଂ ତାୱ ଧଞ୍ଞାନଂ ଧଞ୍ଞାନୁଲୋମାନଂ ଅପରଣ୍ଣାନଞ୍ଚ ପିଟ୍ଠଂ ପନସପିଟ୍ଠଂ ଲବୁଜପିଟ୍ଠଂ ଅମ୍ବାଟକପିଟ୍ଠଂ ସାଲପିଟ୍ଠଂ ଖୀରୱଲ୍ଲିପିଟ୍ଠଞ୍ଚାତି ଏୱମାଦୀନଂ ପିଟ୍ଠେହି କତଂ ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକଂ। ପୂୱଖଜ୍ଜକମ୍ପି ଏତେହିୟେୱ କତଂ। ମୂଲଖଜ୍ଜକନ୍ତି ମୂଲକମୂଲଂ ଖାରକମୂଲଂ ଚୁଚ୍ଚୁମୂଲନ୍ତି ଏୱମାଦି। ତଚଖଜ୍ଜକନ୍ତି ଉଚ୍ଛୁତଚାଦୟୋ। ପତ୍ତଖଜ୍ଜକନ୍ତି ନିମ୍ବପଣ୍ଣକୁଟଜପଣ୍ଣପଟୋଲପଣ୍ଣସୁଲସପଣ୍ଣାଦୟୋ। ପୁପ୍ଫଖଜ୍ଜକନ୍ତି ମୂଲକପୁପ୍ଫଖାରକପୁପ୍ଫସେତୱରଣସିଗ୍ଗୁଉପ୍ପଲପଦୁମକାଦୟୋ। ଫଲଖଜ୍ଜକନ୍ତି
ପନସଲବୁଜତାଲନାଢଇକେରଅମ୍ବାଟକତିନ୍ତିଣିକମାତୁଲୁଙ୍ଗକପିଟ୍ଠଫଲଅଲାବୁକୁମ୍ଭଣ୍ଡପୁସ୍ସ- ଫଲତିମ୍ବରୂସକତିଲୱାତିଙ୍ଗଣଚୋଚମୋଚମଧୁକାଦୀନଂ ଫଲାନଂ ଖଜ୍ଜକଂ।

ନ କୁହନାୟାତି ନ ୱିମ୍ହାପନାୟ। ନ ଲପନାୟାତି ପଚ୍ଚୟହେତୁ ନ ଲପନାୟ। ୱିହାରଂ ଆଗତେ ମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିମତ୍ଥାୟ ଭୋନ୍ତୋ ଆଗତା’’ତି ଭିକ୍ଖୂ ନିମନ୍ତେତୁନ୍ତି। ‘‘ୟଦି ଏୱଂ ଗଚ୍ଛଥ, ଅହଂ ପଚ୍ଛତୋ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଏୱଂ ନ ଲପନାୟ। ଅଥ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଉପନେତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ତିସ୍ସୋ, ମୟି ରାଜା ପସନ୍ନୋ, ମୟି ଅସୁକୋ ରାଜା ଅସୁକୋ ଚ ରାଜମହାମତ୍ତୋ ପସନ୍ନୋ’’ତି ଏୱଂ ନ ଲପନାୟ। ନ ନେମିତ୍ତିକତାୟାତି ୟେନ କେନଚି ପରେସଂ ପଚ୍ଚୟଦାନସଞ୍ଞାଜନକେନ କାୟୱଚୀକମ୍ମେନ ନ ନେମିତ୍ତିକତାୟ। ନ ନିପ୍ପେସିକତାୟାତି ୟା ପରେସଂ ଅକ୍କୋସନାଦିକିରିୟା ୟସ୍ମା ୱେଢଉପେସିକା ୱିୟ ଅବ୍ଭଙ୍ଗଂ ପରସ୍ସ ଗୁଣଂ ନିପ୍ପେସେତି ନିପୁଞ୍ଛତି, ୟସ୍ମା ୱା ଗନ୍ଧଜାତଂ ନିପିସିତ୍ୱା ଗନ୍ଧମଗ୍ଗନା ୱିୟ ପରଗୁଣେ ନିପିସିତ୍ୱା ୱିଚୁଣ୍ଣେତ୍ୱା ଏସା ଲାଭମଗ୍ଗନା ହୋତି, ତସ୍ମା ‘‘ନିପ୍ପେସିକତା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନ ଏୱରୂପାୟ ନିପ୍ପେସିକତାୟ। ନ ଲାଭେନ ଲାଭଂ ନିଜିଗୀସନତାୟାତି ଏତ୍ଥ ନିଜିଗୀସନତାତି ମଗ୍ଗନା, ଅଞ୍ଞତୋ ଲଦ୍ଧଞ୍ହି ଅଞ୍ଞତ୍ଥ ହରଣୱସେନ ଲାଭେନ ଲାଭମଗ୍ଗନା ନାମ ହୋତି। ନ ଏୱରୂପାୟ ଲାଭେନ ଲାଭମଗ୍ଗନାୟ।

ନ ଦାରୁଦାନେନାତି ନ ପଚ୍ଚୟହେତୁକେନ ଦାରୁଦାନେନ ୱିହାରେ ଉଟ୍ଠିତଞ୍ହି ଅରଞ୍ଞତୋ ୱା ଆହରିତ୍ୱା ରକ୍ଖିତଗୋପିତଦାରୁଂ ‘‘ଏୱଂ ମେ ପଚ୍ଚୟଂ ଦସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଉପଟ୍ଠାକାନଂ ଦାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ଜୀୱିକଂ କପ୍ପେନ୍ତୋ ଅନେସନାୟ ମିଚ୍ଛାଜୀୱେନ ଜୀୱତି, ସୋ ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଗରହଂ ପାପୁଣାତି, ସମ୍ପରାୟେ ଚ ଅପାୟପରିପୂରକୋ ହୋତି। ଅତ୍ତନୋ ପୁଗ୍ଗଲିକଂ ଦାରୁଂ କୁସଲଙ୍ଗହତ୍ଥାୟ ଦଦନ୍ତୋ କୁଲଦୂସକଦୁକ୍କଟଂ ଆପଜ୍ଜତି, ପରପୁଗ୍ଗଲିକଂ ଥେୟ୍ୟଚିତ୍ତେନ ଦଦନ୍ତୋ ଭଣ୍ଡଗ୍ଘେନ କାରେତବ୍ବୋ। ସଙ୍ଘିକେପି ଏସେୱ ନୟୋ। ସଚେ ପନ ତଂ ଇସ୍ସରତାୟ ଦେତି, ଗରୁଭଣ୍ଡୱିସ୍ସଜ୍ଜନଂ ଆପଜ୍ଜତି। କତରଂ ପନ ଦାରୁ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି, କତରଂ ନ ହୋତୀତି? ୟଂ ତାୱ ଅରୋପିମଂ ସୟଂଜାତଂ, ତଂ ସଙ୍ଘେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନେୟେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ତତୋ ପରଂ ନ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ରୋପିମଟ୍ଠାନେ ଚ ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ପମାଣତୋ ସୂଚିଦଣ୍ଡକପ୍ପମାଣଂ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ।

ନ ୱେଢଉଦାନେନାତିଆଦୀସୁପି ନ ୱେଢଉଦାନେନାତି ନ ପଚ୍ଚୟହେତୁକେନ ୱେଢଉଦାନେନାତିଆଦି ସବ୍ବଂ ନ ଦାରୁଦାନେନାତି ଏତ୍ଥ

ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବଂ। ୱେଠଉ ପନ ପମାଣତୋ ତେଲନାଠଇପ୍ପମାଣୋ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ନ ତତୋ ହେଟ୍ଠା। ମନୁସ୍ସା ୱିହାରଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ୱେଠଉଂ ଯାଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ସଙ୍ଘିକୋ’’ତି ଦାତୁଂ ନ ୱିସହନ୍ତି, ମନୁସ୍ସା ପୁନପ୍ପୁନଂ ଯାଚନ୍ତି ୱା ତଜ୍ଜେନ୍ତି ୱା, ତଦା ଭିକ୍ଖୂହି ‘‘ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଗଣ୍ହଥା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ୱେଠଉଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ସଚେ ତେ ଦଣ୍ଡକମ୍ମତ୍ଥାଯ ୱାସିଫରସୁଆଦୀନି ୱା ଖାଦନୀଯଂ ୱା ଭୋଜନୀଯଂ ୱା ଦେନ୍ତି, ଗହେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି।

ୱିନଯଟ୍ଠକଥାଯଂ ପନ ‘‘ଦଡ୍ଢଗେହା ମନୁସ୍ସା ଗଣ୍ହିତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତା ନ ୱାରେତବ୍ବା’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଚେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ୱେଠଉଗୁମ୍ବେ ୱେଠଉଦୂସିକା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଂ ଅକୋଟ୍ଟାପେନ୍ତାନଂ ୱେଠଉ ନସ୍ସତି। ‘‘କିଂ କାତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଭିକ୍ଖାଚାରେ ମନୁସ୍ସାନଂ ଆଚିକ୍ଖିତବ୍ବଂ। ସଚେ କୋଟ୍ଟେତୁଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ‘‘ସମଂ ଭାଗଂ ଲଭିସ୍ସଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା। ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତିଯେୱ, ‘‘ଦ୍ୱେ କୋଟ୍ଠାସେ ଲଭିସ୍ସଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା। ଏୱମ୍ପି ଅନିଚ୍ଛନ୍ତେସୁ ନଟ୍ଠେନ ଅତ୍ଥୋ ନତ୍ଥି, ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ଖଣେ ସତି ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କରିସ୍ସଥ, କୋଟ୍ଟେତ୍ୱା ଗଣ୍ହଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବା, ୱେଠଉଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି। ୱେଠଉଗୁମ୍ବେ ଅଗ୍ଗିମ୍ହି ଉଟ୍ଠିତେପି ଉଦକେନ ୱୁଯ୍ହମାନୱେଠଉସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ପତ୍ତଦାନେ ଗରୁଭଣ୍ଡତାଯ ଅଯଂ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ – ପତ୍ତମ୍ପି ହି ଯତ୍ଥ ୱିକ୍କାଯତି, ଗନ୍ଧକାରାଦଯୋ ଗନ୍ଧପଲିୱେଠନାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଗଣ୍ହନ୍ତି, ତାଦିସେ ଦୁଲ୍ଲଭଟ୍ଠାନେଯେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ଏସ ତାୱ କିଂସୁକପତ୍ତକଣ୍ଡପିଠଅନ୍ଧନତାଲପତ୍ତାଦୀସୁ ୱିନିଚ୍ଛଯୋ। ତାଲପଣ୍ଣମ୍ପି ଇମସ୍ମିଂଯେୱ ଠାନେ କଥେତବ୍ବଂ – ତାଲପଣ୍ଣମ୍ପି ହି ସଯଂଜାତେ ତାଲୱନେ ସଙ୍ଘେନ ପରିଚ୍ଛିନ୍ନଟ୍ଠାନେଯେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ନ ତତୋ ପରଂ, ରୋପିମତାଲେସୁ ସବ୍ବମ୍ପି ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ତସ୍ସ ପମାଣଂ ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ଅଟ୍ଠଙ୍ଗୁଲପ୍ପମାଣୋପି ରିତ୍ତପୋତ୍ଥକୋ। ତିଣମ୍ପି ଏତ୍ଥେୱ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା କଥେତବ୍ବଂ। ଯତ୍ଥ ପନ ତିଣଂ ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ତାଲନାଠଇକେରପଣ୍ଣାଦୀହିପି ଛାଦେନ୍ତି। ତସ୍ମା ତାନିପି ତିଣେନେୱ ସଙ୍ଗହିତାନି। ଇତି ମୁଞ୍ଜପଲାଲାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି ମୁଟ୍ଠିପ୍ପମାଣଂ ତିଣଂ। ନାଠଇକେରପଣ୍ଣାଦୀସୁ ଚ ଏକପଣ୍ଣମ୍ପି ସଙ୍ଘସ୍ସ ଦିନ୍ନଂ ୱା ତତ୍ଥ ଜାତଂ ୱା ବହିଆରାମେ ସଙ୍ଘସ୍ସ ତିଣୱତ୍ଥୁମ୍ହି ଜାତତିଣଂ ୱା ରକ୍ଖିତଗୋପିତଂ ୱା ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ତଂ ପନ ସଙ୍ଘକମ୍ମେ ଚ ଚେତିଯକମ୍ମେ ଚ କତେ ଅତିରେକଂ ପୁଗ୍ଗଲିକକମ୍ମେ ଦାତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତଦାରୁୱେଠଉସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ପୁପ୍ଫଦାନେ ‘‘ଏତ୍ତକେସୁ ରୁକ୍ଖେସୁ ପୁପ୍ଫାନି ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ଯାଗୁଭତ୍ତତ୍ଥାଯ ଉପନେନ୍ତୁ, ଏତ୍ତକେସୁ ସେନାସନପଟିସଙ୍ଖରଣେ ଉପନେନ୍ତୂ’’ତି ଏୱଂ ନିଯମିତଟ୍ଠାନେଯେୱ ପୁପ୍ଫାନି ଗରୁଭଣ୍ଡାନି ହୋନ୍ତି। ଯଦି ସାମଣେରା ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତ୍ୱା ରାସିଂ କରୋନ୍ତି, ପଞ୍ଚଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତୋ ପୁପ୍ଫଭାଜକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଗଣେତ୍ୱା କୋଟ୍ଠାସେ କରୋତି। ସୋ ସମ୍ପତ୍ତପରିସାଯ ସଙ୍ଘଂ ଅନାପୁଚ୍ଛିତ୍ୱାୱ ଦାତୁଂ ଲଭତି। ଅସମ୍ମତେନ ପନ ଆପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ। ଭିକ୍ଖୁନୋ ପନ କସ୍ସ ପୁପ୍ଫାନି ଦାତୁଂ ଲବ୍ଭତି, କସ୍ସ ନ ଲବ୍ଭତୀତି? ମାତାପିତୂନଂ ଗେହଂ ହରିତ୍ୱାପି ଗେହତୋ ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱାପି ‘‘ୱତ୍ଥୁପୂଜଂ କରୋଥା’’ତି ଦାତୁଂ ଲବ୍ଭତି, ପିଠଅନ୍ଧନତ୍ଥାଯ ନ ଲବ୍ଭତି। ସେସଞ୍ଞାତୀନଂ ପନ ହରିତ୍ୱା ନ ଦାତବ୍ବଂ, ପକ୍କୋସାପେତ୍ୱା ପୂଜନତ୍ଥାଯ ଦାତବ୍ବଂ। ସେସଜନସ୍ସ ପୂଜନଟ୍ଠାନଂ ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଅପଚ୍ଚାସୀସନ୍ତେନ ଦାତବ୍ବଂ, ପୁପ୍ଫଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି।

ୱିହାରେ ବହୂନି ପୁପ୍ଫାନି ପୁପ୍ଫନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୁନା ପିଣ୍ଡାଯ ଚରନ୍ତେନ ମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ୱିହାରେ ବହୂନି ପୁପ୍ଫାନି ପୂଜେଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ୱଚନମତ୍ତେ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି, ‘‘ମନୁସ୍ସା ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯଂ ଆଦାଯ ଆଗମିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଚିତ୍ତେନ ପନ ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଚେ ୱଦତି, ଖାଦନୀଯଭୋଜନୀଯଂ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ। ମନୁସ୍ସା ଅତ୍ତନୋ ଧମ୍ମତାଯ ‘‘ୱିହାରେ ପୁପ୍ଫାନି ଅତ୍ଥୀ’’ତି ପୁଚ୍ଛିତ୍ୱା ‘‘ଅସୁକଦିୱସେ ୱିହାରଂ ଆଗମିସ୍ସାମ, ସାମଣେରାନଂ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତୁଂ ମା ଦେଥା’’ତି ୱଦନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁ ସାମଣେରାନଂ କଥେତୁଂ ପମୁଟ୍ଠୋ, ସାମଣେରେହି ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିତାନି, ମନୁସ୍ସା ଭିକ୍ଖୁଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ମଯଂ ତୁମ୍ହାକଂ ଅସୁକଦିୱସେ ଏୱଂ ଆରୋଚଯିମ୍ହ ‘‘ସାମଣେରାନଂ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତୁଂ ମା ଦେଥା’’ତି, କସ୍ମା ନ ୱାରଯିତ୍ଥାତି? ‘‘ସତି ମେ ପମୁଟ୍ଠା, ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତମତ୍ତାନେୱ, ନ ତାୱ ପୂଜା କତା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ, ‘‘ଗଣ୍ହଥ ପୂଜେଥା’’ତି ନ ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ସଚେ ୱଦତି, ଆମିସଂ ନ ପରିଭୁଞ୍ଜିତବ୍ବଂ। ଅପରୋ ଭିକ୍ଖୁ ସାମଣେରାନଂ ଆଚିକ୍ଖତି ‘‘ଅସୁକଗାମୱାସିନୋ ‘ପୁପ୍ଫାନି ମା ଓଚିନିତ୍ଥା’ତି ଆହଂସୂ’’ତି ମନୁସ୍ସାପି ଆମିସଂ ଆହରିତ୍ୱା ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ୱଦନ୍ତି ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ମନୁସ୍ସା ନ ବହୁକା, ସାମଣେରେ ଅମ୍ହେହି ସହ ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନିତୁଂ ଆଣାପେଥା’’ତି। ‘‘ସାମଣେରେହି ଭିକ୍ଖା ଲଦ୍ଧା। ଯେ ଭିକ୍ଖାଚାରଂ ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତେ ସଯମେୱ ଜାନିସ୍ସନ୍ତି ଉପାସକା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବଂ। ଏତ୍ତକଂ ନଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ସାମଣେରେ ପୁତ୍ତେ ୱା ଭାତିକେ ୱା କତ୍ୱା ପୁପ୍ଫାନି ଓଚିନାପେତୁଂ ଦୋସୋ ନତ୍ଥି, ପୁପ୍ଫଦାନଂ ନାମ ନ ହୋତି।

ଫଲଦାନେ ଫଲମ୍ପି ପୁପ୍ଫଂ ୱିଯ ନିଯମିତମେୱ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ ହୋତି। ୱିହାରେ ବହୁକସ୍ମିଂ ଫଲାଫଲେ ସତି ଅଫାସୁକମନୁସ୍ସା ଆଗନ୍ତ୍ୱା ଯାଚନ୍ତି, ଭିକ୍ଖୂ ‘‘ସଙ୍ଘିକ’’ନ୍ତି ଦାତୁଂ ନ ଉସ୍ସହନ୍ତି, ମନୁସ୍ସା ୱିପ୍ପଟିସାରିନୋ ଅକ୍କୋସନ୍ତି ପରିଭାସନ୍ତି, ତତ୍ଥ କିଂ କାତବ୍ବନ୍ତି? ଫଲେହି ୱା ରୁକ୍ଖେହି ୱା ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା କଥିକା କାତବ୍ବା ‘‘ଅସୁକେ ଚ ରୁକ୍ଖେ ଅସୁକେ ଚ ରୁକ୍ଖେ ଏତ୍ତକାନି ଫଲାନି ଗଣ୍ହନ୍ତା, ଏତ୍ତକେସୁ ୱା ରୁକ୍ଖେସୁ ଫଲାନି ଗଣ୍ହନ୍ତା ନ ୱାରେତବ୍ବା’’ତି। ଚୋରା ୱା ଇସ୍ସରା ୱା ବଲକ୍କାରେନ ଗଣ୍ହନ୍ତା ନ ୱାରେତବ୍ବା। କୁଦ୍ଧା ହି ତେ ସକଲୱିହାରମ୍ପି ନାସେଯ୍ୟୁଂ, ଆଦୀନୱୋ ପନ କଥେତବ୍ବୋତି।

ସିନାନଦାନେ ସିନାନଚୁଣ୍ଣାନି କୋଟ୍ଟିତାନି ନ ଗରୁଭଣ୍ଡାନି, ଅକୋଟ୍ଟିତୋ ରୁକ୍ଖେ ଠିତୋୱ ରୁକ୍ଖତଚୋ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ, ଚୁଣ୍ଣଂ ପନ ଅଗିଲାନସ୍ସ ରଜନନିପକ୍କଂ

ଓଚ୍ଛତି। ଗିଲାନସ୍ସ ଯଂକିଞ୍ଚି ଚୁଣ୍ଣଂ ଦାତୁଂ ଓଚ୍ଛତିଯେଓ।

ନଚୁଣ୍ଣଦାନେନାତି ଖ୍ତଉନଯେନ ସିରୀସଚୁଣ୍ଣାଦୀନଂ ଦାନେନ। ମତ୍ତିକାଦାନେମତ୍ତିକା ହି ଯତ୍ଥ ଦୁଲ୍ଲଭା ହୋତି, ତତ୍ଥେଓ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ସାପି ହେଟ୍ଠିମକୋଟିଯା ତିଂସପଲଗୁଳପିଣ୍ଡପ୍ପମାଣାଓ, ତତୋ ହେଟ୍ଠା ନ ଗରୁଭଣ୍ଡନ୍ତି।

ଦନ୍ତକଟ୍ଠଦାନେ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଂ ଅଚ୍ଛିନ୍ନକମେଓ ଗରୁଭଣ୍ଡଂ। ଯେସଂ ସାମଣେରାନଂ ସଙ୍ଘତୋ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଓ୍ୱାରୋ ପାପୁଣାତି, ତେ ଅତ୍ତନୋ ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ପାଟିଯେକ୍କଂ ଦାତୁଂ ନ ଲଭନ୍ତି। ଯେହି ପନ ‘‘ଏତ୍ତକାନି ଦନ୍ତକଟ୍ଠାନି ଆହରିତବ୍ବାନୀ’’ତି ପରିଚ୍ଛିନ୍ଦିତ୍ୱା ଓ୍ୱାରା ଗହିତା, ତେ ଅତିରେକାନି ଆଚରିଯୁପଜ୍ଝାଯାନଂ ଦାତୁଂ ଲଭନ୍ତି। ଏକେନ ଭିକ୍ଖୁନା ଦନ୍ତକଟ୍ଠମାଳକତୋ ବହୂନି ଦନ୍ତକଟ୍ଠାନି ନ ଗହେତବ୍ବାନି, ଦେଓସିକଂ ଏକେକମେଓ ଗହେତବ୍ବଂ। ପାଟିଯେକ୍କଂ ଓସନ୍ତେନାପି ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘଂ ଗଣଯିତ୍ୱା ଯତ୍ତକାନି ଅତ୍ତନୋ ପାପୁଣନ୍ତି, ତତ୍ତକାନେଓ ଗହେତ୍ୱା ଗନ୍ତବ୍ବଂ। ଅନ୍ତରା ଆଗନ୍ତୁକେସୁ ଓ୍ୱା ଆଗତେସୁ ଦିସଂ ଓ୍ୱା ପକ୍କମନ୍ତେସୁ ଆହରିତ୍ୱା ଗହିତଟ୍ଠାନେଯେଓ ଠପେତବ୍ବାନି। ନ ମୁଖୋଦକଦାନେନାତି ନ ମୁଖଧୋଓନୋଦକଦାନେନ।

ନ ଚାଟୁକମ୍ୟତାଯାତିଆଦୀସୁ ଚାଟୁକମ୍ୟତା ଓ୍ୱଚ୍ଚତି ଅତ୍ତାନଂ ଦାସଂ ଓ୍ୱିଯ ନୀଚଟ୍ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ପରସ୍ସ ଖଳିତଓଚନମ୍ପି ସଣ୍ଠପେତ୍ୱା ପିଯକାମତାଯ ପଗ୍ଗଯ୍ହଓଚନଂ। ନ ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତାଯାତି ନ ମୁଗ୍ଗସୂପସମାନତାଯ। ମୁଗ୍ଗସୂପସମାନତାତି ସଚ୍ଚାଲିକେନ ଜୀଓିକଂ କପ୍ପନତାଯ ଏତଂ ଅଧିଓଚନଂ। ଯଥା ହି ମୁଗ୍ଗସୂପେ ପଚନ୍ତେ ବହୂ ମୁଗ୍ଗା ପାକଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଥୋକା ନ ଗଚ୍ଛନ୍ତି, ଏଓମେଓ ସଚ୍ଚାଲିକେନ ଜୀଓିକକପ୍ପକେ ପୁଗ୍ଗଲେ ବହୁ ଅଲିକଂ ହୋତି, ଅପ୍ପକଂ ସଚ୍ଚଂ। ଯଥା ଓ୍ୱା ମୁଗ୍ଗସୂପସ୍ସ ଅପଓିସନଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଏଓମେଓ ସଚ୍ଚାଲିକଓ୍ୱୁତ୍ତିନୋ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ଅପ୍ପତିଟ୍ଠାନଂ ନାମ ନତ୍ଥି। ସିଙ୍ଘାଟକଂ ଓ୍ୱିଯ ଇଚ୍ଛିତିଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନସ୍ସ ପତିଟ୍ଠାତି। ତେନସ୍ସ ସା ମୁସାଓ୍ୱାଦିତା ‘‘ମୁଗ୍ଗସୂପ୍ୟତା’’ତି ଓ୍ୱୁତ୍ତା। ନ ପାରିଭଟ୍ୟତାଯାତି ନ ପରିଭଟକମ୍ମଭାଓ୍ୱେନ। ପରିଭଟସ୍ସ ହି କମ୍ମଂ ପାରିଭଟ୍ୟଂ, ତସ୍ସ ଭାଓ୍ୱୋ ପାରିଭଟ୍ୟତା, ଅଲଙ୍କାରକରଣାଦୀହି ଦାରକକୀଳାପନସ୍ସେତଂ ଅଧିଓଚନଂ। ନ ପୀଠମଦ୍ଦିକତାଯାତି ନ ସହସା ଘରଂ ପଓିସିତ୍ୱା ପୀଠକେ ନିସୀଦନକତାଯ।

ନ ଓତ୍ଥୁଓିଜ୍ଜାଯାତିଆଦୀସୁ ଓତ୍ଥୁଓିଜ୍ଜା ନାମ ଗାମନିଗମନଗରାଦୀନଂ ସୁନିଓିଟ୍ଠଦୁନ୍ନିଓିଟ୍ଠଜାନନସତ୍ଥଂ। ତିରଚ୍ଛାନଓିଜ୍ଜା ନାମ ଅନିଯ୍ୟାନିକତ୍ତା ସଗ୍ଗମୋକ୍ଖମଗ୍ଗାନଂ ତିରଚ୍ଛାନଭୂତା ଅଙ୍ଗସତ୍ଥନିମିତ୍ତାଦିକା ଅଓସେସଓିଜ୍ଜା। ଅଙ୍ଗଓିଜ୍ଜା ନାମ ଇତ୍ଥିପୁରିସାନଂ ସୁଭଗଦୁବ୍ଭଗଲକ୍ଖଣଜାନନଂ। ନକ୍ଖତ୍ତଓିଜ୍ଜା ନାମ ନକ୍ଖତ୍ତାନଂ ଯୋଗଜାନନସତ୍ଥଂ।

ନ ଦୂତଗମନେନାତି ନ ଦୂତେଯ୍ୟଂ କତ୍ୱା ଗମନେନ। ନ ପହିଣଗମନେନାତି ନ ଗିହୀନଂ ସାସନଂ ଗହେତ୍ୱା ଘରା ଘରଂ ପହିତସ୍ସ ଗମନେନ। ନ ଜଙ୍ଘପେସନିଯେନାତି ଗାମନ୍ତରଦେସନ୍ତରାଦୀସୁ ତେସଂ ତେସଂ ଗିହୀନଂ ସାସନପଟିସାସନଂ ହରଣେନ। ଇଦଞ୍ହି ଜଙ୍ଘପେସନିଯଂ ନାମ ଅତ୍ତନୋ ମାତାପିତୂନଂ, ଯେ ଚାସ୍ସ ମାତାପିତରୋ ଉପଟ୍ଠହନ୍ତି, ତେସଂ ସାସନଂ ଗହେତ୍ୱା କତ୍ଥଚି ଗମନଓସେନ ଓଚ୍ଛତି। ଚେତିଯସ୍ସ ଓ୍ୱା ସଙ୍ଘସ୍ସ ଓ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ଓ୍ୱା କମ୍ମଂ କରୋନ୍ତାନଂ ଓଡ୍ଢକୀନମ୍ପି ସାସନଂ ହରିତୁଂ ଓଚ୍ଛତି। ମନୁସ୍ସା ‘‘ଦାନଂ ଦସ୍ସାମ, ପୂଜଂ କରିସ୍ସାମ, ଭିକ୍ଖୁସଙ୍ଘସ୍ସ ଆଚିକ୍ଖଥା’’ତି ଚ ଓଦନ୍ତି; ‘‘ଅସୁକତ୍ଥେରସ୍ସ ନାମ ଦେଥା’’ତି ପିଣ୍ଡପାତଂ ଓ୍ୱା ଭେସଜ୍ଜଂ ଓ୍ୱା ଚୀଓରଂ ଓ୍ୱା ଦେନ୍ତି, ‘‘ଓିହାରେ ପୂଜଂ କରୋଥା’’ତି ମାଲାଗନ୍ଧଓିଲେପନାଦୀନି ଓ୍ୱା ଧଜପଟାକାଦୀନି ଓ୍ୱା ନିଯ୍ୟାତେନ୍ତି। ସବ୍ବଂ ହରିତୁଂ ଓଚ୍ଛତି, ଜଙ୍ଘପେସନିଯଂ ନାମ ନ ହୋତି। ସେସସାସନଂ ଗହେତ୍ୱା ଗଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ ପଦଓ୍ୱାରେ ପଦଓ୍ୱାରେ ଦୋସୋ।

ନ ଓେଜ୍ଜକମ୍ମେନାତି ନ ଓେଜ୍ଜେନ ହୁତ୍ୱା କାଯତିକିଚ୍ଛନାଦିଭେସଜ୍ଜକରଣେନ। ଭେସଜ୍ଜଂ ପନ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସହଧମ୍ମିକାନଂ କାତବ୍ବଂ ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନିଯା ସିକ୍ଖମାନାଯ ସାମଣେରସ୍ସ ସାମଣେରିଯା। ସମସୀଲସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଞ୍ହି ଏତେସଂ ତୀସୁ ସିକ୍ଖାସୁ ଯୁତ୍ତାନଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ଅକାତୁଂ ନ ଲବ୍ଭତି। ମାତାପିତୂନଂ ତଦୁପଟ୍ଠାକାନଂ ଅତ୍ତନୋ ଓେଯ୍ୟାଓଚ୍ଚକରସ୍ସ ପଣ୍ଡୁପଲାସସ୍ସାତି ଏତେସଂ ପଞ୍ଚନ୍ନମ୍ପି କାତୁଂ ଓଚ୍ଛତି। ଜେଟ୍ଠଭାତୁ, କନିଟ୍ଠଭାତୁ, ଜେଟ୍ଠଭଗିନିଯା, କନିଟ୍ଠଭଗିନିଯା, ଚୂଳମାତୁଯା, ମହାମାତୁଯା, ଚୂଳପିତୁନୋ, ମହାପିତୁନୋ, ପିତୁଚ୍ଛାଯ, ମାତୁଲସ୍ସାତି ଏତେସଂ ପନ ଦସନ୍ନମ୍ପି କରୋନ୍ତେନ ତେସଂଯେଓ ସନ୍ତକଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ଗହେତ୍ୱା କେଓଲଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ଦାତବ୍ବଂ। ସଚେ ନପ୍ପହୋତି, ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ତାଓକାଲିକଂ ଦାତବ୍ବଂ। ଏତେସଂ ପୁତ୍ତପରମ୍ପରା ଯାଓ ସତ୍ତମା କୁଲପରିଓଟ୍ଟା, ତାଓ ଚତ୍ତାରୋ ପଚ୍ଚଯେ ଆହରାପେନ୍ତସ୍ସ ଅକତଓିଞ୍ଞତ୍ତି ଓ୍ୱା, ଭେସଜ୍ଜଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ଓେଜ୍ଜକମ୍ମଂ ଓ୍ୱା, କୁଲଦୂସକାପତ୍ତି ଓ୍ୱା ନ ହୋତି।

ନପିଣ୍ଡପଟିପିଣ୍ଡକେନାତି ଏତ୍ଥ ପିଣ୍ଡପାତୋ କସ୍ସ ଦାତବ୍ବୋ, କସ୍ସ ନ ଦାତବ୍ବୋ? ମାତାପିତୂନଂ ତଦୁପଟ୍ଠାକାନଂ ଓେଯ୍ୟାଓଚ୍ଚକରସ୍ସ ପଣ୍ଡୁପଲାସସ୍ସ ସମ୍ପତ୍ତସ୍ସ ଦାମରିକଚୋରସ୍ସ ଇସ୍ସରସ୍ସାପି ଦାତବ୍ବୋ। ଏତେସଂ ଦତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଲଦ୍ଧମ୍ପି ପିଣ୍ଡପଟିପିଣ୍ଡଂ ନାମ ନ ହୋତି। ନ ଦାନାନୁପ୍ପଦାନେନାତି ଅତ୍ତନୋ

ଦିନ୍ନକାନଂ ନ ପୁନ ଦାନେନ। ଧମ୍ମେନାତି ଧମ୍ମେନ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ସମେନାତି କାଯସୁଚରିତାଦିନା। ଲଦ୍ଧାତି କାଯେନ ଲଦ୍ଧା। ଲଭିତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତେନ ପାପୁଣିତ୍ୱା। ଅଧିଗନ୍ତ୍ୱାତି ସମ୍ପାପୁଣିତ୍ୱା। ୱିନ୍ଦିତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ୱିନ୍ଦିତ୍ୱା। ପଟିଲଭିତ୍ୱାତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଲଭିତ୍ୱା।

ଅନ୍ନସନ୍ନିଧିନ୍ତି ଏତ୍ଥ ଦୁୱିଧା ଅନ୍ନକଥା ୱିନଯୱସେନ ଚ ସଲ୍ଲେଖୱସେନ ଚ। ୱିନଯୱସେନ ତାୱ ଯଂକିଞ୍ଚି ଅନ୍ନଂ ଅଜ୍ଜ ପଟିଗ୍ଗହିତଂ ଅପରଜ୍ଜୁ ସନ୍ନିଧିକାରକଂ ହୋତି, ତସ୍ସ ପରିଭୋଗେ ପାଚିତ୍ତିଯଂ। ଅତ୍ତନା ଲଦ୍ଧଂ ପନ ସାମଣେରାନଂ ଦତ୍ୱା ତେହି ଲଦ୍ଧଂ ଠପାପେତ୍ୱା ଦୁତିଯଦିୱସେ ଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି, ସଲ୍ଲେଖୋ ପନ ନ ହୋତି।

ପାନସନ୍ନିଧିମ୍ହିପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଏତ୍ଥ ପାନଂ ନାମ ଅମ୍ବପାନାଦୀନି ଅଟ୍ଠ ପାନାନି, ଯାନି ଚ ତେସଂ ଅନୁଲୋମାନି।

ୱତ୍ଥସନ୍ନିଧିନ୍ତିଆଦିମ୍ହି ଅନଧିଟ୍ଠିତାୱିକପ୍ପିତଂ ସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି। ଅଯଂ ପରିଯାଯ କଥାୱ, ନିପ୍ପରିଯାଯତୋ ପନ ତିଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠେନ ଭୱିତବ୍ବଂ, ଚତୁତ୍ଥଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦାତବ୍ବଂ। ସଚେ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ଦାତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି, ଯସ୍ସ ପନ ଦାତୁକାମୋ ହୋତି, ସୋ ଉଦ୍ଦେସତ୍ଥାଯ ୱା ପରିପୁଚ୍ଛତ୍ଥାଯ ୱା ଗତୋ, ଆଗତମତ୍ତେ ଦାତବ୍ବଂ, ଅଦାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଚୀୱରେ ପନ ଅପ୍ପହୋନ୍ତେ ସତିଯା ପଚ୍ଚାସାଯ ଅନୁଞ୍ଞାତକାଲଂ ଠପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ସୂଚିସୁତ୍ତଚୀୱରକାରକାନଂ ଅଲାଭେନ ତତୋ ପରମ୍ପି ୱିନଯକମ୍ମଂ କତ୍ୱା ଠପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ''ଇମସ୍ମିଂ ଜିଣ୍ଣେ ପୁନ ଈଦିସଂ କୁତୋ ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ପନ ଠପେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ ୱିକୋପେତି।

ଯାନସନ୍ନିଧିମ୍ହି ଯାନଂ ନାମ ୱଯ୍ହଂ ରଥୋ ସକଟଂ ସନ୍ଦମାନିକା ସିୱିକା ପାଟଙ୍କୀତି ନେତଂ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଯାନଂ। ଉପାହନା ପନ ପବ୍ବଜିତସ୍ସ ଯାନଂଯେୱ। ଏକଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ହି ଏକୋ ଅରଞ୍ଞତ୍ଥାଯ, ଏକା ଧୋତପାଦକତ୍ଥାଯାତି ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱେ ଉପାହନସଙ୍ଘାଟା ୱଟ୍ଟନ୍ତି, ତତିଯଂ ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଦାତବ୍ବୋ, ''ଇମସ୍ମିଂ ଜିଣ୍ଣେ ଅଞ୍ଞଂ କୁତୋ ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ହି ଠପେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ ୱିକୋପେତି।

ସଯନସନ୍ନିଧିମ୍ହି ସଯନନ୍ତି ମଞ୍ଚୋ। ଏକସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଏକୋ ଗବ୍ଭେ ଏକୋ ଦିୱାଟ୍ଠାନେତି ଉକ୍କଂସତୋ ଦ୍ୱେ ମଞ୍ଚା ୱଟ୍ଟନ୍ତି, ତତୋ ଉତ୍ତରି ଲଭିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱା ଗଣସ୍ସ ୱା ଦାତବ୍ବୋ, ଅଦାତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ସନ୍ନିଧି ଚେୱ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି।

ଗନ୍ଧସନ୍ନିଧିମ୍ହି ଭିକ୍ଖୁନୋ କଣ୍ଡୁକଚ୍ଛୁଛୱିଦୋସାଦିଆବାଧେ ସତି ଗନ୍ଧୋ ୱଟ୍ଟତି। ତେନ ଗନ୍ଧେନ ତସ୍ମିଂ ରୋଗେ ୱୂପସନ୍ତେ ଅଞ୍ଞେସଂ ୱା ଆବାଧିକାନଂ ଦାତବ୍ବୋ। ଦ୍ୱାରେ ପଞ୍ଚଙ୍ଗୁଲଘରଧୂପନାଦୀସୁ ୱା ଉପନେତବ୍ବୋ। ''ପୁନ ରୋଗେ ସତି ଭୱିସ୍ସତୀ''ତି ଠପେତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ଗନ୍ଧସନ୍ନିଧି ଚ ହୋତି, ସଲ୍ଲେଖଞ୍ଚ କୋପେତି।

ଆମିସନ୍ତି ଅନ୍ନାଦିୱୁତ୍ତାୱସେସଂୱ ଦଟ୍ଠବ୍ବଂ। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ – ଇଧେକଚ୍ଚୋ ଭିକ୍ଖୁ ''ତଥାରୂପେ କାଲେ ଉପକାରାଯ ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ''ତି ତିଲତଣ୍ଡୁଲମୁଗ୍ଗମାସନାଳିକେରଲୋଣମଚ୍ଛମଂସୱଲ୍ଲୂରସପ୍ପିତେଲଗୁଳଅ- ଭାଜନାଦୀନି ଆହରାପେତ୍ୱା ଠପେତି। ସୋ ୱସ୍ସକାଲେ କାଲସ୍ସେୱ ସାମଣେରେହି ଯାଗୁଂ ପଚାପେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ''ସାମଣେର ଉଦକକଦ୍ଦମେ ଦୁକ୍ଖଂ ଗାମଂ ପୱିସିତୁଂ, ଗଚ୍ଛ ଅସୁକକୁଲଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ମଯ୍ହଂ ୱିହାରେ ନିସିନ୍ନଭାୱଂ ଆରୋଚେହି, ଅସୁକକୁଲତୋ ଦଧିଆଦୀନି ଆହରା''ତି ପେସେତି। ଭିକ୍ଖୂହି ''କିଂ, ଭନ୍ତେ, ଗାମଂ ପୱିସଥା''ତି ୱୁତ୍ତେପି ''ଦୁପ୍ପୱେସୋ ଆୱୁସୋ ଇଦାନି ଗାମୋ''ତି ୱଦତି। ତେ ''ହୋତୁ, ଭନ୍ତେ, ଅଚ୍ଛଥ ତୁମ୍ହେ, ମଯଂ ଭିକ୍ଖଂ ପରିଯେସିତ୍ୱା ଆହରିସ୍ସାମା''ତି ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଥ ସାମଣେରୋପି ଦଧିଆଦୀନି ଆହରିତ୍ୱା ଭତ୍ତଞ୍ଚ ବ୍ୟଞ୍ଜନଞ୍ଚ ସମ୍ପାଦେତ୍ୱା ଉପନେତି, ତଂ ଭୁଞ୍ଜନ୍ତସ୍ସେୱ ଉପଟ୍ଠାକା ଭତ୍ତଂ ପହିଣନ୍ତି, ତତୋପି ମନାପଂ ମନାପଂ ଭୁଞ୍ଜତି। ଅଥ ଭିକ୍ଖୂ ପିଣ୍ଡପାତଂ ଗହେତ୍ୱା ଆଗଚ୍ଛନ୍ତି, ତତୋପି ମନାପଂ ମନାପଂ ଗୀୱାଯାମକଂ ଭୁଞ୍ଜତିଯେୱ। ଏୱଂ ଚତୁମାସମ୍ପି ୱୀତିନାମେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଭିକ୍ଖୁ ''ମୁଣ୍ଡକୁଟୁମ୍ବିକଜୀୱିକଂ ଜୀୱତି, ନ ସମଣଜୀୱିକ''ନ୍ତି। ଏୱରୂପୋ ଆମିସସନ୍ନିଧି ନାମ ହୋତି।

ଭିକ୍ଖୁନୋ ପନ ୱସନଟ୍ଠାନେ ଏକା ତଣ୍ଡୁଲନାଳି ଏକୋ ଗୁଳପିଣ୍ଡୋ ଚତୁଭାଗମତ୍ତଂ ସପ୍ପୀତି ଏତ୍ତକଂ ନିଧେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି ଅକାଲେ ସମ୍ପତ୍ତଚୋରାନଂ ଅତ୍ଥାଯ। ତେ ହି ଏତ୍ତକମ୍ପି ଆମିସପଟିସନ୍ଥାରଂ ଅଲଭନ୍ତା ଜୀୱିତାପି ୱୋରୋପେଯ୍ୟୁଂ, ତସ୍ମା ସଚେପି ଏତ୍ତକଂ ନତ୍ଥି, ଆହରାପେତ୍ୱାପି ଠପେତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଅଫାସୁକକାଲେ ଚ ଯଦେତ୍ଥ କପ୍ପିଯଂ, ତଂ ଅତ୍ତନାପି ପରିଭୁଞ୍ଜିତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। କପ୍ପିଯକୁଟିଯଂ ପନ ବହୁଂ ଠପେନ୍ତସ୍ସାପି ସନ୍ନିଧି ନାମ ନତ୍ଥି।

୧୬୦।ଝାଯୀ ନ ପାଦଲୋଲସ୍ସାତି ଝାନାଭିରତୋ ଚ ନ ଚ ପାଦଲୋଲୋ ଅସ୍ସ। ୱିରମେ କୁକ୍କୁଚ୍ଚା ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିକୁକ୍କୁଚ୍ଚଂ ୱିନୋଦେଯ୍ୟ, ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାଯ ଚେତ୍ଥ ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ୟ।

ଏକଗ୍ଗମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଏକୀଭାୱଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ। ପରମତ୍ଥଗରୁକୋତି ଉତ୍ତମତ୍ଥଗରୁକୋ। ''ସକତ୍ଥଗରୁକୋ''ତି ୱା ପାଠୋ।

ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମୋତି ଆରମଣଂ ଆରାମୋ, ତତୋ ତତୋ ଆରମ୍ମଣତୋ ପଟିସଂହରିତ୍ୱା ଏକୀଭାୱେ ପଟିସଲ୍ଲାନେ ଆରାମୋ ଯସ୍ସ ସୋ ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମୋ। ଅସ୍ସାତି ଭୱେୟ୍ୟ। ତସ୍ମିଂ ରତୋତି ପଟିସଲ୍ଲାନରତୋ। ଏତେହି ସୀଲେସୁ ପରିପୂରକାରିତଂ ଦସ୍ସେତି। ତଂ କିସ୍ସ ହେତୁ? ସୀଲୱିପନସ୍ସ ଏକଗ୍ଗତାପି ନ ସମ୍ପଜ୍ଜତି। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ଚେତୋସମଥମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତସମଥେ ଯୁତ୍ତୋ। ଏତ୍ଥ ହି ଅଜ୍ଝତ୍ତନ୍ତି ୱା ଅତ୍ତନୋତି ୱା ଏତଂ ଏକତ୍ଥଂ, ବ୍ୟଞ୍ଜନମେୱ ନାନଂ। ଭୁମ୍ମତ୍ଥେ ପନେତଂ ଉପଯୋଗୱଚନଂ। ଅନୂତି ଇମିନା ଉପସଗ୍ଗେନ ଯୋଗେ ସିଦ୍ଧଂ।

ଅନିରାକତଜ୍ଝାନୋତି ବହି ଅନିହତଜ୍ଝାନୋ ଅୱିନାସିତଜ୍ଝାନୋ ୱା। ନୀହରଣୱିନାସତ୍ଥଞ୍ହି ଇଦଂ ନିରାକରଣଂ ନାମ। ‘‘ଥମ୍ଭଂ ନିରଂକତ୍ୱା ନିୱାତୱୁତ୍ତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ସୁ॰ ନି॰ ୩୨୮) ଚସ୍ସ ପଯୋଗୋ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ୱିପସ୍ସନାଯ ସମନ୍ନାଗତୋତି ସତ୍ତୱିଧାଯ ଅନୁପସ୍ସନାଯ ଯୁତ୍ତୋ। ସତ୍ତୱିଧା ଅନୁପସ୍ସନା ନାମ ଅନିଚ୍ଚାନୁପସ୍ସନା ଦୁକ୍ଖାନୁପସ୍ସନା ଅନତ୍ତାନୁପସ୍ସନା ନିବ୍ବିଦାନୁପସ୍ସନା ୱିରାଗାନୁପସ୍ସନା ନିରୋଧାନୁପସ୍ସନା ପଟିନିସ୍ସଗ୍ଗାନୁପସ୍ସନାତି। ତା ୱିସୁଦ୍ଧିମଗ୍ଗେ (ୱିସୁଦ୍ଧି॰ ୨।୭୪୧ ଆଦଯୋ, ୮୪୯ ଆଦଯୋ) ୱିତ୍ଥାରିତା । ବ୍ରୂହେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନନ୍ତି ୱଡ୍ଢେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସମଥୱିପସ୍ସନାୱସେନ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ସୁଞ୍ଞାଗାରଂ ପୱିସିତ୍ୱା ନିସୀଦମାନୋ ଭିକ୍ଖୁ ‘‘ବ୍ରୂହେତା ସୁଞ୍ଞାଗାରାନ’’ନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଏକଭୂମକାଦିଭେଦେ ପାସାଦେ କୁରୁମାନୋପି ସୁଞ୍ଞାଗାରାନଂ ବ୍ରୂହେତାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ।

ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀତିଆଦୀସୁ ଦାନାଦୀନଂ କୁସଲଧମ୍ମାନଂ ଭାୱନାଯ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ ୱା ଦେୟ୍ୟଧମ୍ମସ୍ସ ୱା ସକ୍କଚ୍ଚକାରିତାୱସେନ ସକ୍କଚ୍ଚକାରୀ। ଅସ୍ସାତି ଭୱେୟ୍ୟ। ସତତଭାୱୋ ସାତଚ୍ଚଂ, ସାତଚ୍ଚକାରିତାୱସେନ ସାତଚ୍ଚକାରୀ। ନିରନ୍ତରକାରିତାଯ ଅଟ୍ଠିତକାରୀ। ଯଥା ନାମ କକଣ୍ଟକୋ ଥୋକଂ ଗନ୍ତ୍ୱା ଥୋକଂ ତିଟ୍ଠତି, ନ ନିରନ୍ତରଂ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ଯୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଏକଦିୱସଂ ଦାନଂ ଦତ୍ୱା ପୂଜଂ ୱା କତ୍ୱା ଧମ୍ମଂ ୱା ସୁତ୍ୱା ସମଣଧମ୍ମଂ ୱା କତ୍ୱା ପୁନ ଚିରସ୍ସଂ କରୋତି, ତଂ ନ ନିରନ୍ତରଂ ପୱତ୍ତେତି। ସୋ ‘‘ଅସାତଚ୍ଚକାରୀ, ଠିତକାରୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଯୋ ପନ ଏୱଂ ନ ହୋତି, ସୋ ଅଟ୍ଠିତକାରୀ। ଅନୋଲୀନୱୁତ୍ତିକୋତି ନିରନ୍ତରକରଣସଙ୍ଖାତସ୍ସ ୱିପ୍ଫାରସ୍ସ ଅତ୍ଥିତାଯ ନ ଓଲୀନୱୁତ୍ତିକୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦୋତି କୁସଲକିରିଯାଯ ୱୀରିଯଚ୍ଛନ୍ଦସ୍ସ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଭାୱେନ ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦୋ। ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରୋତି ୱୀରିଯଧୁରସ୍ସ ଅନୋରୋପକୋ, ଅନୋସକ୍କିତମାନସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅପ୍ପଟିୱାନୀତି ଅନିୱତ୍ତନଂ। ଅଧିଟ୍ଠାନନ୍ତି କୁସଲକରଣେ ପତିଟ୍ଠାଭାୱୋ। ଅନୁଯୋଗୋତି ଅନୁଯୁଞ୍ଜନଂ। ଅପ୍ପମାଦୋତି ସତିଯା ଅୱିପ୍ପୱାସୋ।

୧୬୧।ତନ୍ଦିଂ ମାଯଂ ହସ୍ସଂ ଖିଡ୍ଡନ୍ତି ଆଲସିଯଞ୍ଚ ମାଯଞ୍ଚ ହସ୍ସଞ୍ଚ କାଯିକଂ ୱାଚସିକଂ ଖିଡ୍ଡଞ୍ଚ। ସୱିଭୂସନ୍ତି ସଦ୍ଧିଂ ୱିଭୂସାଯ।

ରତ୍ତିନ୍ଦିୱଂ ଛକୋଟ୍ଠାସଂ କରିତ୍ୱାତି ପୁରିମଯାମମଜ୍ଝିମଯାମପଚ୍ଛିମଯାମୱସେନ ରତ୍ତିଂ ତଯୋ ତଥା ଦିୱାତି ଛବ୍ବିଧଂ କୋଟ୍ଠାସଂ କତ୍ୱା। ପଞ୍ଚକୋଟ୍ଠାସଂ ପଟିଜଗ୍ଗେୟ୍ୟାତି ରତ୍ତିଂ ମଜ୍ଝିମଯାମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଅୱସେସପଞ୍ଚକୋଟ୍ଠାସେସୁ ନ ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମେୟ୍ୟ। ଏକକୋଟ୍ଠାସଂ ନିପଜ୍ଜେୟ୍ୟାତି ଏକଂ ମଜ୍ଝିମଯାମକୋଟ୍ଠାସଂ ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋ ନିପଜ୍ଜିତ୍ୱା ନିଦ୍ଦଂ ଓକ୍କମେୟ୍ୟ।

ଇଧ ଭିକ୍ଖୁ ଦିୱସମ୍ପି ପୁବ୍ବଣ୍ହେ ମଜ୍ଝନ୍ହେ ସାଯନ୍ହେତି ତଯୋପି ଦିୱସକୋଟ୍ଠାସା ଗହିତା। ଚଙ୍କମେନ ନିସଜ୍ଜାଯାତି ସକଲଂ ଦିୱସଂ ଇମିନା ଇରିଯାପଥଦ୍ୱଯେନେୱ ୱିହରନ୍ତୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱରଣତୋ ଆୱରଣୀଯେହି ଧମ୍ମେହି ପଞ୍ଚହି ନୀୱରଣେହି ସବ୍ବାକୁସଲଧମ୍ମେହି ୱା। ଚିତ୍ତଂ ପରିସୋଧେୟ୍ୟାତି ତେହି ଧମ୍ମେହି ଚିତ୍ତଂ ୱିସୋଧେୟ୍ୟ। ଠାନଂ ପନେତ୍ଥ କିଞ୍ଚାପି ନ ଗହିତଂ, ଚଙ୍କମନିସଜ୍ଜାସନ୍ନିସ୍ସିତଂ ପନ କତ୍ୱା ଗହେତବ୍ବମେୱ। ପଠମଂ ଯାମନ୍ତି ସକଲସ୍ମିମ୍ପି ପଠମଯାମେ।

ସେୟ୍ୟନ୍ତି ଏତ୍ଥ କାମଭୋଗୀସେୟ୍ୟା ପେତସେୟ୍ୟା ସୀହସେୟ୍ୟା ତଥାଗତସେୟ୍ୟାତି ଚତସ୍ସୋ ସେୟ୍ୟା। ତତ୍ଥ ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, କାମଭୋଗୀ ୱାମେନ ପସ୍ସେନ ସେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୧।୪।୨୪୬) ଅଯଂ କାମଭୋଗୀସେୟ୍ୟା। ତେସୁ ହି ଯେଭୁଯ୍ୟେନ ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନ ସଯାନୋ ନାମ ନତ୍ଥି। ‘‘ଯେଭୁଯ୍ୟେନ, ଭିକ୍ଖୱେ, ପେତା ଉତ୍ତାନା ସେନ୍ତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୨୪୬) ଅଯଂ ପେତସେୟ୍ୟା। ଅପ୍ପମଂସଲୋହିତତ୍ତା ହି ଅଟ୍ଠିସଙ୍ଘାଟଘଟିତା ଏକେନ ପସ୍ସେନ ସଯିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି, ଉତ୍ତାନାୱ ସେନ୍ତି। ‘‘ସୀହୋ, ଭିକ୍ଖୱେ, ମିଗରାଜା ଦକ୍ଖିଣେନ ପସ୍ସେନ ସେୟ୍ୟଂ କପ୍ପେତି…ପେ… ଅତ୍ତମନୋ ହୋତୀ’’ତି (ଅ॰ ନି॰ ୪।୨୪୬) ଅଯଂ ସୀହସେୟ୍ୟା। ତେଜୁସ୍ସଦତ୍ତା ହି ସୀହୋ ମିଗରାଜା ଦ୍ୱେ ପୁରିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ପଚ୍ଛିମପାଦେ ଏକସ୍ମିଂ ଠାନେ ଠପେତ୍ୱା ନଙ୍ଗୁଟ୍ଠଂ ଅନ୍ତରସତ୍ଥିମ୍ହି ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁରିମପାଦପଚ୍ଛିମପାଦନଙ୍ଗୁଟ୍ଠାନଂ ଠିତୋକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ପୁରିମପାଦାନଂ ମତ୍ଥକେ ସୀସଂ ଠପେତ୍ୱା ସଯତି। ଦିୱସମ୍ପି ସଯିତ୍ୱା ପବୁଜ୍ଝମାନୋ ନ ଉତ୍ତସ୍ତୋ ପବୁଜ୍ଝତି, ସୀସଂ ପନ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା ପୁରିମପାଦାଦୀନଂ ଠିତୋକାସଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତି। ସଚେ କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ୱିଜହିତ୍ୱା ଠିତଂ ହୋତି, ‘‘ନଯିଦଂ ତୁଯ୍ହଂ ଜାତିଯା, ନ ସୂରଭାୱସ୍ସ ଅନୁରୂପ’’ନ୍ତି ଅନତ୍ତମନୋ ହୁତ୍ୱା ତତ୍ଥେୱ ସଯତି, ନ ଗୋଚରାଯ ପକ୍କମତି। ଅୱିଜହିତ୍ୱା ଠିତେ ପନ ‘‘ତୁଯ୍ହଂ ଜାତିଯା ଚ ସୂରଭାୱସ୍ସ ଚ ଅନୁରୂପମିଦ’’ନ୍ତି ହଟ୍ଠତୁଟ୍ଠୋ ଉଟ୍ଠାଯ ସୀହୱିଜମ୍ଭିତଂ ୱିଜମ୍ଭିତ୍ୱା କେସରଭାରଂ

ୱିଧୁନିତ୍ୱା ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ସୀହନାଦଂ ନଦିତ୍ୱା ଗୋଚରାଯ ପକ୍କମତି। ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନସେଯ୍ୟା ପନ ତଥାଗତସେଯ୍ୟାତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତାସୁ ଇଧ ସୀହସେଯ୍ୟା ଆଗତା। ଅଯଞ୍ହି ତେଜୁସ୍ସଦିରିଯାପଥତ୍ତା ଉତ୍ତମସେଯ୍ୟା ନାମ।

ପାଦେ ପାଦନ୍ତି ଦକ୍ଖିଣପାଦେ ୱାମପାଦଂ। ଅଚ୍ଚାଧାଯାତି ଅତିଆଧାଯ ଈସକଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠପେତ୍ୱା। ଗୋପ୍ଫକେନ ହି ଗୋପ୍ଫକେ, ଜାଣୁନା ୱା ଜାଣୁମ୍ହି ସଙ୍ଘଟ୍ଟିଯମାନେ ଅଭିଣ୍ହଂ ୱେଦନା ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ନ ହୋତି, ସେଯ୍ୟା ଅଫାସୁ ହୋତି। ଯଥା ପନ ନ ସଙ୍ଘଟ୍ଟେତି, ଏୱଂ ଅତିକ୍କମ୍ମ ଠପିତେ ୱେଦନା ନୁପ୍ପଜ୍ଜତି, ଚିତ୍ତଂ ଏକଗ୍ଗଂ ହୋତି, ସେଯ୍ୟା ଫାସୁ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ''ପାଦେ ପାଦଂ ଅଚ୍ଚାଧାଯା''ତି। ସତୋ ସମ୍ପଜାନୋତି ସତିଯା ଚେୱ ସମ୍ପଜାନପଞ୍ଞାଯ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ ହୁତ୍ୱା। ଇମିନା ସୁପରିଗ୍ଗାହକଂ ସତିସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କଥିତଂ। ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ମନସିକରିତ୍ୱାତି ''ଅସୁକୱେଲାଯ ନାମ ଉଟ୍ଠହିସ୍ସାମୀ''ତି ଏୱଂ ଉଟ୍ଠାନୱେଲାପରିଚ୍ଛେଦକଂ ଉଟ୍ଠାନସଞ୍ଞଂ ଚିତ୍ତେ ଠପେତ୍ୱା। ଏୱଂ କତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ହି ଯଥାପରିଚ୍ଛିନ୍ନକାଲେଯେୱ ଉଟ୍ଠାତି।

ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯନିଦ୍ଦେସେ ଚେତସିକୋତି ଇଦଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ନିଯମତୋ ଚେତସିକଭାୱଦୀପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦଞ୍ହି ୱୀରିଯଂ ''ଯଦପି, ଭିକ୍ଖୱେ, କାଯିକଂ ୱୀରିଯଂ, ତଦପି ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋ, ଯଦପି ଚେତସିକଂ ୱୀରିଯଂ, ତଦପି ୱୀରିଯସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗୋତି। ଇତିହିଦଂ ଉଦ୍ଦେସଂ ଗଚ୍ଛତୀ''ତି ଏୱମାଦୀସୁ ସୁତ୍ତେସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୨୩୩) ଚଙ୍କମାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପଜ୍ଜନତାଯ କାଯିକନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚମାନମ୍ପି କାଯୱିଞ୍ଞାଣଂ ୱିଯ କାଯିକଂ ନାମ ନତ୍ଥି, ଚେତସିକମେୱ ପନେତନ୍ତି ଦୀପେତୁଂ ''ଚେତସିକୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋତି ୱୀରିଯସଙ୍ଖାତୋ ଆରମ୍ଭୋ। ଅଯଞ୍ହି ଆରମ୍ଭସଦ୍ଦୋ କମ୍ମେ ଆପତ୍ତିଯଂ କିରିଯାଯଂ ୱୀରିଯେ ହିଂସାଯଂ ୱିକୋପନେତି ଅନେକେସୁ ଅତ୍ଥେସୁ ଆଗତୋ।

''ଯଂ କିଞ୍ଚି ଦୁକ୍ଖଂ ସମ୍ଭୋତି, ସବ୍ବଂ ଆରମ୍ଭପଚ୍ଚଯା;

ଆରମ୍ଭାନଂ ନିରୋଧେନ, ନତ୍ଥି ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ସମ୍ଭୱୋ''ତି। (ସୁ। ନି। ୭୪୯) –

ଏତ୍ଥ ହି କମ୍ମଂ ଆରମ୍ଭୋତି ଆଗତଂ। ''ଆରମ୍ଭତି ଚ ୱିପ୍ପଟିସାରୀ ଚ ହୋତୀ''ତି (ଅ। ନି। ୫।୧୪୨; ପୁ। ପ। ୧୯୧) ଏତ୍ଥ ଆପତ୍ତି। ''ମହାଯଞ୍ଞା ମହାରମ୍ଭା, ନ ତେ ହୋନ୍ତି ମହପ୍ଫଲା''ତି (ଅ। ନି। ୪।୩୯; ସଂ। ନି। ୧।୧୨୦) ଏତ୍ଥ ଯୂପୁସ୍ସାପନାଦିକିରିଯା। ''ଆରମ୍ଭଥ ନିକ୍କମଥ, ଯୁଞ୍ଜଥ ବୁଦ୍ଧସାସନେ''ତି (ସଂ। ନି। ୧।୧୮୫; କଥା। ୩୩୩; ନେତ୍ତି। ୨୯; ପେଟକୋ। ୩୮; ମି। ପ। ୫।୧।୪) ଏତ୍ଥ ୱୀରିଯଂ। ''ସମଣଂ ଗୋତମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପାଣଂ ଆରମ୍ଭନ୍ତୀ''ତି (ମ। ନି। ୨।୫୧) ଏତ୍ଥ ହିଂସା। ''ବୀଜଗାମଭୂତଗାମସମାରମ୍ଭା ପଟିୱିରତୋ ହୋତୀ''ତି (ଦୀ। ନି। ୧।୧୦; ମ। ନି। ୧।୨୯୩) ଏତ୍ଥ ଛେଦନଭଞ୍ଜନାଦିକଂ ୱିକୋପନଂ। ଇଧ ପନ ୱୀରିଯମେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତେନାହ ''ୱୀରିଯାରମ୍ଭୋତି ୱୀରିଯସଙ୍ଖାତୋ ଆରମ୍ଭୋ''ତି। ୱୀରିଯଞ୍ହି ଆରମ୍ଭନୱସେନ ଆରମ୍ଭୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇଦମସ୍ସ ସଭାୱପଦଂ। କୋସଜ୍ଜତୋ ନିକ୍ଖମନୱସେନ ନିକ୍କମୋ। ପରଂ ପରଂ ଠାନଂ ଅକ୍କମନୱସେନ ପରକ୍କମୋ। ଉଗ୍ଗନ୍ତ୍ୱା ଯମନୱସେନ ଉଯ୍ୟାମୋ। ୱାଯମନୱସେନ ୱାଯାମୋ। ଉସ୍ସହନୱସେନ ଉସ୍ସାହୋ। ଅଧିମତ୍ତୁସ୍ସହନୱସେନ ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ। ଥିରଭାୱଟ୍ଠେନ ଥାମୋ। ଚିତ୍ତଚେତସିକାନଂ ଧାରଣୱସେନ ଅୱିଚ୍ଛେଦତୋ ୱା ପୱତ୍ତନୱସେନ କୁସଲସନ୍ତାନଂ ଧାରେତୀତି ଧିତି।

ଅପରୋ ନଯୋ – ନିକ୍କମୋ ଚେସୋ କାମାନଂ ପନୁଦନାଯ। ପରକ୍କମୋ ଚେସୋ ବନ୍ଧନଚ୍ଛେଦାଯ। ଉଯ୍ୟାମୋ ଚେସୋ ଓଘସ୍ସ ନିତ୍ଥରଣାଯ। ୱାଯାମୋ ଚେସୋ ପାରଂ ଗମନଟ୍ଠେନ। ଉସ୍ସାହୋ ଚେସୋ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଟ୍ଠେନ। ଉସ୍ସୋଳ୍ହୀ ଚେସୋ ଅଧିମତ୍ତଟ୍ଠେନ। ଥାମୋ ଚେସୋ ପଲିଘୁଗ୍ଘାଟନତାଯ। ଧିତି ଚେସୋ ଅଟ୍ଠିତକାରିତାଯାତି।

''କାମଂ ତଚୋ ଚ ନ୍ହାରୁ ଚ, ଅଟ୍ଠି ଚ ଅୱସିସ୍ସତୂ''ତି (ଅ। ନି। ୨।୫) ଏୱଂ ପୱତ୍ତିକାଲେ ଅସିଥିଲପରକ୍କମୱସେନ ଅସିଥିଲପରକ୍କମତା, ଥିରପରକ୍କମୋ ଦଳ୍ହପରକ୍କମୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ମା ପନେତଂ ୱୀରିଯଂ କୁସଲକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନେ ଛନ୍ଦଂ ନ ନିକ୍ଖିପତି, ଧୁରଂ ନ ନିକ୍ଖିପତି, ନ ଓତାରେତି ନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି, ଅନୋସକ୍କିତମାନସତଂ ଆୱହତି, ତସ୍ମା ''ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଚ୍ଛନ୍ଦତା ଅନିକ୍ଖିତ୍ତଧୁରତା''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଯଥା ପନ ତଜ୍ଜାତିକେ ଉଦକସନ୍ଥିନ୍ନଟ୍ଠାନେ ଧୁରୱାହଗୋଣଂ ''ଗଣ୍ହଥା''ତି ୱଦନ୍ତି, ସୋ ଜାଣୁନା ଭୂମିଂ ଉପ୍ପୀଳେତ୍ୱାପି ଧୁରଂ ୱହତି, ଭୂମିଯଂ ପତିତୁଂ ନ ଦେତି, ଏୱମେୱ ୱୀରିଯଂ କୁସଲକମ୍ମକରଣଟ୍ଠାନେ ଧୁରଂ ନ ନିକ୍ଖିପତି ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି, ତସ୍ମା ''ଧୁରସମ୍ପଗ୍ଗାହୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ପଗ୍ଗହଲକ୍ଖଣେ ଇନ୍ଦଟ୍ଠଂ କାରେତୀତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯଂ। କୋସଜ୍ଜେ ନ କମ୍ପତୀତି ୱୀରିଯବଲଂ। ଯାଥାୱନିଯ୍ୟାନିକକୁସଲୱାଯାମତାଯ ସମ୍ମାୱାଯାମୋ।

ତନ୍ଦୀତି ଜାତିଆଲସିଯଂ। ତନ୍ଦିଯନାତି ତନ୍ଦିଯନାକାରୋ। ତନ୍ଦିମନକତାତି ତନ୍ଦିଯା ଅଭିଭୂତଚିତ୍ତତା। ଅଲସସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଲସ୍ସଂ, ଆଲସ୍ସାଯନାକାରୋ ଆଲସ୍ସାଯନା। ଆଲସ୍ସାଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଆଲସ୍ସାଯିତତ୍ତଂ। ଇତି ସବ୍ବେହି ଇମେହି ପଦେହି କିଲେସୱସେନ କାଯାଲସିଯଂ କଥିତଂ।

ୱଞ୍ଚନିକା ଚରିଯାତି ୱଞ୍ଚନିକା କିରିଯା। ମା ମଂ ଜଞ୍ଞାତି ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ଜାନଂଯେୱ ପଣ୍ଣତ୍ତିଂ ୱୀତିକ୍କମନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭାରିଯଂ କରୋତି, ଅମ୍ହାକଂ ପନ

ୱୀତିକ୍କମନ୍ତାନଂ ନାମ ନତ୍ଥୀତି ଉପସନ୍ତୋ ୱିଯ ଭାସତି। କାଯେନ ପରକ୍କମତୀତି ‘‘ମଯା କତଂ ଇଦଂ ପାପକମ୍ମଂ ମା କେଚି ଜାନିଂସୂ’’ତି କାଯେନ ୱତ୍ତଂ କରୋତି। ୱିଜ୍ଜମାନଦୋସପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଚକ୍ଖୁମୋହନମାଯା ୱିଯାତି ମାଯା, ମାଯାୱିନୋ ଭାୱୋ ମାଯାୱିତା। କତ୍ୱା ପାପଂ ପୁନ ପଟିଚ୍ଛାଦନତୋ ଅତି ଅସ୍ସରତି ଏତାଯ ସତ୍ତୋତି ଅଚ୍ଚସରା। କାଯୱାଚାକିରିଯାହି ଅଞ୍ଞଥା ଦସ୍ସନତୋ ୱଞ୍ଚେତୀତି ୱଞ୍ଚନା। ଏତାଯ ସତ୍ତା ନିକରୋନ୍ତୀତି ନିକତି, ମିଚ୍ଛା କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନାହଂ ଏୱଂ କରୋମୀ’’ତି ପାପାନଂ ନିକ୍ଖିପନତୋ ନିକିରଣା। ‘‘ନାହଂ ଏୱଂ କରୋମୀ’’ତି ପରିୱଜ୍ଜନତୋ ପରିହରଣା। କାଯାଦୀହି ସଂୱରଣତୋ ଗୂହନା। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ଗୂହନା ପରିଗୂହନା। ତିଣପଣ୍ଣେହି ୱିଯ ଗୂଥଂ କାଯୱଚୀକମ୍ମେହି ପାପଂ ଛାଦିଯତୀତି ଛାଦନା। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ଛାଦନା ପରିଚ୍ଛାଦନା। ନ ଉତ୍ତାନଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅନୁତ୍ତାନୀକମ୍ମଂ। ନ ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଦସ୍ସେତୀତି ଅନାୱିକମ୍ମଂ। ସୁଟ୍ଠୁ ଛାଦନା ୱୋଚ୍ଛାଦନା। କତପାପପଟିଚ୍ଛାଦନୱସେନ ପୁନପି ପାପସ୍ସ କରଣତୋ ପାପକିରିଯା। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଅଯଂ କତପଟିଚ୍ଛାଦନଲକ୍ଖଣା ମାଯା ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯାଯ ସମନ୍ନାଗତୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ଭସ୍ମାପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଅଙ୍ଗାରୋ, ଉଦକପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ୱିଯ ଖାଣୁ, ପିଲୋତିକାଯ ପଲିୱେଠିତଂ ୱିଯ ଚ ସତ୍ଥଂ ହୋତି। ଅତିୱେଲଂ ଦନ୍ତୱିଦଂସକଂ ହସତୀତି ପମାଣାତିକ୍କନ୍ତଂ ଦନ୍ତଂ ୱିୱରିତ୍ୱା ପରେସଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ହାସଂ ସୋମନସ୍ସଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ହସତି।

କାଯିକାଚ ଖିଡ୍ଡାତି କାଯେନ ପୱତ୍ତା କୀଳା। ଏସେୱ ନଯୋ ୱାଚସିକାଯପି। ହତ୍ଥୀହିପି କୀଳନ୍ତୀତି ହତ୍ଥୀହି କୀଳଇତତ୍ତାଯ ପୁରତୋ ଧାୱନଆଧାୱନପିଟ୍ଠିନିସୀଦନାଦିକୀଳାଯ କୀଳନ୍ତି। ଏସେୱ ନଯୋ ଅସ୍ସରଥେସୁପି। ଅଟ୍ଠପଦେପି କୀଳନ୍ତୀତି ଏକେକାଯ ପନ୍ତିଯା ଅଟ୍ଠ ଅଟ୍ଠ ପଦାନି ଅସ୍ସାତି ଅଟ୍ଠପଦଂ, ତସ୍ମିଂ ଅଟ୍ଠପଦେ। ଦସପଦେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଆକାସେପୀତି ଅଟ୍ଠପଦଦସପଦେସୁ ୱିଯ ଆକାସେଯେୱ କୀଳନ୍ତି। ପରିହାରପଥେପୀତି ଭୂମିଯଂ ନାନାପଥମଣ୍ଡଲଂ କତ୍ୱା ତତ୍ଥ ପରିହରିତବ୍ବପଥଂ ପରିହରନ୍ତା କୀଳନ୍ତି। ସନ୍ତିକାଯପି କୀଳନ୍ତୀତି ସନ୍ତିକକୀଳାଯ କୀଳନ୍ତି, ଏକଜ୍ଝଂ ଠପିତା ସାରିଯୋ ୱା ପାସାଣସକ୍ଖରାଯୋ ୱା ଅଚାଲେନ୍ତା ନଖେନେୱ ଅପନେନ୍ତି ଚ ଉପନେନ୍ତି ଚ। ସଚେ ତତ୍ଥ କାଚି ଚଲତି, ପରାଜଯୋ ହୋତୀତି।

ଖଲିକାଯାତି ଜୂତଫଲକେ ପାସକକୀଳାଯ କୀଳନ୍ତି। ଘଟିକାଯାତି ଘଟିକା ୱୁଚ୍ଚତି ଦୀଘଦଣ୍ଡକେନ ରସ୍ସଦଣ୍ଡକଂ ପହରଣକୀଳା, ତାଯ କୀଳନ୍ତି। ସଲାକହତ୍ଥେନାତି ଲାଖାଯ ୱା ମଞ୍ଜିଟ୍ଠିଯା ୱା ପିଟ୍ଠୋଦକେନ ୱା ସଲାକହତ୍ଥଂ ତେମେତ୍ୱା ‘‘କିଂ ହୋତୂ’’ତି ଭୂମିଯଂ ୱା ଭିତ୍ତିଯଂ ୱା ତଂ ପହରିତ୍ୱା ହତ୍ଥିଅସ୍ସାଦିରୂପାନି ଦସ୍ସେନ୍ତା କୀଳନ୍ତି। ଅକ୍ଖେନାତି ଗୁଳେନ। ପଙ୍ଗଚୀରେନାତି ପଙ୍ଗଚୀରଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଣ୍ଣନାଳିକା, ତଂ ଧମନ୍ତା କୀଳନ୍ତି। ୱଙ୍କକେନାତି ଗାମଦାରକାନଂ କୀଳନକେନ ଖୁଦ୍ଦକନଙ୍ଗଲେନ। ମୋକ୍ଖଚିକାଯାତି ସମ୍ପରିୱତ୍ତକକୀଳାଯ, ଆକାସେ ୱା ଦଣ୍ଡଂ ଗହେତ୍ୱା ଭୂମିଯଂ ୱା ସୀସଂ ଠପେତ୍ୱା ହେଟ୍ଠୁପରିଯଭାୱେନ ପରିୱତ୍ତନ୍ତା କୀଳନ୍ତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଚିଙ୍ଗୁଲକେନାତି ଚିଙ୍ଗୁଲକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ତାଲପଣ୍ଣାଦୀହି କତଂ ୱାତପ୍ପହାରେନ ପରିବ୍ଭମନଚକ୍କଂ, ତେନ କୀଳନ୍ତି। ପତ୍ତାଳହକେନାତି ପତ୍ତାଳହକଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଣ୍ଣନାଳି, ତାଯ ୱାଲିକାଦୀନି ମିନନ୍ତା କୀଳନ୍ତି। ରଥକେନାତି ଖୁଦ୍ଦକରଥେନ। ଧନୁକେନାତି ଖୁଦ୍ଦକଧନୁନା। ଅକ୍ଖରିକାଯାତି ଅକ୍ଖରିକା ୱୁଚ୍ଚତି ଆକାସେ ୱା ପିଟ୍ଠିଯଂ ୱା ଅକ୍ଖରଜାନନକୀଳା, ତାଯ କୀଳନ୍ତି। ମନେସିକାଯାତି ମନେସିକା ୱୁଚ୍ଚତି ମନସା ଚିନ୍ତିତଜାନନକୀଳା, ତାଯ କୀଳନ୍ତି। ଯଥାୱଜ୍ଜେନାତି ଯଥାୱଜ୍ଜଂ ୱୁଚ୍ଚତି କାଣକୁଣିଖୁଜ୍ଜାଦୀନଂ ଯଂ ଯଂ ୱଜ୍ଜଂ, ତଂ ତଂ ପଯୋଜେତ୍ୱା ଦସ୍ସନକୀଳା, ତାଯ କୀଳନ୍ତି। ମୁଖଭେରିକନ୍ତି ମୁଖସଦ୍ଦେନ ଭେରୀ ୱିଯ ୱାଦନଂ। ମୁଖାଲମ୍ବରନ୍ତି ମୁଖାନୁଲିତ୍ତଭେରିସଦ୍ଦକରଣଂ। ମୁଖଡିଣ୍ଡିମକନ୍ତି ମୁଖେନ ପହତଭେରିସଦ୍ଦକରଣଂ। ମୁଖୱଲିମକନ୍ତି ଓଟ୍ଠମଂସଂ ଜିମ୍ହଂ କତ୍ୱା ସଦ୍ଦକରଣଂ। ‘‘ମୁଖତଲିକ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ, ମୁଖଂ ପରିୱତ୍ତେତ୍ୱା ଧମନଂ । ମୁଖଭେରୁଳକନ୍ତି ମୁଖେନ ଭେରିୱାଦନଂ। ନାଟକନ୍ତି ଅଭିନଯଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଉଗ୍ଗଣ୍ହାପନଂ। ‘‘ନଚ୍ଚକ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଲାପନ୍ତି ଉକ୍କୁଟ୍ଠିକରଣଂ। ଗୀତନ୍ତି ଗାଯନଂ। ଦୱକମ୍ମନ୍ତି ହସ୍ସକୀଳାକରଣଂ। ଅଯଂ ୱାଚସିକା ଖିଡ୍ଡାତି ଅଯଂ କୀଳା ୱାଚାଯ ଜାତା ୱଚୀଦ୍ୱାରେ ଉପ୍ପନ୍ନା।

କେସା ଚ ମସ୍ସୁ ଚାତିଆଦୀସୁ କେସାନଂ କତ୍ତରିକାଯ ଠାନାତିରିତ୍ତାନି ଅକତ୍ୱା କତ୍ତରିକାଯ ଛେଦନଂ ମସ୍ସୂନଂ ଦାଠିକଂ ଠପେତ୍ୱା କପ୍ପାସନଞ୍ଚ ଏକତୋୱଣ୍ଣିକାଦିମାଲା ଚ ମୂଲଗନ୍ଧାଦିଗନ୍ଧା ଚ ଛୱିକରଣୱିଲେପନା ଚ। ଗୀୱାଦୀସୁ ପିଳନ୍ଧନଆଭରଣା ଚ ସୀସେ ପଟିମୁଞ୍ଚନପସାଧନପିଳନ୍ଧନା ଚ ସରୀରନିୱାସନୱିଚିତ୍ରୱତ୍ଥା ଚ ସଂୱେଲ୍ଲିଯବନ୍ଧନପସାଧନଞ୍ଚ। ‘‘ପରାସନ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ସୀସୱେଠନପଟସଙ୍ଖାତୱେଠନଞ୍ଚ।

ଉଚ୍ଛାଦନାଦୀସୁ ମାତୁକୁଚ୍ଛିତୋ ନିକ୍ଖନ୍ତଦାରକାନଂ ସରୀରଗନ୍ଧୋ ଦ୍ୱାଦସମତ୍ତୱସ୍ସକାଲେ ନସ୍ସତି, ତେସଂ ସରୀରଗନ୍ଧହରଣତ୍ଥାଯ ଗନ୍ଧଚୁଣ୍ଣାଦୀହି ଉଚ୍ଛାଦେନ୍ତି, ଏୱରୂପଂ ଉଚ୍ଛାଦନଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତେ ପନ ଦାରକେ ଊରୂସୁ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ତେଲେନ ମକ୍ଖେତ୍ୱା ହତ୍ଥପାଦଊରୁନାଭିଆଦୀନଂ ସଣ୍ଠାନସମ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ପରିମଦ୍ଦନ୍ତି, ଏୱରୂପଂ ପରିମଦ୍ଦନଂ ନ ୱଟ୍ଟତି।

ନ୍ହାପନନ୍ତି ତେସଂଯେୱ ଦାରକାନଂ ଗନ୍ଧାଦୀହି ନ୍ହାପନଂ। ସମ୍ବାହନନ୍ତି ମହାମଲ୍ଲାନଂ ୱିଯ ହତ୍ଥପାଦେ ମୁଗ୍ଗରାଦୀହି ପହରିତ୍ୱା ବାହୁୱଡ୍ଢନଂ। ଆଦାସନ୍ତି

ଯଂକିଞ୍ଚି ଆଦାସଂ ପରିହରିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଅଞ୍ଜନଂ ଅଲଙ୍କାରଞ୍ଜନମେୱ। ମାଲାତି ବଦ୍ଧମାଲା ୱା ଅବଦ୍ଧମାଲା ୱା। ୱିଲେପନନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଛୱିରାଗକରଣଂ। ମୁଖଚୁଣ୍ଣକଂ ମୁଖଲେପନନ୍ତି ମୁଖେ କାଳଅପୀଳଅକାଦୀନଂ ହରଣତ୍ଥାଯ ମତ୍ତିକାକକ୍କଂ ଦେନ୍ତି। ତେନ ଲୋହିତେ ଚଲିତେ ସାସପକକ୍କଂ ଦେନ୍ତି, ତେନ ଦୋସେ ଖାଦିତେ ତିଲକକ୍କଂ ଦେନ୍ତି, ତେନ ଲୋହିତେ ସନ୍ନିସିନ୍ନେ ହଲିଦ୍ଦିକକ୍କଂ ଦେନ୍ତି, ତେନ ଛୱିୱଣ୍ଣେ ଆରୂଳ୍ହେ ମୁଖଚୁଣ୍ଣକେନ ମୁଖଂ ଚୁଣ୍ଣେନ୍ତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ନ ୱଟ୍ଟତି।

ହତ୍ଥବନ୍ଧାଦୀସୁ ହତ୍ଥେ ୱିଚିତ୍ରସଙ୍ଖକପାଲାଦୀନି ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, ତଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ସବ୍ବମ୍ପି ହତ୍ଥାଭରଣଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଅପରେ ସିଖଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି, ସୁୱଣ୍ଣଚୀରକମୁତ୍ତାଓଳିଆଦୀହି ଚ ତଂ ପରିକ୍ଖିପନ୍ତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। ଅପରେ ଚତୁହତ୍ଥଦଣ୍ଡଂ ୱା ଅଞ୍ଞଂ ୱା ପନ ଅଲଙ୍କତଦଣ୍ଡକଂ ଗହେତ୍ୱା ୱିଚରନ୍ତି , ତଥା ଇତ୍ଥିପୁରିସରୂପାଦିୱିଚିତ୍ତଂ ଭେସଜ୍ଜନାଳିକଂ ସୁପରିକ୍ଖିତ୍ତଂ ୱାମପସ୍ସେ ଓଲଗ୍ଗେନ୍ତି, ଅପରେ ଅନେକଚିତ୍ରକୋସଂ ଅତିତିଖିଣଂ ଅସିଂ, ପଞ୍ଚୱଣ୍ଣସୁତ୍ତସିବ୍ବିତଂ ମକରଦନ୍ତକାଦିୱିଚିତ୍ତଂ ଛତ୍ତଂ, ସୁୱଣ୍ଣରଜତାଦିୱିଚିତ୍ରା ମୋରପିଞ୍ଛାଦିପରିକ୍ଖିତ୍ତା ଉପାହନା, କେଚି ରତନମତ୍ତାଯାମଂ ଚତୁରଙ୍ଗୁଲୱିତ୍ଥତଂ କେସନ୍ତପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ମେଘମୁଖେ ୱିଜ୍ଜୁଲତଂ ୱିଯ ନଲାଟେ ଉଣ୍ହୀସପଟ୍ଟଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଚୂଳାମଣିଂ ଧାରେନ୍ତି, ଚାମରୱାଲବୀଜନିଂ ଧାରେନ୍ତି, ତଂ ସବ୍ବଂ ନ ୱଟ୍ଟତି।

ଇମସ୍ସ ୱା ପୂତିକାଯସ୍ସାତି ଇମସ୍ସ ଚାତୁମହାଭୂତମଯସ୍ସ କୁଣପସରୀରସ୍ସ। କେଳଅନାତି କୀଳଆପନା । ପରିକେଳଅନାତି ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ କୀଳଆପନା। ଗେଧିତତାତି ଅଭିକଙ୍ଖିତତା। ଗେଧିତତ୍ତନ୍ତି ଗିଦ୍ଧଭାୱୋ ଅଭିକଙ୍ଖିତଭାୱୋ। ଚପଲତାତି ଅଲଙ୍କାରକରଣଂ। ଚାପଲ୍ଲନ୍ତି ଚପଲଭାୱଂ।

ସୱିଭୂସନ୍ତିଆଦୀସୁ ୱିଭୂସାଯ ସହ ସୱିଭୂସଂ। ଛୱିରାଗକରଣସଙ୍ଖାତେନ ପରିୱାରେନ ସହ ସପରିୱାରଂ। ପରିଭଣ୍ଡେନ ସହ ସପରିଭଣ୍ଡଂ। ପରିକ୍ଖାରେନ ସହ ସପରିକ୍ଖାରଂ।

୧୬୨ ।ଆଥବ୍ବଣନ୍ତି ଆଥବ୍ବଣିକମନ୍ତପ୍ପଯୋଗଂ। ସୁପିନନ୍ତି ସୁପିନସତ୍ଥଂ। ଲକ୍ଖଣନ୍ତି ମଣିଲକ୍ଖଣାଦିଂ। ନୋ ୱିଦହେତି ନପ୍ପଯୋଜେଯ୍ଯ। ୱିରୁତଞ୍ଚାତି ମିଗାଦୀନଂ ୱସ୍ସିତଂ।

ଆଥବ୍ବଣିକାତି ପରୂପଘାତମନ୍ତଜାନନକା। ଆଥବ୍ବଣଂ ପଯୋଜେନ୍ତୀତି ଆଥବ୍ବଣିକା କିର ସତ୍ତାହଂ ଅଲୋଣକଂ ଭୁଞ୍ଜିତ୍ୱା ଦବ୍ଭେ ଅତ୍ଥରିତ୍ୱା ପଥୱିଯଂ ସଯମାନା ତପଂ ଚରିତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ଦିୱସେ ସୁସାନଭୂମିଂ ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ସତ୍ତମେ ପଦେ ଠତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ୱଟ୍ଟେତ୍ୱା ମୁଖେନ ୱିଜ୍ଜଂ ପରିଜପ୍ପନ୍ତି, ଅଥ ତେସଂ କମ୍ମଂ ସମିଜ୍ଝତି। ଏୱରୂପଂ ସନ୍ଧାଯ ''ଆଥବ୍ବଣଂ ପଯୋଜେନ୍ତୀ''ତି ଆହ। ତତ୍ଥ ପଯୋଜେନ୍ତୀତି ଯୁତ୍ତପ୍ପଯୁତ୍ତା ହୋନ୍ତି। ନଗରେ ୱା ରୁଦ୍ଧେତି ନଗରେ ସମନ୍ତତୋ ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ଆୱରିତ୍ୱା ଗହିତେ। ସଙ୍ଗାମେ ୱା ପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠିତେତି ରଣେ ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ଠିତେ। ପଚ୍ଚତ୍ଥିକେସୁ ପଚ୍ଚାମିତ୍ତେସୂତି ପଟାଣୀଭୂତେସୁ ୱେରୀସୁ। ଇତିଂ ଉପ୍ପାଦେନ୍ତୀତି ସରୀରଚଲନଂ କମ୍ପନଂ, ତସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନଂ କରୋନ୍ତି। ଉପଦ୍ଦୱନ୍ତି କାଯପୀଳଅନଂ କରୋନ୍ତି। ରୋଗନ୍ତି ବ୍ଯାଧିଂ। ପଜ୍ଜରକନ୍ତି ଜରଂ। ସୂଲନ୍ତି ଉଦ୍ଧୁମାତକଂ। ୱିସୂଚିକନ୍ତି ୱିଞ୍ଛନଂ। ପକ୍ଖନ୍ଦିକନ୍ତି ଲୋହିତପକ୍ଖନ୍ଦିକଂ। କରୋନ୍ତୀତି ଉପ୍ପାଦେନ୍ତି।

ସୁପିନପାଠକାତି ସୁପିନବ୍ଯାକରଣକା। ଆଦିସନ୍ତୀତି ବ୍ଯାକରୋନ୍ତି। ଯୋ ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀତିଆଦୀସୁ ଅଚ୍ଚନ୍ତସଂଯୋଗେ ଉପଯୋଗୱଚନଂ, ପୁବ୍ବଣ୍ହସମଯେତି ଅତ୍ଥୋ। ଏୱଂ ୱିପାକୋ ହୋତୀତି ଇଟ୍ଠାନିଟ୍ଠୱସେନ ଏୱରୂପୋ ୱିପାକୋ ହୋତି। ଅୱକୁଜ୍ଜ ନିପନ୍ନୋତି ଅଧୋମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ନିପନ୍ନୋ ପସ୍ସତି। ଏୱଂ ସୁପିନପାଠକା ସୁପିନଂ ଆଦିସନ୍ତି।

ତଞ୍ଚ ପନ ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚତୂହି କାରଣେହି ପସ୍ସତି ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ୱା ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବତୋ ୱା ଦେୱତୋପସଂହାରତୋ ୱା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ୱାତି। ତତ୍ଥ ପିତ୍ତାଦୀନଂ ଖୋଭକରଣପଚ୍ଚଯଯୋଗେନ ଖୁଭିତଧାତୁକୋ ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି, ପସ୍ସନ୍ତୋ ଚ ନାନାୱିଧଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି। ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପୁବ୍ବେ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପସ୍ସତି। ଦେୱତୋପସଂହାରତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ଦେୱତାନଂ ଆନୁଭାୱେନ ଆରମ୍ମଣାନି ପସ୍ସତି। ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ପସ୍ସନ୍ତୋ ପୁଞ୍ଞାପୁଞ୍ଞୱସେନ ଉପ୍ପଜ୍ଜିତୁକାମସ୍ସ ଅତ୍ଥସ୍ସ ୱା ଅନତ୍ଥସ୍ସ ୱା ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତଭୂତଂ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି । ତତ୍ଥ ଯଂ ଧାତୁକ୍ଖୋଭତୋ ଅନୁଭୂତପୁବ୍ବତୋ ଚ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି, ନ ତଂ ସଚ୍ଚଂ ହୋତି। ଯଂ ଦେୱତୋପସଂହାରତୋ ପସ୍ସତି, ତଂ ସଚ୍ଚଂ ୱା ହୋତି ଅଲିକଂ ୱା। କୁଦ୍ଧା ହି ଦେୱତା ଉପାଯେନ ୱିନାସେତୁକାମା ୱିପରୀତମ୍ପି କତ୍ୱା ଦସ୍ସେନ୍ତି। ଯଂ ପନ ପୁବ୍ବନିମିତ୍ତତୋ ପସ୍ସତି, ତଂ ଏକନ୍ତସଚ୍ଚମେୱ ହୋତି। ଏତେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ମୂଲକାରଣାନଂ ସଂସଗ୍ଗଭେଦତୋପି ସୁପିନଭେଦୋ ହୋତିଯେୱ। ତଞ୍ଚ ପନେତଂ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ସୁପିନଂ ସେକ୍ଖପୁଥୁଜ୍ଜନାୱ ପସ୍ସନ୍ତି ଅପ୍ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା। ଅସେକ୍ଖା ନ ପସ୍ସନ୍ତି ପହୀନୱିପଲ୍ଲାସତ୍ତା।

କିଂ ପନେତଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ସୁତ୍ତୋ ପସ୍ସତି, ଉଦାହୁ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ, ଉଦାହୁ ନେୱ ସୁତ୍ତୋ ନ ପଟିବୁଦ୍ଧୋତି? କିଞ୍ଚେତ୍ଥ – ଯଦି ତାୱ ସୁତ୍ତୋ ପସ୍ସତି,

ଅଭିଧମ୍ମୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଭୱଙ୍ଗଚିତ୍ତେନ ହି ସୁପତି, ତଂ ରୂପନିମିତ୍ତାଦିଆରମ୍ମଣଂ ରାଗାଦିସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ୱା ନ ହୋତି, ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତସ୍ସ ଚ ଈଦିସାନି ଚିତ୍ତାନି ଉପ୍ପଜ୍ଜନ୍ତି। ଅଥ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ପସ୍ସତି, ୱିନଯୱିରୋଧୋ ଆପଜ୍ଜତି। ଯଞ୍ହି ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ପସ୍ସତି, ତଂ ସବ୍ବୋହାରିକଚିତ୍ତେନ ପସ୍ସତି, ସବ୍ବୋହାରିକଚିତ୍ତେନ ଚ କତେ ୱୀତିକ୍କମେ ଅନାପତ୍ତି ନାମ ନତ୍ଥି, ସୁପିନଂ ପସ୍ସନ୍ତେନ ପନ କତେ ୱୀତିକ୍କମେ ଏକନ୍ତଂ ଅନାପତ୍ତି ଏୱ। ଅଥ ନେୱ ସୁତ୍ତୋ ନ ପଟିବୁଦ୍ଧୋ ପସ୍ସତି, କୋ ନାମ ପସ୍ସତି। ଏୱଞ୍ଚ ସତି ସୁପିନସ୍ସ ଅଭାୱୋୱ ଆପଜ୍ଜତି, ନ ଅଭାୱୋ। କସ୍ମା? ଯସ୍ମା କପିମିଦ୍ଧପରେତୋ ପସ୍ସତି। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ମକ୍କଟପଗତୋ, ମହାରାଜ, କପିମିଦ୍ଧପରେତୋ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତୀ’’ତି (ମି। ପ। ୫।୩।୫)।

କପିମିଦ୍ଧପରେତୋତି ମକ୍କଟନିଦ୍ଦାଯ ଯୁତ୍ତୋ। ଯଥା ହି ମକ୍କଟସ୍ସ ନିଦ୍ଦା ଲହୁପରିୱତ୍ତା ହୋତି, ଏୱଂ ଯା ନିଦ୍ଦା ପୁନପ୍ପୁନଂ କୁସଲାଦିଚିତ୍ତୱୋକିଣ୍ଣତ୍ତା ଲହୁୱିପରିୱତ୍ତା। ଯସ୍ସା ପୱତ୍ତିଯଂ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଭୱଙ୍ଗତୋ ଉତ୍ତରଣଂ ହୋତି, ତାଯ ଯୁତ୍ତୋ ସୁପିନଂ ପସ୍ସତି। ତେନାଯଂ ସୁପିନୋ କୁସଲୋପି ହୋତି ଅକୁସଲୋପି ଅବ୍ୟାକତୋପି। ତତ୍ଥ ସୁପିନନ୍ତେ ଚେତିଯୱନ୍ଦନଧମ୍ମସ୍ସୱନଧମ୍ମଦେସନାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ କୁସଲୋ, ପାଣାତିପାତାଦୀନି କରୋନ୍ତସ୍ସ ଅକୁସଲୋ, ଦ୍ୱୀହି ଅନ୍ତେହି ମୁତ୍ତୋ ଆୱଜ୍ଜନତଦାରମ୍ମଣକ୍ଖଣେ ଅବ୍ୟାକତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ସ୍ୱାଯଂ ଦୁବ୍ବଲୱତ୍ଥୁକତ୍ତା ଚେତନାଯ ପଟିସନ୍ଧିଂ ଆକଡ୍ଢିତୁଂ ଅସମତ୍ଥୋ, ପୱତ୍ତେ ପନ ଅଞ୍ଞେହି କୁସଲାକୁସଲେହି ଉପତ୍ଥମ୍ଭିତୋ ୱିପାକଂ ଦେତି।

ମଣିଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ଏୱରୂପୋ ମଣି ପସତ୍ଥୋ, ଏୱରୂପୋ ଅପସତ୍ଥୋ, ସାମିନୋ ଆରୋଗ୍ୟଇସ୍ସରିଯାଦୀନଂ ହେତୁ ହୋତି, ନ ହୋତୀତି ଏୱଂ ୱଣ୍ଣସଣ୍ଠାନାଦିୱସେନ ମଣିଆଦୀନଂ ଲକ୍ଖଣଂ ଆଦିସନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ଆୱୁଧଲକ୍ଖଣନ୍ତି ଠପେତ୍ୱା ଅସିଆଦୀନି ଅୱସେସଂ ଆୱୁଧଂ । ଇତ୍ଥିଲକ୍ଖଣାଦୀନିପି ଯମ୍ହି କୁଲେ ଇତ୍ଥିପୁରିସାଦଯୋ ୱସନ୍ତି, ତସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିହାନିୱସେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବାନି। ଅଜଲକ୍ଖଣାଦୀସୁ ପନ ‘‘ଏୱରୂପାନଂ ଅଜାଦୀନଂ ମଂସଂ ଖାଦିତବ୍ବଂ, ଏୱରୂପାନଂ ନ ଖାଦିତବ୍ବ’’ନ୍ତି ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଅପି ଚେତ୍ଥ ଗୋଧାଯ ଲକ୍ଖଣେ ଚିତ୍ତକମ୍ମପିଳନ୍ଧନାଦୀସୁପି ‘‘ଏୱରୂପାଯ ଗୋଧାଯ ସତି ଇଦଂ ନାମ ହୋତୀ’’ତି ଅଯମ୍ପି ୱିସେସୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। କଣ୍ଣିକାଲକ୍ଖଣଂ ପିଳନ୍ଧନକଣ୍ଣିକାଯପି ଗେହକଣ୍ଣିକାଯପି ୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବଂ। କଚ୍ଛପଲକ୍ଖଣମ୍ପି ଗୋଧଲକ୍ଖଣସଦିସମେୱ। ମିଗଲକ୍ଖଣଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକଂ ସବ୍ବଚତୁପ୍ପଦାନଂ ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱୁତ୍ତଂ। ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣପାଠକା ଲକ୍ଖଣଂ ଆଦିସନ୍ତୀତି ଏୱଂ ଲକ୍ଖଣସତ୍ଥୱାଚକା ଲକ୍ଖଣଂ ଆଦିସନ୍ତି କଥେନ୍ତି।

ନକ୍ଖତ୍ତାନୀତି କତ୍ତିକାଦୀନି ଅଟ୍ଠୱୀସତି ନକ୍ଖତ୍ତାନି। ଇମିନା ନକ୍ଖତ୍ତେନ ଘରପ୍ପୱେସୋ କାତବ୍ବୋତି ଗେହପ୍ପୱେସମଙ୍ଗଲଂ କାତବ୍ବଂ। ମକୁଟଂ ବନ୍ଧିତବ୍ବନ୍ତି ପସାଧନମଙ୍ଗଲଂ କାତବ୍ବଂ। ୱାରେଯ୍ୟନ୍ତି ‘‘ଇମସ୍ସ ଦାରକସ୍ସ ଅସୁକକୁଲତୋ ଅସୁକନକ୍ଖତ୍ତେନ ଦାରିକଂ ଆନେଥା’’ତି ଆୱାହକରଣଞ୍ଚ ‘‘ଇମଂ ଦାରିକଂ ଅସୁକସ୍ସ ନାମ ଦାରକସ୍ସ ଅସୁକନକ୍ଖତ୍ତେନ ଦେଥ, ଏୱଂ ଏତେସଂ ୱୁଦ୍ଧି ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱିୱାହକରଣଞ୍ଚ ୱତ୍ୱା ୱାରେଯ୍ୟସଙ୍ଖାତଂ ଆୱାହୱିୱାହମଙ୍ଗଲଂ କାତବ୍ବନ୍ତି ଆଦିସନ୍ତି। ବୀଜନୀହାରୋତି ବୀଜାନଂ ୱପ୍ପତ୍ଥାଯ ବହି ନୀହରଣଂ। ‘‘ନିହରୋ’’ତିପି ପାଠୋ। ମିଗୱାକ୍କନ୍ତି ଇଦଂ ସବ୍ବସଙ୍ଗାହିକନାମଂ, ସବ୍ବସକୁଣଚତୁପ୍ପଦାନଂ ରୁତଞ୍ଞାଣୱସେନେୱ ୱୁତ୍ତଂ। ମିଗୱାକ୍କପାଠକାତି ସକୁନ୍ତଚତୁପ୍ପଦାନଂ ସଦ୍ଦବ୍ୟାକରଣକା। ମିଗୱାକ୍କଂ ଆଦିସନ୍ତୀତି ତେସଂ ସଦ୍ଦଂ ସୁତ୍ୱା ବ୍ୟାକରୋନ୍ତି। ରୁତନ୍ତି ସଦ୍ଦଂ। ‘‘ରୁଦ’’ନ୍ତି ୱା ପାଠୋ। ୱସ୍ସିତନ୍ତି ୱାଚଂ। ଗବ୍ଭକରଣୀଯାତି ୱିନସ୍ସମାନସ୍ସ ଗବ୍ଭସ୍ସ ପୁନ ଅୱିନାସାଯ ଓସଧଦାନେନ ଗବ୍ଭସଣ୍ଠାନକାରକା। ଗବ୍ଭୋ ହି ୱାତେନ ପାଣକେହି କମ୍ମୁନା ଚାତି ତୀହି କାରଣେହି ୱିନସ୍ସତି। ତତ୍ଥ ୱାତେନ ୱିନସ୍ସନ୍ତେ ୱାତୱିନାସନଂ ସୀତଲଂ ଭେସଜ୍ଜଂ ଦେତି। ପାଣକେହି ୱିନସ୍ସନ୍ତେ ପାଣକାନଂ ପଟିକମ୍ମଂ କରୋତି। କମ୍ମୁନା ୱିନସ୍ସନ୍ତେ ପନ ବୁଦ୍ଧାପି ପଟିବାହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ତସ୍ମା ନ ତଂ ଇଧ ଗହିତଂ। ସାଲାକିଯନ୍ତି ସଲାକୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ। ସଲ୍ଲକତ୍ତିଯନ୍ତି ସଲ୍ଲକତ୍ତୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ। କାଯତିକିଚ୍ଛନ୍ତି ମୂଲଭେସଜ୍ଜାଦୀନି ଯୋଜେତ୍ୱା କାଯତିକିଚ୍ଛୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ। ଭୂତିଯନ୍ତି ଭୂତୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ। କୋମାରଭଚ୍ଚନ୍ତି କୋମାରକୱେଜ୍ଜକମ୍ମଂ। କୁହାତି ୱିମ୍ହାପକା। ଥଦ୍ଧାତି ଦାରୁକ୍ଖନ୍ଧଂ ୱିଯ ଥଦ୍ଧସରୀରା। ଲପାତି ପଚ୍ଚଯପଟିବଦ୍ଧୱଚନକା। ସିଙ୍ଗୀତି ମଣ୍ଡନପକତିକା। ଉନ୍ନଳାତି ଉଗ୍ଗତମାନନଳା। ଅସମାହିତାତି ଉପଚାରପ୍ପନାସମାଧିୱିରହିତା।

ନ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟାତିଆଦୀସୁ ଉଦ୍ଦେସଗ୍ଗହଣୱସେନ ନ ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ସଜ୍ଝାଯୱସେନ ନ ଉଗ୍ଗଣ୍ହେଯ୍ୟ। ଚିତ୍ତେ ଠପନୱସେନ ନ ଧାରେଯ୍ୟ। ସମୀପଂ କତ୍ୱା ଠପନୱସେନ ନ ଉପଧାରେଯ୍ୟ। ଉପପରିକ୍ଖାୱସେନ ନ ଉପଲକ୍ଖେଯ୍ୟ। ଅଞ୍ଞେସଂ ୱାଚନୱସେନ ନପ୍ପଯୋଜେଯ୍ୟ।

୧୬୩।ପେସୁଣିଯନ୍ତି ପେସୁଞ୍ଞଂ। ସେସନିଦ୍ଦେସୋ ଚ ୱୁତ୍ତତ୍ଥୋୟେୱ।

୧୬୪।କଯୱିକ୍କଯେତି ପଞ୍ଚହି ସହଧମ୍ମିକେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱଞ୍ଚନୱସେନ ୱା ଉଦଯପତ୍ଥନାୱସେନ ୱା ନ ତିଟ୍ଠେଯ୍ୟ। ଉପୱାଦଂ ଭିକ୍ଖୁ ନ କରେଯ୍ୟାତି ଉପୱାଦକରେ କିଲେସେ ଅନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ ଅତ୍ତନି ପରେହି ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣେହି ଉପୱାଦଂ ନ ଜନେଯ୍ୟ। ଗାମେ ଚ ନାଭିସଜ୍ଜେଯ୍ୟାତି ଗାମେ ଚ

ଗିହିସଂସଗ୍ଗାଦୀହି ନାଭିସଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଲାଭକମ୍ୟା ଜନଂ ନ ଲପଯେଯ୍ୟାତି ଲାଭକାମତାଯ ଜନଂ ନ ଲପଯେଯ୍ୟ।

ଯେ କଯୱିକ୍କଯା ୱିନଯେ ପଟିକ୍ଖିତ୍ତାତି ଯେ ଦାନପଟିଗ୍ଗହଣୱସେନ କଯୱିକ୍କଯସିକ୍ଖାପଦେ (ପାରା। ୫୯୩ ଆଦଯୋ) ନ ୱଞ୍ଚତୀତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତା, ଇଧାଧିପ୍ପେତଂ କଯୱିକ୍କଯଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସଦ୍ଧିଂ ପତ୍ତଂ ୱା ଚୀୱରଂ ୱା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ପଞ୍ଚନ୍ନଂ ସଦ୍ଧିନ୍ତି ପଞ୍ଚହି ସହଧମ୍ମିକେହି ସହ। ପଞ୍ଚ ସହଧମ୍ମିକା ନାମ ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀସିକ୍ଖମାନସାମଣେରସାମଣେରିଯୋ। ୱଞ୍ଚନିଯଂ ୱାତି ପଟିରୂପକଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ୱଞ୍ଚନିଯଂ ୱା। ଉଦଯଂ ୱା ପତ୍ଥଯନ୍ତୋତି ୱୁଡ୍ଢିଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ୱା। ପରିୱତ୍ତେତୀତି ପରିୱତ୍ତନଂ କରୋତି।

ଇଦ୍ଧିମନ୍ତୋତି ଇଜ୍ଝନପଭାୱୱନ୍ତୋ। ଦିବ୍ବଚକ୍ଖୁକାତି ଦିବ୍ବସଦିସଞାଣଚକ୍ଖୁକା। ଅଥ ୱା ଦିବ୍ବୱିହାରସନ୍ନିସ୍ସଯେନ ଲଦ୍ଧଞାଣଚକ୍ଖୁକା। ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନୋତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନ ପରେସଂ ଚିତ୍ତଜାନନକା। ତେ ଦୂରତୋପି ପସ୍ସନ୍ତୀତି ଏକଯୋଜନତୋପି ଯୋଜନସତତୋପି ଯୋଜନସହସ୍ସତୋପି ଯୋଜନସତସହସ୍ସତୋପି ଚକ୍କୱାଳତୋପି ଦ୍ୱେତୀଣିଚତ୍ତାରିପଞ୍ଚଦସୱୀସତିଚତ୍ତାଳୀସସହସ୍ସତୋପି ତତୋ ଅତିରେକତୋପି ଚକ୍କୱାଳତୋ ପସ୍ସନ୍ତି ଦକ୍ଖନ୍ତି। ଆସନ୍ନାପି ନ ଦିସ୍ସନ୍ତୀତି ସମୀପେ ଠିତାପି ନିସିନ୍ନାପି ନ ପଞ୍ଞାଯନ୍ତି। ଚେତସାପି ଚିତ୍ତଂ ପଜାନନ୍ତୀତି ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତେନାପି ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ପଜାନନ୍ତି। ଦେୱତାପି ଖୋ ସନ୍ତି ଇଦ୍ଧିମନ୍ତିନିଯୋତି ଦେୱତାପି ଏୱଂ ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି ଇଜ୍ଝନପଭାୱୱନ୍ତିନିଯୋ। ପରଚିତ୍ତୱିଦୁନିଯୋତି ପରେସଂ ଚିତ୍ତଂ ଜାନନ୍ତିଯୋ। ଓଳାରିକେହି ୱା କିଲେସେହୀତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିକେହି ୱା ଉପତାପେହି। ମଜ୍ଝିମେହି ୱାତି କାମୱିତକ୍କାଦିକେହି ୱା। ସୁଖୁମେହି ୱାତି ଞାତିୱିତକ୍କାଦିକେହି ୱା। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦଯୋ କମ୍ମପଥୱସେନ , କାମୱିତକ୍କାଦଯୋ ୱଟ୍ଟମୂଲକକିଲେସୱସେନ ୱେଦିତବ୍ବା।

ଞାତିୱିତକ୍କାଦୀସୁ ‘‘ମଯ୍ହଂ ଞାତଯୋ ସୁଖଜୀୱିନୋ ସମ୍ପତ୍ତିଯୁତ୍ତା’’ତି ଏୱଂ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସନ୍ନିସ୍ସିତେନ ଗେହସନ୍ନିସ୍ସିତପେମେନ ଞାତକେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ ଞାତିୱିତକ୍କୋ। ‘‘ମଯ୍ହଂ ଞାତଯୋ ଖଯଂ ଗତା ୱଯଂ ଗତା ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ପନ ଞାତିୱିତକ୍କୋ ନାମ ନ ହୋତି।

‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଜନପଦୋ ସୁଭିକ୍ଖୋ ସମ୍ପନ୍ନସସ୍ସୋ’’ତି ତୁଟ୍ଠମାନସସ୍ସ ଗେହସ୍ସିତପେମୱସେନ ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ ଜନପଦୱିତକ୍କୋ। ‘‘ଅମ୍ହାକଂ ଜନପଦେ ମନୁସ୍ସା ସଦ୍ଧା ପସନ୍ନା ଖଯଂ ଗତା ୱଯଂ ଗତା’’ତି ଏୱଂ ପୱତ୍ତୋ ପନ ଜନପଦୱିତକ୍କୋ ନାମ ନ ହୋତି।

ଅମରତ୍ତାଯ ୱିତକ୍କୋ, ଅମରୋ ୱା ୱିତକ୍କୋତି ଅମରୱିତକ୍କୋ। ତତ୍ଥ ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନାଦୀହି ଦୁକ୍ଖେ ନିଜ୍ଜିଣ୍ଣେ ସମ୍ପରାଯେ ଅତ୍ତା ସୁଖୀ ହୋତି। ଅମରୋତି ଦୁକ୍କରକାରିକଂ କରୋନ୍ତସ୍ସ ତାଯ ଦୁକ୍କରକାରିକାଯ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ଅମରତ୍ତାଯ ୱିତକ୍କୋ ନାମ। ଦିଟ୍ଠିଗତିକୋ ପନ ‘‘ସସ୍ସତଂ ୱଦେସୀ’’ତିଆଦୀନି ପୁଟ୍ଠୋ ‘‘ଏୱନ୍ତିପି ମେ ନୋ, ତଥାତିପି ମେ ନୋ, ଅଞ୍ଞଥାତିପି ମେ ନୋ, ନୋତିପି ମେ ନୋ, ନୋ ନୋତିପି ମେ ନୋ’’ତି ୱିକ୍ଖେପଂ ଆପଜ୍ଜତି, ତସ୍ସ ସୋ ଦିଟ୍ଠିଗତପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ, ଯଥା ଅମରୋ ନାମ ମଚ୍ଛୋ ଉଦକେ ଗହେତ୍ୱା ମାରେତୁଂ ନ ସକ୍କା, ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଧାୱତି ଗାହଂ ନ ଗଚ୍ଛତି, ଏୱମେୱ ଏକସ୍ମିଂ ପକ୍ଖେ ଅସଣ୍ଠହନତୋ ନ ମରତୀତି ଅମରୋ ନାମ ହୋତି, ତଂ ଦୁୱିଧମ୍ପି ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ଅମରୱିତକ୍କୋ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ।

ପରାନୁଦ୍ଦଯତାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋତି ଅନୁଦ୍ଦଯତାପଟିରୂପକେନ ଗେହସ୍ସିତପେମେନ ପଟିସଂଯୁତ୍ତୋ। ଉପଟ୍ଠାକେସୁ ନନ୍ଦକେସୁ ସୋଚନ୍ତେସୁ ଚ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ଦିଗୁଣଂ ନନ୍ଦତି ଦିଗୁଣଂ ସୋଚତି, ତେସୁ ସୁଖିତେସୁ ଦିଗୁଣଂ ସୁଖିତୋ ହୋତି, ଦୁକ୍ଖିତେସୁ ଦିଗୁଣଂ ଦୁକ୍ଖିତୋ ହୋତି। ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ କିଚ୍ଚକରଣୀଯେସୁ ଅତ୍ତନା ୱୋଯୋଗଂ ଆପଜ୍ଜତି। ତାନି ତାନି କିଚ୍ଚାନି ସାଧେନ୍ତୋ ପଞ୍ଞତ୍ତିଂ ୱୀତିକ୍କମତି, ସଲ୍ଲେଖଂ କୋପେତି। ଯୋ ତସ୍ମିଂ ସଂସଟ୍ଠୱିହାରେ ତସ୍ମିଂ ୱା ୱୋଯୋଗାପଜ୍ଜନେ ଗେହସ୍ସିତୋ ୱିତକ୍କୋ, ଅଯଂ ପରାନୁଦ୍ଦଯତାପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ ନାମ।

ଲାଭସକ୍କାରସିଲୋକପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋତି ଚୀୱରାଦିଲାଭେନ ଚେୱ ସକ୍କାରେନ ଚ କିତ୍ତିସଦ୍ଦେନ ଚ ସଦ୍ଧିଂ ଆରମ୍ମଣକରଣୱସେନ ପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋ। ଅନୱଞ୍ଞତ୍ତିପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋତି ‘‘ଅହୋ ୱତ ମଂ ପରେ ନ ଅୱଜାନେଯ୍ୟୁଂ, ନ ସୋଧେତ୍ୱା ୱିସୋଧେତ୍ୱା କଥେଯ୍ୟୁ’’ନ୍ତି ଏୱଂ ଅନୱଞ୍ଞାତଭାୱପତ୍ଥନାଯ ସଦ୍ଧିଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜନକୱିତକ୍କୋ । ସୋ ତସ୍ମିଂ ‘‘ମା ମଂ ପରେ ଅୱଜାନିଂସୂ’’ତି ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱିତକ୍କେ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣସଙ୍ଖାତଗେହନିସ୍ସିତୋ ହୁତ୍ୱା ଉପ୍ପନ୍ନୱିତକ୍କୋ ଅନୱଞ୍ଞତ୍ତିପଟିସଞ୍ଞୁତ୍ତୋ ୱିତକ୍କୋ।

ତତ୍ର ତତ୍ର ସଜ୍ଜତୀତି ତେସୁ ତେସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଲଗ୍ଗତି। ତତ୍ର ତତ୍ର ଗଣ୍ହାତୀତି ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରଂ ଆରମ୍ମଣଂ ପୱିସତି। ବଜ୍ଝତୀତି ତେହି ତେହି ଆରମ୍ମଣେହି ସଦ୍ଧିଂ ବଜ୍ଝତି ଏକୀଭୱତି। ଅନଯବ୍ୟସନନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅୱଡ୍ଢିଂ ୱିନାସଂ। ଆପଜ୍ଜତୀତି ପାପୁଣାତି।

ଆମିସଚକ୍ଖୁକସ୍ସାତି ଚୀୱରାଦିଆମିସଲୋଲସ୍ସ। ଲୋକଧମ୍ମଗରୁକସ୍ସାତି ଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମଂ ମୁଞ୍ଚିତ୍ୱା ରୂପାଦିଲୋକଧମ୍ମମେୱ ଗରୁଂ କତ୍ୱା ଚରନ୍ତସ୍ସ। ଆଲପନାତି ୱିହାରଂ ଆଗତମନୁସ୍ସେ ଦିସ୍ୱା ‘‘କିମତ୍ଥାଯ ଭୋନ୍ତୋ ଆଗତା, କିଂ ଭିକ୍ଖୂ ନିମନ୍ତେତୁଂ, ଯଦି ଏୱଂ ଗଚ୍ଛଥ, ଅହଂ ପଚ୍ଛତୋ ଭିକ୍ଖୂ ଗହେତ୍ୱା

ଆଗଚ୍ଛାମୀ’’ତି ଏୱଂ ଆଦିତୋୱ ଲପନା। ଅଥ ୱା ଅତ୍ତାନଂ ଉପନେତ୍ୱା ‘‘ଅହଂ ତିସ୍ସୋ, ମଯି ରାଜା ପସନ୍ନୋ, ମଯି ଅସୁକୋ ଚ ଅସୁକୋ ଚ ରାଜମହାମତ୍ତୋ ପସନ୍ନୋ’’ତି ଏୱଂ ଅତ୍ତୁପନାଯିକା ଲପନାତି ଆଲପନା। ଲପନାତି ପୁଟ୍ଠସ୍ସ ସତୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରମେୱ ଲପନଂ।

ସଲ୍ଲପନାତି ଗହପତିକାନଂ ଉକ୍କଣ୍ଠନେ ଭୀତସ୍ସ ଓକାସଂ ଦତ୍ୱା ସୁଟ୍ଠୁ ଲପନା। ଉଲ୍ଲପନାତି ‘‘ମହାକୁଟୁମ୍ବିକୋ ମହାନାୱିକୋ ମହାଦାନପତୀ’’ତି ଏୱଂ ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଲପନା। ସମୁଲ୍ଲପନାତି ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ଉଦ୍ଧଂ କତ୍ୱା ଲପନା। ଉନ୍ନହନାତି ‘‘ଉପାସକା ପୁବ୍ବେ ଇଦିସେ କାଲେ ନୱଦାନଂ ଦେଥ, ଇଦାନି କିଂ ନ ଦେଥା’’ତି ଏୱଂ ଯାୱ ‘‘ଦସ୍ସାମ ଭନ୍ତେ, ଓକାସଂ ନ ଲଭାମା’’ତିଆଦୀନି ୱଦନ୍ତି, ତାୱ ଉଦ୍ଧଂ ଉଦ୍ଧଂ ନହନା, ୱେଠନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଥ ୱା ଉଚ୍ଛୁହତ୍ଥଂ ଦିସ୍ୱା ‘‘କୁତୋ ଆଭତଂ ଉପାସକା’’ତି ପୁଚ୍ଛତି। ଉଚ୍ଛୁଖେତ୍ତତୋ ଭନ୍ତେତି। କିଂ ତତ୍ଥ ଉଚ୍ଛୁ ମଧୁରନ୍ତି। ଖାଦିତ୍ୱା ଭନ୍ତେ ଜାନିତବ୍ବନ୍ତି। ନ ଉପାସକା ‘‘ଭିକ୍ଖୁସ୍ସ ଉଚ୍ଛୁଂ ଦେଥା’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତୀତି ଯା ଏୱରୂପା ନିବ୍ବେଠେନ୍ତସ୍ସପି ନିୱେଠନକକଥା, ସା ଉନ୍ନହନା। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉନ୍ନହନା ସମୁନ୍ନହନା। ଉକ୍କାଚନାତି ‘‘ଏତଂ କୁଲଂ ମଂଯେୱ ଜାନାତି, ସଚେ ଏତ୍ଥ ଦେଯ୍ୟଧମ୍ମୋ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ମଯ୍ହଂଯେୱ ଦେତୀ’’ତି ଏୱଂ ଉକ୍ଖିପିତ୍ୱା କାଚନା ଉକ୍କାଚନା, ଉଦ୍ଦୀପନାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ପନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉକ୍କାଚନା ସମୁକ୍କାଚନା। ଅନୁପ୍ପିଯଭାଣିତାତି ପଚ୍ଚଯୱସେନ ପୁନପ୍ପୁନଂ ପିଯୱଚନଭଣନା। ସଣ୍ହୱାଚତାତି ମୁଦୁୱଚନତା। ସଖିଲୱାଚତାତି ମନ୍ଦପମାଣଯୁତ୍ତୱଚନତା ସିଥିଲୱଚନତା ୱା। ସିଥିଲୱାଚତାତି ଅଲ୍ଲୀଯୱଚନତା। ଅଫରୁସୱାଚତାତି ମଧୁରୱଚନତା।

ପୁରାଣଂ ମାତାପେତ୍ତିକନ୍ତି ପୁରେ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ମାତାପିତୂନଂ ସନ୍ତକଂ। ଅନ୍ତରହିତନ୍ତି ପଟିଚ୍ଛନ୍ନଂ ତିରୋଭୂତଂ । ଜ୍ଝାଯାମୀତି ପାକଟୋ ହୋମି। ଅସୁକସ୍ସ କୁଲୂପକୋତି ଅସୁକସ୍ସ ଅମଚ୍ଚସ୍ସ କୁଲପଯିରୁପାସକୋ। ଅସୁକାଯାତି ଅସୁକାଯ ଉପାସିକାଯ। ମଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସାତି ମଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା।

୧୬୫।ପଯୁତ୍ତନ୍ତି ଚୀୱରାଦୀହି ସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ, ତଦତ୍ଥଂ ୱା ପଯୋଜିତଂ। ଇମିସ୍ସା ଗାଥାଯ ନିଦ୍ଦେସୋ ସଙ୍ଖୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯୋୱ।

୧୬୬। ମୋସୱଜ୍ଜେ ନ ନିଯ୍ୟେଥାତି ମୁସାୱାଦେ ନ ନିଯ୍ୟେଥ।ଜୀୱିତେନାତି ଜୀୱିକାଯ।

ସଠୋତି ଅସନ୍ତଗୁଣଦୀପନତୋ ନ ସମ୍ମା ଭାସିତା। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ସଠୋ ପରିସଠୋ। ଯଂ ତତ୍ଥାତି ଯଂ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ। ସଠନ୍ତି ଅସନ୍ତଗୁଣଦୀପନଂ କେରାଟିଯଂ। ସଠତାତି ସଠାକାରୋ। ସାଠେଯ୍ୟନ୍ତି ସଠଭାୱୋ। କକ୍କରତାତି ପଦୁମନାଳଅସ୍ସ ୱିଯ ଅପରାମସନକ୍ଖମୋ ଫରୁସଭାୱୋ। କକ୍କରିଯନ୍ତିପି ତସ୍ସେୱ ୱେୱଚନଂ। ପରିକ୍ଖତ୍ତତା ପାରିକ୍ଖତ୍ତିଯନ୍ତି ପଦଦ୍ୱଯେନ ନିଖଣିତ୍ୱା ଠପିତଂ ୱିଯ ଦଳ୍ହକେରାଟିଯଂ ୱୁତ୍ତଂ। କେଚି ପନ ‘‘କକ୍କରତାତି ସମ୍ଭାୱିତ୍ୱା ୱଚନଂ। କକ୍କରିଯନ୍ତି ସମ୍ଭାୱିତ୍ୱା ୱଚନଭାୱୋ। ପରିକ୍ଖତ୍ତତାତି ଅଲଙ୍କରଣାକାରୋ। ପାରିକ୍ଖତ୍ତିଯନ୍ତି ଅଲଙ୍କରଣଭାୱୋ’’ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣଯନ୍ତି। ଇଦଂ ୱୁଚ୍ଚତୀତି ଇଦଂ ଅତ୍ତନୋ ଅୱିଜ୍ଜମାନଗୁଣପ୍ପକାସନଲକ୍ଖଣଂ ସାଠେଯ୍ୟଂ ନାମ ୱୁଚ୍ଚତି। ଯେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ପୁଗ୍ଗଲସ୍ସ କୁଚ୍ଛିଂ ୱା ପିଟ୍ଠିଂ ୱା ଜାନିତୁଂ ନ ସକ୍କା।

‘‘ୱାମେନ ସୂକରୋ ହୋତି, ଦକ୍ଖିଣେନ ଅଜାମିଗୋ;

ସରେନ ନେଲକୋ ହୋତି, ୱିସାଣେନ ଜରଗ୍ଗୱୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୨୯୬; ୱିଭ। ଅଟ୍ଠ। ୮୯୪) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଯକ୍ଖସୂକରସଦିସୋ ହୋତି। ଅତିମଞ୍ଞତୀତି ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ମଞ୍ଞତି।

କିଂ ପନାଯଂ ବହୁଲାଜୀୱୋତି ଅଯଂ ପନ ପୁଗ୍ଗଲୋ କୋ ନାମ ବହୁଲାଜୀୱକୋ। ସବ୍ବଂ ସଂଭକ୍ଖେତୀତି ଲଦ୍ଧଂ ସବ୍ବଂ ଖାଦତି। ଅପ୍ପପୁଞ୍ଞୋତି ମନ୍ଦପୁଞ୍ଞୋ। ଅପ୍ପେସକ୍ଖୋତି ପରିୱାରୱିରହିତୋ। ପଞ୍ଞାସମ୍ପନ୍ନୋତି ସମ୍ପନ୍ନପଞ୍ଞୋ ପରିପୁଣ୍ଣପଞ୍ଞୋ। ପଞ୍ହଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତୀତି ପଞ୍ହଂ କଥେତି ବ୍ଯାକରୋତି।

୧୬୭।ସୁତ୍ୱା ରୁସିତୋ ବହୁଂ ୱାଚଂ, ସମଣାନଂ ୱା ପୁଥୁଜନାନନ୍ତି ରୁସିତୋ ଘଟ୍ଟିତୋ ପରେହି ତେସଂ ସମଣାନଂ ୱା ଖତ୍ତିଯାଦିଭେଦାନଂ ୱା ଅଞ୍ଞେସଂ ପୁଥୁଜନାନଂ ବହୁମ୍ପି ଅନିଟ୍ଠଂ ୱାଚଂ ସୁତ୍ୱା। ନ ପଟିୱଜ୍ଜାତି ନ ପଟିୱଦେଯ୍ୟ। କିଂ କାରଣା? ନ ହି ସନ୍ତୋ ପଟିସେନିଂ କରୋନ୍ତି।

କକ୍ଖଳେନାତି ଦାରୁଣେନ। ସନ୍ତୋତି ନିବ୍ବୁତକିଲେସା। ପଟିସେନିନ୍ତି ପଟିସତ୍ତୁଂ। ପଟିମଲ୍ଲନ୍ତି ପଟିଯୋଧଂ। ପଟିକଣ୍ଟକନ୍ତି ପଟିୱେରିଂ। ପଟିପକ୍ଖନ୍ତି କିଲେସପଟିପକ୍ଖଂ, କିଲେସୱସେନ ସଙ୍ଗଂ ନ କରୋନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

୧୬୮ ।ଏତଞ୍ଚ ଧମ୍ମମଞ୍ଞାଯାତି ସଙ୍ଗମେତଂ ଯଥାୱୁତ୍ତଂ ଧମ୍ମଂ ଞତ୍ୱା। ୱିଚିନନ୍ତି ୱିଚିନନ୍ତୋ। ସନ୍ତୀତି ନିବ୍ବୁତିଂ ଞତ୍ୱାତି ନିବ୍ବୁତିଂ ରାଗାଦୀନଂ ସନ୍ତୀତି ଞତ୍ୱା।

ସମଞ୍ଚାତି କାଯସୁଚରିତାଦିଂ। ୱିସମଞ୍ଚାତି କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦିଂ। ପଥଞ୍ଚାତି ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥଂ। ୱିପଥଞ୍ଚାତି ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥଂ। ସାୱଜ୍ଜଞ୍ଚାତି ଅକୁସଲଞ୍ଚ। ଅନୱଜ୍ଜଞ୍ଚାତି କୁସଲଞ୍ଚ। ହୀନପଣୀତକଣ୍ହସୁକ୍କୱିଞ୍ଞୂଗରହିତୱିଞ୍ଞୂପସତ୍ଥନ୍ତି ଇଦମ୍ପି କୁସଲାକୁସଲମେୱ। ତତ୍ଥ କାଯସୁଚରିତାଦି ସମକରଣତୋ ସମଂ। କାଯଦୁଚ୍ଚରିତାଦି ୱିସମକରଣତୋ ୱିସମଂ। ଦସକୁସଲକମ୍ମପଥା ସୁଗତିଗମନପଥତ୍ତା ପଥଂ। ଦସଅକୁସଲକମ୍ମପଥା ସୁଗତିଗମନପଟିପକ୍ଖତ୍ତା ଅପାଯଗମନପଥତ୍ତା ୱିପଥଂ। ଅକୁସଲଂ ସଦୋସତ୍ତା ସାୱଜ୍ଜଂ। କୁସଲଂ ନିଦ୍ଦୋସତ୍ତା ଅନୱଜ୍ଜଂ। ତଥା ମୋହେନ ୱା ଦୋସମୋହେନ ୱା ଲୋଭମୋହେନ ୱା ସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ହୀନଂ। ଅଲୋଭଅଦୋସଅମୋହସମ୍ପଯୁତ୍ତତ୍ତା ପଣୀତଂ। କଣ୍ହୱିପାକତ୍ତା କଣ୍ହଂ। ସୁକ୍କୱିପାକତ୍ତା ସୁକ୍କଂ। ବୁଦ୍ଧାଦୀହି ୱିଞ୍ଞୂହି ଗରହିତତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୂଗରହିତଂ। ତେହି ଏୱ ଥୋମିତତ୍ତା ୱିଞ୍ଞୂପସତ୍ଥନ୍ତି ଞାତବ୍ବଂ।

୧୬୯। କିଂ କାରଣା ନପ୍ପମଜ୍ଜେଯ୍ଯ ଇତି ଚେ – ଅଭିଭୂ ହି ସୋତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅଭିଭୂତି ରୂପାଦୀନଂ ଅଭିଭୱିତା। ଅନଭିଭୂତୋତି ତେହି ଅନଭିଭୂତୋ। ସକ୍ଖିଧମ୍ମମନୀତିହମଦ୍ଦସୀତି ପଚ୍ଚକ୍ଖମେୱ ଅନୀତିହଂ ଧମ୍ମଂ ଅଦ୍ଦକ୍ଖି। ସଦା ନମସ୍ସ'ମନୁସିକ୍ଖେତି ସଦା ନମସ୍ସନ୍ତୋ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖାଯୋ ସିକ୍ଖେଯ୍ଯ।

କେହିଚି କିଲେସେହୀତି କେହିଚି ରାଗାଦିଉପତାପକରେହି କିଲେସେହି। ଅଭିଭୋସି ନେତି ତେ କିଲେସେ ଅଭିଭୱି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ପାକଟମେୱ।

କେୱଲଂ ପନ ଏତ୍ଥ ''ଚକ୍ଖୂହି ନେୱ ଲୋଲୋ''ତିଆଦୀହି ଇନ୍ଦ୍ରିଯସଂୱରୋ, ''ଅନ୍ନାନମଥୋ ପାନାନ''ନ୍ତିଆଦୀହି ସନ୍ନିଧିପଟିକ୍ଖେପମୁଖେନ ପଚ୍ଚଯପଟିସେୱନସୀଲଂ, ମେଥୁନମୋସୱଜ୍ଜପେସୁଣିଯାଦୀହି ପାତିମୋକ୍ଖସଂୱରସୀଲଂ , ''ଆଥବ୍ବଣଂ ସୁପିନଂ ଲକ୍ଖଣ''ନ୍ତିଆଦୀହି ଆଜୀୱପାରିସୁଦ୍ଧିସୀଲଂ, ''ଝାଯୀ ନ ପାଦଲୋଲସ୍ସା''ତି ଇମିନା ସମାଧି, ''ୱିଚିନଂ ଭିକ୍ଖୂ''ତି ଇମିନା ପଞ୍ଞା, ''ସଦା ସତୋ ସିକ୍ଖେ''ତି ଇମିନା ପୁନ ସଙ୍ଖେପତୋ ତିସ୍ସୋପି ସିକ୍ଖା, ''ଅଥ ଆସନେସୁ ସଯନେସୁ, ଅପ୍ପସଦ୍ଦେସୁ ଭିକ୍ଖୁ ୱିହରେଯ୍ଯ, ନିଦ୍ଦଂ ନ ବହୁଲୀକରେଯ୍ଯା''ତିଆଦୀହି ସୀଲସମାଧିପଞ୍ଞାନଂ ଉପକାରାନୁପକାରସଙ୍ଗଣ୍ହନୱିନୋଦନାନି ୱୁତ୍ତାନୀତି। ଏୱଂ ଭଗୱା ନିମ୍ମିତସ୍ସ ପରିପୁଣ୍ଣପଟିପଦଂ ୱତ୍ୱା ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସି, ଦେସନାପରିଯୋସାନେ ପୁରାଭେଦସୁତ୍ତେ (ମହାନି। ୮୩ ଆଦଯୋ) ୱୁତ୍ତସଦିସୋଯେୱାଭିସମଯୋ ଅହୋସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ତୁୱଟକସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

Proper display of the text below may depend on webfonts, which in turn require being connected to the internet

୧୫। ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା

୧୭୦। ପନ୍ନରସମେ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସେ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡା ଭୟଂ ଜାତନ୍ତି ପଠମଗାଥାୟ ଅତ୍ଥୋ – ୟଂ ଲୋକସ୍ସ ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକଂ ୱା ସମ୍ପରାୟିକଂ ୱା ଭୟଂ ଜାତଂ, ତଂ ସବ୍ବଂ ଅତ୍ତଦଣ୍ଡା ଭୟଂ ଜାତଂ ଅତ୍ତନୋ ଦୁଚ୍ଚରିତକାରଣା ଜାତଂ, ଏୱଂ ସନ୍ତେପି ଜନଂ ପସ୍ସଥ ମେଧଗଂ, ଇମଂ ସାକିୟାଦିଜନଂ ପସ୍ସଥ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ମେଧଗଂ ହିଂସକଂ ବାଧକନ୍ତି। ଏୱଂ ତଂ ପଟିୱିରୁଦ୍ଧଂ ୱିପ୍ପଟିପନ୍ନଂ ଜନଂ ପରିଭାସିତ୍ୱା ଅତ୍ତନୋ ସମ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଦସ୍ସନେନ ତସ୍ସ ସଂୱେଗଂ ଜନେତୁଂ ଆହ ''ସଂୱେଗଂ କିତ୍ତୟିସ୍ସାମି, ୟଥା ସଂୱିଜିତଂ ମୟା''ତି। ପୁବ୍ବେ ବୋଧିସତ୍ତେନେୱ ସତାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ତୟୋତି ଗଣନପରିଚ୍ଛେଦୋ। ଦଣ୍ଡାତି ଦୁଚ୍ଚରିତା। କାୟଦଣ୍ଡୋତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ୱଚୀଦଣ୍ଡାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ତିୱିଧଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତନ୍ତି ପାଣାତିପାତାଦିକାୟତୋ ପୱତ୍ତଂ ଦୁଟ୍ଠଂ ଚରିତଂ, କିଲେସପୂତିକତ୍ତା ୱା ଦୁଟ୍ଠୁ ଚରିତନ୍ତି ଲଦ୍ଧନାମଂ ତିୱିଧଂ ଦୁଚ୍ଚରିତଂ କାୟଦୁଚ୍ଚରିତଂ। ଚତୁବ୍ବିଧନ୍ତି ମୁସାୱାଦାଦିଚତୁବ୍ବିଧଂ। ତିୱିଧନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଝାଦିତିୱିଧଂ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକନ୍ତି ଦିଟ୍ଠେୱ ଧମ୍ମେ ଇମସ୍ମିଂୟେୱ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଟିସଂୱେଦନୀୟଂ। ସମ୍ପରାୟିକନ୍ତି ଅନାଗତେ ଅତ୍ତଭାୱେ ପଟିସଂୱେଦନୀୟଂ। ଆଗୁଚାରୀତି ପାପକାରୀ ଅପରାଧକାରୀ। ତମେନଂ ରାଜା ପରିଭାସତୀତି ପାପକାରିଂ ରାଜା ପରିଭାସତି, ଭୟଂ ଉପ୍ପାଦେତି। ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ପଟିସଂୱେଦେତୀତି କାୟିକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଚେତସିକଂ ଦୋମନସ୍ସଂ ୱିନ୍ଦତି। ଏତଂ ଭୟଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଦୋମନସ୍ସନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ଭୟଞ୍ଚ ଦୁକ୍ଖଞ୍ଚ ଦୋମନସ୍ସଞ୍ଚ। କୁତୋ ତସ୍ସାତି ତସ୍ସ ଚୋରସ୍ସ କୁତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ। ଅତ୍ତଦଣ୍ଡତୋ ଜାତନ୍ତି ଅତ୍ତନା କତଦୁଚ୍ଚରିତତୋ ଉପ୍ପନ୍ନଂ।

ଅନ୍ତମସୋତି ହେଟ୍ଠିମତୋ। ସୱଚନୀୟମ୍ପି କରୋତି ''ନତେ ଲବ୍ଭା ଇତୋ ପକ୍କମିତୁ''ନ୍ତି ଇତୋ ଇମମ୍ହା ଗାମାଦିନା ଗନ୍ତୁଂ ନ ଲବ୍ଭା। ନ ସକ୍କା ବହି ନିକ୍ଖମିତୁନ୍ତି ପଲିବୋଧଂ ସଙ୍ଗଂ କରୋତି। ଧନଜାନିପଚ୍ଚୟାପୀତି ଧନପରିହାନିକାରଣାପି। ରାଜା ତସ୍ସ ୱିୱିଧା କମ୍ମକାରଣା କାରାପେତି। କସାହିପି ତାଳେତୀତି କସାଦଣ୍ଡକେହି ପୋଥେତି। ୱେତ୍ତେହିପି ତାଳେତୀତି ସକଣ୍ଟକୱେତ୍ତଲତାହି ପୋଥେତି। ଅଡ୍ଢଦଣ୍ଡକେହୀତିଆଦୟୋ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନୟାୟେୱ। ସୁନଖେହିପିଖାଦାପେତୀତି କତିପୟାନି ଦିୱସାନି ଆହାରେ ଅଦତ୍ୱା ଛାତସୁନଖେହି ଖାଦାପେତି। ତେ ମୁହୁତ୍ତେନ ଅଟ୍ଠିକସଙ୍ଖଲିକମେୱ କରୋତି। ସୂଲେ ଉତ୍ତାସେତୀତି ସୂଲଂ ଆରୋପେତି। ରାଜା ଇମେସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଦଣ୍ଡାନଂ ଇସ୍ସରୋତି ଇମାସଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଆଣାନଂ କାତୁଂ ରାଜା ସମତ୍ଥୋ।

ସକେନ କମ୍ମେନାତି ସୟଂକତେନ କମ୍ମେନ। ତମେନଂ ନିରୟପାଲାତି ଏତ୍ଥ ଏକଚ୍ଚେ ଥେରା ''ନିରୟପାଲା ନାମ ନତ୍ଥି, ୟନ୍ତରୂପଂ ୱିୟ କମ୍ମମେୱ କାରଣଂ କାରେତୀ''ତି ୱଦନ୍ତି। ତେସଂ ତଂ ''ଅତ୍ଥି ନିରୟେସୁ ନିରୟପାଲାତି, ଆମନ୍ତା। ଅତ୍ଥି ଚ କାରଣିକା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ଅଭିଧମ୍ମେ (କଥା। ୮୬୬ ଆଦୟୋ) ପଟିସେଧିତମେୱ। ୟଥା ହି ମନୁସ୍ସଲୋକେ କମ୍ମକାରଣକାରକା ଅତ୍ଥି, ଏୱମେୱ ନିରୟେସୁ ନିରୟପାଲା ଅତ୍ଥୀତି। ତତ୍ତଂ ଅୟୋଖିଲନ୍ତି ତିଗାୱୁତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତାୟ ଲୋହପଥୱିୟା ଉତ୍ତାନକଂ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ଦକ୍ଖିଣହତ୍ଥେ ତାଲପ୍ପମାଣଂ ଅୟସୂଲଂ ପୱେସେନ୍ତି, ତଥା ୱାମହତ୍ଥାଦୀସୁ। ୟଥା ଚ ଉତ୍ତାନକଂ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ଏୱଂ ଉରେନପି ୱାମପସ୍ସେନପି ଦକ୍ଖିଣପସ୍ସେନପି ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା ତଂ କମ୍ମକାରଣଂ କରୋନ୍ତିୟେୱ।

ସଂୱେସେତ୍ୱାତି ଜଲିତାୟ ଲୋହପଥୱିୟା ତିଗାୱୁତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ ନିପଜ୍ଜାପେତ୍ୱା। କୁଠାରୀହୀତି ମହତୀହି ଗେହଚ୍ଛାଦନସ୍ସ ଏକପକ୍ଖମତ୍ତାହି କୁଠାରୀହି ତଚ୍ଛେନ୍ତି, ଲୋହିତଂ ନଦୀ ହୁତ୍ୱା ସନ୍ଦତି, ଲୋହପଥୱିତୋ ଜାଲା ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ତଚ୍ଛିତଟ୍ଠାନଂ ଗଣ୍ହାତି, ମହାଦୁକ୍ଖଂ ଉପ୍ପଜ୍ଜତି, ତଚ୍ଛନ୍ତା ପନ ସୁତ୍ତାହତଂ କରିତ୍ୱା ଦାରୁ ୱିୟ ଅଟ୍ଠଂସମ୍ପି ଛଳଂସମ୍ପି କରୋନ୍ତି। ୱାସୀହୀତି ମହାସୁପ୍ପପମାଣାହି ୱାସୀହି। ରଥେ ୟୋଜେତ୍ୱାତି ସଦ୍ଧିଂ ୟୁଗୟୋତ୍ତୌପକ୍ଖରଚକ୍କକୁବ୍ବରପାଜନେହି ସବ୍ବତୋ ପଜ୍ଜଲିତେ ରଥେ ୟୋଜେତ୍ୱା। ମହନ୍ତନ୍ତି ମହାକୂଟାଗାରପ୍ପମାଣଂ। ଆରୋପେନ୍ତୀତି ସମ୍ପଜ୍ଜଲିତେହି ଅୟମୁଗ୍ଗରେହି ପୋଥେନ୍ତା ଆରୋପେନ୍ତି। ସକିମ୍ପି ଉଦ୍ଧନ୍ତି ସୁପକ୍କୁଥିତାୟ ଉକ୍ଖଲିୟା ପକ୍ଖିତ୍ତତଣ୍ଡୁଲଂ ୱିୟ ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ତିରିୟଞ୍ଚ ଗଚ୍ଛତି। ମହାନିରୟେତି ଅୱୀଚିମହାନିରୟମ୍ହି।

ଚତୁକ୍କଣ୍ଣୋତି ଚତୁରସ୍ସମଞ୍ଜୂସାସଦିସୋ। ୱିଭତ୍ତୋତି ଚତୁଦ୍ୱାରୱସେନ ୱିଭତ୍ତୋ। ଭାଗସୋ ମିତୋତି ଦ୍ୱାରୱୀଥୀନଂ ୱସେନ ଭାଗେ ଠପେତ୍ୱା ଠପେତ୍ୱା ୱିଭତ୍ତୋ। ପରିୟନ୍ତୋତି ପରିକ୍ଖିତ୍ତୋ। ଅୟସାତି ଉପରି ନୱୟୋଜନିକେନ ଅୟପଟ୍ଟେନ ଛାଦିତୋ। ସମନ୍ତା ୟୋଜନସତଂ ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତୀତି ଏୱଂ ଫରିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠତି, ୟଥା ସମନ୍ତା ୟୋଜନସତେ ଠତ୍ୱା ଓଲୋକେନ୍ତସ୍ସ ଅକ୍ଖୀନି ୟମକଗୋଳକା ୱିୟ ନିକ୍ଖମନ୍ତି। କଦରିୟାତପନାତି ସବ୍ବେପି ତେ ଉସ୍ସଦେହି ସଦ୍ଧିଂ ଅଟ୍ଠ ମହାନିରୟା କଦରିୟା ନିଚ୍ଚଂ ତପନ୍ତୀତି କଦରିୟାତପନା। ବଲୱଦୁକ୍ଖତାୟ ଘୋରା। କପ୍ପଟ୍ଠିକାନଂ ଅଚ୍ଚୀନଂ

ଅଚ୍ଚିତାଯ ଅଚ୍ଚିମନ୍ତୋ। ଆସାଦେତୁଂ ଘଟ୍ଟେତୁଂ ଦୁକ୍କରତାଯ ଦୁରାସଦା। ଦିଟ୍ଠମତ୍ତା ୱା ସୁତମତ୍ତା ୱା ଲୋମାନି ହଂସେନ୍ତୀତି ଲୋମହଂସନରୂପା। ଭୀସନତାଯ ଭିସ୍ମା। ଭଯଜନନତାଯ ପଟିଭଯା। ସୁଖାଭାୱେନ ଦୁଖା।

ପୁରତ୍ଥିମାଯଭିତ୍ତିଯାତିଆଦିଗାଥାନଂ ଏୱଂ ଅୱୀଚିନିରଯୋତି ପରିଯନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅଯଂ ସଙ୍ଖେପତ୍ଥୋ – ଅଗ୍ଗିଜାଲାନଂ ୱା ପନ ସତ୍ତାନଂ ୱା ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱା ୱୀଚି ଅନ୍ତରଂ ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥାତି ଅୱୀଚି। ତତ୍ର ହି ପୁରତ୍ଥିମାଦୀହି ଭିତ୍ତୀହି ଜାଲାରାସି ଉଟ୍ଠହିତ୍ୱା ପାପକମ୍ମିନୋ ପୁଗ୍ଗଲେ ଝାପେନ୍ତୋ ପଚ୍ଛିମାଦୀସୁ ଭିତ୍ତୀସୁ ପଟିହଞ୍ଞତି ପହରତି, ତା ଚ ଭିତ୍ତିଯୋ ୱିନିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ପରତୋ ଯୋଜନସତଂ ଗଣ୍ହାତି, ହେଟ୍ଠା ଉଟ୍ଠିତା ଉପରି ପଟିହଞ୍ଞତି, ଉପରି ଉଟ୍ଠିତା ହେଟ୍ଠା ପଟିହଞ୍ଞତି। ଏୱଂ ତାୱେତ୍ଥ ଜାଲାନଂ ୱୀଚି ନାମ ନତ୍ଥି। ତସ୍ସ ପନ ଅନ୍ତୋ ଯୋଜନସତଟ୍ଠାନଂ ଖୀରୱଲ୍ଲିପିଟ୍ଠସ୍ସ ପୂରିତନାଳିଇ ୱିଯ ସତ୍ତେହି ନିରନ୍ତରଂ ପୂରିତଂ ଚତୂହି ଇରିଯାପଥେହି ପଚ୍ଚନ୍ତାନଂ ସତ୍ତାନଂ ପମାଣଂ ନତ୍ଥି, ନ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ବ୍ଯାବାଧେନ୍ତି, ସକସକଟ୍ଠାନେଯେୱ ପଚ୍ଚନ୍ତି। ଏୱମେତ୍ଥ ସତ୍ତାନଂ ୱୀଚି ନାମ ନତ୍ଥି। ଯଥା ପନ ଜିୱ୍ହଗ୍ଗେ ଛ ମଧୁବିନ୍ଦୂନି ସତ୍ତମସ୍ସ ତମ୍ବଲୋହବିନ୍ଦୁନୋ ଅନୁଦହନବଲୱତାଯ ଅବ୍ବୋହାରିକାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା ତତ୍ଥ ଅନୁଦହନବଲୱତାଯ ସେସା ଛ ଅକୁସଲୱିପାକୁପେକ୍ଖା ଅବ୍ବୋହାରିକା ହୋନ୍ତି, ଦୁକ୍ଖମେୱ ନିରନ୍ତରଂ ପଞ୍ଞାଯତି। ଏୱମେତ୍ଥ ଦୁକ୍ଖସ୍ସ ୱୀଚି ନାମ ନତ୍ଥି। ନିରସ୍ସାଦଟ୍ଠେନ ନିରଯୋ।

ତତ୍ଥ ସତ୍ତା ମହାଲୁଦ୍ଦାତି ତସ୍ମିଂ ନିବ୍ବତ୍ତା ସତ୍ତା ମହନ୍ତା ଲୁଦ୍ଦା। ମହାକିବ୍ବିସକାରିନୋତି ମହନ୍ତଦାରୁଣକମ୍ମକାରିନୋ। ଅଚ୍ଚନ୍ତପାପକମ୍ମନ୍ତାତି ଏକଂସେନ ପାପକମ୍ମିନୋ। ପଚ୍ଚନ୍ତି ନ ଚ ମିୟ୍ୟରେତି ଛନ୍ନଂ ଜାଲାନମନ୍ତରେ ପଚ୍ଚନ୍ତି, ନ ଚ ମିୟ୍ୟନ୍ତି। ଜାତୱେଦସମୋ କାଯୋତି ତେସଂ ସରୀରଂ ଅଗ୍ଗିସଦିସଂ। ତେସଂ ନିରଯୱାସିନନ୍ତି ତେସଂ ପାପକମ୍ମାନଂ ନିରଯୱାସୀନଂ। ପସ୍ସ କମ୍ମାନଂ ଦଳ୍ହତ୍ତନ୍ତି ପାପକମ୍ମାନଂ ଥିରଭାୱଂ ଓଲୋକେହି। ନ ଭସ୍ମା ହୋତି ନପୀ ମସୀତି ଛାରିକାପି ନ ହୋତି ଅଙ୍ଗାରୋପି। ପୁରତ୍ଥିମେନାତି ଯଦା ତଂ ଦ୍ୱାରଂ ଅପାରୁତଂ ହୋତି, ଅଥ ତଦଭିମୁଖା ଧାୱନ୍ତି, ତେସଂ ତତ୍ଥ ଛୱିଆଦୀନି ଝାଯନ୍ତି। ଦ୍ୱାରସମୀପଂ ପତ୍ତାନଞ୍ଚ ତେସଂ ତଂ ପୀଧୀଯତି, ପଚ୍ଛିମଂ ଅପାରୁତଂ ୱିଯ ଖାଯତି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। ଅଭିନିକ୍ଖମିତାସା ତେତି ନିରଯା ନିକ୍ଖମିତୁଂ ଆସା ଏତେସନ୍ତି ନିକ୍ଖମିତାସା। ମୋକ୍ଖଗୱେସିନୋତି ମୁଞ୍ଚନୁପାଯଂ ଏସନ୍ତା ଗୱେସନ୍ତାପି। ନ ତେ ତତୋ ନିକ୍ଖମିତୁଂ, ଲଭନ୍ତି କମ୍ମପଚ୍ଚଯାତି ତେ ସତ୍ତା ନିରଯତୋ ନିକ୍ଖମନଦ୍ୱାରଂ ପାପକମ୍ମପଚ୍ଚଯା ନାଧିଗଚ୍ଛନ୍ତି। ତେସଞ୍ଚ ପାପକମ୍ମନ୍ତଂ, ଅୱିପକ୍କଂ କତଂ ବହୁନ୍ତି ତେସଞ୍ଚ ସତ୍ତାନଂ ଲାମକଂ ଦାରୁଣକମ୍ମଂ ଅୱିପାକଂ ବହୁୱିଧଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ଅଦିନ୍ନୱିପାକଂ କତଂ ଉପଚିତଂ ଅତ୍ଥି।

ସଂୱେଗନ୍ତି ୱିନିଲନଂ। ଉବ୍ବେଗନ୍ତି ଠିତଟ୍ଠାନତୋ ଗମନଂ। ଉତ୍ତ୍ରାସନ୍ତି ଉବ୍ବେଜନଂ ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଭଯନ୍ତି ଚିତ୍ତୁତ୍ରାସନଂ। ପୀଳଅନନ୍ତି ଘଟ୍ଟନଂ। ଘଟ୍ଟନନ୍ତି ପୀଳଆକରଣଂ। ଉପଦ୍ଦୱନ୍ତି ଈତିଂ। ଉପସଗ୍ଗନ୍ତି ରୁନ୍ଧନଂ।

୧୭୧। ଇଦାନି ଯଥାନେନ ସଂୱିଜିତଂ, ତଂ ପକାରଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ଫନ୍ଦମାନ’’ନ୍ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ତଣ୍ହାଦିଟ୍ଠୀହି କମ୍ପମାନଂ। ଅପ୍ପୋଦକେତି ଅପ୍ପେ ଉଦକେ। ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ବ୍ଯାରୁଦ୍ଧେଦିସ୍ୱାତି ନାନାସତ୍ତେ ଚ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞେହି ସଦ୍ଧିଂ ୱିରୁଦ୍ଧେ ଦିସ୍ୱା। ମଂ ଭଯମାୱିସୀତି ମଂ ଭଯଂ ପୱିଟ୍ଠଂ।

କିଲେସଫନ୍ଦନାଯ ଫନ୍ଦମାନନ୍ତି ରାଗାଦିକିଲେସଚଲନାଯ ଚଲମାନଂ। ପଯୋଗୋତି କାଯୱଚୀମନୋପଯୋଗୋ।

ୱିରୁଦ୍ଧାତି ୱିରୋଧମାପନ୍ନା। ପଟିୱିରୁଦ୍ଧାତି ପଟିମୁଖଂ ହୁତ୍ୱା ୱିରୋଧମାପନ୍ନା, ସୁଟ୍ଠୁ ୱିରୁଦ୍ଧା ୱା। ଆହତାତି କୋଧେନ ଆହତା ପହତା। ପଚ୍ଚାହତାତି ପଟିମଲ୍ଲା ହୁତ୍ୱା ଆହତା। ଆଘାତିତାତି ଘଟ୍ଟିତା। ପଚ୍ଚାଘାତିତାତି ୱିସେସେନ ଘଟ୍ଟିତା। ପାଣୀହିପି ଉପକ୍କମନ୍ତୀତି ହତ୍ଥେହିପି ପହରନ୍ତି।

୧୭୨।ସମନ୍ତମସାରୋ ଲୋକୋତି ନିରଯଂ ଆଦିଂ କତ୍ୱା ସମନ୍ତତୋ ଲୋକୋ ଅସାରୋ ନିଚ୍ଚସାରାଦିରହିତୋ। ଦିସା ସବ୍ବା ସମେରିତାତି ସବ୍ବା ଦିସା ଅନିଚ୍ଚତାଯ କମ୍ପିତା। ଇଚ୍ଛଂ ଭୱନମତ୍ତନୋତି ଅତ୍ତନୋ ତାଣଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତୋ। ନାଦ୍ଦସାସିଂ ଅନୋସିତନ୍ତି କିଞ୍ଚି ଠାନଂ ଜରାଦୀହି ଅନଜ୍ଝାୱୁଟ୍ଠଂ ନାଦ୍ଦକ୍ଖିନ୍ତି।

ଅସାରୋତି ନ ସାରୋ, ସାରୱିରହିତୋ ୱା। ନିସ୍ସାରୋତି ସବ୍ବେନ ସବ୍ବଂ ସାରୱିରହିତୋ। ସାରାପଗତୋତି ସାରତୋ ଅପଗତୋ। ନିଚ୍ଚସାରସାରେନ ୱାତି ସତତସାରସଙ୍ଖାତେନ ସାରେନ ୱା। ଉପରିପଦଦ୍ୱଯେପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଯେ ପୁରତ୍ଥିମାଯ ଦିସାଯ ସଙ୍ଖାରାତି ଯେ ପୁରତ୍ଥିମାଯ ଦିସାଯ ପଚ୍ଚଯେହି ସଙ୍ଗମ୍ମ ସମାଗମ୍ମ କତା ସଙ୍ଖାରା। ତେପି ଏରିତାତି ତେପି ସଙ୍ଖାରା କମ୍ପିତା। ସମେରିତାତି ସମ୍ମା କମ୍ପିତା। ଚଲିତାତି ଚଲନଂ ଗତା। ଘଟ୍ଟିତାତି ଉଦଯବ୍ବଯେନ ପୀଳଇତା। ଅନିଚ୍ଚତାଯାତି ହୁତ୍ୱା ଅଭାୱତାଯ। ଜାତିଯା ଅନୁଗତାତି ନିବ୍ବତ୍ତିଯା ଅନୁପୱିଟ୍ଠା। ଜରାଯ ଅନୁସଟାତି ପରିପକ୍କତାଯ ଅନୁପଦ୍ଧଟା। ବ୍ଯାଧିନା ଅଭିଭୂତାତି ଚାତୁୱିସମେନ ଉପ୍ପନ୍ନବ୍ଯାଧିନା ଅଜ୍ଝୋତ୍ଥଟା। ମରଣେନ ଅବ୍ଭାହତାତି ମଚ୍ଚୁନା ଅଭିଆହତା ପହତା। ଅତାଣାତି ରକ୍ଖୱିରହିତା। ଅଲେଣାତି ଲେଣୱିରହିତା। ଅସରଣାତି ନତ୍ଥି ଏତେସଂ ସରଣନ୍ତି ଅସରଣା। ଅସରଣୀଭୂତାତି ସଯଂ ସରଣକିଚ୍ଚଂ ନ

କରୋନ୍ତୀତି ଅସରଣୀଭୂତା।

ଅତ୍ତନୋ ଭୱନନ୍ତି ନିଦ୍ଦେସପଦସ୍ସ ଉଦ୍ଦେସପଦଂ। ତାଣନ୍ତି ପାଲନଂ। ଲେଣନ୍ତି ଲେଣଟ୍ଠାନଂ। ସରଣନ୍ତି ଦୁକ୍ଖନାସନଂ। ଗତିନ୍ତି ପତିଟ୍ଠଂ। ପରାୟନନ୍ତି ପରଂ ଅୟନଂ। ଅଜ୍ଝୋସିତଂଯେୱଅଦ୍ଦସନ୍ତି ଜରାଦୀହି ମଦ୍ଦିତଂଯେୱ ଅଦ୍ଦକ୍ଖିଂ। ସଙ୍ଗଂ ଯୋଦ୍ଦଞ୍ଚନ୍ତି ଯୋଦ୍ଦନଭାୱୋ ଯୋଦ୍ଦଞ୍ଚଂ, ସଚେତନାନଂ ସଙ୍ଗଂ ଯୋଦ୍ଦଞ୍ଚଂ। ଜରାୟ ଓସିତନ୍ତି ପରିପାକାୟ ଜରାୟ ଅୱସିତଂ ମଦ୍ଦିତଂ। ଏୱଂ ସଦ୍ଦନ୍ଧୋ।

୧୭୩।ଓସାନେ ତ୍ୱେୱ ବ୍ୟାରୁଦ୍ଧେ, ଦିସ୍ୱା ମେ ଅରତୀ ଅହୂତି ଯୋଦ୍ଦଞ୍ଚାଦୀନଂ ଓସାନେଯେୱ ଅନ୍ତଗମକେ ଏୱ ୱିନାସକେ ଏୱ ଜରାଦୀହି ବ୍ୟାରୁଦ୍ଧେ ଆହତଚିତ୍ତେ ସତ୍ତେ ଦିସ୍ୱା ଅରତି ମେ ଅହୋସି। ଅଥେତ୍ଥ ସଲ୍ଲନ୍ତି ଅଥ ଏତେସୁ ସତ୍ତେସୁ ରାଗାଦିସଲ୍ଲଂ। ହଦୟସ୍ସିତନ୍ତି ଚିତ୍ତନିସ୍ସିତଂ।

ଯୋଦ୍ଦଞ୍ଚଂ ଜରା ଓସାପେତୀତି ଜରା ଅଦ୍ଧଙ୍ଗମେତି ୱିନାସେତି। ଏୱଂ ସଦ୍ଦନ୍ଧୋ।

୧୭୪। ‘‘କଥଂ ଆନୁଭାୱଂ ସଲ୍ଲ’’ନ୍ତି ଚେ? ଯେନ ସଲ୍ଲେନ ଓତିଣ୍ଣୋତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଦିସା ସଦ୍ଦା ୱିଧାୱତୀତି ସଦ୍ଦା ଦୁଚ୍ଚରିତଦିସାପି ପୁରତ୍ଥିମାଦିଦିସାପି ୱିଦିସାପି ଧାୱତି। ତମେୱ ସଲ୍ଲମବ୍ବୁୟ୍ହ, ନ ଧାୱତି ନ ସୀଦତୀତି ତମେୱ ସଲ୍ଲଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ତା ଚ ଦିସା ନ ଧାୱତି, ଚତୁରୋଘେ ଚ ନ ସୀଦତି।

ଅଞ୍ଞାଣନ୍ତିଆଦୀସୁ ଞାଣଦସ୍ସନପଟିପକ୍ଖତୋ ଅଞ୍ଞାଣଂ ଅଦସ୍ସନଂ। ଅଭିମୁଖୋ ହୁତ୍ୱା ଧମ୍ମେନ ନ ସମେତି ନ ସମାଗଚ୍ଛତୀତି ଅନଭିସମଯୋ। ଅନୁରୂପତୋ ଧମ୍ମେ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅନୁବୋଧୋ। ତପ୍ପଟିପକ୍ଖତାୟ ଅନନୁବୋଧୋ। ଅନିଚ୍ଚାଦୀହି ସଦ୍ଧିଂ ଯୋଜେତ୍ୱା ନ ବୁଜ୍ଝତୀତି ଅସମ୍ବୋଧୋ। ଅସନ୍ତଂ ଅସମଞ୍ଚ ବୁଜ୍ଝତୀତିପି ଅସମ୍ବୋଧୋ। ଚତୁସଚ୍ଚଧମ୍ମଂ ନ ପଟିୱିଜ୍ଝତୀତି ଅପ୍ପଟିୱେଧୋ। ରୂପାଦୀସୁ ଏକଧମ୍ମମ୍ପି ଅନିଚ୍ଚାଦିସାମଞ୍ଞତୋ ନ ସଙ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଅସଙ୍ଗାହଣା। ତମେୱ ଧମ୍ମଂ ନ ପରିଯୋଗାହତୀତି ଅପରିଯୋଗାହଣା। ନ ସମଂ ପେକ୍ଖତୀତି ଅସମପେକ୍ଖନା। ଧମ୍ମାନଂ ସଭାୱଂ ପତି ନ ଅପେକ୍ଖତୀତି ଅପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣା।

କୁସଲାକୁସଲକମ୍ମେସୁ ୱିପରୀତୱୁତ୍ତିୟା ସଭାୱଗହଣାଭାୱେନ ୱା ଏକମ୍ପି କମ୍ମଂ ଏତସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ନତ୍ଥି, ସୟଂ ୱା କସ୍ସଚି ଧମ୍ମସ୍ସ ପଚ୍ଚକ୍ଖକରଣଂ ନାମ ନ ହୋତୀତି ଅପଚ୍ଚକ୍ଖକମ୍ମଂ। ଯଂ ଏତସ୍ମିଂ ଅନୁପ୍ପଜ୍ଜମାନେ ଚିତ୍ତସନ୍ତାନଂ ମେଜ୍ଝଂ ଭୱେୟ୍ୟ ସୁଚି ୱୋଦାନଂ, ତଂ ଦୁଟ୍ଠଂ ମେଜ୍ଝଂ ଇମିନାତି ଦୁମ୍ମେଜ୍ଝଂ। ବାଲାନଂ ଭାୱୋ ବାଲ୍ୟଂ। ମୁୟ୍ହତୀତି ମୋହୋ। ବଲୱତରୋ ମୋହୋ ପମୋହୋ। ସମନ୍ତତୋ ମୁୟ୍ହତୀତି ସମ୍ମୋହୋ। ୱିଜ୍ଜାୟ ପଟିପକ୍ଖଭାୱତୋ ନ ୱିଜ୍ଜାତି ଅୱିଜ୍ଜା। ଓଘଯୋଗତ୍ଥୋ ୱୁତ୍ତୋଯେୱ। ଥାମଗତଟ୍ଠେନ ଅନୁସେତୀତି ଅନୁସଯୋ। ଚିତ୍ତଂ ପରିଯୁଟ୍ଠାତି ଅଭିଭୱତୀତି ପରିଯୁଟ୍ଠାନଂ। ହିତଗ୍ଗହଣାଭାୱେନ ହିତାଭିମୁଖଂ ଗନ୍ତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଲଙ୍ଗତିଯେୱାତି ଲଙ୍ଗୀ, ଖଞ୍ଜତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଦୁରୁଗ୍ଘାଟନଟ୍ଠେନ ୱା ଲଙ୍ଗୀ। ଯଥା ହି ମହାପଲିଘସଙ୍ଖାତା ଲଙ୍ଗୀ ଦୁରୁଗ୍ଘାଟା ହୋତି, ଏୱମୟମ୍ପି ଲଙ୍ଗୀ ୱିଯାତି ଲଙ୍ଗୀ। ସେସଂ ଉତ୍ତାନତ୍ଥମେୱ।

ଯାଏୱରୂପା କଙ୍ଖାତି ଏତ୍ଥ କଙ୍ଖନୱସେନ କଙ୍ଖା। କଙ୍ଖଂ ଆନୟତୀତି କଙ୍ଖାୟନା। ପୁରିମକଙ୍ଖା ହି ଉତ୍ତରକଙ୍ଖଂ ଆନୟତି ନାମ। ଆକାରୱସେନ ୱା ଏତଂ ୱୁତ୍ତଂ। କଙ୍ଖାସମଙ୍ଗିଚିତ୍ତଂ କଙ୍ଖାୟ ଆୟିତତ୍ତା କଙ୍ଖାୟିତଂ ନାମ। ତସ୍ସ ଭାୱୋ କଙ୍ଖାୟିତତ୍ତଂ। ୱିମତୀତି ୱିଗତା ମତି ୱିମତି। ୱିଚିକିଚ୍ଛାତି ୱିଗତା ଚିକିଚ୍ଛା ୱିଚିକିଚ୍ଛା, ସଭାୱଂ ୱା ୱିଚିନନ୍ତୋ କିଚ୍ଛତି କିଲମତି ଏତାୟାତି ୱିଚିକିଚ୍ଛା। ସା ସଂସୟଲକ୍ଖଣା, କମ୍ପନରସା, ଅନିଚ୍ଛୟପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା, ଅନେକଂସଗ୍ଗାହପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା ୱା, ଅଯୋନିସୋମନସିକାରପଦଟ୍ଠାନା, ପଟିପତ୍ତିୟା ଅନ୍ତରାୟକରାତି ଦଟ୍ଠବ୍ବା।

କମ୍ପନଟ୍ଠେନ ଦ୍ୱିଧା ଏଠଅୟତୀତି ଦ୍ୱେଠହକଂ। ପଟିପତ୍ତିନିୱାରଣେନ ଦ୍ୱିଧାପଥୋ ୱିଯାତି ଦ୍ୱେଧାପଥୋ। ‘‘ନିଚ୍ଚଂ ୱା ଇଦଂ ଅନିଚ୍ଚଂ ୱା’’ତିଆଦିପୱତ୍ତିୟା ଏକସ୍ମିଂ ଆକାରେ ସଣ୍ଠାତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ସମନ୍ତତୋ ସେତୀତି ସଂସଯୋ। ଏକଂସଂ ଗହେତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ନ ଏକଂସଗ୍ଗାହୋତି ଅନେକଂସଗ୍ଗାହୋ। ନିଚ୍ଛେତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ଆରମ୍ମଣତୋ ଓସକ୍କତୀତି ଆସପ୍ପନା। ଓଗାହିତୁଂ ଅସକ୍କୋନ୍ତୀ ପରିସମନ୍ତତୋ ସପ୍ପତୀତି ପରିସପ୍ପନା। ପରିଯୋଗାହିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ଅପରିଯୋଗାହଣା। ନିଚ୍ଛୟୱସେନ ଆରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତିତୁଂ ଅସମତ୍ଥତାୟ ଛମ୍ଭିତତ୍ତଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ଥଦ୍ଧଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ୱିଚିକିଚ୍ଛା ହି ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ଚିତ୍ତଂ ଥଦ୍ଧଂ କରୋତି, ଯସ୍ମା ପନ ସା ଉପ୍ପଜ୍ଜମାନା ଆରମ୍ମଣଂ ଗହେତ୍ୱା ମନଂ ୱିଲିଖନ୍ତୀ ୱିୟ, ତସ୍ମା ମନୋୱିଲେଖୋତି ୱୁତ୍ତା।

ୱିଦ୍ଧୋତି ସଲ୍ଲେନ ଲଦ୍ଧପ୍ପହାରୋ। ଫୁଟ୍ଠୋତି ଘଟ୍ଟିତୋ। ପରେତୋତି ପୀଳିତୋ। ଧାୱତୀତି ପୁରତୋ ଗଚ୍ଛତି। ୱିଧାୱତୀତି ଅନେକୱିଧେନ ଗଚ୍ଛତି। ସନ୍ଧାୱତୀତି ୱେଗେନ ଧାୱତି। ସଂସରତୀତି ଇତୋ ଚିତୋ ଚ ଚରତି।

ଅଚେଲକୋତି ନିଚ୍ଚୋଲୋ, ନଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମୁତ୍ତାଚାରୋତି ୱିସଟ୍ଠାଚାରୋ, ଉଚ୍ଚାରକମ୍ମାଦୀସୁ ଲୋକିୟକୁଲପୁତ୍ତାଚାରେନ ୱିରହିତୋ ଠିତକୋୱ

ଉଚ୍ଚାରଂ କରୋତି, ପସ୍ସାଵଂ କରୋତି, ଖାଦତି ଭୁଞ୍ଜତି। ହତ୍ଥାପଲେଖନୋତି ହତ୍ଥେ ପିଣ୍ଡମ୍ହି ଠିତେ ଜିଵ୍ହାଯ ହତ୍ଥଂ ଅପଲିଖତି, ଉଚ୍ଚାରଂ ଵା କତ୍ଵା ହତ୍ଥମ୍ପିଯେଵ ଦଣ୍ଡକସଞ୍ଜୀ ହୁତ୍ଵା ହତ୍ଥେନ ଅପଲିଖତି। ତେ କିର ଦଣ୍ଡକଂ ''ସତ୍ତୋ''ତି ପଞ୍ଞପେନ୍ତି। ଭିକ୍ଖାଗହଣତ୍ଥଂ ''ଏହି ଭଦନ୍ତେ''ତି ଵୁତ୍ତୋ ନ ଏତୀତି ନ ଏହିଭଦନ୍ତିକୋ। ତେନ ହି ''ତିଟ୍ଠ ଭଦନ୍ତେ''ତି ଵୁତ୍ତୋପି ନ ତିଟ୍ଠତୀତି ନ ତିଟ୍ଠଭଦନ୍ତିକୋ। ତଦୁଭଯମ୍ପି କିର ସୋ ''ଏତସ୍ସ ଵଚନଂ କତଂ ଭଵିସ୍ସତୀ''ତି ନ କରୋତି।

ଅଭିହଟନ୍ତି ପୁରେତରଂ ଗହେତ୍ଵା ଆହଟଂ ଭିକ୍ଖଂ। ଉଦ୍ଦିସ୍ସକତନ୍ତି ''ଇଦଂ ତୁମ୍ହେ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ କତ''ନ୍ତି ଏଵଂ ଆରୋଚିତଂ ଭିକ୍ଖଂ। ନ ନିମନ୍ତନନ୍ତି ''ଅସୁକଂ ନାମ କୁଲଂ ଵା ଵୀଥିଂ ଵା ଗାମଂ ଵା ପଵିସେଯ୍ୟାଥା''ତି ଏଵଂ ନିମନ୍ତିତଭିକ୍ଖମ୍ପି ନ ସାଦିଯତି ନ ଗଣ୍ହାତି। ନ କୁମ୍ଭିମୁଖାତି କୁମ୍ଭିତୋ ଉଦ୍ଧରିତ୍ଵା ଦିଯ୍ୟମାନଂ ଭିକ୍ଖଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। ନ କଳୋପିମୁଖାତି କଳୋପୀତି ଉକ୍ଖଲି ଵା ପଚ୍ଛି ଵା, ତତୋପି ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? କୁମ୍ଭିକଳୋପିଯୋ ମଂ ନିସ୍ସାଯ କଟଚ୍ଛୁନା ପହାରଂ ଲଭନ୍ତୀତି। ନ ଏଳକମନ୍ତରନ୍ତି ଉମ୍ମାରଂ ଅନ୍ତରଂ କରିତ୍ଵା ଦିଯ୍ୟମାନଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? ଅଯଂ ମଂ ନିସ୍ସାଯ ଅନ୍ତରକରଣଂ ଲଭତୀତି। ଦଣ୍ଡମୁସଲେସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ନ ଦ୍ଵିନ୍ନନ୍ତି ଦ୍ଵୀସୁ ଭୁଞ୍ଜମାନେସୁ ଏକସ୍ମିଂ ଉଟ୍ଠାଯ ଦେନ୍ତେ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? କବଳନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀତି। ନ ଗବ୍ଭିନିଯାତିଆଦୀସୁ ପନ ''ଗବ୍ଭିନିଯା କୁଚ୍ଛିଯଂ ଦାରକୋ କିଲମତୀ''ତି, ପାଯନ୍ତିଯା ଦାରକସ୍ସ ଖୀରନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀ''ତି, ''ପୁରିସନ୍ତରଗତାଯ ରତିଅନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀ''ତି ନ ଗଣ୍ହାତି। ନ ସଂକିତ୍ତୀସୂତି ସଂକିତ୍ତେତ୍ଵା କତଭତ୍ତେସୁ। ଦୁବ୍ଭିକ୍ଖସମଯେ କିର ଅଚେଲକସାଵକା ଅଚେଲକାନମତ୍ଥାଯ ତତୋ ତତୋ ତଣ୍ଡୁଲାଦୀନି ସମାଦପେତ୍ଵା ଭତ୍ତଂ ପଚନ୍ତି, ଉକ୍କଟ୍ଠୋ ଅଚେଲକୋ ତତୋପି ନ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ନ ଯତ୍ଥ ସାତି ଯତ୍ଥ ସୁନଖୋ ''ପିଣ୍ଡଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ''ତି ଉପଟ୍ଠିତୋ ହୋତି, ତତ୍ଥ ତସ୍ସ ଅଦତ୍ଵା ଆହଟଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? ଏତସ୍ସ ପିଣ୍ଡନ୍ତରାଯୋ ହୋତୀତି। ସଣ୍ଡସଣ୍ଡଚାରିନୀତି ସମୂହସମୂହଚାରିନୀ । ସଚେ ହି ଅଚେଲକଂ ଦିସ୍ଵା ''ଇମସ୍ସ ଭିକ୍ଖଂ ଦସ୍ସାମା''ତି ମନୁସ୍ସା ଭତ୍ତଗେହଂ ପଵିସନ୍ତି, ତେସୁ ଚ ପଵିସନ୍ତେସୁ କଳୋପିମୁଖାଦୀସୁ ନିଲୀନା ମକ୍ଖିକା ଉପ୍ପତିତ୍ଵା ସଣ୍ଡସଣ୍ଡା ଚରନ୍ତି। ତତୋ ଆହଟଂ ଭିକ୍ଖଂ ନ ଗଣ୍ହାତି। କସ୍ମା? ମଂ ନିସ୍ସାଯ ମକ୍ଖିକାନଂ ଗୋଚରନ୍ତରାଯୋ ଜାତୋତି। ଥୁସୋଦକନ୍ତି ସବ୍ବସସ୍ସସମ୍ଭାରେହି କତଂ ସୋଵୀରକଂ। ଏତ୍ଥ ଚ ସୁରାପାନମେଵ ସାଵଜ୍ଜଂ, ଅଯଂ ପନ ସବ୍ବେସୁପି ସାଵଜ୍ଜସଞ୍ଞୀ।

ଏକାଗାରିକୋତି ଯୋ ଏକସ୍ମିଂଯେଵ ଗେହେ ଭିକ୍ଖଂ ଲଭିତ୍ଵା ନିଵତ୍ତତି। ଏକାଲୋପିକୋତି ଯୋ ଏକେନେଵ ଆଲୋପେନ ଯାପେତି। ଦ୍ଵାଗାରିକାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ। ଏକିସ୍ସାପି ଦତ୍ତିଯାତି ଏକାଯ ଦତ୍ତିଯା। ଦତ୍ତି ନାମ ଏକା ଖୁଦ୍ଦକପାତି ହୋତି, ଯତ୍ଥ ଅଗ୍ଗଭିକ୍ଖଂ ପକ୍ଖିପିତ୍ଵା ଠପେନ୍ତି। ଏକାହିକନ୍ତି ଏକଦିଵସନ୍ତରିକଂ। ଅଡ୍ଢମାସିକନ୍ତି ଅଡ୍ଢମାସନ୍ତରିକଂ। ପରିଯାଯଭତ୍ତଭୋଜନନ୍ତି ଵାରଭତ୍ତଭୋଜନଂ , ଏକାହଵାରେନ ଦ୍ଵୀହଵାରେନ ସତ୍ତାହଵାରେନ ଅଡ୍ଢମାସଵାରେନାତି ଏଵଂ ଦିଵସଵାରେନ ଆଭତଂ ଭତ୍ତଭୋଜନଂ।

ସାକଭକ୍ଖୋତିଆଦୀନି ଵୁତ୍ତତ୍ଥାନେଵ। ଉବ୍ଭଟ୍ଠକୋତି ଉଦ୍ଧଂ ଠିତକୋ। ଉକ୍କୁଟିକପ୍ପଧାନମନୁଯୁତ୍ତୋତି ଉକ୍କୁଟିକଂ ଵୀରିଯଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ। ଗଚ୍ଛନ୍ତୋପି ଉକ୍କୁଟିକୋଵ ହୁତ୍ଵା ଉପ୍ପତିତ୍ଵା ଉପ୍ପତିତ୍ଵା ଗଚ୍ଛତି। କଣ୍ଟକାପସ୍ସଯିକୋତି ଅଯକଣ୍ଟକେ ଵା ପକତିକଣ୍ଟକେ ଵା ଭୂମିଯଂ କୋଟ୍ଟେତ୍ଵା ତତ୍ଥ ଚମ୍ମଂ ଅତ୍ଥରିତ୍ଵା ଠାନଚଙ୍କମାଦୀନି କରୋତି। ସେଯ୍ୟନ୍ତି ସଯନ୍ତୋପି ତତ୍ଥେଵ ସେଯ୍ୟଂ କପ୍ପେତି। ଫଲକସେଯ୍ୟନ୍ତି ରୁକ୍ଖଫଲକେ ସେଯ୍ୟଂ। ଥଣ୍ଡିଲସେଯ୍ୟନ୍ତି ଥଣ୍ଡିଲେ ଉଚ୍ଚେ ଭୂମିଟ୍ଠାନେ ସେଯ୍ୟଂ। ଏକପସ୍ସଯିକୋତି ଏକପସ୍ସେନେଵ ସଯତି। ରଜୋଜଲ୍ଲଧରୋତି ସରୀରଂ ତେଲେନ ମକ୍ଖେତ୍ଵା ରଜୁଟ୍ଠାନଟ୍ଠାନେ ତିଟ୍ଠତି, ଅଥସ୍ସ ସରୀରେ ରଜୋଜଲ୍ଲଂ ଲଗ୍ଗତି, ତଂ ଧାରେତି। ଯଥାସନ୍ଥତିକୋତି ଲଦ୍ଧଂ ଆସନଂ ଅକୋପେତ୍ଵା ଯଦେଵ ଲଭତି, ତତ୍ଥେଵ ନିସୀଦନସୀଲୋ। ଵେକଟିକୋତି ଵିକଟଖାଦନସୀଲୋ, ଵିକଟନ୍ତି ଗୂଥଂ ଵୁଚ୍ଚତି। ଅପାନକୋତି ପଟିକ୍ଖିତ୍ତସୀତୁଦକପାନୋ। ସାଯଂ ତତିଯଂ ଅସ୍ସାତି ସାଯତତିଯକଂ। ପାତୋ ମଜ୍ଝନ୍ହିକେ ସାଯନ୍ତି ଦିଵସସ୍ସ ତିକ୍ଖତ୍ତୁଂ ''ପାପଂ ପଵାହେସ୍ସାମୀ''ତି ଉଦକୋରୋହନାନୁଯୋଗଂ ଅନୁଯୁତ୍ତୋ ଵିହରତି।

ତେ ସଙ୍ଗେ ଅଭିସଙ୍ଖରୋତୀତି ତେ ରାଗାଦିସଙ୍ଗସଙ୍ଗେ ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେତି। ଅଭିସଙ୍ଖରୋନ୍ତୋତି ଅଭିନିବ୍ବତ୍ତେନ୍ତୋ। ସଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖାରଵସେନାତି ସଙ୍ଗାଭିନିବ୍ବତ୍ତାପନକାରଣା। ପୁରତ୍ଥିମଂ ଦିସଂ ଧାଵତୀତି ପୁରିମଂ ଦିସଂ ଗଚ୍ଛତି। ତେ ସଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖାରା ଅପ୍ପହୀନାତି ଏତେ ରାଗାଦିସଙ୍ଗା ପଯୋଗା ନପ୍ପହୀନା। ସଙ୍ଗାଭିସଙ୍ଖାରାନଂ ଅପ୍ପହୀନତ୍ତାତି ସଙ୍ଗପଯୋଗାନଂ ଅପ୍ପହୀନଭାଵେନ। ଗତିଯା ଧାଵତୀତି ଗତିଯଂ ଧାଵତି। ଗତିଯା ଗତିନ୍ତି ଗତିତୋ ଗତିଂ।

ନ ସୀଦତୀତି ନ ନିମୁଜ୍ଜତି। ନ ସଂସୀଦତୀତି ନ ସମନ୍ତତୋ ମୁଜ୍ଜତି। ନ ଓସୀଦତୀତି ନ ଓସକ୍କତି। ନ ଅଵସୀଦତୀତି ନ ପଚ୍ଚୋସକ୍କତି। ନ ଅଵଗଚ୍ଛତୀତି ନ ହେଟ୍ଠା ଗଚ୍ଛତି।

୧୭୫। ଏଵଂ ମହାନୁଭାଵେନ ସଙ୍ଗେନ ଓତିଣ୍ଣେସୁ ଚ ସତ୍ତେସୁ – ତତ୍ଥ ସିକ୍ଖାନୁଗୀଯନ୍ତି, ଯାନି ଲୋକେ ଗଧିତାନୀତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଯେ ଲୋକେ

ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ପଟିଲାଭାଯ ଗିଜ୍ଝନ୍ତୀତି କତ୍ୱା ‘‘ଗଧିତାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଚିରକାଲସେୱିତତ୍ତା ୱା ‘‘ଗଧିତାନୀ’’ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ତତ୍ଥ ତଂ ନିମିତ୍ତଂ ହତ୍ଥିସିକ୍ଖାଦିକା ଅନେକା ସିକ୍ଖା କଥୀଯନ୍ତି, ଉଗ୍ଗଯ୍ହନ୍ତି ୱା। ପସ୍ସଥ ଯାୱ ସମତ୍ଥୋ ୱାଯଂ ଲୋକୋ, ଯତୋ ପଣ୍ଡିତୋ କୁଲପୁତ୍ତୋ ତେସୁ ୱା ଗଧିତେସୁ ତାସୁ ୱା ସିକ୍ଖାସୁ ଅଧିମୁତ୍ତୋ ନ ସିଯା, ଅଞ୍ଞଦତ୍ଥୁ ଅନିଚ୍ଚାଦିଦସ୍ସନେନ ନିବ୍ବିନ୍ଦ ସବ୍ବସୋ କାମେ। ଅତ୍ତନୋ ନିବ୍ବାନମେୱ ସିକ୍ଖେତି।

ପଟିୱିଜ୍ଝିତ୍ୱାତି ଞାଣେନ ନିକ୍ଖମେତ୍ୱା ୱା ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତ୍ୱା ୱା।

୧୭୬। ଇଦାନି ଯଥା ନିବ୍ବାନାଯ ସିକ୍ଖିତବ୍ବଂ, ତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ‘‘ସଚ୍ଚୋ ସିଯା’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ସଚ୍ଚୋତି ୱାଚାସଚ୍ଚେନ ଞାଣସଚ୍ଚେନ ମଗ୍ଗସଚ୍ଚେନ ଚ ସମନ୍ନାଗତୋ। ରିତ୍ତପେସୁଣୋତି ପହୀନପେସୁଣୋ। ୱେୱିଚ୍ଛନ୍ତି ମଚ୍ଛରିଯଂ।

୧୭୭।ନିଦ୍ଦଂ ତନ୍ଦିଂ ସହେ ଥୀନନ୍ତି ପଚଲାଯିକଞ୍ଚ କାଯାଲସିଯଞ୍ଚ ଚିତ୍ତାଲସିଯଞ୍ଚାତି ଇମେ ତଯୋ ଧମ୍ମେ ଅଭିଭୱେଯ୍ଯ। ନିବ୍ବାନମାନସୋତି ନିବ୍ବାନନିନ୍ନଚିତ୍ତୋ।

କାଯସ୍ସ ଅକଲ୍ଲତାତି ଖନ୍ଧତ୍ତଯସଙ୍ଖାତସ୍ସ ନାମକାଯସ୍ସ ଗିଲାନଭାୱୋ। ଗିଲାନୋ ହି ଅକଲ୍ଲକୋତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିନଯେପି (ପାରା। ୧୫୧) ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ନାହଂ, ଭନ୍ତେ, ଅକଲ୍ଲକୋ’’ତି। ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାତି କାଯଗେଲଞ୍ଞସଙ୍ଖାତୋ ଅକମ୍ମଞ୍ଞତାକାରୋ। ମେଘୋ ୱିଯ ଆକାସଂ କାଯଂ ଓନଯ୍ହତୀତି ଓନାହୋ। ସବ୍ବତୋ ଭାଗେନ ଓନାହୋ ପରିଯୋନାହୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ସମୋରୁନ୍ଧତୀତି ଅନ୍ତୋସମୋରୋଧୋ। ମେଧତୀତି ମିଦ୍ଧଂ, ଅକମ୍ମଞ୍ଞଭାୱେନ ୱିହିଂସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସୁପନ୍ତି ତେନାତି ସୁପ୍ପଂ। ଅକ୍ଖିଦଲାଦୀନଂ ପଚଲଭାୱଂ କରୋତୀତି ପଚଲାଯିକା। ସୁପ୍ପନା ସୁପ୍ପିତତ୍ତନ୍ତି ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ଓଲୀଯନାତି ଓଲୀଯନାକାରୋ। ଦୁତିଯଂ ଉପସଗ୍ଗୱସେନ ୱଡ୍ଢିତଂ। ଲୀନନ୍ତି ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ପଟିକୁଟିକଂ। ଇତରେ ଦ୍ୱେ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ଥିନନ୍ତି ସପ୍ପିପିଣ୍ଡୋ ୱିଯ ଅୱିପ୍ଫାରିକତାଯ ଘନଭାୱେନ ଠିତଂ। ଥିଯନାତି ଆକାରନିଦ୍ଦେସୋ। ଥିଯିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଥିଯିତତ୍ତଂ, ଅୱିପ୍ଫାରୱସେନ ଥଦ୍ଧତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସବ୍ବସଙ୍ଖାରଧାତୁଯାତି ନିବ୍ବାନନିନ୍ନମାନସୋ ସବ୍ବତେଭୂମିକସଙ୍ଖାତଧାତୁଯା। ଚିତ୍ତଂ ପଟିୱାପେତ୍ୱାତି ଚିତ୍ତଂ ନିୱତ୍ତାପେତ୍ୱା। ଏତଂ ସନ୍ତନ୍ତି ଏତଂ ନିବ୍ବାନଂ। କିଲେସସନ୍ତତାଯ ସନ୍ତଂ। ଅତପ୍ପକଟ୍ଠେନ ପଣୀତଂ।

ନ ପଣ୍ଡିତା ଉପଧିସୁଖସ୍ସ ହେତୂତି ଦକ୍ଖଜାତିକା କାମସୁଖସ୍ସ କାରଣା ଦାନାନି ନ ଦେନ୍ତି। କାମଞ୍ଚ ତେ ଉପଧିପରିକ୍ଖଯାଯାତି ଏକଂସେନ ତେ ପଣ୍ଡିତା କାମକ୍ଖଯାଯ କାମକ୍ଲେପନତ୍ଥଂ ଦାନାନି ଦେନ୍ତି । ଅପୁନବ୍ଭୱାଯାତି ନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ। ଝାନାନି ଭାୱେନ୍ତୀତି ପଠମଜ୍ଝାନାଦୀନି ୱଡ୍ଢେନ୍ତି। ପୁନବ୍ଭୱାଯାତି ପୁନବ୍ଭୱକାରଣା। ତେ ପଣ୍ଡିତା ନିବ୍ବାନଂ ଅଭିମୁଖଂ ହୁତ୍ୱା ଦାନଂ ଦଦନ୍ତି।

୧୭୮ ।ସାହସାତି ରତ୍ତସ୍ସ ରାଗଚରିତାଦିଭେଦା ସାହସାକାରଣା। ନିଦ୍ଦେସୋ ଉତ୍ତାନତ୍ଥୋଯେୱ।

୧୭୯ ।ପୁରାଣଂ ନାଭିନନ୍ଦେଯ୍ଯାତି ଅତୀତଂ ରୂପାଦିଂ ନାଭିନନ୍ଦେଯ୍ଯ। ନୱେତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ। ହୀଯମାନେତି ୱିନସ୍ସମାନେ। ଆକାସଂ ନ ସିତୋ ସିଯାତି ତଣ୍ହାନିସ୍ସିତୋ ନ ଭୱେଯ୍ଯ। ତଣ୍ହା ହି ରୂପାଦୀନଂ ଆକାସନତୋ ‘‘ଆକାସୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି।

ୱେମାନେତି ଅଭୱମାନେ। ୱିଗଚ୍ଛମାନେତି ଅପଗଚ୍ଛମାନେ।

‘‘ଆକାସତୀ’’ତି ‘‘ଆକସ୍ସତୀ’’ତି ଚ ଦୁୱିଧୋ ପାଠୋ।

୧୮୦। କିଂ କାରଣା ଆକାସଂ ନ ସିତୋ ସିଯାତି ଚେ? ଗେଧଂ ବ୍ରୂମୀତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ଅହଞ୍ହି ଇମଂ ଆକାସସଙ୍ଖାତଂ ତଣ୍ହଂ ରୂପାଦୀସୁ ଗିଜ୍ଝନତୋ ଗେଧଂ ବ୍ରୂମି ‘‘ଗେଧୋ’’ତି ୱଦାମି। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ଯୋ – ଅୱହନନଟ୍ଠେନ ‘‘ଓଘୋ’’ତି ଚ ଆଜୱନଟ୍ଠେନ ‘‘ଆଜୱ’’ନ୍ତି ଚ ‘‘ଇଦଂ ମଯ୍ହଂ, ଇଦଂ ମଯ୍ହ’’ନ୍ତି ଜପ୍ପକାରଣତୋ ‘‘ଜପ୍ପନ’’ନ୍ତି ଚ ଦୁମ୍ମୁଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ ‘‘ଆରମ୍ମଣ’’ନ୍ତି ଚ କମ୍ପକରଣଟ୍ଠେନ ‘‘କମ୍ପନ’’ନ୍ତି ଚ ବ୍ରୂମି, ଏସାୱ ଲୋକସ୍ସ ପଲିବୋଧଟ୍ଠେନ ଦୁରତିକ୍କମନୀଯଟ୍ଠେନ ଚ ‘‘କାମପଙ୍କୋ ଦୁରଚ୍ଚଯୋ’’ତି।

ଆଜୱନ୍ତି ଆପଟିସନ୍ଧିତୋ ଜୱତି ଧାୱତୀତି ଆଜୱଂ, ୱଟ୍ଟମୂଲତାଯ ପୁନବ୍ଭୱେ ପଟିସନ୍ଧିଦାନତଣ୍ହାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଜପ୍ପନନ୍ତି ପତ୍ଥନା, ତଣ୍ହାଯେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଆରମ୍ମଣମ୍ପି ୱୁଚ୍ଚତି ତଣ୍ହାତି ରୂପାଦୀସୁ ଆରମ୍ମଣେସୁ ଉପ୍ପନ୍ନତଣ୍ହା ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ଯଟ୍ଠେନ ଆରମ୍ମଣାତି କଥୀଯତି। କାମପଙ୍କୋତି

ଓସୀଦନଟ୍ଠେନ କଲଲଂ। କଦ୍ଦମୋତି ସଙ୍ଗଟ୍ଠେନ କଦ୍ଦମୋ। ତାପନଟ୍ଠେନ କିଲେସୋ। ନିସ୍ସାସଂ ୱିଯ ଲଗ୍ଗାପନଟ୍ଠେନ ପଲିପୋ। ରୁନ୍ଧିତ୍ୱା ଧାରଣଟ୍ଠେନ ପଲିରୋଧୋ। ଏୱମେତଂ ଗେଧାଦିପରିଯାଯଂ ଆକାସଂ ଅନିସ୍ସିତୋ।

୧୮୧।ସଞ୍ଚା ଅୱୋକ୍କମନ୍ତି ଗାଥା। ତସ୍ସତ୍ଥୋ – ପୁବ୍ବେ ୱୁତ୍ତା ତିୱିଧାପି ସଚ୍ଚା ଅୱୋକ୍କମଂ ମୋନେଯ୍ୟପଭିଯା ମୁନୀତି ସଙ୍ଖଂ ଗତୋ ନିବ୍ବାନଥଲେ ତିଟ୍ଠତି ବ୍ରାହ୍ମଣୋ, ସ ୱେଏୱରୂପୋ ସବ୍ବାନି ଆଯତନାନି ନିସ୍ସଜ୍ଜିତ୍ୱା ''ସନ୍ତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ନିଦ୍ଦେସେ ୱତ୍ତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି।

୧୮୨। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ସ ୱେ ୱିଦ୍ୱାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଞତ୍ୱା ଧମ୍ମନ୍ତି ଅନିଚ୍ଚାଦିନଯେନ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଂ ଅଞ୍ଞାଯ। ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ଇରିଯାନୋତି ଅସମ୍ମାଇରିଯନକରାନଂ କିଲେସାନଂ ପହାନା ସମ୍ମା ସୋ ଲୋକେ ଇରିଯମାନୋ।

୧୮୩। ଏୱଂ ଅପିହେନ୍ତୋ ଚ – ଯୋଧ କାମେତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ସଙ୍ଗନ୍ତି ସତ୍ତୱିଧଂ ସଙ୍ଗଂ ଯୋ ଅଚ୍ଚତରି। ନାଜ୍ଝେତୀତି ନ ଅଭିଜ୍ଝାଯତି।

୧୮୪। ତସ୍ମା ତୁମ୍ହେସୁପି ଯୋ ଏୱରୂପୋ ହୋତୁଂ ଇଚ୍ଛତି, ତଂ ୱଦାମି – ଯଂ ପୁବ୍ବେତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଯଂ ପୁବ୍ବେତି ଅତୀତେ ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ କିଲେସଜାତଂ ଅତୀତଂ କମ୍ମଞ୍ଚ। ପଚ୍ଛା ତେ ମାହୁ କିଞ୍ଚନନ୍ତି ଅନାଗତେପି ସଙ୍ଖାରେ ଆରବ୍ଭ ଉପ୍ପଜ୍ଜନଧମ୍ମଂ ରାଗାଦିକିଞ୍ଚନଂ ମା ଅହୁ। ମଜ୍ଝେ ଚେ ନୋ ଗହେସ୍ସସୀତି ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନରୂପାଦିଧମ୍ମେପି ନ ଗହେସ୍ସସି ଚେ। ଏୱଂ ଉପସନ୍ତୋ ଚରିସ୍ସସି।

ଅବୀଜଂ କରୋହୀତି ମଗ୍ଗଞାଣେନ ନ ବୀଜଂ କରୋହି। ରାଗକିଞ୍ଚନନ୍ତି ରାଗଫନ୍ଦନଂ। ଦୋସକିଞ୍ଚନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୧୮୫। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତପ୍ପତ୍ତିଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଇଦାନି ଅରହତୋ ଥୁତିୱସେନ ଇତୋ ପରା ଗାଥାଯୋ ଅଭାସି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବସୋତି ଗାଥାଯ ମମାଯିତନ୍ତି ମମତ୍ତକରଣଂ। ''ମମ ଇଦ''ନ୍ତି ଗହିତଂ ୱା ୱତ୍ଥୁ। ଅସତା ଚ ନ ସୋଚତୀତି ଅୱିଜ୍ଜମାନକାରଣା ଅସନ୍ତକାରଣା ନ ସୋଚତି। ନ ଜୀଯତୀତି ଜାନିଂ ନାଧିଗଚ୍ଛତି।

ଅହୁୱତ ମେତି ମଯ୍ହଂ ଅହୋସି ୱତ। ତଂ ୱତ ମେ ନତ୍ଥୀତି ଯଂ ଅତୀତେ ଅହୋସି, ତଂ ମଯ୍ହଂ ଇଦାନି ନ ସନ୍ତି। ସିଯା ୱତ ମେତି ଯଂ ମଯ୍ହଂ ଭୱିସ୍ସତି, ତଂ ୱତାହଂ ନ ଲଭାମୀତି ଇଦାନି ଅହଂ ଏକଂସେନ ନ ପାପୁଣାମି।

୧୮୬। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଯସ୍ସ ନତ୍ଥୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ କିଞ୍ଚନନ୍ତି କିଞ୍ଚି ରୂପାଦିଧମ୍ମଜାତଂ।

ଅଭିସଙ୍ଖତନ୍ତି କମ୍ମେନ ସଙ୍ଖରିତଂ। ଅଭିସଞ୍ଚେତଯିତନ୍ତି ଚିତ୍ତେନ ରାସିକତଂ। ଅୱିଜାଯ ୱେୱାତି ଅୱିଜାଯ ତୁ ଏୱ। ଅସେସୱିରାଗନିରୋଧାତି ୱିରାଗସଙ୍ଖାତେନ ମଗ୍ଗେନ ନିରୱସେସନିରୋଧା।

ସୁଞ୍ଞତୋଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖସ୍ସୁତି ଅୱସୱତ୍ତିସଲ୍ଲକ୍ଖଣୱସେନ ୱା ତୁଚ୍ଛସଙ୍ଖାରସମନୁପସ୍ସନୱସେନ ୱାତି ଦ୍ୱୀହାକାରେହି ସୁଞ୍ଞତୋ ଲୋକଂ ପସ୍ସ। ଅତ୍ତାନୁଦିଟ୍ଠିଂ ଉହଚ୍ଚାତି ସକ୍କାଯଦିଟ୍ଠିଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା। ଏୱଂ ମଚ୍ଚୁତରୋ ସିଯାତି ଏୱଂ ମରଣସ୍ସ ତରଣୋ ଭୱେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ଲୋକଂ ଅୱେକ୍ଖନ୍ତନ୍ତି ଏୱଂ ଖନ୍ଧଲୋକଂ ପସ୍ସନ୍ତଂ। ମଚ୍ଚୁରାଜା ନ ପସ୍ସତୀତି ମରଣରାଜା ନ ଓଲୋକେତି ନ ଦକ୍ଖତି।

ନାଞ୍ଞଂ ପତ୍ଥଯତେ କିଞ୍ଚୀତି ଅଞ୍ଞଂ ଅପ୍ପମତ୍ତକମ୍ପି ନ ପତ୍ଥଯତି ନ ପିହଯତି। ଅଞ୍ଞତ୍ର ଅପ୍ପଟିସନ୍ଧିଯାତି ନିବ୍ବାନଂ ଠପେତ୍ୱା। ''ଅଞ୍ଞତ୍ରପ୍ପଟିସନ୍ଧିଯା''ତି ଏକପଦଂ କତ୍ୱାପି ପଠନ୍ତି।

୧୮୭। କିଞ୍ଚ ଭିଯ୍ୟୋ – ଅନିଟ୍ଠୁରୀତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଅନିଟ୍ଠୁରୀତି ଅନିସ୍ସୁକୀ। ''ଅନିଟ୍ଠୁରୀ''ତିପି କେଚି ପଠନ୍ତି। ସବ୍ବଧୀ ସମୋତି ସବ୍ବତ୍ଥ ସମୋ, ଉପେକ୍ଖକୋତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। କିଂ ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି? ଯୋ ସୋ ''ନତ୍ଥି ମେ''ତି ନ ସୋଚତି, ତମହଂ ଅୱିକମ୍ପିନଂ ପୁଗ୍ଗଲଂ ପୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ ଅନିଟ୍ଠୁରୀ ଅନନୁଗିଦ୍ଧୋ, ଅନେଜୋ ସବ୍ବଧୀ ସମୋତି ଇମଂ ତସ୍ମିଂ ପୁଗ୍ଗଲେ ଚତୁବ୍ବିଧଂ ଆନିସଂସଂ ବ୍ରୂମୀତି।

ନିଟ୍ଠୁରିଯୋତି ଇସ୍ସୁକୀ। ନିଟ୍ଠୁରଭାୱୋ ନିଟ୍ଠୁରିଯଂ, ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଏତ୍ତକମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ଖେଳଅପାତନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ନିଟ୍ଠୁରିଯକମ୍ମନ୍ତି ନିଟ୍ଠୁରିଯକରଣଂ। ଗହଟ୍ଠୋ ୱା ହି ଗହଟ୍ଠଂ ଭିକ୍ଖୁ ୱା ଭିକ୍ଖୁଂ ନିସ୍ସାଯ ୱସନ୍ତୋ ଅପ୍ପମତ୍ତକେନେୱ କୁଜ୍ଝିତ୍ୱା ତଂ ନିସ୍ସାଯ ଏତ୍ତକମ୍ପି ନତ୍ଥୀତି ଖେଳଅଂ ପାତେତ୍ୱା ପାଦେନ ମଦ୍ଦନ୍ତୋ ୱିଯ ନିଟ୍ଠୁରିଯଂ ନାମ କରୋତି। ତସ୍ସ ତଂ କମ୍ମଂ ''ନିଟ୍ଠୁରିଯକମ୍ମ''ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଇସ୍ସାତି ସଭାୱନିଦ୍ଦେସୋ । ତତୋ ପରା ଦ୍ୱେ ଆକାରଭାୱନିଦ୍ଦେସା। ଇତରତ୍ତଯଂ ପରିଯାଯୱଚନଂ। ଲକ୍ଖଣାଦିତୋ ପନେସା ପରସମ୍ପତ୍ତୀନଂ ଉସୂଯନଲକ୍ଖଣା ଇସ୍ସା; ତତ୍ଥ ଚ ଅନଭିରତିରସା; ତତୋ

ୱିମୁଖଭାୱପଚ୍ଚୁପଟ୍ଠାନା; ପରସମ୍ପତ୍ତିପଦଟ୍ଠାନା।

ଲାଭେପି ନ ଇଞ୍ଜତୀତି ପଚ୍ଚଯଲାଭେ ନ ଚଲତି। ଅଲାଭେପୀତି ପଚ୍ଚଯାନଂ ଅଲାଭେପି।

୧୮୮। କିଞ୍ଚି ଭିୟ୍ୟୋ – ଅନେଜସ୍ସାତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ନିସଙ୍ଖତୀତି ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦୀସୁ ଯୋ କୋଚି ସଙ୍ଖାରୋ। ସୋ ହି ଯସ୍ମା ନିସଙ୍ଖରିୟତି, ନିସଙ୍ଖରୋତି ୱା, ତସ୍ମା ''ନିସଙ୍ଖତୀ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ୱିଯାରମ୍ଭାତି ୱିୱିଧା ପୁଞ୍ଞାଭିସଙ୍ଖାରାଦିକା ଆରମ୍ଭା। ଖେମଂ ପସ୍ସତି ସବ୍ବଧୀତି ସବ୍ବତ୍ଥ ଅଭଯମେୱ ପସ୍ସତି।

ଆରମ୍ଭାତି କମ୍ମାନଂ ପଠମାରମ୍ଭା। ୱିଯାରମ୍ଭାତି ଉପରୂପରି ୱିୱିଧଆରମ୍ଭନୱସେନ ୱୀରିଯାରମ୍ଭା। ତୀସୁ ଭୱେସୁ ପଟିସନ୍ଧିଜନକକମ୍ମାନଂ ଏତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ତସ୍ମା ୱିଯାରମ୍ଭା ଆରତୋ।

୧୮୯। ଏୱଂ ପସ୍ସନ୍ତୋ ନ ସମେସୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ନ ୱଦତେତି ''ସଦିସୋହମସ୍ମୀ''ତିଆଦିନା ମାନୱସେନ ସମେସୁପି ଅତ୍ତାନଂ ନ ୱଦତି ଓମେସୁପି ଉସ୍ସେସୁପି। ନାଦେତି ନ ନିରସ୍ସତୀତି ରୂପାଦୀସୁ କଞ୍ଚି ଧମ୍ମଂ ନ ଗଣ୍ହାତି ନ ନିସ୍ସଜ୍ଜତି। ସେସଂ ସବ୍ବତ୍ଥ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନେୱ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ଅତ୍ତଦଣ୍ଡସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

୧୬। ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସଵଣ୍ଣନା

୧୯୦। ସୋଳସମେ ନ ମେ ଦିଟ୍ଠୋତି ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୋ। ତତ୍ଥ ଇତୋ ପୁବ୍ବେତି ଇତୋ ସଙ୍କସ୍ସନଗରେ ଓତରଣତୋ ପୁବ୍ବେ। ଵଗ୍ଗୁଵଦୋତି ସୁନ୍ଦରଵଦୋ। ତୁସିତା ଗଣିମାଗତୋତି ତୁସିତକାଯା ଚଵିତ୍ଵା ମାତୁକୁଚ୍ଛିଂ ଆଗତତ୍ତା ତୁସିତା ଆଗତୋ। ଗଣାଚରିଯତ୍ତା ଗଣୀ। ସନ୍ତୁଟ୍ଠଟ୍ଠେନ ଵା ତୁସିତସଙ୍ଖାତା ଦେଵଲୋକା ଗଣିଂ ଆଗତୋ, ତୁସିତାନଂ ଵା ଅରହନ୍ତାନଂ ଗଣିଂ ଆଗତୋତି।

ଇମିନା ଚକ୍ଖୁନାତି ଇମିନା ଅତ୍ତଭାଵପରିଯାପନ୍ନେନ ପକତିମଂସଚକ୍ଖୁନା। ଇମିନା ଅତ୍ତଭାଵେନାତି ଇମିନା ପଚ୍ଛିମେନ ଅତ୍ତଭାଵେନ। ତାଵତିଂସଭଵନେତି ତାଵତିଂସଦେଵଲୋକେ। ପାରିଚ୍ଛତ୍ତକମୂଲେତି କୋଵିଳାରରୁକ୍ଖସ୍ସ ହେଟ୍ଠା। ପଣ୍ଡୁକମ୍ବଲସିଲାଯନ୍ତି ରତ୍ତକମ୍ବଲସଦିସପାସାଣପିଟ୍ଠେ। ଵସ୍ସଂ ଵୁଟ୍ଠୋତି ଵୁଟ୍ଠଵସ୍ସୋ। ଦେଵଗଣପରିଵୁତୋତି ଦେଵସଙ୍ଘେନ ପରିଵାରିତୋ। ଓତିଣ୍ଣୋତି ଅଵତିଣ୍ଣୋ। ଇମଂ ଦସ୍ସନଂ ପୁବ୍ବେତି ଅଞ୍ଞତ୍ର ଇମମ୍ହା ଦସ୍ସନା ପୁବ୍ବେ। ନ ଦିଟ୍ଠୋତି ଅଞ୍ଞଦା ନ ଦିଟ୍ଠପୁବ୍ବୋ।

ଖତ୍ତିଯସ୍ସ ଵାତି ଖତ୍ତିଯସ୍ସ ଵଦନ୍ତସ୍ସ ନ ସୁତୋ। ବ୍ରାହ୍ମଣାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନଯୋ।

ମଧୁରଵଦୋତିଆଦୀସୁ ବ୍ଯଞ୍ଜନସମ୍ପନ୍ନଂ ମଧୁରଂ ଵଦତୀତି ମଧୁରଵଦୋ। ପେମଜନକଂ ପେମାରହଂ ଵଦତୀତି ପେମନୀଯଵଦୋ। ହଦଯଙ୍ଗମଚିତ୍ତେ ଠପନଯୋଗ୍ଗଂ ଵଦତୀତି ହଦଯଙ୍ଗମଵଦୋ। କରଵୀକସକୁଣସଦ୍ଦୋ ଵିଯ ମଧୁରଘୋସୋ ଅସ୍ସାତି କରଵୀକରୁତମଞ୍ଜୁଘୋସୋ। ଵିସ୍ସଟ୍ଠୋ ଚାତି ଅପଲିବୁଦ୍ଧୋ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଅପକ୍ଖଲନୋ। ଵିଞ୍ଞେଯ୍ଯୋ ଚାତି ସୁଵିଜାନେଯ୍ଯୋ ଚ। ମଞ୍ଜୁ ଚାତି ମଧୁରୋ ଚ। ସଵନୀଯୋ ଚାତି କଣ୍ଣସୁଖୋ ଚ। ବିନ୍ଦୁ ଚାତି ଘନୋ ଚ। ଅଵିସାରୀ ଚାତି ନ ପତ୍ଥଟୋ ଚ। ଗମ୍ଭୀରୋ ଚାତି ନ ଉତ୍ତାନୋ ଚ। ନିନ୍ନାଦି ଚାତି ଘୋସଵନ୍ତୋ ଚ। ଅସ୍ସାତି ଅସ୍ସ ସତ୍ଥୁନୋ। ବହିଦ୍ଧା ପରିସାଯାତି ପରିସତୋ ବହି। ନ ନିଚ୍ଛରତୀତି ନ ନିକ୍ଖମତି। କିଂକାରଣା? ଏଵରୂପୋ ମଧୁରସଦ୍ଦୋ ନିକ୍କାରଣା ମା ଵିନସ୍ସତୂତି। ବ୍ରହ୍ମସ୍ସରୋତି ଅଞ୍ଞେ ଛିନ୍ନସ୍ସରାପି ଭିନ୍ନସ୍ସରାପି କାକସ୍ସରାପି ହୋନ୍ତି, ଅଯଂ ପନ ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ସରସଦିସେନ ସରେନ ସମନ୍ନାଗତୋ। ମହାବ୍ରହ୍ମୁନୋ ହି ପିତ୍ତସେମ୍ହେହି ଅପଲିବୁଦ୍ଧତ୍ତା ସରୋ ଵିସୁଦ୍ଧୋ ହୋତି, ଭଗଵତାପି କତକମ୍ମଂ ଵତ୍ଥୁଂ ସୋଧେତି, ଵତ୍ଥୁନୋ ସୁଦ୍ଧତ୍ତା ନାଭିତୋ ପଟ୍ଠାଯ ସମୁଟ୍ଠହନ୍ତୋ ସରୋ ଵିସୁଦ୍ଧୋ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗସମନ୍ନାଗତାଵ ସମୁଟ୍ଠାତି। କରଵୀକୋ ଵିଯ ଭଣତୀତି କରଵୀକଭାଣୀ, ମତ୍ତକରଵୀକରୁତମଞ୍ଜୁଘୋସୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ତାରେତୀତି ଅଖେମନ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଅତିକ୍କାମେତି। ଉତ୍ତାରେତୀତି ଖେମନ୍ତଭୂମିଂ ଉପନେନ୍ତୋ ତାରେତି। ନିତ୍ତାରେତୀତି ଅଖେମନ୍ତଟ୍ଠାନତୋ ନିକ୍ଖାମେନ୍ତୋ ତାରେତି । ପତାରେତୀତି ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ତାରେତି, ହତ୍ଥେନ ପରିଗ୍ଗହେତ୍ଵା ଵିଯ ତାରେତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସବ୍ବମ୍ପେତଂ ତାରଣୁତ୍ତାରଣାଦିଖେମନ୍ତଟ୍ଠାନେ ଠପନମେଵାତି ଆହ – ‘‘ଖେମନ୍ତଭୂମିଂ ସମ୍ପାପେତୀ’’ତି। ସତ୍ତେତି ଵେନେଯ୍ଯସତ୍ତେ। ମହାଗହନତାଯ ମହାନତ୍ଥତାଯ ଦୁନ୍ନିତ୍ତରିଯତାଯ ଚ ଜାତିଯେଵ କନ୍ତାରୋ ଜାତିକନ୍ତାରୋ, ତଂ ଜାତିକନ୍ତାରଂ।

ଗଣସ୍ସ ସୁସ୍ସୂସତୀତି ଗଣୋ ଅସ୍ସ ଵଚନଂ ସୁସ୍ସୂସତି ସୁଣାତି ଉପଲକ୍ଖେତି। ସୋତଂ ଓଦହତୀତି ସୋତୁକାମତାଯ ସୋତଂ ଅଵଦହତି ପତିଟ୍ଠାପେତି। ଅଞ୍ଞା ଚିତ୍ତଂ ଉପଟ୍ଠପେତୀତି ଞାତୁକାମଂ ଚିତ୍ତଂ ପଣିଦହତି। ଗଣଂ ଅକୁସଲା ଵୁଟ୍ଠାପେତ୍ଵାତି ଜନସମୂହଂ ଅକୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତା ଅକୁସଲା ଉଟ୍ଠାପେତ୍ଵା। କୁସଲେ ପତିଟ୍ଠାପେତୀତି କୋସଲ୍ଲସମ୍ଭୂତେ କୁସଲେ ଠପେତି। ସଙ୍ଘୀତି ରାସିଵସେନ ସଙ୍ଘୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ସଙ୍ଘୀ। ପରିସଵସେନ ଗଣୋ ଅସ୍ସ ଅତ୍ଥୀତି ଗଣୀ। ଗଣସ୍ସ ଆଚରିଯୋତି ଗଣାଚରିଯୋ।

୧୯୧। ଦୁତିଯଗାଥାଯ ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ, ଯଥା ଦିସ୍ସତୀତି ସଦେଵକସ୍ସ ଲୋକସ୍ସ ଵିଯ ମନୁସ୍ସାନମ୍ପି ଦିସ୍ସତି। ଯଥା ଵା ଦିସ୍ସତୀତି ତଚ୍ଛତୋ ଅଵିପରୀତତୋ ଦିସ୍ସତି। ଚକ୍ଖୁମାତି ଉତ୍ତମଚକ୍ଖୁମା। ଏକୋତି ପଵ୍ଵଜାସଙ୍ଖାତାଦୀହି ଏକୋ। ରତିନ୍ତି ନେକ୍ଖମ୍ମରତିଆଦିଂ।

ପତିରୂପକୋତି ସୁଵଣ୍ଣପତିରୂପକୋ କୁଣ୍ଡଲୋ। ମତ୍ତିକାକୁଣ୍ଡଲୋଵାତି ମତ୍ତିକାଯ କତକୁଣ୍ଡଲୋ ଵିଯ। ଲୋହଡ୍ଢମାସୋଵ ସୁଵଣ୍ଣଛନ୍ନୋତି ସୁଵଣ୍ଣେନ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନୋ ଲୋହମାସକୋ ଵିଯ। ପରିଵାରଛନ୍ନାତି ପରିଵାରେନ ଛାଦିତା। ଅନ୍ତୋ ଅସୁଦ୍ଧାତି ଅବ୍ଭନ୍ତରତୋ ରାଗାଦୀହି ଅପରିସୁଦ୍ଧା। ବହି ସୋଭମାନାତି ଚୀଵରାଦୀହି ବାହିରତୋ ସୁନ୍ଦରା।

ଅକପ୍ପିତେରିଯାପଥା ଚାତି ଅସଜ୍ଜିତେରିଯାପଥା। ପଣିଧିସମ୍ପନ୍ନାତି ପରିପୁଣ୍ଣପତ୍ଥନା।

ୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଦୋତି ପରିସୁଦ୍ଧକିତ୍ତିସଦ୍ଦୋ, ଯଥାଭୂତଥୁତିଘୋସୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଗତକିତ୍ତିସଦ୍ଦସିଲୋକୋତି କିତ୍ତିସଦ୍ଦଞ୍ଚ ସିଲୋକଞ୍ଚ ଗହେତ୍ୱା ଚରଣସୀଲୋ। କଙ୍ଖ ୱିସୁଦ୍ଧସଦ୍ଦୋତି ଚେ? ''ନାଗଭୱନେ ଚ ସୁପଣ୍ଣଭୱନେଚା''ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱିତ୍ଥାରେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତତ୍ଥାନେ। ତତୋ ଚ ଭିଯ୍ୟୋତି ତତୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରତୋ ଚ ୱେନେୟ୍ୟୱସେନ ଅତିରେକତରୋପି ଦିସ୍ସତି।

ସଙ୍ଗଂ ରାଗତମନ୍ତି ସକଲଂ ରାଗନ୍ଧକାରଂ। ଦୋସତମାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅନ୍ଧକରଣନ୍ତି ପଞ୍ଞାଲୋକନିୱାରଣକରଣଂ। ଅଚକ୍ଖୁକରଣନ୍ତି ପଞ୍ଞାଚକ୍ଖୁନୋ ଅକରଣଂ। ଅଞ୍ଞାଣକରଣନ୍ତି ଞାଣେନ ଅଜାନନକରଣଂ। ପଞ୍ଞାନିରୋଧିକନ୍ତି ପଞ୍ଞାନଯନନାସକଂ। ୱିଘାତପକ୍ଖିକନ୍ତି ପୀଳଆକୋଟ୍ଟାସିକଂ। ଅନିବ୍ବାନସଂୱତ୍ତନିକନ୍ତି ଅପଚ୍ଚଯଅମତନିବ୍ବାନତ୍ଥାଯ ନ ସଂୱତ୍ତନିକଂ।

ସଙ୍ଗଂ ତଂ ତେନ ବୋଧିଞାଣେନ ବୁଜ୍ଝୀତି ତଂ ସକଲଂ ତେନ ଚତୁମଗ୍ଗଞାଣୱସେନ ବୁଜ୍ଝି। ପଠମମଗ୍ଗୱସେନ ଜାନି ଅନୁବୁଜ୍ଝି। ଦୁତିଯମଗ୍ଗୱସେନ ପୁନ ଅଞ୍ଞାସି ପଟିୱିଜ୍ଝି। ତତିଯମଗ୍ଗୱସେନ ପଟିୱେଧଂ ପାପୁଣି ସମ୍ବୁଜ୍ଝି। ଚତୁତ୍ଥମଗ୍ଗୱସେନ ନିସ୍ସେସପଟିୱେଧେନ ସମ୍ମାବୁଜ୍ଝି। ଅଧିଗଚ୍ଛି ଫସ୍ସେସି ସଚ୍ଛାକାସୀତି ଏତଂ ତଯଂ ଫଲୱସେନ ଯୋଜେତବ୍ବଂ। ପଠମଦୁତିଯୱସେନ ପଟିଲଭି। ତତିଯୱସେନ ଞାଣଫସ୍ସେନ ଫୁସି। ଚତୁତ୍ଥୱସେନ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ ଅକାସି। ଅଥ ୱା ଏକେକଫଲସ୍ସ ତଯୋପି ଲବ୍ଭନ୍ତି ଏୱ।

ନେକ୍ଖମ୍ମରତିନ୍ତି ପବ୍ବଜ୍ଜାଦୀନି ନିସ୍ସାଯ ଉପ୍ପନ୍ନରତିଂ। ୱିୱେକରତିନ୍ତି କାଯୱିୱେକାଦିମ୍ହି ଉପ୍ପନ୍ନରତିଂ। ଉପସମରତିନ୍ତି କିଲେସୱୂପସମେ ରତିଂ। ସମ୍ବୋଧିରତିନ୍ତି ମଗ୍ଗଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନରତିଂ।

୧୯୨। ତତିଯଗାଥାଯ ବହୂନମିଧ ବଦ୍ଧାନନ୍ତି ଇଧ ବହୂନଂ ଖତ୍ତିଯାଦୀନଂ ସିସ୍ସାନଂ। ସିସ୍ସା ହି ଆଚରିଯପଟିବଦ୍ଧୱୁତ୍ତିତ୍ତା ''ବଦ୍ଧା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ଅତ୍ଥି ପଞ୍ହେନ ଆଗମନ୍ତି ଅତ୍ଥିକୋ ପଞ୍ହେନ ଆଗତୋମ୍ହି, ଅତ୍ଥିକାନଂ ୱା ପଞ୍ହେନ ଆଗମନଂ, ପଞ୍ହେନ ଅତ୍ଥି ଆଗମନଂ ୱାତି।

ବୁଦ୍ଧୋତି ପଦସ୍ସ ଅଭାୱେପି ତଂ ବୁଦ୍ଧନ୍ତି ପଦେ ଯୋ ସୋ ବୁଦ୍ଧୋ, ତଂ ନିଦ୍ଦିସିତୁକାମେନ ''ବୁଦ୍ଧୋ''ତି ୱୁତ୍ତଂ। ସଯମ୍ଭୂତି ଉପଦେସଂ ୱିନା ସଯମେୱ ଭୂତୋ। ଅନାଚରିଯକୋତି ସଯମ୍ଭୂପଦସ୍ସ ଅତ୍ଥୱିୱରଣଂ। ଯୋ ହି ଆଚରିଯଂ ୱିନା ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝତି, ସୋ ସଯମ୍ଭୂ ନାମ ହୋତୀତି। ପୁବ୍ବେ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୂତିଆଦି ଅନାଚରିଯକଭାୱସ୍ସ ଅତ୍ଥପ୍ପକାସନଂ। ଅନନୁସ୍ସୁତେସୂତି ଆଚରିଯତୋ ଅନନୁସ୍ସୁତେସୁ। ସାମନ୍ତି ସଯମେୱ। ଅଭିସମ୍ବୁଜ୍ଝୀତି ଭୁସଂ ସମ୍ମା ପଟିୱିଜ୍ଝି। ତତ୍ଥ ଚ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପାପୁଣୀତି ତେସୁ ଚ ସଚ୍ଚେସୁ ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱଂ ପାପୁଣି। ଯଥା ସଚ୍ଚାନି ପଟିୱିଜ୍ଝନ୍ତା ସବ୍ବଞ୍ଞୁନୋ ହୋନ୍ତି , ତଥା ସଚ୍ଚାନଂ ପଟିୱିଦ୍ଧତ୍ତା ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ। ''ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଂ ପତ୍ତୋ''ତିପି ପାଠୋ। ବଲେସୁଚ ୱସୀଭାୱନ୍ତି ଦସସୁ ଚ ତଥାଗତବଲେସୁ ଇସ୍ସରଭାୱଂ ପାପୁଣି। ଯୋ ସୋ ଏୱଂ ଭୂତୋ, ସୋ ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ସବ୍ବଧମ୍ମେସୁ ଅପ୍ପଟିହତଞାଣନିମିତ୍ତାନୁତ୍ତରୱିମୋକ୍ଖାଧିଗମପରିଭାୱିତଖନ୍ଧସନ୍ତାନଂ ଉପାଦାଯ ପଣ୍ଣତ୍ତିକୋ, ସବ୍ବଞ୍ଞୁତପଦଟ୍ଠାନଂ ୱା ସଚ୍ଚାଭିସମ୍ବୋଧିମୁପାଦାଯ ପଣ୍ଣତ୍ତିକୋ ସତ୍ତୱିସେସୋ ବୁଦ୍ଧୋ। ଏତ୍ତାୱତା ଅତ୍ଥତୋ ବୁଦ୍ଧୱିଭାୱନା କତା ହୋତି।

ଇଦାନି ବ୍ୟଞ୍ଜନତୋ ୱିଭାୱେନ୍ତୋ ''ବୁଦ୍ଧୋତି କେନଟ୍ଠେନ ବୁଦ୍ଧୋ''ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଯଥା ଲୋକେ ଅୱଗନ୍ତା ''ଅୱଗତୋ''ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ବୁଜ୍ଝିତା ସଚ୍ଚାନୀତି ବୁଦ୍ଧୋ। ଯଥା ପଣ୍ଣସୋସା ୱାତା ''ପଣ୍ଣସୁସା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି, ଏୱଂ ବୋଧେତା ପଜାଯାତି ବୁଦ୍ଧୋ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁତାଯ ବୁଦ୍ଧୋତି ସବ୍ବଧମ୍ମବୁଜ୍ଝନସମତ୍ଥାଯ ବୁଦ୍ଧିଯା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସବ୍ବଦସ୍ସାୱିତାଯ ବୁଦ୍ଧୋତି ସବ୍ବଧମ୍ମାନଂ ଞାଣଚକ୍ଖୁନା ଦିଟ୍ଠତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅନଞ୍ଞନେୟ୍ୟତାଯ ବୁଦ୍ଧୋତି ଅଞ୍ଞେନ ଅବୋଧନୀଯତୋ ସଯମେୱ ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ୱିସୱିତାଯ ବୁଦ୍ଧୋତି ନାନାଗୁଣୱିକସନତୋ ପଦୁମମିୱ ୱିକସନଟ୍ଠେନ ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଖୀଣାସୱସଙ୍ଖାତେନ ବୁଦ୍ଧୋତିଆଦୀହି ଛହି ପରିଯାଯେହି ଚିତ୍ତସଙ୍କୋଚକରଧମ୍ମପ୍ପହାନେନ ନିଦ୍ଦାଯ ୱିବୁଦ୍ଧୋ ପୁରିସୋ ୱିଯ ସବ୍ବକିଲେସନିଦ୍ଦାଯ ୱିବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସଙ୍ଖା ସଙ୍ଖାତନ୍ତି ଅତ୍ଥତୋ ଏକତ୍ତା ସଙ୍ଖାତେନାତି ୱଚନସ୍ସ କୋଟ୍ଠାସେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ତଣ୍ହାଲେପଦିଟ୍ଠିଲେପାଭାୱେନ ନିରୁପଲେପସଙ୍ଖାତେନ ସୱାସନାନଂ ସବ୍ବକିଲେସାନଂ ପହୀନତ୍ତା ଏକନ୍ତୱଚନେନ ୱିସେସେତ୍ୱା ୱୁତ୍ତଂ। ଏକନ୍ତନିକ୍କିଲେସୋତି ରାଗଦୋସମୋହାୱସେସେହି ସବ୍ବକିଲେସେହି ନିକ୍କିଲେସୋ।

ଏକାଯନମଗ୍ଗଂ ଗତୋତି ବୁଦ୍ଧୋତି ଗମନତ୍ଥାନଂ ଧାତୂନଂ ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥତ୍ତା ବୁଜ୍ଝନତ୍ଥାପି ଧାତୁଯୋ ଗମନତ୍ଥା ହୋନ୍ତେୱ, ତସ୍ମା ଏକାଯନମଗ୍ଗଂ ଗତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ ଚେତ୍ଥ –

''ମଗ୍ଗୋ ପନ୍ଥୋ ପଥୋ ପଜ୍ଜୋ, ଅଞ୍ଜସଂ ୱଟୁମାଯନଂ;

ନାୱା ଉତ୍ତରସେତୂ ଚ, କୁଲ୍ଲୋ ଚ ଭିସି ସଙ୍କମୋ''ତି। (ଚୂଳନି। ପାରାଯନତ୍ଥୁତିଗାଥାନିଦ୍ଦେସ ୧୦୧) –

ମଗ୍ଗସ୍ସ ବହୂସୁ ନାମେସୁ ଅଯନନାମେନ ୱୁତ୍ତମଗ୍ଗନାମେନ ୱୁତ୍ତୋ। ତସ୍ମା ଏକମଗ୍ଗଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋ, ନ ଦ୍ୱେଧାପଥଭୂତୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଅଥ ୱା ଏକେନ ଅଯିତବ୍ବୋ ମଗ୍ଗୋତି ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ। ଏକେନାତି ଗଣସଙ୍ଗଣିକଂ ପହାଯ ପୱିୱିତ୍ତେନ। ଅଯିତବ୍ବୋତି ପଟିପଜ୍ଜିତବ୍ବୋ, ଅଯନ୍ତି ୱା ଏତେନାତି ଅଯନୋ, ସଂସାରତୋ ନିବ୍ବାନଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକେସଂ ଅଯନୋତି ଏକାଯନୋ। ଏକେସନ୍ତି ସେଟ୍ଠାନଂ। ସବ୍ବସତ୍ତସେଟ୍ଠା ଚ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧା, ତସ୍ମା ଏକେସଂ ମଗ୍ଗଭୂତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧାନଂ ଅଯନଭୂତୋ ମଗ୍ଗୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଯତୀତି ୱା ଅଯନୋ, ଗଚ୍ଛତି ପୱତ୍ତତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକସ୍ମିଂ ଅଯନୋ ମଗ୍ଗୋତି ଏକାଯନମଗ୍ଗୋ। ଏକସ୍ମିଂଯେୱ ବୁଦ୍ଧସାସନେ ପୱତ୍ତମାନୋ ମଗ୍ଗୋ, ନ ଅଞ୍ଞତ୍ଥାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅପି ଚ ଏକଂ ଅଯତୀତି ଏକାଯନୋ। ପୁବ୍ବଭାଗେ ନାନାମୁଖଭାୱନାନଯପ୍ପୱତ୍ତୋପି ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ନିବ୍ବାନମେୱ ଗଚ୍ଛତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମା ଏକାଯନମଗ୍ଗୋତି ଏକନିବ୍ବାନଗମନମଗ୍ଗୋତି ଅତ୍ଥୋ।

ଏକୋ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧୋତି ନ ପରେହି ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋ, କିନ୍ତୁ ସଯମେୱ ଅନୁତ୍ତରଂ ସମ୍ମାସମ୍ବୋଧିଂ ଅଭିସମ୍ବୁଦ୍ଧତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଅବୁଦ୍ଧିୱିହତତ୍ତା ବୁଦ୍ଧିପଟିଲାଭତ୍ତା ବୁଦ୍ଧୋତି ବୁଦ୍ଧି ବୁଦ୍ଧଂ ବୋଧୋତି ପରିଯାଯୱଚନମେତଂ। ତତ୍ଥ ଯଥା "ନୀଲରତ୍ତଗୁଣଯୋଗା ନୀଲୋ ପଟୋ, ରତ୍ତୋ ପଟୋ"ତି ୱୁଚ୍ଚତି, ଏୱଂ ବୁଦ୍ଧଗୁଣଯୋଗା "ବୁଦ୍ଧୋ"ତି ଞାପେତୁଂ ୱୁତ୍ତଂ।

ତତୋ ପରଂ ବୁଦ୍ଧୋତି ନେତଂ ନାମନ୍ତିଆଦି "ଅତ୍ଥମନୁଗତା ଅଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତୀ"ତି ଞାପନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତଂ। ତତ୍ଥ ମିତ୍ତା ସହାଯା। ଅମଚ୍ଚା ଭଚ୍ଚା। ଞାତୀ ପିତୁପକ୍ଖିକା। ସାଲୋହିତା ମାତୁପକ୍ଖିକା। ସମଣା ପବ୍ବଜ୍ଜୁପଗତା। ବ୍ରାହ୍ମଣା ଭୋୱାଦିନୋ, ସମିତପାପବାହିତପାପା ୱା। ଦେୱତା ସକ୍କାଦଯୋ ବ୍ରହ୍ମାନୋ ଚ। ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକନ୍ତି ୱିମୋକ୍ଖୋ ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗୋ, ୱିମୋକ୍ଖସ୍ସ ଅନ୍ତୋ ଅରହତ୍ତଫଲଂ, ତସ୍ମିଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଭୱଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକଂ ନାମଂ। ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ ହି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗେନ ସିଜ୍ଝତି, ଅରହତ୍ତଫଲୋଦଯେ ସିଦ୍ଧଂ ହୋତି। ତସ୍ମା ସବ୍ବଞ୍ଞୁଭାୱୋ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଭୱୋ ହୋତି। ତଂ ନେମିତ୍ତିକମ୍ପି ନାମଂ ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତେ ଭୱଂ ନାମ ହୋତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ୱିମୋକ୍ଖନ୍ତିକମେତଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ଭଗୱନ୍ତାନ"ନ୍ତି। ବୋଧିଯା ମୂଲେ ସହ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିଲାଭାତି ମହାବୋଧିରୁକ୍ଖମୂଲେ ଯଥାୱୁତ୍ତକ୍ଖଣେ ସବ୍ବଞ୍ଞୁତଞ୍ଞାଣସ୍ସ ପଟିଲାଭେନ ସହ। ସଚ୍ଛିକା ପଞ୍ଞତ୍ତୀତି ଅରହତ୍ତଫଲସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ସବ୍ବଧମ୍ମସଚ୍ଛିକିରିଯାଯ ୱା ଜାତା ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଯଦିଦଂ ବୁଦ୍ଧୋତି ପଞ୍ଞତ୍ତି। ଅଯଂ ବ୍ଯଞ୍ଜନତୋ ବୁଦ୍ଧୱିଭାୱନା। ଇତୋ ପରଂ ୱହସ୍ସେତଂ ଭାରନ୍ତି ପରିଯୋସାନଂ ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନଯତ୍ତା ଯଥାପାଠମେୱ ନିଯ୍ୟାତି।

୧୯୩। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାଯ ୱିଜିଗୁଚ୍ଛତୋତି ଜାତିଆଦୀହି ଅଟ୍ଟୀଯତୋ। ରିତ୍ତମାସନନ୍ତି ୱିୱିତ୍ତଂ ମଞ୍ଚପୀଠଂ। ପବ୍ବତାନଂ ଗୁହାସୁ ୱାତି ପବ୍ବତଗୁହାସୁ ୱା ରିତ୍ତମାସନଂ ଭଜତୋତି ସମ୍ବନ୍ଧିତବ୍ବଂ।

ଜାତିଯା ୱିଜିଗୁଚ୍ଛତୋତି ଜାତିଂ ୱିଜିଗୁଚ୍ଛତୋ। ଜରାଯ ବ୍ଯାଧିନାତିଆଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଭଜତୋତି ଏୱମାଦୀସୁ ଭଜତୋତି ଭଜନ୍ତସ୍ସ। ସେୱତୋତି ସେୱନ୍ତସ୍ସ। ନିସେୱତୋତି ସମ୍ମା ସେୱନ୍ତସ୍ସ । ସଂସେୱତୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ସେୱନ୍ତସ୍ସ। ପଟିସେୱତୋତି ଉପଗନ୍ତ୍ୱା ସେୱନ୍ତସ୍ସ। ପବ୍ବତପବ୍ଭାରାତି ପବ୍ବତକୁଚ୍ଛିଯୋ।

୧୯୪। ପଞ୍ଚମଗାଥାଯ ଉଚ୍ଚାୱଚେସୂତି ହୀନପଣୀତେସୁ। ସଯନେସୂତି ୱିହାରାଦୀସୁ ସେନାସନେସୁ। କୀୱନ୍ତୋ ତତ୍ଥ ଭେରୱାତି କିତ୍ତକା ତତ୍ଥ ଭଯକାରଣା। "କୁୱନ୍ତୋ"ତିପି ପାଠୋ, କୂଜନ୍ତୋତି ଚସ୍ସ ଅତ୍ଥୋ।

କୁୱନ୍ତୋତି ସଦ୍ଦାଯନ୍ତୋ। କୂଜନ୍ତୋତି ଅବ୍ଯତ୍ତସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତୋ। ନଦନ୍ତୋତି ଉକ୍କୁଟ୍ଠିଂ କରୋନ୍ତୋ। ସଦ୍ଦଂ କରୋନ୍ତୋତି ୱାଚଂ ଭାସନ୍ତୋ। କତୀତି ପୁଚ୍ଛା। କିତ୍ତକାତି ପମାଣପୁଚ୍ଛା। କୀୱତକାତି ପରିଚ୍ଛେଦପୁଚ୍ଛା। କୀୱବହୁକାତି ପମାଣପରିଚ୍ଛେଦପୁଚ୍ଛା। ତେ ଭେରୱାତି ଏତେ ଭଯଜନନୁପଦ୍ଦୱା ଭଯାରମ୍ମଣା। କୀୱବହୁକାତି ପୁଚ୍ଛିତେ ଆରମ୍ମଣେ ଦସ୍ସେତୁଂ "ସୀହା ବ୍ଯଗ୍ଘା ଦୀପୀ"ତିଆଦୀହି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତି।

୧୯୫। ଛଟ୍ଠଗାଥାଯ କତି ପରିସ୍ସଯାତି କିତ୍ତକା ଉପଦ୍ଦୱା। ଅଗତଂ ଦିସନ୍ତି ନିବ୍ବାନଂ। ତଞ୍ହି ଅଗତପୁବ୍ବତ୍ତା ଅଗତଂ, ନିଦ୍ଦିସିତବ୍ବତୋ ଦିସା ଚାତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – "ଅଗତଂ ଦିସ"ନ୍ତି। ଅମତଂ ଦିସ"ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଅଭିସମ୍ଭୱେତି ଅଭିସମ୍ଭୱେଯ୍ୟ। ପନ୍ତମ୍ହୀତି ପରିଯନ୍ତେ।

ଅଗତପୁବ୍ବା ସା ଦିସାତି ଯା ଦିସା ସୁପିନନ୍ତେନପି ନ ଗତପୁବ୍ବା। ନ ସା ଦିସା ଗତପୁବ୍ବାତି ଏସା ଦିସା ୱୁତ୍ତନଯେନ ନ ଗତପୁବ୍ବା। ଇମିନା ଦୀଘେନ ଅଦ୍ଧୁନାତି ଅନେନ ଦୀଘକାଲେନ।

ସମତିତ୍ତିକନ୍ତି ଅନ୍ତୋମୁଖୱଟ୍ଟିଲେଖଂ ପାପେତ୍ୱା ସମଭରିତଂ। ଅନୱସେକନ୍ତି ଅନୱସିଞ୍ଚନକଂ ଅପରିସିଞ୍ଚନକଂ କତ୍ୱା। ତେଲପତ୍ତନ୍ତି ପକ୍ଖିତ୍ତତେଲଂ

ତେଲପତ୍ତଂ। ପରିହରେୟ୍ୟାତି ହରେୟ୍ୟ ଆଦାଯ ଗଚ୍ଛେୟ୍ୟ। ଏୱଂ ସଚିତ୍ତମନୁରକ୍ଖେତି ତଂ ତେଲଭରିତଂ ପତ୍ତଂ ୱିଯ ଅତ୍ତନୋ ଚିତ୍ତଂ କାଯଗତାଯ ସତିଯା ଗୋଚରେ ଚେୱ ସମ୍ପଯୁତ୍ତସତିଯା ଚାତି ଉଭିନ୍ନଂ ଅନ୍ତରେ ପକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଯଥା ମୁହୁତ୍ତମ୍ପି ବହିଦ୍ଧା ଗୋଚରେ ନ ୱିକ୍ଖିପତି, ତଥା ପଣ୍ଡିତୋ ଯୋଗାୱଚରୋ ରକ୍ଖେୟ୍ୟ ଗୋପଯେୟ୍ୟ। କିଂକାରଣା? ଏତସ୍ସ ହି –

‘‘ଦୁନ୍ନିଗ୍ଗହସ୍ସ ଲହୁନୋ, ଯତ୍ଥକାମନିପାତିନୋ;

ଚିତ୍ତସ୍ସ ଦମଥୋ ସାଧୁ, ଚିତ୍ତଂ ଦନ୍ତଂ ସୁଖାୱହଂ’’। (ଧ। ପ। ୩୫);

ତସ୍ମା –

‘‘ସୁଦୁଦ୍ଦସଂ ସୁନିପୁଣଂ, ଯତ୍ଥକାମନିପାତିନଂ;

ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖେଥ ମେଧାୱୀ, ଚିତ୍ତଂ ଗୁତ୍ତଂ ସୁଖାୱହଂ’’। (ଧ। ପ। ୩୬);

ଇଦଞ୍ହି –

‘‘ଦୂରଙ୍ଗମଂ ଏକଚରଂ, ଅସରୀରଂ ଗୁହାସଯଂ;

ଯେ ଚିତ୍ତଂ ସଂଯମେସ୍ସନ୍ତି, ମୋକ୍ଖନ୍ତି ମାରବନ୍ଧନା’’। (ଧ। ପ। ୩୭);

ଇତରସ୍ସ ପନ –

‘‘ଅନୱଟ୍ଠିତଚିତ୍ତସ୍ସ , ସଦ୍ଧମ୍ମଂ ଅୱିଜାନତୋ;

ପରିପ୍ଲୱପସାଦସ୍ସ, ପଞ୍ଞା ନ ପରିପୂରତି’’। (ଧ। ପ। ୩୮);

ଥିରକମ୍ମଟ୍ଠାନସହାଯସ୍ସ ପନ –

‘‘ଅନୱସ୍ସୁତଚିତ୍ତସ୍ସ, ଅନନ୍ୱାହତଚେତସୋ;

ପୁଞ୍ଞପାପପହୀନସ୍ସ, ନତ୍ଥି ଜାଗରତୋ ଭଯଂ’’। (ଧ। ପ। ୩୯);

ତସ୍ମା ଏତଂ –

‘‘ଫନ୍ଦନଂ ଚପଲଂ ଚିତ୍ତଂ, ଦୂରକ୍ଖଂ ଦୁନ୍ନିୱାରଯଂ;

ଉଜୁଂ କରୋତି ମେଧାୱୀ, ଉସୁକାରୋୱ ତେଜନଂ’’। (ଧ। ପ। ୩୩);

ଏୱଂ ଉଜୁଂ କରୋନ୍ତୋ ସଚିତ୍ତମନୁରକ୍ଖେ।

ପତ୍ଥଯାନୋଦିସଂ ଅଗତପୁବ୍ବନ୍ତି ଇମସ୍ମିଂ କାଯଗତାସତିକମ୍ମଟ୍ଠାନେ କମ୍ମଂ ଆରଭିତ୍ୱା ଅନମତଗ୍ଗେ ସଂସାରେ ଅଗତପୁବ୍ବଂ ଦିସଂ ପତ୍ଥେନ୍ତୋ ୱୁତ୍ତନଯେନ ସକଂ ଚିତ୍ତଂ ରକ୍ଖେୟ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। କା ପନେସା ଦିସା ନାମ –

‘‘ମାତାପିତା ଦିସା ପୁବ୍ବା, ଆଚରିଯା ଦକ୍ଖିଣା ଦିସା;

ପୁତ୍ତଦାରା ଦିସା ପଚ୍ଛା, ମିତ୍ତାମଚ୍ଚା ଚ ଉତ୍ତରା।

‘‘ଦାସକମ୍ମକରା ହେଟ୍ଠା, ଉଦ୍ଧଂ ସମଣବ୍ରାହ୍ମଣା;

ଏତା ଦିସା ନମସ୍ସେୟ୍ୟ, ଅଲମତ୍ତୋ କୁଲେ ଗିହୀ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ୩।୨୭୩) –

ଏତ୍ଥ ତାଓ ମାତାପିତାଦୟୋ ‘‘ଦିସା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

‘‘ଦିସା ଚତସ୍ସୋ ୱିଦିସା ଚତସ୍ସୋ, ଉଦ୍ଧଂ ଅଧୋ ଦସ ଦିସା ଇମାୟୋ;

କତମଂ ଦିସଂ ତିଟ୍ଠତି ନାଗରାଜା, ୟମଦ୍ଦସା ସୁପିନେ ଛବ୍ବିସାଣ’’ନ୍ତି। (ଜା। ୧।୧୬।୧୦୪) –

ଏତ୍ଥ ପୁରତ୍ଥିମାଦିଭେଦା ଦିସାଓ ‘‘ଦିସା’’ତି ୱୁତ୍ତା।

‘‘ଅଗାରିନୋ ଅନ୍ନଦପାନୱତ୍ଥଦା, ଅୱ୍ହାୟିକା ତମ୍ପି ଦିସଂ ୱଦନ୍ତି;

ଏସା ଦିସା ପରମା ସେତକେତୁ, ୟଂ ପତ୍ୱା ଦୁକ୍ଖୀ ସୁଖିନୋ ଭୱନ୍ତୀ’’ତି । (ଜା। ୧।୬।୯) –

ଏତ୍ଥ ନିବ୍ବାନଂ ‘‘ଦିସ’’ନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଇଧାପି ତଦେୱ ଅଧିପ୍ପେତଂ। ତଣ୍ହକ୍ଖୟଂ ୱିରାଗନ୍ତିଆଦୀହି ଦିସ୍ସତି ଅପଦିସ୍ସତି ତସ୍ମା ‘‘ଦିସା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଅନମତଗ୍ଗେ ପନ ସଂସାରେ କେନଚି ବାଲପୁଥୁଜ୍ଜନେନ ସୁପିନେନପି ଅଗତପୁବ୍ବତାୟ ‘‘ଅଗତପୁବ୍ବା ଦିସା ନାମା’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତଂ ପତ୍ଥୟନ୍ତେନ କାୟଗତାସତିୟା ୟୋଗୋ କରଣୀୟୋତି। ୱଜତୋତିଆଦୀସୁ ଏତ୍ଥ ମଗ୍ଗୁପ୍ପାଦତୋ ସମୀପଂ ୱଜତୋ। ଠିତିକ୍ଖଣେ ଗଚ୍ଛତୋ। ଫଲୋଦୟତୋ ଅତିକ୍କମତୋ।

ଅନ୍ତେତି ଅନ୍ତମ୍ହି ଠିତୋ। ପନ୍ତେତି ୱନଗହନଗମ୍ଭୀରେ ଠିତୋ। ପରିୟନ୍ତେତି ଦୂରଭାୱେନ ପରିୟନ୍ତେ ଠିତୋ। ସେଲନ୍ତେତି ପବ୍ବତାନଂ ଅନ୍ତେ। ୱନନ୍ତେତି ୱନଘଟାନଂ ଅନ୍ତେ। ନଦନ୍ତେତି ନଦୀନଂ ଅନ୍ତେ। ଉଦକନ୍ତେତି ଉଦକାନଂ ପରିୟନ୍ତେ। ୟତ୍ଥ ନ କସୀୟତି ନ ୱପୀୟତୀତି ୟସ୍ମିଂ କସନଞ୍ଚ ୱପନଞ୍ଚ ନ କରୀୟତି। ଜନନ୍ତଂଅତିକ୍କମିତ୍ୱା ଠିତେ। ମନୁସ୍ସାନଂ ଅନୁପଚାରେତି କସନୱପନୱସେନ ମନୁସ୍ସେହି ଅନୁପଚରିତବ୍ବେ ସେନାସନେ।

୧୯୬। ସତ୍ତମଗାଥାୟ କ୍ୱାସ୍ସ ବ୍ୟପ୍ପଥୟୋ ଅସ୍ସୂତି କିଦିସାନି ତସ୍ସ ୱଚନାନି ଅସ୍ସୁ।

ମୁସାୱାଦଂ ପହାୟାତି ଏତ୍ଥ ମୁସାତି ୱିସଂୱାଦନପୁରେକ୍ଖାରସ୍ସ ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନକୋ ୱଚୀପୟୋଗୋ କାୟପୟୋଗୋ ୱା। ୱିସଂୱାଦନାଧିପ୍ପାୟେନ ପନସ୍ସ ପରୱିସଂୱାଦକକାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ। ଅପରୋ ନୟୋ – ମୁସାତି ଅଭୂତଂ ଅତଚ୍ଛଂ ୱତ୍ଥୁ, ୱାଦୋତି ତସ୍ସ ଭୂତତୋ ତଚ୍ଛତୋ ୱିଞ୍ଞାପନଂ। ଲକ୍ଖଣତୋ ପନ ଅତଥଂ ୱତ୍ଥୁଂ ତଥତୋ ପରଂ ୱିଞ୍ଞାପେତୁକାମସ୍ସ ତଥାୱିଞ୍ଞତ୍ତିସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ମୁସାୱାଦୋ। ସୋ ୟମତ୍ଥଂ ଭଞ୍ଜତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପତାୟ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ମହନ୍ତତାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ଅପି ଚ ଗହଟ୍ଠାନଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକଂ ଅଦାତୁକାମତାୟ ‘‘ନତ୍ଥୀ’’ତିଆଦିନୟପ୍ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ସକ୍ଖିନା ହୁତ୍ୱା ଅତ୍ଥଭଞ୍ଜନତ୍ଥଂ ୱୁତ୍ତୋ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ପବ୍ବଜିତାନଂ ଅପ୍ପକମ୍ପି ତେଲଂ ୱା ସପ୍ପିଂ ୱା ଲଭିତ୍ୱା ହସାଧିପ୍ପାୟେନ ‘‘ଅଜ୍ଜ ଗାମେ ତେଲଂ ନଦୀ ମଞ୍ଞେ ସନ୍ଦତୀ’’ତି ପୂରଣକଥାନୟେନ ପୱତ୍ତୋ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ଅଦିଟ୍ଠଂୟେୱ ପନ ଦିଟ୍ଠନ୍ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱଦନ୍ତାନଂ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ।

ତସ୍ସ ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ଅତଥଂ ୱତ୍ଥୁ ୱିସଂୱାଦନଚିତ୍ତଂ ତଜ୍ଜୋ ୱାୟାମୋ ପରସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନନ୍ତି। ଏକୋ ପୟୋଗୋ ସାହତ୍ଥିକୋୱ। ସୋ ଚ କାୟେନ ୱା କାୟପଟିବଦ୍ଧେନ ୱା ୱାଚାୟ ୱା ପରୱିସଂୱାଦକକିରିୟାକରଣେ ଦଟ୍ଠବ୍ବୋ। ତାୟ ଚେ କିରିୟାୟ ପରୋ ତମତ୍ଥଂ ଜାନାତି, ଅୟଂ କିରିୟସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନାକ୍ଖଣେୟେୱ ମୁସାୱାଦକମ୍ମୁନା ବଜ୍ଝତି।

ସଚ୍ଚଂ ୱଦତୀତି ସଚ୍ଚୱାଦୀ। ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତି ଘଟେତୀତି ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ, ନ ଅନ୍ତରନ୍ତରା ମୁସା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ୟୋ ହି ପୁରିସୋ କଦାଚି ମୁସା ୱଦତି, କଦାଚି ସଚ୍ଚଂ, ତସ୍ସ ମୁସାୱାଦେନ ଅନ୍ତରିକତାୟ ସଚ୍ଚଂ ସଚ୍ଚେନ ନ ଘଟିୟତି, ତସ୍ମା ନ ସୋ ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ। ଅୟଂ ପନ ନ ତାଦିସୋ, ଜୀୱିତହେତୁପି ମୁସା ଅୱତ୍ୱା ସଚ୍ଚେନ ସଚ୍ଚଂ ସନ୍ଦହତିୟେୱାତି ସଚ୍ଚସନ୍ଧୋ।

ଥେତୋତି ଥିରୋ, ଥିରକଥୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ହଲିଦ୍ଦିରାଗୋ ୱିୟ ଥୁସରାସିମ୍ହି ନିଖାତଖାଣୁ ୱିୟ ଅସ୍ସପିଟ୍ଠେ ଠପିତକୁମ୍ଭଣ୍ଡମିୱ ଚ ନ ଥିରକଥୋ ହୋତି। ଏକୋ ପାସାଣଲେଖା ୱିୟ ଇନ୍ଦଖୀଲୋ ୱିୟ ଚ ଥିରକଥୋ ହୋତି, ଅସିନା ସୀସଂ ଛିନ୍ଦନ୍ତେପି ଦ୍ୱେକଥା ନ କଥେତି। ଅୟଂ

ୱୁଚ୍ଚତି ଥେତୋ।

ପଚ୍ଚୟିକୋତି ପଚ୍ଚିୟାୟିତବ୍ବୋ, ସଦ୍ଧାୟିତବ୍ବକୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଏକଚ୍ଚୋ ହି ପୁଗ୍ଗଲୋ ନ ପଚ୍ଚୟିକୋ ହୋତି, ‘‘ଇଦଂ କେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅସୁକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ମା ତସ୍ସ ୱଚନଂ ସଦ୍ଦହଥା’’ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି। ଏକୋ ପଚ୍ଚୟିକୋ ହୋତି, ‘‘ଇଦଂ କେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଅସୁକେନା’’ତି ୱୁତ୍ତେ ‘‘ଯଦି ତେନ ୱୁତ୍ତଂ, ଇଦମେୱ ପମାଣଂ, ଇଦାନି ଉପପରିକ୍ଖିତବ୍ବଂ ନତ୍ଥି, ଏୱମେୱ ଇଦ’’ନ୍ତି ୱତ୍ତବ୍ବତଂ ଆପଜ୍ଜତି, ଅୟଂ ୱୁଚ୍ଚତି ପଚ୍ଚୟିକୋ। ଅୱିସଂୱାଦକୋ ଲୋକସ୍ସାତି ତାୟ ସଚ୍ଚୱାଦିତାୟ ଲୋକଂ ନ ୱିସଂୱାଦେତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ପିସୁଣଂ ୱାଚଂ ପହାୟାତିଆଦୀସୁ ଯାୟ ୱାଚାୟ ଯସ୍ସ ତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି, ତସ୍ସ ହଦୟେ ଅତ୍ତନୋ ପିୟଭାୱଂ ପରସ୍ସ ଚ ସୁଞ୍ଞଭାୱଂ କରୋତି, ସା ପିସୁଣୱାଚା। ଯାୟ ପନ ଅତ୍ତାନମ୍ପି ପରମ୍ପି ଫରୁସଂ କରୋତି, ଯା ୱାଚା ସୟମ୍ପି ଫରୁସା, ନେୱ କଣ୍ଣସୁଖା ନ ହଦୟଙ୍ଗମା, ଅୟଂ ଫରୁସୱାଚା। ଯେନ ସମ୍ଫଂ ପଲପତି ନିରତ୍ଥକଂ, ସୋ ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ। ତେସଂ ମୂଲଭୂତାପି ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚାଦିନାମମେୱ ଲଭତି, ସା ଏୱ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତାତି।

ତତ୍ଥ ସଂକିଲିଟ୍ଠଚିତ୍ତସ୍ସ ପରେସଂ ୱା ଭେଦାୟ ଅତ୍ତନୋ ପିୟକମ୍ୟତାୟ ୱା କାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଚେତନା ପିସୁଣୱାଚା। ସା ଯସ୍ସ ଭେଦଂ କରୋତି, ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାୟ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜା।

ତସ୍ସା ଚତ୍ତାରୋ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ଭିନ୍ଦିତବ୍ବୋ ପରୋ, ‘‘ଇତି ଇମେ ନାନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତି ୱିନା ଭୱିସ୍ସନ୍ତୀ’’ତି ଭେଦପୁରେକ୍ଖାରତା ୱା, ‘‘ଇତି ଅହଂ ପିୟୋ ଭୱିସ୍ସାମି ୱିସ୍ସାସିକୋ’’ତି ପିୟକମ୍ୟତା ୱା, ତଜ୍ଜୋ ୱାୟାମୋ, ତସ୍ସ ତଦତ୍ଥୱିଜାନନନ୍ତି।

ଇମେସଂ ଭେଦାୟାତି ଯେସଂ ଇତୋତି ୱୁତ୍ତାନଂ ସନ୍ତିକେ ସୁତଂ, ତେସଂ ଭେଦାୟ। ଭିନ୍ନାନଂ ୱା ସନ୍ଧାତାତି ଦ୍ୱିନ୍ନଂ ମିତ୍ତାନଂ ୱା ସମାନୁପଜ୍ଝାୟକାଦୀନଂ ୱା କେନଚିଦେୱ କାରଣେନ ଭିନ୍ନାନଂ ଏକମେକଂ ଉପସଙ୍କମିତ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ଈଦିସେ କୁଲେ ଜାତାନଂ ଏୱଂ ବହୁସ୍ସୁତାନଂ ଇଦଂ ନ ଯୁତ୍ତ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ସନ୍ଧାନଂ କତ୍ତା। ଅନୁପ୍ପଦାତାତି ସନ୍ଧାନାନୁପ୍ପଦାତା, ଦ୍ୱେ ଜନେ ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱା ‘‘ତୁମ୍ହାକଂ ଏୱରୂପେ କୁଲେ ଜାତାନଂ ଏୱରୂପେହି ଗୁଣେହି ସମନ୍ନାଗତାନଂ ଅନୁଚ୍ଛୱିକମେତ’’ନ୍ତିଆଦୀନି ୱତ୍ୱା ଦଳ୍ହୀକମ୍ମଂ କତ୍ତାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସମଗ୍ଗୋ ଆରାମୋ ଅସ୍ସାତି ସମଗ୍ଗାରାମୋ, ଯତ୍ଥ ସମଗ୍ଗା ନତ୍ଥି, ତତ୍ଥ ୱସିତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ସମଗ୍ଗରାମୋ’’ତିପି ପାଠଇ, ଅୟମେୱତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗରତୋତି ସମଗ୍ଗେସୁ ରତୋ, ତେ ପହାୟ ଅଞ୍ଞତ୍ର ଗନ୍ତୁମ୍ପି ନ ଇଚ୍ଛତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସମଗ୍ଗେ ଦିସ୍ୱାପି ସୁତ୍ୱାପି ନନ୍ଦତୀତି ସମଗ୍ଗନନ୍ଦୀ। ସମଗ୍ଗକରଣିଂ ୱାଚଂ ଭାସିତାତି ଯା ୱାଚା ସତ୍ତେ ସମଗ୍ଗେୟେୱ କରୋତି, ତଂ ସାମଗ୍ଗିଗୁଣପରିଦୀପକମେୱ ୱାଚଂ ଭାସତି, ନ ଇତରନ୍ତି।

ପରସ୍ସ ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକକାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଏକନ୍ତଫରୁସଚେତନା ଫରୁସୱାଚା। ମମ୍ମଚ୍ଛେଦକୋପି ପୟୋଗୋ ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାୟ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି। ମାତାପିତରୋ ହି କଦାଚି ପୁତ୍ତକେ ଏୱମ୍ପି ୱଦନ୍ତି ‘‘ଚୋରା ୱୋ ଖଣ୍ଡାଖଣ୍ଡିକଂ କରୋନ୍ତୂ’’ତି, ଉପ୍ପଲପତ୍ତମ୍ପି ଚ ନେସଂ ଉପରି ପତନ୍ତଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟା ଚ କଦାଚି ନିସ୍ସିତକେ ଏୱଂ ୱଦନ୍ତି ‘‘କିଂ ଇମେ ଅହିରିକା ଅନୋତ୍ତପ୍ପିନୋ ଚରନ୍ତି, ନିଦ୍ଧମଥ ନେ’’ତି। ଅଥ ଚ ନେସଂ ଆଗମାଧିଗମସମ୍ପତ୍ତିଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଯଥା ଚ ଚିତ୍ତସଣ୍ହତାୟ ଫରୁସୱାଚା ନ ହୋତି, ଏୱଂ ୱଚନସଣ୍ହତାୟ ଅଫରୁସୱାଚାପି ନ ହୋତି। ନ ହି ମାରାପେତୁକାମସ୍ସ ‘‘ଇମଂ ସୁଖଂ ସୟାପେଥା’’ତି ୱଚନଂ ଅଫରୁସୱାଚା ହୋତି, ଚିତ୍ତଫରୁସତାୟ ପନେସା ଫରୁସୱାଚାୱ, ସା ଯଂ ସନ୍ଧାୟ ପୱତ୍ତିତା। ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗୁଣତାୟ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜା, ମହାଗୁଣତାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜା। ତସ୍ସା ତୟୋ ସମ୍ଭାରା – ଅକ୍କୋସିତବ୍ବୋ ପରୋ କୁପିତଚିତ୍ତଂ ଅକ୍କୋସନାତି।

ନେଲାତି ଏଲଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଦୋସୋ, ନାସ୍ସା ଏଲନ୍ତି ନେଲା, ନିଦ୍ଦୋସାତି ଅତ୍ଥୋ। ‘‘ନେଲଙ୍ଗୋ ସେତପଚ୍ଛାଦୋ’’ତି (ଉଦା। ୬୫; ପେଟକୋ। ୨୫) ଏତ୍ଥ ୱୁତ୍ତନେଲଂ ୱିୟ। କଣ୍ଣସୁଖାତି ବ୍ୟଞ୍ଜନମଧୁରତାୟ କଣ୍ଣାନଂ ସୁଖା, ସୂଚିୱିଜ୍ଝନଂ ୱିୟ କଣ୍ଣସୂଲଂ ନ ଜନେତି। ଅତ୍ଥମଧୁରତାୟ ସକଲସରୀରେ କୋପଂ ଅଜନେତ୍ୱା ପେମଂ ଜନେତୀତି ପେମନିୟା। ହଦୟଂ ଗଚ୍ଛତି ଅପଟିହଞ୍ଞମାନା ସୁଖେନ ଚିତ୍ତଂ ପୱିସତୀତି ହଦୟଙ୍ଗମା। ଗୁଣପରିପୁଣ୍ଣତାୟ ପୁରେ ଭୱାତି ପୋରୀ। ପୁରେ ସଂୱଦ୍ଧନାରୀ ୱିୟ ସୁକୁମାରାତିପି ପୋରୀ। ପୁରସ୍ସ ଏସାତିପି ପୋରୀ, ନଗରୱାସୀନଂ କଥାତି ଅତ୍ଥୋ। ନଗରୱାସିନୋ ହି ଯୁତ୍ତକଥା ହୋନ୍ତି, ପିତିମତ୍ତଂ ପିତାତି ଭାତିମତ୍ତଂ ଭାତାତି ୱଦନ୍ତି। ଏୱରୂପୀ କଥା ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ କନ୍ତା ହୋତୀତି ବହୁଜନକନ୍ତା। କନ୍ତଭାୱେନେୱ ବହୁନୋ ଜନସ୍ସ ମନାପା ଚିତ୍ତୱୁଡ୍ଢିକରାତି ବହୁଜନମନାପା।

ଅନତ୍ଥୱିଞ୍ଞାପିକା କାୟୱଚୀପୟୋଗସମୁଟ୍ଠାପିକା ଅକୁସଲଚେତନା ସମ୍ଫପ୍ପଲାପୋ। ସୋ ଆସେୱନମନ୍ଦତାୟ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜୋ, ଆସେୱନମହନ୍ତତାୟ ମହାସାୱଜ୍ଜୋ। ତସ୍ସ ଦ୍ୱେ ସମ୍ଭାରା – ଭାରତୟୁଦ୍ଧସୀତାହରଣାଦିନିରତ୍ଥକକଥା ପୁରେକ୍ଖାରତା, ତଥାରୂପୀକଥାକଥନଞ୍ଚ।

କାଲେନ ୱଦତୀତି କାଲୱାଦୀ, ୱତ୍ତବ୍ବଯୁତ୍ତକାଲଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଭୂତଂ ତଚ୍ଛଂ ସଭାୱମେୱ ୱଦତୀତି ଭୂତୱାଦୀ। ଦିଟ୍ଠଧମ୍ମିକସମ୍ପରାଯିକତ୍ଥସନ୍ନିସ୍ସିତମେୱ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଅତ୍ଥୱାଦୀ। ନୱଲୋକୁତ୍ତରଧମ୍ମସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ଧମ୍ମୱାଦୀ। ସଂୱରୱିନଯପହାନୱିନଯସନ୍ନିସ୍ସିତଂ କତ୍ୱା ୱଦତୀତି ୱିନଯୱାଦୀ। ନିଧାନଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଠପନୋକାସୋ, ନିଧାନମସ୍ସା ଅତ୍ଥୀତି ନିଧାନୱତୀ, ହଦଯେ ନିଧାତବ୍ବଯୁତ୍ତଂ ୱାଚଂ ଭାସିତାତି ଅତ୍ଥୋ। କାଲେନାତି ଏୱରୂପିଂ ଭାସମାନୋପି ଚ ‘‘ଅହଂ ନିଧାନୱତିଂ ୱାଚଂ ଭାସିସ୍ସାମୀ’’ତି ନ ଅକାଲେନ ଭାସତି, ଯୁତ୍ତକାଲଂ ପନ ଅପେକ୍ଖିତ୍ୱାୱ ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ସାପଦେସନ୍ତି ସଉପମଂ, ସକାରଣନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ପରିଯନ୍ତୱତିନ୍ତି ପରିଚ୍ଛେଦଂ ଦସ୍ସେତ୍ୱା ଯଥାସ୍ସା ପରିଚ୍ଛେଦୋ ପଞ୍ଞାଯତି, ଏୱଂ ଭାସତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅତ୍ଥସଂହିତନ୍ତି ଅନେକେହି ନଯେହି ୱିଭଜନ୍ତେନ ପରିଯାଦାତୁଂ ଅସକ୍କୁଣେଯ୍ୟତାଯ ଅତ୍ଥସମ୍ପନ୍ନଂ। ଯଂ ୱା ସୋ ଅତ୍ଥୱାଦୀ ଅତ୍ଥଂ ୱଦତି, ତେନ ଅତ୍ଥେନ ସହିତତ୍ତା ଅତ୍ଥସଂହିତଂ ୱାଚଂ ଭାସତି, ନ ଅଞ୍ଞଂ ନିକ୍ଖିପିତ୍ୱା ଅଞ୍ଞଂ ଭାସତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଚତୂହି ୱଚୀସୁଚରିତେହୀତି ‘‘ମୁସାୱାଦଂ ପହାଯା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତେହି ଚତୂହି ୱାଚାହି ଯୁତ୍ତେହି ସୁଟ୍ଠୁ ଚରିତେହି। ସମନ୍ନାଗତୋତି ଅପରିହୀନୋ। ଚତୁଦୋସାପଗତଂ ୱାଚଂ ଭାସତୀତି ଅପ୍ପିଯାଦୀହି ଚତୂହି ଦୋସେହି ଅପଗତଂ ପରିହୀନଂ ୱାଚଂ ଭାସତି।

ଅତ୍ଥି ଅଗୋଚରୋତି କିଞ୍ଚାପି ଥେରୋ ସମଣାଚାରଂ ସମଣଗୋଚରଂ କଥେତୁକାମୋ ‘‘ଅତ୍ଥି ଅଗୋଚରୋ, ଅତ୍ଥି ଗୋଚରୋ’’ତି ପଦଂ ଉଦ୍ଧରି, ଯଥା ପନ ମଗ୍ଗକୁସଲୋ ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖନ୍ତୋ ‘‘ୱାମଂ ମୁଞ୍ଚ, ଦକ୍ଖିଣଂ ଗଣ୍ହା’’ତି ପଠମଂ ମୁଞ୍ଚିତବ୍ବଂ ସଭଯମଗ୍ଗଂ ଉପ୍ପଥମଗ୍ଗଂ ଆଚିକ୍ଖତି, ପଚ୍ଛା ଗହେତବ୍ବଂ ଖେମମଗ୍ଗଂ ଉଜୁମଗ୍ଗଂ, ଏୱମେୱ ମଗ୍ଗକୁସଲପୁରିସସଦିସୋ ଧମ୍ମସେନାପତି ପଠମଂ ପହାତବ୍ବଂ ବୁଦ୍ଧପଟିକୁଟ୍ଠଂ ଅଗୋଚରଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ପଚ୍ଛା ଗୋଚରଂ ଆଚିକ୍ଖିତୁକାମୋ ‘‘କତମୋ ଅଗୋଚରୋ’’ତିଆଦିମାହ। ପୁରିସେନ ହି ଆଚିକ୍ଖିତମଗ୍ଗୋ ସମ୍ପଜ୍ଜେଯ୍ୟ ୱା ନ ୱା, ତଥାଗତେନ ଆଚିକ୍ଖିତମଗ୍ଗୋ ଅପଣ୍ଣକୋ ଇନ୍ଦୱିସ୍ସଟ୍ଠଂ ୱଜିରଂ ୱିଯ ଅୱିରଜ୍ଝନକୋ ନିବ୍ବାନନଗରଂଯେୱ ସମୋସରତି। ତେନ ୱୁତ୍ତଂ – ‘‘ପୁରିସୋ ମଗ୍ଗକୁସଲୋତି ଖୋ ତିସ୍ସ ତଥାଗତସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ ଅରହତୋ ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧସ୍ସା’’ତି (ସଂ। ନି। ୩।୮୪)।

ଯସ୍ମା ୱା ସସୀସଂ ନ୍ହାନେନ ପହୀନସେଦମଲଜଲ୍ଲିକସ୍ସ ପୁରିସସ୍ସ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିୱିଭୂସନୱିଧାନଂ ୱିଯ ପହୀନପାପଧମ୍ମସ୍ସ କଲ୍ୟାଣଧମ୍ମସମାଯୋଗୋ ସମ୍ପନ୍ନରୂପୋ ହୋତି, ତସ୍ମା ସେଦମଲଜଲ୍ଲିକଂ ୱିଯ ପହାତବ୍ବଂ ପଠମଂ ଅଗୋଚରଂ ଆଚିକ୍ଖିତ୍ୱା ପହୀନସେଦମଲଜଲ୍ଲିକସ୍ସ ମାଲାଗନ୍ଧୱିଲେପନାଦିୱିଭୂସନୱିଧାନଂ ୱିଯ ପଚ୍ଛା ଗୋଚରଂ ଆଚିକ୍ଖିତୁକାମୋପି ‘‘କତମୋ ଅଗୋଚରୋ’’ତିଆଦିମାହ।

ତତ୍ଥ ଗୋଚରୋତି ପିଣ୍ଡପାତାଦୀନଂ ଅତ୍ଥାଯ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ। ଅଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଂ ଅଗୋଚରୋ। ୱେସିଯା ଗୋଚରୋ ଅସ୍ସାତି ୱେସିଯାଗୋଚରୋ, ମିତ୍ତସନ୍ଥୱୱସେନ ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଟ୍ଠାନନ୍ତି ଅତ୍ଥୋ। ତତ୍ଥ ୱେସିଯା ନାମ ରୂପୂପଜୀୱିନିଯୋ ଯେନ କେନଚିଦେୱ ସୁଲଭଜ୍ଝାଚାରତା ମିତ୍ତସନ୍ଥୱସିନେହୱସେନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତୋ ୱେସିଯାଗୋଚରୋ ନାମ ହୋତି। ତସ୍ମା ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି। କିଂକାରଣା? ଆରକ୍ଖୱିପତ୍ତିତୋ। ଏୱଂ ଉପସଙ୍କମନ୍ତସ୍ସ ହି ଚିରରକ୍ଖିତଗୋପିତୋପି ସମଣଧମ୍ମୋ କତିପାହେନେୱ ନସ୍ସତି। ସଚେପି ନ ନସ୍ସତି, ଗରହଂ ଲଭତି। ଦକ୍ଖିଣାୱସେନ ପନ ଉପସଙ୍କମନ୍ତେନ ସତିଂ ଉପଟ୍ଠପେତ୍ୱା ଉପସଙ୍କମିତବ୍ବଂ।

ୱିଧୱା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ମତପତିକା ୱା ପୱୁଟ୍ଠପତିକା ୱା। ଥୁଲ୍ଲକୁମାରିଯୋତି ମହଲ୍ଲିକା ଅନିବ୍ବିଦ୍ଧକୁମାରିଯୋ। ପଣ୍ଡକାତି ଲୋକାମିସନିସ୍ସିତକଥାବହୁଲା ଉସ୍ସନ୍ନକିଲେସା ଅୱୂପସନ୍ତପରିଳାହା ନପୁଂସକା। ତେସଂ ସବ୍ବେସମ୍ପି ଉପସଙ୍କମନେ ଆଦୀନୱୋ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଭିକ୍ଖୁନୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ। ଅପି ଚ ଭିକ୍ଖୂ ନାମ ଉସ୍ସନ୍ନବ୍ରହ୍ମଚରିଯା ହୋନ୍ତି, ତଥା ଭିକ୍ଖୁନିଯୋ। ତେ ଅଞ୍ଞମଞ୍ଞଂ ସନ୍ଥୱୱସେନ କତିପାହେନେୱ ରକ୍ଖିତଗୋପିତସମଣଧମ୍ମଂ ନାସେନ୍ତି। ଗିଲାନପୁଚ୍ଛକେନ ପନ ଗନ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତି। ଭିକ୍ଖୁନା ପୁପ୍ଫାନି ଲଭିତ୍ୱା ପୂଜନତ୍ଥାଯପି ଓୱାଦଦାନତ୍ଥାଯପି ଗନ୍ତୁଂ ୱଟ୍ଟତିଯେୱ।

ପାନାଗାରନ୍ତି ସୁରାପାନଘରଂ, ତଂ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତରାଯକରେହି ସୁରାସୋଣ୍ଡେହି ଅୱିୱିତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସହସୋଣ୍ଡୱସେନ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ନ ୱଟ୍ଟତି, ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତରାଯୋ ହୋତି। ସଂସଟ୍ଠୋ ୱିହରତି ରାଜୂହୀତିଆଦୀସୁ ରାଜାନୋତି ଅଭିସିତ୍ତା ୱା ହୋନ୍ତୁ ଅନଭିସିତ୍ତା ୱା, ଯେ ରଜ୍ଜମନୁସାସନ୍ତି। ରାଜମହାମତ୍ତାତି ରାଜୂନଂ ଇସ୍ସରିଯସଦିସାଯ ମହତିଯା ଇସ୍ସରିଯମତ୍ତାଯ ସମନ୍ନାଗତା। ତିତ୍ଥିଯାତି ୱିପରୀତଦସ୍ସନା ବାହିରପରିବ୍ବାଜକା। ତିତ୍ଥିଯସାୱକାତି ଭତ୍ତିୱସେନ ତେସଂ ପଚ୍ଚଯଦାଯକା, ଏତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗଜାତୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନନୁଲୋମିକେନ ସଂସଗ୍ଗେନାତି ଅନନୁଲୋମିକସଂସଗ୍ଗୋ ନାମ ତିସ୍ସନ୍ନଂ ସିକ୍ଖାନଂ ଅନନୁଲୋମୋ ପଚ୍ଚନୀକସଂସଗ୍ଗୋ। ଯେନ ବ୍ରହ୍ମଚରିଯନ୍ତରାଯଂ ପଞ୍ଞତ୍ତିୱୀତିକ୍କମଂ ସଲ୍ଲେଖପରିହାନିଞ୍ଚ ପାପୁଣାତି। ସେଯ୍ୟଥିଦଂ? ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସହସୋକିତା ସହନନ୍ଦିତା ସମସୁଖଦୁକ୍ଖତା ଉପ୍ପନ୍ନେସୁ

କିଚ୍ଚକରଣୀୟେସୁ ଅତ୍ତନୋ ଯୋଗଂ ଆପଜ୍ଜନତା ତିତ୍ଥିୟତିତ୍ଥିୟସାଵକେହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକଚ୍ଛନ୍ଦରୁଚିସମାଚାରତା ଏକଚ୍ଛନ୍ଦରୁଚିସମାଚାରଭାଵାଵହୋ ଵା ସିନେହବହୁମାନସନ୍ଥଵୋ। ତତ୍ଥ ରାଜରାଜମହାମତ୍ତେହି ସଦ୍ଧିଂ ସଂସଗ୍ଗୋ ବ୍ରହ୍ମଚରିୟନ୍ତରାୟକରୋ, ଇତରେହି ତିତ୍ଥିୟସାଵକେହି ତେସଂ ଲଦ୍ଧିଗ୍ଗହଣଂ । ତେସଂ ପନ ଵାଦଂ ଭିନ୍ଦିତ୍ଵା ଅତ୍ତନୋ ଲଦ୍ଧିଂ ଗଣ୍ହାପେତୁଂ ସମତ୍ଥେନ ଉପସଙ୍କମିତୁଂ ଵଟ୍ଟତି।

ଇଦାନି ଅପରେନପି ପରିୟାୟେନ ଅଗୋଚରଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ''ଯାନି ଵା ପନ ତାନି କୁଲାନୀ''ତିଆଦି ଆରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ଅସ୍ସଦ୍ଧାନୀତି ବୁଦ୍ଧାଦୀସୁ ସଦ୍ଧାଵିରହିତାନି। ତାନି ''ବୁଦ୍ଧୋ ସବ୍ବଞ୍ଞୂ, ଧମ୍ମୋ ନିୟ୍ୟାନିକୋ, ସଙ୍ଘୋ ସୁପ୍ପଟିପନ୍ନୋ''ତି ନ ସଦ୍ଦହନ୍ତି। ଅପ୍ପସନ୍ନାନୀତି ଚିତ୍ତଂ ପସନ୍ନଂ ଅନାଵିଲଂ କାତୁଂ ନ ସକ୍କୋନ୍ତି। ଅକ୍କୋସକପରିଭାସକାନୀତି ଅକ୍କୋସକାନି ଚେଵ ପରିଭାସକାନି ଚ। ''ଚୋରୋସି, ବାଲୋସି, ମୂଳ୍ହୋସି, ଓଟ୍ଠୋସି, ଗୋଣୋସି, ଗଦ୍ରଭୋସି, ଆପାୟିକୋସି, ନେରୟିକୋସି, ତିରଚ୍ଛାନଗତୋସି, ନତ୍ଥି ତୁୟ୍ହଂ ସୁଗତି, ଦୁଗ୍ଗତିୟେଵ ତୁୟ୍ହଂ ପାଟିକଙ୍ଖା''ତି ଏଵଂ ଦସହି ଅକ୍କୋସଵତ୍ଥୂହି ଅକ୍କୋସନ୍ତି। ''ହୋତୁ, ଇଦାନି ତଂ ପହରିସ୍ସାମ, ବନ୍ଧିସ୍ସାମ, ଵଧିସ୍ସାମା''ତି ଏଵଂ ଭୟଦସ୍ସନେନ ପରିଭାସନ୍ତି ଚାତି ଅତ୍ଥୋ।

ଅନତ୍ଥକାମାନୀତି ଅତ୍ଥଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅନତ୍ଥମେଵ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅହିତକାମାନୀତି ଅହିତମେଵ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ହିତଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅଫାସୁକାମାନୀତି ଫାସୁକଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ଅଫାସୁକମେଵ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଅୟୋଗକ୍ଖେମକାମାନୀତି ଚତୂହି ଯୋଗେହି ଖେମଂ ନିବ୍ଭୟଂ ନ ଇଚ୍ଛନ୍ତି, ସଭୟମେଵ ଇଚ୍ଛନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୂନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସାମଣେରାପି ସଙ୍ଗହଂ ଗଚ୍ଛନ୍ତି। ଭିକ୍ଖୁନୀନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ସିକ୍ଖମାନାସାମଣେରିୟୋପି। ସବ୍ବେସମ୍ପି ହି ଭଗଵନ୍ତଂ ଉଦ୍ଦିସ୍ସ ପବ୍ବଜିତାନଞ୍ଚେଵ ସରଣଗତାନଞ୍ଚ ଚତୁନ୍ନମ୍ପି ପରିସାନଂ ତାନି ଅନତ୍ଥକାମାନିୟେଵ। ତଥାରୂପାନି କୁଲାନୀତି ଏଵରୂପାନି ଖତ୍ତିୟକୁଲାଦୀନି କୁଲାନି। ସେଵତୀତି ନିସ୍ସାୟ ଜୀଵତି। ଭଜତୀତି ଉପସଙ୍କମତି। ପୟିରୁପାସତୀତି ପୁନପ୍ପୁନଂ ଉପସଙ୍କମତି। ଅୟଂ ଵୁଚ୍ଚତୀତି ଅୟଂ ଵେସିୟାଦିଗୋଚରସ୍ସ ଵେସିୟାଦିକୋ ରାଜାଦିସଂସଟ୍ଠସ୍ସ ରାଜାଦିକୋ ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାଦିସେଵକସ୍ସ ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାଦିକୋ ଚାତି ତିପ୍ପକାରୋପି ଅୟୁତ୍ତଗୋଚରୋ ''ଅଗୋଚରୋ''ତି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ତସ୍ସ ଇମିନାପି ପରିୟାୟେନ ଅଗୋଚରତା ଵେଦିତବ୍ବା – ଵେସିୟାଦିକୋ ତାଵ ପଞ୍ଚକାମଗୁଣନିସ୍ସୟତୋ ଅଗୋଚରୋ ଵେଦିତବ୍ବୋ। ଯଥାହ – ''କୋ ଚ, ଭିକ୍ଖଵେ, ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଗୋଚରୋ ପରଵିସୟୋ, ଯଦିଦଂ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା''ତି । ରାଜାଦିକୋ ଝାନାନୁୟୋଗସ୍ସ ଅନୁପନିସ୍ସୟତୋ ଲାଭସକ୍କାରାସନିଚକ୍କନିପ୍ଫାଦନତୋ ଦିଟ୍ଠିଵିପତ୍ତିହେତୁତୋ ଚ, ଅସ୍ସଦ୍ଧକୁଲାଦିକୋ ସଦ୍ଧାହାନିଚିତ୍ତପଦୋସାଵହନତୋ ଅଗୋଚରୋ।

ଅନ୍ତରଘରପ୍ପଵେସାଦିକୋ ଚ ଚକ୍ଖୁନା ରୂପଂ ଦିସ୍ଵା ନିମିତ୍ତଗ୍ଗାହାଦିକୋ ଚ ସଦ୍ଧାଦେୟ୍ୟାନି ଭୋଜନାନି ଭୁଞ୍ଜିତ୍ଵା ଵିସୂକଦସ୍ସନାନୁୟୋଗୋ ଚ ପଞ୍ଚ କାମଗୁଣା ଚାତି ଚତୁବ୍ବିଧୋପି ପନ କିଲେସୁପ୍ପତ୍ତିଵସେନ ଅଗୋଚରୋତି ଵେଦିତବ୍ବୋ।

ମା ଭିକ୍ଖଵେ ଅଗୋଚରେ ଚରଥାତି ଚରିତୁଂ ଅୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ମା ଚରଥ। ପରଵିସୟେତି ସତ୍ତୁଵିସୟେ। ଅଗୋଚରେ ଭିକ୍ଖଵେ ଚରତନ୍ତି ଅୟୁତ୍ତଟ୍ଠାନେ ଚରନ୍ତାନଂ। ''ଚର''ନ୍ତିପି ପାଠୋ। ଲଚ୍ଛତୀତି ଲଭିସ୍ସତି ପସ୍ସିସ୍ସତି। ମାରୋତି ଦେଵପୁତ୍ତମାରୋପି ମଚ୍ଚୁମାରୋପି। ଓତାରନ୍ତି ରନ୍ଧଂ ଛିଦ୍ଦଂ ଵିଵରଂ।

ଗୋଚରନିଦ୍ଦେସେ ନ ଵେସିୟାଗୋଚରୋ ହୋତୀତିଆଦୀନି ଵୁତ୍ତପଟିପକ୍ଖଵସେନ ଵେଦିତବ୍ବାନି। ଅୟଂ ପନ ଵିସେସୋ – ଚତ୍ତାରୋ ସତିପଟ୍ଠାନା ଗୋଚରୋତି ଚରିତୁଂ ଯୁତ୍ତଟ୍ଠାନଵସେନ ଚତୁସତିପଟ୍ଠାନା ଗୋଚରୋ। ସକେତି ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତକେ। ପେତ୍ତିକେ ଵିସୟେତି ପିତିତୋ ଆଗତଵିସୟେ।

ଆରଦ୍ଧଵୀରିୟସ୍ସାତି ସମ୍ମାଉପଟ୍ଠିତଚତୁସମ୍ମପ୍ପଧାନଵୀରିୟଵନ୍ତସ୍ସ। ଥାମଗତସ୍ସାତି ବଲପ୍ପତ୍ତସ୍ସ। ଦଳ୍ହପରକ୍କମସ୍ସାତି ଥିରଵୀରିୟସ୍ସ। ଯସ୍ସତ୍ଥାୟ ପେସିତୋତି ଯେନ ଅରହତ୍ତତ୍ଥାୟ ଅତ୍ତଭାଵୋ ପରିଚ୍ଚତ୍ତୋ। ଅତ୍ତତ୍ଥେ ଚାତି ଅତ୍ତନୋ ଅତ୍ଥେ ଅରହତ୍ତଫଲେ ଚ। ଞାୟେ ଚାତି ଅରିୟେ ଅଟ୍ଠଙ୍ଗିକେ ମଗ୍ଗେ ଚ। ଲକ୍ଖଣେ ଚାତି ଅନିଚ୍ଚାଦିଲକ୍ଖଣପଟିଵେଧେ ଚ। କାରଣେ ଚାତି ହେତୁମ୍ହି ଚ। ଠାନାଠାନେ ଚାତି ଠାନେ ଚ ଅଟ୍ଠାନେ ଚ, କାରଣାକାରଣେ ଚାତି ଅତ୍ଥୋ। ଇଦାନି ଵିତ୍ଥାରେତ୍ଵା ଦସ୍ସେତୁଂ ''ସବ୍ବେ ସଙ୍ଖାରା ଅନିଚ୍ଚା''ତିଆଦିମାହ।

୧୯୭। ଅଟ୍ଠମଗାଥାୟ ଏକୋଦି ନିପକୋତି ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ପଣ୍ଡିତୋ।

ଜାତରୂପସ୍ସ ଓଳାରିକମ୍ପି ମଲଂ ଧମତୀତି ସୁଵଣ୍ଣସ୍ସ ଥୂଲଂ ଜଲ୍ଲଂ ଅଗ୍ଗିସଂୟୋଗେନ ନୀହରତି। ସନ୍ଧମତୀତି ସମ୍ମା ନୀହରତି। ନିଦ୍ଧମତୀତି ଅପୁନଭଵପ୍ପଵତ୍ତିକଂ କତ୍ଵା ନୀହରତି। ''ଝାପେତୀ''ତି କେଚି ଵଦନ୍ତି। ମଜ୍ଝିମକମ୍ପୀତି ତତୋ ସୁଖୁମତରମ୍ପି। ସୁଖୁମକମ୍ପୀତି ଅତିସୁଖୁମତରମ୍ପି। ଏଵମେଵାତି ଓପମ୍ମସମ୍ପଟିପାଦନଂ। ଅତ୍ତନୋ ଓଳାରିକେପି କିଲେସେ ଧମତୀତି କାୟଦୁଚ୍ଚରିତାଦିକେ ଥୂଲକିଲେସେ ଵୀରିୟାତପେନ ନୀହରତି। ମଜ୍ଝିମକେପି କିଲେସେତି କାମଵିତକ୍କାଦିକେ ଓଳାରିକସୁଖୁମାନଂ ମଜ୍ଝିମକେପି। ସୁଖୁମକେପୀତି ଞାତିଵିତକ୍କାଦିକେ ଅତିସଣ୍ହକେପି କିଲେସେ। ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ଧମତୀତି ସହ ଵିପସ୍ସନାୟ ମଗ୍ଗସମ୍ପୟୁତ୍ତାୟ ସମ୍ମାଦିଟ୍ଠିୟା ଵିପରୀତସଙ୍ଖାତଂ ମିଚ୍ଛାଦିଟ୍ଠିଂ ନୀହରତି। ସମ୍ମାସଙ୍କପ୍ପାଦୀସୁପି ଏସେଵ ନୟୋ।

୧୯୮। ଏୱଂ ଆୟସ୍ମତା ସାରିପୁତ୍ତେନ ତୀହି ଗାଥାହି ଭଗୱନ୍ତଂ ଥୋମେତ୍ୱା ପଞ୍ଚହି ଗାଥାହି ପଞ୍ଚସତାନଂ ସିସ୍ସାନମତ୍ଥାୟ ଚ ସେନାସନଗୋଚରସୀଲୱତାଦୀନି ପୁଚ୍ଛିତୋ ତମତ୍ଥଂ ପକାସେନ୍ତୋ ''ୱିଜିଗୁଚ୍ଛମାନସ୍ସା''ତିଆଦିନା ନୟେନ ୱିସ୍ସଜ୍ଜନମାରଦ୍ଧଂ। ତତ୍ଥ ପଠମଗାଥାୟ ତାୱତ୍ଥୋ – ଜାତିଆଦୀହି ଜିଗୁଚ୍ଛମାନସ୍ସ ରିତ୍ତାସନଂ ସୟନଂ ସେୱତୋ ୱେ ସମ୍ବୋଧିକାମସ୍ସ ସାରିପୁତ୍ତ ଭିକ୍ଖୁନୋ ୟଦିଦଂ ଫାସୁ ଯୋ ଫାସୁୱିହାରୋ ୟଥାନୁଧମ୍ମଂ ଯୋ ଚ ଅନୁଧମ୍ମୋ, ତଂ ତେ ପୱକ୍ଖାମି ୟଥା ପଜାନଂ ୟଥା ପଜାନନ୍ତୋ ୱଦେୟ୍ୟ, ଏୱଂ ୱଦାମୀତି। ୟଂ ଫାସୁୱିହାରନ୍ତି ୟଂ ସୁଖୱିହାରଂ। ଅସପ୍ପାୟରୂପଦସ୍ସନେନାତି ଇତ୍ଥିରୂପାଦିସମଣାସପ୍ପାୟରୂପଦସ୍ସନେନ। ତଂ ବୋଧିଂ ବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ତଂ ଚତୁମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣସଙ୍ଖାତଂ ବୋଧିଂ ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଅନୁବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ଅନୁରୂପାୟ ପଟିପତ୍ତିୟା ବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସ। ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ଅଭିମୁଖେ କତ୍ୱା ନିବ୍ବିଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସ। ସମ୍ବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ପହୀନକିଲେସେ ଅପଚ୍ଚାଗମନୱସେନ ସମ୍ମା ବୁଜ୍ଝିତୁଂ ଇଚ୍ଛନ୍ତସ୍ସ। ଅଧିଗନ୍ତୁକାମସ୍ସାତି ପାପୁଣିତୁକାମସ୍ସ। ସଚ୍ଛିକାତୁକାମସ୍ସାତି ପଟିଲାଭସଚ୍ଛିକିରିୟାୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖକାମସ୍ସ। ଅଥ ୱା ବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ସୋତାପତ୍ତିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ଞାତୁକାମସ୍ସ। ଅନୁବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ସକଦାଗାମିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ପୁନ ଞାତୁକାମସ୍ସ। ପଟିୱିଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ଅନାଗାମିମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ପଟିୱେଧୱସେନ ଞାତୁକାମସ୍ସ। ସମ୍ବୁଜ୍ଝିତୁକାମସ୍ସାତି ଅରହତ୍ତମଗ୍ଗଞ୍ଞାଣଂ ସମ୍ମା ଞାତୁକାମସ୍ସ। ଅଧିଗନ୍ତୁକାମସ୍ସାତି ଚତୁବ୍ବିଧମ୍ପି ଅଧିଗନ୍ତୁକାମସ୍ସ। ଫସ୍ସିତୁକାମସ୍ସାତି ଞାଣଫୁସନାୟ ଫୁସିତୁକାମସ୍ସ। ସଚ୍ଛିକାତୁକାମସ୍ସାତି ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣାୟ ପଚ୍ଚକ୍ଖଂ କତ୍ତୁକାମସ୍ସ।

ଚତୁନ୍ନଂ ମଗ୍ଗାନଂ ପୁବ୍ବଭାଗେ ୱିପସ୍ସନାତି ଚତୁନ୍ନଂ ଅରିୟମଗ୍ଗାନଂ ପୁରିମକୋଟ୍ଠାସେ ଉପ୍ପନ୍ନୌଦୟବ୍ବୟାଦିୱିପସ୍ସନାଞ୍ଞାଣାନି।

୧୯୯। ଦୁତିୟଗାଥାୟ ସପରିୟନ୍ତଚାରୀତି ସୀଲାଦୀସୁ ଚତୂସୁ ପରିୟନ୍ତେସୁ ଚରମାନୋ। ଡଂସାଧିପାତାନନ୍ତି ପିଙ୍ଗଲମକ୍ଖିକାନଞ୍ଚ ସେସମକ୍ଖିକାନଞ୍ଚ। ତେ ହି ତତୋ ତତୋ ଅଧିପତିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି, ତସ୍ମା ''ଅଧିପାତା''ତି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମନୁସ୍ସଫସ୍ସାନନ୍ତି ଚୋରାଦିଫସ୍ସାନଂ।

ଚତ୍ତାରୋ ପରିୟନ୍ତାତି ଚତ୍ତାରୋ ମରିୟାଦା ପରିଚ୍ଛେଦା। ଅନ୍ତୋପୂତିଭାୱଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋତି ଅବ୍ଭନ୍ତରେ କୁଚ୍ଛିତଭାୱଂ ସୀଲୱିରହିତଭାୱଂ ଓଲୋକୟମାନୋ। ଅନ୍ତୋ ସୀଲସଂୱରପରିୟନ୍ତେ ଚରତୀତି ସୀଲସଂୱରପରିଚ୍ଛେଦବ୍ଭନ୍ତରେ ଚରତି ୱିଚରତି। ମରିୟାଦଂ ନ ଭିନ୍ଦତୀତି ସୀଲମରିୟାଦଂ ସୀଲପରିଚ୍ଛେଦଂ ନ କୋପେତି।

ଆଦିତ୍ତପରିୟାୟଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋତି ଆଦିତ୍ତଦେସନଂ (ମହାୱ। ୫୪; ସଂ। ନି। ୩।୬୧; ୪।୨୮) ଓଲୋକେନ୍ତୋ। ଅକ୍ଖବ୍ଭଞ୍ଜନୱଣପଟିଚ୍ଛାଦନପୁତ୍ତମଂସୂପମଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋତି ସାକଟିକସ୍ସ ଅକ୍ଖବ୍ଭଞ୍ଜନୌପମଞ୍ଚ, କୁଟ୍ଠବ୍ୟାଧିନୋ ୱଣାନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନତେଲପିଲୋତିକୌପମଞ୍ଚ, କନ୍ତାରପଟିପନ୍ନାନଂ ଜାୟମ୍ପତିକାନଂ ପୁତ୍ତମଂସଖାଦନୌପମଞ୍ଚ (ସଂ। ନି। ୨।୬୩; ମି। ପ। ୬।୧।୨) ଓଲୋକେନ୍ତୋ। ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୱିହାରଂ ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖମାନୋତି –

''ଅତୀତଂ ନାନ୍ୱାଗମେୟ୍ୟ, ନପ୍ପଟିକଙ୍ଖେ ଅନାଗତଂ;

ତଂ ୱେ 'ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୋ'ତି, ସନ୍ତୋ ଆଚିକ୍ଖତେ ମୁନୀ''ତି। (ମ। ନି। ୩।୨୮୦; ନେତ୍ତି। ୧୦୩) –

ଏୱଂ ୱୁତ୍ତଂ ଭଦ୍ଦେକରତ୍ତୱିହାରଂ ଓଲୋକେନ୍ତୋ। ତା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଉପ୍ପତିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତୀତି ନିପ୍ପତିତ୍ୱା ନିପ୍ପତିତ୍ୱା ଖାଦନ୍ତି।

୨୦୦। ତତିୟଗାଥାୟ ପରଧମ୍ମିକା ନାମ ସତ୍ତସହଧମ୍ମିକୱଜ୍ଜା ସବ୍ବେପି ତେ ବାହିରକା। କୁସଲାନୁଏସୀତି କୁସଲଧମ୍ମେ ଅନ୍ୱେସମାନୋ।

ସତ୍ତ ସହଧମ୍ମିକେ ଠପେତ୍ୱାତି ଭିକ୍ଖୁଭିକ୍ଖୁନୀସିକ୍ଖମାନାସାମଣେରସାମଣେରୀଉପାସକୌପାସିକାଯୋ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା। ଅଥାପରାନିପିଅତ୍ଥି ଅଭିସମ୍ଭୋତବ୍ବାନୀତି ଅପରାନିପି ମଦ୍ଦିତବ୍ବାନି ଅତ୍ଥି ସଂୱିଜ୍ଜନ୍ତି।

୨୦୧। ଚତୁତ୍ଥଗାଥାୟ ଆତଙ୍କଫସ୍ସେନାତି ରୋଗଫସ୍ସେନ। ସୀତଂ ଅଥୁଣ୍ହନ୍ତି ସୀତଞ୍ଚ ଉଣ୍ହଞ୍ଚ। ସୋ ତେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ବହୁଧାତି ସୋ ତେହି ଆତଙ୍କାଦୀହି ଅନେକେହି ଆକାରେହି ଫୁଟ୍ଠୋ ସମାନୋ। ଅନୋକୋତି ଅଭିସଙ୍ଖାରୱିଞ୍ଞାଣାଦୀନଂ ଅନୋକାସଭୂତୋ। ଅବ୍ଭନ୍ତରଧାତୁପକୋପୱସେନ ୱାତି ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ଆପୋଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ୱା ଅଞ୍ଞଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ୱା। ଉଣ୍ହନ୍ତି ସରୀରବ୍ଭନ୍ତରେ ତେଜୋଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ଉଣ୍ହଂ ଭୱତି। ଅଭିସଙ୍ଖାରସହଗତୱିଞ୍ଞାଣସ୍ସାତି କୁସଲାକୁସଲଚେତନାସମ୍ପୟୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ। ଓକାସଂ ନ କରୋତୀତି ଅୱକାସଂ ପତିଟ୍ଠଂ ନ କରୋତି। ଅୱଟ୍ଠିତସମାଦାନୋତି ଓତରିତ୍ୱା ଗାହକୋ।

୨୦୨। ଏୱଂ ‘‘ଭିକ୍ଖୁନୋ ୱିଜିଗୁଚ୍ଛତୋ’’ତିଆଦୀହି ତୀହି ଗାଥାହି ପୁଟ୍ଠମତ୍ଥଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେତ୍ୱା ଇଦାନି ‘‘କ୍ୟାସ୍ସ ବ୍ୟପ୍ପଥୟୋ’’ତିଆଦିନା ନୟେନ ପୁଟ୍ଠଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ଥେୟ୍ୟଂ ନ କାରେ’’ତିଆଦିମାହ। ତତ୍ଥ ଫସ୍ସେତି ଫୁସେୟ୍ୟ। ୟଦାୱିଲତ୍ତଂ ମନସୋ ୱିଜଞ୍ଞାତି ୟଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଆୱିଲତ୍ତଂ ୱିଜାନେୟ୍ୟ, ତଂ ସବ୍ବଂ ‘‘କଣ୍ହସ୍ସ ପକ୍ଖୋ’’ତି ୱିନୋଦୟେୟ୍ୟ।

ଅଦିନ୍ନାଦାନଂପହାୟାତି ଏତ୍ଥ ଅଦିନ୍ନସ୍ସ ଆଦାନଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ, ପରସଂହରଣଂ, ଥେୟ୍ୟଂ ଚୋରିକାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ତତ୍ଥ ଅଦିନ୍ନନ୍ତି ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ, ୟତ୍ଥ ପରୋ ୟଥାକାମକାରିତଂ ଆପଜ୍ଜନ୍ତୋ ଅଦଣ୍ଡାରହୋ ଅନୁପୱଜ୍ଜୋ ଚ ହୋତି; ତସ୍ମିଂ ପରପରିଗ୍ଗହିତେ ପରପରିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞିନୋ ତଦାଦାୟକୌପକ୍କମସମୁଟ୍ଠାପିକା ଥେୟ୍ୟଚେତନା ଅଦିନ୍ନାଦାନଂ। ତଂ ହୀନେ ପରସ୍ସ ସନ୍ତକେ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ, ପଣୀତେ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ। କସ୍ମା? ୱତ୍ଥୁପଣୀତତାୟ। ୱତ୍ଥୁସମତ୍ତେ ସତି ଗୁଣାଧିକାନଂ ସନ୍ତକେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ମହାସାୱଜ୍ଜଂ, ତଂ ତଂ ଗୁଣାଧିକଂ ଉପାଦାୟ ତତୋ ତତୋ ହୀନଗୁଣସ୍ସ ସନ୍ତକେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ଅପ୍ପସାୱଜ୍ଜଂ।

ତସ୍ସ ପଞ୍ଚ ସମ୍ଭାରା ହୋନ୍ତି – ପରପରିଗ୍ଗହିତଂ, ପରପରିଗ୍ଗହିତସଞ୍ଞିତା, ଥେୟ୍ୟଚିତ୍ତଂ, ଉପକ୍କମୋ, ତେନ ହରଣନ୍ତି। ପହାୟାତି ଇମଂ ଅଦିନ୍ନାଦାନଚେତନାସଙ୍ଖାତଂ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟଂ ପଜହିତ୍ୱା। ପଟିୱିରତୋତି ପହୀନକାଲତୋ ପଟ୍ଠାୟ ତତୋ ଦୁସ୍ସୀଲ୍ୟତୋ ଓରତୋ ୱିରତୋୱ। ଦିନ୍ନମେୱ ଆଦିୟତୀତି ଦିନ୍ନାଦାୟୀ। ଚିତ୍ତେନପି ଦିନ୍ନମେୱ ପଟିକଙ୍ଖତୀତି ଦିନ୍ନପାଟିକଙ୍ଖୀ। ଥେନେତୀତି ଥେନୋ, ନ ଥେନେନ ଅଥେନେନ। ଅଥେନତ୍ତାୟେୱ ସୁଚିଭୂତେନ। ଅତ୍ତନାତି ଅତ୍ତଭାୱେନ, ଅଥେନଂ ସୁଚିଭୂତଂ ଅତ୍ତଭାୱଂ କତ୍ୱା ୱିହରତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ଇତୋ ପରଂ ୱୁତ୍ତନୟମେୱ।

ମେତ୍ତାୟନୱସେନ ମେତ୍ତି। ମେତ୍ତାକାରୋ ମେତ୍ତାୟନା। ମେତ୍ତାୟ ଅୟିତସ୍ସ ମେତ୍ତାସମଙ୍ଗିନୋ ଚିତ୍ତସ୍ସ ଭାୱୋ ମେତ୍ତାୟିତତ୍ତଂ। ଅନୁଦୟତୀତି ଅନୁଦୟା, ରକ୍ଖତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଅନୁଦୟାକାରୋ ଅନୁଦୟନା। ଅନୁଦୟିତସ୍ସ ଭାୱୋ ଅନୁଦୟିତତ୍ତଂ। ହିତସ୍ସ ଏସନୱସେନ ହିତେସିତା। ଅନୁକମ୍ପନୱସେନ ଅନୁକମ୍ପା। ସବ୍ବେହିପି ଇମେହି ପଦେହି ଉପଚାରପ୍ପନାପ୍ପତ୍ତାୱ ମେତ୍ତା ୱୁତ୍ତା। ୱିପୁଲେନାତି ଏତ୍ଥ ଫରଣୱସେନ ୱିପୁଲତା ଦଟ୍ଠବ୍ବା। ଭୂମିୱସେନ ପନ ତଂ ମହଗ୍ଗତଂ। ପଗୁଣୱସେନ ଅପ୍ପମାଣଂ। ସତ୍ତାରମ୍ମଣୱସେନ ଚ ଅପ୍ପମାଣଂ। ବ୍ୟାପାଦପଚ୍ଚତ୍ଥିକପ୍ପହାନେନ ଅୱେରଂ। ଦୋମନସ୍ସପ୍ପହାନତୋ ଅବ୍ୟାପଜ୍ଜଂ, ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଆୱିଲନ୍ତି ଅପ୍ପସନ୍ନଂ। ଲୁଢଇତନ୍ତି କଲଲଂ। ଏରିତନ୍ତି ଅସନ୍ନିଟ୍ଠାନଂ। ଘଟ୍ଟିତନ୍ତି ଆରମ୍ମଣେନ ଘଟ୍ଟନମାପାଦିତଂ। ଚଲିତନ୍ତି କମ୍ପମାନଂ। ଭନ୍ତନ୍ତି ୱିବ୍ଭନ୍ତଂ। ଅୱୂପସନ୍ତନ୍ତି ଅନିବ୍ବୁତଂ।

ୟୋସୋ ମାରୋତି ଏୱମାଦୀସୁ ମହାଜନଂ ଅନତ୍ଥେ ନିୟୋଜେତ୍ୱା ମାରେତୀତି ମାରୋ। କଣ୍ହକମ୍ମତ୍ତା କଣ୍ହୋ। କାମାୱଚରିସ୍ସରତ୍ତା ଅଧିପତି। ମରଣଂ ପାପନତୋ ଅନ୍ତଗୂ। ମୁଞ୍ଚିତୁଂ ଅପ୍ପଦାନଟ୍ଠେନ ନମୁଚି। ମାରସ୍ସ ବଢଇସନ୍ତି ମାରବଢଇସଂ। ୱଞ୍ଚସନ୍ନିସ୍ସିତଟ୍ଠେନ ମାରସ୍ସ ଆମିସନ୍ତି ମାରାମିସଂ। ୱସୱତ୍ତନଟ୍ଠେନ ମାରସ୍ସ ୱିସୟୋତି ମାରୱିସୟୋ। ଗୋଚରଟ୍ଠେନ ମାରସ୍ସ ନିୱାସୋତି ମାରନିୱାସୋ। କାମଚାରଂ ଚରଟ୍ଠେନ ମାରସ୍ସ ଗୋଚରୋତି ମାରଗୋଚରୋ। ଦୁପ୍ପମୁଞ୍ଚନଟ୍ଠେନ ମାରସ୍ସ ବନ୍ଧନନ୍ତି ମାରବନ୍ଧନଂ। ଦୁକ୍ଖୁଦ୍ଦୟୋତି ଦୁକ୍ଖବନ୍ଧନୋ।

୨୦୩। ମୂଲମ୍ପି ତେସଂ ପଲିଖଞ୍ଞ ତିଟ୍ଠେତି ତେସଂ କୋଧାତିମାନାନଂ ୟଂ ଅୱିଜ୍ଜାଦିକଂ ମୂଲଂ, ତମ୍ପି ପଲିଖଣିତ୍ୱା ତିଟ୍ଠେୟ୍ୟ। ଅଦ୍ଧା ଭୱନ୍ତୋ ଅଭିସମ୍ଭୱେୟ୍ୟାତି ଏତଂ ପିୟାପିୟଂ ଅଭିଭୱନ୍ତୋ ଏକଂସେନେୱ ଅଭିଭୱେୟ୍ୟ, ନ ତତ୍ଥ ସିଥିଲଂ ପରକ୍କମେୟ୍ୟାତି ଅଧିପ୍ପାୟୋ।

ଅୱିଜ୍ଜା ମୂଲନ୍ତିଆଦୟୋ ଅୱିଜ୍ଜା କୋଧସ୍ସ ଉପନିସ୍ସୟସହଜାତାଦିୱସେନ ମୂଲଂ ହୋତି। ଅନୁପାୟମନସିକାରୋ ଚ ଅସ୍ମିମାନୋ ଚ ଇମେ ଦ୍ୱେ ଉପନିସ୍ସୟୱସେନେୱ। ଅହିରିକଅନୋତ୍ତପ୍ପୌଦ୍ଧଚ୍ଚା ଇମେ ତୟୋ ଉପନିସ୍ସୟସହଜାତାଦିୱସେନ ମୂଲାନି ହୋନ୍ତି, ତଥା ଅତିମାନସ୍ସାପି।

୨୦୪। ପଞ୍ଞଂ ପୁରକ୍ଖତ୍ୱାତି ପଞ୍ଞଂ ପୁବ୍ବଙ୍ଗମଂ କତ୍ୱା। କଲ୍ୟାଣପୀତୀତି କଲ୍ୟାଣପୀତିୟା ସମନ୍ନାଗତୋ। ଚତୁରୋ ସହେଥ ପରିଦେୱଧମ୍ମେତି ଅନନ୍ତରଗାଥାୟ ୱୁଚ୍ଚମାନେ ପରିଦେୱନୀୟଧମ୍ମେ ସହେୟ୍ୟ।

ୱିଚୟବହୁଲୋତି ପରିୱୀମଂସନବହୁଲୋ। ପୱିଚୟବହୁଲୋତି ୱିସେସେନ ୱୀମଂସନବହୁଲୋ। ପେକ୍ଖାୟନବହୁଲୋତି ଇକ୍ଖଣବହୁଲୋ। ସମେକ୍ଖାୟନବହୁଲୋତି ଏସନବହୁଲୋ। ୱିଭୂତୱିହାରୀତି ପାକଟଂ କତ୍ୱା ଞାତୱିହାରୀ।

ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ତାୱ ଅଭିକ୍କନ୍ତଂ ୱୁଚ୍ଚତି ଗମନଂ। ପଟିକ୍କନ୍ତଂ ନିୱତ୍ତନଂ। ତଦୁଭୟମ୍ପି ଚତୂସୁ ଇରିୟାପଥେସୁ ଲବ୍ଭତି। ଗମନେ ତାୱ

ପୁରତୋ କାଯଂ ଅଭିହରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ। ପଟିନିୱତ୍ତେନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ଠାନେପି ଠିତକୋୱ କାଯଂ ପୁରତୋ ଓନମେନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ। ପଚ୍ଛତୋ ଅପନାମେନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିସଜ୍ଜାଯପି ନିସିନ୍ନକୋୱ ଆସନସ୍ସ ପୁରିମଅଙ୍ଗାଭିମୁଖୋ ସଂସରନ୍ତୋ ଅଭିକ୍କମତି ନାମ। ପଚ୍ଛିମଅଙ୍ଗପ୍ପଦେସଂ ପଚ୍ଛା ସଂସରନ୍ତୋ ପଟିକ୍କମତି ନାମ। ନିପଜ୍ଜାଯପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ସମ୍ପଜାନକାରୀହୋତୀତି ସମ୍ପଜଞ୍ଞେନ ସବ୍ବକିଚ୍ଚକାରୀ, ସମ୍ପଜଞ୍ଞମେୱ ୱା କାରୀ ହୋତି। ସୋ ହି ଅଭିକ୍କନ୍ତାଦୀସୁ ସମ୍ପଜଞ୍ଞଂ କରୋତେୱ, ନ କତ୍ଥଚି ସମ୍ପଜଞ୍ଞୱିରହିତୋ ହୋତି। ଆଲୋକିତେ ୱିଲୋକିତେତି ଏତ୍ଥ ପନ ଆଲୋକିତଂ ନାମ ପୁରତୋ ପେକ୍ଖନଂ। ୱିଲୋକିତଂ ନାମ ଅନୁଦିସାପେକ୍ଖନଂ। ଅଞ୍ଞାନିପି ହେଟ୍ଠା ଉପରି ପଚ୍ଛତୋ ପେକ୍ଖନୱସେନ ଓଲୋକିତୌଲ୍ଲୋକିତଅପଲୋକିତାନି ନାମ ହୋନ୍ତି। ତାନି ଇଧ ନ ଗହିତାନି। ସାରୁପ୍ପୱସେନ ପନ ଇମାନେୱ ଦ୍ୱେ ଗହିତାନି, ଇମିନା ୱା ମୁଖେନ ସବ୍ବାନି ଗହିତାନେୱାତି।

ସମିଞ୍ଜିତେ ପସାରିତେତି ପବ୍ବାନଂ ସମିଞ୍ଜନପସାରଣେ। ସଙ୍ଘାଟିପତ୍ତଚୀୱରଧାରଣେତି ଏତ୍ଥ ସଙ୍ଘାଟିଚୀୱରାନଂ ନିୱାସନପାରୁପନୱସେନ , ପତ୍ତସ୍ସ ଭିକ୍ଖାପଟିଗ୍ଗହଣାଦିୱସେନ ପରିଭୋଗୋ ଧାରଣଂ ନାମ। ଅସିତାଦୀସୁ ଅସିତେତି ପିଣ୍ଡପାତଭୋଜନେ। ପୀତେତି ଯାଗୁଆଦିପାନେ। ଖାଯିତେତି ପିଟ୍ଠଖଜ୍ଜକାଦିଖାଦନେ। ସାଯିତେତି ମଧୁଫାଣିତାଦିସାଯନେ। ଉଚ୍ଚାରପସ୍ସାୱକମ୍ମେତି ଉଚ୍ଚାରସ୍ସ ଚ ପସ୍ସାୱସ୍ସ ଚ କରଣେ। ଗତାଦୀସୁ ଗତେତି ଗମନେ। ଠିତେତି ଠାନେ। ନିସିନ୍ନେତି ନିସଜ୍ଜାଯ।

ସୁତ୍ତେତି ସଯନେ। ଜାଗରିତେତି ଜାଗରଣେ। ଭାସିତେତି କଥନେ। ତତ୍ଥ ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ଅପ୍ପୱତ୍ତେ ସତି ଭାସିତା ନାମ ନ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ପୱତ୍ତନ୍ତେ ହୋତୀତି ପରିଗ୍ଗାହକୋ ଭିକ୍ଖୁ ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ୱିମୁତ୍ତାଯତନସୀସେନ ଧମ୍ମଂ ଦେସେନ୍ତୋପି ବାତ୍ତିଂସତିରଚ୍ଛାନକଥଂ ପହାଯ ଦସକଥାୱତ୍ଥୁନିସ୍ସିତଂ କଥଂ କଥେନ୍ତୋପି ଭାସିତେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ତୁଣ୍ହୀଭାୱେତି ଅକଥନେ। ତତ୍ଥ ଉପାଦାରୂପସ୍ସ ସଦ୍ଦାଯତନସ୍ସ ପୱତ୍ତିଯଂ ତୁଣ୍ହୀଭାୱୋ ନାମ ନତ୍ଥି, ଅପ୍ପୱତ୍ତିଯଂ ହୋତୀତି ପରିଗ୍ଗାହକୋ ଭିକ୍ଖୁ ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ ହୋତି। ଅଟ୍ଠତିଂସଆରମ୍ମଣେସୁ ଚିତ୍ତରୁଚିଯଂ କମ୍ମଟ୍ଠାନଂ ଗହେତ୍ୱା ନିସିନ୍ନୋପି ଦୁତିଯଜ୍ଝାନଂ ସମାପନ୍ନୋପି ତୁଣ୍ହୀଭାୱେ ସମ୍ପଜାନକାରୀ ନାମ। ଏତ୍ଥ ଚ ଏକୋ ଇରିଯାପଥୋ ଦ୍ୱୀସୁ ଠାନେସୁ ଆଗତୋ। ସୋ ହେଟ୍ଠା ଅଭିକ୍କନ୍ତେ ପଟିକ୍କନ୍ତେତି ଏତ୍ଥ ଭିକ୍ଖାଚାରଗାମଂ ଗଚ୍ଛତୋ ଆଗଚ୍ଛତୋ ଚ ଅଦ୍ଧାନଗମନୱସେନ କଥିତୋ। ଗତେ ଠିତେତି ଏତ୍ଥ ୱିହାରେ ଚୁଣ୍ଣିକପାଦୁଦ୍ଧାରୱସେନ କଥିତୋତି ୱେଦିତବ୍ବୋ। ବୁଦ୍ଧାନୁସ୍ସତିୱସେନାତିଆଦଯୋ ହେଟ୍ଠା ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ପକାସିତା ଏୱ।

ଅରତୀତି ରତିପଟିକ୍ଖେପୋ। ଅରତିତାତି ଅରମନାକାରୋ। ଅନଭିରତୀତି ଅନଭିରତଭାୱୋ। ଅନଭିରମନାତି ଅନଭିରମନାକାରୋ। ଉକ୍କଣ୍ଠିତାତି ଉକ୍କଣ୍ଠନାକାରୋ। ପରିତସ୍ସିତାତି ଉକ୍କଣ୍ଠନୱସେନେୱ ପରିତସ୍ସନା।

୨୦୫।କିଂ ସୂ ଅସିସ୍ସନ୍ତି କିଂ ଭୁଞ୍ଜିସ୍ସାମି। କୁୱ ୱା ଅସିସ୍ସନ୍ତି କୁହିଂ ୱା ଅସିସ୍ସାମି। ଦୁକ୍ଖଂ ୱତ ସେତ୍ଥ କୁୱଜ୍ଜ ସେସ୍ସନ୍ତି ଇମଂ ରତ୍ତିଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସଯିଂ, ଅଜ୍ଜ ଆଗମନରତ୍ତିଂ କତ୍ଥ ସଯିସ୍ସଂ। ଏତେ ୱିତକ୍କେତି ଏତେ ପିଣ୍ଡପାତନିସ୍ସିତେ ଦ୍ୱେ, ସେନାସନନିସ୍ସିତେ ଦ୍ୱେତି ଚତ୍ତାରୋ ୱିତକ୍କେ। ଅନିକେତଚାରୀତି ଅପଲିବୋଧଚାରୀ ନିତ୍ତଣ୍ହଚାରୀ।

ଫଲକେୱାତି ୱଙ୍କାଦିଫଲକପୀଠେ ଚ। ଆଗାମିରତ୍ତିନ୍ତି ଆଗମନିରତ୍ତିଯଂ। ଆଦେୱନେଯ୍ୟେତି ୱିସେସେନ ଦେୱନିଯ୍ୟେ। ପରିଦେୱନେଯ୍ୟେତି ସମନ୍ତତୋ ଦେୱନିଯ୍ୟେ।

୨୦୬।କାଲେତି ପିଣ୍ଡପାତକାଲେ ପିଣ୍ଡପାତସଙ୍ଖାତଂ ଅନ୍ନଂ ୱା, ଚୀୱରକାଲେ ଚୀୱରସଙ୍ଖାତଂ ୱସନଂ ୱା ଲଦ୍ଧା ଧମ୍ମେନ ସମେନାତି ଅଧିପ୍ପାଯୋ। ମତ୍ତଂ ସ ଜଞ୍ଞାତି ପରିଗ୍ଗହେ ଚ ପରିଭୋଗେ ଚ ସୋ ପମାଣଂ ଜାନେଯ୍ୟ। ଇଧାତି ସାସନେ, ନିପାତମତ୍ତମେୱ ୱା ଏତଂ। ତୋସନତ୍ଥନ୍ତି ସନ୍ତୋସତ୍ଥଂ, ଏତଦତ୍ଥଂ ମତ୍ତଂ ଜାନେଯ୍ୟାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସୋ ତେସୁ ଗୁତ୍ତୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ତେସୁ ପଚ୍ଚଯେସୁ ଗୁତ୍ତୋ। ଯତଚାରୀତି ସଞ୍ଞତୱିହାରୋ, ରକ୍ଖିତୈରିଯାପଥୋ ରକ୍ଖିତକାଯୱଚୀମନୋଦ୍ୱାରୋ ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ''ଯତିଚାରୀ''ତିପି ପାଠୋ, ଏସୋଯେୱତ୍ଥୋ। ରୁସିତୋତି ରୋସିତୋ। ଘଟ୍ଟିତୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଦ୍ୱୀହି କାରଣେହି ମତ୍ତଂ ଜାନେଯ୍ୟାତି ଦ୍ୱୀହି ଭାଗେହି ପମାଣଂ ଜାନେଯ୍ୟ। ପଟିଗ୍ଗହଣତୋ ୱାତି ପରେହି ଦିଯ୍ୟମାନଗ୍ଗହଣକାଲତୋ ୱା। ପରିଭୋଗତୋ ୱାତି ପରିଭୁଞ୍ଜନକାଲତୋ ୱା। ଥୋକେପି ଦିଯ୍ୟମାନେତି ଅପ୍ପକେପି ଦିଯ୍ୟମାନେ। କୁଲାନୁଦଯାଯାତି କୁଲାନଂ ଅନୁଦଯତାଯ। କୁଲାନୁରକ୍ଖାଯାତି କୁଲାନଂ ଅନୁରକ୍ଖଣତ୍ଥାଯ। ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଥୋକମ୍ପି ଗଣ୍ହାତି। ବହୁକେପି ଦିଯ୍ୟମାନେତି ଅନପ୍ପକେପି ଦିଯ୍ୟମାନେ। କାଯପରିହାରିକଂ ଚୀୱରଂ ପଟିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଏତ୍ଥ କାଯଂ ପରିହରତି ପୋସେତୀତି କାଯପରିହାରିକଂ। କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକନ୍ତି କୁଚ୍ଛିଂ ପରିହରତି ପୋସେତୀତି କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକଂ।

ଇତରୀତରପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସମନ୍ନାଗତସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ ଅଟ୍ଠ ପରିକ୍ଖାରା ୱଟ୍ଟନ୍ତି ତୀଣି ଚୀୱରାନି ପତ୍ତୋ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଚ୍ଛେଦନୱାସି ଏକା ସୂଚି କାଯବନ୍ଧନଂ ପରିସ୍ସାୱନନ୍ତି। ୱୁତ୍ତମ୍ପି ଚେତଂ –

‘‘ତିଚୀୱରଞ୍ଚ ପତ୍ତୋ ଚ, ୱାସି ସୂଚି ଚ ବନ୍ଧନଂ;

ପରିସ୍ସାୱନେନ ଅଟ୍ଠେତେ, ଯୁତ୍ତଯୋଗସ୍ସ ଭିକ୍ଖୁନୋ’’ତି। (ଦୀ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୧୫; ମ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୧।୨୯୪; ୨।୩୪୯; ଅ। ନି। ଅଟ୍ଠ। ୨।୪। ୧୯୮);

ତେ ସବ୍ବେ କାଯପରିହାରିକାପି ହୋନ୍ତି କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକାପି। କଥଂ? ତିଚୀୱରଂ ତାୱ ନିୱାସେତ୍ୱା ଚ ପାରୁପିତ୍ୱା ଚ ୱିଚରଣକାଲେ କାଯଂ ପରିହରତି ପୋସେତୀତି କାଯପରିହାରିକଂ ହୋତି। ଚୀୱରକଣ୍ଣେନ ଉଦକଂ ପରିସ୍ସାୱେତ୍ୱା ପିୱନକାଲେ ଖାଦିତବ୍ବଫଲାଫଲଗ୍ଗହଣକାଲେ ଚ କୁଚ୍ଛିଂ ପରିହରତି ପୋସେତୀତି କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକଂ ହୋତି।

ପତ୍ତୋପି ତେନ ଉଦକଂ ଉଦ୍ଧରିତ୍ୱା ନ୍ହାନକାଲେ କୁଟିପରିଭଣ୍ଡକରଣକାଲେ ଚ କାଯପରିହାରିକୋ ହୋତି । ଆହାରଂ ଗହେତ୍ୱା ଭୁଞ୍ଜନକାଲେ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକୋ। ୱାସିପି ତାଯ ଦନ୍ତକଟ୍ଠଚ୍ଛେଦନକାଲେ ମଞ୍ଚପୀଠାନଂ ଅଙ୍ଗପାଦଚୀୱରକୁଟିଦଣ୍ଡକସଜ୍ଜନକାଲେ ଚ କାଯପରିହାରିକା ହୋତି। ଉଚ୍ଛୁଚ୍ଛେଦନନାଳିକେରାଦିତଚ୍ଛନକାଲେ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକା। ସୂଚି ଚୀୱରସିବ୍ବନକାଲେ କାଯପରିହାରିକା ହୋତି। ପୂୱଂ ୱା ଫଲଂ ୱା ୱିଜ୍ଝିତ୍ୱା ଖାଦନକାଲେ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକା। କାଯବନ୍ଧନଂ ବନ୍ଧିତ୍ୱା ୱିଚରଣକାଲେ କାଯପରିହାରିକଂ। ଉଚ୍ଛୁଆଦୀନି ବନ୍ଧିତ୍ୱା ଗହଣକାଲେ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକଂ। ପରିସ୍ସାୱନଂ ତେନ ଉଦକଂ ପରିସ୍ସାୱେତ୍ୱା ନ୍ହାନକାଲେ ସେନାସନପରିଭଣ୍ଡକରଣକାଲେ ଚ କାଯପରିହାରିକଂ, ପାନୀଯପାଣକପରିସ୍ସାୱନକାଲେ ତେନେୱ ତିଲତଣ୍ଡୁଲପୁଥୁକାଦୀନି ଗହେତ୍ୱା ଖାଦନକାଲେ ଚ କୁଚ୍ଛିପରିହାରିକଂ।

ପଟିସଙ୍ଖାଯୋନିସୋତି ଉପାଯେନ ପଥେନ ପଟିସଙ୍ଖାଯ ଞତ୍ୱା, ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱାତି ଅତ୍ଥୋ। ଏତ୍ଥ ଚ ‘‘ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯା’’ତିଆଦିନା ନଯେନ ୱୁତ୍ତପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣମେୱ ଯୋନିସୋ ପଟିସଙ୍ଖାତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ତତ୍ଥ ଚୀୱରନ୍ତି ଅନ୍ତରୱାସକାଦୀସୁ ଯଂକିଞ୍ଚି। ପଟିସେୱତୀତି ପରିଭୁଞ୍ଜତି ନିୱାସେତି ୱା ପାରୁପତି ୱା। ଯାୱଦେୱାତି ପଯୋଜନାୱଧିପରିଚ୍ଛେଦନିଯମୱଚନଂ। ଏତ୍ତକମେୱ ହି ଯୋଗିନୋ ଚୀୱରପଟିସେୱନେ ପଯୋଜନଂ, ଯଦିଦଂ ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯାତିଆଦି, ନ ଇତୋ ଭିୟ୍ୟୋ। ସୀତସ୍ସାତି ଅଜ୍ଝତ୍ତଧାତୁକ୍ଖୋଭୱସେନ ୱା ବହିଦ୍ଧା ଉତୁପରିଣାମନୱସେନ ୱା ଉପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସୀତସ୍ସ।

ପଟିଘାତାଯାତି ପଟିହନନତ୍ଥଂ। ଯଥା ସରୀରେ ଆବାଧଂ ନ ଉପ୍ପାଦେତି, ଏୱଂ ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ। ସୀତବ୍ଭାହତେ ହି ସରୀରେ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ ଯୋନିସୋ ପଦହିତୁଂ ନ ସକ୍କୋତି। ତସ୍ମା ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯ ଚୀୱରଂ ସେୱିତବ୍ବନ୍ତି ଭଗୱା ଅନୁଞ୍ଞାସି। ଏସ ନଯୋ ସବ୍ବତ୍ଥ। କେୱଲଞ୍ହେତ୍ଥ ଉଣ୍ହସ୍ସାତି ଅଗ୍ଗିସନ୍ତାପସ୍ସ, ତସ୍ସ ୱନଦାହାଦୀସୁ ସମ୍ଭୱୋ ୱେଦିତବ୍ବୋ। ଡଂସମକସୱାତାତପସରୀସପସମ୍ଫସ୍ସାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ପନ ଡଂସାତି ଡଂସନମକ୍ଖିକା। ‘‘ଅନ୍ଧମକ୍ଖିକା’’ତିପି ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି। ମକସାତି ମକସା ଏୱ। ୱାତାତି ସରଜଅରଜାଦିଭେଦା । ଆତପୋତି ସୂରିଯାତପୋ। ସରୀସପାତି ଯେ କେଚି ସରନ୍ତା ଗଚ୍ଛନ୍ତି ଦୀଘଜାତିକା ସପ୍ପାଦଯୋ, ତେସଂ ଦଟ୍ଠସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚ ଫୁଟ୍ଠସମ୍ଫସ୍ସୋ ଚାତି ଦୁୱିଧୋ ସମ୍ଫସ୍ସୋ; ସୋପି ଚୀୱରଂ ପାରୁପିତ୍ୱା ନିସିନ୍ନଂ ନ ବାଧତି। ତସ୍ମା ତାଦିସେସୁ ଠାନେସୁ ତେସଂ ପଟିଘାତତ୍ଥାଯ ପଟିସେୱତି। ଯାୱଦେୱାତି ପୁନ ଏତସ୍ସ ୱଚନଂ ନିଯତପଯୋଜନାୱଧିପରିଚ୍ଛେଦଦସ୍ସନତ୍ଥଂ। ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥନ୍ତି ନିଯତପଯୋଜନଂ, ଇତରାନି କଦାଚି ହୋନ୍ତି। ତତ୍ଥ ହିରିକୋପୀନନ୍ତି ତଂ ତଂ ସମ୍ବାଧଟ୍ଠାନଂ। ଯସ୍ମିଂ ଯସ୍ମିଞ୍ହି ଅଙ୍ଗେ ୱିୱରିଯମାନେ ହିରୀ କୁପ୍ପତି ୱିନସ୍ସତି, ତଂ ତଂ ହିରିଂ କୋପନତୋ ହିରିକୋପୀନନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ତସ୍ସ ଚ ହିରିକୋପୀନସ୍ସ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥନ୍ତି ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥଂ। ‘‘ହିରିକୋପୀନଂ ପଟିଚ୍ଛାଦନତ୍ଥ’’ନ୍ତିପି ପାଠୋ।

ପିଣ୍ଡପାତନ୍ତି ଯଂକିଞ୍ଚି ଆହାରଂ। ଯୋ ହି କୋଚି ଆହାରୋ ଭିକ୍ଖୁନୋ ପିଣ୍ଡୋଲ୍ୟେନ ପତ୍ତେ ପତିତତ୍ତା ‘‘ପିଣ୍ଡପାତୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ପିଣ୍ଡାନଂ ୱା ପାତୋ ପିଣ୍ଡପାତୋ, ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ଲଦ୍ଧାନଂ ଭିକ୍ଖାନଂ ସନ୍ନିପାତୋ, ସମୂହୋତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ସେସଂ ହେଟ୍ଠା ୱୁତ୍ତନଯମେୱ।

ସେନାସନନ୍ତି ସଯନଞ୍ଚ ଆସନଞ୍ଚ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ହି ସେତି ୱିହାରେ ୱା ଅଡ୍ଢଯୋଗାଦିମ୍ହି ୱା, ତଂ ସେନଂ। ଯତ୍ଥ ଯତ୍ଥ ଆସତି ନିସୀଦତି, ତଂ ଆସନଂ, ତଂ ଏକତୋ କତ୍ୱା ‘‘ସେନାସନ’’ନ୍ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଉତୁପରିସ୍ସଯୱିନୋଦନପଟିସଲ୍ଲାନାରାମତ୍ଥନ୍ତି ପରିସହନଟ୍ଠେନ ଉତୁଯେୱ ଉତୁପରିସ୍ସଯୋ। ଉତୁପରିସ୍ସଯସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଞ୍ଚ ପଟିସଲ୍ଲାନାରାମତ୍ଥଞ୍ଚ। ଯୋ ସରୀରାବାଧଚିତ୍ତୱିକ୍ଖେପକରୋ ଅସପ୍ପାଯୋ ଉତୁ ସେନାସନପଟିସେୱନେନ ୱିନୋଦେତବ୍ବୋ ହୋତି, ତସ୍ସ ୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ଏକୀଭାୱସୁଖତ୍ଥଞ୍ଚାତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କାମଞ୍ଚ ସୀତପଟିଘାତାଦିନାୱ ଉତୁପରିସ୍ସଯୱିନୋଦନଂ ୱୁତ୍ତମେୱ। ଯଥା ପନ ଚୀୱରପଟିସେୱନେ ‘‘ହିରିକୋପୀନପଟିଚ୍ଛାଦନଂ ନିଯତପଯୋଜନଂ, ଇତରାନି କଦାଚି କଦାଚି ଭୱନ୍ତୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ, ଏୱମିଧାପି

ନିଯତୌତୁପରିସ୍ସଯୱିନୋଦନଂ ସନ୍ଧାଯ ଇଦଂ ୱୁତ୍ତନ୍ତି ୱେଦିତବ୍ବଂ। ଅଥ ୱା ଅଯଂ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ ଉତୁ ଉତୁଯେୱ। ପରିସ୍ସଯୋ ପନ ଦୁୱିଧୋ ପାକଟପରିସ୍ସଯୋ ଚ ପଟିଚ୍ଛନ୍ନପରିସ୍ସଯୋ ଚ। ତତ୍ଥ ପାକଟପରିସ୍ସଯୋ ସୀହବ୍ୟଗ୍ଘାଦଯୋ, ପଟିଚ୍ଛନ୍ନପରିସ୍ସଯୋ ରାଗଦୋସାଦଯୋ। ତେ ଯତ୍ଥ ଅପରିଗୁତ୍ତିଯା ଚ ଅସପ୍ପାଯରୂପଦସ୍ସନାଦିନା ଚ ଆବାଧଂ ନ କରୋନ୍ତି, ତଂ ସେନାସନଂ ଏୱଂ ଜାନିତ୍ୱା ପଚ୍ଚୱେକ୍ଖିତ୍ୱା ପଟିସେୱନ୍ତୋ ଭିକ୍ଖୁ ପଟିସଙ୍ଖା ଯୋନିସୋ ସେନାସନଂ ଉତୁପରିସ୍ସଯୱିନୋଦନତ୍ଥଂ ପଟିସେୱତୀତି ୱେଦିତବ୍ବୋ।

ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ଏତ୍ଥ ରୋଗସ୍ସ ପଟିଅଯନଟ୍ଠେନ ପଚ୍ଚଯୋ, ପଚ୍ଚନୀକଗମନଟ୍ଠେନାତି ଅତ୍ଥୋ। ଯସ୍ସ କସ୍ସଚି ସପ୍ପାଯସ୍ସେତଂ ଅଧିୱଚନଂ। ଭିସକ୍କସ୍ସ କମ୍ମଂ ତେନ ଅନୁଞ୍ଞାତତ୍ତାତି ଭେସଜ୍ଜଂ। ଗିଲାନପଚ୍ଚଯୋୱ ଭେସଜ୍ଜଂ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜଂ, ଯଂ କିଞ୍ଚି ଗିଲାନସ୍ସ ସପ୍ପାଯଂ ଭିସକ୍କକମ୍ମଂ ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। ପରିକ୍ଖାରୋତି ପନ ‘‘ସତ୍ତହି ନଗରପରିକ୍ଖାରେହି ସୁପରିକ୍ଖତ୍ତଂ ହୋତୀ’’ତିଆଦୀସୁ (ଅ। ନି। ୭।୬୭) ପରିୱାରୋ ୱୁଚ୍ଚତି। ‘‘ରଥୋ ସୀଲପରିକ୍ଖାରୋ, ଝାନକ୍ଖୋ ଚକ୍କୱୀରିଯୋ’’ତିଆଦୀସୁ (ସଂ। ନି। ୫।୪) ଅଲଙ୍କାରୋ। ‘‘ଯେ ଚ ଖୋ ଇମେ ପବ୍ବଜିତେନ ଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରା ସମୁଦାନେତବ୍ବା’’ତିଆଦୀସୁ (ମ। ନି। ୧।୧୯୧-୧୯୨) ସମ୍ଭାରୋ। ଇଧ ପନ ସମ୍ଭାରୋପି ପରିୱାରୋପି ୱଟ୍ଟତି। ତଞ୍ହି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜଂ ଜୀୱିତସ୍ସ ପରିୱାରୋପି ହୋତି, ଜୀୱିତନାସକାବାଧୁପ୍ପତ୍ତିଯା ଅନ୍ତରଂ ଅଦତ୍ୱା ରକ୍ଖଣତୋ ସମ୍ଭାରୋପି। ଯଥାଚିରଂ ପୱତ୍ତତି, ଏୱମସ୍ସ କାରଣଭାୱତୋ; ତସ୍ମା ‘‘ପରିକ୍ଖାରୋ’’ତି ୱୁଚ୍ଚତି। ଏୱଂ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜଞ୍ଚ ତଂ ପରିକ୍ଖାରୋ ଚାତି ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରୋ, ତଂ ଗିଲାନପଚ୍ଚଯଭେସଜ୍ଜପରିକ୍ଖାରଂ। ଗିଲାନସ୍ସ ଯଂ କିଞ୍ଚି ସପ୍ପାଯଂ ଭିସକ୍କାନୁଞ୍ଞାତଂ ତେଲମଧୁଫାଣିତାଦିଜୀୱିତପରିକ୍ଖାରନ୍ତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି।

ଉପ୍ପନ୍ନାନନ୍ତି ଜାତାନଂ ଭୂତାନଂ ନିବ୍ବତ୍ତାନଂ। ୱେଯ୍ୟାବାଧିକାନନ୍ତି ଏତ୍ଥ ବ୍ୟାବାଧୋତି ଧାତୁକ୍ଖୋଭୋ ତଂସମୁଟ୍ଠାନା ଚ କୁଟ୍ଠଗଣ୍ଡପୀଳକାଦଯୋ, ବ୍ୟାବାଧତୋ ଉପ୍ପନ୍ନତ୍ତା ୱେଯ୍ୟାବାଧିକା। ୱେଦନାନନ୍ତି ଦୁକ୍ଖୱେଦନା, ଅକୁସଲୱିପାକୱେଦନା, ତାସଂ ୱେଯ୍ୟାବାଧିକାନଂ ୱେଦନାନଂ। ଅବ୍ୟାବଜ୍ଝପରମତାଯାତି ନିଦ୍ଦୁକ୍ଖପରମତାଯ। ଯାୱ ତଂ ଦୁକ୍ଖଂ ସବ୍ବଂ ପହୀନଂ ହୋତି, ତାୱାତି ଅତ୍ଥୋ।

ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ପଚ୍ଚଯସନ୍ତୋସେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି। ଇତରୀତରେନ ଚୀୱରେନାତି ଥୂଲସୁଖୁମଲୂଖପଣୀତଥିରଜିଣ୍ଣାନଂ ଯେନ କେନଚି। ଅଥ ଖୋ ଯଥାଲଦ୍ଧାଦୀନଂ ଇତରୀତରେନ ଯେନ କେନଚି ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତୀତି ଅତ୍ଥୋ। ଚୀୱରସ୍ମିଞ୍ହି ତଯୋ ସନ୍ତୋସା ଯଥାଲାଭସନ୍ତୋସୋ ଯଥାବଲସନ୍ତୋସୋ ଯଥାସାରୁପ୍ପସନ୍ତୋସୋତି। ପିଣ୍ଡପାତାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

ୱଣ୍ଣୱାଦୀତି ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ ନ କଥେତି, ଏକୋ ନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି, ଏକୋ ନେୱ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ହୋତି, ନ ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି, ଏକୋ ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଚ ହୋତି, ସନ୍ତୋସସ୍ସ ୱଣ୍ଣଂ କଥେତି, ତଂ ଦସ୍ସେତୁଂ ‘‘ଇତରୀତରଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା ଚ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ’’ତି ୱୁତ୍ତଂ। ଅନେସନନ୍ତି ଦୂତେଯ୍ୟପହୀନଗମନାନୁଯୋଗପ୍ପଭେଦଂ ନାନପ୍ପକାରଂ ଅନେସନଂ। ଅପ୍ପତିରୂପନ୍ତି ଅଯୁତ୍ତଂ। ଅଲଦ୍ଧା ଚାତି ଅଲଭିତ୍ୱା। ଯଥା ଏକଚ୍ଚୋ ‘‘କଥଂ ନୁ ଖୋ ଚୀୱରଂ ଲଭିସ୍ସାମୀ’’ତି ପୁଞ୍ଞୱନ୍ତେହି ଭିକ୍ଖୂହି ସଦ୍ଧିଂ ଏକତୋ ହୁତ୍ୱା କୋହଞ୍ଞଂ କରୋନ୍ତୋ ଉତ୍ତସ୍ସତି ପରିତସ୍ସତି, ସନ୍ତୁଟ୍ଠୋ ଭିକ୍ଖୁ ଏୱଂ ଅଲଦ୍ଧା ଚ ଚୀୱରଂ ନ ପରିତସ୍ସତି। ଲଦ୍ଧା ଚାତି ଧମ୍ମେନ ସମେନ ଲଭିତ୍ୱା। ଅଗଧିତୋତି ୱିଗତଲୋଭୱନ୍ତୋ। ଅମୁଚ୍ଛିତୋତି ଅଧିମତ୍ତତଣ୍ହାଯ ମୁଚ୍ଛଂ ଅନାପନ୍ନୋ। ଅନଜ୍ଝାପନ୍ନୋତି ତଣ୍ହାଯ ଅନୋତ୍ଥଟୋ ଅପରିଯୋନଦ୍ଧୋ। ଆଦୀନୱଦସ୍ସାୱୀତି ଅନେସନାପତ୍ତିଯଞ୍ଚ ଗଧିତପରିଭୋଗେ ଚ ଆଦୀନୱଂ ପସ୍ସମାନୋ। ନିସ୍ସରଣପଞ୍ଞୋତି ‘‘ଯାୱଦେୱ ସୀତସ୍ସ ପଟିଘାତାଯା’’ତି (ମ। ନି। ୧।୨୩) ୱୁତ୍ତଂ ନିସ୍ସରଣଂ ଏୱ ପଜାନନ୍ତୋ। ଇତରୀତରଚୀୱରସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯାତି ଯେନ କେନଚି ଚୀୱରେନ ସନ୍ତୁଟ୍ଠିଯା। ନେୱତ୍ତାନୁକ୍କଂସେତୀତି ‘‘ଅହଂ ପଂସୁକୂଲିକୋ, ମଯା ଉପସମ୍ପଦମାଳଏଯେୱ ପଂସୁକୂଲିକଙ୍ଗଂ ଗହିତଂ, କୋ ମଯା ସଦିସୋ ଅତ୍ଥୀ’’ତି ଅତ୍ତୁକ୍କଂସନଂ ନ କରୋତି। ନ ପରଂ ୱମ୍ଭେତୀତି ‘‘ଇମେ ପନଞ୍ଞେ ଭିକ୍ଖୂ ନ ପଂସୁକୂଲିକା’’ତି ୱା ‘‘ପଂସୁକୂଲିକମତ୍ତମ୍ପି ଏତେସଂ ନତ୍ଥୀ’’ତି ୱା ଏୱଂ ପରଂ ନ ୱମ୍ଭେତି।

ଯୋ ହି ତତ୍ଥ ଦକ୍ଖୋତି ଯୋ ତସ୍ମିଂ ଚୀୱରସନ୍ତୋସେ ୱଣ୍ଣୱାଦୀ, ତାସୁ ୱା ଦକ୍ଖୋ ଛେକୋ ବ୍ୟତ୍ତୋ। ଅନଲସୋତି ସାତଚ୍ଚକିରିଯାଯ ଆଲସିଯୱିରହିତୋ। ସମ୍ପଜାନୋ ପଟିସ୍ସତୋତି ସମ୍ପଜାନପଞ୍ଞାଯ ଚେୱ ସତିଯା ଚ ଯୁତ୍ତୋ। ପୋରାଣେତି ନ ଅଧୁନୁପ୍ପତ୍ତିକେ। ଅଗ୍ଗଞ୍ଞେତି ‘‘ଅଗ୍ଗୋ’’ତି ଜାନିତବ୍ବେ। ଅରିଯୱଂସେ ଠିତୋତି ଅରିଯାନଂ ୱଂସେ ପତିଟ୍ଠିତୋ। ଅରିଯୱଂସୋତି ଚ ଯଥା ହି ଖତ୍ତିଯୱଂସୋ ବ୍ରାହ୍ମଣୱଂସୋ ୱେସ୍ସୱଂସୋ ସୁଦ୍ଦୱଂସୋ ସମଣୱଂସୋ କୁଲୱଂସୋ ରାଜୱଂସୋ, ଏୱଂ ଅଯମ୍ପି ଅଟ୍ଠମୋ ଅରିଯୱଂସୋ ଅରିଯତନ୍ତି ଅରିଯପୱେଣୀ ନାମ ହୋତି। ସୋ ଖୋ ପନାଯଂ ଅରିଯୱଂସୋ ଇମେସଂ ୱଂସାନଂ ମୂଲଗନ୍ଧାଦୀନଂ କାଳାନୁସାରିଗନ୍ଧାଦଯୋ ୱିଯ ଅଗ୍ଗମକ୍ଖାଯତି। କେ ପନ ତେ ଅରିଯା ଯେସଂ ଏସୋ ୱଂସୋତି? ଅରିଯା ୱୁଚ୍ଚନ୍ତି ବୁଦ୍ଧା ଚ ପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧା ଚ ତଥାଗତସାୱକା ଚ, ଏତେସଂ ଅରିଯାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିଯୱଂସୋ। ଇତୋ ପୁବ୍ବେ ହି ସତସହସ୍ସକପ୍ପାଦିକାନଂ ଚତୁନ୍ନଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେଯ୍ୟାନଂ ମତ୍ଥକେ ତଣ୍ହଙ୍କରୋ ମେଙ୍କେରୋ ସରଣଙ୍କରୋ ଦୀପଙ୍କରୋତି ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେ

ଅରିୟା, ତେସଂ ଅରିୟାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିୟୱଂସୋ। ତେସଂ ବୁଦ୍ଧାନଂ ପରିନିବ୍ବାନତୋ ଅପରଭାଗେ ଏକଂ ଅସଙ୍ଖ୍ୟେୟ୍ୟଂ ଅତିକ୍କମିତ୍ୱା କୋଣ୍ଡଞ୍ଞୋ ନାମ ବୁଦ୍ଧୋ ଉପ୍ପନ୍ନୋ…ପେ… ଇମସ୍ମିଂ କପ୍ପେ କକୁସନ୍ଧୋ କୋଣାଗମନୋ କସ୍ସପୋ ଅମ୍ହାକଂ ଭଗୱା ଗୋତମୋତି ଚତ୍ତାରୋ ବୁଦ୍ଧା ଉପ୍ପନ୍ନା, ତେସଂ ଅରିୟାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିୟୱଂସୋ। ଅପି ଚ ଅତୀତାନାଗତପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନାନଂ ସବ୍ବବୁଦ୍ଧପଚ୍ଚେକବୁଦ୍ଧସାୱକାନଂ ଅରିୟାନଂ ୱଂସୋତି ଅରିୟୱଂସୋ, ତସ୍ମିଂ ଅରିୟୱଂସେ ପତିଟ୍ଠିତୋ।

ଇତରୀତରେନ ପିଣ୍ଡପାତେନାତି ୟେନ କେନଚି ପିଣ୍ଡପାତେନ। ସେନାସନାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ। ଆୟତନେସୂତି ଚକ୍ଖାଦୀସୁ ଆୟତନେସୁ।

ୟତୋତି ସଞ୍ଞତୋ। ୟତ୍ତୋତି ୟତ୍ତୱା। ପଟିୟତ୍ତୋତି ଅତିୱିୟ ୟତ୍ତୱା। ଗୁତ୍ତୋତି ରକ୍ଖିତୋ। ଗୋପିତୋତି ମଞ୍ଜୁସାୟ ୱିୟ ପକ୍ଖିପିତୋ। ରକ୍ଖିତୋତି ପଟିସାମିତୋ। ସଂୱୁତୋତି ଦ୍ୱାରସଂୱରଣେନ ପିହିତୋ। ଖୁଂସିତୋତି ଗରହିତୋ। ୱମ୍ଭିତୋତି ଅପସାଦିତୋ। ଘଟ୍ଟିତୋତି ଘଟ୍ଟନମାପାଦିତୋ। ଗରହିତୋତି ଅୱମଞ୍ଞିତୋ। ଉପୱଦିତୋତି ଅକ୍କୋସିତୋ।

ଫରୁସେନାତି ମମ୍ମଚ୍ଛେଦନୱଚନେନ। କକ୍ଖଳେନାତି ଦାରୁଣେନ। ନପ୍ପଟିୱଜ୍ଜାତି ପଟିପ୍ଫରିତ୍ୱା ନ କଥେୟ୍ୟ।

୨୦୭।ଝାନାନୁୟୁତ୍ତୋତି ଅନୁପ୍ପନ୍ନୁପ୍ପାଦନେନ ଉପ୍ପନ୍ନସେୱନେନ ଚ ଝାନେନ ଅନୁୟୁତ୍ତୋ। ଉପେକ୍ଖମାରବ୍ଭ ସମାହିତତ୍ତୋତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନୁପେକ୍ଖଂ ଉପ୍ପାଦେତ୍ୱା ସମାହିତଚିତ୍ତୋ। ତକ୍କାସୟଂ କୁକ୍କୁଚ୍ଚଞ୍ଚୁପଚ୍ଛିନ୍ଦେତି କାମୱିତକ୍କାଦିୱିତକ୍କଞ୍ଚ କାମସଞ୍ଞାଦିକଂ ୱିତକ୍କସ୍ସ ଆସୟଞ୍ଚ ହତ୍ଥକୁକ୍କୁଚ୍ଚାଦିକୁକ୍କୁଚ୍ଚଞ୍ଚ ଉପଚ୍ଛିନ୍ଦେୟ୍ୟ।

ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସୱା ପଠମସ୍ସ ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦାୟାତି ତସ୍ମିଂ ଅତ୍ତଭାୱେ ଅନୁପ୍ପନ୍ନସ୍ସ ୱା ଉପ୍ପଜ୍ଜିତ୍ୱା ପରିହୀନସ୍ସ ୱା ପଠମଜ୍ଝାନସ୍ସ ଉପ୍ପାଦନତ୍ଥଂ ଅତ୍ତନୋ ସନ୍ତାନେ ପଟିଲାଭତ୍ଥଂ। ଉପ୍ପନ୍ନଂ ୱା ପଠମଂ ଝାନଂ ଆସେୱତୀତିଆଦୀସୁ ଏତ୍ଥ ଆଦରେନ ସେୱତି ପଗୁଣଂ କରୋତି ଭାୱେତି ୱଡ୍ଢେତି ବହୁଲୀକରୋତି ପୁନପ୍ପୁନଂ କରୋତି।

ଉପେକ୍ଖାତି ଚତୁତ୍ଥଜ୍ଝାନେ ଉପ୍ପନ୍ନା ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖା। ଉପେକ୍ଖାତି ସଭାୱପଦଂ। ଉପେକ୍ଖନାତି ଉପପତ୍ତିତୋ ଇକ୍ଖନାକାରୋ। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନାତି ଅଧିକା ହୁତ୍ୱା ଇକ୍ଖନା। ଚିତ୍ତସମତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ସମତା ଚିତ୍ତସ୍ସ ଊନାତିରିତ୍ତତଂ ୱଜ୍ଜେତ୍ୱା ସମଭାୱୋ। ଚିତ୍ତପ୍ପସ୍ସଦ୍ଧତାତି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଅପ୍ପଗବ୍ଭତା, ଅଥଦ୍ଧଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ମଜ୍ଝତ୍ତତା ଚିତ୍ତସ୍ସାତି ନ ସତ୍ତସ୍ସ ନ ପୋସସ୍ସ, ଚିତ୍ତସ୍ସ ମଜ୍ଝତ୍ତଭାୱୋତି ଅତ୍ଥୋ। ଚତୁତ୍ଥେ ଝାନେ ଉପେକ୍ଖଂ ଆରବ୍ଭାତି ଚତୁତ୍ଥସ୍ମିଂ ଝାନସ୍ମିଂ ଉପ୍ପନ୍ନଂ ତତ୍ରମଜ୍ଝତ୍ତୁପେକ୍ଖଂ ପଟିଚ୍ଚ। ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋତି ଏକାରମ୍ମଣେ ପୱତ୍ତଚିତ୍ତୋ। ଅୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋତି ଉଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହିତୋ ନ ୱିକ୍ଖିତ୍ତଚିତ୍ତୋ।

ନୱ ୱିତକ୍କା ୱୁତ୍ତନୟା ଏୱ। କାମୱିତକ୍କାନଂ କାମସଞ୍ଞାସୟୋତି କାମୱିତକ୍କଂ ୱିତକ୍କେନ୍ତସ୍ସ ଉପ୍ପନ୍ନା କାମସଞ୍ଞା ତେସଂ ୱିତକ୍କାନଂ ଆସୟୋ ୱସନୋକାସୋତି କାମସଞ୍ଞାସୟୋ। ବ୍ୟାପାଦୱିତକ୍କାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନୟୋ।

୨୦୮।ଚୁଦିତୋ ୱଚୀଭି ସତିମାଭିନନ୍ଦେତି ଉପଜ୍ଝାୟାଦୀହି ୱାଚାହି ଚୋଦିତୋ ସମାନୋ ସତିମା ହୁତ୍ୱା ତଂ ଚୋଦନଂ ଅଭିନନ୍ଦେୟ୍ୟ। ୱାଚଂ ପମୁଞ୍ଚେ କୁସଲନ୍ତି ଞାଣସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱାଚଂ ପମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ। ନାତିୱେଲନ୍ତି ଅତିୱେଲଂ ପନ ୱାଚଂ କାଲୱେଲଞ୍ଚ ସୀଲୱେଲଞ୍ଚ ଅତିକ୍କନ୍ତଂ ନପ୍ପମୁଞ୍ଚେୟ୍ୟ। ଜନୱାଦଧମ୍ମାୟାତି ଜନପରିୱାଦକଥାୟ। ନ ଚେତୟେୟ୍ୟାତି ଚେତନଂ ନ ଉପ୍ପାଦେୟ୍ୟ।

ଇଦଂ ତେ ଅପ୍ପତ୍ତନ୍ତି ଇଦଂ ତୱ ନ ପତ୍ତଂ। ଅସାରୁପ୍ପନ୍ତି ତୱ ପୟୋଗଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ। ଅସୀଲଟ୍ଠନ୍ତି ତୱ ପୟୋଗଂ ନ ସୀଲେ ପତିଟ୍ଠନ୍ତି ଅସୀଲଟ୍ଠଂ, ସୀଲେ ଠିତସ୍ସ ପୟୋଗଂ ନ ହୋତୀତି ୱୁତ୍ତଂ ହୋତି। କେଚି ''ଅସିଲିଟ୍ଠ''ନ୍ତି ପଠନ୍ତି, ଅମଟ୍ଠୱଚନନ୍ତି ଅତ୍ଥଂ ୱଣ୍ଣୟନ୍ତି।

ନିଧୀନନ୍ତି ତତ୍ଥ ତତ୍ଥ ନିଦହିତ୍ୱା ଠପିତାନଂ ହିରଞ୍ଞସୁୱଣ୍ଣାଦିପୂରାନଂ ନିଧିକୁମ୍ଭୀନଂ। ପୱତ୍ତାରନ୍ତି କିଚ୍ଛଜୀୱିକେ ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସେ ଅନୁକମ୍ପଂ କତ୍ୱା ''ଏହି ସୁଖେନ ତେ ଜୀୱନୁପାୟଂ ଦସ୍ସେସ୍ସାମୀ''ତି ନିଧିଟ୍ଠାନଂ ନେତ୍ୱା ହତ୍ଥଂ ପସାରେତ୍ୱା ''ଇମଂ ଗହେତ୍ୱା ସୁଖଂ ଜୀୱା''ତି ଆଚିକ୍ଖିତାରଂ ୱିୟ। ୱଜ୍ଜଦସ୍ସିନନ୍ତି ଦ୍ୱେ ୱଜ୍ଜଦସ୍ସିନୋ ''ଇମିନା ନଂ ଅସାରୁପ୍ପେନ ୱା ଖଲିତେନ ୱା ସଙ୍ଘମଜ୍ଝେ ନିଗ୍ଗଣ୍ହିସ୍ସାମୀ''ତି ରନ୍ଧଗୱେସକୋ ଚ ଅଞ୍ଞାତଂ ଞାପନତ୍ଥାୟ ଞାତଂ ଅନୁଗ୍ଗଣ୍ହନତ୍ଥାୟ ସୀଲାଦିନା ଚସ୍ସ ୱୁଦ୍ଧିକାମତାୟ ତଂ ତଂ ୱଜ୍ଜଂ ଓଲୋକନେନ ଉଲ୍ଲପନସଭାୱସଣ୍ଠିତୋ ଚ। ଅୟଂ ଇଧ ଅଧିପ୍ପେତୋ। ୟଥା ହି ଦୁଗ୍ଗତମନୁସ୍ସୋ ''ଇମଂ ଗଣ୍ହାହୀ''ତି ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ପୋଥେତ୍ୱାପି ନିଧିଂ ଦସ୍ସେନ୍ତେ କୋପଂ ନ କରୋତି, ପମୁଦିତୋୱ ହୋତି, ଏୱମେୱ ଏୱରୂପେ ପୁଗ୍ଗଲେ ଅସାରୁପ୍ପଂ ୱା ଖଲିତଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ଆଚିକ୍ଖନ୍ତେ କୋପୋ ନ କାତବ୍ବୋ, ତୁଟ୍ଠେନେୱ ଭୱିତବ୍ବଂ। ''ଭନ୍ତେ ମହନ୍ତଂ ୱୋ କତଂ କମ୍ମଂ, ମୟ୍ହଂ ଆଚରିୟୁପଜ୍ଝାୟଟ୍ଠାନେ ଠତ୍ୱା ଓୱଦନ୍ତେହି ପୁନପି ମଂ ୱଦେୟ୍ୟାଥା''ତି ପୱାରେତବ୍ବମେୱ। ନିଗ୍ଗୟ୍ହୱାଦିନ୍ତି ଏକଚ୍ଚୋ ହି ସଦ୍ଧିୱିହାରିକାଦୀନଂ ଅସାରୁପ୍ପଂ

ୱା ଖଲିତଂ ୱା ଦିସ୍ୱା ‘‘ଅଯଂ ମେ ମୁଖୋଦକଦାନାଦୀହି ସଙ୍ଗହଂ ଉପଚ୍ଛହତି, ସଚେ ନଂ ୱକ୍ଖାମି, ନ ମଂ ଉପଟ୍ଠହିସ୍ସତି, ଏୱଂ ମମ ପରିହାନି ଭୱିସ୍ସତୀ’’ତି ୱତ୍ତୁଂ ଅୱିସହନ୍ତୋ ନ ନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାଦୀ ନାମ ହୋତି, ସୋ ଇମସ୍ମିଂ ସାସନେ କଚୱରଂ ଆକିରତି। ଯୋ ପନ ତଥାରୂପଂ ୱଜ୍ଜଂ ଦିସ୍ୱା ୱଜ୍ଜାନୁରୂପଂ ତଜ୍ଜେତ୍ୱା ପଣାମେନ୍ତୋ ଦଣ୍ଡକମ୍ମଂ କରୋନ୍ତୋ ୱିହାରା ନୀହରନ୍ତୋ ସିକ୍ଖାପେତି, ଅଯଂ ନିଗ୍ଗଯ୍ହୱାଦୀ ନାମ ସେଯ୍ୟଥାପି ସମ୍ମାସମ୍ବୁଦ୍ଧୋ। ୱୁତ୍ତଞ୍ହେତଂ – ‘‘ନିଗ୍ଗଯ୍ହ ନିଗ୍ଗଯ୍ହାହଂ, ଆନନ୍ଦ, ୱକ୍ଖାମି, ପୱଯ୍ହ ପୱଯ୍ହାହଂ, ଆନନ୍ଦ, ୱକ୍ଖାମି, ଯୋ ସାରୋ ସୋ ଠସ୍ସତୀ’’ତି (ମ॰ ନି॰ ୩।୧୯୬)। ମେଧାୱିନ୍ତି ଧମ୍ମୋଜପଞ୍ଞାଯ ସମନ୍ନାଗତଂ। ତାଦିସନ୍ତି ଏୱରୂପଂ ପଣ୍ଡିତଂ ଭଜେଯ୍ୟ ପଯିରୁପାସେଯ୍ୟ। ତାଦିସଞ୍ହି ଆଚରିଯଂ ଭଜମାନସ୍ସ ଅନ୍ତେୱାସିକସ୍ସ ସେଯ୍ୟୋୱ ହୋତି, ନ ପାପିଯୋ, ୱୁଡ୍ଢିଯେୱ ହୋତି, ନୋ ପରିହାନୀତି।

ଓୱଦେଯ୍ୟାତି ଉପ୍ପନ୍ନେ ୱତ୍ଥୁସ୍ମିଂ ୱଦନ୍ତୋ ଓୱଦତି ନାମ, ଅନୁପ୍ପନ୍ନେ ‘‘ଅଯସୋପି ତେ ସିଯା’’ତିଆଦିୱସେନ ଅନାଗତଂ ଦସ୍ସେନ୍ତୋ ଅନୁସାସତି ନାମ। ସମ୍ମୁଖା ୱଦନ୍ତୋପି ଓୱଦତି ନାମ, ପରମ୍ମୁଖା ଦୂତଂ ୱା ସାସନଂ ୱା ପେସେନ୍ତୋ ଅନୁସାସତି ନାମ। ସକିଂ ୱଦନ୍ତୋପି ଓୱଦତି ନାମ, ପୁନପ୍ପୁନଂ ୱଦନ୍ତୋ ଅନୁସାସତି ନାମ। ଓୱଦନ୍ତୋ ଏୱ ୱା ଅନୁସାସତି ନାମାତି ଏୱଂ ଓୱଦେଯ୍ୟ ଅନୁସାସେଯ୍ୟ। ଅସବ୍ଭାତି ଅକୁସଲଧମ୍ମା ନିୱାରେଯ୍ୟ, କୁସଲଧମ୍ମେ ପତିଟ୍ଠପେଯ୍ୟାତି ଅତ୍ଥୋ। ସତଞ୍ହି ସୋ ପିଯୋ ହୋତୀତି ସୋ ଏୱରୂପୋ ପୁଗ୍ଗଲୋ ବୁଦ୍ଧାଦୀନଂ ସପ୍ପୁରିସାନଂ ପିଯୋ ହୋତି। ଯେ ପନ ଅଦିଟ୍ଠଧମ୍ମା ଅୱିତିଣ୍ଣପରଲୋକା ଆମିସଚକ୍ଖୁକା ଜୀୱିକତ୍ଥାଯ ପବ୍ବଜିତା, ତେସଂ ଅସତଂ ସୋ ଓୱାଦକୋ ଅନୁସାସକୋ ‘‘ନ ତ୍ୱଂ ଅମ୍ହାକଂ ଉପଜ୍ଝାଯୋ, ନ ଆଚରିଯୋ, କସ୍ମା ଅମ୍ହାକଂ ଓୱଦସୀ’’ତି ଏୱଂ ମୁଖସତ୍ତୀହି ୱିଜ୍ଝନ୍ତାନଂ ଅପ୍ପିଯୋ ହୋତୀତି।

ଏକକମ୍ମନ୍ତି ଅପଲୋକନକମ୍ମାଦିକଂ ଏକକମ୍ମଂ। ଏକୁଦ୍ଦେସୋତି ନିଦାନୁଦ୍ଦେସାଦିକୋ ଏକୁଦ୍ଦେସୋ। ସମସିକ୍ଖତାତି ସମାନସିକ୍ଖତା। ଆହତଚିତ୍ତତନ୍ତି କୋଧେନ ପହତଚିତ୍ତଭାୱଂ। ଖିଲଜାତତନ୍ତି ଥଦ୍ଧଭାୱଂ। ପଞ୍ଚପି ଚେତୋଖିଲେତି ବୁଦ୍ଧଧମ୍ମସଙ୍ଘସିକ୍ଖାସବ୍ରହ୍ମଚାରୀସୁ ପଞ୍ଚସୁପି ଚିତ୍ତସ୍ସ ଥଦ୍ଧଭାୱେ।

ଞାଣସମୁଟ୍ଠିତଂ ୱାଚନ୍ତି ଞାଣସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତେନ ଉପ୍ପାଦିତଂ ୱାକ୍ୟଂ। ମୁଞ୍ଚେଯ୍ୟାତି ୱିସ୍ସଜ୍ଜେଯ୍ୟ। ଅତ୍ଥୂପସଂହିତନ୍ତି ଅତ୍ଥସହିତଂ କାରଣସହିତଂ। ଧମ୍ମୂପସଂହିତନ୍ତି ଧମ୍ମେନ ଯୁତ୍ତଂ। କାଲାତିକ୍କନ୍ତଂ ୱାଚଂ ନ ଭାସେଯ୍ୟାତି କାଲାତୀତଂ ୱାଚଂ ନ କଥେଯ୍ୟ ତସ୍ସ କାଲସ୍ସ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା। ୱେଲାତିକ୍କନ୍ତନ୍ତି ମରିଯାଦାତୀତଂ ୱଚନଂ ନ ଭଣେଯ୍ୟ ୱଚନମରିଯାଦସ୍ସ ଅତିକ୍କନ୍ତତ୍ତା। ଉଭଯୱସେନ କାଲୱେଲା।

ଯୋ ୱେ କାଲେ ଅସମ୍ପତ୍ତେତି ଅତ୍ତନୋ ୱଚନକାଲେ ଅସମ୍ପତ୍ତେ। ଅତିୱେଲନ୍ତି ୱେଲାତିକ୍କନ୍ତଂ କତ୍ୱା ଅତିରେକପ୍ପମାଣଂ ଭାସତି। ନିହତୋ ସେତୀତି ନିଗ୍ଗାତିତୋ ସଯତି। କୋକିଲାଯେୱ ଅତ୍ରଜୋତି କାକିଯା ପଟିଜଗ୍ଗିତୋ କୋକିଲାଯ ଅବ୍ଭନ୍ତରେ ଜାତୋ କୋକିଲପୋତକୋ ୱିଯ।

୨୦୯।ଅଥାପରନ୍ତି ଅଥ ଇଦାନି ଇତୋ ପରମ୍ପି। ପଞ୍ଚ ରଜାନୀତି ରୂପରାଗାଦୀନି ପଞ୍ଚ ରଜାନି। ଯେସଂ ସତୀମା ୱିନଯାଯ ସିକ୍ଖେତି ଯେସଂ ଉପଟ୍ଠିତସ୍ସତି ହୁତ୍ୱାୱ ୱିନଯନତ୍ଥଂ ତିସ୍ସୋ ସିକ୍ଖା ସିକ୍ଖେଯ୍ୟ। ଏୱଂ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ହି ରୂପେସୁ...ପେ... ଫସ୍ସେସୁ ସହେଥ ରାଗଂ, ନ ଅଞ୍ଞେତି।

ରୂପରଜୋତି ରୂପାରମ୍ମଣଂ ପଟିଚ୍ଚ ଉପ୍ପନ୍ନୋ ରାଗାଦିରଜୋ। ସଦ୍ଦରଜାଦୀସୁପି ଏସେୱ ନଯୋ।

୨୧୦। ତତୋ ସୋ ତେସଂ ୱିନଯାଯ ସିକ୍ଖନ୍ତୋ ଅନୁକ୍କମେନ – ଏତେସୁ ଧମ୍ମେସୂତି ଗାଥା। ତତ୍ଥ ଏତେସୂତି ରୂପାଦୀସୁ। କାଲେନ ସୋ ସମ୍ମା ଧମ୍ମଂ ପରିୱୀମଂସମାନୋତି ସୋ ଭିକ୍ଖୁ ଯ୍ୱାଯଂ ‘‘ଉଦ୍ଧତେ ଚିତ୍ତେ ସମଥସ୍ସ କାଲୋ’’ତିଆଦିନା (ସଂ॰ ନି॰ ୫।୨୩୪) ନଯେନ କାଲୋ ୱୁତ୍ତୋ, ତେନ କାଲେନ ସଙ୍ଖଂ ସଙ୍ଖତଧମ୍ମଂ ଅନିଚ୍ଚାଦିନଯେନ ପରିୱୀମଂସମାନୋ। ଏକୋଦିଭୂତୋ ୱିହନେ ତମଂ ସୋତି ସୋ ଏକଗ୍ଗଚିତ୍ତୋ ସବ୍ବଂ ମୋହାଦିତମଂ ୱିହନେଯ୍ୟ, ନତ୍ଥି ଏତ୍ଥ ସଂସଯୋ।

ଉଦ୍ଧତେ ଚିତ୍ତେତି ୱୀରିଯିନ୍ଦ୍ରିଯୱସେନ ଚିତ୍ତେ ଅୱୂପସନ୍ତେ। ବଲୱୱୀରିଯଞ୍ହି ମନ୍ଦସମାଧିଂ ୱୀରିଯସ୍ସ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚପକ୍ଖତ୍ତା ଉଦ୍ଧଚ୍ଚଂ ଅଭିଭୱତି। ଏୱଂ ଉଦ୍ଧତେ ଚିତ୍ତେ। ସମଥସ୍ସ କାଲୋତି ସମାଧିସ୍ସ ଭାୱନାଯ କାଲୋ। ସମାହିତେ ଚିତ୍ତେତି ଉପଚାରପ୍ପନାହି ଚିତ୍ତେ ସମାହିତେ। ବଲୱସମାଧି ହି ମନ୍ଦୱୀରିଯଂ ସମାଧିସ୍ସ କୋସଜ୍ଜପକ୍ଖତ୍ତା କୋସଜ୍ଜଂ ଅଭିଭୱତି। ସମାଧି ୱୀରିଯେନ ସଞ୍ଞୋଜିତୋ କୋସଜ୍ଜେ ପତିତୁଂ ନ ଲଭତି। ୱୀରିଯଂ ସମାଧିନା ସଞ୍ଞୋଜିତଂ ଉଦ୍ଧଚ୍ଚେ ପତିତୁଂ ନ ଲଭତି । ତସ୍ମା ତଦୁଭଯଂ ସମଂ କାତବ୍ବଂ। ଉଭଯସମତାଯ ହି ଅପ୍ପନା ହୋତି। ୱିପସ୍ସନାଯ କାଲୋତି ଏୱଂ ସମାହିତେ ଅନିଚ୍ଚାଦିୱସେନ ୱିୱିଧାଯ ପସ୍ସନାଯ କାଲୋ, ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ବଲୱତୀପି ସଦ୍ଧା ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଂ ସଦ୍ଦହନ୍ତୋ ଓକପ୍ପେନ୍ତୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି। ସମାଧିପଞ୍ଞାସୁ ପନ ସମାଧିକମ୍ମିକସ୍ସ ବଲୱତୀ ଏକଗ୍ଗତା ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଅପ୍ପନଂ ପାପୁଣାତି। ୱିପସ୍ସନାକମ୍ମିକସ୍ସ ପନ ପଞ୍ଞା ବଲୱତୀ ୱଟ୍ଟତି। ଏୱଞ୍ହି ସୋ ଲକ୍ଖଣପ୍ପଟିୱେଧଂ ପାପୁଣାତି। ଉଭିନ୍ନଂ ପନ ସମତ୍ତେପି ଅପ୍ପନା ହୋତି ଏୱ।

କାଲେ ପଗ୍ଗଣ୍ହତି ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହି ଲୀନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ

ଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ପଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତୀତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହି ଉଦ୍ଧତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ତଂ ଚିତ୍ତଂ ନିଗ୍ଗଣ୍ହାତି। ସମ୍ପହଂସତି କାଲେନାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ଚିତ୍ତଂ ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯ ୱା ଉପସମସୁଖାନଂ ୱିଗମେନ ୱା ନିରସ୍ସାଦଂ ହୋତି , ତସ୍ମିଂ ସମଯେ ଅଟ୍ଠସଂୱେଗୱତ୍ଥୁପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ସଂୱେଜେତି। ଅଟ୍ଠ ସଂୱେଗୱତ୍ଥୂନି ନାମ – ଜାତିଜରାବ୍ଯାଧିମରଣାନି ଚତ୍ତାରି, ଅପାଯଦୁକ୍ଖଂ ପଞ୍ଚମଂ, ଅତୀତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ ଅନାଗତେ ୱଟ୍ଟମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖଂ, ପଚ୍ଚୁପ୍ପନ୍ନେ ଆହାରପରିଯେଟ୍ଠିମୂଲକଂ ଦୁକ୍ଖନ୍ତି। ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନାସ୍ସ ପସାଦଂ ଜନେତି। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ସମ୍ପହଂସତି କାଲେନା’’ତି। କାଲେ ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହେତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସଦ୍ଧାପଞ୍ଞାନଂ ସମାଧିୱୀରିଯାନଞ୍ଚ ସମଭାୱୋ, ତସ୍ମିଂ କାଲେ ଚିତ୍ତଂ ସମାଦହେଯ୍ଯ।

ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି କାଲେନାତି ଯସ୍ମିଂ ସମଯେ ସମ୍ମା ପଟିପତ୍ତିଂ ଆଗମ୍ମ ଅଲୀନଂ ଅନୁଦ୍ଧତଂ ଅନିରସ୍ସାଦଂ ଆରମ୍ମଣେ ସମପ୍ପୱତ୍ତଂ ସମଥୱୀଥିପଟିପନ୍ନଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି, ତଦାସ୍ସ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ନ ବ୍ଯାପାରଂ ଆପଜ୍ଜତି ସାରଥି ୱିଯ ସମପ୍ପୱତ୍ତେସୁ ଅସ୍ସେସୁ। ଅଯଂ ୱୁଚ୍ଚତି ‘‘ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖତି କାଲେନା’’ତି। ସୋ ଯୋଗୀ କାଲକୋୱିଦୋତି ଏସୋ ୱୁତ୍ତପ୍ପକାରୋ କମ୍ମଟ୍ଠାନଯୋଗେ ନିଯୁତ୍ତୋ ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନସମାଦହନଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନକାଲେସୁ ଛେକୋ ବ୍ଯତ୍ତୋ। କିମ୍ହି କାଲମ୍ହୀତିଆଦିନା ପଗ୍ଗହାଦିକାଲଂ ପୁଚ୍ଛତି।

ଇଦାନି ପଗ୍ଗହାଦିକାଲଂ ୱିସ୍ସଜ୍ଜେନ୍ତୋ ‘‘ଲୀନେ ଚିତ୍ତମ୍ହୀ’’ତିଆଦିମାହ। ଅତିସିଥିଲୱୀରିଯତାଦୀହି ଚିତ୍ତେ ଲୀନଭାୱଂ ଗତେ ଧମ୍ମୱିଚଯୱୀରିଯପୀତିସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ପଗ୍ଗହୋ। ଉଦ୍ଧତସ୍ମିଂ ୱିନିଗ୍ଗହୋତି ଅଚ୍ଚାରଦ୍ଧୱୀରିଯତାଦୀହି ଉଦ୍ଧତେ ଚିତ୍ତେ ପସ୍ସଦ୍ଧିସମାଧିଉପେକ୍ଖାସମ୍ବୋଜ୍ଝଙ୍ଗସମୁଟ୍ଠାପନେନ ନିଗ୍ଗହୋ। ନିରସ୍ସାଦଗତଂ ଚିତ୍ତଂ, ସମ୍ପହଂସେଯ୍ଯ ତାୱଦେତି ପଞ୍ଞାପଯୋଗମନ୍ଦତାଯ ୱା ଉପସମସୁଖାନଂ ୱିଗମେନ ୱା ଅସ୍ସାଦୱିରହିତଂ ଗତଂ ଅଟ୍ଠସଂୱେଗୱତ୍ଥୁପଚ୍ଚୱେକ୍ଖଣେନ ୱା ରତନତ୍ତଯଗୁଣାନୁସ୍ସରଣେନ ୱା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଚିତ୍ତଂ ସମ୍ପହଂସେଯ୍ଯ।

ସମ୍ପହଟ୍ଠଂ ଯଦା ଚିତ୍ତନ୍ତି ଯସ୍ମିଂ କାଲେ ୱୁତ୍ତନଯେନେୱ ସମ୍ପହଂସିତଂ ଚିତ୍ତଂ ହୋତି। ଅଲୀନଂ ଭୱତି ନୁଦ୍ଧତନ୍ତି ୱୀରିଯସମାଧୀହି ସଞ୍ଞୋଜିତତ୍ତା ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହିତଞ୍ଚ ହୋତି। ସମଥନିମିତ୍ତସ୍ସାତି ସମଥୋ ଚ ନିମିତ୍ତଞ୍ଚ ସମଥନିମିତ୍ତଂ, ତସ୍ସ ସମଥନିମିତ୍ତସ୍ସ। ସୋ କାଲୋତି ଯୋ ସୋ ଲୀନୁଦ୍ଧଚ୍ଚୱିରହିତକାଲୋ ୱୁତ୍ତୋ, ସୋ କାଲୋ। ଅଜ୍ଝତ୍ତଂ ରମଯେ ମନୋତି ଝାନସମ୍ପଯୁତ୍ତଂ ଚିତ୍ତଂ କସିଣାଦିଗୋଚରଜ୍ଝତ୍ତେ ତୋସେଯ୍ଯ ଅଭିରମାପେଯ୍ଯ।

ଏତେନମେୱୁପାଯେନାତି ଏତେନ ୱୁତ୍ତୋପାଯେନ ଏୱ। ମ-କାରୋ ପଦସନ୍ଧିୱସେନ ୱୁତ୍ତୋ। ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖେଯ୍ଯ ତାୱଦେତି ଯଦା ଉପଚାରପ୍ପନାହି ତଂ ଚିତ୍ତଂ ସମାହିତଂ, ତଦା ‘‘ସମାହିତଂ ଚିତ୍ତ’’ନ୍ତି ଜାନିତ୍ୱା ପଗ୍ଗହନିଗ୍ଗହସମ୍ପହଂସନେସୁ ବ୍ଯାପାରଂ ଅକତ୍ୱା ତସ୍ମିଂ ଖଣେ ଅଜ୍ଝୁପେକ୍ଖନମେୱ କରେଯ୍ଯ।

ଇଦାନି ‘‘କିମ୍ହି କାଲମ୍ହି ପଗ୍ଗହୋ’’ତି ପୁଟ୍ଠଗାଥଂ ନିଗମେନ୍ତୋ ‘‘ଏୱଂ କାଲୱିଦୂ ଧୀରୋ’’ତିଆଦିମାହ। କାଲେନ କାଲଂ ଚିତ୍ତସ୍ସ, ନିମିତ୍ତମୁପଲକ୍ଖଯେତି କାଲାନୁକାଲଂ ସମାଧିସମ୍ପଯୁତ୍ତଚିତ୍ତସ୍ସ ଆରମ୍ମଣଂ ସଲ୍ଲକ୍ଖେଯ୍ଯ, ଉପପରିକ୍ଖେଯ୍ଯାତି ଅତ୍ଥୋ। ସେସଂ ସବ୍ବଂ ପାକଟମେୱ। ଏୱଂ ଅରହତ୍ତନିକୂଟେନ ଦେସନଂ ନିଟ୍ଠାପେସୀତି।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକାଯ ମହାନିଦ୍ଦେସଟ୍ଠକଥାଯ

ସାରିପୁତ୍ତସୁତ୍ତନିଦ୍ଦେସୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ଅଟ୍ଠକୱଗ୍ଗୱଣ୍ଣନା ନିଟ୍ଠିତା।

ସଦ୍ଧମ୍ମପ୍ପଜ୍ଜୋତିକା ନାମ ମହାନିଦ୍ଦେସ-ଅଟ୍ଠକଥା ନିଟ୍ଠିତା।